
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE
In memoria
di
GALGANETTO GALGANETTI
(1897-1917)
Dono della Famiglia

di Marcello Benci

[illegible]

HUGONIS GROTII
DE JURE
BELLI AC PACIS
LIBRI TRES,

Cum Annotatis AUCTORIS, nec non J. F. GRONOVII Notis, & J. BARBEYRACII Animadversionibus;

COMMENTARIIS
INSUPER LOCUPLETISSIMIS

HENR. L. B. DE COCCEII
SACRÆ REGIÆ MAJESTATI BORUSSICÆ QUONDAM A CONSILIIS SECRETIORIBUS,

Sub Titulo GROTII ILLUSTRATI antea editis, nunc ad calcem cujusque Capitis adjectis:

INSERTIS QUOQUE OBSERVATIONIBUS

SAMUELIS L. B. DE COCCEII
HENRICI FILII, REGNI BORUSSICI CANCELLARII, Ministri status intimi, & Aquilæ Borussicæ Equitis, Hæreditarii in Wusseken, Repko, Kleist, Laas, cet.

Adduntur tandem ipsius GROTII

DISSERTATIO DE MARI LIBERO,

Ac Libellus singularis

DE ÆQUITATE, INDULGENTIA ET FACILITATE.

CUM QUIBUSDAM NOTIS CRITICIS.

TOMUS QUARTUS.

LAUSANNÆ,
Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET, & Sociorum.
MDCCLIX.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBRI TERTII.

CAPUT V.

De rebus vastandis, eripiendisque.

I. Res hostium corrumpi, & rapi posse.
II. Etiam sacras: quod quomodo intelligendum.
III. Et religiosas: addita itidem cautione.
IV. Doli quatenus hic permissi.

✝ I. 1. NON ¹ esse contra naturam, spoliare eum quem honestum est necare, ✝ dixit *a* Cicero. ✝ Quare mirum non est si jus gentium corrumpi, ac rapi permiserit res hostium, quos interficere permiserat. Polybius itaque historiarum *b* quinto, ✝ jure belli comprehendi, ait, ut munitiones hostium, portus, urbes, viri, naves, ✝ fructus, & si qua sunt similia, aut eripiantur, aut corrumpantur. Et apud Livium *c* legimus, *esse quædam belli jura, quæ ut facere, ita pati sit fas:* ² ✝ *sata exuri, dirui tecta, prædas hominum, pecorumque agi.* ✝ Ipsas urbes totas dirutas, aut mœnia solo æquata, populationes agrorum, incendia singulis ferme paginis ✝ apud historiarum scriptores invenias. Et notandum, ✝ licere hæc & in deditos. *Oppidani*, inquit ✝ *d* Tacitus, *portis sponte patefactis se, suaque, Romanis permisere, quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus.*

✝ II. 1. Neque ✝ jus gentium merum, ³ ✝ seposita officiorum aliorum consideratione, ✝ de quibus dicemus infra, ✝ sacra excipit, id est, quæ Deo, aut diis dicata sunt. ✝ *Cum loca capta sunt ab hostibus*, b. ✝ *omnia desinunt*

a Offic. III. c. 6.
b Cap. II.
c Lib. XXXI. c. 30.
d Ann. XIII. c. 41.

GROTII.

a *Non esse contra naturam, spoliare eum, quem honestum est necare*) *Suetonius* Nerone xl. *tanquam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum.* *Cyprianus* de mortalitate: *sic cum irruptione hostili civitas aliqua possessa est, omnes simul captivitas vastat* (pag. 159. *Ed. Fell. Brem.*)

b *Omnia desinunt sacra esse*) *Tertullianus* apologetico (cap. 25.) *Porro bella, & victoria, captis, & eversis plurimum urbibus constant. id negotium sine Deorum injuria non est; eadem strages mœnium, & templorum; pares cædes civium, & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ sacrarum divitiarum, & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa; tot de Diis, quot de gentibus triumphi; tot manubiæ; quot manent adhuc simulacra captivorum deorum.* Mox: *& bene, quod si quid adversi urbibus accidit, eadem clades templorum, quæ & mœnium, fuerant.* (*c.* 40.)

GRONOVII.

1 *Non esse contra*) Nam non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. l. 21. D. *de reg. jur.*

2 *Sata exuri*) Frumenta in agris matura incendi.

3 *Seposita officiorum*) Si a jure gentium distinguantur, quæ tantum honesta sunt, non etiam debita.

4 *Omnia desinunt*) *Seneca* Troad. 53. *& quondam sacrum regni jacentis.*

a L. cum loca 36. D. de religiosis.
b Cap. 55.
c L. 1. c. 111. §. 6.

desinunt sacra esse, ait *a* Pomponius Jurisconsultus. *Sacra Syracusarum victoria profana fecerat*, ait Cicero Verrina *b* quarta. Causa hujus est, + quod quæ sacra dicuntur, revera 5 non eripiuntur humanis usibus, c + sed publica sunt: + sacra autem nominantur a fine, cui destinata sunt. + Signum ejus, quod dico, est, quod cum quis populus alteri populo, aut regi se dedit, tum + etiam ea dedi, quæ divina dicuntur, ut ex formula apparet, quam citavimus *c* alibi 6 ex Livio: cui convenit illud in Amphitruone Plauti, (*Act.* 1. *Scen.* 1. vers. 71.)

Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.

Deinde (vers. 102.)

Deduntque se, divina, humanaque omnia.

d L. 1. §. 2. D. de Just. & Jur.
e Cap. 46.
f Cap. 98.
g Ann. III. 71.
h L. inter stipulantem, 83. §. sacrum 5. & l. continuus 137. §. cum quis 6. D. de verbor. oblig.

2. Et ideo + Ulpianus *d* publicum jus etiam 7 in sacris, ait, consistere. Pausanias *e* Arcadicis ait, morem fuisse Græcis, barbarisque communem, + ut res sacræ arbitrii eorum fierent, qui urbes cepissent. Sic Jovis Hercæi simulacrum, Troja capta, concessum Sthenelo, multaque alia ejus moris exempla commemorat. Thucydides lib. IV. *f* τὸν νόμον τοῖς Ἕλλησιν εἶναι, ὧν ἂν ᾖ τὸ κράτος τῆς γῆς ἑκάστης, ἤν τε πλείονος, ἤν τε βραχυτέρας, τούτων καὶ τὰ ἱερὰ ἀεὶ γίγνεσθαι. *jus hoc apud Græcos esse, ut qui imperium obtineant in terra aliqua magna, aut parva,* d *eorum sint & templa.* A quo non discrepat illud apud *g* Tacitum: *cunctas ceremonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris, atque imperii Romani esse.*

3. Quare & populus ipse, + mutata voluntate, potest ex sacro profanum facere: quod non obscure indicant Jurisconsulti Paulus, *h* & Venulejus: & temporum necessitate videmus res sacras ab his, qui sacraverant,

G R O T I I.

c *Sed publica sunt*) *Marsilius Patavinus* in defensore pacis cap. v. p. 2. *Nicol. Boerius* decis. lxix. n. 1. *Bassius* in crim. de foro competente nu. 101. *Cothmannus* cons. 100. n. 30.

d *Eorum sint & templa*) Ostendit hunc morem, & Polybii locus infra capite xii. §. 7.

G R O N O V I I.

5 *Non eripiuntur humanis*) Secernuntur quidem a commercio, & possessione, promiscuoque, & profano attactu privatorum, manent tamen in usu hominum, & habentur, curanturque inter ea, quæ sunt universitatis, vel populi cujusque. Potest & alia dari causa ex superstitione veterum. Credebant enim, templa, & aras, & simulacra urbium captarum a diis esse deserta. Unde *Virgil.* 2. Æneid. 351. *Excessere omnes adytis, arisque relictis Dii, quibus imperium hoc steterat.* Et *Curtius* refert, in obsidione Tyri civium cuidam per quietem Apollinis urbem deserentis speciem oblatam. Quum Titus Hierosolyma obsideret, auditam majorem humana vocem, excedere Deos, simul ingentem motum excedentium, e *Josepho Tacitus* tradit 5. histor. 13. Hinc apud *Statium* Bacchus Thebis suis metuens in concilio Deorum ait 7. Thebaid. 178. *quo sacra tamen, ritusque perempta Gentis abire jubes?* Quod ut certius fieret, Romani carmine solenni ex obsessis ab se urbibus Deos evocabant, & Romæ illis ædem promittebant, ut notat *Servius* ad d. l. Exemplum apud *Liv.* 5. 21. Adde *Diodor. Sic.* 13. 59. *Plutarch.* in Antonio p. 951.

6 Ex *Livio*) Libro 7. 31. & 26. 33.

7 *In sacris ait*) Quod in rebus divinis fas est, & rite fit, id partem esse publici juris; quamvis interdum distinguantur. Ausonius: *jus triplex, tabulæ, quod ter sanxere quaternæ.* (Edyl. xi.)

rant, e † in belli usus conversas; ut a Pericle † sub (aa) pollicitatione restituendi tantundem, (bb) a Magone in Hispania, a Romanis bello (cc) Mithridatico, a Sulla, (dd) Pompejo, Cæsare, (ee) atque aliis factum legimus. Apud Plutarchum *a* Tiberius Grachus: *ἱερὸν καὶ ἄσυλον οὐδὲν οὕτως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα· χρῆσθαι δὲ τούτοις καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς βούλεται τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκώλυκε·* *nihil tam sacrum, sanctumque est, quam quæ Deorum honori dicantur. Et his tamen uti populum, hæc transmovere nemo prohibet.* f In controversiis Senecæ patris legimus: *pro republica plerumque templa nudantur, & in usum stipendii* g *dona conflamus*. Trebatius *b* jurisconsultus temporum Cæsaris; g *profanum, quod ex religioso, vel sacro in hominum usum, proprietatemque conversum est*. † Hoc ergo gentium jure usus Germanicus in Marsos, narrante *c* Tacito: *profana simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur*. Pertinet huc illud Virgilii (*Æneid.* XII. 778.)

a Pag. 832. A.

b Apud Marc. fat. 11. c. 3.

c Ann. 1. c. 51.

—— Colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

Deorum donaria h capi a victoribus solere, notavit *d* Pausanias: & Cicero

d Lib. VIII. c. 46.

GROTII.

e *In belli usus conversas*) Ut a Syracusis tempore Timoleontis, in cujus vita id habet *Plutarchus* (p. 247. E.) Chii mulctam sibi a Mithridate indictam etiam e sacris vasis conficiunt. *Appianus* Mithridatico, (pag. 201.) Plinius libro XVII. cap. ult. de Porcio Catone agens: *idem arbores religiosas, lucosque succidi permisse, sacrificio prius facto: cujus rei ratione quoque eodem volumine tradidit*. Sulla bello Mithridatico donaria ab Olympia, Epidauro, Delphis abstulit, *Plutarcho* narrante, (p. 459.) & Appiano, (p. 206.) idem pretium restituit. *Diodorus Siculus* in excerptis Peirescianis. (p. 406.) Augustus ex templis thesauros accepit mutuos, *Appiano* docente civilium V. (p. 678.) vasa sacra ab Agapeto oppignorata tradit *Cassiodorus* XII. 20. Heraclius in gravi necessitate vasa ecclesiæ in nummos vertit, sed postea pretium reddidit, ut narrat *Theophanes*. Vide & *Annam Comnenam* libro V. (c. 1.) & libro VI. (c. 2.) *Cromerum* libro XXIII. (p. 516. *Ed. Basil.*) orationem Laurentiani apud *Bembum* libro VI. Adde quæ infra dicentur cap. XXI. §. 23. Neque locus *Plutarchi* de *Syracusanis*, neque *Plinii* de *Catone*, satis ad rem faciunt. Vide *Notas Gallicas*. J. B.)

f *In controversiis Senecæ*) In excerptis IV. 4

g *Profanum, quod ex religioso, vel sacro, in hominum usum, proprietatemque conversum est*) *Servius* ad Æneidos II. (vers. 713.) de Cereris templo: *Æneas scit ante esse profanatum*. Idem habet ad III. & ad IX. Æneidos & ad XII. Ad eclogam vero septimam: *dona oblata numinibus eamdiu sacra sunt, & dona possunt dici, quamdiu non fuerint profanata*. (Ad vers. 31.)

h *Capi a victoribus solere*) *Virgilius Æneidos* A. (vers. 360.)

Neptuni sacro Danais de poste refixum.

Plutarchus Fabio narrat, signum ab eo Herculis Tarenti captum, missumque in Capitolium: reliquos Deos Tarentinis relictos, ut iratos. (p. 187. C.) Huc spectat, & quod modo ex Tertulliano attulimus, & ejusdem hoc ad nationes II. *Tot deinde de Diis, quot de gentibus triumphi: manent, & simulacra captiva; & utique sentiunt, quos non amant*. (cap. 17.)

GRONOVII.

g *Dona conflamus*) Florus 2. 6. *Arma non erant: detracta sunt templis.*

(aa) Vide hac de re THUCYDIDEM, libro II. cap. 13. & DIODORUM SICULUM, libro XII. c. 40. J. B.

(bb) Refert hoc LIVIUS, l. XXXVIII. c. 36. J. B.

(cc) Habet ex APPIANO *Alexandr.* de Bell. Mithrid. pag. 185. Ed. H. Steph. J. B.

(dd) De *Pompejo* nihil apud Scriptores veteres reperio, nisi quæ habet *Dion Cassius*, initio libro XLI. At vide infra, p. 174. *Ed. H. Steph.* Quod spectat *Sullam*, vide Notam Auctoris nostri. J. B.

(ee) Vide SUETON. *Cæsar.* c. 54. & ipsum CÆSAREM, *Comm.* de Bell. Civ. libro I. c. 6. J. B.

GRO-

cero belli legem id vocat, *a* de P. Servilio loquens; *signa*, inquit, *& ornamenta ex urbe hostium vi, & virtute capta, belli lege, atque imperatorio jure sustulit.* + Sic Livius *b* templorum ornamenta, quæ Syracusis Marcellus Romam advexit, *parta*, ait, *belli jure*. C. Flaminius *c* pro M. Fulvio: *signa ablata, & cætera facta, quæ captis urbibus soleant*. [i] Fulvius quoque in oratione belli jus hoc ipsum *d* appellat. Et [9] Cæsar in oratione apud Sallustium *e* referens quæ victis solent accidere, ponit & [k] fana spoliari.

4. Illud tamen verum est, si quo in simulacro + numen aliquod inesse credatur, id violari, aut corrumpi nefas ab iis, qui in ea persuasione conveniunt: + & hoc sensu impietatis, aut + læsi etiam gentium juris accusantur interdum, qui talia commiserunt, + nimirum, ex talis opinionis positione. + Aliud est si hostes non idem sentiant: sicut Judæis non permissum tantum, + sed & *f* præceptum est, gentium simulacra abolere; + nam quod [10] sibi accipere vetantur, id eam causam habet, quo magis Hebræi superstitiones gentium detestarentur, impuritatis admoniti ipso contactus interdicto; non quasi alienis sacris parceretur, quomodo [l] Josephus exponit, [11] Romanis haud dubie blandiens; sicut & in expositione præcepti alterius, + de non nominandis gentium diis: quod ille ita explicat, quasi [12] illis obloqui vetarentur, cum revera + honoris causa, aut sine abominatione eos nominare lex non sineret. Sciebant quippe Hebræi, + Dei certissimo monitu, in simulacris illis non habitare aut Dei spiritum, + aut bonos angelos, + aut vim astrorum, ut deceptæ gentes existimabant, + sed pravos, & humano generi infestos dæmonas: ita ut recte dixerit *g* + Tacitus in Judæorum institutis describendis, *profana illis omnia, quæ apud nos sacra*. Non mirum ergo est, si templa profani cultus *h* + a Maccabæis incensa non semel legimus. Sic & Xerxes cum simulacra Græcorum corrupit, + nihil fecit contra jus gentium, etsi multum id ad invidiam exaggerant + Græci scriptores. *i* Nam [m] + Persæ non credebant, in simulacris esse ulla numina, + sed Deum esse Solem, + & portionem ejus aliquam [13] ignem. Lege Hebræa, ut idem *k* Tacitus recte, *templi limine præter sacerdotes arcebantur*.

5. At Pompejus, eodem auctore, *l* + *templum jure victoriæ ingressus est*: aut, ut Augustinus *m* rem eandem narrat, *non devotione supplicis, sed jure victoris*.

a In Verr. I. 21.
b Lib. XXV. c. 40.
c Apud eundem Liv. lib. XXXVIII. c. 43.
d Lib. XXXIX. c. 4.
e Bell. Catil. c. 50. Edit. Wass.
f Deut. VII. 5.
g Hist. V. c. 4.
h I. Macc. V. 44. 68. & X. 84.
i Asc. Ped. in Verr. I. 18.
k Hist. V. 8.
l Ibid. c. 9.
m De Civ. Dei lib. XVIII. c. 45.

G R O T I I.

i *Fulvius*) Vide *Polybium* excerpto legationum 28.

k *Fana spoliari*) Vide *Cromerum* Libro XVII. (pag. 402.) de rebus Antiochensis Ecclesiæ captis a Chosroe, vide *Procopium* Persicorum II. (cap. 9.)

l *Josephus*) Antiquæ historiæ IV. 8. §. 10. & libro adversus Appionem altero. (§. 33. *Ed. Huds.*)

m *Persæ non credebant in simulacris ulla esse numina*) *Diogenes Laertius* initio. ἐν δὲ ξ αὐτῶν κατεγνωκέναι τὰς μάγους. *damnari simulacra a magis*. (libro I. §. 6. Vide ibi Not. ÆGIDII MENAGII; & Clariss. CLERICI *Indicem Philolog.* in *Historiam Philosophiæ Orientalis* a STANLEJO, voce *Statua*. De Religione etiam Veterum Persarum THOMAS HYDE, Anglus, librum eruditissimum edidit, ubi eos ab omni idololatria absolvere conatur. J. B.)

G R O N O V I I.

9 *Cæsar*) Cap. 51. bell. Catil.

10 *Sibi accipere*) Servare, non venerationis causa, sed quasi aliquod monumentum.

11 *Romanis*) Ut crederent Romani non adeo detestabiles ipsorum deos esse Judæis, quam revera erant.

12 *Illis obloqui*) Maledicere.

13 *Ignem*) *Bulenger.* eclog. ad Arnob. cap. 5.

GRO-

victoris: + bene ille, quod templo pepercit, & rebus templi, quanquam ut Cicero *a* diserte ait, [14] pudore, & obtrectatorum metu, + non religione: + male, quod ingressus est, quippe + contempto vero Deo, + quod & Chaldæis exprobrant *b* Prophetæ: quam etiam ob causam quidam factum arbitrantur singulari Dei providentia, ut is, quem dixi Pompejus + quasi in conspectu Judææ trucidaretur ad Casium Ægypti promontorium; at si spectes opinionem Romanorum, + nihil in eo factum contra jus gentium. Sic idem templum excidio datum a Tito, Josephus memorat, *c* additque, factum + *τῷ τῦ πολέμυ νόμῳ*.

III. Quod de sacris diximus, + idem & de [15] religiosis intelligi debet; nam hæc quoque + non mortuorum sunt, + sed viventium, [16] sive populi alicujus, [17] sive familiæ. Quare + sicut sacra loca ab hostibus capta, + ita & religiosa talia esse desinere, scripsit dicto loco *d* Pomponius, & Paulus, jurisconsultus: *e sepulcra hostium religiosa nobis non sunt;* + *ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum convertere possumus.* Quod ita tamen intelligendum, + ne ipsa mortuorum corpora male tractentur, quia id contra jus est hominum sepeliendorum, + quod jure gentium introductum, *f* alibi demonstravimus.

+ IV. Illud hic breviter repetam, + non vi sola res hostium hostibus eripi + ex jure gentium, + sed & dolos, + qui perfidia careant, permissos censeri, + imo & [18] alienæ perfidiæ incitationem. Nimirum, [19] ad minora, & frequentia hæc delicta ita + connivere cœpit jus gentium, sicut leges civiles + ad [20] meretricium, & + improba fœnora.

a Pro Flacco, c. 28.
b Dan. v. 23.
c Bell. Jud. lib. VI. c. 4. §. 3. & c. VI. §. 2.
d L. 36. D. de religiosis.
e L. 4. D. de sepulc. viol.
f L. II. c. 19.

GRONOVII.

14 *Pudore & obtrectatorum*) Ne famam, quam habebat, innocentiæ, vel abstinentiæ, læderet, atque invidiæ ansam daret hoc nomine sibi obtrectandi, aut insultandi.

15 *Religiosis*) In quæ mortui inferuntur.

16 *Sive populi*) Ubi polyandria, vel publica cœmeteria sunt.

17 *Sive familia*) Ut olim apud Romanos, qui quisque in agris privatis, sibi; & suis locum sepulturæ secernebant.

18 *Aliena perfidia incitationem*) Præmia posita illis, qui res hostium, quamvis perfide, intercipiunt, & ad nos, aut in nostros fines deferunt.

19 *Ad minora ita connivere*) Nam ad majora, veluti vitæ licitationem, non connivit, cap. præced. n. 18.

20 *Meretricium*) *Sueton.* Calig. 40. *qui meretricium fecissent.*

HENRICI DE COCCEII COMMENTARIUS IN HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. I.

AUctor *hoc capite* agit de vastatione rerum hostilium, per quam intelligitur omne damnum hosti illatum, unde nullum nobis lucrum obvenit. In *sequenti capite* agetur de rerum hostilium captura, seu de præda, qua res hosti ablatæ nobis acquiruntur, adeoque *aliquid* transit in nostram utilitatem.

Vastare res hostiles eodem jure licet, quo occidere hostem; scilicet, quatenus ad reparationem juris nostri est necessarium. Necessarium autem videtur 1. si rebus hostilibus destructis magis adigatur hostis ad jus nostrum nobis tribuendum, quod vel vis resistendi in ipso fiat minor, vel in nobis vis adigendi major; uti si exutis fructibus, vel frumentariis igne consumtis, dedere hostis se teneretur: 2. si alia, & mitiori via jus nostrum defendi nequeat; ita enim urbs occupari nequit, nisi dirutis munimentis, & ædificiis.

Illicita ergo est vastatio rerum hostilium 1. si hostium vires non debilitantur; ut in vastatione rerum sterilium, templorum, rerum luxuriosarum, ut hortorum voluptuariorum. 2. Si hostis eo facto non vincitur, sed saltem læditur absque spe victoriæ; quo pertinent machinæ illæ bellicæ, quæ non expugnandis, & occupandis oppidis, & munimentis, sed evertendis eorum ædificiis adhibentur; vulgo *Bombardiren*, dicitur. 3. Si absque vastatione victoria, vel jus obtineri potest; tunc enim non est necessaria ad reparationem juris, eoque illicita. 4. In bello notorie injusto, vel temere suscepto; tunc enim necessitas non est a natura, sed ex vitio, & imbecillitate bellum gerentis. 5. Cum hostile territorium jam est in nostra potestate; victus enim desinit esse hostis. Unde excidia urbium passim improbantur: de Corintho Vide *Cic. l.* 1, *off. c.* 35. *Plin. l.* 2. *c.* 2: de Troja vide *Senec. in Troad. v.* 273. 6. Declaravit olim Rex Galliæ, non decere regem Christianum vastare urbem bombardis, nisi jure talionis; quo prætextu Bruxellam bombardis destruxit.

Additio.

„ Ut systema Auctoris recte intelligatur, „ repetenda est ejus distinctio inter licentiam, quæ 1. ex jure naturæ sociali, *Lib.* „ 3, *c.* 2, §. 1. 2. ex jure gentium voluntario in bello solenni, & publico, permittitur. L. 3, 5, §. 1, *n.* 1.

„ *Jure naturæ sociali* licitum esse, ait, „ vastare res hostiles, easque corrumpere, „ si quis *justam belli causam* habet, & *quatenus id est necessarium ad juris nostri reparationem*; adeoque tantum *intra modum* „ *debiti*, & *pœnæ*. *Vid.* §. 1. & *c.* 12, §. „ 1. *Add. l.* 3, *c.* 1, §. 2. *cap.* 2, §. 1. „ *cap.* 5, §. 1. *cap.* 12, §. 1. Ubi excipit „ res subditorum innocentium, *ibid.* & res „ sacras, ac religiosas. *L.* 3, *c.* 5, §. 6, „ & 7. *Cap.* 12, §. 6, & 7.

„ *Jure gentium* res hostiles vastari posse, „ ait, etiam ex *injusta causa*, & in infinitum; i. e. *ultra modum debiti*, & *pœnæ*, „ *L.* 3. *c.* 5, §. 1. adeoque & res innocentium subditorum, & res sacræ, ac religiosæ. *ibid.* §. 4, & 5. Addit, inde non „ oriri jus internum, sed tantum, externum. *L.* 3, *c.* 1, §. 1. *c.* 10, §. 3.

„ Præterea rationes politicas suppeditat, „ cur parcendum sit rebus, quæ nobis fructuosæ esse possunt, quæ hostibus inutiles, „ aut mox nostræ futuræ sunt. *L.* 3, *c.* „ 12, §. 3, *n.* 5.

„ Nos toties jam notavimus, non dari jus „ gentium voluntarium, nec inter gentes „ præter jus naturæ aliam regulam esse. Negamus autem, jure naturæ vastare res hostiles non licere, nisi ex justa causa, & tan-

„ tantum intra modum debiti, & pœnæ. Cum
„ enim uterque sibi afferat justam esse cau-
„ sam, nec judex sit, qui de ea cognoscat;
„ aut neuter vastare res alterius poterit, aut
„ utrique id licebit: adeoque suspendi de-
„ bet judicium de causæ justitia, donec Deus
„ per ultimam victoriam rem decidat.

„ Jure Naturæ igitur vastari res hostiles
„ possunt jure belli, idque in infinitum. Cum
„ enim 1. ex judicio nostræ civitatis hostis
„ injuria res nostras rapiat, vastet, cives
„ occidat &c; ipsa ratio nobis dictat, in
„ pœnam vicissim eorum res rapi, & vas-
„ tari, civesque eorum occidi posse. Sed &
„ 2. Res hostiles ex quo in nostram pote-
„ statem perveniunt, i. e. ex quo occu-
„ pantur, nostræ fiunt, eoque a dispositio-
„ ne nostra dependent, ita ut eas perdere
„ pro lubitu possimus. *L.* 21, *C. Mand.*

„ Plane igitur in disciplina juris naturalis
„ non quæritur de modo debiti, aut pœnæ,
„ (cujus rei rationes exposuimus supra *cap.*
„ 1, §. 1, *nota quinta*) nec an hostis vires in-
„ de minuantur, aut nostræ augeantur, ne-
„ dum quid perfectius, aut consultius sit.

AD §. I.

DIXIT *Cicero*) In genere hoc assertum verum non est. Nam cum nec occidere, nec vastare liceat, nisi ex sola necessitate reparandi juris, contingere potest ut hostem interficere necessarium sit, vastare autem res hostiles non sit necessarium. Atque eo casu honestum esset natura necare hostem, non vero spoliare: i. e. plus quidem licebit, non vero minus.

Quare mirum non est si jus gentium corrumpi permiserit, quos interficere permiserat)
„ Ex ipso loco Ciceronis apparet, vasta-
„ tionem, & cædem non demum ficto a-
„ liquo jure gentium voluntario, sed na-
„ turali ratione permitti.

Jure belli comprehendi) „ Nam omnia
„ hæc tendunt ad reparationem juris no-
„ stri, vel ad puniendum hostem.

Fructus) Si scilicet iis juvatur hostis. Unde arbores frugiferas vastare licet, steriles non licet, nisi lignum hosti ad comburendum, aut ad extruenda munimenta sit necessarium, vel si ad eundem usum ego illos adhibeam. *Vid. infra l.* 3, *cap.* 12, §. 2. De frugum vastatione notandum est effatum Friderici apud *Cruf. Ann. Suev. l.* 5. *Lehm. Chron. Spir. lib.* 7, *cap.* 106.

Neque obstat lex divina in *Deut.* 20, *v.* 19, *seq.* quæ invertere rem videtur, dum non vult arbores frugiferas succidi, steriles jubet. Resp. loquitur de arboribus frugiferis Cananæorum, adeoque terræ, quam Israelitæ occupare debebant, & cujus occupationem promittebat Deus citra devastationem; quæ proinde hoc casu non erat necessaria.

Additio.

„ Diximus, omnes arbores hostium suc-
„ cidi in pœnam posse: idque ex ipsa lege
„ divina modo allegata probatur, ubi steri-
„ les succidi possunt, etsi hostium vires in-
„ de non minuantur, nec nostræ augeantur.
„ Ratio autem cur frugiferæ succidi prohi-
„ beantur, singularis, & a B. Parente mo-
„ do allegata est. *Vid. infr. c.* 12. §. 2.

Sata exuri, dirui tecta) Modo ad defensionem juris sit necessarium.

Ipsas urbes totas dirutas, aut munia solo æquata) In pœnam.

Apud historiarum scriptores) „ Exempla
„ vide apud *Sallust. Cat.* 51. *August. de*
„ *Civ. Dei* 1, 7. & 3, 27. *Quintil. Inst.*
„ 8, 3. *Tesm. b.*

Licere hæc & in deditos) Immo jure naturæ dediti desinunt esse hostes: adeoque tota ratio belli in iis cessat. Neque gentes moratiores deditorum res vastasse, aut rapuisse, legimus.

Additio.

„ In deditis eadem est ratio, quæ in
„ hostibus captis: animadvertere in eos
„ possumus tanquam in criminis reos.

Tacitus] *Ann. l.* 13, *c.* 41. At necessitas
„ requirebat ut eam diruerent; rationem
„ hanc affert Tacitus, *quia nec teneri sine*
„ *valido præsidio, ob magnitudinem mœnium,*
„ *nec id nobis virium erat, quod firmando*
„ *præsidio, & capessendo bello divideretur.*

AD §. II.

QUÆRIT Auctor, an res sacræ hostium vastari possint; & jure gentium eas a jure vastandi exceptas non esse, ait. Nos in genere asserimus, res sacras vastari non posse. Nam *vel* occupatæ illæ jam a nobis sunt, *vel* non sunt: *priori* casu jus vastandi cessat, quia necessitas cessat; ex qua sola jus vastandi obtinet; definit enim esse res hostilis dum nostra fit, & sic nobis idem jus com-

competit in rem illam, quod antea victo competiir, scilicet, jus utendi ad usus sacros. *Posteriori* casu itidem jus vastandi cessat, 1. quia Deo jus quæsitum est ex consecratione, quod nemo ei auferre potest. Quod ergo Deo sacrum est, omnibus quoque gentibus sacrum esse debet, quia commum notione vero Deo, quem & nos veneramur, dicatum est, licet in modo colendi error adsit. Hæ igitur res sacræ veneratione communi numinis tutæ esse debent. *Vid. infr. c. 12. §. 6.* Sed & 2. nihil hæc vastatio ad victoriam facit; adeoque deficit ratio, quæ vastandi licentiam permittit, scilicet, necessitas. Sane, neque hostium vires inde minuuntur, neque nostræ augentur. Alias 3. eandem facultatem concederemus hostibus in res nobis sacras: & illi jure talionis nostra quoque sacra violare possent, quia æque confidunt suis, ac nos nostris sacris. Neque inter hostes quæritur de religionis veritate, sed de jure in templa. Unde 4. merito facta ejusmodi improbari, passim videmus in historia profana. De sacrilegio Cambysis vide *Justin. lib. 1. cap. 9.* Philippus ab omnibus damnatur quod in sacra sævierit, idque ultra jus victoriæ factum esse, ait Florus, *lib. 2. cap. 7.* Unde sacrilegium id vocat Diodorus, *lib. 16.* Add. *Justin. lib. 8. cap. 16. Polyb. Hist. lib. 5. cap. 3.* & infra *cap. 12. §. 6. & 7.*

Additio.

„Nostram sententiam statim explicabimus.

Jus gentium merum) „ Non dari jus „ gentium merum, alibi probavimus. *Vid.* „ *diss. proœm. IV. §. 29. seq.*

Seposita aliorum officiorum consideratione) „ I. e. seposito eo, quod ex jure interno „ debetur.

De quibus dicemus infra) „ Nam Auctor „ quæ bellum gerentibus ex mero jure gen- „ tium concedit, eisdem ex legibus æqui, „ & boni iterum eripit capite *X. & seq.* & „ inprimis *c. 10. §. 1. & c. 12. §. 6. seq.*

Sacra excipit] „ Imo nec naturæ jure sacra „ excipiuntur, sed æque vastari possunt. Res „ enim sacræ demum fiunt per consecratio- „ nem superioris, adeoque lege Principis; „ occupata autem re illa ab hoste, definit „ lex consecrationis, utpote quæ victorem „ non obligat: adeoque locus iterum fit „ profanus, *l. 36. ff. Religios.* Uti igitur „ aliæ res profanæ vastari possunt, ita & „ res, quæ olim sacræ fuerunt.

Quæ Deo, aut Diis dicata sunt) „ Quæ „ auctoritate principis Deo, aut diis conse- „ cratæ sunt. Hinc res Deo auctoritate „ privata dicatæ manent profanæ. *Vid.* „ *diss. proœm. XI. §. 231.*

Cum loca capta sunt ab hostibus, omnia definunt esse sacra) „ Verba hæc sunt legis „ *36. ff. Relig.* Ar JCtus non loquitur de „ jure gentium voluntario, sed de jure na- „ turæ.

Quod quæ sacra dicuntur revera non eripiuntur usibus humanis) „ Immo adeo eri- „ piuntur usibus humanis, ut a juriscon- „ sultis res *nullius* dicantur, quia in „ nullius bonis sunt. Hinc nec in commer- „ cio esse dicuntur; lege enim publica ad „ solos usus sunt. *Vid. B. Par. disp. de* „ *Evocat. Sacror. Sect. 2. §. 1. usque ad* „ *§. 30.*

Sed publica sunt) „ Sensus videtur esse, „ quod ideo non sint erepta usibus huma- „ nis, quia publica sunt, i. e. quia usus „ eorum publicus est. At si dicendum quod „ res est, in sensu juris non possunt *publica* „ appellari; nam jure Romano *publica* du- „ plici sensu vocantur, vel quia publica „ sunt jure gentium, vel quia publica sunt „ unius populi: *l. 14. ff. A. R. D.* Utroque „ sensu proprietas in nullius bonis est, sed „ usus, qui ex rei natura percipi potest, „ vel omnibus hominibus, vel omnibus „ civibus patet.

„ Cum vero res sacræ non quoad quosli- „ bet usus, sed tantum quoad usus sacros „ civibus sint communes, adeoque de perce- „ ptione, seu de occupatione quæstio esse „ non possit, certissimum est, sacra in sen- „ su juris non posse dici *publica*. Atque hinc „ etiam in jure Romano publica, & sacra „ invicem distinguuntur, & hæc non ad res „ *publicas*, sed ad res *nullius* referuntur.

Sacra autem nominantur a fine, cui destinata sunt) „ Adeoque peculiari nomine „ venire putat, non quasi usibus huma- „ nis sint exemta, (publica enim sunt, „ quorum usus ad populum pertinent.) „ sed quia speciatim ad usus sacros sunt de- „ stinata. At ex eo ipso apparet, sacra „ non esse publica, quia in rebus publi- „ cis usus omnibus patet: quilibet igitur „ habitare in loco sacro posset, arbores „ plantare, casas ponere &c.

Signum ejus, quod dico) „ Nimirum, „ quod quæ sacra dicuntur, non eripian- „ tur humanis usibus.

Etiam

Etiam ea dedi; quæ divina dicuntur) „ Quæ deditio effectu carere videtur, si usi- „ bus humanis essent exemta. At id non se- „ quitur; nam per deditionem eorum, quæ „ divina dicuntur, non usus traditur, sed „ jus circa sacra, jus consecrandi, jus circa „ ritus disponendi, jus mutandi sacra &c.

Ulpianus publicum jus etiam in sacris, ait, consistere) „ At inde non sequitur, „ sacra esse publica: nam alia est quæstio „ an sacra sint publica, i. e. an, usus „ rerum sacrarum omnibus sit communis „ (hoc enim sensu Auctor publica esse „ dixit) quod negamus; alia, an sacra „ pertineant ad jura publica, i. e. ad „ jura populi, quod affirmamus, quia sunt „ pars imperii: imperium autem versatur „ circa publica, & privata.

„ Bene notat B. Barens in disputatione „ de evocatione Sacrorum *Sect.* 2, §. 9, & „ 10. dari quoque sacra privata, quæ iti- „ dem commercio hominum exemta sunt, „ scilicet, quoad usus profanos.

Uti enim (*quæ sunt verba dictæ Dissertationis*) res profanæ sunt vel publicæ vel privatæ, quarum illæ ad usus civiles, seu profanos omnium civium, seu totius civitatis, hæ ad singulorum pertinent: ita res sacræ quoque sunt vel publicæ, vel privatæ, quarum illæ ad usus sacros, seu divinos omnium, seu civitatis, hæ ad singulorum destinatæ sunt.

Estque hæc vulgatissima distinctio inter sacra publica, & privata. Ita in *l.* 9, §. 1. *ff. ad L. Jul. Pecul.* dicitur, *Sacrilegi sunt, qui publica sacra compilaverunt, at qui privata sacra tentaverunt, amplius, quam fures merentur.* Idque frequens est apud Livium, qui de Numa Rege ait: *Omnia publica, privataque sacra Pontificis scitis subjecit. lib.* 1, *c.* 20. Alibi vocat *sacra publica, & gentilitia*, lib. 5. *cap.* 52, id est, privatæ gentis, seu familiæ. Eodemque sensu, *religiones publicas, & privatas*, seu Gentis unius *dict. cap.* 52. Quin *Deos publicos, & privatos*, d. cap. 52. Item *divinum publicum & suum, seu privatum*, lib. 8, *c.* 10. ubi de forma devovendi se ait: *Ni moritur, neque suum, neque publicum divinum pure faciet*. Denique, *Dii penates* quoque dicuntur *publici, ac privati*. Ita Justinus *l.* 8, *c.* 3, de Philippo ait: *Non Diis Penatibus publicis, privatisque pepercit.* Et Decius filius invehitur in Patricios, *quod negent, Plebejos publica sacra facere posse, cum privata faciant:* & contendit, *plebejos Deorum magis causa, quam sua id petere, ut quos privatim colant, & publice colant.* Liv. *l.* 10, *c.* 7.

Hæc sacra privata frequentissima apud Romanos fuere, ac proprie Larium nomine venerunt; unde & locus his sacris dicatus Lararium dictum. *Æl. Lamprid. in vita Alexandri Sev. c.* 29. & 31. Neque deficit exemplum apud Hebræos, uti patet ex historia Michæ, quæ refertur *Judic.* 17, & 18. Ita in primæva Ecclesia, seu tribus prioribus seculis, omnia sacra fuere privata, cum publica licita non essent sub Gentilibus Imp. Et talia sunt, de quibus agitur in Pace Osnabrug. *art.* 5, §. 31, & *seqq.* exercitium, scilicet, religionis privatum, quod in Romanæ Religionis territorio concessum est, qui id ante bellum habuerant: vel quod legatis Principum extraneorum permitti solet.

Ut res sacræ arbitrii eorum fierent, qui urbes cepissent] „ Nam omnia jura publi- „ ca, & privata, in victorem transeunt.

Mutata voluntate potest ex sacro profanum fieri) Exposita vera, ac vernacula sacrorum, eorumque, quæ divini juris dicuntur, indole, naturalique ratione, ostensoque, sacra publica contineri imperio civili, eique adeo competere summum jus consecrandi etiam privata; in proclivi jam est statuere, *quibus modis res sacræ a religione liberentur, fiantque adeo puræ, vacuæ, seu liberæ.* Purus enim locus dicitur, qui neque sacer, neque religiosus, neque sanctus est, sed ab omnibus his nominibus vacuus, *lib.* 2, §. 4, *ff. de religios.* & liberari religione sacris inde evocatis. *d. lib.* 9, §. 2, *ff. de R. Div.*

Primum igitur ædes quidem non desinit esse sacra, etsi diruta sit. §. 8, *in fin. de R. D. l.* 6, §. 3. *ff. eod. tit.* Verum, totius tamen loci interitu sacra quoque extingui, dubitandum non est: uti si chasmate, alluvione, aliisve modis perierit; cum sacrum esse nequeat quod non amplius extat, *arg. lib.* 7, §. 5, *in fin. ff. de acq. rer. dom. arg. l.* 2, *ff. de usufr. princip. Inst. eod. tit. arg. leg.* 36, *ff. de Religios.* Publicatione vero non item; cum bonis alicujus ad fiscum delatis, non possit plus ad hunc transire, quam ille habuit, *l.* 20, *pr. ff. de adq. rer. dom.*

Deinde, præscriptione quoque immemoriali aboleri sacra, fatendum est, si vere sit

immemorialis, id est, cujus initii memoria non extat. Reliquæ vero præscriptiones, etsi centum, aut multo plurium annorum sint, nihil officient, quia quod divini plane juris est nec præscriptione adquiri potest. *L. 9, ff. de usucap. d.* §. 2, *eod. l. juncto* §. 2, *de Inut. stip. l.* 1, §. 9, *ff. de obl. & act. &c.* semper tamen excepta præscriptione immemoriali, *l.* 1, *de præscr. in 6.* Rebus tamen Ecclesiæ 40. annorum præscriptionem obesse, excepta Romana, cui 100. demum anni opponuntur, vulgatissimum est, modo res soli sint. *Carpz. p.* 2, *const.* 5, *def.* 1, *& seq.*

Specialiter quoque receptum fuit, ut cum rem, sive locum sacrum religione liberare vellent, certis inde ritibus evocarent sacra, cujus rei mentio fit in *L. 9, fin. ff. de R. D.* ubi hæc habentur: *Solent qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde evocare.*

Fuit ergo Evocatio sacrorum nihil aliud, quam ritus solennis, quo locus sacer, aut divini juris, liberari religione, eoque profanus fieri solebat, *d. l. 9,* §. 2. Id tum maxime curæ ipsis fuisse cum urbes obsiderent, ex Servio refert Gronovius *in not, ad. Grot. de J. B. & P. Lib.* 3, *c.* 5, § 2, *n.* 1; & pluribus explicat Macrobius *Saturnal. lib.* 3, *c.* 9. Solebant enim solenni carmine ex hostili urbe, quam occupaturi armis erant, evocare Deos, iisque ædem, & sacra Romæ vovere.

Quem traxisse morem videntur ab obsidione Vejorum, potentissimæ urbis Etruriæ, cum qua Romanis continens per aliquot secula bellum fuit, quoadusque post decennalem obsidionem veluti altera Troja Camilli pietate, virtute, ac felicitate capta ac diruta, & non urbs saltem, sed & urbis memoria prope deleta fuit. Cujus funeri, cum exposita ejus magnitudine, gravi elogio, quasi lessu parentasset L. Florus *Hist. Rom. lib.* 1, *cap.* 12, *f.* in hæc denique verba erumpit: *Laborat annalium fides, ut Vejos fuisse credamus.* Camillus igitur, cujus ut incredibilis fuit virtus in hostes, ita non minor pietas in Deos, & justitia in omnes, atque inde perpetua adeo felicitas, ut solus tum fortunæ Romanæ stator, & Romulus alter haberetur: cum ad obsidionem urbis tandem missus, atque jam in eo esset, ut eam ex cuniculo caperet, vocatis ad prædam civibus suis, decimaque ejus Apollini consectata, hoc votum Junoni fecit apud Livium *L.* 5, *c.* 21: *Te simul Juno Regina, quæ nunc Vejos colis, precor, ut nos victores in nostram, tuamque mox futuram urbem sequare, ubi Te, dignum amplitudine tua, templum accipiat.* Quam ambitioso deinde apparatu, miraculorum quoque fabulis (ut in religione ornanda nimium solenne est, ubi minime omnium decet, & eget) instructo, Romam deducta fuerit, pluribus refert Livius *lib.* 5, *c.* 22. Atque hic actus tam solennis, ac illustris, mori huic initium dedisse videtur.

Causa vero superstitionis sine dubio fuit quod sua cuique urbi, ac populo sacra peculiaria, & propria numina fuerint, in quorum tutela locus, urbs, vel populus esset. Dii tutelares inde dicti. *Macrobius. d. lib.* 3, *c.* 9. Quemadmodum variarum Gentium sacra, & quæ cuique maxime culta fuerint numina, memorat, ac pluribus exemplis perspicue illustrat Cicero *Orat. Verr.* 4. *pass.* Unde & Dii penates dicti sunt, quod penes nos nati, sive quod penitus insident. *Cic. l.* 2, *de Nat. Deor.* Uti apud Virgilium *L.* 2, *Æneid. & pass.* & specialiter Dii penates patrii, *Cic. d. Verr.* 4, *cap.* 8. Quo nomine Deos cuique proprios, & quasi indigenas, vocari constat. Qua ratione Æneas, quod Deos Trojanos secum veheret, Penatiger dicitur. *Ovid. Metam.* 15. *v.* 450.

Hac Helenam cecinisse Penatigero Ænea,
Mente memor refero,

Adeo ut non tantum ad sacra publica, & Genii cuique peculiaria, sed & ad privata & civibus, vel familiis propria, vox Penatium referatur. *Cic. pro Dom. c.* 41. ubi ita invehitur in P. Clodium. *Ista tua pulchra libertas. Deos penates, & familiares meos Lares expulit, ut a te ipsa tanquam in captivis sedibus collocaretur? Quid est sanctius, quid omni Religione munitius, quam domus uniuscujusque civium? Hic aræ sunt, hic foci, hic dii Penates, hic sacra, religiones, ceremoniæ, continentur.* Et apud Terentium *in Phorm. A.* 1. *S.* 5. *f.* Senex, cum alius ad forum iret, ait: *At ego Deos Penateis hinc salutatum, domum divortor.*

Cum igitur sui cuique populo dii proprii, ac patrii, sive penates essent, fieri non potuit, quin si inter populos hostile odium, ac bellum exarsisset, etiam inter Deos eorum

rum penates, & tutelares inimicitiæ certamen esse, eosque singulos suis præsidio, auxilioque fore crederetur. Atque hæc est pervagata ea gentium opinio, quam tanto artificio in scenam produxere divini Poetæ. Homerus in bello Trojano per totam Iliada, & maxime libro 20, ubi Jupiter permittit Diis suis quemque partibus auxiliari, & Virgilius in bello Latino *sex libris posterioribus Æneidos*: ubi Deos non minus, quam Duces Ducibus congressos finxerunt.

Summum igitur Romanis studium fuit, non tantum suos sibi Deos ante bellum placare, & sacris rite peractis civitati suæ conciliare; sed & ipsos hostium Deos sibi propitios reddere, precibus eos ad se evocando, & templa, ac cultum Romæ iis pollicendo. Unde in memorata Vejorum expugnatione ait Livius *d. c. 21. Vejentes & ab suis vatibus, & ab extraneis oraculis proditos, jam in partem prædæ suæ vocatos Deos* (decima Apollini dicata) *alios votis ex urbe sua evocatos hostium templa, novasque sedes spectasse &c.* Cui simile est quod apud Petronium Arbitrum *in fragm. satyr.* picta excidii Trojani imago refert, Græcos Trojana numina contra Trojanos vocasse.

Contraque Troas Troia invocant sacra.

Accedit denique, quod ea quoque fuerit Romanorum in Deos reverentia, ut nefas habuerint, Deos, ut putabant, habere captivos. *Macrob. d. lib. 3. saturnalium cap. 9.* Atque ideo eos carmine evocare conati sunt.

Neque ei adversatur, quod jure Romano indistincte locus ab hoste captus, ipso facto desinat esse sacer, ac religiosus; *lib. 36. ff. de Relig.* neque adeo opus sit evocatione deorum. Etenim summopere cavendum est, ne duo isthæc jura commisceantur; alterum, quo solenni superstitione Dii evocati dicuntur ex loco, sive urbe capienda; alterum, quo urbe capta, & reportata victoria, ipso facto loca desinunt esse sacra, ac religiosa. *d. l. 36.* Huc pertinet quod Cicero *Verrin. 4. c. 55.* de M. Marcello dixit. Eum victoria omnia profana fecisse. Et ideo Roma e Gallorum manibus recuperata, fana omnia quod ea hostes possedissent, restitui, expiarique oportuit. *Liv. lib. 5, c. 50;* cujus sententiæ causas deinceps evolvemus.

Prius fieri solet circumsesso loco, & eventu adhuc dubio, voto, ac spe urbis facilius capiundæ, ne adversi sint Dii, sed novæ religionis, novarumque sedium studio deliniti aut in obsidentium partes transeant, aut obsessorum ne foveant. Posterius autem accidit expugnato jam, & occupato loco, sive cum certum saltem est captum iri; tum enim creditum est, Deos ultro excedere locis ab hoste devictis.

Ita Æneas, capta jam, & fumante Troja, ac desperata salute, sociis ait: (*Virg. L. II. Æn. v. 350.*

---- Quæ sit fortuna, videtis.
Excessere omnes adytis, arisque relictis:
Di, quibus Imperium hoc steterat. ---

Quod & Petronius Arbiter ex tabula prædicta, quæ Trojæ halosin pictura referebat, ita expressit:

Jacet sacerdos inter aras victima,
Plangitque terram: sic profanatis sacris,
Peritura Troja; perdidit primum Deos.

Eaque potissima ratio fuit, qua Camillus populum detraxit a pertinacia deserendi Romam, & migrandi Vejos nuper captos, propalam testatus, se nefas ducere, desertam, ac relictam a Diis immortalibus urbem incoli. *Liv. l. 5, c. 30.* Ita Hierosolymis captis, inter prodigia, seu præsagia recensetur; *Festo Pentecostes noctu ex intimo templo auditum esse sacerdotibus motum, & strepitum quendam, & mox subitam vocem. Migremus hinc.* Joseph. *de B. Jud. l. 7, c. 12.* Quod idem quoque retulit Tacitus *Hist. lib. 5, c. 13, Auditam humana majorem vocem: excedere Deos: simul ingentem motum excedentium.* Adeo constans fuit gentium opinio, devicta loca deseri a Diis suis.

Duæ vero causæ sunt, cur credi oportuerit, loca ita ab hoste capta, viduata sacris & derelicta a Numinibus suis intelligi. Id enim statui par erat, sive civitates victæ propitiis Diis suis, sive iratis, aut infensis uti crederentur. Si enim hoc, ut offensos, vitiis forte suis, Deos haberent; vel propter hæc ipsa vitia, aut facinora, deseruisse populum existimandum fuerat, quod factis suis id meruissent. Ita Annibal cum Selinuntem in Sicilia expugnasset, & Syracusani missis legatis eum monerent ut Deorum fanis abstineret, respondit, *Deos incolis infensos Selinunte jam excessisse*. Diod. Sicul. *Hist. l. 13, c. 59.* Et Cleopatra, victa cum Antonio, per Deos Romanos, non per suos, obtestatur, addita ratione; *Nostri enim nos prodiderunt*. Plutarch. *in Anton. c. 107.*

Sin *prius*, ut propitios, propensosque in populum Deos fuisse, eoque tutelam eorum suscepisse putetur; perinde dicendum fuit, Deos quoque, ut victos, cedere loco victoribus

ribus; quod enim inter partes certamen est, idem quoque inter eos esse oportet, qui partes defendunt, earumque præsidium, ac tutelam recipiunt, sc. inter utrinsque partis Deos tutelares, *supra h. Diss.* Victa igitur parte, victos quoque, qui ab ea stetere, Deos, parti victrici, ipsiusque adeo Diis victoribus tanquam certamine superioribus loco cedere necesse est. Quæ eleganter Virgilius depingit, cum de Pantho Phœbi Sacerdote ait: *Æneid.* II. *v.* 320.

Sacra manu, victosque Deos, parvumque nepotem
Ipse trahit.

Et *Æneid. I. v.* 72.

Ilium in Italiam portans, victosque penates.

Ac iterum ipse Æneas *d. l. I. v.* 382.

---- ---- ---- *Raptos qui ex hoste Penateis*
Classe veho mecum. ---- ----

Unde Albani cum tres fratres Curiatios animarent ad fortiter pugnandum, aiunt, *Deos patrios nunc eorum intueri manus.* Liv. *lib.* 1. *cap.* 25. Et Camillus ita suorum animos in Gallos acuit, *quod pugnaturi sint in conspectu habentes fana Deorum.* Liv. *lib.* 5, *cap.* 49.

Unde & hoc est, quod studium quasi fingitur populi victi Deos suos servandi; & ipsorum Deorum, alibi sedes quærendi. Idem Æneas se ita monitum narrat ab Hectore, ab inferis sibi apparente: *Æneid. lib.* 2. *v.* 293.

Sacra, suosque tibi commendat Troja penates:
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære.

Et tum mox *v.* 296.

Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Et hos raptos ex hoste penates, ait, se classe secum vehere *loc. cit.*

Qua ratione Bacchus quoque, apud Jovem patrem intercedens pro Thebis, petit orbi parci, aut sacra saltem sua alibi restitui, apud Papin. Statium *Thebaid. l.* 7. *v.* 178.

Cedo equidem: (victis Thebis) quo sacra tamen, ritusque peremtæ
Gentis abire jubes? ---- ---- ----

Et mox de iisdem sacris:

Da sedem profugo!

Tanti visum fuisse Diis Gentilibus, creditum est, certam cultus, sacrorumque sedem habere inter homines.

Quin & id creditum fuisse videtur, posse victorem vel auferre eis Deos, sacra v. gr. evocando si velint, aut relinquere si eos ipsis iratos putarent. Uti de Romanis refertur, quod Tarento Herculis simulacrum Romam transtulerint, reliquos vero Deos tanquam Tarentinis iratos ipsis reliquerint. *Add. Liv. l.* 27; *c.* 18. Et hoc casu ergo non videntur desiisse sacra. Ita Gentes cum Diis suis tanquam cum hominibus ipsis egere.

Hæc primum exponenda fuere, ut appareret, quæ præcipue causa esset juris illius Gentium saltem secundarii, communi populorum usu, consensuque comprobati, quo loca sacra ab hostibus capta desinunt esse sacra, & intelliguntur fieri profana. Cum enim sacrorum usus unice in Deorum cultu consistat, & Deorum causa, atque ad eorum cultum comparata illa sint, nihil sacri relinquitur Diis fugatis, vel fugientibus; nec cultus numinum intelligi potest sine numinibus.

Accedunt alia momenta. Idem enim consequens est ejus sententiæ, qua numina arbitrio civilis potestatis adsciscuntur, eisque templa pro lubitu dedicantur. Ea enim potestate victa, & subacta ab alio, cessant penitus omnia ejus arbitria, ac jura; & adeo, cum & dedicandi potestas, omnis perinde, ac reliqua imperii jura captivitate extincta fuerint cum ipsa civitate, dedicationes quoque extingui necesse est. Enim vero cum civitas illa Deos assumserit ut in tutela Deorum suorum esset, desinit tutela civitatis, cum civitas esse desinit, ut omnis tutela morte, aut interitu Clientis, cujus illa fuit propria; quod & relatorum natura persvicit. *arg. §.* 3. *quib. mod. tut. finit.* Denique vel ideo aliter statui non potuit, quia captivitate omnia quasi vacua, etiam liberi homines in servitutem redacti, nullumque adeo pristini juris vestigium relictum fuit: qua ratione utitur Jurisconsultus in *d. l.* 36; & inde nec sepulchra hostium devictorum religiosa nobis dicuntur, *d. l.* 36. *l.* 4. *ff. Sep. violat.*

Hoc ergo tanquam jus commune Gentium, etiam jure Romano nostro relatum est in *d. l.* 36, *ff. de Religios.* Loca sacra ab hostibus capta, desinere esse sacra, ac religiosa, ac fieri profana. Et hinc marmora, monumenta eximi inde, & alienari, atque ad quosvis usus humanos transferri possunt, & cessat sepulchri violati actio: *d. l.* 4. *ff. de sep. viol.* ita tamen ut si liberentur ab

hoste

hoste, perinde, ac omnia jura, postliminio restituantur, *d. l. 36.* Et hæc ita juris fuere singularis, nec ad alios casus extensa; etenim si diruta, aut collapsa fuerit ædes area tamen manet sacra, *l. 6, §. 3, ff. de Rer. div.* §. 8, *eod.* nec in commercium venit, *l. 73, pr, ff. de contr. emt.*

Adeo autem Romani confisi sunt huic ritui evocandi Deos, ut inter occultissima eum habuerint, idque summa cura, ac studio egerint, ne quem ipsi haberent Deum tutelarem, seu in cujus tutela urbs esset, & ipsius urbis Latinum nomen vulgaretur: ut caverent, *ne quod sæpe adversus urbes hostium fecisse se noverant, idem ipsi quoque hostili evocatione paterentur, si tutelæ suæ nomen divulgaretur*, ut inquit Macrobius *d. lib. 3, Saturnal. cap. 9.* ubi ait: *urbis nomen latinum* (forte quod formula sacra non nisi patria lingua, & vernacula concipienda fuit:) *doctissimis quoque ignoratum fuisse, nec Dei nomen certo proditum.*

Aliud vero ab evocatione sacrorum fuit devotio urbis, seu exercitus hostilis: etsi enim alterum ex altero inferri quodammodo queat, cum Deorum evocatio exsecrationem quandam continere videatur, & exsecratio votum, ut Dii eos derelinquant; tamen in se aliud est, Deos invitare ad inde migrandum, aliud, odium Deorum imprecari civitati: quemadmodum & diversum utriusque ritus carmen est, uti cujusque formulas exhibet Macrobius *d. c. 9.* Enimvero evocat o fuit Deorum tantum tutelarium; devotio autem fiebat per omnes Deos utriusque partis, uti tum ex memorata formula Macrobii, tum ex ea apparet, qua Decius se devovit apud Livium *lib. 8, c. 9.* Sed votum, ut Dii hosti terrorem injiciant, utraque formula comprehensum fuisse videtur. *Macrob. d. c. 9. & Liv. d. cap. 9.*

„ Ex his præmissis B. Pareus concludit „ (*in d. D. de Evocat Sacr.*), vastari loca „ sacra jure gentium posse, quanquam id „ nec inter Christianos, nec apud ipsos Ro„ manos ubique receptum fuerit: ita enim „ pergit *Sect. 3, §. 4. usque ad §. 12.*

Id vero jam maxime dubium videri debet, num justum, ut & hostili occupatione deleatur loci religio? Id quidem jure Romano, quin & usu Gentium satis constat, ut explicatum id est, rationesque additæ, quod Numina cuique genti propria, ac pecularia fuerint, quæ proinde aliis gentibus non fuere sacra, sed profana. Verum ex his ipsis rationibus apparet, contrarium inter Christianos, omnesque veri Dei cultores, tenendum esse. Cum enim cultus Deo vero, & omnipotenti debitus universalis, & omnium hominum, ac gentium communis sit, omnes, etiam hostes, ad illum obligantur, nec sine summa Numinis injuria illa, quæ ei dedicata sunt, ab ullo hominum profanari, & violari impune possunt. Hæc enim ubique divini juris, & illius Dei sunt, qui omnibus, & omnium æque Deus agnoscitur; qui colendus ab omnibus est, non profanandus: nec evocari e gente in gentem potest, cujus ubique Numen præsens esse fatemur: & cui proinde quicquid consecratum est, omnium gentium, ac hostium quoque judicio sacrum est.

Neque obstat alia ratio relata in *l. 36, ff. de Religios.* quod capta ab hoste terra, tota in servitutem ita redigatur, ut liberi homines quoque servi fiant: atque adeo omne territorium, & quidquid publice, privatimque in eo fuit devictorum, plenissimo jure cedat hostium prædæ, ut Scipio Africanus dicebat Masinissæ de Syphace victo: *Syphax P. R. auspiciis victus, captusque est: itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi R. est.* Liv. *l. 30, c. 14.*

Enimvero usum hunc Gentium excessisse modum juris naturalis, atque abusum quendam fuisse in hoc more Gentium, quo capti ita servi hostium fiebant, ut impune occidi potuerint, etsi in potestate essent, ostendimus in Disputatione *de jure victoriæ diverso a jure belli*, neque adeo id fas belli, aut victoriæ, sed nævum quendam fuisse, etsi Hebræi quoque eo usi fuerint, quippe quibus talionis jure id licitum, quin aliquando & speciali jussu divino ob scelera hostium injunctum erat. Atque adeo inter Christianos sensim mos ille abolitus est.

Sed & inter gentes ipsas tamen, & inprimis a Romanis, improbatæ sunt violationes templorum, & sacrorum etsi armis captorum, & pro sacrilegio habitæ; adeo ut Diodorus Siculus arguerit eo nomine Pœnos, tanquam peculiaris, & familiaris ipsorum moris, ac sceleris: *Adeo* (inquit versio) *crudeli impietate ceteris mortalibus hi Barbari* (scilicet Pœni, capto Selinuntio metuentes ne inclusi templis ea, ac una spem prædæ cremarent) *præcellebant, cum alii ne quid nefarie in Numen committant, confugientes ad templa impunitate donent:*

Pœni

Pœni ratione contraria ab hostibus ideo sibi temperaverint, quo fana deorum sacrilegis manibus deprædarentur. *Lib.* 13, *c.* 57. Inprimis autem improbatum id fuit, ubi sacra victoribus communia fuere. Dignum memoria est quod Livius de Fulvio Censore retulit, qui cum ædem Fortunæ Equestri Romæ vovisset, ejus exornandæ causa partem tegularum marmorearum, quibus ædes Junonis in Brutiis tecta erat, inde ablatas Romam misit, dissimulato sacrilegio. Sed re comperta ipse Censor accersitus, gravissima censura strictus, ac laceratus, tegulæ ex SCto reportatæ, & piacularia Junoni fieri, decretum fuit. *Liv. lib.* 42. *c,* 3. Ubi & argumentum a communionibus sacris, inter alia, in Senatus exprobratione ita habetur: *Eo facto obstringi religione populum R. ruinis templorum templa ædificantem; tanquam non iidem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi, exornandique.* Etenim Juno & Romæ religiose colebatur, Vejis eo translata, ut supra dictum. Similiter Cambyses quod occupata Ægypto fana dirui jussisset, & ad templum Jovis Ammonis expugnandum exercitum misisset, dicitur sacrilegia patrasse, eum contemptu religionis etiam adversus Deos grassatum fuisse, & exercitum tempestatibus, & arenarum molibus oppressum interiisse. *Justin. lib.* 1, *c.* 9. Alia exempla quam plurima, quibus idem ostenditur, accumulat Grotius *de J. B. & P. lib.* 3, *c.* 12, *§. 6. 7.*

Unde dicendum videtur, etsi gentibus ea sederit sententia, loca sacra ab hostibus capta fieri profana, ea tamen non obstante tantam remansisse Deorum reverentiam, ut quicquid in loca ipsis dicata hostiliter actum fuit, pro immani scelere, ac sacrilegio habuerint. In bello Phocensi novennali, quod quia ex causa vindicandi sacrilegii spoliato templo Delphico gerebatur, bellum sacrum dixere, Philippus contra Phocenses Dux electus jussit milites omnes laureas tanquam Apollinis insignia gerere, quibus conspectis sine prælio, sola facinoris conscientia fusi, fugatique sunt; eaque res Philippo tantam gloriam peperisse dicitur, ut Diis proximus haberetur. *Istum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum, quod orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret dignum exstitisse.* At cum ipse deinde, urbibus Græciæ subactis, fana quoque spoliare non dubitaret, neque sacris parceret, non minus ipsum, quam antea Phocenses, sacrilegii reum peregerunt: de quibus omnibus graviter Justinus *lib.* 8, *c.* 3, *& seqq.* Atque id plenius patet supra ex allegatis.

Quæ quidem non satis inter se convenire videntur, sacrilegium fieri in rebus, quæ profanæ sunt, nisi discrimen admissum fuerit inter ea, quæ communia, & utrique parti sacra, & inter ea, quæ soli hosti sacra, nobis profana sunt. In his, si jus omne hostium victoria extinctum fuerit, nihil sacri, vel divini juris reliquum est: secus, ac in sacris communibus: abolita enim per occupationem bellicam consecratione hostili, relinquitur nostra; quia eadem numina, & quicquid adeo iis dicatum est, nobis quoque similiter sacra sunt, non profana. Quod discrimen etiam observat Grotius *de J. B. & P. l.* 3, *c.* 12, *§. 6.*

Nec movet exemplum Cambysis, quem sacrilegii reum postulant Auctores, quod sacra Ægyptia violaverit, quæ tamen ipsi ut Persæ sacra non fuere, quia Persæ solem unum Deum esse credunt. *Just. l.* 1, *c.* 10. *Curt. l.* 4, *c.* 13. Enimvero ad solem omnes Gentium Deos referri, erudite differit Macrobius *Sat. lib.* 1, *cap.* 17, *usque ad cap.* 24. Et Persis multos Deos fuisse, testatur Strabo *Geogr. lib.* 15, *cap.* 14. Et agnoscit Darius, Deos Imperii Præsides memorando, apud ipsum Curtium *d. cap.* 13, *& c.* 14, ubi precatur non solum per solem, & sacrum ignem, sed & per alios Deos patrios: idque probat Seldenus *de Diis Syr. Syntagm.* 2, *cap.* 8, *p.* 320; etsi Justinus *d. loc.* unum solem, & Strabo quoque *d. lib.* 15, *cap.* 11, unum Martem iis coli, asserat. Agunt enim illi de cultu præcipuo. Sed nec Martis, nec Jovis aliud Numen esse, quam Solem, docet Macrobius *d. lib.* 1, *cap.* 20, *& cap.* 23. Inprimis vero Jovis (cujus ædem quoque invasit Cambyses) numen Babyloniis (quorum rex erat Cambyses) sub nomine Belis cultum fuisse, pluribus exponit Seldenus *d. loc. cap.* 1. Notumque est illud, quod ex Orpheo affert Macrobius *d. l.* 1, *cap.* 18.

Εἷς ζεὺς, εἷς ἄδης, εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος.

Qua ratione dicendum quoque omnino erit, inter Christianos omnes cum omnia templa Deo vero, quem omnes colunt, sacra, dicataque sint, nunquam illa belli, victoriæve jure desinere esse sacra, neque adeo inter eos Jus illud Romanum allegari posse.

Alia

Alia autem longe quæstio est, quid ille, cujus imperium est, in res sacras statuere, & maxime, an, & quatenus liberare eas a religione, & ad alios usus convertere possit; quæ foret quarta species liberandi res a religione. Equidem certa regula est, non posse ab eo destrui sacra, templa, &c; non quod non habeat in ea imperium æque, ac in publica profana; sed quia ea res excedit fines imperii; nam nec publica profana ipse vastare, & destruere potest; quia imperium constitutum est ad conservandum & tuendum, non ad perdendum, neque in disceptationem id trahi potest.

Verum, cum ex hactenus traditis constet, imperium summæ potestati æque competere in sacra, ac in profana; consequens est, eidem quoque intra fines imperii de utrisque statuendi facultatem, atque adeo omnia illa agendi jus esse, quæ ad tuendam Rempubl. in sacris, & profanis pertinere visum ipsi fuerit: his enim finibus omnis imperii, vel summæ potestatis ratio concluditur, & absolvitur; quæ quid aliud est, quam tutela civitatis? finisque ejus, quam salus, pax, & securitas populi? Quod ita LL. 12, tabb. expressum fuit, *Salus populi suprema lex esto*.

Ex his, quæ hactenus, & in Sect. 1. exposita sunt plenius, hæc quasi consectaria oriuntur. Hinc enim recte infertur, ubi de modo, vel ratione extrinseca cultus divini agitur, imperii, seu civilis potestatis esse de eo statuere; modo ne conditio cultus divini fiat deterior. Ita potest modum templorum pro re nata vel reducere, vel augere, vel alias immutare, si alius commodior, expeditior, vel melior exercitii sacri modus sit, idque evidenti ratione appareat.

Qua de causa ita quoque id sancitum est in Pace Osnabr. *art.* 5, §. 30, ubi dicitur jus reformandi cohærere Imperio Civili, seu, quod in Imperii Statibus idem, superioritati territoriali: adeoque non potestati Clericorum; hæc enim sola quæstio, de qua contentio erat, ibi deciditur: adeoque contra Clericos, non contra subditos; de his enim alia mox regula, seu norma subjicitur, §. 33, *& seqq.* de quo mox.

Ex eadem ratione sequitur, si agatur de abusibus sacrorum tollendis, id quoque arbitrium imperii, seu summæ potestatis esse. Ea enim est pars præcipua reformationis, ejusque complexu inprimis continetur. Atque hæc reformationis in Imperio factæ causa pluribus in locis fuit, ut abusus in ecclesiis, & maxime in monasteriis inter clericos, & monachos tollerentur. Quod cum illi refractarii, ac rebelles, inexpiabile nefas, ac sacrilegium esse clamarent, immanem in se crudelitatem, sævitiamve exerceri calumniarentur, turbas ideo in Imperio cierent, aliosque in Principes suos animarent, jussi sunt officio cedere, quæ omnia ex actis publicis constant. Atque id jus Pace Osnabr. superioritati territoriali quasi postliminio vindicatum, eoque illi reformatores absoluti sunt. Nullibi vero unquam subditi quoque prætextu reformationis ob religionis confessionem expulsi, aut male multati, aut conscientiæ coactæ, vel excruciatæ fuerunt, neque hoc pro jure reformationis habitum, aut sub eo comprehensum, vel intellectum fuit: unde perperam tale quid ex jure talionis defenditur, ut quidam faciunt. Vid. *Jus Publ. nostrum c.* 18, §. 31.

Id enim e contrario certum est, nullum esse imperium in conscientias, & omnium longissime id excedit fines potestatis humanæ. Etenim cum conscientia ne quidem sit in nostra ipsorum potestate, nedum in alterius esse concipi potest. Non est illa res voluntatis nostræ, quæ & nostro arbitrio mutari, & alterius parere potest; sed res intellectus, quem formare, aut necare, humanæ opis non est. Non magis itaque hominis est, conscientiam vel alterius cogere, vel propriam refingere, quam vel ipse statuere potest, vel alii statuendum injungere, bis bina esse centum, vel nivem esse atram. Philippus Arabs Christianus fuit *Cuspin. in Philippo Arab.* sed sacra Imperii, quod fere totum adhuc gentile erat, non mutavit. At mutavit Constantinus M. non coactis civibus, sed quia tum major pars jam erat Christiana.

Thuanus, Vir ut eruditione, judicio ac ingenio incredibili, ita fide, ac candore pari, provocans ad experientiam, & gesta temporum, quæ nemini uni magis comperta fuere, quam ipsi, ita in epistola nuncupatoria operibus suis præmissa scribit: *Experientia satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones, irritasse potius, quam sanasse morbum menti inhærentem, ad quem proinde curandum non iis, quæ in corpus tantum penetrant, sed doctrina, & sedula institutione, quæ in animum leniter instil-*

instillata descendit, opus esse: alia quippe omnia pro arbitrio civilis Magistratus, atque adeo Principis, sanciuntur; sola religio non imperatur, sed ex præcepta veritatis opinione, accedente divini Numinis gratia, bene præparatis mentibus infunditur. Ad eam cruciatus nihil valent, quin obfirmant potius animos, quam frangunt, aut persuadent: quod de sua illa sapientia tam magnifice prædicavere Stoici, hoc nos multo justius de religione dixerimus. Et in sequentibus prolixe rebus ipsis id commonstrat, tum ex Augustino rem præclare deducit, ex quo in Canones id relatum est: deinde ex more, & sententia primævæ Ecclesiæ, quæ contenta fuit excludi hæreticos ab ecclesia, idem demonstrat, ostenditque, quam illa, & pii Episcopi, ac inter eos B. Martinus (quem Sulpitius Severus *lib. 2. Hist. Eccles. circa A. C.* 386, virum, dicit, plane Apostolis conferendum) inde abhorruerint, etiam in causa Priscilliani e xitiabilis doctrinæ auctoris, & quantopere factum reliquorum Episcoporum detestati fuerint; idque ex relatione ipsius B. Ambrosii, cujus hæc verba exhibet; *Cum vero ex furialium istorum Episcoporum sententia, Maximus* (tum Imperator) *postea decrevisset, Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam, & bona adimerent, idem B. Martinus apud eum tenuit, ut decretum revocaretur*. Deinde Sulpitium Severum *d. lib.* 2, *circa fin.* suæ ætatis Episcoporum violentiam, secutasque inde in Ecclesia, & misera plebe Dei, calamitates deplorantem *d. lib.* 2, *circa fin.* exhibeat, & inde agnoscit imaginem temporum pueritiæ suæ (sub Henrico III.). Hinc laudat Ferdinandum I. ut sapientissimum Principem, qui pacem religionis sanciverit; tum incidit in ea, quæ contra Vallenses, homines innocentes, simplices, & conscientiæ suæ tenaces, horrenda immanitate, & truculentissime acta fuere, pluraque alia lectu perdigna in eam rem affert vir pius ac cordatus, & ingenuus, quibus vim a conscientiis abesse debere evincit.

Nec potest quisquam aliter sentire, nisi immanissimos, & sævissimos primæ ecclesiæ persecutores, ac Tyrannos pari ratione absolvere velit, quorum in Martyres patrata omnia comprobare, quin laudibus extollere eos oporteret. Illi enim persecutores non minus persuasi de sua religione, ejusque zelo accensi fuere, quin longe plus causæ ipsis fuit contra Christianos sæviendi, a quibus tota religione, omnibusque castris dissidebant, cum Christianis inter se de cultu veri Dei conveniat, quin inter eos, qui 4. Conciliis Catholicis, quæ veræ ac sinceræ ecclesiæ Catholicæ, post Dei verbum, unica norma, ac regula sunt, & jure habentur, (*vid. Nov.* 115, *cap.* 3, §. 14 *& cap.* 4. §. 8. *junct. lib.* 7, §. 4, *de Summ. Trin. Disp. nostra de jure circa Hær.* §. 5, *& seq.*) subscribunt, lis magis fit de auctoritate hominis, vel humana, quam de cultu Dei; scilicet lis inter Imperium, & Sacerdotium, quæ factionibus Gibellinorum, & Guelphorum, ejusdem Religionis hominum, cruenta adeo, ac funesta fuit.

Sane, quam invisa res ea sit ipsi sanctissimo Servatori, patet ex eo, quod tantopere abominatus fuit factum Pharisæorum, eorumque studium, Proselythos, id est, socios religionis suæ quærendi: cum tamen iis nec vis ulla fieret, & ab idololatrico illos volentes ad veri Dei cultum converterent. Quod ergo statueret de his, qui vero Deo, ac Servatore imbutos, atque ad amussim veræ Ecclesiæ catholicæ, seu 4 Conciliorum formatos, sui commodi, non divini cultus causa, ad sua sacra, vi, ac martyriis, suoque in immensum hominum, ac Christianorum sanguine, perpellere tantopere laborant, & alias perpetuos hostes profitentur; ut nihil plane reliquum sibi fecerint, quo Pharisæis, quo sævissimis Ecclesiæ persecutoribus irasci possint? Quæ non aliter, quam commendandæ pacis religiosæ causa quæ Palladium Imperii est, dicta sunto. *Vid. Jus publ. nostrum d. c.* 18, §. 28. Persequemur jam reliquos modos liberandi res a religione.

Etsi vero demonstratum jam sit, loca bello capta inter Christianos, & veri Dei cultores, non fieri profana; at victoris tamen jam arbitrium est modum sacris statuere, adeoque & sua sacra, si velit, prioribus surrogare. Cum enim jure victoriæ destructo priore Imperio novum ipse armis quæsiverit, jam ipsius est statum publicum in sacris, profanisque formare, non abolendo cultum numinis, sed prout e re publica, vel divina visum fuerit, instituendo. Quæ res facit ut vel nova templa novis sacris extruere, vel veteribus illa inferre, aliquando etiam priora ad alios usus convertere queat, modo æque cultui divino ex victoris

popu-

populi judicio prospectum sit. Ita enim & Romani evocatione sacrorum non abolevere cultum Deorum, sed vel eos transtulerunt in alias sedes, uti in suam urbem, vel suos iis substituerunt, vel hostibus, quibus ipsi infensi erant, Deos, quos ipsis iratos putabant, reliquerunt. Uti exempla supra allata testantur.

Unde plurimum interest inter victorem, & imperii successorem. Hic enim in idem imperium, eundemque Reipublicæ salvæ statum succedit; eumque adeo in sacris, profanisque tueri oportet: neque ex successione plus juris consequitur, quam fuit decessoris, de cujus jure reformandi, ejusque finibus dictum est supra, & dicetur adhuc deinceps.

Præterea dubitandum non est, quin summa potestas disponere quoque de rebus sacris possit, pro summis necessitatibus publicis: uti ad redimendam pacem, defensionem reipublicæ, &c. Cum enim sacra etiam in contentionem bellicam veniant, ob ea bella gerantur, ipsa pariter eventus armorum sequantur, & jure belli, & victoriæ amissa hostium fiant; longe magis equidem, quod armis potest, etiam pace, ac transactione fieri poterit: & quæ cum interitu civitatis peritura essent, pro conservatione ejus impendi. Neque sanctior ullius oblationis votique usus intelligi potest, quam Rempublicam ab interitu defendi, pacem fessa armis, & nutante Republica redimi, laborantem periculis civitatem servare, & ipsa suomet pretio sacra, quæ ipsa pars civitatis, & imperii sunt, asseri, atque ab exitio vindicari.

Ita sane in Republica, & Ecclesia quoque Judaica veteri fecerunt Reges etiam piissimi, ut cum immineret cervicibus hostis gravis, ac potens, qui non aliter propulsari videbatur posse, thesauros quoque Deo sacratos templo ablatos hosti, etsi Idololatræ, obtulerunt: uti id patet exemplo Regum Judeæ, Asa, 1. *Reg.* 15, *v.* 18. Joas 2. *Reg.* 12, *v.* 18. Achas, 2. *Reg.* 16. *v.* 8. Hiskiæ, 2. *Reg.* 18, *v.* 15. *&c.* qui potentissimos tum Syriæ Reges hac pecunia sacra ac invasione, & obsidione urbis, & quasi a jugulis suis arcuerunt, aut fœdere ac pace sibi conciliarunt.

Idque est, quod notissimo quoque jure proditum est, rem sacram profanam fieri posse. Ita dicitur in *l.* 83, §. *sacram.* 5, *ff. de verb. obl.* ibi: *quamvis sacra profana fieri possint*. Et mox: *Si rursus lege aliqua res sacra profana esse cœperit*. Item in l. 137, §. 6. *Eod. tit.* de re sacra dicitur, *quod jus hoc mutari, & id, quod nunc impossibile est* [ut res sacra, quæ divini juris, neque in commercio est, vendi queat], *postea possibile fieri*, adeoque profana. Quod idem dicitur in §. 2, *de Inut. stip.* nec dubii juris est. Atqui si res sacra profana fieri potest, certe non alia justior, & major causa est cur possit, quam Reipublicæ pax, atque tranquillitas. Cujus autem auctoritate fiet profana, & liberabitur a religione? Id additur in *d. l.* 83, §. 5, vers. *Nec revocantur*, scilicet, lege aliqua, adeoque a potestate civili, & legislatoria, cujus imperio id continetur, ut ostensum supra.

Atque ideo lege civili permissum est vasa quoque sacra vendi, oppignorari, solvique posse pro redemtione captivorum hominum privatorum, quin si non necessaria sint ad usus sacros, sed alia sufficiant, etiam ad æs alienum Ecclesiæ solvendum, causa cognita, ea alienari. *Nov.* 170, *cap.* 10. Quod & jure Canonico asseritur, & a B. Ambrosio graviter defenditur in *c. Aurum.* 70. *caus.* 12, *q.* 2. & inprimis ostenditur, majoris multo pietatis esse, ad optimos usus ea impendi, quam sterilia esse.

Sed nec unquam inter gentes ambiguum fuit, de sacris disponere potestatem civilem posse. Plutarchus in Tib. Graccho *c.* 22. per bene inquit: *Tam sacrosanctum nihil est, quam quæ Diis dicata sunt donaria; nemo tamen unquam prohibuit populum his uti, hæc mutare, ea transferre, uti voluerit*. Idque pluribus exemplis, ac monumentis illustrat Grotius *de Jure Bell. & Pac. lib.* 3 *c.* 5, §. 1, *n.* 3. Ubi inter alia ad rem facit quod ex Seneca Patre affert, qui ait: *Pro republica plerumque templa nudantur, & in usum stipendiorum dona conflamus*. Et ex Trebatio Jurisconsulto: *Profanum, quod ex religioso, vel sacro, in hominum usum, proprietatemque conversum est*. Idemque liquido probant formulæ illæ deditionis, quarum supra injecta est mentio, quibus quilibet populus sui juris sacra æque, ac profana, alii populo dedere consuevit. Uti populus Collatinus delubra, divina, humanaque omnia. *Liv. lib.* 1, *c.* 37. Populus Campanus urbem Capuam agros, delubra Deum, divina, humanaque omnia. *Liv. lib.* 7, *c.* 31. Iterumque postquam desciverant. *Liv. lib.* 26. *cap.* 33. In eandem formulam con-

venit Regi Thebano cum hostibus, qui deinde ex ea apud Plautum *in Amphytr. Act. 1. Scen. 1.*

Deduntque se, divina, humanaque omnia, urbem, & liberos.

Atque hæc est, quæ proprie, voce hodie inventa, ac recepta, *Secularisatio* dicitur; de qua doctissimam Disputationem conscripsit Marcus Rhode.

Quod si igitur de facris, iisque rebus, quæ divini plane juris sunt, id verum est, nemini in mentem venire potest, ut de rebus aliis, seu terris ecclesiasticis, quæ Deo consecratæ non sunt, dubitet, quin e, cujus imperium est, intra ejus fines de iis statuendi potestas sit: quippe quæ nec sunt divini juris, nisi quis dixerit, eo sensu esse, quo & res sanctæ quodammodo divini juris dicuntur: neque extra commercium, nisi quia publica sunt; scilicet Ecclesiæ, quæ est pars Reipublicæ, ac Imperii. Hæc ergo bona Ecclesiastica ideo saltem alienari nequeunt, quia publica sunt: nam nec publica profanari possunt; non alia causa, quam quod legibus publicis eorum alienatio interdicta est, nec quod publicum, seu populi est, alius invito populo alienare potest.

Unde id primum certissimum est, quibus casibus ipsæ res sacræ, & divini plane juris, alienari possunt, multo magis res ecclesiasticas posse. Cum igitur demonstratum jam sit, pacis publicæ causa terras cum omnibus sacris dedi posse; nihil dubii remanet, quin multo magis bona ecclesiastica possint. Et cum imperium civile a natura constitutum sit ad tuendam, & conservandam rempublicam; non potest ambigi, quin rerum harum alienatio, si ad reipublicæ pacem, & securitatem requiri visa fuerit, rata plane, ac valida sit. Enimvero notissimum est, Imperium, seu Imperatores legibus latis certum alienandi res ecclesiasticas modum præscripsisse, & pro utilitate ecclesiæ alienationem earum causa cognita permisisse: ut patet ex *l. 17, c. de SS. Eccles. Nov. 120, c. 1, & seqq. Gudelin. de jure noviss. lib. 6, cap. 14.* Cujus igitur rei facultatem aliis lege permittere potuerunt, eamne ipsi non habent? & quod pro utilitate ecclesiæ aliis permittere potuerunt, id ipsi pro conservatione totius reipublicæ non possunt? cujus publica salute omnium partium in sacris, & profanis salus, & securitas comprehensa est.

Sane, cum salus, & pax reipublicæ sit ultimus Imperii finis, summa rerum, compendium omnium bonorum, ac fastigium publicæ felicitatis, ac societatis, non possunt bona ecclesiastica justius, & sanctius, aut ad usos magis pios impendi, quam redimendæ pacis, & securitatis publicæ causa, si illam aliter obtineri non posse visum fuerit: quod vel ex ipsius B. Ambrosii loco jam ante ex *c. 70, caus. 12, qu. 2*, allato intelligi potest.

Imo esto (quo tamen nihil vanius est), non esse Imperio jus in res ecclesiasticas; adhuc tamen bello orto arbitrium pacis de omnibus, quæ intra fines Imperii sunt, & quæ in contentionem armorum, & discrimen belli venerunt, penes eum esse, cujus est summa potestas, & jus belli, ac pacis, nemo quisquam sobrius negavit.

Neque usum gentium exemplis, quorum jam copiæ ante adductæ sunt, ulterius propugnare opus est. Omnium instar esse potest quod præ oculis omnium est, in bellis, quæ inter Christianos, & Turcas gesta sunt, uti plurima fuere pluribus retro seculis: etenim iis tot terræ, Principatus, Regna integra, cum omnibus sacris, vel armis ab infestissimo hoste extorta, vel pace, & transactione ipsi cessa, atque in manus, & ditionem tam impiæ religionis dedita fuere; neque tamen ulli hominum in mentem venit summos Principes, inter quos bellum fuit, non potuisse suo jure bellum ita, ut factum pace finire: & cum moto bello se, urbes, agros, cives, templa, sacra, & divina humanaque omnia, totamque Rempublicam in ambiguam adeo Martis aleam, eventuum pericula, armorumque discrimen conjicere ac bello de iis contendere fas fuerit; non potuisse etiam eodem jure de iis transigere, & pace talia tot malorum, calamitatum, mortium, exitiorum, formas extinguere, eaque a cervicibus suis, a capite, a Republica depellere.

Unde nihil magis abhorrere potest a sensu communi, quam famosa illa protestatio, quæ extat apud Lundorpium *Tom. 6, contin. 2, lib. 3, cap. 7, fol. 423.* & apud Limnæum *Add. 2, ad lib. 1, cap. 12, pag. 229. & ad Capit. Ferdin. IV. art. 2.* ac Roma emissa fuit contra pacem Monasteriensem, & Osnabrugensem, qua pax conscientiis reddita, & potestas civilis in res ecclesiasticas, de qua inde ab Henrico IV. per 6. secula lis inter Imperium, ac Sacerdotium, funestissimis

fimis motibus ferverat, & qua partem dimidiam, eamque longe optimam Imperio detractam esse, teste Conringio, credebatur, postliminio restituta fuit.

Illud vero pactum erat, quo non terræ hostibus cessæ, sed legitimis dominis ant relictæ, aut restitutæ; non sacra hostibus dedita, sed suis Statibus, ac Civibus Imperii, uti ante bellum fuerant, servata; non abolitus veri Dei cultus, sed ad amussim divinæ legis, judicio justi terrarum magistratus, exactus; non evocata sacra, sed eodem legitimo judicio emendata; denique bona publica usibus publicis, quibus exemta quidem videbantur, asserta, at sacris, & cultui divino nihilominus ita consultum, & prospectum fuit, ut sacris necessitatibus nihil penitus decesserit. Hanc vero curam, ac vigiliam incumbere summæ Imperii potestati, ut operam det ne cultus divini exercitium deficiat, segnescat, aut langueat: quibus vero modis, locis, &c. illud optime, & commodissime effici possit, ac debeat, judicium esse ejus, cujus loci Imperium est demonstratum jam fuit.

Quid vero causatur illa protestatio? Quatuor inprimis. 1. Septenarium Electorum numerum, sedis Romanæ auctoritate olim constitutum, sine ejus beneplacito non potuisse augeri. 2. Pacem de rebus Ecclesiasticis sine ejus auctoritate factam nullius momenti esse. 3. Offici ea animarum saluti, & 4. commodis, ac auctoritati sedis Romanæ &c.

Ceterum 1. quam illud figmentum pugnet cum certissimis historiarum monumentis, inter alios accuratissime demonstrat Onuphrius Panvinius *tract. de Comit. Imp. cap. 6*, *per tot.* & vel oculis exhibetur in jure nostro publico *c.* 10, 11. & 12. 2. Hic error refutatus est tota Sectione 2, & 3. 3. Cultus Dei, pace illa concessus, ad amussim quatuor Conciliorum vere Catholicorum formatus est, nec ab iis, adeoque ab Ecclesia vere Catholica, vel minimum recedit. Lis vero fuit de Jurisdictione, & Imperii jure in res Ecclesiasticas, adeoque de re, ac jure humano; & de abusibus quibusdam, quos præter quatuor illa Concilia irrepsisse, universalis omnium tum sententia fuit, a Sigismundo Imp. laudatissimo, ipsisque Conciliis agnita, reformatioque adeo decreta, sed a sede Rom. impedita. *Vid. Jus publ. cap.* 18. §. 25. & *passim*. Utinam ergo non aliunde periclitaretur animarum salus! 4. Qui jure suo utitur, nemini injuriam facit, etsi adventitiis aliorum commodis id officere videatur, per text. eleg. *in l.* 24, §. *f.* & *l. l.* 26, *ff. damn. infect.* Nec sunt aliorum commoda, cum nullum eorum jus est. Auctoritas autem intra leges salva; ultra, nulla est. Adeo omni stipula leviora, ac vaniora sunt, quæ in conspectu terrarum orbis contra pacem tam sanctam, ac solennem edita, ac jactata sunt.

Enimvero omnia posthabenda erant paci tam necessariæ, & quieti publicæ a bello civili funestissimo. Videri sane posset, 30 annorum cladibus expletam esse armorum crudelitatem; tot rivis fusi interim sanguinis humani, & Christiani, extinctam cædium sitim; tot incendiis, ac vastitatibus exsaturatam belli rabiem, ut jam non satietas eorum omnes cepisset, sed nausea, & abominatio. Neque plane vox hominis foret, dari bellorum causas, ac lites, de quibus inter Principes, & populos contenditur, quæ non possent fide interposita, ac pace facta, coalescere. Quæ sententia auctorem extra humanam societatem constitueret, *Liv. l.* 6. *c.* 42. *in fin.* hostemque humani generis faceret, cum quo nunquam posset nisi ejus internecione debellatum videri. Unde nunquam satis laudari potest summa illa pietas, religio, & magnanimitas Gloriosissimi Imperatoris, & Regum, ac Imperii Principum, de conscientiarum securitate pacifcentium, qui pacem illam sacrosanctam, ac inviolabilem, contra iniquas hujusmodi molitiones, & protestationes esse, & in ipsa pace jusserunt, ac Imperii Constitutionibus, & Capitulationibus sanciverunt. *Cap. D. Leopold. art.* 2., *in fin.*

. *In belli usus conversas*], „ Idque exemplis „ novioribus probat B. Parens *in d. disp.* „ *sect.* 3. §. 25. *usque ad* §. 32. Verba mo„ do allegavimus.

Sub pollicitatione restituendi] „ Tunc res „ sacræ non alienantur, quia quantitas sa„ cra manet.

Hoc ergo gentium jure usus Germanicus] „ Immo hoc naturæ jure usus est.

Tacito] „ *Annal. l.* 1. *c.* 51. Factum hoc „ explicavimus *c. præced.* §. 9. *n.* 2.

Sic Livius] „ *Lib.* 25. *c.* 40. & *lib.* 29. „ *c.* 11. *Marcell.* 26. 29.

Numen aliquod inesse credatur] „ Immo non potest id credi, quia res illa sa„ cra facta est ex lege superioris, quæ lex „ cessat „

„ cessat, ubi res illa in potestatem victo-„ ris transiit.

Et hoc sensu impietatis) „ Generosius est ab-„ stinere; at impietatis accusari nequeunt.

Laesi etiam gentium juris) „ Intelligunt „ jus naturae. Nam gentium jus laedi non „ potest, quia tale non existit.

Nimirum, ex talis opinionis positione) „ „ Numen scil. aliquod inesse simulacro.

Aliud est si hostes non idem sentiant] „ A-„ deoque si res ipsis sacra non est.

Sed & praeceptum est, gentium simulacra abolere) „ Verba in Deuteronomio *c.* 7, *v.* „ 5, & 25, haec sunt. *Aras eorum subvertite* „ *& confringite statuas, lucosque succendite*, „ *& sculptilia comburite*. At licentia haec „ non est ex jure aliquo gentium volunta-„ rio, sed ex ipso jure naturae: inprimis „ cum accedat hic jussus, & auctoritas Dei „ de cujus jure unice agitur, qui voluit res „ sub falsis notis sibi consecratas violari.

„ Equidem merito miratur Seldenus *de* „ *Jur. Nat. l.* 2, *c.* 13. contrariam huic a Jo-„ sepho afferri legem; ubi inter alias divinas „ leges hanc refert: *nemo blasphemet Deos*, „ *quos aliae civitates Deos esse aestiment*, *nec* „ *spolianda fana peregrina*, *nec donarium Deo* „ *cuiquam dicatum auferendum*; cujus rei „ contra Appionem libro 2. hanc rationem „ affert, *quod Dei nomine indigitarentur*. „ Quin & Philo, Mosen vetuisse convitium „ in alienos Deos, tradit *l.* 1, *de Mon. &* „ *l.* 3, *de vita Mosis*, tum metu ne gentes „ vicissim vero Deo maledicant, tum ne quis „ discipulus Mosis adsuescat ullo modo apel-„ lationem Dei contemnere. At factas has es-„ se leges, & vel ex male intellectis Mosis le-„ gibus, vel ut Romanis blandiatur, Jose-„ phum haec scripsisse, ait Seldenus *de J.* „ *N. l.* 2, *c.* 13. Sane, locutio illa generalis, „ *aliis non maledices*, intelligenda est de vi-„ ris Principibus; atque Philonem quoque „ legem de Principibus populi intelligere, „ Rabbini recentiores docent. *Seld. d. l.*

Nam quid sibi accipere vetantur] „ Du-„ bium Auctor hic removet, quod thesin „ ejus, *quasi alienis sacris parcendum sit*, „ labefactare videtur: opponi enim posset, „ prohibitum fuisse Judaeis, aurum, & ar-„ gentum, ex quibus idola facta sunt, con-„ cupiscere, ita ut ex idolo nihil in domum „ inferre licuerit. *Deut.* 7, *v.* 25, & 26, „ idque, teste Josepho, ideo *quia alienis* „ *sacris parcendum esset*. Auctor respondet, „ prohibitum id non esse propter cultum „ natura his rebus debitum, sed ut a con-„ tactu abstinerent rei, quae anathema erat: „ adeoque legem hanc mere fuisse ceremo-„ nialem, arbitratur. Rectius dicendum, „ Deum loqui de solis populis damnatis, „ eorumque sacris; his enim solis anathe-„ ma imposuit, adeoque in his solis ipse „ contactus interdictus est.

Romanis haud dubie blandiens) „ Vide „ *Gron. h.* Nec mirum est, benevolentiam „ eum captare voluisse Romanorum, a qui-„ bus servatus, Romam deductus, beni-„ gneque habitus est, & qui ob ingenii „ gloriam statuam Romae meruit.

De non nominandis gentium Diis] „ Lex „ in Exodo 23, *v.* 13, ita se habet: *No-* „ *men Deorum*, *seu Dei aliorum*, *non me-* „ *morabetis*; *non audietur ex ore tuo*. Sel-„ denus *L.* 2, *c.* 13, statuit, legem illam „ intelligendam esse non de sola memora-„ tione idoli, (id enim illicitum non es-„ se, etsi nomen adhibeatur, quod aliquam „ divinitatem infert, *Seld. d. l. p.* 269.] „ sed de non ineunda cum gentili, dum „ idololatra est, societate, ne forte inde „ adigatur ille ad jurandum per suos Deos, „ & tu sic in causa sis ut velut Dii illi non „ solum memorentur, sed & habeantur. At „ haec explicatio divinatoria est. Ex ipsa in-„ spectione legis apparet, eam loqui de ju-„ rejurando, quod fit per deastros: & ad-„ ditur, nomen externorum Deorum (ad „ firmandas promissiones, & asserendam „ veritatem adhibitum) ex eorum ore au-„ diri non debere. Ratio naturae haec est, „ quia jusjurandum est species cultus di-„ vini; Deus testis adhibetur veritatis, &c. „ hic autem cultus deastris tribui nequit. „ *Vid. supr. l.* 2, *c.* 12, §.

Honoris causa, aut sine abominatione eos nominare lex non sineret] „ Immo sola „ memoratio nominis non vetita erat, sed „ tunc, cum fiebat honoris causa, uti si „ adjecto idoli nomine aliquid asserebatur: „ colere enim idola, jure naturae prohibi-„ tum est.

Dei certissimo monitu] „ Non opus erat „ monitu Dei; nam ex ratione naturali satis „ constat, Deum certo loco non includi.

In simulacris illis non habitare aut Dei spiritum] „ Nam lignum, vel materiam Deos „ esse, nec gentiles crediderunt, sed simula-„ cris his Dei spiritum inesse, nugabantur.

Aut bonos angelos] „ Quos Heroas anti-„ qui philosophi vocabant.

Aut

Aut vim astrorum] „ Astris enim vim „ divinam inesse, Philosophi statuerunt.

Sed pravos, & humano generi infestos daemonas] „ Quos proinde colere, cum perfectione divina pugnabat.

Tacitus) „ *Hist. l.* 5, *c.* 4. Ipse id mox (*cap.* 5.) explicat de Idolis: *profanos intelligunt, qui Deum imagines mortalibus „ materiis in species hominum effingant; summum illud, & aeternum neque mutabile, „ neque interiturum; igitur nulla simulacra „ urbibus suis, nedum templis sunt.*

A Maccabaeis] „ Ita enim Judas diruit „ aras in civitate Azoth, & sculptilia Deorum igne succendit. Jonathas quoque „ succendit Azoth, & civitates, quae erant in circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon, & omnes, qui eo confugerunt.

Nihil fecit contra jus gentium] „ Hoc verum est, quia tale jus gentium non exstit; at nec contra jus naturae peccavit, „ quia res ipsi sacra non fuit.

Graecis scriptores) „ Add. *Just.* 2. 12.

Persae non credebant, in simulacris ulla esse numina) „ Antiqui Magi nulla admittebant simulacra. *Vid. Clem. Alex. in admon. ad Gent. lib.* 1, *c.* 181. *Stanlejus „ Hist. vet. phil. fol.* 1131. Et temporibus „ Herodoti id adhuc obtinuit. *Herod. l.* 1, „ *c.* 181. Conf. *Plin. l.* 12, *cap.* 1. Tempore Artaxerxis autem Veneris Tanaidis „ cultum introductum esse, ait *Clemens d.* „ *l.* Sed & Strabo *l.* 15, *f.* 504, ait, Persas Deorum imagines habuisse.

Sed Deum esse solem) „ De quo supra „ *l.* 2, *c.* 20, §. 47.

Et portionem ejus aliquam ignem) Calorem enim, seu ignem, causam rerum omnium esse, experientia docet: atque ideo Deum ignem dixerunt philosophi. At causa physica confundi non debet cum causa morali

Templum jure victoriae ingressus est) „ Adeoque templum victori sacrum non fuit.

5 *Bene ille quod templo pepercit*] „ *Plut.* „ *in Pomp. & Joseph. ant. l.* 14, *c.* 8. & „ *de bell. jud. l.* 1, *c.* 5.

Non Religione] „ Pietati ejus id tribuit „ Josephus *Antiq. l.* 14, *c.* 8.

Male quod ingressus est] „ Atqui templum ipsi sacrum non fuit.

Contemto vero Deo) „ Potius curiositatis „ gratia: nam scire voluit, num Deorum „ effigies colerent. Hinc Tacitus ait: *Inde vulgatum, intus nullam esse Deum effigiem, vacuam sedem, & inania arcana. Hist. l.* 5. *c.* 9.

Quod & Chaldaeis exprobrant Prophetae) „ Immo non exprobrant ingressum in templum, sed quod in honorem idolorum „ suorum ex vasis ablatis biberint. *Dan.* „ *c.* 5, *v.* 23.

Quasi in conspectu Judaeae trucidaretur] „ Longe admodum perita est haec conjectura.

Nihil in eo factum contra jus gentium) „ Romani nec contra jus gentium id factum crediderunt, quale ipsis cognitum „ non fuit; nec contra jus naturae, quia „ Romanis res ea sacra non fuit.

Τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ] „ I. e. belli jure: idque eo magis, quod ex templo oppugnarunt hostem. Unde non absque ratione „ consiliarii quidam Tito suadebant, diruendum esse templum, quod castellum „ esset. *Joseph. de bell. jud. l.* 7, *c.* 9. Titus „ vero nec pugna captum se incensurum „ dicebat, nec pro hominibus anima caetentia ulciscenda esse. *ibid.*

A D §. III.

„ QUÆRI solet, an praescriptione immemoriali res desinat esse sacra. Affirmat „ B. Parens *in disput. de evocat. sacror.* §. 3. „ At alibi diximus, per praescriptionem „ immemorialem jure naturae nullum jus „ acquiri in re aliena.

Idem & de religiosis intelligi debet) „ Nimirum, ut vastari, & dirui jure Gentium „ volontarie possint. Res religiosa fieri per „ mortui illationem, diximus supra *l* 2, *c.* „ 19, ubi simul demonstravimus, hanc religionem non natura inesse sepulchris, „ sed lege civili: ex errore illo communi „ quod Manes circa illa loca quiescant, „ indeque turbari non debeant. Religio igitur hic oritur ex lege Principis, cujus „ effectus cessat si locus ab hoste occupatur: adeoque destrui possunt sepulchra „ ut alia loca profana.

Non mortuorum sunt) „ Mortui enim „ nullius juris sunt capaces.

Sed viventium, sive populi alicujus, sive familiae) „ Naturam religiosarum rerum, earumque effectum, egregie explicavit B. „ Parens in dissertatione *de evocatione sacrorum sect.* 2, §. 11. *usque ad* §. 20.

Pari ratione, *ait*, res religiosae quoque, uti

uti sepulchra, divini juris, ac nullius dicuntur, *l. 6. §. 2. ff. de rer. div. §. 7. eod. tit.* quæ tamen & ita duplicia sunt, privata, & publica. Quia regulariter hæc privata fuere; & potuit unusquisque locum religiosum voluntate sua facere inferendo mortuum in locum suum, *l. 2. §. 5. ff. de Relig. §. 9. de rer. div.* Non dubium tamen est, fuisse & publica sepulchra, cum nec credibile sit, omnes habuisse omni tempore fundos proprios, ut inferre potuerint in locum suum: & plurima sepulchra in via Flaminia, via Latina via Appia fuisse, & Augures, seu Pontifices locum sepulturæ assignare solere, refertur. *Vid. Alex. ab Alex. Gen. dier. lib. 3. c. 2, in fin. Rosin. de Antiq. lib. 5. c. 39. Plut. in Tib. Gracch. c. 13.*

Dicuntur vero sepulchra quoque divini juris, vel hoc ipso, quod non sint juris humani, *Jupr. §. 3.* quia naturaliter videtur ad mortuum pertinere locus, in quem infertur, *l. 4. ff de relig. & l. 4. C sepulch. violat.* illi quippe ultimo humanitatis officio debitus, atque adeo usibus hominum exemptus, cum mortuus in rebus humanis, & homo esse desierit. Sed & Numa Rex justa funebria æque, ac sacra ad jus Pontificium retulit. *Liv. lib. 1. c. 20. in f.* Nec diffitendum, apud Romanos olim accessisse superstitionem de Diis manibus.

Atque hæc utraque sacra, seu religiosa publica, & privata, perinde juribus, ac legibus civilibus reguntur, & constant, ac profana. Et sacra quidem privata sunt privatorum, perinde, ac dominia eorum profana; verum, ad solos usus sacros, non profanos. Unde & vindicare ea sibi possunt, & remediis petitoriis, & possessoriis, ad hos usus tueri *l. 1. ff. ne quid in loco sacr.* Uti Labao furti arguebat Jacobum, quod sacra sua abstulisse diceret. *Gen 31. v. 30. & seq.* Et quædam hæreditas quoque sacrorum gentilitiorum intelligitur. *Cic. pro Dom. c. 13. & Orat. Verrin. IV. circa princip.* ubi de sacris gentis Clodiæ. Sed & Thesaurus in tali loco sacro inventus totus est inventoris, perinde, ac si in suo invenisset, *§. thesaurus 39. in princ. de rer. div.* cujus principium de locis propriis agit, usque ad vers. *At si quis in alieno.* Cui consequens est, si alius invenerit, dimidium ad ipsum quasi dominum, & alterum tantum ad inventorem pertinere. *arg. d. vers. At si quis.*

Similiter in rebus religiosis, seu sepulchris privatis, quorum tuendi causa plura remedia prodita sunt, cum petitoria, *l. 2. §. 1. §. 2. l. 7. pr. l. 19. & pass. ff. de Relig.* tum possessoria, *tot. tit. ff. de mort. inf.* & alia, *tot. tit. ff. sepul. viol. &c.* Idemque jus thesauri est in sepulchris, quod modo in sacris privatis esse ostendimus, *d. §. 29.*

Unde componitur diffidium illud, quod acerrimum intercedere creditur inter *d. §. 39.* & *l. 3. §. pen. ff. de Jur. fisc* ubi thesaurus ab alio inventus cum fisco dividendus statuitur. Etenim ibi non nisi de fiscalibus, & publicis locis agitur: Uti tum *arg. Rubricæ*, tum ex ipso textu apparet, qui disserte loquitur de thesauro repetto in locis fiscalibus, vel publicis, religiosisve, aut in monumentis, item in Cæsaris possessione. Prædictum vero jam est, fuisse sepulchra quoque publica: sed & sæpe factum fuit, ut loca religiosa cum universitate bonorum vacantium, vel publicatorum, ad fiscum pervenerint; in quibus hoc jus omnino obtinebit.

Adeo deinde privatorum sunt sepulchra, ut dividantur in hæreditaria, quæ quis sibi, & hæredibus suis; & familiaria, quæ sibi, & familiæ constituit. *l. 5. l. 9. ff. de Relig.* Unde & alienari inter vivos, & per legatum, seu fideicommissum relinqui, & cum hæreditate transferri possunt; atque adeo quoad usus suos nativos, seu religiosos, etiam in commercio esse videntur, uti profana quoad profanos.

Quemadmodum igitur sacra, & sepulchra privata quoad usus sacros, & religiosos, privatorum sunt, ita publica populi, seu summæ, quæ populum præsentat, potestatis, ejusque adeo Imperio, perinde, ut publica profana, seu secularia continentur. Et de locis sacris, ac religiosis non minus, quam de profanis, leges a potestate civili statutæ, & jura condita fuere: uti ex utroque Codice, Theodosiano, & Justinianeo, ex Capitularibus Caroli M. Ludovici I. &c. aliisque jam evictum est.

Hinc certo constat, quo sensu res sacræ, & religiosæ fiat nullius, & extra commercium; scil. *quoad usus humanos*, seu profanos. Hoc enim est quod proprie dicitur esse in commercio, quod homines ad suos usus convertere, aut suæ utilitatis causa in alios transferre possunt. Ideo enim inter homines, & Gentes, commercia mutua fiunt, & jure gentium obtinent, ut suis usibus prospicere queant, quod ad sacra, & religiosa non pertinet, & quæ proinde merito extra

extra hominum commercium, & sic quoad commerciorum potestatem, usulque hominum, nullius, sed divini juris esse dicuntur, quia hominibus quidem competunt, sed ad usus divinos, non humanos; & hominum quidem causa sunt, sed ut Deo iis serviant, non sibi: ut supra §. 8. dictum. Nam & res sanctæ quæ dicuntur, uti portæ, muri, &c. dicuntur esse nullius, & extra commercium, ac divini juris, §. 7. §. 10. *de Rer. Div. l. 1, princ. l. 9, §. 3, & seqq. ff. eod. tit.* etsi non tantum hominum causa sint, sed & ad usus humanos, quia tamen speciali sanctione pœnali, & sub insigniore pœna exemtæ sunt hominum potestati, hactenus ne violari, neque homines iis ut rebus suis abuti quoque queant; unde notabiliter dicuntur quodammodo tantum esse divini juris, *d. §. 7. d. l. 1. princ. voc. quodammodo:* scil. quoad abutendi potestatem; & proinde hactenus quoque tantum nullius in bonis sunt, *lib. 8, princ. ff. de Rer. Div. Sanctum est, quod ab injuria hominum defensum, atque munitum est.*

Eademque ratione publica proprie dicuntur quæ populi sunt, & profanæ; publica enim quasi populica, & quibusdam poplica dicuntur: *Rennem. Jurisprud. Memb. I, Disp. II. thes. 4, & pass.* (ubi semper ita scribitur, quod originem quidem veram indicat, at sequi nonattinet) quia non tantum populo, sed & ad usus populares, non divinos, competunt. Possunt tamen & sacra publica dici, atque ita quoque dicuntur, prout supra jam expositum est, quia & ipsa toti populo competunt, sed ad usus divinos. Etenim omnia jura hominum sunt, & hominum causa; sed alia ad usus proprios, alia ad divinos, vel similes.

Additio.

„ Diximus alibi, sepeliendi necessitatem „ nullam a natura esse. Adeoque proprie in „ jus naturæ non peccatur si sepulcra violantur. At cum ferocissimi animi indicium „ sit in mortuos sævire, culpæ expertes; „ moratiores gentes hanc vindictam, utpote generosioribus animis indignam, merito improbant.

Sicut sacra loca ab hostibus capta) „ *Vid.* „ §. *praced.*

Ita & religiosa talia esse desinere] „ Nam „ victor legibus victi non tenetur: locus autem ille non nisi ex lege victi religiosus est. „ *dict. disp S. 2. §. 13.*

Ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum convertere possumus) „ Idque Christianos „ quoque fecisse destructis lucis gentilium, „ ait *Aggenus Urbicus in Frontinum*.

Ne ipsa mortuorum corpora male tractentur] „ Quod jus humanitatis dicitur JCtis „ Romanis.

Quod jure gentium introductum] „ Tale „ jus gentium non existit. Supra exposuimus „ rationes, quæ civitates moverunt ut leges „ ferrent de condendis corporibus mortuorum, quæ rationes mere civiles sunt.

AD §. IV.

AUCTOR putat, jus Gentium connive„ re cœpisse etiam ad dolos, & mendacia, „ sicut leges civiles ad fornicationes, & fœnora. Verum 1. dictum alibi est, non „ dari jus gentium, adeoque frustra de ejus „ conniventia quæri. *Vid. Diss. Proœm. IV.* „ §. 29. 2. Dictum quoque est, dolo, & „ mendacio in hostem semper uti licere, nisi res ipsa delictum inferat. *Diss. Proœm.* „ *XII.* §. 521, *n.* 13. Porro & 3. dictum „ est, fornicationes nec jure naturæ, nec „ jure civili esse licitas, aut impunitas. „ *Diss. Proœm.* XII., §. 141. §. 173, *n.* 4. „ Denique 4. dictum est, fœnus jure naturali improbum non dari. *Diss. Proœm.* „ XII. §. 370.

Non vi sola] „ I. e. non tantum armis.

Ex jure gentium] „ Scil. voluntario; qua„ le non existere, diximus. Rectius igitur „ id juri naturæ tribuitur.

Sed & dolos) „ Ex hypothesi Auctoris, „ *Jure naturali* is, qui justam causam habet, „ dolo in hostem uti potest (hinc hodieque „ in bellis minus solennibus, ubi jus naturæ obtinet, simulare, & mentiri hosti sicere, ait), modo perfidia non sit conjuncta. At in *bello jure gentium solenni*, ubi „ uterque justam causam habere creditur, „ dolum illicitum esse, statuit, si is in actu „ positivo consistit, & verba, vel res adhibentur, quæ inter gentes placuerunt „ cum mutua obligatione. *Vid. l. 3, c. 1. §.* „ 8. *junct.* §. 11.

Qui perfidia careant) „ Si enim hosti fi„ des data est, illa dolo elidi nequit. *Vid.* „ *infra c.* 16.

Immo & alienæ perfidia incitationem), „ Auctor id tribuit juri gentium; nam jure „ naturæ aliud obtinere, docuit *supra lib.* 3. *cap.*

„ 3. c. 1. §. 21. Quidquid enim alicui fa-
„ cere non licet, ad id eum impellere,
„ aut follicitare non licet; & is, qui al-
„ teri peccandi caufam dat, peccat & ip-
„ fe. *Grot. ibid.*

Connivere cœpit jus gentium) „ Ratio-
„ nem hic reddit, cur jure gentium liceat
„ incitare alienam perfidiam, quia fcil. fin-
„ gir, jus gentium connivere ad minora,
„ & frequentia hæc delicta. Vix credibile
„ eft, Auctorem ferio hæc fcripfiffe. Quid
„ non ex hujufmodi fictionibus ftatui in-
„ ter gentes poffet! Jus tale gentium non
„ datur: adeoque figmentum eft, id ad
„ quofdam actus connivere.

Ad meretricium) „ Fornicationem pu-
„ gnare cum lege naturæ, probavimus
„ *Diff. Proœm.* XII. §. 141. §. 173. *n.* 4.
„ Jus gentium connivere ad hoc delictum
„ nequir, quia non exiftit. Nulla gens
„ eft, quæ non pœnam in fornicationem
„ ftatuat, quia omni juris effectu conjun-
„ ctiones tales deftituuntur.

Improba fœnera) „ Talia jure naturæ
„ non dari, vidimus *l.* 2. *c.* 12. §. 20. *l.* 2.
„ *c.* 20. §. 42. Ufuræ igitur licite exigun-
„ tur, non ex conniventia juris gentium,
„ fed ex difpofitione juris naturæ.

CAPUT VI.

De jure acquirendi bello capta.

I. *Circa acquifitionem rerum bello captarum, quale jus naturæ.*
II. *Quales jus gentium: cujus teftimonia adduntur.*
III. *Quando res mobilis capta cenfeatur ex gentium jure:*
IV. *Quando agri.*
V. *Res, quæ non funt hoftium, non acquiri bello.*
VI. *Quid de rebus repertis in navibus hoftium?*
VII. *Jure gentium noftra fieri, quæ hoftes noftri aliis bello eripuerant, quod teftimoniis probatur.*
VIII. *Refellitur fententia ftatuens, res captas ab hoftibus omnino fingulorum capientium fieri.*
IX. *Naturaliter & poffeffionem, & dominium per alium acquiri.*
X. *Diftinctio actuum bellicorum in publicos, & privatos.*
XI. *Agros acquiri populo, aut ejus, cujus eft bellum.*
XII. *Res mobiles, & fe moventes, actu privato captas, fingulorum capientium fieri;*
XIII. *Nifi lex civilis aliud ftatuat.*
XIV. *Captas actu publico fieri populi, aut ejus, cujus eft bellum:*
XV. *Arbitrium tamen in res tales aliquod folere imperatoribus concedi:*
XVI. *Qui aut res referunt ad ærarium:*
XVII. *Aut dividunt militi: & quomodo:*
VVIII. *Aut direptionem permittunt:*
XIV. *Aut aliis concedunt:*
XX. *Aut factis partibus aliud, atque aliud ftatuunt; & quomodo.*
XXI. *Peculatum circa prædam committi.*
XXII. *Lege, aut alio voluntatis actu de jure hoc communi aliquid immutari poffe.*
XXIII. *Sic fociis prædam concedi:*
VXIΛ. *Sæpe & fubditis: quod variis exemplis terreftribus, & maritimis illuftratur.*
XXV. *Ufus antedictorum.*
XXVI. *An capta extra territorium utriufque partis bellantium acquirantur belli jure.*
XXVII. *Jus hoc, quod diximus, quomodo belli folennis fit proprium.*

+ I. 1. Præ-

✦ I. 1. PRæter ✦ quorundam actuum inter homines impunitatem, de qua egimus hactenus, ✦ est & alius effectus bello solemni ex jure gentium proprius. Ac jure naturæ quidem 1 ✦ bello justo ea nobis acquiruntur, [a] 2 ✦ quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus, aut etiam quæ nocenti damnum inferunt [b] intra æquum pœnæ modum, ✦ ut alibi dictum est. ✦ Hoc jure Abrahamus de spoliis, quæ a quinque regibus acceperat, [c] ✦ decimam Deo dedit, ut historiam, quæ exstat Gen. XIV, *a* explicat divinus Scriptor ad Hebræos VII. 4. Quo more Græci quoque, Carthaginienses, & Romani diis suis, ut 3 Appollini, 4 Herculi, 5 ✦ Jovi Feretrio, decimam de præda sacraverunt. Jacobus autem Josepho præ fratribus præcipuum relinquens legatum, *do tibi*, inquit, *partem unam supra fratres tuos, quam* ✦ *a manu Amorrhæi cepi gladio meo, & arcu meo*, Genes. XLVIII, 22. Quo in loco [d] ✦ illud *cepi* prophetico loquendi genere ✦ pro *certo capiam* sumi videtur, & Jacobo attribui, quod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, ✦ quasi eadem esset progenitoris, & liberorum persona. Id enim rectius, quam cum Hebræis verba hæc trahere ✦ ad illam expilationem Sicimorum, quæ jam ante a filiis Jacobi facta erat; ✦ nam eam ut cum perfidia conjunctam Jacobus, pro sua pietate, semper improbavit; ut videre est Gen. XXXIV, 30. XLIX, *6*.

a V. 20. *seqq.*

2. ✦ Probatum autem a Deo jus prædæ inter eos, quos dixi, 6 naturales terminos, aliis quoque locis apparet. Deus in lege sua, de civitate post pacem repudiatam expugnata loquens *b* sic ait: ✦ *Omnia ejus spolia diripies tibi: & frueris præda hostium, quam tibi Deus dederit*. Rubenitæ, Gaditæ, & pars Manassitarum *c* dicuntur vicisse Ituræos, & eorum vicinos, ✦ multamque prædam ab iis abstulisse, hac ratione addita, quod in bello Deum invocassent, & Deus eos propitius exaudiisset: quomodo & rex pius *d* Asa narratur, Deo invocato, de Æthiopibus, injusto bello se lacessentibus, & victoriam, & prædam reportasse: quod eo magis notandum, ✦ quia arma illa non ex speciali mandato, ✦ sed ex communi jure sumebantur.

b Deut. XX. 14.
c 1. Paral. V. 20. 21. 22.
d II. Paral. XIV. 11. 12. 13.

3. Josue

GROTII.

a *Quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus*) Libro II. c. VII. §. 2.

b *Intra æquum pœnæ modum*) Lib. II. c. 20.

c *Decimam Deo dedit*) Et alimenta servis, & partem prædæ sociis. Vide *Josephum* in hac historia. (*Antiq. Jud.* libro I. cap. 10. §. 2. *divis. Huds.*) & quæ infra c. XVI. 3.

d *Illud cepi*) Chaldæus interpretatur id factum precibus ad Deum, qui singulari quadam benevolentia Sicima, & Jacobo, & posteris ejus conservaverit.

GRONOVII.

1 *Bello justo*) In quo justam causam habemus.

2 *Quæ aut paria*) Quæ aut tanti sunt, quanti æstimandum est, quod nobis ab hostibus debetur, & reddere per pacem noluerunt, non ultra: aut quibus acceptis tantum illis damni, dolorisque datur, quantum illi nobis dederunt, cum aliquo additamento pœnæ nomine. 2. 20. 32.

3 *Apollini*) Exemplum est apud *Liv.* 5. 21. & 23.

4 *Herculi*) *Justin.* 18. 7.

5 *Jovi Feretrio decimam*) Non decimam Jovi Feretrio, sed spolia opima, hoc est, quæ dux duci hostium ab sese interfecto manu sua detraxisset, consecrare solebant. *Florus* 1. 1. & 12. item 2. 4.

6 *Naturales terminos*) Quum non ultra debitum nobis, & accedentem pœnam condignam extenditur.

3. Josue autem *a* eosdem, quos dixi, Rubenitas, Gaditas, & Manassis partem [7] secundis ominibus prosequens: *participes* inquit, *sitis prædæ hostium cum fratribus vestris*. Et David cum ad Senatores Hebræos mitteret parta de Amalecitis spolia, [8] pretium *b* dixit muneri: *ecce donum hoc esto vobis de præda hostium Domini*. Nimirum, ut Seneca dixit, *c* militaribus viris speciosissimum est divitem aliquem spoliis hostilibus facere. Exstant & divinæ leges + de præda dividenda. Num. XXXI, 27. Et Philo *d* inter [9] diras legis esse, ait, ut ager ab hostibus demetatur, unde sequi λιμὸν μὲν φίλοις, ἐχθροῖς δὲ περιουσίαν, *in suos famem, copiam hostibus*.

II. 1. Cæterum + jure gentium + non tantum is qui ex justa causa bellum gerit, + sed & [10] quivis + in bello solemni, & [11] + sine fine, modoque, dominus fit eorum, quæ hosti eripit, + eo sensu, nimirum, ut a gentibus omnibus & ipse, + & [12] qui ab eo titulum habent, in possessione rerum talium tuendi sint; + quod [13] dominium quoad affectus externos licet appellare. Cyrus *e* apud Xenophontem: νόμος ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι τὰ χρήματα. + *lex est sempiterna inter homines, capta hostium urbe, eorundem res, atque pecunias victori cedere*. Plato *f* dixit: πάντα τὰ τῶν νικωμένων ἀγαθὰ τῶν νικώντων γίγνεσθαι, *bona, quæ victus habuit, omnia victoris fieri*: qui & alibi *g* + inter genera quasi naturalia acquisitionis statuit [14] πολεμικὴν, quam & [15] ληστικὴν, [16] ἀγωνιστικὴν, [17] χειρωτικὴν vocat. Assentientem hac in re habens eum, quem dixi, Xenophontem, apud quem *h* Euthydemum Socrates [18] interrogando eo perducit, ut spoliare non semper + injustum fateatur, ut si in hostem id fiat.

2. Sed + Aristotele *i* quoque auctore ὁ νόμος ὁμολογία τις ἐστὶν, ἐν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα τῶν κρατούντων εἶναι φασι, *lex velut pactum quoddam commune est, bello capta capientium sunt*. Eodem respicit dictum illud Antiphanis: ὅτι τοῖς πολεμίοις εὔχεσθαι δεῖ τἀγαθὰ παρεῖναι χωρὶς ἀνδρείας· γίνεται γὰρ οὕτως οὐ τῶν ἐχόντων, ἀλλὰ τῶν κρατούντων· *optandum* [19] *ut hostibus bona adsint sine virtute: sic enim fiunt illa non eorum, qui habent, sed eorum, qui capiunt*. *e* Apud Plutarchum in

a Jos. XXII. 8.
b 1. Sam. XXX. 26.
c III. De Benef. 33.
d De diris, p. 930. A.
e Xenoph. VII. de inst. Cyri, cap. 5. paragr. 26.
f De Legibus, lib. I. p. 626. B. Tom. II.
g Sophist. pag. 219. 212. Tom. I.
h Comm. Socrat. lib. IV. c. II. paragr. 15.
i I. Polit. c. 6.

GROTII.

e Apud Plutarchum in vita Alexandri) Ibidem νικῶντας προσκτᾶσθαι καὶ τὰ τῶν πολεμίων. *vincentes etiam ea, quæ hostium sunt, sibi acquirere*. (pag. 684. A.)

GRONOVII.

7 *Secundis ominibus prosequens*) Sueton. Oct. 57.

8 *Pretium dixit muneri*) Donum ornavit verbis, ut loquitur *Terentius*. (Eunuch. II. 1. 8.)

9 *Diras*) Execrationes, detestationesque illorum, qui legem violarent.

10 *Quivis in bello solenni*) Sive inferat bellum, sive arceat, sive jure, sive injuria: modo belli gerendi facultatem habeat, ut populus liber, vel Rex, & id bellum sit indictum.

11 *Sine fine, modoque*) Non tantum, quatenus ei debetur, & quatenus damnum fecit.

12 *Qui ab eo titulum*) Qui sub ejus auspiciis militarunt, aut ejus dono, aut commercio, de præda partes acceperunt, non possint, vel domi, vel usquam gentium, tanquam malæ fidei possessores conveniri, aut res ab eis vindicari.

13 *Dominium quoad*) Nam dominii effectus in duobus fere consistit, ut liceat rem persequi, & sibi asserere: tum ut liceat de re pro arbitrio statuere. *Bachov.* ad §. 2. instit. *de action*.

14 Πολεμικὴν) Bellicam.

15 Ληστικὴν) Piraticam, aut prædaticiam.

16 Ἀγωνιστικὴν) Certando partam.

17 Χειρωτικὴν) Manuariam, vel manubialem.

18 *Interrogando*) Ut solebat, cum simularet se nihil scire, & doceri quæ doceret, percontando e discipulis elicere quod eos docere volebat.

19 *Ut hostium bona*) Ut hostes sint opulenti, & ignavi. (Dictum istud non est *Antiphanis*, cui tribuit Auctor, sed *Antisthenis*, apud STOBÆUM. Serm. III. pag. 365. Vide & PLUTARCHUM, *de fortun. Alexandr.* Orat. II. pag. 336. A. Tom. II. *Ed. Wechel.* J. B.

GRO-

in vita *a* Alexandri [20] τὰ τῶν ἡττημένων εἶναί τι δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος· *ea, quæ victi fuerant,* + *&* *esse, & appellari debent victoris*. Idem alibi: τὰ τῶν ἡττημένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ, τοῖς νικῶσιν ἆθλα πρόκειται· quæ verba sunt ex Xenophonte secundo *b* de Cyri institutione. Philippus in epistola *c* ad Athenienses: πάντες τὰς πόλεις οἱ νῦν μὲν ἢ τῶν προγόνων παραδόντων, ἢ κατὰ πόλεμον κύριοι καταστάντες· *omnes tenemus oppida a majoribus relicta, aut possessa belli jure*. Æschines: *d* εἰ μὲν πρὸς ὑμᾶς πολεμήσας δοριάλωτον τὴν πόλιν εἷλες, κυρίως ἔχεις τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ κτησάμενος· *si bello in nos suscepto armis cepisti, jure eam possides belli lege*.

3. Marcellus apud Livium *e*, quæ ademit Syracusanis, [f] ademisse se, ait, belli jure. Romani legati *f* Philippo de Thraciæ, & aliis civitatibus dicebant, si Philippus bello cepisset, eas præmium victoriæ belli jure habiturum: & *g* Masinissa quem agrum pater suus Carthaginiensibus bello ademisset, habere se jure gentium, ajebat. Sic & apud Justinum *h* Mithridates: *non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat*. Cicero Mitylenas, ait *i*, populi Romani factas, belli lege, ac jure victoriæ. Idem privata aliqua esse cœpisse, ait, *k* aut occupatione [21] vacuorum, aut bello, eorum scilicet, qui victoria potiti sunt. Dion *l* Cassius: τὰ τῶν ἡττωμένων τοῖς κρατοῦσι προσγίνεται· Etiam Clemens Alexandrinus *m* ait, res hostium rapi, & acquiri belli jure.

4. *Quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt*, ait *n* Cajus Jurisconsultus. + Naturalem hanc acquisitionem φυσικὴν κτῆσιν appellat Theophilus *o* in Græcis Institutionibus; sicut & Aristoteles *p* dixerat, πολεμικὴν φύσει κτητικὴν, *rem militarem secum ferre naturalem acquirendi modum*. Nimirum, + quia [22] non causa aliqua, sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur: sicut & Nerva filius, referente *q* Paulo jurisconsulto, + dominium rerum ex naturali possessione cœpisse, ajebat, + ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terra, mari, cœloque capiuntur; + item de bello captis, quæ omnia protinus eorum fiunt, qui primi possessionem apprehenderunt.

5. Hosti autem eripi censentur + & quæ subditis hostium eripiuntur. Sic Dercyllides argumentatur apud *r* Xenophontem, cum Pharnabazus hostis esset Lacedæmoniorum, Mania autem subdita Pharnabazo, Maniæ bona in ea esse [23] causa, + ut a se jure belli recte occupentur.

a Pag. 676. A.
b Cap. 3. §. 2.
c Apud Demosth. pag. 64. B.
d De male obita legatione, p. 251. B.
e Libro xxvi. c. 31.
f Idem, xxxix. 29.
g Livius, Libro xl. c. 17.
h Libro xxxviii. 9
i 11. Contra Rullum c. 16.
k Off. 1. 7.
l Libro xli. sub fin.
m Stromat. l. 1. c. 23.
n L. 5. §. ult. D. de acq. rer. dom. Inst. tit de rer. div. §. 17.
o Lib. 11. tit. 1. §. 17
p Arist. 1. de Rep. c. 8.
q L. 1. §. 1. D. de acq. poss.
r Hist. Gr. l. III. c. 1. §. 23.

III. Cæ-

GROTII.

[f] *Ademisse se, ait, belli jure*) *Diodorus Siculus* excerptis Peirescianis pag. 406. τὰ διὰ τῶν ὅπλων κτηθέντα τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ, μὴ προΐεσθαι· *quæ armis quæsita essent, & parta belli jure, non dimittenda*. Gotthi apud *Agathiam* libro 1. de Theuderico rege, postquam is Odoacrum vicerat, ἐκεῖνα πάντα κατέχει τῷ πολέμου νόμῳ· *quæ ejus fuerant, omnia tenuit belli jure*. (*pag.* 11. *Ed. Vulcan.* ubi legitur, πολέμου θεσμῷ, non νόμῳ.)

GRONOVII.

20 *Τὰ τῶν ἡττωμένων*) Superatorum in pugnis bona vincentibus præmia sunt.

21 *Vacuorum*) Quæ dominum non habebant.

22 *Non causa aliqua*) Titulus ex iis, qui jure civili probantur, ut occupatio, mancipatio, traditio, inventio, & similes, sed sola apprehensio, vel manus injectio, & possessio.

23 *Causa, ut a*) Videtur omissum *sese*, vel *Lacedæmoniis*. (Edidimus *a se*: quomodo vix dubium est, quin Auctor scripserit, aut scribere voluerit. J. B.)

GRO-

III. Cæterum + in hac belli quæstione + placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qui ita detinet, [24] ut recuperandi spem probabilem aliter amiserit, aut ut res persecutionem effugerit, + ut loquitur in simili quæstione *a* Pomponius. Hoc autem in rebus + mobilibus ita procedit, ut capta dicantur, + ubi intra fines, id est, [25] præsidia hostium perducta fuerint. *b* + Eodem enim modo res amittitur, quo postliminio redit. Redit autem, ubi intra fines imperii esse cœpit, quod alibi *c* explicatur intra præsidia. Imo & aperte + Paulus de homine dixit, amitti eum, ubi fines nostros excessit: & + Pomponius captum bello explicat eum, quem hostes ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt: + antequam enim in præsidia perducatur hostium, manere civem.

2. + Hominis autem, & rei in hoc gentium jure, eadem fuit ratio. Unde facile intellectum est, quod alibi dicuntur + capta statim *d* capientium fieri, [26] cum conditione aliqua, continuandæ scilicet eo usque possessionis, debere intelligi. + Cui consequens esse videtur, ut in mari naves, & res aliæ captæ censeantur tum demum, cum in navalia, aut portus, aut ad eum locum, ubi tota classis se tenet, perducta sunt; + nam tunc desperari incipit recuperatio: + sed recentiori jure gentium inter Europæos populos introductum *e* videmus, ut talia capta censeantur, ubi g per horas viginti quatuor in potestate hostium fuerint.

IV. 1. + At agri non statim capti intelliguntur *f* simul, atque insessi sunt: nam quamquam verum est, eam agri partem, quam cum magna vi ingressus est exercitus, [27] + ab eo interim possideri, ut a Celso *g* notatum est: tamen + ad eum, quem tractamus, effectum non sufficit qualiscunque possessio, [28] + sed firma requiritur. + Itaque Romani agrum extra portam, quem Annibal castris insidebat, *h* adeo non amissum judicabant, ut eo ipso tempore nihilo minoris venierit, quam ante venisset. Is ergo demum ager + captus censebitur, qui mansuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.

2. Et hæc non minus probabilis videtur + nominis territorii origo a terrendis hostibus + a Siculo Flacco *i* allata, quam illa *k* Varronis + a terendo, aut Frontini (ff) + a terra, aut [29] Pomponii jurisconsulti a [30] terren-

a L. 44. D. de acq. rer. dom.
b L. 19. §. 3. D. de capt. l. ult. ibid.
c L. 5. §. 1. d. tit.
d Inst. de rer. div. §. 17. L. 5. §. 7. D. de acq. rer. dom.
e Consulatu maris c. 283. & 287. Const. Gallica lib. XX tit 13. art. 124.
f Corn. de Lapide in Gen. cap. XIV. Molina disp. 118.
g L. 18. D. de acq. vel amit. poss.
h Livius, XXVI. 11.
i Pag. 3. Ed. Goes.
k De Ling. Lat. l. IV. p. 9. Edit. H. Steph.

GROTII.

g *Per horas viginti quatuor*) Etiam terra id observari, discas e *Thuano* libro CXIII. in anno MDXCV. Ex Germanicis legibus id venit, ad exemplum ejus, quod de fera vulnerata constitutum apud ipsos non sine ratione fuerat, ut *lege Langobardorum* libro I. tit. XXII. §. 6. Idem in Anglia, & Castellæ regno servari, ait *Albericus Gentilis* Hispanicæ advocationis libro 3.

GRONOVII.

24 *Ut recuperandi*) Ut qui antehac possedit, credatur eam pro perdita habere, judicetque se frustra operam ejus repetendæ, ac reprehendendæ sumturum.

25 *Præsidia hostium*) Castra, vel loca munita, quo accedere prior possessor non audeat.

26 *Conditione continuanda*) Si tamdiu tenuerit, donec perduxerit intra præsidia.

27 *Ab eo interim*) Dum illam castris, vel castellis, & stationibus occupatam habet.

28 *Sed firma*) Stabilis, manens, duratura.

20 *Pomponii*) L. 239. §. 8. D. *de V. S.*

(ff) FRONTINUS, non a *terra*, sed a *terrendo*, quemadmodum SICULUS FLACCUS vocem *Territorii* deducit. Verum CUJACIUS etymologiam illam a *terra* petitam proposuit in Nota ad *L. 53. C. de Decurionibus* &c. quam observationem quum Au-

30 terrendi jure, quod habent magistratus. Sic Xenophon libro *a* de vectigalibus, agri possessionem belli tempore, ait, + retineri per munimenta, quæ τείχη καὶ ἐρύματα ipse appellat. *a Cap. IV. paragr. 43. 44.*

V. Liquet & hoc, + ut res aliqua nostra belli jure fiat, requiri ut hostium fuerit: nam quæ res apud hostes quidem sunt, + puta in oppidis eorum, aut intra præsidia, + sed quorum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, + eæ bello acquiri non possunt, ut inter cætera Æschinis *b* dicto jam loco ostenditur, Amphipolim, quæ urbs esset Atheniensium, Philippi bello in Amphipolitanos + ipsius Philippi non potuisse fieri. + Nam & ratio deficit, + & jus hoc mutandi per vim dominii odiosius est, quam 31 ut produci debeat. *b Orat. de male obit. leg. p. 251. B.*

VI. Quare quod dici solet, h hostiles censeri res in hostium navibus repertas, *c* non ita accipi debet + quasi certa sit juris gentium lex, sed 32 ut præsumtionem quandam indicet, quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi. + Atque ita in Hollandia nostra jam olim, anno scilicet MCCCCXXXIII. flagrante cum Ansiaticis bello, frequenti senatu judicatum, & ex judicato in legem transiisse comperi. *c Consul. maris, c. 273.*

+ VII. 1. Illud vero extra controversiam est, + si jus gentium respicimus, + quæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his, qui ante hostes nostros ea possederant, & bello amiserant: + quia jus gentium hostes primum dominos fecit 33 dominio externo, deinde nos: + quo jure inter alia tuetur se *d* Jephthes contra Ammonitas, quia ager ille, quem Ammonitæ vindicabant belli jure ab Ammonitis, ut & pars alia a Moabitis + ad Amoræos, ab Amoræis ad Hebræos transiisset. i + Sic *d Jud. XI. 23. 24. 27.*

Auctor vidisset a DIONYSIO GOTHOFREDO, ad L. 239. *D. de Verb. Signif.* ita relatam: *A terrendis hostibus* (etymon deducit) *Frontinus in libro* de agrorum qualitat. *a terra*, *Cujac. ad l. 53. C. de Decurion.* existimavit, dum festinanter legeret, voces *a terra* referri ad *Frontinum*, de quo ante, non ad *Cujacium*, qui sequitur. J.B.

G R O T I I.

h *Hostiles censeri res in hostium navibus repertas*) Sed neque amicorum naves in prædam veniunt ob res hostiles, nisi ex consensu id factum sit dominorum navis. l. cotem 11. D. *de publicanis* §. 2. *Rodericus Zuarius* libro *de usu maris* consilio II. n. 6. Atque ita interpretandas puto leges Galliæ, quæ ex rebus naves, ex navibus res prædæ subjiciunt, quales sunt *Francisci* I. datæ anno MDXLIII. c. 42. *Henrici* III. anno MDLXXXIV. mense Martio, cap. 69. *lex Portugallica* libro 1. tit. XVIII. Alioqui res ipsæ solæ in prædam veniunt. *Meursius* Danicorum libro 11. Sic bello Venetorum cum Genuensibus pertentatæ Græcorum naves, & extracti si qui hostium laterent, *Gregoras* libro IX. (pag. 188.) vide & *Crantzium* Saxonicorum II. & *Albericum Gentilem* advocationis Hispanicæ libro 10.

i *Sic & David*) Sic Resin rex Syriæ Eloth am urbem, quæ Idumæorum fuerat, non Idumæis, sed Syris tradidit habitandam, secundum lectionem Masoreticam II. Reg. XVI. 6. (Sed lectio illa vitiosa est. Vide ibi Clariss. CLERICI Notam. J.B.)

G R O N O V I I.

30 *Terrendi jure, quod habent*) Hoc solum est verum ἔτυμον. Addit enim, id est, *submovendi*. Nimirum moribus Rom. eo usque patebat territorium, quo usque fas erat magistratibus incedere submoto. Est autem *incedere submoto*, ire præeuntibus lictoribus, qui viam faciant, & turbam submoveant. *Livius* 25. 4. 28. 27. Hoc autem non licere sibi judicabant in terris alienæ ditionis, ut apparet ex *Cæsare* libro 3. de civil. cap. 106. *Tacit.* 2. annal. 53. *Suet.* Cal. 3.

31 *Ut produci*) Per interpretationem largius porrigi, quam proxima ratio permittit.

32 *Ut præsumptionem*) Ut intelligamus esse credibile, atque ut plurimum ita sese habere, immo & credi, ac pro vero accipi, nisi contrarium probetur.

33 *Dominio externo*) Quantum apparet, atque oculis judicari potest ex præsenti possessione.

GRO-

a I. Sam. xxx. 18. 20. + Sic & David *a* quod ipse Amalecitis, Amalecitæ antea Palæstinis eripuerant, pro suo habet, ac dividit.

b Lib. VI. c. 36. 2. Titus Largius apud Dionysium Halicarnassensem *b* in senatu Romano k cum Volsci olim possessa repeterent, sententiam sic dixit: ὅτι Ῥωμαῖοι καλλίςας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις εἶναι ϗ δικαιοτάτας, ἃς κατέχομεν πολέμῳ λαβόντες ϗ νόμῳ, ϗ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρετὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰς τοῖς ἀπολωλεκόσι. κοινωνητέοι τε πᾶσι ϗ τοῖς ἐκ τούτων γενομένοις καταλιπεῖν ἀγωνιούμεθα. νῦν δὲ ὑπαρχόντων ἤδη ςερησόμεθα, ϗ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. *Romani non honestissimas eas, atque justissimas credimus possessiones, quas belli lege captas habemus: vero induci possumus ut stulta facilitate deleamus virtutis monumenta, si eas illis reddamus, quibus semel perierunt. Immo vero tales possessiones non tantum cum his, qui nunc vivunt, civibus nostris communicandas, sed & posteris relinquendas censemus: tantum abest ut parta relinquendo 34 in nos ipsos ea constituamus, quæ in hostes constituti solent:* & in responso Romanorum

c Lib. VI. c. 32. Auruncis *c* dato: ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτήσαιτό τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι. *nos Romani ita arbitramur, quæ quis hostibus erepta virtute quæsivit, ut optimo jure propria ad posteros transmitti.*

d Libro VIII. c. 10. Alibi in responso ad Volscos sic *d* Romani: ἡμεῖς δὲ κρατίςας ἡγούμεθα κτήσεις ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν. οὔτε πρῶτοι καταςησάμενοι νόμον τόνδε, οὔτε αὐτὸν ἀνθρώπων ἡγούμενοι εἶναι μᾶλλον ἢ οὐχὶ θεῶν, ἅπαντάς τε ϗ Ἕλληνας ϗ βαρβάρους εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν ὑμῖν μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ᾽ ἂν ἀποςαίημεν ἔτι τῶν δορυκτήτων· πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μετὰ ἀρετῆς ϗ ἀνδρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε ϗ μωρίας ἀφαιρεθείη· *Nos autem optimum judicamus possessionis genus, quod belli jure captum, quæsitumque est. Cumque non a nobis hoc jus sit institutum, sed 35 + a Diis verius, quam ab hominibus profectum, omniumque gentium tam Grecarum, quam barbararum usu probatum, nihil vobis per ignaviam concedemus, nec bello partis absistemus. Maximum enim id probrum foret, quæ virtute, ac fortitudine quæsita sunt, ea per formidinem, aut stuporem*

e In exc. legat. p. 705. *amittere*. Sic & in responso *e* Samnitum: πολέμῳ κρατησάντων ἡμῶν, ὅπερ ἐςὶ νόμος κτήσεως δικαιότατος· *cum armis hæc quæsierimus, quæ lex acquirendi justissima est.*

f Libro XLI. c. 17. g Mithridat. pag. 244. 3. Livius *f* cum narrasset agrum prope Lunam a Romanis divisum, eum agrum sic notat: *de Ligure captus is ager fuerat: Etruscorum antequam Ligurum fuerat*. Hoc jure a Romanis retentam Syriam, Appianus *g* notat,

GROTII.

k *Cum Volsci*) De Vejis idem in Romulo narrat Plutarchus: Οὐήϊοι ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου Φιδήνας ἀπαιτοῦντες ὡς προσηκούσας αὐτοῖς· τὸ δ᾽ οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ ϗ γελοῖον ὅτι κινδυνεύουσι τότε ϗ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ᾽ ἐάσαντες ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας ϗ γῆν ἀπαιτοῦσιν, ἄλλων ἐχόντων· *Veji principium belli faciebant postulationem ut Fidena ipsis redderentur, velut ad quos pertinerent; verum id non injustum modo erat, sed & ridiculum, ut qui periclitantibus, bellumque gerentibus non subvenissent, sed ipsos homines sivissent perire, nunc domos, & agros a bello possidentibus vindicarent.* (pag. 33. B. Verum hoc exemplum, ut & illud *Volscorum*, non huc convenit; ut expendenti patebit, & nos in Notis Gallicis ostendimus. J. B.)

GRONOVII.

34 *In nos ipsos ea*) Ut nos illis privemus, & mulctemus, quemadmodum in victos hostes consulere solemus.

35 *A Diis*) Nam victrix causa Diis placuisse videtur.

GRO-

tat, nec redditam Antiocho Pio, [l] cui eam eripuerat Tigranes hostis Romanorum: & *a* Justinus, ex Trogo sic respondentem facit eidem Antiocho Pompejum, *ut habenti regnum non ademerit, ita quo cesserit Tigrani, non daturum quod tueri nesciat.* Sed & eas [m] Galliæ partes, quas Gallis eripuerant Cimbri, *b* Romani pro suis habuere.

+ VIII. Gravior disputatio est, + cui in bello publico, ac solenni res hostium acquiratur, + ipsine populo, + an singulis, qui de populo, aut in populo sunt. + Valde enim hic variant recentiores juris interpretes: *c* quorum plerique cum + in jure Romano legissent, capta capientium fieri, in + canonum autem corpore distribui prædam publico arbitrio, alii post alios, ut fieri solet, dixerunt, + primo, ac jure ipso fieri capta singulorum, qui manu capiunt, + attamen duci assignanda, qui inter milites distribuat: quæ sententia cum recepta non minus, quam falsa sit, + hoc accuratius a nobis refutanda est, ut specimen sit, quam parum tuto in hoc controversiarum genere + tali [36] auctoritati credatur. Enimvero dubitandum non est, + quin gentium consensu utrumvis potuerit constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis, qui manu caperet, in dominium cederent. + Sed quid voluerint quærimus, & dicimus, gentibus placuisse, (gg) + ut res hostium hostibus essent non alio loco, quam quo sunt [37] res nullius, ut ex Nervæ filii dicto jam ante apertum fecimus.

+ IV. I. At + res, quæ nullius sunt, + fiunt quidem capientium, + sed tam eorum, qui [38] per alios, + quam qui per se capiunt. + Ita non servi tantum, aut filii, + sed & liberi homines, + qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo operam suam addixerunt aliis, + statim quod acceperunt acquirunt ipsis, quibus operam navant. Modestinus jurisconsultus recte *c* dixit: + *quod naturaliter acquiritur, sicuti est possessio, per quemlibet volentibus nobis possidere acquirimus*: & Paulus *d* receptis sententiis: *possessionem acquirimus animo, & corpore*: [39] + *animo utique nostro*: *corpore*

a L. xi. c. 2.
b Appian. bell. Civ. lib. I. pag. 367.
c Bart. ad l. 28. D. de cap. Alex. & Jas. l. 1. D. de acq. poss. Ang. ad §. 17 inst. de rer. div. Pan. ad c. sicut. de jurejur. n. 7. Th. Gram. decis. Neap. 71. n. Mart. Laud. de bello q. 4.
c L. 53. D. de acq. dom.
d Lib. v. tit. 2. §. 1.

GROTII.

l (*Cui eam eripuerat Tigranes*) Appianus sic: ὅτι τοὺς Σελευκίδας ὑπὸ τοῦ Τιγράνους ἐκπεσόντας οὐκ εἰκὸς ἦν ἔτι Συρίας ἄρχειν, μᾶλλον ἢ Ῥωμαίους Τιγράνην νενικηκότας. *non aequum esse, Seleucidas a Tigrane ejectos potius Syriam tenere, quam victores Tigranis Romanos.* (Bell. Syr. pag. 191.) Et alibi: ἡγούμενος τὸν κρατήσαντα Ἀντιόχου τῆς γῆς ἀπελάσαντα Ῥωμαίους αὐτὴν κατὰ τόδε προσεκτῆσθαι· *credebat se cum victorem Antiochi ea terra expulisset, hoc ipso eam terram acquisivisse Romanis.* (Bell. Mithrid. pag. 404.) Ipse Antiochus apud Polybium in excerptis legationum num. 72. ἡγούμενος τὴν κατὰ πόλεμον ἰσχυροτάτην καὶ καλλίστην εἶναι κτῆσιν· *arbitrabatur eam, quæ bello fieret, firmissimam, & honestissimam esse possessionem.* (Confundit heic Auctor duos *Antiochos*. Ille enim, de quo apud POLYBIUM, non est *Antiochus Pius*, sed *Antiochus*, cui *Magno* cognomen erat. J. B.)

m *Galliæ partes*) Franci agros Italiæ a Gotthis acceptos Romanis non reddiderunt. *Procopius* Gotthicorum IV. (c. 24.) vide quæ dicit rex Suediæ apud *Thuanum* libro LXXVI. in anno MDLXXXII.

GRONOVII.

36 *Auctoritati credatur*) Multitudini dictorum, & communi opinioni.

37 *Res nullius*) Vacuæ, domino carentes: quasi jam non sit, quem tollere, & occidere licet.

38 *Per alios*) Quos in potestate, aut sub imperio, aut quorum conductam operam habent.

39 *Animo utique*) Non nisi nostro.

(gg) Non hæc est quæstio Juris Gentium, quomodocumque Jus illud intelligatur, sed Juris Publici, singulorum Populorum. Diximus in Notis nostris Gallicis. J. B.

corpore vel nostro, vel alieno. Idem *a* edictum: *per procuratorem, tutorem, curatoremve possessio nobis acquiritur*, quod explicat + si id ea mente faciant, ut operam nobis accommodent. Sic apud Græcos, qui [40] + in Olympiis certabant, præmia (hh) acquirebant iis: a quibus mittebantur. + Ratio est, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum est, ut & [41] alibi diximus.

2. Quare + discrimen, quod traditur inter [42] liberas personas, & *b* serviles, circa acquisitiones, + juris est civilis, + & ad civiles acquisitiones proprie pertinet, + ut ex dicto Modestini loco apparet; & tamen + has ipsas + Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius, *c* + non utilitatis tantum, ut ipse profitetur, ratione, + sed & jurisprudentiæ. + Semoto ergo civili jure, + locum habet quod dicitur, *d* per alium facere quem posse quod per se ipsum potest, + & perinde esse per se quis faciat, an per alium.

+ X. Distinguendum + ergo + in nostro negotio inter actus [43] + vere (ii) publicos belli, + & inter actus [44] privatos, qui fiunt occasione belli publici: per hos actus + privatis res quæritur primo, ac directe: + per illos actus populo. + Ex hoc gentium jure Scipio agit cum Masinissa apud *e* Livium: *Syphax populi Romani auspiciis victus, captusque est. Itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est*. Nec aliter Antiochus Magnus argumentabatur Cœlen Syriam [45] Seleuci factam, non Ptolemæi, eo quod [46] Seleuci bellum fuisset, + cui Ptolemæus navasset operam. Historia est apud Polybium *f* quinto.

XI. 1. + Res soli nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præsidiis, capi non solent: ideo ut respondit *g* Pomponius [47] *publicatur ager, qui ex hostibus captus sit*, id est, ut ibidem exponit, + *prædæ non cedit*: prædæ nomine [48] stricte accepto. Salomo prætorii præfectus [u] apud Procopium:

ὡς

a L. 1. §. 20. D. de acq. poss.
b L. 56. D. de oblig. & act. l. 38. §. 17. de verb. oblig.
c L. 1. C. de adq. & ret. poss.
d C. Possess, 68. & c. qui facit, 72. De Reg. Jur.
e Lib. XXX. c. 14.
f Cap. 67.
g L. 20. D. de captiv. & postlim.

GROTII.

u *Apud Procopium*) Vandalicorum II. (c. 14.) Vide & ibi sequentia. Etiam Severus sola ab hostibus capta limitaneis ducibus, & militibus donavit. *Lampridius* notat, (c. 58.) In federe Helvetico est, ut oppida, & arces captæ communitati pagorum cedant, apud *Simlerum* multis locis.

GRONOVII.

40 *In Olympiis*) Sic Alexandrum Mac. Amyntæ F. Olympio certamine vario ludicrorum genere contendisse, ait *Justin.* 7. 2. puta per aurigas, athletas, pugiles, &c. suo sumtu doctos, & exercitos. *Plin.* 21. 3. Namque ad certamen in circum per ludos & ipsi descendebant, & servos suos quisque mittebant. Inde illa lex XII. tabb. *Qui coronam parit ipse, pecuniave ejus, virtutis suæ ergo duitor ei*. (Exemplum *Alexandri*, filii *Amyntæ*, non recte heic adfertur; nam ex verbis JUSTINI, *loco*, quem *Gronovius* ipse indicat, satis manifeste colligitur Principem ipsum in Ludis Olympicis certasse. J. B.)

41 *Alibi*) 2. 5. 3.

42 *Liberas, & serviles*) Tanquam per servum nostrum, aut eum, qui est in potestate nostra, acquiramus: per liberos homines quos neque in potestate, neque bona fide servientes habemus, non acquiramus. §. 6. instit. *Per quas personas*.

43 *Vere publicos*) Qui fiunt jussu imperantium, & in usum publicum.

44 *Privatos*) Quos regentium injussu permissa licentia milites exercent.

45 *Seleuci*) Nicatoris abavi sui.

46 *Seleuci bellum*) Adversus Antigonum Coclitem.

47 *Publicatur ager*) Fit populi, vel principis, cujus nomine bellum geritur.

48 *Stricte accepto*) Pro re manubiali; quæ fit proprie capientis, aut capientium.

(hh) Vide hac de re PETRI FABRI *Agonistic.* libro 1. cap. 3. pag. 14. 15. & cap. 26. p. 170. Ed. Lugd. J. B.

(ii) At in omni Bello Publico, totum jus Privatorum, quantum quantum est, oritur ex Populi, aut Principis, consensu expresso, vel tacito, adeoque distinctio ista non satis firmo fundamento nititur, ut jam observarunt Interpretes. J. B.

GRO-

ὡς τὰ μὲν ἀνδράποδα καὶ τὰ ἄλλα πάντα χρήματα τοῖν στρατιώταις εἰς λάφυρα εἶναι, οὐκ ἀπεικὸς εἶναι. Γῆν μέν τοι αὐτὴν βασιλεῖ τε καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ προσήκειν· *captivos sane, & res alias militibus prædæ loco cedere,* + *ratione non caret:* (accipiendum hoc ut fiat + publico concessu, quemadmodum infra *a* exponemus) *agros autem ad principem, & imperium Romanum pertinere.*

2. Sic ℘ + apud Hebræos & (kk) Lacedemonios ager manu captus sortito divisus est. Sic *b* + Romani captos agros, 49 aut locandos retinuerunt, + interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto, + aut 50 distraxerunt, + aut 51 assignarunt colonis, + aut fecerunt 52 vectigales: quarum rerum passim in legibus, historiis, & agrimensorum commentariis testimonia exstant. Appianus libro primo *c* belli civilis: Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον· *Romani cum Italiam armis subegissent, victos* + *parte agri mulctarunt* . & secundo *d* libro: τῶν δὲ πολεμίων ὅτε κρατήσαιεν, οὐδὲ τούτων ἅπασαν τὴν γῆν ἀφῃροῦντο, ἀλλ' ἐμερίζοντο· *etiam victis hostibus terram non omnem adimebant, sed partiebantur*. Notat Cicero, oratione pro domo sua *e* ad Pontifices, 53 + consecratos interdum ab Imperatore agros de hostibus, captos, sed populi jussu.

a §. 12;
b L. 11 D. de evictionib. L. 15. §. 1. d. rei vinde
c Pag. 353. Ed. H. Steph.
d Pag. 516.
e Cap. 49

XII. 1. At res mobiles & 54 se moventes + aut in ministerio publico capiuntur, aut extra illud. Si extra ministerium publicum, + fiunt singulorum (ll) capientium. + Et huc referendum est + *f* Celsi illud: *quæ res hostiles apud nos sunt, non publicæ, sed occupantium fiunt*. Quæ apud nos sunt, + id est, bello orto apud nos deprehenduntur. Nam idem & 55 in hominibus observabatur, quo tempore homines hac in parte rebus captis accensebantur. Insignis est in eam rem *g* Tryphonini locus: *verum in pace qui pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur, apud quos jam hostes* 56 *suo fato* (ita legendum, (mm) non *facto*, aut *pacto*, +ut

f L. 51. §. 1. D. de acq. rer. dom.
g L. in bello, 12. princ. D. de capt. & postl.

G R O T I I.

℘ *Apud Hebræos*) Apud eosdem de agro, qui bello captus esset, rex tantum ferebat, quantum singulæ tribus; notatum id *Digestis Thalmudicis*, titulo *de rege*.

G R O N O V I I.

49 *Aut locandos*) Ut eos ad statum tempus per magistratus redemtoribus pro decimis exercendos concederent.

50 *Distraxerunt*) Vendiderunt.

51 *Assignarunt colonis*) Pauperibus civibus, aut veteranis militibus æquali numero jugerum attribuerunt.

52 *Vectigales*) Emphyteuticarios in perpetuum, aut longum tempus, certa pensione permittendo.

53 *Consecratos*) *Sueton.* Jul. 20. *Campum Stellatem majoribus consecratum.*

54 *Se moventes*) Jumenta, greges, armenta, & quævis animalia.

55 *In hominibus observabatur*) Ut eos capere cuivis, & servos facere liceret.

56 *Suo fato*) Per infelicitatem suam. *Liv.* 9. 18. *Des. Heraldus* legit *suos factos* 1. emend. & obs. 36. p. 115. *Cl. Salmasius*, *suis factos* ad jus Attic. cap. 26.

(kk) Fallor, an Auctor noster heic *Lacedamonios* dixit, pro *Atheniensibus*. Nihil tale de *Lacedamoniis* reperio, nec apud eos, qui ex professo res, & mores illorum exposuerunt, nec in *Tractatu Historico, & Theologico de natura, & usu Sortium*, Anglice scripto a THOMA GATAKERO, Viro diffusæ admodum lectionis, qui cap. IV. illius Libri studiose omnia collegit ex Antiquitate, quæ pertinebant ad divisionem agrorum sortito factam. At vero de *Atheniensibus* ita *Scholiastes* ARISTOPHANIS: Εἰώθεσαν δὲ Ἀθηναῖοι λαμβάνοντες πόλιν πολεμίαν, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐκβάλλοντες, κλήρῳ τὴν γῆν αὐτοῖς διδόναι. In Nubes v. 103. Vide ibi Illustrissimi SPANHEMII Adnotat. J. B.

(ll) Modo scilicet summus Imperans consentiat, aut expresse, aut tacite. J. B.

(mm) Vide hac de re Amplissimum BYNCKERSHOEK, *Observ. Jur. Civ.* lib. IV. c. 14. J. B.

+ ut habent libri) *deprehenduntur*. Fato hoc adscribit jurisconsultus, quia p nullo suo merito in servitutem deveniunt: + nam talia fato adscribere tralatitium est. Tale illud *a* Nævii: *fato fiunt Romæ Metelli consules*, id est sine suo [57] merito.

a Apud Ascon. Pedian. Act. 1. in Verr. c. 10.

2. + Indidem venit quod si quid milites capiunt non [58] in procinctu, + aut in eo, quod facere jubentur, sed in eo, + quod promiscuo jure, + aut solo permissu faciunt, id statim sibi acquirunt: + capiunt enim [59] non ut ministri. Talia sunt spolia *o* quæ detrahuntur hosti + in dimicatione singulari: talia etiam, quæ procul ab exercitu (extra decem millia passuum dicebant Romani, aut mox *b* videbimus) + in liberis, & injussis excursibus capiunt: *c* quod genus prædæ Itali hodie + *correriam* vocant, & + a *butino* distinguunt.

b Infra §. 21. n. 3.
c Salic. in l. 2. C. de postl. rev. Tho. Gram. Decis. Neap. 71. n. 18.

XIII. Sed quod diximus, jure gentium + talia singulis directe acquiri; intelligendum est, + ut id juris gentium sit [60] ante omnem ea de re legem civilem; nam populus quisque inter suos aliter potest constituere, + & [61] dominium singulorum antevertere, + sicut multis in locis de [62] feris, & avibus factum videmus. + Sic enim introduci etiam lege potest, ut quæ apud nos reperiuntur hostium res, publicæ fiant.

XIV. 1. At + de his, quæ quis [63] actu bellico capit, alia est ratio. + Ibi enim singuli reipublicæ [64] personam sustinent, ejusque vice funguntur, ac proinde + per eos populus, + si lex civilis aliud non statuat, ut possessionem, ita & dominium nanciscitur, + & id, in quos vult, transfert. + Quod quia directe pugnat cum vulgari opinione, probationes nobis video solito largius admetiendas + ex nobilium populorum exemplis.

2. Incipiam a Græcis, quorum morem Homerus non uno loco describit (*Iliad*. Lib. 1. vers. 125.)

Ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται.

+ *Omnia jam divisa, quibus spoliavimus urbes.*

Apud eundem poetam Achilles de urbibus agens, quas ipse expugnaverat. *Lib.* IX. vers. 330, *& seqq.*)

Τάων

GROTII.

p *Nullo suo merito*) Sic & hæc duo opponit *Servius* ad Æneidos 1. *Acti fatis*. *Laborat Virgilius nil Trojanorum meritis, sed omnia fatis adscribere*. (Ad vers. 32.)

GRONOVII.

57 *Merito*) Metelli hoc carmine læsi responderunt: *dabunt malum Metelli Nævio poetæ*. Terent. Maurus de metris p. 2439. Et vero dederunt: effecerunt enim, ut in Tullianum conjiceretur. *Plaut.* Mil. 2. 2. 56. *Gell.* 3. 3.

58 *In procinctu*) In agmine, vel subduce, in expeditione.

59 *Non ut ministri*) Sed ut se circumspicientes, quemadmodum loquitur auctor Africani belli cap. 47. *quæstibus militia servientes*.

60 *Ante omnem*) Et valeat, ubi nihil diversum de eo civitas constituit.

61 *Dominium singulorum antevertere*) In publicum vindicando res prohibere.

62 *Feris, & avibus*) Ubi venationem; & aucupium, jure veteri gentium, & naturæ, omnibus concessum reservarunt sibi principes, aut nobiles. Sic salis vendendi arbitrium aliquando privatis ademptum Romæ. *Liv.* 2. 9.

63 *Actu bellico*) Ut in acie, aut expugnatione urbis.

64 *Personam sustinent*) Non pro sese agunt, sed pro corpore civitatis. Hinc est ut privati cum militibus tanquam diversi componantur interdum. V. ad *Sen.* de vita beat. cap. 2.

GRO-

Τάων ἐκ πάσιων κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλὰ
Ἐξελόμην, καὶ πάντα φέρων Ἀγαμέμνονι δόσκον
Ἀτρείδῃ· ὁ δ' ὄπισθε μένων παρὰ νηυσὶ θοῇσι
Δεξάμενος διὰ παῦρα δασάσκετο, πολλὰ δ' ἔχεσκε.

Omnibus his ingens pretio, numeroque supellex
Nostra rapta manu: regi sed victor Atridæ
Cuncta tuli, celeres residens qui pone carinas
Divideret cum pauca aliis, sibi multa tenebat.

Spectandus enim hinc Agamemnon, + partim ut totius Græciæ eo tempore princeps, + atque ita populi gerens vicem: + quo jure ipse, sed cum senatu, prædam dividebant: partim ut munere fungens imperatorio, ac proinde de communi, + partem cæteris majorem ferens. Eum ipsum Agamemnonem sic alloquitur idem Achilles, (*Lib.* I. *vers.* 163, 164.)

Οὐ μέν σοί ποτε ἶσον ἔχω γέρας, ὁππότ' Ἀχαιοὶ
Τρώων ἐκπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον·

Nam [65] *neque me tecum prædæ pars æqua sequetur,*
Si Danaum virtus Trojanam everterit urbem.

Et alibi *a* Achilli offert Agamemnon de consilio publico navem plenam æris, & auri, & viginti mulieres, quæ [66] præcipiat de præda. Troja jam capta, Virgilio narrante *b*, *a Iliad. IX. 279. & seqq.* *b Æn. II. 761. & seqq.*

Custodes lecti + Phœnix, & dirus Ulysses
Prædam asservabant: huc undique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum,
Crateresque auro solidi, captivaque vestis
Congeritur.

c Plut. Aristide; pag. 321. D. *d Herod. l. IX. c. 79.* *e Plut. Lysandro p. 442. A.* *f Xenoph. de Laced. rep. c. 13. n. 11.*

Sic posterioribus temporibus + prædam Marathoniam asservat *c* Aristides. Post prælium ad Platæas severe edictum, *d* + ne quis de præda privatim quicquam tolleret: deinde præda + pro populorum meritis distributa. Athenis postea devictis, + in publicum relata a *e* Lysandro præda. Et publici officii nomen [q] apud Spartanos, *f* λαφυροπῶλαι, *prædæ venditores.*

3. Si

GROTII.

q *Apud Spartanos*) Agesilao in Asia agente Pharnabazi captis Spithridates subtraxerat prædam; inquisitione ab Erispida Lacedæmonio instituta aufugit. (Hoc refert *Plutarchus*, Vit. Agesilao, pag. 601. E.)

GRONOVII.

65 *Neque me tecum*) Nam tu accepturus majorem, utpote imperator summus.

66 *Præcipiat*) Præcipua, vel eximia auferat, antequam reliquum prædæ distribuatur, ut legatum per præceptionem in jure. (In hoc loco *Homeri* Auctor dicit *navem plenam*, pro *naves plenas* æris &c. J. B.

GRO-

3. Si ad Asiam venimus, Trojani soliti, ut docet nos [67] Virgilius, *prædæ ducere sortem*, + ut in rebus communibus dividendis fieri solet. Alias + arbitrium ejus dividendæ penes Imperatorem, quo jure Hector Dolonii id expresse stipulanti promittit equos *a* Achillis, + ut intelligas, jus acquirendi dominii [68] in captura sola non fuisse. + Ad Cyrum *b* Asiæ victorem, nec minus + ad *c* Alexandrum postea, perlata præda. Si Africam respicimus; idem mos occurrit. Sic quæ *d* Agrigenti capta: quæque in *e* pugna + Cannensi, & alibi, Carthaginem missa. Apud Francos veteres, ut ex *f* Gregorii Turonensis historia apparet, quæ capta erant, [r] sorte dividebantur: neque rex ipse aliud habebat de præda, quam quod sors ipsi addixisset.

4. Sed quanto re militari + Romani cæteris præstiterunt, tanto sunt digniores quorum exemplis immoremur. Dionysius Halicarnassensis *g*, morum Romanorum diligentissimus observator, ita nos hac de re docet: *τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσ᾽ ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ τυχεῖν δι᾽ ἀρετὴν, δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τούτων οὐχ᾽ ὅπως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλαβὼν ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα. Quæcunque ex hostibus per virtutem capta sunt, ea lex jubet publica esse, ita ut non modo privati eorum domini non fiant, sed ne ipse quidem Imperator exercitus; verum quæstor illa accipit, & vendita in publicum refert*. Verba hæc sunt eorum, qui Coriolanum incusant, (nn) + nonnihil ad invidiam composita.

+ XV. Nam [s] populum dominum esse prædæ, verum erat: sed illud non minus verum, [t] ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse, + sed tale ut [69] actus sui rationem populo deberent. L. Æmilius apud *h* Livium: *captas non deditas diripi urbes*, + *& in his tamen arbitrium esse Imperatoris, non militum*. Sed hoc arbitrium, quod + mos deferebat imperatoribus, ipsi interdum, quo longius [70] + ab omni suspicione essent, rejiciebant ad Senatum, ut *i* Camillus; + & qui retinebant,

a Homer. Iliad. K. vers. 321. Eurip. Rheso, vers. 182. & seqq.
b Plin. l. XXXIII. c. 3.
c Plut. Alex. p. 685. 686. Curt. IV. I. VIII. 4. Diod. lib. XVII. c. 66. 71. Strabo l. XV. pag. 729. 730.
d Diod. lib. XIII. c. 90.
e Livius l. XXIII. c. 12.
f Gregor. Tur. l. II. c. 27.
g Antiq. Rom. VII. 63.
h Libro XXXVII. c. 32.
i Liv. lib. V. c. 22.

GROTII.

r *Sorte dividebantur*) Habes hoc apud *Turonensem* libro II. cap. 27. *Aymonium* libro I. cap. 12. & in epitome edita a *Frehero* cap. 5. Mos idem & aliarum gentium vetus. *Servius* ad illud Æneid. III. *Sortitus portulit ullos: quia captivi, & præda inter victores sorte dividebantur*. Ut: *& prædæ ducere sortem*. (In vers. 323.) De prædæ collatione in commune, & expurgatione per juramentum apud Suedos, & Gothos, *Johannem Magnum* vide libro XI. cap. II. (Hac de re nihil ibi apud *Johannem Magnum*, neque puto alibi. J. B.)

s *Populum dominum esse prædæ verum erat*) Vide & hac de re *Simlerum* in Helveticis.

t *Ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse*) *Polybius* in excerptis Petrescianis de L. Æmilio Paulo: *κύριον γενόμενον αὐτὸν πάσης βασιλείας καὶ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν ὡς βούλεται χειρίσαι, μηδενὸς ἐπιθυμῆσαι· cum dominus factus esset regni integri, possetque cuncta disponere suo arbitratu nihil eum concupisse*. (*pag.* 1454. *Ed. Amst.*)

GRONOVII.

67 *Virgilius*) Æn: IX. 268.

68 *In captura sola*) Non competisse uno eo nomine, quod quis ipse cepisset.

69 *Actus sui rationem*) Acta illorum non valerent, nisi populus vel per se, vel per senatum ea rata habuisset.

70 *Ab omni suspicione*) Vel avaritiæ, vel inæqualis favoris.

(nn) Vide HERM. RHABOD. SHELII Dissertationem *de Præda*, subjectam HYGINO, & POLYBIO, *de Castris Romanorum*, pag. 253. & seqq. qui tamen Auctorem nostrum nusquam laudat, quamquam de tota hac re accuratius, ante illum, dudum heic agentem. J. B.

GRO-

bant, + prout religioni, + famæ, + ambitioni serviebant, diverso modo usi reperiuntur.

XVI. 1. + Qui sanctissimi esse, aut credi volebant, u prædam non attingebant omnino, sed sive pecunia erat in præda, eam jubebant + a quæstore populi Romani percipi; sive res aliæ, eas per quæstorem 71 sub hasta venundari: unde redactam pecuniam + manubiarum nomine significatam, Favorinus apud *a* Gellium sensit. Hæc pecunia per quæstorem in ærarium deferebatur, prius tamen, 72 si res triumphi esset, ostentata publice. Livius libro IV. de C. Valerio consule: *b præda ex assiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum: venditum sub hasta consul in ærarium redigere quæstores jussit*. Idem fecit Pompejus, de quo hæc sunt Velleji *c* verba: *pecunia Tigranis*, x *sicut Pompejo moris erat, redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta literis*. Ita & M. Tullius, *d* qui sic de se ipso in literis ad Sallustium: *de præda mea præter* 73 *quæstores urbanos, id est, populum Romanum, teruntium nec attigit, nec tacturus est quisquam*. + Atque id antiquis, & melioribus temporibus fuit maxime usitatum, quo Plautus *e* respiciens sic ait:

a Libro XIII. cap. 24.
b Cap. 53.
c Lib. II. epist. 37.
d Lib. II. epist. 17.
e Bacchid. IV. 9. 152.

Nunc hanc prædam omnem jam ad quæstorem deferam.

Et de hominibus captivis *f* similiter: *f Captiv. I. 2. 2.*

Quos emi de præda 74 + *de quæstoribus.*

2. Sed alii + sine quæstore ipsi prædam vendebant, & referebant in ærarium, quod & ex Halicarnassensi sequentibus verbis colligere est. Sic a Tarquinio rege *g* jam olim victis Sabinis prædam, & captivos Romam missos, legimus. Sic Romilius, & Veturius consules *h* narrantur prædam vendidisse ob ærarii penuriam, ægre id ferente exercitu. Sed cum passim id occurrat, + quantum ducum quisque ex triumphis Italicis, Africanis, Asiaticis, Gallicis, Hispanicis in ærarium per se, aut quæstorem retulerit, exempla congerere nihil est opus. Illud magis notandum, datam prædam, aut

g Liv. lib. I. c. 37.
h Liv. lib. III. c. 31.

GROTII.

u *Prædam non attingebant omnino*) *Manius Curius juravit, se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum, quo sacrificaret*. (Hoc e *Plin.* Hist. Nat. lib. XVI. cap. 38.) Scriptor vitæ Virorum illustrium (*Aurelius Victor*, *cap.* 60.) de Mummio agens: *Corinthum signis, tabulisque spoliavit, quibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nil contulit*. De nominato modo Æmilio Paulo Plutarchus: οὐδενὸς δ' ἧττον αὐτοῦ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἐπῄνουν οἱ ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν ἠθροισμένον οὐδ' ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος. *nec minus liberalitatem ipsius, & animi magnitudinem prædicabant homines, quod congestam ex regis opibus auri, argentique vim magnam nec inspicere voluisset, sed quæstoribus in publicum deferendam dedisset*. pag. 270.)

x *Sicut Pompejo moris erat*) Ut plurimum; vide quod sequente paragrapho ex *Lucano* adducetur.

GRONOVII.

71 *Sub hasta venundari*) Publica auctione in parte castrorum, quæ Quintana vocabatur. *Suet.* Ner. 26. *Lips.* de mil. dial. 3. *vel justi, vel existimationis, gratiave civium cupidi erant*.

72 *Si res triumphi*) Si res bello gestæ essent tantæ, ut triumphum mererentur.

73 *Quæstores, id est, populum*) Nam quæstores procurabant rem, & ærarium populi.

74 *De quæstoribus*) Vendentibus eos quæstoribus.

GRO-

a Dion. Halic.lib. II. c.34. Liv.lib.I. c.10. aut ejus partem interdum Diis, + interdum militibus, + interdum & aliis. + Diis aut res ipsæ datæ, ut spolia, quæ Romulus *a* Jovi Feretrio suspendit, aut redacta inde pecunia, ut ex Pometinis manubiis *b* Tarquinius Superbus templum Jovis in monte Tarpejo statuit.

b Liv. I. 53. & 55. c Liv. d. lib.c.54. d Liv.lib. V.c.20. XVII. 1. Militibus prædam dare, priscis Romanis 75 + ambitiosum videbatur: uti Sextus *c* Tarquinii Superbi filius, sed Gabiis profugus, prædam militi dilargitus dicitur, ut eo modo potentiam sibi conciliaret. Appius Cladius in *d* senatum similem largitionem arguit ut novam, prodigam, inconsultam.

e D.loco. f Lib. x. c.16. g 1.Sam. xxx. 24. h Liv. l. xlv.c.34. 40.43. Præda autem militi concessa aut + dividitur, aut diripitur. Dividi potest 76 + aut ratione stipendiorum, aut y ratione meritorum. 77 Stipendiorum ratione dividi prædam + Appius Claudius *e* volebat; si illud obtinere non posset, ut redacta inde pecunia in ærarium deferretur. Totum autem dividendi ordinem accurate explicat Polybius *f*: nempe in dies, aut (oo) vigilias + partem exercitus 78 alteram, aut minorem ad comportandam prædam 79 mitti 80 solitam: & quod quisque reperisset, id jussum 81 in castra perferre, ut per tribunos æqualiter divideretur, vocatis ad partem + etiam his, qui castra servarent, (quod & apud Hebræos *g* regi + Davidi placuisse, & inde in legem transiisse, legimus) + quique per valetudinem, + aut delegata ministeria aberant.

i Ibid. c. 40. k Liv. l. xlv.c.34. l Suet. Cæs c.38. & App. II. civil. 2. Interdum non ipsa præda, + sed redacta inde pecunia *h* prædæ loco militibus donata, quod sæpe in triumpho fiebat. + Proportionem hanc invenio, *i* simplex pediti, duplex centurioni, triplex equiti datum. Interdum simplex pediti, *k* equiti duplex. Alias simplex pediti, duplex centurioni, z tribuno: *l* & equiti quadruplex. Meritorum etiam sæpe habita ratio,

GROTII.

y *Ratione meritorum*) Id apud Hebræos factum, docet *Josephus* libro III. antiquæ historiæ (cap. 2. §. 5. *Ed. Hudson.*)

z *Tribuno, & equiti*) Tribuno, & præfecto equitum, ait *Appianus* civilium II. (pag. 491. *Ed. H. Steph.* Atque hæc est vera distributio: aliam, ex errore memoriæ, in ipso contextu Auctor posuerat. In loco autem SUETONII, ad quem simul ora libri nos remittit, non dicitur quantum daretur Equitibus, nisi ex vitio priscarum Editionum, secundum quas distributio facta fuisset modo plane diverso ab iis omnibus, quos Auctor noster commemorat. J. B.)

GRONOVII.

75 *Ambitiosum*) Esse gratificari militi contra disciplinam, & dignitatem, aut pravæ indulgentiæ opus.

76 *Aut ratione stipendiorum*) Aut pro stipendiis, aut super stipendia pro meritis.

77 *Stipendiorum ratione*) Immo ipsum stipendium militi ex pecunia prædaticia numerandi auctor erat, ut eo minus tributi plebs conferret.

78 *Alteram, aut*) Aliquando de singulis manipulis secretum numerum pro magnitudine urbis expugnatæ, aliquando per cohortes, sive manipulos, diviso exercitu omni partem alteram.

79 *Mitti*) Per urbem, & domos.

80 *Solitam*) Ita ut pars altera, & plerumque major in armis partim in castris, partim per urbis patentia, & munita loca disposita esset ad omnes casus prævertendos.

81 *In castra*) Vel forum, aut spatiosum locum urbis.

(oo) De *Vigiliis* nihil apud POLYBIUM: immo ipse, paullo ante locum indicatum, narrat, *Scipionem*, expugnata nova *Carthagine* in *Hispania*, quum nox adventaret, jussisse milites finem diripiendi facere, & præsidium collocari in Foro ad adservandam prædam. J. B.

tio, sicut Marcius *a* quod (pp) fortiter fecisset, [a] ex præda Coriolana donatus est [82] + a Posthumio. *a Liv. d. lib.*

3. Utrovis modo fieret divisio, [b] licebat Imperatori ἐξαίρετον hoc est, + præcipuum sibi accipere quantum vellet, id est, quantum æquum arbitraretur: *c* quod & aliis interdum virtutis ergo concessum. Euripides Troadibus de nobilioribus feminis Trojanis agens, ait, (*vers.* 33.

—— Τοῖς πρώτοισιν ἐξῃρημέναι
στρατοῦ.

Quæ principibus eximiæ datæ
Erant Achivis:

Et de Andromacha, (*ibid.* vers. 174.)

Καὶ τὴν δ' Ἀχιλλέως ἔλαχε παῖς ἐξαίρετον.

Accepit illam Pyrrhus eximiam sibi.

Ascanius de equo apud Virgilium (*Æn.* IX, 270, 271.)

—— *Ipsum illum clypeum, cristasque rubentes*
[83] *Excipiam sorti.*

b Lib. IX. c. 80.
c Dion. Halic. l. IV. c. 1.

Pausaniæ post in Platæis prælium eximia data, mulieres, equos, camelos, narrat *b* Herodotus. Sic Ocrisiam Corniculanam præcipuam accepit [84] rex *c* Tullius. [d] Fabricius apud Halicarnassensem *d* in oratione ad Pyrrhum: ἐξαί-

d Excerpt. p. 714. 711. Ed. Oxon.

GROTII.

a *Ex præda Coriolana*) Vide *Plutarchum* Coriolano, (pag. 218. A. B.)

b *Licebat Imperatori*) Vide *Leunclavium* in Turcicis.

c *Quod & aliis interdum virtutis ergo concessum*) Sic Nestor feminam possidebat:

—— ἣν οἱ Ἀχαιοὶ
Ἔξελον.

—— *munere Grajum*
Excipiam sorti.

Est id Iliados Λ. (vers. 625.) At Odyssex Ξ. Ulysses ait, (vers. 232.)

Τῶν ἐξαιρεύμην Μενοεικέα, πολλὰ δ' ὀπίσσω
Λάγχανον.

Eximiam accepi Menoecea, plurima deinde
Sorte tuli.

Euripides de Cassandra.
Ἐξαίρετόν νιν ἔλαβεν Ἀγαμέμνων ἄναξ.

Sibi hanc Atrides major eximiam tulit.

De iis, quæ Atheniensium duci Demostheni e præda ἐξῃρέθησαν, præcipui jure data sunt, vide *Thucydidem*, libro III. c. 114. In loco *Iliadis*, XIV. 232. Auctor noster, nescio quare legit Μενοικέα, (quod nomen proprium mulieri non convenit) pro adjectivo, apud Poetam frequentissimo, & heic aptissimo, μενοεικέα. Omnino dicere vult *Ulysses*, se pretiosissima quæque, & quæ maxime ipsi placerent, elegisse. J. B.)

d *Fabricius*) Cujus exemplum & sibi, & militi proponit Julianus apud *Ammianum* libro XXIV. (cap. 3.)

GRONOVII.

82 *A Posthumio*) Posthumo Cominio: *Liv.* 2. 33.

83 *Excipiam sorti*) Non patiar in sortem venire, & tibi præcipuum dabo.

84 *Rex Tullius*) Immo Tarquinius Priscus; fuit enim Ser. Tullii mater. (Marius *Ocrisiæ* illius vocabatur *Tullius*: idque locum dedit errori Auctoris nostri. J.B.

(pp) Non hoc narrat LIVIUS, quem Auctor in ora libri indicat: sed DIONYSIUS HALICARNASS. *Antiq. Rom.* lib. VI, cap. 94. J. B.

ἐκείνων δορυκτήτων ἐξόν μοι λαβεῖν ὁπόσα βουλόμην· *ex his, quæ bello er ant capta, licebat mihi quantum vellem excipere*. Isidorus huc respiciens, ubi de jure agit militari: *prædæ*, *a* ait, *decisio*, *&* *pro personarum qualitatibus*, *ac laboribus justa divisio*, *ac principis portio*. Tarquinius Superbus, ut apud *b* Livium est, & ipse ditari volebat, & delinire præda popularium animos. Servilius in oratione pro L. Paulo *c* ait, eum præda partienda locupletem se (dd) facere potuisse. Et hanc Imperatoris portionem sunt qui potius significatam volunt [85] manubiarum nomine, quos inter est *d* Asconius Pedianus.

a Orig. v. 7. b Lib. 1. c. 57. c Liv. l. xlv. c. 37. d In Verr. 1. 59.

4. Sed + laudatiores illi, qui jus suum remittentes nihil sibi de præda ceperunt, qualis is, quem *e* dixi, Fabricius, *f* τὸν ἐκ δικαίων πλοῦτον ὑπεριδὼν ἕνεκα δόξης, *etiam juste partas divitias præ gloria contemnens*: quod + ipse se facere, ajebat, Valerii Publicolæ, & aliorum paucorum exemplo: quos M. Porcius Cato *g* imitatus est in Hispaniensi victoria, negans quicquam ad se perventurum e bello captis, præter ea, quæ in cibo, ac potu insumsisset: addens tamen, non a se culpari Imperatores, qui concessas utilitates sumerent, sed malle se de virtute cum optimis, quam de pecunia cum ditissimis certare. Proxime ad hanc laudem accedunt qui prædam [86] modice delibarunt, ut + Pompejus apud Lucanum *h* a Catone laudatur, qui

Plura retentis.
Intulit.

e n. praeced. f Apud Dion. Halic. Excerpt. p. 714. g Plut. M. Catone p. 342. h Pharsal. IX. 197.

5. In divisione interdum & [87] + absentium habita ratio, ut capto Anxure constituit *i* Fabius Ambustus; interdum ob causam quorundam quamvis + præsentium non habita, ut [88] + Minutiani exercitus *k* dictatore Cincinnato.

6. Quod autem jus vetere republica Imperatores habuerant, id post occupatam rempublicam ad [89] magistros militum translatum, ex Codice *l* Justinianeo apparet, ubi [90] + a gestorum insinuatione absolvuntur donationes

rerum.

i Liv. l. IV. c. 59. k Idem l. III. c. 29. l L. 36. §. 1. C. de donat.

GRONOVII.

85 *Manubiarum nomine*) Verba *Asconii*: *spolia quæsita de vivo hoste nobili per deditionem manubias veteres dicebant*: *&* *erat Imperatorum hæc præda*, *ex qua*, *quod vellent*, *sumerent*. Puto; quemadmodum Imperatorum erat exercitus, erat provincia, erat bellum: quæ quoties dicuntur, non excludunt jus populi. Sic & manubiæ dicuntur Imperatorum, non quod pars ipsis cedens proprie hoc vocabulo significetur: sed quod illorum plerumque arbitrii esset vellentne in ærarium deferre, an militi distribuere. Potest & allusisse videri ad illud *Ex manubiis*: Suet. Jul. 26. *Gell.* 13. 24. quod non efficit quo minus &, quod privati nanciscuntur inde, *manubiæ* dicantur.

86 *Modice delibarunt*) Exiguam de illa sibi partem ceperunt.

87 *Absentium*) De eodem exercitu.

88 *Minutiani*) Quem ille obsessum ab hostibus liberaverat, & hanc pœnam ferre jussit infelicis militiæ.

89 *Magistros militum*) A Constantino M. institutos.

90 *A gestorum insinuatione*) Excipiuntur, ne de illis referre necesse sit ad Imperatorem inter cæteras res de bello gestas. Sic Tiberius corripuit consulares exercitibus præpositos, quod de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, tanquam non omnium tribuendorum ipsi jus haberent. *Suet.* 32.

(qq) Non *se* ipsum, sed *Servium Galbam*, qui ægre ferebat, quod militibus suis præda data non fuisset in qua partienda ipse locuples fieri poterat. J. B.

GRO-

rerum mobilium, vel se moventium, quas magistri militum militibus præstant ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscumque locis degere noscerentur.

7. Sed hæc divisio jam olim sæpe in * calumniam patuit, quasi duces ea ratione privatam gratiam captarent, quo nomine accusati *a* Servilius, *b* Coriolanus, Camillus *c*, quasi amicis, & clientibus de publico largientes. Ipsi contra se tuebantur publico bono, *ἵνα οἱ συναράμενοι τῶ ἔργυ, τὸν τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι, προθύμως ἐπὶ τὰς ἄλλας στρατιὰς ἀπαντῶσιν· ut qui operi adfuerant, fructu laboris percepto, ad alias expeditiones fierent promtiores*; quæ *d* Halicarnassensis in hanc rem verba sunt.

XVIII. 1. + Venio ad direptionem. + Ea militi concessa aut in populatione, aut post prælium, oppidive expugnationem, ut signo dato discurretur: quod antiquis sæculis rarius, nec tamen exemplis caruit. Nam Suessam *e* Tarquinius militi diripiendam dedit: castra Æquorum *f* Q. Servilius dictator: Vejos urbem *g* Camillus: castra Volscorum *h* consul Servilius. Permisit & direptionem *i* L. Valerius in agro Æquorum, Q. Fabius *k* fusis Volscis, captaque Ecetra, mox alii sæpe. Victo *l* Perseo Paulus consul spolia jacentis exercitus peditibus, equitibus prædam circumjacentis agri concessit. Idem *m* ex senatusconsulto diripiendas dedit militi e Epiri urbes. f Lucullus *n* victo Tigrane, militem a spoliis legendis + diu inhibuit, mox certa jam victoria jus spoliandi hostes indulsit. Cicero de inventione primo *o* inter modos acquirendi dominii ponit, si quid ex hostibus captum sit, g 91 + cujus prædæ sectio non venierit.

2. + Qui morem hunc improbant, ajunt, avidas in direptiones manus præripere fortium bellatorum præmia, cum ita ferme eveniat, h 92 ut qui segnior

a Dion. VI. c. 30. *b* Idem VII. c. 63. *c* Liv. V. 32. *d* Dion. Halic. l. VII. c. 64. *e* Dionys. l. IV. c. 50. *f* Liv. l. IV. c. 47. *g* Liv. V. 20. *h* Dion. Hal. VI. 29. *i* Idem; IX. 55. *k* Idem; X. 21. *l* Liv. XLIV. 45. *m* Idem, XLV. 34. *n* Appian. Mithrid. pag. 230. *o* Cap. 45.

GROTII.

e *Eripi urbes*) Et Athenas Sulla. *Appianus* Mithridatico (pag. 195.

f *Lucullus*) Ab eo data diripienda militi Tigranocerta, narrat *Plutarchus*, (pag. 512. E.) ex spoliis datas singulis præterea drachmas octingentas. Severus Ctesiphontis prædam concessit militi: idem & tribunos, & duces, & ipsos milites habere jussit quæ per vicos diripuerant. *Ælius Spartianus* narrat. Mahumetes II. Constantinopoleos & prædam, & mancipia promisit militi. (Quod primum narrat SPARTIANUS, factum equidem est a *Septimio Severo* Imp. at posterius est *Alexandri Severi*. Prius exstat in *Vit. Sever.* cap. 16 alterum in *Vit. Alex. Sever.* cap. 55. Adeoque nominum similitudo Auctori nostro caussa fuit erroris. J. B.

g *Cujus præda sectio non venierit*) *Varro* sex modo numerat, quibus dominus legitimus perficiatur, hereditatis justæ aditionem, mancipationem, in jure cessionem, usucapionem, e præda sub corona venditionem, & ab auctione publica, cum bona cujusquam sectione veneunt. *De Re Rust.* libro II. cap. 10. Quo de loco vide VVILHELMI GOESII *Vindic. pro recepta, de Mutui alienatione sententia*, pag. 66. & seqq. J. B.

h *Ut qui segnior sit, prædetur*) Vide quæ jam nunc ex *Procopio* adferemus ad §. 24.

GRONOVII.

91 *Cujus prædæ sectio*) Quæ præda per quæstores auctioni subjecta non fit. *Cæsar* 2. Gall. 33. *sectionem ejus oppidi universam Cæsar vendidit*. *Justin.* 38. 7. *Flor.* 2. 3.

92 *Ut qui segnior sit, prædetur*) Verba *Livii* 5. 20. in libris antiquis sic leguntur: *ut segnior sit prædator, ut quisque laboris, periculique præcipuam petere partem soleat*. In quibus hæserunt propter duplicem usum particulæ Ut. Sensus, uti, prout quisque soleat præcipuum laboris, & periculi partem petere, is in prædando sit segnior. Sic lib. 3. 50. *ut quisque occurrerat, plebem adhortantes*. Eodem cap. 53. *tunc ut cuique causa erit, statuetis*.

segnior sit prædetur, at fortissimus quisque laboris, periculique præcipuam partem petere soleat, quæ sunt verba Appii apud *a* Livium: unde non longe abit Cyri illud apud *b* + Xenophontem: 93 ἐν τῇ ἁρπαγῇ εὖ οἶδ᾽ ὅτι οἱ πονηροὶ πλεονεκτήσειαν ἄν. Sed contra *c* dicitur, gratius id fore, lætiusque, quod sua quisque manu ex hoste captum domum retulisset, quam si 94 multiplex accepisset alterius arbitrio.

a Lib. v. c.20. *b De Cyri inst.* VII. 2.n.4. *c Apud Liv. ubi supr.*

3. Interdum quoque concessa direptio, + quod impediri non posset. In expugnatione Cortuosæ Hetruscorum oppidi, narrante *d* Livio, *publicari prædam* 95 *tribunis placebat, sed* 96 *imperium, quam consilium segnius fuit; jam militum præda erat, nec nisi per invidiam adimi poterat*. Sic & *e* Gallogræcorum castra a C. Helvii agmine direpta, legimus, contra ducis voluntatem.

*d Lib.*VI. c. 4. *e Livius lib.* XXXVIII. c.43.

XIX. Quod + dixi, aliis interdum extra milites prædam, aut pecuniam e præda redactam concedi solere, id ferme ita contigit, ut his, + qui tributum ad bellum contulerant, tantundem *f* redderetur. 97 + Ludos quoque ex manubiis interdum instructos notes.

f Dion. Hal. lib. V.c.47.

+ XX. 1. Neque vero diversis tantum bellis + aliter atque aliter usurpatum, + sed eodem bello eadem præda sæpe in usus diversos impensa, aut partibus divisis, + aut rerum generibus distinctis. Sic Camillus decimam *g* ex præda ¹ + Apollini Pythio dedit, Græcorum exemplo, sed quod primitus + ab Hebræis venerat: quo tempore sub decima prædæ vota, non res moventes tantum, + sed & 98 urbem, & agros venire, a pontificibus judicatum est. Eodem victore prædæ *h* de Faliscis pars maxima ad quæstorem redacta est, haud ita multum militi datum. Sic & 99 L. Manlius *prædam aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut eum cura ut quam æquissima esset, per milites divisit*; quæ 1 Livii *i* verba sunt.

g Liv. l. V.c.23. *h Ibid. c.* 19. *i Libro* XXXVIII. c.23.

2. + Genera, in quæ præda dividi potest, sunt hæc: homines captivi, armenta, & greges, quæ Græci, cum proprie loquuntur, λείαν vocant, pecunia, res mobiles aliæ, pretiosæ, aut viliores. Q. Fabius *k* Volscis devictis + λείαν & spolia per quæstorem vendi jubet: argentum 2 + ipse defert. Idem *l* Volscis, & Æquis devictis captivos extra Tusculanos militi donat, & in agro Ecetrano homines, ac pecora diripienda concedit. L. Cornelius *m* Antio capto aurum, argentum, æs in ærarium defert: captivos, & prædam per quæstorem vendit: militi ea permittit, quæ ad victum,

*k Dionys. Ant.*VIII. 82. *l Idem l.* X.c.21. *m Ibid.*

GROTII.

i *Apollini*) Meminit & *Appianus* in *excerptis Peirescianis*, (pag. 546.)

GRONOVII.

93 Ἐν τῇ ἁρπαγῇ) In direptione sat scio ignavos majorem partem laturos.

94 *Multiplex*) Amplius, cumulatius.

95 *Tribunis*) Militum consulari potestate.

96 *Imperium, quam consilium*) Id imperari non potuit, facultate, & arbitrio ea de re consultandi erepto per festinationem militum, qui prædam jam invaserant, nec nisi cum maximo odio, & criminatione ducum erant reddituri.

97 *Ludos quoque*) Scenicos, Circenses, Amphitheatrales, vel gladiatorios, qui erant voluptas populi, honos Deorum, divitum ambitio.

98 *Urbem, & agros*) Ut horum etiam decimæ æstimatio inıretur, & dedicaretur.

99 *L. Manlius*) Immo Cnæus) Ita ipse Auctor in fine istius paragraphi. J. B.)

1 *Livii verba*) XXXVIII. c. 23.

2 *Ipse defert*) In triumpho.

GRO-

ctum, & vestem pertinebat. Nec dissimile huic *a* Cincinnati institutum, qui Corbione Æquorum oppido accepto pretiosiora prædæ Romam misit, cætera centuriatim divisit. Camillus captis Vejis *b*, præter pecuniam ex venditione captivorum, nihil in publicum redigit; Hetruscis devictis *c*, captivisque venditis, ex ea pecunia aurum matronis, 3 quod contulerant, persolvit, pateras tres aureas in Capitolio posuit. Cosso dictatore, *d* ex Volscis præda omnis præter libera corpora militi concessa est.

3. Fabricius superatis Lucanis, *e* Brutiis, Samnitibus, militem ditavit, tributa civibus reddidit, + quadringenta talenta k in ærarium retulit. Q. Fulvius, & Appius Claudius, *f* cum Hannonis capta essent castra, prædam vendiderunt, diviseruntque, 5 donatis quorum opera fuerat singularis. Scipio, *g* capta Carthagine, quæ in urbe erant dedit diripienda militi, excepto auro, argento, 6 donariis. Acilius, *h* capta Lamia, partim divisit, partim vendidit prædam. Cn. Manlius victis Gallogræcis, conciematis ex Romana superstitione hostium armis, *i* cæteram prædam conferre omnes jussit, & 7 aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut + cum cura, ut quam æquissima esset, in milites divisit.

+ XXI. 1. Ex his, quæ diximus, apparet, non minus apud Romanos, quam apud alias gentes plerasque, + prædam fuisse populi Romani, sed ejus dispensandæ + arbitrium aliquod Imperatoribus concessum, ita tamen ut, quod *k* ante diximus, rationem actus sui populo deberent; quod inter alia docet exemplum L. Scipionis, qui damnatus est + peculatus judicio, ut loquitur *l* Valerius Maximus, 8 quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quem in ærarium retulisset: & aliorum, quos ante *m* retulimus.

2. M. Cato in oratione, quam de præda scripsit, vehementibus, atque illustribus verbis, ut ait Gellius *n*, de impunitate peculatus, atque licentia conquestus est: ex qua oratione hoc exstat fragmentum: *Fures privatorum furtorum* 10 *in nervo, atque compedibus ætatem agunt. Fures publici in auro, atque purpura.* Idem alibi *o* dixerat, *mirari se, audere quemquam capta bello signa pro supellectile domi statuere.* Ita & Verri peculatus invidiam *p* auget Cicero, quod signum sustulisset, & quidem 11 captum de præda hostium.

3. Nec

a Idem l. x. c. 25.
b Liv. l. v. c. 22.
c Idem; vi. 4.
d Idem; vi. 13.
e Dion. Halicar. Excerpt. p. 714.
f Livius xxv. 14.
g App. Pun. Bell. pag. 83.
h Livius l. xxxvii. c. 5.
i Livius lib. xxxviii. c. 23.
k Sup. §. 15.
l Lib. v. c. 3. & Livius l. xxxviii. 55.
m §. 17. n. 7.
n Lib. xi. c. 18.
o Prisci lib. vii. in fin. p. 762.
p Verr. iv. c. 41.

GROTII.

k *In ærarium retulit*) Et Fabius pecuniam venditorum hominum capto Tarento, cum prædæ reliquum militibus dispertisset. (Aliter rem narrant LIVIUS, libro xxvii. c. 16. n. 7. & PLUTARCHUS *Vit. Fab.* pag. 187. C. Confudit forte Auctor noster, quod Historicus Latinus paullo infra refert de *Scipione*, ubi *Hasdrubalem* devicisset, cap. 19. n. 2. J. B.

GRONOVII.

3 *Quod contulerant*) De ornatu suo, & mundo, ad crateram auream Apollini Delphos portandam, c. 25.

4 *Quadringenta talenta*) 240000. Philip.

5 *Donatis*) Extra ordinem honoratis munere, vel dono insigni.

6 *Donariis*) Templorum ornamentis.

7 *Aut vendidit*) Hoc jam paullo superius posuit: sed quia ibi per errorem Manlio prænomen Lucii dederat, aliam de Cnæo hic recte appellato historiolam putavit.

8 *Quadringenta octoginta*) Huic summæ præmittendum erat, *sex millia pondo auri.*

9 *Liv. lib.* xlv.) Immo 38. 55.

10 *In nervo*) In vinculis carceris *Ter.* Phorm. 2. 2. 11. *Vereor, ne isthac fortitudo in nervum denique erumpat*, 4. 4. 16. *nostra causa scilicet in nervum potius ibit.*

11 *Captum de præda*) Exemplum alienum: nam id simulacrum Mercurii P. Scipio destructa Carthagine de Pœnorum hostium præda dono dederat Tyndaritanis in Sicilia, a quibus id abstulit Verres.

GRO-

3. Nec Imperatores tantum, + sed & milites peculatus prædæ nomine tenebantur, si nempe eam in publicum non detulissent: adigebantur enim omnes sacramento, ut ait Polybius, *a* περὶ τοῦ μηδένα νοσφίζεσθαι μηδὲν τῶν ἐκ τῆς διαρπαγῆς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν πίστιν κατὰ τὸν ὅρκον· *nihil quemquam ex præda interversurum; sed fidem servaturos ex religione sacramenti*. Quo forte referri potest + formula jurisjurandi apud *b* Gellium, (rr) qua militi imperatur ne quid tollat in exercitu, decemque millia passuum prope, quod pluris sit [12] nummi argentei, aut si sustulerit, ad consulem proferat, aut triduo proximo profiteatur. Hinc intelligi potest quid sit, quod + Modestinus *c* dicit: *is, qui prædam ab hostibus captam surripuit*, [13] *peculatus tenetur*: quod vel unum satis debuit, + ut juris interpretes moneret, ne ex hostibus capta singulis acquiri crederent, cum constet, *d* + peculatum non esse nisi in re publica, sacra, aut religiosa. Hæc omnia eo pertinent, ut appareat, quod supra *e* diximus, [14] + semota lege civili, + & [15] primo, in bellicis actibus capta + populi, aut regis bellum gerentis fieri.

a Hist. x. 16.
b L. xvi. c. 4.
c L. pen. ad l. Jul. pecul.
d Lib. 1. eod. tit.
e §. 13.

XXII. 1. Addidimus, semota lege civili, & primo, sive directe: illud, + quia de rebus [16] nondum actu quæsitis lex [17] ad utilitatem publicam potest imperare, + sive lex illa lex populi est, + ut apud Romanos; sive regis, + ut apud Hebræos, & alibi. + Sub legis autem nomine etiam consuetudinem recte introductam volumus comprehendi. + Alterum illud eo pertinet, ut sciamus, sicut + res alias, ita & prædam posse a populo aliis concedi, nec tantum + post acquisitionem, + sed & ante eam, ita ut + subsecuta captura [18] conjungantur actiones [19] brevi manu, + ut loquuntur jurisconsulti: nec tantum ea concessio nominatim fieri potest, + sed & in genere; ut viduis, senibus, & egentibus pupillis pars prædæ *f* data est + temporibus Maccabaicis, aut etiam personis incertis, ad exemplum [20] missilium, quæ Romani consules capientium faciebant.

f Maccab. VIII. 28. 30.

2. + Neque vero hæc [21] juris translatio, quæ lege, aut concessu fit, semper mera donatio est, + sed interdum [22] contractus, interdum aut + solutio ejus, quod debetur, + aut remuneratio ob damna, [23] quæ quis passus

GRONOVII.

12 *Nummi argentei*) Quam nummus sestertius.

13 *Peculatus tenetur*) Publicum fraudasse judicatur.

14 *Semota lege civili*) Nisi ubi jus civile alicujus populi aliud statuat.

15 *Primo*) Acquisitione quasi originaria. 2. 1. 1.

16 *Nondum actu quæsitis*) Quarum acquisitio adhuc in spe tantum est. 2. 2. 5.

17 *Ad utilitatem*) Ut incendantur homines, & acrius incumbant ad eas quærendas cum publico fructu, quippe hostibus decessuras.

18 *Conjunguntur actiones*) Altera ex concessione populi, altera ex ipsorum occupatione.

19 *Brevi manu*) *Ulpianus*, libro 43. §. 1. *de jure dot*. 1. per compendium, sine ambagibus, quoties, scilicet, celeritate conjungendarum actionum inter se una actio occultatur, ut loquitur idem libro 3. §. 12. *de donat. int. vir. & ux.*

20 *Missilium*) Quæ spargebantur rapienda vulgo diebus solemnibus, sive in corpore suo, sive per sortes. *Sueton.* Ner. 11. *Statius* Cal. Satur. *Dives sparsio quos agit tumultus*, §. 45. Instit. *de R. D.* Noster 2. 8. 25.

21 *Juris translatio*) A populo in privatos.

22 *Contractus*) Quo pacti sunt privati cum republica, vel principe, ut quod damni dare possint hosti, lucro ipsis cedat.

23 *Quæ quis passus est*) Immo *fecit* dicendum.

(rr) Vide hac de re RHAB. HERM. SCHELII Dissertationem *de Sacramentis Militum*, pag. 184. & *seqq.* in libro jam supra laudato. J. B.

GRO-

passus est, aut ob id, quod ipse bello impendit, sive sumtu, sive opera, ut cum socii, aut subditi + nullo stipendio militant, aut non tali, quod operæ respondeat. + Nam ex his causis prædam aut omnem, aut ejus partem concedi solitam, videmus.

XXIII. Et illud quidem + tacita consuetudine ubique ferme inductum *a* jurisconsulti nostri notant, + ut sua faciant, quæ capiunt aut socii, aut l subditi, qui sine stipendio, & suo sumtu, suoque periculo bellum gerunt. m + Ratio in sociis est evidens, quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum, quæ ob negotium commune, aut publicum eveniunt. Adde quod opera quoque + gratis præstari vix solet. *Sic medicis*, ait Seneca *b*, *pretium operæ solvi, quod deserviunt, quod a rebus suis avocati nobis vacant*. 24 + In oratoribus idem judicat *c* Quintilianus, + quia hæc ipsa opera, tempusque omne alienis negotiis datum facultatem aliter acquirendi recidunt: quod *d* Tacitus dixit: *omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat*. + Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens, n spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni, & operæ compensationem.

XXIV. 1. In subditis id non æque evidenter procedit, + quia 25 hi operam civitati suæ debent: sed contra occurrit, quod + ubi non omnes, sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio debetur ejus, quod plus cæteris operæ, aut sumtus impendunt, multoque magis damnorum; + in cujus retributionis certæ locum spei prædæ totius, aut partis incertæ facile, nec sine ratione, conceditur. Sic Poeta *e*,

Præda sit hæc illis, quorum meruere labores.

2. o + De sociis exemplum est in federe Romano, quo Latini *f* in prædæ partem æquam admittuntur in iis bellis, + quæ populi Romani auspiciis gerebantur. Sic in bello, quod Ætoli gerebant 26 adjutoribus Romanis, *g* Ætolis quidem urbes, & agri, Romanis autem captivi, & res mobiles cedebant. Post victoriam de rege Ptolemæo, partem prædæ Atheniensibus dedit *h* Demetrius. Ambrosius historiam tractans Abrahami, moris hujus æquitatem ostendit: *i sane, his, qui secum fuissent, in adjumentum*

a Cald. conf. 85. Joh. Lupus de Bello §. sibene advert. Jason. in l. quod apud hostes de Legatis 1. Franci a Ripa in l. 1. de acq. poss. nu. 5. Covar. ad C. peccatum, p. 2. §. 11. n. 8. Bonfin. Lib. IV. dec. 15.
b VI. de Benef. 15.
c Inst. Orat. XII. 7. & IV. 1.
d Ann. XI. 7.
e Propert. III. Eleg. III. 21.
f Liv. l. II. c. 33. & Dion. l. VI. c. 95.
g Polyb. l. XI, c. 5. & Liv. XXVI. 34. XXXIII. 13.
h Plut. Demetr. p. 896. A.
i Lib. 1. de Abrah. c. 3.

GROTII.

l *Subditi, qui sine stipendio, & suo sumptu, suoque periculo bellum gerunt*) Vide *Cromerum* XIX. Polonicorum, (pag. 430.)

m *Ratio in sociis est evidens*) Utitur ea Amalasuntha in epistola ad Justinianum (apud *Procopium*) Goth. 1. (c. 3.)

n *Spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni, & operæ compensationem*) Vide *Plutarchum* Marcello, (pag. 302.)

o *De sociis exemplum est*) Priscis Latinis tertias prædæ populus Romanus præstabat. *Plinius* libro XXXIV. 5. Pro modo missi militis prædam partiuntur pagi Helvetici, teste *Simlero*: pro modo sumptuum partiti Pontifex, Imperator, Veneti, bello contra Turcam. *Paruta* VIII. Pompejus Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Postremum istud habet Auctor ex EUTROPIO, *Breviar.* libro VI. cap. XI. Vide etiam STRABONEM, *Geogr.* libro XII. pag. 547. Ed. Paris. J. B.)

GRONOVII.

24 *In oratoribus*) Causarum patronis.

25 *Hi operam civitati*) Sic in bello civium corpus addictum, atque operatum esse reipublicæ, dicit *Livius* 4. 60.

26 *Adjutoribus Romanis*) Adversus Philippum.

GRO-

tum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, + tanquam mercedem laboris.

3. De subditis exemplum est in populo Hebræo *a*, apud quem pars prædæ dimidia cedebat p + his, qui in procinctu fuerant. Sic & Alexandri miles + prædam privatis ereptam suam faciebat, nisi + quod eximia quædam solitus esset ad regem referre: unde accusatos eos videmus, *b* qui ad Arbela conspirasse dicebantur, de præda omni ita sibi vindicanda, ut nihil in ærarium deferrent.

4. + At quæ publica hostium, aut regis fuerant, exemta erant huic licentiæ. Ita legimus, Macedonas, cum Darii castra ad [27] Pyramum amnem irrupissent, ingnens auri, argentique pondus diripuisse, nec quicquam reliquisse intactum q præter regis tabernaculum: *tradito more*, inquit *c* Curtius, *ut victorem victi regis tabernaculo exciperent*. Unde non abit mos Hebræorum, *d* qui + victi regis coronam regi imponebant victori, + eidemque assignabant (quod in Thalmudicis *e* Digestis legitur) regiam supellectilem bello captam: & quod in rebus gestis Caroli Magni legimus, cum is Hungaros vicisset, privatas opes militi, regias ærario cessisse. At apud Grecos + λάφυρα erant publica, ut ante ostendimus σκῦλα singulorum. Vocant autem + σκῦλα ea, quæ [28] durante certamine eripiuntur hosti, λάφυρα, quæ post certamen: + quod discrimen *f* & aliis gentibus nonnullis placuit.

5. At apud Romanos veteri quidem republica + non tantum fuisse concessum militibus, satis apparet ex his, quæ + supra diximus. Plusculum + indulgeri cœpit militi in bellis civilibus. Ita a Sullano milite [29] Æquulanum *g* direptum legas. Et Cæsar post pugnam Pharsalicam castra Pompejana + militi dat diripienda cum hoc dicto apud Lucanum *h*:

——— Superest pro sanguine merces;
Quam monstrare meum est; nec enim donare vocabo
Quod sibi quisque dabit. ———

Bruti, & Cassii castra diripuerunt *i* Octaviani, & Antoniani milites. Bello [30] civili alio Flaviani ad Cremonam ducti, quanquam instabat nox, coloniam divitem festinant impetu capere; veriti alioqui ne opes Cremonensium in [31] sinu præfectorum, legatorumque essent, gnari scilicet, ut *k* Tacitus loquitur, *expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad ducem pertinere*.

6. Atque

a Num. XXXI. 27. 47. & I. *Sam.* XXX. 22. & *deinceps. Vide* & II. *Mac.* VIII. 28. 30.
b Plut. apophe. p. 180. C.
c Lib. III. c. II.
d II. *Samuel.* XII 30.
e Tit. de rege.
f Arius de bellon. 162. *Bellin. p.* 2. *tit.* 18. *n.* 3. *Donell. l.* IV. *Com.* c. 21. *Sylv. in verbo bellum* I. *in pr. ex Rosell. VVesemb. ad* §. 17. *Instit. de rer. div.*
g App. Civ. I. p. 380.
h L. VII. *vers.* 738. & *seqq.*
i App. civil. lib. IV. *pag.* 668.
k Hist. III. 19.

GROTII.

p *His, qui in procinctu fuerant*) Pisidæ partem prædæ dabant his, qui domos servarant. *Chalcocondylas* libro V.

q *Præter regis tabernaculum*) Vide & *Diodorum* libro XVII. (c. 35.) & *Plutarchum* Alexandro (pag. 676.) Similia vide apud *Xenophontem* IV. de Cyro, (cap. 6. §. 6.) & belli sui IV. (cap. 4. §. 13.) & VII.

GROTII.

27 *Ad Pyramum*) Ad Isson in faucibus Ciliciæ. *Curt.* 3. 11.

28 *Durante certamine*) In ipso fervore prælii.

29 *Æquulanum*) Hirpinorum oppidum.

30 *Civili alio*) Inter Vitellium, & Vespasianum.

31 *Sinu præfectorum*) A quibus illi magna pecunia redemturi erant, ne diripe-rentur.

GRO-

6. Atque id languescente disciplina eo libentius concessum militi, ne [32] manente periculo omissis hostibus + præda manus impediret, quod + plurimas sæpe victorias corrupit. Cum castellum Volandum in Armenia Corbulo expugnasset, *imbelle vulgus*, narrante Tacito *a*, *sub corona venditum, reliqua præda victoribus cessit*. Apud eundem scriptorem *b* in prælio Britannico Suetonius suos hortatur, ut cædem continuent prædæ immemores: addens, + parta victoria cuncta ipsis cessura; qualia & alibi passim invenias. Adde quod [r] ex Procopio jam modo attulimus *c*.

7. Sunt autem quædam tam exigua, [33] ut publicari digna non sint. Hæc ubique solent capientes sequi populi concessu. Talia erant vetere Romana republica, hasta, hastile, ligna, pabulum, [34] uter, follis, [35] facula, & si quid minoris esset nummi argentei. Nam has exceptiones sacramento militari additas, apud Gellium *d* legimus. Cui non dissimile est quod nautis etiam stipendio militantibus conceditur: *e* Galli despoliationem, aut + pilagium vocant, + & eo comprehendunt vestem, aurum quoque, & argentum intra decem scutatos. Alibi pars aliquota prædæ militibus datur, ut in *f* Hispania, [s] modo quinta, modo tertia, alias dimidia penes regem manet: & septima, interdum decima penes ducem exercitus: cætera sunt capientium: [t] exceptis navibus bellicis, quæ totæ regi cedunt.

8. + Est & ubi operæ, periculi, sumtuumque habita ratione partitio instituitur, + ut apud Italos *g* captæ navis pars tertia cedit domino navis victricis, tantundem ferunt quorum merces in navi erant, tantundem hi, qui pugnaverunt. Nec non & illud accidit, ut qui [36] + suo periculo, ac sumtu bellum ministrant, non totam prædam auferant, sed partem debeant publico, aut ei, qui [37] ex publico jus suum trahit. Sic apud *h* Hispanos si in bello naves privatis sumtibus instruantur, de præda pars regi, pars & maris præfecto debetur. Galliæ moribus *i* decimam fert maris præfectus: sic & apud Hollandos: sed hic quinta prius prædæ pars [38] a republica deducitur. *k* Terra vero passim nunc usurpatur, + ut in direptionibus oppidorum, & præliis suum quisque faciat quod cepit: + in excursi-

a Tac. ann. XIII. 39. *b* Ann. XIV. 36. *c* Sup. §. 11. n. 1. *d* Libro XVI. cap. IV. supra §. 21. n. 3. *e* Const. Gall. lib. XX. tit. XIII. art. 10. & 16. *f* Leg. Hisp. lib. IV. tit. XXVI. p. 2. *g* Consulatus maris p. CCLXXXV. *h* Leg. Hisp. lib. XIX. tit. XXVI. p. 2. l. 14. *i* Const. Gall. l. XX. tit. 14. art. 1. *k* Instruct. rei maritim. c. XXII.

G R O T I I.

r *Ex Procopio*) Is Vandalicorum II. (c. 21.) narrat, Salomoni in Levathas bellum gerenti infensos fuisse milites, quod prædam detineret. Dicebat id se facere ut bello finito distribueret pro cujusque meritis. Et Gothicorum II. (cap. 7.) omnem ex Piceno prædam convectam ad Belisarium, qui eam pro meritis divideret: addita causa: οὐ γὰρ δίκαιον ὑφ' ἑτέρων μὲν τοὺς κινδύνους πόνῳ μεγάλῳ ἀπολλύσθαι, ἄλλους δὲ τοῦ μέλιτος ἀδεῶς ταλαιπωρίᾳ οὐδεμιᾷ ἐντρυφᾶν· *non æquum esse ab aliis magno labore fucos interfici, alios autem sine ulla molestia melle vesci.*

s *Modo quinta*) Eum & Turcis morem tribuit *Leunclavius* libro III. & libro V.

t *Exceptis navibus bellicis*) Sic machinæ bellicæ regibus exceptæ apud Gothos. *Johannes* Magnus historiæ Suedicæ libro XI. cap. 11. (Nil ibi.)

G R O N O V I I.

32 *Manente periculo*) Nondum omni prælio confecto.

33 *Ut publicari digna*) Non sit operæ pretium ærario, sui populo ea vindicare.

34 *Uter*) Aquæ, aut potionis causa.

35 *Facula*) Tum ad alios usus, tum nocturni itineris ergo. *Suet.* Jul. 31.

36 *Suo periculo*) Quales qui olim e nostris auctoritate publica privati privatorum pecunia navibus armatis maritima hostium commercia corrumpebant, & impediebant.

37 *Ex publico*) Præfecto classis, principi.

38 *A republica deducitur*) Vindicatur ærario, de reliquo decima.

excursibus vero capta + communia fiant eorum, qui in comitatu sunt, e
inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

+ XXV. Hæc + autem eo pertinent, ut sciamus si apud populum 39 +
bello non permixtum + controversia oriatur de re bello capta, addicendam
rem ei, + cui favent leges, aut mores 40 populi, a cujus partibus res ca-
pta est, + quod si ejus nihil probetur, + ex jure gentium communi rem
ipsi populo adjudicandam, + si modo ea res in actu bellico capta est. Nam
+ ex his, quæ dicta jam ante a nobis sunt, satis apparet, non omnino
[a Lib. v. c. 10.] verum esse id, quod pro Thebanis adfert a Quintilianus: + in eo, 41 quod
in judicium deduci potest, nihil valere jus belli, + nec armis erepta nisi
armis posse retineri.

XXVI. 1. Quæ vero res hostium non sunt, u + etsi apud hostes re-
[b Hoc c. §. 3.] periantur, capientium non fiunt: id enim, ut jam b ante diximus, + nec
naturali juri congruit, + nec jure gentium introductum est. Sic Romani
[c Liv. l. xlv. c. 44.] Prusiæ c dicunt: x *si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Ro-
mani factum apparere*. Si quod tamen + in illis rebus 42 jus habuit hostis,
quod possessioni connectatur, puta pignoris, retentionis, + servitutis, + id
quo minus capientibus acquiratur, nihil obstat.

2. Solet & hoc quæri, + an extra territorium utriusque partis bellum
gerentis capta fiant capientium: + quod & de rebus, & de personis solet in
controversiam vocari. Si + jus solum gentium respicimus, puto locum hic non
considerari, sicut & hostem + ubique recte interfici, diximus. Sed qui in eo
[d L. 3. D. de acqu. rer. dom. L. 16. D. de Servit. præd. rust.] loco imperium habet, + potest lege sua prohibere ne id fiat, + & si contra
legem factum sit, + de eo tanquam de delicto poscere potest ut sibi satisfiat.
+ Simile est quod 43 in agro alieno capta fera dicitur capientium fieri, d
sed a domino agri prohibere posse accessum.

XXVII. Jus + autem hoc externum acquirendi res bello captas ita pro-
prium est belli solennis ex jure gentium, + ut in aliis bellis locum non
[e Silv. in verbo bellum p. 1. §. 3. & §. 11. vers. octavo.] habeat; e + nam 44 in bellis aliis inter exteros res non acquiritur vi bel-
li, sed in compensationem debiti, quod aliter obtineri non potest. + In
bellis autem 45 inter cives, sive magna ea, sive parva sint, + nulla fit
dominii mutatio, nisi auctoritate judicis.

GROTII.

u *Etsi apud hostes reperiantur*) Vide supra cap. iv. §. 7.

x *Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere*) Sic nec Bocchi factus ager victo Jugurtha is, qui non Jugurthæ, sed Bocchi (*Massinissa* voluit dicere Auctor) liberorum fuerat. *Appianus* exc. legstionem 28. Simile vide apud *Crantzium* Saxonicorum xii. (cap. 7.)

GRONOVII.

39 *Bello non permixtu*) Neutrarum partium.

40 *Populi, a cujus partibus*) Non ejus, ubi lis orta est, sed cui militantes rem ceperunt.

41 *Quod in judicium deduci*) De quo actionem recipit prætor, vel judex. Quo significatur, titulum acquisitionis per arma valere apud tribunal bellantis, aut victoris: ibi enim libellum querentis a milite in permissa prædæ occupatione sibi aliquid ereptum nemo recipit. At si quis prædatorem possit apud alium judicem convenire, eum posse recipere suum, nec prodesse prædatori, quod jus prædandi a suo imperatore habuerit: nam jus illud pro jure non habetur apud eos, qui non fovent eandem causam.

42 *Jus habuit hostis*) Si res aliena pignoris, vel hypothecæ loco apud hostem fuit pro debito, si manus ei injecta, vel, ut loquuntur, arrestata est ob justam causam, si servitutem debuit, id jus est etiam victoris.

43 *In agro alieno*) §. 12. Inst. *de R. D.*

44 *In bellis aliis inter exteros*) Obtinet jus naturale, de quo dictum hujus c. n. 1.

44 *Inter cives*) Hinc Vespasianus victor civili bello, sorte legit recuperatores, per quos rapta bello restituerentur. *Suet. c. 10.*

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. VI.

AUCTOR hactenus egit de jure *vastandi*; sequitur jam jus *prædandi*: quæ differunt, quod 1. *vastatio* hostium vires atterantur, *prædatione* nostræ etiam augeantur. Unde 2. *illud* jus difficilius est, nec licitum nisi ex necessitate, adeoque ubi mitior via non est, & tantum in rebus obtinet, quæ vires in bello alunt, ut frumenta, aliaque, quæ utilitatem aliquam ferunt; non vero in sterilibus, quarum vastatio nec momentum ad victoriam affert, nedum necessaria est, sed ex odio, & vindicta originem habet. *Vid. Deut.* 20, *v. pen. & ult. Hoc* in infinitum licitum est. Nam cum in bello licitum sit rem hostis pro alia capere, & reparare jus ex aliis hostium rebus, uti supra *cap.* 2, probavimus; tamdiu captura hæc licita est donec jus nostrum reparatum sit. Unde capi præda potest etiam ultra id, quod nobis abest, idque extra dubium est de rebus, quæ hostis vires minuunt (quia & vastare eas licet), vel quæ nostras augent (quia harum prædatio necessaria est ad vincendum). Notanter autem dixi, prædandi jus in infinitum competere, etiam ultra quantitatem debiti, vel modum delicti, quia jus nobis ablatum nondum in sua qualitate reparatum, i. e. cum plena securitate restitutum est. Sane, res capta durante belli alea recipi ab hoste, vel injuria augeri potest; adeoque hæc incertitudo naturalis impedit, quo minus certa quantitas debiti, vel pœnæ, determinari possit.

Atque hinc justissimus inter gentes titulus est, acquisitio rei hostilis, *Halicarn. l.* 8, *c* 10. *L.* 11, *pr. ff. Evict. l. p. ff. ad l. jul. pecul.* §. 17 *Inst. rer. div.* Quod ex sacra quoque historia Auctor probat *ib.* 1.

AD §. I.

Præter actuum quorundam inter homines impunitatem] „ Auctor in præcedentibus „ supposuit, jure gentium in bello solenni „ peculiares quosdam effectus juris introdu„ ctos esse, nimirum, 1. licentiæ, seu im„ punitatis, 2. dominii externi, *c.* 4, §. 4, „ *in fin. c.* 6, §. 1, *n.* 1. *Vid. diss. Proœm, IX*, „ §. 65. *& diss.* IV. §. 20. De *priori* effe„ ctu hactenus egit, nimirum, quod hostis „ hostem impune, etiam ubi justa causa „ non est, interficere, *d. c.* 4, & res ejus „ vastare possit, *c.* 5. *De posteriori* effectu „ hic agit, statuitque, jure gentium, in „ eodem bello solenni, hostem res sui ho„ stis in infinitum capere, & dominium „ quoque in iis acquirere posse. §. 2, *h. c.*; „ adeo ut apud alias gentes ideo tanquam „ fur puniri non possit, *L.* 3, *c....* §. 5. „ Atque in eo jus hoc gentium differre, ait, „ a jure naturæ, quo is, qui justam cau„ sam habet, res alterius capere saltem pos„ sit, NB. intra quantitatem debiti, & mo„ dum, ac proportionem delicti. *Vid. l.* 3, „ *c.* 1. §. 2. *n.* 2. *& n.* 5. *c.* 4, §. 3, *c* 6, §. 1. „ *dict. diss. Proœm.* IX, §. 77.

„ At jam demonstravimus, jus gentium „ non existere, quo gentes inter se obli„ gentur; indeque frustra de ejus licentia „ vel effectu dominii inde acquirendi quæ„ ti. *Vid. diss. proœm. IV*, §. 29.

Est & alius effectus bello solenni ex jure gentium proprius] „ Scilicet, acquisitio do„ minii, *Vid. c.* 4, §. 4 quoad effectus sal„ tem externos. *Dict. diss. Proœm. VI*, §. „ 29. *Diss.* IX. §. 65.

Bello justo] „ Auctori bellum natura ju„ stum est, quod ex justa causa geritur „ (unde a parte ejus, qui justam causam

„ non habet, nunquam jus belli obtinere, „ air; adeo ut nec occidere hostem, nec „ capere res hostiles possit, sed si id faciat, „ tanquam fur, & homicida, a qualibet „ gente puniri possit). *Vid. diss. Proœm.* „ *IX.* §. 77, *seq.*

Quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus] „ Adeoque tantum intra debiti quantitatem „ *Vid. supra c.* 1, §. 2, *num.* 2. *c.* 4. §. 3, „ non vero ultra, nedum in infinitum. „ Conf. Diss. Proœm. IX. §. 67.

Ut alibi) „ *Vid. supr. cap.* 1, §. 2, *n.* 3. „ *& d. c.* 4. §. 3. *L.* 2, *c.* 20, §. 32. Conf. „ *diss. proœm.* §. 68.

Hoc jure) „ Scilicet naturæ, quo res „ hostilis cedit victori, intra debiti, & „ & pœnæ modum.

Decimam Deo dedit] „ Ex hoc exemplo „ apparet, Abrahamum etiam ultra debi- „ ti quantitatem prædam egisse.

Jovi Feretrio) „ Exempla vide *infra* §. „ 16, *in fin.*

A manu Amorrhæi) „ Adeoque prædam „ hanc jure dominii sibi vindicavit.

Illud cepi) „ Chaldæus interpretatur id „ factum precibus ad Deum, qui singulari „ quadam benevolentia Sicima & Jacobo, „ & posteris ejus conservarit.

Pro certo captam) „ Nondum enim ca- „ pta erat, sed ex promissione divina cer- „ to erat capienda.

Quasi eadem esset progenitoris, & liberorum persona] „ Tribus enim, & familia, „ perpetuantur inn successoribus.

Ad illam explicationem Sicinorum) „ Ob „ violatam Dinam factam. *Gen.* 34. *v.* 27.

Nam eam ut cum perfidia conjunctam) „ Equidem deliquit Sicomor comprimen- „ do filiam Jacob; at postquam satisfactio- „ nem offerret Hemor, & conditiones trans- „ acti utrinque placuerunt, contra fidem „ datam egere filii Jacob. Unde merito „ pater id improbavit; adeoque de hac „ præda tanquam legitime non quæsita „ loqui non potuit.

Probatum autem jus prædæ inter eos, quos dixi, naturales terminos) „ i. e. intra „ modum debiti, & pœnæ. At diximus, „ Deum jus predæ in genere approbare, „ & in infinitum.

Omnia ejus spolia diripies tibi, & frueris præda hostium) „ Hic de omnibus spoliis „ lex loquitur; non ergo saltem intra „ quantitatem debiti.

Multamque prædam ab iis abstulisse) „ Nullibi autem additur, id intra quanti- „ tatem debiti, & pœnæ factum esse.

Quia arma illa non ex speciali mandato) „ Uti sumserant contra populos damnatos.

Sed ex communi jure] „ i. e. jure ne- „ cessariæ defensionis.

De præda dividenda) „ Quam a Madia- „ nitis cepere.

AD §. II.

JURE *gentium*) „ Adeoque hactenus „ jus gentium voluntarium, ex hypothesi „ Grotii, ea, quæ jus naturæ vetat, per- „ mittit. *Vid. cap. præced.* §. 15. Conf. „ *Diss. Proœm. IV*, §. 14.

Non tantum is, qui ex justa causa bellum gerit] „ Et cui soli jure naturæ jus „ interficiendi hostem, & res ejus capien- „ di competere, putat. *Vid. diss. proœm.* „ IX, §. 62.

Sed & quivis] Etiam qui injustam fo- „ ver causam; cujus rei rationem explica- „ vimus *diss.* Proœm. IX, §. 63, *seq.*

In bello solenni] „ i. e. quod inter duos „ populos indictum est. *dict. dissert.* IX, „ §. 63.

Sine fine, modoque, dominus fit eorum, quæ hosti eripit] „ Cum jure naturæ is, qui „ ex justa causa capit; non acquirat domi- „ nium nisi ad debiti quantitatem. *Vid.* „ §. *præced. & dict. diss. Proœm.* IX, §. 65.

Eo sensu, nimirum, ut a gentibus omnibus & ipse.) „ Vel quemadmodum alibi „ explicavit, ut eam ob causam tanquam „ fur conveniri, aut puniri in alio forte „ foro deprehensus non possit. *Supr. c.* 4, „ §. 4. *Dict. diss. IX*, §. 65.

Et qui ab eo titulum habet) „ Hi enim „ utuntur jure ejus, a quo causam habent.

Quod dominium quoad effectus externos licet appellare] „ Sensus est, juxta justitiam „ internam dominium quidem non acquiri „ utrinque, sed inter gentes id placuisse si „ solenne fuerit bellum, indeque impune „ quidem capi possessionem, non autem ve- „ ro jure. *Dict. diss. Proœm.* IX, §. 65. At „ jam diximus, non dari jus gentium, adeo- „ que nec effectus particulares juris inde ori- „ ri posse. Sed & probavimus, naturali ra- „ tione eum, qui justam belli causam ha- „ bet, omnia agere posse, quæ ad victoriam „ pertinent; adeoque & capere res hosti- „ les

„ les, non ad certam demum quantitates sed in infinitum.

Lex est sempiterna inter homines) „ Xenophon per legem hanc sempiternam non intelligit jus gentium voluntarium, quod non existit, sed ipsum jus naturæ.

Inter genera quasi naturalia acquisitionis) „ Imo inter genera acquisitionis *vere naturalia*.

Injustum] „ Loquitur autem de justitia naturali.

3 *Aristotele*] „ 1. *polit. c.* 4. *Quint. inst.* 5. 10.

Et esse & appellari debent victoris] „ Ipsum enim imperium transit in victorem. *Vid. c.* 8, §. 4, *seq.*

4 *Naturalem hanc acquisitionem*] „ Non Theophilus saltem id ait, sed Cajus quoque, qui per jus gentium intelligit id, quod naturali ratione inter omnes gentes peræque observatur. *L.* 1, *ff. pr. Aq. rer. dom.*

Quia non causa aliqua, sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur] „ Mens Auctoris hæc est: Theophilum acquisitionem rei hostilis ideo *naturalem acquisitionem* vocare, quia mero facto naturæ fit, non ex causa aliqua justa præcedente; adeoque jus hic oriri, putat, ex solo facto, non ex causa. Cum vero Theophilus in allegato titulo recenseat modos acquirendi naturales, qui justo nituntur titulo, & qui sequuntur ex en jure quod naturalis ratio inter homines constituit, vix est ut interpretatio Auctoris locum habere possit. Justa, & naturali juri maxime conveniens causa est rem ab hoste captam acquirere. *Vid. sup.* §. 1. & *infra cap.* 10, §. 12, *n.* 2.

Dominium rerum ex naturali possessione cepisse &c.] „ Sensus Nervæ non est, quod dominia rerum ex nudo facto possessionis quærantur; sed quod dominia non acquirantur, nisi res in corporali nostra potestate constituta, i. e. a nobis possessa sit. JCtus igitur supponit & causam, & factum præcedens. Appaet hoc notorie ex cæteris exemplis. Occupatio rerum nullius tribuit dominium occupanti; adeoque & factum, & causa hic concurrunt. Eadem igitur ratio est in occupatione rei hostilis.

Ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terra, mari, cœloque capiuntur] „ Etiamsi enim territorium occupatum sit, non tamen feræ occupatæ censentur: hæ igitur cum res nullius sint, nostræ fiunt statim, ac in possessionem nostram rediguntur: atque hæc causa justa est acquirendi dominii.

Item de bello captis) „ Nam ex quo res hostilis in nostram pervenit custodiam, eo ipso jure quoque quæsita nobis videtur: nam justissima causa est, bello capta sua facere. Ut proinde certum sit, non nudum factum in his acquisitionibus spectari, sed causam.

Et quæ subditis hostium eripiuntur)
„ Nam hi tenentur ex facto principis, quod 5
defendunt: & cum occidere eos possimus, nedum spoliare. *Vid. c.* 5, §. 1.

Ut a se jure belli recte occupentur) „ Quia Mania defendebat causam hostis, eique assistebat: unde ipse quoque hostis erat, in quem jus belli obtinuit.

AD §. III.

IN *hac belli quæstione*) „ De captura rei hostilis.

Placuit gentibus, ut cepisse rem is intel-
ligatur, qui ita detinet, ut recuperandi 1
spem &c.] Quærit hic Auctor, quando res hostilis capta videatur? & ait, placuisse gentibus ut tunc capta sit, cum intra præsidia nostra perducta est. At id non sequitur ex placito gentium, sed ex natura occupationis. Capere enim, seu occupare est in suam potestatem redigere: adeoque tunc aliquis occupasse censetur, cum res ex alterius custodia in suam transtulit. Non igitur sufficit rem in mea possessione esse, quæ momentanea esse potest, cum dominium sit jus aliquod perpetuum.

Ea custodia triplex est: 1. Publica, uti urbes, præsidia &c: 2. privata, uti domus, fundi &c: 3. tertii, qui suam nobis custodiam commodat; nam ille tunc nostro nomine custodit, ut socii, &c. *l.* 19. §. 3. *Capt. & postl.*

Unde certum est, rem nondum in nostra esse custodia, si potestas illa tantum momentanea, & incerta; uti est si res hostilis capitur. Sane actus nondum est perfectus, nisi res in plenaria nostra sit custodia, *l.* 55 §. *f. ff. Acq. rer. dom.*

Hinc patet decisio casus de piratis, quos Melitenses persecuti sunt ut aufugere vix possent: ejecti in Corsicam capiuntur a Corsis.

fis. Consuluit Cephalus *Consf.* 36, captos videri, & restituendos esse; sed male, quia Militenses dum persequuntur, nondum cepere, & multa addicere potuere ne caperent, uti traditur in §. 12. *ff. Rer. div.*

Ut loquitur in simili quæstione Pomponius] „ Hic in *l.* 44. *Acq. rer. dom.* quærit, quando possessio amissa videatur, adeoque res „ nullius esse incipiat, ita ut ab alio capi „ possit? & ait, ovem a lupo ablatam tamdiu meam manere, donec spes est recipiendi: indeque tertium, qui forte ovem liberat spe illa nondum cessante, eam non „ acquirere, quia nondum mea esse desiit.

Mobilibus) „ De immobilibus vide §. seq.

Ubi intra fines, i. e. *præsidia hostium perducta fuerint*] „ Nam tunc vere res est „ in hostis potestate, & custodia; & tunc „ primum capiens publico nomine ibi tutus esse potest, *l.* 19. §. 3. *postl.*

Eodem modo enim res amittitur, quo postliminio redit) „ Postliminio enim rediisse „ dicitur res ab hoste capta, cum in fines „ nostros intraverit, sicut amittitur si fines „ nostros excessit, i. e. in fines hostium, „ eorumque præsidia deducta est, *d. l.* 19, „ §. 3. *junct. l.* 5. §. 2. *eod.*

Paulus] „ *L.* 19. §. 3. *ff. Capt. & postl.*

Pomponius] „ *L.* 5. §. 1. *ff. Capt. & postl.*

Antequam enim in præsidia perducatur hostium, manere civem] „ I. e. non videri captum: cum enim civis noster manet, jus postliminii in eo locum habere „ nequit.

Hominis autem, & rei in hoc jure gentium eadem fuit ratio] „ Hæc identitas rationis non demum ex jure Gentium est, „ quale non agnoscimus, sed ex ipso jure „ naturæ: nam & res, & personæ non videntur in nostra potestate, & custodia, „ nisi intra fines nostros, i. e. intra præsidia nostra deductæ fuerint.

Capta statim capientium fieri, cum conditione aliqua &c. intelligi debere] „ Immo non „ opus est hanc fingere conditionem; nam „ vox ipsa *capta* indigitat, rem ita in nostra custodia, & potestate esse, ut eximi non possit; quod non est, nisi intra „ fines, i. e. ad præsidia nostra, res perducta sit, *l.* 5. §. 1. *captiv. & postl.*

Cui consequens esse videtur) „ Nam navalia, & portus sunt præsidia maritima: „ adeoque ibi primum res captæ publico „ nomine tutæ esse incipiunt. *Vid. supr.* „ *ad pr. h.* §.

Nam tunc desperari incipit recuperatio) „ Rectius, tunc res capta, i. e. in nostram potestatem, & custodiam redacta „ censetur.

Sed recentiori jure gentium inter Europæos) „ In genere hic notandum, non dari „ jus aliquod gentium voluntarium, nedum „ recens, seu Europæum. *Vid. diss. proœm.* „ *IV.* §. 11. & 12. Unde merito ait Petrinus Bellus *p.* 3. *t.* 1. *n.* 11. id vulgus militum sentire. Equidem legibus singularum „ civitatum id statui potest; at tunc non est „ jus gentium Europæum, sed jus civile singularum civitatum: quo pertinet lex Belgarum, qua is, qui hosti eripit navem modo captam, bessem inde lucratur *Grænvv.* „ *ad l.* 2. *ff. capt. & postl.*

AD §. III.

AT *agri non statim capti intelliguntur, simul, atque insessi sunt*) „ Hostis quicquid cum exercitu insidet, interim possidet, at dominium perpetuum nondum quæsivit. Non igitur omnia, quæ exercitus hostilis peragrat loca, statim hostis fiunt, quia animus non est ibi permanendi, nec esse potest nisi munito loco; *l.* 18. §. *f. A. P.* *l.* 41. *Eod.* tunc enim animus, & facultas adest rem sibi tenendi, & interim pro domino est.

Ab eo interim possideri) „ Quia res in „ ejus potestate est, & hostis animum sibi „ tenendi habet.

Ad eum, quem tractamus, effectum non sufficit) „ Ut scilicet dominium jure gentium ei acquiratur quoad effectus exter„ nos: §. 2. *n.* 1.

Sed firma requiritur) „ Diximus, nec „ naturali jure dominium amitti quamdiu spes est recuperandi, qualis semper „ est ubi exercitus hostilis saltem peragrat „ agros nostros.

Itaque Romani] „ Apud *Liv. l.* 26. *c.* 11. „ Non enim videbantur amisisse dominium, „ quia spem recuperandi habebant.

Captus censebitur qui mansuris munitionibus ita includitur] „ Tunc enim demum „ spem recuperandi probabilem hostem amisisse, autumat.

Nominis territorii origo a terrendis hostibus] „ Quia terreri, i. e. submoveri hostes inde possunt, *l.* 239. §. 8. *V. S.*

A Siculo Flacco] „ In libro de conditionibus agrorum.

A

A terendo) „ Servius ad Æneid. 5. v. „ 755. *Unde territorium dictum est quasi* „ *tritorium, tritum bobus, & aratro. I.* „ *fidor.* 14. *orig.* 15.

A Terra) „ Quia territorium e terra „ consistit.

Retineri per munimenta) „ Tunc enim „ desiit esse in custodia hostis. Conf. §. „ *Inst. Rer. div.*

AD §. V.

Ut res aliqua nostra Belli Jure fiat, requiri ut hostium fuerit) „ Quia capi tantum „ possunt res hostiles, i. e. res eorum, qui „ injuriam nobis fecere, indeque ad ejus „ reparationem tenentur.

Puta in oppidis eorum, aut intra præsidia] „ Quæ forte commerciorum causa ab „ eis, qui medii sunt, eo missa sunt.

Sed quorum Domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, &c.] „ Qui nec ipsi „ causam Principis sequuntur, nec eam bo- „ nis suis defendunt, adeoque revera ho- „ stes non sunt.

Ea bello acquiri non possunt) „ Quia non „ sunt res hostiles.

Ipsius Philippi non potuisse fieri) „ Quia „ res erat Atheniensium

Nam & ratio deficit] „ Nimirum, pla- „ citum gentium, quod saltem in rebus ho- „ stilibus obtinere, dixit. Nos id juris na- „ turæ esse diximus.

Et jus hoc mutandi per vim dominii odiosius est, quam ut produci debeat) „ Fri- „ vola hæc est ratio: hoc ipsum enim quæ- „ ritur, cur odiosum sit per vim mutare „ dominium: & diximus, id inde esse, quia „ hostes non sunt, nec reparationi juris no- „ stri resistunt.

„ Quæstionem hanc, *quando res pacati* „ *apud hostem meum inventa occupari pos-* „ *sit*, B. Parens integra dissertatione expli- „ cavit, cui titulus *De jure belli in amicos*, „ quam operi huic inseruimus. *Vid. supr. l.* „ 3. *c.* 1. §. 5. *Add. L.* 2. *c.* §. 10. Atque „ ex ea repetendum est, fieri id posse, 1. si „ pacatus jus aliquod circa illam rem in ho- „ stem transtulit: uti si castrum ei oppigno- „ raverit; tunc enim ego jus illud occu- „ pare possum, *d. disp.* §. 50. 51: 2. si „ subditi pacatorum operas suas, vel res „ hostibus nostris locant: *d. disp.* §. 46. „ *seq* 3. Si quædam affetant hosti, quæ ip- „ sos juvant: *d. disp.* §. 14. *seq.* & 4. ho- „ stis castellum pacati de facto occupavit, & „ damnum mihi inde dat, jure defensio- „ nis necessariæ illud quoque occupare pos- „ sum. *Vid. Zoueh.* 2. §. 4. *Petr. Bell. p.* 2. „ *tit.* 11. *n.* 5. Ubi 5. notandum, occupari „ posse rem pacati, quæ quidem in ejus ter- „ ritorio est, sed quam hostis probabiliter „ occupaturus esset; tunc enim prævenire „ hostem licet, *d. disp.* §. 38. *seq.* At supra „ jam notavimus, cessante periculo restitui „ debere rem domino, *dict. lib.* 2. *c.* 2. §. „ 10. & *infr. c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2.

AD §. VI.

QUASI *certa sit juris gentium lex, sed ut præsumtionem quandam indicet*) Immo id juris naturalis est, ut res, quæ in hostium navibus reperitur, res hostilis præsumatur; hactenus enim status illius rei certus est. Si vero rei dominus neget hostilem esse, & id probare velit, admittendus omnino est: nisi tales res sint, ex quibus hostis juvatur: de quo *l.* 3. *c.* 1. §. 5.

Atque ita in Hollandia) „ Confer exem- „ plum apud Camdenum vit. Elis. *p.* 1. 149.

AD §. VII.

QUÆRITUR, an res, quæ forte ad pacatum olim pertinuit, & ab hoste ei erepta fuit, postea autem jure belli a nobis capitur, priori domino restitui debeat? Quod merito Auctor negat. *Conf. cap.* 9. §. 9.

Si jus gentium respicias) „ Tale non da- „ ri, diximus. Sed id, quod Auctor hic tra- „ dit, sequitur ex ipsa naturali ratione. 1

Quæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his, qui ante hostes nostros &c.) „ Res enim jure belli quæsita „ fuit hosti meo, illeque jure naturæ domi- „ nus illius rei factus est. Si igitur rem il- „ lam ab hoc jam meo hoste recipio, non „ rem pacati capio (ejus enim jus desiit), „ sed rem hostilem. *Vid. inf. c.* 9. §. 9.

Quia jus gentium hostes primum dominos fecit dominio externo, deinde nos &c) Im- „ mo jus naturæ hostes primum dominos „ fecit, non dominio externo, sed vero: „ adeoque pristinus possessor, qui bello se- „ mel jus suum amisit, illud vindicare „ nunquam potest.

Quæ

Quo jure inter alia se tuetur Jephtes) „ Immo plane alio jure tuetur : scilicet, „ Ammonitas nunquam has terras tenuisse, „ neque Israelitas occupasse terras Moabitarum, & Ammonitarum, *Judic. XI.* 14 ; „ sed circumivisse eos ex latere terram „ Edom, & Moab, *v.* 18, & per Amorrhæorum terras transitum rogasse, eoque „ negato, jure belli horum (non Ammonitarum) terras occupasse, *v.* 21. & „ 21. Ut proinde conjectura Auctoris, quasi „ Amorrhæi has terras prius Ammonitis eripuerint, nulla ratione nitatur.

Ab Amorrhæis) „ Immo nullibi id dicitur, sed potius contrarium, terras, scilicet, has eorum nunquam fuisse.

Sic & David), „ Recte ait Auctor, Palæstinos id, quod Amalecitæ eis eripuerint, jure belli amisisse; Palæstini enim „ spem recuperandi amiserant, nec hostem „ insequebantur : vere igitur David rem „ hostilem cepit. Aliquando ex generositate „ præda restitui solet eis, quibus ante ab „ hoste ablata fuit. *Vid. infra c.* 17. §. 2, „ ubi latius rem explicabimus.

A Diis) „ Non ergo ex ficto aliquo jure gentium.

AD §. VIII.

PROLIXE hic Auctor tractat quæstionem, *cuinam præda cedat?* Praxis gentium admodum variat ; quædam enim gentes fisco tribuerunt prædam, quædam militibus, quædam aliis, &c. Auctor variis distinctionibus tum hoc capite, tum infra *c. XIII.* (ubi de temperamento agit juris gentium) quæstionem decidit. Distinguit, scilicet, an res mobiles capiantur, an immobiles : in rebus mobilibus iterum distinguit, an in ministerio publico capiantur, an extra illud. Paucis totam rem expediemus.

Regula est, *quod præda cedat ei, cujus nomine bellum geritur*; adeoque præda pertinet ad Principem, seu summam potestatem : 1. quia totum negotium belli ad Principem pertinet ; quisque autem ex suo negotio sibi acquirit. 2. Jus prædandi est effectus belli, adeoque ei tantum competit, qui jus belli gerendi habet. Sane 3. jus oritur ex illa necessitate, qua injuria facta ab hoste reparari debet : at injuria non est facta nisi reipublicæ & qui eam repræsentat, principi ; omnia igitur, quæ ad injuriæ reparationem faciunt, ad eum pertinent. Accedit 4. quod bellum geratur sumtibus reipublicæ : cujus autem est onus, ejus etiam debet esse commodum. Denique & 5. milites non sunt nisi instrumenta, quorum actio non est agentium, sed Principis, cujus nomine agunt : adeoque quicquid ex illa actione acquiritur, cedit Principi tanquam causæ actionis, non vero instrumento. Neque enim milites suo jure offendere hostem, adeoque nec prædam agere possunt : idque confirmatur exemplo negotiorum gestorum, & mandatariorum, qui nunquam ex alieno negotio lucrantur. Atque hoc inevitabili argumento 6. Scipio Masinissam repulit, qui captam Sophonisben Syphacis regis uxorem sibi ducere cum vellet, Scipio excepit, Syphacem populi Romani auspiciis victum, captumque esse; indeque conjugem, regnum, agrum, oppida, homines, qui incolunt, & omnia denique, quæ Syphacis fuere, prædam populi Romani esse. *Liv. l.* 30. *c.* 14. Ipse Masinissa, qui fidem dederat, quam præstare non potuit, ea ratione se excusabat, arbitrium ejus præstandi adimi ab iis, qui possent. *ibid. c.* 15. Adde exempla, quæ affert Auctor §. 14. 15. & 16.

Cæterum, Princeps pro lubitu suo de hoc jure disponere, & vel prædam jure belli captam ærario inferre, vel eam ducibus, vel militibus, vel piis causis relinquere potest : quidquid autem ita alii conceditur, hoc est ex arbitrio Principis. Quod igitur militibus concedi soleat pars, non est ex debito, sed liberalitate, vel in præmium virtutis, vel ad animandum eos : & quod indignati sæpe sint milites, non ex jure contigit, sed ex injuria, & avaritia militum seditiosorum ; vel quod duces, cum arbitrium dividendæ prædæ concessum ab Imperatoribus fuerit, nullam militum habuerint rationem.

Jure Romano certum est, res hostiles cedere Principi, *l.* 11. *pr. ff. Evict.* ubi princeps distrahit prædam, vel Veteranis in præmia assignat : & in *l.* 20. §. 1. *Capt. & postl* publicari dicitur ager ab hoste captus. Divus Commodus rescripsit, captivorum bona in fiscum esse cogenda. *l.* 31. *ff. de jure fisci*. Captos vendi ab Imperatore solere, indeque servos a servando dictos esse, apparet ex *lib.* 4. §. , 2. *ff. stat. hom.* Qui prædam ab hostibus captam surripit, lege

lege peculatus tenetur, *l. p. ff. Leg. jul. pec.* Adeoque ea pecunia publica est (peculatus enim crimen tantum locum habet in pecunia publica). *Vid. infr.* §. 21. *in fin.*

JCti Romani ab hac regula duos excipiunt casus 1. Statuunt, res mobiles cedere privatis capientibus, si privatim captæ sunt. Celsus ait in *lib.* 51. *ff. acquir. rer. dom. Quæ res hostiles apud nos sunt, non publicæ, sed occupantium fiunt.* Item Nerva in *lib.* 1. §. 1. *acq. poss.* res nullius, & res bello captas eodem jure habei, ut cedant occupanti. Conf. *l.* 5. *in f. ff. Acquir. rer. dom* & §. 31. *Inst. de rer. div.* 2. Si res ab hoste captæ iterum recipiuntur, jure postliminii pristino restituuntur domino. *l.* 28. *ff. Capt. & postl.* Conf. *infra c.* 9.

Additio.

„ Equidem in eo errat Auctor, 1. quod „ juri gentium voluntario tribuat jus occu„ pandi res hostiles; & quod promiscuum „ illud jus saltem obtinere, putet, in bel„ lo publico jure gentium solenni: cum id „ ex ipsa ratione naturæ sequatur. 2. Quod „ ait, gentibus placuisse ut res hostium „ hostibus essent non alio loco, quam quo „ sunt res nullius, quod verum non esse, „ mox demonstrabimus.

„ Cæterum, in eo cum Auctore conveni„ mus, in quæstione de acquirenda re ho„ stili distinguendum esse inter *actus belli* „ *vere publicos*, & inter *actus privatos*.

„ *Priores* actus a subditis, & militibus „ peraguntur jure, & nomine populi. Ca„ pientes hactenus sunt instrumentum ci„ vitatis, ejusque Rectoris, & actio eo„ rum non est agentium, sed causæ, cujus „ nomine agunt: adeoque quicquid in mi„ nisterio publico capitur, cedit civitati. „ *Vid. infra* §. 10. §. 12. *n.* 1.

Posteriores actus fiunt jure, & nomine „ singulorum, & occasione belli publici. „ Capientes non sunt instrumentum civita„ tis, adeoque quicquid capiunt non ca„ piunt ut ministri, sed promiscue, aut so„ lo permissu, *d.* §. 10. §. 12. §. 14. §. 15.

„ Regula igitur naturæ est, quod res ho„ stilis singulis acquiratur capientibus. Nam „ *l.* JCti. Romani inter modos acquirendi „ dominii, qui cum ipso humano genere ori„ ginem ceperunt, referunt capturam rerum „ hostilium, *l.* 1. *junct. l.* 5. §. 7. *A. R. D.* „ Uti igitur omnia animalia, quæ terra, „ mari, cœlo capiuntur, ita & ea, quæ ex „ hostibus capiuntur, statim fiunt capien„ tium *L.* 1. §. 3. *junct. l.* 7. *A. R. D.* „ Adeo ut res hostiles, quæ exorto bello „ penes nos inveniuntur, non publicæ, sed „ occupantium fiant, *L.* 51. §. 1. *A. R. D.* „ & personæ, quæ subito exoriente bello „ fato apud nos jam hostes deprehendun„ tur, servi fiant *l.* 12. *pr. Captiv. & postl.*

„ Ratio naturalis *II.* non in eo consistit, „ quod gentibus placuerit ut res hostium „ hostibus essent non alio loco, quam quo „ sunt res nullius: vera ratio naturalis est, „ quod hostis criminis reus, & morte di„ gnus sit; adeoque si civitas aliquem pro „ hoste declarat, eo ipso cuique civi facul„ tatem concedit tantundem mali ei infli„ gendi, res ejus vastandi, & capiendi &c. „ Per hanc capturam igitur nemini fit in„ juria: *non* hosti, qui mori meruit, & „ cui tanquam criminis reo omnia jura au„ ferre licet: *non* civitati nostræ, quæ „ nullum jus in personas, & res hostis ha„ buit. Idque *III.* extra dubium est in sta„ tu populari, ubi bellum non tantum a „ Senatu, sed a toto populo, non tantum „ civitati hostili, sed & singulis ejus subdi„ tis denunciatur, ut ex formulis apud „ *Grot. l.* 3. *c.* 3. §. 8. *n.* 1. *c.* 3. §. 7. „ apparet. Accedit *IV.* summa æquitas, „ quam mox uberius exponemus.

„ Neque *obstat* cives, & milites per se „ jus belli non habere; adeoque eos sem„ per agere jure, & nomine civitatis, cui „ soli jus belli competit: præterea bellum „ geri sumtibus publicis, adeoque prædam „ quoque publico cedere debere. Resp. In„ juriam non tantum civitati, sed & singu„ lis inferri. Hinc non tantum Senatus, „ sed & *populus* apud Romanos bellum de„ nunciabat. Cives igitur duplici jure ho„ stem lædere, adeoque & res ejus capere „ possunt: 1. ut pars civitatis, si in mini„ sterio publico capiunt: 2. ut singuli; „ cum enim res singulorum quoque ab ho„ stibus capiantur, & vastentur, cum sin„ guli opibus suis ad sumtum belli contri„ buant, æquissimum videtur, ut id, quod „ hosti privatim eripiunt, vicissim ipsorum „ commodo cedat.

„ Hoc autem verum saltem est quoties „ singuli suo jure, & nomine capiunt. Se„ cus igitur si jure, & nomine populi, seu „ Principis capiunt, quia diximus, capien„ tes hoc casu esse instrumentum alterius „ causæ; adeoque quicquid acquirunt non „ sibi,

„ sibi, sed causæ acquirere: ipsa enim actio „ non est instrumenti, sed causæ. Atque „ huc pertinet testimonium Halicarnassensis de moribus Rumanorum: *quod ea*, „ *quæ per virtutem ex hoste capta sunt, lex* „ *jubeat esse publica, non vero capientium*. „ Vid. *infra* §. 14. *n.* 4.

„ Bene autem observavit Auctor, res „ soli semper *actu belli publico* capi videri, „ adeoque semper acquiri populo, ejusque „ Rectori; quia alibi probavimus, rem „ captam non videri, nisi cum in custodia nostra, & potestate corporali ita est „ constituta, ut ab hoste iterum eripi non „ possit. Quod in rebus incorporalibus fieri nequit; nisi inducto exercitu, vel po„ sitis præsidiis, qui sunt actus publici. „ Idque ex jure Romano, & gentium pra„ xi, Auctor probat *infra* §. 11.

Cui in bello publico, ac solenni) „ Adeo„ que Auctor non quærit, cui *jure naturæ* „ præda cedat, sed cui *jure gentium* vo„ luntario. At frustra de eo quæritur, quia „ tale jus non existit.

Ipsime populo) „ Cujus jure, & nomine „ bellum geritur.

An singulis, qui de populo, aut in populo sunt) „ i. e. an singulis capientibus?

Valde enim hic variant recentiores juris interpretes) „ Auctor his interpretibus fidem „ exiguam in doctrina juris naturalis tri„ buit. *Vid. proleg.* §. 53. 54. & 55.

In jure Romano) „ *L.* 5. *in f. l.* 51. *ff.* „ *Acq. rer. dom. l.* 1. §. 1. *A. P.* §. 17. „ *Inst. de rer. div.*

Canonum) „ Canones tradunt, cedere „ prædam victori debere, i. e. Principi, „ *c.* 23. *q.* 5. *c.* 25. ibi: *cum præda in* „ *victoris* (Abrahæ) *potestate fuerit*. Sed „ loquuntur de præda ab exercitu capta, „ adeoque actu bellico publico.

Primo, ac jure ipso fieri capta singulorum, qui manu capiunt) „ Quia res capta „ pervenit in eorum corporalem potestatem.

Attamen duci assignanda, qui inter milites distribuat.] „ Contradictio est, primum „ prædam jure fieri singulorum, & tamen „ assignandam esse ducibus, ut eam di„ stribuant.

Hoc accuratius a nobis refutanda) „ Satis „ refutatur ex principiis antea positis.

Tali auctoritati) „ Quæ ex interpretibus „ juris sumi solet.

Quin gentium consensu utrumvis potuisset constitui) „ Frustra de tali consensu gen„ tium universali quæritur. Nos quid ju„ re naturæ obtineat, quærimus.

Sed quid voluerint quærimus, & dicimus gentibus placuisse &c.] „ Quæ sequuntur, „ obscura admodum sunt, nec rationi juris „ naturæ satis conveniunt: paulo igitur „ accuratius examinanda sunt.

Auctor, nimirum, in decidenda quæ„ stione, *cuinam præda acquiratur?* præ„ mittit, aliud obtinere jure naturæ, aliud „ jure gentium in bello jure gentium pu„ blico, & solenni. *Jure naturæ* prædam „ acquiri, putat, capienti, si justam causam „ habet; at non ultra modum debiti, & „ pœnæ: *Jure gentium* autem, in bello „ publico gentium, prædam capienti ac„ quiri, etsi justam causam non habeat, „ & in infinitum; scilicet, quoad impu„ nitatem, & dominium externum.

„ His præmissis quærit, *cui jure gentium* „ *præda in bello jure gentium publico acquiratur? An capienti, an populo*, & respon„ det, placuisse gentibus, ut res hostiles „ eodem jure habeantur, quo res nullius, „ *Vid.* §. 8. *n.* 1.; res nullius autem ce„ dere occupanti. *Vid.* §. 9. *n.* 1.

„ Addit, capientes vel pro se, vel pro „ aliis capere posse, etiam per liberas per„ sonas, quia naturaliter homo hominis al„ terius volens volentis instrumentum esse „ possit, indeque distinctionem inter acquisi„ tionem per filios, aut servos, & per li„ beras personas, meri esse juris civilis, „ & pertinere ad acquisitiones civiles, „ contendit: jure naturæ enim esse putat, „ an quis per se faciat, an per alium, „ *vid.* §. 9.; idque lege Modestini, & Se„ veri probari, ait.

„ Hinc concludit, distinguendum esse, „ an quis ut privatus, an ut minister alte„ rius, adeoque in ministerio publico „ capiat: illo casu prædam cedere singu„ lis capientibus, hoc casu civitati, ejus„ que rectori, §. 10. *seq.*

„ At plurima hic notanda occurrunt. Nam „ 1. negamus, jure naturæ ante ultimam „ victoriam constare posse de justitia causæ: „ adeoque durante bello afferi nequit, ju„ re, an injuria præda capta sit. 2. Nega„ mus, jure naturæ tantum capere licere „ intra modum debiti, & pœnæ; alibi enim „ probavimus, capi res hostiles in infini„ tum posse. 3. Negamus, dari jus aliquod „ gentium voluntarium; adeoque frustra quæ„ ri-

„ ritur, quid eo jure obtineat. 4. Verum „ igitur non est, gentibus placuisse ut res „ hostiles sint eo loco, quo res nullius & „ ideo cedant occupanti, neque Nervam „ id tradidisse, mox demonstrabimus. *Vid.* „ *§. 9. n.* 1.

„ Negamus 5. discrimen inter acquisitio- „ nem per servos, aut filios, & per libe- „ ram personam, esse juris civilis, & tan- „ tum ad acquisitiones civiles pertinere ; „ quod statim examinabimus : simulque „ probabimus, id nec ex lege Modestini, „ nec ex lege Severi probari. Denique 6. „ probavimus, discrimen inter occupatio- „ nem prædæ quæsitæ in ministerio publico „ & quæsitæ actu privato, in ipsa naturæ „ ratione fundari.

Ut res hostium hostibus essent non alio loco, quam quo sunt res nullius) „ Verum „ non est, gentibus placuisse ut res hostiles „ eodem loco sint, quo res nullius. Ne- „ que Nervæ dictum id probat ; is enim pa- „ ritatem in eo saltem ponit, quod res ho- „ stiles æque, ut res nullius, cedant ei, „ qui primus earum possessionem nactus „ est : *l.* 1. *§.* 1. *ff. Acq. poss.* at ex diversa „ plane ratione ; nam res nullius cedunt „ occupanti, quia dominum non habent, „ res hostiles autem acquiruntur capienti „ in pœnam injuriæ civitati illatæ.

AD §. IX.

AUCTOR recte ait, uti res nullius, ita „ & res hostiles per alios nobis acquiri „ posse, quorum nimirum instrumento uti- „ mur : unusquisque enim de sua actione „ disponere, atque alii lucrari potest.

Res, quæ nullius sunt) „ Et quæ eodem „ loco sunt, res hostiles. *§. præced.*

Fiunt quidem capientium] „ Dominium „ enim hostis desinit, ex quo res capta est.

Sed tam eorum, qui per alios capiunt) „ Per alios, qui tanquam instrumentum „ operam illis navant, & eorum nomine „ capiunt.

Quam qui per se) „ Suo scilicet jure, „ & nomine.

Ita non servi tantum, aut filii, &c.) Hi „ naturali ratione sunt instrumentum domi- „ ni, & patris ; adeoque quicquid capiunt „ eis acquirunt, etiam ignorantibus. *Vid.* „ *Diss proœm. XII. §.* 159. *n.* 4. & 5.

Sed & liberi homines) „ Qui talem legem „ suæ actioni dicunt, ut alii volentes ex ea „ lucrari debeant. Ejusmodi igitur homines „ liberi alii non acquirunt, nisi eo volente.

Qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo &c.) „ Adeoque & in „ militando.

Statim quod acceperunt, acquirunt ipsis, quibus operam navant] „ Quia volentes eo- „ rum jure, & nomine capiunt, adeoque „ actio non est agentis, sed ejus, cujus no- „ mine agitur.

Quod naturaliter acquiritur) „ „ i. e. facto „ aliquo ; uti prehensione possessionis.

Animo utique nostro, corpore vel nostro, vel alieno) „ Acquiritur possessio *animo* „ *nostro*, non alieno : adeoque nemo mihi „ invito, vel ignoranti, possessionem ac- „ quirere potest. *Vid. diss. proœm. XII. §.* „ 599. At corpore alieno omnino ea nobis „ acquiri nostra voluntate potest.

Si id ea mente faciant, ut operam nobis accommodent) „ Duo igitur requiruntur, ut „ per liberas personas nobis acquiratur : 1. „ ut velint esse instrumentum, i. e. nostro „ nomine capere : 2. ut id fiat nostro con- „ sensu, *l.* 53. *ff. A. R. D. l.* 24 *ff. A. P.*

In Olympiis) „ De quibus vide *Alex. ab Alex. Gen. dier.* 5. 8. *Conf. Gron. & Tesm. h.*

Ratio est, quia naturaliter homo &c.] „ Quicquid ergo ex hoc facto acquirit, il- „ lud non sibi acquirit, sed causæ, cujus „ est instrumentum.

Ut & alibi) „ *L.* 1. *c.* 3. *§.* 3. & *c.* 5. „ *§.* 1.

Discrimen, quod traditur &c.) „ Nimi- „ rum, quod jure gentium patri, & do- „ mino acquiratur per servum, & filium, „ non per liberam personam.

Juris est civilis) „ Immo discrimen hoc „ ex ipso jure naturæ oriri, probavimus „ *in diss* XII. §. 159. *n.* 4. & 5.

Et ad civiles acquisitiones &c. pertinet „ Immo etiam ad naturales ; nam jure Ro- „ mano ex omni contractu, & ex omni „ pacto filii acquiritur patri. *Vid. Diss. XII.* „ *§.* 159. *n.* 5. Eodem modo uti ex omni „ promissione servi ipso jure acquiritur do- „ mino, *dict Diss. XII. §.* 133.

Ut ex dicto Modestini loco apparet] „ Ver- „ ba Modestini hæc sunt : *Ea, quæ* CIVILI- „ TER *acquiruntur per eos, qui in potestate* „ *nostra sunt, acquirimus, velut per stipula-* „ *tionem : quod* NATURALITER *acqui-* „ *ritur, sicuti est possessio, per quemlibet vo-*

 lentibus

„ *lentibus nobis possidere acquirimus*. Au- „ ctor ex hac lege probare vult, regulam „ quod pater, & dominus acquirant per „ filium, & servum, non vero per ex- „ traneam personam liberam, esse *juris* „ *civilis*, & *pertinere ad civiles acquisitiones*.

„ At Grotius mentem Jurisconsulti non „ rite percepit. Is enim non distinguit in- „ ter jus civile, & jus naturæ; nec inter „ acquisitiones juris civilis, & juris natu- „ ralis: sed inter acquisitiones, quæ *ci-* „ *viliter* fiunt, & eas, quæ fiunt *natura-* „ *liter*.

„ Juxta stylum enim juris Romani *na-* „ *turaliter* aliquid acquiri dicitur, quando „ factum aliquod, actus aliquis corporis „ accedit. *Civiliter* autem, quando nullo „ facto, nullo actu naturali intercedente, „ sola voluntate acquisitio fit.

„ *Naturaliter* igitur acquirimus per ap- „ prensionem possessionis, per traditionem, „ occupationem, &c: *civiliter*, per stipu- „ lationem, per pactum, &c.

„ Eodem sensu in jure Romano dicitur „ resolvi debitum *naturaliter*, quando tol- „ litur facto quodam naturali, v. gr. per „ solutionem, interitu rei, &c. *civiliter* „ quando citra factum, sola voluntate, „ debitum tollitur, v. gr. per acceptila- „ tionem, confusionem, &c. *l. p. ff. Solut.*

„ Certissimum igitur est, acquisitiones, „ quæ *civiliter*, vel *naturaliter* fiunt, non „ intelligendas esse de acquisitionibus *juris* „ *civilis*, vel *juris naturalis*, ut Auctor er- „ rat; sed de acquisitionibus, quæ vel so- „ la voluntate, adeoque *civiliter*, vel ac- „ cedente factu, i. e. *naturaliter* fiunt; & „ quatum utraque ratione naturali niti- „ tur uti jam videbimus.

„ Sane, ipsa naturæ ratio obstat, quo mi- „ nus ea, quæ *civiliter* acquiruntur, v. g. „ pacto, tertio per liberas personas acquiri „ possint; non enim potest ex conventione „ mea tertio obligatio nasci; & cum obli- „ gationes personæ cohæreant, non possunt „ illæ, quarum omne jus ex pactione, vel „ consensu nascitur, extra personas pacis- „ centes consistere. Nec allegari potest, „ tertium per te tanquam instrumentum, „ tuoque ministerio pacisci posse; quia vo- „ luntas tua non est instrumentum alterius „ naturaliter, nec agendi ministra, sed „ causa ac domina; adeoque ex iis, quæ „ ab animo magis consistunt, tertio, aut „ in tertium jus non quæritur: quæ sunt „ verba B. Parentis *in Disp. de jure ter-* „ *tii* §. 3. Atque hinc regula naturæ est, „ quod nemo alii pacisci possit. *Diss.* „ *proœm.* XII. §. 416. & 417.

„ Econtrario natura nihil obstat quo mi- „ nus ea, quæ *naturaliter* acquiruntur, i. e. „ quando actus corporalis intervenit, per li- „ beram personam acquiri possint. Corpus „ enim sua natura est instrumentum actio- „ num, cujus ministerio agitur. Unde si „ actus talis sit, ut corpore, seu corpora- „ li apprehensione res comparetur, inde „ tertio jus quæri potest, dummodo 1. no- „ mine tertii, seu ea lege ut tertii illa „ actio, ac negotium sit, apprehendat, *l.* „ 18. *ff. A. P.* & 2. de re sua agat, at- „ que 3. tertius ratum habeat. Talis enim „ actio non instrumenti est, sed causæ „ principalis, cujus nomine agitur. *d. l.* „ 18. Nec magis interest sua, an aliena „ manu, seu corpore quis teneat, quam opi- „ fex suo, an alieno instrumento agat. *B.* „ *Par. d. disp.* §. 4.

„ Atque hinc apparet ratio, cur *pignoris* „ *obligatio* per liberam personam acquiri „ nequeat: *possessio autem pignoris* possit. „ *l.* 11. §. 5. *Pig. act.*

Tuto igitur asserimus, discrimen, quod „ traditur inter liberas personas, & serviles, „ non esse juri civili, nec ad civiles sal- „ tem acquisitiones pertinere, sed in ipsa „ ratione naturali fundari: ideo enim per „ servos *civiliter* quoque domino acquiritur; „ quia *servi* subjecti sunt alieno dominio, „ adeoque omnes eorum actiones depen- „ dent ab arbitrio domini. Sane, servus „ nullius juris capax est, nec proprii aliquid „ habere potest, adeoque si servo aliquid „ promittitur, soli domino actio datur, & „ servus est instrumentum domini. *Vide* „ *diss. proœm.* XII. §. 135. *per tot.*

„ At per *liberam personam* ea, quæ *civi-* „ *liter* fiunt, nunquam nobis acquiruntur; „ tota enim illa ratio cessat. Sane, is, qui „ tertio paciscitur, non est ejus dominio „ subjectus, adeoque non nisi volenti pa- „ cisci potest.

„ Cæterum, frustra hæc disputantur in „ acquisitione rei hostilis; cum enim hæc „ semper *naturaliter* acquiratur, nimirum, „ per apprehensionem, extra dubium posi- „ tum est, eam per *liberam personam*, „ adeoque per subditos, & milites quo- „ que acquiri posse.

H 2

Illas ipsas] „ Scil. civiles acquiſitiones .

Severus Imperator poſtea ad naturalium exemplum admovit propius) „ Reſpicit Au„ ctor ad *L. 1. c. Quod cum eo, qui in al. pot.* (Nam ita corrigi debet 'allegata „ ab Auctore lex 1. C. *per quas perſ.*) u„ bi Imperator Severus ait, patrem rene„ ri ex tutela, vel geſto negotio filii, ſed „ tantum de peculio, vel in rem verſo. „ Tunc autem in ſolidum patrem teneri, „ ait, ſi patris voluntate Decurio factus, „ & a magiſtratu tutor conſtitutus eſt; „ additque rationem: *quia id onus exemplo „ ceterorum munerum civilium introductum „ intelligatur*.

„ Fateor, me non ſatis vim hujus argu„ menti percipere; nec mihi conſtare, quo„ modo aſſertum Auctoris, *quod Severus ac„ quiſitiones civiles ad naturalium exemplum „ propius admoverit*, ex d. l. 1. probari poſ„ ſit, cum de acquiſitione civili, aut na„ turali, nulla ibi quęſtio ſit. *Vid. not. „ ab hac alteram*.

Non utilitatis tantum ratione, ut ipſe profitetur) „ Severus nullibi profitetur, ſe uti„ litaris gratia acquiſitiones civiles ad na„ turalium exemplum propius admoviſſe.

Sed & Juriſprudentiæ) „ Juriſconſulti „ doctrina in *l. 1. c. Quod cum eo &c.* eſt „ ipſum jus naturę: Jure naturę enim pa„ ter, & dominus non tenentur ex turela „ filii, niſi de peculio, & de in rem verſo. „ *Diſſ. proœm.* XII. §. 587. At ſi patris „ voluntate ſit decurio, eoque munera pu„ blica, ut tutelam, approbante patre ſu„ ſcipit, tunc pater tenetur in ſolidum, „ quia ejus voluntate filius uti reliqua mu„ nera civilia, ita & tutelam ſuſcipit.

Semoto ergo civili jure) „ Quod diſtin„ guere, ait, inter perſonas liberas, & „ ſerviles.

Locum habet, quod dicitur, per alium quem facere poſſe quod per ſe ipſum poteſt) „ At hęc regula jure civili quoque obtinet; „ *Vid. Barboſ. loc. com. verb. facere:* & id „ tantum intereſt inter perſonas ſerviles, & „ liberas, quod illę naturaliter ſint inſtru„ mentum domini, etiam inviti, acquirant„ que dominis etiam ignorantibus; cum li„ berę perſonę ſaltem volentes aliis volenti„ bus acquirant.

Et perinde eſſe, per ſe quis faciat, an per alium) „ *L. 1. §. 12. ff. Vi arm. l. 5. §. 3 „ ff. Adm. tut. l. 1. §. 1. ff. Nę per eum „ &c. Barboſ. d. l.* [illegible]

A D §. X.

AUCTOR rejecto diſcrimine inter ſervos, & liberas perſonas, ait, principi acquiri quicquid actu publico, etiam per liberas perſonas, capitur, non vero quod actu privato: id enim cedere ſingulis, quod jure naturæ verum non eſſe, infra demonſtrabitur, quia ſinguli non ſuo jure, & nomine agunt, ſed jure, & nomine Principis.

A D D I T I O.

„ Contrarium demonſtravimus §. *preced.*

Diſtinguendum ergo &c.) „ Quia ſcil. „ jure gentium etiam per liberam perſo„ nam nobis acquirere poſſumus.

In noſtro negotio) „ Scilicet, in quæ„ ſtione, cui acquiratur pręda ab hoſte capta.

Vere publicos] „ Ubi, ſcilicet, præda ca„ pitur obtento prælio, vel obſeſſa civitate.

Et inter actur privatos, qui fiunt occaſione belli) „ V. gr. *durch partheyen*: vel ſi ſinguli „ hoſtes a ſingulis ſpoliantur.

Privatis res quæritur primo, ac directe) „ Per hanc occupationem privatam, qua „ ſinguli ſuo jure, & nomine capiunt, ne„ mini fieri injuriam, ſupra diximus.

Per illos actus populo) „ Capientes enim „ jure, & nomine populi tunc capiunt.

Ex hoc gentium jure) „ Tale non dari, „ diximus. Juri naturæ igitur convenit, non „ juri gentium, quod Scipio Maſiniſſæ re„ ſpondit, Syphacem jure populi Romani „ victum, & captum, adeoque prædam „ populi eſſe.

Cui Ptolomæus novaſſet operam) „ Prole„ mæus igitur ſocius fuit; acceſſit cauſæ „ Seleuci, ejus jure, & nomine bellum geſ„ ſit: & ſic fuit ſaltem inſtrumentum.

A D §. XI.

RES *ſoli*) „ Res mobiles ex hypotheſi „ Auctoris populo non niſi actu vere publi„ co acquiruntur, §. *præced.* At immobiles „ ſemper populo acquiri, ait; quia ſemper „ capiuntur per actum vere publicum, ut „ per inductionem exercitus, vel impoſi„ tionem præſidii.

Prædæ non cedit) „ Quod igitur prædæ „ cedit, non fit publicum, ſed capientis

Ratione non caret] „ Quia ſuo nomine, „ & ſuo jure capiunt.

Publico

Publico concessu) „ Immo citra concessum si singuli capiunt suo jure.

Apud Hebraeos) Conf. *Num.* 32. *Jos. XII. v.* 14. & 18.

Romani captos agros aut locandos retinuerunt] „ Nimirum, locandos ad tempus, „ *l.* 1. *ff. si ager vectigal.*

. *Interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto*) „ *Liv. lib.* 8. *cap.* 1.

Aut distraxerunt) „ Et pecuniam in aerarium transtulerunt.

Aut assignarunt colonis) „ Plerumque „ veteranis, *Liv.* 31. *c.* 4. aliisque pene „ meritis, *Liv.* 26. *c.* 21. *l.* 31. *c.* 49. *l.* 32. „ *cap.* 1. aliquando populo distribuerunt, „ *Liv. l.* 3. *c.* 1.

Aut fecerunt vectigales) „ i. e. perpetuo „ locarunt. *Vid. l.* 1. *ff si ager vectig.*

Parte agri mulctarunt) „ Privernatibus „ partes agri duae ademptae. *Liv. l.* 8. *c.* 1.

Consecratos interdum) „ i. e. Diis, seu „ templis concessos. *Vid. Suet. Jul. c.* 20.

AD §. XII.

AUT *in ministerio publico capiuntur, aut extra illud*) „ Rectius, aut jure, & „ nomine populi capiuntur, aut jure pri- „ vato.

. *Fiunt singulorum capientium*) „ Non e- „ nim capiunt qua instrumentum populi.

Et huc) „ Scilicet, ad capta extra mi- „ nisterium publicum.

Celsi] „ In *l.* 51. §. 1. *ff. A. R. D.* quod „ Gajus reperit in *l.* 5. §. *f. capt.* & *postl.* „ & Nerva quoque statuit in *l.* 1. §. 1. *ff.* „ *Acquir. poss.*

Id est bello orto apud nos deprehenduntur] „ Nam ex quo bellum denunciatum est, „ omnia licent in hostem, quae ad repa- „ rationem juris nostri pertinent. Si igi- „ tur res, vel personae, quae hostis sunt, „ in nostro territorio inveniuntur, res ce- „ dunt occupanti, *d. l.* 51, personae autem „ fiunt servi, *l.* 12. *pr. capt.* & *postl. l. X. pr.* „ *ff. A. R. D.*

Ut habent libri) „ Scilicet, vulgata, „ quae habet *facto*; Haloandrina, quę ha- „ bet *pacto*. Conf. *Gron. h.*

Nam talia fato adscribere) „ i. e. for- „ tunae, seu casui.

Indidem venio] „ Scilicet, quia extra „ ministerium publicum capitur.

Aut in eo, quod facere jubentur] „ Tunc „ jussu publico praedam capiunt, adeoque „ praeda indubie est publica.

Quod promiscua jure) „ Ad eoque non „ tanquam instrumentum populi, sed suo „ privato nomine, & jure.

Aut solo permissu &c. statim sibi acquirunt) „ Germ. *Wann Partheyen ausgeschicket werden*; quod Auctor apud Italos „ *corrariam* vocari, ait.

Capiunt enim non ut ministri] „ i. e. „ non capiunt in ministerio publico. *Vid.* „ §. 10.

In dimicatione singulari) „ Etsi enim di- „ micatio singularis non nisi publico per- „ missu fieri possit, dimicans tamen non „ agit ut instrumentum populi.

In liberis, & injussis) „ Adeoque ubi „ non nomine, & jure populi res capiuntur.

Correriam vocant] „ A currere, sive ab „ excursionibus: quod Galli vocant *faire* „ *des courses, ou aller en parti*. Germ. *auf* „ *Parthey ausgehen.*

A butino) „ Italis enim *il botino* est illa „ praeda, quae post conflictum ordinatum „ obtenta victoria capitur. *Vid. Grammat.* „ *Dec. Neap. dec.* 81. *n.* 18.

AD §. XIII.

TALIA &c.] „ Scilicet, res mobiles „ extra ministerium publicum captae.

Ut id juris gentium sit ante omnem ea de re legem civilem) „ Sensus est, quod leges „ civiles hoc jus Gentium (quo res ejus- „ modi cedunt capientibus) mutare, & „ statuere possint ut fisco inferantur. At to- „ ties dictum est, non dari jus gentium. „ Dictum quoque est, prędam ipso naturę „ jure cedere capienti, adeoque singulis; „ si suo jure capiunt; populo, si ejus no- „ mine, & jure, res capiuntur.

Et dominium singulorum antevertere] „ Eoque jus singulis jure gentium quaesi- „ tum auferre.

Sicut multis in locis de feris, & avibus factum videmus) „ Has enim jure Gentium „ cedere occupanti, jure civili autem fisco „ adscribi, dixit supra *L.* 2. *c* 2. §. 5. *c.* 3. „ §. 5. *c.* 8. §. 1. & 5.

Sic enim introduci etiam lege potest) „ Princeps jus a natura quaesitum ob utili- „ tatem publicam auferre subditis potest. „ Adeoque & statuere potest, ut res ho- „ stiles non cedant occupanti.

AD

A D §. III.

DE *his*, *quæ quis actu bellico capit*, *alia*
ratio est] ,, Quia in ministerio publico ca-
,, piuntur. *Vid. supr.* §. 12. *n.* 1.
Ibi enim singuli Reipublicæ personam su-
stinent) ,, Adeoque sunt instrumentum rei-
,, publicæ, ejusque jure, & nomine agunt.
Per eos populos] ,, Quia singuli sunt in-
,, strumenta populi, cui proinde tanquam
,, causæ omnia acquirunt.
Si lex civilis] ,, Si lege statuitur ut præ-
,, da exercitui, Diis, &c. acquiratur.
Ut possessionem, *ita & dominium nanci-*
scitur] ,, Id jure gentium in bello saltem
,, solenni, & quidem quoad effectus exter-
,, nos obrinere, Auctor putat. Nos id ju-
,, ris naturæ esse, probavimus.
Et id in quos vult transfert) ,, Ex quo
,, enim dominus factus est, pro lubitu de
,, re sua disponere potest.
Quod quia directe pugnat cum vulgari o-
pinione) ,, Quasi primo, ac jure ipso ca-
,, pta fiant singulorum, attamen duci assi-
,, gnanda, qui inter milites distribuat. *Vid.*
,, §. 8.
Ex nobilium populorum exemplis) ,, Unde
,, apparebit, prædam actu bellico, & pu-
,, blico captam cessisse Principi, qui vel fisco
,, eam inferre jubebat, vel militibus distri-
,, buebat. Nos rationibus naturæ id modo
,, probavimus.
Omnia jam divisa] ,, In bello sociali e-
,, nim præda inter socios dividitur.
Partim ut totius Græciæ eo tempore prin-
ceps) ,, Immo nullum jus in Græciæ pro-
,, vincias habuit; quælibet civitas suo jure
,, suisque legibus utebatur.
Atque ita populi gerens vicem) ,, Cum
,, Græciæ populi liberi fuerint, nec Aga-
,, memnoni ullum imperium in eos com-
,, petierit, verum non est, eum, vicem
,, populi Græciæ gessisse.
Quo jure ipse, *sed cum senatu*, *prædam*
dividebat) ,, Dividebat prædam non ut po-
,, puli gerens vicem, sed ut caput fœde-
,, ris, adhibito consilio omnium civitatum
,, græcarum.
Partim ut munere fungens imperatorio)
,, Ex pacto, tanquam fœderis caput.
Partim ceteris majorem) ,, Propter
,, dignitatem, & in pensationem labo-
,, rum.
De consilio publico) ,, Adeoque consensu
,, civitatum, quarum intererat.
Phœnix, *& Ulysses*) ,, Duces igitur
,, Græciæ asservabant prædam, quæ pro-
,, inde non dependebat ab arbitrio Aga-
,, memnonis.
Prædam Marathoniam asservat Aristides)
,, Quæ sociarum civitatum nomine, & ju-
,, re capta fuit.
Ne quis de præda privatim quicquam tol-
leret) ,, Quia jure, & nomine civitatum
,, Græciæ capta erat.
Pro populorum meritis) ,, Ad mensuram
,, auxiliorum, quæ populi socii præstite-
,, runt.
In publicum relata) ,, Quia jure civitatis
,, bellum gerebatur. Idem a Timoleonte
,, factum. *Corn. Nep. in Tim. c.* 1.
Ut in rebus communibus) ,, Quæ sotte
,, dirimi solent.
Arbitrium ejus dividendæ penes Impera-
torem) ,, Immo penes summam potestatem,
,, cujus jure bellum geritur.
Ut intelligas, *jus acquirendi dominii in*
captura sola non fuisse) ,, Et rem non fa-
,, ctam fuisse capientium, nisi Imperatoris
,, consensu.
Ad Cyrum] ,, *Xenoph. Inst. l.* 4. *n.* 99.
,, & 106. *l.* 7. *n.* 184. & *n.* 193.
Ad Alexandrum] ,, *Curt. l.* 6. 2, 2. &
,, *l.* 4. *c.* 14.
Cannensi) ,, Ubi tres annulorum modii
,, capti fuerunt.
Romani cæteris præstiterunt) ,, De præ-
,, stantia Romanæ militiæ vide *l.* 3. *c.* 21.
,, §. 2, *n.* 1.
Non nihil ad invidiam) ,, Similiter Ap-
,, pius Claudius censuit, prædam Vejenti-
,, nam in ærarium esse redigendam. *Liv.*
,, *l.* 5. *c.* 20.

A D §. XV.

AUCTOR ait, populum quidem domi-
,, num prædæ fuisse si actu bellico capta
,, fuerit, Imperatores autem arbitrium ha-
,, buisse eam distribuendi. At hoc arbi-
,, trium ipsis non competit nisi ex man-
,, dato populi expresso, vel taci to. Tacite
,, autem mandatum videtur, si v. g. sti-
,, pendium militatibus non solvitur: tunc
,, enim stipendiorum loco pars prædæ tri-
,, bui militibus potest, *Appian. bell. pun.*
,, *num.* 7. *num.* 12: vel si singulari mili-
,, tum

„ tum virtute victoria reportata est, aut „ Dux intra fines administrationis de præda disponit. In dubio magis est ut populi consensus exspectetur.

Sed tale, ut actus sui rationem populo deberent) „ Hinc sæpius Imperatores ideo in „ jus vocatos, & de peculatu accusatos, „ legimus.

Et in his tamen] „ i. e. in deditis: hi „ enim per deditionem in jus populi victoris transeunt; qui proinde solus disponere de deditis potest.

Mox deferebat Imperatoribus) „ Intra fines administrationis. Exempla distributæ „ ab Imperatoribus prædæ vide apud *Livium* „ *l. 7. c. 37. l. 8. c. 36. l. 21. c. 11.*

Ab omni suspicione] „ Vel avaritiæ, vel „ quod militum captarent benevolentiam. „ Apud Livium duplex allegatur ratio: 1. „ ne ex malignitate prædæ partitæ militum iram: 2. ne invidiam apud Patres „ ex prodiga largitione caperent; *Liv. l.* „ *c. 20.*

Et qui retinebant) „ i. e. in milites non „ distribuebant.

Prout religioni] „ Diis enim aliquando „ offerebatur præda. *Vid. infra ad §. seq. n.* „ *2. rubr. penult.*

Famæ) „ Si in ærarium referebatur, §. *seq.*

Ambitioni] „ Si militibus relinquebatur. „ *Vid.* §. 17.

A D §. XVI.

QUI *sanctissimi*) „ i. e. ab omni ambitione, vel avaritia alieni.

A quæstore populi] „ Officium horum „ quæstorum, qui comitari Imperatores in „ bello solebant, describit *Alexand. ab Alex. Gen. dier. l. 2. c. 2.* Huncque fuisse „ antiquissimum morem, ex Dionysio didicimus. *Vid. supr.* §. 14. *n.* 4.

Manubiarum nomine) „ Gellius l. 13. c. „ 24. *Aliud omnino præda est, ut in libris* „ *rerum, verborumque veterum scriptum est,* „ *aliud manubiæ. Nam præda dicitur ipsa* „ *corpora rerum, quæ capta sunt; manubiæ* „ *vero appellatæ sunt pecunia a quæstore ex* „ *venditione prædæ redacta. Tesm. h.*

Atque id antiquis, & melioribus temporibus] „ Quæ juri naturali magis conveniunt.

De quæstoribus) „ Qui jure populi vendebant.

Sine quæstore) „ Forte quod quæstor „ non adesset.

Quantum ducum quisque] „ Cum in „ præcedentibus dictum sit, prædam virtute bellica captam esse populi, indeque „ Ducum officium fuisse eam inferre ærario, frustra hanc in rem cumularentur „ exempla:

Interdum militibus) „ *Vid.* §. 17.

Interdum & aliis) „ §. 19. *seq.*

Diis aut ter ipsæ datæ) „ Vid. *Alex. ab Alex. l. 3. c. 22. p.* 408.

Ut spolia, quæ Romulus Jovi Feretrio suspendit] „ Similia vide apud *Liv. l.* 10. „ *c.* 29; & mox *c.* 46. Conf. *Alex. ab Alex.* „ *l.* 5. *c.* 24.

A D §. XVII.

AMBITIOSUM) „ Periculosum libertati Romanæ.

Dividitur, aut diripitur) „ Prius fit per „ Duces, qui juxta merita, vel stipendia „ singulorum prædam distribuunt: posterius fit, ubi singulis capere, captaque „ sibi servare permittitur.

Aut ratione stipendiorum) „ Aut pro stipendiis debitis, aut juxta proportionem „ stipendiorum.

Appius Claudius) „ Mens Claudii fuit „ conflandam esse prædam in pretia, unde „ stipendia militi solvantur, ut eo minus „ tributi plebs solveret. *Liv.* 5. 20.

Partem exercitus alteram) „ Aliquando de singulis manipulis secernebatur „ numerus; aliquando totus dividebatur exercitus, ita ut pars altera in armis esset ad omnes casus præveniendos, „ altera autem per domos, & urbes mitteretur.

Etiam his, qui castra servarent) „ Quia „ victoria non ex solo actu æstimatur, quo „ capitur res, sed ex toto negotio; quo „ pertinet securitas castrorum, &c. Livius „ *l. 4. c.* 59. ait, capta urbe Anxur Fabium abstinuisse a præda, donec collegę, „ quos ad destinendos Volscos populatum „ miserat, venirent: *Ab illis quoque exercitibus captum Anxur dictitans esse, qui* „ *cæteros Volscos a præsidio ejus loci avertissent.*

Davidi) „ Victis Amalecitis. Sic Ruben, „ & Gad moniti sunt ut prędam cum relictis domi fratribus, qui partiam interim

„ rim defendebant, partitentur. *Jos.* 22. *v.* 8.
Quique per valetudinem) „ Adeoque „ per quos non stetit, quo minus pugna- „ rent.
Aut delegata ministeria) „ Qui ad obser- „ vandas, aut defendendas certas stationes „ durante prælio abesse jussi sunt.
Sed redacta inde pecunia) „ *Vid.* §. 16.
2 „ *num.* 1.
Proportionem hanc invenio] „ Id meri ar- „ bitrii est. Apud Livium *l.* 10. *c.* 46. mi- „ litibus ex præda centeni bini asses, & al- „ terum tantum centurionibus, atque equi- „ tibus tributum est. Apud Curtium ex pe- „ cunia Babyloniæ Macedonibus equitibus „ sexceni danarii tributi; peregrinus eques „ quingenos accepit; ducenis pedestrium sti- „ pendium mensum est. *Curt.* 5. 1.
Meritorum) „ *Vid. n. praeced.* quorum ni- „ mirum virtus eminuerat præ aliis.
A Posthumio) „ Vid. *Gron. h.* Ita Aga- „ memnon Achilli offert navem plenam „ æris, & auri, & viginti mulieres, quæ „ præcipiat de præda. *Vid. supr.* §. 15. *n.* 2.
Præcipuum sibi accipere quantum vellet)
3 „ Ita Bibliotheca instructa relicta Essexio „ in prædam concessit. *Camd Vit. Elis. p.*4.
Laudatiores illi) „ *Vide supra* §. 16. *n.* 1.
Ipse se facere, ajebat) „ *Dionysius Hali-*
4 „ *carnass. l.* 4.
Pompejus) „ Conf. *supra* §. 15. *n.* 1.
Et absentium) „ Qui scilicet castra ser-
5 „ vabant, quique per valetudinem, aut de- „ legata ministeria, aberant. *Vid. sup. n.* „ 1. *in f.*
Præsentium) „ In conflictu.
Minutiani exercitus] „ *Vid. Gron. h.* Ra- „ tionem cur consularem exercitum exclu- „ deret, hanc allegat Dictator: *Carebis* „ *prædæ parte miles ex eo hoste; cui prope* „ *præda fuisti; & tu L. Minuci, donec con-* „ *sularem animum incipias habere, Legatus* „ *his legionibus præeris. Liv. l.* 3. *c.* 29. Ni- „ mirum, castra sua ab hoste circumdari „ passus est Minucius, *Liv. l.* 3. *c.* 19; ab „ hac obsidione eum liberavit Cincinnatus, „ *ibid.* Unde prædæ partem nulla ratione „ petere poterat exercitus obsessus, qui „ præterea in memoriam beneficii, i. e. „ liberationis, coronam auream dictatori „ decrevit. *Liv. l.* 3. *c.* 19.
6 *A gestorum insinuatione*) „ Supponitur, „ largitiones factas esse fortissimis. *L.* 36. „ §. 1. C. *de donat.* Tunc enim est pars „ administrationis.

In calumniam patuit) „ Quasi ad conci-
„ liandos militum animos prædam divise- 7
„ rin, *vid. Gell. l.* 4. *c.* 20. & *Liv. l.* 5. *c.* „ 20; vel quod e publico liberales fiunt. „ Appium Claudium in Senatu similem lar- „ gitionem arguisse, ut novam, prodigam, „ & inconsultam, Auctor *pr. h.* §. dixit.

AD §. XVIII.

VENIO *ad direptionem*) „ Nam præda
„ militi concessa ab Imperatoribus aut di- 1
„ viditur, aut diripitur. §. 17. *n.* 1.
Ea militi concessa) Immo urbs occupata diripi, & deprædari nequit, quia ex quo occupata est, desinit esse hostis, nec amplius resistit juri nostro. Econtrario imperium in eam nobis quæsitum est, non dominium in singulos, aut in res singulorum. Urbs desinit esse libera, at singuli non fiunt servi; victor ergo cum victis agit tanquam subditis, non vi, sed jure. Sane, inter vitia Cæsaris refertur, quod oppida quædam, quæ se submitterent, hostiliter diripuerit, sæpius ob prædam magis, quam ob delictum. *Suet. in Jul. c.* 54. Ipse tamen alibi providit, ne militum introitu, & nocturni temporis licentia oppidum diriperetur. *Cæs. Bell. Civ. l.* 1.
Exc. 1. si propter delictum victor illam deprædandam concedat, ut in urbe Capua apud Livium, *l.* 25. *c.* 16: idque fieri jure posse, ait Suetonius *d. c.* 54: 2: si vi, & prælio occupata sit: vel 3. in expeditione difficili ad animandos milites.

Additio.

„ Nostram sententiam de jure capiendi, „ & vastandi res hostiles, exposuimus supra „ *c.* 5. §. 1. & *in praeced.* §. 1.
Diu inhibuit) „ Periculosa enim est ni- „ mia illa ad prædam festinatio, ut ex exem- „ plis Livii *l.* 3. *c.* 3. *l.* 8. *c.* 39. apparet.
Cujus præda sectio non venierit] „ Conf. „ *Gron. h.* Alia exempla urbium direptarum „ vide apud Appian. *bell. Mithr. n.* 195, „ & Curtium *l.* 7. Liv. *l.* 26. *c.* 30.
Qui morem hunc improbant) „ Uti impro-
„ bat Crœsus cum Cyro contendens apud 2
„ *Xenoph. Inst.* 7. *p.* 193. Vid. *Suetonius* „ *in Jul. c.* 54.
Xenophontem) „ *L.* 7. *c.* 2. Verba lati- „ na sunt: *in direptione, sat scio, ignavos* „ *majorem partem laturos.*
Quod impedire non posset) „ Contingit

„ id ex furore militum, quem dissimulare
„ sæpius prudentiæ est. Conf. *Thuan. pag.*
„ 667.

A D §. XIX.

QUOD *dixi*) „ *Supra* §. 16. *n.* 2.
Qui tributum ad bellum contulerant) „
„ Exemplum est in occupata Vejorum ur-
„ be: ubi omnes Romani cives ex ea ra-
„ tione ad prædam vocati sunt. *Liv. l.* 4.
„ *cap.* 20.
Ludos quoque) „ Vid. *Gron. b.* Exempla
„ vide apud *Liv. l.* 6. *c.* 42. & *l.* 7. *c.* 11.
„ & *l.* 4. *c.* 27.

A D §. XX.

AUCTOR ait, in eodem sæpius bello
„ prædæ distributionem variatam fuisse, ita
„ ut Camillus decimam Diis, occupatis Fa-
„ liscis vero maximam partem quæstori de-
„ derit. Manlius quoque aliquando prædam
„ vendidit, & fisco intulit, aliquando mi-
„ litibus concessit. Cæterum, Auctor ait,
„ prædæ genera tria esse: homines, armen-
1 „ ta, & pecuniam.
Aliter, atque aliter usurpatum) „ Ita ut
„ in uno bello præda Diis dicata, in altero
„ in fiscum relata, vel militibus concessa fit.
Sed eodem bello eadem præda &c.) „ Ita
„ ut pars Duci, pars fisco, pars militibus,
„ pars Diis &c. tributa fuerit.
Aut rerum generibus distinctis) „ Ita ut
„ homines Duci, armenta militibus, ar-
„ gentum fisco quæreretur. Res enim me-
„ ri arbitrii erat.
Apollini) „ Similia exempla vide *supra*
„ §. 16. *num.* 2; & apud *Flor.* 1. 12. *Liv.*
„ 5. 21. & 4. 21, *Val. Max.* 4. 6. *num.* 8.
„ *Just.* 20. 3. *Cæs. Bell. Gall. l.* 6. *Plut. in*
„ *Flaminio*. *Alex. ab Alex. Gen. dier.* 3.
„ 22. *pag.* 408.
Ab Hebræis) „ *Vide supra* §. 1. *n.* 1. *Conf.*
„ *Num.* 31. *v.* 28. & 30. *seq.*
Sed & urbem, & agros venire) „ *Liv.*
„ *lib.* 4. *c.* 19. Apud Hebræos res soli non
„ sub voto comprehendebantur, quia Levi-
„ tæ, nihil, quod ad immobilia pertinebat,
„ possidere poterant.
2 *Genera, in quæ præda dividi potest, sunt*
hæc) „ Quæ totidem fere verbis recensen-
„ tur *Num.* 31. *v.* 20. Vestimenta, vas &
„ quicquid in utensilia præparatum, aurum,
„ argentum, æs, ferrum, plumbum, stan-
„ num, homines, & armenta.
Asias, & *spolia*) „ i. e. captivos, &
„ armenta.
Ipse defert] „ *Vid.* §. 16. *n.* 1.
Cum cura, ut quam æquissima esset) „ 3
„ Proportionem vide *supra* §. 37. *n.* 2.

A D §. XXI.

AUCTOR igitur concludit, prædam actu
„ bellico captam non esse singulorum, sed
„ populi. Addit, Imperatores, licet eis
„ prædæ dispensandæ arbitrium aliquando
„ concessum fuerit, rationes tamen populo
„ reddere debuisse: unde sæpius ideo ac-
„ cusatos, quin & milites ob surreptam
„ prædam peculatus reos factos fuisse.
Prædam fuisse Populi Romani &c. Cu-
„ jus jure, & nomine bellum gerebatur: 1
„ adeoque cujus negotium erat.
Arbitrium aliquod Imperatoribus &c.)
„ Intra fines scil administrationis; tunc enim
„ tacite illud arbitrium concessum videtur.
Peculatus judicio) „ Is enim, qui præ-
„ dam ab hostibus captam surripuit, apud
„ Romanos lege peculatus tenebatur, *l. ff.*
„ *ad L. Jul. de pecul. ibique Goth.*
Sed & milites peculatus) „ Quia revera
„ pecuniam surripiunt. 3
Formula jurisjurandi) „ Quo milites ju-
„ rabant, se in exercitu, decemque millia
„ passuum prope, furtum non facturos, &c.
„ sed intra triduum se professuros quicquid
„ invenerint, vel surripuerint, fine dolo ma-
„ lo. *Gell. l.* 16. *c.* 4. Conf. *Liv.* 3. 20. *l.* 10.
„ *c.* 38. *lib.* 22. *cap.* 38. *Frontin.* 4. 1. *Alex.*
„ *ab Alex.* 6. 18. *Ferd.* III. *Kriegsart.* 21. *item*
„ *Max. I. art.* 10.
Modestinus) „ *L. p. ad l. Jul. pecul.* Lo-
„ quitur nimirum de eo, qui prædam actu
„ bellico, & publico captam surripuit.
Ut juris interpretes monent) „ JCti lo-
„ quuntur de captura, quæ fit a singulis:
„ hæc omnino acquiritur capienti, etiam
„ naturali ratione; secus si publica aucto-
„ ritate res hostiles capiuntur.
Peculatum non esse nisi in re publica) „
„ §. 9. *Inst. de publ. jud. l.* 9. §. 2. *l.* 4. *pr. L.*
„ *Jul. pecul.*
Semota lege civili) „ Adeoque inspecta sola
„ ratione juris gentium voluntarii. At tale
„ jus gentium non dari, sæpius dictum est.
Et

Et primo] „ Immo primo, & directo „ per actus belli privatos singulis acquiri- „ tur, quia suo jure, & nomine, non tan- „ quam instrumentum, capiunt. *Vide su- „ pra* §. 10. & §. 12.

Populi, aut regis bellum gerentis fieri) „ Si „ jure, & nomine populi capiuntur, quia „ singuli saltem sunt instrumentum. *Vid.* „ §. 9. 10. & 14.

AD §. XXII.

QUIA *de rebus nondum actu quaesitis lex ad utilitatem publicam potest imperare*] „ i. „ e. quia populus de jure suo praedae pro „ lubitu disponere, eamque ante victoriam „ tum Ducibus, tum militibus promittere „ potest. Et hoc est, quod Auctor passim „ asserit, legem civilem posse dominium „ antevertere.

Sive lex illa lex populi est, sive regis] „ Populus enim in statu populari, rex vero „ in statu regio jus leges ferendi habet.

Ut apud Romanos] „ Nam etiam sub „ Caesaribus, & Augustis, status fuit popu- „ laris. *Vid. supra L. 1. c. 3. §. 8. lit. X.*

Ut apud Hebreos] „ Ubi itidem quicquid „ singuli auri, & argenti rapuerant, id suum „ erat. *Num.* 31. *v.* 53. Reliqua praeda pu- „ blice capta dividebatur inter pugnantes, „ relicta quinquagesima parte Levitis. *Num.* „ 31. *v.* 26. & 27. *Deut.* 20. *v.* 14.

Sub legis autem nomine] „ Consuetudo „ enim est lex tacita populi. *L.* 32. *ff. Le- „ gibus l.* 35. *l.* 40. *Eod.*

Alterum illud] „ Scilicet, quod *primo*, „ sive *directe* praeda sit populi.

Res alias, ita & praedam posse a populo aliis concedi) „ Cum enim jus ejus sit, „ potest id omnino alii permittere.

Post acquisitionem] „ Ubi praeda jam in po- „ puli potestatem, & custodiam est redacta.

Sed & ante eam) „ Tunc enim tacita „ inest conditio si capta fuerit.

Subsecuta captura conjungantur actiones brevi manu) „ Rectius, conditio, sub qua „ praeda promissa est, existit.

Ut loquuntur Jurisconsulti) „ JCti nulli- „ bi ita loquuntur. Traditio enim brevis „ manus, de qua JCti loquuntur, huc „ plane non pertinet.

Sed & in genere) „ Ut nemo excludatur „ nec senes &c.

Temporibus Maccabaicis) „ Ut gratias „ agerent Deo, quod hostes in Judaeorum „ manus dedisset. *Maccab.* 8. *v.* 27. 28. „ & 30.

Neque semper mera donatio est) „ i. e. non „ semper ex mera liberalitate fit.

Sed interdum contractus) „ Si ea lege „ subditi armant: quo pertinent *die Caapers.*

Solutio ejus, quod debetur) „ Forte loco „ stipendii militibus debiti. *Vide supra* §. „ 17. Exemplum est apud *Appian. de bell. „ Pun. num.* 7.

Aut remuneratio ob damna) „ *Vid. supr.* „ §. 19.

Nullo stipendio) „ Uti de Parthis, & „ Brittannis testatur *Alex. ab Alex. l.* 6. *c.* 22. „ Quod & de Romanis ante Cincinnatum „ traditur; iis enim primus ex publico sti- „ pendia solvi jussit. *Liv. l.* 3. *c.* 19. & 20.

Nam ex his causis) „ Superflua haec tota „ tractatio est. Cum enim praeda publice „ capta sit populi, is pro lubitu eam di- „ stribuere potest.

AD §. XXIII.

TACITA *consuetudine ubique ferme inductum*] „ Talis tacita consuetudo nullibi „ inducta apparet, neque gentes ex illa „ obligantur.

Ut sua faciant quae capiunt, aut socii) „ Immo quae publice capiuntur, sunt po- „ puli, cujus causam socii defendunt. Hi „ enim suo jure bellum non gerunt adeo- „ que nec ulla utilitas ex illo bello ad eos „ pertinere potest.

Ratio in sociis est evidens) Quaeritur, si plures sunt, qui simul militant, cujus sit praeda? Resp. ejus, cuius causa militatur. Si proinde uni saltem injuria facta, eoque unum bellum, causaque unius sit, omnis praeda ad illum solum pertinet. Socii enim, qui eandem causam defendunt, sunt saltem instrumentum agentis; uti ergo actio, ita & actionis commodum non est instrumenti, sed causae. Atque haec causa sola jus belli habet, & dominus belli dicitur is solus, cujus causa est. *R. Imp* 1541. §. 54. *Conf. Flor. l.* 1. *c.* 18. *pr.*

At si eadem injuria pluribus communis est, communis quoque erit praeda; idque disputatum fuit inter successores Alexandri. Ptolemaeus enim, & Cassander legionem miserunt Antigono, indeque praetendebant ut pecunia in praeda capta, provinciaeque, di-

 vide-

viderentur: & merito Ptolemæus indignatus esse traditur, quod Antigonos devictis diversæ factionis ducibus solus communis victoriæ præmia corripuisset. *Just. l.* 15. *c.* 1. *Appian. bell. Syr. p.* 121. Equidem prætexebat Antigonus, suo periculo bellum gestum esse, sed male: non enim quæritur, cujus periculo bellum gestum sit, (ita enim semper militibus præda deberetur] sed cujus causa. Unde & eventus belli contra eum decidit. *Just. l.* 15. *c. f.* Quanquam hi ipsi victores postea inter se occasione prædæ certaverint. *Ibid.*

Si vero plures sunt, quibus injuria seorsim facta est, tunc unusquisque læsus injuriam sibi illatam vindicat: adeoque plures causæ, pluraque bella sunt, etsi forte arctissimo societatis vinculo inter se ad vindicandas injurias jungantur. Ita in bello anno 1688. inchoato Germani, Angli, Belgæ, & Hispani socii fuere belli; at quisque propriam defendit injuriam. Ita in bello Turcico anno 1698. finito Imperator, Poloni, & Veneti sociale bellum gessere, & quilibet eorum ob separatam injuriam. Pariter in bello initio hujus seculi gesto, Angli, Belgæ, & Germani contra Gallos simul, sed quilibet ex separata causa, gesserunt bellum; adeoque prædam quoque sibi ceperunt, vel eam juxta fœderis legem distribuerunt.

Atque ex his quoque decidendum est, ad quemnam onus belli pertineat; & similiter dicendum, pertinere ad eum, cujus causa est: adeoque si causa unius est, ad eum solum; si eadem causa communis est plurium, ad omnes pro rata; si cujusque propria causa est, ad quemcunque eorum, de cujus causa agitur.

Cæterum, præterea circa socios belli notandum est, quod si socius recipiat rem ab hoste communi mihi ablatam, ea mihi restitui jure postliminii debeat. *Vid. c.* §. 9.

Additio.

„ Tota res dependet à fœdere. Si socius „ suis sumtibus alteri auxilia promisit, hic „ nihil ei stipendii loco solvere tenetur: „ si de certa mercede convenit, ea sola „ debetur, adeoque prædæ partem neutro „ casu sibi arrogare potest: si plane nihil „ dictum est de stipendio, sumtus erogare tenetur is, qui socii opera utitur. *Vid.* „ *supra l.* 2. *c.* 16. §. 12. *n.* 3. Prædam igitur socii semper in ministerio publico „ capiunt.

Gratis præstari vix solet)„ *d. c.* 16. §. 12. *In oratoribus*]„ i. e. advocatis. Nemini „ enim gratis operam meam præstare teneor, „ nec alius jus in meas actiones habet.

Quia hæc ipsa opera, tempusque] Immo „ vera ratio est, quod ego in medici, & advocati operas nullum jus habeam, adeo„ que cum iis utor, & illi operam non „ nisi dato honorario præstare soleant, æ„ stimationem actionis solvere teneor, quæ „ cum natura certo definita non sit, a ju„ dice determinari debet, & apud Roma„ nos extraordinaria cognitione determinari „ solebat. *Tot. tit. ff. de extraord. cogn.*

Credibile ergo est]„ Jus naturæ non ori„ tur ex eo, quod credibile est, sed de „ quo certo constat. Præterea dictum jam „ est, sociis, qui alienam causam defen„ dunt, jus prædæ non competere.

Nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens] „ Si scilicet apparet, socium gratis opem „ ferre voluisse, vel ita pactum sit. Nam „ socius pro lubitu de sua opera disponere „ potest.

AD §. XXIV.

QUIA *hi operam suæ civitati debent*) „ Cives enim dum in societatem civilem „ coeunt, ea intentione id faciunt, ut ci„ vitatem operis, & opibus defendere ve„ lint. *Liv. l.* 4. *c.* 60. 1

Ubi non omnes, sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio debetur) „ Quia omnes cives æqualiter, adeoque „ non unus præ altero, civitatem defen„ dere tenentur.

In cujus retributionis certa locum spes prædæ totius, aut partis incertæ, &c. conceditur ' „ Hoc dependet ab arbitrio victoris, „ si præda in ministerio publico capta est.

De sociis exemplum est)„ In allegatis „ exemplis ab Auctore *h.* res pacto „ erat decisa: at quid jure naturæ ob„ tineat, si nihil dictum est, præcedenti „ §. vidimus. a

Quæ populi Romani auspiciis)„ Adeoque „ ubi causa erat Romanorum.

Tanquam mercedem laboris)„ Sociis enim „ suis, Aner, Eschol, & Mamre, voluit „ partes suas tribui. *Gen.* 14. *n.* 24.

His, qui in procinctu fuerant) „ Vide „ *Num.* 31. *v.* 26. & 27. 30. 36. 42. & 43.

„ *Deut.*

„ *Deut.* 20. *v.* 14. Simile exemplum est in
„ tribubus Ruben, & Gad, quibus jussit Jo-
„ sue dividere prædam cum eis, qui civita-
„ tem interim defendebant. *Jos.* 22. *v.* 8.

Prædam privatis ereptam) „ Idem quoque apud Hæbreos obtinuit. *Num.* 31. *v.* 53.

Eximia quædam) „ *De quo vide* §. 17.

4 *At quæ publica hostium &c. fuerant, exemta erant huic licentiæ*) „ Et populo re-
„ servata.

Victi regis coronam regi imponebant)
„ Nam victo rege Ammonitarum diadema
„ regis impositum est super caput David.
„ 2. *Sam.* 12. *v.* 30.

Eidemque assignabant) „ Apud Hebræos
„ jus prædæ tale erat; Thesauri regum regi
„ cedebant; de cæteris altera pars eidem,
„ altera singulis militibus, & impedimen-
„ torum custodibus. *Selden. d. l. p.* 785. *&*
„ 787.

Λάφυρα erant publica) „ Quia ab exercitu,
„ adeoque jure publico capiebantur.

Σκῦλα ea, quæ durante certamine eripi-bantur osti] „ Hæc enim privatis eripiuntur
„ a privatis.

Quod discrimen & aliis gentibus nonnullis placuit) „ Jure naturæ quid obtineat,
„ vidimus supra.

5 *Non tantum fuisse concessum*] „ Diximus,
„ prædam jure Romano capientibus cessis-
„ se: adeoque populo, si populus per e-
„ xercitum cepit; privatis vero, si priva-
„ ti ceperunt.

Supra) „ §. 12. §. 13. *n.* 4. §. 14. §. 15. §.
„ 16. 17. 21.

Indulgeri cœpit militi in bellis civilibus]
„ Ibi quicquid agitur, mera injuria est; adeo-
„ que jus prædæ inde decidi non potest.

Militi dat diripienda] „ Res arbitrii id e-
„ rat & ad conciliandos militum animos id
„ factum.

6 *Præda manus impediret*] „ Quo minus a-
„ pti reddebantur milites ad resistendum.

Plurimas sæpe victorias corrupit) „ Exem-
„ pla vide apud *Curt.* 5. 1. *Liv.* 3. 2. *Mar-
„ cell.* 23. 15. *Thuan. l.* 20. *p.* 413. *& l.* 33.
„ *p.* 677.

Parta victoria cuncta ipsis cessura) „ Si-
„ milia Alexander profert apud *Curt.* 4. 15.

7 *Pilagium*) „ Gallis *pillage*.

Et eo comprehendunt] „ Id meri juris ci-
„ vilis est. Conf. *Thuan. l.* 48. *p.* 990.

8 *Est & ubi opera*] „ Præda populi est,
„ qui distribuere eam in milites potest pro
„ lubitu; quæ res meræ prudentiæ est.

Ut apud Italos) „ Id pariter meri juris
„ civilis est.

Qui suo periculo, ac sumtu bellum ministrant, non totam prædam auferant) „ v.
„ g. *die* Caapers, quibus sub conditione
„ certam portionem fisco inferendi præda
„ conceditur.

Ut in direptionibus oppidorum, & prœliis]
„ Dependet hoc a lege superioris bellum
„ gerentis.

In excursionibus) „ *Durch die Parthey-*
„ *ganger*.

Communia fiant) „ Non singulorum ca-
„ pientium: ea enim intentione coeunt, ut
„ prædam communiter agerent.

Inter ipsos pro dignitatis ratione) „ Præ-
„ cipuum enim accipere solet is, qui reli-
„ quis præest. *Vid. supr.* §. 17. *n.* 3.

AD §. XXV.

„ AUCTOR postquam varios gentium
„ circa prædæ distributionem mores expo-
„ suit, usum hujus rei in eo ponit, quod
„ si controversia quædam oriatur apud me-
„ dios de re bello capta, addici debeat
„ res juxta mores, & leges ejus, qui ce-
„ pit. Si tales mores non probantur, rem
„ decidi debere, ait, juxta leges juris gen-
„ tium voluntarii.

„ At si dicendum quod res est, negamus
„ 1. si inter hostes ipsos de præda lis sit,
„ controversias tales apud medios decidi
„ posse: cum enim medii utriusque factum
„ pro jure habeant, rem in eo statu relin-
„ quere debent, quo fuit cum ad eorum
„ fines pervenirct, sive ei faveant mores,
„ & leges, sive non; medii enim haste-
„ nus non sunt judices competentes. Un-
„ de 2. constat, verum non esse, quod si
„ tales leges non probentur: medii rem
„ decidere debeant ex jure gentium volun-
„ tario: præterea enim quod tale jus gen-
„ tium voluntarium non existat, dictum
„ jam est, medios de actu extra eorum
„ territorium inter duas summas potesta-
„ tes gesto judicium ferre non posse; adeo-
„ que res manet in eo statu, quo fuit cum
„ in territorium deferebatur.

Hæc autem) „ Quæ de moribus locorum
„ allegata sunt.

Bello non permixtum) „ Adeoque medium
„ inter utramque partem.

Cum

Controversia oriatur de re bello capta) „ Nimirum, circa ejus divisionem.

Cui faveant leges, aut mores populi &c.) „ Si proinde leges populi arbitrium concedunt Imperatori, §. 14, vel prædam referunt ad ærarium, §. 16, vel eam dividunt militi, §. 17, aut aliis concedunt, §. 18, §. 19. &c. medii juxta illas leges ex hypothesi Auctoris pronunciare debent.

Quod si ejus nihil probetur] „ i. e. si legibus, & moribus populi, a cujus partibus res capta est, de divisione prædæ nihil statutum est.

Ex jure gentium communi rem ipsi populo adjudicandam) „ Omnia, quæ h. §. continentur, gratis dicuntur. Nam 1. si de prædæ divisione lis est inter populum, & privatos capientes, medii judices esse non possunt, etsi præda in eorum territorium delata sit. 2. Negamus, decisionem *ex jure gentium communi* desumendam esse, quia tale jus gentium non existit. Adeoque 3. ipse populus, a cujus partibus res capitur, causa cognita judicare debet, an præda in ministerio publico capta sit, an in actu privato. Idque 4. non jure gentium voluntario, sed ipso naturæ jure statutum esse, vidimus *supra* §. 10. *seq.*

Si modo ea res in actu bellico capta est) „ Nam si in actu privato capitur, præda cedit capienti naturali quoque jure. *Vid. supra* §. 12.

Ex his, quæ dicta jam ante a nobis sunt) „ Scil. de variis legibus civilibus circa divisionem prædæ.

In eo, quod in judicium deduci potest, nihil valere jus belli) „ Auctor ideo hoc axioma verum non esse, putat, quia præda jure belli capta in judicium deduci potest: judicem enim ex communi gentium jure causam decidere debere, dixit. *Vid. not. ab hac retro tertiam.*

Nec armis erepta nisi armis posse retineri) „ Neque hoc axioma Auctor approbat, quia præda armis erepta apud medios non armis, sed judicio retinetur. Diximus, totam hanc quæstionem parum utilitatis habere.

AD §. XXVI.

ETSI *apud hostes reperiantur, capientium non fiunt*) „ Quia non sunt res hostiles. *Nec naturali juri congruit*) „ Quia injuriam non fecere domini, ad quos res illæ pertinent, nec injuriam ejus, qui bellum gerit, defendunt.

Nec jure gentium) „ Tale non dari, toties dictum est.

In illis rebus jus habuit hostis) „ Tunc enim hæc jura sunt hostilia, eoque hosti eripi possunt.

Servitutis] „ Præsidii, &c.

Id quo minus capientibus acquiratur) „ Jus enim hoc ad hostem pertinet, quem spoliare licet.

An extra territorium) „ Hoc dependet a quæstione, an extra territorium utriusque partis bellum gerentis lædere liceat hostem? Quam supra *l.* 3. *c.* 4. §. 8. examinavimus.

Quod & de rebus, & de personis) „ Nimirum, an in terra media personam, & rem hostis capere liceat.

Jus solum Gentium) „ Frustra hoc respicitur, cum tale jus non existat.

Ubique recte interfici) „ Quod refutavimus *d. c.* 4. §. 8.

Potest lege sua prohibere ne id fiat) „ Immo si jure naturæ, vel gentium, liceret res hostiles in terris mediorum capere, jus hoc natura quæsitum auferri ab aliis populis non posset. Vera igitur ratio, cur res hostilis capi in terra media non possit, hæc est, quod bellum gerentes in terris mediorum privati sint, & imperio, ac judicio pacati subsint, indeque nihil vi agere possint. Hostes igitur invicem vim sibi inferre in terra media non possunt, non quia pacatus id lege sua prohibuit, sed ex ipsa lege naturæ.

Et si contra legem factum sit] „ Diximus, injuriam fieri ipso naturæ jure.

De eo tanquam de delicto poscere] „ Dominus igitur territorii de violata jurisdictione queri, & injuriam sibi hoc actu illatam bello vindicare potest. Immo ipse hostis, qui in alieno territorio tutus esse debet, de injuria queri potest, & hæc injuria pertinet ad causas subnascentes, de quibus Auctor egit *supra cap.* 3. §. 1. *n.* 3. Conf. *inf. c.* 13. §. 3. *n.* 1.

Simile est] „ Feram capere quilibet jure naturæ potest, captamque suam facit. At si dominus fundi ingressum prohibuerit, injuriarum ei tenetur capiens, non quod feram occupavit, id enim jure suo facere potuit, sed quod ingressus sit fun- „ dum

„ dum alienum invito domino. *Vid. sup.* „ *l.* 2. *c.* 2. §. 5.

Hoc exemplum male applicatur ad casum „ præsentem, ubi hostis plane jus occiden- „ di hostem, aut jus capiendi res hostiles „ in alieno territorio non habet, adeoque „ injuriam ibi facit & quod occidat, & „ quod occidat in alieno territorio.

AD §. XXVII.

JUS *hoc externum acquirendi res bello captas ita proprium est belli solennis*) „ Diximus, 1. non dari jus gentium; adeoque 2. nec dari bellum, quod jure gentium certas solennitates habeat, & quod „ capientibus prædæ dominium tribuat „ quoad effectus aliquos externos. Verius „ 3. est, prædam cedere capientibus, tum „ privatis, tum populo, si ejus nomine „ capitur; idque naturali quoque jure.

Ut in aliis belli) „ Scilicet, minus „ solemnibus. *Vid. Diss. proœm. IX.* §. „ 20. *seq.* At hæc vere bella non esse, „ adeoque nec jura belli in illis obtineri, alibi dictum est.

Nam in bellis aliis inter exteros res non acquiritur vi belli, sed in compensationem debiti) „ Speciem enim belli minus solennis Auctor constituit, quando minor magistratus exteris arma infert. *Vid. l.* „ 1. *c.* 3. §. 4. & §. 5. At ibidem notavimus, bellum hoc casu esse publicum, si sub mandato ejus saltem tacito continetur, si non, plane non „ esse bellum. *Diss. proœm. IX.* §. 168.

In bellis autem inter cives] „ Nam „ hæc quoque dissidia Auctor ad bella „ minus solennia refert. *Vid. l.* 1. *c.* 3. „ §. 4. & 5. Conf. *d. Diss. proœm.* §. „ 79. *seq.* At hæc plane bella non esse, „ demonstravimus *ibid.* §. 166. *n.* 8.

Nulla fit dominii mutatio, nisi auctoritate judicis) „ i. e. invito eripi res ni- „ si per sententiam judicis non potest. „ Atque hinc finito bello res captæ pristinis dominis restitui debent. *Vid. Gron.* „ *b.* De Arato vide *Grot. l.* 3. *c.* 16. §. „ 6. Exc. si clausula amnestiæ adjecta, „ i. e. pacto vel lege superioris restituendi obligatio remissa sit; de qua „ vide infra *cap.* 20. §. 12. Conf. *Diss.* „ *proœm. IX.* §. 125. & *Diss. XII.*

CAPUT VII.

De jure in captivos.

I. *Omnes captos bello solenni jure gentium servos fieri.*
II. *Et eorum posteros.*
III. *In eos quidvis impune fieri.*
IV. *Res captorum, etiam incorporales, dominum sequi.*
V. *Causa cur id constitutum.*
VI. *An ita captis licitum sit fugere?*
VII. *An & domino resistere?*
VIII *Jus hoc non apud omnes gentes semper obtinuisse:*
IX. *Nec nunc obtinere inter Christianos; & quid ei sit surrogatum?*

+ I. 1. SErvi + natura quidem, id est, citra factum humanum, aut primævo naturæ statu, hominum nulli sunt, [a] ut & alibi diximus; + quo sensu recte accipi potest + quod a jurisconsultis *a* dictum est, [1] con- *a L.4. §. 1. D. de statu hominum.*

GROTII.

a *Ut & alibi diximus*) Lib. II. c. XXII. §. 11.

GRONOVII.

1 *Contra naturam*) Servitutem esse contrariam illi bono, quod contigit homini beneficio naturæ, & per naturam, id est, libertati; quamvis id ita ei natura dederit, ut ob justas causas quibusdam eripi non vetet; ut sit bonum separabile, quod peccato, aut fortuna possit amitti.

GRO-

contra naturam esse hanc servitutem: ut tamen facto hominis, id est, + pactione, aut delicto, servitus originem acciperet, + justitiæ naturali non repugnat, b ut alibi quoque ostendimus.

2. At eo, de quo nunc agimus, + gentium jure aliquanto latius patet servitus, tum quoad personas, + tum quoad effecta. Nam personas si spectamus, + non soli, qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habentur: + sed omnes omnino bello solenni publico capti, + ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt; ut ait *a* Pomponius. 2 + Neque delictum requiritur, sed par omnium sors est, + etiam eorum, qui *b* fato suo, + ut diximus, cum bellum repente exortum esset, intra hostium fines deprehenduntur.

a L. 5. §. 1. D. de captivis.
b L. in bello 12. D. de cap.
c L. cap. 58.

3. Polybius historiarum secundo: *c* τί δ' ἂν παθόντες ὑπὸ δίκην δόξαιεν ἁρμόζουσαν ἀποδεδωκέναι; τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἂν πραθέντες μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν· ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ τοῖς μηδὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεσαμένοις κατὰ τοὺς πολέμου νόμους ὑπόκειται παθεῖν· *quid*, inquit, *patiendum his est ut justa supplicia pendant? dicat forte aliquis vendendos cum liberis, & uxoribus, quandiu armis victi sunt. At hæc* c *belli lege etiam illis ferenda sunt, quia nihil impii commiserunt*. Atque eo fit id, quod Philo notat *d* his verbis; πολλοὶ πολλάκις καιροῖς ἀβουλήτοις τὴν σφόδρα ἀξίαν τὴν ἐκ γένους ἀπέβαλον ἐλευθερίαν· + *multi viri boni variis casibus nativam amiserunt libertatem*.

d Lib. omnem virum esse bonum liberum p. 866.

4. Dion Prusæensis *e* cum modos acquirendi dominii quosdam recitasset: τρίτος δὲ κτήσεως τρόπος, ὅταν ἐν πολέμῳ λαβὼν αἰχμάλωτον τοῦτον τὸν τρόπον ἔχῃ καταδουλωσάμενος. *ubi quem quis bello nactus captivum hoc modo, servum factum possidet*. Sic pueros bello captos abducere, πολέμου νόμοι vocat Oppianus de piscatu II. (vers. 316.)

e Orat. xv. pag. 242. A.

II. Neque vero ipsi tantum servi fiunt, + sed & posteri in perpetuum, nempe + qui ex matre serva + post servitutem nascuntur. Et hoc est quod + jure gentium servos nostros fieri, dixit *f* Martianus, qui ex ancillis nostris nascuntur. Servitio subjectum uterum, dixit *g* Tacitus, agens de 3 Germani ducis uxore.

f L. 5. §. 1. D. de statu hominum.
g Ann. 1. 59.

III. 1. + Effecta vero juris hujus + infinita sunt, + ita ut in servum (aa) domi-

GROTII.

b *Ut alibi quoque ostendimus*) Libro II. c. v. §. 27.

c *Belli lege*) *Servius* ad primum Æneidos (✝. 619.) de Hercule: *a cujus portu cum eum Laomedon arceret, occisus est, & ejus filia Hesione belli jure sublata comiti Telamoni tradita est, qui primus ascenderat murum, unde Teucer natus est*. Idem ad X. Æneidos eandem narrans historiam: *Hesionem Græci Trojanis reddere noluerunt, dicentes, se eam habere jure bellorum*. (vers. 91.) Josephus libro XIV. αἰχμαλωτισθέντας οὐ νόμῳ πολέμου· *cum capti essent non belli jure*. (cap. 12. §. 2. divis. Hudson.) τῷ τῶν δοριαλώτων νόμῳ· Idem alibi: δοριαλώτων θεσμῷ, *jure eo, quod in captos constitutum est*, ait *Menander Protector*. (pag. 91. 92. *Excerpt. Legat.* Edit. Hoeschel.) Multa huc pertinentia habes capite præcedente: quia scriptores captas res, captosque homines conjungunt, aut æquant.

GRONOVII.

2 *Neque delictum*) Ut quis improbo facinore reddiderit se dignum, qui libertate privetur.

3 *Germani ducis uxore*) Arminii, *Segestis* filia, quæ gravida in potestatem Romanorum venerat.

(aa) Locus *Senecæ* non est e *Lib. X. Contr.* 5. ut ex prima Editione reposuimus (nam in aliis I. pro X. irrepserat) sed e *libro* V. *Controv.* 34. in qua idem argumentum tractatur, ut patet ex titulo: unde natus error Auctoris nostri. J. B.

domino nihil non ficere, dixerit pater [a] Seneca. Nulla perpessio est, + quæ non + [4] impune servis illis imponatur, + nulla actio, quæ non quovis modo imperetur, aut extroqueatur: ita + ut etiam sævitia dominorum in serviles personas impunita sit, + nisi quatenus lex civilis sævitiæ modum, pœnamque ponit. *Apud omnes peræque gentes*, ait Cajus, [b] *animadvertere possumus dominis in servos vitæ, necisque potestatem fuisse*. Addit deinde, [5] + fines huic potestati positos ex lege Romana, in solo scilicet Romano. Huc pertinet illud Donati ad Terentium [c], *quid non justum domino in servum?*

2. + Sed & res omnes, quæ captæ fuerant, cum persona acquiruntur domino. Ipse servus, qui in potestate alterius est, ait [d] Justinianus, + nihil suum potest habere.

IV. Unde refellitur, aut certe [d] + restringitur eorum sententia, qui dicunt, [6] incorporalia belli jure non acquiri. (bb) + Nam verum est, non primo, ac per se acquiri, sed media persona, cujus ea fuerunt. + Excipienda tamen sunt ea; + quæ ex singulari personæ proprietate fluunt, ac proinde inalienabilia sunt, ut [7] jus patrium. Hæc enim + si manere possunt, manent penes personam: + si non, exstinguuntur.

V. 1. Atque hæc omnia + jure gentium, de quo agimus, + non aliam ob causam introducta sunt, quam [8] ut + tot commodis deliniti captores + libenter abstinerent a summo illo rigore, quo captos + & statim, & post moram interficere poterant, ut ante diximus. [e] + *Servorum appellatio*, inquit [e] Pomponius, *ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere*, + *ac per hoc servare, nec occidere solent*. Dixi, + ut libenter abstinerent: + neque enim quasi pactio est ut abstinere cogantur, + si jus hoc gentium spectes, + sed modus persuadendi ab eo, quod est [9] utilius.

2. + Eademque ex causa hoc jus etiam [10] in alios transcribitur, + perinde ut rerum dominium. + Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit, quia alioqui, + si summo jure captores uterentur, + illi ipsi nascituri non erant. Cui consequens est ut + nati [11] ante calamitatem, + nisi ipsi capian-

a *Lib. x. contr. 5.*

b *L. 1. D. de his, qui sui vel al. juris sunt. Inst. de his, qui sui, vel alien. jur. sunt.*

c *Andria actu 1. sc. 1. vers. 9.*

d *Instit. per quas pers. cuique acq. §. 3.*

e *L. 239. §. 1. D. de V. S.*

GROTII.

d *Restringitur eorum sententia, qui dicunt incorporalia belli jure non acquiri*) *Valerius Maximus* libro VI. c. IX. nu. 11. de Cn. Cornelio Asina: *qui consul a Pœnis apud Luparas captus cum belli jure omnia perdidisset.* δοῦλος ἄκυρος πάντων καὶ ἑαυτοῦ. *servus, aliarum rerum dominium non minus, quam sui ipsius perdidit. Philo*, libro omnem virum bonum esse liberum, (pag. 871. C.)

e *Servorum appellatio ex eo fluxit*) Vide & *Servium* ad IV. Æneidos, ubi originem vocis *saltem* explicat, (in vers. 327.)

GRONOVII.

4 *Impune illis imponatur*) Hinc servos in omnia obnoxios dicit *Florus* 3. 20.

5 *Fines huic potestati*) Hoc jus temperatum esse, certumque modum accepisse, ne infinitum foret.

6 *Incorporalia*) Res incorporales, quæ manu tangi nequeunt; sed in jure consistunt, §. 2. Inst. *de reb. corp.*

7 *Jus patrium*) Patriæ potestatis: nec enim qui patrem cepit, jus acquirit in liberos non simul captos.

8 *Ut libenter abstinerent*) Ut facilius sibi temperarent, seque continerent ab interficiendo.

9 *Utilius*) Nam profecto utilius vivum hominem servari ad opus, quem tamen, ubi velis, occidere possis, quam statim, priusquam ejus experientiam ceperis, occidi.

10 *In alios transcribitur*) Ut liceat hominem sic servatum vendere, vel donare, vel relinquere testamento, vel alio modo alienare cum eodem jure vel utendi, vel abutendi.

11 *Ante calamitatem*) Captivitatem parentum.

(bb) Vide in hanc quæstionem, PUFENDORFIUM nostrum, *de Jure Nat. & Gent.* libro VIII. c. 6. §. 19. J. B.

capiantur, servi non fiant. + Ideo autem natos maternæ esse conditionis, placuit gentibus, + quia serviles concubitus nec lege, + nec certa custodia erant constricti, + ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret. + At-
a Lib. 24. D. de statu hom. que ita capiendum Ulpiani *a* illud: *lex naturæ hæc est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur*, + id est, (cc) lex consuetudinis generalis ab aliqua ducta ratione naturali, quomodo juris naturalis vocem
b Lib. 11. c. XII. §. 26. + abusione quadam interdum sumi, alibi *b* quoque demonstravimus.

3. Non frustra autem a gentibus introducta hæc jura, + exemplo bellorum civilium intelligi potest, in quibus plerumque videmus captos interfectos, + quia in servitutem [12] redigi non poterant: quod & Plutarchus notavit *c*
c Pag. 1073. C. Othonis: & [f] Tacitus historiarum secundo *d*.

d Cap. 44. 4. Cæterum, + populine, an singulorum fiant qui capiuntur, ex his,
e L. 5 & l. 7. D. de acq. rer. dom. quæ de præda diximus, definiendum est; nam homines hac in re + jus gentium rebus æquavit. Cajus jurisconsultus *e* libro II. rerum quotidianarum: *item quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt: adeo quidem ut & liberi homines in servitutem deducantur.*

f Less. l. 2. cap. 5. dub. 5. + VI. 1. Quod tamen theologi *f* nonnulli sentiunt, + qui bello injusto capti sunt, + aut ex captis nati, iis [13] + fas non esse fugere nisi ad suos, + in eo eos falli non dubito. Idquidem interest, quod [g] si ad suos fugiant + fugiant + bello manente, + libertatem consequuntur ex postliminii jure: + si ad alios, + aut etiam pace facta ad suos, [14] vindicanti domino reddendi sunt. Sed + non ideo sequitur, animo quoque [15] injici (dd) religionis vinculum: + cum multa sint jura, [16] quæ tantum exterius judicium spectant, + qualia sunt hæc belli jura, quæ nunc exponimus. + Nec est quod objiciat

G R O T I I.

f *Tacitus historiarum secundo*) Et tertio, de Cremonensibus captis, *irritam prædam militibus fecerat consensus Italiæ.* (c. 34.)

g *Si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure*) Vide infra cap. IX. §. 5. *Plinius* naturalis historiæ VII. 28. de M. Sergio: *bis ab Annibale captus, bis vinculorum ejus profugus,*

G R O N O V I I.

12 *Redigi non*) Saltem more Romano, & Hebræo, 2. *Paralip.* 28. nam de aliis dubium facit *Justin.* 4 3. *sive victoribus captivitatis jure servissent*, n. 3.

13 *Fas non esse fugere*) Quasi alibi nec libertatem consequantur, & conscientiam lædant, tanquam furtum sui domino facientes.

14 *Vindicanti domino*) Ex eo, quod cap. præc. n. 25. traditur de captis apud populum bello, non permixtum jus reddi ex legibus, aut moribus gentis, a cujus partibus res, vel persona capta est.

15 *Injici religionis*) Sine peccato fugere talem servum non posse.

16 *Quæ tantum exterius*) Ad quæ obligamur tantum metu politici judicii, non etiam metu Dei.

(cc) Videtur omnino Jurisconsultus intelligere heic verum Jus Naturæ; & huc adludit locus CICERONIS, ab Eruditissimo SCHULTINGIO laudatus. *Not. in* ULPIAN. *fragm.* v. 8. *Ut enim Jure Civili qui matre est libera, liber est: item, Jure Naturæ, qui Deo matre est, Deus sit necesse est. De Nat. Deor.* III. 18. Volebant nimirum Jurisconsulti Veteres, ob incertitudinem Patris liberos extra connubium natos, matris conditioni accedere, ex ratione naturali. Verum in iis quidem, qui re vera vulgo concepti sunt, hoc suadet ipsa Ratio naturalis: at non in iis, quorum Pater notus est, ut potest omnino esse eorum, quos Mulier, quamquam serva, peperit. Nec citra præsumtionem civilem magis notus est, & certus Pater, quem nuptiæ demonstrant: quæ præsumtio etiam cessat, ubi validior in contrarium ratio adparet, ut ex *l. 6. D. de his qui sui vel al. jur.* manifesto patet. J. B.

(dd) Hoc verum est tantum, ubi nullum pactum inter Victorem, & bello Captum, intercessit. Diximus plura in Notis nostris Gallicis. J. B.

GRO-

objiciat aliquis, ex dominii natura talem in animo obligationem sequi: Respondeo enim, cum multæ sint dominii species, + posse & dominium dari, quod [17] tantum in judicio humano, & quidem coactivo valeat; + quod & in aliis juris generibus occurrit.

2. Tale enim aliquatenus & + jus est [18] testamenta nulla dicendi, (ee) ob deliquium solennitatis alicujus, quam jura civilia præscribant. *a* Probabilior enim sententia est, etiam + quod tali testamento relictum est, retineri salva pietate posse: + saltem quandiu ei non contradicitur. + Nec longe abit + dominium ejus, qui secundum leges civiles [19] mala fide præscripsit: + nam & hunc civilia judicia ut dominum tuentur. + Et hac distinctione facile solvitur nodus ille, quem Aristoteles nectit de cavillationibus lib. II. *b* cap. 5. ἆρα δίκαιον τὰ αὑτοῦ ἔχειν ἕκαστον; ἃ δ' ἄν τις κρίνοι κατὰ δόξαν τὴν ἑαυτοῦ, κἂν ᾖ ψευδὴς, κύριά ἐστιν ἐκ τοῦ νόμου· τὸ αὐτὸ ἄρα δίκαιον καὶ οὐ δίκαιον· *nonne jus est ut sua quisque habeat? at quæ ex animi sui sententia judex judicaverit,* (ff) *ex lege rata sunt.* + *Erit ergo* [20] *idem jus, & non jus.*

a Soto de just. & jur. l. IV. qu. 4. art. 3. Less. lib. 2. c. 14. dub. 3.

b Lib. II. cap. 25 p. 308. D. Paris.

3. + In nostra vero quæstione + nulla causa fingi potest, cur gentes aliud spectaverint, quam externum illud; nam facultas vindicandi servum, & cogendi, immo & vinciendi, & res ejus habendi, + sufficiebat ut captis captores vellent parcere: aut si tam feri essent ut + istis utilitatibus non moverentur, certe [21] + nec moturum eas fuerat vinculum aliquod animis injectum, quod ipsum tamen si omnino + sibi necessarium crederent, *h* + poterant exigere fidem, aut jusjurandum.

4. + Neque vero temere in lege, quæ non [22] ex æquitate naturali, sed + majoris mali vitandi causa lata est, ea sumenda est interpretatio, quæ peccato obnoxium faciat actum cæteroqui licitum. Florentinus + *c* Jurisconsultus, *nihil interest, quomodo captivus reversus est: + utrum dimissus, an vi, vel fallacia potestatem hostium evaserit.* Nimirum, quia hoc + jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu [23] plerumque & injuria sit, quo nomine & a Paulo *d* jurisconsulto (gg) nominatur: + jus quoad effectus quosdam: + injuria, si id, quod rei intrinsecum est, spectetur. Unde & hoc apparet, + si

c L. Nihil 19. princ. D. de capt.

d Lib. 19. princ. eod. tit.

GROTII.

h *Poterant exigere fidem, aut jusjurandum*) *Bembus* historiæ libro x.

GRONOVII.

17 *Tantum in judicio humano*) Cui quis adstrictus sit tantummodo legibus civilibus, non etiam lege conscientiæ.

18 *Testamenta nulla*) Pro non factis habenda.

19 *Mala fide præscripsit*) Qui tanquam usu captam possedit, quam scivit alienam esse, etsi scisse illum non possit probari.

20 *Idem jus, & non jus*) Est enim jus in judicio humano, & externo, non in foro conscientiæ, aut ut illi loquerentur, *jus politicum*, non *ethicum*.

21 *Nec moturum*) Non est credibile, faciliores fore ad misericordiam, si persuasum habeant sine gravi peccato in Deum fugere ab hac servitute, nisi ad suos, neminem posse.

22 *Ex æquitate naturali*) Qualis est lex servitutis ei, qui per hanc evadit mortem.

23 *Plerumque & injuria sit*) Quippe quo libertas aufertur nullum ob delictum, sed quod arma gesseris pro eo, cui fidem debebas.

(ee) Confer PUFENDORFIUM nostrum, *de Jur. Nat. & Gent.* libro IV. c. 10. §. 7. J. B.

(ff) Omissa heic, in omnibus Editionibus, hæc verba, *etiamsi falsa sint*, aut similia, quæ respondeant vocibus Græcis, κἂν ᾖ ψευδὴς, ut heic restituimus: nam mendose etiam in omnibus Editionibus concepta erant. J. B.

(gg) Non videtur *Paulus* cogitasse de injustitia illa intrinseca: alias pro certo po-

✝ si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducat, [i] aut laboris sui mercedem si quam supra alimenta præstari æquum est: ✝ modo ipse neque suo, neque publico nomini quicquam debeat domino, aut ei, cujus jus dominus acceperit. *a* Nec refert quod fuga talis, & subductio deprehensa graviter puniri soleant. ✝ Nam [24] & hæc, & alia multa faciunt potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expedit.

a Bannes 2.2. qu. 40.

5. Quod vero prohibent *k* ✝ canones *b* nonnulli suadere servo ministerium domini sui destituere, ✝ si ad servos referas, qui pœnam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt, præceptum est justitiæ: ✝ sin ad eos, qui bello injusto capti sunt, ✝ aut ex captis nati, ostendit, Christianos Christianis auctores potius patientiæ esse debere, quam rei talis, ✝ quæ quamvis licita, animos tamen a Christianismo alienos, aut alioqui infirmos, posset offendere. ✝ Similemque in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita, nisi quod illa magis videntur obedientiam a servis exigere dum serviunt, ✝ quod naturali æquitati consentaneum est, nam [25] alimenta, & operæ sibi mutuo respondent.

b C. si quis servum, 17. q.4.c.37. & c. seq.

VII. Cæterum ab iisdem, quos indicari cœpi, theologis illud dictum recte arbitror, ✝ servum domino [26] jus illud externum exsequenti resistere illæso justitiæ officio non posse. (hh) Est enim inter hoc, & ea, ✝ quæ diximus, manifesta discrepantia. Externum jus, ✝ quod quidem non sola agendi

ponere debuisset, omnia bella *Romanorum* justa fuisse, quum nullum fuerit, in quo Jus Postliminii locum non haberet. Sed in l. 19. D. *de Capt. & Postlim.* verba illa, *ut qui* PER INJURIAM *ab extraneis detinebatur*, significant tantum *per vim*, sive injustam, sive justam, quod spectat ipsum Hostem: & eo sensu sumitur *per injuriam*, in l. 3. §. 2. D. *ad Leg. Jul. de vi privata*, ut adtendenti patebit. J. B.

GROTII.

i *Aut laboris sui mercedem*) Huc pertinent ea, quæ a nobis ex *Irenao*, & *Tertulliano* allata sunt supra ad libri II. capitis VII. §. 2. ubi de Hebræis agitur Ægypto egressis, ad quos & hoc *Philonis* pertinet de vita Mosis: οἱ δ' ἐλαυνόμενοι καὶ διωκόμενοι, τῆς αὐτῶν εὐγενείας εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, τόλμημα τολμῶσιν ὁποῖον εἰκὸς ἦν τοὺς ἐλευθέρους καὶ μὴ ἀμνήμονας ὧν ἐπεβουλεύθησαν ἀδίκως· πολλὴν γὰρ λείαν ἐκφορήσαντες, τὴν μὲν αὐτοὶ διεκόμιζον ἐπαχθισάμενοι, τὴν δὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπέθεσαν, οὐ διὰ φιλοχρηματίαν, ἢ ὡς ἄν τις κατηγορῶν εἴποι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν· πόθεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρέτησαν ἀναγκαῖον μισθὸν κομιζόμενοι· ἔπειτα δὲ ὑπὲρ ὧν κατεδουλώθησαν ἐν ἐλάττοσι καὶ οὐχὶ τοῖς ἴσοις ἀντιλυπήσαντες· & quæ ibi sequuntur plura. *Illi autem cum ejicerentur, fugarenturque, nobilitatis sua memores, rem incipiunt dignam viris ingenuis, nec oblitis eorum, qua per injuriam, dolumque malum, pertulerant: multa enim spolia partim ipsi exportarunt; partim imposuerunt jumentis, non per avaritiam, aut quod calumniator aliquis dixerit, alieni cupiditatem. Unde enim hoc illis? sed primum quidem ut ministerii tam longi temporis mercedem sibi necessariam haberent. deinde pro servitute per vim imposita pœnam non parem, sed multo minorem expetentes.* (pag. 624.) Est similis historia Malchi viri sancti descripta ab *Hieronymo* in epistolis, & Langobardi Leuphis, quam nobis dat pronepos ejus *Paulus VVarnafredi* libro IV. (cap. 39.) Adde, si placet, & confessionem editam sub *Lanitii Patricii* nomine.

k *Canones nonnulli*) Ex *synodo Gangrensi*, vide quæ supra libro II. fine capitis V.

GRONOVII.

24 *Et hæc, & alia*) Ut supra de percussore hostis, & exploratore, sine perfidia, dictum est, 3. 4. 18.

25 *Alimenta, & operæ*) Ut quemadmodum dominus tenetur ad alimenta servo danda, ita servus ad operas reddendas.

26 *Jus illud externum exequenti*) Grave opus injungenti, verbis, aut verberibus, aut vinculis castiganti.

(hh) Non satis hic cohærent Principia Auctoris nostri, ut in Notis nostris Gallicis ostendimus. J. B.

GRO-

agendi impunitate, sed & [27] judiciorum tutela constat, + inane erit si ex adverso resistendi jus maneat; nam si domino vi resistere licet, + licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus + ex jure gentium dominum in illo dominio, ejusque usu, defendere debeat. + Est ergo hoc jus simile ei, quod summis in quaque civitate potestatibus alibi tributum est a nobis, ut vi illis resistere licitum, piumque non sit. Ideo & Augustinus + utrumque conjunxit, cum dixit: *ita a plebibus principes, & a servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, + & sperentur æterna.*

VIII. Sed & hoc sciendum est, [28] + jus istud gentium de captivis + nec semper receptum fuisse, + nec apud gentes omnes: quamquam Romani jurisconsulti + universaliter loquuntur, + partem notiorem indigitantes totius nomine. Sic [l] apud Hebræos, qui specialibus institutis ab aliorum populorum communitate segregabantur, [29] + perfugium *a* erat servis, nimirum, ut recte notant interpretes, + his, qui nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant: quali ex causa videri potest ortum jus, + quod in solo Francorum [30] servis datur *b* proclamandi in libertatem, quanquam id nunc quidem non tantum bello captis, + sed & aliis qualibuslibet servis videmus dari.

IX. 1. [m] + Sed & Christianis in universum placuit, *c* bello inter ipsos orto captos servos non fieri, ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati, quæ servorum sunt: merito sane; quia [31] ab omnis charitatis commendatore rectius instituti erant, aut esse debebant, + quam ut a miseris hominibus interficiendis abduci nequirent, nisi minoris sævitiæ concessione. Atque hoc a majoribus ad posteros pridem transiisse, inter eos, qui eandem religionem profiterentur, scripsit [n] [32] Gregoras *d*, nec eorum fuisse

a Deut. XXIII. 15.
b Bodin. dep. libro I. c. 5.
c Bart. in l. 24. D. de capt. Covar. in c. peccatum, p. 11. §. 11. in Vict. de jur. belli nu. 42. Boer decis. 178. Silv. in verbo bellum I. n. 1.
d Lib. IV.

GRONOVII.

[27] *Judiciorum tutela*) Ut non tantum possis omne jus domini usurpare in servum ex captivo, sed id jus etiam possis judiciis defendere, & per judicem in eo juveris.

[28] *Jus gentium de captivis*) Apud Indos servitutem nullam esse scribit *Strabo* libro 15. pag. 710. Nisi accipiendum est de eo, quod dixit n. 6. *ut si ad alios, quam ad suos, aut pace facta ad suos refugerint, vindicanti domino reddendi sint.*

[29] *Perfugium erat servis*) Videtur accipiendum de transfugis. (De omnibus servis, aliarum scilicet gentium, quicumque apud *Hebræos* fugiebant. Vide Clarissimi CLERICI *Comment.* in locum laudatum. Nimium, heic *Deus*, in gratiam *Israelitarum*, jure suo summo in res aliorum Populorum utebatur. J. B.

[30] *Servis datur proclamandi*) Ut servus peregrinus, simulatque terram Francorum tetigerit, eodem momento liber fiat.

[31] *Ab omnis charitatis*) Christo. In illis cessabat ratio, quæ prima hoc jus gentium introduxit, nempe ut quos poterant occidere, illis mallent parcere suæ utilitatis causa.

[32] *Gregoras*) Circa ann. Christi 1260. Michaele Palæologo Imperatore Constantinopolitano.

GROTII.

l *Apud Hebræos*) Vide præceptorum veterum CLXXX.

m *Sed & Christianis*) Sed & Essenis, a quibus ortum primi Christiani duxere. Vide *Josephum* (Ant. Jud. libro XVIII. cap. 1. §. 5.)

n *Gregoras*) Libro IV. ubi hæc verba: νόμος γὰρ ἐστὶν οὗτος ἄνωθεν ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ κρατῶν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ἀκήρατος, οὐ μόνον Ῥωμαίοις καὶ Θετταλοῖς, ἀλλὰ καὶ Ἰλλυρίοις καὶ Τριβαλλοῖς καὶ Βουλγάροις, διὰ τὴν τῆς πίστεως κοινωνίαν, τὰ μὲν πράγματα μόνα σκυλεύειν, τὰ δὲ σώματα μὴ ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ φονεύειν ἔξω τῆς πολεμικῆς παρατάξεως μηδένα· *mos hic est ab antiquo deductus ad posteros, nec corruptus unquam, non Græco-Romanis modo, & Thessalis, sed Illyriis quoque, Tribállis, & Bulgaris, propter fidei consortium, ut res quidem in prædam vertere liceat homines autem*

fuisse proprium, qui sub Romano imperio viverent, sed commune cum 33
Thessalis, Illyriis, Triballis, & Bulgaris. Atque ita hoc saltem, quanquam exiguum est, perfecit reverentia Christianæ legis, quod cum 34 Græcis inter se servandum olim diceret *a* Socrates, nihil impetraverat.

2. Quod autem hac in parte Christiani, idem & ° Mahumetistæ inter se servant. *b* Mansit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi donec persolutum sit pretium, cujus æstimatio in arbitrio est victoris: nisi certi aliquid convenerit. Jus autem hoc captos servandi solet concedi singulis, qui ceperunt, extra personas eximiæ dignitatis: in has enim reipublicæ, aut ejus capiti jus dant plerarumque gentium mores.

a Plat. v. de rep. pag. 469. C.
b Bart. in l. 12. D de neg. gestis Boer. decis. 178. Constit. reg. Hisp. l. VIII. tit. 26. par. 2.

autem nec captivos facere, nec interficere extra prælii tempus. (Pag. 55. Edit. Genev. 1616.) *Adamus Bremensis* de sancto Ansgario: *inde Hammaburg reversus de venditione Christianorum Nordalbianos correxit*. Meminit hujus moris & *Boerius* decisione clxxviii. additque, servari in Francia, Anglia, Hispania, ut si captus sit dux, comes, baro, is non militum sit, sed principis bellum gerentis.

o *Mahumetistæ inter se servant*) *Chalcocondylas* libro III. *Leunclavius* libro III. & libro XVII. *Busbequius* epistola exoticarum tertia, pag. 162. *Ed. Elzev.*)

GRONOVII.

33 *Thessalis, Illyriis, Triballis*) Qui tum temporis ab imperio Rom. defecerant, & suo jure utebantur. Inter quos Bulgari erant novi populi, Scytharum coloni, qui expulsis Romanorum subjectis in Mœsia inferiore sedes collocaverant.

34 *Græcis inter se*) Ne qui Græcorum a Græcis in bellis ipsorum inter se caperentur, vincentium servi fierent, non erant auditus.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. VII.

HActenus Auctor egit de jure interficiendi hostes, & de jure vastandi, ac capiendi res eorum: sequitur jam jus, quod hosti competit in captivos, & victos. Cum vero Auctor principia juris naturę vix tangat, paucis ea præmittere hic licebit.

PROPOSITIO I.

Quicquid hostis ab hoste capit, jure ei quæsitum est & in res, & in personas.

DEMONSTRATIO.

Ex præcedentibus enim constat, omnia in hostem licere, sine quibus reparatio juris obtineri, aut jus nostrum defendi non potest. Sine captura autem rerum, & personarum id fieri nequit; adeoque occupatio hæc licita est, quia tendit ad juris nostri reparationem. Idque verum est non tantum ad quantitatem debiti, aut ad modum pœnæ, sed in infinitum: neque saltem quoad effectus dominii externos, sed quoad effectus veri dominii. Adeo ut in personas quoque captas omne jus hosti quæratur, quod natura in eos cadere, ac homo ipse in se habere potest: quæ nervose explicat Imperator in §. 18. *Inst. de rer. div. Item ea, quæ ex hostibus capimus, jure gentium statim nostra fiunt, adeo quidem ut & liberi homines in servitutem nostram deducantur.*

PROPOSITIO II.

Hinc hostis captus ex libero fit servus.

DEMONSTRATIO.

Servitus enim nihil aliud est, quam quando quis jure belli redigitur in alterius pote-

testatem, vel ut Imperator in §. 3. *Inst. de jure personarum* ait, *qua quis alieno dominio subjicitur*. Quod non repugnat juri naturæ, quia cum occidi hostis possit, multo magis capi poterit. Onde servi a servando dicti sunt, *l.* 4. *ff. stat. hom.* §. 4. *Inst. d. t.* Equidem natura omnis homo liber est; & negari nequit, contra hanc libertatem naturæ esse, alieno dominio subjici: interim tamen jure naturæ hæc subjectio licita est, vel ex propria dispositione, vel ex jure belli, quatenus ad reparationem juris nostri pertinet.

PROPOSITIO III.

Natura servitus consistit in potestate in operas, & res servi, quas ex operis acquirit.

DEMONSTRATIO.

Victus enim hoc solum jus reliquum habet, nimirum, jus disponendi de operis suis, & iis lucrandi. Hoc jus ergo plenarie redactum est in potestatem capientis, adeo ut hic imperet operis servi, & ex illis sibi acquirat.

Notanter autem diximus, acquiri saltem res, quæ ex operis servi veniunt; non alias res, quas habuit dum caperetur, quia capiens jam prædæ jure eas cepit, nedum eas, quas forte domi reliquit, quia illæ occupatæ non sunt, indeque ejus manent ex judicio suæ civitatis, quo injuria captus dicitur. *L.* 19. *pr. ff. de capt. & postl.*

PROPOSITIO IV.

Jus ergo vitæ, & necis in servum non competit, nisi jure talionis.

DEMONSTRATIO.

Acquirit enim victor tantum illud jus, quod victus in sua potestate habuit: at vita non est in capti potestate, sed id jus Dei est, quod sine injuria in Deum auferri homini nequit. Sane, sola illa ratio, ex qua hosti vita eripi potest, in captis cessat: cessat, inquam, necessitas, quia captus juri nostro amplius non resistit. *Vid. c.* 4. §. 10.

Equidem communi quasi gentium usu invaluit, ut capti interfici possint; sed hic abusus est. Excesserunt gentes terminos legitimæ servitutis, unde non magis jus oritur quam ex cultu idolorum, qui itidem omnibus fere gentibus communis est, etsi quam maxime naturæ adversetur.

Excipimus autem merito casum talionis: si nimirum gens illa, ex qua capti originem ducunt, jus vitæ, & necis in servos exercet; tunc enim eodem jure quoque in eam uti possumus. Romani Cluvianos vi captos puberes, quia in Samo præsidium Romanum deditum occiderant, omnes interfecerunt. *Liv. l.* 9. *c.* 31. Vide *supra l.* 3. *c.* 4. §. 13. *L.* 2. *c.* 20.

Additio.

„ Ex principiis Auctoris alia est licentia „ in captos, quæ ex *jure naturæ* oritur, „ alia, quæ ex *jure gentium*.

„ JURE NATURÆ enim lædere hostem „ non licere, ait, nisi justa belli causa ad„ sit, idque ad reparationem juris sit ne„ cessarium; indeque personas capiendi jus „ quidem hoc modo esse, at tantum ad „ eum effectum, ut operas perpetuas ser„ vus præstet, non autem ut jus vitæ, & „ necis in eum, nedum in ejus posteros „ competat. *L.* 2. *c.* 5. §. 27. *seq.*

„ JURE GENTIUM autem lædi ho„ stem ex injusta quoque causa, & in in„ finitum posse, fingit, adeo ut & occidere „ captos liceat; idque jus ad posteros quo„ que extensum esse, putat, *h. c.* 7. §. 1. 2. „ Fugere tamen servos posse si ex injusta „ causa capti sunt, *ibid.* §. 6.

„ Quid *jure naturæ laxiori*, i. e. ex re„ gulis perfectionum in captos statui de„ beat, explicat infra *c.* 14. *per tot.*

„ Equidem jus in victos, & in nostram po„ testatem redactos eodem fundamento ni„ titur, quo jus interficiendi hostem, ac ca„ piendi, & vastandi res ejus; hostes enim „ ex judicio nostræ civitatis injuria omnia „ agunt, armis nos, civesque civitatis no„ stræ persequuntur, insidias vitæ nostræ „ struunt, cædibus civitatem nostram im„ plent, sanguinem innocentem civium ef„ fundunt, res nestras vi auferunt, rapi„ nas committunt, ferro, igneque res no„ stras vastant, &c. Tales igitur hostes ex „ judicio nostræ civitatis rei sunt plurimo„ rum criminum, vita eorum vix sufficit „ ad expianda hæc crimina, & mori merue„ runt ex justo talionis jure.

„ Quando igitur quidam hostium in no„ stram perveniunt potestatem, eoque judicio „ nostræ civitatis subjiciuntur, nihil obstat „ quo minus in hos reos animadvertere, „ & talionem ipsis infligere, i. e. capite „ eos plectere, & bonis eos privare in pœ„ nam possimus. Sane, cum inter privatos „ is, qui ope, & consilio alium adjuvit, „ ideo puniri possit, *l.* 2. *c.* 17. §. 7. *seq &* „ *c.* 21. §. 1, nulla ratio dari potest; cur „ non inter gentes idem obtineat.

„ Neque huic *obstat*, quod v. g. senes, aliique,

„ aliique, qui militiæ operam non dant, „ horum criminum rei non sunt, adeoque „ tallo ex ea ratione in eos statui non pos„ sit, nam subditi omnino causa sunt il„ lorum criminum, dum judicium Princi„ pis sequuntur, & sequi tenentur, dum „ opibus suis, consilio, &c. Principi assi„ stunt: adeoque tanquam participes deli„ cti puniri omnino possunt. *Vid. Grot. l. c.* „ 17. §. 7. *seq.* & *c.* 21. §. 1. *seq.*

„ Atque hæc ratio est, cur apud omnes „ fere gentes jus vitæ, & necis in captos „ jure exerceri credatur. Gajus inter modos „ acquirendi juris gentium (quod nimi„ rum cum ipso humano genere proditum „ est, *vid. l.* 1. *pr. A. R. D.*) refert *ea*, „ *quæ ex hostibus capiuntur*, *adeo ut* & „ *liberi homines in servitutem deducantur*, „ *l.* 5. §. *f.* & *l.* 7. *pr. A. R. D.* Et ali„ bi ait: *apud omnes peræque gentes ani*„ *madvertere possumus*, *dominis in servos* „ *vitæ*, *necisque potestatem fuisse*. L. 1. *ff.* „ *his*, *qui sui*, *vel* &c. Sed & ipse Im„ perator inter modos acquirendi natura„ les recenset res nullius, §. 12. *seq. Rer.* „ *div.* & tum pergit: *item ea*, *quæ ab* „ *hostibus capimus*, *jure gentium nostra fiunt*, „ *adeo quidem ut* & *liberi homines in ser*„ *vitutem nostram deducantur*, *lib.* 4. §. 1. „ *stat. hom.* Hinc Ulpianus servitutem no„ tanter definit, CONSTITUTIONEM „ JURIS GENTIUM, *qua quis alieno do*„ *minio contra naturam subjicitur*: is au„ tem intelligit per *jus gentium* jus, quod „ solis hominibus commune est, *l.* 1. §. 4. „ *just.* & *jur.* seu quod, juxta Gajum, ra„ tio naturalis inter omnes homines con„ stituit. *l.* 9. *ff. just.* & *jur.*

„ Neque *obstat*, ipsos JCtos Romanos as„ serere, *natura* cognitam non esse servi„ tutem, *l.* 4. *just.* & *jur.* & constitutio„ nem illam juris gentium esse *contra na*„ *turam*, *l.* 3. §. 1. *stat. hom.* Nam verum „ est servitutem *natura* cognitam non es„ se, quia omnes homines in *statu naturæ* „ *primævo* liberi nascebantur, uti id ex„ plicat Ulpianus ipse in *d. l.* 4. *just.* & „ *jur.* Si proinde libertas ea aufertur, id „ *fit contra naturam*, seu contra statum il„ lum naturæ primævum, contra illum in„ stinctum brutis æque, ac hominibus in„ dictum, adeoque contra illud jus, seu „ facultatem naturæ, quam natura omnia „ animalia docuit. At id non impedit quo„ minus *jure naturæ*, quod solis gentibus „ commune est, & quod ratio naturalis „ inter omnes homines constituit, illa li„ bertas jure, & in pœnam auferri possit.

AD §. I.

NATURA *quidem*, *i. e. citra factum humanum*, *aut primævo naturæ statu*) „ „ Recte Auctor ait, in primævo rerum sta„ tu, i. e. a natura, omnes homines libe„ ros esse; quod constat aperte ex motu „ illo, & instinctu singulis creaturis a Crea„ tore indito, ex facultate illa naturali agen„ di quicquid lubet, quæ homini connata „ est, & ex qua satis constat, Deum ho„ mines liberos esse voluisse.

Quo sensu) „ Nimirum, ut fit contra na„ turam, i. e. contra instinctum illum, quem „ natura omnibus animantibus indidit.

Quod a Jurisconsultis dictum est, *contra naturam esse hanc servitutem*] „ Quia con„ trariatur motui, & instinctui, quem na„ tura indidit humano generi; repugnat, „ inquam, facultati illi agendi quicquid „ lubet, quæ homini connata est.

„ Non autem contrariatur juri naturæ, „ seu gentium, quia libertas, seu facultas „ naturalis agendi homini auferri justa ex „ causa potest.

Pactione, *aut delicto*) „ Supponit Auctor, „ servitutem consistere in sola obligatione „ præstandi perpetuo operas; tale autem „ pactum non repugnare justitiæ naturali „ Deinde jus operarum in pœnam quoque „ auferri posse delinquentibus, ait. Nos „ etiam jus vitæ, & necis ex servitute „ inferri, diximus.

Justitiæ naturali non repugnat] „ Victor „ enim, qui jus capiendi habet, & actu „ personam capit, i. e. eam in suam pote„ statem redigit, omnia jura acquirit quæ „ victus in se habet, & omnia per eum „ acquirit, quæ homo per hominem acqui„ rere potest. Hinc servitus infert 1. jus ple„ narium in operas servi, adeo ut ille ni„ hil agere nisi imperatus possit: 2. jus in „ omne illud, quod ex operis servi quæri„ tur; cum enim servus nudum sit instru„ mentum domini, & operæ ejus in pote„ state domini sunt, omne commodum ope„ rarum non est instrumenti, sed causæ, „ 3. jus in res servi: & præterea 4. jus „ in ejus vitam, propter injuriam ab ho„ ste illatam.

Gentium

2 *Gentium jure aliquando latius patet servitus*] „ Immo non datur jus gentium. Sed & dictum est, servitutem, quam juri gentium hic adscribit, ejusque effectus, esse ab ipsa natura.

Tum quoad effecta] „ *Vid.* §. 3.

Non soli, qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habentur] „ Adeoque qui pacto servi fiunt, *vid. n.* 1. *Deditionis* enim finis est ut victor arbiter fiat victi, *l.* 3. *c.* 20. §. 50. *n.* 5. Sane, dediti apud Israelitas servitutem personalem servire cogebantur. *L.* 2. *c.* 13. §. 4. *n.* 3. De *promittentibus* servitutem, & quatenus id justitia naturalis permittat, egimus *l.* 2. *c.* 14. §. 2. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 5. §. 27. & 28. *l.* 1. *c.* 3. §. 8.

Sed omnes omnino bello solenni publico capti] „ Diximus passim, 1. bellum solenne eo sensu, quo Auctor id statuit, non dari. Diximus 2. servitutem hanc non oriri ex jure gentium, sed ex naturæ jure.

Ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt) „ Tunc enim demum vere sunt in potestate, & custodia nostra; adeoque tunc demum capti sunt: idem igitur hic obtinet, quod in rebus captis. *Vid. cap. præc.* §. 3.

Neque delictum requiritur] „ Immo hostis semper ob delictum fit servus, quia scilicet factum suæ civitatis defendit opere, vel opibus suis, vel consilio; adeoque causa est, quod cives nostri injuria occidantur, spolientur, &c. Ex judicio igitur civitatis nostræ hostis homicida est, & prædo; quod judicium cum effectu in eum exerceri potest, ubi in nostram redigitur potestatem.

Etiam eorum, qui fato suo &c. intra hostium fines deprehenduntur] „ Nam hi quoque delinquunt, quia tenentur causam principis defendere, & actu opibus suis defendunt, ejusque judicium sequuntur. Unde notandum, *fatum* hic esse quod deprehendantur: non vero fatum est quod in servitutem redigantur.

Ut diximus] *c. præced.* §. 12.

3 *Multi viri boni*) „ Immo ex judicio nostræ civitatis hostis semper injuriam facit; adeoque hactenus nunquam erit vir bonus is, qui captus est.

AD §. II.

1 SED *& posteri in perpetuum*) Verum non est, filios in servitutem parentum succedere jure naturæ; tum quia omnis successio est juris civilis, tum quia libertas cuique hominum separatim, & proprio jure a natura competit: sublata ergo bello libertate patris, non tollitur libertas filiorum, qui capti nunquam fuere. Uti ergo libertas non transit ad hæredes, ita nec privatio libertatis. Conf. *l.* 2. *c.* 5. §. 27.

At ex eodem abusu illo gentium, quo victores jus vitæ, & necis sibi arrogare, adeoque captos jure hominum privare solent, etiam servitus ad posteros extensa fuit; idque apud Græcos, Romanos, Germanos, aliasque gentes ita observatum est *l.* 4. §. 1. *ff. de stat. hom.*

Additio.

„ Auctor statuit, jure naturæ filios non sequi conditionem parentum: quia ea demum servitus naturali justitiæ convenit, quæ ex pactione est, & ex delicto, quæ utraque cessat in posteris servi. *Vid.* §. 1. *n.* 1. Unde Auctor hunc effectum demum juri gentium tribuit, quod in bello solenni ad effectus externos liberi quoque servorum servi fiant, *d.* §. 1. *n.* 1.

„ At diximus, verum non esse, jus hoc, *quo posteri quoque servi fiunt*, esse ex jure gentium voluntario, & tribuere saltem effectus externos in bello solenni: nam nec datur jus gentium, nec bellum tale solenne; adeoque frustra de ejus effectibus externis quæritur.

„ Igitur juris naturalis est ut partus ancillæ sequatur ventrem. Unde Martianus ait, jure gentium servos nostros esse, qui ex ancillis nostris nascuntur. *L.* 5. §. 1. *de stat. hom.* Neque iniquum id esse, ex ipsa lege divina probatur. *Lev.* 25. *v.* 44. *seq. Exod.* 21. *v.* 4. Ratio naturalis hæc videtur, quod liberi sint vera portio viscerum maternorum: *l.* 1. §. 1. *de ventr. insp.* Et cum liberi sint pars universitatis seu civitatis, pœnæ quoque universitatis in hanc partem statui possunt. At male hæc servitus extenditur ad jus vitæ, & necis; uti alibi probavimus.

Qui ex matre serva) „ Imperator in §. 4. *Inst. de jure pers.* ait, *servos aut nasci, aut fieri: nasci ex ancillis nostris, &c.*

Post servitutem) „ Secus ergo si tempore conceptionis libera fuerit quia superveniens calamitas non nocet libertati semel quæsitæ: vel si tempore nativitatis libera fuerit, etsi serva conceperit; *pr. &* §. 1. *Inst. de ingen.* Sed hæc constitutio est me-

„ meri juris civilis in favorem libertatis „ prodita.

Jure gentium servos nostros fieri, dixit Martianus, qui ex ancillis nascuntur) „ Loquitur Martianus de jure gentium, quod „ natura intergentes constituit, non de fi„ cto aliquo jure gentium voluntario.

AD §. III.

EFFECTA) „ Quæ jus gentium contra „ jus naturæ servituti in bello solenni tribuit quoad effectus externos. *Vid.* §.1. *n* 2.

Infinita sunt] „ i. e. nullis finibus li„ mitata.

Ita ut in servum domino nihil non licere &c.) „ Ita ut non tantum jus nobis com„ petat in eorum operas, res, & liberos „ sed in eorum vitam,

Seneca] „ 10. *controv.* 5. Conf. *Sen. l.* 1. „ *de clem. c.* 18. *Flor.* 3. 20.

Quæ non impune illis imponatur] „ Ex hy„ pothesi enim Auctoris jus gentium non „ verum jus dat, sed saltem impunitatem „ quod alibi refutavimus: jus in servos ex „ ipsa naturæ ratione deduximus.

Nulla actio, quæ non quovis modo impetretur, aut extorqueatur] „ Omnis enim eo„ rum actio, omnisque utilitas, quæ ex il„ la actione provenit, ad dominum perti„ net, cujus jure, & nomine agunt, *Vid.* „ *c. praeced.* §. 9.

Ut etiam sævitia dominorum in serviles personas impunita sit) „ Tacitus de Mo„ ribus Germanorum *c.* 25. ait: *verberare* „ *servum, ac vinculis, & opere coercere ra*„ *rum; occidere solent non disciplina, & se*„ *veritate, sed impetu, & ira, ut in inimi*„ *cum, nisi quod impune*. Immo non sal„ tem impunita est, sed & licita ex na„ turali illa ratione, quod servus injuria „ reparationi juris nostri restiterit, & quod „ ope ejus concives nostri occisi, & res „ nostræ raptæ fuerint.

Nisi quatenus lex civilis sævitiæ modum, pœnamque ponit) „ Jure Romano servi do„ minos nimie severos deserere, vel ad sta„ tuas confugere potuerunt. *Vid. supr. l.* 2. „ *c.* 5. §. 29. *n.* 2. & *inst. cap.* 14. §. 6. *n.* 4. „ Sed & apud Grecos ad libertatem procla„ mare licebat, *d. c.* 14. §. 6. *n* 4. Conf. „ *Sen. de clem.* 1. *c.* 18. 3. *Benef.* 22. At id „ juris est positivi, quod perfectioni chri„ stianæ maxime convenit.

Apud omnes peræque gentes) „ Atque „ hoc ipsum jus a naturali ratione ortum „ esse, tradit idem Gajus. *l.* 9. *ff. de just.* „ & *jur.*

Fines huic potestati positos) „ Nam ex „ constitutione Antonini illi, qui sine causa „ servos occidunt, non minus puniuntur, „ quam illi, qui servum alienum. Sed & „ major asperitas ejusdem Principis constitu„ tione coercetur: *L.* 1. §. *f. his, qui sui*, „ *vel. al.* adeo ut si vel durius habiti, vel „ injuria infami affecti sunt, liberentur a „ potestate domini, *l.* 2. *ff. eod.* Et Hadria„ nus Umbriciam quandam matronam in „ quinquennium relegavit, quod ex levis„ simis causis ancillas atrocissime tractas„ set, *d. l.* 2. *in f.*

Sed & res omnes, quæ captæ fuerant) „ Hæ enim victori cedunt jure prædæ, „ non vi servitutis.

Nihil suum potest habere) „ Et in *l.* 1. §. „ 1. *ff. de his, qui sui, vel al. &c.* traditur „ *quod quicquid per servum acquiritur, do*„ *mino acquiratur*. Adde §. 2. *Inst. Eod.* „ Omne enim jus personæ in potestate vi„ ctoris est. Vide Ropolanam juxta hæc „ principia differentem apud *Thuan. l.* 13. „ *p.* 254. *Tesm. b.*

AD §. IV.

Restringitur eorum sententia, qui dicunt, incorporalia belli jure non acquiri) Res incorporales sunt, ad quarum substantiam corpus non pertinet, & vel personis insunt, vel rebus: quibus proinde captis simul jura illa inhærentia capta censetur,

Nam verum est, non primo, ac per se acquiri, sed media persona, &c.) „ Cui „ jura illa inhærent,

Excipienda tamen sunt] „ Servus ea re„ tinet, 1. quæ juris naturæ præceptivi sunt; „ hinc tenetur educare liberos, abstinere „ ab incestu, & a criminibus, &c. 2. ea, „ quæ facti sunt; hinc ipse possessionem, ubi „ de jure non quæritur, arripere, solutio„ nem accipere, &c. potest: 3. jura, quæ „ domi habet; unde jus patriæ potestatis, „ jura conjugii, dominium rerum, jus in „ liberos, actiones, &c. retinet, quia facul„ tas revertendi non est in perpetuum sub„ lata. Sed & ex judicio suæ civitatis injuria „ captus dicitur, indeque reversus omnia il„ la jura continuat, ac si nunquam captus

„ fuis-

„ fuisset. *Vid. infr. c.* 8. §. 4. *cap.* 9. §. 6. „ *seq.*

Quæ ex singulari personæ proprietate fluunt, ac proinde inalienabilia sunt, ut jus patrium] „ Rationem, cur servus ea jura „ retineat, jam allegavi, quia scilicet in „ sua civitate injuria captus dicitur.

Si manere possunt, manent penes personam] „ Possunt autem manere non tantum in liberos domi relictos, & non captos, sed „ in liberos simul captos, vel postea natos: „ nam etiam servi educare tenentur liberos, &c.

Si non, extinguuntur] „ Hinc possessio, „ & matrimonium, reverso servo redintegrari novo facto debuerunt apud Romanos, *l.* 23. §. 1. *ff. seq. poss. l.* 14. §. 1. *ff.* „ *Capt. & postl. Vid. infra c.* 9. §. 9.

AD §. V.

JURE *gentium, de quo agimus*] „ Scilicet, quod in bello solenni gentes inter „ se introduxere; at quale non existere, „ diximus.

Non aliam ob causam introducta sunt] „ Immo commoda illa ex ipso jure naturæ „ sequuntur; adeoque frustra fingitur, a „ gentibus demum esse introducta.

Tot commodis deliniti] „ Dum ex operis „ servorum, eorumque posterorum sibi acquirunt.

Libenter abstinerent a summo illo rigore] „ Equidem exinde sequitur, utile magis „ esse servare captos, quam eos interficere: at id non impedit, quo minus servati occidi possint. Rationem, cur capti occidi possint, ex jure naturali sequi, demonstravimus.

Et statim, & post moram] „ *Vid.* supra „ c. 4. §. 10.

Servorum appellatio ex eo fluxit] „ Conf. „ *August. de Civ. Dei, l.* 19. *c.* 15 *l.* 4. §. 2. „ *ff. jus pers. l.* 239. §. 1. *V. S, Tesm. b*

Ac per hoc servare] „ Unde servi a servando dicti, *l.* 4. *ff. stat. hom.* §. 4. *Inst.* „ *Jur. pers.*

Ut libenter abstinerent] „ Ut ultro spe „ illius commodi parcerent.

Neque enim quasi pactio est ut abstinere cogantur] „ Adeoque ex hypothesi Auctoris „ hoc est jus gentium, quod non introductum est cum mutua obligatione. *Vid. supra c.* 1. §. 8. *n.* 2. Quam distinctionem „ alibi rejecimus. *Diss. proœm. IV.* §. 521.

Si jus hoc gentium spectes] „ Scilicet voluntarium.

Sed modus persuadendi ab eo, quod est utilius] „ Adeoque suis commodis consulit „ dominus si captum servat ad opus: at „ ad id non obligatur.

Eadem ex causa hoc jus in alios transcribitur] „ Scilicet, ut commodis præfatis, „ aut spe pretii in casu alienationis deliniti capientes libenter a cæde abstinerent.

Perinde ut rerum dominium] „ Hoc quoque a natura est; cum enim omne jus „ capti, & vita quoque ejus sit in mea potestate, jus hoc in alterum transferre, „ adeoque servum alienare possum. Atque „ ideo servus pecudis instar habetur, quæ „ in dominio nostro est, & de qua pro lubitu disponere possumus.

Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit] „ Causa vera est, non quia „ gentibus id placuit, nedum ex allegata „ ratione; sed quia jure naturæ id, quod „ ex re mea nascitur, meum est. *Vid. supra l.* 2. *c.* 5. §. 29.

Si summo jure captores uterentur] „ i. e. „ captos interficerent.

Illi ipsi nascituri non erant] „ Sensus videtur esse, quod nati ob beneficium a „ captoribus acceptum servi fiant, & alienari possint; si enim captores parentes „ natorum interfecissent, ipsi nascituri non „ fuissent. At non concludit hæc ratio: si „ enim nati jure naturæ in servitutem redigi non possunt, uti Auctor statuit, gentes suo consensu jus hoc eis auferre nec „ potuerunt, nec voluerunt, & adeo beneficium futurum non esset quod nascantur, ut magis ipsis consultum foret si „ non nascerentur. Vera igitur ratio est, „ quod sint vera portio ancillæ.

Nati ante calamitatem servi non fiunt) „ Quia tota ratio ibi cessat; non enim „ nati sunt ex re, quæ tum mea fuit: eodem modo uti fructus ante venditionem „ fondi percepti non acquiruntur emtori.

Nisi ipsi capiantur) „ Tunc enim servi „ fiunt non jure ventris, seu matris, sed „ jure captivitatis.

Ideo autem natos maternæ esse conditionis placuit) „ Immo id a natura est, & non „ ex placito gentium.

Quia serviles concubitus nec lege) „ Immo „ requisita juris naturalis etiam inter servos „ observari debuerunt. Ita enim requireba-

L 2 tur

„ tur 1. consensus mutuus de perpetuo co„ habitando; 2. ut maturi essent; 3. ut „ extra gradus prohibitos nuberent, &c.

Nec certa custodia erant constricti) „ Deductio in domum, per quam uxor con„ stituebatur in potestate mariti, est me„ ri juris civilis: jure naturæ sufficit, par„ tes se conjungere ad perpetuam vitæ „ consuetudinem; atque hoc sufficit ad „ matrimonium.

Ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret) „ Immo præsumtio illa æque „ certa est in contubernio servorum, ac „ in nuptiis liberarum personarum: certi„ tudo enim illa utrobique oritur ex per„ petua illa vitæ consuetudine, quam jun„ gentes sibi invicem promittunt.

Atque ita capiendum Ulpiani illud) „ Immo Ulpiani dictum in *l.* 24. *ff. stat. hom.* „ huc plane non pertinet. Non enim lo„ quitur de servis, sed de spuriis, qui ex „ ratione naturali sequuntur matrem, non „ patrem, quia de eo non constat, utpote „ cum mater promiscue corporis quæstum „ fecerit. De tali autem spurio ibi agi, „ patet ex *l.* 23. *ff. Eod.*

Id est, lex consuetudinis naturalis ab aliqua ducta ratione naturali) „ Quam gentes ex hypothesi Auctoris in eo posue„ runt: quod partus nasciturus non fuisset „ si capiens patrem captum necasset. Quod „ supra examinavimus.

Abusione quadam interdum sumi, alibi quoque demonstravimus] „ Immo JCti nun„ quam eo sensu vocem legis naturalis ad„ hibent. Conf. *supra l* 2. *c.* 19. §. 1. *n.* 1. „ omnium minime in *d. l.* 24. ubi de vera „ naturæ lege agitur, & ubi ratio natura„ lis adest.

3 *Exemplo bellorum civilium intelligi potest*). „ A bello civili argumentum juris nunquam „ peti potest, quia quicquid ibi fit, inju„ ria fit; ergo tali bello capti injuria oc„ ciduntur, & injuria servi fiunt.

Quia in servitutem redigi non poterant) „ Eadem ratione, qua in servitutem redigi „ non poterant, etiam non potuerunt in„ terfici, quia scilicet id saltem ex necessi„ tate, & deficiente judice licitum fit. At „ judex non deficit in bello civili, & si qui„ dam cives eum negligunt, injuria negli„ gunt, & non bello, sed imperio coerceri „ debent. Conf. 2. *paralip. c.* 28. *per tot.*

4 *Populine, an singulorum fiant*) „ Auctor „ distinguit, an in actu bellico, & in mini„ sterio publico capti sint, an in actu priva„ to extra ministerium publicum. Illo casu „ ait, jure gentium voluntario captos ac„ quiri populo, hoc casu singulis capienti„ bus: Duces vero varie prædam distribue„ re solere. *Vid. l.* 3. *c.* 6. §. 15. *& seq.*

Jus gentium æquavit) „ Immo ipsa na„ tura: quia victor acquirit in captum omne „ jus, quod in hominem competere potest, „ adeoque pro lubitu de jure illius hominis, „ uti de alia qualibet re, disponere potest.

AD §. VI.

QUÆRIT Auctor, *an captus, & servus factus fugere possit*; Jure naturæ id negat, quia ibi supponitur ex justa causa servus factus: at jure gentium, ubi de justitia causæ non quæritur, sed ubi sufficit bellum solenne esse, id affirmat. Alii dicunt, posse ad suos, non ad alios fugere. *Covaruv.* 1. *var. c.* 2. *n.* 10.

Nos simpliciter dicimus, spectato jure naturæ eum fugere posse, quia suæ reipublicæ judicio per injuriam captus est: cum enim quæque pars se jure bellum gerere, hostem vero injuria resistere, ac vim exercere, asserat, quælibet quoque pars suos injuria ab hoste captos statuit, adeoque jure servos non esse, eoque fugere, & ad suos redire posse, etsi hostes contrarium asserant. Cum ergo nec captus ipse, nec alius ejus rei judex sit, captus, qui judicium suæ civitatis sequitur, potest fugere & si ad *suos* revertitur, vel ad *amicos*, censetur liber; in hostium autem civitate habetur pro jure capto, & servo: unde punitur si recipitur.

Apud *Medios* nondum est suæ potestatis quia gentes non asserunt injuria captum, sed res manet in statu, quo fuit cum intraret in civitatem mediorum; hi enim utriusque factum pro jure habent. *Vid. infra c.* 17. §. 3. Atque alias & postliminium fugientis injustum esset si fuga injusta: idque verum non tantum est de fugiente durante bello, sed & de fugiente in pace. Cum quo belle convenit jurisprudentia Romana, *l.* 26. *capt. & postl. l.* 19. *pr. Eod. Vid. P. Bell. p.* 8. *tit.* 8. *n.* 17.

Insto, servum ex eadem ratione vi quoque se eripere potestati domini posse. Resp. jam hostem ageret, quod non potest, quia in alterius potestate est ut domini, a quo ideo

ideo servatus est, eum alias occidi posset. Si igitur statueretur, captum domino vi resistere posse, sequeretur, etiam occidere dominum posse servum, eoque ab isto periculo se servare. Aliud autem est in fuga, contra quam sufficit custodia.

Additio.

„ Quæstionem hanc late tractavit B. Pa„ rens *in disp. de fuga c. 1. n. 27. usque ad n.* „ 38. Verba hæc sunt.

Occurrit adhuc alia militum classis, captivorum scilicet: de his quæritur, an licite fugiunt? Grotius lib. 3. cap. 7. §. 6, *respondet affirmando; alio loco,* L. 3. cap. 14 §. 7, *negando: priori loco, uti videtur, de jure gentium; posteriori de jure naturæ. Mihi distinguendum videtur esse inter captivos, qui se jam dederunt hosti, & qui adhuc vi tenentur. Illis aufugere nec de jure gentium, nec de jure naturæ licet.* Vid. diss. de Postliminio Sect. 2. §. 15. *Nam qui se dederunt, licet ab initio vi capiantur, teneanturque, nunc ex propria dispositione transeunt in potestatem hostium; prout vero de jure suo quisque disponit, ita jus est, juxta* Pos. VI. ad jus naturæ. *Igitur dum proprio facto cesserunt hosti, huic jus semel quæsitum contrario facto auferre nequeunt. Interim tamen a suo principe, vel priori domino recipi possunt: is enim neque capturam, neque deditionem adprobavit, nec concedet unquam, per deditionem de suo, Principis, vel civitatis jure privatum disponere potuisse, (hoc scil. Principi integrum manere debet) licet de proprio jure se dedenti disponere licuerit. Hi captivi, qui adhuc vi tenentur, licite fugiunt de jure gentium. Grot.* L. 3. c. 7. §. 6. *(de jure naturæ illud videtur negare sup. all. l.) Nam quamvis negari non possit, captivos esse in hostium potestatem per capturam redactos, & hinc iniquitatis præ se ferre speciem, non lytro aliquo, sed fuga se ab illa liberare; hoc tamen etiam certum, quemlibet captivum eousque tantum esse hostium, donec fugiendi facultas incipiat, & hic integram fugam judicet: vi enim, qua tenebatur, cessante, si fidem non dedit se remansurum, lubens sequi castra, & præsidia hostium, non tenetur. Interim tamen dum adhuc potest retrahi, justitia fugæ in suspenso est, & si retrahatur, hosti pœnas dabit, qui de injuria sibi illata conqueritur, si autem fuga cessit feliciter, & reversus est captivus* ad suos, *tunc de jure Romano, & gentium, postliminio redit,* l. 19. §. 3. ff. de capt. & postl. *Hodie cum ob cessantem servitutem jure postliminii opus non sit, in potestatem sui Principis, vel suæ civitatis recidit; sequiturque illius judicium, quod factum fugientis approbat, laudatque. Quando etiam* ad amicos, *vel* socios *pervenit, quia hi idem nobiscum sequuntur judicium, itidem liber est,* d. l. 19. & 7. d. t. *Si autem nondum ad suos, vel amicos reversus est, sed apud* medios *commoratur, manet adhuc in potestate hostium, quibus, si petant, a mediis restituendus est. Medii enim factum hostis pro jure habent; & quod pro jure habetur a gentibus, quæ mediæ sunt, id quoque juris gentium est. Sui vero, vel socii injuria detineri civem ab hoste, existimant per* d. l. 19. pr. seq. *Convenit igitur hoc in casu Jus Romanum perfecte cum jure gentium. Illi vero captivi, qui quidem hosti se non dediderunt, fidem tamen fecerunt, se non nisi lytro prius soluto decessuros, & hujus promissionis intuitu dimittuntur,* die auf parole losgelassen, *fugere amplius licite non possunt; uti hoc casu inter nos obtinet;* vid. Ch. B. K. R. art. 70. in not. *licet vincti promiserint se mansuros, ut scilicet mitiorem per id custodiam obtineant. Fides enim, quam vinctus dedit, valet, & per eam obligatur. Quoniam, nimirum, hæc vis non impedit consensum, & in bello licita est. Si tamen nihilominus vincti detineantur, cum ne vincirentur promiserint, neque sua promissione obligantur, sed data occasione licite fugiunt. Grot.* l. 3. c. 23. §. 8.

Incidit hic quæstio: An captus victori resistere, & vi sibi viam fugæ aperire possit? LL. Romanis hoc permissum reperitur in l. 26. ff. de capt. & postl. *verb.* Nihil interest quomodo captivus reversus; an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit. *Grotius vero dum omnem domino resistendi facultatem servis denegat, etiam huic videtur simpliciter contrarius esse; eumque fefellit ratio, quoniam olim bello capti servi fiebant,* L. 3. c. 7. §. 7.

Hoc tamen more inter Christianos antiquato, cum hodie captivi non fiant servi, sed maneant liberi, licet in potestatem capientium venerint, & lytro, vel ex pacto redimantur, hodiernis potius quod Romanis captivis (qui tamen servi fiebant) licitum fuit, licebit: ita quidem, ut quoties via fugæ ipsis pateat, & hi integram fugam judicent, dum nimirum per hoc desinant in hostium esse

pote-

potestatem, impedienti fugam hosti resistere, ac vi captivitati se eripere possint; quod tamen ex eventu adparebit.

„ Ab hoc jure fugiendi B. Parens excepit *Deditos*: nam per deditionem omnium „ judicio jus hosti quæsitum est, cum jure „ gentium fides hosti data, & pacta cum „ eo inita servanda sint. Et licet dicat „ injuria hostis se compulsum ad deditionem, eo tamen non tollitur obligatio fidei datæ: quod & jure Romano constitutum in *l.* 1. *ff. capt. & postl.* Quæ „ plenius excussit B. Parens *in disp. de Postliminio in pace Sect.* 2. §. 13. 14. „ 15. & 16.

„ Nostram sententiam de jure fugiendi, „ & de jure in deditos, alibi explicavimus. *Vid. Dissert. proœm. XII.*

Qui bello injusto) „ Bellum, quod inter „ duas summas potestates geritur, nunquam „ injustum dici potest intuitu partium bellum gerentium, ante ultimam victoriam; quia judicem non habent, & uterque justitiam causæ suæ allegat; sed res „ eventu demum deciditur. Hinc idem est, „ sive quis bello justo, sive injusto capiatur: utroque enim casu fugere potest „ captus; & ex eventu demum constabit, „ an jure fugerit, an injuria.

Aut ex captis nati) „ Hi enim eodem „ jure utuntur, quo capti, ex quibus nati sunt.

Fas non esse fugere, nisi ad suos) „ Quorum judicio injuria capti sunt.

In eo eos falli, non dubito) „ Immo concedi id certo modo potest: nam ad alios, „ qui non socii, sed medii sunt, fugientes libertatem non recipiunt, quia illi „ utriusque factum pro jure habent, adeo „ que res in eo statu manet, quo fuit cum „ ad fines mediorum accederet,

Bello manentes] „ Immo etiam pace facta uti mox videbimus.

Libertatem consequuntur ex postliminii jure) „ Quia nunquam servi fuisse, injuria „ quippe capti, ex judicio suæ civitatis videntur: de quo jure *infra c. 9.* agetur.

Si ad alios) „ Cum enim judicium suæ „ civitatis apud medios non valeat, & hi „ jus rei in præsenti statu spectent, servus „ fugitivus domino vindicanti restitui debet. Secus si ad amicos, & socios suæ „ civitatis revertitur: de quo *d. c. 9.*

Aut etiam pace facta ad suos], Immo „ verum non est, fugientem servum a sua „ civitate vindicanti domino restitui debere. Etsi enim pace bellum compositum „ sit, id tamen impedit, quo minus utraque pars contendat actus medii temporis injuria esse gestos; quod judicium „ cum effectu valet, si captus ad suam „ civitatem revertitur: nisi pace dictum „ sit, postliminio locum non fore; de quo „ plenius *infra c. 9.*

Non ideo sequitur, animo quoque injici religionis vinculum) „ Sensus est, quod fugientes non peccent fugiendo, etsi civitas, „ ad quam confugiunt, eos reddere debeat.

Cum multa sint jura, quæ tantum externius judicium spectant, „ Ubi actus legibus „ sive civilibus, si gentium improbatur, „ quin & punitur, & tamen salva pietate fieri, ac admitti potest.

Qualia sunt hæc belli jura] „ Quæ ex „ consensu gentium demum vim habent, „ & specialem legem continent, quod servi „ fugientes ad alios, vel etiam pace facta „ ad suos, domino vindicanti restitui debeant.

Nec est quod objiciat aliquis) „ Sensus „ objectionis hic est, quod videatur servum „ fugere ideo non posse, quia in potestate „ domini, i. e. in ejus dominio est, cui se „ subtrahere absque injuria nequit. Auctor „ respondet, dominium hoc non a natura, „ sed ex lege demum gentium ortum esse; „ indeque non verum jus dominii competere, sed saltem dominium externum, cujus effectus sit ut cogi servus possit, nun „ ut religio animo ejus injiciatur. Verior „ responsio est, quod captus sequatur judicium suæ civitatis, adeoque se injuria captum dicat. Hoc judicium quidem effectum non habet quamdiu est in potestate hostis, ubi valet judicium civitatis hostilis; sed quando ad suos, vel amicos revertitur, prævalet judicium suæ civitatis; „ quæ eum injuria captum, adeoque nunquam servum factum esse, judicat.

Posse & dominium dari, quod tantum in judicio humano, & quidem coactivo, valet) „ Ex hujusmodi autem dominio natura non sequi religionem, seu obligationem in animo. At dictum jam est, t. in „ quolibet bello dominium in captos acquiri „ non ex ficto aliquo jure gentium, sed „ ex ipsa ratione naturali. Unde 2. concludendum potius esset, captum dominio „ huic naturali se subtrahere non posse. At „ 3. diximus quoque, dominium illud jure

„ na-

„ naturæ saltem vim habere ex judicio civi„ tatis hostilis, non vero juxta judicium „ civitatis, ex qua captus est, & quod ser„ vus quoque sequitur: tali igitur dominio „ inest conditio, nisi servus postliminio re„ versus fuerit. Unde 4. necessario sequi„ tur, fugam servi ex judicio hostilis civi„ tatis semper injustam, ex judicio suę civita„ tis autem semper justam esse: at cum „ effectu semper valet judicium ejus civita„ tis, ubi is, qui captus est, invenitur.

Quod & in aliis juris generibus) „ Ubi „ scilicet jura civilia aliquem tanquam do„ minum tuentur, qui jure naturæ domi„ nus non est. Adeoque ubi non injicitur „ religionis vinculum ei, ad quem verum „ dominium pertinet.

Jus testamenta nulla dicendi ob deliquium solennitatis) „ Auctor exemplis probat, jure „ civili dominium aliquando constitui sal„ tem quoad effectus externos: ita tamen „ ut ei, cui dominium verum aufertur, „ nullum religionis vinculum injiciatur. Huc „ refert casum, ubi testator hæredem scripsit „ non adhibitis solennibus: hoc enim casu „ jure civili hæredibus ab intestato hæredita„ tem tribui, ait; at id non impedire, quo „ minus hæres scriptus salva pietate hære„ ditatem adire, eamque retinere possit. „ Unde concludit, dominium hæredum ab „ intestato saltem in judicio humano valere „ non vero ideo quoque injici religionis vin„ culum hæredi scripto, cui naturali jure „ dominium deberi, statuit. At hoc exem„ plum plane huc non pertinet: nam cum „ testamenta sint a lege civili, verum non „ est, dominium *a natura* competere ei, „ cui defunctus in testamento tribuere vo„ luit; *Jure civili* autem non tribuitur do„ minium, nisi adhibitis certis solennibus, „ quibus deficientibus dominium non trans„ fertur. In hoc igitur casu hæres scriptus „ nec jure naturali, nec jure civili pro do„ mino haberi potest.

Quod tali testamento relictum est, salva pietate retinere posse) „ Is, cui in imperfe„ cto testamento aliquid relictum est, jus „ a natura non habet, quia dispositio de„ functi post mortem nullum effectum ha„ bet; nec jure civili, quia deficiunt re„ quisita juris civilis: adeoque salva pietate „ nihil ex tali dispositione capere potest, „ sed cum omne jus ad hæredes ab intestato „ pertineat, id eis necessario tribuere tenetur.

Saltem quamdiu ei non contradicitur) „ Scilicet, ab hæredibus ab intestato; mo„ do sciant testamentum imperfectum esse, „ & acquiescant; tunc enim non ex testa„ mento, sed ex voluntate hæredum ab „ intestato, eorumque beneficio, hæredita„ tem acquirunt. Atque ex his facile de„ ciditur celebris illa quæstio, an ex te„ stamento imperfecto naturalis obligatio „ oriatur, ita ut hæres in conscientia o„ bligetur ad præstanda legata tali testa„ mento relicta? Quod negavimus in *Ju„ re nostro controverso civili pag.* 2.

Nec longe abit) „ Aliud exemplum hic „ ponit, ubi quis dominus constituitur in „ judicio humano, nec tamen alter, qui „ natura rei dominus est, injuria rem de„ tinet si non interpellatur.

Dominium ejus, qui secundum leges civiles mala fide præscripsit] „ Verum est, quod „ sola lex civilis hoc dominium tueatur: „ at cum id ob utilitatem publicam lege „ introductum sit, omnino, & naturali „ quoque ratione dominium tribuit præ„ scribenti, quia jure naturæ quoque per „ dispositionem superioris jus alii acquiri, „ & nobis auferri potest. Atque ex hac ra„ tione improbat B. Parens dispositionem „ juris Canonici, quod peccatum esse, ait, „ rem alienam solo longi temporis lapsu ac„ quirere: in *disput. de finibus bonæ fidei „ &c. prima, Sect.* 1. *§.* 6. *usque ad finem.* „ Ita enim differit.

OPERÆ *pretium videtur, ad examen revocare eam quæstionem, an constitutio juris civilis, quæ in usucapionibus bonam fidem ab initio duntaxat requirit, quicquam contineat, quod rationi, aut naturali æquitati adversum sit, quin, an deterior saltem sit constitutione canonica? Quod utrumque omnino negamus. Etsi enim jure naturali sancitum non sit, ut lapsu temporis (quod saltem intra memoriam hominis sit) dominus rem suam amittat, & alius alienam acquirat, tamen, cum in pœnam negligentiæ tum ob utilitatem publicam, lege id fieri posse consentiunt ipsa jura canonica, quibus usucapiones, & præscriptiones æque, ac jure civili probantur, certumque est, potestati civili id jus puniendi, prospiciendique publicis civium usibus natura competere. Nam cum & res adiaphora lege prohiberi sub pœna possint*, v. g. ne quis rogum ascia poliat, *vel* mulier genas radat, *&c. nedum res, quæ jam ante prohibitionem officio frugi patrisfamilias adversantur. Bene Castrensis in* d. l. 4. §. si viam in

in f. ff. de Usucap. *inquit:* Creditor multatur ab ipso statuto propter negligentiam hac pœna, & sic debet cedere lucro debitoris, l. 74. de solut.; constat enim, quod statutum potuit afficere sibi subjectum, & inferre ei hanc pœnam. *Præsertim cum non leve illud momentum sit, quod usucapio ad tranquillitatem reipubl. & civium affert; sed omnium prope maximum, ne scil. lites fint immortales, sed dominia tandem secura, & commercia in tuto. Sublata enim usucapione, & præscriptione, nihil tali civitate turbulentius, nihil civium concordiæ, amicitiæque infestius, & nulla rei vel acquisitio, vel possessio, ulli hominum tuta, ac quieta esse potest.*

Quemadmodum igitur usucapiones legibus introductæ cum natura justæ, ac æquæ, tum in civitate tantopere proficuæ, & prope necessariæ sunt, ita potuisset lex salva justitia naturali absolute eas constituere, non attenta bona fide possessoris, ob prædictas rationes. Licuit enim utique magistratui summo talem legem inter cives suos sancire, ut singuli intra triennium v. g. curam habeant rerum suarum, in easque inquirant sub pœna, ni fecerint, amittendi indistinctè dominii, omnisque juris in eam rem. Nam & naturaliter Princeps privatis jus suum ex duabus causis auferre potest, in pœnam delicti, & ob necessitates reipublicæ; quarum cum alterutra sufficiat, hic utraque concurrit, scil. pœna negligentiæ, & utilitas publica, quæ ex dominorum securitate, civium quiete, & litium amputatione pullulat.

Atque hujusmodi aliæ leges plurimæ, ac nullo jure improbatæ sunt. Ita lex constituta est, ut si quis rem suam privata auctoritate repetat, dominium perdat, lib. 13. ff. quod metus caus. §. 1. vers. sed ne Inst. de vi bon. rapt. l. si quis in tantum 7. C. unde vi l. 2. C. de priv. carc. *quæ lex vero, & justo domino, qui rem suam privatim repetit, in pœnam usurpatæ auctoritatis privatæ dominium aufert; nec ullibi distinguitur, an possessor sciverit, rem ejus, qui repetit, esse, an ignoraverit. Ita cum quis rem ex turpi utrinque causa accepit, danti in pœnam turpitudinis aufertur actio, & condictio:* (*quæ jure gentium competebat* per l. 25. in fid. ff. de act. rer. amot. l. 32. in f. ff. de rebus cred. l. 1. §. fin. ff. de Cond. fine cauf.) *etsi possessor sciens ex turpi causa acceperit,* l. 3. l. 4. §. 1. l. pen. ff. de Cond. ob turp. cauf.

Prætor quoque edixit, ut si quis domum suam ludo præberet, & ex ea re injurias, damna, furta, &c. passus esset, actione quæ eo nomine ipsi jure competeret, privatus esset in pœnam præbitæ in ludum domus, etsi illi, in quos actio daretur, dolo, & mala fide fecerint, & graviter deliquerint, l. 1. §. 1. §. 2. §. 3. ff. de aleat.

Quin in criminibus etiam gravissimis uti adulteriis, quinquennii, in aliis saltem vicennii, præscriptio accusationem tollit: uti & doli actio biennio, injuriarum, anno excluditur. Quia ergo præscriptio, quæ enormissimorum facinorum reis ob utilitatem publicam prodest, minus prodesse possit possessori saltem scienti rem alienam esse. Conf. Sect. 2. §. 20.

Quin igitur pari jure fas esset punire negligentiam civium, qui legem certum tempus inquirendis rebus suis præscribentem aspernantur, & cum litis desiit prope notitia, litem magno reip. malo inchoant. Immo cum in criminibus etiam gravissimis, uti modo dictum, quinquennii, vel saltem vicennii præscriptio accusationem aboleat, qui minus lex permittere posset, ut præscriptio prodesset scienti rem alienam, quam ut atrocissimorum facinorum reis.

Quod si itaque salva æquitate naturali legi licitum fuit usucapionem ita absque ulla bona fide introducere ex memoratis causis, omni equidem labe, & scrupulo carebit lex illa XII. Tabb. quæ usucapionem non aliter admisit, quam si totum illud negotium, ex quo possessor rem sibi comparavit, bona fide gestum fuerit, adeoque quicquid in facto hominis consistit, bona fide non caruerit; cujus juris æquitas multo luculentius apparebit, ubi ratio, seu principium, quod sequitur lex civilis, recte intellectum fuerit. Ergo quale id sit videamus.

Scilicet, bona, & mala fides non sunt nisi in hominum actionibus, & negotiis, & tantum quæritur, an quod homines egerunt, bona, vel mala fide egerint: uti de dolo cujus species est mala fides, nunquam quæritur extra hominum actiones, nec quicquam dolosum dici potest, quam factum hominis.

Accurata itaque quam maxime est sanctio juris civilis, quod semper, & in omnibus, quæ facto possessoris fiunt, bonam fidem requirit, nec unquam possessori ullum jus ex facto ipsius tribuit, nisi tum, cum agit, bonam fidem habuerit. Quod constat: nam possessor etsi bona fide, & justo titulo rem acceperit, non tamen medio tempore fructus per-

percipiendo suos facit ; si tum sciat alienos esse ; cum fructus non nisi ex suo facto, sc. perceptione, acquirat, lib. 48. §. 1. ff. de A. R. D.

Idem bonæ fidei possessor actionem ex edicto de damno infecto contra vicinum movere nequit, si tum ædes, quas possidet, alienas esse rescivit, l. 13. §. 9. de damn. inf. *Ea demque ratione nec Publiciana agere poterit amissa medio tempore possessione, nisi tum, cum agis, & repetis, bonæ fidei possessor sit*, l. 15. §. 2. ff. de usucap. juncta l. 7. §. ult. ff. de publ in rem act.

Hæc itaque omnia cum facto possessoris procedant, tempore quoque medio, quo fiunt, requirunt bonam fidem. At in usucapione solum initium, scil. negotium, quo possessor a non domino capit, facto ipsius fit, adeoque bona fide fieri debuit; eo vero rite gesto, & re bona fide, & justo titulo accepta dominium post certum tempus, quo continuari debet possessio, sine novo hominis facto atque negotio, sola potestate legis, & vi juris adjicitur. Atque ita in ea saltem parte usucapionis, quæ non facto hominis, sed potestate juris perficitur, lex non requirit bonam fidem.

Hanc vero hujus juris, ac differentiæ rationem esse, ut quod capio, *i. e. usucapio*, ju*ris sit*, perceptio *facti*, *perspicue, & exerte exprimitur in* lib. 48. §. 1. ff. de A. R. D. *cujus verba sunt*: Si eo tempore, quo mihi res traditur, putem vendentis esse, deinde cognovero alienam esse, quia perseverat per longum tempus capio, an fructus meos faciam? Pomponius, verendum, ne non sit bonæ fidei possessor, quamvis capiat (*i. e. usucapiat*); hoc enim ad jus, id est capionem, illud ad factum pertinere, &c. *Ex quo loco patet, bonam fidem in perceptione fructuum semper, in usucapione vero ab initio requiri; utrumque enim in facto hominis consistit: at reliquo tempore usucapionis, quo sola lex operatur, eam non requiri. Quæ equidem ratio satis est constans, ac curata, & sana.*

Præterea si causam, ac finem usucapionis respicimus, scil. ut lites tandem sopiantur, civesque quieti sint, longe convenientior est dispositio civilis, quam canonica. Per illam enim id agitur, ne lapso tempore, quod inquirendis rebus suis permissum est dominis, & probata a possessore saltem justa causa, & bona fide negotii, quod gessit, omnis alia lis, & quæstio conticescat. At dispositio canonum omnem fere fructum ad utilitatem publicam usucapionum evertit; cum enim usucapio introducta sit, ut tandem evitentur difficiles illæ dominorum disputationes, ac probationes, in harum locum per canones substituuntur non minus difficiles disputationes, & probationes de totius medii temporis, & plurimorum annorum non interrupta bona fide: qua re non minus prolixus litium ordo iterum panditur. Quin per hos canones & resuscitantur magis disceptationes de dominio, & quod unicum fere tutum, certumque remedium fuerat probandi dominii, destruitur. Nam usucapio cum suo initio, seu qualitate negotii, quo possessor rem acceperat, haud difficulter, & hoc modo dominium tuto, certoque probari potuit; at quantopere ille probandi per usucapionem dominii modus enervatus sit, ex quo invadere, & oppugnare eam usucapionem licuit, excitata lite de totius medii temporis bona fide, cuique obvium est. Quid enim difficilius est, quam tot annorum continuam, & haud interruptam bonam fidem, nec ipsius possessoris tantum, sed & antecessorum, quorum ille tempora continuat, docere, cum tamen is, qui intentionem suam in usucapione fundat, eam cum omni sua qualitate, & requisitis, probare debeat: arg. l. 10. pr. ff. si serv. vind. l. 2. ff. de Prob. &c. *quicquid nonnulli scriniorum compilatores temere dissentiant, vel transcribant. Quid vero certi, quæ probatio esse potest in usucapione, in quam ingenti difficultatum, dubiorumque mole incursari, quæque tam facile eludi potest?*

Unde nec evitavit hoc jus Canonum censuram JCtorum. Job. Pet. de Ferrara JCtus Italus in pract. Pap. form. Respons. rei conv. vers. præscriptionis n. 28. *defendens sententiam juris civilis addit*: Nec obstat, quod periculum animæ vertatur: quia ista ratio, salva reverentia, est multum fatua; *& deinde longe graviora in hos Canones subjicit. Item Wesenbec. ad Schneidevv.* tit. de Usucap. in pr. n. 20. lit. I. *de hac constitutione canonum ita loquitur*: Nec ratio, nec decisio illius textus valet. Nam quid huc pertinet dictum Apostoli: Quicquid non fit ex fide, illud peccatum est? scil. æque illud intellexerunt, ut hæc jura præscriptionum, & diutius in hac luce Evangelii patiemur justitię talibus tricis imponi. *Denique Cujacius JCtorum, & Galliæ sua lumen ad* c. 5. in f. X. de præscript. *de eadem ita sentit:*

Hunc locum serva interim, ut probes, quam cynici, & fulci olim fuerint, quæve imperitia, & incuria curiæ Romanæ.

Quicquid sit, hodie jus hoc canonicum certo receptum esse constat: neque ideo hæc disputamus, ut in dubium illud vocemus, sed ut appareat, cum juris civilis dispositionem omni labe carere, optimaque ratione niti, quin in republ. præferendam esse alteri; tum intolerabilem esse abusum, quo multi non perspecta vera juris ratione; prætextu cerebrinæ, generalis, parumque solidæ, quin fictæ æquitatis, conscientiæ laqueos nectunt, & cum sibi, tum aliorum imperitorum animis tam facile injiciunt.

„ Equidem illustris Lynkerus, vir omni elo-
„ gio major, hanc sententiam B. Parentis
„ suppresso nomine impugnavit, & male
„ reprehendi jus canonicum, ac rationem
„ quod hic periculum animæ versetur mul-
„ tum, immerito fatuam a Johanne Petro
„ de Ferrar. appellari, existimavit: Adden-
„ do, modestius ratiocinari Ungepaverum
„ *ad tit. X. de præscript. n.7*, statuentem, nec
„ rationem Pontificis, nec decisionem *in c.
„ f. X. de præscript.* ratione carere, sed de-
„ sumtam esse ex Pauli epistola *ad Rom.*
„ 14. *v. ult.*; Paulum antem non loqui ibi
„ de fide salvifica, seu theologica, & justi-
„ fica, sed de bona fide politica, & quæ
„ efficit ut omne id, quod fit contra ani-
„ mi nostri conscientiam, peccatum sit. *Can.*
„ 44. *c. 33. q. 3. de pœnit. dist.* 3. Atque
„ hanc explicationem esse ex Chrysostomo,
„ Theophilacto, aliisque Patribus, & Theo-
„ logis, eoque frustra, ac sufficienti absque
„ ratione rationem juris Canonici impugnari.
„ His respondet B. Parens *in disput. de fini-
„ bus bonæ fidei &c. secunda, dubio II.* §.
„ 18. *usque ad* §. 27. his verbis:

JURIS *Canonici dispositio nec superiori* Disp. *nec a Dd. vulgo reprehenditur; sed hæc ejus ratio, & illatio,* Quicquid non fit ex fide peccatum est, Rom. 14. v. fin. Ergo in præscriptione, omni tempore requiritur bona fides, c. f. X. de Præscr. *negatur: neque a Ferrariense tantum, sed a Wesenbecio, & Cujacio, præclarissimis JCtis superiori Disp. itidem in hanc rem allegatis, exploditur. Cum igitur JCti Pontificii ex Gallia, & Italia, dissimulare suum de ea Pontificis ratione noluerint judicium, parum proficiet modestia Professoris Tubingensis.*

Cum vero in ipso dubii textu concedatur, plerosque locum Apostoli de fide salvifica intelligere, contrarium sine fundamento asseritur propter pauciorum opinionem. Neque jam de opinionibus, sed de veritate disputatur; neque hæc auctoritatibus, sed rationibus evincitur. Iis igitur missis, sententiam dicti Apostolici, & quid inde inferatur, videamus.

Convenientissima igitur textui videtur receptior illa sententia, quæ eum interpretatur de fide in Christum. Hæc enim illa fides est, quam ubique inculcant Apostoli, & sine qua omnis hominum actio, etiam virtuosissima, peccatum est: eoque sensu dicitur: gentilium virtutes maximas fuisse splendida peccata, propter cohærentem actionibus nostris labem illam hæreditariam, quæ cum animum inficiat, omnes quoque inde procedentes actiones infectas esse necesse est. Nec adeo potest ullum hominis peccatoris factum quantumcumque gloriosum, ob fontis inquinationem ab omni labe immune videri, nisi fides in sponsorem, qui pro labe ista satisfecit, eam abstergat, & deleat, & quod ob dictam saltem animæ maculam perfectæ justitiæ deest, sua satisfactione suppleat. Qui verborum horum sensus, quo nihil planius videtur, nihil ad bonam fidem usucapionis pertinet.

Sed nec magis ex altera illa interpretatione, quæ in hoc Dubio II. assumitur, etsi admittatur, constitutio Juris Canonici inferri potest. Et hac enim hypothesi dicti hujus, Quicquid non fit ex fide, peccatum est, *sententia erit.* Quicqnid contra conscientiam fit, peccatum est. *Atqui concessum, & in confesso est, Juris civilis quoque dispositionem vitio carere, & æquam, ac justam esse. An vero contra conscientiam agit qui jus, quod vitio caret, & æquum, ac justum est, sequitur? Leges a summa potestate latæ ubi jubendo obligant, ita permittendo tranquillam, tutamque reddunt conscientiam, si nihil adversum jus naturæ sanciunt: quemadmodum juri naturali nullatenus adversari, constat, si magistratus publicæ utilitatis, & tranquillitatis caussa certum tempus statuat, velitque, ut cives intra præfixi temporis spatia in res suas inquirant, vel si hanc saluberrimam legem negligant, postea non audiantur, sed dominio rerum neglectarum cadant.*

Quanto minus igitur inferri inde potest, hanc consuetudinem, vel constitutionem ju-

juris civilis, absque mortali peccato observari non posse, ut infertur in d. c. fin. X. de Præscript. An jus a summa in terris potestate constitutum, quod æquum esse, & omni vitio carere conceditur, quod negligentiam, quin contumaciam eorum, qui legibus certum terminum ad inquirendum rem suam injungentibus non obediunt, damno rei suæ punit, quod tranquillitati, & securitati publicæ prospicit, litesque amputat; an, inquam, hoc jus peccatum mortale observatoribus suis impingit ex allegato dicto Apostoli?

Quot vero hac ratione, & quanta peccata mortalia ita permissa erunt per ipsos Canones, qui partem sententia gravatam solo 5. (postea 10.) dierum lapsu a jure appellandi excludunt, eoque ipso totius causæ damno, etsi eam justissimam habeat, mulctant; c. 27. caus. 2. quæst. 6. c. 32. in fin. X. de Elect. c. 15. X. de sent. & re jud. idemque faciunt si quis saltem Apostolos intra 5. (deinde 30.) dies non petierit, cap. 24. d. qu. 6. cap 6. de appellat. in 6. Clem. 2. eod. vel terminum probationis labi passus sit, cap. pen. X. de Testib. & attest. vel Emphyteuta biennio canonem non solverit, cap. 4. X. de locat. & cond. &c. In quibus omnibus, aliisque casibus, ob solum neglectum termini præfixi, etsi satis angusti, pars suo jure excidit, idque lucro partis alterius cedit; nullo discrimine bonæ, vel malæ fidei, & adeo promiscue, ut nihil pœnam hanc impediat, quam justa restitutionis in integrum causa: quæ vero eadem æque contra lapsum præscriptionis datur, v. g. ex causa justæ absentiæ, vel clausula generali L. 1. ff. ex quibus caus. maj. Quanto vero graviora sunt ista, quam jus illud, quo per usucapionem ei, qui bona fide, & justo titulo accepit, contra eum, qui tanti temporis moram in requirendis rebus suis commisit, acquiritur? Atque adeo multo magis hæc essent mortalia peccata.

Quod si hæc dispositio juris civilis pugnet cum dicto Apostoli, & ideo mortale peccatum inferat, cur usque ad Innocentii III. tempora jus hoc permiserunt tot christianissimi Imperatores, Constantini, Theodosii, Justiniani, &c. tot doctissimi Pontifices, tot eminentissimi Ecclesiæ purissimæ Patres, nec ab ævo saltem Constantini M. orbem christianum a mortali hoc peccato, nisi post novem integra demum secula, liberarunt? Taceo doctissimos, & religiosissimos JCtos christianos, quorum opera in componendo juris civilis corpore usus est Justinianus. Hi an nescivere hunc locum adeo tritum ut nullus magis? An mentem Apostoli non intellexere? An si sciverunt, & intellexerunt, adeo nullam conscientiæ curam habuerunt, ut hanc pugnam legum, & Apostoli sedare, hunc dissensum expungere, atque mortale hoc peccatum abolere, cum facillime potuissent, aspernati fuerint?

At vero nimium distant vox illa πίστως, qua Apostolus utitur, & formula illa juris Romani, bona fide. Quæ sit illa πίστις, de qua Apostoli agunt, constat: scilicet, πίστις illa, & fides novi fœderis;, quam ipsi perpetuo inculcant. Sed formula illa, bona fide, non explicatur per vocem πίστως, sed est propria legibus Romanis, & quasi technica, quæ Græcis, vel alterius linguæ vocabulis propriis, ita ut vim ejus, sensumque rite exprimant, reddi nequit. Si quis enim bona fide, & mala fide verteret καλῇ πίστει κακῇ πίστει, (quod tamen apud Apostolum non est) parum Græce loqueretur, & licet Græce, non tamen eo exprimeretur vis formulæ, bona fide. Unde Theophilus Paraphrastes Græcus retinuit formulam, & ad §. si quis a non domino Inst. de rer. div. & tot. tit. Inst. de usuc. &c. nunquam Græce id vertit, sed semper retinet βοναφίδε vel per περίφρασιν, παραγνώμην δεσπότου: uti & cum vox usucapionis propria sit legibus Romanis, eam retinet græce, & usucapi reddit ἰουσουκαπτεύεσθαι, d. tit. da usucap.

Toto igitur cœlo distat πίστις Apostoli a formula bona fide, quæ & aliis alio longe sensu in jure usurpatur: ut cum contractus alii dicuntur bonæ fidei, alii stricti Juris; quæ distinctio jure quoque Canonico firmata est, cap. 6. §. ad hæc X. de Except. cap. fin. X. de Depos. & opponitur hoc sensu bona fides stricto juri. Uti ergo nemo hinc intulerit, contractus stricti juris ideo esse peccata mortalia, quia quidquid non fit ex fide peccatum est, ita apparet, formulam illam bonæ fidei in legibus non esse id, quod Apostolus πίστιν vocat.

Ut adeo credendum omnino sit, nec ipsius Pontificis mentem fuisse quasi, hac ratio concluderet, sed pro more sæculi egisse: solebant enim, cum pro auctoritate aliquid statuissent, vel similitudinem, vel sententiam aliquam, quæ quodammodo saltem ad id alludere videretur, e sacris adjicere; uti cum in cap. 6. X. de Major. & obed. ex eo, quod

quod Deus duo magna lumina, solem, & Lunam, in cælo feceris, duplex summa in mundo potestas, Pontificia, & Imperatoria, deducitur. Ita cum & vox Apostoli πιςις, fides vertatur, & fidei quoque mentio in formula, bona fide, *fiat, inde sumsit Pontifex occasionem allegandi hujus textus in re, quam auctoritate sua statuerat.*

„ SI dicendum quod res est, conciliari jus civile, & jus Canonicum facili ratione posse, arbitror: alia enim quæstio est, *an dominus rei naturali jure per præscriptionem civilem dominium amittat, illudque in præscribentem transeat?* alia, *an is, qui sciens rem alienam longo tempore possidet, adeoque præscriptione dominium acquirit, tutus sit in conscientia?*

„ *Prior* quæstio affirmatur: quia leges civitatis ob utilitatem publicam id statuerunt; cives autem suo consensu sese legibus civitatis submiserunt. Dominus igitur suo consensu dominium amittit. (*Vid. supr. l. 2. c. 23. §. 3.*)

„ At quod ad *alteram* quæstionem attinet, negari nequit, præscribentem non esse tutum in conscientia. Sane, sola detentio rei alienæ peccatum est, & injuria agit qui eam domino non reddit. Etsi igitur dominus propter negligentiam præsumtam dominium perdat, ideo tamen peccatum intuitu Dei commissum non tollitur. Jus igitur domini tollitur per legem; sed jus Dei non tollitur; quod ei in præscribentem propter malum actionis competit. Adeoque hinc Canones non immerito crediderunt, animæ periculum hic subesse.

„ Quod vero Canones ideo præscriptionem nullam declarant, in eo errat, quia ob utilitatem publicam, & ut tandem dominia rerum certa sint, dominus suo jure privari potest, inprimis cum ipse in leges civitatis consentiat. Sane, per restitutionem rei peccatum non cessabit; nam detentio rei alienæ animo sibi lucrandi per se injuria est, quæ intuitu Dei non expiatur per solam rei restitutionem. Exemplum furis hanc rem illustrabit: etsi enim dominus remittat actionem furti, id tamen non impedit quo minus fur coram Deo reus sit propter malam actionem, contrectationem nimirum rei alienæ; adeoque etsi rem ablatam nunc jure teneat, vitium tamen manet intuitu Dei.

Nam & hunc judicia civilia ut dominum tuentur) „ Sed dictum est, inde necessario sequi, animo quoque ejus, contra quem allegatur præscriptio, injici religionis vinculum; adeoque nec ex hoc exemplo Auctoris responsio probatur.

Et hac distinctione facile solvitur nodus ille] „ Immo distinctio illa in dominium quoad effectus externos, & internos, non solvit nondum hunc, sed alia ratione solvendus est.

Erit ergo idem jus, & non jus] „ Non jus fuit antequam sententia pronunciatur; at jus fit post pronunciatam sententiam, ex compromisso scil. partium, & ex lege, adeoque ratione quoque naturali.

In nostra vero quæstione &c.) „ An scilicet capti fugere possint? & an gentes dominium tribuendo capienti animis servorum religionis vinculum injicere voluerint?

Nulla causa fingi potest cur gentes aliud spectaverint, quam externum illud] „ Quod tantum in judicio humano, & quidem coactivo valeat, verum autem jus non det, indeque nec animis eorum, qui dominio tali subjiciuntur, ullum injiciat religionis vinculum.

Sufficiebat ut captis captores vellent parcere) „ Doctæ hæ sunt nugæ. Sensus est, gentes, ut victores a cæde victorum jure gentium in bello solenni indulto distraherent, insignia commoda in servos constituisse: non vero voluisse præterea vinculum aliquod injicere animis captorum, quod eos a fuga impediret; idque ideo, quod certi quasi essent, capientem, qui non moveretur utilitatibus illis, nec motum iri vinculo illo, inprimis cum liberum ipsi sit juramentum a servo exigere. At sæpius jam dictum est, 1. non dari jus gentium voluntarium, nedum bellum solenne, cui effectus particulares gentes tribuerint: 2. Commoda illa in servos non jure gentium, sed jure naturæ statuta esse: 2. Dominium in servos jure naturæ acquiri ex judicio nostræ civitatis; idque pro vero dominio haberi, quamdiu servus est in nostra civitate: 4. ex judicio civitatis hostilis, quod captus sequitur, victorem injuria servum fecisse, illudque judicium effectum habere si hostis fugitivus ad suam civitatem redit: atque hanc 5. causam esse cur servus fugiendo

non

„ non contra fidem, & religionem agat, „ quia ex suo, & civitatis suæ judicio in- „ juria se captum asserit.

Istis utilitatibus) „ Scilicet, quas ex „ operis, & rebus servi, item ex ejus alie- „ natione captores percipere possunt.

Nec moturum eos fuerat vinculum aliquod) „ Quod ex veri, & naturalis domini na- „ tura oritur. *Vid. supr. n.* 1.

Sibi necessarium crederent] „ Captores.

Poterant exigere fidem, aut jusjurandum) „ Si servus qui occidi potuit, jurato pro- „ mittit, se non capessurum fugam, etiam „ ex judicio suæ civitatis obligatur, quia „ fides quoque inter hostes servanda est.

4 *Neque vero temere in lege &c.*) „ Auctor „ alio argumento probet, gentes noluisse „ victoribus in servos aliud dominium tri- „ buere, quam externum, i. e. non tale, „ quod animis servorum vinculum injiceret, „ eosque impediret quo minus fugere pos- „ sint: quia scilicet in legibus, quæ per se „ justæ non sunt, sed saltem majoris mali „ vitandi causa feruntur, interpretatio in „ mitiorem partem facienda est. At verum „ non est, legem, qua captor jus acquirit „ in captum, non esse ex naturali æquitate: „ verum non est, legem hanc a gentibus de- „ mum, & quidem majoris mali vitandi „ causa, latam esse. Veram rationem natu- „ ræ, cur servus fugere possit, jam allega- „ vimus, quia scilicet ex suo, & suæ civi- „ tatis judicio, injuria captus est; quod ju- „ dicium vero tunc demum valet, & effe- „ ctum habet, si in suam civitatem revertitur.

Majoris mali vitandi causa) „ Ut nimi- „ rum victores tot commodis illiniti abstine- „ rent a cædibus servorum. *Vid.* §. 5. *n.* 1.

Florentinus) „ *L.* 26. *ff. de capt. & postl.*

Utrum dimissus, an vi, vel fallacia &c.] „ Nam cum ex suo, & civitatis suæ judicio „ injuria se captum dicat, ipse non peccat „ si ea injuria se liberare studet: at quam- „ diu in potestate victoris est, effectum „ non habet illud judicium; adeo ut si „ recipiatur fugiens, puniri ideo possit.

Jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu plerumque & injuria sit) „ Auctor putat, „ *jus* esse ex jure illo gentium, quod in „ bello solenni effectus externos tribuit „ hujusmodi actui, at *injuriam* esse ex ju- „ re naturæ, si causa belli injusta sit: quod „ toties refutavimus.

Jus quod effectus quosdam] „ Immo Pau- „ lus nihil horum asserit in *l.* 19. *pr. ff.* „ *cap. & postl.* Sed ait saltem, servum „ fugientem, si ad nos revertitur, postli- „ minium recipere; idque inter populos li- „ beros *moribus, legibus* constitutum esse: „ ubi per *mores* intelligit jus naturæ, per „ *leges* autem pacta inter summas potesta- „ tes de ejusmodi casibus inita. Quin di- „ serte ait, jus hoc ex *æquitate naturali* „ introductum esse, & rationem quoque „ addit naturalem, *quia* ex judicio nostræ „ civitatis *injuria ab extraneis detinebatur*, „ *d. l.* 19. *in fin. pr.*

Injuria si id, quod rei intrinsecum est spectetur) „ i. e. juxta justitiam internam: „ at contrarium asserit Paulus.

Si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non attaminari furti crimine animum) „ Hoc verum est ex „ judicio capti, & civitatis, ex qua captus „ est; at quamdiu subest judicio civitatis „ hostilis, quæ bellum justum, & captum „ jure servum factum ait, tamdiu habetur „ pro fure, & tanquam fur puniri potest: jam „ enim cum effectu illud judicium obtinet.

Modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat domino &c.] „ Im- „ mo etsi debeat domino vel suo, vel pu- „ blico nomine, tamen id quoque auferre „ potest, quia ex judicio suæ civitatis, „ quod captus sequitur, injuria ei facta „ est, cujus reparationem petere potest.

Nam hæc, & alia multa faciunt poten- tiores, &c] „ Auctor sibi objicit, quod gen- „ tes non videantur voluisse permittere fu- „ gam captis, quia eædem gentes deprehen- „ sos gravissime punire solent: at respon- „ det, hæc a potentioribus fieri, non quia „ æqua sunt, sed quia expedit. Vera respon- „ sio est, quod servi juste fugere possint ex „ judicio suæ civitatis, non ex judicio ci- „ vitatis hostilis. Adeoque tota res depen- „ det ab eventu; si ad suam civitatem re- „ vertuntur, liberi sunt a pœna; si depre- „ henduntur, puniri jure possunt, nimi- „ rum ex judicio hostili.

Canones nonnulli) „ Recte Auctor ait, „ esse hoc dogma virtutis, & perfectionis. 5 „ Multa timenda sunt servo fugitivo; adeo- „ que magis ei expedit pati servitutem, „ quam tot se exponere periculis.

Si ad servos referas, qui pœnam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixe- runt],, Nam ex his duabus causis jure na- „ turæ aliquem per servitutem redigi posse, „ dixit Auctor *supra* §. 1. *pr.*

Sin

Sin ad eos, qui bello injusto capti sunt] „ Immo non datur tale bellum injustum, „ si utraque pars asserat justam sibi esse „ causam; tunc enim justitia causæ ab e- „ ventu dependet: interim utraque pars „ omnia agit ad sui defensionem, ac si „ justam causam haberet.

Aut ex captis nati, &c.) „ Hi sequun- „ tur conditionem ventris, cujus pars sunt; „ adeoque eodem quoque jure utuntur.

Quæ quamvis licita, animos tamen a Christianismo alienos &c. posset offendere) „ Rectius: *tum* dominorum gratia, ut illi „ ab insidiis servorum tuti sint: *tum* gratia „ servorum, ut judiciis divinis se patien- „ ter submittant, neque tot periculis, „ quæ fugam sequuntur, se exponant.

Similemque in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita) „ Apostoli „ itidem patientiam inculcant quamdiu „ serviunt; quo ipso non excluditur facul- „ tas fugiendi.

Quod æquitati naturali consentaneum est; nam alimenta, & operæ, sibi mutuo respondent) „ Immo hæc non est ratio naturæ „ cur capti servire debeant: neque ob a- „ limenta, quæ percipit captus operas „ præstat, sed quia victor omne jus in vi- „ ctum, adeoque omnia quoque commoda „ quæ ex servo capi possunt, sibi acquirit „ non habita ratione proportionis inter „ operas, & alimenta.

AD §. VII.

SERVUM *domino jus illud externum exsequenti resistere illæso justitiæ officio non posse*) „ Dixi, 1. jus servitutis non esse ex „ justitia aliqua externa, i. e. non defendi „ saltem ex jure Gentium quoad effectus „ dominii externos, sed ex ipso jure na- „ turæ; adeo ut 2. captor verum, & natu- „ rale dominium in servum exercere possit „ quamdiu est in ejus potestate: & si 3. „ servus fugit, (uti fugere potest, quia ex „ judicio suæ civitatis injuria se captum ait) „ resistere ex eadem ratione potest perse- „ quenti salva conscientia, quia injuria se „ recipi contendit. Si vero 4. actu recipi- „ tur, pati ea debet, quæ domino ex ju- „ dicio suæ civitatis licita sunt.

Quæ diximus, manifesta discrepantia) „ Immo non est discrepantia.

Quod quidem non sola agendi impunitate, sed & judiciorum tutela constat] „ Ex „ hypothesi enim Auctoris jura interficien- „ di hostem, & capiendi res, & personas „ hostium, sequuntur demum ex jure gen- „ tium voluntario; quod verum jus dat, „ sed saltem impunitatem infert, & domi- „ nium aliquod externum tribuit, illudque „ defendit, etsi injuria sit. *Vid. c. 1. §. 2.* „ *& supr. §. 6.*

Inane erit si ex adverso jus resistendi maneat) „ Auctor servo concedit licentiam „ fugiendi, non vero resistendi. Ratio- „ nem differentiæ dat, quod posteriori ca- „ su inane foret jus externum a gentibus „ introductum. Equidem ratio hæc frivo- „ la est, quia jus tale externum non exi- „ stit, adeoque inane reddi per resisten- „ tiam servi non potest. Sed & dixi, jus „ fugiendi, & resistendi, ex pari ratione „ licitum esse, sed effectum non habere „ nisi ubi ad suam civitatem reversus sit „ servus; in civitate hostili autem præva- „ lere judicium domini.

Licebit & magistratui dominum tueri] „ Hoc omnino verum est, quia & domi- „ nus, & magistratus servum jure captum „ esse, asserunt; quod judicium in eorum „ civitate valet.

Ex jure gentium dominum in illo dominio, ejusque usu, defendere debeat) „ Im- „ mo id non est ex jure gentium, sed ex „ jure naturæ: quia enim ex judicio illius „ civitatis servus jure captus est, ideo & „ a domino, & a magistratu puniri potest.

Est ergo jus hoc simile et &c.) „ Immo „ magna hic subest differentia. Subditi nun- „ quam vi resistere magistratui possunt, quia „ ejus arbitrio, & judicio, ultro se submi- „ ferunt: Capti vero non nisi vi nostræ „ potestati subsunt, adeoque contendunt, „ injuria se detineri, eoque fugere, & vi „ resistere ex suo, suæque civitatis judicio „ possunt; nisi metu pœnæ, quam captor „ ex judicio suæ civitatis licite a servo su- „ mere potest, deterreantur. Hinc jam su- „ pra assertum hoc Auctoris, quod jus re- „ sistendi magistratibus ex consensu demum „ gentium sublatum sit, refutavimus.

Utrumque) „ Jus scilicet non resistendi „ magistratibus, & dominis.

Et sperentur æterna) „ Apparet ex his, „ Augustinum plane non loqui de jure, sed „ de eo, quod virtutis est; neque eum de „ foro soli, sed de foro poli agere.

AD

A D §. VIII.

JUS *istud gentium de captivis*] „ Cum tale jus gentium non existat, nec recipi illud circa captivos a gentibus potuit. Servitus naturæ jure probatur, & experientia docet, apud plerasque gentes eam obtinere.

Nec semper) „ Ita enim apud Germanos olim obtinuit, hodie autem in usu esse desiit.

Nec apud gentes omnes] „ Apud Indos servitutem nullam esse, scribit *Strabo l. 15. p.* 710.

Universaliter loquuntur] „ Ita enim ait Gajus in *l.* 1. §. 1. *ff. de his, qui sui, &c. nam apud omnes peræque gentes animadvertere possumus, dominis in servos vitæ, necisque potestatem fuisse; & quodcumque per servum acquiritur, id domino acquiritur.*

Partem notiorem) „ Immo jus servitutis a natura est, & qua tale apud omnes peræque obtinet, licet quædam gentes jus hoc remiserint. Sed & ignotas Romanis gentes jus in captos sibi arrogasse plenissimum, Americæ exemplo notum est.

Perfugium erat servis) „ Equidem Osiander existimat, agi in allegato *Deuteronomii* loco *c.* 23. de servo gentili, qui hostem deserit, & ad castra nostra transfugit: at id amitti nequit, quæ enim unquam gens transfugas reddet hosti? Verius est, loqui de servo, in quem dominus severe nimis dominium exercuit.

His, qui nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant] „ Unde Auctor supra *L.* 2. *c.* 21. §. 5. *n.* 1: ad asyli jura retulit hoc beneficium.

Quod in solo Francorum] „ Vid. *Thuan. l.* 2. *pag.* 230. Idque de Belgis quoque, & aliorum Christianorum terris verum esse, docet *Christin. vol.* 2. *dec.* 80. *Gudel. de jur. Nov. l.* 1. *c.* 4. *Groenvveg. ad tit. Inst. & Dig. de his, qui sui, vel alien. &c. Tesm. h.*

Sed & aliis qualibuslibet) „ Scilicet qui etiam ex delicto, & pactu suo, adeoque ex justa causa servi facti sunt.

A D §. IX.

SED *& Christianis in universum placuit*) Hoc jus mere positivum, & ex pietate christiana inter eos, qui nomen christianum profitentur, receptum est: indeque cum gentilibus non observatur, sed talionis jure personæ in servitutem redigi possunt. Atque id Hispani, Lusitani, Galli, Angli, Belgæ, &c. cum Indiæ populis observant; quin Hispani jus vitæ, & necis, severius exercent, ac unquam Romani exercuerunt.

Sed alia quæstio est, an Christiani Indos extra bellum in servitutem redigere possint? Affirmat id Petrinus Bellus *de re milit. p.* 2. *tit.* 12 *propter lib.* 5. §. 2. *ff. capt. & postl.* ubi is, qui a gente capitur, cum qua nec amicitia, nec jus hospitii est, servus fieri dicitur. At ex infra dicendis apparet, dictam *l.* 5. loqui de hoste, cum quo quidem pax facta est, non vero amnestia; adeoque ubi injuriæ mutuæ durant. Quicquid ergo inde ad nos pervenit, servituti subjicitur, & contra. Quod vero alii ex stupore gentium servitutis causam derivent, refutavimus alibi.

Additio.

„ Equidem nihil obstare video, quo minus etiam inter Christianos jus servitutis obtinere possit; neque in sacris ei aliquid contrarium statuitur. Sed & jus vitæ & necis in captos naturæ jure nihil iniqui continet; quod rationibus supra probavi. Busbequius queritur, sublatam a Christianis servitutem esse magno eorum incommodo.

„ Cæterum, Hispani nullum jus in Americæ populos habuerunt, adeoque servitutis jugum eis imponere nullo jure potuerunt. Neque ex *d. l.* 5. nullum sibi præsidium quærere possunt, quia lex illa loquitur de gente, quæ vere hostis est, quæ res nostras, & personas capit, ac has in servitutem redigit, adeoque in quam jure talionis quoque paria exerceri possunt: Jure Romano autem pro hostibus ideo non habentur, qui apud eos tantum dicuntur, quibus bellum publice decretum est.

Quam ut a miseris hominibus interficiendis abduci nequirent, nisi minoris sævitiæ concessione) „ Auctor in præcedentibus supposuit,

„ posuit, gentes communi placito varia „ commoda in servos ideo permisisse, ut „ eorum intuitu abstinerent captores a cæ„ de captorum. Hoc jus gentium ad Chri„ stianos non pertinere, ait, quia illis „ ex doctrina Servatoris cognitum est, „ nec minori sævitia, adeoque nec com„ modis servitutis, uti licere. Nos di„ ximus, legem Christi non loqui de ju„ re naturæ, sed de charitate, & per„ fectione; adeoque quæ ibi traduntur, „ in nostra disciplina nihil probare.

Donec persolutum sit pretium) „ An ergo „ lytron petere licitum est? Affirmatur. „ Nam cum jure naturæ victor operas ex „ captis acquirat, in ejus locum æstima„ tio etiam inter Christianos peti potest.

Cujus æstimatio est in arbitrio victoris) „ Nam is pro lubitu jus operarum, & „ utilitatem, quam inde sperat, æsti„ mare potest. *Burgers. cent.* 1. *c.* 37.

Nisi certi aliquid convenerit) „ Nam ple„ rumque pacto inter bellum gerentes id „ definiri solet. *Burgers. d. l. Tesm. b.*

Solet concedi singulis, qui ceperunt] „ Im„ mo præda omnis, adeoque & personæ, „ cedunt principi bellum gerenti; is vero „ potest commodum hoc relinquere capi„ entibus. Hodie plerumque distingui so„ let inter personas honoratiores, & mi„ noris dignitatis, ut illi cedant Principi, „ hæ singulis: prout exempla ex discipli„ na bellica Imperatoris, Belgarum, alio„ rumque, affert Tesmarus *in not. b.*

CAPUT VIII.

De imperio in victos.

I. *Acquiri bello & imperium civile, tum ut est in rege, tum ut est in populo, & ejus acquisitionis effecta.*
II. *Acquiri & imperium berile in populum, qui tum civitas esse definit:*
III. *Interdum hæc misceri.*
IV. *Acquiri & res populi etiam incorporales; ubi tractatur quæstio de chirographo Thessalorum.*

+ I. 1. QUi + sibi singulos subjicere potest servitute personali, + nihil mirum est si & [1] universos, + sive illi civitas fuerint, + sive civitatis pars, subjicere sibi potest subjectione sive [2] mere civili, + sive [3] mere herili, + sive [4] mixta. Hoc argumento quidam utitur in controversia *a* de Olynthio apud Senecam: *servus est meus, quem ego emi belli jure* (aa) *vobis, Athenienses, expedit; alioquin imperium vestrum in anti-*

a Contr. 34. pag. 390. Ed. Gron major.

GRONOVII.

1 *Universos*) Magnum numerum hominum, sive illi absolvant corpus civitatis, sive membrum faciant illius corporis, veluti reipublicæ, regnive urbs una, vel plures.

2 *Mere civili*) Ut eos adjungat ad participandos civiles honores, ut reges, & primi consules Romani, qui hoc maxime auxerunt urbem, quod victos populos migrare Romam coegerunt, & eis jus civitatis dederunt.

3 *Mere herili*) Ut omni erepta libertate, tantum pro subjectis, aut tributariis habeat.

4 *Mixta*) Ut parte, vel specie libertatis relicta, aliam conditionem stipendiariorum, vel provinciæ eis imponat.

(aa) Locum istum, in Editt. & MSS. corruptum, ita restituit Vir Eruditissimus JOANNES SCHULTINGIUS: *Belli jure. Id tueri vobis, A. exp. alioquin ---- redigitur: quod est bello partum perderis. Contra ait: Ille &c.* Mihi in prioribus verbis, *quem ego emi belli jure*, deesse videtur *captum*, aut quid simile. Neque enim Pictor servum belli jure emerat, sed venditum ab eo, cujus erat jure belli. J. B.

GRO-

antiquos fines redigitur quicquid est bello partum. Itaque + imperia armis quæri, victoriis propagari, dixit *a* Tertullianus. Quintilianus *b* jure belli regna, populos, fines gentium, atque urbium contineri. Alexander apud + Curtium *c* leges a victoribus dici, accipi a victis. Minio in oratione ad Romanos: *d cur Syracusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio, & virgis, & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis, quam armis superatis vos iis has leges imposuisse*. Ariovistus apud Cæsarem *e jus esse belli*, ait, *ut qui vicissent iis, quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent*: item, *populum Romanum victis, non ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuesse*.

2. Narrat Justinus ex Trogo *f*, qui ante Ninum bella gesserant, *non imperium sibi, sed gloriam quæsiisse, & + contentos victoria abstinuisse imperio*: Ninum primum fuisse, qui fines imperii proferret, aliosque populos bello subigeret: & ex eo id abiisse in morem. Bocchus apud *g* Sallustium: *ob regnum tutandum arma se cepisse: nam Numidiæ partem, unde Jugurtham expulerit, jure belli suam factam*.

3. Potest autem imperium victoria acquiri, vel tantum ª ⁵ ut est in rege, + aut alio imperante, + & tunc in ejus duntaxat jus succeditur, non ultra; vel etiam ᵇ ⁶ ut in populo est: quo casu victor imperium habet, + ita ut & alienare possit, sicut populus poterat. + Et sic factum ut regna quædam in patrimonio essent, diximus *h* alibi.

a Apolog. c. 25.
b Inst. Orat. v. 10.
c Lib. IV. c. 5.
d Livius l. XXXV. c. 16.
e De bello Gallico l. 1. c. 36.
f Lib. 1. c. 1.
g De bello Jug. c. 110.
h Lib. 1. c. III. §. 11.

II. 1. Po-

GROTII.

a *Ut est in rege*) Alexander post pugnam ad Gaugamela rex Asiæ salutatus (*Plutarch.* Vit. Alex. pag. 685. B.) Romani quæ Syphacis fuerant sua dixere πολέμου νόμῳ, *lege belli*. *Appianus* excerptis legationum, n. 28. Legati Gotthorum apud *Agathiam* 1. de Theuderico: Ὀδόακρον καθελὼν τὸν ἐπηλύτην τὸν ῥύγιον (lege Σκύῤῥον) ἐκείνου ἅπαντα κατεῖχε τῷ πολέμου θεσμῷ· *cum Odoacrum devicisset advenam Scirrum, ejus quæ fuerant belli jure tenuit*. (cap. 4.) At Hunnis dicentibus suos esse Gepidas, quod eorum regem cepissent, negarunt id Romani, quia Gepidæ habebant principem magis, quam regem, nec in ipsius patrimonio erant. Meminit *Menander Protector*. (Pag. 130. *Ed. Haschel.*)

b *Ut in populo est*) Persæ apud eundem *Menandrum* de Daras urbis territorio: ἐπεὶ ἡ πόλις (Δάρας) αὐτοῖς τῷ θεσμῷ τοῦ πολέμου ὑπηκλίθη, ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τὰ ὅσα γε ὑπὸ τὴν πόλιν, ἁρμόζειν αὐτοῖς· *cum urbs ipsa belli jure subjugata a se esset, rationis esse ut & quæ sub urbe fuerant ad se pertineant*. (pag. 98.) Vandalis devictis volebat Belisarius etiam in Sicilia Lilybæum Romano imperio cedere, ut quod Vandalis dedissent Gotthi. Sed ii dedisse se negabant. *Procopius* Vandalicorum II. (c. 5.) Henricus Friderici Barbarossæ filius capta Sicilia Epidamnum, Thessalonicam; aliaque a Siculis possessa sibi vindicabat. *Nicetas* libro 1. de Alexio Isaaci fratre. (c. 9.) Bajanus Avarorum Chaganus ad Imperatorem de Sirmio: προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κτῆμα γεγενημένων, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων· *ad se eam urbem pertinere, ut quæ Gepidarum fuisset, qui Gepidæ victi essent ab Avaris*. (Menander, pag. 108.) Petrus Justiniani legatus in oratione ad Cosroem: ὁ γὰρ δεσπότης τοῦ ἡγεμονικοῦ πῶς οὐχ ἕξει τὰ ὑποβεβηκότα, οὔτε γὰρ Λαζοὶ, οὔτε μὴν αὐτοὶ Σουανοὶ πρὸς ἀμφισβήτησιν ἴεσαν, ὡς οὐχ ὑπήκοος ἡ Σουανία Λαζῶν ἀνέκαθεν εἴη. *nam qui dominus est principalis, quomodo non erit & accessorii? neque enim aut Lazi, aut Suani unquam controversiam hanc movebant, non fuisse, ab antiquo Lazorum Suaniam*. (pag. 120.) Utrumque est ex *Menandro Protectore*. Adde quæ hoc capite, §. IV.

GRONOVII.

5 *Ut est in rege*) Ut commissum, & creditum, ut acquirat non sibi, sed populo, vel regno, cui præest.

6 *Ut in populo est*) Ut proprium, sive ipse jus omne in priorem quoque populum suum habeat, sive quodcumque in priori jus habeat, omne consequatur in victo, & caput fit duorum separatorum civilium corporum.

II. 1. Potest & amplius fieri, + nempe ut 7 quæ civitas fuit, civitas esse desinat, sive ita + ut accessio fiat alterius civitatis, ut Romanæ provinciæ, + sive ut nulli civitati adhæreat, + ut si rex suo sumtu bellum gerens populum sibi ita subjiciat, ut eum regi velit 8 non ad populi, sed ad regentis præcipue utilitatem, + quod herilis est imperii, non civilis. Aristoteles. lib. VII. *a* de republica; ἔστι δὲ ἀρχὴ ἡ μὲν τοῦ ἄρχοντος χάριν, ἡ δὲ τοῦ ἀρχομένου· τούτων δὲ τὴν μὲν δεσποτικὴν εἶναί φαμεν, τὴν δὲ τῶν ἐλευθέρων. *imperium aliud est ob utilitatem regentis, aliud ob utilitatem ejus, qui regitur: hoc inter liberos locum habet, + illud inter dominos, & servos.* Qui ergo tali tenetur imperio populus, in posterum non civitas erit, sed 9 + magna familia; bene enim dictum ab Anaxandrida *b*:

a Cap. 14.

b In Anchis. Excerpt. Grot. e vet. Comic. & Trag. p. 639.

Οὐκ ἔστι δούλων, ὦ, γαθ', οὐδαμοῦ πόλις,

Vir bone, servorum nulla est usquam civitas.

2. Et Tacitus *c* hæc inter se sic opponit: *non dominationem, & servos, sed rectorem, & cives cogitaret.* De Agesilao *d* Xenophon: ὁπόσας δὲ πόλεις προσαγάγοιτο, ἀφαιρῶν αὐτῶν ὅσα δοῦλοι δεσπόταις ὑπηρετοῦσι, προσέταττεν ὅσα ἐλεύθεροι ἄρχουσι πείθονται· *quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habens ab his, quæ servi dominis præstant, ea tantum imperabat, in quæ liberi homines rectoribus parent.*

c Ann. XII. c. 11.

d Cap. 1. §. 22.

III. Atque hinc intelligi potest, + quale sit mixtum illud imperium, quod dixi, ex civili, & herili, + nempe ubi servitus miscetur cum aliqua 10 personali libertate. + Sic populis, legimus, arma ademta, imperatum, (bb) + ne ferri quid haberent extra, quam ad agriculturam; alios coactos, + sermonem, & 11 vitæ genus mutare.

IV. 1. + Sicut autem res, quæ singulorum fuerant, + jure belli iis acquiruntur, qui eos sibi subjiciunt, + sic & res universitatis eorum fiunt, qui sibi subjiciunt universitatem + si ipsi velint. Nam quod de deditis dixit *e* Livius, *e* *ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis ha-*

e Libro XXXIV. c. 57.

GROTII.

e *Ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt*) Vide supra libro I. cap. III. §. 8. & libro II. c. V. §. 31. & hoc libro cap. V. §. 2. & infra c. XX. §. 49. & adde *Polybii* hæc excerpto legationum 142. οἱ ἐνδόντες αὑτοὺς εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐπιτροπήν, διδόασι πρῶτον μὲν χώραν τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς καὶ πόλεις τὰς ἐν αὐτῇ· σὺν δὲ τούτοις ἄνδρας καὶ γυναῖκας τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ταῖς πόλεσιν, ἅπαντας ὁμοίως ποταμούς, λιμένας, ἱερά, τάφους συλλήβδην, ὥστε πάντων εἶναι κυρίους Ῥωμαίους, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐνδιδόντας ἁπλῶς μηκέτι μηδενός. *qui se dedunt in Romanorum potestatem, ii dant primum regionem, quæ ipsorum fuit, & quæ in ea regione sunt urbes: viros præterea omnes, ac feminas, qui aut in regione, aut in urbibus sunt. Insuper flumina omnia, portus, sacra, religiosa universim omnia, ita ut omnium domini sint Romani, ipsi autem qui se dediderant, plane rei nullius.* Vide quæ modo dicta cap. VII. §. 4. Justinus libro XXXVI. de Judæis loquens: *postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere.* (cap. 3.)

GRONOVII.

7 *Quæ civitas*) Respublica sui juris.

8 *Non ad populi*) Cujus ipse rex est, & a quo velut fiduciarium regnum habet.

9 *Magna familia*) Numerus ingens servientium.

10 *Personali libertate*) In qua corpora relinquuntur libera, quamvis operæ serviles, & tributa præstentur.

11 *Vitæ genus*) Ut Lydi. *Justin.* I. 7.

(bb) Hoc nominatim comprehensum erat

habere victor, + quibus mulctari eos velit, ipsius jus, atque arbitrium est: + idem in bello solenni victis locum habet. + Nam deditio sponte permittit, quod alioqui vis esset ereptura. Scaptius apud *a* Livium: *agrum, de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuisse, captisque Coriolis jure belli + publicum populi Romani factum.* Annibal in oratione ad milites apud *b* eundem: *quicquid Romani tot triumphis partum, congestumque possident, + id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est.* Antiochus *c* apud eundem: *quo victo cum omnia, quæ illius fuissent, jure belli Seleuci facta sint, + existimare suæ ditionis esse.* Ita Pompejus *d*, quæ Mithridates bello capta imperio suo adjecerat, + populi Romani fecit.

2. + Ergo & incorporalia jura, quæ universitatis fuerant, fient victoris quatenus velit. Sic Alba victa, quæ Albanorum jura fuerant *e* + sibi vindicarunt Romani. (cc) + Unde sequitur, omnino liberatos Thessalos obligatione centum talentorum, quam summam cum ipsi Thebanis deberent, Alexander Magnus Thebarum dominus factum jure victoriæ ipsis donaverat: neque verum quod pro Thebanis apud *f* Quintilianum adfertur, id demum victoris esse, quod ipse teneat: + jus, quod sit incorporale, apprehendi manu non posse: + aliam conditionem esse heredis, aliam victoris, quia ad illum jus, ad hunc res transeat. + Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis, quod personis competit. + Qui possidetur, *g* non possidet sibi, nec in potestate habet *h* qui non est suæ potestatis.

3. Immo etiam + si quis populo victo jus civitatis relinquat, potest quædam, quæ civitatis fuerant, sibi sumere. In ipsius enim arbitrio est, [12] + quem velit esse sui beneficii modum. Imitatus fuit factum Alexandri Cæsar, *i* + donato Dyrrhachinis ære alieno, quod nescio cui adversarum partium debuerant. Sed hic objici poterat, bellum Cæsaris d [13] + non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est.

erat in Fœdere, quod; expulsi Regibus; Populo Rom. dedit *Porsenna*, teste PLINIO, *Hist. Nat.* libro XXXIV. c. 14. J. B.

(cc) Vide §. 9. Capitis sequentis; & confer PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* libro VIII. c. 6. §. 20. J. B.

GROTII.

d *Non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est*) Antonius Tyrios jussit reddere quæ Judæorum tenebant a senatu non concessa, & ante Cassii bellum possessa. Memorat *Josephus* (Ant. Jud. XIV. 12. §. 4. *divis. Hudson.*) Vide & *Bizarum* Genuensis historiæ libro x.

GRONOVII.

12 *Quem velit esse*) Quousque velit indulgentiam suam patere.

13 *Non ex eo*) Non justum, sive solenne, quia civile fuerat.

a Libro III. c. 71.
b Libro XXI. c. 43.
c Libro XXXIII. c. 40.
d Strabo l. XII. p. 541.
e Dionys. Halic. Ant. Rom: III. 31.
f Inst. Orat. V.
g L. 118. D. de reg. jur.
h L. 21. D. ad l. Jul. de adult.
i Cic. epist. ad Brutum 6.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. VIII.

HACTENUS Auctor egit de captura privatorum personarum, aut rerum, & cuinam acquirantur. Hic tractat de captura jurium publicorum, seu totius imperii: & ait, ut singulos, ita & civitatem capi posse, eoque redigi in potestatem victoris vel civilem, vel herilem, vel mixtam, §. 1. *Civile* autem imperium esse, ait, quoties acquiritur quale fuit in rege victo. *Herile* esse vel *patrimoniale*, si acquirit ut est in populo, §. 1. *n.* 3, vel *mere herile*, si ita acquirit ut civitas esse desinat, §. 2. *Mixtum*, ubi servitus miscetur cum personali aliqua libertate, §. 3. Per hanc occupationem, ait, transferri in victorem omnia jura publica, etiam incorporalia, §. 4.

Sed cum ex his positionibus nihil certi sequatur, substituenda hic sunt solidiora principia.

PROPOSITIO I.

Vincere duo significat; 1. alio qualitercunque superiorem esse: 2. in potestatem armis redigere; de quo hic.

DEMONSTRATIO.

Hactenus de processu belli egimus: ordo igitur est ut quemadmodum in processu juris ad sententiam, ita in processu belli ad victoriam veniatur, quæ instar sententiæ est. Per victoriam autem non intelligimus quemlibet actum, quo quis alio superior est, sed talem, quo quis in alterius potestatem redigitur: prior enim actus nullum effectum juris habet, sed tantum aliquem gloriæ, ut animentur milites, & subditi: unde sæpius videmus, utramque partem eam gloriam affectasse. Tale est, quod narrat Livius *L.* 2. *c.* 6. §. 2. cum Sabini ancipiti prælio digressi castra postero die in tutiora loca retulissent, id satis Consuli visum, cur pro victo relinqueret hostem. Ita cum Livius Dux Romanorum classem Antiochi in portum Ephesinum fugasset, atque ante portum aciem instruxisset, dicitur eo satis expressisse confessionem victis. *Liv. l.* 36. *c. f.*

De posteriori ergo vincendi specie sola hic quæstio est, nimirum, quando per victoriam aliquid in nostram potestatem redigitur.

PROPOSITIO II.

Posterior species duplex est, vel ratione certi actus, vel ratione totius belli.

DEMONSTRATIO.

Ratione *certi actus* victoria reportatur, si hostis vel prælio vincitur, vel urbs occupatur: ratione *totius belli*, quando totum territorium hostile in nostram potestatem redigitur, adeoque ipsum imperium acquiritur.

PROPOSITIO III.

Vincitur autem CERTO ACTU *aut res, seu persona singularis, aut universitas: priori facto jura privata quæruntur, posteriori sola jura publica.*

DEMONSTRATIO.

In victoria igitur, quæ in *certo actu* reportatur, distinguendum est, *an* res singularis ea victoria quæratur, *an* universitas. Si *prælio* hostis vincitur, saltem acquiritur id, quod captum est, adeoque res, & personæ hostium; at *urbe capta* non acquiruntur jura singulorum, seu jura civium privata, sed solum jus publicum civitatis. Differentia hæc nititur ratione naturali: nam 1. quod commisso prælio capitur, *præda* est, quæ capitur, a resistentibus, & in fugam actis;

sed

sed occupata, & in potestatem redacta urbe, non amplius resistunt cives, &c. 2. Actus unus, idemque est, quo hostis fugatur, & præda acquiritur, quia res illæ non sunt amplius in potestate, & custodia hostium, qui fugati sunt, sed in custodia victoris, neque adeo opus novo actu occupationis; at hic actus, quo pellitur hostis, est actus belli; ergo res capta bello quæsita est. Occupata vero urbe bona civium privata sunt adhuc in eorum custodia; adeoque alius est actus, quo urbs occupatur, & ejus jura publica; alius, quo bona privatorum. Hæc ergo occupatio bonorum non est actus belli, quod occupata urbe jam cum ea finitum est, sed vis, quæ illicita est. In momento enim urbis captæ nec amplius resistunt cives, nec hostes sunt, sed subditi, cum quibus non vi, sed judicio agendum est. Quam rationem differentiæ explicavi *in Disp. de jure victoriæ* §. 32.

Additio.

„ Alibi probavi victorem non tantum „ jus in jura publica civitatis acquirere, „ sed omnia jura privata ejus arbitrio „ ac dominio subjici: adeoque occupata „ civitate singulos quoque in servitutem „ redigi posse.

PROPOSITIO IV.

Toto bello vincitur hostis, cum per ultimam victoriam in nostram redigitur potestatem, quo facto imperium acquiritur.

DEMONSTRATIO.

Per ultimam victoriam igitur acquiritur plena potestas in populum victum, adeoque in omne id, quod publici juris, seu populi est: i. e. imperium. Quod infinitis gentium exemplis probat Auctor hoc capite. Unde victor fit magistratu, victi autem ejus subditi; adeo ut nil nisi in subditos statui possit.

Neque obstat, quod hæc acquisitio longe videatur excedere damni accepti modum, & iniquum sit pro modica injuria integra regna, & imperia auferre: nam culpa est victi; victor non potest dici jus suum recuperasse, nisi ita recuperaverit, ut hostis auferre ipsi amplius nequeat. Quia enim plene ipsi restitui jus debet, non habet plene, quod armis ei iterum auferri posset. Ea autem possidendi securitas non quæritur, nisi hostis vel per transactionem ultro cesserit, vel cum omni sua potentia, qua resistit, in potestatem victoris transeat. Si ergo transactio nulla intercedat, (quæ non nisi utrinsque consensu fit) necessarium est ut per per ultimam victoriam omnia in potestatem victoris transeant, ut ille securus esse queat. *Conf. disp. nostra de jur. victor.* §. 9.

PROPOSITIO V.

Non ergo victori tali competit jus capiendi personas, vel res singulorum, vel bas vastandi.

DEMONSTRATIO.

Explicavi hanc propositionem in disputatione de jure victoriæ §. 10, usque ad 32. Verba hæc sunt.

HINC *jam manifestum fit, quod post victoriam, per quam hostis, aut quod hostium est, in victoris potestatem redigitur, desinat jus belli, an incipiat jus imperii; illa enim necessitas defensionis, quæ sola justitiam cædium, vastitatum, ac prædationum in bello sustinuit, nunc cessat, cum re jam sit in victoris potestate, adeoque jure imperii, cui parere victi tenentur, agere potest. Desinit igitur vis, cum judicio tanquam in subjectos agere victor potest, neque amplius ut hostis, quid ad vincendam utile, sed ut judex, quid justum sit, decidit.*

Hic porro concluditur, quod jure belli ante victoriam hosti competat jus interficiendi hostis: non enim adigi hostis ad satisfaciendum potest, nisi viribus, quibus resistit, recisis, ac debellatis: quod proinde justum est per §. 7. sup. *At vero victos, captosque occidere non licet: cum enim resistere amplius nequeant, sed sint in potestate victoris, cessat illa necessitas, indeque natum jus in bello occidendi; & imperium in eos, non jus belli exercetur.*

Unde licet obsessa urbe cives promiscue occidi jure belli possint, capta tamen urbe non possunt, nisi commiserint ut suppliciis digni videantur: quo tamen casu non ut cum hostibus jure belli, sed ut cum jam subditis imperio ita agendum, ut innoxii a noxiis separentur, & hi soli causa cognita, ac pro modo delicti puniantur. Id præstitit Senatus Romanus recepta bello Capua, quæ ad Hannibalem defecerat: Severe enim, & celeriter in maxime noxios animadversum; multitudinem civium dissipatam in nullam spem reditus; non sævitum incendiis, ruinisque in tecta innoxia, murosque; atque ita res compositas ibi fuisse consilio ab omni

ni parte laudabili, narrat, & dignis encomiis prosequitur Livius l. 26. Hist. c 16.

Hoc Solymanni quoque judicium fuit, cum arcis Budensis præsidiarii Germani, reluctante, & ideo in vincula conjecto præfecto suo Thoma Nadasto Ungaro, deditionem Turcis sub lege libere abeundi fecissent; eos enim omnes, cognita in ducem suum perfidia, Solymannus Janizariis trucidandos tradidit: uti recenset Paulus Jovius Histor. lib. 28, factum hoc sævitiæ, ac immanitatis arguens. Cur enim, inquit, Germani cum beneficio ipsius peccavissent, & diplomata libertatis obtinuissent, usque adeo crudeli nece multandi videri potuerint, cum ipse Solymannus in ea alienæ perfidiæ causa propriam abruptæ fidei notam subiret, & quam quærebat justitiæ laudem tam crudeli, quam turpi sententia præverteret? At si ex vero rem æstimemur, fatendum, duplicem in hoc negotio Præsidiariorum causam versari, alteram initi cum hoste pacti, alteram commissi in ducem facinoris; quæ diversissimo jure censeri debent. Pactum enim inter hostes initum fuit, nec ad impediendum jura, & criminum pœnas, sed belli vim, ac injurias pertinebat; eoque pacto comprehensum erat: ne victor vel jure belli in eos agere, vel ut hostes lædere, vel ut bello captos detinere posset, sed ut eandem illi, quam pace securitatem haberent: non vero id actum, ne jure imperii deditione quæsiti in crimina eorum inquirere, eaque non ut hostis, sed ut Dominus, aut judex, punire queat, cum in media quoque pace Magistratui id liceat. Sed neque obstaret tale pactum, etsi fuisset, cum non valeat pactum, quo expressa criminum impunitas est promissa, per l. 7. §. 14. ff. de Pact. nedum obstabit pactum, quo longe alia res cauta fuit. Nec incompetens utique judex Solymannus post deditionem erat, ut Jovius existimare videtur; etsi enim illa deditio non aliter, ac lege libere abeundi facta sit, dum tamen in loco dedito commorati sunt, agi ibi, ubi reperiuntur, de crimine potuit, l. 1. C. ubi de crim. ut ostendimus in Disp. nostra de plurium locorum concurrente potestate tit. 3. §. 10, Sane, an tantam pœnam, & quidem omnes æque meriti fuerint, alia quæstio, & facti est; quod huc non pertinet.

Victos autem intelligimus, non qui adhuc resistunt, aut quorum vis adhuc metuitur (in illos enim nondum victoria, sed pugna est, in cujus discrimine, atque ardore spatium non datur exquirendi, metusne adhuc ab altero sit, an tuto capi possit]: sed qui in plenam hostium potestatem vel exitu prælii, vel deditione pura pervenerunt. Nam & ipse Scipio Africanus Imperator summus, cum Numantini dedere se vellent si toleranda viris imperarentur, veram, & sine exceptione victoriam voluit. Flor. l. 3. c. 1. Unde non adeo improbandum ex ratione juris belli videtur consilium, quod Romani cum Uspen oppidum oppugnarent, & oppidani servorum decem millia offerrent, liberis autem veniam orarent, ideo id accipere noluerint, quod tantam multitudinem custodia cingi arduum, adeoque adhuc metuenda esset resistentia: ut refert Tacitus l. 12. Annal.

Igitur & nondum dediti, & deditionem pure offerentes in eadem causa, & recipiendi sunt, cum & in illos nulla amplius sit defensionis necessitas. Impia igitur illa Albani hominis impii vox fuit indignos vita judicantis, quorum mœnia glandium ictibus perrupta jam essent, & cum Prosperio Columnio expostulantis, quod in deditionem eos acceperis. Quanto vero divinius est illud Ciceronis: Hi, qui armis positis ad Imperatoris fidem confugiunt, quamvis aries murum percusserit, recipiendi sunt. Lib. 1. de offic. Et aliud magni illius, quem modo diximus, Africani exemplum? Cum enim in Hispania novæ Carthaginis non quassata, sed conscensa jam mœnia essent, & in tota urbe cædes jam passim fieret, nec ulli puberum obvio parceretur, tamen deditione secuta statim signo dato cædium finis factus fuit. Liv. lib. 26. Histor. cap. 48. Et in prædicta Taciti relatione Romani sævum putarunt, deditos trucidare, ideoque rejecta deditione id egerunt, ut jure belli caderent; quo ipso inter jus belli, & victoriæ, manifeste distinguitur. Hoc igitur jus si inter illos gentium mores, quibus servitus in bello, ac potestas occidendi servos inter privatos obtinebat, conservatum fuit, hodie utique negligi non debet. Neque excusari sævitia in victos potest ulla ratione, nedum sola contumacia resistendi, ut recte docet Grot. l. 3. c. 4. §. 13. De talione vero deinceps agemus.

Infantium quoque & fœminarum, (quæ belli opere plane abstinent,) aliud jus in bello, ac post victoriam videtur, sed diversimode. Olim enim durante consuetudine occidendi impune servos, plus post victoriam in eos licuit, quippe jam servos: neque juris opinio, sed sola ætatis, ac sexus miseratio.

tio nonnunquam eos injuriis bellorum eripuit. At vero jure gentium etsi ne belli quidem jus in eos exerceri possit, cum nullum momentum viribus hostium afferant, nec belli munia obeant, nec defensio aliqua contra eos allegari possit; tamen minus jure victoria in eos licet. In bello enim sæpe mixti ita viris sunt, ut parci ei nequeat; atque ita obsessis urbibus eadem necessitas, quæ hostium, etiam illorum cædem, si forte casus telo eos objiciat, defendit, cum destinatione mittentium discerni a viris non possint. Nec movet, quod ipse Deus injunxerit Hebræis, *ne vel sexui, vel ætati Cananitarum hostium parcerent. Hebræis enim duplex genus bellorum fuit: alterum commune, quod sua auctoritate, eodemque, quod aliæ gentes, jure gerebant; alterum speciale in septem populos, quod speciali Dei mandato, ejusque arbitrio gessere: in hoc, non in illo, mandata fuit infantium, fœminarumque cædes.* Deut. 20. v. 10. & seq. *Late Seldenus* de jur. gent. lib. 6. c. 12. & seq. *Schik* de jur. reg. c. 5. th. 16. *Ejusque specialissima causa fuit. Deus enim horum septem populorum terras, ipsis propter idololatricam, & maximorum scelerum consuetudinem auferendas, Abrahamo, ejusque posteris donaverat, eosque execrationis, atque extirpationis jam condemnaverat. Hujus damnationis sententiam quasi exsequendi munus, & vindictam Israelitis, quibus in istum eventum has terras promiserat, Deus injunxit: qui proinde non suum, sed* Dei *bellum; non ex lubitu, sed ex formula execrationis, quæ ad mulieres, & infantes quoque pertinuit, persecuti sunt. Indeque adeo severe Deus ipsos Hebræos increpavit, sæpe quoque punivit, quando fines mandati sui vel intempestiva misericordia vel alia de causa non impleverunt. Neque tamen hæc infantibus pœna proprie fuit, sed quasi naturæ calamitas, uti alias infantes quocunque casu, qui vero semper arbitrio divino regitur, occidunt.*

Ex eo, quod de jure in hominum vitam diximus, colligi potest, quid de bonis, aliisque eorum juribus statuendum. Belli enim jure omnia illa, quibus hostium vires ali, firmarique videntur, vastari, ac destrui possunt; cum quicquid vires hostium auget, id juris nostri vindicationem impediat. Unde haud abs re quidam statuunt, arbores fructiferas bello excidi posse; voluptuarias, & infructuosas non posse. Vid. inf. §. 21. *Qua ratione quoque certum fit, quod armorum lege, quicquid alendo, instruendo, habendoque militi collectum, paratumque est, totum exuri, consumique liceat; quod vero ad luxum, mollitiemque, non liceat. Tantum enim abest ut accessionem virium hosti inferat ut eas magis atterat, atque molliat: uti Hannibalis, & Pœnorum animos nihil segniores reddidit, quam Capuæ delitiæ.*

At post victoriam, aut cum jam in potestate nostra, occupatumque est, nihil eorum vastari, aut pessundari fas est, quia vires hostium non auget, cum hostes amplius non sint, nec bellum, quod victoria in victos desiit, tum adhuc instruit. Jam enim jus armorum in jus imperii versum est, ut defendi tanquam a domino, ac principe suo, non vastari, ac dirui, ut ab hoste, devictorum res debeant.

Frustra vero immodica veterum exemplorum licentia, & recepti omnium Gentium mores afferuntur. Nituntur enim ista generali illa populorum consuetudine, qua bello capti servi fiebant, per quos omnia dominis acquiruntur, ut dicitur in d. §. 1. Inst. de his, qui sui, vel al. jur. l. 1. §. 1. ff. eod. *Et cum licitum fuerit privatim quoque, & promiscue servos sine causa occidere,* dict. §. 1. & d. l. 1. §. 1. *(quem abusum communis gentium error in jus haud recte verterat) non mirum, quod in bonis eorum omnia permissa fuerint. Hic mos eam sæviendi licentiam, ut diximus §. 2, atque exemplorum frequentiam peperit.*

Fuere tamen & in communi hoc gentium consensu generosæ mentes, quæ morem eorum improbarent. Parta victoria, *inquit Cicero Lib. 1. offic.* conservandi sunt qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt; *in hos enim jure imperii pœnam debitam statui a victore posse, prædiximus* sup. §. 12. *Atque inde laudat idem Cicero priscos Romanos, qui Tusculanos, Æquos, Volscos, Sabinos, Hernicos in civitatem etiam acceperunt; improbat vero eversam Corinthum. Denique vox hæc sanctissima ab ipso additur:* In quo tantopere culta apud nostros justitia est, ut ii, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recepissent, eorum patroni essent more majorum. *Ita judicarunt quoque Romani Capua recepta, idque egregie Livius commendat, de quo* sup §. 11. *Atque ipse tot Regum dux Agamemnon Trojam dolet se invito eversam, &* Affligi Phrygas, *inquit*, vincique volui fuere,

&

& æquari solo, etiam arcuissem: *apud Senec. in Troad.* v. 275. & seq.

Sed & quod diximus supra jure belli, & ante victoriam, arbores frugiferas, &c. excidi, vastarique posse, non continet effrenem licentiam, & ulciscendi libidinem, sed, ut ex allegata ibi ratione sequitur, juris sui reparandi modum necessarium; uti si res illæ hostibus fomes, atque incitabulum virium essent, illique inde ad resistendum tenaciores fierent: nam si nihil, aut parum prosunt, aut si in ipsius hostis potestate sunt, talem vastationem frugum, &c. in bellis prohibitam esse, ipso Dei oraculo proditur, Deut. 25, v. 19, *quam ita restringit Grot.* de J. B. & P. lib. 3 c. 12. §. 2. *Eamque contra jus belli quoque esse, censuit inclytus ille Palatinorum Achilles Fridericus Victoriosus, cum triumphatis tribus Principibus graviter eos ab illata vastitate objurgaret:* Non servasse eos jura belli, nec pepercisse eis, quæ leges bellorum violare prohiberent, ut qui segetes vel temere conculcatas corripuissent vel incensas exussissent, & molas passim igne delevissent; *ut referunt Carion.* in Chron. l. 5. p. m. 1030. *Crus.* in Annal. Suev. ad ann. 1462. *Lehman. in* Chron. Spir. lib. 7. c. 106. *Quæ omnia apprime confirmant principalem nostram rationem, justitiam bellorum necessitate juris nostri tuendi, aut vindicandi æstimari.*

Quæ de vastatione rerum hostilium dicta sunt, an eadem in prædis ex hoste agendis de ratione juris Gentium obtineant, magis ambiguum est. Utique id interest, quod vastatio vires nostras non augeat, sed hostium saltem imminuat; præda vero & illas foveat & has atterat. Unde vastatio jure belli earum tantum rerum licita est, quibus hostis validior ad oppugnandum, & fidentior redditur; præda vero omnium, quæ utilitatem nobis afferre possunt: etsi enim iis servatis nihil forte virium hosti accrescat, si tamen capta nostras vires in bellum nutriant, atque ad vincendum instruant, utique ad juris nostri recuperationem, & victoriam, sine qua extorqueri jus ab hoste nequit, faciunt, indeque jure belli licita sunt, per §. 2. sup. *Unde secus esse patet si princeps, cum compendio, & integris hostium rebus vincere possit, perdere eos, spoliisque eorum locupletari malit; quanquam ipsius æstimatio sit, qua via commodius juxta, ac tutius, & justius bellum gerere possit. Longe itaque laxior est in bello potestas prædandi, quam vastandi; estque hoc jus illud belli famosissimum, usitatissimumque.*

At post victoriam aliud videtur. An ergo hic quoque victos jure subditorum censeri, nec ultra id spoliari posse, dicemus? Reclamaret omnium gentium, ac humani prope generis usus, atque consensus. Paulo distinctius itaque hoc exsequemur. Et primo quidem certum est, jure victoriæ adquiri plenissimum imperium in victos; etsi enim de eo imperio, subactove principatu, nulla forte lis, aut controversia initio belli inter partes fuerit, & victor aliunde jam damni, quod passus dicitur, restitutionem consecutus fuerit, adeoque hoc imperium non videatur ad reparationem juris ipsius pertinere, aut in ejus partem venire, tamen pertinet ad juris recuperati, aut qualiscunque extortæ satisfactionis tuitionem, ac securitatem. Non enim possessione sua securus foret victor, ni victus sub ejus potestate, ac imperio esset, sed semper adhuc jure belli resistere, & bello quæsitum iterum eripere posset. Quin frustra victor occupasset territorium, si ejus jure, ac imperio statim ipsi iterum cedendum esset. Et cum vincere hic sit in potestatem redigere, sequitur omnino, si jure vicit, quod justa sit ejus in victos potestas. Natura itaque victoriæ, & finis belli, concedunt victori omne in victos imperium. Sed & posito, quod a victore in victos non ultra, quam jure imperii in subditos statui possit, utique imperium saltem in victos ipsi competit, si vi imperii in eos statuere potest. Et alias post victoriam semper bellum maneret, nisi per eam alter alteri tandem subjiceretur.

Sub Imperio autem, quod victor adquirit, comprehendimus omnia illa, quæ juris publici sunt, & ad ipsam civitatem, non ad singulos pertinent; adeoque & nomina civitatis. Et hæc ergo publica jura indubie victori adquiruntur, sive hostis prælio, sive deditione in ejus potestatem pervenerit.

Quantum vero ad res singulorum, illa quidem, quæ ex commissi prælii victoria in castris hostium obtinentur, itidem victoris esse tenendum est, quia pugnanti, & resistenti potius, quam victo eripiuntur, uti alia præda, quæ in bello capitur. Ea propter ille actus, quo prælio vincitur, & per quem præda ista vincendo, non occupando demum acquiritur, ad bellum adhuc pertinet, & jure belli continetur; inprimis cum in illo actu hostis adhuc occidi possit, adeoque etsi pulsus fuga vitæ suæ consulit, reliqua tamen

hosti

hosti relinquit. Et sane, cum victor ultra juris ablati repetitionem, aut satisfactionem pro injuria, etiam impensas belli, damna bello data, aliaque similia, quorum rationes ut plurimum in bellis in immensum crescunt, computare, atque a victo exigere possit, utique quaesitam victoriis praedam saltem in rationum suarum partem retinere, indeque pro debito suo sibi satisfacere potest.

Sequitur ergo, in quo praecipuum causae momentum vertitur, si victoris rationes sibi constent, isque omnia, quae ipsi absunt, quaeque ipsi deberi modo diximus, ex praedis hostium receperit, an ulterius adhuc victos spoliare, aut captas urbes diripere solius praedae causa liceat? Sane, pro ejus rei defensionem satis idoneum juris gentium argumentum non occurrit, sed ratio potius, & aequitas in contrarium esse videtur, quod cui nihil amplius abest, is nihil quoque amplius exigere possit; & qui suum jam consecutus est, iterum aliquid petere nequeat. Non potest enim non esse injuria quod ultra jus est, ex definitione legis 1. §. 1. ff. de injur. *& nota vocis appellatione. Atque hoc Gentium jus graviter defendit, & antiquissimis moribus apud Romanos obtinuisse, scribit Sallustius* in bell. Catil. circa princ. Majores, *inquit*, nostri, religiosissimi mortales, delubra Deorum pietate, domos suas gloria decorabant, neque quicquam victis eripiebant praeter injuriae licentia. *Quo verborum compendio omnia fere, quae de finibus juris belli diximus, continentur, abusum autem exeundi victos rebus suis a militibus domum Sullanis coepisse, testatur, maximeque improbat idem Sallust.* d. l. At hi contra (*de Sullae militibus inquit*) ignavissimi homines per summum scelus omnia ea sociis adimere, quae fortissimi viri victores hostibus reliquerant; proinde quasi injuriam facere, id demum esset imperio uti. *Et paulo ante dixerat*: Igitur hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere. *Adde* §. 32.

Neque in contrarium allegari possunt omnium prope gentium exempla, quibus referta sunt omnium aetatum historiae. Quo jure enim illa nitantur, jam diximus, servitute scilicet, & quae in illa obtinuit occidendi, adquirendique omnia, quae servorum sunt, licentia.

Videtur quidem, quod victor victo causam tot caedium, fusique humani sanguinis imputare, eoque nomine & in ipsum, & in subditos porro saevire possit. Verum, ratio haec reciproca, seu mutua est; & uterque pari omnino jure in bellum processit. Neque ob hoc solum, quod summus Princeps bellum jure suo gessit, victus postea poenam, vel judicium, ejus inprimis, cum quo lis fuit, subire cogitur; tantum abest ut in subditos, quos necessitas parendi adstrinxit, ideo animadverti queat. Hinc inter ea, quae in Julii Caesaris gestis reprehensa sunt, refert Suetonius in Julio cap. 54, quod oppida quaedam, quae se submitterent, hostiliter diripuerit. *Quanquam hic ipse Caesar alias tam sedulo id caverit, ut cum Corfinii oppidi cives parati essent portas ipsi aperire, ille id non admiserit, sed in alium diem eos rejecerit*, veritus, *ut ipse ait*, ne militum introitu, & nocturni temporis licentia, oppidum diriperetur. *Caes.* comment. de bell. civ. lib. 1. *Quod si denique victor jus quoddam poena haberet, omnino illa pro ratione debiti, quod non semper idem est, vi imperii constituenda, non vero ideo infinitum, illimitatumque jus promiscuae praedae concessum esset.*

Duplici equidem casu jure victoriae aeque, ac jure belli eripi omnia, vel saltem ultra ejus, quod nobis abest, limites, victis posse fatemus. Primum quando ultra belli gestionem aliquid commisere, forte perfidia, rebellione, defectione, &c. Ejus enim vindicta plane ad jus imperii, quod victor adquisivit, adeo spectat, ut ideo auctores victi non bonis modo, sed vita orbari possint: uti in Capuanos defectores a Senatu Romano severe consultum, supra diximus. Hoc innuit quoque Suetonius dict. l. *cum improbat*, quod Caesar urbes diruerit saepius ob praedam, quam NB. ob delictum. *Quo luculenter jus illud victoriam, quod diximus, proponitur: nam & direptio ob delictum saltem, non ob praedam, ibi probatur, & poena delicti a jure praedae distinguitur; atque adeo id ipsum, quod probavimus, dicitur. victis, nisi quid delinquerint, in praedam omnia auferri non posse.*

Deinde diripi victi possunt jure talionis, si apud illos direptio devictorum pro jure obtinet, uti apud Mahometanos, aliosque Barbaros; in quos proinde victoriae idem jus summa aequitate statui potest, quo illi in alios utuntur, ut alibi ostendimus. Atque hanc causam esse, puto, ejus juris, quod a Deo Israelitis datum est, Deut. 20. v. 13, 14,

14, *ut capta urbe, quæ non est e septem populis, de quibus* sup. §. 16, *omnes masculos gladio interficiant, reliqua omnia in prædam capiant, eamque a Deo sibi concessam percipiant: is enim mos apud reliquas gentes tunc obtinuit. Etsi autem instar præcepti interfectio, & deprædatio ibi injungatur, Judæorum tamen Dd. per hæc verba non præceptum, sed licentiam tantum occidendi intelligunt.* Seld. de jure Gent. lib. 6. cap. 13. & 16; *quod nos de aliis gentibus, præter septem populos, & Amalecitas, verissimum putamus, antiquissimo legum, quæ imperative scribi solebant, ritu, ac stylo. Ita in XII. Tabb. dicitur:* Agnatus proximus familiam habeto. *Ita tationis quoque exempla in bello tricennali extitere, ut capta urbe, cum victor veniam* (Quartier) *negaverat, altera pars, expugnata alia urbe, eodem jure usa sit, & omnes sine venia cæsi. Sed ab nostræ ætatis exemplis nunc abstinemus.*

Ex dictis patet primo, *Jure belli prædam in infinitum capi posse, eamque semel rite partam post victoriam quoque retineri, quia bello jus suum princeps, victoriamque obtinere nequit, nisi viribus hostium accisis, suisve firmatis.* Deinde, *jure victoria hæc adquiri:* 1. *imperium plenissimum in victos, ex natura victoriæ*, §. 23., sup.; *nec quicquam ea movent, quæ de imperio victis relinquendo, vel communicando habet* Grot. lib. 3. cap. 15, *quippe quæ meræ humanitatis, ac generositatis, non juris sunt, adeoque huc non pertinent:* 2. *quæ victoria ex prælio parta in castris, atque exercitu hostium reperiuntur; ille enim actus pars adhuc, & sequela belli est*, §. 26. sud. 3. *Si ex spoliis hostium jus suum integrum cum impensis belli nondum consecutus est, jure imperii, & ut dominus, exigere reliquum potest: sed & milites, pecuniam, frumentum, &c. in alios belli, vel reipublicæ usus, imperare; quod Romanos, præsertim veteres, passim factitasse legimus:* 4. *ex causa delictorum quoque in victos iisdem vi imperii statuere: Denique* 5. *jus talionis, secundum quod diximus, in eos exercere.*

Diverso igitur jure censentur illa, quæ in castris, aut in exercitu hostium reperiuntur, & illa, quæ obsessa urbe civium sunt: illa enim hoc ipso, quod hostis fugatus est, sine alia occupatione in potestate victoris relicta, & fuga hostium deserta sunt; eaque omnia eorum fuerunt, qui contra in acie steteve, & occidi poterant; ut omnino in eas res jus belli adhuc obtineat. Hæc vero non censentur hoc ipso capta, quod urbs capitur; sed manent in potestate, & custodia civium, nisi seorsim occupentur: quæ nova occupatio non amplius jure belli fieri potest, quia urbs jam capta, & in potestate est, sed jure imperii; quo vero non spoliantur, sed defenduntur cives, nisi ex causa delicti, vel si quid juris victori adhuc abest, aliisve justis ex causis, ut diximus §. 25. *Sed nec ut hostes in prælio, ita cives capto oppido, ni adhuc resistant, occidi possunt.*

Neque deferuntur bona civium cum oppidum occupatur, uti cum acie hostis vincitur: illi enim in custodia rerum suarum manent; hic aufugit. Neque denique in oppido res tantum virorum, sed mixti quoque infantes, fœminæ, aliique sunt, in quos regulariter jus victoris, ut dictum, exerceri nequit.

PROPOSITIO VI.

Ex victoria acquiritur imperium Principi non suo jure, sed jure populi: unde Princeps victor tantum illud imperium in victos acquirit, quod ipse habet in suum populum.

DEMONSTRATIO.

In quæstione igitur, qualenam imperium victori acquiratur, dicendum est, tale acquiri, quale ipse in populum suum habet, cujus causam, & rationes tuetur: 1. quia terra victa fit accessio reipublicæ, cujus nomine, & jure bellum geritur, & hostis vincitur: ergo & jus, ac imperium reipublicæ victricis, tanquam rei principalis, sequitur, unumque jam imperium esse incipit, in quod principi par, & simile jus est. 2. Idque multo magis verum est in republica mixta, ubi bellum non geritur nomine solius regis, sed nomine summæ potestatis, quæ non solius regis, sed & statuum est. Sane, 3. bellum non regis, sed reipublicæ negotium geritur, adeoque & ei soli acquiritur. 4. Rex saltem repræsentat rempublicam, & ejus jure, ac nomine agit. Quicquid igitur juris in rempublicam habet, id acquirit etiam in reipublicæ partem, quæ per victoriam accedit. Ex eo igitur jure, quod rex habet in populum victorem, æstimari, & metiri debet jus in populum victum. Unde 5. Macedones adeo graviter tulere, & succensuerunt Alexandro, quod sibi arrogaret jus, quod Persarum reges habebant, non quod

quod Macedones; unde tot conspirationes, seditiones, &c. *Curt. l. 6. c. 6. & pass.* Excipe si rex non nomine istius reipublicæ, sed ex alio capite bellum gerat, forte quod jus regni ad eum pertineat, quod vel injuria subditorum, vel agnatorum ei ablatum est; tunc enim obtenta victoria recipit jus, quod antea habuit.

PROPOSITIO VII.

Unde verum non est, jure victoriæ plus licitum esse, quam jure belli; plus in subditum, quam in hostem; plus pace, quam bello: illo enim casu bellum finitum est, hoc durat; illo desinunt esse hostes, hoc manent.

DEMONSTRATIO.

Causam erroris explicavi in Disp. de jure vict. §. 1. 2.

Nunquam summi principes, aut heroes (quæ sunt verba dictæ disputationis) *tantum sibi decus, ac nomen ex victoriis comparatunt, quantum ex victoriarum clementia: semperque maximi Duces longe clariores fuere moderate victoria utendo, quam vincendo; id, quod Romanorum gesta affatim testantur. At mirum videtur, quod apud omnes fere gentes, ipsosque adeo Romanos justitiæ bellicæ ad religionem usque servantissimos, illa invaluerit opinio, quod jure victoriæ tantundem, immo plus, quam jure belli liceat, & vincendi limites generositate victoris magis, quam justitia constituantur. Ita enim Pyrrhus apud Senecam* in Troad. vers. 331. & 333.

Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit.
Quodcumque libuit facere victori, licet.

Et ne a feroci juvene hæc temere jactata existimes, ipse Agamemnon, cum quo rixabatur, id non negat, sed jus ipsum confessus pudorem saltem, & honestatem obstare putat; atque inde sic respondet vers. 332, & 334.

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Minimum decet libere, cui multum licet.

Eadem Ciceronis sententia videtur in Orat. pro M. Marcello, quæ est 40, *ubi Cæsarem victorem ita affatur*: Cum ipsius victoriæ conditione jure omnes occidissemus, clementiæ tuæ judicio conservati sumus. *Hinc cum Metello duce adeo sæve in captivos consuleretur, ut veneno se plerique interficerent, alii deditionem suam ad Pompejum absentem mitterent, ait Florus*, quod Metellus eo infestior in hostes jus victoris exercuerit, *lib. 3. hist. cap. 7; eumque defendere contra Pompejum videtur Plutarchus* in Pompejo. *Ipse Camillus & bellici juris scientia, & bellorum peritia adeo insignis, eadem oratione, qua merito prædicabat*, esse, & belli, sicut pacis jura, justeque bella non minus, quam fortiter se gerere didicisse; *statim subjungit*: Arma habemus non adversum eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: *quasi plus juris sit in infantes captis, quam obsessis urbibus. Liv.* hist. lib. 5. c. 27. *Atque ita, ut inter tot alia hoc saltem illustre exemplum exhibeamus: Æneas adeo pietate celebris, Turnum victum, deditum, ac supplicem, non modo interfecit; sed & ipse Turnus apud Virg.* Æneid. lib. 12. in f. *hoc ipsi jus esse fatetur*, &

— Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Utere sorte tua.

Quin solenne id Romanis fuisse, ut hostium duces, deditos quoque, ipso die triumphi occiderent, notat Grot. de jur. B. & P. lib. 3. c. 4. §. 12.

In hanc opinionem, & morem transisse gentes videtur, 1. *quod jus belli post victoriam quoque continuari, & jus victoriæ sub jure belli comprehensum, crediderunt*: 2. *quod placari, ac honorari suorum manes putabant, cædibus eorum, a quibus occisi erant; quæ persuasio & Achillem, & Æneam in talem vindictam armavit, effecitque ut Polyxena, & Astianax, Priami filia, & ex Hectore nepos, pro inferiis Achilli immolati fuerint*. Senec. in Troad. in act. 2: & *præcipue* 3. *quod omnium prope gentium moribus cuique domino privato competiit jus vitæ, & necis in suos servos, ut traditur in* §. in potestate 1. Inst. de his, qui sui, vel alieni juris l. 1. §. 1. ff. eod. *Cum igitur bello capti omnes servi facti fuerint, necessario inferendum fuit, eos etiam post victoriam ut servos occidi, omniaque, quæ eorum fuerunt, vastari, dirui, ac in prædam cedere potuisse. Hinc ergo natum inter gentes* JUS *illud* VICTORIÆ, *atrocius prope, ac crudelius, quam ipsum jus belli. At vero insignis iste juris gentium nævus, atque abusus fuit, quem Antoninus demum, & Christiani* Imperatores *inter privatos quidem adeo sustulerunt, ut nec ultra*

modum sevire domino in servum licuerit; §. ult. Inst. eod. *at in bellis furor nondum defaeviit*. Hactenus dict. Disputat.

Generosioris animi victores in populos victos humaniter usi sunt, & haec ratio affertur, cur Minos judex orci est constitutus apud *Propert.* 3. *eleg.* 18.

Victor erat quamvis, aequus in hoste fuit.

Persae Alexandrum mortuum dicuntur luxisse non ut victorem, & modo hostem, sed ut regem, *Curt. l.* 10. *c.* 5; quo innuitur, desiisse esse hostem ex quo victor fuit. Ita Caesar incontinenti post victoriam judicem egit. *Hirt. de bell. Alex. in fin.* Romani victis Latinis praemia, poenasque cuique pro merito persolverunt. *Liv. l.* 8. Idque Capua recepta factum quoque esse, ait *Livius l.* 26. *c.* 19. Et Tacitus *Annal. lib.* 12. ait, ita majoribus placuisse, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.

Additio.

„ Grotius circa acquisitionem imperiorum distinguit inter jus naturae, & inter jus gentium.

„ *Jure naturae* non nisi ex justa causa „ capere res licere, ait, & tantum intra debiti, & poenae modum, adeo ut cives „ innocentes, eorumque res excludat. *Vid.* „ *supr. c.* 1. §. 1. *item cap.* 6. *&* 7. Et „ hoc modo etiam imperia jure naturae occupari posse, ait: *Vid. c.* 15. §. 1. speciatim si summi periculi vitandi causa „ victor id faciat, *d.* §. 1.

At *jure gentium* eum, qui sibi singulos „ subjicere potest servitute personali, etiam „ universos subjicere sibi, subjectione quoque mere herili posse, tradit *hoc cap.* „ §. 1 2. Atque hac occupatione omnia „ jura populi, etiam incorporalia, in victorem transferri: *ibid.* §. 4.

„ *Jure naturae laxiori*, i. e. ex regulis „ perfectionum, hoc jure in victos abstinendum esse, ait *d. c.* 15. §. 2. sive relinquendo victis imperium vel in totum, „ *ibid.* §. 3. vel pro parte, *ibid.* §. 9. sive „ eos miscendo victoribus, *ibid.* §. 3. interdum interpositis praesidiis, aut tributis §. 5. §. 6. Libertatem praesertim religionis eis esse relinquendam, & clementer eos habendos, *c.* 15. §. 10. §. „ 11. §. 12.

„ Vera principia exposuimus in *dissert.* „ *proaem. XII.* §. 754. Diximus, non tantum principem bellum nobis inferentem „ ex judicio nostrae civitatis injuria agere, „ sed totam civitatem hostilem; immo & „ singulos, qui factum Principis approbant, illudque operis, opibus, & consilio defendunt: atque ideo si in potestatem nostram perveniunt, tanquam criminis reos puniri posse, i. e. omnia in „ eos licere. His Principiis positis certum „ est, si ipsa civitas capitur, non tantum „ singulos, sed universos quoque, omniaque eorum jura publica, & privata, dominio nostro, & judicio subjici, adeoque „ imperium ipsum ad nos transferri; indeque ab arbitrio nostro dependere, num „ illud imperium nostro jungere, num separatum servare, num illud delere excisis civibus velimus. Bene Xenophon. „ *Instit. lib.* 7. *p. m.* 211. *Est enim aeterna lex inter omnes homines, capta eorum urbe, qui bellum aliis faciunt, tam corpora illorum, qui sunt in urbe, quam fortunas, iis vindicari, qui urbem capiunt.*

AD §. I.

QUI *sibi singulos subjicere potest servitute personali*) „ Uti victor, ex hypothesi „ Grotii, jure gentium in bello solenni „ potest. *Vid. cap. praeced.* §. 1. *seq.*

Nihil mirum est si & universos) „ Immo ratio, cur imperium victor occupare „ possit, non ex jure aliquo gentium, nedum ex jure capiendi personas sequitur, „ sed ex jure naturae, quo in hostem victum „ omnia licita sunt; adeo ut & vita, & „ bona, omniaque jura, tum publica tum „ privata, ei adimi possint.

Sive illi civitas fuerunt) „ Sive universi „ illi unum civitatis corpus, i. e. imperium aliquod constituant.

Sive civitatis pars] „ i. e. Sive membrum faciant illius civitatis, veluti si urbs, „ vel provincia illius imperii occupetur.

Sive mere herili] „ Vel tanquam patrimoniale (*Vide h.* §. *n.* 3.) vel ita ut „ plane civitas esse desinat, §. 22. De regno patrimoniali egimus in *Diss. proaem.* „ *XII.* §. 754. & *supra l.* 1. *c.* 3. §. 12. „ Hic saltem monemus, victorem, qui per „ ultimam victoriam universam civitatem „ hostilem occupat, jus acquirere non tantum in

" in imperium, sed & in jura singulorum; " adeo ut ob injuriam ab illis (ex judicio " victoris) commissam in eos tanquam fu- " res, & homicidas animadvertere possit: " quanquam id ob rationes politicas, & " quia sæpius interest regna devicta con- " servare, omitti, & conditiones saltem " quædam præscribi soleant.

Sive mixta) " Ubi universitas manet, sed " cum certa subjectionis lege: si v. g. tri- " butum ei imponitur, vel nexus feudalis, " vel si in provinciæ formam redigitur.

Imperia armis quæri] " I. e. omnia jura " publica, quæ imperium constituunt.

Quintilianus) " *Inst.* 5. *c.* 4.

Curtium) " *L.* 4. *c.* 5. Similia vide apud " *Thucyd. l.* 5. *p.* 333. *Liv. l.* 4. *c.* 10. *lib.* " 9. *c.* 3. *l.* 27. *c.* 30.

Contentos victoriis abstinuisse imperio] " Idem de Scythis tradit *Justin. l.* 2. *c.* 3. " *l.* 42. *c.* 2. & *Curt. l.* 7. *c.* 8.

Aut alio imperante] " Ut est in statu A- " ristocratico.

Et tunc in ejus saltem jus succeditur, non ultra] " Adeoque si status est Aristocrati- " cus, vel Popularis, victorem jus imperii " exercere per Proceres, vel Senatum te- " neri, putat. Quod verum est si ea condi- " tio post victoriam victis indulta fuit; alias " res a victoris arbitrio dependet.

Ita ut & alienare possit, sicut populus poterat) " Diximus, victorem plenum jus in " victos, tum quoad jura publica, tum " quoad jura privata, acquirere, adeoque " evertere regnum, vel illud certis condi- " tionibus servare, vel alienare posse.

Et sic factum ut quædam regna in patrimonio essent) " Immo eo sensu, quo Auctor " regna patrimonialia statuit, talia non dan- " tur: nam regna ejusmodi non sunt in re- " gis patrimonio, sed in populi vincentis; " is ergo, non rex, alienare potest.

AD §. II.

NEMPE *ut quæ civitas fuit, civitas esse desinat*) " Nam omne jus in victum po- " pulum per ultimam victoriam acquisitum " est victori, qui proinde pro lubitu de eo " disponere potest.

Accessio fiat alterius civitatis) " Ita ut de- " sinat esse sui juris, & teneatur alienis " legibus vivere: quod fit si in provinciæ " formam redigitur.

Sive ut nulli civitati adhæreat) " Adeo- " que pro arbitrio regis victoris imperium " administretur.

Ut si rex suo sumtu bellum gerens) " Re- " futavimus hoc supra *l.* 1. *c.* 3. §. 12. Quia " rex nullum jus belli habet, nisi jure, & " nomine populi, cui præest; adeoque quic- " quid bello acquirit ad populum pertinet, " etsi suo sumtu gerat.

Quod herilis est imperii] " In regibus tale " imperium concipi non potest: at in po- " pulo victore verum est, imperium ad ejus " patrimonium publicum pertinere posse.

Illud inter dominos, & servos] " Reges " autem non sunt domini, sed populus, " cujus jure bellum gerunt.

Sed magna familia) " Numerus ingens " servientium: qui nihil proprii habent, " & a nutu, ac arbitrio victorum depen- " dent. At tale exemplum inter gentes " vix exstat: si enim in servitutem redi- " gere victas civitates animus erat, gentes " subditos sub corona vendere solebant.

AD §. III.

QUALE *sit mixtum illud imperium ex civili, & herili*) " Si scilicet partim ac- " quiritur jus uti est in rege, partim uti " est in populo: §. 1. *n.* 3.

Nempe ubi servitus miscetur cum aliqua personali libertate) " Exemplum est in Ga- " beonitis, qui quidem civitatem retinue- " runt, & corpus civitatis constituerunt, at " ad operas serviles perpetuo destinabantur. " *Vid. Jos. c.* 9.

Sic populis, legimus, arma adempta] " De " Faliscis vide *Liv.* 5. 27. Add. *Liv. l.* 21. " *c.* 57. *l.* 30. *c.* 44. *Thuan. l.* 4, *p.* 85. & *l.* " 18 *p.* 337. *Xenoph. Inst. l.* 4. *p.* 107. & " *Inst. p.* 205. *Vid. Tesm. h.*

Ne ferri quid haberent extra, quam ad agriculturam) " Exemplum est 1. *Sam.* 13. " *v.* 19. ubi etiam fabrorum usus ademtu " fuit Israelitis.

Sermonem] " i. e. victoris sermone uti.

Vitæ genus) " Nam victor pro lubitu vel " evertere imperium, vel conservare, vel " certa lege conservare potest; & prout dis- " ponit, ita jus est.

AD §. IV.

SICUT *autem res, quæ singulorum fuerant, &c.*) „ Jure scilicet prædæ; de quo
„ *c. 6.* actum est.

Jure belli) „ Non ex jure aliquo gentium
„ secundario, uti Auctor putat, sed ex ju-
„ re naturæ.

Sic & res universitatis eorum fiunt) „
„ Nam victor omne jus acquirit, quod vi-
„ ctus habuit, adeoque & jura publica.

Si ipsi velint) „ Invitis enim non acqui-
„ ritur.

Quibus mulctari eos velit] „ Adeoque om-
„ mnia deditorum jura, publica, & privata
„ dependent ab arbitrio ejus, cui fit dedi-
„ tio; & is punire pro lubitu eos potest
„ ob injuriam bello victori illatam, & ra-
„ pinis, ac cædibus auctam.

Idem in bello solenni victis locum habet)
„ Per bellum solenne intelligit illud, quod
„ inter duas summas potestates geritur, &
„ indictum est. Merito autem ait, idem hic
„ obtinere, quod in deditis, quia per ulti-
„ mam victoriam omne jus acquiritur in
„ victos.

Nam deditio sponte permittit, quod alioqui vi esset ereptura] „ Per deditionem om-
„ nia jura quæruntur victori consensu vi-
„ ctorum: per *bellum*, & vim, iis invitis.

Publicum populi Romani) „ Quia agri ab
„ hoste capti populo apud Romanos quæ-
„ rebantur.

Id omne nostrum cum ipsis dominis] „ Pro-
„ mittebat Annibal non tantum jus in res,
„ sed & in personas Romanorum. *Liv. l.*
„ *21, c. 43.*

Existimare suæ ditionis esse] „ Territorium
„ hostile omnino in ditione est victoris:
„ omnia enim jura hostis devicti transeunt
„ in victorem.

Populi Romani fecit) „ Neque ab eis,
„ quibus hostis res illas ante non eripuit,
„ vindicatio institui potest. *Vid. lib. 3. c.*
„ *6. §. 7.*

Ergo & incorporalia)) „ Eodem modo
„ uti jura incorporalia, captis singulis per-
„ sonis, in victorem transire, diximus su-
„ pra c. 7. §. 4.

Sibi vindicarunt Romani) „ Quia victor
„ succedit in omne jus, quod victus habuit,
„ adeoque & in ejus credita: de hac surroga-
„ tione *vide supra l. 2. c. 9. §. 8. 9. & 11.*

Unde sequitur, omnino liberatos Thessalos]
„ Auctor hic decidit duas quæstiones ex
„ Quintiliano *Inst. l. 5. c. 10. p. 236.* quas
„ B. Parens in disputatione *de jure victo-*
„ *riæ* §. 33. hoc modo explicat.

Hinc jam evidens est decisio litis celeberrimæ, & a Quintiliano Instit. orat. l. 5. c, 10. p. m. 236. *propositæ, quæ ex facto duorum maximorum toto orbe Imperatorum, Alexandri Magni, & Julii Cæsaris, contigit: quorum ille Thebarum chirographum Thessalis, hic Flavii nomen* Dyrrachinis *post victoriam donavit. Prior causa in celeberrimo illo totius Græciæ, Amphyctionum scil. consilio, altera coram* Cicerone *arbitro ventilata fertur. Dicimus, Alexandri M. donationem justam, Cæsaris irritam fuisse: uti & decisum opinatur Ærodius* Rer. Jud. lib. 2. tit. 3. c. 2. & 3. *Illa enim debitum publicum fuit, quod victori quæritur,* per §. 24. *hoc privatum, quod ei non quæritur,* per §. 26. *Agitarunt quoque inter se hanc litem Hottomanus, & Gentilis; sed præsertim ille, ex rationibus juris civilis ex Quintiliano descriptis, quasi Alexandri M. factum ex legibus Romanis decidi posset. Nec aliud Quintilianus, quam loca argumentorum, ut orator, monstrare voluit. Revera autem frivolæ rationes sunt, quod nomen sit res incorporalis, quæ manu non capitur, & alia ratio sit hæredis, in quem jus omne defuncti, alia victoris, in quem res transeant, &c. Nam victoria quatenus vel solum imperium continet, titulus longe universalior est, quam hæreditas: uti enim hæc omnia jura privata, ita imperium omnia publica, & suo modo privata quoque, continet,* §. 24. & 26. *Illa vero repræsentatio heredis universalis. uti ab Hottomanno accipitur, fictio juris positivi est Ut vel ex hoc facto appareat, quam infeliciter sæpe jus civile quæstionibus juris gentium applicetur. Nam & reliqua contra hoc Alexandri M. facinus allata, scil.* quod vi ablatum; quod jus belli in judiciis non valeat, quod omnibus civibus debitum, adeoque dum vel unus supersit, quod omnes in Alexandri M. manu non fuerint; quod multis ignoverit, mens ejus dubia; quod a Cassandro restituti Thebani, *&c. adeo præter, vel contra jus gentium sunt, ut responsum non mereantur.* Vid. not. ab hac alteram.

Jus quod sit incorporale apprehendi manu non posse) „ Immo incorporalia omnino
„ tenentur cum re, cui cohærent.

Aliam

Aliam conditionem esse hæredis, aliam victoris) Immo eadem est ratio; in hæredem enim tota familia, omneque jus ei cohærens, transit; eodem modo ut in victorem transit totum patrimonium populi, omneque jus, quod ei cohæret.

Neque porro *obstat* 1. vi injusta ablatum esse chirographum: nam vis belli non est injusta.

Obstat 2. Cassandrum postea jure postliminii restituisse Thebanos. Resp Immo hæc nova fuit civitas. *Vid. supra l.* 2. *c.* 6. §. 9. *& infra c.* 12. §. 8. 4.

Obstat 3. omnibus Thebanis debitum fuisse, adeoque mansisse obligationem quamdiu unus eorum superstes fuit. Resp nulli Thebanorum debitum fuit, sed toti civitati quam cum omni suo jure occupavit Alexander; huic ergo soli debitum fuit, & ille proinde remittere potuit.

Obstat 4. Quod Alexander quibusdam ignoverit, adeoque in his debitum mansisse videtur. Resp. ignovit singulis, non civitati cui soli debebatur.

Obstat 5. mentem dubiam fuisse. Resp. Immo actus donationis satis clare patebat.

Alia quæstio est, quæ apud Paponium *lib.* 5. *tit.* 6. *art.* 2. proponitur: ubi Gallus, qui Belgæ cuidam mutuo debebat summam, eam exorto bello solvit fisco Gallico; finito bello actionem intentabat Belga, sed Gallus in Curia Parisiensi absolutus fuit. Ad id non est ex jure victoriæ, sed ex jure prædæ, quia prædæ cedunt res, quæ apud hostem inveniuntur. *Add. Gudel. J. Nov. c.* 5. Unde idem jus in debita Gallorum apud Belgas statui potuisset.

Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis) „ Adeoque „ & incorporalium, quæ rei insunt.

Qui possidetur, non possidet sibi, nec in potestate habet qui non est suæ potestatis) „ Thebani non amplius sui juris erant; „ omne eorum jus in potestatem victoris „ transiit: ipsi igitur nihil amplius juris ha- „ bebant, qui ipsi ab alio, victore nimi- „ rum, tenebantur.

Si quis populo victo jus civitatis relinquat potest quædam, quæ civitatis fuerat, sibi sumere) „ Recte: nam cum victor destrue- „ re civitatem; & singulos in servitutem re- „ digere jure victoriæ possit, nedum civita- „ tis jus ei sub certa lege, & sub onere „ relinquere potest.

Quem velit esse sui beneficii modum] „ Nam „ cum omne jus in victum quæsiverit, pro „ lubitu de eo disponere potest.

Donato Dyrrachinis) „ Cæsar propitio ju- „ re Dyrrachinis remisit debitum, quod cre- „ ditori cuidam adversario Cæsaris debebant, „ non ex jure victoriæ, sed quia Senatus „ acta Cæsaris approbavit, & omnes, qui a „ partibus Pompeji steterunt, pro rebellibus „ declaravit. Adeoque id jus creditori, ejus- „ que hæredi Flavio, in pœnam auferri po- „ tuit. Conf. *Cicer. epist. ad Brutum VI.*

Non ex eo genere, de quo jus hoc gentium constitutum est) „ Sensus Auctoris est, „ quod Cæsaris bellum non fuerit solenne, „ sed bellum civile, adeoque effectus juris „ gentium (quod præda, adeoque & credi- „ ta, cedunt capienti vi dominii externi,) „ ibi obtinere non potuerit. Resp. Ex quo „ Senatus ratihabuit acta Cæsaris, omnia „ populi jure, ac nomine fecisse censetur: „ & sic hactenus creditor rebellis fuit, cu- „ jus proinde nomen in pœnam (non jure „ victoriæ) Dyrrachinis donare potuit. Cæ- „ terum, toties dictum est, jus occupandi „ res hostiles non sequi ex jure aliquo ficto „ gentium, sed ex ipso jure naturæ. Dixi- „ mus, ex eodem naturæ jure sequi, ut res „ ex judicio nostræ civitatis injuria captæ si „ recipiuntur, pristinis dominis, ac antiquo „ juri restitui debeant; adeoque idem obti- „ nere, quod in rebus bello civili, & a „ prædonibus captis obtinet.

„ Non autem subditis tantum, sed & *amicis*, ac *sociis* res, quæ ad nos perve- „ runt, restitui debent. Probatur hoc exem- „ plo Cassii, quod Auctor in notis allegat. „ Cassius Judæos amicos Romanorum abs- „ que auctoritate Populi R., adeoque præ- „ donico more bello aggreditur illicito, res „ eorum, & personas capit, ac quoad ma- „ ximam partem Tyriis vendit. Occiso Cas- „ sio Antonius mandat Tyriis, ut Judæis „ sociis, & amicis, ea restituerent, quæ „ Cassius per bellum illicitum genti abstu- „ lit, l. e. ut bona divendita, & agros „ reddant, personas vero libertati resti- „ tuant. *Joseph. Antiq. l.* 14. *c.* 22. Alia „ exempla vide apud *Grot. infr. c.* 9. §. 9. „ *n.* 1. *c.* 10. §. 5. *n.* 1. §. 6. *n.* 1. *c.* 16. §. „ 2. 3. & 4.

CAPUT

CAPUT IX.

De Postliminio.

I. *Origo vocis* Postliminii.
II. *Quibus in locis postliminium fit.*
III. *Postliminio quædam reverti, quædam recipi.*
IV. *Jus postliminii esse in pace, & in bello: & quid si nihil in pace dictum fit?*
V. *Liber homo, bello manente, quando postliminio redeat:*
VI. *Quæ jura recipiat, quæ non recipiat.*
VII. *Jura & in ipsum restitui.*
VIII. *Cur qui se dedant, jus postliminii non habeant.*
IX. *Populus quando postliminii jus habeat.*
X. *Quæ in his, qui postliminio redeunt, sint juris civilis.*
IX. *Servi postliminio quomodo recipiantur, etiam transfugæ: quomodo qui redemti sunt.*
XII. *An subditi postliminio recipiantur.*
XIII. *Agros postliminio recipi.*
XIV. *Circa res mobiles quod discrimen olim observatum.*
XV. *Quid circa res mobiles hodie juris?*
XVI. *Quæ res recipiantur, ita ut postliminio non egeant.*
XVII. *Mutationes ex lege civili, quoad subditos suos.*
XVIII. *Postliminium quomodo observatum inter eos, qui hostes non erant.*
XIX. *Quando in hodieque locum habere possit.*

✦ I. 1. Sicut ✦ de his, quæ ex hostibus capiuntur, ✦ ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt hi, ✦ qui retroactis sæculis juris cognitionem professi sunt. ✦ Accuratius hæc res a veteribus Romanis tractata est, ✦ sed sæpe confuse nimis, ita ✦ ut quæ juris gentium, quæque civilis Romani esse vellent, lector nequiret distinguere.

a Cicer. Topic. c. 8. & ibidem Boetius.

2. De voce *postliminii* rejicienda Servii sententia, *a* ✦ qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi sine significatu: sequendus ✦ Scævola, qui junctum docebat esse verborum a [a] *post*, quod reditum notat, & *limine*. Nam [1] *limen*, & *limes*, exitu, & flexionis modo differunt, cum alioqui origine (veniunt enim [b] ✦ ab antiqua voce [2] *limo*, quæ *transversum* signifi-

GROTII.

a Post, *quod reditum notat*) Unde *Postversa Dea*, (quæ præerat partui mulierum. Vide AUL. GELL. *Noct. Attic.* libro XVI. c. 17. J. B.)

b *Ab antiqua voce* limo) *Servius* ad XII. Æneidos, & *Donatus* ad illud Eunuchi (III. 5. 63.) *limis oculis*. Festus: *Limus, obliquus, id est, transversus, unde & limina. Isidorus* libro XV. c. 14. *limites appellati antiquo verbo transversi; nam transversa omnia antiqui lima dicebant, a quo & limina ostiorum, per qua foris & intus itur: & limites, quod per eos foras in agros eatur.* In Glossario *limes* πλάγια ὁδός.

GRONOVII.

1 *Limen*, & *limes*) Rejicit *Salmasius* observ. ad Jus Att. & Rom. c. 26. p. 568.

2 *Limo*) *Terentius* Eunuch. 3. 8. *ego limis aspecto sic per flabellum clanculum.*

significat) & primitiva notione idem sint, sicut materia, & materies, pavus, & pavo, c contagio, & contages, cucumis, & cucumer, quamquam usu seriore factum est + ut *limen* magis ad privata, *limes* ad publica referretur. Sic veteres eliminare dicebant e finibus ejicere, & exilium d nominabant eliminium.

II. 1. + Est ergo postliminium jus, quod nascitur e ex reditu 3 in limen, id est, fines publicos. Sic Pomponius *a* reversum postliminio, ait, qui intra præsidia nostra esse cœpit: Paulus *b* cum in fines nostros intraverit. Sed ex paritate rationis + consensus gentium rem eo perduxit, ut postliminium locum habere, etiam si quis homo, aut res ejus generis, + 4 in quo postliminium esse placuerat, + pervenisset ad amicos nostros, ut loquitur dicto loco Pomponius, aut ut Paulus exempli causa explicat, + ad regem socium, vel amicum. Quibus in locis f amici, aut socii intelligendi sunt + non simpliciter 5 quibuscum pax est, + sed 6 qui partes in bello easdem sequuntur: ad quos qui venerunt, ut Paulus loquitur, + nomine publico sui esse incipiunt. Nihil enim interest, 7 + homo, aut res ad hos, aut ad suos pervenerit.

a L. 5. §. 1. D. de capt. *b L. 19. paragr. 3. ibid.*

2. Apud eos vero, qui amici sunt, sed non earundem partium, + bello capti 8 statum non mutant, + nisi ex speciali pacto; quomodo in secundo fœdere *c* icto inter Romanos, & Carthaginienses convenerat, ut qui a Carthaginiensibus capti e populis amicis Romanorum in portus Romanis subditos venissent, in libertatem vindicari possent: + utque Carthaginiensium amicis par jus esset. Ideo g qui Romanorum bello Punico *d* secundo capti + in Græciam commercio pervenerant, + jus ibi postliminii non habuerunt, quia Græci in eo bello + neutras secuti fuerant partes: + ac propterea opus fuit eos redimi ut liberarentur. Quin & apud Homerum non uno in loco videmus bello captos in locis pacatis venditos, ut Lycaonem Iliados *e* Φ. Eurymedusam *f* Odysseæ H.

c Polyb. III. c. 24. *d Plut. Flaminio pag. 376. 377.* *e Vers. 35. & seq.* *f Vers. 8. & seq.*

+ III. Ve-

GROTII.

c *Contagio, & contages*) Compages, & compago, quod ipsum olim fuit *compagen*, ut docet genitivus, & verbum inde deductum, sicut & *sanguis* fuit *sanguen*.

d *Nominabant eliminium*) Et *collimi-nium*) in *Solino* (c. 15. vel 25.) est quod vulgo *collimitium*.

e *Ex reditu in limen*) *Hinc* sumta translatione *postliminium ecclesiasticæ pacis* dixit *Tertullianus* de pudicitia, (c. 15.)

f *Amici, aut socii intelligendi sunt non simpliciter quibuscum pax est*) Ita sensisse Maroci, & Fesæ regem, apparet ex *Thuani* libro cxxx. in anno MDCIII.

g *Qui Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt*) *Valerius Maximus* libro v. c. 11. n. 6. *Diodorus Siculus* excerpto legationum n. 3. Sic & Rhodii, quos Atheniensium cives bello Philippi emerant, liberaliter Atheniensibus reddidere. *Polybius* excerpto legationum n. 3.

GRONOVII.

3 *In limen, id est, in fines publicos*) Domum. Domus autem non modo dicitur de lare familiari, sed etiam de patria, vel civitate. Sic rediit in limen, seu domum, qui est intra patrios fines.

4 *In quo postliminium*) Ut simulatque rediisset intra fines, rursus inciperet esse veteris juris, quasi statum, aut dominum non mutasset, & sive homo liber erat, suus suique juris, sive servus, aut res, animalve, prioris domini foret.

5 *Quibuscum pax est*) Nam inter hos valet jus eorum, quibus militans quis rem cepit, 3. 6. 15.

6 *Qui partes in bello*) Qui eandem causam fovent, adversæ adversantes.

7 *Homo, aut res, ad hos, aut*) Voluit *homo, an res, ad hos, an ad suos*.

8 *Statum non mutant*) Manent in jure possessoris, neque redeunt ad priorem dominum, aut in libertatem civilem.

† III. Vetus Romanorum locutio receptos postliminio etiam [9] homines liberos dicebat. *a* *Postliminio receptum* † (ita enim legendum est) *Gallus Ælius in libro primo* [10] *significationum, quæ ad jus pertinent, ait, esse eum, qui liber e qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item, qui servus a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit in ejus potestatem, cujus antea fuit, jure postliminii. Equi, & muli, & navis* † *eadem ratio est in postliminii receptu*, (ita tria hæc verba, † quæ delenda censet vir incomparabilis in Romani juris studio [11] † Jacobus Cujacius, levi mutatione retineri posse arbitror) *quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeant, eadem genera rerum* † *a nobis ad hostes redire possunt.* Sed posteriores Romani *b* jurisconsulti † discrete magis duas statuerunt species postliminii, ut aut nos revertamur, aut aliquid recipiamus.

a Fest. Pomp. voce Postlimin.

b L. 14. D. de capt. & postl. rev.

IV. 1. Retinendum & illud *c* Triphonini, qui postliminii jus competere, ait, [12] † in bello, aut [13] † in pace: † sensu paulo alio, quam quo idem dixerat Pomponius. In pace postliminium, † nisi aliter convenerit, est [h] † his, qui non virtute bellica superati, sed [14] fato suo (aa) deprehensi sunt, ut qui cum bellum subito exarsit apud hostes reperiuntur. [15] † Aliis autem captivis in pace postliminium non est, [i] nisi (bb) id pactis erat

c L. 12. D. eod. tit. d. l. postliminii.

G R O T I I.

h *His, qui non virtute bellica superati, sed fato suo deprehensi sunt*) Vide exemplum apud *Parutam* belli Cyprii libro 1.

i *Nisi id pactis erat comprehensum*) Vide *Josephum* antiquæ historiæ XIII. 2. *Polybius* pacta ponit comprehendentia ut captivi redderentur in pace Philippi, Ætolorum, cum exceptione t.⁻ ·n, & Antiochi: excerptis de legationibus 9. 28. 35. Eadem exempla habet *Livius*, & præterea pacis cum Nabide. (Libro XXXIV. c. 35.) Similia aliquot suppeditat *Zosimus*. Ut ecce Probi pax cum Vandalis, & Burgundis sic inita: ἐφ' ᾧ τε καὶ τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἔτυχον ἔχοντες, ἀποδοῦναι· *ut & prædam omnem, & quoscumque habebant captivos redderent*. Libro 1. (c. 69.) similem pacem narrat Juliani cum Germanis, (Libro III. c. 4.) item cum Quadis, qui in Germania, libro III. (cap. 7. Sed ibi nihil tale.) *Ammianus Marcellinus* libro XVII. de rege Alemanorum Suomario: *pacem genibus curvatis orabat; & eam cum concessione præteritorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros*. Cap. 10. p. 188. Mox de Sarmatis: *jussi obtinere sedes impavidi nostros reddere captivos*. (cap. 12.) de alia rursum Sarmatarum parte idem dicit. Apud *Zonaram* multa talia: inter cætera in rebus Michaelis, qui filius Theophili, de Bulgaro loquens: τοῖς αἰχμαλώτοις ἐλευθερῶσαι ὑπέσχετο· *promisit captivis se daturum libertatem*. (Libro XVI. cap. 5. pag. 163. *Edit. Reg.* Idem est locu:, qui in contextu paullo post latine adfertur.) *Nicetas* libro II. (c. 3.) captivis omnibus libertatem, ait, datam, exceptis Corinthiis, & Thebanis viris, ac mulieribus. Interdum convenit ut reddantur captivi, qui a republica possidentur, ut apud *Thucydidem* V. (cap. 18.)

G R O N O V I I.

9 *Homines liberos*) Si quis ex civitate Romana in aliam abiisset, ut in hac civis esset, postea eodem animo Romam rediisset.

10 *Significationum*) Verborum, quatenus in jure aliquid significant.

11 *Jacobus Cujacius*) *Fulvium Ursinum*, non *Cujacium*, id censuisse, ait *Salmasius* p. 580. (Omnino censet CUJACIUS, obliteranda verba illa, quasi supervacua, *Observ.* libro XI. c. 23. J. B.

12 *In bello*) Durante adhuc bello.

13 *In pace*) Quandocumque post bellum finitum.

14 *Fato suo deprehensi*) Forte fortuna in hostico fuerunt, cum bellum oriretur, & odio suæ gentis correpti, & in servitutem redacti sunt.

15 *Aliis captivis*) Qui armis inferiores potestatem venerunt, postquam bellum cessavit, nisi pacis in conditionibus placuit, ut qui capti essent, liberi dimitterentur.

(aa) Vide supra, c. 6. hujus libri, §. 12. n. 1. J. B.

(bb) Hanc emendationem, *id*, pro *nihil*, necessariam non esse, ostendit Ampliss. BYNCKERSHOEK, *Observ* libro 1. c. 10. J. B.

GRO-

erat comprehensum, + ut optime eum Tryphonini locum emendat *a* doctissimus Petrus Faber, non improbante *b* Cujacio: + nam hoc & subjecta ratio, + & oppositum membrum aperte evincunt. *Pacem fecerat captivis dimissis, + ita enim convenerat*, inquit, *c* Zonaras. Et *d* Pomponius: + *si captivus, de quo in pace cautum fuerat ut rediret, sua voluntate apud hostes mansit, non est ei postea postliminium*. Paulus: *e* + *si in bello captus* [16] *pace facta domum refugit, postliminio redit ad eum, a quo priore bello captus erat: + si modo non convenerit in pace, ut captivi redderentur*.

a Sim. l. 1. c. 7. *b* L. 19. Obs. 17. *c* Tom. III. *d* L. 20. D de captiv. *e* L. 28. d. tit.

2. + Causam cur de his, qui bellica virtute capti sunt, id placuerit, ex Servio hanc affert Tryphoninus, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace, Romani esse voluerunt*, nimirum, ut Livius *f* loquitur, ab antiquo [17] + minime indulgens in captivos civitas. + Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium: + potuit tamen inter causas esse, cur Romani illud jus + ab aliis gentibus introductum & ipsi amplecterentur. + Verior hæc est ratio, + quod reges, aut populi, qui bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas cur id facerent: contra autem, injuriam facere eos, qui adversum se arma ferrent: quod cum utraque pars credi vellet, + nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati, quam *k* + ut id, quod evenisset, pro jure acciperent: [18] + atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex justa causa captos.

f Libro XXII. c. 59.

3. + At de his, qui bello exorto deprehensi erant, dici idem non poterat. (cc) + nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat. Tamen ad minuendas hostium vires + retineri eos manente bello, non iniquum videbatur: bello autem composito + nihil obtendi poterat quominus dimitterentur. + Itaque consensum in hoc est, + ut tales [19] + in pace semper libertatem obtinerent, [20] ut confessione partium innocentes: + in cæteros vero

GROTII.

k *Ut id, quod evenisset, pro jure acciperent*) Vide *Priscum* excerpto de legationibus 28. & *Bizarum* de bello Genuensium in Venetos libro 11.

GRONOVII.

16 *Pace facta domum refugit*) *Deinde renovato bello capitur*. Quod omittendum non est, ut intelligatur non esse tum capientis, sed ejus, qui prius cepit. Casus enim belli cum eodem populo iterum contracti fingitur.

17 *Minime indulgens in captivos*) Ideo duriorem conditionem fecerunt in armis captorum, quam deprehensorum, ut his semper postliminium pateret, illis non nisi flagrante bello.

18 *Atque ita captos*) Atqui hoc repugnat omni juri postliminii. Juxta enim jure captos, justoque titulo acquisitos credi voluerunt, quos captos intra prædia sua habuerunt: etsi brevi post aufugerint, durante bello, quam quos diutius tenuerunt usque ad tempus aliquod post exitum belli. Potius habendi sunt pro desertis, & abjectis a republica, tanquam ignavis, & quos pro derelictis habuerit patria: nisi enim hoc esset, in pace facienda ratio illorum habita, & mentio facta fuisset.

19 *In pace*) Si quo modo effugissent.

20 *Ut confessione*) Immo quia nihil fecerunt adversus rempublicam, nec male pugnaverunt, nec consenserunt in servitutem suam, ut tacite faciunt, qui capi se patiuntur.

(cc) At supra, cap. 7 hujus libri, §. 1. Auctor statuit, etiam eos, qui bello exorto, intra hostium fines deprehenduntur fato suo, servos fieri. Deinde, neque ullum injuriæ consilium in impuberibus, quos tamen etiam jure belli in servitutem redigantur, secundum Auctorem nostrum. Plura diximus in Notis nostris Gallicis. J. B.

vero + ut quisque usurparet quod vellet credi jus esse, + nisi [21] quatenus pacta certi aliquid præscriberent. Atque [22] eandem ob causam [l] nec servi, nec res bello captæ pace redduntur, nisi pactis expressum id sit: + quia victor credi vult jus sibi fuisse ista quærendi: + cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis serere: + ex quibus apparet, ingeniose, non ex vero, allatum illud apud Quintilianum *a* pro Thebanis: ideo captivos si in patriam suam redierunt, liberos esse, + quia bello parta non nisi eadem vi possideantur. + Diximus de pace.

4. [m] In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerant: + recipiuntur servi, & alia quædam.

V. + Liber homo ita demum postliminio redit, + si [23] hoc animo ad suos venerit, ut eorum res sequeretur, ut a *b* Tryphonino proditum est: nimirum, quia ut quis servus liber fiat, + se debet, ut ita dicam, [24] acquirere, quod non est nisi [25] volentis. Cæterum, [n] [26] an vi bellica receptus sit ab hostibus, + an dolo profugerit, nihil refert, ut a *c* Florentino notatum est. + Tantundem erit si ab *d* hostibus sponte sit traditus. Quid [o] + si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit? Tractatur hæc controversia [p] apud Senecam + in Olynthio, quem Parrhasius emerat. Quærit enim, cum decretum factum esset ab Atheniensibus, + quo Olynthii juberentur liberi esse, hoc (dd) contineretur [27] liberi ut fierent, an ut liberi judicarentur; + quorum hoc est verius.

VI. 1. Liber autem homo, postquam ad suos rediit, + non se tantum [28] sibi acquirit, sed + & res omnes, quas habuerat apud populos pacatos, + sive corporales, sive incorporales. + Quia populi pacati, sicut [29] factum

a Instit. Orat. V. 10.

b D. l. in bello 12. paragr. manumittendo. 9. & l. postliminii 5. paragr. captivus. 3. D. de capt.

c L. nihil D. de captiv.

d L. cum non redemptum 5. C. de postl. rev.

GROTII.

l *Nec servi*) Totilas Pelagio Diacono a Romanis ad se misso edicit, ne de reddendis Siculorum servis verba faciat, dicens, iniquum fore ut Romani (immo *Gothi*) commilites suos veteribus dominis dedant. Locus est *Procopii* Gotthicorum III. (c. 16.)

m *In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerunt*) *Julianus* oratione in malos Cynicos: *ὅτι μὲν ἂν οὓς οἰκέτας καὶ ὠνίους τῶν αἰχμαλώτων λυτρούμεθα. καὶ τοι δὲ νόμοι τούτοις ἀποδεδώκασι τὴν ἐλευθερίαν σωθεῖσι καὶ δεῦρο. hoc modo servi essent, etiam quos bello captos liberamus. Atqui talibus, ubi ad nos redierint, libertatem adjudicant leges.* (Orat. VI. pag. 195. 196. *Ed. Spanhem.*)

n *An vi bellica receptus sit ab hostibus*) Ut illi, quos a Slavis captos liberavere Hunni, apud *Procopium* itidem Gotthicorum III. (cap. 13. ubi non *Hunni*, sed *Heruli*.

o *Si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit*) Ut eodem Procopii libro juvenis Childubius, *ὃς νῦν δὴ, ἐπεὶ ἀφίκετο ἐς πάτρια ἤθη, ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατά γε τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται· dicebat, se cum in patriam rediisset, liberum ex jure in posterum fore.* (cap. 14.) At apud Turcas nullum olim fuisse captivis postliminium, notat Leunclavius.

p *Apud Senecam*) Libro v. controversia 34.

GRONOVII.

21 *Quatenus pacta*) Quæ fanciuntuc redeunte pace.

22 *Eandem ob causam*) Immo quia & hæc pro derelictis habentur.

23 *Hoc animo*) Ideo M. Atilius Regulus bello Pun. primo non rediit postliminio, quia missus erat cum legatis Pœnorum pacis suadendæ causa. Sil. 6. Pun. 452. l. 5. §. 3. D. de capt. & postl.

24 *Se acquirere*) Sui juris ipse quodammodo auctor esse.

25 *Volentis*) i. 2. 3. 6. 2. 6. 2.

26 *An vi*) Utrum vi.

27 *Liberi ut fierent*) Manumitterentur, an haberentuc tanquam qui non serviissent.

28 *Se sibi acquirit*) Fit ipse sua opera sui juris:

(dd) Debuit heic dicere; *utrum hoc* &c. quod forte omissum a Typographis. J. B.

GRO.

[29] factum pro jure secuti erant in capto, + ita & in liberato, + ut se æquos præbeant utrique parti. + Ergo dominium, quod habuerat in res ejus is, qui belli jure eum possidebat, non erat sine omni conditione: + cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat ad suos pervenisset. + Has ergo res + sic ille perdit, quomodo hominem, cujus erant accessio.

2. + Quid si tamen alienasset? [30] an qui titulum habet ab eo, qui belli jure eo tempore erat dominus, [31] + tutus erit gentium jure, + an & hæc recuperabuntur? de his loquor, quæ apud populum belli medium + exstabant. Distinguendum videtur inter res, quæ ejus sunt generis + ut postliminio redeant, + & quæ extra id genus sunt; quod discrimen jam mox explicabimus, + ut illa videantur alienata [32] cum sua causa, & sub conditione: + ista vero + simpliciter. Alienata autem intelligo + etiam quæ donata, + aut [33] acceptilata sunt.

VII. + At sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt, + ita & [34] jura in ipsum restituuntur, ac pro eo habentur, ut *a* Tryphoninus loquitur, + ac si nunquam ille [35] hostium potitus fuisset.

VIII. Huic regulæ de liberis hominibus exceptionem hanc recte adscribit Paulus: *b* + *postliminio carent qui armis victi hostibus se dederunt*, nimirum, + quia pactiones cum hostibus factæ valent jure gentium, ut alibi *c* dicemus, + nec adversus eas est postliminium. Ideo Romani illi a Pœnis capti apud *d* Gellium: + *postliminium justum non esse sibi, quoniam dejurio victi forent*. + Unde & + induciarum tempore non esse postliminium, recte a Paulo notatum *e* est. At hos, + qui hostibus deduntur + sine ulla scilicet pactione, postliminio reverti, respondit *f* Modestinus.

a L. 12. paragr. 6. l. 6. D. de capt.
b L. 17. d. tit.
c Infra c. 23.
d L. VII. c. 18.
e L. 19. paragr. 5. D. de capt.
f L. 4. d. tit.

+ IX 1. Quod de singulis personis diximus, + idem & in populis locum habere arbitror, + ut qui liberi fuerunt, suam recipiant libertatem, + si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio. + At si ipsa multitudo, quæ civitatem constituerat, dissoluta sit, + verius puto, non eundem populum censeri, + nec postliminio res restitui ipso gentium jure, quia populus, ut navis, + partium dissolutione plane interit, + eo, quod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit. [36] + Non ergo quæ fuerat

GRONOVII.

29 *Factum pro jure*) Quod factum erat, pro juste facto habuerunt, atque adeo & ipsum, & res ejus pro homine, ac rebus juris alieni.

30 *An qui titulum*) Utrum qui titulum.

31 *Tutus erit gentium jure*) Res retinebit.

32 *Cum sua causa*) Sic alienata, ut alienari poterant per naturam suam cum suis commodis, & incommodis, & sub conditione, nisi postliminio rediissent.

33 *Acceptilata*) Relicta tenenti data apocha, vel acceptilatione, qua quis fatetur se accepisse, quod non accepit.

34 *Jura in ipsum*) Quæ alii adversus eum habuerunt.

35 *Hostium potitus*) Sic & *Papinianus libro* 11. *de capt. & postl. Plaut.* Captiv. 1. 1. 24.

36 *Non ergo Saguntii civitas*) Probare non possum. Immo, quia veteribus cultoribus superstitibus post breve tempus (Saguntus octavo, Thebæ XX. anno, salva lingua, legibus, moribus, institutis, religionibus, & sacris, ordinibus, & corporibus civitatis) restitutæ sunt, fuerunt eadem. Et ita judicant ipsi Saguntini apud *Liv.* 28. 39. Si verum noster de Sagunto, & Thebis tradit, nec qui ex captivitate Babylonica post 70. annos in Judæam sunt reversi, populus fuerunt Hebræus, vel Israelitarum. Atqui scriptura sacra omnis pro eodem populo eos agnoscit. Aptius Capuæ, & Carthaginis fuisset usus exemplis, quarum illa cum 150. hæc 100. annos in rudert-

fuerat Sagunti civitas eadem exstitit, cum veteribus cultoribus ea sedes octavo post anno restituta est; + neque Thebæ, cum jam Thebani in servitutem ad Alexandro venissent. Hinc apparet, quod Thessali Thebanis debuerant, + non esse Thebanis postliminio restitutum; idque duplici de causa: + tum quod novus erat populus, + tum quod Alexander, quo tempore dominus erat, hoc jus alienare potuerat, & alienaverat, + & quia 37 creditum non in eorum est numero, quæ postliminio redeunt.

2. Ei, + quod de civitate diximus, haud multum dissimile est quod veteri illo Romano jure, + quo dissolubilia erant conjugia, q + matrimonium *a* non censebatur 38 postliminio restitui, + sed novo consensu redintegrari.

a L. 8. *l.* 14. §. 1. *D de capt.*

X. 1. Et ex his quidem intelligi potest, + quale sit jure gentium postliminium in liberis hominibus. + Cæterum, jure civili + id ipsum jus, + quod ea attinet, quæ 39 intra civitatem aguntur, & + adstringi additis exceptionibus, + aut conditionibus, + & produci ad alia commoda potest. Sic 40 + jure civili Romano de numero eorum, qui postliminio redeunt, *b* exemti sunt transfugæ: 41 + etiam filiifamilias, + in quos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria, + quæ propria erat Quiritium. Sed hoc ideo placuisse, ait Paulus *c*, quia + disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam charitas liberorum: cui congruit quod + de Manlio ait *d* Cicero, suo dolore sancivisse eum militaris imperii diciplinam, ut

b d. l. 19. §. 4. & 5. *7. eod. tit.*
c d. §. 7.
d De fin. lib. 1. *c.* 10.

deribus jacuissent, a Julio Cæsare jura urbium, Romanis colonis attributis, recuperarunt. (At vero quamvis *Saguntini*, & *Thebani* eædem essent *gens*, non tamen idem erant *Populus*, secundum tradita ab Auctore nostro supra, Libro 11. cap. 9. §. 5. 6. J. B.)

37 *Creditum non est*) Si quis captus fuisset debitores habens, a quibus qui creditorem in potestate habet, æs illud exigere, aut quibus remittere possit (puta, in civitate media, & neutras partes fovente domicilium habentes) isque id excgerit, vel remiserit, jus debiti exigendi non recipit captus, si postliminio redierit, inter cætera jura, quæ recuperat, atque adeo id rursus exigere non potest. Ratio est, quod supra docuit, partim, una cum capto, jure belli etiam jura ejus incorporalia aequiri, 3. 7. 4. partim in controversiis de re capta apud populum bello non permixtum respiciendum jus ejus populi, a cujus partibus res capta est, 3. 6. 2.

38 *Postliminio restitui*) Dispar est exemplum, quia in divortio justo consensus discedentium intercedit. At Sagunti, & Thebarum dissipatio similis est dissidio fortuito, vel frigusculo, non divortio, libro 35. §. 12. *de donat. int. vir. & uxor.* per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, non divortisse videtur libro 2. *de divort. & repud.* Sic illis quasi frigusculum fortunæ venit.

39 *Intra civitatem*) Populum singularem.

40 *Jure civili Romano*) Quasi apud alias gentes impune transfugerint, & redeuntes in civitatem pristina jura receperint. Ac Indibilis apud *Liv.* 27. 17. ex gentium jure scire se, transfugæ nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse.

41 *Etiam filiifamilias*) Transfugæ, sine dubio; sive patres, sive filiifamilias postliminii jure, id est, reditu in patriam securo, & recuperatione status, ac rerum suarum, omnium gentium legibus, aut moribus carent. Quod autem filius quoque familias Romæ non recidebat in potestatem patriam, non est magis singulare, quam quod nec filius familias latro, aut desertor, aut qui quodcumque capital admiserat, specie, ac prætextu potestatis patriæ judici poterat eripi. Erant enim servi pœnæ, in quibus maxima capitis deminutio locum haberet, §. 1. Instit. *de cap. dem.*

G R O T I I.

q *Matrimonium non censebatur postliminio restitui*) Aliter inter Christianos. *Leo* Papa ad Nicetam Aquilejensem episcopum: *ut sicut in mancipiis, vel agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus, in captivitatem ductis, postliminium reversis de captivitate servatur, ita etiam & conjugia, si aliis juncta fuerint, reformentur.* Vide *Hincmarum* in opusculo de divortio Lotharii, & Tetbergæ, ad interrogationem XIII. & responsum *Stephani* Papæ c. 19. in tomo 11. conciliorum Galliæ.

GRO,

ut saluti prospiceret civium, [42] qua intelligebat contineri suam: ipsisque naturæ, & patrio amori + prælatum ab eo jus majestatis.

2. Detrahit & hoc aliquid de jure postliminii, quod legibus Atticis *a* primum, + deinde Romanis constitutum est, ut qui redemtus est ab hostibus, redemptori [1] serviat, donec pretium reddiderit. Sed hoc ipsum + favore libertatis introductum apparet, ne ademta spe recuperandæ pecuniæ multi in hostium manu relinquerentur. + Et illa [43] ipsa servitus iisdem Romanis legibus multis modis mitigatur, & postrema lege *b* Justiniani + finitur operis quinquennii: + morte quoque *c* redemti jus repetendæ pecuniæ exstinguitur: sicut & [44] + contracto inter redimentem, & redemtum matrimonio *d* remissum censetur: & + redemtæ mulieris [45] prostitutione *e* amittitur, multaque alia jure Romano in favorem redimentium, & pœnam proximorum, qui suos non redimunt, constituta sunt.

3. + Rursum auctum est postliminii jus lege civili, eo + quod non ea tantum, quæ in postliminio sunt jure gentium, + sed res omnes, jura omnia perinde habentur, ac si is, qui rediit, nunquam hostium potitus esset: quod & jure Attico obtinuit. Nam ut apud Dionem Prusæensem oratione XV. legimus, quidam *f* Calliæ se filium dicens captum in clade ad Acanthum, & serviisse in Thracia, cum Athenas postliminio rediisset, hereditatem Calliæ a possessoribus petiit, + nec aliud quæsitum est in judicio, quam an is revera Calliæ esset filius. Idem *g* narrat, [46] + Messenios, cum longo tempore serviissent, randem & libertatem, & regionem recepisse. Immo & *h* quæ [47] + per usucapionem, aut [48] liberationem ex bonis subtracta, vel [49] non utendo finita esse videbantur, [50] + actione rescissoria restituuntur;

nam

a Dem. in Nicostratum, pag. 724. B.
b L. ult. C. de postlim.
c L. si patre, 15. D. de capt. & postl.
d L. si te quite, 13. C. de postlim.
e L. fœdissime, 7. eod. tit.
f Pag. 239. B. C.
g Pag. 242. D.
h L. ab hostibus, 18. C. de postliminio.

G R O T I I.

1 *Serviat donec pretium reddiderit*) Idem c. 34. edicto *Caroli Calvi* Pistis.

G R O N O V I I.

42 *Qua intelligebat*) Sine qua nec se salvum putabat fore.

43 *Ipsa servitus*) Quæ præstatur redemtori.

44 *Contracto inter*) Si mulier quem sua pecunia redemit ab hostibus captum, & pro servo ad tempus habuit, ei nupserit.

45 *Prostitutione*) Si cujusquam, aut plurium permissa est libidini, quam quis redemit.

46 *Messenios cum longo*) 3. 0. 10. Messenios postliminio vult patriam, & libertatem recepisse. Hi post primum cum Spartanis bellum Ithome destructa Olymp. 14. Candaule apud Lydos, Salmanassare in Chaldæis regnante, dissipati per Arcadiam, Argos, Sicyona, Eleusina, quum capti & remanentes omnia servitutis mala ut *Justinus*, annos 84. ut *Pausanias* 30 perpessi essent, ductore Aristomene se liberarunt: Secundo bello expugnata Ira Olymp 29. Ardye Gygis F. in Lydis, Tullo Host. Romæ regnante, rursus qui effugere nequierant, in Ilotas redacti, qui evaserunt, Zanclen in Sicilia occupaverunt, & Messanam appellaverunt: utrorumque posteri post 200. annos Olymp. 77. paullo post expeditionem Xerxis in Græciam, cum terræ motus omnem fere Spartam evertisset, ac 20000 hominum examinasset, tertium bellum excitarunt, quo post decennium inferiores in Siciliam, Africam, Naupactum Acarnaniæ, aliasque regiones sparsi vacuam, & vastam Messanen reliquerunt, donec post annos ferre 100. Olymp. 103. proximo post Leuctricam cladem anno Epaminondas urbem instauravit, convocatis undique veterum cultorum posteris. *Paus.* 4. 241. & 268. *Liv.* 32. 22 Quod si postliminium his concedit, quanto minus id Saguntinis, & Thebanis negari debuit?

47 *Per usucapionem*) Si absentis ejus bonorum aliquid possessor bonæ fidei tempore longo acquisivit.

48 *Liberationem*) Si quod ei obligatum erat, quocumque modo tollendæ obligationis, dum captivus detinetur, liberatum est.

49 *Non utendo*) Ut ususfructus non utendo intra tempus x aut xx. annorum amittitur. § 3. Inst *de usufr.*

50 *Actione rescissoria*) Qua usucapio, aut quid aliud factum in præjudicium velut absentia reipublicæ causa rescinditur, §. 5. Inst. *de act.* libro 35. pr. *de oblig. & act.*

GRO-

a L. 1. §. 1. D. quib. ex cauf. maj.

nam in edicto de majoribus in integrum restituendis, *a* + is comprehenditur, qui in hostium est potestate. Et hoc quidem + venit ex jure Romano antiquo.

4. At [51] + lex Cornelia etiam heredibus consuluit eorum, qui capti apud hostes decessissent: + bona eorum conservans perinde, quasi qui non redit jam eo tempore, quo captus est, [52] decessisset. + Quæ jura civilia si tollas, haud dubie statim ut quis ab hostibus captus esset, [s] + bona ejus futura fuissent occupantium, + quia qui apud hostes est, [53] pro nullo habetur. Quod si qui captus fuerat rediret, + nihil reciperet præter ea, quæ jure gentium postliminium habent. + Quod vero captivorum bona fisco cedunt si heres nullus sit, *b* ex jure speciali est Romano. Vidimus + de his, qui redeunt: videamus + de his, quæ recipiuntur.

b Lib. 31. D. de jure fisci. L. 22. §. 1. D. de capt.

XI. 1. Inter hæc sunt primum + servi, & ancillæ, [t] + etiam [54] sæpe alienati, [u] + etiam ab hoste manumissi: + quia hostium jure manumissio obesse civi nostro servi domino non potuit, ut bene notat *c* Tryphoninus. Sed ut servus recipiatur, necesse est + ut aut [55] revera habeatur a vetere dominio, + aut haberi facile possit. Quare cum in rebus aliis + sufficiat, eas intra fines esse perductas, + ad postliminii jus in servo id non erit satis, [56] + nisi & cognoscatur; nam qui in urbe Roma est ita ut lateat, [57] + nondum receptus Paulo *d* videtur. Ac sicut + hac in parte a rebus inanimis distat servus, + ita vicissim a libero homine in eo distat, quod ut postliminio recipiatur, non requiritur [58] ut animo res nostras sequendi venerit. Id enim + in eo requiritur, qui se recepturus est, non in eo, qui ab altero sit recipiendus, & ut *e* Sabinus, scripsit, *de sua quæ civitate cuique constituendi facultas libera est, non de dominii jure.*

c L. in bello, 12. §. manumittendo, 9. D. de captiv.
d L. ult. D. de capt.
e d. l. 12. paragr. 9. eod.

2. Non excepit + ab hoc gentium jure + servos transfugas lex Romana. Nam & in his + dominus pristinum jus recipit, ut Paulus *f* nos docet:

f d. l. 19. §. 5. eod.

GROTII.

s *Bona ejus futura fuissent occupantium*) Vide *legem VVisigotthicam* libro v. tit. iv. cap. 15.

t *Etiam sæpe alienati*) At edicto Theoderici ita constitutum est: *servi, aut coloni ab hostibus capti, & reversi domino restituantur, si non sunt ante ab altero vendentibus hostibus in commercio comparati.* (cap. 148.) Vide & *Cassiodorum* iii. 43. At *lege VVisigotthica* mancipium bello receptum domino redditur, is, qui recepit, tertiam partem accipit justi pretii. Si ab hostibus venditum receptum fuerit, redit ad dominum pretio reddito, & melioramentis, libro 2. tit. iv. 21.

u *Etiam ab hoste manumissi*) Ut a Mithridate, qui retracti in servitutem. *Appianus* Mithridatico pag. 211. *Edit. H. Steph.*

GRONOVII.

51 *Lex Cornelia*) L. 22. pr. & §. 1. ac 4. *de capt. & postl. lib.* 1. §. 2. *ad leg. Falcid. libro* 2. *qui testam. fac. pos. libro* 15. *D. de injusto rupto. l.* 9. *Cod. de postl. rev.* Ulpian. Institt. 23. §. 4. *l.* 5. C. *quibus ex cau. maj.* §. ult. Institt. *quibus non est perm. fac. test.*

52 *Decessisset*) Ut medio tempore minui nequeant.

53 *Pro nullo habetur*) Immo suis est pro peregrinante, & qui exspectetur post tempus rediturus.

54 *Sæpe alienati*) Ab eo, qui cepit, alii domino, & ab hoc rursus alii, & deinceps traditi.

55 *Revera debeatur*) Jam sit in ejus potestate, aut in eam venturus sit, ubi domino libuerit.

56 *Nisi & cognoscatur*) Gnaro, & conscio domino intra fines versetur.

57 *Nondum receptus*) Postliminio rediisse, censet *Paulus*.

58 *Ut animo*) Quia servus consilium non habere videtur, sed omne consilium de eo esse domino.

GRO-

cet: + ne 59 contrarium jus non tam ipsi injuriosum sit', qui servus semper permanet, quam domino damnosum. Generaliter + de servis, qui virtute militum recuperantur, dictum est ab Imperatoribus *a* illud, + quod ad res omnes male a nonnullis trahitur, 60 *receptos eos, non captos judicare debemus, & militem nostrum* 61 *defensorem eorum decet esse, non dominum.*

3. + Qui ab hostibus redemti sunt servi protinus Romano jure fiunt redimentis, sed + oblato demum pretio postliminio recipi intelliguntur. + Verum, hæc subtilius explicare, juris civilis interpretum est. Nam & + posterioribus legibus mutata sunt nonnulla: & quo servi capti + ad reditum invitarentur, proposita libertas his, quibus membrum ruptum esset statim; cæteris post quinquennium: ut videre est in legibus militaribus 62 a Rufo collectis.

XII. + Illa quæstio magis ad nos pertinet, + an & populi, qui subjecti alieno imperio fuerunt, 63 in veterem causam recidant: + quod tractari potest si non is, cujus imperium fuerat, + sed sociorum aliquis, eos hosti eripuisset: + puto hic idem dicendum, quod in servis, + nisi sociali federe aliter convenerit.

XIII. 1. Inter res primum occurrunt + agri, qui in postliminio sunt. *Verum est*, ait *b* Pomponius, *expulsis hostibus ex agris, quos ceperint, dominia eorum ad priores dominos redire.* Expulsi autem hostes intelligi debent, + ex quo aperte eo accedere amplius non possunt, ut + alibi explicavimus. Sic Æginam insulam *c* Atheniensibus ereptam x veteribus dominis Lacedæmoniis reddiderunt. Agros ex Gothis, & Vandalis recuperatos veterum possessorum heredibus reddiderunt *d* Justinianus, aliique *e* Imperatores, y + non admissis adversus dominos 64 præscriptionibus illis, quas Romanæ leges induxerant.

2. Quod de agris jus est, idem esse, arbitror, + de omni jure, quod solo adhæret. Nam & loca capta ab hostibus, quæ religiosa, vel sacra fuerant,

a L. 12. C. de postl.
b L. si captivus 20. §. verum est, 1. D. de capt.
c Strabo lib. VIII. pag. 376.
d Nov. XXXVI.
e Nov. Valent. d. episc. Jud. Proc. l. 1. de bell. Vand. Cuj. obs. X. 12.

G R O T I I.

x *Veteribus dominis*) Nempe qui partium Lacedæmoniarum fuerant. Confer quæ supra c. VI. §. 7.

y *Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis*) Idque ex lege Honorii, qui quanquam relicta Vandalis Hispania, tamen dum eam tenerent Vandali, præscriptionem tricenariam dominiis nocere noluerat. Meminit *Procopius* Vandalicorum I. (cap. 3.) *Valentinianus* in novella lege de episcopali judicio: *tricennali temporum definitione concludi ea præcepimus, quæ perpetuis, aut infinitis sæculis servabantur: exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Vandalicam pertulisse: ut de illorum causis illa tempora præfixo tricennio subtrahantur, quæ claruerit sub hostilitate consumta.* In concilio Hispalensi relato in causam XVI. quæstione III. c. 13. *sicut per legem mundialem his, quos barbarica severitas captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio*, convenit c. ex transmissa, *de præscriptionibus*. Vide & *Cujacium* ad titulum C. de præscriptione XXX. annorum.

G R O N O V I I.

59 *Contrarium jus*) Quod transfugam punit.

60 *Receptos eos*) Tanquam qui jam dominum habeant, & ad eum redeant, non tanquam qui nunc demum dominum nanciscantur eum, qui hosti eripuit.

61 *Defensorem*) Nimirum, ut rei alienæ: sic in Dig. conjunguntur *procuratores, & defensores.*

62 *A Rufo collectis*) Libellus inscribitur: *leges navales Rhodiorum, militares, rustica Justiniani* Gr. & Lat. opera. *Sim. Schardii*, Basil. 1561.

63 *In veterem causam*) Redeant sub prioris principis imperium.

64 *Præscriptionibus*) Privilegiis longinquæ possessionis.

rant, si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam post'iminio reversa + pristino statui restitui, scripsit *a* Pomponius: quicum convenit illud Ciceronis in *b* Verrina de signis, de Diana Segestana: *P. Africani virtute + religionem simul cum loco recuperavit*; & Marcianus *c* cum postliminii jure + comparat jus illud, quo solum ædificio occupatum eo collapso [65] + littori redditur. + Quare & usumfructum agri recepti restitui, dicendum erit, + ad exemplum ejus, quod de agro inundato Pomponius *d* respondit. Sic Hispanis lege *e* cautum est, ut comitatus, & aliæ jurisdictiones hereditariæ + postliminio redeant, majores + omnino; minores, + si intra quadriennium a receptione vindicentur; nisi quod arcem bello amissam, + & quomodocunque recuperatam + retinendi jus rex habet.

XIV. 1. + De mobilibus generalis in contrarium regula est, + ut postliminio non redeant, + sed in præda sint: + ut hæc opponit Labeo. Quare & [66] commercio parata, + ubicunque reperiuntur, manent ejus, qui emit: + nec apud pacatos reperta, + aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino. Sed ab hac regula videmus olim + excepta quæ in bello usum habent: + quod ideo placuisse gentibus videtur, + ut [67] recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet. Plurimarum enim civitatum instituta eo tempore + ad rem bellicam referebantur; + quare facile in hoc consensum est. + Usum autem in bello hæc habere censentur, quæ modo ex Gallo Ælio. *f* attulimus, sed quæ distinctius exposita exstant tum apud Ciceronem in *g* Topicis, tum apud *h* + Modestinum. Naves scilicet [68] longæ, atque onerariæ, non item lusoriæ, aut actuariæ, voluptatis causa paratæ: + muli + sed [69] clitellarii: equi, + & equæ, sed freni patientes. + Et hæ res sunt, [70] quas & legari recte *i* voluerunt Romani, + & [71] in præstationes familiæ herciscundæ *k* venire.

2. + Arma, & vestis, usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant, + quia minime favorabiles erant, qui in bello arma, aut vestem amitterent: + immo id flagitii loco habebatur, ut passim in historiis apparet. Atque in hoc notantur + arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit. Et + hoc quidem rerum mobilium discrimen videtur usum habuisse in occidente, etiam sub Gothis, ad Boethii usque

a L. cum loca. 36. D. de religiosis.
b IV. 35.
c L. in tantum, 6. de divis. rer.
d L. si ager 26. D quibus mod. ususfruct. amit.
e Reg. Const lib. X. tit. 29. p. 2.
f Supra §. 3.
g Cap. 8.
h L. 2. & 4. D. de capt.
i L. id, quod apud hostes, 3. D. de leg. 1.
k L. item Labeo, 22. cum l. seq. D. fam. herc.

GRONOVII.

65 *Littori redditur*) Ex privato nullius.

66 *Commercio parata*) Emta, & permutata.

67 *Recuperandi spes*) Ut animosius emerent, in quibus scirent valere jus postliminii.

68 *Longæ, & onerariæ naves*) Quia illis milites, his belli apparatus vehebatur. *Lusoriæ*, & *actuariæ* duorum erant generum, Aliæ enim lusoriæ in ripis fluminum terminantium imperium (ut erant Danubius, Rhenus, Euphrates) excubabant, l. 4. C. *de offic. judic. milit. l.* 4. C. *de offic. mag. offic.* in his utpote bellicis erat sine dubio jus postliminii: At vocabantur & *lusoriæ* privatorum, quibus illi voluptatis causa huc illuc vectabantur, ut loquitur *Petronius* c. 61. de quibus *Seneca.* 5. de Benef. 20. & meminit auctor 3. 1. 5. *Actuaria*, omnes, quæ remis agebantur, quarum etiam quædam belli usibus adhibitæ. *Liv.* 30. 43. *Cæsar.* 5. de Gall. 1, & in his postliminium: non in eis, quæ voluptatis ergo, aut alios ad usus erant paratæ. *Salmas.* ad jus Att. & Ro. c. 26. p. 740.

69 *Clitellarii*) Qui clitellis onera portant, non qui carpento junguntur. Sunt autem clitellæ stratum, quod imponitur asinis, & mulis ad onera commodius portanda. Eundem usum habent equi saginarii.

70 *Quas & legari*) Etiamsi quo tempore testamentum scribebatur, apud hostes essent.

71. *In præstationes familiæ*) Attribui, & imputari pro parte sortis suæ alicui heredum, sed cum cautione, si recipiantur.

GRO-

usque tempora. + Is enim Ciceronis topica explicans ita videtur de hoc jure loqui, quasi quod ad eum diem vim suam obtineret.

XV. + At posterioribus temporibus, si non ante, sublata videtur hæc differentia. + Passim enim tradunt 72 morum periti, res mobiles postliminio non redire, & z id de navibus constitutum multis in locis *a* videmus.

XVI. Eæ vero res, quæ 73 intra præsidia perductæ nondum sunt, quanquam ab hostibus occupatæ, + ideo postliminii non egent, quia dominum nondum mutarunt ex gentium jure. Et quæ piratæ, aut latrones nobis eripuerunt, non opus habent postliminio, ut *b* Ulpianus, & Javolenus responderunt: + quia jus gentium illis non concessit, ut 74 jus domini mutare possint: quo innixi Athenienses *c* Halonesum, quam ipsis prædones, a prædonibus Philippus eripuerat, + ut redditam a Philippo, non ut donatam, volebant accipere. Itaque res ab illis captæ, + ubicunque reperiuntur, vindicari possunt; nisi quod ex naturali jure 75 alibi *d* censuimus, ei, qui suo sumtu possessionem rei adeptus est, + tantum esse reddendum, + quantum dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat.

XVII. + Potest tamen lege civili aliud constitui: sicuti b lege *e* Hispanica naves a piratis captæ eorum fiunt, qui eas eripiunt piratis: neque enim iniquum est, ut privata res publicæ utilitati cedat, præsertim in tanta recuperandi difficultate. + Sed lex talis 76 non obstabit exteris, quo minus res suas vindicent.

XVIII. 1. Illud magis mirandum, quod testantur + Romanæ leges, postliminii jus locum habuisse + non tantum inter hostes, + sed & inter Romanos, & populos externos. Sed + alibi diximus, *f* + reliquias has esse sæculi 77 Nomadum, + quo sensum naturalis societatis, quæ est inter homines, mores exsurdaverant. Itaque apud gentes + etiam, quæ bellum publicum non gererent, + erat quædam 78 belli inter privatos quasi ipsis moribus indicti licentia: ac + ne ea licentia ad interficiendos homines prosiliret, placuit, 79 captivitatis jura inter eos introduci, + cui consequens fuit, ut

a Bart. in l. si quid bello D. de capt. Ang. & Salic. in l. ab hostibus, C. de capt. Const. Gall. l. xx. tit. 13. art. 24. & Consult. maris, c. 287.
b L. hostes, & 24 & l. latrones, 27. de capt. Vide & L. postlim. 19. §. a piratis, 2. eod. tit.
c Demost. de Halonesо, pag. 30. A.
d Sup. lib. II. c. 10. §. 9.
e Libro XXXI. tit. 29. p. 2. Covar. ad c. peccatum, par. II. §. 11. n. 8.
f Lib. II. c. 15. §. 5.

GROTII.

z *Id de navibus constitutum multis in locis videmus*) *Decisio Genuensis* centesima prima.

a *Prædonibus Philippus eripuerat*) Vide ipsam Philippi epistolam inter opera *Demosthenis*, (pag. 63. A. D.)

b *Lege Hispanica naves a piratis captæ eorum fiunt, qui eas eripiunt piratis*) Idem apud Venetos. Patet ex literis *Fraxinii Canai* tomo I.

GRONOVII.

72 *Morum periti*) Juris per consuetudinem introducti.

73 *Intra præsidia*) 3. 6. 3.

74 *Ut jus domini mutare*) Ut eorum, quæ rapuissent, jus acquirerent, & prior dominus jure suo caderet.

75 *Alibi censuimus*) 2. 10. 9.

76 *Non obstabit exteris*) Sed tantum Hispanis, aut qui sub regis Hispaniæ vivunt imperio.

77 *Nomadum*) Populorum vagorum adhuc, & incertæ sedis, atque inconditorum, quum in omnes peregrinos aliquid licebat, quod nunc intelligunt homines, meliora docti non licere nisi in hostes.

78 *Belli inter privatos*) Puta naufragio ejectum aliquem, aut quocumque casu in terris peregrinis oberrantem, ubi sine notore, ac defensore esset, arreptum a privato, & in ergastulum fuisse conjectum: quod frequenter olim contigisse, ostendit *Sueton.* Aug. 32. Tit. 8. *Cic.* pro Cluent. 7. Et hodie nihil frequentius accidit Christianis inter Turcas.

79 *Captivitatis jura*) Ut liceret comprehensos peregrinos pro servis habere, quasi captos ex hostibus.

ut & postliminio locus esset, + aliter, quam cum latronibus, ac piratis, + quia illa vis rem producebat 80 ad æquas pactiones, quæ a latronibus, & piratis contemni solent.

2. Juris olim controversi videtur fuisse, + an qui apud nos serviunt ex populo federato, si domum revenissent, postliminio redeant. Ita enim hanc quæstionem proponit 81 Cicero primo de oratore. Et Gallus quidem *a* Ælius sic ait: + *cum populis liberis, & cum federatis, & cum regibus* + *postliminium nobis est ita, uti cum hostibus*. Contra *b* Proculus: 82 *non dubito quin federati, & liberi nobis externi sint: + non inter nos, atque eos postliminium esse*.

a Apud Fezum voce postlimin

b L. non dubito, 7. princ. D. de captiv. & postl.

3. + Ego arbitror, distinguendum inter federa, 83 ut si qua essent quæ belli duntaxat publici componendi, aut cavendi causa essent inita, + ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstarent: at + si qua id continerent ut tuti essent publico nomine, qui ab his ad illos venissent, ut tunc captivitate sublata cessaret & postliminium. + Et hoc mihi indicare videtur *c* Pomponius, cum ait: *si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque fedus amicitiæ causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt; quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noster ab eis captus servus fit & eorum: idemque est si ab illis ad nos aliquid perveniat; hoc quoque igitur casu postliminium datum est*. + Cum dixit fedus amicitiæ causa, ostendit & alia esse posse federa, quibus nec hospitii, nec amicitiæ jus insit. + Proculus quoque eos a se populos federatos intelligi, qui amicitiam, aut hospitium tutum promisissent, satis significat cum subjicit: *etenim qui inter nos, atque eos postliminii opus est, cum & illi apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum æque, atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant*? quare quod apud Gallum Ælium sequitur, + *quæ nationes in ditione nostra sunt, cum his postliminium non est*, ut recte legit *d* Cujacius, + hoc additamento supplendum erit, nec cum his, quibuscum fedus amicitiæ causa habemus.

c D. l. postliminii, §. in pace, 2.

d Obs. xx. c. 23.

XIX. 1. At nostris temporibus + non inter Christianos tantum, *e* sed & apud plerosque Mahumetistas, + jus ut captivitatis extra bellum, + ita & postliminii evanuit, + sublata utriusque necessitate ob restitutam vim ejus cognationis, quam inter homines natura esse voluit.

e Bod. lib. 1. de rep. c. 7.

2. Habere tamen locum poterit + vetus illud jus gentium, + si res sit cum gente tam barbara, ut sine indictione, aut causa, omnes externos, & res eorum hostiliter tractare pro jure habeat. Atque eam in partem, dum hæc

GRONOVII.

80 *Ad æquas pactiones*) Ut utrimque aliquid remitterent de sævis moribus, & paullatim jus discerent.

81 *Cicero primo de oratore*) Cap. 40. sed de libertis, non de servis agere Ciceronem, monet *Salmasius* p. 596.

82 *Non dubito quin*) Lege, *quum federati, & liberi nobis externi sint, inter nos*; ita consentiunt Gallus, & Proculus *Salmasius* p. 606. (At emendatio illa repugnat verbis sequentibus. Vide omnino CUJACIUM, loco *Observationum* in margine paullo post indicato. J. B.)

83 *Ut si qua essent*) Qualia quæ hodie Turcis sunt cum Christianis, quibus privati Mahometanorum non impediuntur quo minus in captivitatem redigant quoscumque possunt de Christianis.

hæc scribo, judicatum est in summo auditorio Parisiensi, cœtus principe Nicolao Verdunio, bona, quæ Francorum civium fuerant, ab Algeriensibus, populo prædationibus maritimis in omnes alios grassari solito, + capta belli jure mutasse dominum: + ac proinde, cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qui recepissent. In eadem cognitione & hoc judicatum est, quod modo diximus, + naves hodie inter ea non esse, quæ postliminio recipiuntur.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. IX.

HACTENUS de processu belli, seu quod in bello justum sit, egimus: sequitur jam jus aliquod, quod æque in pace, ac in bello obtinet: nimirum, JUS POSTLIMINII. Auctor *fatetur*, nihil sani hac de re, nisi apud JCtos Romanos, proditum esse; quos tamen ipsos inculpat, quod ea, quæ juris gentium sunt, cum jure Romano sæpius confundant; quod verum non esse, in ipso tractatu videbimus. Cum vero intricata admodum sit hæc materia, nostra principia ex dissertatione *de Postliminio in pace*, *& amnestia* desumta hic præmittere, necessarium duxi.

PROPOSITIO I.

Bellum est judicium rei controversæ, quo quæque pars sibi jus asserit, alteri negat.

DEMONSTRATIO.

Bellum inter summas potestates, cum alium illæ judicem non habeant, idem est, quod judicium inter privatos. Utrumque est de negotio aliquo dubio, seu controverso inter partes, (adeoque semper legitimum certamen partium significat) de quo illæ disceptant armis, hæ apud judicem.

Hinc uti in omnibus judiciis, & disceptationibus, ita in bello quæque pars sibi jus asserit, adversario negat; & uterque se jure, adversarium injuria agere: & uterque sua arma justa, hostium injusta; uterque denique, quoties ipse bello quid agit, capit, lædit, id jure, quoties hostis, injuria fieri, & sibi soli, non hosti, jus ex actibus bellicis nasci, contendit. Atque hæc est natura omnis disceptationis, seu contentionis, quippe quæ in contradictione consistit. Uti cum Sallustius *in bell. Catil.* in princ. inquit: *Diu magnum inter mortales certamen fuisse, vine corporis, an virtute animi magis procederet.* Certamen id in contradictione partium consistit. *Vid. disp. nostra de Postliminio. &c. Sect. 1. §. 2. seq.*

PROPOSITIO II.

Cujusque partis judicium sequuntur ejus cives, & socii.

DEMONSTRATIO.

Hoc autem judicium cujusque partis, quo ab invicem dissident, ac disceptant de justitia belli, & actuum bellicorum, valet intra partis ejus, quæ id statuit, fines, & civitatis illius, seu imperii limites: ita ut si intra hostis, ejusve amicorum fines res peragenda diffiniendaque sit hostilis; si intra nostros, amicorumve nostrorum limites, nostri judicii valitura sit auctoritas, cum neutra alium judicem habeat, cujusque vero partis amici, & socii eandem cum ipsa causam, idemque judicium sequantur. Atque hanc contentionem partium, quæ alium judicem non habent, sed jus armorum, nos *judicium*

judicium partis dicemus in processu. *Vid. disp. nostram de Postlim. sect.* 1. §. 3.

PROPOSITIO III.

Reliquæ gentes omnes, seu mediæ, neutrum judicium sequuntur, sed utriusque factum pro jure habent.

DEMONSTRATIO.

Reliqui populi, qui neutri partium addicti sunt, quicquid utrinque in bello fit, pro jure habent, nihilque, quod armis ab utraque parte agitur, pro injuria: neque enim cognoscere aut statuere de injustitia partium jure possunt, qui earum judices non sunt; neque partes, quæ judicem non habent, injuriæ ab aliis convinci, vel condemnari. Necessario igitur utrinsque partis factum, quod vi armorum peragitur, apud omnes reliquas gentes pro jure erit: quia justum id habetur, cujus injustitia doceri non potest, idque in re controversa rite fieri sine judice nequit. Quin hoc ipso, quod gens aliqua factum partis improbaret, hostium rationem indueret, & desineret esse media, quia adversæ partis causam, judiciumque sequeretur. Atque hoc judicium pacatarum in ipsarum territoriis, dum ibi res peragenda est, obtinet. Hoc ipsum vero principium esse, quo nititur quoque jurisprudentia Romana, patet ex *l. 19. in fin. pr. l.* 12. §. 9. *de capt. & postlim.*

Secus ergo est si tale factum sit, quod communi jure gentium, omniumque judicio, licitum, vel illicitum habetur: uti si vasallus hosti contra dominum suum serviat. In iis enim non contradicunt sibi judicia partium, sed conveniunt; idque pro jure, vel injuria, unanimi omnium suffragio habetur, nec unius gentis judicium alteri præfertur. *Vid. dissert. nostr. de Postlim. S.* 1. §. 4. & 5.

PROPOSITIO IV.

Hinc sequitur, res, vel personas captas, si receptæ sunt intra locum, & fines, ubi judicatur injuria ablatas esse, i. e. si redeunt ad suam civitatem, ejusque socios, pristino domino restituendas esse: idque postliminium vocatur.

DEMONSTRATIO.

Ex præmissis sequuntur 1. jura postliminii in bello, & pace, cum in rebus, tum in personis. Si enim res, quas hostis a civibus nostris cepit, intra fines nostros reversæ fuerint, cedunt pristinis dominis, non iis, qui receperunt: quia ex nostra parte asseritur, non jure eas dominis suis bello ablatas, adeoque iis restituendas esse; quod judicium nostrum intra fines nostros, ubi res nunc sunt, valet. Idemque est in personis, quæ ab hostibus captæ, & quovis modo reversæ, pristina jura, quæ ablata sunt, omnia recipiunt, quasi nullo jure ablata. Quæ eadem est ratio Quintiliani *lib. 5. Inst. c.* 10. quin ipsius jurisprudentiæ Romanæ in *l. 19. pr. ff. de capt. & postl.* ubi ratio cur captus, & reversus, postliminium habeat, hæc redditur: *quia per injuriam ab hostibus detentus est; idque naturalis æquitatis esse.*

Idem est si non quidem intra nostros fines, sed ad socios, vel amicos nostros, qui idem nobiscum judicium, eandemque causam sequuntur, pervenerint: cum enim idem judicium nobiscum sequantur, apud ipsos quoque perinde, ac apud nos, res ab hostibus injuria captæ, & ablatæ dicuntur, quod ipsum jure Romano itidem statuitur *l.* 5. §. 1. *l.* 19. §. 3. *eod.* Id factum cum Pœni diutissime vexata Sicilia plurima inde ornamenta, ac sacra Carthaginem asportassent: capta enim post Carthagine P. Scipio civitatibus Siculis, quæ tum sociæ erant Romanorum, omnia ea postliminio restituit, ut prolixe recenset, & laudat Cicero *in accus. Verr. 6. cap.72. & seqq.* Et Camillus Sutrium, & Nepete, duas urbes socias ex hoste receptas sociis reddit. Plut. in Camill. *c. 59. Liv. l. 9. c. 9.* 10. Conf. *disp. nostra de Postlim. c.* 2. §. 1. & 2.

PROPOSITIO V.

Si ad gentes medias redeunt, cessat postliminium.

DEMONSTRATIO.

Si res, vel personæ captæ ad alias gentes pacatas, aut medias perveniunt, nondum obtinet jus postliminii; nam & illæ gentes, cum aliarum gentium judices non sint, factum harum pro jure habent. Errant igitur omnino qui apud hos quoque populos medios jus postliminii esse, existimant, atque in eum sensum detorquent Grotium; non enim medii utique populi essent, qui quod pars altera bello cepit, injuria captum, indeque alteri restituendum dicerent: nec pacati, qui bellantium

causa

causæ ac litibus se miscerent. *Vid. disp. nostr. de Postl. Sect. 2. §. 4.*

PROPOSITIO VI.

Idem dicendum de deditis, & receptis.

DEMONSTRATIO.

Hoc ut solide definiatur, sciendum est: *I.* quod aliud sit deditio bellica, aliud alienatio, & translatio juris, quæ fit ex transactionibus pacis, donationisve, aliave causa simili. Hæc enim omnium jure, & judicio, justa causa est dominii juste, & in perpetuum transferendi; uti cum ita transigitur ut hostis urbem habeat, atque a bello recedat: omni enim jure transactiones de litibus, ac bellis justissimæ sunt, & ne quidem judicio partis quicquam in iis injuriæ, nec adeo hoc casu unquam est postliminium. At deditio bellica etsi dominium quoque omnium judicio ex mutuo consensu transferat, duo tamen ei insunt: 1. quod nos contendimus injuria nos compulsos ad dedendum, quæ tamen vis jure gentium neque consensum, neque natam ex eo obligationem tollit: 2. quod ei spes recuperandi juris perditi insit; quia durante bello fit, in quo vel armis, vel pactis, aut pace sequente, vel aliis modis res ultro, citroque repeti, restituique solent. In hunc igitur eventum deditus non videtur juribus suis renunciasse; non enim id agit ut juribus, quæ alias habiturus esset, renunciet, sed ut ea præsenti periculo, v. g. direptionis hostilis eripiat, atque in prædictos eventus conservet. Fit quidem etiam deditio ex præcedente sponsione, ut Mancini, & Posthumii, ex sponsione Numantina, & Caudina; adeoque pure, & jure perpetuo fieri videtur: sed tamen nec ab ea abest spes restitutionis.

II. Quod per deditionem quicquid in re dedita nostrum est, hosti acquiratur, & quidem, quoad jura dedentis propria, omnium judicio, quia de iis ipse statuere potest; quoad jura autem tertii perinde est, ac si res capta ab hoste esset, non dedita: cum enim qui dedidit non habeat jus dedendi, & in hostem transferendi, nisi quod suum est, hostis tamen jure belli quicquid hostile fuit acquirat, utique jura hæc non consequitur vi deditionis, sed vi propriæ occupationis; quia dedendo cepit, atque in potestatem suam redegit, adeoque non facto dedentis, sed suo capientis tantum.

Hinc sequitur, quod is, qui se dedidit, subducere se hosti contra proprium suum factum, fidemque datam, & redire ad suos non possit, sed si redeat, pro transfuga habendus sit. Ex ea enim deditione hosti omnium judicio jus quæsitum est, cum jure gentium fides hosti data, & pacta cum eo inita utique servanda sint. Neque igitur postliminium habet, quasi injuria detentus. Et licet dicat injuria hostis se compulsum ad deditionem, eo tamen non tollitur obligatio fidei datæ. Quod & ipsum jure Romano constitutum in *l. 1. ff. de Capt. & postl.* & sanctissime servatum fuit. Idemque verum fatemur in urbibus, provinciisque, quæ se dediderunt, ne se eximere hosti, postliminioque uti possint, eadem ratione.

Si vero populus ipse dedidit personam, vel urbem, eximere illa quidem se hosti potest, perinde, ac si capta esset, quia suo facto dedita non est, & populus jus suum saltem in civem, vel urbem hosti transtulit, non vero jus privatum ab hoste se tuendi, quod natura cuique competit, iis ademit. At populus eas recipere contra factum suum, fidemque datam, nequit. Unde Cloelia, quæ Porsennæ ut obses dedita fuit, jure quidem suo aufugere inde poterat, sed populus Romanus reddere debuit, alias Porsenna pro rupto fœdus habiturus erat, ut ipse ait apud Livium *l. 2. c. 13.* Quid si ergo hostis non reposcit? Jure recepta res videtur, ac postliminium habet uti res capta; quod proinde ei denegari nequit. Neque hinc discedit jus Romanum in *l. 4. in fin. de capt. & postlim.* ubi potest civitas non recipere deditum. Nam ibi agitur de eo, qui ex propria sua sponsione a populo deditur.

At armis suis populus durante bello omnia dedita recuperare ab hoste, uti res ipsius hostis proprias vi capere potest: atque adeo etsi hostis ea populo pacato donaverit, vel vendiderit, a pacatis quoque, dum bellum est, repeti armis possunt; quia hostis non potuit ea nisi cum causa sua alienare, nec plus in alios transferre, quam ipse habuit, neque facto hoc suo jus nostrum pervertere. Atque hoc quidem manifestum est cum populus ipse non dedidit: tum enim ejus ratione habetur res pro capta, cujus dominium partis judicio hostis ex justa causa nactus non est; adeoque qui ab eo accepit, quasi a non domino accepisse intelligitur.

At

At si ipse populus dedidit, difficile est dicere, cum ab hoste ipso potuisset armis recipere, etiam a pacato posse, in quem hostis transtulit. Neque enim potest populus, quod ipse dedidit, vel quasi non jure datum contra fidem, factumque suum, repetere, vel jure belli, quod tantum cum hoste est, non cum pacato. Unde nec hoc casu eximentem se invito possessore recipere potest; at in rationes damnorum occasione belli sibi datorum id referre potest.

Cum vero & hostis ipse indubie personas, res, aut urbes sibi deditas deserere, aut dimittere, vel pace quoque, aut pactis illæ recuperari possint, quæritur, an ita desertæ, aut armis jure receptæ habeant postliminium? Etsi vero id a JCto doctissimo negetur, tamen pace ejus viri, & salvo, quod magni facimus, illius judicio, deditis quoque inprimis urbibus, & provinciis, postliminium his casibus omnino deberi statuimus.

Tota enim ratio, quæ deditis postliminium negat, est quod juri hostis contra proprium factum; ac fidem datam eximere se non possint. Ea vero hic cessat, ubi ipse hostis jus suum deserit, vel remittit, vel jure belli id ei aufertur. Deinde, quia deditione bellica non id agitur, ut juribus suis ultra, quam ab hoste cogitur, renunciet, sed potius ut ea in prædictos eventus conservet. Tum quia deditus contendit injuria hostili adactum se ad deditionem, quod etsi contra hostem allegari nequeat, donec sub ejus ditione est deditus; at ab illo dimissus, & civitatis suæ judicio redditus, contra suos potest. Porro si jura integra servantur captis, qui ultro ab hoste aufugiunt, *l. 26. Capt. & postl.* non possunt illa negari deditis, qui ab ipso hoste deserti, vel armis, pactove recepti sunt; hi enim omnium gentium judicio in priorem conditionem reversi sunt, illos hostis negat jure reversos. Et cum facto ipso in pristinum statum redierint, etiam pristini status jura ipsis debentur, deditioque, quæ remissa est, perinde est, ac si facta nunquam esset.

Quid vero obstat quo minus cives nostri integra sua jura habeant, si hostis non obstat: An cum is spoliare eos desinit, nos spoliabimus? Et quorum deditionem in hoste abominamur, in eos ab hoste liberatos ipsi deditionis jura continuabimus, longe crudeliores ipso hoste? quia quod is, cum per bellum jure posset, in hostem non facit, id nos, cum jus non sit, per pacem in cives molimur; & quæ civium jura adversus hostes tueri debemus, ea cum per hostem salva sint, ipsi oppugnamus. Quo quidem nihil magis repugnat communi civitatis voto, atque officio, quæ cum civium suorum tutrix, ac parens sit, hoc facto tutor in prædonem abit, parens in hostem, atque ex funestissimo, luctuosissimoque belli casu erepta jura vel captat, vel invidet. In quem casum cum reipublicæ causa inciderint, quid iniquius est, quam ut inde facto hostium emersi, in eom facto civium recidant? Atque hæc pia omnino vox est *Imp. l. 12. C. de postl. rev.* qui civibus ex hoste vi bellica recuperatis postliminium decernunt, *quia eos non captos sed receptos judicare debemus*. Quod si ergo iis, quos ipsi jure belli recepimus, jura pristina denegare non possumus, nedum iis, quos sine ullo facto nostro hostis ultro dimisit, quippe in quos minus juris, quam in illos habemus.

Neque de jure Romano dubitari potest, postquam id decisum est in causa Mancini; si enim ei postlim unum deberur, qui & ex suo facto, & solenni sponsione, & facto populi per patrem patratum deditus est, multo magis ei, qui suo solius facto. Fuit quidem hæc causa inter JCtos ipsos Romanos valde olim agitata, maxime inter viros gente, & doctrina Romæ præcipuos Brutum, & Scævolam, in *l. 4. ff. de Capt. & postl.* cum enim C. Hostilius Mancinus a Numantinis in eas angustias cum exercitu redactus esset, ut ignominiosam pacem, auctore Tib. Graccho Viro summo injussu senatus inire cogeretur, Populus Romanus eum dedidit, & nudum, vinctumque ante portas Numantiæ exposuit: Plut. *in Tib. Graccho c. 6. & seq* ubi nec ab hostibus receptus, & a suis desertus fuit. Romam itaque cum rediret, quæsitum est, an haberet postliminium? Cicero refert, *in hac controversia inter peritissimos homines summam de jure dissensionem fuisse: lib. 1. d. Orat. c. 338.* quod & ex *l. 4. ff. de Capt. & postl. & l. ult. ff. de legatis* videre est. Quin cum Mancinus in Senatum introiret, Tribunus plebis eum de Senatu jussit educi; quod *memoria proditum esse diceret, quem pater patratus dedisset, ei nullum esse postliminium*. *Cic. d. l. c.* 181. vel quæ a JCtis ratio allegatur in *d. l. ult. de legatis*, quod

quod ipso decreto deditionis civitas amittatur, perinde, ac deportatione. Sed contrarium valuit, & Mancinus augurio in castra reductus praeturam quoque gessisse dicitur in *d. l. ult.* Quod & referunt Plinius *de Vir. illustr. c. 59.* Cic. *pro A. Cic. ad fin.* Aurel. Vict. *de Vir. ill. in Mancin.* Eutrop. *lib. 4 Hist. Rom. &c.* & merito per jam dicta. Nec ratio adversantium in *d. l. ult.* quicquam valet, qui pessime deditionem cum deportatione confundunt. Deditione enim hosti poena solvitur, cui ex sponsione Numantina satisfactio haec debebatur, non vero Reipublicae, seu populo Romano. Hostis itaque si hanc poenam, seu jus suum remittit, exigi ea a Republica, seu P. R. non potuit. Quod secus est in deportatione, quae poena Reipublicae, & ex crimine commisso debetur, & quam proinde nemo nisi ipse populus, vel princeps remittere potest. Ratio vero Cic. *ad Trebat. in Top. c. 37.* nullius momenti, & ab ipsis JCtis, qui diversum tenebant, in *d. l. ult.* rejecta est.

Atque ita jure quoque Romano deditis tribuitur postliminium in *l. 4. ff. de Cap. & postl.* ubi ex subjecto exemplo patet, agi de specie, qua hostis jus suum deseruit in deditione Mancini, non vero ubi pactio non intervenit, ut Grotius statuit, quia sponsio utique pactio est.

Neque vero quin urbibus, ac provinciis deditis postliminium competat, unquam inter gentes dubium fuit. In bellis Punicis quot Hispaniae, Siciliae, quin ipsius Italiae urbes variam praeliorum fortunam secutae, modo huic, modo alteri parti deditae sunt? Quae tamen receptę eodem jure, ac ante fuere.

Eadem in bello tricennali plerarumque urbium sors fuit; quae modo Suedis deditae, modo iterum relictae, vel receptae, nullo discrimine cum reliquis, neque alio jure, ac olim habitae sunt, hodieque habentur, nisi in pace secuta aliter transactum fuerit. In bellis inter Anglos, & Gallos, Angli quot urbes in Gallia accepere? At hae receptae eodem hodie loco sunt, quo olim. Vid. Mass. *Annal. 4. in mar. VII.* Serran. *in hist. Gall. in Carol. VII. ad annum.* 1522. Frossard. *hist. lib.* 1. Ita in superiore bello Gallo-Belgico An. 1672. & seq. tres provinciae belgicae hostibus deditae, iterumque desertae in pristina jura, ordinemque redierunt. Et quis dubitat, hodie in palatinatu, finitimisque principatibus, loca hosti dedita, iterumque nuper restituta in jus antiquum revertisse.

Non tantum autem urbes captae, ac deditae praedictis casibus postliminio jura sua pristina recipiunt, sed & populus jura pristina in urbes, etiam invitas: non enim hae in libertatem se asserere possunt, sed cedunt pristino imperio in omnibus casibus, quibus postliminium esse diximus; quia uti populus ipsis jura sua, quae postliminio recuperarunt, auferre non potest, ita nec ipsae possunt populo: id enim legis naturalis est, nemini invito suum auferri. Ita Lysimachiam, quam Philippus ex Thracibus vindicatam deseruit, Thraces recepisse, ipse memorat apud Liv. *l. 32. c. 34.* Et urbes omnes in exemplis relatis indistincte in jus pristinum redactae sunt.

Caeterum, secus est in hominibus captis, vel deditis, qui postliminio inviti non redeunt: quia ipsis jure naturali liberum est, domicilium suum, quod jus ipsorum privatum est, eligere, vel deserere; adeo ut ne quidem qui adhuc cives sunt retineri inviti possint, nedum repeti si capti sunt. Quod jus laudat Cicero, &, *O jura praeclara*, ait, *ne quis invitus civitate mutetur, neve in civitate maneat invitus. Haec enim sunt fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque juris & retinendi, & dimittendi esse dominum*. Cic. *Orat. 35. pro L. Cornel. Balb. c.* 13. Et in *lib.* 11. §. 9. *de capt. & postl.* dicitur. *De sua civitate cuique statuendi facultas libera est*. Atque ex hac ratione jure quoque civili negatur postliminium capto, cui animus redeundi non est, *d. l.* 12. §. 9. *l.* 20. *pr. ff. & l.* 10. *fin. C. eod.* At urbes, & provinciae non possunt se eximere a reliquo corpore, aut illi imperio, cujus pars sunt, se subducere. *Vid. disp. nostram de postlim. Sect.* 2. §. 13. *usque ad* §. 28.

PROPOSITIO VII.

Finitur postliminium, quoties judicium illud partis cessat. Vid. Prop. 3. & 4.

DOMONSTRATIO.

Cessat ergo postliminium, quoties indistincte vel omnium judicio injuria res detentae dicuntur, vel nullius; si omnium, supervacuum est postliminium; si nullius, nullum: ibi omnia jura integra sunt sine postliminio: hic ne quidem per postliminium ulla.

PRIORIS generis exempla sunt in in-

duciis, si iis pendentibus res ab hoste captæ fuerint, cum captæ sint contra fidem induciarum; quod omnium judicio injuria est. Idem in iis, qui capti sunt a latronibus, aut piratis, (cui convenit *l.* 19. §. 1. *l.* 24. *de Cap. & postl.*) aut in bello civili, (quod & probat *l.* 21. §. *fin. eod.*) aut capti, vel ejecti a tyrannis, uti Sicyonii a Nicocle Tyranno expulsi, & ab Arato restituti, bona sua vindicarunt a possessoribus. *Plut. in Arat. c.* 11. Cic. 2. *offic. in fin.* ubi laudat tamen Aratum, quod possessoribus, qui sine injuria tenebant, satisfecerit. Non enim opus est postliminio, quia omnium judicio constat, nec hostem per inducias, nec unquam latronem, nec cives invicem, nec tyrannum per vim aliquid auferre posse, sed id restitui debere.

POSTERIORIS, itidem in induciis: nam si iis pendentibus res bello captæ ad dominum reversæ fuerint, is non recipit eas postliminio; cum enim expressa induciarum pactio sit ne invicem lacessant, sed in eodem statu res relinquant, nullius judicio interim injuria illæ tenentur, quia sic pacti sunt, & proinde contra pacti, fideique datæ tenorem facit, qui quod alter tenet, quasi injuria teneat, postliminio recipit, eoque alterum lacessit, & statum rerum mutat. Et hic quoque suffragatur *d. l.* 19. §. 1.

Item in transfugis, & iis, qui perfide ad hostes desciverunt; hi enim ultro hostes secuti, non vero ab iis injuria ullius judicio detenti sunt. Accedit, quod non cives, sed perduelles sint, nec judicium civitatis suæ, sed pœnam mereantur. Hispani principes ad Romanos transitionem excusaturi, *scire se*, dicebant, *transfugæ nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse*. Liv. 27. *c.* 17. Idem traditur in *d. l.* 19. §. 4. *l.* 14. *Ex quib. caus. maj.* Jure itaque in Campanos, cum nefarie ad Annibalem defecissent, receptos a Romanis serio animadversum est, ut laudat Livius, & defendit legatus Romanus apud eundem *l.* 31. *c.* 31. Et non ita pridem cum Messenii urbs Siciliæ ab Hispanis ad Gallos transiissent, deserti a Gallo, spe quidem Amnestiæ initio allecti sunt; at in potestatem Iberorum reversi pœnas defectionis satis graves dederunt. Quas & daturi olim fuissent Tusculani, nisi pœnitentia, & precibus veniam a Senatu impetrassent. Plut. *in Camill. c.* 65.

Ita cessat quoque postliminium in populo, qui totus in hostis res detinentis potestatem per ultimam victoriam, vel deditionem pervenit, uti Thebæ in Alexandri M. *Diod. Sic. l.* 17. *c.* 12. *Plut. in Alexand. M. c.* 19. Athenæ in Spartanorum, *Just. lib.* 5. *c.* 18. *Xenophon lib.* 2. Ἑλληνικῶν. Carthago in populi Romani, *Flor. lib.* 2. *c.* 15, *&c.* Desiit enim cum civitate judicium ejus, & in arbitrium victoris transiit, ut legatus Antiochi dicebat apud *Liv. lib.* 34. *c.* 57. qui ex hoste jam judex, & magistratus omnium judicio factus est, ejusque jam arbitrium victa civitas sequitur, non suum.

Hinc civitas ita penitus victa etsi restituta sit, tamen postliminio ne ea quidem recipit, quæ victor ante victoriam, & adhuc hostis abstulit, nedum quæ post victoriam, jam legitime dominus factus, & princeps. Unde cum Alexander M. Thebis victis, occupatisque, nomen 100. talentorum Thessalis, qui ei debebant, donasset, ut narrat *Quint. Instit. lib.* 5. *c.* 10. nihil vanius est, quam restitutis postea Thebis postliminium tribuere contra Thessalos; quia Alexander tum, cum donaret, dominus Thebarum jure ultimæ victoriæ plenissimo factus est: adeoque omnium judicio & valuit donatio, seu acceptilatio a domino, & creditore facta, & debitores Thessali ipso jure liberati sunt. Et ita in Amphictyonum communi Græciæ consilio recte judicatum videtur: *Ærod. rer. jud.* 2. *tit.* 3. *c.* 2. & 3. contra, quam existimat Hottom. *illustr. quæst.* 5.

Illud liquet, cessare postliminium si is, qui habet, id deserit, & urbes libertate uti patitur: suum enim jus omittere potest. Unde cum Antiochus Smyrnam, Lampsacum, Lysimachiam, aliasque nobiles Græciæ, Thraciæque urbes, quas proavus ejus Seleucus victo Lysimacho ceperat, postliminio repeteret, eaque causa belli cum Græcis, & Romanis ipsi esset, recte respondet dux Romanus, cum bis causa inter utramque partem colloquio disceptaretur, tanto tempore desertas eas, ac liberas fuisse; Liv. *lib.* 34. *c.* 57. 58. & *l.* 35. *c.* 16. idque probavit belli exitus. Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 2. §. 32. *seq.*

PROPOSITIO VIII.

Pace facta non finitur postliminium.

DEMONSTRATIO.

Pax est *transactio de causa inter summas po-*

potestates controversa. Pax enim de eodem negotio initur, de quo bellum erat, vel metuebatur: uti in privatorum litibus de eo transigitur, de quo lis erat, vel litis metus. *L.* 65. §. 1. *de Cond. indeb. L.* 2. *C. de Transact.* Uti ergo bellum est de causa inter summas potestates controversa, ita de eadem & pax fit.

Hinc notamus, per pacem non decidi jus partium, seu causarum justitiam, quia de ea transigitur saltem per pacem; aliud autem est decisio, aliud transactio. Per hanc enim quod quisque consequitur, non jure causæ suæ, sed ex libera conventione partis adversæ percipit; neque per transactionem deciditur jus causæ, sed in medio relictum remittitur.

Hinc pace simpliciter facta non continetur transactio de damnis, atque injuriis pendente bello factis: pax enim sola, & nulla adventitiarum pactionum accessione tincta, tantum est transactio de causis belli; adeoque damna, injuriasque durante bello factas, nativo suo ambitu non complectitur. Aliud enim sunt injuriæ, ac damna, quæ bello fiunt, aliud belli causa: illa cœptum bellum sequuntur, hæc ante bellum est, & bello prior; ex illis bellum nascitur, hæc ex bello; illæ ad privatos quoque pertinent, hæc publica est. Transactio igitur de altera causa ad alteram extendi nequit. Finge: controversum fuit inter duos principes jus navigandi, uti hoc seculo inter Christianam Suediæ, & Christianum IV. Daniæ Reges, navigatio per fretum Oresundicum, & Balthicum; hæc causa belli fuit, ut dicitur in pace facta An. 1645. *apud Loccen. in histor. Sued. pag.* 867. De hac causa, seu lite, ita per pacem transactum est, ut utraque pars certis legibus navigaret, quæ pax est apud *Loccen. d. l.* Cum hac transactione nihil commune habet quæstio de damnis, atque injuriis in bello invicem illatis, de quibus proinde nondum videtur transactum. Neque vero ex hoc pacto principum de causa publica interposito, privati, qui damnum passi sunt, vel obligantur ad res suas remittendas, vel jus acquirunt ad persequendas: quippe quæ & alia causa est, & inter alios; nec quicquam de iis in pace, ut ponimus, dictum est. Denique damna naturaliter ea ferre debet qui non justam causam bellandi habuit: at de justitia, aut probabilitate causæ belli nihil in pace deciditur, sed utrinque transigitur. Non ergo ex pace inferri, aut cognosci potest, utrum reparanda sint belli damna, an remittenda, sed particulari ad id pactione opus est. Et alias non potest pace facta superesse jus postliminii, si ipsa pace transactum jam esset de damnis privatorum; quod tamen durare, patet ex *l.* 12. *pr. Capt.* Atque hæc causa est cur populorum istorum, inter quos bellum erat, cives ne quidem pace facta liberum commercium mutuum habuerint, aut tuto commeare potuerint, nisi jus hospitii cum ipsis, vel amicitia contracta fuisset: uti infra in explicatione *l.* 5. §. 2. *eod.* demonstrabimus. Uti & hæc causa est, cur plerumque in tabulis pacis non tantum de causa belli, & lite ipsa, sed & de damnis & injuriis pendente bello illatis, & utriusque subditis tam sollicite, & prolixe nominatim quoque caveri soleat. Vehementer igitur errant qui ipsa pacis natura contineri amnestiam, seu transactionem de damnis, ac injuriis bello factis, existimant; ut Gudelinus *Comm. de jure pacis cap.* 3. qui ait: *In ea re* (scil. amnestia) *consistit substantia pacis, & absque illa nequit esse pax; atque adeo paci inesse ista lex intelligitur, quamvis nominatim dicta non fuerit*. Cum eo verbis quoque ipsius descriptis consentit Besoldus *Diss. jurid. Pol. de pace c.* 3. §. 6; non ita secum, nam in *cap.* 1. §. 4. *d. tract.* bis separat, ac distinguit a pace transactionem de damnis, & iis, quæ bello passi sunt. Quæ argumento sunt, nec pacis, nec amnestiæ rationem satis perspectam esse. Ita Nevius JCtus insignis, Amnestiam, ait, *esse legem pacis naturalem, & naturaliter paci inesse. Part.* 2. *Decis.* 24. *n.* 1. Quo errore quoque imbutus Grotius *de J. B. & P. l* 3. *c.* 20. §. 11. *& seqq.* quem alii sequuntur, quærit: pace simpliciter facta absque mentione damnorum, & injuriarum, *an id actum videatur, ut res in eo, quo sunt, maneant loco, an ut ad initium belli redigantur?* Qua re plura peccari videntur: tum quod istam paci inesse ponit: tum quod alterutrum statuendum putat, vel remitti damna, vel restitui; cum aliud juris esse possit, uti jus postliminii, &c.: tum denique quod quædam de jure postliminii &c. erronee inde deducit; ut ex dicendis perspicuum erit. Eo minus vero dissimulandus est hic error, quo & gravior est, & omnibus juribus confundendis opportunior.

Hæc omnia postliminii jura perinde durant,

rant nec extinguuntur pace simpliciter facta, cum in ea nihil de privatorum damnis dictum, aut transactum sit. Unde etsi res non vi recuperata, sed nostris, vel fœderatorum nostrorum civibus donata, aut vendita in bello, vel pace fuerit, donatarius, vel emtor tenebitur eam restituere pristino domino, perinde, ac si res aliena ipsis vendita, vel donata esset; quia nostro judicio, & intra fines nostros, hostis pro justo domino non habetur.

Quod idem jure Romano quoque obtinuisse, evidens est. Nam in *l.* 5. §. 2. *de capt. & postl.* (qui textus extricatus nondum est) exerte traditur, *etiam in pace quod ex nostro ad aliam gentem pervenit, ejus fieri, & civem nostrum ab iis captum servum fieri, & vice versa: eoque postliminium utrinque esse, nisi hospitium, vel amicitia contracta sit.* Grotius vero, de jure B. *lib.* 3. *c.* 9. §. 18. & *l.* 2. *c.* 15. §. 5. aliique, eo delabuntur, ut putent, inter Romanos, & alias gentes in pace jus prædandi fuisse; eumque abusum in *d. l.* 5. remansisse ex seculo Nomadum. At de hoc execrabili prædandi more loqui JCtum in *d. l.* 5. atque hanc impietatem pro jure venditasse, falsissimum est. Reclamat equidem totius antiquitatis memoria, ac fides; reclamant peregrinationes Ulyssis, Antenoris, Æneæ, Pythagoræ, &c. qui in remotissimas terras delati ubique (nisi forte apud fictitium Polyphemum) tuti, & nullibi servi facti sunt, sed jus gentium valuit. Quin repugnat id primis Romanorum principiis, qui natura omnibus liberum esse, dicunt, ad littora, & ripas appellere. Et cum Trojani non statim a Pœnis admitterentur, exclamant illi apud Virgilium *l.* 1. *Æn.*

Quod genus hoc hominum, quave hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.

Adeo vero hic mos displicuit Romanis, ut, cum Teuta Illyriorum regina suos mari prædas agere pateretur, & Romanis graviter de eo conquesti responderet: *Regum morem non esse id prohibere*, legatus Romanus ei responsuerit: Πειρασόμεθα δε' Θεῶ βυλομένω, σπυδῇ καὶ ταχέως ἀναγκάσαι σε τὰ βασιλικὰ νόμιμα διορθώσασθαι πρὸς ἰλλυριὺς. *At nos tenebimus, Deo volente, diligenter, & celeriter necessitatem tibi corrigendi regios hos mores in Illyrios imponere.* Atque hoc κάλλιστον ἔθος optimum Romanorum morem esse, asserit Polybius *Histor. lib.* 2. *c.* 8. Tantum abest ut Romani in suis id pro jure habuerint, ut in aliis quoque severissime compescuerint; nam id re præstiterunt Romani, cum Teuta regno suo prope a Romanis pulsa, non modo non lædendi alias gentes, sed ne navibus quidem libere eas adeundi potestatem retinuerit. *Polyb.* 16. *c.* 12. Quin semper piratas a Romanis capite plecti solere, testatur Cicero 5, *Verrin.* ubi in Verren ita insurgit. *Et quem audisti in Sicilia antea captum Archipiratam, qui non securi percussus sit? Unum cedo auctorem tui facti, unius profer exemplum* Sed & *lib.* 3. *Off.* Prædonem *hostem communem omnium* vocat. Ut proinde pernegemus, tantam immanitatem contra jus gentium, & naturæ, unquam admisisse Romanos, nedum Christianos Imperatores probasse, ac inter leges suas, quales etiam sunt Digestorum leges, *l.* 1. §. 6. *l.* 2. §. 11. C. *d. veter. jur.* Scytismum talem retulisse. Certum itaque est, JCtum loqui de gente, cum qua bellum fuit, & postea facta pax est; atque hinc primum agit de postliminio, quod durante bello obtinet, *d. l.* 5. §. 1. tum de eo, quod secuta pace, *d. l.* 5. §. 2. Et sic pace simpliciter facta adhuc postliminium esse, recte docet, nisi pactio accedat amicitiæ, vel hospitii, *d.* §. 2. quæ est ipsa pactio amnestiæ. Accurate igitur Jurisconsulto convenit cum jure gentium.

In dicta *l.* 12. *in pr.* idem pariter evidentissime constat, qualitercunque explicetur. Primum enim omnes DD. iis, qui in pace pervenerunt ad hostes, fatentur, competere postliminium in bello, ac pace; at bello captis, quidam putant, in pace id non concedi in *d. l.* 12. *pr.* Quod ut verum ponamus, equidem expresse ibi additur, id fuisse jus civile, & placitum Romanorum, ne milites in prælio fiducia postliminii facile capi se paterentur. Quæ ratio mere civilis, & pœnalis est, nec juris gentium; quo proinde postliminium indistincte quoque in pace obtinet. Nam & notum est, Romanis adeo contemtos fuisse bello captos, ut in summa necessitate quoque maluerint servos manumittere, quam in prælio Cannensi captos vili pretio redimere: quod M. Junius in Senatu allegat, & *nemo nostrum*, inquit, *ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ*. Liv. 22. *c.* 59.

Denique postliminio in pace quoque locum

cum esse, diserte itidem tradidit Ælius Gallus, quippe qui id tum tribuit, *cum qui liber e qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit*. Et deinde: *cum populis liberis, & cum fœderatis, & cum Regibus, postliminium nobis est, ita ut cum hostibus*. Quæ loca ex Festo allegat Grotius *de J. B. l.* 3. *c.* 9. §. 3. *&* 18. Nec movet, quæ acerrime adversari putatur, *l.* 7. *in pr. capt. & postl.* ubi negatur, cum liberis, & fœderatis postliminium esse: nam loquitur de fœdere, quo amicitia pactis comprehensa fuit, ut patet ex *d. l.* 7. §. 1. Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 1. §. 6. *usque ad* §. 9. *& Sect.* 2. §. 28. *usque ad* §. 32.

Additio.

„ Quo sensu in PACE postliminio locus „ esse possit, explicabimus infra §. 4.

PROPOSITIO III.

Sed & præterea alia jura nobis salva sunt.

DEMONSTRATIO.

Vidimus ut res, personæ, urbes, & terræ nostræ sub hostium potestatem redactæ inde vero intra fines nostros reversæ, in pace quoque postliminium servent. Eadem vero ratione, etsi hæc ipsa, quæ nostra fuere, intra ditionem nostram non redierint, tamen possumus damna, ac injurias, quæ hostis pendente bello intulit, pace quoque, (si simpliciter facta, nec amnestiæ, aliave pactio adjecta sit) vindicare sequentibus modis.

I. Si nostræ saltem civitatis judicio injuria nobis ablata dicuntur, etsi jure belli actum fuerit. Ea enim persequi possumus, si hostium milites, vel homines, qui ea intulere, intra fines nostros deprehendantur. Ab iis enim omnia hæc injuria nobis esse illata, contendimus. Quod judicium valet intra fines imperii nostri, ubi qui fecit, nunc invenitur, eique adeo subjectus est. *Propos. IV.* De his vero non transactum per pacem simpliciter factam; quæ de causa publica, non damnis, ac injuriis privatorum inita est. *Prop. VIII.* Sequitur igitur, quod contra auctores, qui deprehenduntur in nostri imperii finibus, persequi ea adhuc possimus, si in pace amnestiæ lex adjecta non fuerit. Ita Coriolanus, etsi pax cum Volscis facta erat, vetetur tamen eos adire conscientia damnorum, quæ bello ipsis dederat; atque ideo cum ad eos confugiendum tamen esset, prolixe inprimis petit sibi ignosci. *Dion. Halic. l.* 8. *c.* 1. *& c.* 6. Pace cum Pœnis ex secundo bello Punico facta duravit persecutio Annibalis, uti refert Livius *l.* 30. *c.* 37. Idemque *lib.* 33. *c.* 47. ait: *Non fefellisse Annibalem, ita pacem Carthaginensibus datam esse, ut inexpiabile bellum adversus se unum esset*. Themistocles, qui Xerxem maximis damnis, & cladibus affecerat, cum patria pulsus, & nullibi tutus in Persiam iret, etsi Xerxes jam mortuus, nec tum bellum esset, Lysitheides tamen Regis amicus, apud quem latebat, prædixit ei periculum capitis si regem adiret, quod res Persis funestas gessisset: nec nisi hujus hospitis sui gratia adjutus, & literis ad regem datis, operaque sua copiose Regi promissa, aditum paravit, & adhuc tamen ab iis, quorum cognati occisi erant, in discrimen capitis adductus fuit. *Diod. Sic. lib.* 11. *c.* 56. *&* 57. *Thucyd. lib.* 1. *Hist. circa fin. Corn. Nep. in Themist.* Sopater, & manus Macedonia e subditis Regis Philippi, mercede militaverant Annibali in Africa, & inde missi domum redebant pace a Scipione hostibus jam data; illi tamen capti, & in vincula ducti sunt. *Liv.* 30. *c.* 42.

Sylla pace cum Mithridate facta (*Eutrop. l.* 5. *in historia Syllæ. Plut. in Syllac.* 48.) in quosdam tamen qui ejus partium fuerant, animadvertit. *Vellej. Pat. lib.* 2. *Hist. in gestis Syllæ*. Cæsar victo Pompejo pacem cum Senatu fecerat, & tamen ex iis, qui Senatum secuti erant, Marcellum Ligarium, Dejotarum, &c. adhuc persecutus est, ut ex Orat. Cic. patet, qui non ita eos defendit, ut negaret, pace facta in eos aliquid statui posse, sed petendo, ut errore, & opinione causæ deceptis ignosceret. Ludovicus XI pace cum Anglo, Burgundoque jam composita, in Connestabilium animadvertit. *Comin. lib.* 6. *prope fin.*

Atque hoc jus, & morem gentium esse, traditur quoque in *d. l.* 5. §. 2. *ff. de Capt. & postl.* ubi non tantum dicitur, pace quoque facta durare postliminium; sed & si ex altero populo aliquis ad alterum, cum quo bellum fuit, pervenit, pace quoque securaeum capi posse, ac (quæ tum captorum conditio erat) servum fieri, non alio jure, quam ob damna, & injurias singulorum, cum de causa publica transactum pace fuerit.

Estque

Estque hoc id ipsum jus, quod hodieque Christianismo non imbuti exercent cum inter se, tum inprimis contra Christianos quia paci cum his factæ non solent amicitiæ, vel amnestiæ clausulæ addi. Atque hinc Mahumedani e Christianis in media pace tales sibi captivos colligunt, quin & ipsi alicubi Christiani e Mauris.

Inter Christianos igitur etsi servitus bello captorum, non tamen hoc quoque Jus Gentium desuetum est. Unde si incendiarii illi, aliique facinorum, crudelitatumque ministri, pace simpliciter juncta apud nos deprehendantur, omnino capi, & in eos animadverti potest. Ita creditum est, cum Moguntia, ac Bonna dederentur, hos generali pacto non contineri; eapropter enim nominatim singulorum quoque mentionem fieri, eorumque securitatem expresso pacto specialiter promitti curarunt, ne singuli quoque, qui damni, vel injuriæ aliquid fecissent, eo nomine convenirentur. Sic cum Callimachus præfectus Mithridatis urbem Amisum captam incendisset, ipseque postea cum Gura Tygranis fratre captus a Lucullo esset, Lucullus Gura quidem humaniter usus est, at incendiarium catenis vinctum ad pœnam reservavit. *Plutarch. in Lucull. c. 67.* Quod si ergo ne deditionis quidem pacto generali continentur, quod tamen cum singulis fit, nedum pace generali, quæ tantum de publica causa fit. Cur autem promiscue olim capti fuerint, sive ipsi damnum dederint, sive non, causa est, quod vires hostium in nostram necem, periculumque auxerint, operamque ad id suam commodaverint.

Perinde autem esse, an ad nos pervenerint, an vero ad socios, amicosque, qui eandem nobiscum causam, judiciumque tuentur, dictum est *Prop. II.* Item an personæ, an earum res apud nos inveniantur; cum ex his quoque satisfieri nobis possit.

Sed nec refert, an militent adhuc hosti, an ante, vel post pacem missi; item an mercede conducti sint, an cives: ut ex adductis exemplis Coriolani, Themistoclis, Sopatri &c. patet.

At dum in hostis, vel aliarum pacatarum gentium finibus sunt, nullo modo hæc damna, injuriasque persequi possumus; nam hostis negat, injuria ea nobis illata esse; quod judicium apud ipsum valet, *Prop. II.* & ceteræ gentes pacatæ bello utrinque factum pro jure habent. *Prop. III. & V.* Non fuit itaque fas Lucullo, a Tigrane pacato flagitare ut Mithridatem traderet. *Plut. in Lucull. c. 44.* Et Hannibal, cum Romani eum a Prusia Bythiniæ Rege, ad quem pacatum confugerat, poscerent, isque tradere vellet, ait, per scelus id a Romanis peti, & a Prusia fieri; atque illos in eo a majorum virtute degenerasse; nec denique quod Romani se persequantur, sed hunc modum exsecratur. *Liv. 39. cap. 51.* Nihil enim in alieno territorio post pacem vi, & armis, sed solo jure experiri possumus per loci magistratum; cujus vero judicio nihil injuria factum statuitur.

II. Multo magis igitur persequi injurias, & damna in pace possumus, quæ omnium judicio æque injusta censentur: uti si vasallus noster hosti militaverit; ea enim non nostra tantum, sed communi omnium gentium sententia felonia est, cum verum perjurium, perfidiamque commiserit. *Prop. III.* Eum igitur non modo feudo dominus privare potest, si id in sua potestate sit, sed & ab ipso hoste jus petenti tribuendum est: uti Romani jus ex sponsionibus hosti quoque religiose administrarunt; non minus autem vasallus ex sua fidelitate, quam sponsor ex sponsione omni jure obligatur. Atque ita serenissimus princeps Elector Palatinus bello, quod *Wildfangiale* dicebatur, per laudum Heilbrunnense finito, & fere secundum se deciso, in Vasallos tamen comites, & nobiles, qui illud secuti fuerant, jus suum persecutus est. Et Carolus Burgundus Ludovico XI. Conestabilium, hujus beneficiarium, ipsi dedidit. *Comin. Hist. lib. 6. circa fin.*

Idemque est, si crimina contra jus gentium commiserint, quæ omnium judicio vindicanda sunt. Nam & Samnites, gens ferocissima, Brutulum Papium propter perfidiam, ac perjurium, cujus ipse auctor fuerat, cum omnibus rebus ipsius hosti dederunt. *Liv. 8. c. 39.* Et cum Galli deditionem Fabii postularent, quod jus gentium violasset, Romanis visum fuit, barbaros jus postulare, ut ait Livius *l. 5. c. 37* Sed cum eorum, qui nolebant principem juventutis Romanæ dedi, suffragiis victi negarent id jus hostibus, quam presso pede secuta est manifesta numinis vindicta? Incontinenti enim ab iisdem hostibus Roma capta, & incensa, Senatusque prope omnis trucidatus est. *Diod. Sic. lib. 14. in fin. Plut. in Camill. c. 27. seq.* Eamque cladem omnes huic causæ

causæ assignant, & inprimis ipse Camillus gravi oratione apud Livium *l.* 5. *c.* 51.

Perinde vero hæc omnia obtinent, ubi non res, aut loca, sed aliud jus nobis ab hoste ablatum est: uti *Ill.* nomina; qua vero in re magna varietas est. Et scilicet vel debitor est in hostium potestate, vel creditor. Si debitores nostri sunt in hostium nostrorum potestate, uti si cives hostium sunt, & ab hoste cogantur id, quod debent, vel fisco ejus, aliisve solvere, debitores hi in territorio hostili, vel gentium mediarum, conveniri amplius non possunt, quia ibi recte eos solvisse statuitur. *Prop.* 3. 5. in nostro, vel amicorum nostrorum, possunt, iterumque solvere tenentur quia apud eos non creditori, & sic non recte solvisse judicantur. *Prop.* 2. 4. Quod & juris est si hostis debitori tali id nomen remiserit.

Idem est si debitores nostri sint ab hostibus capti, vel fuerint in locis ab hoste occupatis. Etsi enim loca ista non recipimus, tamen debitores in nostro, vel amicorum territorio postea inventi, non obstante solutione, vel transactione facta, iterum solvere coguntur. Si autem recipimus loca, insuper etiam jus postliminii nobis competit. *Prop.* 4 —— 8. cujus vi nomen recipimus non attenta priore solutione, quæ non jure facta dicitur. Si vero debitori illi hostis remittit debitum, cum e nostris civibus sit, nunquam remissio valet, quia ille nostrum, non hostium judicium sequitur. *Prop.* 2.

Cum igitur Carolus VIII. Gallus Neapolim, pulso Alphonso, ejusque filio Ferdinando, cepisset, eosque, qui Alphonso aliquid debebant, id suis officialibus Gallis solvere compulisset, certum, ac planum est, filium ejus Ferdinandum ejectis iterum Gallis, & recuperato inter quatuor menses regno (*Vid. P. Jov. lib.* 3. *Hist. & Gratian. de Casib. Viror. illustr. tit.* 2. *de Arragon. Reg. Neap.*) jura omnia, atque adeo nomina quoque sua postliminio recepisse. In qua tamen causa Matthæus de Afflictis, qui in ea se consultum ait *Decis. Neap.* 150. tam misere laborat, & hæret, & quæ de debitorum mora, (cujus tamen effectus cessat in quantitate debita, quæ semper etiam ante moram debitori perit, *l.* 11, 6. *si cert. pet.* estque hoc jus pœnale, adeoque civile. item quæ de privatorum inimicitia, quæ causam dedit damno, (quod omni jure injustum est) in legibus civilibus invenit, ad Regum controversias, hostilitatesque publicas applicat, cum tamen Reges quidem jus belli, at non privati jus inimicitiæ exercendæ habeant, & illi, non hi, invicem vi agere, & lædere possint. Postliminii autem hujus juris, quod solum allegari debuit, ne meminit quidem. Adeo constat, tales Dd. ne quidem jus certum, & legibus definitum, (*vid. l.* 12. §. 6. *de capt. & postl.*) negotiis solide applicare posse, nedum decidere negotia, quæ jure civili definita non sunt.

Si vero debitor vel pacatæ genti debeat, vel ipse sit e gente pacata, etsi nobis debeat, non potest hostis noster eum cogere ut vel sibi, vel aliis solvat, quia hostis in pacatas gentes, earumque jura, ac subditos, vi agere non potest, & proinde cum omnium judicio injuria agat, eam reparare tenetur. *Prop.* 3. Atque ita cum superioribus bellis hostis res eorum, qui hostes non erant, apud civitatem occupatam depositas abstulisset, facultas juridica Heidelbergensis ante aliquot annos absolvit depositarios, & eos, qui abstulerunt, satisfacere teneri respondit.

Hæc ita si debitor sit in potestate hostium. Si vero creditor, sive is civis sit loci ab hoste occupati, (nam si civis hostium sit, huc non pertinet, quia is non in hostis, sed sui principis potestate est) sive alias in hostium manus pervenerit, & hostis nomen vel fisco suo adjudicet, vel aliis donet, jus agendi quidem amittit si debitor sit in hostili vel pacato solo, in quo jure belli id recte creditori ademtum statuitur, *Prop.* 5. At si debitor sit in nostro, vel amico territorio, non amittit creditor jus agendi, etsi debitor forte alteri jam solverit, quia negatur, id jure factum. *Prop.* 4. Prætereaque recepto ex hoste loco isto, ubi creditor est, vel ipso creditore, jure postliminii quoque hic nomen suum recipit; modo debitor in nostro, vel amico territorio sit, ut dictum *Prop.* 4.

Si vero hostis jure ultimæ victoriæ imperium perpetuum in nos nactus est, nomina civium devictorum ipse iis auferre, & donare aliis non potest, etsi ante victoriam potuerit: quia ante victoriam spoliare ut hostis potuit, post eam judex, & magistratus factus, non potest, ut ostendit *Disp. de jure victoriæ*. Tale nomen fuit, quod J. Cæsar victo Pompejo Dyrrachinis donavit; id enim illi Flavio debebant, cui proinde Cæsar

id

id adimere non magis, quam ſingulis civibus res ſuas auferre potuit: cauſæque hujus arbiter Cicero fuit. Ærod. *red. jud.* 2. *tit.* 3. *c.* 3.

At publica nomina victor, ut omnia jura civitatis publica, ſibi acquirit, quæ proinde aliis donare poteſt. Et hinc cum tale nomen Thebanorum fuerit, quod Theſſali iis debebant, recte ab Alexandro M. victore, ac domino Thebanorum, id donatum diximus *Prop.* 7.

Quæ autem communi gentium jure rite acta, geſtaque ſunt, valent tum in bello, tum in pace; nec vindicari in bello quidem, nedum ſecuta pace, poſſunt; uti contractus rite, ac ſponte initi inter hoſtes, ex quibus igitur hoſtes ipſi tenentur jus ſtatuere; quemadmodum eos validos, ac legitimos haberi jubet quoque pax Oſnabr. *art.* 4. §. *pen.* & pax Hiſpano-Belgica *d. Anno* 1648. §. 32. Qua ratione indubie actio competit ei, qui ad ſolvendas contributiones credidit, ut non opus ſit allegare deciſionem Mevii *p.* 2. *deciſ.* 23

IV. Hinc patet, quid ſtatuendum de actu, ſeu negotio, ex quo invicem omnium judicio obligantur, ſed alter ex re licita, alter ex injuria; uti ſi hoſtis aliquem vi privata compulit ad vendendum, permutandum, edendum inſtrumenta, aut quomodo libet paciſcendum: nam promiſſor pace ſecuta tenetur ex pacto, ſed viciſſim hoſtis ei ex injuria; & proinde effectu nulla erit actio hoſtis, qui vim fecit, cum tantundem ſaltem debeat. Qua ratione omnes hujuſmodi extorſiones invalidæ, & vitioſæ judicantur in pace Oſnabr. *Art.* 4. §. *contractus* 46. in pace Sueco-Polonica de *Anno* 1660. *art.* 10. *art.* 11. & *art.* 28. apud Locceniuм *Hiſt. Suec. ad fin. pag.* 910. Quod ſi uterque jure civili utatur, promiſſor reſtitui poteſt ex edicto Prætoris, *Quod metus cauſa.*

Si autem vis non ſit omnium judicio illicita, uti ſi hoſtis publica auctoritate, & cum jure belli poſſet, aliquos adegit ut promitterent, hi tenentur ex pacto, non autem viciſſim hoſtis de injuria, niſi in noſtra, vel amicorum civitate negotium agatur, quia in ea negatur hoſtem habere juſtam cauſam. *Prop.* 2. Quale eſt ſi quid contributionum nomine promiſſum eſt; id igitur hoſtis exigere poteſt, etiam in pace, dum promiſſores in ipſius ſint poteſtate: ſi vero ad ſuos jam reverſi fuerint, non tenentur, quia apud eos hoſtis viciſſim dicitur teneri de injuria ad damnum hoc reparandum. Solent tamen hodie reſervari contributiones pacto expreſſo, aut certum tempus addi, ut in pace Noviomagenſi Cæſareo-Gallica *art.* 30. & in pace Gallo-Hiſpanica de *anno* 1678. *art.* 17. & Gallo-Belgica *ejuſdem anni art.* 12. Quo facto ubique debentur, non tamen vi, armiſque exigi poſſunt; quod & expreſſe cautum in d. pace Noviom. *art.* 30. & tamen Galli *Anno* 1679. non modo bellicis executionibus uſi ſunt in cives Imperii, ſed & Landavio, & Briſaco citationes, & apparitores cum minis, &c. emiſere; quam in alieno territorio viam facti eſſe conſtat. Gandavi vero novas etiam impoſuere pace facta, ſed antequam tamen urbs evacuaretur.

Non eadem eſt ratio in eo, quod captivus pro liberate ſua pretium promittit; id enim omni jure juſtum, ac licitum eſt, & ſemper, hoſte quoque judice, exigi poteſt. Nec moveri a promittente quoque poteſt, quod hoſtis vi coegerit ut promitteret: nam & tum promiſit, cum eſſet ſub hoſtium jure, & judicio; nec vis eſt, cum captivus cupidine libertatis, non expectata pace, pretium pro libertate ſua offert: adeo ut licet pace comprehenſum ſit poſtea ut captivi ſine pretio dimittantur, tamen ſi ante pacem jam promiſſum ſit, omnino debeatur. Quod & ſtatutum in pace Sueco-Polonica Gedanenſi 1660. *art.* 14. *art.* 23. 27. apud Loccenium *Hiſt. Suec. pag.* 910. Hoc inter gentes adeo hodie valet, ut publicis pactis pretia hæc definiri ſoleant; ceu factum inter Gallos, & Hiſpanos, apud Marianam *d. Reb. Hiſp. l.* 27. *c.* 18. *in fin.*

Hinc & ſequitur, ſi hoſtis in occupatis locis ſententias dixerit, & judicata fecerit, quouſque valeant. Si enim adverſus noſtros homines ſententiæ latæ fuerint, conveniri inde reus in territorio hoſtili, aut tertio, omnino poteſt, *Prop.* 5. at in noſtro, confœderatoque, non poteſt. *Prop.* 4.

Si vero ſententia ſecundum noſtros contra civem hoſtium lata ſit, in omni loco valet, quia condemnatus ubique ſequitur judicium ſuæ civitatis, quæ ſententiam eam probat. *Prop.* 3.

Tranſactiones vi extortæ valent, ut alia pacta; nec debitor ſi coactus ex tranſactione ſolverit, injuriæ ratione, niſi apud ſuos ſi hoſtis ibi inveniatur, cogere poteſt; nec creditor aliter, ſi coactionem remiſerit. Idem enim eſt, quod in *Theſ.* 14. At ſi ex tranſactione iſta invicem aliquid adhuc debeant,

is,

is, qui coactus est, conveniri quidem effectu non potest, estque eadem species, quæ in *thes.* 18. is vero, qui coegit, plane tenetur, quia & pactum valet, *sect.* 2. *thes.* 10. nec is ullam injuriam passus dicitur, sed fecisse.

Dispositiones denique etsi in odium causarum belli factæ, valent tamen si alias vitiosæ non sunt, adeo ut exhæredationes quoque valeant si alio vitio non laborent: uti & sententiæ in hostili territorio contra nos latæ vim judicati obtinebunt, si aliud non obstet.

Ex quibus omnibus sequitur, si quis e nostris ad eum populum, cum quo pax absque amnestia contracta est, transeat animo cives nostros, vel res eorum prodendi, & deprehensus in eorum finibus capiatur, eum pro transfuga, & perduelle habendum; quia tot jura hostilia in pace supersunt, omissa amnestia: uti id quoque, & recte definitur in *l.* 10. §. 18. *de capt. & postl.* Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 3. *per tot.*

PROPOSITIO X.

Unica exceptio est, nisi Amnestiæ clausula adjecta sit.

DEMONSTRATIO.

Materia *amnestiæ* hactenus satis extricata non fuit: speciatim eam tractavimus in disputatione de *postliminio in pace*, *& amnestia*, *&c.* quam huc transcribere liceat: continetur autem sect. IV. V. VI & VII.

AMNESTIA *est eorum*, *quæ durante discordia hostiliter ultro, citroque facta sunt*, *publice sancita oblivio*, *qua id agitur*, *ut hæc salutaris quasi herba*, *quicquid e dissidiis publicis reliquum est ulceris*, *ei medeatur*, *omniumque inde injuriarum*, *acerbitatumque non sensum modo*, *sed & memoriam deleat*, *atque oblitteret*.

Mirum vero videri potest, *amnestiæ clausulam hodie bellis componendis applicari*, *quæ tamen non ad bella*, *sed ad dissensiones civiles pertinet*. *Civium enim dissidia pace proprie non conciliantur*, *cum pax sit transactio de bello*. Prop. 8. *bellum vero non nisi inter hostes*, l. 234. pt. d. V. S. *hostes autem esse populos utrinque liberos*, *non autem ejusdem civitatis cives*, *constet* ex l. 118. eod. l. 24. de capt. & postl. *Hinc summo reip. malo gliscunt discordiæ civiles*, *ubi certum non est earum abolendarum*, *& jungendæ amicitiæ remedium*. *Ita enim compa-*

ratum est inter homines, *ut inter iras nullum sit nisi vindictæ studium*, *nisi certa constet dissidii honeste componendi ratio*, *& certum quasi remedii nomen sit*.

Celebrari itaque inter gentes cœpit amnestiæ remedium, *ac nomen*, *postquam in longe clarissima totius Græciæ civitate Athenarum*, *ejectis* 30. *tyrannis*, *horrendum illud civium dissidium per populiscitum*, *quod* ἀμνηστίας ψήφισμα *dicebatur*, *compositum*, *iterumque in principe terrarum urbe Roma occiso Cæsare repetitum solemniter fuit*; *de quo Vellej. Paterc.* lib. 2. in Hist. bell. civ. *Corn. Nepos* in Thrasib. *Plut.* in C. Cæsare c. 97. *Cic.* in Philipp. 1. in pr. *Justin.* lib. 5. c. 11. *Valer.* 4. c. 1. §. 4. in externis. *Quanquam dudum Romani eodem remedio usi fuerint*, *cum ejectis Tarquiniis amnestiam decernerent iis*, *qui cum Tyranno aufugerant*, *modo intra viginti dies redirent*. Dion. Halic. l. 5. c. 13. *Inde commune id remedium gentium factum est*, *eoque usus Domitianus Patrum in Senatu odia per tot factiones trium Imperatorum concitata*, *conciliavit*. Tacit. l. 4. hist. c. 44. *Postea Aurelianus eo motum populi Romani sedavit*. Vopisc. in Aurel. c. 39. *Talis amnestiæ sanctio est pax Constantiæ*, *Friderici*, *& Henrici VI.* vid. Const. de pace Constant. *Eandem cum Ferdinandus I. inter Status Imperii pace religiosa constituisset*, *laudat id factum summopere filius ejus Maximilianus II. & apud Henricum III. Galliæ*, *& Poloniæ Regem gloriatur*, armis antea irritatum Imperium, at amnestia sancita, ex eo summam in Imperio tranquillitatem fuisse; *eandemque commendat Galliarum regi*: *quod referens merito prædicat Thuanus* Hist. ad ann. 1574. l. 58. post. princ. *Tali amnestiæ decreto pacata est Anglia temporibus Elisabethæ*, Cambden. in Hist. Elis. part. 3. ad ann. 1585. *& jam antea factiones albæ*, *& rubræ rosæ*. *Eadem coaluit iterum Gallia e Condæorum dissidio*, Priol. Hist. Gall. lib. 5. p. 271. *& Belgium occisis Wittiis*. Annal. ad ann. 72. &c.

Ita ergo amnestia quidem inventa est abolendis dissidiis civilibus, *non bellis*. *At hodie inter Christianos publice*, *& pie admodum receptum*, *usitatumque est*, *ut ea paci quoque adjungatur*; *cujus tum duo distincta sunt pacta*, *seu capita*, *probe semper discernenda*. *Per pacem enim de bello*, *ejusque causis*; *per amnestiam de injuriis*, *damnisque*, *quæ singuli invicem intulerunt*, *transi-*

gitur. Illa gravamina publica utriusque partis, quæ bello gerendo causam dederunt, decidit; hæc ipsius belli, dum gestum est, damna, ac injurias: illa negotium, de quo bellum fuit, determinat: hæc quæ in belli processu acta sunt. Prop. 8.

Hæc accurate distinguuntur in pace VVestphalica, & alterum caput gravaminum dicitur, alterum amnestiæ: uti in tabulis pacis Osnabr. art. 16. §. restitutione ex capite Amnestiæ, & gravaminum facta 105. *In executione pacis, Friedens-execution Hauptrecess, tota executio pacis refertur passim ad duo capita, gravaminum, & amnestiæ, & ad eos, qui ex capite amnestiæ, vel gravaminum restituendi sunt: uti in §§. 2. 3. 23. 26. 27. & 30. & in arctiori exsequendi edicto,* an die Creys-ausschreibende Fursten, *planius, & luculentius adhuc separantur.*

Atque hoc primum fuit, quod Sueci anno 1645. in suis propositionibus pacis urgebant, Prop. 3. *ut Cæsar ante omnia in toto Imperio, & inter omnes ejus cives, subjectos, ac socios, universalem, at illimitatam amnestiam decerneret. Atque ab hoc articulo cœpere dicto anno tractatus Osnabrugi, & Monasterii, eoque expedito demum actum est de causa belli, ac negotio pacis. Cum enim Clerus implacabili odio arderet in eos, qui abusibus ecclesiasticis (de quibus per plura retro secula jam maxime universorum querelæ ortæ, ac cumprimis gravamina nationis Germanicæ in comitiis proposita erant,) temperatum, atque occursum volebant, & ad internecionem pugnari cœperet, longe sanctius, cordatius, & Prudentius Politici utriusque partis senserunt, frustra de pace agitari, nisi constituta prius amnestia absoluta; nec de publica causa transigi posse, nisi conciliatis primum partium odiis.*

Ex dictis autem sequitur, non idem esse initium belli, & amnestiæ, sed hac contineri quoque injurias, & simultates, quæ ante bellum ex eadem causa extiterunt. Amnestia enim (per ea, quæ de ejus origine, ac natura diximus) non est pactio de bello, sed de dissidiis, & injuriis singulorum, quæ jam ante bellum publice indictum plerumque cœperunt; adeoque illorum, non belli initium respicit. Idque optime observatum fuit in utraque pace Osnabr. art. 2. *& Monast.* §. 2. *cautumque, ut omnes, & singula hinc inde* tam ante bellum, quam in bello illatæ injuriæ, violentiæ, hostilitates, damna, expensæ, penitus abolita sint &c.

Quod ipsum quoque cautum est in pace Sueco-Danica de anno 1660. art. 1. *verb.* Quicquid tam antea, quam durante belli tempore enasci potuit: *apud Loccen.* Hist. ad fin. p. 938. *Unde & in definitione amnestiæ belli mentionem non fecimus. At si ex alia causa, quam ex qua bellum secutum est, processit injuria, vel debitum, id huc non pertinet, quia ex alia causa est, quam de qua per amnestiam transactum est. veluti si quis ante bellum privato odio spoliaverit.*

Constat autem facile, aliam esse amnestiam generalem, quæ ad omnes personas, & causas pertinet, ut in pace VVestphalica, Noviomagensi, &c. aliam specialem, quæ ratione certarum personarum, vel rerum statuitur: qualis decreta est in pace Verriniana Sabaudo, §. 27. *in Pirenæa Lotharingo, & Condæo,* §. 62. *& 83. in Noviomagense Furstenbergiis,* art. 23. &c. *Sed & a generali amnestia plurimi aliquando excluduntur; uti in pace Pragensi,* Brachel. Hist. lib. 5. ad ann. 1635. *in Anglo-Belgica*, de anno 1654. art. 27 *ubi reservatur vindicta in auctores cædis Anglorum in Amboyna. Alia quoque amnestia est, quæ paci adjicitur, alia, quæ extra pacem per se constituitur: de quo th. 5.*

Amnestiam tantum constituere potest Princeps, vel liber populus, qui jus belli, ac pacis, legumque ferendarum habet; ex ea enim obligantur utrinque subditi ad remittendas injurias suas, damnaque sibi data: ad id autem obligari non possunt nisi a summa potestate. Magistratus enim inferior secundum jura tantum judicare, non autem jus quæsitum auferre potest.

Verum quidem moribus receptum non erat, clausulam amnestiæ, ut nunc ejus forma est, paci adjicere. Sed pactionem tamen de mutua amicitia utriusque gentis, vel de mutuo jure hospitii adjicere soliti sunt, quæ eosdem habuit effectus, etsi amnestiæ clausula plenior sit: uti in formula pacis inter Romanos, & Antiochum, hæc clausula inserta est apud Polybium Exc. legat. cap. 35. φιλίαν ὑπάρχειν Ἀντιόχῳ καὶ Ῥωμαίοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον: amicitiam fore perpetuam inter Antiochum, & Romanos. *Idem evident est* ex l. 5. §. 2. de capt. & postl. *ex qua constat, aliquando contrahi cum gente alia pacem sine pacto amicitiæ, vel hospitii, aliquando cum tali pacto; quod hodie est ipsa nostra pactio amnestiæ, ut ex effectu patet: de quo* in seqq. *item* ex l. 29. §. 8. eod. *ubi itidem de populo agitur, cum quo pax*

est

est sine amicitiæ pacto; pax enim pertinet ad causam, amicitia ad personas; per illam controversia sopitur, per hanc odia: atque adeo id olim fuit, quod hodie amnestia.

Ut autem effectus, & jura amnestiæ in omnibus, quos hactenus exposuimus casibus pateant, sciendum porro est, non semper amnestiam ea lege adjici, ut omnia in priorem statum restituantur, aut ut omnia in eodem statu maneant; sed variant ejus pacta, & leges. In paco Osnabrug. & Monast. ea lex amnestiæ fere est, ut res restituantur in statum, in quo ante bellum fuerunt, art. 2. Contra in Anglo-Belgica de anno 1654. art. 3. apud Brach. Hist. in fin. In Anglo-Danica-Bredana de anno 1667. art. 3. & 5. ut in eodem statu maneant, quibusdam exceptis. In Hispano-Belgica de anno 1648. ut publica eundem statum servent, privata restituantur, art. 3. & 4. quæ tamen pactis varie mutantur. Atque hoc est quod Menippus dicebat: Cum pares bello æquo fœdere in pacem, atque amicitiam (en pactum amicitiæ paci adjectum instar hodiernæ amnestiæ) venirent, tum repeti, reddique per conventionem res, & si quarum turbata bello possessio sit, eas aut ex formula juris antiqui, aut ex partis utriusque commodo componi. Liv. 34. c. 57.

Unde quæritur, si nihil ea de re dictum, sed simpliciter amnestiæ, vel amicitiæ pactum adjectum fuerit paci, an tum res restitui, an in eodem statu manere debeant? Resp. manere res in loco, quo sunt, cum repeti non possint quasi injuria ablatæ; sed defendi præsentem possessionem juxta regulas traditas infr. th. 4. Ex quibus proinde compendio ostendemus, qua ratione omnia illa jura postliminii, cæteraque, quæ ex bello superesse in pace diximus, & recensuimus supra, per amnestiam simpliciter sopiantur.

Cum igitur duplex malum sit, cui sanando adhibetur amnestia: cum ipsa discordia, & contentio partium, qua alter jus esse ait, alter negat: tum injuriæ, quæ per occasionem ejus dissidii inter partes facta est, vel facta esse dicitur, vindicandæ, & persequendæ studium; quod utrumque per amnestiam tollitur, & plena quies quoad potest restituitur, hinc duo per amnestiam aguntur; I. ut quicquid litis, vel simultatis inter partes ex causa superioris discordiæ adhuc resederit, abolitum, sopitumque sit; II ut quicquid per occasionem ejusdem dissidii injuria factum dicitur, remittatur. Neutrius ergo nomine lis, aut actio admittitur, nedum, si quæ fuit sopita est, resuscitatur, sed præsens possessio defenditur. Quod nervose Cujacius ad 4. sent. Pauli tit. 17. in pr. ita exprimit: Post amnestiam accusationem institui, & repeti non posse.

Hinc sequuntur hæ regulæ amnestiæ: I. Quicquid dissidii inter partes fuit, id totum abolitum, transactumque, nec eo nomine actio esto. Cujus consectarium plane est, id, quod omissa amnestia peti non potuisset, id ea adhibita multo minus posse; quia per amnestiam lites, & actiones sopiuntur, non nascuntur, th. præc. nu. 1. II. Non tamen quod decisum, transactumque est, resuscitatur. Th. præc. n. 2. III. Quicquid judicio vel utriusque, vel unius partis, injuria factum dicitur, id remissum, nec eo nomine actio esto, th. præc. n. 2. IV. Quod utriusque partis judicio jure gestum est, ratum esto. Si enim illud absque amnestia quoque valet, Prop. IX. nedum ea adjecta, quæ injurias tantum, & dissidia abolet, non vero jure gesta refigit. V. Si qua ex alia causa, quam hujus dissidii, lis, vel actio est, vel quid inter alios, quam partes dissidentes gestum, actumque est, eo amnestiæ clausula non extenditor, quia de hujus tantum dissidii, non aliis causis, transegere partes. Thes. præc.

Primum igitur pace facta, cui lex amnestiæ simpliciter adjecta est, cessat totum jus postliminii, quod Prop. VIII. diximus in pace quoque competere. Quod & traditur in l. 5. §. 2. de Capt. & postl. & in l. 7. pr. eod. quam de fœdere amicitiæ loqui, ex §. seq. patet, & supra monuimus. Cum enim ideo postliminio res priori domino restituatur: quia injuria ei ablata dicitur. Propos. IV. eam injuriam amnestia delevit. Omnia igitur illa jura postliminii, quæ late tractata sunt, quæque proinde hic referri necesse non est, una amnestiæ, veluti olim amicitiæ, clausula delentur.

Eadem ratione nec injurias, & damna bello illata, ab eorum auctoribus post amnestiam vindicare possumus, etsi ad nos, vel ad amicos nostros illi pervenerint, in omnibus casibus Propositionis IX. Idque iterum est quod traditur in dict. lib. 5. § 2. & dict. lib: 7 pr. Unde in pace Osnabrug. attic. 2. Monast. §. 2. Noviomag. attic. 1. adeo hæc abolita per amnestiam dicuntur, ut nihil eo nomine prætendi possit.

Quod ipsum ad alia quoque delicta, & crimina, omnium judicio vetita, pertinet, quæ per amnestiam remissa censentur; nisi quædam crimina, vel personæ, sunt specialiter exceptæ: ut banniti in pace Hispano-Gallica de anno 1559. art. 7. Alia exempla vide infra. Unde ea remissa per amnestiam censentur etiam rebellibus, prædonibus transfugis, &c. nisi excipiantur. Et frivolum est, quod ex jure civili affertur, non præsumi hæc remissa: Jure Gentium enim remissio hæc generalis omnes species complectitur, donec appareat exceptio. At verum est, iis non restitui bona hoc nomine jam publicata, vel ablata: per amnestiam enim non id agitur, ut detur alicui actio, & persecutio, sed ne detur; abolentur per eam, non conceduntur actiones. Sup. th. 4. reg. 1. & 3. In specie ergo hoc casu restitutio bonorum comprehendi debet. Sic factum in pace Constantia Friderici Imp. §. 1. vers. possessores, & pace Madrit. art. 30.

Cæterum, ut remissa videantur crimina, requiritur, ut I. talia sint, quæ remitti a Principe possint: de quo statim agemus. Nec II. talis sit actus qui extra causam belli, & hostilis odii gestus est, nec quicquam cum excessibus civilibus commune habet: thes. 4. reg. 5. uti si cum hoste ultro contraximus, vel hostis negotia nostra gessit, & in his causis dolo, vel per scelus aliquid admisit: non obstante enim amnestia id persequi possumus. Quin & si delictum committas, quod ad actus hostiles non pertinet: uti si dum locus aliquis in hostium potestate fuit, vel hostium aliquis incolæ, vel hic hosti furtum fecerit, ejus persecutionem amnestia non excludit; quia alia causa est, quam hujus dissidii, thes. 4. reg. 5. Unde probe iterum in pace Osnabrugensi, Monasteriensi, Noviomagensi, & aliis, amnestia etsi generalis, & illimitata, restringitur tamen expresse ad ea, quæ ab una, vel altera parte ultro, citroque HOSTILITER facta sunt, art. 2. De aliis ergo delictis in specie cavendum est.

Sed an etiam per amnestiam remissa videntur delicta, quæ vasalli, vel subiecti adversus suum Principem bello commiserunt? Amnestia transigitur tantum de injuriis inter partes factis, & quas una pars dissidentium alteri intulit; Thes. 4. reg. 5. non vero de iis, quæ unius partis subditi commisere: uti si civis noster dicitur civem suum verberasse, vel occidisse, vel falsum commisisse in judicio, vel miles noster in excubiis dormiisse. Hostis enim non pro nostris hominibus, sed pro suis paciscitur, d. n. 5. Quæstio ergo non est nisi de delictis, quæ cum hoste patrata sunt, uti si civis noster contra edictum frumenta, & merces hosti subvexit. Mevius part. 8. decis. 302. cum in facto id contigisset, putat hæc delicta, non obstante amnestia puniri posse, quia hostis suis tantum prospectum voluisse videtur. At Petrinus Bellus de re mil. part. 10. §. 17. & 18. ait: cum nobilis Hispanus consilia hosti dedisse, ac retulisse aliqua convictus esset, liberatum eum per amnestiam fuisse, & ita late consuluisse Angelum Cons. 287. Ita tenendum: si quis non animo hostili, & proditorie, ut rempublicam pessumdaret, sed mercator lucri cupidine ductus, quædam hosti contra edictum vendidit, id sub amnestia non continetur, quæ tantum remittit injurias, quæ ex partibus hostium nobis illata sunt, non quæ a nostris, d. reg. 5; horum enim causa nihil ad hostem. Atque is est casus Mevii. Si vero proditorie, & animo hostis juvandi, atque in nos instruendi, aliquid agat. v. g. arcana revelet, ac prodat, is vere non nostrarum est partium, sed hostium, & horum causam, non nostram sequitur; corpore noster, mente hostium, quia actu perduellis est, ac hostis. Hujus ergo injuria tanquam ex partibus hostium illata per amnestiam remissa videtur, quæ est species Petrini Belli, & Angeli. Quanquam tutius sit, speciatim caveri iis, qui partes alteras secuti sunt; quod fieri solet, uti in pace Gallo. Hisp. de anno 1559. art. 39. Pace Pirenæa art. 6. Sueco-Pol. de anno 1660. art. 24. apud Loccen. d. l. &c.

Hinc plane sequitur, quod post Amnestiam nec debitor noster, cujus, cum in hostium potestate esset, debitum publicatum ab hoste, vel remissum est, amplius conveniri possit, etsi apud nos, vel amicos sit; quia injuriæ memoria deleta per amnestiam, & actio sublata est, sup. th. 4. reg. 1, & 3. Quæ species est, quam Paponius de arrest. lib. 5. tit. 6. art. 2. refert, & ita anno 1549. arresto Parisiensi contra Belgam decisum ait, qui debitum pendente bello publicatum secuta pace a Gallo debitore petiit. Nam paci, quæ hanc sententiam antecessit, & inter Carol. V. ac Franciscum I. anno 1554. juncta fuit, & amnestiæ pactio adjecta, & præterea expresse cautum erat, ne debita publicata repeti possent, art. 25. Unde ineptissime Paponius confundit hanc speciem cum nomine Thebanorum,

quod

quod Alexander Thessalis donaverat, de quo sect. 2. th. penult. *Similiter de hujusmodi debitis alienatis, & amnestia deletis, ne amplius peti possint, cautum fuit in pace Madeitensi* art. 31. *Vervinia* art. 7. *Pirenæa* art. 20. *Hispano Belgica de anno* 1648. artic. 55.

Nec vice versa creditoe, cui hostis, cum in ejus potestate esset, nomen abstulit, id post amnestiam repetes in casibus Sect. 3. th. 14. *adeo ut licet ipse debitor, qui ab hostium partibus est, compulerit eum ut accepto tulerit, non tamen conveniri possit, quia creditor allegare injuriam acceptilationis propter amnestiam non potest*, d. th. 4. reg. 3. *At si creditor sit e gente pacata, ut in* d. Sect. 3. th. 13. *non obstante ulla amnestia is debitum petit; quia pactio amnestiæ hostes tantum, intee quos contrahitur, eorumque subjectos, non autem tertium populum obligat*. Thes. 4. reg. 5.

An ergo hostis, qui coegit te ad paciscendum, exinde agere propter amnestiam potest? Ita videtue si cujusque actus rationem seorsim, atque adstricte sequimur: nam tu omni jure teneris ex pacto, Sect. 1. th. 10. *quod amnestia non tollit*, th. 4. n. 4. *non vero hostis de injueia, quam amnestia delevit*. Thes. 4. n. 3. *Sed contea dicendum est, hostem agere non posse, quia ne quidem omissa amnestia potuisset*, Sect. 3. th. 18. *nedum adjecta; cum amnistia non inducat actiones, sed tollat*, thes. 4. n. 3. *Non veeo justum est dividi negotium, & separari a promissione vim injustam, qua extorta est; ut promissor ex peomissione quidem sua teneatur, non autem alter de injueia sua*.

Secus est cum hostis publ ce id imperavit, atque extorsit, quod juee belli licet, & ideo tantum nostro judicio pro injuuia id habetue, quia hosti justam esse belli causam negamus. Conf. Sect. 3. th. 19 *Hic enim ratio* th. præc. *cessat; quia hosti ex pacto datur actio amnestia omissa, etsi in nostro territorio injuria ei objiciatue*, sect. 3. th. 19. *Hac ergo pee amnestiam sublata manet actio, quæ ante fuit*, d. Th. 19. th. 4. n. 2. *Uti si conteibutionum nomine cives aliquid peomittere vi hostili coacti sunt; debent enim ex fide data*, Sect. 1. th. 10. *nec vicissim de injueia alterius queri possunt, etsi is intea fines nostros deprehendatue, quia amnestia ipsum absolvit. Et adeo contributiones illæ debitæ visæ sunt, ut in pace Hispano-Belgica, etsi non reservatæ, tamen cura, & modus earum commissa sint hujusmodi negotio præfectis*: art. 63. apud Aitzema d. tract. pac. Belg. in fin. & Brachel. Hist. l. 9. c. 1.

Judicia quoque, sententiæ, & ees judicatæ, & alia, quæ per hostem in locis bello occupatis, & deditis, ac per pacem recuperatis, juris exequendi causa acta sunt, valent per amnestiam; etsi adversæ partis judicio hostis non jure ea egisse dicatur: Prop. 2. *quia nec quod decisum est rescindi post amnestiam, nec injuriæ accusari potest*: Sect. 1. th. 4. n. 3. *modo aliud vitium non insit, quod etiam contra processum legitimi magistratus moveri posset: ut optime id cavetur in pace Osnabr.* art. 4. §. 49. *& in Hispano-Belgica* art. 12. apud Brachel. & Aitzema dd. ll. *Unde non modo si eeus absolutus est, omnis actio cessat, quod indubium est per* d. th. 4. n. 1. *sed & si damnatus est, actio tenet, & conveniri potest. Etsi enim amnestia non pariat actiones, sed sopiat*, d. n. 1. *id tamen secus est si res decisa sit, licet vi hostili: quia amnestia lites extinguit, non vero sopitas eesuscitat*, d. th. 4. n. 2. *Nisi autem actio daretur victori, ex integro prior causa agenda esset, suegerentque iterum lites, quas amnestia delevit. Ita valuere acta, & sententia Gallorum in terris Pedemontii, & Sabaudiæ, bello occupatis, & postea cum amnestia restitutis pace Hispano-Gallica* de anno 1559. art. 38. *Item in terris Lotharingiæ, ac Barry, pace Cæsareo-Gallica Noviomag.* art. 21. *Et inter Suecos, ac Polonos pace Sueco-Polonica* art. 5. §. ult. apud Loccen. in Hist. Suec. ad fin. p. 406.

Qua ratione transactiones quoque vi extortæ simpliciter tenebunt, dabitueque inde etiam cogenti actio, d. th. 4. n. 2. *Etsi enim hæc actio alias sine effectu foret, quia ob injueiam ad tantundem teneretur*. Sect. 3. th. 18. *tamen secus est ee transacta, etsi per vim; quia amnestia cum injuriæ mentionem aufert*, d. thes 4. n. 3. *tum quod transactum est fiemat, non solvit*, d. thes. 4. num. 2.

Dispositiones, exhæredationes, &c. etsi in odium partis adveesæ factæ sint, tamen si aliud vitium non habeant, valene, nec per amnestiæ legem infirmantur. Conf. Sect. 3. th. 24. *Quia etsi in odium, non tamen injuria facta sunt: amnestia veeo odium quidem causæ detrahit, at non vim dispositionibus validis; & injuriam, non jus negotiis aufert*, th. 4. n. 3. *nisi appareat, partes pœnitentia a priori voluntate eecessisse*.

Deni.

Denique cum per amnestiam amicitia contrahatur, non potest pro transfuga haberi qui ab amico ad amicum transit, l. 19. §. 8. de capt. & postl. Sect. 3. th. fin.

Dictum est, amnestiam vel simpliciter paci adjici, vel cum lege restituendi in pristinum statum. Restitutio hæc est, cum res, quarum bello turbata est possessio, in jus antiquum, quod initio belli fuit, redeunt; restitui enim dicitur quod plenarie in priorem locum reponitur, l. 38. §. 4. ff. de Usur. & fruct. Eamque pactionem esse existimo, quam ex formula juris antiqui fieri, ait Menippus apud Liv. l. 34. cap. 58. Quæ pactio cum fere mutua sit, æquissima omnino, & sine cujusquam indignatione justa est, ut loquitur Ulp. in l. 1. pr. ff. Quod quisq. jur. in alter.

Restitutionem vulgo faciunt aliam juris, qua ex edicto prætoris rescinditur negotium, t. t. ff. de in integr. restit. aliam gratiæ, quæ fit a Principe delicti gratiam faciente, & strictissimi juris dicitur tit. tit. C. de sentent. pass. & restitutis: eamque huc applicant Gudelinus de jur. pac. c. 4. & 5. & alii, sed prorsus abs re, cum neutra huc pertineat, ubi de restitutione ex pacto vel amnestiæ, vel paci adjecto, agitur. Et omnino vana sunt quæ ex jure civili iterum afferuntur ad limitandam restitutionis vocem; cum jure gentium lege illa generali restituendi res in pristinum statum, omnes species contineantur, donec appareat exceptio. Unde omnino rebellibus, &c. quoque bona restituenda sunt, etsi alienata; licet in specie id dictum non sit. Et ita in pace Osnabr. & Monast. omnes, qui hoc nomine arguebantur, hac generali lege restitutionis comprehensi sunt; & pace Constantiæ specialiter id dicitur, quia alia lex restitutionis adjecta non fuit.

Porro hic notandum, quantum intersit inter restitutionem, quæ fit ex causa amnestiæ, & eam, quæ fit ex causa pacis, seu transactionis de ipso negotio, quod caput gravaminum pax Westphalica vocat, Sect. 4. th. 6. Ex causa amnestiæ quæ fit restitutio, ea semper intelligitur salvis juribus; quia per eam res reducitur ad eum statum, qui initio belli, vel diffidii fuit, th. 1. adeoque eadem jura, quæ tum fuere integra: & actiones salvæ sunt. Igitur per amnestiam non dominium sua natura transfertur, sed tantum respicitur, restituiturque eadem possessio, quæ initio fuit. Atque hinc in allegato loco Livii dicitur tali conventione res repeti, quarum bello turbata fuit possessio. At restitutio ex pace ipsa fit absolute, & jure perpetuo; per pacem enim transfigitur de negotio. Sect. 1. th. 6. 7. Si qui autem de ipsa causa transigunt, eoque nomine alter alteri quid dant, ut alter a lite discedat, certum est, quod ex causa transactionis ita datur, id jure perpetuo in accipientem transferri; neque per transactionem de causa lites, & actiones reservatas, sed sopitas, & extinctas intelligi.

Eam differentiam probe observat pax Osnabrugensis, quæ, uti & Monasteriensis, omnes alias pacis tabulas accurata rerum, juriumque applicatione superare nobis videtur. Nam art. 3. §. 2. statuit, quod tales restitutiones (loquitur de iis, quæ ex capite amnestiæ fiunt, d. art. 3. pr.] omnes, & singulæ sint salvis juribus quibuscunque, &c. salvis item litis pendentiis, &c. Contra, quod ex capite gravaminum restituitur, aut conceditur, id jure perpetuo transfertur, d. pac. Osnabr. art. 5. §. 13. 25. 33. & passim, quia ea sunt gravamina, seu causæ belli, de quibus transactum est pace, th. 3.

Præcipuum autem gravamen, præcipuaque causa belli fuerat reformatio exercitii religionis, & bonorum ecclesiasticorum; ut dicitur in art. 5. pr. De eo itaque inprimis pace Osnabr. plenariæ transactum, eaque primaria belli causa plane in eum modum decisa est, ut status, ac possessio anni 24. (in quibusdam anni 18.] sit immota, ac perpetua lex, norma, regula hujus negotii, d. §. 13. 24. 33. Ex hac itaque causa nulla lis, vel actio de bonis ecclesiasticis reservata est, sed sola amicabilis compositio, quæ est in arbitrio partium.

Hinc vero apertissimus est sensus pacis Osnabr. in art. 4. §. Electori 8. ubi conservatur Episcopo Wormaciensi coram competente judice actio in quædam, quæ in Palatinatu prætendit bona ecclesiastica. Non enim reservata ipsi actio fuit in causa exercitii religionis, & quæ cum eo restituenda erant bona ecclesiastica, quia de eo tanquam de causa belli plene transactum fuit; th. præc. sed in aliis juribus, quæ pendente bello occupaverat, & ex lege amnestiæ restitutæ erant Serenissimo Octoviro Palatino. Episcopus enim etiam in singulis prædiis, si quæ in Palatino territorio sita haberet, prætendebat superioritatem territorialem: hæc prætensio ex lege amnestia ipsi reservanda fuit per thes. 3. & 4.

Idque.

Idque ipse pacis tenor certissime demonstrat: quia in d. art. 4. qui reservationem eam continet, tractatur de restitutione ex capite amnestiæ, uti ex princ. d. art. 4. & art. 3. patet; non de causa gravaminum, quorum tractatus incipit demum art. 5.

Igitur hanc restitutionem ex causa amnestiæ Episcopus via juris tantum petere potest, non via facti procedere; quod clare quoque dicitur in d. art. 4. §. 8. At restitutionem exercitii religionis, & quæ eo pertinent bonorum ecclesiasticorum, ne via juris quidem, th. 5. Quod si igitur Palatinos ab exercitio religionis, & possessione bonorum de facto expellit, quos ex ea causa ne via juris quidem potest, multiplex crimen, violatioque pacis, ac juris concurrit.

Restitutio ergo hic fit eorum, quæ I. omnium judicio injuria ablata sunt: II. quæ judicio unius saltem partis, aut eorum, qui eandem causam sequuntur: III. non etiam eorum, quæ omnium judicio rite, & valide acta sunt. Estque pactum tale vel mutuum, ut utrinque restitutio fiat; ut in pace Osnabr.: vel ex una tantum parte; qualis est quam dux Romanus Philippo Regi obtulit ea lege, ut ille omnia restitueret. Liv. l. 32. c. 10.

Hac ergo lege adjecta non demum res jure postliminii, ubi in nostram potestatem reversæ, ut in Sect. 2. aut ubi damnorum auctores in nostro, amicove territorio deprehensi sunt, recuperantur, ut Sect. 3. sed omnimode vi pacti restituuntur, conf. Sect. 5. th. 3. seq. etiamsi tertio venditæ, vel donatæ sint: adeo ut nec pretium debeatur, nec onera servitutum, pignorum, &c. interim imposita valeant. Uti in pace Madritensi de anno 1526. art. 27. & 32. cautum, ut ministri regis Galliæ rationes reddant, ac reliqua præstent. Idque exigebat prædictus dux a Philippo Rege, ut res redderet, quæ comparerent; cæterorum æquo arbitrio æstimatio fieret. Liv. d. c. 10. Modo aliter conventum non fuerit; quod varie fieri solet. Vide pacem Hispano-Belgicam de anno 1648. art. 24. 31. 36. & pass. Verviniam de anno 1598. art. 7. 8. Sueco Danicam de anno 1645. art. 21. & seq. apud Loccen. Hist. pag. 877. &c.

Quæritur autem, an si quis res jure belli cepit, & postea eas vendidit, emtor suo periculo eas restituet, an pretium repetet? Resp. Restitutio fit possessoris periculo, quia in rem fit, & venditor tum, cum venderet, dominus fuit; nunc vero post legem restitutionis possessor sine justa causa possidet: uti factum est in d. pace Madritensi art. 27. nisi aliter convenit, ut in d. pace Hisp. Belg. art. 31.

Quæritur porro, an ut res, ita & fructus medii temporis restituendi? Disceptant id Dd. ex jure civili apud Gudelinum de Jur. pac. c. 5. sed utrinque perperam. Aliud scil. est si in genere restituendum dicitur id, quod ablatum est; aliud si certa res. Sin illud, fructus quoque percepti sunt restituendi; tum quia illi quoque ablati sunt, quos alias percepisset dominus; tum vero quia hæc restitutio generalis est, qua quicquid ablatum est, atque adeo omne damnum, reparatur, ut nihil amplius absit, th. 1. Quod factum in d. pace Madritensi art. 17. Etsi frequentius fructus remitti pacto soleant, ut in pace Osnabr. art. 4. §. penult. in pace Hispano-Belgic. de anno 1529. art. 31. Vervinia de anno 1598. art. 7. Pirenæa de anno 1659. art. 27. in f. Nec movet ratio Gudelini d. l. quod hosti jus fruendi competit: nam & dominium competiit, & tamen restituit; quia non quæritur, quid juris habuerit, sed ad quid ex pacto nunc teneatur; nec plus juris in fructibus habuit, quam in re.

Sin vero certa res restituenda dicitur, fructus percepti non veniunt restituendi, sed tantum qui adhuc in re pendent, ejusque pars sunt; duo enim hæc distincta, & diversa sunt, res, & fructus, qui a re separatus est. Ergo si sola res restitui jussa est, fructus jussi non sunt, quia alia, atque alia res est. Indubie igitur ex liberalitate mera, non ex debito fuit, quod Caligula iis, quibus regna ablata restituit, fructus quoque medii temporis adjecerit. Suet. in Calig. c. 16. Nam & ipsa regnorum restitutio liberalitatis erat, quia jure victoriæ ea populo Romano cesserant. Atque ita ex pace Pirenæa, locis restitui jussis, fructus restituti non sunt, art. 44. & seq. Et Palatinatus inferior ex pace Osnabr. & Monast. restitutus est, sed sine fructibus medii temporis.

Ex lege generalis restitutionis itaque, qua omnia belli jura in jus antiquum, quod ante bellum fuit, revertuntur, non res tantum, sed & captivi utrinque dimittuntur; quod in plerisque etiam pacis tabulis expresse cautum reperitur. Nec lytron, seu pretium libertatis debent, nisi ante pacem id promissum fuerit; ea enim omnium consensu licita pactio, & hosti data fides servanda est: th. 8.

ut

ut cautum in pace Sueco-Polonica de anno 1660. art. 14. 23. 29. apud Loccen. Hist. Suec. p. 910.

Hinc & quicquid damni quocunque scelere, vel injuria datum est, sarcitur, Sect. 10. th. 7. *& quicquid nominum, solutionum, obligationumque vi extortum est, rescinditur, etsi debitor apud nos non inveniatur*. Confer. Sect. 10. th. 5. seq. *Quia ex lege hac, quicquid vi bellica mutatum, turbatumque est, in jus pristinum redigitur*, th. 8. *Nec dubium est, si hostis aliquem ad paciscendum adegit, nihil petere posse. Etsi enim ea, quæ jure valent, restitutio non tollat*, th. 8. n. 3. *tamen quia hostis vicissim judicio partis tenetur, nulla est actio*, Prop. IX. *Et cum hoc verum sit in cæteris speciebus, nedum ubi expressa lege cautum, ut restitutio injuriæ fieret.*

Quin & quæ publico nomine contributionum vi, metuque promissa sunt, exigi non possunt; quia hostis vicissim teneretur ad restitutionem damni ex hac lege expressa, qua restituuntur etiam ea, quæ unius tantum partis judicio pro injuria habentur, thes. 8. n. 2. *ut patet exemplo eorum, quæ postliminio redeunt: unde in specie reservari contributiones solent*. Prop. IX. *Qua ratione etiam sententia, judicia, &c. in casibus* Sect. 5. th. 14. *per hanc legem plane refiguntur; nec vim juris, vel judicati obtinent: uti in d. pace Madritensi* art. 27. *Vervinia* art. 8. *Pirenæa* art. 20. *Sueco-Danica* de anno 1645. art. 24. *Nisi aliter cautum.*

Idemque de transactionibus vi extortis dicendum, th 8. n. 1. 2. *Quod & statuitur in pace Osnabr.* art. 4. th. 46. *Nec has species amnestia quo minus infirmentur defendit, nec sustinere cadentia hæc jura potest: ejus enim rationi derogat lex expressa, ut restituantur in priorem statum, quæ omnia fere, quæ amnestia alias contineret, solvit, ac destruit. Neque hoc casu amnestia, ac injuriarum, litiumque abolitio alia lege sancita intelligitur, aut valet, quam si vetus possessio, conditioque restituta sit.*

At dispositiones in odium alterius partis factæ non rescinduntur; nisi in specie id dictum fuerit. Ut in pace Hispano-Belgica de anno 1648. art. 61. apud Brachel. *d. l. Quia etsi in odium partium, tamen sponte factæ sunt, & valent ex arbitrio disponentium, donec a priore voluntate recessisse eos appareat.*

Transfugæ autem, aliique criminum rei, qui ad hostem transierunt, restituendi quoque omnino sunt: nec impedit amnestia, quo minus reddi eos necesse sit; at pœna per eam remissa videtur, quatenus potest.

Intelligitur autem hæc restitutio I. deductis impensis in rem, quæ restituitur, factis; de iisque ex æquo, & bono statuendum: quod ita disponitur in pace Hispano-Belgica de anno 1648. art. 34. apud Brachel. d. l. & Aitzema d. l. *II. in locum, quo res fuit initio belli*, th. 1. & 3. *Unde cum Galli contra expressum, & speciale pactum Cameracense, retinerent Caletum infamis ratio, & oratio Cancellarii Gallici fuit, non magis Caletum, quam Lutetiam, alio bello possessam, repetere Anglos posse*. Vid. Cambd. ad ann. 1559. p. 18. & ad ann. 1567. p. 126. *Pessime quoque, cum Veneti ex hac lege repeterent castrum, quod ipsi initio belli, Tridentinus autem initio induciarum, tenuerant; Alciatus pro Tridentino respondit*. Gent. 2. c. 12.

Cæterum, circa restitutiones rerum duæ regulæ statuendæ sunt: I. quoties lex restitutionis est universalis, quicquid in specie exceptum non est, restituendum venit. *Uti in pace Osnabr. ubi restitutio generalis est*, art. 2. & 3. *excipiuntur quædam in* art. 4. §. pen. *Contra* II. *ubi amnestiæ clausula simpliciter adjecta est, & quædam tantum restituenda*, omnia bello turbata remissa intelliguntur, nisi in specie quædam reservata sint.

Cessat amnestia PRIMO *in iis delictis, ac injuriis, quæ remitti a Principe non possunt: uti homicidia voluntaria, quæ non jure belli commissa, nec aliam a pœna ordinaria excusationem habent. Hujus enim pœnæ jure gentium, & divino in homicidas constitutæ, gratiam fieri non posse, integro consilio deducit Plotus Comes Pernati; quod est* in tom. 2. Consil. Zilleti. Cons. 73. *Idem Senatus Mediolanensis respondit Ferdinando I. Cæsari, cum comiti de Titionibus cædis gratiam facere gestiret: unde filius ejus Maxim. II. ut lege ageretur rescripsit*, d. Cons. 74. *Et Alexander M. cum exules Græciæ revocare vellet, excepit cædis damnatos*. Just. lib. 13. Hist. c. 5. *Atque id in specie reservatum in pace Anglo-Belgica cum Cromvellio inita*. art. 27. *Quod & aliquoties obtinuit ex responso Facultatis Juridicæ Heidelbergensis. Unde omnino improbandum est, quod Maxvvellius quidam, amnestiæ beneficio, impunitatem cruentæ cædis contra Jonstonios*

con-

consecutus a rege Scotiæ dicitur. Cambden. in Hist. Elisabeth. part. 3. ad anno 1585. *Talia crimina quoque sunt adulterium, perjurium, &c.*

Nec movet quod amnestia Athenis, occisis 30. tyrannis, qui legitimi ejus populi Rectores constituti fuerant, & Romæ, occiso Cæsare, sancita tamen fuerit. Nam Tyrannum, qui vere talis est, occidi posse, simper communem omnium gentium judicium fuit, nec de jure dubium est. Insanum autem hic est, non distinguere inter tyrannum, & magistratum; insanius autem, hanc quæstionem theologicam facere, quæ juridica est. Altera autem, quæ Romæ statuta est ob cædem Cæsaris amnestia, non valuit, sed nihilominus cædis vindicta ab ejus auctoribus sumta est.

At criminum, quæ in reipublicæ, aut Principis injuriam commissa sunt, uti perduellionis, aut quorum pœna jure civili constituta est, gratia a Principe per amnestiam fieri potest. Nam & Aurelianum amnestiam delictorum publicorum decrevisse, ait Vopiscus in Aurel. c. 30. *& S. Aurel. Victor* de Cæsar. in Aurel. *Et insignem proditorem ea comprehensum retulimus* ex Petrino Bell. part. 10. §. 17. *Excipi aliquando solent banniti, & alii; de quibus* Sect. 4. th. 9.

Cum vero per amnestiam tum reddantur bello capta, tum remittatur jus recuperandi bello amissa, si vel ipsi damnorum auctores in finibus nostris deprehendantur, Sect. II. & III. *hinc quæritur, an Princeps per amnestiam jus ita subjectis quæsitum auferre possit? Aff. Pacis enim parandæ, & reip. tuendæ causa Princes subditis jus quæsitum, quoque jure gentium, auferre potest. Unde etsi res illæ in tertios alienatæ, venditæ, donatæ sint, tamen ob publicam utilitatem statui potest ut restituantur; idque omnino consequens est imperii, & officii tuendæ civitatis.*

Multo magis vero potest bello amissa hosti per pacem relinquere sublato postliminio, vel capta reddere. In his enim non est jus certo quæsitum, sed utrinque controversum; cum alter contendat jure captum, alter neget. Prop. 2. *Hæc controversia cum publica sit, certum est, transigere de ea Principes per amnestiam posse, ut res vel retineantur, vel reddantur; nec videri eos jus civibus suis quæsitum proprie auferre, cum jure suo de re utrinque dubia, & de qua, dum bellum est, lis adhuc pendet, pace, seu amnestia transigitur. Unde & illi tenentur ex pacto reddere, quibus venditæ, vel donatæ res fuerunt; quia res transiit cum sua causa, nec hi plus habere possunt, quam auctores, a quibus accepere.*

Nec movet quod Dd. statuunt, civi, qui prædio suo in commune commodum cedere cogitur, pretium vel ex fisco, vel ex contributione omnium solvendum esse: nam hoc facto civi jus suum certum, pleneque quæsitum aufertur, quod Princeps quidem ob necessitates reipublicæ potest; sed cum hac onus reipublicæ commune sit, quod omnes cives ferre debent, non potest id uni soli imponi, sed quod is plus sua parte præstitit, ei sarciendum est. At in nostra specie ne quidem jus certo quæsitum aufertur; sed de dubio, & controverso, de quo lis adhuc inter Principes durante quippe bello pendet, pacto pacis transigitur. Nec de onere communi reip. agitur, sed de singulorum damnis casu bellico datis, de quibus certum est, quod Princeps ita statuere possit. Nam & prædarum concessio est merum beneficium Principis, cui soli bello capta jure gentium acquiruntur, & qui proinde iis legem dicere, modumque statuere potest. Bello vero amissa casu perisse censentur, cum quod bello accidit casu fieri constet; l. 15, §. 2. ff. locat cond. *quem nec Princeps, nec reliqui cives præstare tenentur.*

Nec mirum, principem jura hujusmodi privata subjectorum remittere pacis causa posse, cum tanta sit ejus in pace concludenda potestas, ut legibus quoque fundamentalibus, ut vocant, regni derogare possit, pacis, & reip. causa. Factum id in pace Cameracensi de anno 1529. art. 16. *ubi rex Galliæ legi Salicæ, &* art. 20. *juri Albinagii multum detraxit. In pace Osnabrug. & Monast. Septemviratus Imperii aurea bulla constitutus in octoviratum versus est. Vid. pac. Osnabrug.* art. 4. §. 5. *ubi dicitur*: id publicæ tranquillitatis causa ab Imperatore, & Imperio constitutum.

Illud quoque indubium est, Principem de bonis etiam ecclesiasticis pacis causa transigere, eaque alienare posse; idque duplici jure I. Cum enim de iis bonis controversiæ inter Principes, vel Episcopos, qui jus belli gerendi habent, esse, & bella geri possint, necesse omnino est ut inter eosdem etiam pax valida de iis fieri queat. Neque enim ratio patitur ut de his bonis bella geri, non autem componi possint; atque ut per vim disce-

ptandi de iis, nulla autem transigendi, decidendique via, ac ratio sit. Quid vero periculosius, funestiusque rei ecclesiasticæ statui posset, quam negare, pacem jure validam de rebus ecclesiæ fieri posse, sed exclusa spe, & potestate pacis faciendæ, necessario ad internecionem ecclesiasticorum bellandum esse? Quid si cum Barbaris bellum geratur, iisque cedendum integris principatibus, & quæ in iis continentur, bonis ecclesiasticis, quod factum in bellis inter Hungaros, & Turcas, aliisque. Nemo enim, opinor, qui sit sanæ mentis, hodie statuet, infidelibus pacem servandam non esse; hos enim perfidiæ auctores si non deterret, at refutat luctuosa illa clades Varnensis, qua divina Nemesis, exemplo ad omnem memoriam tremendo, ulta est perfidiam Christianorum, qui pacem cum Turcis factam, hoc prætextu, quod ecclesiæ damnosa esset, auctore Pontifice, ejusque legato Cardinale Juliano, ruperant: ubi tam manifestum apparuit Dei judicium cæsis Cardinale perfidiæ auctore, & rege perjuro, ut ipsi Turcæ eam cladem tanquam perfidiæ pœnam (ad publicam Christianorum infamiam, quam nulla unquam deletura est ætas) agnoverint, maximisque gaudiis celebraverint; quod præter Chalcocond. de reb. Turc. lib. 6. & 7. & Leunclav. ann. turc. ad ann. 1445. referunt Petr. Callimach. l. 2. de pugna Varnensi Dubrav. Hist. Boh. lib. 28. Naucler. Chron. gen. 49. Joh. Nadangi in Flor. Hung. lib. 3. c. 10. qui hunc ejus fuisse tumulum, ait.

Romulidæ Cannas, ego Vernam clade notavi;
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi pontifices jussissent rumpere fœdus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Atque hoc jus transigendi de bonis ecclesiasticis per pacem, vel amnestiam, concedit quoque seculari potestati Gudelinus de jure pac. cap. 5. & 9.

II. Competit id jus paciscendi de bonis ecclesiasticis Principibus ex jure imperii, & summæ potestatis, quam Principes æque in ecclesiasticos, eorumque bona, ac in seculares habere, tam certum est, ac evidens, ut nullo unquam jure de eo dubitatum, nec in ulla unquam gente id controversum fuerit; quod ex omni jure demonstratum in Disp. de fund. in territ. potest. Tit. 2. Omnium minime autem (quicquid recentiores canones moliantur) inter Christianos Imperatores id dubium fuit, qui inde a Constantino M. omnes, & in omnes indistincte personas ecclesiasticas, & de omnibus juribus, ac rebus earum, leges pro arbitrio, & cum plenaria potestate statuerunt: quemadmodum hæ innumeræ leges publice hodieque extant in Codice Theodosiano, & Justinianeo, adeoque in ipso jure communi; quin & in Capitulari Caroli M. & Ludovici Pii, quo continentur septem libri, & amplius, legum ecclesiasticarum, quæ a Lindenbrogio editæ, de rebus, ac personis ecclesiæ, & per plurima secula inter Christianos, nemine contradicente, observatæ sunt. Ut adeo nullo obtentu negari Principibus possit jus per pacem, vel amnestiam, de bonis ecclesiasticis statuendi, & disponendi.

SECUNDO cessare amnestia videtur cum latronibus, piratis, prædonibus, & rebellibus: idque plures sentiunt. Verum, etsi ratione cædium ab ipsis perpetratarum, &c. non valeat amnestia, per th. 1. & 2. tamen aliæ eorum injuriæ, quarum princeps gratiam facere potest, per amnestiam iis remitti, recipique illi possunt, th. 3. TERTIO Paci quoque cum Turcis non facile additur.

Cessat denique QUARTO regulariter amnestia in induciis, & armistitiis; cum enim per ea tantum suspendatur ad tempus lacessendi licentia, finitisque iis cuique partium integrum sit iterum persequi injurias hostium hinc cum eorum natura pugnat perpetua, & illimitata injuriarum oblivio. Unde nec in tractatu armistitii Cæsareo - Gallici, in Gallo - Hispanici, qui uterque Ratisbonæ d. $\frac{5}{15}$ Aug. 1684. conclusus est, addita est amnestiæ clausula. Nec in induciis Terovanensibus ann. 1537. & Nicensibus ann. 1538. inter Carol. V. & Franciscum I initiis dicitur, quod fidæ amicitia, vel amnestia esse debeat, sed tantum, quod fidæ induciæ, & suspensio armorum, &c. Quod & observatum factis induciis inter Carol. V. & Henricum II. Galliæ Regem, ann. 155.

Posset tamen & in induciis aliqua amicitiæ pactio fieri limitata, scil. ad tempus induciarum, ut factum in armistitio Cæs. Gall. art. 3. Item in induciis Belgicis, de ann. 1509. apud Baudium de induc. bell. Belg. ad fin. art. 4. Nam & in fœdere Atheniensium, & Argivorum apud Thucyd. lib. 5. conventum est, Ξυμμάχυς δ᾽ εἶναι ἑκατὸν ἔτη, ut societas sit 100. annos. Sed in primo supervacuum, nec pactio induciis adjecta est, sed induciæ ipsæ; ipsa quippe induciarum natura id continetur, ne interim

invicem

invicem lædant. Cæterum, vix est ut dici queat amicitia; nedum amnestia, seu oblivio injuriarum, si post 100. annos eas iterum persequi liceat, at συμμαχία, seu societas temporaria esse potest. Ut proinde recte veteres συμμαχίαι quidem induciis quoque tribuerint, non vero φιλίαν, seu amicitiam; nedum amnestiam: quia inimicitiæ clausula non videtur pertinere ad pactiones, quibus inimicitiæ, & lites non sopiuntur, & tolluntur, sed suspenduntur. Improprie igitur in prædictis armistitiis, & induciis accipitur, nec in aliis facile occurrit.

AD §. I.

SICUT *de his, quæ ex hostibus capiuntur, &c.*] „ De quibus cap. 6. 7. & 8. „ tractavit.

Ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt, &c.) „ Statim videbimus „ saniora non esse quæ de origine hujus „ juris prodit ipse Grotius.

Qui retroactis seculis juris cognitionem professi sunt) „ Et quibus Grotius parum „ in disciplina juris gentium se tribuere, „ professus est in *Prol.* §. 54.

Accuratius hæc res a veteribus Romanis tractata est) „ Illis scil. JCtis, quorum opera in Pandectis, Codicibus Theodosiano „ & Justinianeo, & in Novellis constitutio- „ nibus apparent, & quibus multum se de- „ ferre, Grotius dixit in *Prol.* §. 53.

Sed sæpe confuse nimis) „ Contrarium „ mox demonstrabimus.

Ut quæ juris gentium, quæque civilibus Romani esse vellent, lector nequiret distinguere) „ At in eo ipso errat Auctor quod „ circa jus postliminii distinguat inter *jus* „ *naturæ*, & *jus gentium voluntarium*, „ cum tale jus gentium non existat, adeo- „ que frustra quæratur, quid jure gentium „ obtineat. Quid vero jure civili additum „ sit, id ex ipsa ratione in legibus Roma- „ nis exposita facile distingui potest, quod „ in processu patebit.

„ Cum vero systema Grotii obscurum ad- „ modum, nec ab ullo interpretum satis „ explicatum sit, paulo uberius id expo- „ nendum erit.

„ *I.* Ex præcedentibus repetendum est, „ Grotium in bellis supponere, aliud ju- „ stum esse EX JURE NATURÆ, aliud „ ex JURE GENTIUM VOLUNTA- „ RIO. *Vid. supr. c.* 1. §. 1.

„ JURE NATURÆ enim hostem læ- „ dere, & res ejus capere, tunc demum „ licere, ait, si is, qui bellum gerit JU- „ STAM HABEAT CAUSAM; ea autem deficiente omnes bellum gerentis „ actus esse injustos, indeque eum nec ca- „ pere hostem, nec res ejus posse. *Vid. l.* „ 3. *c.* 1. §. 1. *n.* 2. *c.* 10. §. 3. & 4. *c.* 13. §. 1 „ *n.* 1. *c.* 16. §. 1.

„ *III.* JURE GENTIUM VOLUN- „ TARIO mutatum esse jus naturæ, fin- „ git, Gentesque inter se constituisse, ait „ ut inter duas summas potestates DE „ JUSTITIA CAUSÆ quæri non debeat „ adeoque hoc jure gentium hostem, ejus- „ que res etiam ex injusta causa capi pos- „ se, & pacatas gentes id pro jure habe- „ te, etsi ad effectum saltem externum. „ *Vid. Proœm. IV.* §. 63. *seq.*

IV. Ex his principiis Auctor infert, JU „ RE NATURÆ personas, & res nostras „ ab hoste captas, POSTLIMINIUM „ NON HABERE si causa civitatis nostræ „ justa non est; *habere* autem si justa est, „ hostis autem injuria bellum gerit.

„ *Priori* enim casu personas, & res no- „ stræ civitatis jure capi, & hostem verum „ dominium rerum captarum acquirere, „ Grotius contendit; indeque concludit, „ tantum abesse ut personæ, & res re- „ versæ POSTLIMINIUM habeant, ut „ civitas potius teneatur hosti res receptas „ (quarum dominium jure amisit) resti- „ tuere.

„ *Posteriori* casu, si justa nobis belli causa est, res, & personas *postliminio* omnia „ pristina jura recipere, ait, quia hostis „ injuria res cepit, adeoque dominium ea- „ rum nunquam cepimus; immo hostis no- „ bis res illas restituere ipso jure obligatus „ fuit. *Vid. infr. c.* 16. §. 1. 2. 3. 4. & *h. c.* „ §. 1. *n.* 1. & §. 2.

„ *V.* At quia difficile, immo periculosum „ esse, ait, inter duas summas potestates judi- „ cium ferre de justitia causæ, Grotius fin- „ git, gentes inter se convenisse, ut is quo „ que hostis, qui ex injusta causa capit, do- „ minium acquirat, adeoque res reversæ *ju-* „ *re postliminii* recipiantur. Unde conclu- „ dit, JURE GENTIUM VOLUNTA- „ RIO personas, & res postliminio pristi- „ na jura recipere, sive causa justa sit, si- „ ve non. *Diss. proœm. IV.* §. 63. *seq.*

„ *VI.* Non sine ratione dubitavimus, „ num saniora sint principia Grotii, quam

„ ea, quæ recentiores JCti prodiderunt : „ cum enim JUS GENTIUM VOLUNTARIUM non detur, sponte corruit totum systema Grotii circa JUS POSTLIMINII.

„ *VII.* Superest igitur, ut veram rationem JURIS POSTLIMINII ex naturæ principiis adstruamus, simulque demonstremus Romanos JCtos illud ex ipsa ratione naturali deduxisse.

„ *VIII.* Præmittendum autem est 1. NATURALI quoque RATIONE de justitia causæ inter duas summas potestates nec quæri, nec de ea constare posse. Sane, *partibus* ipsis circa justitiam causæ fides haberi nequit, quia quilibet suam causam justam, alterius injustam prædicat: sed nec *aliæ gentes* judicium de justitia causæ sibi arrogare possunt, quia imperium in bellum gerentes ipsis non competit.

„ 2. Durante igitur bello naturale est, ut cujusque partis judicium valeat in sua civitate; adeoque EX JUDICIO NOSTRÆ CIVITATIS hostis noster injuria agit, & injuria res, & personas civitatis nostræ capit: unde sponte sequitur easdem res, easdemque personas, si a nostra civitate recipiuntur, omnia pristina jura recipere. Ratio additur in *l. 19. pr. ff. Capt. & postl. Naturali enim æquitati conveniens esse*, dicitur, *ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet*.

„ E contrario ex JUDICIO CIVITATIS HOSTILIS nostra civitas injuria agit, rapit, capit, &c. adeoque ex eadem ratione res, & personæ a nostra civitate captæ, si ad hostiles fines revertuntur, postliminio gaudent, id est, pristina jura recipiunt in sua civitate.

„ Cum igitur 3. in hac quæstione, ubi natura judex non est, moraliter de justitia causæ constare non possit, neuter durante lite vere dici potest *jure agere* sed conscientiæ bellum gerentium id relinquendum est, qui proinde utrinque agunt, ac si jure agant. Et hoc est quod vulgo proditum est, *utriusque factum pro jure haberi*: certitudo enim moralis haberi nequit.

„ Hinc 4. ex ipsa ratione naturali sequitur, personas, & res captas, at mox reversas, & receptas, in sua civitate POSTLIMINIUM habere, i. e. omnia pristina jura recipere; quia ex judicio cujusque civitatis injuria captæ censentur.

„ *IX.* His Principiis juris Romani positis mirum quam maxime videtur, cur cives Romani BELLO CAPTI non gaudeant jure postliminii, nisi ex fictione legis Corneliæ, (qua nunquam capti fuisse censentur.) Si enim hostis injuria cives nostros capit, (uti jus Romanum in *l. 19. pr. capt. & postl.* supponit) nullam rationem dari posse videtur, cur reversi non ipso jure pristina jura recipiant, & cur actus a capto durante captivitate gesti, etiam post legem Corneliam pro nullis habeantur.

„ Rationem hujus rei paulo plenius examinabimus, quia nemo interpretum veram hujus fictionis causam indagavit. Res ita se habet.

„ Veteres Romani odio captivorum (*vid. infr.* §. 4. *n.* 2) supposuere, cives Romanos ab hoste captos libertatem amisisse. *L.* 21. §. 1. *lib.* 24. *ff. capt. & postl.* 19. §. 3. *eod.* & vere servos factos esse, *d. l.* 24. *l.* 36. *ff. Relig. l.* 13. *pr. Testam.* Conf. §. 5. *Inst. quib. mod. patr. Ulpian. fragm. tit.* 10. §. 4. *Paul. Sent. III.* §. 4. *L.* 1. *ff. de Divort. l.* 5. §. 2. *l. v. pr. capt. & postl.* Quod vel exinde confirmatur, quia demum per legem Corneliam capti finguntur nunquam capti adeoque nunquam servi fuisse. Qua fictione opus non fuisset si liberi in sua civitate mansissent. Atque hæc ratio est, cur bello civili, & a latronibus capti postliminio opus non habuerint, quia servi non fiebant, *l.* 21. §. 1. *l.* 24. *ff. capt. & postl.*

„ Hoc principio posito, capti desinebant esse cives, *L.* 5. §. 1. *capt & postl.* & pro NULLIS. *l.* 32. *ff. R. S. l.* 7. *pr. Leg. Falc.* id est pro civiliter mortuis habebantur, *tot. tit. Inst. de cap. min. l.* 209. *R. I. l.* 59. *pr. cond. & dem.* eoque omnis juris incapaces dicebantur, *l.* 3. *in fin. cap. min.* cum quibus nulla esset juris communio, *l.* 20. §. 6. *His, qui test.*

„ Effectus hujus rei insignis hic fuit: quod 1. per servitutem istam desierit patria potestas, §. 5. *Inst.* 2. *in p. Quem patr.* & n. matrimonium capti dissolvatur; etsi uxor in domo mariti capti habitet, &

conju-

, conjugium continuare velit *L. 1. ff. di-*
„ *vort. l.* 12. §. 4. *capt. & postl.* 3. Quod
„ captus si nubit, non contrahat matrimo-
„ nium, sed contubernium, & ex tali ma-
„ trimonio nati sint spurii. *L.* 1. *C. postl.*
„ Immo 4. liberi ex parentibus captis nati
„ si patre in captivitate mortuo revertun-
„ tur, pro spuriis habentur, *l.* 24. *capt. &*
„ *postl.* etsi cum matre revertantur, *ibid.*
„ 5. Quod testamentum durante captivita-
„ te confectum nullum sit: *arg. l.* 12. *ff.*
„ *Testam. l.* 12. §. 5. *capt. & postl.* 6.
„ Quod subtili jure nec codicilli capti va-
„ leant, etsi testamento, quod liber fe-
„ cit, sint confirmati. *L.* 12. §. 5. *ff.*
„ *captiv.* 7. Quod captus etsi si per 30.
„ annos domi rem alienam teneat; eam non
„ usucapiat: *l.* 29. *ff. captiv* 8. Quod ca-
„ pti nec liberos, nec agnatos, *l.* 12. §.
„ 4. *ff. Accus.* adeoque nec hæreditatem,
„ nec hæredem habuerint, *arg. l.* 18. *ff.*
„ *ad leg. Falcid.* indeque 9. bona eorum
„ fisco cesserint *l.* 36. *Relig. l.* 31. *ff. Jur.*
„ *fisc. arg. lib.* 19. *C. Postl.* Denique &
„ 10. quod cives capti, & reversi (civi-
„ liter quippe mortui) POSTLIMI-
„ NIO non gauderent ante legem Cor-
„ neliam.

„ *X.* Hoc jus, atque hunc rigorem juris
„ Romani in captos Prætor Cornelius Sylla
„ æquitati naturali contrariari existimavit,
„ & iniquum quam maxime judicavit, eum,
„ qui ex judicio nostræ civitatis injuria ca-
„ ptus est, (*vid. lib.* 19. *pr. captiv.*)
„ si revertitur, a jutibus civitatis exclu-
„ dere.

„ Cum vero directo jus civile tollere non
„ potuerit, per indirectum succurrere ca-
„ ptis voluit: indeque (ne contra ratio-
„ nem juris Romani servis jurium com-
„ munionem permisisse videatur) supponit,
„ civem nunquam captum, adeoque nun-
„ quam servum fuisse. Atque hunc in fi-
„ nem fingit, captum, si in servitute *mo-*
„ *ritur*, retro in momento captivitatis de-
„ cessisse videri, *l.* 10. *l.* 18. *l.* 22. §. 5. *ca-*
„ *ptiv.* §. 5. *Inst. Quib. mod. p. p. f.* Si ve-
„ ro ad suam civitatem *revertitur*, fingit,
„ eum nunquam captum, adeoque nun-
„ quam servum fuisse, *d.* §. 5. *l.* 5. §. 1.
„ *l.* 12. §. 1. 6. 7. *l.* 22. §. 2. *ff. captiv.*

„ Per legem Corneliam igitur jus civis
„ capti in pendenti est, *d. l.* 22. §. 2. *&*
„ 3. *d. l.* 12. §. 1. *d.* §. 5. & ab eventu de-
„ pendet, an moriatur in captivitate, an
„ revertatur. *L. p. ff. de suis & leg. Ulp. tit.*
„ 10. §. 4. Utroque autem casu servus non
„ fuisse fingitur.

„ *XI.* Per hanc fictionem legis Corneliæ
„ hactenus reductum est jus naturæ, ut ci-
„ vis per injuriam captus, si revertitur,
„ omnia jura recipiat, NB. quæ, cum ca-
„ peretur, in civitate habuit, ita ut & ipse
„ hæredem in sua civitate habere, & ipse
„ hæreditates sibi delatas acquirere possit,
„ ac si captus nunquam fuisset. *L.* 18. *ff.*
„ *ad leg. Falc.*

„ At manebat ille rigor juris Romani, il-
„ laque iniquita ratione actuum interme-
„ diorum, quos ut servus, adeoque duran-
„ te captivitate, peregit. Cum enim fin-
„ gatur nunquam servus fuisse, necessario se-
„ quitur, etiam actus illos eadem fictione
„ nunquam peractos fuisse. Hinc post legem
„ Corneliam quoque testamentum apud ho-
„ stes confectum nullum fuit, *l.* 8. *pr. testam.*
„ nec valuit jure militari, *l.* 10. *ff. Test. mi-*
„ *lit.* etsi postea reversus fuerit, *l.* 9. *ff. In-*
„ *just. test.* Natus ex capto pro spurio habe-
„ batur si pater in captivitate moriebatur,
„ etsi mater cum filio reversa fuerit, *l.* 25.
„ *ff. captiv. l.* 1. *C. Capt. & postl.* Lex enim
„ Cornelia captum non existere, fingit, i. e.
„ eum, qua servum, pro nullo habet. Sed
„ & dispositiones medio tempore inter vivos
„ factæ nullæ fuerunt. *Nov. Leon.* 140.

„ Hanc iniquitatem Imperator Leo demum
„ sustulit, statuitque, captis facultatem de
„ jure suo disponendi denegandam non es-
„ se, sed actus, quos durante captivitate
„ perfecerunt, in civitate sua plenissimum
„ effectum juris habere debere; quod ratio-
„ ni naturali quam maxime convenit, quia
„ ex judicio civitatis nostræ injuria captus
„ censetur, adeoque reversus omnia jura re-
„ cipit. Et Leo *in Nov.* 140. non immeri-
„ to rigorem illum juris Romani contra bel-
„ lo captos improbat, *quasi culpam commise-*
„ *rint, quod pro tribulibus* (i. e. membris
„ ejusdem tribus) *propugnando in captivita-*
„ *tis necessitatem pervenerint.*

„ Adeoque per legem Corneliam, & per
„ Novellam Leonis jus naturæ reductum est,
„ i. e. si res nostra ab hoste capta a nostris
„ recipitur, pristino domino restituenda est,
„ & persona capta, ac ad fines nostræ ci-
„ vitatis reversa citra fictionem legis Cor-
„ neliæ, omnia jura recipit; actusque capti
„ durante captivitate gesti ejusque disposi-
„ tiones, in sua civitate plenissimum juris
„ effe-

„ effectum habent. Atque hoc jus hodieque „ inter gentes Christianas obtinet.

„ Hinc jam apparet, jus Romanum in „ genere cum jure naturæ convenire, & „ JCtos rationem juris postliminii in æqui- „ tate naturali posuisse, *l.* 19. *pr. ff. capt.* „ *& postl.* Sed & porro ex ante dictis con- „ stat, quid Romano jure additum sit ju- „ ri naturæ: & quidem CIRCA PER- „ SONAS, 1. quod bello capti etiam ex „ judicio civitatis Romanæ pro servis, „ adeoque 2. omnis juris in sua civitate „ incapaces, & 3. pro mortuis habiti „ fuerint, ac 4. reversi non nisi per fi- „ ctionem legis Corneliæ pristina jura re- „ ceperint; 5. quod lex Cornelia tantum „ reversis in eodem bello suc urrat, *l.* 5. „ §. 1. *captiv.* non vero si in alio bello „ revertuntur, *dict. l.* 5. §. 1. *l.* 12. *pr. l.* 17. „ *capt. & postl.* 6. quod etiam post legem „ Corneliam omnes dispositiones durante „ captivitate factæ effectu juris destituan- „ tur. *Nov. Leon.* 14.

„ CIRCA RES quoque captas singula- „ ria quædam jure Romano statuta legimus. „ Non enim gaudent postliminio arma amis- „ sa, vestes, naves, quæ usum in bello non „ habent, ut voluptuariæ, &c. *l.* 2. §. 2. *l.* „ 3. *captiv.* Hæ igitur res in præda esse „ dicuntur, adeoque reversæ pristinis do- „ minis non restituuntur. Rationes juris „ Romani in sequentibus exponemus.

Qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi) Servius omnem significa- tionem ponit in verbo *post*; & *liminium*, ait, esse saltem productionem verbi: ut in vocibus *legitimum*, *finitimum*, ubi itidem *timum* saltem est productio vocis absque si- gnificatu; & illud *tullium* in voce *meditul- lium*. *Vid. Cic. in Topicis n.* 8. *oper. tom.* 4. *p. m.* 398.

Scævola) „ Verba ejus apud Ciceronem „ *d. l.* hæc sunt: *Quæ a nobis alienata sunt* „ *cum ad hostem pervenerint, & ex suo* „ *tanquam* limine *exierint, cum redierint ad* „ *idem* limen, *postliminio dicuntur redire.* „ *Unde etiam* colliminium *dicitur apud So-* „ *linum, quasi conjunctio, seu coitio limi-* „ *tum.*

Ab antiqua voce limo) „ Limus etiam li- „ mis dicitur. Donatus ad illud Terentii „ *Eun. act.* 3. *Scen.* 8. ad verba, ego li- „ mis specto: *Limis*, inquit, *si nominati-* „ *vus singularis est*, *transversus significat*, „ *&c. Nam limis est transversus; unde li-* „ *men quoque dicitur, quod ingredientibus,* „ *exeuntibusque transversum est.* Rejecit „ hanc etymologiam Salmasius *Observ. ad* „ *jus Attic. c.* 26. *p.* 568.

Ut limen magis ad privata) *Limen* enim de domo dicitur, Germanice *die Schwelle vom Haus*: *limes* vero de agris. Livius quo- que *limitem civitatis* dixit.

AD §. II.

EST *ergo postliminium jus, quod nasci- tur ex reditu*) „ Seu, uti JCtus illud de- „ scribit in *l.* 19. *pr. Capt. & postl. Jus a-* „ *missæ rei recuperandæ.* Quæ definitio ve- „ rior est, quia datur postliminium sine re- „ ditu, & aliquando jus est rem amissam „ recuperandi, etsi extra nostros limites „ nunquam fuerit. Nam duplex est postlimi- „ nium: 1. quando persona, vel res no- „ stræ civitatis ab hoste capitur, & intra „ ejus fines, seu præsidia abducitur, eoque „ in hostis potestatem pervenit, ac postea „ intra limites nostros redit: 2. quando ci- „ vitas nostra ab hoste occupatur, postea „ vero, bello durante, a nobis, vel sociis „ nostris recipitur; hoc casu civitas pristi- „ na jura, tum publica, tum privata re- „ cipit, at non *reditu*.

Intra præsidia] „ Uti captus is demum „ dicitur, qui intra præsidia nostra deduci- „ tur. *Vid. supra c.* 6. §. 3. Tunc enim de- „ mum in nostra custodia, & potestate est.

Consensus gentium rem eo perduxit) „ Im- „ mo id ex ipso jure naturæ sequitur. Nam „ si civis noster, qui captus fuit, redit ad „ socios nostros, omnia pristina jura ideo „ recipit, quia socius sequitur nostrum ju- „ dicium, nostramque defendit causam; „ adeoque ex judicio socii injuria captus „ censetur. Hinc Ælius Gallus apud *Fe-* „ *stum Pomp. voce Postliminium*: *quæ na-* „ *tiones opinione nostra sunt, cum his postli-* „ *minium nobis esse.*

In quo postliminium esse placuerat] „ Di- „ xi, reversum ad socios nostros recipere „ pristina jura, non ex placito gentium, „ sed ex ipsa naturæ ratione.

Pervenisset ad amicos nostros) „ Qui ju- „ dicium nostræ civitatis sequuntur.

Ad regem socium, vel amicum] „ Recte „ Auctor ait, exempli causa id additum; „ nam idem est si ad populum, seu rempu- „ blicam sociam redux factus fuerit.

Non

Non simpliciter quibuscum pax est) „ Hi „ enim medii dicuntur, utriusque factum „ pro jure habent, ac judicium suum su„ spendunt; indeque neutrum injuria fa„ cere asserunt.

Sed qui partes in bello easdem sequuntur) „ Adeoque qui injuria captum asserunt.

Nomine publico tuti esse incipiunt) „ Quod „ fit si intra eorum præsidia pervenerint.

Homo, aut res ad hos, aut ad suos pervenerit) „ Juxta judicium enim & nostræ „ civitatis, & sociorum, personæ hæ, ac „ res injuria captæ censentur.

Bello capti statum non mutant) „ Dixi
2 „ enim, Medios, qui neutrius partem se„ quuntur, utriusque factum pro jure ha„ bere; indeque sequi debere illum sta„ tum, in quo persona, vel res constituta „ est cum intra limites mediorum perve„ nit. Si quis igitur eo pervenit ut ser„ vus, etiam pro servo habetur; si ut li„ ber, manet liber. *Vid. infr. cap.* 17.

Nisi ex speciali pacto, quomodo in secundo fœdere icto, &c.) „ Apud *Polyb. lib.* 3. *c.* „ 24. Adeoque non ex jure naturæ, sed „ ex pacto, Romanorum amici a Cartha„ ginensibus capti libertatem recuperabant „ si ad Romanorum fines perveniebant: „ jure naturæ enim Romani, utpote me„ dii, factum Carthaginensium pro jure „ habere, adeoque captos pro jure captis „ habere debuissent.

Utque Carthaginensium amicis par jus esset) „ Ut qui a Romanis capti e populis „ amicis Carthaginensium in portus Car„ thagini subditos venissent, in libertatem „ vindicari possent.

In Græciam commercio pervenerant) „ I. „ e. quos Græci, qui medii erant, a Pœ„ nis victoribus pretio emerant.

Jus ibi postliminii non habuerunt) „ Nam „ causam a Pœnis habuerint. Sane, Ro„ mani a Pœnis capti servi fuerunt cum „ ad fines Græcorum pervenerunt: at pa„ cati hunc statum sequuntur.

Neutras secuti fuerant partes) „ Adeoque medii erant.

Ac propterea) Quia medii sequuntur sta„ tum rei, qui est dum pervenit ad eo„ rum fines.

A D §. III.

AUCTOR hic ex JCtis Romanis probat, in personis æque, ac rebus, postliminio locum esse, & de utriusque olim dictum fuisse, *postliminio recipi*: posterioribus autem demum temporibus usitatam fuisse locutionem, ut personæ dicantur *postliminio reverti*, res autem *postliminio recipi*.

Ita enim legendum) „ Sequitur id ex „ ipso contextu: nam Festum ad vocem *post„ liminium* sequentia notat: *receptum* (sci„ licet postliminio) *Gallus Ælius ait, es„ se eum, &c.*

Eadem ratio est in postliminii receptu quæ servi) „ In editione Gothofredi verba hæc „ inveniuntur: *eadem ratio est postliminium „ receptum est, quæ servi*. Ego potius le„ gerem: *eadem ratio est postliminii rece„ ptus, quæ servi*.

Quæ delenda censet) „ Quod supervacua „ esse videantur.

Jacobus Cujacius) „ Salmasius *pag.* 580. „ putat, Fulvium Ursinum id censuisse, „ non Cujacium: atque id monet quoque „ Gronovius *in not. h.* At Cujacius omni„ no verba vulgaris editionis *postliminium „ receptum is &c.* tanquam supervacua de„ lenda censet. *L.* 11. *Obs. c.* 23. *& in „ paratitl. ad Cod. l.* 7. *tit.* 49. *p. m.* 197.

A nobis ad hostes redire possunt) „ Quia „ ex judicio civitatis hostilis injuria a no„ bis capta censentur

Discrete magis duas statuerunt species postliminii) „ Equidem Pomponius in *L.* 14. „ *pr. ff. capt. & postl.* & Tryphonius in *l.* „ 12. §. 1. & §. 18. *in fin. Eod.* (quorum „ ille sub Commodo, hic sub Caracalla vi„ xit) ajunt, personas *reverti*, res *recipi*. „ At Paulus, qui posterior fuit, & sub A„ lexandro Severo scripsit, etiam de perso„ nis ait, quod recipiantur, *l.* 19. §. 12. „ *ff. postl.* Adeoque posteriores quoque JCti „ indiscrete personam mox *reverti*, mox *re„ cipi* postliminio dixere: eodem modo uti „ & res postliminio *redire*, passim dicun„ tur. *l.* 28. *ff. capt. & postl.*

A D. §. XIV.

IN *bello*) „ Si scil. durante bello virtute 1
„ bellica hostium potestati se eximit, & ad suam

„ suam civitatem redit. Quod adeo verum „ est, ut si capti illi per commercia ad pacatos veniunt, ibique serviunt, tandem „ autem ad pristinos lares revertuntur, postliminio recipiantur. Et hoc sensu admitti potest quod Gallus Ælius dixit, „ *etiam cum fœderatis, & liberis populis, ac regibus, postliminium esse, ut cum hoste*; „ quia pacatus ille, qui causam ab hoste „ habet, servum, vel rem acquirit cum „ sua qualitate, & conditione, i. e. salvo „ jure postliminii. *Vid. Grot. h. c.* §. 18.

In pace) Regulariter jus postliminii tantum obtinet inter eos, inter quos bellum est, non vero cum iis, cum quibus pax est. Tres autem excipiuntur casus, ubi postliminii jus etiam in pace obtinet.

I. Si in pace nihil de captis dictum est. Etsi enim bellum ipsum, i. e. jus certandi per vim sublatum sit, circa damna tamen medio tempore data nihil transactum est: adeoque res, & cives nostros injuria captos, etiam pace facta, asserimus. Quoties igitur res, & cives, a pacatis ad suam civitatem revertuntur, postliminio gaudent, i. e. omnia pristina jura etiam IN PACE recipiunt.

Idque jure Romano quoque ita statutum est circa eos, qui FATO capti, & in servitutem redacti sunt; & excipiuntur saltem BELLO capti *l.* 12. *pr. ff. postl. rer.* Hi enim pace facta non recipiuntur postliminii jure, nisi speciatim id in pace dictum sit. Rationem affert Tryphonius, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis quam in pace, Romani esse voluere*; quæ ratio cessat in fato captis.

II. Si cives nostri, vel res nostræ bello captæ, per commercia ad medios perveniunt, & ab his ad nostram civitatem revertuntur. Hoc casu postliminio etiam contra pacatos, & fœderatos, adeoque IN PACE locus est. Rationem explicavimus in nota præcedente.

III. Si cum aliqua gente nobis neque amicitia, neque hospitium, neque fœdus amicitiæ causa est, sed ubi cives nostri, qui ad eos perveniunt, servi fiunt, & & quod ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, &c. etsi bellum ipsis denunciatum non sit. Cum tali gente PAX esse dicitur, quia hostes jure Romano non sunt, nisi quibus bellum decretum est, *lib.* 24. *ff. captiv.* Capti igitur a tali gente, si ad suam civitatem revertuntur postliminium habere in PACE dicuntur *L.* 5. §. 2. *capt. & postl.*

Sensu paulo alio, quam quo idem dixerat Pomponius) „ Immo non alio sensu „ Pomponius id dixit, sed alio usus est „ exemplo

Nisi aliud convenerit) „ i. e. nisi in pace „ dictum sit, ne fato deprehensi dimittan- „ tur; tunc enim cessat postliminium, & „ civitas profugum domino vindicanti re- „ stituere tenetur.

His, qui non virtute bellica superati, sed fato suo deprehensi sunt) „ Mirum videtur, „ cur *bello captis* in pace non sit jus postli- „ minii, nisi id in pactis erat comprehen- „ sum; *fato autem captis* in pace sit post- „ liminium, nisi in pace dictum sit, ne „ esset.

„ Grotius rationem differentiæ hanc red- „ dit, quod capiens credi voluerit jus sibi „ fuisse res capiendi. Si igitur pace facta „ res capta, & reversa reciperetur contra „ dicente capiente, novam inde bellorum „ segetem orituram esse, putat. Unde Au- „ ctor fingit, gentes consensisse ut id, quod „ BELLO, i. e. in actu repugnandi, „ captum est, quasi ex justa causa captum „ habeatur; simulque permisisse, ut unus- „ quisque usurparet quod vellet credi jus „ esse.

„ Hanc autem rationem cessare, ait, in „ FATO deprehensis, & captis: utramque „ enim partem fateri eos innocentes, adeo- „ que non ex justa causa captos esse. Pace „ igitur facta (interim enim detineri posse „ putat) dimittendos esse censet; adeoque „ reversos jure postliminii omnia pristina „ jura recipere, statuit.

„ At nihil hic est quod rationi juris con- „ veniat. Negamus enim *I.* novam belli „ segetem orituram esse si pace facta bello „ capti aufugiunt, ac pristina jura in sua „ civitate recipiunt. Tryphoninus enim sup- „ ponit, de captis nihil in pace dictum, „ adeoque facultatem vi agendi quidem per „ pacem sublatam, at de injuria privata, „ & de damnis transactum non esse; hacte- „ nus igitur injuria manet, sed vi ea vin- „ dicari nequit: si proinde sine vi persona, „ aut res recipi potest, (uti fit per postli- „ minium) salva pace postliminio gaudent, „ & si qui olim cepit bellum ideo inchoa- „ re vellet, non jure ageret, sed in- „ juria.

„ Negamus, *II.* gentes in id consensisse, ut

„ ut bello capti ex justa causa videantur „ capti, & ut quisque belligerantium usurpare possit in bello captos, quod vellet „ credi jus esse, adeoque negamus, gentes ex hoc capite reversis in pace postliminium ademisse. Nam 1. unde apparet, gentes in id consensisse? quis gentibus jus dedit bellum gerentibus leges præscribendi? fabula est quæ de jure gentium voluntario traduntur. 2. Ipse „ Auctor periculosum esse, dixit, pacatis „ se huic controversiæ immiscere: immiscerent autem se si civitatem, quæ postliminio personas, & res recipit, injuria recipere statuerent. Sed & 3. Grotius supponit, gentes consensisse, *ut quisque usurpare possit quod velit credi jus esse:* at is, qui recipit in pace personas, „ & res captas, vult credi se id jure facere posse, adeoque hujus causa itidem „ justa esset.

„ Denique & *III.* negamus, FATO deprehensos innocentes esse, idque utriusque partis consensu constare, adeoque negamus, eos ex hac ratione pace facta dimitti debere, atque reversos jure postliminii priora jura recipere. Nam 1. naturali jure fato capti æque, ac bello „ capti, ex judicio civitatis capientis nocentes sunt, quod naturæ rationibus probavi supra *c.* 7. §. 2. Hinc Tryphoninus eos servos fieri fatetur, *d. l.* 12. *pr.* „ Cum vero 2. ex judicio nostræ civitatis „ injuria capti dicantur, hæc vera ratio „ est cur reversi postliminium habeant; „ jam enim valet judicium nostræ civitatis.

„ *IV.* Cur ergo Romani pace facta negant *bello captis* postliminium, si nihil de „ iis in pace dictum est; dent autem illis „ qui *fato* capti sunt? Resp. Rationem suppeditat Tryphoninus in *d. l.* 12, quæ „ mere civilis est, & fundamentum habet „ in rigore disciplinæ militaris. Alibi enim „ probavimus, miseram apud Romanos fuisse conditionem civium bello captorum. „ Captos enim pro servis, i. e. pro civiliter mortuis, qui omnis juris incapaces „ essent, habebant; tantumque in eos fuit „ odium, ut rarissime in pace de captis „ mentionem fecerint, eoque declaraverint, „ se illos pro civibus amplius habere nolle „ atque ex hac ratione reversos in pace a „ postliminio excluserunt. Hæc ratio quoque a Tryphonino allegatur, dum ex Servio refert, *ideo placuisse, quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace, Romani esse voluerunt*.

„ Tota hæc ratio cessat in *fato* deprehensis, qui non bello capti sunt, sed „ cum subito exarsisset bellum, apud eos „ deprehenduntur, ad quos tanquam ad „ amicos pervenerunt: odium igitur, quo „ Romani *bello* captos persequebatur, ad „ eos, qui *fato* capti sunt, non pertinebat.

„ Superest ut paucis mentem Auctoris, „ obscuram admodum, explicemus.

Aliis autem captivis) „ Qui scilicet non „ fato, sed bello decertantes capti sunt.

Ut optime eum Thryphonini locum emendat, &c. Faber) „ Ita autem corrigit legem „ 12. pr. Postl. *In pace autem his, qui bello capti erant, de quibus id* [pro nihil] „ *in pactis erat comprehensum*. Ex hac ipsa „ igitur oppositione eorum, qui *fato*, & „ eorum, qui *bello* capti sunt, apparet, „ correctionem necessariam esse; & eos in „ pace postliminio reverti, qui *fato* capti „ sunt, non qui *bello*. Ratio quoque a JCto „ allegata correctionem firmat. Romana „ enim disciplina non favet illis, qui armati mortem servituti non præferunt. „ Nam ex eadem ratione milites arma „ bello amissa postliminii jure non recipiunt.

„ Tota hæc ratio cessat in iis, qui non „ armati, nec tempore belli, sed *fato* in „ potestatem hostium pervenerunt; his nihil imputari potest; nec armati capiuntur, adeoque eis etiam in pace revertendi facultas relicta est.

Nam hoc & subjecta ratio) „ Ratio hæc „ allegatur, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace, Romani esse voluerunt*. Ex hac igitur ratione mere civili postliminium non datur „ eis, qui *vi bellica* capti sunt.

Et oppositum membrum) „ Verba legis „ hæc sunt: *verum, in pace qui pervenerunt „ ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur, apud quos jam hostes suo fato deprehenduntur, quibus postliminium est tam in bello, quam in pace*.

Ita enim convenerat) „ Si igitur de captivis nihil dictum fuisset, nec hostes „ eos dimissuri, nec reversi postliminio gavisuri fuissent.

Si captivus, de quo in pace cautum fuerat] „ Patet ergo, captivum si in pace cautum non fuisset ut rediret, pristioa jura „ recepturum oon fuisse.

Si in bello captus pace facta domum refugit; postliminio redit, &c.) „ Casus hujus „ legis huc non pertinet. Non eoim ibi „ quæritur, an civis noster *bello* captus pa- „ ce facta postliminium habeat? id euim „ negant leges: sed an captus ex hoste, „ (adeoque servus noster) & pace facta re- „ versus ad suam civitatem, si postea alio „ bello capitur, pristino domino restituen- „ dus sit? Quod omnioo affirmandum est, „ qoia priori pace de damnis, & injuriis „ nihil dictum est, adeoque ex judicio no- „ stræ civitatis servus ille injuria sese pote- „ stati domini eripuit: novo igitor bello „ captus non prædæ loco est, sed jure „ postliminii pristino domino restituitur.

Si modo non convenerit in pace) „ Si „ enim conveoerit io priori pace ut captivi „ redderentur, captus novo bello non re- „ cipitur a pristino domino, sed cedit ca- „ pienti jure prædæ.

Causam cur de his, qui bellica virtute capti, &c.) „ Ratiooem hujus differentiæ „ modo exposuimus.

Minime indulgens in captivos) „ Adeo „ ut plerumque nec de captivis aliquid di- „ cere in pace soliti fuerint.

Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium] „ Nec Romaoi „ id pro jure Gentium venditarunt.

Potuit tamen inter causas esse cur Romani, &c.) „ Quo casu Grotius non jus „ gentiom verum, sed minus plenum „ constitui, potat. Nos alibi diximus, „ male hæc jura a pluribus usitata referri „ ad jus gentium; sunt euim jura civilia „ cujusque civitatis.

Ab aliis gentibus] „ Nam & apud Græ- „ cos, speciatim apud Spartanos, similia „ obtinuisse, Aristoteles testatur. *Vid. infr.* „ *c.* 21. §. 24.

Verior hæc est ratio) „ Hanc rationem „ Grotii exposuimus, & examioavimus „ supra *ad n.* 1.

Quod reges, aut populi, qui bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas] „ Hoc non sequitur ex eo, qood bellum „ gerentes id credi volunt, sed ex ipsa na- „ turæ ratinne. Cum enim ioter duas sum- „ mas potestates, quarum quæque cooten- „ dit, suam causam justam, alterius inju- „ stam esse, superior non sit, qui de causæ „ justitia cognoscat, morali ratione de ju- „ stitia causæ decidi nihil potest; sed suspen- „ di ea debet, donec per ultimam victo- „ riam, arbitraote Deo, lis decidatur.

Nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere) „ Immo nec „ naturali ratione id possunt, quia judiciom „ eis in bellum gereotes oon competit; & „ si onius causam jostam declararent, hoc „ ipso posterioris hostes fierent.

Ut id, quod evenisset, pro jure acciperent] „ I. e. Judicium de justitia causæ „ suspenderent, & præsentem possessionem „ sequerentur.

Atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex justa causa captos) „ Atqui „ paolo ante dixit, totum noo esse pacatis „ huic controversiæ se ioterponere: at sese „ interponereot si bello captos ex justa causa „ captos assererent; consequenter declara- „ reot, eum, qui postliminio eos recipit, „ injoria eos recipere.

„ Demonstravimus in præcedentibus, ra- „ tionem cur Romani bello captis postlimi- „ nium negaverint, non io eo coosistere, „ quod gentes eos quasi ex josta causa „ captos habueriot, sed quia Romani in „ odium captorum eos ab hoc jure (cootra „ naturæ rationem) exclusos voluerunt.

At de his, qui bello exorto deprehensi erant, idem dici non poterat) Immo eadem „ ratio hactenus in fato captis militat; ut „ scil. ab hoste, qui jostam sibi caosam „ asserit, capi possiot.

Nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat) „ Immo idem injuriæ consilium in „ fato captis adest. Nam hi qûoque causam „ suæ civitatis sequuntur, eamque defen- „ dunt, & defendere tenentur, adeoqoe „ hostem injoria agere contendunt. Unde „ Tryphonious recte asserit, eum *servum* „ fieri *lib.* 12. *pr. captiv.* atque ideo eom „ postliminio gaudere, *ib.*

Retineri eos manente bello, non iniquum videbatur) „ Si innocentes, adeoque injuria „ capti essent, nec retineri possent durante „ bello. Verius igitur est, eos ideo, quia „ causam suæ civitatis, adeoque causam ex „ judicio capientis injustam, defenduot, „ pro hostibus haberi, indeque io servitu- „ tem redigi posse.

Nihil obstendi poterat quo minus dimitterentur] „ Immo capiens allegare potest, se civem „ hostis sui, qui ejus causam defendit, cepisse.

Itaque

Itaque consensum in hoc est) „ Scil. a „ gentibus pacatis adeoque jure gentium „ voluntario. At fabulam esse, quæ de „ tali jure produntur, alibi probavimus.

Ut tales) „ Scil. fato capti.

In pace semper libertatem obtinerent, ut confessione partium innocentes) „ Diximus „ fato captos non magis esse innocentes, „ quam bello captos, eosque æque, ac hos „ servos factos, atque ipsis qua servis post„ liminium esse. Adeoque Tryphoninus eos „ non in eo distinguit a bello captis, quod „ fato capti nocentes non sint, & quod „ ex consensu gentium quasi ex non justa „ causa capti habeantur, atque ideo post„ liminio gaudeant; sed quia Romani vi„ tio verterunt bello captis, quod non „ in virtute bellica, sed in pace spem re„ vertendi posuerint: quæ ratio cessat in „ fato captis.

In cæteros vero) „ i. e. in bello captos.

Ut quisque usurparet quod credi vellet jus esse] „ Credi autem vult, sibi esse „ justam causam alteri injustam, *vid. n.1.* „ Unde concludit, ex gentium consensu „ bello captum, si ad suos revertitur, post„ liminium non habere. At diximus 1. ta„ lem gentium consensum non existere; „ 2. jure naturæ etiam bello captum in „ pace postliminio gaudere: & 3. jure Ro„ mano demum in odium captivorum id „ mutatum esse.

Nisi quatenus pacta certi aliquid præscriberent] „ I. e. nisi pace dictum sit, ut „ etiam bello captis postliminium esse de„ beat: at diximus, id jure Romano de„ mum statutum esse; jure naturæ enim „ eis jus postliminii prodest, etiamsi nihil „ de illis in pace dictum sit.

Quia victor credi vult jus sibi fuisse ista quærendi) „ Atqui victus contrarium asse„ rit, victores nimirum injuria cepisse; „ atque hoc judicium valet in civitate vi„ cti, si captus reversus est.

Cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis serere] „ Sensus est, quod si civitas civem „ bello captum, de quo in pace nihil di„ ctum est, pace facta reciperet, eoque con„ tradiceret ei, qui credi vult jus sibi fuis„ se capiendi, bellum ex bello sereretur. „ At in præcedentibus demonstravimus, per „ pacem tantum de bello, & ne amplius „ vi agatur, transigi, non vero de injuriis, „ & damnis medio tempore datis; nisi id „ in specie additum sit pacto. Hoc posito „ sponte sequitur, injuriam illam etiam pa„ ce facta subsistere; adeoque si absque vi „ persona, vel res capta ad nos pervenit, „ postliminio locum esse, quia ex judicio „ nostræ civitatis injuria capta censetur: „ quod judicium cum effectu jam valet.

Ex quibus apparet] „ Ex supposito, ni„ mirum, quod bello capti ex consensu gen„ tium postliminio non revertantur pace „ facta.

Quia bello parta non nisi eadem vi possideantur) „ Grotius enim supponit, gentes „ in hoc consensisse, ut quisque usurparet „ quod vellet credi jus esse: cum igitur vi„ ctor vel sibi jus fuisse ista quærendi, ne„ que victo jus esse contradicendi, (ne „ bella ex bellis sererentur,) inde conclu„ dit, verum non esse quod Quintilianus „ ait, *bello parta eadem vi possideri*; inde„ que captos, si in patriam redeunt, libe„ ros esse negat. Ex placito enim illo gen„ tium desinere vi possessa, putat, si pace „ facta nihil de iis dictum, eoque cuique „ parti indultum sit, ut quisque usurpa„ ret quod vellet credi jus esse.

„ At 1. placitum illud gentium non agno„ scimus, & jus gentium non existere, alibi „ probavimus: figmentum igitur est, gen„ tibus placuisse ut fato capti, & reversi, „ tanquam innocentes, liberi essent, bello „ capti autem postliminio non gauderent. „ Nam 2. bello capti jure naturæ quoque „ postliminio gaudent, si in pace de iis ni„ hil dictum est; cujus rei rationem modo „ explicavi: & de hoc jure naturæ loqui„ tur Quintilianus; licet enim de causa „ belli transactum sit, injuria manet intuitu „ damnorum durante bello datorum, saltem „ ex judicio nostræ civitatis. Adeoque vi „ quidem, & armis reparatio injuriæ peti „ nequit, quia de vi transactum est; at si „ absque vi ea reparatio obtineri potest, uti „ potest per postliminium, & ingeniose, & „ ex vero asserit Quintilianus, reversos li„ beros esse, quia hostis vi erepta non nisi „ eadem vi, adeoque injuria possidebat. „ Quod vero 3. bello captis postliminium „ etiam pace facta denegatum fuerit, id „ meri juris civilis est, cujus rationem in „ præcedentibus explicavimus.

Diximus de pace) „ Scilicet, an, & qua„ tenus postliminium in pace obtineat.

In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur, liberi fuerant) „ De „ postliminio personarum agitur §. *seq.*

Recipiuntur servi, & alia quædam) „ Servi rerum numero habentur, de quibus §. 13. *seq.*

AD §. V.

LIBER *homo*) „ Bello scil. captus, & „ durante bello (secus, ac in pace) re- „ versus *Vid.* §. *praec.*

Si hoc animo ad suos venerit, ut eorum res sequeretur) „ Non enim videtur redi- „ isse, qui redeundi animum non habuit; „ nec recepisse statum suum pristinum, qui „ iterum recessurus est. Est autem hæc res „ meri arbitrii, quia cuique privato liberum „ est de suo jure civis privato disponere. „ *Vid. disp. nostram de postl. Sect.* 2. §. 27. „ *propter l.* 12. §. 9. *l.* 20. *pr. ff. l.* 19. *inf. C.* „ *de capt. & postl.*

Se debet acquirere] „ I. e. animum re- „ deundi habere debet.

An dolo profugerit) „ De jure fugiendi „ captivorum actum est *sup. l.* 3. *c.* 7. §. 6.

Tantundem erit si ab hostibus sponte sit traditus] „ Vel si ab hoste manumissus est „ *d. l.* 5. §. 3. *captiv.*

Si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit) „ Recte Auctor ait, liberos „ fieri, quia emtor jus saltem conditionale „ habet in servum, nisi postliminio redie- „ rit. Idem est si ad socios pervenit, quia „ horum quoque judicio injuria captus di- „ citur, adeoque intra eorum fines rever- „ sus pristina jura recipit.

In Olynthio, quem Parrhasius emerat) „ Fictum hoc argumentum esse, ait Schot- „ tus *in not. ad Sen. d. c.* 34.

Quo Olynthii juberentur liberi esse, &c.) „ Quos Philippus ideo, quod fratres ex no- „ verca recepissent, excidit. *Just. l.* 8. *c.* „ 3. *Oros. l.* 3. *c.* 12. De quo bello late „ differit Schottus *in not. ad d. c.* 34.

Quorum hoc est verius] „ Parrhasius pi- „ ctor Atheniensis, cum Philippus Olynthos „ captivos venderet, emit unum ex his se- „ nem, eumque perduxit Athenas, (ubi „ decretum factum erat ut Olynthii liberi es- „ sent) eumque torsit, ac ad ejus exem- „ plar pinxit Promethea. Parrhasius ideo ac- „ cusatus ajebat, servum suum fuisse, quem „ belli jure captum emisset. Accusator tege- „ rebat, Olynthios fœdere junctos, quin „ cives Athenienses esse: replicabat reus, id „ demum decreto factum esse, quod in fu- „ turum saltem valeret, non in præteritum. „ At opponebat Accusator, decreto illo non „ contineri ut liberi fierent, sed ut liberi „ judicarentur, i. e. ut tanquam fœderati, „ & amici pro liberis, non pro captis ha- „ berentur: quam sententiam probat Au- „ ctor, quia captus, qui ad socii civitates „ revertitur, jure postliminii omnia jura „ pristina recipit.

AD §. VI.

NON *se tantum sibi acquirit*] „ I. e. non „ tantum ipse libertatem recipit.

Sed & res omnes, quas habuerat apud pacatos, &c.) „ Nam pacati utriusque fa- „ ctum pro jure habent. Quamdiu igitur „ captus fuit, eum pro servo habent; eo „ liberato, (uti liberatur si intra suæ ci- „ vitatis, vel sociorum fines redit) jura ei „ integra esse, merito statuunt.

Sive corporales, sive incorporales). Exci- „ piuntur autem ea, quæ capiens durante „ captivitate exegit; quod alibi exemplis „ demonstravimus.

Quia populi pacati sicut factum pro jure secuti erant in capto) „ Dum eum, qui in „ potestate hostis est, pro servo, ac ca- „ pientem pro ejus domino habuerunt.

Ita & in liberato) „ Dum eum nunc, „ cum ex potestate hostium exiit, & ad suos „ reversus est, pro libero homine habent.

Ut se æquos præbeant utrique parti) „ Nam „ in eo consistit officium mediorum. *Vid.* „ *infra cap.* 17.

Ergo dominium, quod habuerat in res, non erat sine omni conditione) „ Acquisi- „ tioni enim rei hostilis semper inest con- „ ditio, nisi postliminio redierit, *l.* 12. §. „ 1. *captiv. & postl.* Conf. infra *c.* 16. §. 1.

Cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat, ad suos pervenisset) „ Eadem „ igitur conditio, sub qua capiens domi- „ nium acquisivit, transit in emtorem.

Has ergo res] „ Scil. quas captus habuit „ apud populos pacatos.

Sic ille perdidit, quo modo hominem, cujus erant accessio) „ Si enim captus, & rever- „ sus, desinit esse servus, necessario etiam „ recipit res, quę tanquam servus, & quam- „ diu servus fuit, amiserat.

Quid si tamen alienasset] „ Ponamus, ho- „ stem vendidisse servum ei, qui pacatus „ nobis est, vel vendidisse ædes capti in- ter

„ terris pacatorum fitas; quæritur, fi fervus „ revertitur ad priftinum limen, an liber- „ tatem recipiat, & an ædes venditas in ei- „ vitate pacata vindicare poffit? Auctor af- „ firmat, quia pacati non plus juris habent, „ quam ipfe hoftis, a quo res acceperunt. „ Illius autem juri conditio inerat, nifi „ poftliminio res reciperetur.

Tutus erit jure gentium) „ Fruftra de jure „ gentium quæritur, cum tale non exiftat; „ fed quæritur, an jure naturæ tutus fit?

An & hæc recuperabuntur] „ Quod ve- „ rius eft.

Exftabant) „ Adeoque in hoftis potefta- „ te amplius non funt.

Ut poftliminio redeant) „ Jure naturæ „ omnia jura in priftinum ftatum reftituun- „ tur

Et quæ extra id genus funt] „ Plures e- „ nim res funt, quæ poftliminio carent ex „ jure eivili.

Ut illa videantur alienata cum fua caufa & fub conditione] „ Dixit enim Auctor „ *num. præcedente*, capientem dominium „ in res capti acquirere fub conditione *ni* „ *poftliminio recipiantur*. Si proinde ca- „ piens rem illam alienat, & in pacatum „ transfert, hic non nifi fub eadem con- „ ditione acquirit.

Ifta vero) „ Quæ fcil. non funt ejus ge- „ neris, ut poftliminio redeant.

Simpliciter) „ His enim rebus alienatis „ conditio talis non ineft, quia poftliminio „ carent, adeoque alienatio pura eft.

Etiam quæ donato) „ Uti Cæfar Dyrra- „ chinis donavit debitum. *Vide fupra c.* 8. §. *f.*

Aut acceptilata funt) „ Uti Alexander „ Theffalis accepto tulit debitum, quod „ Thebanis debebant. *Vide d. c.* 8. §. *f.* & *in-* „ *fr.* §. 9. *n.* 1.

A D. §. VII.

AT *ficut ad poftliminio redeuntem jura redeunt*) „ Nam reverfus omnia priftina „ jura recipit.

Ita & jura in ipfum] „ Hoc eft quod Ulpianus ait, *captivo reverfo ei, & in eum, omnia jura reftituuntur*.

Hinc jam apparet, quid in debitis capti juris fit. Ubi diftinguendum eft, an captus creditor fit, an debitor. Si captus CREDITOR eft, i. e. fi ei debentur vel a cive noftro, vel a pacato, vel ab ipfo hofte, & hoftis eum cogit ut cedat debito, vel illud remittat, debitor non liberatur fi apud nos, vel focios noftros conveniri poteft. *Difp. noftra de poftlim. S.* 5. §. 13. & 14.

Si captus DEBITOR eft, i. e. fi debet civi noftro, vel alii, & cogitur folvere fifco hoftili; vel fi remittitur debitum ab hofte, itidem non liberatur, fed reftitutus folvere debitum tenetur, *dict. Sect.* 3. §. 10. & 14.

Si hoftis ipfum imperium occupat, nec credita, nec debita mutare poteft, nifi publica fint, *ibid.* §. 15, §. 16. Pace facta fi nihil de nominibus dictum eft, jus poftliminii manet, nifi claufula amneftiæ adjecta fuerit, *dict. difp. Sect. IV.* & *feq.*

Latius hæc explicavimus in ipfa difputatione: cujus contenta vide fupra §. 1. *propof.* 9. *pag* 211.

Additio.

„ Noftram fententiam de nominibus, „ & quatenus jus poftliminii locum ibi „ habeat, expofuimus in *Difp. proœm.* „ *XII.* §. 763.

Ac fi nunquam ille hoftium potius fuiffet] „ I. e. ac fi nunquam in hoftium potefta- „ te fuiffet. *Vid. Gron. h.*

A D §. VIII.

POSTLIMINIO *carent qui armis victi hoftibus fe dedetunt*) Quia non per injuriam capti funt, fed voluntate fua fe, fuaque hoftis dominio fubjiciunt. At hoc cafu jus, quod magiftratus in civem fefe dedentem habet, vi occupatum eft; hoc igitur jus cive reverfo magiftratus jure poftliminii recipit, *dict. difp. Section.* 1. §. 15. *feq. Sect.* 2. *th.* 13. Vide fupra §. 1. *prop.* 6. ubi late hanc materiam tractavimus.

Quia pactiones cum hofte factæ valent jure gentium) „ Immo valent jure naturæ. Is „ enim, qui fe dedit hofti, declarat, fe velle „ apud eum manere, eamque fidem hofti „ dat, quam proinde fervare tenetur.

Nec adverfus eas eft poftliminium) „ Quia „ non injuria ab hofte detinetur, fed vo- „ luntate fua. Sed nec magiftratus jure „ poftliminii jus aliquod in civem recipit, „ quia nullum jus in captum, qui domi- „ cilium mutavit habet.

Poftliminium non effe fibi) „ Quia ea le- „ ge dimiffi fuere, ut redirent.

Unde] „ Quia adverfus pactiones poftlimi- „ nium non eft.

In-

Induciarum tempore) Tenor enim induciarum est, ut omnia interim in eodem statu maneant, & de injuria vi agi non possit: suspensum igitur interim est judicium de injuria, in qua sola fundatur postliminium. Adeoque durantibus induciis utraque pars, quæ tenet, quasi mutuo consensu tenet: adeoque jure tenere videtur, *dict. disp. Sect.* 2. §. 33. *Vid. supra.* §. 1. *propos.* 10. *p.* 220.

Qui hostibus deduntur, &c. postliminio reverti) „ Rex enim, qui dedit subditum suum, saltem jus publicum in civem dedit, non jus privatum civis. Adeoque etsi jus recipiendi cessat ratione civis, qui injuriam sibi factam allegat.

Sine ulla scil. pactione] „ Nam si civis consentit, cessat injuria.

AD §. IX.

QUÆRITUR, an civitates, provinciæ, vel integri populi ab hoste occupati, & vi sociorum liberati, postliminio gaudeant? Quod affirmandum putamus; nam ex judicio nostro hostis injuria nostram civitatem occupavit: merito igitur recipimus jus injuria nobis ereptum. Idque verum est, etsi civitas nolit in potestatem prioris imperantis redire; quia singuli de suo quidem jure privato civitatis, non civitas de jure imperii disponere potest. *Vid. dict. disp. Sect.* 1. §. 26. *Hottom. qu. illustr.* 5.

Additio.

„ Quæstionem hanc Auctor jam supra proposuit *lib.* 2. *c.* 4. §. 14. eamque repetit *infra* §. 12. Id autem quæritur, *an illi populi, qui liberi fuerunt, pristinam recipiant libertatem si vel ipsi se virtute bellica, vel socii eos eximunt hostili imperio?* Grotius id affirmat, & duplicem addit exceptionem: 1. si victor ex voluntate tacita populi jus firmum accepit, *l.* 2. *c.* 4. §. 14. 2. si ipsa multitudo, quæ corpus populi constituit, dissoluta fuerit, *h. c.* § 9. *n.* 1. & §. 12.

„ Equidem regula illa indubie vera est, si populus BELLO NONDUM FINITO sua virtute, vel ope sociorum, hostili imperio eximitur. Nondum enim victus videri potest, quamdiu controversia per ultimam victoriam decisa non est; non autem est decisa si vel ipse populus, vel ejus Rector, spem revertendi retinent, uti si aliena auxilia quærunt, vel si socii causam populi defendunt, & tandem populum hostili imperio eximunt. Cujus rei plurima exempla refert Grotius *h.* §. 9. §. 10. *n.* 3. §. 13. *n.* 1. & *c.* 16. §. 4.

„ Idque obtinet etsi civitas diruta, & cives ejecti, aut venditi fuerint (quicquid dissentiat Grotius *h.* §. 9. & *l.* 2. *c.* 4. §. 14.) Bellum enim finitum non est, quamdiu spes est recipiendæ libertatis, i. e. quamdiu socii causam illius populi defendunt; quod in Sagunto, & Sutriis contigit, *Grot. h.* §. 9. *n.* 1. & *d. c.* 16. §. 4. Neque allegari potest, corpus periisse; quæ est ratio Grotii *h.* §. 9.: nondum enim periit quod adhuc defenditur vel quærendo auxilia, vel per socios.

„ Quæ hactenus dicta sunt, obtinent, etsi populus nolit redire sub imperium Principis. *Vid. lit. b.* & §. 12.

„ Aliud dicendum SI BELLUM FINITUM EST, i. e. si nec populus, nec Princeps amplius resistunt, nec socii causam populi defendunt: tunc enim imperium interiit, & populus alieno imperio subjicitur. Si proinde talis populus, vel Princeps, dissolvere imperium velit, non recipit pristina jura, sed subditi a victore tanquam rebelles, servique contumaces, coerceri possunt: *Vid. Grot. d.* §. 14. & *c.* 2v. §. 11. *in fin.* vel si jugum excutiunt, novus fiunt populus, novaque civitas.

„ Adeo igitur non redintegratur populus, ut si is, qui olim socius fuit, causamque populi contra usurpatorem defendit, postea ex nova causa cum eodem usurpatore bello decertat, ac hunc populum, olim socium, potestati ejus eripit, populus ille non in veterem causam recidat, nec libertatem recuperet, sed novo victori, olim socio jure belli cedat. *Vid. Grot. infr.* §. 12. TUM quia populus ille nunc partem imperii usurpatoris constituit, ejus causam defendit, ejusque judicium sequi tenetur; adeoque victori omnia in eum, tanquam hostem, licent: TUM quia populus ille non amplius est idem populus, cum quo præsens victor olim societatem contraxit; is enim populus esse desiit, adeoque societas sublata est. *Vid. Grot. h.* 2. *c.* 16. & 17.

„ Si victor ipse civitatem bello devictam post aliquod tempus libertati restituit, quæritur, an ea jure postliminii pristina jura

„ jura recipiat? Merito id negamus; nam „ civitas illa semel sublata, & jus imperii „ ei ademtum fuit, adeoque species civitatis interiit. Quicquid igitur libertatis ex nova gratia acquirit, novum jus est. Sed & „ tota ratio postliminii hic cessat; non enim „ res recipitur ab hoste, sed hostis ipse juri suo „ præsenti renunciat. Neque civitas allegat, „ se recipere jura injuria sibi ablata; sed fatetur, ex gratia victoris libertatem sibi „ dari.

„ Recte igitur Grotius ait, Thebanos „ (quibus ab Alexandro victis, & diruta civitate sub corona venditis, a Cassandro „ libertas data fuit) non potuisse antiquum „ debitum a Thessalis petere, quibus Alexander debitum remiserat; Thebanorum „ enim civitas, & populus, qui olim fuit, „ interiit, & nova civitas constituta fuit „ ex gratia victoris.

„ Denique gravis quæstio examinanda superest: *Quid juris sit circa actus victoris medii temporis? An scil. illi subsistant si populus, vel ejus caput, jure postliminii pristinam recipit libertatem?* Resp. Idem hic obtinet, quod supra de actibus Tyranni diximus: nimirum, omnes actus victoris nullos, & ex civitatis liberatæ judicio (quod „ nunc, ea jure postliminii recepta, valet) „ injuriæ peractos videri. Excipe 1. si quis „ per actum illum locupletior factus est cum „ jactura concivis: 2. si actus illi sunt pars „ administrationis: 3. si victor debita exegit, adeoque jure prædæ ea quæsivit. „ *Vid. l. 2. c. 4. §. 15.*

„ Hinc jam facile decidi possunt quæstiones apud Neapolitanos disceptatæ, „ postquam Ferdinandus a Gallis temporibus Caroli VIII. ejectus regnum postliminio cepit.

„ Ad *priorem* enim *exceptionem* pertinent „ sequentia exempla; *I.* Palamedes, capta a „ Gallis Neapoli, carceri inclusus promisit „ 100, & fidejussorem dedit Archiepiscopum, qui Palamedem solvendo illa 100. „ liberavit. Gallis ejectis fidejussor petiit, solutum: opponebat Palamades vim Gallorum, & contendebat, principalem promissionem nullam esse, adeoque & accessoriam. Senatus judicavit, Palamedem teneri ad restitutionem soluti si fidejussor „ coactus solvisset, non si sponte. *Matth. de Afflict. decis. Neap.* 149. *num.* 3. „ Nos utroque casu reum principalem teneri putamus, quia duo hic sunt negotia: „ alterum, quod inter Gallos, & Palamedem intercedit, & quod vitio non caret; „ alterum, quod inter incarceratum, & fidejussorem, & in utilitatem Palamedis gestum, eoque validum est, quia pro pecunia soluta nactus est libertatem. *Conf. Grot. l. 3. c. 19. §. 4.* Neque obstat, fidejussoris obligationem non valere, quia principalis nulla est. Resp. Immo obligatio „ principalis valet; alibi enim dictum est, „ vim, & metum non tollere consensum, „ *l. 21. §. 5. ff. quod met. c.* adeoque accedere ei fidejussor potest.

„ *II.* Galli civem Neapolitanum carceri „ tradiderunt, qui ut se liberaret, rem suam „ vendidit, ac pretium Gallis solvit. Quæritur, an fugatis Gallis rem ab emtore „ vindicare potuerit? Negatur, quia emtor „ bona fide emit, & pretium in utilitatem „ venditoris versum est; nam liberatus est „ illa pecunia. Vid. tamen *Hyppol. in sing.* 306. *& Consil.* 12. *n.* 20.

„ *Secundæ exceptionis* exempla sequentia „ Refert idem Matth. de Afflictis in decisionibus Neapolitanis.

„ *I.* Rex Ferdinandus omnes actus temporibus Gallorum gestos nullos declaravit. *M. de Afflict. dec.* 55. Huic edicto „ convenienter creditor processum, quem „ sub usurpatore incohoaverat, novo dato „ libello redintegrat. Reus exigebat expensas prioris litis: Consiliarii in diversas ivere sententias. *M. de Afflict. dec.* 70.

„ Verior est sententia eorum, qui negabant expensas restituendas esse; non enim „ temerarie litem priorem suscepit. Jus suum „ persequi etiam sub Usurpatoris imperio „ licitum est. Immo Usurpator tenetur jus „ reddere subditis, idque pars administrationis est, fatente eodem Auctore *dec.* 77. *n.* 3. Quod vero postea lis illa nulla „ declarata fuerit, id non ex vitio actoris „ sed ex lege Principis est, qui postliminio „ imperium recepit: cum igitur actoris culpa non sit, nec ad pœnam temerarii „ litigii teneri potuit.

II. Judices Galli dederunt dilationem ad „ probandum: probationes quoque producuntur, rege restituto querebatur, an „ probationes valerent? Ratio dubitandi videbatur, quod omnes actus Usurpatoris, „ adeoque & illa dilatio concessa, nulla declarata fuerit, indeque nova dilatio jam „ peti debuisset. Sed recte decidit M. de

„ Af-

„ Afflictis *dec.* 55. probationes valere, non „ ex ratione, quam ipse allegat, *quia valent probationes factæ etiam sine dilatione data*; sed quia actus Usurpatoris valent „ si pars sunt administrationis: hujus autem pars est jus reddere, &c.

„ *III.* Dilatio ad probandum data fuit „ actori; ante decursum termini Galli advenerunt, & actor fugam cum Ferdinando rege legitimo arripuit. Redux præcludebatur a judice inferiori, qui rationem hanc afferebat, *quod licet status mutatus fuerit, tamen semper fuerit ministrata justitia*, adeoque oportuerit eum dilationem impetrare. *M. de Afflict. dec.* 50. *n.* 3. „ At dilatio ei merito in superiori Consilio indulta fuit, quia jure postliminii „ res in eum statum, quo antea fuit, reducitur, *d. l. n.* 6.

„ *IV.* Hinc apparet, etiam confessiones „ coram Usurpatore factas valere. *Ursell. ad M. de Affl. dec.* 77. *num.* 3. *Capyc. dec. Neap.* 179. Et

„ *V.* Sententias a judiciis ordinariis latas „ vim juris habere: *Ursill. in addit. ad M. de Afflict. dec.* 62. *n.* 1. etsi dissentiat ipse „ *M. de Afflict.* at ex speciali ratione, quia „ Ferdinandus omnes actus Caroli annullavit, *Id Dec.* 55.

„ *Tertiæ exceptionis* exemplum apud eundem Matthæum de Afflictis occurrit. Cives, nimirum, Neapolitani multam regi legitimo debebant pecuniam; adveniente Gallo debitores jussu fisci Gallici solvunt debita. Postquam Ferdinandus recuperavit regnum, diem dixit debitoribus ut sibi denuo eadem debita „ solverent; sed merito liberati sunt illi, „ qui jussu victoris solverunt, quia regis „ ejecti credita cedunt victori jure prædæ: „ *Matth. de Afflict. dec.* 150. *n.* 32. *Conf. supr.* §. 3. *& Diss. proœm. XII.* §. 766. nisi „ debitores in mora fuerint Ferdinando „ solvendi, *ibid.* vel partem saltem victori solverint, etsi quietantia de tota summa data sit, *ibid. n.* 34.

„ An debitores, qui victori id, quod „ vel fisco, vel privatis debebant, solvunt, fugato hoste denuo a creditoribus conveniri possint, late disputatur „ apud *Dec. cons.* 25. *Pet. de Anch. cons.* 64. *Bald. cons.* 228. B. Parens rem decidit in *disp. de postlim. Sect.* 3. *Add. supr. pag.* 211.

Idem & in populis locum habere arbitror) „ Si scilicet civitas, vel regnum in hostis „ potestatem venit.

Ut qui liberi fuerunt, suam recipiant libertatem) „ Jure postliminii.

Si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio) „ Eodem scilicet bello. Nam si „ per ultimam victoriam civitas illa capta, „ & bellum finitum fuit, recepta a sociis „ in alio bello non gaudet postliminio. „ *Vid. infra* §. 12.

At si ipsa multitudo] „ I. e. si civitas esse desiit. *Vid. supra l.* 2. *c.* 4. §. 14. *l.* 2. „ *c.* 22. §. 11.

Verius puto, non eundem populum censeri) „ Sed novum populum, novamque civitatem; quæ non succedit in jura prioris civitatis, utpote extinctæ penitus.

Nec postliminio ret restitui ipso gentium jure) „ Eodem modo, uti homo captus, qui „ moritur apud hostes, postliminio restitui „ nequit, *l.* 18. *ff. capt. & postl.* §. 5. *Inst. Quib. mod. patr.* Jus enim, quod desiit, „ non potest postliminio redire.

Partium dissolutione plane interit) „ I. e. „ desinit esse populus, specie quippe populi sublata: adeoque frustra de ejus restitutione quæritur.

Eo; quod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit) „ I. e. in animo „ illo tuendi jura universitatis suo arbitrio. *Vid. l.* 2. *c.* 9. §. 6.

Non ergo Sagunti civitas) „ Quæ tota destructa civitas esse desierat. Sublata igitur videbatur communitas juris, eoque „ species populi. Dissentit Gronovius, „ quem vid. *h. l. & conf. Liv. l.* 21. *c.* 14. „ *&* 15. *Just. l.* 5. *c.* 4. *Diod. Sic. l.* 17. *c.* 13. „ *Plut. in Alex. c.* 19. *&* 20.

„ Equidem ejus sententia intuitu civitatis Sagunti vera est; at rationes ejus „ non concludunt: nam Saguntinorum civitas, utut diruta, non desiit esse civitas; etsi enim bello occupata, & distracta fuerit, non tamen species interiit, quia ope sociorum Romanorum se „ defendebat, adeoque bellum finitum „ nondum erat. Sane, Saguntum eodem „ bello & civitatem, & libertatem recepit. *Liv. l.* 38. *c.* 39.

„ Exemplum Thebæ dissimile plane esse, statim probabimus. Sed & Judæi „ bello victi, & ex nova gratia restituti „ sunt ab ipso victore; adeoque nec hoc „ exemplum huc pertinet: uti nec exempla Capuæ, & Carthaginis.

Ne-

Neque Thebæ „ Thebani non jure post-„ liminii restituti, sed a victore ex nova „ gratia pristina libertate donati sunt, adeo-„ que hoc exemplum huc non pertinet. *Vid.* „ *supr. c.* 8. §. 5. *n.* 2. *c.* 12. §. 8. *n.* 4.

Non esse Thebanis postliminio restitutum) „ Diximus enim, Thebas interiisse, adeo „ que & jura ei inhærentia. Conf. *c. pre-* „ *ced.* §. *fin.*

Tum quod novus erat populus) „ Ex no-„ va gratia victoris populus factus.

Tum quod Alexander, &c. hoc jus aliena-re poterat, & alienaverat] „ Jure enim vi-„ ctoriæ omne jus civitatis Thebarum in vi-„ ctorem transiit, qui proinde de suo ju-„ re disponere, i. e. debitum remittere „ potuit. *Vide supr.* §. 1. *propos.* 7.

Et quia creditum non in eorum est nu-mero, quæ postliminio redeunt) „ Immo con-„ trarium demonstravimus in *Dissert. proœm.* „ *XII.* §. 763. Sane, jus exigendi, quod „ nobis competit, ex judicio nostræ civita-„ tis injuria ablatum est; adeoque resti-„ tuti omnia jura recipimus etiam apud „ pacatos: uti ipse Auctor alibi proba-„ vit. *Vid. supr.* §. 6. *n.* 1.

2 *Quod de civitate diximus*) „ Dissoluta „ civitate eundem populum non censeri, „ nec eum postliminio restitui, diximus „ *num. præced.*

Matrimonium non censebatur postliminio restitui) „ Immo dissimillimum est exem-„ plum; nec ullibi in jure Romano traditur, „ matrimonium postliminio carere. Sane, „ captus, & reversus per postliminium omnia „ pristina jura recipit, adeoque nulla ratio „ dari potest, cur jura matrimonii exci-„ piantur. Sed & eadem ratio hic obti-„ net, quæ in aliis juribus: nam injuria „ hostis matrimonium interruptum fuit. „ *Vid. l.* 19. *pr. capt. & postl.*

„ Neque obstat *l.* 14. §. 1. *De Captiv.* ibi: „ *Non enim ut paterfamilias, ita uxor a ma-* „ *rito recuperari potest; sed consensu demum* „ *redintegratur matrimonium.* Conf. *l.* 8. *ff.* „ *eod.* Resp. Non asseritur, *uxorem a ma-* „ *rito non recipi postliminio*, sed eam non „ recipi NB NB. *uti paterfamilias recipit fi-* „ *lium*: pater enim recipit filium *etiam in-* „ *vitum*; Maritus autem recipit uxorem *non* „ *nisi volentem*. Dissolvitur igitur matrimo-„ nium non ob defectum juris postliminii, „ sed quia uxor divortium facit. Unde pœ-„ nas diffidii dat, *L.* 8 *ff. captiv.* quod ve-„ rum non esset si maritus reversus jura pri-„ stina, i. e. jura matrimonii non reciperet.

„ Neque porro obstat, quod captivitate „ matrimonium dirimatur, *L.* 1. *ff. de Di-* „ *vort. L.* 36. *ff. sol. matr.* nec subsistat „ etsi uxor velit. *L.* 12. §. 4. *captiv.* „ Resp. dirimitur matrimonium sub condi-„ tione, nisi postliminio redierit; adeo-„ que matrimonium in suspenso est. Si „ revertitur maritus, nunquam servus fuis-„ se videtur, adeoque redintegratur ma-„ trimonium: si non redit, uxor ex mo-„ mento captivitatis vidua fuisse videtur.

„ Hunc eventum igitur exspectare uxor „ tenetur, adeo ut si de vita capti mariti „ constet, uxor ad secunda convolare vota „ nequeat; & si de vita dubitetur, elapso „ demum quinquennio alii nubere possit: „ atque hactenus jura nuptiarum retinere „ dicitur in *L.* 6. *ff. de divort.* Si his ne-„ glectis ad secunda vota properat, pœ-„ nas diffidii dare tenetur. *Vid. rubr. ab* „ *hac alteram*. Certissimo indicio, postli-„ minio redintegrati matrimonium.

Quo dissolubilia erant conjugia) „ Nam in „ eo similitudinem cum civitate dissoluta „ constituit.

Sed novo consensu redintegrari) At si „ uxor non vult consentire, non dirimitur „ matrimonium ob defectum postliminii; „ sed ob divortium: quod autem impune „ non facit. *L.* 4. *ff. capt. & postl. Nov.* „ 22. *c.* 7.

AD §. X.

QUALE *sit jure gentium postliminium in liberis hominibus*) „ Jus postliminii ab ipsa „ natura esse, diximus, non ex jure gen-„ tium voluntario; quale non datur. 1

Cæterum, jure civili) „ Auctor hic re-„ censet differentias inter jus civile, & jus „ gentium, circa materiam postliminii; nam „ jus gentium voluntarium, additis exce-„ ptionibus, aut conditionibus, jure ci-„ vili restringi posse, ait At duo hic notan-„ da sunt: 1. jus gentium non dari, adeo-„ que frustra quæri, quomodo a jure civili „ differat. 2. Jus civile in paucissimis jura „ naturæ circa postliminium mutasse. *Vid.* „ *supr.* §. 1. *n.* 1. *ad rubr. Ut quæ Juris* „ *gentium.*

Id ipsum jus) Scilicet, jus gentium vo-„ luntarium.

Quod ea attinet, quæ intra civitatem agun-

aguntur] „ I. e. quod ad jura civium at-
„ tinet; non vero quatenus jura illa ex-
„ traneis communia ſunt, quia leges ci-
„ viles extraneos non obligant.
Adſtringi additis exceptionibus] „ Ita
„ enim, ait, jure Romano excipi transfu-
„ gas, *n. 6.*
Aut conditionibus] „ Quo refert, quod
„ apud Romanos, qui redemtus eſt ab
„ hoſte, redemtori ſervire teneatur, do-
„ nec pretium reſtituerit, *n.* 2.
Et produci ad alia commoda) „ Quo re-
„ fert, quod omnes res, omniaque jura
„ capti perinde habeantur, ac ſi nunquam
„ captus fuiſſet: quod uſucapta, vel non
„ utendo finita, remediis juris conceſſis re-
„ cipiat, *n. 3. &c.*
Jure civili Romano, &c. exemti ſunt transfugæ) „ Immo id ſequitur ex ipſa ra-
„ tione naturali, & ex natura juris poſtli-
„ minii: utpote quod obtinet niſi civis
„ noſter injuria hoſtis capiatur, non ve-
„ ro ſi civis ultro ad hoſtes profugit. *d.*
„ *diſp. Sect.* 3. §. 24. Unde etiam amne-
„ ſtia pace ſtipulata ad transfugas non per-
„ tinet, *d. diſp. Sect.* 3. §. 24.
Etiam filii familias] „ Scilicet, ſi trans-
„ fugæ ſunt; quia qui ad hoſtes deficiunt,
„ amittunt civitatem: *l.* 5. §. 1 *cap. min.*
„ jura igitur, quæ ex ſuo delicto amiſerunt,
„ recipere poſtliminio non poſſunt.
In quos patri videtur ſalva eſſe debuiſſe poteſtas illa patria] „ Adeoque etſi ipſe filius
„ poſtliminio non gaudeat, æquitati tamen
„ naturali conveniens eſſe videtur, ut ſal
„ tem jus patriæ poteſtatis jure poſtliminii
„ reſtituatur. Reſp. 1. Pater non amiſit jus
„ ſuum injuria hoſtis, ſed injuria filii, qui
„ ſua voluntate ad hoſtes transfugit; adeoque
„ tota ratio poſtliminii ceſſat. Jus autem in
„ filium ideo non recipit, quia hoſtis lo-
„ co habetur, *l.* 19. §. 4. *captiv.* adeoque
„ pater ſic eum amiſit, uti patria. *d. l.* §.
„ 7. Utroque autem modo jura patriæ po
„ teſtatis etiam intuitu patris extingueban-
„ tur, §. 3. *Inſt. Quib. mod. patr.* Sed &
„ transfuga in pœnam amittebat civitatem,
„ *d. l.* 5. adeoque & ex eo capite deſi-
„ nit eſſe in poteſtate patris. §. 1. *Inſt.*
„ *Quib. mod. patr. l.* 17. *ff. pœn.*
Quæ propria erat Quiritium] „ §. 2. *Inſt.*
„ *de patr. pot.*
Diſciplina caſtrorum antiquior fuit) „ Im-
„ mo Paulus præterea rationem naturalem
„ allegat, nimirum, *quia pater ſic illum amiſit, ſicut patria:* diximus, enim, filium
„ transfugam hoſtem eſſe, eoque mortis
„ reum. Quantum apud Romanos value-
„ rit diſciplina militaris, patet ex *Salluſt.*
„ *Catil. Flor. l.* 1. *c.* 14. *Liv. l.* 8. *c.* 7.
„ *Quintil. d.* 3. *p. m.* 38. *Teſm. b.*
De Manlio) „ Qui filium contra edictum
„ extra ordinem pugnantem ſecuri feriri
„ juſſit, *præpoſita ſalute publica ingenitæ liberorum charitati.* Liv. *l.* 8. *c.* 7.
Prælatum ab eo jus majeſtatis) „ Uti &
„ econtrario liberi patriam parentibus præ-
„ ferre debent: hic alibi dictum eſt, libe-
„ ros reverentiam debere parentibus, exce-
„ ptis cauſis imperii, *l. v. c.* 26. §. 3. *n.* 2.
Deinde Romanis conſtitutum eſt, ut qui redemtus eſt ab hoſtibus, redemtori ſerviat) 2
„ Autor putat, hac lege aliquid detrahi ju-
„ ri gentium; jurique poſtliminii, quia re-
„ demtus non plene liber fit, ſed ſervire
„ cogitur: quod verum non eſt. Nam ita
„ redemtus pleniſſime liber eſt, & omnia
„ priſtina jura recipit, quia ex judicio no-
„ ſtræ civitatis injuria captus aſſeritur, at-
„ que hinc ſervus non eſt, *l.* 2. §. 1. *c. poſtlim.* At quia libertatem meo pretio con-
„ ſecutus eſt, ideo reſtituere mihi pretium
„ etiam naturali jure tenetur, *l.* 6. *C. poſtl.*
„ & quoad exſolvatur, in cauſam pignoris
„ conſtituti merito ſerviles operas præſtat.
„ *L.* 2. *C. Eod. Conf.* §. *ſeq.*
Favore libertatis introductum apparet)
„ Immo id ex ipſo jure naturæ ſequitur.
„ Nam meo pretio libertatem, i. e. jus in
„ res, & operas ſuas, recuperavit. Hacte-
„ nus ergo plus ſuo habet, & locupletior
„ factus eſt ex re mea, indeque mihi id
„ reſarcire tenetur; & ſi alio modo non po-
„ teſt, præſtando operas liberare ſe tenetur,
„ quia alia tunc ſatisfaciendi ratio non eſt.
Et illa ipſa ſervitus, &c. multis modis mitigatur) „ Dixi, plane non eſſe ſervum,
„ etſi operas ſerviles præſtet.
Finitur operis quinquennii) „ Ab initio tri-
„ ennium ſtatutum fuiſſe, ait Harmenopu-
„ lus *l.* 1. *tit ult* §. 33. Juſtinianus quin-
„ quennium definivit. *L. f. C. Capt. &*
„ *poſtl.* Apud Hebræos præfixum eſt ſexen-
„ nium, *Exod.* 21. 2. *Deut.* 15. 12.
Morte quoque redemti jus repetendæ pecuniæ extinguitur) „ Eum enim, dum mo-
„ ritur, quaſi jure pignoris ſublato, nactum
„ poſtliminium, & ſine obligatione debiti
„ obiiſſe, ait Ulpianus in *l.* 15. *ff. Capt.*
„ *& poſtl.* adeo ut filius ab eo relictus ſuus
pa-

„ patri defuncto existat, *d. l.* 15. Unde nec „ mulieris redemtæ, & enixæ liberi sunt „ pignoris loco, *l.* 8. *C. eod.*

Contracto, &c. matrimonio remissum censetur) „ Quia uxor omnium jurium ma- „ riti particeps est.

Redemtæ mulieris prostitutione amittitur] „ Hoc meri juris civilis est.

Multaque alia) „ Vid. *lib.* 20. *ff. Sol.* „ *matr. l.* 21. *C. de SS. Eccles. Nov.* 7. *c.* 8. „ *N.* 115. *c.* 3. §. 13.

Rursum auctum est postliminii jus lege civili) „ Immo ipso jure naturæ captus, „ & reversus, omnes res, omniaque jura „ recipit, quia judicio civitatis nostræ in- „ juria captus censetur.

Quod non ea tantum, quæ in postliminio sunt jure gentium) „ Diximus, jus gentium „ non existere, sed jus postliminii esse ab „ ipsa natura: jure naturæ autem æque, ac „ jure civili omnes res, omniaque jura no- „ bis ab hoste erepta, postliminio gaudere, „ demonstrabimus *infra* §. 13. *seq.* & pauca „ saltem jure Romano excipi.

Sed res omnes, jura omnia) „ Id non „ demum jure civili statutum est, sed ipsa „ ratione naturali captus, & reversus, om- „ nes res, omniaque jura recipit. Vid. *supr.* „ *ad* §. 1. *n.* 1. *rubr. Ut quæ juris gentium* „ *&c.* Conf. *l.* 5. §. 1. *l.* 22. §. 1. *ff. Captiv.* „ §. 5. *Q. M. p. p.* 5.

Nec aliud quæsitum est in judicio] „ I. e. „ Non quærebatur, an reversus jura recipe- „ ret: nam id extra omne dubium erat.

Messenios, cum longo tempore serviissent, tandem & libertatem, & regionem recepisse) „ Gronovius miratur, cur Auctor his po- „ pulis concedat postliminium, cum Sa- „ guntis, & Thebanis id negaverit §. præ- „ cedenti. *Verba ejus vid. h. l.*

„ Si dicendum quod res est, frustra hic „ de jure postliminii quæritur. Civitas hæc „ non bello recepta, sed ex mera gratia a „ populo victore pristinæ libertati post 70. „ annorum servitutem restituta est; adeo- „ que eadem hic ratio, quæ in Thebanis „ obtinet. Hæc igitur civitas semel exstincta „ non pristina jura recepit, sed novam con- „ stituit civitatem, novusque existit popu- „ lus. Conf. *supra l.* 2. *c.* 9. §. §. 7.

Per usucapionem) „ Si quis rem capti „ bona fide, & justo titulo a non domino „ acquisivit, & longo tempore possedit.

Aut liberationem) „ Si v. g. debitor per „ acceptilationem vel a filio capti, vel a „ cognatis (quibus bona interim concessa „ sunt. *Vid. l.* 3. *C. postl.* *l.* 15. *ff. Ex quib.* „ *caus. maj.*) factam liberatus est.

Actione rescissoria restituuntur) „ Rever- „ sus rem rescissa usucapione petere potest, „ i. e. ita petere, ut dicat, possessorem u- „ su non cepisse, & ob id suam rem esse, „ § 6. *Inst. de act. Conf. l.* 18. *C. postl.* & „ *d. l.* 15. Etsi igitur lege civili jus capti „ propter usucapionem exstinctum sit, ta- „ men eadem lex succurrit capto, eum re- „ stituendo in integrum: ex æquitate illa „ naturali, quod injuria captus sit, & hæc „ injuria ei obesse non debeat.

Is comprehenditur, qui in hostium est potestate) „ Adeoque hæc absentia est justa „ restitutionis causa: *L.* 1. §. 1. *ex quib.* „ *caus. maj. l.* 11. *l.* 12. *l.* 14. *l.* 15. *ff. Eod.* & „ per id tempus, quo captus est, jus læ- „ sum corrigitur, ne obsit, vel prosit quod „ evenerit, *l.* 1. *pr. eod.*

Venit ex jure Romano antiquo] „ Quo „ auctum esse jus Gentium, Auctor putat. „ At demonstrabimus, id ex æquitate na- „ turali fluere.

Lex Cornelia etiam hæredibus consulit) „ Adeoque hactenus quoque jus gentium „ auctum esse per jus civile, putat. Sed „ potius dicendum, legem Corneliam testi- „ tuisse jus naturæ, uti supra *ad* §. 1. *n.* 1. „ demonstravimus. Nam ante legem Cor- „ neliam bona captorum, contra rationem „ naturæ, & odio captivorum, fisco cede- „ bant. *Vid. rubr. ad hanc tertiam. Lex* „ Cornelia demum & hæreditatem, & hæ- „ redes fecit. *L.* 18. *pr. ff. ad L. Falc.*

Bona eorum conservans, perinde quasi &c. eo tempore, quo captus est, decessisset) „ Prætor enim legem Romanam (qua ci- „ ves nostri ab hoste capti etiam in no- „ stra civitate pro servis habebantur) mu- „ tare non potuit; adeoque per fictionem „ supponit eos nunquam servos fuisse. *Vid.* „ *supr. ad* §. 1. *n.* 1.

Quæ jura civilia si tollas) „ Rectius jus „ Prætorium si tollas. Nam si lex Cornelia „ non conservaret bona captis, eorumque „ hæredibus, vigore juris civilis veteris „ bona cessura fuissent fisco.

Bona ejus futura fuissent occupantium) „ Cum enim captus ex hypothesi veteris „ juris Romani servus factus fuerit, adeo- „ que nec parentes, nec liberos, nec agna- „ tos habere crederetur, bona ejus tan- „ quam res nullius cedere debebant occu-

„ panii, vel ex more Romano jure bonorum vacantium fisco. *L.* 31. *ff. jur. fisc.*

„ *Quia qui apud hostes est, pro nullo habetur*) „ Vid. *l.* 32. *R. J. l.* 7. *pr. ff. Falſ.* i. e. pro non exiſtente, & pro civiliter mortuo: *l.* 209. *R.J.l.* 59. *pr. Cond. dem.* adeoque bona ejus pro vacantibus habentur, atque ideo fisco cedunt, *l.* 31. *J. fisci*. Hoc jus Civile apud veteres Romanos receptum mutavit Prætor Cornelius Sylla.

Nihil reciperet præter ea, quæ jure gentium postliminium habent) „ Sæpius diximus, jus gentium non dari, adeoque fruſtra quæri, quid jure gentium poſtliminio redeat.

„ Ex præcedentibus reperiendum eſt, legem Corneliam per modum fictionis ſuppoſuiſſe, cives noſtros ab hoſte captos nunquam ſervos fuiſſe, atque Prætorem ex hoc capite, ſive moriantur, ſive revertantur, ipſis, eorumque hæredibus omnia jura ſuæ civitatis conſervare. *Vid.* §. 1. *n.* 1.

„ At diximus ſimul ibidem, Prætorem circa actus intermedios ſervi nihil mutaſſe, adeoque hos actus, etiam poſt legem Corneliam, nullos manſiſſe; & Imperatorem Leonem demum conſtituiſſe, ut diſpoſitiones a capto factæ in ſua civitate effectum juris habeant. *Nov. Leon.* 140. Quo ipſo jus naturæ circa poſtliminium pleniſſime reductum eſt.

Quod vero captivorum bona, &c. fisco cedunt) „ Non vero occupantibus.

De his, qui redeunt) „ I. e. de perſonis, quas *reverti*, Auctor ait. *Vid.* §. 3.

Videamus de his, quæ recipiuntur) „ I. e. de rebus: has enim *recipi*, dixit *d.* §. 3.

A D §. XI.

SERVI, *& ancillæ*) „ Cum enim ipſa perſona ſervorum, omniaque eorum jura, tes, ipſæque actiones, in noſtra ſint poteſtate, RERUM nomine veniunt.

Etiam ſæpe alienati) „ I. e. etiamſi non amplius ſint in hoſtili poteſtate, ſed alterius, qui ab hoſte emit; nam emit captum cum ſua qualitate, i. e. ſalvo jure poſtliminii.

Etiam ab hoſte manumiſſi) „ Adeo ut receptus non habeatur pro libertino, ſed pro ſervo, quia ex judicio noſtræ civitatis injuria domino ereptus eſt, adeoque ab hoſte manumitti non potuit.

Quia hoſtium jure manumiſit) „ Senſus eſt, quod hoſtis noſtræ civitati, ejuſque juri præjudicium facere nequeat.

Ut aut revera habeatur a veteri domino) „ Civis igitur captus ſtatim poſtliminio redit, ubi ad præſidia noſtra revertitur, *l.* 29. *pr.* & §. 3. *de Capt. & poſtl.*

„ At ſervi noſtri ab hoſte capti nondum poſt iminio recepti videntur ſi intra fines noſtros redeunt, ſed tunc demum ſi in poteſtatem domini recipiuntur: *l. ſ. ff. capt. & poſtl.* Quamdiu enim ſervus ille animum non habet redeundi in poteſtatem domini, non poteſt dici in domini cuſtodiam rediiſſe. *Dict. l. ſ.* Conf. *l.* 26. *ff. Eod.*

Aut haberi facile poſſit] „ Immo etſi haberi facile poſſit, nondum tamen eſt in prioris domini poteſtate, *l. fin. ff. captiv. & poſtl.*

Sufficiat eas intra fines eſſe perductas) „ Quia tunc ſunt in cuſtodia publica, *l.* 19. §. 3. *ff. poſtl.*

Ad poſtliminii jus in ſervo id non erit ſatis) „ ſervus enim, qui non habet animum revertendi, ſed latet, nondum eſt in poteſtate domini prioris: adeoque receptus dici nequit.

Niſi & cognoſcatur] „ Rectius, niſi in poteſtate domini prioris conſtituatur.

Nondum receptus Paulo videtur) „ Quia nondum habetur a vero domino.

Hac in parte a rebus inanimis diſtat, &c.) „ Res enim receptæ videntur ſtatim, ac intra præſidia noſtra revertuntur: ſervi autem non niſi animum habeant revertendi in poteſtatem domini, etſi in priſtina degant civitate.

Ita viciſſim ab homine libero in eo diſtat) „ Liber homo non niſi volens utitur poſtliminio: *vid. ſupra* §. 5. at ſervus etiam invitus recipitur. Nam ille habet liberam facultatem e jure ſuo domicilii diſponendi; hic vero jus domino quæſitum auferre ſua voluntate nequit.

In eo requiritur, qui ſe recepturus eſt] „ Rectius ita: requiritur id in eo, in cujus libertate eſt, reverti velit, an non; non vero in eo, cujus voluntas ab alio dependet, & qui in aliena poteſtate eſt, in quam reverti etiam invitus tenetur. Atque hoc eſt, quod Sabinus in *l.* 12. §. 9.

„ §. 9. *cap. & postl.* ait, de suo jure civi„ tatis cuique statuendi liberum esse, non „ vero de jure dominii, utpote quod alte„ rius est.

2 *Ab hoc gentium jure*) „ Tale non dari, „ sæpius diximus.

Servos transfugas) „ Liber homo trans„ fuga non recipit postliminio pristina jura, „ quia non injuria hostis captus est, sed „ sua voluntate domicilium mutavit, & ho„ stis factus est, in quem, si recipitur; „ omnia, quæ in hostem, licent.

„ Secus in servo transfuga: hic enim fu„ ga sua jus domino quæsitum aufert, ad„ eoque receptus ei restitui jure postlimi„ nii debet; *l. 19. §. 5. ff. capt. & postl.*

Dominus pristinum jus recipit) „ Quia „ hoc ei fuga servi auferri nequit.

Ne contrarium jus non tam ipsi injurio sum sit, &c.) „ Rationis a Paulo allegatæ „ sensus hic est, quod injuria non fiat ser„ vo, qui ex judicio nostræ civitatis sem„ per servus permanet: eum econtrario, si „ ex judicio civitatis nostræ dominus jus „ suum non reciperet, jus domino damno„ sum statueretur.

De servis, qui virtute militum recuperantur) „ Servi igitur nostri ab hoste ca„ pti, & postea militum nostrorum virtute „ recepti, non prædæ loco militibus ce„ dunt? quia milites ea, quæ injuria no„ bis ablata sunt, recuperare, & jura no„ stra tueri tenentur, *l. 12. C. de postlin.*

Quod ad res omnes male a quibusdam trahitur) „ Immo eadem est utrobique „ ratio: nam milites rerum nostrarum do„ minum defendere, non vero sibi quæ„ rere debent, nisi lege aliud statutum sit.

3 *Qui ab hostibus redemti sunt servi, pristini &c. fiunt redimentis*) „ Non jure ser„ vitutis, sed pignoris, *l. 2. §. 1. C. postl.*

Oblato demum pretio postliminio recipi intelliguntur) „ Adeoque ingenuitati non re„ stituuntur redemti, nisi pignoris vinculo „ sublato, *l. 2. l. 6. l. 17. c. Jur. postl.* sive „ per donationem, *d. l.* 2. sive per remissio„ nem, *l. 11. eod* sive nuptias cum redem„ to contrahendo. *l. 13. eod.* Non tamen „ manent servi, *d. l.* 2. Hinc nuptiæ cum „ redemta contrahuntur, *d. l. 13.* hæredi„ tates interim delatas sibi acquirit, *l. 15.* „ *c. eod.* Et si redimens vel nolit accipere „ pretium, vel accepto pretio nolit redem„ tum ingenuitati restituere, actio contra „ eum datur, *l. 6. C. eod.* Denique si „ lytron redemto remittitur, non fit li„ bertus, sed est ingenuus, *d. l. 11.*

„ Si redemtus non habeat unde pretium „ redemtionis solvat, triennii, vel quin„ quennii operis eum liberari, diximus „ supra §. 10.

Verum, hæc subtilius explicare juris civilis interpretum est) „ Jus naturæ cum jure ci„ vili in genere convenit; nam utroque „ jure redemtus statim liber fit: at quia „ æquitati naturali convenit ut redimens „ pretium recipiat, & ut redemtus, qui „ pretio alieno libertatem recuperavit, de„ bito hoc se liberet, merito redemtor o„ peris redemti, si aliud nihil in bonis ha„ beat, uti, ac ex iis satisfactionem sibi „ quærere potest; id enim tantundem est. „ Adeoque redemtus non est in servitute, „ sed pignoris vinculo tenetur; indeque „ cum effectu postliminium non obtinet „ nisi vinculo illo soluto; unde ex com„ munis utilitatis ratione id deducit Im„ perator in *l. 6. C. postl.*

Posterioribus legibus mutata sunt nonnulla) „ Quo pertinet, ut si pretium solvere „ non possit, præstitis per triennium ope„ ris libertati pristine restituatur.

Ad reditum invitarentur) „ Eodem mo„ do, uti hodie deserentibus militiam re„ missio pœnæ promitti solet.

AD §. XII.

ILLA *quæstio magis ad nos pertinet*) „ Nimirum, quæstio de servitute publica „ populorum. In præcedenti enim §. egit „ de servis privatis, eamque materiam „ magis ad subtilitates juris civilis perti„ nere, dixit *n. fin.*

An & populi, qui alieno imperio subjecti fuerunt, in veterem causam recidant), „ Passim „ hanc quæstionem proposuit Grotius in hoc „ opere. PRIMO enim in *l. 2. c. 4. §. 14.* „ quæsivit, *an liber populus bello victus recipiat libertatem pristinam, si sua virtute se liberat?* eamque quæstionem affirmative „ decidit, quia quod *vi* partum est impe„ rium, vi dissolvi posse, putat, nisi capiens „ ex voluntate populi saltem tacita jus „ acquirat, *ibid. n.* 1. Sed & sine vi po„ pulum pristinum libertatem aliquando re„ cipere, ait, per tacitam victoris derelictio„ nem; nam longam regis patientiam suffi„ cere posse ad pariendam libertatem, *ib. n.* 2.

SE-

SECUNDO supra §. 9. quæsivit, *an liber populus victus pristinam recipiat libertatem, si vis sociorum eum eximit hostili imperio?* Ubi distinguit Auctor, an populus dissolutus sit, an non. Priori casu verius putat; non eundem populum censeri, nec ei postliminium esse, quia corpus plane interiit; indeque nec Sagunti civitatem octo post excidium annis nec Thebas XX. ab excidio annis restitutas, pristina jura recepisse.

„ TERTIO quærit hoc §. *an populi, qui subjecti alieno imperio fuerunt, in veterem causam recidant, si vel ab eo, cujus imperium fuerat, vel a sociis, hosti eripiuntur?* Auctor distinguit duos hos casus, & priori casu populum redire sub prioris principis imperium, docet; posteriori autem casu idem obtinere, ait, quod in servis, qui pristino domino restituuntur etiam inviti, *h. c. 9.* §. 11. *n.* 2. nisi sociali fœdere aliud dictum sit, ut scil. populus ille cedat socio, *d.* §. 12.

„ Nostram sententiam exposuimus supra „ §. 9.

Quod tractari potest si non is, cujus imperium fuerat, eos hosti eripuisset) „ Scil. durante eadem belli causa: nam si is, qui imperium ante habuit, eundem populum in alio bello hosti eripit, negamus, populum in veterem causam recidere.

Sed sociorum aliquis] „ Sic Ariarates Cappadociæ rex consilio Demetrii regis Syriæ, ejusque viribus, regno pulsus, a Senatu Romano restitutus est. *Liv. epit. l.* 47. Ariobarzanes a L. Cornelio Sylla in regnum Cappadociæ reductus est. *Liv. epit. l.* 70. Ita Sagunti a Romanis liberati, & restituti sunt. *Vid. supr.* §. 9.

Puto hic idem dicendum, quod in servis) „ Qui pristino domino restitui debent, etiam inviti. Pari ratione populus a sociis receptus in pristinam causam recidit, etiam invitus: & hactenus argumentum a servo recepto ad populum receptum valet.

„ Bene autem notandum est, hæc vera esse si populus ille *eodem bello*; & ex eadem causa a sociis liberatur: si enim *bello finito* ex alia causa populus illo ab his, qui olim socii fuere, capitur, populus ille non in pristinam recedit causam sed capienti jure victoriæ acquiritur.

Nisi sociali fœdere aliter convenerit) „ Si inter socios pactum intercessit, ne populus, qui alieno imperio subjectus est, si ope sociorum liberatur, recidat in pristinam causam, cessat postliminium.

A D. §. XIII.

„ QUÆRIT Auctor, quænam res postliminio recipiantur? & distinguit inter res mobiles, ac immobiles, & has solas postliminio recipi, ait. At demonstravimus; jure naturæ, & Romano, etiam res mobiles pristino domino restitui debere. *Vid.* §. 14. *seq.*

Agri) „ Quo pertinent urbes, provinciæ, vi hostili ereptæ, &c.

Ex quo aperte eo accedere amplius non possunt) „ Rectius, ex quo aget in nostra est potestate, adeo ut licet hostis armatus ingredi possit, id ei non impune liceat.

Alibi) „ *Vid. c.* 6. §. 4. & *supra* §. 2.

Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis) „ Auctor non inspexit Novellam XXXVI, quam tamen in margine allegat: ibi enim erepta a Vandalis veterum possessorum hæredes usque ad tertium gradum vindicare quidem possunt intra quinquennium ab illa constitutione: at speciatim excipitur legitima præscriptio. Præsens igitur possessor tueri se potest præscriptione 30. annorum *Goth. ad h. Nov. lit. k.*

De omni jure, quod solo adhæret) „ De usufructu nimirum, servitute, hypotheca, &c.

Pristino statui restitui, scripsit Pomponius] „ Ratio hæc est, quod res sacræ ex judicio nostræ civitatis injuria ablatæ sint; adeoque receptæ restituuntur cum sua qualitate.

Religionem simul cum loco) „ Captus enim locus desierat esse religiosus; *l.* 36. *ff. Rel.*

Comparat jus illud) „ *Vid. l.* 6. *pr. ff. Rer. Div.* JCtus jus illud, *quod solum ædificio occupatum eo collapso littori postliminio redditur*, non comparat cum postliminii jure, de quo hic agitur; nam hoc toto cœlo a priori differt. *Posterius* supponit, rem injuria nobis ereptam esse: *prius* supponit ædificium jure in littore positum, & postea collapsum. Adeoque in eo solo conveniunt, quod utroque casu jus aliquod antiquum restituatur: ita ut

„ ut *posteriori* casu dominus recuperet rem „ injuria ereptam, *priori* casu litus iterum „ fiat nullius, *quasi postliminio*. Sensu igitur „ maxime improprio hoc casu *postliminium* „ accipitur, uti sæpius in jure nostro accipi „ solet. *Add. not. ab hac tertiam.*

Littori redditur] „ I. e. fit nullius: uti „ fuit ante occupationem.

Quare & usumfructum agri recepti restitui, dicendum est) „ Nam omnia jura hostis, „ quippe injuria ablata, domino restituuntur.

Ad exemplum ejus, quod de agro inundato Pomponius respondit) „ Si enim ager „ inundatus postea uno impetu defetitur, „ non tantum jus pristini domini, sed & „ fructuarii redintegratur. *L. 23. l. 24. ff. Quib. mod. usf. am.* At exemplum hoc „ huc non quadrat, quia plane diversa ratio est. Jure enim postliminii ususfructus „ ideo restituitur fructuario, quia hunc quoque injuria ei ab hoste ablatum, asserimus; *l. 19. pr. captiv.* ususfructus autem „ agri inundati pristino possessori restituitur, quia jus prioris possessoris per inundationem non perit: adeoque fructuarius „ usumfructum recipit, non quia injuria „ ablatus fuit, sed quia ususfructus nunquam ejus fuisse desiit. Rationem juris „ naturalis exposuimus in *Differt. proœm. XII. §. 275. n. 11.*

Postliminio redeant) „ I. e. pristinis dominis restituantur.

Omnino] „ I. e. semper.

Si intra quadriennium a receptione vindicetur) Tempus certum ideo præscriptum est; ne dominia perpetuo maneant in incerto.

Et quomodocunque recuperatam] „ Sive „ vi, sive fraude, sive alio modo.

Retinendi jus rex habet] „ Forte in pœnam possessoris, quod non melius eam „ defenderit.

AD §. VIII.

DE *mobilibus generalis in contrarium regula est*) „ In immobilibus igitur Grotius „ obtinere, ait, postliminium, non in mobilibus. Nos in utrisque postliminium „ obtinere, statuimus.

„ *Jure naturæ* dubium id non est, quia „ eadem in mobilibus militat ratio, quæ in „ immobilibus. Ideo enim res immobiles si „ ab hoste captæ, & a nostris receptæ sunt, „ postliminio gaudent, quia ex judicio nostræ civitatis injuria nobis ereptæ sunt. „ At res mobiles eadem injuria nobis eripiuntur. Idque etiam de rebus pacatorum „ captis, & a nobis receptis, verum esse, „ ex historia Abrahami apparet, qui res „ Sodomorum ex hoste receptas dominis „ restituit. *Vid. Grot. l. 3. c. 16. §. 3. n. 2.*

Sane, *Jure Romano* hæc ratio allegatur „ in casu, ubi civis nostræ civitatis captus „ postea revertitur: de hoc enim casu Paulus ait, naturali æquitate introductum esse „ *ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos redisset, pristinum jus suum reciperet*, *l. 19. pr. ff. captiv.* Atdiximus, eandem rationem obtinere in rebus mobilibus.

„ Hinc idem Paulus definit postliminium „ quod sit *jus* REI *amissæ recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, &c. constitutum*. Quæ definitio generalis est, & ad omnes RES pertinet.

„ Sane, res, quæ apud hostes sunt, legari posse, ait JCtus in *l. 9. Legat. 1*; „ additque rationem, quia spe postliminii „ sustinentur. Sed & legibus Romanis cautum est, ut res ab hoste captæ in divisionem hæreditatis venire possint, cum „ cautione, si postliminio redierint. *L. 22. §. 5. l. 23. ff. Fam. ercisc.* Quæ leges absurdæ forent si res mobiles postliminio „ non reciperentur.

„ De servis (qui rerum nomine veniunt) „ constat, quod si ab hoste capti a nostris „ virtute militum recipiuntur, pristino domino restitui debeant, *L. 4. l. 19. §. fin. l. 30. ff. captiv. l. 10. l. 12. C. postl.* Ratio, quæ allegatur, generalis est, & æque ad alias res mobiles pertinet. *Receptos enim*, ajunt Imperatores, *non captos judicare debemus, & militem defensorem oportet esse decet, non dominum*, d. l. 12.

„ Confirmantur prædicta exemplo Romanæ gentis, quæ prædam publico edicto, „ citatis dominis, per aliquot dies exponere „ solebat, ut domini res suas nosse, & recipere possint, apud *Grot. l. 3. cap. 16. §. 3. ibique not.* Idque moribus quoque fieri „ solere, docet B. Par. *in Disp. de postl.* „ & Danæus *in Aphor. pol. p. m. 294.* ubi „ addit, *alias nos prædones nostrorum subditorum, & sociorum futuros.*

„ Equidem jus Romanum quasdam res „ ab hoc postliminii jure excipit, nimirum „ *naves, quæ in bello usum non habent*, „ item *arma, vestes, &c.* At hæ exceptiones firmant regulam in casibus non exceptis

„ ceptis, earumque rationem specialem sta„ tim explicabimus.

„ Neque *obstat l.* 28. *ff. cap. & postl.* „ ubi res, quæ prædæ cedunt, non „ habent postliminium: capta autem ab „ hoste cedunt prædæ, *L.* 5. *§. f. A. R.* „ *D.* Resp. capta ab hoste, adeoque res „ hostiles, prædæ omnino cedunt, res au„ tem nostræ, ex hoste receptæ non vi„ dentur captæ, *l.* 12. *C. postl.* sed pro „ non captis censentur; *Grot. l.* 3. *c.* 16. „ §. 1. adeoque nec pro præda haberi „ possunt.

Ut postliminio non redeant) „ Adeoque „ pristinis dominis non restituantur,

Sed in præda sint) „ I. e. cedant capi„ enti.

Ut hæc opponit Labeo) „ In *l.* 28. *ff.* „ *captio*. Equidem verum est, aliud esse „ postliminio redire, aliud in præda esse; „ contradictionem enim inferret, rem pri„ stino domino restitui debere, & eam „ cedere debere occupanti. At negamus, „ res nostras mobiles ab hoste captas, & a „ nostris receptas, jure Rom. in præda esse, „ nisi in casibus exceptis: nimirum, in na„ vibus lusoriis, in armis, & vestibus mi„ litum, in bonis trasfugarum, &c.

Ubicunque reperiuntur, manent ejus, qui emit) „ Cum satis probatum sit, & jure „ naturæ, & jure Romano res mobiles post„ liminio recipi, sponte sequitur, totas non „ esse si quæ commercio paratæ ad alios per„ veniunt, quia emtor rem emit cum sua „ qualitate, adeoque cum postliminii onere.

Nec apud pacatos reperta) „ Quia non„ dum postliminio recepta est, quæ apud „ pacatos, seu medios reperitur.

Aut intra fines perducta) „ Si res no„ stra ad fines nostros perducitur, veteri „ domino omnino rem vindicandi jus est.

Excepta, quæ in bello usum habent) „ Nullibi hoc in jure Romano traditur. „ Diximus enim, eo jure omnes res mobi„ les, & immobiles postliminio gaudere, i. „ e. pristinis dominis restitui debere, sive „ usum in bello habeant, sive non habeant. „ Sane, ancillas postliminio recipi a pri„ stino domino, notorii juris est; *l.* 12. *C.* „ *postl.* illæ autem usum in bello non ha„ bent: e contrario arma, & vestes usum „ in bello habent, nec tamen postliminio „ recipiuntur, *l.* 2. §. 2. *l.* 3. *ff. captiv.*

„ Error Auctoris inde oriri videtur, quia „ Marcellus *navibus longis, atque onerariis*. „ NB. PROPTER BELLI usum *postli„ minium* tribuit, *non vero piscatoriis, &* „ *lusoriis*: unde Auctor in genere con„ cludit, in omnibus rebus, quæ usum in „ bello non habent, postliminium non es„ se. At falsa est consequentia. Nam de „ solis *navibus* quæritur, an illæ postlimi„ nium habeant; & in his *navibus* di„ stinguitur, an usum in bello habeant, „ an non: leges Romanæ noluerunt post„ liminii jura tribuere posterioribus, quia „ naves lusoriæ impedimento magis sunt. „ Hoc igitur jus speciale, & civile est, „ nec ultra naves extendi debet.

Quod idea placuisse gentibus videtur) „ Immo id tantum placuit Romanis in „ navibus piscatoriis, & lusoriis, quæ usum „ in bello non habent.

Ut recuperandi spes ad ea comparanda a-lacriores homines redderet) „ De navibus „ ideo id placuisse vidimus, ne classes nu„ mero navium lusoriarum augeantur, & „ in præliis navalibus impedimento sint.

Ad rem bellicam referebantur) „ At aliam „ rationem disciplinæ militaris fuisse, dixi„ mus.

Quare facile in hoc consensum est) „ Fabu„ lam de communi consensu gentium, inde„ que sequenti jure, passim refutavimus.

Usum autem in bello hæc habere censentur) „ Non investigandum est in res, quæ „ usum in bello habere possunt; nam re„ gulariter omnes res ibi usum habent. Sa„ ne, ad id, ut res postliminio redeant, „ præcise opus non est ut ad pugnandum „ pertineant; sed sufficit si consilio, vel alio „ modo usui esse possunt. *Vid. l.* 19. §. *f.* „ *captiv.* Videndum ergo saltem est, quæ„ nam speciatim a Romanis exceptæ sunt. „ *Ciceronem in Topicis*) „ Operum *tom.* „ 1. *pag. m.* 398. *A.* Exempla hic saltem „ affert rerum, quæ postliminio recipiun„ tur; at alias res non excludit. *Vid. rubr.* „ *fin. h.* §.

Modestinum) „ Nihil apud Modestinum „ in allegata *l.* 4. *ff. captiv.* traditur de „ rebus, quæ usum in bello non habent; „ sed Marcellus in *l.* 2. *Eod.* earum men„ tionem facit.

Naves scil. longæ, atque onerariæ) „ *Vid.* „ *Cron. h. & meybom. de fabrica Trirem.* „ *apud Græv. Tom.* 4. *pag.* 571. *lit. B.*

Muli) „ In legibus Romanis nihil de „ mulis dicitur; sed Festus, & Cicero eo„ rum meminerunt.

Sed

Sed clitellatii] „ Vid. *Gron. h.* Sed de „ hac quoque distinctione legibus Romanis „ altum est silentium : immo nec Ælius „ Gallus, nec Festus de clitellis aliquid ad„ dunt ; sed Cicero earum mentionem facit.

Et equa, sed freni patientes] „ *L. 2. ff. captiv.* Cicero quoque idem tradit ; at Fe„ stus, & Ælius Gallus, quod de freno „ additur, omittunt.

Et hæ res sunt, quas & legari recte voluerunt Romani] „ Leges Romanæ in ge„ nere statuunt de rebus, quæ apud hostes „ sunt, legatum valere, *L. 9. ff. leg. 1.* „ propter spem postliminii ; adeoque frustra „ Auctor id restringit ad eas saltem res, „ quæ usum in bello habent.

Et in præstatione familiæ ercifcundæ] „ Dividi, nimirum, inter hæredes possunt „ res, quæ apud hostes sunt, *l. 22. §. 5. l. 23. ff. Fam. Erc.* cum cautione si postli„ minio redierint : hæc igitur dispositio iti„ dem generalis est, nec restringi salva „ ratione ad res, quæ in bello usum ha„ bent, potest.

Arma, & vestis usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant] „ Cer„ tissimo indicio, non in genere verum „ esse, omnia ea redire postliminio, quæ „ in bello usum habent, sed id speciatim „ saltem in navibus statutum esse.

Quia minime favorabiles erant] „ A„ pud Romanos milites ex propriis arma, „ & vestes procurabant, adeoque in pœnam „ amissorum armorum postliminium nega„ batur. *L. 2. §. 2. l. 2. ff. & capt.* Sed id „ intelligendum, puto, de his qui profu„ gi arma abjecerunt. (*vid. rubr. ab h. altera*) adeoque qui ex fuga recepti postli„ minio arma vindicant.

Immo id flagitii loco habebatur] „ *Vid. l. 3. §. 13. ff. Re milit. Franc. Patric. de re militari part. XI. Sect. 4. & 5. Justin. l. 6. c. 8. Ælian. 10. var. 13.*

Arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit] „ Ratio „ hæc additur in *L. 2. §. 1. capt. & postl.* „ adeoque equi semper postliminio recipi„ untur. Sed eadem ratio etiam in vesti„ bus, & armis obtinet, quibus miles etiam „ sine culpa privari potuit. Quid si enim „ saucius post prælium exuatur armis ? „ Crederem igitur, hoc saltem intelligen„ dum esse de illis, qui profugi arma, vel „ vestem abjecerunt. *Vid. ad rubr. ab hac retro alteram.*

Hoc &c. rerum discrimen videtur usum habuisse in occidente] „ Ut scil. ea saltem „ postliminio gaudeant, quæ usum in bel„ lo habent, non alia. Sed ex allegato „ Boetio id non probatur ; immo contra„ rium apparet ex iis, quæ dicta sunt su„ pra *ad n. 1. rubr. octavam.*

Is enim Ciceronis Topica explicans ita videtur de hoc jure loqui] „ Cicero non „ omnia, quæ postliminio recipiuntur, „ recenset, sed exempla saltem quæ„ dam allegat : Sane, debita, & credi„ ta postliminio recipi, extra dubium „ est, neque tamen ea a Cicerone alle„ gantur.

AD §. XV.

AT *posterioribus temporibus, &c. sublata videtur hæc differentia*] „ Immo hodie„ que jus naturæ obtinet, & omnes res, „ etiam mobiles, postliminium habent, nisi „ legibus civitatis aliud statutum sit : quod „ fieri hodie sæpius videmus ad animan„ dum subditos, qui spe prædæ armare „ suis sumtibus naves solent, & qui *Ca„ apers* vulgo vocantur.

Passim enim tradunt morum periti, res mobiles postliminio non redire) „ Atque „ ita in Auditorio Parisiensi summo judi„ catum refert Auctor infra §. 19. Exem„ pla in contrarium attulimus supra §. 15. „ Conf. *B. Par. disp. de postlim. Sect. 2. §. 6. seq.*

Id de navibus constitutum, multis in locis videmus) „ Rationem allegavimus *su„ pra ad §. 14. n. 2. rubr. excepta quæ in in bello, &c.*

AD §. XVI.

IDEO *postliminio non egent, quia dominium nondum mutarunt ex gentium jure*) „ Dic, *jure naturæ* mutatum nondum esse „ dominium ; jus gentium enim non agno„ scimus, quia quamdiu spes est rei recupe„ randæ, subsistit prius dominium. Spes „ autem illa manet quamdiu non pervenit „ ad hostilia præsidia. *Vid. supra §. 2. §. 13. & cap. 6. §. 4.*

Quia jus gentium illis non concessit, ut jus domini mutare possint) „ Quæ ratio ! Unde

„ Unde quæso probari poterit, gentes convenisse ut capta in bello jus postliminii „ obtinerent, non vero capta a piratis?

„ Differentia naturalis hæc est, quod in „ bello, quod inter duas summas potestates geritur, de causæ justitia constare non „ possit, indeque cujusque partis judicium „ in sua civitate valeat; quia superior non „ est, qui de jure, vel injuria cognoscere „ possit. Quando igitur capta ab hoste intra ejus præsidia perveniunt, dominium „ rei mutatur, & ex judicio civitatis hostilis res illæ jure captæ censentur.

„ Aliud est in piratis, qui judicio superioris subsunt, vel injuria se ei eximunt. „ Hi semper injuria agunt, adeoque nec asserere possunt, jure se agere; nec judicium eorum ullibi valere potest. *Vide supra* §. 1. *propos.* 7. *pr.*

Ut redditam a Philippo) „ Halonesi verba apud Demosthenem hæc sunt: *Se insulam hanc latronibus ereptam occupasse; æquum esse igitur ut ea sua sit. Neque vero difficile est, hanc rationem, cum æqua non sit, ei extorquere. Omnes enim latrones aliena loca occupant, eaque muniunt, ut inde alios infestent. Quod si quis latrones ultus fuerit, & superarit, non sane probanda dicat, si videri velit, ea quæ illi per injuriam aliis erepta tenuere, sua fieri. Nam si hæc concedetis, quid prohibet, si quem vel Atticæ locum, vel Lemni, vel Imbri vel Scyri prædones invaserint, & aliqui eosdem armis expulerint, quin statim is quoque locus, in quo prædones fuerant, quum vester sit, illorum fiat, qui latrones depulerint?*

Ubicunque reperiuntur, vindicari possunt) „ Quia dominus mansit; non enim captæ, „ sed surreptæ sunt.

Tantum esse reddendum) „ Hoc non tantum locum habet in receptis a piratis, „ sed & in receptis a vero hoste; quod „ exemplis, & judicatis probat *B. Parens in disp. de postl.* §. 2. §, 6. Conf. *supra* §. 10. *n.* 2.

Quantum Dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat) „ Immo saltem id, quod actu impendit is, „ qui suo sumtu recepit; nam in id saltem „ locupletior fieret dominus. Neque enim „ recipiens ultra hos sumtus jus aliquod in „ re a prædone surrepta sibi arrogare potest. Conf. *Frantzk. l.* 12. *Resol.* 9. *Carpz. p.* 4. *c.* 35. *def.* 8. & *supra l.* 3. *cap.* 10. *in fin.*

A D §. XVII.

POTEST *tamen lege civili aliud statui*) „ Ut etiam surrepta a piratis si recipiuntur, predæ loco sint. Nam ob utilitatem publicam jura subditis natura quæsita aufetri, adeoque & ea, quæ a piratis recipiuntur, eripientibus relinqui „ possint.

Sed lex talis non obstabit exteris] „ Hispani enim suis subditis tales leges ferre „ possunt, at extranei, quorum bona a „ piratis capiuntur, eis non obligantur: adeoque illi ubicumque rem sibi injuria ablatam inveniunt, restitutis expensis eam „ vindicare poterunt.

A D §. XVIII.

ROMANÆ *leges*) „ *L.* 5. § 2. *ff. capt.*

Non tantum inter hostes) „ Hostes jure „ Romano dicuntur, quibus populus Romanus bellum publice decrevit, *l.* 24. *ff. capt.* & *postl.*

Sed & inter Romanos, & populos exteros] „ Sed quales exteros? *Cum quibus nec amicitia, nec hospitium, nec fœdus amicitiæ causa factum habemus*; adeoque *ubi id, quod ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noster ab eis captus servus fit, & eorum*, d. l. 24. Cum tali „ ergo gente ex hypothesi Romanorum bellum quidem non est, quia non est publice decretum; at eadem, quæ in bello, „ ratio hic obtinet. Gens illa superiorem „ non habet: si proinde jure se agere asserit, valet ejus judicium in sua civitate; „ indeque cum ea gente postliminii jura „ obtinent, *d. l.* 24. Atque hinc definitur „ postliminium, quod sit jus amissæ rei recipiendæ *ab extraneo*, inter nos, ac *liberos populos* constitutum, sive *bello* id amisimus, NB. *sive citra bellum*.

„ Aliud igitur dicendum de illis gentibus „ externis, *quæ apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum æque, ac apud se retinent, & eadem apud eos nobis contingunt*, cum his enim postliminio opus non esse, diserte traditur in *l.* 7. *pr. captiv.* Etsi enim hæ gentes externæ „ sint,

„ sint, sunt tamen amicæ, i. e. cives no-„ stri; & res, quæ ad eas perveniunt, non „ capiuntur, sed tutæ sunt: adeoque nulla „ de postliminio quæstio esse potest.

Alibi) „ *Vid. l. 2. c. 15. §. 5. l. 1. c. 2. §. 5. n. 4. l. 2. c. 2. §. 2. n. 2. inf.*

Reliquias has esse seculi Nomadum] „ Tale seculum nunquam exstitisse, allegatis „ locis notavimus; simulque diximus, pau-„ cissimas saltem gentes, inprimis quæ ma-„ ris littora inhabitabant, injurias tales per-„ egisse, atque ideo jure talionis omnia in „ eas, quæ in veros hostes, licuisse.

Quo sensum naturalis societatis, quæ inter homines est, mores exsurdaverant) „ Societatem communem hominum non dari, „ alibi demonstravimus. Mores igitur sen-„ sum societatis, quæ non est, exsurdare „ non potuerunt.

Etiam quæ bellum publicum non gererent) „ Adeoque quibus bellum publice indictum „ non est, nec ubi armis disceptatur.

Erat quædam belli inter privatos quasi ipsis moribus indicti licentia] „ Ratione natu-„ rali verum bellum hic est, non inter pri-„ vatos, sed inter duas gentes; non mori-„ bus tacite, sed ipso jure naturæ indictum, „ jure nimirum talionis. Quod enim gens „ in se probat, in alia improbare nequit.

Ne ea licentia ad interficiendos homines prosiliret, placuit captivitatis jura introduci) „ Fabulam de placito gentium toties jam „ refutavimus. Vidimus, in tales gentes „ piratas omnia licere, quæ in hostem; a-„ deoque verum non est, captivitatem sal-„ tem ex placito gentium ideo introductam „ esse, *ne licentia illa ad interficiendos homines prosiliret*. Nam jure naturæ in tales „ gentes, quæ cives nostros servos faciunt, „ eoque jus vitæ, & necis sibi in eos ar-„ rogant, res eorum rapiunt, &c. tanquam „ in prædones, & fures sævire licet; adeo-„ que in capientium arbitrio est, an captos „ interficere, an servare eos, i. e. servos „ facere velint.

Cui consequens fuit, ut & postliminio locus esset) „ Quia ex hypothesi Auctoris ex „ placito gentium captivitas introducta est „ ad evitandum majus malum. Vera ratio „ naturæ est, quod ex judicio nostræ civi-„ tatis cives nostri a gente, quæ superio-„ rem non habet, adeoque judicem non „ agnoscit, injuria capti, & res nostræ in-„ juria nobis ereptæ censeantur: quod ju-„ dicium cum effectu valet ex eo momen-„ to, quo cives nostri, & res, ad nostrum „ limen redeunt.

Aliter, quam cum latronibus, ac piratis) „ Personæ enim, & res a latronibus captæ „ absque postliminio ipso jure redeunt, *l. 5. l. 19. §. 2. ff. capt.* Idem dicendum de „ captis bello civili. *L. 21. ff. captiv.*

Quis illa vis rem producebat ad æquas pactiones, quæ a latronibus, &c. contemni solent) „ Frivola hæc est ratio. Gentes, quæ „ bellum cum humano genere gerunt, æ-„ quas conditiones æque contemnere so-„ lent, ac prædones privati, neque animam „ habet amicitiam, nedum æquis pactio-„ nibus, conciliandi. Veram rationem dif-„ ferentiæ §. *præced.* explicavimus. Prædo-„ nes semper injuria agunt, adeoque si as-„ serunt, se jure agere, judicium eorum „ ipso naturæ jure nullum est, cum supe-„ riorem habeant, vel habere debeant, cu-„ jus judicio se submittere tenentur.

An qui apud nos serviunt ex populo fæderato si domum revenissent, postliminio redeant) „ Ponamus, Græciæ civem a Ger-„ manis captum ad Romanos (amicos Græ-„ corum) per commercia pervenisse, ibique „ serviisse, quæritur, si servus ille sese li-„ beraffet, & ad Græciæ civitates profugis-„ set, an dominus eum vindicare possit, „ an vero servus jure postlimii pristina jura „ recipiat. Prius videtur affirmandum, quia „ cum hoste saltem postliminium est, non „ vero cum fœderatis. At posterius verius „ est. Servus enim ad Romanos pervenit „ cum sua causa, & sub conditione *nisi postliminio redierit*: quod optime ita expli-„ cat ipse Grotius *supra* §. 6. n. 2.

Cum populis liberis, & cum fœderatis, postliminium nobis est ita uti cum hostibus] „ Festus hæc verba desumsit ex libro Galli „ Ælii *de significationibus*; qui varias signi-„ ficationes vocis *postliminii* exponens, ait, „ postliminio receptum esse 1. *eum, qui liber ex civitate in aliam civitatem abierat, & in eandem civitatem redit, eo jure, quod constitutum est de postliminio, &c.* 2. *item qui servus a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos, redit in ejus potestatem, cujus antea fuit jure postliminii, &c.* & tum addit 3. *cum populis liberis, & cum fœderatis, & cum regibus, postliminium nobis est ut cum hostibus*.

„ Ex his apparet, Ælium Gallum ratio-

„ nem *juris postliminii* non intellexisse, quia id jus etiam ei tribuit, qui *liber ex civitate in aliam civitatem abierat & in eandem civitatem redit*: quod rationi juris repugnat. Si proinde Ælius hoc sensu asserit, *cum liberis, & fœderatis populis, ac regibus, postliminium nobis esse ut cum hostibus*, vehementer errat, & merito Proculus hanc sententiam rejicit atque inter nos, & fœderatos, ac liberos non opus esse postliminio, contendit: *quia & illi apud nos libertatem, & dominium rerum retinent, & nobis eadem apud eos contingunt*. *L. 7. ff. captiv.* Si vero posteriora illa Festi verba ad quæstionem a Cicerone propositam referri debent, (quod vel exinde conjecturari licet, tum quia ex eodem Cicerone apparet de tali casu olim quæsitum fuisse, tum quia opponit *fœderatos* eis, qui *Socii* sunt, *vid. infr. h. §. rubr. penult.*) vera est sententia Galli Ælii, nec tunc ei repugnat Proculus, qui de plane alio casu loquitur. *Vid. rubr. seq.*

Non inter nos, atque eos postliminium esse) „ Proculus oppugnare videtur primum ab Gallo Ælio propositum casum, *quod ille postliminio recipiatur, qui liber ex una civitate in aliam abierat, & in eandem civitatem rediit*: & recte oppugnat: si vero ad quæstionem a Cicerone propositam referri ejus sententia deberet, male oppugnaret, nam in casu a Cicerone proposito omnino jus postliminii etiam cum fœderatis obtinet.

Ego arbitror distinguendum inter fœdera, &c.) „ Hæc distinctio nulla fundatur ratione, immo rationi repugnat.

Ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstarent) „ Si bellum publicum per fœdus componitur, contradictio est, personas hinc inde capi, i. e. in servitutem redigi, eoque interfici posse. Effectus pacis est, ut omnis decertatio per vim cesset; hostes enim amplius non sunt: non autem capere licere nisi hostem. Adeoque in hujusmodi personis, tantum abest ut postliminium locum habeat, ut earum libertas vi pacis postulari possit, & si alter neget, nova inde belli causa oriatur. Sane nullum exemplum hujusmodi fœderis afferri potest.

Si qua id continerent, ut tuti essent publico nomine, qui ab his ad illos venissent, &c. ut tunc sublata captivitate cessaret & postliminium) „ Immo etsi nihil in fœdere de publica securitate dictum sit, ex ipsa natura pacis cessat jus capiendi, adeoque & postliminium.

Et hoc mihi indicare videtur Pomponius) „ Pomponius non loquitur de casu, ubi bellum fœdere finitum, eoque amicitia contracta est; sed e contrario de populo, *cum quo nec amicitiam, nec hospitium, nec fœdus habemus*; adeoque potius ex hoc loco apparet, cum ea gente, cum qua nobis *amicitia*, & *fœdus amicitiæ* est (uti est cum bellum pace finitur), & capiendi jus, & postliminium cessare.

Cum dixit fœdus amicitiæ causa, ostendit, & alia posse esse fœdera, quibus nec hospitii, nec amicitiæ jus insit) „ Adeoque quibus nec jus capiendi in posterum, nec postliminium obstaret. At mera hæc est cavillatio. *Fœdus amicitiæ* hic non opponitur *fœderi sine amicitia*; tale enim monstrum non datur: sed nudæ *amicitiæ*. Aliud enim est *amicitia*, aliud *fœdus amicitiæ*. *Amicitiam* Romani habebant cum omnibus populis, cum quibus ipsis commercium fuit: cujus effectus referente Pomponio est, *ut Romani apud illos & illi apud Romanos tuti essent*, adeoque ubi nec captivitati, nec postliminio locus erat. At *Fœdus amicitiæ* supponebat arctiorem conjunctionem; certæ adhibebantur solennitates, Feciales mittebantur addito patre patrato, *vid. supr. l. 2. c. 15. §. 3. n. 1*; paciscentes juramento se obstringebant; hostia necabatur, &c. *Festus, voce, fœdus. Alex. ab Alex. Gen. dier. Sect. 3.*

„ Xenophon (*in orat.*) de Agesilao (*Edit. H. Steph. 1581. p. m. 384. Add. rer. Græc. lib. 4. p. 312. ejusd. ed. D.*) ait: *Achæis Argivos* AMICOS SIBI CONFOEDERATOS FECIT. *Vid. Schilt. de hospit. p. m. 132.* Et Cicero civitates *fœderatas* distinguit ab illis, quæ *sine fœdere amicæ* erant: in Sicilia enim duas, ait, fuisse civitates *fœderatas*, quinque *sine fœdere* immunes, ac liberas fuisse, Romanis tamen *amicas*. *Orat. in Verrem. 8. p. m 167.* Syphax per legatos expetebat *amicitiam* Romanorum, nullo oblato *fœdere*. *L. l. 27. c. 4.* Ita Romani legatos ad Ptolemæum, & Cleopatram, miserunt ad commemorandam, renovandamque amicitiam, *Liv. d. c. 4. conf. Id. l. 37. c. 3. & 4.* Tiberius Ptolemæo dona

misit,

„ misit, eumque socium & *amicum* Ro„ manorum esse voluit. *Tacit. Ann. l.* 4. „ *c.* 26.

Proculus quoque eos a se populos fœderatos intelligi, qui amicitiam, aut hospitium tutum promisissent] „ Proculus non loquitur de fœderatis, qui *amicitiam*, aut *ho„ spitium* promiserant: de eo nec verbum „ exstat. Eo ipso enim dum fœderatus est, „ est amicus; adeoque captivitas, eoque „ & postliminium cessat.

Quæ nationes in ditione nostra sunt, &c. ut recte legit Cujacius) „ Male Cujacius pro „ *opinione* legit *ditione*. Recte igitur Gallus „ Ælius ait, *cum nationibus, quæ in opinio„ ne nostra* (i. e. socii nobis) *sunt, cum his* „ *postliminium non esse*. Quod ex ipsa ratione „ naturali sequitur, quia is, qui ad *socios* „ revertitur, apud eos jam liber est, adeo„ que non demum liber fit si ad nostros li„ mites pervenir. Quod secus est si civis „ noster ab hoste captus ad *amicos*, *& fœ„ deratos*, at non socios pervenit, & ibi „ servit: hic enim non, nisi ad nostros li„ mites revertatur, libertatem recipit: a„ deoque hactenus cum fœderatis quoque „ postliminium obtinet.

Hoc additamento supplendum erit: nec cum his, quibuscum fœdus amicitiæ causa habemus] „ Immo omne fœdus, quo bel„ lum finitur, supponit amicitiam, & a„ micitiæ causa fit: adeoque excludit ca„ pturam, eoque & postliminium.

AD §. XIX.

NON *inter Christianos*] „ Adeoque si „ Christianus a Christiano capitur, liber „ manet.

Apud plerosque Mahumetistas] „ Vide *su„ pra c.* 7. §. 9. *n* 2.

Jus ut captivitatis extra bellum) „ Jus „ capiendi res, & personas extraneorum, „ nec apud alias gentes unquam obtinuit, „ nisi bello: paucis saltem populis exce„ ptis, qui contra naturam extra bellum „ communis amicitiæ regulas violare, ac „ exterorum res, & personas capere sole„ bant; quales hodieque sunt Algerien„ ses, &c.

Ita & postliminii) „ Adeoque hodie *ex„ tra bellum* jus postliminii cessare, putat: „ at diximus, & apud Romanos id juris „ fuisse, nisi in casu speciali, ubi amicitia „ nulla fuit cum extraneis, i. e. ubi ex„ tranei res, & personas civium nostro„ rum citra bellum capiebant. Ipse Au„ ctor n. seq. fatetur, hoc casu hodieque „ postliminio locum esse.

Sublata utriusque necessitate, ob restitutam vim ejus cognationis) „ Auctor suppo„ nit, gentes Seculo Nomadum *extra bel„ lum* promiscue prædam egisse, adeoque „ sensum societatis naturalis exuisse, inde„ que res, & personas externas cepisse; quæ „ proinde reversæ merito pristina jura re„ cipiebant; inter Christianos autem, & „ alias gentes, restitutam esse, fingit, vim „ cognationis humanæ, &c. atque ideo & „ captivitatem, & postliminium extra bel„ lum exolevisse. At dictum sæpius est, 1. „ non dari societatem humani generis; „ adeoque 2. verum non esse; sensum ejus „ excidisse hominibus. Dixi 3. gentes „ nunquam promiscue latrocinia exer„ cuisse, sed personas, & res nostras a„ pud alias gentes ipsa naturæ ratione tu„ tas esse: & sic frustra de captivitate, & „ postliminio quæri. Si tamen gentes quæ„ dam adeo feroces fuerunt, ut cum iis „ nulla fuerit amicitia, i. e. si personas, „ & res nostras promiscue ceperunt, cum „ illis æque postliminium *extra bellum* „ olim obtinuit. *Vid. n.* 2.

Vetus illud jus gentium) „ Scilicet, jus „ capiendi extra bellum eos, cum quibus „ de causa belli quidem transactum, sed „ speciatim fœdus amicitiæ non est initum. „ At tale jus nunquam exstitisse, vidimus.

Si res sit cum gente tam barbara) „ Cum „ qua nec amicitiam, nec hospitium, nec „ fœdus amicitiæ causa habemus, *l.* 5. §. „ 2 *Capt. & postl.* Etsi enim tales gentes „ jure Romano hostes non sint, (quia „ bellum publice decretum non est) sunt „ tamen naturali ratione hostes, qui cives „ nostros interficiunt, & capiunt sine causa, „ &c. Si proinde ab his gentibus capti ser„ vi efficiuntur, sponte sequitur, rever„ sos pristina jura recipere, adeoque in his „ extra bellum captis postliminio locum „ esse, quia injuria captos asserimus a gen„ te, quæ superiorem non habet, adeoque „ cum qua de jure contendere nisi bello non „ possumus.

Capta belli jure mutasse dominium] „ Nam „ Algerienses summa gaudent potestate, pro„ miscue omnes Christianos hostis loco ha„ bent, ac vim ipsis inferunt, captosque

servos

„ servos faciunt. His igitur servis, si „ revertuntur, postliminium est; & res „ si recipiuntur, pristino cedunt domi- „ no. Errat igitur Auctor dum tradit „ §. 14. & 15. veteri jure gentium ita „ dominium mutatum esse in rebus mo- „ bilibus, ut res civium nostrorum re- „ cepta cedat capienti. Contrarium „ enim probavimus *dict. loc.* Cæterum „ apud Hispanos quod a *privatis piratis* ca- „ ptum recipitur, non domino restitui, „ sed eripienti acquiri, diximus *supra* „ §. 17.

Ac proinde, cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qui recepissent] „ Immo ta- „ le jus vetus gentium nunquam obti- „ nuit. Sane, res etiam mobiles, ex ju- „ dicio nostræ civitatis injuria nobis ab- „ latas dicimus; adeoque dominium ea- „ tenus non mutatum est.: hoc autem „ judicium cum effectu valet, ubi res „ intra fines nostros redit. Sane, mili- „ tes nostri, qui rem recipiunt, defen- „ dere nostra debent, non sibi acquirere. „ Cæterum, legibus civilibus lex talis „ statui potest subditis; quod & in Gal- „ lia, & in Hispania factum vidimus.

Naves hodie inter ea non esse) „ Vi- „ de supra §. 15. ubi diximus, id meri „ juris civilis esse.

CAPUT X.

Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.

I. *Quo sensu pudor vetare dicatur, quod lex permittit:*
II. *Aptatum hoc ad ea, quæ jure gentium permissa diximus.*
III. *Interna injustitia injustum esse, quod ex bello injustu fit.*
IV. *Qui hinc, & quatenus ad restitutionem obligentur.*
V. *An res captæ bello injusto reddendæ sint ab eo, qui cepit.*
VI. *An & ab eo, qui detinet.*

I. 1. Legenda mihi retro vestigia, & eripienda bellum gerentibus [1] pene omnia, quæ largitus videri possum, + nec tamen largitus sum: nam cum primum *a* + hanc juris gentium partem explicare sum aggressus, + testatus sum, *juris esse*, aut *licere* multa dici, eo quod impune fiant, partim etiam + quod [2] judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent, + quæ tamen aut exorbitent a recti regula, + sive [3] illa in jure stricte dicto, sive in aliarum virtutum præcepto posita est, + aut certe omittantur sanctius, & cum majori apud bonos laude.

a L. iii. c. 4.

2. In Troadibus Senecæ dicenti Pyrrho, (vers. 333.)

+ *Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit:*

regerit Agamemnon.

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Quo

GRONOVII.

1 *Pene omnia*) Et ostendendum, quamquam hæc jure gentium concessa in bello, & impunia sint, perpauca tamen eorum virum bonum, & Christianum licere sibi putare debere.

2 *Judicia coactiva*) Magistratus pro potestate facta tueantur.

3 *Illa in jure stricto*) Quæ nihil vi geri patitur, nisi ad sui tutelam inculpatam.

GRO-

Quo in loco + pudor + non tam hominum, & famæ, quam æqui, & boni, aut certe ejus, quod æquius, meliusque est, respectum significat. Sic in Justinianeis Institutionibus *a* legimus: *fideicommissa appellata sunt, + quia* 5 *nullo vinculo juris, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebantur*. Apud patrem *b* Quintilianum: *non aliter* 6 *salvo pudore ad sponsorem venit creditor, quam si recipere a debitore non possit*. Atque eo sensu sæpe videas + justitiam cum pudore conjungi.

> *c Nondum justitiam facinus mortale fugarat:*
> *Ultima de superis illa reliquit humum,*
> *Proque metu populum sine vi* 7 *pudor ipse regebat.*

Hesiodus *d*:

> Δίκη δ' ἐν χερσί ϗ αἰδὼς
> Οὐκ ἔσαι, βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα.

> —— + *nusquam pudor: aurea nusquam*
> *Justitia: insultant pravi melioribus ultro.*

Plato libro XII. de *e* legibus: παρθένος γὰρ αἰδῶς δίκη λέγεταί τε ϗ ὄντως εἴρηται· emendem 8 πάρεδρος· ut sensus sit: + *comes pudoris justitia vocatur, & merito quidem*. Nam & alibi idem Plato sic loquitur: *f* Θεὸς δείσας περὶ τῷ γένει ἀνθρώπων, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, δωρᾶται ἀνθρώποις αἰδῶ τε ϗ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε ϗ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί· 9 *Deus metuens, ne plane interiret genus humarum, dedit hominibus + justitiam, ac pudorem, ornamenta civitatum, & ad amicitiam colligandam vincula*: & Plutarchus *g* simili modo δίκην vocat 10 ἔνοικον αἰδῶς, *justitiam pudoris cohabitatricem*, + qui & *h* alibi jungit αἰδῶ, & δικαιοσύνην· Apud + Dionysium Halicarnassensem simul nominantur *i* αἰδῶς, κόσμος ϗ δίκη, *pudor, decorum, & honestum*. Sic & αἰδῶ, & ἐπιείκειαν, copulat *k* Josephus *pudorem, & æquitatem*. Paulus quoque + jurisconsultus *l* conjungit naturale jus, & pudorem. Cicero *m* autem inter justitiam, & verecundiam, 11 ita fines regit, ut justitiæ partes statuat non violare homines, (aa) + verecundiæ non offendere.

3. Cum eo, quem ex Seneca adduximus, versu, bene convenit dictum *a* ejus-

a De fid. deicom. hered. §. 1. *b Declam. 273.* *c Ovid. Fast. 1. 248. & seq.* *d Operi: bus, vers. 192. 193.* *e Pag. 194. E. Tom. 11. Edit. H. Steph.* *f Protagora, pag. 322. C. Tom. 1.* *g Ad ineruditum Princip. pag. 781. B. Tom. 11:* *h Vita Thesei; pag. 3. C. Tom. 1.* *i Lib. IV. c. 36.* *k Libro XIII. antiq. c. 19. (cap. 11. §. 3. divis. Hudf.)* *l L. 14. §. 2. D. de ritu nupt.* *m Off. 1. 28.*

GRONOVII.

4 *Pudor*) Pudor ille potissimum est pudor sui, quum quis nihil magis veretur, quam suam conscientiam, & antiquissimum habet *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa*.

5 *Nullo vinculo*) Olim ad ea præstanda nemo per judicem adigebatur, sed, prout inciderant in probum, & pudentem, aut in improbum, & impudentem hominem, rata, aut irrita erant.

6 *Salvo pudore*) Siquidem vult retinere verecundiam, & existimationem, nisi vult decoquere pudorem.

7 *Pudor ipse*) Reverentia sola recti.

8 Πάρεδρος) Ex Afranio apud Nonium licet reddere *adsestrix*) Verbi Poetæ: *remittit adsestricem*: me ad se vocat.

9 *Deus metuens*) Providens.

10 Ἔνοικον) Domesticam, contubernalem.

11 *Ita fines regit*) Distinguit.

(aa) At vero *Verecundia* heic est virtus quædam singularis: ut & *Pudor* in verbis *Pauli* Jurisconsulti proprie sumitur. J. B.

GRO-

a Lib. I. de ira, c. 17.

a ejusdem in scriptis philosophicis: a *Quam angusta innocentia est, [12] ad legem bonum esse? † quanto latius officiorum patet, quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? quæ omnia [13] extra publicas tabulas sunt.* Ubi vides, † jus a justitia distingui, † quia jus accipit id, [14] quod in judiciis externis viget. Idem id alibi *b* explicat egregie exemplo juris herilis in servos: *In mancipio cogitandum est, non quantum illud impune pati possit; † sed quantum tibi permittat æqui, bonique natura, quæ parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet.* Deinde: † *cum [15] in servum omnia liceant, est aliquid, † quod [16] in hominem licere commune jus animantium vetet.* quo in loco notanda iterum vocis *licere* diversa acceptio, † altera exterior, altera interior.

b Lib. I. de Clem. c. 18.

c Liv. l. 26. c. 31.

d Pol. I. c. 6.

II. 1. † Eundem habet sensum illa Marcelli *c* in senatu Romano distinctio: *non quid ego fecerim in disquisitionem venit, quem quicquid in hostibus feci jus belli defendit, sed [17] quid isti pati debuerint:* ex æquo, & bono scilicet. Idem discrimen Aristoteles *d* innuit, disputans, an justa dicenda sit quæ ex bello oritur servitus: ὅλως δ' ἀντεχόμενοι τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός. (ὁ γάρ νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικαίαν· ὅλως δ' οὔ φασι. τὴν γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν εἶναι τῶν πολέμων· *quidam respicientes justi aliquid (b nam & lex justum quid est) justam esse ajunt, servitutem ex bello; at [18] omnino justam esse, negant, quando accidere potest, ut injusta fuerit bellandi causa.* Simile est illud Thucydidis *e* in Thebanorum oratione: οὓς ἐν χερσὶν ἀπεκτείνατε οὐχ ὁμοίως ἀλγοῦμεν· κατὰ νόμον γὰρ δή τινα ἔπαθον· *de his, quos in conflictu occidistis, non adeo querimur, † accidit enim hoc illis jure quodammodo.*

e L. III. c. 66.

f L. 19. pr. D. de capt.

g Epi. XXXI.

h Libro XXIX. c. 3.

2. Sic & ipsi † jurisconsulti Romani, quod sæpe jus captivitatis vocant, † alibi injuriam *f* appellant, † & æquitati opponunt naturali; & *g* † Seneca servi nomen ex injuria natum, [19] † id, quod sæpe accidit, respiciens. Apud Livium *h* quoque Itali retinentes ea, quæ Syracusanis bello ade-

GROTII.

a *Quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse?* Idem *Seneca de* Beneficiis V. 21. *Multa legem non habens, nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ lege omni valentior dat aditum. Quintilianus* institutionum oratoriarum libro III. c. 6. *Sunt enim quædam non laudabilia natura, sed lege concessa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicum repudiavit.* Cicero de Officiis libro III. *Aliter leges, aliter philosophi tollunt astutias: leges, quatenus manu teneri possunt: philosophi, quatenus ratione, & intelligentia.* (cap. 17.)

b *Nam & lex justum quid est*) *Seneca* ad Helviam cap. 6. *Alii armis sibi jus in aliena terra fecerunt.* Pugnare videntur *jus*, & *aliena*. Sed concilianda, ut docet hic textus. Repete quæ supra hoc libro c. IV. §. 2.

GRONOVII.

12 *Ad legem bonum esse?*) Hactenus solummodo recte facere, ac justitiam colere, ut præstes, quod leges imperant, quod a judice potes cogi.

13 *Extra publicas tabulas sunt*) Quæ negligere possis sine metu tribunalis, & prætoris, quæque actionem ex legum tabulis non habent.

14 *Quod in judiciis externis*) De quo prætor, vel judex, & consilium disceptant, quod actione petitur.

15 *In servum omnia liceant*) Quicquid statuas, forum, & fasces non metuas.

16 *In hominem licere*) Si facias in homine, utcumque vili, & humili, ferum, immane, inhumanum habeatur.

17 *Quid isti pati*) Annon debuerit ab illis jus belli abstineri.

18 *Omnino justam*) Semper, & in universum.

19 *Id, quod sæpe accidit*) Ut servi fiant ii qui fieri non meruerunt.

GRO-

ademerant, pertinaces [20] + ad obtinendam injuriam appellantur. Dion Prusæensis *a* cum dixisset, bello captos, si ad suos rediissent, libertatem recipere, addit, ὡς ἀδίκως δυλιύοντες, *ut qui + per injuriam in servitute fuissent.*

[c] Lactantius *b* de philosophis loquens: *cum de officiis ad rem militarem pertinentibus disputant, neque ad justitiam, neque ad veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, + sed ad hanc vitam, moremque civilem.* Idem mox a Romanis, ait, + legitime illatas injurias.

III. Primum ergo dicimus, + si belli causa injusta sit, + etiamsi bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse [21] + interna injustitia omnes actus, qui inde nascuntur: ita ut + qui scientes tales actus operantur, aut [22] + ad eos cooperantur, habendi sint in eorum numero, *c* + qui ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non possunt. Vera autem pœnitentia, si tempus, & copia suppetat, omnino requirit, [d] + ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat. Ideo Deus [e] + negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant: & Ninivitis *d* rex indicens [23] justitium præcipit, + ut rapina manus vacuefaciant, [24] + naturæ ductu agnoscens, sine tali restitutione pœnitentiam fictam, & inanem fore. Atque ita videmus sentire [f] non *e* Judæos tantum, & Christianos, sed & [g] Mahumetistas.

IV. + Ad restitutionem autem *f* tenentur, secundum ea, quæ generaliter a nobis + alibi explicata sunt, + belli auctores, [25] sive potestatis jure, sive consilio, + de his scilicet omnibus, quæ bellum consequi solent + etiam de insolitis, + si quid tale jusserunt, aut suaserunt, + aut cum impedire possent, non impedierunt. + Sic & duces tenentur de his, quæ suo

a Orat. XV. pag. 240. A.

b Inst. Div. VI. 6.

c 1. Cor VI. 10.

d Jon. III. 8.

e Libro præceptorum legis præcepto jubente XVI.

f Silv. in verbo bellum p. 1. nu. 10. 11. & 12. Covar. d. §. 11. n. 8. & Less. l. II. c. 13. dub. 4. Adde l. 21. §. 9. D. de furtis.

GROTII.

c *Lactius*) *Augustinus* vero epistola v. quest ad Marcellinum: (Ep. 138. § 14. Ed. Benedictin.) *ac per hoc si terrena respublica Christiana præcepta custodiat, etiam ipsa bella sine benevolentia non gerentur.* Idem de diversis ecclesiæ observamus: *apud veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt.* (Ultimum locum habuit auctor a *Gratiano*, *Caus.* XXIII. q. 1. (neque enim alibi reperitur, quod sciam. J. B.)

d *Ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat.*) Num. V. 6. 7. *Hieronymus* ad Rusticum: *nec differtur ulla pœnitentia, si non redduntur universa.* (Non tale apud *Hieronym.*) *Augustinus* epistola ad Macedonium, quæ est liv. p. 153. §. 20. *Ed. Benedictin.*) *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi potest, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur.* Retulit *Gratianus* causa XIV. qu. VI. c. 1.

e *Negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant*) Locus est *Esaiæ* LVIII. ... illustris *Esaia* LVIII. 5. 6. 7. habes eum græce apud *Justinum Martyrem* in colloquio cum Tryphone. (pag. 233. *Ed. Sylburg.*)

f *Non Judæos tantum*) Vide canones pœnitentiales *Mosis Maimonidæ* cap. II. §. 2. Et *Mosem de Kotzi* præcepto jubente XVI.

g *Mahumetistas*) Vide *Leunclavium* Turcicorum V. & XVII.

GRONOVII.

20 *Ad obtinendam injuriam*) Ad retinenda, & non reddenda, quæ per vim parum probatam quæsivissent.

21 *Interna injustitia*) Quæ apud Deum reos faciat, etsi humano foro excusatos.

22 *Ad eos cooperantur*) Aut eis adjutorium faciunt.

23 *Justitium præcipit*) Ferias, & vacationem ab omni opere, ac negotio obsecrationis causa.

24 *Naturæ ductu*) Quippe veræ religionis ignarus.

25 *Sive potestatis jure, sive consilio*) Vel jubendo, vel suadendo.

suo ductu facta sunt : + & milites + in solidum omnes, qui ad actum aliquem communem, puta urbis incendium, concurrerunt : + in [26] actibus dividuis pro damno quisque, + cujus ipse causa unica, + aut certe inter causas fuit.

a Silv.d. loco num. 10. V. 1. Neque admittendam putem exceptionem, quam nonnulli *a* adferunt + de his, qui aliis operam navant, + si modo in ipsis aliquid hæreat (bb) culpæ : [27] + ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit. + Sunt *b Vasq. lib.1.controv. ill. c.9.n 17. Molin. disp.118. §.ut vero.* qui videntur *b* existimare, res bello captas, etiamsi justa belli causa non adfuerit, reddendas non esse, eo, quod bellantes inter se, cum bellum inierunt, ista [28] capientibus donasse intelligantur. + Sed nemo [29] suum jactare temere præsumitur: + & bellum per se longe abest a contractuum natura. Ut vero pacati populi certi quid haberent quod sequerentur, + nec bello implicarentur inviti, + sufficiebat introductio [30] externi, de quo diximus, dominii, + quod cum interna obligatione restitutionis possit consistere. + Atque id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitatis personarum. *c Lib.IX. c.1.* Ideo Samnites apud *c* Livium, *res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus. + Videbantur*, ait, qua injustum id bellum fuerat, ut jam ante *d* agnoverant Samnites. *d Libro VIII. c. 39.*

2. + Non dissimile est, + quod ex contractu sine dolo inito, [31] cui *e* inest inæqualitas, jure gentium nascitur facultas quædam cogendi eum, [32] qui contraxit ad implenda pacta : + nec eo tamen minus, qui plus æquo stipulatus est, rem ad æqualitatem reducere ex probi, ac pii hominis officio tenetur. *e Vide supra l. II.c.12.*

f Vide supra l. II.c.10. VI. 1. Sed &, qui damnum ipse non dedit, *f* aut sine omni culpa dedit, + sed rem bello injusto captam ab alio penes se habet, tenetur eam reddere, quia cur alter ea carere debeat, + nulla causa subest naturaliter justa, + non consensus ipsius, + non malum meritum, + non compensatio. *g Lib.VI. c 5.* Non aliena ab hac re historia est apud Valerium *g* Maximum : *populus*, inquit, *Romanus cum T. Claudius Camerinos ductu, atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctor animadvertebat, tamen*, + *quia* [33] *parum liquida fide id gestum ab imperatore vide-*

GRONOVII.

26 *Actibus dividuis*) Quos non faciunt, agminatim, centuriatim, manipulatim, sed singulatim.

27 *Ad restitutionem*) Ad restituendum quisque obligatur ipsa possessione alieni, aut casu damni dati, etiamsi dolus ejus, & prava voluntas non intervenerit.

28 *Capientibus donasse*) Res suas misisse in aleam, & tacito pacto constituisse, ut id haberent pars utraque, quod huic, aut illi assignaret mars communis, & fortuna.

29 *Suum jactare*) Pro derelicto habere.

30 *Externi dominii*) Ut eum paterentur esse jure publico dominum, qui res cepit, quod potuerunt pati, etsi non solverent conscientiam vinculo quarundam restituendarum.

31 *Cui inest inæqualitas*) Ubi non redditur par pro pari, quod fieri debet in legitimo contractu.

32 *Qui contraxit*) Qui plus debet, quam accepit.

33 *Parum liquida*) Dubitabatur, an vere hostes fuissent.

(bb) Videtur heic deesse *dolosa*, aut aliud simile: ut patet ex verbis sequentibus, *sine dolo culpa sufficit*. Non est in promtu SYLVESTER ille, ad cujus sententiam heic respicit Auctor noster. J. B.

GRO-

debatur, maxima cura [h] *conquisitos redemit, iisque habitandi gratia locum in Aventino adsignavit, & prædia restituit.* + Similiter Phocensibus *a* Romanorum decreto reddita libertas 34 + etiam illa publica, & qui erepti erant agri. Et postea [i] Ligures, qui a M. Popillio venditi fuerant, *b* + reddito emtoribus pretio restituti sunt in libertatem, bona quoque reddi curata. Idem de Abderitis decrevit senatus, *c* addita causa, quod injustum bellum illatum iis esset.

a Liv. l. XXXVIII. *c.*39. *b Liv. l.* XLII. *c.*8. *c Idem*, XLIII. 6.

2. Poterit tamen, si quid sumtus, aut operæ impendit is, qui rem tenet, + deducere tantum, 35 quantum domino valebat adipisci desperatam possessionem, secundum ea, quæ alibi *d* explicata sunt. Quod si rei possessor culpæ exsors eam consumserit, aut alienaverit, + non tenebitur, nisi in quantum censeri potest locupletior factus.

d L. II. *c.* X. §. 9. & *l.* III. *c.* IX. §. 16

GROTII.

h *Conquisitos redemit, & prædia restituit*) Antonius Tyrios coegit reddere, quæ Judæorum tenebant. Homines ab eis venditos jussit liberari, bona dominis reddi. *Josephus* XIV. antiquæ historiæ, (c. 12. §. 5. *divis. Hudson.*) Macrinus Parthis reddidit captivos, & prædam, quod causa non fuisset, cur Romani pacem rumperent. *Herodianus* libro IV. in fine. Mahumetes Turca liberari jussit eos, qui fuerant in oppido Sanctæ Mariæ in Achaia. *Chalcocondylas* libro IX.

i *Ligures*) Vide excerpta Peiresciana *Diodori Siculi.* (pag. 298.)

GRONOVII.

34 *Etiam illa publica*) Non tantum ut privati liberarentur servitute apud privatos, sed etiam ut reipublicæ suæ leges redderentur.

35 *Quantum domino*) Eam summam pecuniæ, quam dominus impendere non dubitasset, ut reciperet, 2. 10. 9.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. X.

„ EX COMPENDIO Systematis Grotiani, quod supra *l.* 3. *c.* 1. §. 1. *rubr. penult.* exposuimus, repetendum est, Auctorem in quæstione, *quid, quantumque in bello liceat?* distinguere inter id, quod *jure naturæ sociali*, & id, quod *jure gentium* voluntario licet. *l.* 3. *c.* 1. §. 1. & *h. c.* 10. §. 1.

„ Postquam licentiam *juris gentium* octo præcedentibus capitibus exposuit, jam retro legit vestigia, & bellum gerentibus omnia eripit, quæ ipsis ex jure gentium largitus est: i. e. temperat illud jus gentium, non tantum ex præceptis *juris naturæ* stricte sic dicti, seu *socialis*, sed etiam ex *jure naturæ laxiori sensu sumto*, seu virtutum præceptis; & denique ex eo, quod *laudabile*, & *inutile* est, *h. c.* 10. §. 1.

„ Equidem non moramur distinctionem juris naturæ in *sociale*, & *laxius*; nec differentiam, quam Auctor constituit inter id, quod juris laxioris, i. e. debitum, & quod saltem honestum est. Utramque enim examinavimus in *Dissert. proœm. I.* & *II.* Sufficit quod Auctor per *jus sociale*

„ *ciale* intelligat jus illud naturæ, quod totum humanum genus obligat; & per *jus naturæ laxius* præcepta virtutum. Id saltem hic notamus, *jus gentium voluntarium* non dari, adeoque frustra de ejus licentia, & de temperamentis circa illam licentiam quæri.

„ Cæterum, quid *jure naturæ* in bellis liceat, tum ex principiis Auctoris, tum ex nostris explicavimus supra *c.* 1. §. 1. *ad rubr. penult.* tum specia'im demonstravimus in singulis capitibus præcedentibus; adeoque iis immorari opus non est. Sed paucis saltem exponemus ea temperamenta, quæ Auctor tum *ex virtutum præceptis*, tum *ex debito honestatis*, tum ex *utilitatis* rationibus affert, & quæ omnino legi merentur.

A D § I.

1 ET *eripienda bellum gerentibus pene omnia, quæ largitus videri possum, &c.*) „ Scilicet ex ficto illo jure gentium.

Nec tamen largitus sum) „ Scil. juxta justitiam internam, seu jus naturæ sociale.

Hanc juris gentium partem) „ Quid scilicet in bello liceat.

Testatus sum juris esse, aut licere multa dici, eo quod impune fiant) „ Vide supra *l.* 3. *c* 4. §. 2. *Conf. l.* 1. *c.* 2. §. 7. *l.* 2. *c.* 5. §. 28.

Quod judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent) „ Nam supra docuit, unamquamque gentem judiciis coactivis hoc jus defendere teneri, *l.* 3. *c.* 7. §. 6. *n.* 1. 2. 6. 7. & §. 7. *c.* 6. §. 2. *c.* 4. §. 2. *in fin. c.* 9. §. 2. *c.* 16. §. 3. *l.* 2. *c.* 1. §. 1. *n.* 3. *c.* 23. §. 13. *n.* 3.

Quæ tamen aut exorbitent a recti regula) „ Vide late *Diss. proœm.* IV. §. 20. & 21.

Sive illa in jure stricte dicto) „ Quod sociale vocat. *Vid. proleg.* §. 8. *l.* 1. *c.* 1. §. 5.

Sive in aliarum virtutum præcepto posita est) „ Quam partem juris aptitudinem vocat Auctor, seu jus naturæ laxius. *Vid. proleg* §. 6. & *l.* 1. *c.* 1. §. 7.

Aut certe omittuntur sanctius) „ Nam *jus naturæ laxiori sensu sumtum*, (quod *debitum* inferre, ait,) distinguit ab eo, quod saltem laudabile est. *Diss. proœm.* XII. §. 9. Ita occidere innocentem jure necessariæ defensionis licet; at juxta Auctorem sanctius omittitur, *l.* 2. *c.* 1. §. 8. & 9. Evitandæ alapæ causa alium occidere licet; at laudabilius est pati, *d. c.* 1. § 10. Alia exempla ex Auctore cumulavimus *in Diss. proœm.* II. §. 9.

Lex nulla capto parcit) „ Auctor putat, intelligi hic legem juris gentium, quę impunitatem saltem concedit. At verius est, loqui Pyrrhum de lege naturæ, & Agamemnonem opponere ei præcepta virtutum *Vid l.* 3. *c.* 4. § 2. 2

Non tam hominum, & famæ, quam æqui, & boni, &c. respectum significat) „ Immo pudor ibi saltem significat id, quod laudabilius est; nam jure naturæ dubium non est, captum interfici posse. Bene Lactantius hanc differentiam observavit, *de vera sapientia c.* 24. ubi suasor est, *ut imponat* (de doctore perfecto loquitur) *hominibus parendi necessitatem non vi aliqua, sed pudore; & tamen libertatem relinquat, ut & præmium constitutum sit parentibus.*

Quia nullo vinculo juris, sed tantum pudore] „ Adeoque Imperator *juri* hic opponit id, quod *pudori* convenit, i. e. virtuti: de qua in præsenti materia plane non quæritur.

Justitiam cum pudore conjungi) „ Immo non conjunguntur quasi eadem sint, sed quia ipsa justitia, quatenus in constanti, & perpetua voluntate consistit, virtus est: si nimirum id, quod justitia exigit, non metu pœnæ, sed ex pudore, i. e. ultro, & perfectionis amore agitur.

Nusquam pudor: aurea nusquam justitia) „ Diversum ergo aliquid est pudor a justitia.

Comes pudoris) „ Vel potius adsectrix. *Vid. Gron. h.* quia, uti dictum est, ipsa justitia quatenus in animo consistit, virtus est.

Justitiam, ac pudorem) „ Intelligit virtutem, cujus femina omnino æque a natura sunt, ac ipse justitia. Utraque colligatur amicitia, sed diverso modo, *justitia*, metu pœnæ; *virtute*, seu pudore, perfectionis amore.

Qui & alibi jungit, &c.] „ Pudorem, & æquitatem, scilicet, quæ ex perfectione oritur.

Dionysium) „ Sed hæc tria toto cœlo differunt a justitia.

Jurisconsultus conjungit naturale jus, & pudorem] Paulus in *l.* 14 §. 2. *de ritu nupt.* lo-

„ loquitur de pudore, qui negotio genera-
„ tionis inest, adeoque ex ipso jure natu-
„ ræ oritur. Alio igitur sensu *pudor* hic su-
„ mitur.

Verecundia non offendere) „ Cicero non
„ loquitur de offensione, quæ fit ablatione
„ juris alieni, & quæ ipso naturæ jure pro-
„ hibita est, teste eodem Cicerone, *d. l.*
„ 1. *c.* 9; sed de offensione, quæ fit ex ne-
„ glectu decori. Nam Auctor ille partem
„ tractat honestatis, *in qua verecundia,*
„ *temperantia, & modestia cernitur; idque*
„ *voce decori contineri*, ait, *dict. l.* 1. *cap.*
„ 27.*pr.* Unde decorum definit *d. cap.* 27.
„ *fin. ubi moderatio, & temperantia appa-*
„ *ret*; & in *cap.* 28. pergit: *hoc decorum,*
„ *quod in vita elucet, movere approbationem*
„ *eorum, quibuscum vivitur, ordine, &*
„ *constantia, & moderatione dictorum om-*
„ *nium, atque factorum.* Indeque tandem
„ eodem *c.* 28. concludit, *verecundiæ par-*
„ *tes esse non offendere*) i. e. decorum ob-
„ servare, non indignum se reddere ap-
„ probatione cordatorum virorum). Unde
„ etiam statim addit: *in quo maxime per-*
„ *spicitur vis decori.*

3 *Quanto latius officiorum patet, quam ju-*
ris regula) „ Differentias late exposuimus
„ in *Differt. proœm X. Posit. XV.*

Jus a justitia distingui) „ Quatenus scil.
„ justitia virtus est, i. e. quatenus consistit
„ in constante, atque perpetua voluntate.

Quia jus accipit id, quod in externis ju-
diciis viget) „ Immo Seneca eo sensu *juris*
„ *regulas* non intelligit. Nam etiam apud
„ Deum justus est qui suum cuique tribuit,
„ etsi non amore virtutis justitiam operetur.
„ Sane, pœnæ non subjacet qui suum cui-
„ que tribuit; sed præmium non meretur.

Sed quantum tibi permittit æqui, boni-
que natura) „ Pietas nimirum, humani-
„ tas, &c.

Cum in servum omnia liceant) „ Scil.
„ jure naturæ.

Quod in hominem licere, commune jus
animantium vetet) „ Ratio scil. humanitatis.

Altera exterior, altera interior) „ Rectius
„ altera juris, altera virtutis.

AD §. II.

1 EUNDEM *habet sensum illa Marcelli*
in senatu Romano distinctio) „ Immo pla-
„ ne alius distinctionis illius sensus est. Nam
„ Marcellus non quod *jure hostis* licet, op-
„ ponit ei, quod *æquum, & bonum* est, sed
„ distinguit duplicem quæstionem: an id,
„ quod fecit, in hostem fieri potuerit; &
„ hoc affirmat: 2. an Syracusani hostes
„ fuerint, adeoque an hostilia pati debue-
„ rint? & hoc solum in disquisitionem ve-
„ nire, ait. *Liv. l.* 26. *c.* 31.

Idem discrimen innuit) „ Rationem, cur
„ servitus etiam ex injusto bello justa dica-
„ tur, alibi exposuimus: quia scil. uterque
„ litigantium causam suam justam ait, nec
„ judex est, qui de justitia causæ cogno-
„ scere possit. Suspensa igitur interim est
„ quæstio de jure, usque dum bello per
„ ultimam victoriam finito appareat, cujus
„ causa injusta fuerit: tunc enim demum
„ constat, victum omnia injuria egisse, a-
„ deoque servitutem quoque ex bello justam
„ non esse. Servitus igitur ex bello injusto
„ nunquam justa fuit, etsi ex conditione
„ naturæ humanæ certitudo durante bello
„ suspensa fuerit.

Accidit enim hoc illis jure quodammodo)
„ quia ex judicio civitatis hostilis justam
„ sibi belli fuisse causam opinabantur: quod
„ cum Thebani ex suæ civitatis judicio ne-
„ garent, ideo *quodammodo* saltem jure id
„ illis contigisse, ajebant.

Jurisconsulti Romani quod sæpe jus capti-
vitatis vocant) „ Postquam enim Gajus in 2
„ *L.* 1. *pr. ff. A. R. D.* præmisit, *Quarun-*
„ *dam rerum dominium nos nancisci jure*
„ *gentium, quod ratione naturali inter o-*
„ *mnes homines peræque observatur, & quod*
„ *cum ipso genere humano proditum est*, ita
„ pergit *l.* 5. *§. f. Eod. Item quæ ex ho-*
„ *stibus capiuntur, jure gentium statim ca-*
„ *pientium fiunt*; & l. 7. pr. Eod. *Adeo ut &*
„ *liberi homines in servitutem deducantur.*
„ Sed & alibi servos jure gentium fieri,
„ JCti asserunt, *l.* 4. *§.* 1. *l.* 5. *§.* 1. *ff. de sta-*
„ *tu hom. L.* 1. *§.* 1. *de his, qui sui, vel al.*
„ *§.* 3. *seq. jur. pers. pr. ff. de libertis.*

Alibi injuriam appellant) „ Romani JCti
„ nullibi jus servitutis apellant injuriam ra-
„ tione eorum, quos ipsi capiunt; sed tan-
„ tum quatenus hostes cives Romanos in
„ captivitatem abducunt: hos enim injuria
„ capi, ex judicio suæ civitatis contendunt;
„ atque ideo reversis postliminium conce-
„ dunt *L.* 16. *ff capt. & postl.* Verum igi-
„ tur, non est, JCtos jus captivatis oppo-
„ nere æquitati naturali, nisi intuitu hostis
„ cives nostros capientis.

Et

Et æquitati opponunt naturali) „ Diximus, JCtos Romanos jus captivitatis injuriam appellare intuitu hostis, nam intuitu eorum, quos ipsi capiunt, tantum abest ut injuria captos existiment, ut potius acquisitionem hanc juri naturæ tribuant, quod cum ipso genere humano originem cepit, *l. 1. pr. junct.* §. 7. *A. R. D. lit. e*.

Seneca] „ Seneca Stoicus sapientem injuria affici non posse [*Ep.* 88. *& de constant. c.* 15. *&* 16.), indeque injurias injuriis repensare, honestum non esse, tradit *de const. d. c.* 16. His principiis positis verum est, bella justa non dari, & capi personas non posse, cessante quippe injuria : & hactenus recte, at philosophice concludit, *Servi nomen ex injuria ortum esse*. Cæterum, animum rectum, bonumque æque in eum, ac in equitem Romanum cadere posse. *Epist.* 31.

Id, quod sæpe accidit, respiciens] „ Immo in genere loquitur : at quomodo id intelligendum sit, modo explicavimus.

Ad obtinendam injuriam) „ Vid. *Gron. h.* Injuria autem non in eo consistebat, quod bello cepissent, sed quod a Senatu restitutio concessa, & tamen ablata essent; adeoque ut tueretur fidem publicam, suas res Syracusanis restituit. *Liv. d. l.*

Per injuriam] „ Scilicet, hostis, utpote qui ex judicio nostræ civitatis injuria bellum gerit. *Vid. l.* 19. *pr. capt.* At ratione eorum, qui a nostra civitate capiuntur, jure servos fieri, certum est, quia ex judicio nostræ civitatis juste bellum geritur. *Vid. l.* 1. *pr. junct. l.* 7. *pr. A R D.*

Sed ad hanc vitam, moremque civilem) „ Lactantius opponit quod juris est, ei, quod ex abusu inter gentes fieri solet.

Legitime illatas injurias) „ Injuria ibi pro damno sumitur; quod legitime illatum, ait.

A D. §. III.

Si belli causa injusta sit, etiamsi bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse interna justitia omnes actus) „ Systema Auctoris exposui *in diss. proœm. IX.* §. 62. Simulque §. 168. demonstravi, quo sensu bellum utrinque justum dici soleat. Diximus, durante bello neutram partem bellum justum, vel injustum asserere posse, quia inter gentes bellum gerentes, uterque justitiam causæ sibi vindicat; & cum judex non sit, qui inter eos cognoscat, ex rei natura suspensa est quæstio de jure, vel injuria, donec Deus arbiter præliorum per ultimam victoriam de justitia causæ decidat.

„ Unde apparet, non demum ex jure aliquo gentium, nec in ficto aliquo bello solenni obtinere, *ut bellum gerere liceat sive justa causa sit, sive non*; sed id ex ipsa ratione naturæ sequi.

Etiamsi bellum solenni modo susceptum sit) I. e. etsi inter duas summas potestates geratur, idque indictum sit. *Vide diss. proœm. IX.* §. 63.

Interna injustitia] „ I. e. jure naturæ, quod in foro poli obtinet.

Qui scientes tales actus operantur) „ At partes bellum gerentes nunquam conveniunt, se injuria agere; adeoque semper suspensa est quæstio de jure, & de injuria.

Aut ad eos cooperantur) „ Uti socii, milites, & subditi.

Qui ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non possunt) „ Quod omnino verum est si vel sciunt, causam injustam esse, vel saltem dubitant. At dixi, bellum gerentes nunquam id fateri, adeoque certitudinem moralem haberi non posse.

Ut is, qui damnum dedit, &c. id ipsum resarciat) „ Si quis injuriam sciens infert, certum est, eum in conscientia teneri ad restituendum, quia plus suo vel habet, vel agit, & alii aliquid abest. At si negat, se injuria agere, nec judicem habeat, belli eventus exspectandus; interim vero justitia causæ in suspenso est.

Negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant] „ Immo locus Esaiæ non agit de his, qui injuria capti detinentur, sed de Judæis creditoribus, qui pignus sumsere a fratribus, eosque in vinculis detinent; & horum creditorum jejunia non grata sibi esse, Deus ait, nisi pignus remittant. *Esai. c.* 58. *v.* 6. *junct. Ezech. c.* 18. *v.* 7.

Ut rapina manus vacuefaciant) „ Recte; sed ad rapinam non pertinet jus capiendi res, vel personas hostium. *Vid. Jonæ c.* 3. *v.* 7. *&* 8.

Naturæ ductu agnoscens] „ Naturæ enim regula est, suum cuique restituendum esse, nec ante aut injuriam, aut peccatum tolli-

AD

AD §. IV.

AD *restitutionem autem tenentur*] Hoc „ verum est si quis fatetur, vel convictus „ est, se justam causam non habere. Sed „ quid si talem sibi afferat? Jure naturæ „ nihil restituendum est, nisi victus sit.

Alibi) „ Sic enim socios, & subditos, „ immo milites quoque teneri ad restitutio- „ nem damnorum, & sumtuum, quin pro „ ratione injustitiæ ad pœnam quoque, di- „ xit Auctor *supra c. 1. §. 3. Add. infra* „ *c. 18. §. 6.* Unde eum, qui bello injusto „ promissum exigit, jure naturæ, seu in- „ terno, id nec petere, nec retinere posse, „ ait. *Vid. infra c. 19. §. 11. n. 2.* At di- „ ctum sæpius est, supervacuam hanc esse „ quæstionem durante bello, si uterque cre- „ dit, vel asserit, se justam habere causam.

Belli auctores, sive potestatis jure, &c. „ Qui bellum geri jusserunt.

Sive consilio) „ Sine quo alter bellum in- „ justum inchoaturus non fuisset. *Vid. l. 2.* „ *c. 17. §. 1.*

De his, scilicet, omnibus, quæ bellum consequi solent) „ Qui enim causam dat in- „ juriæ, causa simul est omnium malorum, „ quæ ex illa injuria sequi possunt: de quo „ late supra *l. 2. c. 17. §. 12.* Ubi exemplis „ rem illustravit Auctor.

Etiam de insolitis) „ Si extra bellum non „ contigissent.

Si quid tale jusserunt, aut suaserunt) „ Nam causa sunt injuriæ.

Aut cum impedire possent, non impedie- runt) „ Immo sufficit in genere, eos fuisse „ Auctores belli, tunc enim tenentur de casi- „ bus etiam insolitis, etsi eos nec jusserint, „ nec suaserint, quia sequelæ sunt belli, cu- „ jus auctores sunt.

„ Cæterum, supra jam diximus, regu- „ lam illam, *quod is, qui impedire crimen* „ *potest, nec prohibet, obligetur*, ita gene- „ raliter sumtam veram non esse, sed tan- „ tum si prohibere & *potest*, & *tenetur*.

„ *Sic & duces tenentur*) „ Nam & hi „ causa sunt injuriæ dum injuriam defen- „ dunt.

Et milites] „ *Vid. infra. c. 18. §. 9.*

In solidum omnes, qui ad actum aliquem communem] „ Quia unus actus est, & u- „ num delictum, pro quo singuli in solidum „ tenentur.

In actibus dividuis) „ Tunc enim duo „ diversi sunt actus, duoque delicta, quo- „ rum singula suos tenent auctores. Sic v. „ g. si subditus jura cum hoste communia „ violat, non populus inde tenetur nisi ap- „ probet, sed auctor hujus læsionis.

Cujus ipse causa unica] „ Reliqui enim „ injuriæ hujus causa non sunt.

Aut certe inter causas fuit) „ Cum forte „ de aliis non constet.

AD §. V.

DE *his, qui aliis operam navant*) „ Qua- „ tenus hi teneantur, late explicavimus „ *supra l. 2. c. 16. §. 2. seq.*

Si modo in ipsis aliquid hæreat culpæ] „ Atqui semper aliquid culpæ adhæret tum „ subditis, tum militibus, tum sociis, quia „ causam defendunt, quæ hostis judicio in- „ justa est.

Ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit) „ Sufficit enim quod facto ejus „ illicito alteri aliquid absit. *Vid. l. 2.* „ *c. 17. §. 20. n. 2.*

Sunt qui videntur existimare) „ Inepta „ & omni ratione carens hæc est opinio, „ quam Vasquius *Controv. ill. l. 1. c. 9. nu.* „ 17. late defendit; tacite enim, ait, con- „ sentire videri bellum gerentes in amissio- „ nem libertatis, bonorum, &c. indeque „ nihil tam ratum esse natura, quam vo- „ luntate domini rem suam in hostem trans- „ ferre volentis.

Sed nemo suum jactare temere præsumi- tur) „ Vera ratio est, quod jus nostrum in „ alterum non transferatur nisi voluntate „ nostra satis declarata. At tantum abest, „ bello talem voluntatem declarari, ut potius „ ideo suscipiatur ut jura nostra defendamus „ contra injuriam alienam. Sane uterque „ ait, alterum injuria agere, & capere; & „ hoc principio nititur jus postliminii. Si au- „ tem uterque tacite consensisset in amis- „ sionem, postliminio res recipi non posset.

Et bellum per se longe abest a contractuum natura) Omne enim jus in contractibus „ oritur ex dispositione partium, quæ jus „ in alterum transferunt sua voluntate: at „ jus capiendi bello non ex voluntate ori- „ tur, sed ex injuria, de qua reparanda „ læsus agit etiam invito altero.

Nec bello implicarentur inviti] „ Uti im- „ plicarentur, si de jure inter duos po- „ pulos

„ pulos pronunciare vellent. *Vid. supr. c.* „ *9. §. 4. n. 2. & c. 4. §. 4.*

Sufficiebat introductio externi, de quo diximus, dominii) „ Systema Grotii, & quo „ sensu externum dominium introductum „ existimet, explicavimus initio *h. cap.* si„ mulque demonstravimus, id merum esse „ figmentum.

Quod cum interna obligatione restitutionis potest consistere) „ Etsi enim gentes eum, „ qui injuria res hostis sui capit, in posses„ sione, & dominio externo defendere te„ neantur, id tamen non impedire putat, „ quo minus is, qui cepit, conscientiæ du„ ctu restituere teneatur. Nos diximus, „ eum, qui justam causam sibi esse putat, „ capere posse res hostis; at quæstionem „ de justitia, vel injustitia causæ, in su„ spenso esse.

Atque id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitatis personarum] „ Sensus est, quod etsi gentes dominium „ externum in rebus captis concesse„ tint eis, qui ex injusta causa bellum „ gerunt, iidem auctores juris gentium „ testentur, capta restitui debere ex jure „ interno.

Videbantur ait, quia injustum id bellum fuerat) „ Auctor igitur putat, Samnites „ non fuisse obligatos ad restituendum res „ captas, quarum dominium externum jure „ gentium acquisiverant; sed ductu con„ scientiæ id fecisse. At eum tale jus gen„ tium, taleque dominium externum nun„ quam a gentibus introductum fuerit, di„ cendum potius est, Samnites nullo jure „ capta retinere potuisse, quia injuria ca„ pta fuisse, fatebantur. *Vid. Liv. l. 8. c.* „ *38. & l. 9. c. 1.*

2 *Non dissimile est*) „ Immo hoc plane „ huc non quadrat; nam & verum non „ est, jure gentium voluntario demum ex „ pacto inæquali jus oriri neque concedi „ debet, eum, qui plus æquo sibi stipu„ latus est, ad æqualitatem rem reduce„ re debere. *Vid. l. 2. c. 12. §. 7.*

Quod ex contractu sine dolo inito jure gentium nascatur facultas quædam cogendi] „ Auctor ait, jure naturæ ex nullo con„ tractu, cui inest inæqualitas, jus oriri. „ *Vid. l. 2. c. 12. §. 8.* jure gentium autem „ voluntario id mutatum esse, *d. c. 12. §. 26.* „ Quod refutavimus allegatis locis. Nam „ jure naturæ omnis dispositio de re, licet „ maxime inæqualis sit, jus tribuit; neque „ jure gentium (quale non datur) ha„ ctenus aliquid mutatum est.

Nec eo tamen minus qui plus æquo stipulatus est, rem ad æqualitatem reducere, &c. tenetur] „ Immo jure naturæ prout „ quisque de re sua disponit, ita jus est, „ licet nulla inter rem, & pretium, sit „ æqualitas, *d. c. 12. §. 12. & 26.*

A D §. VI.

SED *rem bello injusto captam ab alio penes se habet, tenetur eam reddere*) „ Sci„ licet, juxta internam justitiam: nam ju„ re illo gentium externo non tantum is, qui „ bello injusto capit, sed & is, qui cau„ sam ab eo habet, defendi in possessione, „ ex hypothesi Auctoris, debet. *Vid. supr.* „ *c. 6. §. 2.*

Nulla causa subest naturaliter justa) „ Secus igitur si capiens justam sibi es„ se causam afferat: tunc enim is, qui „ causam a capiente habet, ejus jure „ utitur.

Non consensu ipsius) „ Opinionem enim „ Vasquii, quod partes litigantes sibi invi„ cem ea, quæ caperent, donasse censean„ tur, explosimus §. *præced.*

„ *Non malum meritum*) „ Quasi res in „ pœnam ipsi auferri potuerit.

Non compensatio) „ Si scil. possessor vi„ cissim aliquid debet ei, cujus res capta „ fuit.

Quia parum liquida fide id gestum ab Imperatore videbatur) „ Cum populus fatea„ tur, injustum fuisse bellum, simul fate„ tur, injuria omnia capta esse; adeoque „ jure ea dimittere tenebantur.

Similiter Phocensibus, &c. reddita libertas) „ Æmilius id non fecit ex conscientia „ injusti belli; causa enim ejus justissima „ fuit, quia ob seditionem Phocææ ortam „ oppugnabantur, *Liv. l. 37. c. 9. & c.* „ *22.* sed ex ratione politica, & in pœ„ nam militum, quia invito duce in eos „ sævitum fuit, *d. l. 37. c. 32.* Idque po„ pulus Romanus postea confirmavit. *Liv.* „ *l. 38. c. 39.*

Etiam illa publica) „ Non tantum ergo „ singulis civibus & libertas, & bona, seu „ jura privata reddita, sed & præterea tota „ civitas suis legibus, suoque juri publico „ restituta fuit.

Reddito emtoribus pretio restitui sunt in li-

libertatem) „ Immo nec in hos causa belli „ injusta fuit: Ligures enim rebellarunt, „ *Liv. l.* 41. *c.* 18. Adeoque bello petiti, „ victi sunt, indeque meri to perfidiæ pœ- „ nam tulerunt. Quod vero consul, cum „ se dedidissent, ipsos, & eorum bona „ sub hasta vendiderit, id merito senatui „ atrox visum fuit, quia id inconsulto se- „ natu facere non potuit. Unde decreto „ senatus restituti sunt, non ex necessita- „ te juris, sed pariter ex ratione politica. „ *Liv. l.* 42. *c.* 8. & 9.

Idem de Abderitis decrevit senatus) „ Di- „ latio petita circa imperata non fuit justa „ excidii causa; adeoque senatus ipse de- „ clarabat, bellum injustum fuisse. Ver- „ ba Livii l. 33. cap. 3. hæc sunt: *flentes* „ (Abderitæ legati) *ante curiam, queren-* „ *tesque, oppidum suum ab Hortensio expu-* „ *gnatum, ac direptum esse; causam exci-* „ *dii fuisse urbi, quod cum centum millia* „ *denarium & tritici* 50000. *modium impe-* „ *raret, spatium petierunt, quo de ea re,* „ *& ad Hostilium consulem, & Romam* „ *mitterent legatos: vix dum ad consulem* „ *se pervenisse, & audisse oppidum expu-* „ *gnatum, Principes securi percussos, sub* „ *corona ceteros venisse. Indigna senatui vi-* „ *sa, &c. & legati duo ad restituendos in* „ *libertatem Abderitas missi. Iisdem man-* „ *datum, ut & Hostilio consuli, & Hor-* „ *tensio Prætori nunciarent; senatum, Ab-* „ *deritis injustum bellum illatum, conquiri-* „ *que omnes, qui in servitute sint, & resti-* „ *tui in libertatem, æquum censere.*

Deduceret tantum, quantum domino vale- „ *bat adipisci desperatam possessionem*) „ Quia recuperat possessionem sumtibus „ alienis, sine quibus recuperaturus rem „ non fuisset: locupletior igitur fieret ex „ re aliena.

Non tenebitur, nisi in quantum censeri potest locupletior factus) „ Si quis proin- „ de rem ab hoste injusto emtam donave- „ rit alii, vel casu perdiderit, ex hypo- „ thesi Auctoris non tenetur restituere, „ quia tenetur saltem ut possessor rei alie- „ næ: quæ obligatio cessat, ubi possidere „ desiit. Secus si eam rem vendidit, vel „ in usus suos alio modo vertit: tunc enim „ possidet jus alienum; ultra suum ha- „ bet, quod ei, cujus est, restitui debet. „ *Vide late supra lib.* 2. *cap.* 10. §. 9. „ Quod facile concedimus, si ex ipsa con- „ fessione capientis injuria rem captam „ esse appareat: secus si capiens asserit, se „ jure cepisse.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.

I. *In bello justo actus quosdam interna justitia carere; quod exponitur:*

II. *Interfici qui possint secundum justitiam internam.*

III. *Ob infortunium neminem recte interfici, ut qui coacti partes sequuntur:*

IV. *Nec ob culpam mediam inter infortunium, & dolum: cujus natura explicatur.*

V. *Distinguendos auctores belli ab his, qui sequuntur.*

VI. *In ipsis auctoribus distinguendas causas probabiles ab improbabilibus.*

VII. *Etiam mortem meritis hostibus sæpe pœnam recte condonari.*

VIII. *Cavendum, quantum fieri potest, ne innocentes, etiam præter propositum, occidantur.*

IX. *Pueris semper parcendum: feminis nisi quid gravius admiserint: & senibus.*

X. *Parcendum & his, qui sacra, aut literas tantum curant:*

XI. *Et agricolis:*

XII. *Et mercantoribus, ac similibus:*

XIII. *Et captis.*

XIV. *Recipiendos, qui dedere se volunt,*

lunt, sub æquis conditionibus.

XV. *Parcendum & his, qui sine conditione se dediderunt.*

XVI. *Hæc ita vera, nisi grave delictum antecesserit: quod quomodo accipiendum.*

XVII. *Delinquentibus ob multitudinem recte parci.*

XVIII. *Non occidendos obsides, nisi ipsi deliquerint.*

XIX. *Abstinendum ab omni dimicatione inutili.*

† I. 1. SEd † nec in bello justo admittendum est, quod dicitur,

a 1 † *Omnia dat, qui justa negat.*

Melius *b* Cicero: † *Sunt* 2 *quædam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis.* a † *Est enim ulciscendi, & puniendi modus.* Idem *c* laudat vetera Romanorum tempora, † cum exitus bellorum erant 3 aut mites, aut necessarii. Crudeles vocat *d* Seneca, qui *puniendi causam habent, † modum non habent.* Aristides Leuctrica *e* prima: ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀμυνομένους ἀμέτρως ἀδικεῖν καὶ τις οἷς τὰς τιμωρίας ἀναπληροῖ, πρὸς τ' ἀδικήματα τούτοις ὑπερβῇ, δεύτερος ἄρχει πάλιν. *Possunt sane, possunt etiam, qui se vindicant, † injusti esse si modum excedant. Nam & qui in puniendo progreditur ad id, quod iniquum est, † secundus est injuriæ auctor.* Sic, *f* Ovidio judice, rex quidam

cæde nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.

2. Plateenses in Isocratea *g* oratione quærunt: εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑπὲρ τηλικούτων ἐγκλημάτων οὕτως ἀνόμους καὶ δεινὰς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας; *an æquum sit, † ob tantilla peccata tam graves, & iniquas pœnas exigere?* Idem ille Aristides *h* secunda

a Lucanus, Phar. I. 349.
b Off. I. c. 11.
c Off. II. 8.
d II. de Clem. c. 4.
e Pag. 54. Tom. II.
f De Ponto, I. Eleg. VIII. 19. 20.
g Pag. 298. B. Edit. H. Steph.
h Pag. 77. A. tom. II.

GROTII.

a *Est enim ulciscendi, & puniendi modus*) Vide quæ supra libro II. cap. XX. §. 2. & 28. & loca *Augustini* de Christianorum in ipsis bellis benevolentia, quæ modo produximus. *Aristoteles* politicorum V. cap. 6. narrat, asperiores æquo pœnas exactas Thebis, & Heracleæ, στασιωτικῶς, factionis studio. Et *Thucydides* III. Τιμωρίας μείζους, ἢ μέχρι τοῦ ἐοικότος. *pœnae justo majores.* (cap. 82.) Tacitus III. annalium: *Pompejus gravior remediis, quam delicta erant.* (cap. 28.) Idem eodem libro (cap. 24.) Augustum culpat, quod in puniendis adulteriis clementiam majorum, suasque ipse leges egressus sit. Juvenalis (*Sat.* X. vers. 314. & seqq.

exigit autem
Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori
Concessit.

Quintilianus: *non nisi ab ultimo parricidio exigitur pœna etiam hominem.* (Id est, a cadavere. *Declamat.* VI. cap. 10. p. 137. *Ed. Burm.*) M. Antoninus Imperator, referente *Vulcatio* vita Cassii, (cap. 11.) *ad senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior.* *Ausonius* (Cupid. crucif. v. 93. 94.

vindictaque major
Crimine visa suo est.

Ammianus libro XXVI. *sævitum est in multos acrius, quam errata flagitaverant, vel delicta.* (cap. 10.) Similis est apud Agathiam locus libro III. (libro IV. c. 6.)

GRONOVII.

1 *Omnia dat*) Efficit, ut nihil non liceat in invitum, qui, quod in volentem licere debet, recusat.

2 *Quædam officia*) Sunt quædam humaniter, & benigne agenda.

3 *Aut mites, aut necessarii*) Aut parcebatur victis, aut non occidebantur, duriterve tractabantur, nisi quibus ob graves causas parci nequibat.

GRO-

cunda pro pace: καὶ πόνων ἀνθ᾽ ὅτων αὐτοὺς τιμωρήσεσθε, σκοπεῖτε, ἀλλ᾽ εἰς τινας ὄντας, καὶ τίνες ὄντες αὐτοὶ καὶ τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας· *non hoc tantum respicite, quas ob causas pœnas sitis exacturi, sed & + + qui sint, de quibus sumenda sit pœna,* [5] *qui nos ipsi,* + *& quis justus pœnarum modus.* Laudatur Propertio Minos (*Lib.* III. *Eleg.* XVII. 28.)

Victor erat quamvis, [b] + *æquus in hoste fuit.*

Sed & Ovidio, (*Metam.* XIII, 101.)

leges captis justissimus auctor
Hostibus imposuit.

II. + Quando autem justa sit interfectio (inde enim nobis incipiendum est) in bello justo secundum justitiam internam, quando non sit, + ex iis intelligi potest, quæ capite primo hujus libri nobis explicata sunt. *a* Interfici enim aliquem contingit ex proposito, aut citra propositum. + Ex proposito juste interfici nemo potest, nisi aut in pœnam justam, + aut quatenus [6] absque eo vitam, & res nostras tueri non possumus: quamquam illud ipsum ob res caducas hominem occidere, etiamsi + a justitia stricta dicta non abeat, + a charitatis tamen lege discedit. Pœna vero justa ut sit, + opus est ut ipse, qui interficitur, deliquerit, + & quidem tantum, quod apud æquum judicem mortis supplicio possit vindicari: qua de re eo nunc minus differemus, quia quicquid ejus sciri oportet, + satis explicatum arbitramur capite de pœnis.

a Vid. de jure belli n. 36. & 43.

III. 1. + Supra [7] cum de supplicibus ageremus (sunt autem + ut in pace, ita & in bello supplices,) + discrevimus ἀτύχημα καὶ ἀδίκημα, *infortunium, & injuriam.* Gylippus eo, + quem ibi citare cœpimus, Diodori Siculi *b* loco quærit, [8] utra in classe Athenienses poni debeant, infortunatorum, an injustorum: & + pro infortunatis habendos negat, qui ultro nulla lacessiti injuria Syracusanis bellum intulissent: unde infert, cum sponte bellum susceperint, + ferenda quoque ab ipsis belli mala. Infortunatorum exemplum sunt illi, + qui [9] non hostili animo apud hostes sunt, + quales Athenienses temporibus Mithridaticis, de quibus sic loquitur Vel-

b Biblioth XIII. 29.

GROTII.

b *Æquus in hoste fuit*) *Ovidius* tristium 1. elegia 8. (vers. 35.)

Est etiam in miseris pietas, & in hoste probatur.

GRONOVII.

4 *Qui sint, de quibus*) Possunt enim aut aliis rebus laudati, aut bene olim de nobis meriti esse. *Florus* de Ætolis 2. 9. *Memineramus auxilii, sic placuit ignoscere.*

5 *Qui nos ipsi*) *Cæsar* apud Sallust. Catil. 51. *magis, quid se dignum foret, quam quid in illos fieri jure posset, quærebant.* item: *sententia ejus non crudelis (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena a republica nostra videtur.*

6 *Absque eo*) Nisi ille de medio tollatur, aut interficiatur.

7 *Supra cum*) 2. 21. 5.

8 *Utra in classe poni*) Utro numero, vel loco haberi.

9 *Non hostili animo*) Inter hostes morantur non infesti nobis, neque sponte nocituri.

a Lib. II. c. 23. a Vellejus Paterculus: *si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ a Sulla sunt, imputat Athenienſibus, nimium veri, vetustatiſque ignarus est: adeo enim certa Athenienſium in Romanos fides fuit, ut ſemper, & in omni re, quicquid ſincera fide gereretur, id Romani Attica fieri prædicarent. Cæterum, tum oppreſſi Mithridatis armis homines miſerrimæ conditionis, cum* [10] *ab inimicis tenerentur, oppugnabantur* [11] *ab amicis, & animos extra mœnia, corpora neceſſitati ſervientes intra muros habebant*: quæ pars postrema ex Livio b ſumta videri poteſt, apud quem Indibilis Hiſpanus corpus duntaxat ſuum apud Carthaginienſes, + animum apud Romanos, ait, fuiſſe.

b Libro XXVII. c. 17.

2. *Nimirum*, ut ait c Cicero, *omnes, quorum in alterius manu vita poſita eſt, ſæpius cogitant, quid poſſit is, cujus in ditione, ac poteſtate ſunt,* + *quam* [12] *quid debeat facere.* Idem pro Ligario: *tertium eſt tempus, quo poſt adventum Veri in Africa reſtitit: quod* [13] *ſi eſt criminoſum, neceſſitatis crimen eſt, non voluntatis.* Atque hoc ſecutus eſt Julianus in cauſa Aquilejenſium: teſte d Ammiano, qui cum paucorum ſupplicium narraſſet, adjicit: *reſidui omnes* [14] *abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem* c *neceſſitas egerat, non voluntas*. Ad Thucydidis locum e de Corcyrenſium ca-

c Pro Quintio, c. 2.

d Libro XXI. c. 12.

e Lib. I. c. 55.

GROTII.

c *Neceſſitas egerat, non voluntas*) Addit mox: *id enim æquitate penſata ſtatuerat placabilis Imperator, & clemens.* *Thucydides* libro III. (cap. 39.) in oratione Cleonis: εἴ τινες ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναγκασθέντες ἀπέστησαν, συγγνώμην ἔχω. *ignoſco illis, qui defecerunt a nobis, cogente hoſte.* Contemplatio extremæ neceſſitatis hæc dicitur *Paulo* ſententiarum v. tit. 1. §. 1. certe enim, ut *Syneſius* ait. ἰσχυρὸν ἀνάγκη πρᾶγμα καὶ βίαιον. *res eſt valida, ac violenta neceſſitas*: *Juvenalis* de Calsguritanis, (*Sat.* XV. 103.)

Quiſnam hominum veniam dare, quiſve Deorum
Viribus abnueret dira, atque immania paſſis?

Vide de famis neceſſitate *Caſſiodorum* IX. 13. Pertinax de Læto, & aliis: *paruerunt inviti Commodo: ſed ubi habuerunt facultatem, quid ſemper voluerint, oſtenderunt.* (CAPITOLIN. cap. 5.) Caſſius Clemens apud Xiphilinum in rebus Severi: ἐγὼ οὔτε σὲ οὔτε Νίγρον ἐπιστάμην· καταλειφθεὶς δὲ ἐν τῇ ἐκείνου μερίδι, τὸ παρὸν ἀναγκαίως ἐθεράπευσα, οὐχ ὡς σοὶ πολεμήσων, ἀλλ' ὡς Ἰουλιανὸν καταλύσων. *ego neque te, neque Nigrum noveram, ſed in parte, quam ille obtinebat, relictus, feci quod neceſſe erat, præſenti parui, non tibi bellum volens inferre, ſed Julianum depellere.* (*pag.* 299. *Ed. Rob. Steph.*) Aurelianus Antiochiam ingreſſus, ubi multi Zenobiæ partes ſecuti fuerant, edictum propoſuit; referente ZOSIMO, libro I. cap. 51. *Edit. Cellar.* (τῇ αἰτίᾳ καὶ ἀναγκαίᾳ πλέον ἢ προαιρέσει τὰ συμβάντα ἀνατιθείς. *magis ad neceſſitatem impoſitam invitis, quam ad voluntatem, quæ acta erant referens* Beliſarius apud *Procopium* Vandalicorum I. Λίβυας γὰρ ἅπαντας γενέσθαι ὑπὸ Βανδίλοις οὐκ ἐθελουσίως. *Afros enim omnes ſub Vandalis fuiſſe invitos.* (cap. 20.) Apud eundem Gothicorum III. (cap. 7.) Totilas Neapolitanis ait, ſcire eos ſub hoſtibus fuiſſe invitos. *Nicetas* autem, aut continuator ſcriptæ ab eo hiſtoriæ, de Henrico loquens fratre Balduini: τὸ ἐνοικοῦν ὅσδε εἰς σφαγὴν, ὡς δὴ ποίμνιον ἢ καὶ βουκόλιον, ἀλλ' οὐ χριστιανῶν τὸ κτεινόμενον, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν, μηδὲ προκεχωρηκότων ἑκουσίως· *qui urbem incolebant, eos juſſit interfici, quaſi armentum, aut grex eſſent, non Chriſtiani homines, qui interficerentur, præſertim tales, qui Blachis non verborum ſuaſu, ſed vi ſuccubuerant, neque ſponte eis paruerant.*

GRONOVII.

10 *Ab inimicis*). Ariſtione tyranno, & præſidio, quod ei dederat Mithridates.

11 *Amicis*). L. Cornelio Sulla, & Romanis.

12 *Quid debeat facere*) Eoque magis illum metuunt, quam ei fidunt.

13 *Si eſt criminoſum*) Si poteſt accuſari, tanquam in eo culpam admiſerit Ligarius.

14 *Abierunt innoxii*) Illæſi, pœnæ immunes.

GRO-

captivis venditis vetus commentator: τὸ ἥμερον τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου δηλοῖ, ἢ ὡς ἀπηνὲς μετὰ μάχην τοὺς ἑαλωκότας θανατοῦν, ἄλλως τε καὶ δούλους, τοὺς μὴ μετὰ γνώμην οἰκείαν πολεμοῦντας· *ostendit clementiam dignam Græcorum ingeniis:* + *durum enim, post pugnam captos occidere, servos presertim,* + *qui non sua voluntate bellum gerunt.* Platæenses in dicta oratione *a* apud Isocratem: οὐ γὰρ ἑκόντες, ἀλλ' ἀναγκασθέντες αὐτοῖς ἐδουλεύομεν· *non volentes, sed coacti illis* (Lacedæmoniis) *servivimus.* Idem *b* de Græcis aliis: τοῖς σώμασι μὲν ἐκείνοις ἀκολουθεῖν ἠναγκάζοντο, ταῖς δ' εὐνοίαις μεθ' ὑμῶν ἦσαν: *illorum* (Lacedæmoniorum) *partes corpore sequi cogebantur, animo vobiscum erant.* Herodotus *c* de Phocensibus dixerat: ἐμήδιζον οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης. *Medorum partes sequebantur, non sponte, sed vi necessitatis.* Zelitis, ut Arrianus *d* narrat, pepercit Alexander, ὅτι πρὸς βίαν ἔγνωσαν συστρατεῦσαι τοῖς βαρβάροις, *quod coacti fuissent militare in partibus barbarorum.* Nicolaus Syracusanus apud *e* Diodorum in oratione pro captivis: οἱ σύμμαχοι τῇ τῶν κρατούντων ὑπεροχῇ βιασθέντες, ἠναγκάσθησαν συστρατεύειν· διόπερ, εἰ τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικήσαντας δίκαιόν ἐστι τιμωρεῖσθαι, τοὺς ἀκουσίως ἁμαρτάνοντας προσήκοι ἂν εἴη συγγνώμης ἀξιοῦν· *socii vi imperantium adacti sunt militare: quare, sicut par est eos puniri, qui data opera injuriam inferunt, ita æquum est ignosci his, qui præter voluntatem suam peccant.* Sic & apud *f* Livium Syracusani Romanis se purgantes ajunt, + se metu, ac fraude turbatis, pacem oppressam. + Similem ob causam Antigonus bellum *g* se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, dicebat.

a Pag. 299. A. vid. sup. § 1. n. 2.
b Ibid. c.
c Lib. IX. c. 17.
d Lib. I. c. 18.
e Libro XIII. c. 27.
f Libro XXV. c. 29.
g Justinus lib. XXVIII. c. 4.

IV. 1. Sed notandum est, + inter 15 plenam injuriam, & 16 merum infortunium, medium sæpe aliquid intercedere, quod ex utroque quasi conflatum sit, ita ut actio + neque mere scientis, & volentis, + neque mere aut ignorantis, aut inviti, dici possit.

2. Aristoteles huic generi nomen posuit ἀμάρτημα, latine 17 + culpam aliquam liceat dicere. Sic enim ille moralium libro quinto, capite decimo: *Eorum, quæ sponte facimus, alia facimus + deliberato, alia + non deliberato. deliberato fieri dicuntur, quæ præeunte consultatione quadam animi fiunt, quæ vero aliter, indeliberato. Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat, + ea, quæ ab ignorantia procedit,* (cc) *infortunium dicitur, ut, si quis egerit quippiam, non in quem existimabat, ut quod non putabant, aut non quo putabat modo, aut non tali fine: ut si quis se ferire non hoc instrumento, non hunc hominem, aut non hujus rei causa credidit: sed evenit quod ipse non proposuerat sibi: puta vellicare voluit, non vulnerare, aut non hunc, non hoc modo. + Ergo si ita præter id, quod exspectari potuit, damnum detur, erit infortunium. At + si ita, ut expectari, ac prævideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo, culpa erit aliqua: nam culpæ affinis est, qui 18 in se habet agendi principium: 19 qui vero extra,*

GRONOVII.

15 *Plenam injuriam*) Cui dolus, & culpa omnis inest.

16 *Merum infortunium*) Cui nec dolus, nec ulla culpa subest.

17 *Culpam aliquam*) Erratum.

18 *Qui in se habet*) Quem suum ipsius consilium, & voluntas malefica incitavit ad nocendum alteri.

19 *Qui vero extra*) Qui sine consilio, & voluntate lædendi, aliud agens, inque aliud intentus, lædit tamen.

(cc) Immo *culpa aliqua*: est enim heic in Græco, ἀμάρτημα. J. B.

GRO-

ira, infelix. At quoties quis id, quod facit, 20 + sciens facit, non tamen deliberato, fatendum est, adesse injuriam: ut quæ facere homines solent per iracundiam, & perturbationes similes aut naturales, aut necessarias. nam qui ira commoti lædunt, & culpam admittunt, ab injuria non vacant; + neque tamen 21 injusti, aut improbi dicuntur: at si quis + idem 22 consulto admittat, is vero improbus, & injustus recte nominabitur.

3. Merito igitur, quæ per iram fiunt, censentur + non ex proviso fieri. + non enim incipit is, qui ex ira quid facit, + sed is, qui iram provocavit: atque eo fit, ut sæpe in judiciis rerum ejusmodi 23 + non facti, sed legitima fiat quæstio; nascitur enim ira ex eo, 24 + quod quis injuriose factum existimat. Non ergo sicut in contractibus, an hoc factum sit, disputant: ibi enim, nisi 25 quæ intercesserit oblivio, omnino altera partium improba est, quæ fidem non implet: sed, an juste factum sit, quod factum est, exquiri volunt. At qui prior struxit insidias, nihil ignorans fecit: quare non mirum 26 si alter sibi injuriam factam putat, 27 alter non putat .... Est tamen ut & qui tali ex causa lædit, injustus censeri debeat, si nempe æqualitatis, aut proportionis normam excedat, quod reponitur. Sic justus est, qui deliberato juste agit: alioqui juste agere potest aliquis sponte tantum, non & deliberato.

4. Cæterum eorum, quæ non sponte fiunt, alia venia digna sunt, alia minus. [d] *Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & 28 ob ignorantiam fiunt. At si qua ab ignorantibus admittantur, 29 nec tamen per ignorantiam, sed tali animi morbo, qui communes humanæ naturæ fines excedat, non digna sunt quibus ignoscas.* Locum sane egregium, & usus maximi integrum latine posui, quia minus recte verti, ideoque nec satis intelligi solet.

a VII. N.c. 11. 5. Michael Ephesius eum locum interpretans, ejus, 39 + quod *a* exspectari non potuit, exemplum ponit in eo, qui fores aperiens patrem læsit,

GROTII.

d *Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam fiunt*) *Dionysius Halicarnassensis* libro 1. (cap. 58.) ἅπαν συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀκούσιον· *quod non sponte fit, omne dignum venia. Procopius* Gothicorum III. ὅσοι μὲν ἀδικοῦσι τοὺς πέλας, ἢ προλαβούσης ἀγνοίας ἢ λήθης ἐπιγενομένης τινός, τούτους ἄξιον τοὺς τὰ δεινὰ πεπονθότας ξυγγνώμονας εἶναι· *qui aliis molesti sunt, sive quod occupaverit eos ignorantia, sive quod oblivio supervenerit aliqua, his etiam ipsos, qui mala sunt passi, æquum est veniam dare.* (cap. 9.)

GRONOVII.

20 *Sciens facit, non tamen*) Qui aliunde subito impellitur, priusquam providere possit, & prospicere, quale sit, quod agit, etsi volens id agat.

21 *Injusti, aut improbi*) *Tacitus* de Germanis 25. *Verberare servum, ac vinculis, & opere coercere, rarum; occidere solent, non disciplina, & severitate, sed impetu, & ira, ut inimicum.*

22 *Consulto*) Non subito animi motu impulsus.

23 *Non facti*) Disputetur, non utrum factum sit, nec ne, sed utrum per leges licuerit, nec ne.

24 *Quod quis injuriose*) Atque eo jus sibi datum contra offendendi.

25 *Quæ intercesserit*) Nisi cui exciderit e memoria, quid facere debeat.

26 *Si alter sibi*) Ille, cui structæ sunt insidiæ.

27 *Alter non*) Ille, cui non impletum est promissum, quia id, qui facere debuit, oblitus est.

28 *Ob ignorantiam*) Quæ scire, aut cogitare quis non potuit.

29 *Nec tamen per ignorantiam*) Et tamen hujusmodi, ut sensus communis ea evenire posse cuique dictet.

39 *Quod expectari*) Quod factum est non modo ab ignorante, sed etiam ob ignorantiam.

GRO-

sit, aut + in loco solitario jaculando se exercens aliquem vulneravit. Ejus, quod prævideri potuit, sed sine dolo, + in eo, qui jaculatus est 31 in via publica. Idem scriptor necessitatis exemplum ponit in eo, + qui fame, aut siti adigitur, ut quid faciat: + perturbationum naturalium in amore, dolore, metu. Per ignorantiam fieri, ait, ubi factum ignoratur, + 32 si quis mulierem nesciat nuptam. + Ab ignorante 33 non per ignorantiam, ubi jus ignoratur. + Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter: + quæ cum *a* Jurisconsultorum dictis optime congruunt. Est ejusdem Aristotelis locus huic non dissimilis libro *b* de arte oratoria: *æquitas imperat, ne pari loco habeamus injurias, & culpas, neque item culpas, & infortunia. Infortunia autem sunt, quæ nec provideri potuerunt, nec improbo animo admittuntur: culpæ, quæ provideri potuerunt, non tamen improbo animo fiunt: injuriæ, quæ & destinato, & animo improbo.* + Tria hæc notarunt veteres, & in illo Homeri versu de Achille Iliados *c* postremo:

a D. & de juris. & facti ign.
b Lib. 1. c. 13.
c Vers. 147. 186.

Οὔτε γὰρ ἐς' ἄφρων, ὔτ' ἄσκοπος, ὔτ' ἀλιτήμων.

Non ignara illi, male provida, nec mala mens est.

6. Similis est divisio apud *d* Marcianum: *delinquitur aut proposito, aut impetu, + aut casu. proposito delinquunt latrones, 34 qui factionem habent: impetu autem, cum per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venitur: casu vero, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit.* Duo illa, quæ proposito, & impetu fiunt, hunc in modum distinguit Cicero: *e Sed in omni injustitia permultum interest, e utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est, & ad tempus, an consulto, & cogitato fiat injuria. + Leviora enim sunt quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata, & præparata inferuntur.* f Philo autem in legum specialium explicatione sic ait: ἡμίεργον τὴν πρᾶξιν εἶναι τῆς διανοίας μὴ προκατεσχημένης ἐκ μακρῦ ἐπιβουλεύματος. 35 *dimidiatum esse facinus, ubi non antecessit longa animi deliberatio.*

d L. 11. §. 2. D. de pœnis.
e De off. 1. c. 8.

7. Cujus

GROTII.

e *Utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est, & ad tempus, an consulto, & cogitato fiat injuria*) Seneca de Ira I. 16. *Dimittit sæpe, si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod ajunt, animo inhærere.* Deinde: *nonnunquam magna scelera levius, quam minora compescit, si illa lapsu, non crudelitate commissa sunt, his inest latens, & aperta, & inveterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem modo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curavit, ut noceret.*

f *Philo*) Libro 11. specialium legum. (pag. 791. *Ed. Paris.*)

GRONOVII.

31 *In via publica*) Nam quia in ea ut plurimum obversantur homines, facile unicuique succurrit, etsi nunc nemo appareat, repente intervenire posse, qui lædatur.

32 *Si quis mulierem*) Quam sollicitat, aut cujus tentat pudicitiam.

33 *Non per ignorantiam*) Qui sciens facit, quod nescit Jus esse non facere.

34 *Qui factionem habent*) Manipulum furum, ut loquitur *Terentius*: qui coierunt conjuratione facta.

35 *Dimidiatum esse*) Dimidia parte defectum.

GRO:

7. Cujus generis ea præcipue sunt, g + quæ necessitas si non defendit,
a Pag. 449. B. tamen excusat. Nam ut Demosthenes ait in a Aristocratem, *αἱ ἀναγκαῖαι χρεῖαι τὰς τοῦ τί πρακτέον, ἢ μὴ, λογισμοὺς ἀναιροῦσιν ἅπαντας· ὥς' οὐ πάνυ ταῦτ' ἀκριβολογεῖσθαι δεῖ τὸν δικαίως ἐξετάζοντα· necessitatis impulsus auferunt dijudicationem de eo, quod agendum, vel non agendum est: quare non nimis rigide extendenda hæc sunt ab æquis rerum arbitris*. Qui sensus etiam latius ab eo-
b Pag. 616. B. dem exprimitur in oratione b de falso testimonio adversus Stephanum. Thu-
c Cap. 98. cydides libro c quarto: *πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινι κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ τῶν ἀκουσίων ἁμαρτημάτων καταφυγὴν εἶναι τοὺς βωμοὺς παρανομίαν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀνάγκῃ κακοῖς ὀνομασθῆναι, καὶ οὐκ, ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν τι τολμήσασι· credibile esse, h + apud Deum quoque paratam esse veniam his, qui bello, aut qua simili necessitate tracti aliquid admittunt: nam & Deorum altaria perfugium patere culpis non voluntariis: & injustitiam iis adscribi, qui ultro mali sunt, non his, quos ad audendum res extremæ*
d Libro VII. c. 20. *impellunt*. Cærites apud Livium d ad Romanos: 36 + *ne appellarent consilium, quæ vis, ac necessitas appellanda esset*. + Justinus e *factum Phocen-*
e Libro VIII. c. 1. *sium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit*.
Sic, Isocrate judice, qui 37 + salutis causa prædatur, *ἔχει πρόσχημα τῆς*
f Tomo II. p. 145. C. *ἀδικίας τὴν ἀνάγκην, habet necessitatem injuriæ velamentum*. Aristides f Leuctris secunda: *αἱ δυσκολίαι τῶν καιρῶν ἀπολογίας ἐνδιδόασι τοῖς ἀφεστηκόσιν·* 38 *& difficilia tempora excusationem aliquam dant desciscentibus*. De Messeniis
g Vit. Sophist. lib. II. c. 15. §. 2. pag. 596. Ed. Olear. accusatis, quod ab Athenis exules non recepissent, ita g Philostratus: *ἡ ἀπολογία κατὰ ξυγγνώμην ἵςαται, τὸν Ἀλέξανδρον προϊσχομένων καὶ τὸν ἐκείνου φόβον, οὐ μηδὲ*

i

GROTII.

g *Quæ necessitas, si non defendit, tamen excusat*) Adde quæ supra libro II. cap. XX. §. 29. & hoc capite supra §. 3. Samii apud Thucydidem libro III. Alcidæ Lacedæmonio, cum captivos Chios occideret, hæc dicunt: *οὐ καλῶς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦν αὐτὸν, εἰ ἄνδρας διέφθειρεν, οὔτε χεῖρας ἀνταιρομένους, οὔτε πολεμίους, Ἀθηναίων δὲ ὑπ' ἀνάγκης ξυμμάχους· non recte eum se dicere venisse ad liberandam Græciam, qui homines interficeret nec manibus ipsi contrarios, nec animo infestos, Atheniensium quidem socios, sed necessitate adactos*. (cap. 32.) *Chrysostomus* de providentia V. *καὶ ἐχθροὶ μὲν καὶ πολέμιοι τοῖς αὐτῶν πολεμίοις ἴσασι συγγινώσκειν, ὅταν ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι πράττωσί τι τῶν χαλεπωτέρων αὐτοῖς· norunt & inimici inimicis, & hostes hostibus ignoscere, ubi inviti, ac contra voluntatem aliquod in ipsos quamvis grave patrant* (Tom. VI. pag. 877. Edit. Eton. Savil. (Misimiani apud *Agathiam* III. γένος πλεῖστα ἠδικημένον, ὅτω τι ἐληλυθὸς ἐς τὸ ἀντιδρᾶσαι, βαρβάρῳ καὶ τῷδε αἰτίᾳ, οὐ μὲν παντάπασί γε φαύλως καὶ συγγνώμης ἀνάξιοι ἐφαίνοντο εἶναι· *cum plurimas perpessi injurias ita trusi essent ad talionem barbaro sane impetu, attamen non omnino indignos esse, quibus ignosceretur, parceretur que*. (libro IV. cap. 6.)

h *Apud Deum quoque paratam esse veniam*) *Deuteronomii* XXII. 26. *Moses Maimonides* Ductore dubitantium III. 41.

GRONOVII.

36 *Appellarent consilium*) Quod ab se minus recte administratum videretur, ne dicerent consilio, aut de industria factum.

37 *Salutis causa prædatur*) Quia receptum alibi non habet, ut majores nostri, qui *Brilam* ceperunt.) Locus heic ab Auctore, tamquam ex *Isocrate*, adlatus, est *Porphirii*, de Abst. libro II. pag. 291. 292. *Edit. Lugd.* J. B.)

38 *Difficilia tempora*) Periculum præsens ab hoste, & desperario auxilii a sociis, aut suo principe.

39 *Ἵςαται*) Verbum hoc respicit, quos rhetores vocant in genere causarum juridiciali status: est autem status, quæstio, quæ ex prima intentione actoris, & depulsione rei nascitur. Inter illos est status qualitatis, sub quo rationalis assumtivus dividitur in comparationem, relationem, remotionem, concessionem: concessio sub sese habet purgationem, & deprecationem.

GRO-

ἡ ἄλλη Ἑλλὰς ἀπείρως εἶχε· *causa ipsorum in deprecatione posita est, obtendens facto Alexandrum, & metum ab ipso, quem nulla non pars Græciæ experta esset.* Talis & ille apud Aristotelem, *a* ἡμιπονηρὸς καὶ οὐκ ἄδικος, οὐ γὰρ ἐπίβουλος. *semipravus, non injustus:* [i] *neque enim insidiator.* Discrimina hæc ad argumenti nostri usum sic aptat Themistius in laudibus *b* Valentis Imperatoris: καὶ διέκρινας τὸ ἀδίκημα, καὶ ἁμάρτημα, καὶ ἀτύχημα· καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ Πλάτωνος ἀποσοματίζεις, μηδὲ τὰ Ἀριστοτέλους μεταχειρίζῃ, ἀλλὰ τά γε ἐκείνοις δοκοῦντα τοῖς ἔργοις βεβαιοῖς· οὐ γὰρ τῆς ἴσης τιμωρίας ἀξίους ᾠήθης τούς τε ἐξ ἀρχῆς βουλεύσαντας τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ὅπλων παρασυρέντας, καὶ τοὺς ἤδη τῷ δοκοῦντι κρατεῖν ὑποκύψαντας· ἀλλὰ τῶν μὲν κατέγνως, τοὺς δ᾽ ἐμέμψω, τοῖς δὲ συνήλγησας· *k distinxisti inter injuriam, & culpam, & infortunium.* [l] *Quanquam nec Platonis verba edisceis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita facto exequeris. Non enim pari pœna dignos existimasti, qui ab initio bellum suaserant, & qui postea abrepti sunt armorum impetu, & qui succubuerunt ei, qui jam rerum potiri videbatur. Sed illos damnasti, hos castigasti, postremos miseratus es.*

a Ethic. Nic. VII. 11.
b Orat. IX. pag. 209. Ed. Petav.

8. Idem *c* alibi adolescentem Imperatorem vult discere, τί διενήνοχεν ἀτύχημα καὶ ἁμάρτημα, καὶ ἀδίκημα. καὶ ὅτι προσήκει τὸν βασιλέα, τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι· *quid distet infortunium, culpæ aliquid, & injuria: & quomodo regem deceat istius misereri, hanc corrigere, postremam vero solam ultione prosequi.* Sic apud Josephum *d* Titus unum criminis ducem punit μέχρις ἔργου *reipsa*, multitudinem μέχρι λόγου *sola verborum increpatione.* + Mera infortunia nec pœnas merentur, + nec ad restitutionem damni obligant. + Injustæ actiones ad utrumque. + Culpa media + ut restitutioni obnoxia est, + ita pœnam sæpe non meretur, præsertim capitalem. Ad hoc illud pertinet Valerii Flacci, (*Lib.* III. vers. 391, & *seqq.*)

c Orat. X. p. 259.
d Lib. V. belli Jud. c. 13. Lat. VI 6. pag. 912. B.

At [40] *quibus invito maduerunt sanguine dextræ,*

+ *Si*

GROTII.

i *Neque enim insidiator*) Mitylenæorum causam hac parte onerat Cleon apud *Thucyd.* III. ἄκοντες μὲν γὰρ οὐκ ἔβλαψαν, εἰδότες δὲ ἐπεβούλευσαν· ξύγγνωμον δ᾽ ἐστὶ τὸ ἀκούσιον. *non inviti nobis nocuere, sed de industria fecere insidias. Id vero demum ignosci dignum est, quod præter voluntatem fit.* (c. 40.) Philo libro de constituendo principe: διακρίνει δ᾽ ὅπου πρὸς ἄμυναν ἴοι, τοὺς ἐπιβούλως ζῶντας καὶ τὀναντίον· τὸ γὰρ κατὰ πάντων καὶ τῶν ἐλάχιστα ἢ μηδὲν ἡμαρτηκότων φέρεσθαι, ἀνημέρου καὶ ἀτιθάσσου ψυχῆς· *si ad ultionem veniendum sit, novit discernere inter eos, qui vitam agant insidiatricem, & eos, qui longe alterius sunt animi: In omnes enim, etiam qui minima, aut nihil deliquerunt, grassari cædibus, animi est immansueti, ac feri.* (pag. 734. B.)

h *Distinxisti inter injuriam, & culpam; & infortunium*) *Seneca* naturalium II. 44. ubi de fulminibus: *voluerunt admonere eos, quibus adversus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda: quædam frangi debere, quædam elidi, & distringi, quædam admoneri.*

l *Quanquam nec Platonis verba edisceis: nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita facto exsequeris*) Talis Trajanus inter principes Romanos egregius: παιδείας μὲν ἀκριβοῦς, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετεῖχε. τὸ γε μὴν ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο καὶ ἐποίει. *illius exactæ eruditionis in verbis posita compos non erat, rem tamen ejus & norat, & implebat.* Xiphilinus. (pag. 230. *Ed. Rob. Steph.*) De Marco Aurelio *Herodianus*: μόνος τε βασιλέων φιλοσοφίαν οὐ λόγοις, οὐδὲ δογμάτων γνώσεσι, σεμνῷ δ᾽ ἤθει καὶ βίῳ σώφρονι ἐπιστώσατο· *solus principum sapientiam non verbis, aut dogmatum cognitione, sed moribus gravibus, & vita temperata ostendebat,* (Libro I. c. 2. n. 6. *Ed. Boecler.*) De Macrino *Xiphilinus*: τά τε νόμιμα οὐχ᾽ οὕτως ἀκριβῶς ἠπίστατο, ὡς πιστῶς μετεχειρίζετο· *leges non tam norat exacte, quam fideliter exequebatur.* (Pag. 342.) Da nostro sæculo Deus vel tales principes.

GRONOVII.

40 *Quibus invito*) Qui occiderunt imprudentes. Forte, *invita*.

** Si* [41] *sors sæva premat miseros, sed proxima culpæ,*
*** [42] *Hos variis mens ipsa modis agit, & sua carpunt*
Facta viros resides.

V. Quod monet * Themistius m * distinguendos, qui auctores belli fuerunt, ab his, qui alios ducentes secuti sunt, ejus passim exempla in historiis exstant. Narrat Herodotus, *a* Græcos pœnas sumsisse de his, qui Thebanis ad Medos deficiendi auctores fuerant. Sic Ardeæ principes seditionis securi percussi, narrante *b* Livio. Eodem auctore, *c* Valerius Lævinus, *Agrigento capto, qui capita rerum erant virgis cæsos securi percussit: ceteros, prædamque vendidit.* Idem *d* alibi: *Atella, Calatiaque in deditionem acceptæ: ibi quoque in eos,* [43] *qui capita rerum erant, animadversum.* Rursum *e* alibi: *quoniam defectionis auctores meritas pœnas a Diis immortalibus, & a vobis habent P. C. quid placet de innoxia multitudine fieri? tandem* (dd) *ignotum est illis, & civitas data.* nimirum, ut idem *f* alibi loquitur, *ut, unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret.* Laudatur apud Euripidem *g* Eteoclus Argivus, quia

Culpam ferebat semper illo judice
Reus ipse: non urbs patria, quæ [44] *passim mali*
Rectoris ergo sustinet calumniam.

Et Athenienses, ut *h* Thucydides narrat, pœnituit decreti adversus Mitylenæos, πόλιν ὅλην διαφθεῖραι μᾶλλον ἢ οὐ τοὺς αἰτίους, *ut totam civitatem potius, quam solos defectionis auctores interficerent.* Narratur & Diodoro *i* Demetrius, captis Thebis, decem solos interfecisse auctores defectionis.

VI. 1. Sed in ipsis quoque belli auctoribus *k* distinguendæ causæ: sunt enim quædam non justæ quidem, * sed tamen tales, ut non improbis [45] possint imponere. Scriptor *l* ad Herennium deprecationis causam æquissimam hanc ponit, si quis, quæ peccavit, non odio, neque crudelitate, sed officio, & recto studio, commotus fecerit. Sapiens *m* Senecæ *hostes dimittet salvos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis pro fide, pro fœdere, pro libertate in bellum accincti sint.* Apud [46] Livium *n* n petunt errori veniam Cærites, quod fuerint auxilio consanguineis. [47] * Phocensibus, [48] * Chal-

a Calliop. seu l. IX. c. 85.
b Libro IV. c. 10.
c Libro XXVI. c. 40.
d Ibid. c. 16.
e Libro VIII. c. 20.
f Libro XXVIII. c. 26.
g Supplic. vers. 878. & seqq.
h Libro III. c. 36.
i Fragm. e lib. XXI. Ecl. 10.
k Vict. de jure belli n. 59.
l Libro II. de
m Clem. c. 7.
n Libro VII. c. 20.

GROTII.

m *Distinguendos, qui auctores belli fuerunt*) Vide *Gailium* libro II. de pace publica, c. 9. n. 18.

n *Petunt errori veniam*) *Ignosci debere interdum armis superato rectori justum quid sit ignoranti*) Ex *Isocrate* transcripsit *Ammianus* in librum XXX. (cap. 8.)

(dd) Hæc debebant alio charactere edi, quamvis & in prima Editione ita exstent: neque enim verba sunt LIVII, sed Auctoris nostri. Historicus, in fine demum Capitis sequentis, narrat, *ex auctoritate Patrum, latum ad Populum esse, ut Privernatibus civitas daretur.* cap. 21. num. 10. J. B.

GRONOVII.

41 *Si sors sæva*) Leg. *fors*, si per infortunium patratum, quod parum distat a scelere.

42 *Hos mens ipsa*) Hi conscientiæ tormenta patiuntur.

43 *Qui capita*) Qui rempublicam in manu habuerunt, οἱ ἐν τέλει.

44 *Passim mali*) Vulgi judicio, & perperam infamari solet ob improbum principem.

45 *Possint imponere*) Pro justis agnosci, & eos fallere.

46 *Apud Livium* lib. VII.) 19. & 20.

47 *Phocensibus*) Immo *Tarquiniensibus* in Etruria: unde namque *Phocenses Caeritibus* cognati? (Vitiosa interpunctio, quæ hactenus

48 + Chalcidensibus *a* & aliis, qui ex fœdere Antiochum juverant, data a Romanis venia. Aristides Leuctrica secunda *b* Thebanos, qui Lacedæmoniorum ductum contra Athenienses secuti erant, ait, *κοινωνῆσαι μὲν εἰς ἀδίκου πράγματος, δικαίῳ δὲ ἑτέρῳ περιστέλλειν τὴν μέμψιν, τῷ πιστὸς εἶναι τοῖς ἡγεμόνσι*, *in partem quidem venisse injustæ actionis, sed quam justo aliquo velarent, fide in principes sui fœderis.*

2. Cicero de officiis primo *c* conservandos eos dicit, + qui non crudeles in bello, non immanes fuerunt: tum bella, + quibus imperii gloria proposita est, 49 minus acerbe gerenda esse. Sic Ptolemæus rex *d* Demetrio significat, *οὐ περὶ πάντων ἅμα, περὶ δόξης δὲ καὶ ἀρχῆς πολεμητέον αὐτοῖς*· *non de rebus omnibus, sed de 50 imperio, & gloria inter ipsos certamen esse.* Severus o apud *e* Herodianum: *cum bellum adversus Nigrum gessimus: non ita sane speciosas inimicitiarum causas habebamus: nam 51 positum in medio principatum, atque adhuc in disceptatione versantem, pari ambitu uterque nostrum ad se trahebat.*

3. Sæpe habet locum, quod de bello Cæsaris, & Pompeji est apud *f* Ciceronem: *erat obscuritas quædam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant; quid optimum esset.* Et quod idem *g* alibi: *etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.* Plane ut apud Thucydidem *h* dicuntur venia digna, quæ fiunt 53 *μὴ μετὰ κακίας, δόξης δὲ μᾶλλον ἁμαρτίᾳ.* 54 De Dejotaro idem *i* ille Cicero: *non ille odio tui 55 progressus, sed errore communi lapsus est.* Sallustius in *k* historiis: *cætera multitudo, vulgi more magis, quam judicio, post alius alium quasi prudentiorem secuti.* Quod de bellis civilibus Brutus *l* scripserat, putem non male ad pleraque bella alia referri posse p 56 *acrius esse prohibenda, quam in superatos iracundia exercendam.*

VII. 1. E-

a Appian. Syriac. pag. 98. Edit. H. Steph.
b Tom. II. pag. 135. B.
c Cap. 11.
d Plutarch. in Demetr. p. 891. A.
e Libro III. c. 6.
f Orat. pro Marc. c. 10.
g Ibid. c. 5.
h Lib. 1. c. 32.
i Orat. pro Dejot. c. 3.
k Fragm. VI. 34. Orat. 1. ad Cæs. de Rep. ordin.
l Cic ad Brut. Ep. 2.

nus fuerat in omnibus Editionibus; etiam in primis, heic occasionem dedit Viro Doctissimo reprehendendi Auctorem nostrum. qui tamen ab errore plane immunis est. Nimirum Typographi, post vocem *consanguineis*, omiserant punctum, & post sequentem, *Phocensibus*, male collocaverant. Tum in omnibus aliis, post primam, Editionibus, e margine excidit *App. Syr.* apud quem Auctorem, loco a me distincte indicato, res, de qua agitur, clare exstat: *Φωκαίας δὲ Φωκαίας μὲν, καὶ Χαλκιδέας, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῷ Ἀντιόχῳ συνεπεπτώκεσαν, δεομένους, ἀπέλυσε τοῦ δέους.* Pag. 98. *Ed. H. Steph.* Vel ex hoc loco patet, quam necessarium fuerit, primas illas Editiones conferre, ut opus istud emendatius ederetur. J. B.)

48 *Chalcidensibus*) Haud scio, unde habeat: non enim in fœdere Chalcis EubϾ urbs cum Antiocho fuit, sed vi, & metu eam Antiochus occupavit. *Liv.* lib. 35. 51. Puto hic dicere voluisse, *Phocaensibus*, qui in Asia minore, & eandem esse historiam, cujus meminit n. ult. cap. præced. (At vide Not. præced.)

49 *Minus acerbe*) Non sæviendo in victos.

50 *De imperio, & gloria*) Id ipsum, quod *Justinus* lib. 15. 1. non se propter prædam, sed propter dignitatem iniisse bellum.

51 *Positum in medio*) Vacuum, & certo possessore carentem.

52 *Erat obscuritas*) Incertum, & obscurum, utra causa esset justior.

53 *Μὴ μετὰ κακίας*) Non per malitiam, sed nimio gloriæ studio.

54 *De Dejotaro idem ille Cicero*) Cap. 3.

55 *Progressus, sed lapsus*) 2. Attic. 21. quia ciderat ex astris, lapsus, quam progressus potius videbatur.

56 *Acrius esse prohibenda*) Inclementius esse animadvertendum in eos, quos liquet bellum civile moturos, quam in eos, qui bello civili sunt victi: nam in illis non tam facilis præsumitur pœnitentia consilii, quam in his facti, cujus jam supplicium luerunt ipsa calamitate.

G R O T I I.

o *Apud Herodianum*) Verba Græca hæc sunt: *καὶ Νίγρῳ μὲν πολεμοῦντες οὐχ οὕτως εὐλόγους εἴχομεν αἰτίας ἔχθρας, ὡς ἀναγκαίας· οὐ γὰρ παρ' ἡμῶν προϋπάρχουσαν ἀρχὴν ὑφαρπάζων ἐμέμφετο, ἐν μέσῳ δὲ ἐρριμμένην καὶ ἀμφήριστον οὖσαν, ἑκάτερος ἡμῶν ἐξ ἰσοτίμου φιλοτιμίας ἐς αὑτὸν ἀνθεῖλκεν.* optime.

p *Acrius esse prohibenda, quam in superatos iracundiam exercendam*) *Bembus* 11.

VII. 1. Etiam * ubi justitia hoc non exigit, sæpe tamen convenit bonitati, q convenit modestiæ, convenit animo excelso. *Ignoscendo auxisse populi Romani magnitudinem*, ait *a* Sallustius. Taciti *b* est: *quanta pervicacia in hostem, tanta benificentia adversus supplices utendum.* At *c* Seneca: *ferarum, nec generosarum quidem,* [57] *permordere, & urgere abjectos. Elephantes, leonesque transeunt quæ* [58] *impulerunt.* Sæpe opportunum est illud Maronis, (*Æneid.* X, 528.)

a Fragm. 1.13. *b* Ann. XII,20. *c* De Clem. 1. c. 5.

— — Non hic victoria Teucrum
Vertitur, [59] *aut anima una dabit discrimina tanta.*

2. Est in eam rem insignis locus in libro *d* quarto [60] ad Herennium: *bene majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. Quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est,* [61] *qui de victoria contendant, eos hostes putare: qui victi sunt,* [62] *eos homines judicare; ut possit* [63] *bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille si vicisset,* [64] *num idem fecisset? non profecto tam sapiens fuisset.* [65] *quid igitur ei parcis? quia* [66] *talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi.* Si de Romanis hoc accipias (incertum enim hoc, cum & peregrinis, & fictis argumentis utatur is scriptor) adversa fronte pugnat cum eo, quod habemus in [67] panegyrico, *e* qui dictus est Constantino Constantii filio: *cautior licet sit qui devinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est* [68] *qui calcat iratos. Renovasti, Imperator, veterem illam Romani imperii fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim captivi reges, cum a portis usque ad forum triumphantium currus honestassent, simulatque in capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur unus pro seipso Paulo, qui sedentem se acceperat deprecante* (lege: [69] *unus Perseus ipso Paulo, qui dedentem se acceperat, f deprecante*)

d Cap. 16. *e* Eumenii, Paneg. VI. c. 10. Ed. Cell. *f* Vide Plutarc. Paulo Æmilio pag. 274.

legem

GROTII.

q *Convenit modestiæ*) Rex Theudericus apud *Cassiodorum* II. 41. *illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt; is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare.*

GRONOVII.

57 *Permordere*) Usque, & usque mortificare, persistere in mordendo jam jacentes, & impotentes repugnandi.

58 *Impulerunt*) De statu deturbarunt, prostraverunt, dejecerunt.

59 *Anima una dabit*) Unius cædes momentum faciet.

60 *Ad Herennium*) C. 16.

61 *Qui de victoria contendant*) Qui armati resistant, in eos hostilia moliri.

62 *Eos homines*) Dignos venia, & clementia.

63 *Bellum*) Metum, periculum, vim ex bello.

64 *Num idem*) Numquid pepercisset tibi?

65 *Quid igitur*) Ante hæc verba, omissum est: *non profecto tam sapiens fuisset.* (Quod & nos restituimus. J. B.)

66 *Talem stultitiam*) Qua forsan ille usus esset, immoderate se gerendo in victoria.

67 *Panegyrico*) Qui nonus est in ordine, & adscribitur *Eumenio* c. 10.

68 *Qui calcat iratos*) Forte, *stratos*; cui non est necesse quicquam facere in hostis adulationem, aut in dubios belli exitus lenocinia quærere, ut loquitur *Justin.* II. 12. sed qui potest per fiduciam virtutis, & fortunæ, submissis insultare.

69 *Unus Perseus ipso Paulo, qui dedentem se acceperat deprecante*) Sero: sic enim jam *Gruterus* edidit ann. 1607.

GRO-

legem illius severitatis evasit: cæteri in vinculis [r] *luce privati aliis regibus dedere documentum, ut mallent amicitiam colere Romanorum, quam exasperare justitiam.* Sed & hic 70 nimis laxe. Dicit quidem Josephus idem de severitate Romanorum in historia interfecti Simonis Barjoræ: sed + de ducibus loquitur, qualis + Pontius Samnis, non de his, quibus regium esset nomen. Verborum sensus latine sic habet: *a finis triumphi erat, postquam ad Capitolium Jovis ædem erat perventum: nam ibi exspectare Imperatores mos antiquus jubebat, donec nuntiata esset mors hostium ducis. Is erat Simon Joræ filius, qui inter captivos in triumpho ducebantur: is tum injecto laqueo* 71 *in forum trahitur, verberantibus insuper ipsum custodibus. nam eo in loco mos est Romanis supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales. Hic ubi vitam finisse nuntiatus est, secuta sunt fausta omnia, deinde sacrificia,* Idem ferme dicit Cicero *b* Verrina de suppliciis.

a Bell. Jud. lib. 5. §. 6. al. vii. Huds.

3. De ducibus passim exempla exstant: de regibus aliqua, ut [s] 72 de Aristonico, 73 Jugurtha, 74 Artabasdo: sed tamen præter 75 Persea [t] 76 Syphax, 77 Gentius, 78 Juba, & Cæsarum tempore 79 Caractacus, atque alii

b Cap. 26. 27.

GROTII.

[r] *Luce privati aliis regibus dedere documentum*) Nolim reduci hunc morem; t men & Josa reges captos interfecit. *Josephus* antiquæ historiæ V. 1. & de Sossio Dion: Ἀντίγονον δὲ μαστιγώσας σταυρῷ προσδήσας· *Antigonum virgis cecidis alligatum cruci*. Pag. 463. D. Sed provide addit, ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει· *quod nemo regum a Romanis victoribus pertulerat*, Est eadem historia apud *Josephum* libro xv. (cap. 1.) De Maximiano Herculio. (Immo de *Constantino* J. B.) *Eutropius* libro x. c. 2. *cæsis Francis, atque Alemannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasses, objecis*. De rege Alemanorum patibulo suffixo vide *Ammianum* XXVII. (cap. 2.) Theuderichus rex VVisigothorum Athiulfum Suevorum in Hispania regem capite plectit, memorante *Jornande* historia Gothica (cap. 44.) Nimirum hæc documenta sunt regibus ad modestiam, & ut cogitent, se quoque subjectos, si Deo ita visum, humanis vicibus, &, quod in simili periculo a Solone dictum meminerat Crœsus, de felicitate hominis ante mortem non judicandum.

[s] *De Aristonico*) Vide *Appianum* Mithridatico in fine, (pag. 253. *Edit. H. Steph.* ubi de *Aristobulo* & *Tigrane*, quos *Pompejus* triumphans capite plecti jussit.)

[t] *Syphax*) Variant de eo historici, multi tradunt, eum prope Romam ante triumphum decessisse: *Polybius* in triumpho ductum: (Libro xvi. cap. 12.) *Appianus*, dum de eo deliberatur, morbo obiisse. (pag. 15. *Ed. H. Steph.*)

GRONOVII.

70 *Nimis laxe*) Adulatur nimium Constantino, qui duos Francorum reges, sed barbaros, & inconditos, quales tum erant Franci, bestiis objecit. Cæterum ne unum quidem exemplum justi regis post victoriam interfecti Romanis exprobrari potest. (Etsi jure id facere potuerint. *Sam. Coc.*)

71 *In forum*) Εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐσύρετο τόπον· Joseph. ἁλώσ. 7. in. Intelligit Tullianum. *Sallust.* Catil. 55.

72 *Aristonico*) Hic non erat verus rex; sed Eumenis spurius ex citharistria Ephesia: & cum ab Attalo III. ejusdem Eumenis legitimo in testamento, quo Populum Ro. heredem instituerat, præteritus esset, regnum Pergamenum invaserat, & sustinebat invidiam Licinii Crassi consulis capti, & occisi. *Justinus* 36. 4.

73 *Jugurtha*) Hic & ipse spurius, fratribus legitimis Adherbale, & Hiempsale; Massiva quoque cognato Romæ, dum fide publica ibi moratur, per summum scelus occisis, legatis, & exercitu, & primoribus e senatu pecunia corruptis, exercitu quoque sub jugum misso, misericordiam omnem perdiderat. *Flor.* 3 1. (Vide *Livium*, Epit. 67. *Eutropium*, IX. 1. J. B.)

74 *Artabasdo*) Non Romæ, neque ex auctoritate senatus, sed Alexandriæ, & M. Antonii scelus appellat *Tacitus* 2. annal. 3. (Vide *Vell. Pat.* 11. 82.)

75 *Persea*) Macedonum.

76 *Syphax*) Masæsulorum Numidarum.

77 *Gentius*) Illyrici, (Vide *Livium*, xlv. 43.)

78 *Juba*) Numidiæ. (Vide *Plutarch.* Vit. Cæs. pag. 733. *Appian.* Bell. Civil. libro 11. pag. 491. J. B.)

79 *Caractacus*) Britanniæ regulus. *Tac.* 12. ann. 37.

GRO-

alii tale supplicium evaserunt, ut appareat, + & belli causas, & gerendi modum spectata a Romanis, quos tamen æquo [80] asperiores in victoria fuisse, Gicero, atque alii agnoscunt. Itaque M. Æmilius Paulus apud Diodorum Siculum *a* non male in Persei causa Romanos senatores monet, *εἰ μὴ τὸν ἀνθρώπινον φόβον εὐλαβοῦνται, τήν γε τοῖς ὑπερηφανῶς ταῖς ἐξουσίαις χρωμένοις μετερχομένην Νέμεσιν αἰδεῖσθαι· si humani nihil metuerent, at divinam vindictam timerent, iis imminentem, qui victoria insolentius utuntur.* Et [u] Plutarchus notat, bellis inter Græcos ipsos etiam hostes regibus Lacedæmoniis manus abstinuisse reverentia dignitatis.

a Excerpt. e lib. XXI.

4. Hostis ergo, qui non id, quod humanæ leges permittunt, sed quod sui est officii, + quod fas, & pium est, volet respicere, parcet etiam hostili sanguini: neminique mortem irrogabit, [81] + nisi quo mortem, + mortive simile quid evitet, + aut ob peccata personæ propria, quæ [82] ad capitalem mensuram devenerint. + Et tamen quibusdam id meritis aut omnem, aut mortis pœnam condonabit, + sive humanitatis intuitu, + sive ob alias probabiles causas. Egregie idem, quem dixi, *b* Diodorus Siculus: *αἱ τῶν πόλεων πολιορκίαι καὶ παρατάξεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον προτερήματα τὰ πλεῖστα διὰ τύχην ἢ δι' ἀρετὴν ἐπιτυγχάνεται· ὁ δ' ἐν ταῖς ἐξουσίαις εἰς τοὺς ἐπταικότας ἔλεος μεριζόμενος διὰ μόνης τῆς φρονήσεως γίνεται· urbium expugnationes, secunda prælia, & si quid aliud in bello prosperum, sæpe fortunæ magis, quam virtuti debentur. At in summo imperio victis misericordiam impartiri, solius prudentiæ opus est.* Apud Curtium *c* legimus: *Alexander quanquam belli auctoribus jure poterat irasci, tamen omnibus venia data.*

b Libro XVII. 38.

c Lib. IX. c. 1.

VIII. De [83] nece autem eorum, qui casu non destinato occiduntur, + tenendum quod supra diximus, si non justitiæ, + misericordiæ tamen esse + non nisi magnis, & ad multorum salutem perventuris causis tale quid aggredi, unde innocentibus imminere pernicies possit. Idem nobiscum sensit + Polybius, qui libro V. *d* sic loquitur: *οὐ γὰρ ἐπ' ἀπωλείᾳ δεῖ καὶ ἀφανισμῷ τοῖς ἀγνοήσασι πολεμεῖν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει καὶ μεταθέσει τῶν ἡμαρτημένων· οὐδὲ συναναιρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικοῦντα τοῖς ἠδικηκόσιν, ἀλλὰ συσσώζειν καὶ συνεξαιρεῖσθαι τοῖς ἀναιτίοις* (male editur *ἐναντίοις*) *τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν· bonorum virorum est, etiam cum minus probis non internecinum gerere bellum; sed hactenus, ut delicta sarciantur, atque emendentur: neque insontes cum sontibus una pœna involvere, sed insontium causa etiam sontibus parcere.*

d Cap. 11.

+ IX. 1. His cognitis, de his, quæ magis specialia sunt, non difficilis erit

GROTII.

u *Plutarchus notat*) Agide. (pag. 804. D.)

GRONOVII.

80 *Asperiores in victoria*) Nonnisi in una Corintho, *de offic.* I. 11. quam tamen ad destruendam habuerunt gravem causam, violatos legatos. *Justin.* 34. 1. 2.

81 *Nisi quo mortem*) Præterquam si quo videt incolumi se salvum esse non posse.

82 *Ad capitalem mensuram*) Mortis supplicio digna sint.

83 *De nece*) In tentanda aggressione, vel inferenda quamvis justa vi, per quam multi innoxii, & quos lædendi nullam propriam causam, nec consilium habemus, sunt perituri.

GRO-

erit definitio. x *Puerum ætas excuset, feminam sexus*, ait Seneca *a* libris, 84 quibus iræ irascitur. Deus ipse in bellis Hæbræorum *b* etiam post pacem oblatam, & repudiatam parci vult feminis, & infantibus, + extra paucas gentes speciali jure exceptas, adversus quas quod erat bellum, + non erat hominum, 85 sed Dei, atque ita appellabatur. Et cum mulieres Madianitidas vellet occidi ob proprium ipsarum crimen, *c* + excepit virgines intactas. Immo cum Ninivitis ob gravissima peccata *d* internecionem severe admodum minatus esset, retrahi se passus est + miseratione multorum millium ejus ætatis, quæ honesti, & inhonesti discrimina ignoraret. Cui

a Libro III. 24.
b Deut. XX. 14.
c Num. XXXI. 18.
d Jon. IV. 11.

G R O T I I.

x *Puerum ætas excuset, feminam sexus*) *Plinius* historiæ naturalis libro VIII. cap. 16. *Leo ubi sævit, in viros prius, quam in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame.* Ad illa *Horatii* libro IV. ode VI. de Achille, (ṽ. 17. & seqq.)

Nescios fari pueros Achivum
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo.

Ita Scoliastes: *Dolenter declamat in sævitiam Achillis, qui, si per Apollinem vivere licuisset, adeo sævus erat, ut nec infantibus, nec in utero gestantibus pepercisset.* *Philo* de principis constitutione, (p. 734.) παρθένοι δὲ καὶ γυναῖκες μεθίενται, *dimittantur autem virgines, & mulieres:* causa reddit, τὸ προφάσεων ἀνδρῶν πόλεμον κατασκευασάντων τοὺς δὲ γυναῖκας, ἀνέμφορον· *virorum, qui bella fabricant, accessionem facere mulieres, immite.* Idem de specialibus legibus II. τοὺς μὲν γὰρ τοὺς τελείους μυρίας προφάσεις εὐλόγους ποσχημάτων τε καὶ διαφορῶν· τοῖς δὲ νεωστὶ νηπίοις ἄρτι παρεληλυθόσιν εἰς φῶς καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, οὐδ' ἐπιφέρεσθαι κατηγορίαν συκοφάντως ἐνδέχεται· *nam in justa ætatis homines mille speciosi obsentus reperiri possunt discordiarum, ac simultatum. At in infantes, qui modo in lucem, vitamque humanam venere, ne calumnia quidem quod dicat habet, ut plane innocentes.* (Pag. 795. D.) *Josephus* antiquæ historiæ libro IX. de Manaemo, (cap. 11.) μηδὲ νηπίων φεισάμενος, ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐ καταλείπων οὐδ' ἀγριότητος· ἃ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀλλοφύλων τινὰς συγγνωστὸν δρασθῆναι γενομένους ὑποχειρίους, ταῦτα τοὺς ὁμοφύλους οὗτος εἰργάσατο· *Ne infantibus quidem parcens nihil fecit reliquum ad crudelitatem, aut feritatem potius. Quæ enim veniam non merebantur, si in externos bello victos essent edita, ea fecit in populares suos.* (Auctor heic tacite legit versu 3. δρασθῆναι pro διαθῆναι, quod erat in Editione Genev. & mutatum est in διαθεῖναι ex MSS. in Edit. Hudson. cap. XI. §. 1. J. B.) Idem *Josephus* Judam Maccabæum narrat Bosra, & Ephrone captis, interfecisse πᾶν τὸ ἄρρεν καὶ μάχεσθαι δυνάμενον· *quicquid virilis sexus, & pugnæ idoneum erat.* (Ant. Jud. libro XII. cap. 8. §. 5. *divis. Hudson.* ubi tamen hoc tantum legitur: Καὶ πᾶν ὅσον ἄρρεν ἦν ἐν αὐτῇ κτείνας &c. J. B.) Et alibi pœnam, quam Alexander Thracidas dictus de Judæorum pueris, & mulieribus sumserat vocat ὑπὲρ ἀνθρώπινον δίκην, *ultionem ultra hominum morem.* (Antiq. Jud. XIII. cap. 14. §. 2.) *Agathias* libro III. ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐχ ὅσιον ἦν εἰς νέους ἄρτι καὶ νεογνὰ βρέφη καὶ τῶν τοῖς γονεῦσι πεπλημμελημένων οὐδὲν ἐπιστάμενα παροινεῖν οὕτω καὶ ἀφυβρίζειν, ὅθεν αὐτοῖς οὐδὲ ἀνοσεὶ τοῦτο ἡμάρτητο· *quandoquidem vero pium non erat in recens natos infantes paternorum facinorum inscios ita sævire, atque insanire, ideo hæc ipsis non impune abiere.* (Libro IV. cap. 6.) *Nicetas*, aut qui historiam ejus produxit ad tempora Henrici regis, de Scythis agens, qui Athiram ceperant. ἀλλ' οὐδὲ τοὶ ὑπομαζίδια τῶν παίδων τὸ κακὸ ἔρξαι ἀνέτειρα, ἀλλ' ἀπεθερίσθη καὶ καθάπερ χλόην καὶ ἄνθος συνεμαράνθησαν, ὑπὸ τῶν ἐλέους ἀναλγήτων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδότων ὡς αἰδεῖσθαι τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν αἰδεσθῆναι τὸν ἀνθρώπινον, ὁ περαιτέρω τῆς νίκης καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος· *ne infantes quidem lactentes adhuc mali exsortes fuere, sed & hi velut in herba demessi sunt, aut velut flos emarcuere, facto hominum misericordia intactorum, neque scientium injuriam ab eo fieri naturæ, ac fas hominum violari, qui ultra, quam ut hostes vincat, aut subigat, extendit iram.* In *Balduin.* cap. 9.) Adde quæ *Beda* habent libro II. cap. 20. de Carævollæ feritate: & Helveticorum bonam legem apud *Simlerum*, (libro II. pag. 302. *Edit. Elzevir.*) & Elisabethæ reginæ pia mandata apud *Camdenum* in anno MDXCVI.

G R O N O V I I.

84 *Quibus ira irascitur*) Adversus iracundiam scribit, iram coercendam esse monet, ac præcipit.

85 *Sed Dei*) Qui eas ob corruptissimos mores ab stirpe volebat exscindi.

GRO-

Cui similis est apud Senecam *a* sententia: *num quis irascitur pueris, quorum ætas nondum novit + rerum discrimina?* Et apud Lucanum *b*:

a De Ira II. c. 9.
b Pharsal. II. 108.

Crimine quo parvi cædem potuere mereri?

+ Si hæc Deus fecit, ac statuit, qui quosvis homines cujuscumque sexus, aut ætatis sine ulla causa non injuste potest occidere, utpote vitæ dator, ac dominus, quid homines facere æquum est, + quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad hominum salutem, ac societatem conservandam esset necessarium?

2. Accedit primum de pueris judicium *c* eorum populorum, ac temporum,[86] quibus fas maxime valuit. *Arma habemus* (ait apud Livium *d* Camillus) *non adversus eam ætatem, cui etiam, captis urbibus, parcitur, sed adversus armatos.* Addit, hoc esse + inter belli jura,[87] naturalia scilicet. Plutarchus *e* de eadem re agens: *sunt*, inquit, *apud bonos etiam belli quædam leges.* Ubi nota illud + *apud bonos*, ut hoc jus ab eo,[88] quod in moribus, & impunitate positum est, discrimines. Sic *f* Florus negat, aliter (ee) fieri potuisse[89] + salva integritate. Apud Livium *g* alio loco est: *a qua ætate etiam hostes irati abstinerent.* Et *h* alibi: *usque ad infantium cædem ira crudelis pervenit.*

3. Quod autem in pueris rationis usum non adeptis + semper, + *id in feminis plerumque obtinet*, id est, + nisi aliquid peculiariter vindicandum admiserint, + aut virilia officia & ipsæ usurpent. Est enim, ut Statius *i* loquitur, *sexus rudis, insciusque ferri.* Neroni hostem vocanti Octaviam in tragœdia reponit præfectus, (vers. 864.)

c Vict. de jure belli n. 36.
d Lib. V. c. 27.
e Vita Camilli. p. 134.
f Lib. I.
g Libro XXIV. c. 26.
h Libro XXVIII. c. 20.
i Silvar. I. 6. 53.

——— y[90] *Femina hoc nomen capit?*

Alexander apud *k* Curtium: *cum captivis, & feminis gerere bellum non soleo: armatus sit oportet, quem oderim.* Gryphus apud *l* Justinum: *a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, & externa bella post victoriam in feminas sævitum, quas sexus ipse & periculis bellorum, & sævitiæ victorum eximat.* Apud Tacitum alius: *neque adversus feminas*, (ff) *sed palam adversus armatos bellum se tractare.*

k Libro IV. c. 11.
l Libro XXXIX. c. 3.

4. Vale-

GROTII.

y *Femina hoc nomen capit*) Ideo Tucca, & Varus, delendos censuere in secunda Æneide versus, ubi deliberat Æneas, an Helenam occidat. (A versu 567. ad 588.)

GRONOVII.

86 *Quibus fas maxime*) *Boni fuere mores & valuit recti observantia.* Tacit. 3. annal. 26.

87 *Naturalia scilicet*) Nam gentium jura plus permisere. 3. 4. 9.

88 *Quod in moribus*) Quod non fundatum est in justitia naturali, & morali, sed politica, & consuetudine invaluit; neque innocentem, sed impunitum præstat.

89 *Salva integritate*) Fide, ac dignitate integra, & illæsa.

90 *Femina hoc nomen*) Cum sit imbellis, & imbecilla, potestne etiam hostis vocari?

(ee) Locus FLORI ita sese habet: *Verum sciebat victoriam, qua, salva fide, & integra dignitate, pareretur.* Libro I. cap. 12. J. B.

(ff) Est apud TACITUM: *feminas gravidas.* Annal. libro I. cap. 59. num. 4. J. B.

GRO-

4. Valerius Maximus *a* + Munatii Flacci in infantes, & feminas efferatam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Apud Diodorum *b* Carthaginienses Selinunte narrantur interfecisse senes, feminas, infantes, *οὐδεμίαν συμπάθειαν λαμβάνοντες*, *sine humanitatis affectu*. Et alibi *c* hoc ipsum *ἀμότητα* *crudelitatem* vocat. Latinus Pacatus *d* de feminis: *sexus, cui bella parcunt*: Simile Papinii *e* + de senibus pronuntiatum:

——— *Nullis violabilis armis*
Turba senes. ———

+ X. 1. + Idem statuendum universaliter de maribus *f*, + quorum vitæ genus ab armis abhorret. + *Jure belli in armatos, repugnantesque cædes*, ut ait Livius *g* id est; 91 + eo jure, quod naturæ congruit. Sic *h* Josephus æquum ait, ut in pugna pœnas dent qui arma ceperunt, insontibus non nocendum. + Camillus *i* Vejis expugnatis edixit, ut ab inermi abstineretur. + In hac classe primum ponendi sunt hi qui sacra curant: nam + ut hi ab armis abstinerent, mos ab antiquo fuit gentium omnium: + atque ideo vicissim vi in illos temperabatur. Sic Philisthæi hostes Judæorum non nocebant z collegio prophetarum, quod erat Gabæ, ut videre est 1. Sam. X, 5. & 10. Et sic ad alium locum, + ubi simile erat collegium tanquam sepositum ab omni armorum injuria, cum Samuele confugit David, 1. Sam. XIX, 18. Cretenses, narrat *k* Plutarchus, cum bellis intestinis colliderentur, omnem noxam abstinuisse a + a sacerdotibus, & iis, quos humandis mortuis præpositos *κατακαύτας* vocabant. Huc & + proverbium illud Græcum pertinet, 92 *οὐδὲ πυρφόρος ὑπελείφθη*. b Notat 93 Strabo *l*, olim cum tota Græcia armis ferveret, Eleos, utpote 94 Jovi sacros, & 95 eorum hospites + in alta pace vixisse.

2. Sacerdotibus merito hac in parte æquantur, qui vitæ genus simile elegerunt, + ut monachi, & 96 conversi, id est, pœnitentes, quibus proinde

æque

a Lib. IX. c. 2.
b Libro XIII. c. 57.
c Libro XIV. c. 54.
d Paneg. Theod. c. 29.
e Theb. V. 258.
f Vict. d. loco.
g Libro XXVIII. c. 23.
h Ant. XII. c. 3. §. 1.
i Liv. l. V. c. 21.
k Quæst. Gr. 21. pag. 296. B.
l Libro VIII. p. 358. Ed. Paris.

G R O T I I.

z *Collegio prophetarum*) Hyrcanus Hierosolyma obsidens victimas ad templum misit, narrantibus Hebræis. Sic & Gotthi laudantur *Procopio* Gotthicorum II. (cap. 4) qui sacerdotibus Petri, & Pauli extra Romam pepercerunt. Vide additamentum *Caroli Magni* ad *legem Bajoariorum*, (numer. 2.) & *legem Langobardicam* libro I. tit. XIV. 14.

a *A sacerdotibus*) *Servius* ad VII. Æneidos: *nam cum defendebat a bello, si non ætas, saltem religio sacerdotis*. (Agitur ibi tantum de immunitate Sacerdotum a militia. J. B.)

b *Notat Strabo*) Et *Polybius* libro IV. (cap. 73.) & *Diodorus Siculus* in excerptis Peiresianis. (pag. 225.) Pari modo & qui ad Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia certatum ibant, habebant belli tempore *ἀσφάλειαν καὶ ἄδειαν*, *tutelam, ac securitatem*. Docent *Thucydides* libro V. & VIII. & *Plutarchus* Arato, (pag. 1040. B.)

G R O N O V I I.

91 *Eo jure, quod natura*) Etenim jure gentium etiam in inermes, & sese submittentes, modo inter hostes sint, aut inter eos fuerint, ut supra c. 4.

92 *Οὐδὲ πυρφόρος*) Cum significabant omnes occisos, & *πυρφόρον* interpretantur vatem, qui sacrum igniculum ferret. (Vide *J. Potteri Archæolog. Græc.* libro III. cap. 9. p. 379. J. B.)

93 *Strabo libro VIII.*) pag. 312.

94 *Jovi sacros*) Propter Olympia, quæ Pisæ in Elide Jovis honori celebrabantur. *Polyb.* 4. 73.

95 *Et eorum hospites*) Peregrinos; qui morarentur in finibus illorum.

96 *Conversi*) Primus gradus monasticæ vitæ, eorum, qui sæculo renuntiant manentes in sæculo, hoc est, cucullam sumunt, & se alligant ad certum numerum precum, & quædam genera piorum operum, retento patrimonio, & opibus, ex quibus deinde fiunt professi, qui jam res suas dederunt monasterio: & denique monachi. *Rittershus.* ad Salv. p. 126. *Cerda* adv. Sac. 40. 28.

a C. 2. de tregua, & pace.

æque ut sacerdotibus parci volunt *a* canones naturalem æquitatem secuti. + Addas his merito eos, 97 qui studiis litterarum honestis, & humano generi utilibus, operam navant.

b Biblioth. l. 11. c. 36.

XI. Deinde + agricolas, quos & + canones ascribunt. + Diodorus Siculus *b* de Indis cum laude refert: ἀμφότεροι γὰρ οἱ πολεμοῦντες ἀλλήλους μὲν ἀποκτείνουσιν ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς δὲ περὶ τὴν γεωργίαν ὄντας ἐῶσιν ἀβλαβεῖς, ὡς κοινοὺς ὄντας ἁπάντων εὐεργέτας· *in præliis quidem hostes alii alios interficiunt: at agricolas relinquunt intactos, tanquam in commune utiles*. De antiquis Corinthiis, & Megarensibus Plutarchus *c*: τοὺς γεωργοῦντας οὐδεὶς ἠδίκει τὸ παράπαν· *nemo agricolas ullo afficiebat malo*. + Et Cyrus regi *d* Assyriorum nuntiari jussit: ὅτι ἕτοιμος εἴη ἐᾶν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν μὴ ἀδικεῖν· *paratum se eos, qui agros colerent, illæsos, indemnesque sinere*. + De Belisario *e* Suidas: εἰς δὲ τοὺς ἀγροίκους τοσαύτῃ φειδοῖ τε καὶ προνοίᾳ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτῶν οὐδένα πώποτε στρατηγοῦντος Βελισαρίου τετύχηκεν· *agricolis ita parcebat, ac tantam pro illis curam gerebat, ut eo duce nulli unquam eorum vis illata fuerit*.

c Quæst. Græc. p. 296. B.
d Xen. de Cyrinst. v. c. 4. §. 12.
e Voce Βελισάριος. Ex Procop. de Bell. Gott. III. I.

XII. + Addit canon + mercatores, quod non tantum de his, + qui 98 temporariam in hostico moram agitant, intelligendum est, + sed & de subditis perpetuis: + nam & horum vita ab armis aliena est: ac sub hoc nomine continentur simul + alii 99 opifices, & artifices, quorum quæstus pacem amat, non bellum.

f Cap. 10. §. 1. n. 2. hujus l.
g Sup. §. 10. n. 3.
h Ad Bonif. epist. 205.

XIII. 1. Ut ad eos veniamus, qui + arma gesserunt, jam ante *f* retulimus dictum Pyrrhi apud Senecam, qui vetari nos, ait, + pudore, id est, æqui respectu, ne capto vitam adimamus. Similem Alexandri sententiam *g* attulimus, quæ cum feminis conjungit captivos. Accedat illud *h* Augustini: *hostem pugnantem* c 1 + *necessitas perimat, non voluntas. Sicut bellanti, &* resi-

GRONOVII.

97 *Qui litterarum*) Seneca epist. 14. *Hæ litteræ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos infularum loco sunt*. Unde eidem tutus literarum amor ad Polyb. 22.

98 *Temporaria in hostico*) Dum merces advectas distrahunt.

99 *Opifices, & artifices*) Cicero 4. Catil. 8. *Multo vero maxima pars eorum, qui in tabernis sunt, genus hoc universum amantissimum est otii*.

1 *Necessitas perimat*) Hostis ne interficiatur nisi pugnans, & ex necessitate, non a valde volentibus nobis.

GROTII.

c *Necessitas perimat*) Gratianus posuit *deprimat*. *Plutarchus* Marcello: Ἐπαμινώνδας καὶ Πελοπίδας οὐδένα πώποτε κρατήσαντες ἀπέκτειναν, οὐδὲ πόλεις ἠνδραποδίσαντο· λέγονται δὲ Θηβαῖοι μηδὲ Ὀρχομενίους ἂν οὕτω μεταχειρίσασθαι παρόντων ἐκείνων. *Epaminondas, & Pelopidas nec quemquam interfecere post victoriam, nec civitates in servitutem redegerunt, creduntur que non facturi fuisse Thebani, quod fecere in Orchomenios, si illi adfuissent*. (Pag. 316.) Secutus hoc Marcellus captis Syracusis, ut ibidem ait *Plutarchus*. Vide eundem *Plutarchum* in Catone Uticensi, (pag. 787. C. D.) Cabada *Persarum rege, cum Amida vi cepisset, multaque cædes fieret, senex sacerdos dixit, non esse regium jam captos occidere*. Narrat *Procopius* Persicorum I. (cap. 7.) qui & Persicorum II. dicit: ἡ ἐπεμβαίνειν τοῖς ἡλωκόσιν οὐχ ὅσιον. *Sævire in captos pietati adversatur*. (cap. 9.) Apud eundem egregia est oratio Belisarii ad milites capta Neapoli, Gotth. I. (cap. 9.) Imperator Alexius apud *Annam Comnenam*, suadenti occidere Scythas captivos: Κἂν Σκύθαι, ἀλλ᾽ ἄνθρωποι· κἂν ἐχθροί, ἀλλ᾽ ἐλέους ἄξιοι· *etiamsi Scythæ, homines tamen sunt; etiamsi hostes, miseratione tamen digni*. (Libro VIII. cap. 4.) *Gregoras* libro VI. (p. 92.) καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ γνώμην ὅπλα ποιοῦν, συγγνώμην ἔχει τὸ πεπραχθέν, παραφερομένου τοῦ λογισμοῦ, καὶ τὰς χεῖρας οἰκονομοῦντος, καὶ λόγον ἐκ ἔχοντος χορηγοῦντος τῇ ἀφαιρέσει τῶν πρεπόντων· τῆς δ᾽ ὁρμῆς τῆς ἀνάγκης παυσαμένης, καὶ καιρὸν ἤδη τῆς ἀπρεποῦς ἐπιθυμίας μετὰ σάθρης τινὸς καὶ κρίσεως, τὰς τῶν ἀνθρώπων σφα-

resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia jam debetur, maxime 2 *in quo pacis perturbatio non timetur.* Xenophon *a* de Agesilao: προηγόρευε τοῖς στρατιώταις τοὺς ἁλισκομένους μὴ ὡς ἀδίκους τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φυλάσσειν· *monuit milites, ut captos non tanquam sontes punirent, sed tanquam homines custodirent.* Apud Diodorus *b* Siculum est: πάντες ἀνθίστανται μὲν πρὸς τοὺς ἀντιταττομένους, εἴκουσι δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι· *omnes* (Greci) *opponunt se repugnantibus, parcant jam subactis.* Eodem judice Macedones. qui sub Alexandro *c* πικρότερον ἢ πολεμικώτερον προσέφεροντο τοῖς Θηβαίοις, *acerbius egerant cum Thebanis, quam* 4 *belli fas ferebat.*

2. Sallustius historia *d* Jugurthina, cum puberes post deditionem interfectos narrasset, factum, ait, 3 contra jus belli: quod interpretare, 4 contra æqui naturam, & morem mitius viventium. Apud Lactantium *e* est: *parcitur victis, & est locus inter arma clementiæ.* Laudat *f* Tacitus Primum Antonium, & Varum, Flavianos duces, quod in neminem ultra aciem sæviissent. Aristides *g*: ἀνδρῶν γάρ ἐστι καθ' ὑμᾶς τὴν φύσιν, τοὺς μὲν ἀνθεστηκότας κατείργειν τοῖς ὅπλοις· τοὺς δ' ὑποπεσόντας ἠπίως μεταχειρίζεσθαι· 4 *hominum est nostri ingenii, resistentes armis coercere; prostratos tractare leniter.*

De captivis propheta *h* Elisæus regem Samariæ sic alloquitur: *an quos captivos abduceres, gladio tuo, & arcu tuo eos interimeres?* apud Euripidem in Heraclidis quærenti nuntio *i*

Hostem perimere vestra lex ergo vetat?

Respondet chorus,

Quem Mars reliquit prælio superstitem.

Ibidem Eurystheus captivus *k*:

Quæ me necabunt, non erunt 5 *puræ manus.*

Apud Diodorum Siculum *l* Byzantii, & Chalcedonii, quod captivos satis multos interfecissent, hoc elogio notantur: ἐπετέλεσαν πράξεις ὠμότητι διαφερούσας.

a Cap. I. §. 21.
b Libro XIII. c. 24.
c Libro XVII. c. 13.
d Cap. 96. Edit. VVass.
e Lib. V. c. 9.
f Hist. IV. 39.
g Depace Orat. II. pag. 80. C. Tom. II.
h II. Reg. VI. 22.
i Vers. 965.
k Vers. 1011.
l Libro XII. c. 82.

per- πράξεων ἀρχὰς παραλέλυσθαι τῇ χειρί, μοχθηρίαν γνώμης κατηγορεῖ τοῦ πράξαντος, εἴ τι μὴ κατὰ τὸ προσῆκον γίνεται· *quæ in præliis, actuque belli fiunt, ea, qualiacumque sunt, facienti veniam impetrant, ideo quod tali tempore obsidetur animus ebria manu, rationemque non habente ducem, ac præsidem actionum. At ubi periculis sunt abscessit vigor, ubi tempus cuncta examinandi, ac judicandi accepit liber animus, agendi imperium manus tradere, pravum hominis propositum indicat, si quid indecorum evenerit.* Adde ejusdem *Gregoræ* locum alterum, quem in his notis posuimus ad finem capitis VII. libri hujus, & de more laudabili Polonorum *Chalcocondylam* libro V. *Julianus* laudatione secunda Constantii, sub cujus persona bonum principem describit: κρατήσας δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἔπαυσε τὸ ξίφος τῶν φόνων, μίασμα κρίνων τὸν ἐκ ἀμυνόμενον ἔτι κτείνειν καὶ ἀναιρεῖν· *armis victor finem imposuit gladii operibus, nefas existimans, homini non ultra se defendenti vitam ademere.* (Legendum, in isto postremo loco, non τὸ ξίφος τῶν φόνων, sed τὸ ξίφος φόνων, ut habet Editio Illustris SPANHEMII, *Orat.* II. pag. 86. C. J. B)

GRONOVII.

2 *In quo pacis perturbatio*) Quem non est verendum, ne seditionem faciat, & tumultum.

3 *Contra jus belli*) Nempe naturale, ut n. 9.

4 *Hominum nostrum ingenii*) Moribus, & institutis nostris imbutorum.

5 *Puræ manus*) Liberæ a cædis crimi- nis.

perpetrarunt facinorum eximiæ crudelitatis. Idem *a* alibi [d] captivis parcere vocat τὰ κοινὰ νόμιμα, *jus* + *commune*: qui aliter agunt, eos, ait, extra controversiam peccare. Parcere captivis jubet boni, & æqui natura, ut in philosophicis scriptis dicentem *b* + Senecam non diu est cum audivimus. Et laudari in historiis eos videmus, qui cum nimia captivorum multitudo oneri, aut periculo esse posset, dimittere omnes, quam occidere maluerunt.

XIV. 1. + Easdem ob causas [e] vitam salvam [6] paciscentium, + sive in prælio, sive in obsidione, + non repudianda deditio. Ideo Arrianus *c* + in deditos editam a Thebanis stragem, ait, fuisse non Græci moris, οὐχ' Ἑλληνικὴν σφαγήν· Ac similiter Thucydides libro III. *d* ἑκόντας τε ἐλάβετε, καὶ χεῖρας προϊσχομένους· ὁ δὲ νόμος τοῖς Ἕλλησι μὴ κτείνειν τούτους· *volentes nos*, *& manus tendentes accepistis in potestatem*. + *Mos autem Græcorum est*, *tales non interficere*. Et apud Diodorum Siculum *e* Syracusani senatores: σώζειν τὸν ἱκέτην, ἄξιον τῆς μεγαλοψυχίας, + *magno animo dignum est*, *supplici parcere*. Sopater: νόμος ἐστὶ τοὺς ἱκέτας σώζειν ἐν τοῖς πολέμοις. + *moris est*, *in bellis servare supplices*.

a Libro XIII. c. 25. 26.
b De Clement. lib. 1. c. 18.
c De Exped. Alex. lib. 1. c. 9.
d Cap. 58.
e Biblioth. l. XI. c. 91.

2. In obsessis oppidis observatum a Romanis, + antequam [7] murum aries percussisset. Cæsar *f* Aduaticis denuntiat, se eorum civitatem conservaturum, si priusquam aries murum attigisset, se dedidissent: qui mos nunc quoque obtinet in locis infirmis, + antequam machinæ igniariæ explodantur; in munitioribus, + antequam in mœnia impetus fiat. At Cicero *g* non tam quid fiat, quam quid natura æquum sit respiciens, sic ea de re pronuntiat: *& cum iis*, *quos vi deviceris*, *consulendum est*, *tum ii*, + *qui armis positis* [8] *ad Imperatorum fidem confugiunt*, *quamvis murum aries percusserit*, *recipiendi*. Notant Hebræi interpretes, majoribus suis in more fuisse (gg) ut quam oppugnarent urbem, eam non [9] cingerent corona, sed [f] + partem liberam relinquerent effugere volentibus, quo minori sanguine res transiret.

f Lib. II. de bello Gall. c. 32.
g Off. 1. c. 11.

XV. + Eadem æquitas jubet parci his, + qui sine conditionibus se victori

GROTII.

d *Captivis parcere*) Capitolinus M. Antonino: *æquitatem etiam circa captos hostes custodivit*. (c. 24.)

e *Vitam salvam paciscentium*, *sive in prælio*, *sive in obsidione*, *non repudianda deditio*) Romani Persis, qui in arce Petræ erant, apud *Procopium*, Goth. IV. οἳ ὑμᾶς ὑμᾶς γε καὶ ζυγομαχοῦντας οἰκτείρομεν, καὶ θανατώντων φειδόμεθα, καὶ πρὸς τὸν βίον ἐνδιαθρυπτομένους τε καὶ βλακεύοντας ἐλεεῖν ἀξιοῦμεν, ὡς Ῥωμαίοις Χριστιανοῖς νόμος. *nos vero vestrum miseremur jugum cervice jactantium*, *mortemque concupiscentibus parcere volumus*, *& vitam delicate fastidientes servare*, *ut decet Christianos*, *& Romani Imperii cives*. (cap. 12. Hist. Miscell.) Vide *Serranum* in rebus Francisci I. & Henrici II.

f *Partem liberam relinquerent effugere volentibus*) Sic Scipio Æmilianus, cum Carthaginem eversurus esset, edixit: *fugerent qui vellent*. Polybius. Nihil tale reperio apud POLYBIUM; & vereor ut memoria Auctorem nostrum fefellerit. J. B.)

GRONOVII.

6 *Paciscentium*) Offerentium se arma posituros, si fides detur, vitam, & libertatem salvam fore.

7 *Murum aries*) Machina contentis funibus acta, & emittens grande telum ad solvendam commissuram saxorum in muris.

8 *Ad Imperatorum fidem*) Orant, se in fidem, & clientelam recipi.

9 *Cingerent corona*) Ab omnibus partibus clauderent exitus.

(gg) Vide SELDENUM, *de jur. Nat. & Gent. juxta discipl. Hebræor.* libro V. cap. 15. J. B.

GRO-

victori permittunt, nut supplices fiunt. *Trucidare deditos, sævum*, censente *a* Tacito. Sallustius *b* similiter de + Campsanis, qui se Mario dediderant, cum puberes interfectos narrasset, addit, + facinus fuisse contra jus belli, + naturale scilicet. Idem *c* alibi: *non armatos in prælio belli jure, sed postea supplices interfectos*. Et Livio, ut jam + diximus, *d jure belli in armatos, repugnantesque cædes*: & *e* alibi: *qui deditis contra jus, ac fas, bellum intulisset*. Immo & in hoc laborandum, + ut potius metu ad deditionem cogantur, quam ut interficiantur. Laudatur id + in Bruto, *f* qui adversarios οὐκ εἴασεν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ περιέπτυσσεν, φείσασθαι κελεύων, ὡς μετὰ μικρὸν ἰδίων ἐσομένων· *non passus est impetu oppugnari, sed* (αα) *equitatu circumdedit: parci jubens ut mox suis futuris*.

XVI. 1. Adversus hæc + æquitatis, ac juris naturalis præcepta exceptiones adferri solent + minime justæ, nempe, [10] + si talio exigatur, [11] + si terrore opus sit, [12] si pertinacius restitum sit. At qui hæc + non sufficere ad justam cædem facile intelliget, qui eorum meminerit, quæ de justis occidendi causis supra sunt prodita. *g* A captivis, & deditis, aut dedere se cupientibus + periculum non est: ut ergo juste occidantur, + oportet crimen antecedat, & quidem tale, quod æquus judex morte vindicandum censeret. Atque ita videmus interdum in captos, aut deditos sævitum, aut deditionem sub vitæ pacto non acceptam, + si qui de injustitia belli convicti, tamen in armis perstitissent; si [13] immanibus convitiis famam hostis lacerassent, si [14] fidem violassent, + aut aliud gentium jus, ut legatorum, + si transfugæ essent.

2. At + talionem natura non admittit, nisi in ipsos, qui deliquerunt: + neque sufficit quod [15] hostium unum quasi corpus fictione quadam intelligatur, ut ex iis potest intelligi, quæ de pœnarum communicatione supra *h* a nobis tractata sunt. Apud Aristidem *i* legimus: πῶς οὐκ ἄτοπον κατηγορεῖν μὲν δὴ λέγειν ὡς ἁμαρτήματα συμβαίνει, μιμεῖσθαι δ' ἀξιοῦν ὡς ὀρθῶς ἔχοντα; *nonne absurdum, ea, + quæ accuses, & prave facta dicas, tanquam recta velle imitari?* Accusat Syracusanos hoc nomine *k* + Plutarchus, quod Hicetæ uxores, ac liberos occiderint, ideo tantum, quod Hicetas Dionis uxorem, sororem, & filium interfecisset.

3. Utili-

a Ann. XII. 17.
b Bell. Jug. c. 96. *Ed. VVass.*
c Orat. 1. *de rep. ord. n.* 36. *Fragm. lib.* VI.
d Libro XXVIII. 23.
e Libro XLII. *cap.* 21.
f Plutar. in Brut. p. 996. *A.*
g Vide Vict. de jure belli n. 49. *&* 60.
h Lib. II. *c.* XXI. §. 18.
i De pace II. *pag.* 75. *C. Tom.* II.
k Plut. Tim. pag. 252. *C. & Dione, p.* 983. *E.*

GRONOVII.

10 *Si talio exigatur*) Si hostis crudelitas pari crudelitate plectenda, aut deterrenda sit. Ut Thracum apud *Florum*, 3. 4. Observatum, neque Hispanorum in Batavos, neque Gallorum *Ligistarum* in protestantes sævitiam aliter, quam pari sævitia coerceri potuisse.

11 *Si terrore*) Si unius severitatis exemplo multis aliis possit metus fieri, ut repugnare desinant.

12 *Si pertinacius*) Si diutius resistendo irritaverint victorem, & ei occasiones promovendæ victoriæ eripuerint.

13 *Immanibus convitiis*) Ut Cæcina Cæsaris Julii. *Cic.* 6. *famil.* 7. ut Thebani obsessi per præconem in altissima turre statuum proclamaverant tyrannum Græciæ Alexandrum. *Diod.* 17. 9. Ut Athenienses Sullam obsidentem exasperarunt. *Plutarch.* de garrul. p. 505.

14 *Fidem violasset*) *Cæsar* I. Gall. 27. & 2. 33. civilis 2. 14.

15 *Hostium unum*) Ita ut singula membra sint obligata, & obnoxia pœnæ pro singulis aliis, & quod unus commeruit, omnes commisisse videantur.

(αα) Hæc male verba ab Auctore; sensus enim est: *Obequitans jussit milites suos parcere adversariis*, &c.

GRO-

3. Utilitas etiam, quæ ex terrore in posterum speratur, + ad jus dandum cædis non pertinet; + sed [16] si subsit jus, potest inter causas esse, + ob quas jus non remittatur.

4. Obstinatius autem studium in suas partes, si modo causa earum non sit omnino inhonesta, + supplicium non meretur, ut apud Procopium *a* differunt Neapolitani: aut si qua ejus pœna est, + non debet ad mortem pervenire: neque enim id statueret æquus judex. Alexander *b*, cum in oppido quodam, quod acrius restiterat, puberes omnes jussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more, eamque famam reveritus rex victoria clementius uti cœpit. Melius idem Milesiis quibusdam parci voluit, ὅτι γενναῖοί τε καὶ πιστοὶ αὐτῷ ἐφαίνοντο, *quod eos videret generosos, ac suis fidos esse*, quæ Arriani *c* verba sunt. Phyto Reginorum prætor, cum ob pertinacius defensam urbem a Dionysio ad cruciatus, & mortem raperetur, exclamavit, eo, quod urbem noluisset prodere, supplicio se affici, cujus ultionem Deus brevi esset exacturus. Diodorus Siculus *d* pœnas has iniquas, + ἐκνόμους τιμωρίας vocat. Valde mihi placet votum, quod est apud Lucanum *e*:

a Lib. I. Gotth. c. 10.
b Polyæn. libro IV. c. 3. n. 30.
c De Exped. Alex. l. I. c. 20.
d Bibl. hist. XIV. 113.
e Pharsal. VII. 312. & seqq.

—— Vincat quicunque necesse
Non putat in victos sævum distringere ferrum,
Quique suos cives, quod [17] signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. ——

+ Dum tamen civium nomine intelligamus non hujus, aut illius regionis, + sed communis illius (hh) ex humano genere constantis cives.

5. Multo vero minus cædem justam facit + dolor ex accepta clade, sicut Achillem, Æneam, Alexandrum amicis suis sanguine captorum, aut se dedentium + parentasse legimus. Itaque *f* Homerus merito illud accinit:

f Iliad. XXIII. 24. 176.

Κακὰ δὲ φρεσὶ μήδετο ἔργα·

g Facinusque animo versabat iniquum.

+. XVII. Sed & ubi delicta sunt talia, ut morte digna videri possint, misericordiæ erit, [18] + ob multitudinem eorum aliquid decedere de summo jure: cujus clementiæ auctorem ipsum habemus Deum, qui Cananæis, eorumque vicinis populis longe flagitiosissimis pacem offerri voluit, quæ

GROTII.

g Facinusque animo versabat iniquum) Crudele hoc visum sæculis posterioribus, notat ad X. Æneidos *Servius*, (ad vers. 519.)

GRONOVII.

16 *Si subsit jus*) Si victum, & in potestatem redactum liceat occidere ob facinus, non tantum ob hostilem animum, quum forsan ei alioquin ignosceres: tantum momenti habet utilitas, ut merito non parcas, aut gravius in eum consulas.

17 *Quod signa adversa*) Non sceleratos, & obnoxios supplicio esse judicat, quod hostes fuerunt.

18 *Ob multitudinem*) Ob numerum eorum, qui peccaverunt, non uti summo jure, neque omnes occidere. *Flor.* 4. 6. *Hæc quoque, nisi multa fuisset, etiam justa cædes haberetur.*

(hh) Videtur heic excidisse vox *civitatis*, aut similis. Adcurate enim loquendo, non *regio*, sed *civitas*, aut *societas*, dici potest *constare ex humano genere*. J. B.

GRO-

quæ vitam ipsis sub tributaria conditione concederet. Pertinet huc *a* Senecæ dictum: *in singulos severitas Imperatoris distringitur: at necessaria est venia: ubi totus deseruit exercitus. Quid tollit iram sapientis?* h *turba peccantum*; Et Lucani illud: *b*

> *Tot simul infesto juvenes occumbere letho*
> *Sæpe fames, pelagique furor, subitæque ruinæ;*
> *Aut cœli, terræque lues, aut bellica clades,*
> *Nunquam pœna fuit.* ——

Ne nimium multi pœnam subirent, 19 *sortitio comparata est*, inquit *c* Cicero. Sallustius *d* ad Cæsarem: *neque quisquam te ad crudeles pœnas; aut acerba judicia invocat, quibus civitas magis vastatur, quam corrigitur.*

+ XVIII. 1. De obsidibus quid ex jure naturæ statuendum sit, accipi potest ex iis, quæ in superioribus dicta a nobis sunt. + Olim cum vulgo crederetur quisque in vitam suam id juris habere, + quod in res alias, 20 quæ in proprietatem veniunt, + atque id jus consensu aut tacito, + aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem, minus mirandum est, + si obsides privatim innoxios ob peccatum civitatis morte affectos legamus, sive tanquam 21 + ex suo peculiari consensu, + sive tanquam ex publico, cui & suus includeretur. At, *e* + postquam verior sapientia nos docuit dominium in vitam 22 + Deo exceptum, sequitur, ut + solo consensu nemo jus cuipiam dare possit in vitam aut suam, aut civis sui. Atque ideo Narseti bono duci atrox visum de innoxiis obsidibus supplicium sumere, narrat *f* Agathias: + de aliis alii: etiam Scipionis exemplo, qui ajebat, *g* se non in obsides innoxios, i sed in ipsos, qui defecissent, seviturum: + nec ab inermi, sed ab armato hoste pœnas expetiturum.

2. Quod autem + ex recentioribus jurisconsultis *h* non ignobiles, 23 + con-

a De Ira, II. 10.
b Pharf. libro II. *verf.* 18. *& feqq.*
c Pro Cluent. c.46.
d Orat. I. *de Rep. ordin.* C. 40. *lib.* VI. *Fragmen.*
e Vict. de jure belli n.43.
f Lib. I. *c.* 7.
g Liv. l. XXVIII. *c.*34.
*h Menoch. arb. q.*7.

G R O T I I.

h *Turba peccantum*) *Quicquid multis peccatur, inultum est*. Scholiastes *Juvenalis* ex *Lucano*. (ubi legitur, libro v. vers. 260.) Apud *Xiphilinum* ex Dione: ἄν τις πάντα ἁπλῶς τὰ τοιοῦτα κατὰ τὴν ἀξίαν κολάζῃ, λήσει τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων ἀπολέσας· *si quis talia omnia rigore punire velit, non videt eo se ferri, ut maximam hominum partem interimat*. (pag. 87. *Edit. R. Steph.*) *Augustinus* epistola lxiv. *Magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium; severitas autem exercenda est in peccata paucorum*. (Epist. xxii. §. 5. *divis. Benedictin. Edit.*) Adde *Gailium* de pace publica libro ii. c. 9. 37

i *Sed in ipsos, qui defecissent, sevituram*) Idem ait *Julianus* apud Eunapium excerpto legationum 1. p. 9. *Ed. Hasch.*

G R O N O V I I.

19 *Sortitio comparata est*) Ut sortibus in urnam conjectis, eductisque, vel unus e paucioribus, vel pauci, ut decimus, aut vigesimus quisque, e pluribus, qui deliquerunt, ut cuique maligna sors excidisset, supplicium luerent.

20 *Quæ in proprietam*) Quæ mancipii sunt, & dominos mutant: nempe ut eam alienare, vel obligare posset, & quod quisque de sua vita vel interimenda, vel obliganda ut interimeretur, si tertius, vel civitas pacto non stetisset, idem posse de singulorum vitis statuere civitatem.

21 *Ex suo peculiari*) Sive ipsi se obsides dederint, sive quod omnes, vel maxima pars de illis statuerint, in id consensisse videantur, ex regula 2. 5. 17.

22 *Deo exceptum*) Deum sibi recepisse, ac reservasse, neque homini permisisse, ut eam pro arbitrio vel retineret, vel abjiceret.

23 *Conventiones tales*) Pacta, quæ vitæ obligatione sanciuntur.

GRO-

+ conventiones tales valere dicunt [24] si moribus firmentur, accipio, + si jus vocant solam impunitatem, quæ in hoc argumento sæpe venit sub tali nomine: + sin a peccato immunes putant, qui ex conventione sola vitam adimunt alicui, vereor, ne & fallantur ipsi, & periculosa auctoritate alios fallant. Plane si qui obses venit, + est, aut ante fuit in numero graviter delinquentium, + aut postea fidem a se datam in re magna fefelllit, fieri potest, ut supplicium injuria vacet.

3. At + Clœliæ, quæ *k* + non sua sponte, sed civitatis jussu obses venerat, cum Tranato Tyberi effugisset, *apud regem Ethruscum non tuta solum, sed & honorata virtus fuit*, quæ *a* Livii in hac re enarranda verba sunt.

a Lib. 11. c. 13.

XIX. Illud adhuc addendum est, + omnes [25] commissiones, quæ ad jus consequendum, aut bellum finiendum, nullius sunt usus, sed meram habent + virium ostentationem propositam, id est, ut Græci loquuntur *b*, ἐπίδειξιν ῥώμης μᾶλλον ἢ πρὸς πολεμίους ἀγῶνα, + & cum officio Christiani hominis, & cum ipsa humanitate pugnare. Itaque serio hæc vetare debent rectores, inutiliter fusi sanguinis + rationem ei reddituri, cujus vice gladium gestant. Quippe & (ii) + Sallustio laudati duces, qui + incruento exercitu victoriam deportarent. Et de Cattis notæ virtutis populo *c* Tacitus: [l] *rari excursus, & fortuitæ pugnæ.*

b Arr. lib. 1.

c Germ. c. 30.

GROTII.

k *Non sua sponte*) Confer historiam obsidum id onus detrectantium, & ob id punitorum, apud *Nicetam* libro 11. (in Vit. *Isac. Ang.* c. 7.)

l *Rari excursus, & fortuita pugna*) Demetrium reprehendit *Plutarchus*: *φιλονεικίας ἕνεκα μᾶλλον ἢ χρείας μάχεσθαι καὶ κινδυνεύειν τοὺς στρατιώτας ἀναγκάζοντας· quod gloriæ magis studio, quam ex utilitate milites in pericula truderet, præliisque objiceret*. (pag. 908. C.)

GRONOVII.

24 *Si moribus*) Si quo in populo asu invaluissent, & nunc quoque frequentarentur.

25 *Commissiones*) Conflictus ex provocatione.

(ii) Apud SERVIUM; in *Æneid.* 11. Vide *Fragmenta* SALLUSTII, Libro VI. cap. 25. pag. 102. Ed. VVass. J. B.

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XI.

GROTIUS supra cap. 4. asseruit, jure gentium statutum esse, I. ut etiam is, qui injustam causam fovet, occidere hostem impune possit: II. ut etiam interficere eum liceat ultra necessitatem, & ultra modum pœnæ, *l. 3. c.* 4. §. 3. atque ex hoc demum jure III. putat, subditos (*d. c.* 4. §. 3.) etiam in solo pacati inventos (*cap.* 8. §. 8.) omnesque, qui in hostili territorio sunt [*c.* 4. §. 6. & 7.] infantes, & fœminas [*c.* 4. §. 9.] deditos, (*c.* 4. §. 12. & 13.) captivos [§. 20.] ac denique obsides (*c.* 4. §. 14.) jure interfici posse. IV. Effectum autem juris hujus indefinite lædendi, saltem in impunitate consistere, ait (*d. c.* 4. §. 2.) ita ut ob eam causam in alieno forte territorio deprehensus tanquam homicida puniri, aut ideo ei bellum ab aliis gentibus inferri non possit (*d. c.* 4. §. 3.]

„ Hanc licentiam occidendi hostem jure gentium nimium extensam esse, putat; indeque eam temperat, tum ex jure naturæ sociali, tum ex jure naturæ laxiori, tum ex honestatis præceptis, tum ex utilitatis rationibus.

„ Atque hinc PRIMO etiam in bello justo actus quosdam justitia interna carere posse, ait *h. c.* §. 1. uti si quis per infortunium, vel coactus, alteri hostis fit, *ibid.* §. 2. §. 3. §. 4. si auctores belli non discernuntur ab eis, qui eos sequuntur, *ibid.* §. 5. Unde suadet, ut in ipsis auctoribus distinguantur causæ probabiles ab improbabilibus, *ibid.* §. 6. & ut mortem meritis pœna aliquando condonetur, *ibid.* §. 6. PORRO ait, parcendum esse innocentibus, ut pueris, fœminis, eis qui sacra, aut literas saltem curant, senibus, agricolis, mercatoribus, captis, deditis, obsidibus, *ibid.* §. 7. *usque ad* §. 19. DENIQUE ob multitudinem delinquentibus recte parci, *ibid.* §. 17. & ab omni inutili dimicatione abstinendum esse, §. 19.

„ Nos toties jam demonstravimus, jus gentium voluntarium non dari, nedum tale, quod in bello solenni effectus quosdam juris externos quoad impunitatem producat. Diximus porro, in bello omnia licere, quæ ad defensionem, & reparationem juris nostri pertinent; ideoque quemlibet hostem occidi posse citra ullam porportionem debiti: idque etiam ad captos, ad subditos, ad feminas, ad senes, &c. ipsa naturæ ratione extendi, &c. Reliqua singulis locis notabimus.

AD §. I.

NEC *in justo bello*) „ Nam in injusto bello omnes actus illicitos esse, dixi supra *l. 3. c. 1. Vid. c. præced.* §. 1. 1

Omnia dat qui justa negat] „ I. e. dum injuriam reparare recusat, dat licentiam adhibendi omnia media ad juris reparationem necessaria.

Sunt quædam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis) „ Ex hypothesi enim Auctoris remanet nobis cum hostibus societas, quam natura ingeneravit. *Vid. supr. l. 3. c. 19.* §. 1. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 17. §. 19. *l.* 3. *c.* 21. §. 1.

Est enim ulciscendi, & puniendi modus) „ In infinitum ultio licita est, donec alter

„ jus nostrum reparaverit, *l.* 2. *c.* 20. §. „ 2. & §. 28.

Cum bellorum exitus erant aut mites, aut necessarii) „ I. e. aut condonabant, „ aut ob graves saltem causas sæviebant. „ Ideo laudantur ab ipsis Carthaginensi- „ bus apud *Appian. de bell. Pun. c.* 49. „ Conf. *Cic. off. l.* 1. *c* 11. & 4. *ad* „ *Heren.* 16. Contraria exempla vide *supra* „ *l.* 3 *c.* 11. §. 7. *n.* 3.

Modum non habent) „ Qui ultra talio- „ nis fines puniunt.

Injusti esse si modum excedant] „ At nun- „ quam excedunt modum, quamdiu alter „ reparationi juris nostri resistit.

Secundus est injuriæ auctor) „ I. e. ipse „ excedendo injuriam novam infert.

2 *Ob tantilla peccata tam graves*) „ Pœna „ enim non major potest esse delicto; & „ omnis pœna absolvitur tantundem pa- „ tiendo.

Qui sint, de quibus pœna sumenda) „ An minores, an imbecilles, &c. *Vid. l.* „ 2. *c.* 20.

Et quis justus pœnarum modus) „ Ne ul- „ tra meritum puniatur.

Æquus in hoste fuit) „ De Minoe *vide* „ §. 24. *proleg.* De clementia in victos ple- „ nius agetur *infra c.* 15. §. 2. *seq.* De cle- „ mentia in delinquentes egimus *l.* 2. *c.* „ 20. §. 49. & 50.

AD §. II.

QUANDO *justa sit interfectio in bello justo secundum justitiam internam*) „ I. e. „ Secundum jus naturæ. Nam supra egit „ de justa interfectione secundum *jus* „ *gentium voluntarium*; quod in bello so- „ lenni saltem obtinere, dixit, & cujus „ effectus est, ut etiam ex causa injusta, „ ultra modum pœnæ, & debiti, interfe- „ ctio licita sit: sed NB. saltem quoad „ *impunitatem*, ne scilicet apud alias gentes „ tanquam homicida puniri possit.

Ex iis intelligi potest, quæ capite primo hujus libri a nobis explicata sunt) „ Nimi- „ rum, dixit, Deum vitam nobis largitum „ esse: quæ igitur ad hunc finem necessa- „ ria sunt, ea concessa nobis videri; si pro- „ inde vitam aliter servare non possum, „ licere mihi vi qualicunque arcere eum, „ qui eam impetit. *L.* 3. *c.* 1. §. 2 *n.* 1. „ Idem quoque esse, ait, si aliter rem „ meam repetere, vel injuriam mihi illa- „ tam vindicare non possum, *d.* §. 2. *n.* 1. „ & 2; sed tantum intra justum, qui de- „ bito, & peccato respondet, modum, *d.* „ *n.* 2. quod examinavimus *ibidem*.

Ex proposito interfici juste nemo potest, nisi aut in pœnam justam) „ Ubi enim ju- „ sta est punitio, ibi etiam justa est vis „ omnis, sine qua ad pœnam veniri non „ potest, & omne, quod pœnæ pars est, „ ut interfectio. *Vid. d. c.* 1. §. 2. *n.* 2.

Aut quatenus absque eo vitam, & res nostras tueri non possumus) „ Adeoque ex „ sola necessitate defensionis juris nostri. „ Nam concesso jure omnia ea concessa vi- „ dentur, sine quibus jus nostrum haberi „ nequit, *d. c.* 1. §. 2. *n.* 1.

A justitia stricte dicta) „ Quæ facultatem „ agendi in solo societatis respectu signifi- „ cat, *d. c.* 1. §. 2. *n.* 1. & justitiæ laxiori „ opponitur. Utramque significationem „ rejecimus *in Dissert. proœm.* 1. & 2.

A charitatis tamen lege discedit] „ In- „ telligit jus naturæ laxius, quod charita- „ tis præcepta continet. Nos allegato loco „ jus tale laxius non dari neque ex chari- „ tate jus aliquod, aut necessitatem oriri, „ diximus, etsi perfectius, & laudabilius „ sit, leges charitatis sequi, *l.* 2 *c.* 1. §. „ 11. & 13; ubi ex professo de hac ma- „ teria agimus.

Opus est ut ipse, qui interficitur, deliquerit] „ Sive committendo, sive auxilium „ ferendo, sive approbando vim: ex quo „ posteriori capite subditi quoque tenentur.

Et quidem tantum, quod apud æquum judicem mortis supplicio possit vindicari) „ Hoc est, quod *d. c.* 1. *n.* 2. dixit, in- „ tra justum, & qui peccato respondeat, „ modum; quod examinavimus supra.

Satis explicatum arbitramur capite de pœnis) „ Regula generalis est, quod hostis, „ qui injuriam nobis intulit, tantundem „ pati debeat, & quod in infinitum omnia „ liceant, sine quibus reparatio injuriæ „ obtineri nequit.

AD §. III.

SUPRA *cum de supplicibus ageremus*) 1 „ L. 2. *c.* 21. §. 5.

Ut in pace, ita & in bello) „ Quo & „ asyla pertinent, *d. c.* 21. §. 5.

Discrevimus infortunium, & injuriam) „ Dixi-

„ Diximus *d.* §. 5. contra injuriam, quæ
„ ex proposito infertur, asyla non prodes-
„ se; sub infortunio autem certo modo cul-
„ pam quoque contineri.

Quem ibi] „ *d. c.* 11. §. 5. ubi Gylippus
„ Laco supplicum jura explicat.

Pro infortunatis habendos negat) „ Quia
„ ex proposito injuriam intulere.

Ferenda quoque ab ipsis belli mala)
„ Quorum ipsi causa sunt, dum reparatio-
„ nem injuriæ vel negant, vel differunt.

Qui non hostili animo apud hostes sunt)
„ Quo etiam refert eos, qui exoriente su-
„ bito bello fato apud hostes deprehendun-
„ tur. *Vid. supr. l. 3. c. 7.* §. 3. Verum, di-
„ ximus, hos tanquam subditos, & qui
„ factum principis defendere tenentur, in-
„ nocentes non esse.

Quales Athenienses) „ Quos Mithridates
„ vi oppressit, adeoque qui pro rebellibus
„ haberi non poterant. *Vellej. Pat. l. 2.*

Animum apud Romanos) „ Quia cor-
„ pora necessitati serviebant.

2 *Quam quis debeat facere*] „ Eoque ma-
„ gis ea, quæ jubet, exequi justo illo metu
„ inducti solent.

*Durum enim, post pugnam captos excide-
re*) „ Immo ex ratione juris naturæ durum
„ id non esse, supra demonstravimus.

Qui non sua voluntate) „ Quicquid sit,
„ injuriam alienam, & quidem eorum,
„ qui cives nostros occidunt, defendunt;
„ ideoque capti merito pœnas luunt.

*Se metu, ac fraude turbatis pacem op-
pressam*) „ Sensus est, pacem compositam
„ non a Syracusanis, sed a tyranni satelli-
„ tibus, fraude, ac metu oppressis civibus,
„ turbatam esse. *Liv. d. l.*

Similem ob causam Antigonus) „ Casus
„ hic ad exempla infortunatorum referri ne-
„ quit: Lacedæmonii non oppressi fuere
„ fraude, ac metu Cleomenis, nec coacti,
„ aut metu turbati Antigono restiterunt,
„ sed pro libertate sua, & salute, bellum
„ cum Antigono gesserunt, *Justin. l. 28. c.*
„ 4. Ex mera igitur generositate, non ex
„ defectu juris, hic prohibuit milites ab
„ eorum direptione, ac miseratus fortunam
„ tantæ urbis veniam his, qui superfuerunt,
„ dedit. Atque hoc sensu Antigonus ait,
„ se cum Cleomene, non cum Spartanis
„ bellum habuisse. *Justin. d. l.*

AD §. IV.

INTER *plenam injuriam, & merum in- 1
fortunium, medium sæpe aliquid intercede-
re*) „ Si nimirum actus neque dolo, neque
„ mero casu, sed culpa accidit.

„ Alibi diximus, culpam esse casum non
„ provisum, qui provideri debuit, *l.* 5. §.
„ *f. l. 6. l. 8.* §. 1. *ad leg. Aquil.* Atque huc
„ referri possunt omnia, quæ Aristoteles
„ late, & confuse hic tractat: cum quo ta-
„ men in eo nobis non convenit, quod exi-
„ stimat, eos, qui per iracundiam delin-
„ quunt, injustos, aut improbos non esse,
„ quia scientes quidem faciunt, at non de-
„ liberato. *Vid. l. 2. c. 20.* §. 31.

Neque mere scientis, & volentis) „ Quia
„ non providit, adeoque propositum de-
„ ficit.

Neque mere aut ignorantis, aut inviti]
„ Quia providere potuit, & debuit.

Culpam) „ Non veram injuriam, seu de- 2
„ lictum. At alibi probavimus, etiam
„ culpam jure naturæ delictum esse.

Deliberato) „ I. e. cum proposito.

Non deliberato) „ Non animo ea facien-
„ di. Equidem impetus ille animi, furor
„ ille iracundiæ, non omnem deliberatio-
„ nem excludit, sed plenariam saltem ju-
„ dicandi libertatem impedit; atque ideo
„ pœna mitigari solet.

*Ea, quæ ab ignorantia procedit, infortu-
nium dicitur*) „ Rectius casus.

*Ergo si ita præter id, quod exspectari po-
tuit, damnum detur, erit infortunium*)
„ Non enim injuria, aut delictum est,
„ quia provideri non potuit.

*Si ita ut exspectari, ac prævideri aliquo
modo potuerit, sed non improbo animo*]
„ Uti si saltem vulnerare voluerit, & citra
„ propositum occidit. At alibi diximus,
„ tunc ex vero delicto teneri, quia verum
„ hic propositum est, cum sciat, vulnera
„ ad mensuram non dari.

Sciens facit, non tamen deliberato)
„ Immo & tunc verum delictum esse,
„ diximus *l. 2. c. 20.* §. 31. etsi ira ad id
„ moveatur.

*Neque tamen injusti, aut improbi dicun-
tur*) „ Injusti omnino sunt, quia culpa sua
„ jus alterius lædunt.

Idem consulto) „ Non subito animi motu
„ impulsus, *Gron. h.* Sed diximus, culpam,

 adeo,

,, adeoque delictum hic subesse, etsi ob
,, iracundiam pœna mitigari soleat.
Non ex proviso fieri) ,, Non animo deli-
3 ,, berato.
*Non enim incipit is, qui ex ira quid fa-
cit*) ,, Immo factum ipsum incepit ab eo,
,, qui iracundia motus agit; sed plena
,, deliberatio non adest.
Sed is, qui iram provocavit) ,, I. e. qui
,, Auctor est rixæ.
Non facti, sed legitima fiat quæstio) ,, Quis
,, nimirum sit auctor rixæ.
Quod quis injuriose factum existimat) ,, Eo.
,, que jus sibi datum contra offendendi.
,, *Gron. b.* Quod verum est: at hæc offen-
,, sio fit cum proposito; quo ipso omnia
,, sequentia ex Aristotele adducta sponte
,, sua corruunt.
5 *Quod exspectari non potuit*) ,, Adeoque
,, quod merus casus est.
In loco solitario] ,, *Vid.* §. 4. *Inst. ad*
,, *l. Aquil.*
In eo, qui jaculatus est in via publica)
,, Quia providere potuit, & debuit, alium
,, inde lædi posse.
Qui fame, aut siti adigitur) ,, Immo ne-
,, cessitatem jus non dare aut alii rem
,, eripiendi, aut alium lædendi, alibi di-
,, ximus.
Perturbationem naturalium) ,, Immo pro-
,, positum hic subest, licet necessitas, vel
,, dolor, &c. aliquatenus propositum excu-
,, set.
Ut si quis mulierem nescit nuptam] ,, Tunc
,, adulterium cum ea non committit, quia
,, propositum deficit; sed actus nullus est.
*Ab ignorante non per ignorantiam, ubi
jus ignoratur*) ,, Quia consulendo peritiores
,, id scire potuit, & debuit.
*Jus autem ignorari interdum excusabiliter,
interdum inexcusabiliter*) ,, Frustra hæc in-
,, ter gentes tractantur, quia his nunquam
,, jus naturæ ignorare licet: adeoque de
,, solo jure civili id verum est.
Quæ cum JCtorum dictis) ,, An, & qua-
,, tenus error juris noceat jure Romano,
,, *vid. tot. tit. ff. & c. de juris & fact.*
,, *ignor. Jus meum controv. eod. tit. Barbos.*
,, *l.* 16. *c.* 66. *n.* 1.
,, *Tria hac*) ,, Casum, culpam, & do-
,, lum.
6 *Aut casu*) ,, Celeberrimus Struvius lu-
,, dibrio habuit B. Parentem, quod hic as-
,, serverit, actionem aliquam esse malam,
,, & tamen agentem non male agere. Liceat
,, hanc controversiam ipsis B. Parentis ver-
,, bis ex *Vol.* 2. *Disp. f.* 142. huc tran-
,, scribere.

INTER *præmissa notavi primo, quod evenire possit ut actio alicujus sit mala, nec tamen is male agat: uti si quis v. g. venatione insciut, & mere fortuito, homicidium committit*, disp. 2. §. 8.

Opponis: At quis non videt, hæc manifestam implicare contradictionem; Actio namque mala dicitur ratione male agentis: & quæ actio contrariatur legibus, necesse est ratione agentis contra leges mala dicatur. *Vel non inspexisti, vel dissimulasti* l. 11. §. pen. Pœn. *quam allegaveram; ibi enim in terminis idem asserit* JCtus: Delinquitur, *inquit*, aut proposito, aut impetu, aut NB. casu; *& quoad casum idem, quod ego, exemplum affert; pergit enim:* casu, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit: *En hic delictum dicitur ille actus, quo quis mero casu in venatione hominem occidit; & certum tamen est, eum non* delinquere, *seu* male agere, per text. expr. in §. 4. leg. Aquil. *casus enim fortuitos nemo præstat*, l. 6. C. pign. act. junct. l. 23. V. O. l. 23. in f. R. I. *&c. nec quisquam tenetur, qui nudo casu citra ullam culpam hominem occidit*, per §. 3. leg. Aquil. l. 9. §. ult. eod. *venatio enim tunc jure gentium erat licita*, per §. 12. Rer. Div. l. 1. §. 1. l. 3. *l.* 5. A. R. D. *Cum ergo nihil in ea fuerit culpæ, & occisio solo casu contigerit, constat occisorem nihil male egisse, & tamen ipse actus dicitur delictum* in d. l. *Numquid ergo in lege quoque statues, manifestam esse contradictionem.*

Sed. in eo falleris Vir Ampl. quod putas actionem malam dici ratione male agentis. Nam ad plenam malitiam, & perfectum delictum, duo concurrere debent: malum actus, ut scil. actus sit lege prohibitus; & malum agentis, quod consistit in animo, & perverso proposito, seu inclinatione ad talem actum. Coll. 2. §. 5. *Hæc duo igitur inter se omnino sunt distincta: & aliud est malum actus, quod in læsione legibus prohibita; aliud malum agentis, quod consistit in malitia animi, ac propositi: & alterum sine altero esse potest, licet utrunque ad plenam malitiam, ac delictum, concurrat.*

En hujus rei veritatem in l. 40. §. pen. furto. *Si quis enim rem aufert furandi quidem animo, sed domino volente, est quidem*

in

in agente malitia animi, propositum scil. furandi; ipse tamen actus neque furtum est, neque ullum aliud delictum, quia nemini invito aliquid aufertur d. l. 46. §. pen. Furt. §. 8. eod. *volenti autem nulla fit injuria*, l. 9. §. 1. Aq. pluv. l. 34. C. transact. l. 145. R. J. *En aliud: si quis aufert furandi animo rem derelictam, animus furandi in agente malus est, ipse actus tamen furtum, aut aliud delictum non est, quia nemini aliquid aufertur, cum sit res nullius*, l. 43. §. 5. Furt. *Item si quis furandi animo conclave intravit, dummodo sine vi, propositum quidem furandi malum est, etsi nullus furti actus subsequatur*, l. 21. §. 7. eod. arg. l. 5. pr. injur.

Vice versa: si quis invito domino rem auferat, cum putet eum consensurum, est malum aliquod actu, quia invito domino jus suum aufertur, quod lege probibitum est; non tamen in agente, quia putavit, dominum consensurum, & sic abfuit malum propositum, l. 46. §. propen. l. 76. pr. Furt. §. 7. eod. *Idem est si quis in venatione hominem casu occiderit*, juxta §. 2. h. d.

Et quid multis, si verum est, quod in l. 1. §. 2. Sicar. *homicidium fieri posse, nec tamen esse pro homicida, verb.* qui hominem occidit, absolvi posse; *& contra, homicidium sine homicidio, verb.* qui hominem non occidet, pro homicida damnandus: *illud scil. si absit propositi malitia, verb.* si non occidendi animo hoc admisit; *hoc si adsit, verb.* si vulneravit, ut occidat.

Et denique in casu l. pen. Adult. *violatum est matrimonium, quod adhuc subsistebat: est ergo hic actus lege probibitus; non tamen qui mulierem duxit adulter est, quia nescivit, repudium jure nullum esse, adeoque abfuit animus delinquendi*, d. l. pen. *Neque vero quicquam ad rem respondes, quod saltem sit adulterium ratione mulieris scientis. Etsi enim quod mulier vitium repudii sciverit*, d. l. *plane non dicatur, adeoque hoc quoque gratis abs te fingatur, quinimmo mulier multo minus intellexisse videatur jus, & vitium ex lege, quam mas; tamen hoc quoque, quod fingis, posito, id saltem sequitur, quod mulier si scivit, etiam perfectum adulterium commiserit, quia & malum actus, & animus concurrunt: in viro autem, qui ignoravit, idem quidem est malum actus, at in agente animus abest*, per §. 2. & 3. h. diss.

Instas, si malus est actus quando quis casu hominem occidit, idem quoque erit si tegula ex ædibus cadens occidit hominem. Nihil minus. Leges actibus hominum positæ sunt, non lapidum: homo lege probibitus est hominem occidere, non tegula; adeoque probibitio legis, in qua consistit malum actus, per §. 3. h. diss. *non inest actui lapidis, sed actui hominis etsi animus male agendi in eo non sit. Denique diximus, malum actus humani inde esse, quia concurrit cum animo ad perfectum delictum*, §. 3. *non autem concurrit actus lapidis, non magis, quam actus naturæ, quæ morte naturali hominem tollit.*

Leviora enim sunt) ,, De quo vid. *l.* 2. *c.* 20. 7

Quæ necessitas si non defendit, tamen excusat) ,, Necessitatem jus non tribuere, alibi dictum est.

Apud Deum quoque paratam esse veniam) ,, Supra *L.* 2. *c.* 4. §. 7. *n.* 1. Auctoris sententiam, quasi etiam Dei leges tacitam exceptionem summæ necessitatis habeant, refutavimus. Locus autem Thucydidis non loquitur de qualibet necessitate, sed quæ ex injuria alterius oritur, adeoque de necessitate defendendi juris: talis necessitas autem non saltem veniam meretur, sed & justa est.

Ne appellarent consilium) ,, I. e. ultro cum intentione, & deliberata voluntate.

Justinus) ,, *L.* 8. *c.* 1. Ipsi tamen Phocenses ideo a scelere non erant immunes. Atque hinc dux eorum Philomelus sacrilegi pœnas impio sanguine luisse dicitur *eidem Just. Conf. Diod. Sic. l.* 16. *c.* 31. & *Pausanias in Phocicis*, ubi in fuga præcipitem se e rupe dedisse, refert.

Salutis causa prædatur) ,, v. g. famis, & sitis causa. *Vid.* §. *praced.*

Difficilia tempora excusationem aliquam dant) ,, Ad pœnæ mitigationem: at propositum adest.,

Mera infortunia nec pœnas merentur) 8
,, Quia animus delinquendi cessat.

Nec ad restitutionem damni obligant) ,, Quia res, quæ casu perit, perit suo domino.

Injustæ actiones ad utrumque) ,, Et ad restitu-

,, restitutionem damni injuria dati, quia
,, dolo alterius alii aliquid abest; & ad pa-
,, tiendum tantundem, quantum malitia
,, meretur.

Culpa media) ,, Scilicet, inter infor-
,, tunium, & injuriam.

Ut restitutioni obnoxia est) ,, Quia dum
,, providere potuit, & non providit, cau-
,, sa est damni dati.

Ita pœnam sæpe non meretur) ,, Nam
,, propositum, seu malitia deficit: at jure
,, naturæ etiam ob culpam pœnas dari,
,, alibi probavimus.

Præsertim capitalem) ,, Jure divino pœ-
,, nas quoque capitales ob culpam gravio-
,, rem statutas, legimus. Idem quoque ju-
,, re civili obtinet. *Vid. Diss. proœm.*
,, *XII.*

Si sors sæva premat miseros] ,, Si culpa
,, lata occiderunt.

Hos variis mens ipsam modis] ,, Cum
,, enim imprudentia occiderint, adeoque
,, providere potuerunt, conscientiæ tor-
,, menta patiuntur.

AD §. V.

THEMISTIUS) ,, In laudibus Va-
,, lentis Imperatoris; *§. præced. n. 7.*

Distinguendos qui auctores belli fuerunt)
,, Idem fecit Titus. *Vid. §. præced. n.* 8. Ad-
,, de *Liv. l.* 8. *c.* 20 *l.* 28. *c.* 29. *l.* 29. *c.* 3.
,, *Justin.* 11. *cap.* 4. Curt. 6. 6. *Appian. bell.*
,, *Hisp. n.* 274 *Thucyd. l.* 3. *Frossard. p. m.*
,, 105. *Tesm. h.*

AD §. VI.

1 SED *tamen tales, ut non improbis pos-
sint imponere*) ,, I. e. ut justos quoque, &
,, probos fallere possint: uti si pro cogna-
,, tis, pro sociis, &c. bellum suscipiunt.

Phocensibus) ,, Quos Romani suis legibus
,, restituerunt victo Philippo, *Liv. l.* 33.
,, *c.* 28. Cum vero defecissent, *Liv. c.* 37.
,, *c.* 9. expugnari a Romanis, *l.* 37. *c.* 32.
,, sed finito bello denuo suis legibus restituti
,, sunt. *Liv. l.* 38. *c.* 39.

Chalcidensibus) ,, Chalcidenses socii Ro-
,, manorum Eubœam insulam tenentes victo
,, Philippo itidem libertati pristinæ restituti
,, sunt. *Liv. l.* 33. *c.* 18. imminente postea
,, cum Antiocho bello præsidium receperunt
,, Romanum. *Liv. l.* 35. *c.* 18. Ac defece-
,, runt postea ad Antiochum cum exercitu
,, adventantem. *Liv. l.* 35. *c. f.* Victo An-
,, tiocho omnes civitates, quæ partium ejus
,, fuere, adeoque & Chalcis, Eumeni ve-
,, ctigal pendere jussæ, & Chalcidensium
,, duces Eubulidas, & Philo dediti sunt.
,, *Liv. l.* 38. *c.* 37.

Qui non crudeles) ,, Qui non odio, ne- 2
,, que crudelitate commoti fecerunt.

Quibus imperii gloria proposita est) ,, Si
,, præterea alia causa non accedit, talia
,, bella injusta esse, diximus. *Vid. supr.*
,, *l.* 2. *c.* 22. *§.* 7.

AD §. VII.

AUCTOR ait, generosius esse etiam au-
,, ctoribus belli, scilicet regibus, & duci-
,, bus parcere; idque hic late exemplis pro-
,, bat. *Add. Appian. bell. Syr. n.* 112. *& la-
,, te loca congesta a Tesmaro h.*

Ubi justitia hoc non exigit] ,, Ubi etiam 1
,, jure in victos sævire licet.

De ducibus) ,, Vide *Paralipomena Dem-* 2
,, *steri ad Rosini Antiq. l.* 10. *c.* 29. *inf.*

Pontius) Regum enim nomen promiscue
,, sæpius sumi, vidimus *l.* 1. *c.* 3. *§.* 10. *n.* 1.

Et belli causa, & gerendi modum, spe- 3
ctata a Romanis] ,, I. e. sævisse Roma-
,, nos saltem in eos, qui sine causa bel-
,, lum intulerunt, vel qui durante bello
,, insolentes in Romanos fuere.

Quod fas, & pium est, volet respicere, 4
parcet etiam hostili sanguini) ,, Hostem
,, occidere non leges demum humanæ,
,, sed & divinæ, permittunt.

*Nisi quo mortem, mortive simile quid
evitet*) ,, Idem in bello privato obtine-
,, re, dixit supra *l.* 2. *c.* 1. *§.* 3.

Mortive simile) ,, Scilicet, pro conserva-
,, tione membri, pudicitiæ, rei nostræ:
,, nam ex his quoque causis bellum priva-
,, tum licitum esse, dixit *d. c.* 1. *§.* 6. 7. 10.
,, *&* 11. adeo ut nec charitas lege divina,
,, & humana seposita obest, *d. §.* 11. At le-
,, ge Evangelii res etiam majoris momenti
,, deseri potius, quam bellum ideo inchoari
,, debere, dixit *d. c.* 1. *§.* 13.

*Aut ob peccata personæ propria, quæ ad
capitalem mensuram devenerint*) ,, Atqui om-
,, nes hostium subditi, qui factum princi-
,, pis defendunt, ejusque judicium sequun-
,, tur, morte digni sunt.

Et tamen quibusdam id meritis aut omnem aut mortis pœnam condonabit) „ Virtutis, ac generositatis id est, non juris.

Sive humanitatis intuitu) „ Adeoque ex „ perfectionis regulis.

Sive ob alias probabiles causa) „ Ob periculum, quod nobis, & nostris incumbit *l.* 2. *c.* 23. §. 6. & *c.* 24. §. 4. ob „ metum majorum incommodorum, *d. c.* „ 24. §. 1 & §. 10. *c.* 25. §. 9. *n.* 3. *l.* „ 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 3. ob dubium exitum, „ *d. c.* 24. §. 7. si nulla spes singularis „ utilitatis inde redundet, *d. c.* 24. §. 4. „ & 8. Sed hæc omnia ad regulas prudentiæ, non juris, pertinent.

AD §. VIII.

TENENDUM *quod supra diximus*) „ *l.* 3. *c.* 1. §. 4. *n.* 1. Nimirum, ad jus „ agendi multa consequi indirecte, & extra agentis propositum, ad quæ per se jus „ non esset. Unde concludit Auctor dicto „ loco, domum piratis plenam tormentis „ peti posse, etiamsi infantes, aliique in- „ nocentes ibi reperiantur.

Misericordiæ tamen esse) „ Adeoque ju- „ stitiæ laxioris. *Vide d. c.* 1. §. 4. *n.* 2.

Non nisi magis, & *ad multorum salutem perventuris causis tale quid aggredi*) „ *D. c.* 1. §. 4. *n.* 2. Immo jure naturæ suffi- „ cit, quod quis jus suum privatum aliter „ reparare non possit. Nam omnis culpa „ tunc est in latronibus, qui reparationi „ juris resistunt. At generosius est dimitte- „ re nocentes, ne innocentes violentur.

Polybius] „ Idem ait Seneca *l.* 4. *benef.* „ 28. *Satius est prodesse etiam malis propter* „ *bonos, quam bonis deesse propter malos.*

AD §. IX.

AUCTOR quærit, *an etiam fœminas*, „ & *infantes occidere in bello liceat*. Eqni- „ dem jure gentium voluntario id permis- „ sum esse in bello solenni, asseruit Auctor „ supra *l.* 3. *c.* 4. §. 3. & 9. at juxta justi- „ tiam internam iis parcendum esse, con- „ tendit 6. §. Nos dicimus, etiam fœminas „ occidi jure belli posse, quia illæ quoque „ factum principis sui approbant, ejusque „ patres sequi tenentur, & ex familiæ, in „ qua sunt, bonis ea, quæ ad perniciem „ hostis pertinent, contribuunt. De in- „ fantibus res altioris indaginis est: tu- „ tior est sententia eorum, qui infantes „ occidi non posse, asserunt. *d. c.* 4. §. 3. „ & 9. Aliud obtinet 1. si aliter jus no- „ strum reparari non possit. *Vid. l.* 3. *c.* 1. „ §. 4. 2. si Deus id jubeat, *d. l.* 3. *c.* 1. §. „ 4. *n.* 3. *c.* 4. §. 9. & 6. §. 9. an 3. jure ta- „ lionis? *Vid. l.* 3. *c.* 4. §. 13.

1 *Extra pauca gentes speciali jure exemtas*) „ Quas damnatas vocant; quæ nimirum „ intra fines promissæ possessionis contine- „ bantur. *Deut. c.* 20. *v.* 15. & 16.

Non erat hominum, *sed Dei*, &c.] „ Qui „ suo jure gentes expellere, ac vitam adi- „ mere potuit.

Excepit virgines intactas) „ Nam eas, „ quæ deceperunt filios Israel, eosque præ- „ varicari fecerunt, i. e. quæ noverunt vi- „ ros in coitu, ob crimen commissum jugu- „ lari jussit. *N.* 31. *v.* 16. 17. & 19.

Miseratione multorum millium) „ Qui „ nesciunt quid sit inter dextram, & si- „ nistram suam. *Jon. c.* 4. *v.* 11.

Rerum discrimina] „ I. e. quid justum, „ quid injustum sit, adeoque uti delicti, „ & pœnæ sunt incapaces.

Si hæc Deus facit, ac statuit) „ Auctor „ argumento a majori probat, homines ab- „ stinere a cæde fœminarum, & infantium „ debere, quia ipse Deus eis abstinere jus- „ sit, auctor vitæ, & necis.

Quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad hominum salutem ac societatem conservandam esset necessarium] „ Homo ergo hominem non perdere, sed „ conservare debet: at id non ex jure hu- „ manæ societatis oritur, utpote qualis non „ existit, sed sequitur ex eo jure naturæ, „ quo quisque saltem jus in suas res, actio- „ nes, & corpus, non alterius habet.

Quibus fas maxime voluit) „ I. e. jus 2 „ naturæ. *v. Gron. h.*

Inter belli jura, naturalia scilicet) „ Nam „ ex hypothesi Auctoris jura gentium vo- „ luntaria plura permisere *l.* 3. *c.* 4. §. 3. & „ 9. At sæpius jam dictum est, tale jus „ gentium non dari.

Apud bonos ut jus hoc ab eo, quod in moribus, & impunitate positum est, discrimines) „ Quasi Plutarchus hic opponat ju- „ stitiam internam justitiæ externæ, quam „ Auctor in bello solenni obtinere, statuit,

ad

„ ad impunitatis effectum. Verius est, Plo-
„ tarchum opponere usum juris naturæ, ab-
„ usui quarundam gentium barbararum.
Salva integritate] „ Scil. conscientiæ, ac
„ animi.
Semper) „ Sive aliquid peculiariter
3 „ vindicandum admiserint, sive non; si-
„ ve virilia officia usurpent, sive non:
„ quia judicium, adeoque delinquendi ani-
„ mus deficit.
Id in fœminis plerumque) „ Loquitur
„ de fœminis rationis usum adeptis; nam
„ eo deficiente non magis, quam pueri
„ teneri possunt.
Nisi aliquid peculiariter vindicandum)
„ Virgilius apud *Tesm. b.*

— *Etsi nullum memorabile nomen*,
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem,
Extinxisse nefas tamen, & sumsisse merentis,
Laudabor pœnas. —

Aut virilia officia & ipsæ usurpent) „ Uti
„ si arma sumserint. Cujus rei exempla sunt
„ apud *Liv. l. 28. c. 19. Thuan. l. 31. p.*
„ *631. seq. l. 49. p. 1017. l. 18. p. 367.*
„ *l. 22. p. 441. l. 33. p. 666. l. 46. p.*
„ *938. Tesm. b.*
4 *Munatii Flacci*) „ Qui erat a partibus
„ Pompeji, & mœnibus Atingicensium
„ in Hispania inclusus a Cæsare feminas,
„ & liberos eorum, quos studiosiores Cæ-
„ saris senserat, in conspectu parentum,
„ & meritorum trucidavit. *Val. Max. l.*
„ *9. c. 2. §. 4.*
De senibus) „ At hi consiliis suis, ac bo-
„ nis tuentur causam principis sui, eoque
„ reparationi juris nostri resistunt. *L. 19.*
„ *in fin. ff. captiv.* Unde jure naturæ occidi
„ possunt: adeoque id non demum ex jure
„ gentium voluntario licet, uti putat Au-
„ ctor *l. 3. c. 4. §. 9. n. 2.*

AD §. X.

QUÆRITUR, *an in sacerdotes, Mo-*
„ *nachos, & litteratos, quorum vitæ genus*
„ *ab armis abhorret jure belli sævire liceat?*)
„ Affirmatur; etsi enim ipsi non lædant,
„ tamen sequuntur partes eorum, qui læ-
„ dunt, consiliis suis, & bonis eos adju-
„ vant, eoque reparationi juris nostri resi-
„ stunt, *l. 19. §. fin. ff. captiv.* Idque mul-
„ to magis verum est in casibus, ubi etiam
„ in fœminas, & infantes sævire licere,
„ diximus.

Idem statuendum) Scilicet, ut ubique 1
„ injuria occidi nequeant.
Quorum vitæ genus ab armis abhorret)
„ Uti sacerdotes, Monachi, litterati,
„ agricolæ, &c.
Jure belli in armatos, repugnantesque,
cædes] „ Ubi Livius opponit hanc stragem
„ fedæ trucidationi, quæ in urbe fiebat,
„ ubi turbam feminarum, puerorumque
„ imbellem, & inermem occidebant.
Eo jure, quod naturæ congruit) „ Quo
„ vim vi repellere licet.
Camillus) „ *Apud Liv. l. 5. c. 21.* Add.
„ *Curt. l. 4. c. 11. Senec. benef. l. 5. cap. 16.*
„ *Liv. l. 5. c. 27. l. 4. c. 19. & 59. l. 6. c. 3.*
„ *l. 6. c. 10.*
In hac classe] „ Eorum sc. quorum vi-
„ tæ genus ab armis abhorret.
Ut hi ab armis abstinerent, mos ab anti-
quo fuit gentium omnium) „ Vid. Quintil.
„ decl. 304. *Sacerdotium pacis res est*, &
„ mox: *Sacerdos castra vindico: disce tu*
„ *vindicare templa.*
Atque idem vicissim vi in illos tempera-
batur) „ Immo sacerdotes hortantur, &
„ monent subditos ut bellum gerant; quin
„ olim eorum demum consilio bella susci-
„ piebantur: adeoque illi quoque repara-
„ tioni juris nostri resistunt, eoque occidi
„ tanquam hostes possunt.
Ubi simile erat collegium) „ In Nagoth.
A sacerdotibus) „ Hi enim utrique sacri
„ erant, & neutrius partes sequebantur.
Proverbium illud Græcum) „ Neque
„ vates relictus est.
In alta pace vixisse) „ Quia sacerdotes
„ neutrius sequebantur partes in hoc bel-
„ lo intestino, & sacra utrique commu-
„ nia erant.
Ut monachi] „ Eadem ratio hic obti-
„ net, quæ in sacerdotibus; nam hi quo-
„ que sequuntur alterius partes: adeoque
„ hostium loco haberi possunt.
Addas his merito eos, qui studiis) „ *Vid.*
„ *Gron. b.* At hi quoque sequi partes ho-
„ stis tenentur, atque contribuendo ex bo-
„ nis, vel consilio saltem, reparationi ju-
„ ris nostri resistunt.

AD

A D §. XI.

AGRICOLAS) „ Immo hi & partes
„ hostis sequuntur, & opibus suis hostem
„ juvant, adeoque merito hostium loco
„ haberi possunt.
Canones) „ *In Capitulo 2. X. de Treuga,*
„ *& pace. Vid. l. seq.* §. 4. *n. f.*
Diodorus Siculus) „ Sed hoc saltem in
„ bellis intestinis verum esse, ait *Arrian.*
„ *de reb. Ind. p.* 531.
Et Cyrus] „ Sed sub conditione id nun-
„ ciari jussit, si idem quoque id facere pro-
„ miserit; uti promisit. Hinc *Xen. Inst. l.*
„ 5. *p.* 147. ait: *pactis initi, convenit ut*
„ *cum Agricolis pax esset, cum armatis bel-*
„ *lum* Conf. *c. seq.* §. 4.
De Belisario Suidas) „ Id prudenter fe-
„ cit, non juris necessitate. Nam ducum
„ omnino interest tueri eos, qui terras co-
„ lunt, ut nostris quoque necessitatibus sub-
„ venire possint.

A D §. XII.

ADDIT *canon*] „ *D. c.* 2. *X. de Treu-*
„ *gis.*
Mercatores) „ Euntes, & redeuntes, *d.*
„ *c.* 2.
Qui temporariam in hostico moram agi-
tant) „ Ideoque qui pacati in hostico pe-
„ regrinantur; hos enim nullo jure lædi
„ posse, contra Auctorem probavimus *supra*
„ *c.* 4. §. 6.
Sed & de subditis perpetuis] „ De his
„ solis agit dictus canon.
Nam & horum vita ab armis aliena est)
„ At sequuntur judicium, & causam hostis,
„ eamque opibus suis defendunt, adeoque
„ hostium loco merito veniunt.
Alii opifices, ac artifices) „ Immo ex
„ eadem ratione hi quoque tanquam hostes
„ lædi, & interfici possunt,

A D §. XIII.

QUÆRITUR, *an captos occidere li-*
„ *ceat?* Affirmat Auctor ex jure Gentium
„ voluntario in bello sollenni quoad effectum
„ impunitatis. *Vid. l.* 3. *c.* 4. §. 10. Ne-
„ gat autem hic juxta justitiam internam.
„ *Vid.* §. *h.* Nos supra probavimus, ho-
„ stem, ex quo in nostram venit potesta-
„ tem, ob injurias ex judicio civitatis no-
„ stræ commissas jure puniri posse: quan-
„ quam abstinere virtuosius sit, *d. c.* 4. §.
„ 10.
Arma gesserunt] „ At nunc amplius non 1
„ resistunt.
Pudore, id est, æqui respectu) „ Dixi-
„ mus, de virtute id potius intelligendum
„ esse.
Necessitas perimat) „ Sensus est, hostem
„ non interficiendum esse nisi ex necessi-
„ tate, & quatenus resistit; non vero ex
„ sola voluntate nostra, ubi necessitas de-
„ ficit.
Belli fas) „ I. e. jus.
Contra æqui naturam, & morem mitius 2
viventium) „ Nam jure gentium voluntario
„ licitum id omnino esse, alibi docuit.
Jus commune.) „ Scilicet hominum, quo
„ intelligit jus naturæ.
Senecam) „ *Vid. supra c.* 10. §. 1. *n.* 5.

A D §. XIV.

QUÆRITUR, *an eorum, qui vitam*
„ *sibi salvam paciscuntur, deditio repudiari*
„ *possit?* Auctor jure gentium voluntario,
„ & in bello sollenni, id affirmat *L.* 3. *c.*
„ 4. §. 11: at juxta justitiam internam id
„ negat *hoc* §. Nisi crimen commiserint
„ morte dignum. *Vid.* §. 16. *infra*. Conf.
„ *c.* 4. §. 11. & 12.

Easdem ob causas) „ Ob pudorem, seu
„ æqui respectum, æqui, bonique naturam.
Sive in prælio) „ Ubi arma dejiciunt.
Non repudianda deditio) „ Immo hoc de-
„ pendet ab arbitrio hostis: cum enim is,
„ qui reparationi juris nostri resistit, inju-
„ riam faciat, ac tot cædium, aliarumque
„ injuriarum causa, eoque, at Auctor alibi
„ loquitur, mortem meritus sit, nec evitare
„ captivitatem possit, ejus non est condi-
„ tiones præscribere, sed eas potius a cle-
„ mentia victoris expectare tenetur.
In deditos] „ Arianus agit de deditis,
„ qui sine conditione se dederunt; de qui-
„ bus §. *seq*
Mos autem Græcorum est) „ Non ergo
„ de jure loquitur, sed de more Græcorum.
„ Mores Romanorum contrarii fuere. *Vid.*
„ *l.* 3. *c.* 4 §. 12.

Magno animo dignum) „ Generositatis
„ ergo id est, at non juris.
Moris est) „ Apud Græcos.
2 *Antequam murum aries percussisset.*) „ *Vid.*
„ *Grot. h.* Formam exhibet *Daniel Historie*
„ *de la milice Gauloise.*
Se eorum civitatem conservaturum) „
„ Dixi hoc meri arbitrii esse. Is, qui ob-
„ sidet oppidum, deditionem conditionatam
„ sempet repudiare, & injuriæ reparatio-
„ nem armis quærere potest.
Antequam machinæ igniariæ explodantur]
„ Sinan Barbarus apud Thuanum *l. 7. p.*
„ 154. dixit, post tormentis verberatum
„ murum conditiones deditionis facere, in-
„ solens esse; quare sine conditione se de-
„ derent.
Antequam in mœnia impetus fiat] „ Im-
„ mo hodie prostrata tormentis mœniorum
„ parte (*Wann eine Brecbe gemacht ist*);
„ adeoque quoties obsessi pertinaciter, citra
„ omnem spem resistendi, ad extrema pro-
„ cesserunt. (Cujus rei exemplum est apud
„ *Liv. l. 7. c. 29.*)
Qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt) „ Cicero loquitur de eo, quod
„ officii, & virtutis est.
Partem liberam relinquerent effugere volentibus] „ Morem hunc Hebræorum refert
„ Seldenus *de jur. nat. l. 6. c. 15. in f.*
„ *ex* Mose Mikotzi. Idem fecit Cyrus *Xen.*
„ *Exped. Cyr. l. 4. p. 345. Tesm. h.*

A D §. XV.

EADEM *æquitas*) „ Eadem boni, &
„ æqui natura, idem pudor, seu æqui re-
„ spectus, quem juri gentium voluntario
„ perpetuo opponit, de cujus licentia
„ egit supra *l. 3. c. 4. §. 12.*
Qui sine conditionibus) „ Immo qui ar-
„ bitrio victoris se submittit, æque ejus
„ severitatem metuere, quam clementiam
„ exspectare debet: exempla, ubi sævitum
„ est in ejusmodi deditos, vide *d. c. 4*
„ *§. 12. & l. 3. c. 20. §. 50. n. 5. & §.*
„ *51.* Dedititii apud Israelitas servitutem
„ personalem servire cogebantur *l. 2. c. 13.*
„ *§. 4. n. 3.*
Campsanis) „ Sallustio Capsanis. *Sal-*
„ *lust. bell. Jugurt. l. 1. c. 89. seq.*
Facinus fuisse contra jus belli) „ Non
„ aliud sensere Romani Imperatores. *Vid.*
„ *d. c. 4. §. 12.* Sed & ratio ab ipso Sal-
„ lustio addita justum hoc factum reddit;
„ *genus*, ait, *hominum mobile, infidum,*
„ *ante neque beneficio, neque metu coer-*
„ *citum.*
Naturale scilicet] „ Quod distinguit a
„ licentia juris gentium; de qua *l. 2. c. 4.*
„ *§. 12.*
Diximus) „ *Supra §. 10. n. 1.*
Alibi) „ Conf. *Liv. l. 8. c. 27. in fin.*
„ *L. 30. c. 7. l. 38. c. 32. L. 37. c. 32.*
Ut potius metu ad deditionem cogantur)
„ Dixi jam, hæc ab arbitrio hostis pen-
„ dere.
In Bruto) „ Apud Plutarchum: sed lo-
„ quitur de bello civili.

A D §. XVI.

ÆQUITATIS, *ac juris naturalis præcepta*) „ Dixi jam, deditos absque condi- 1
„ ditione servos fieri, eoque interfici posse.
Minime juste] „ Immo justissimæ.
Si talio exigatur) „ De qua egimus *l. 3.*
„ *c. 4. §. 13. Exempla refert Grot. h.*
„ Adeoque tunc erit species necessariæ de-
„ fensionis.
Si terrore opus sit) „ *Vid. Grot. h.* Nam
„ tunc quoque id pertinet ad juris nostri
„ reparationem.
Non sufficere ad justam cædem) „ Im-
„ mo sufficiunt jure naturæ.
Periculum non est) „ Dixi alibi, jus oc-
„ cidendi non saltem a periculo esse, sed
„ & injuria ab hoste nobis illata, etsi ho-
„ stis esse desinat.
Oportet crimen antecedat) „ An vero
„ magis enorme crimen committi potest,
„ quam illud, quod ab hoste committitur,
„ qui cives nostros necavit, res eorum ab-
„ stulit, vel vastavit, & quidem ex judicio
„ nostræ civitatis summa injuria.
Si qui de injustitia belli convicti tamen
„ *in armis perstitissent*] „ Idem dicendum,
„ etsi de justitia belli convictus sit; quia id
„ non dependet a judicio, & convictione
„ captorum. Sufficit enim, victorem assere-
„ re, hostem jam captum, & deditum,
„ injuria egisse, indeque pœnam, cum in
„ potestate ejus sit, meritum esse.
Aut aliud gentium jus, ut legatorum)
„ Exempla vide *supra l. 2. c. 18.*
Si transfugæ essent) „ Tunc ex duplici
„ capite puniri possunt, tum quia perfidi
„ sunt, & perjuri, tum quia hostes sunt.
Talionem

Talionem natura non admittit nisi in ip-
2 *sos, qui deliquerunt*) „ *Vid. l. 2. c.* 20. „ Delinquunt autem etiam, qui delinquentium factum approbant, aut opibus, vel „ consilio abfistunt: quales funt fubditi o„ mnes, qui factum principis defendere te„ nentur. Quæ plenius examinavimus fupra „ *l. 3. c. 4. §.* 15.

Neque sufficit quod hostium unum quasi corpus fictione quadam intelligatur) „ Talio„ nis æquitas non ex ficta aliqua unitate ori„ tur, fed quia fubditi factum civitatis „ approbant, & defendunt, adeoque deli„ cti funt participes. Quod late probavit B. „ Parens *in disp. de Sacrosf. talionis jure §.* „ 37. *& seq.*

Quæ accuses, & prave facta dicas tanquam recta velle imitari) „ Male hic ap„ plicatur Aristidis locus; non enim imita„ tur qui talionem exigit, fed potius juftas „ pœnas ftatuit delinquentibus.

Plutarchus) „ Locum hunc, & factum „ Syracufanorum examinavit R. Parens *in* „ *d. disp. §.* 4.

3 *Ad jus dandum cædis non pertinet*) „ Si „ differretur victoria per refiftentiam, & „ utilitas ex terrore oriretur, jam id ad ne„ ceffitatem reparandi juris pertinebit: fed „ negari nequit, alteri tantundem licere, „ non faltem jure talionis, fed & jure „ belli.

Sed si subsit jus)„ Si fcilicet factum ali„ quod pœna dignum commifit is, qui per„ tinaciter refiftit.

Ob quas jus non remittatur] „ Senfus „ eft, quod gravius in tales refiftentes con„ fulere victor poffit, forte remiffurus pœ„ nam meritam fi non reftitiffent.

4 *Supplicium non meretur*) „ Iisdem fere „ verbis Auctor hæc expofuit fupra *l. 3. c.* „ *4. §. 13. n.* 2; ubi dictum eft, jure „ belli in omnes, qui hoftilia agunt, fævi„ ri poffe,

Non debet ad mortem pervenire) „ Jure „ naturæ id licet; at generofius eft eo ab„ ftinere.

Ἐκνόμους τιμωρίας] „ Inufitatas pœnas.

Dum tamen civium nomine) „ Lucanus „ enim loquitur de bello civili.

Sed communis illius ex humano genere constantis cives) „ Supponit Auctor focieta„ tem generis humani, & civitatem ali„ quam communem; qualem non dari, „ diximus.

5 *Dolor ex accepta clade*) „ Immo eo major eft injuria, quo plures cædes com„ mittit is, quem per fcelus arma in nos „ vibrare afferimus; adeoque eo major vin„ dicta effe debet.

Parentasse legimus) „ Conf. *Curt. 9. 5.*

AD §. XVII.

AUCTOR ait, mifericordiæ effe, dedi„ tis, etfi morte dignum aliquid commife„ rint, parcere ob multitudinem, quia mul„ ti infontes in tanta multitudine effe pof„ fint; indeque tutius effe, plures fontes „ fervare, quam unum infontem damnare. „ At cum fæpius dictum fit, neminem in „ civitate hoftili infontem effe, quia omnes „ reparationis juris noftri refiftunt, caufam „ principis fui fequuntur, eamque operis, „ opibus, & confilio defendunt. Etfi igitur „ propter fpeciale crimen puniri non pof„ fint, poffunt tamen ob injuriam, quam „ tanquam hoftes nobis intulerunt.

Ob multitudinem eorum) „ *Vid. supra l.* „ *2. c. 21. §. 7. & h. c. §.* 5. Conf. *Flor.* „ *l. 3. c. 6. Seneca l. 3. de benef. c.* 16. „ *Lucan. 5. v.* 260. *Plin. l. 10. ep.* 97. „ *Camd. q. 4. p.* 802. *August. de Civ.* „ *Dei 9.* 10.

AD §. XVIII.

QUÆRIT Auctor, *an obsides juxta ju*„ *stitiam internam interfici possint?* Equidem „ de juftitia externa, i. e. jure gentium „ voluntario, id affirmavit Auctor fupra l. „ *3. c. 4. §.* 14; at jure naturali id negat. „ Nos *jus gentium* non dari, toties dixi„ mus; *jure naturæ* obfides omnino occidi „ poffe, jure belli certum eft, fi hoftis fi„ dem datam violat: factum enim hoftis ap„ probat, & approbare tenetur, adeoque „ hoftis eft ipfe.

Olim cum vulgo) „ Late mentem Au„ ctoris explicavimus *supra l. 2. c. 21. §.* 1 „ 11. & diximus, jus in obfides non ve„ nire ex eorum pacto, fed ex eo, quod „ judicium hoftis fidem datam violantis fe„ quantur, illudque approbent, vel proba„ re teneantur.

Quod in res alias, quæ in proprietatem veniunt) „ Si fidejuffores a non hofte pro-

E e 2 pter

„ pter crimen morte dignum dantur, certum est, occidi fidejussorem non posse; „ & hactenus verum est, non idem jus fidejussori in vitam competere, quod in „ res suas. At aliud est in fidejussore hoste, qui ipse ut hostis mori meretur.

Atque id jus consensu aut tacito, aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem) „ Sensus est, quod civitas quoque obsides „ invitos dare, eorumque vitam obligare „ possit; quia dum cives fiunt, facultatem „ eos pro utilitate publica dedendi in civitatem transtulisse videntur, *l.* 3. *c.* 4. §. 14. *l.* 3. *c.* 20. §. 54.

Aut expresso] „ Si scilicet consentiunt, „ *d.* §. 14.

Si obsides privatim innoxios) „ Diximus, non esse innoxios, quia hostes fuere, & fide, in quam obsides dati sunt, „ violata, hostes manent.

Ex suo peculiari consensu) „ Quia ultro „ se obtulerunt, *d.* §. 14.

Sive tanquam ex publico, cui & suus includeretur („ Dum enim se civem constituit, arbitrio civitatis omne jus suum „ subjicere videtur. *Conf. Supra l.* 2. *c.* 5. „ § 17.

Postquam verior sapientia nos docuit). „ Immo gentes quoque ex lumine rationis „ idem senserunt; neque ex ea ratione „ obsides morte mulctatos esse, vidimus.

Deo exceptum) „ Deus enim concessit „ saltem homini jus ad conservandam vitam, non ad perdendam. *Vid. l.* 2. *c.* 17. §. 2. *n.* 1. *c.* 21. §. 11 *n.* 2 *l.* 3. *c.* 2. §. 6. & *l.* 2. *c.* 20. §. 47. *n.* 2. „ Jus autem auferendi vitam soli Deo reservatum esse, alibi demonstravimus, „ *Vid l.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 19. „ §. 5. *n.* 4. *l.* 2. *c.* 21. §. 14. *n.* 1.

Solo consensu) „ Hoc verissimum est. „ At obsides non tenentur ex solo consensu, sed ut hostes.

De aliis alii („ Vide *l.* 2. *c.* 21. §. 11. „ *l.* 3. *c.* 20. §. 52.

Nec ab inermi, sed armato hoste) „ Conf. „ §. 9. §. 14. & 15. *supra*.

2 *Ex recentioribus, JCtis non ignobiles*). „ Immo Menochius, quem Auctor allegat, „ contrarium statuit, *arb. qu.* 284. & late „ auctoritates Dd. colligit. *Conf. Barbosa*, „ *in loc. com. voc. Membra*. Unde nec „ in criminibus pro alio fidejubere licet. „ *Vid.* 2. *dec.* 215.

Conventiones tales) „ Quibus vita pro „ aliis obligatur.

Si jus vocant solam impunitatem) „ Quia „ scil. id, quod lege civili permittitur, in „ foro soli pœnæ subjectum non est.

Sin a peccato immunes putant) „ I. e. „ Jure naturæ, seu juxta justitiam internam.

Est, aut ante fuit in numero graviter delinquentium) „ At ex judicio nostræ civitatis semper est e delinquentium numero, „ quatenus ut hostis consideratur.

Aut postea fidem a se datam in re magna fefellit) „ Tunc ex duplici capite puniri potest, tum ut hostis, tum ut perfidus.

Clœliæ) „ Historiam exhibet *Florus l.* 1. „ *c.* 10. & *Liv. l.* 2. *c.* 13. Factum hoc „ examinavimus *L.* 3. *c.* 4. §. 14. & *c.* „ 20. §. 54. 3

Non sua sponte] „ Quæstionem, an fugere liceat obsidi, ex professo tractabimus infra *lib.* 3. *c.* 20. §. 54.

AD §. XIX.

OMNES *commissiones, quæ ad jus consequendum, &c. nullius sunt usus*) „ Uti „ dimicationis singulares; de quibus *supra* „ *c.* 2. §. 20. 43. & *c.* 23. §. 10. *l.* 2. „ *c.* 1. §. 10. & 15.

Virium ostentationem) „ Exempla sunt „ apud *Liv. l.* 8. *c.* 7. *Thuan. l.* 15. *p.* 316. 2. *Sam.* 2. *v.* 14.

Et cum officio Christiani hominis, & cum ipsa humanitate pugnare) „ Quia nihil faciunt ad reparationem juris nostri.

Rationem redditurí ei, cujus vice gladium gestat) „ Nimirum summo numini.

Sallustio) „ *De republ. ord* c 1.

Incruento exercitu) „ Similia vide apud plinium *l.* 1. *ep.* 7. *Ovid. amor.* 2. *Eleg.* „ 12. *Appian. bell. Mithr. n.* 219. *Liv.* 3. „ 28. *Tesm. l.* Conf. ea, quæ dicta sunt „ supra *l.* 2. *c.* 23 §. 7. 8. & 10. *item l.* 3. „ *c.* 1. §. 6. & §. 27.

CAPUT

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

I. *Quæ vastatio justa sit, & quatenus.*
II. *Abstinendum a vastatione, si res nobis fructuosa sit, & extra hostis potestatem.*
III. *Si magna sit spes celeris victoriæ:*
IV. *Si hostis habeat aliunde quo se sustentet:*
V. *Si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus.*
VI. *Hoc maxime locum habere in his, quæ sacra sunt, aut sacris accedunt:*
VII. *Item religiosis.*
VIII. *Utilitates, quæ ex tali moderatione sequuntur, annotatæ.*

I. 1. RES + alterius ut perdere quis sine injuria possit, + horum trium unum antecedat necesse est: aut + necessitas talis, quæ in primi [1] dominii Institutione excepta debeat intelligi; ut + si quis tertii gladium, quo usurus sit furiosus, periculi sui evitandi causa in amnem projiciat, quo ipso tamen casu + manere obligationem damni resarciendi, ex veriore sententia alibi *a* diximus: + aut debitum aliquod procedens [2] ex inæqualitate, nimirum + ut [3] res perdita imputetur in illud debitum quasi percepta, + alioqui enim jus non esset: + aut + meritum aliquod malum, + cui pœna talis par sit, aut cujus mensuram pœna non excedat: nam, ut recte notat *b* sani judicii theologus, ut propter pecora abacta, aut domos aliquas incensas + totum regnum vastetur, æquitas non fert: quod & Polybius *c* vidit, qui in bello + non in infinitum vult vagari pœnam, sed usque eo, ut delicta æquo modo expientur. + Et hæ quidem causæ, & intra hos duntaxat fines faciunt [5] ut absit injuria.

a Lib. II. c. 22. §. 9. l. III. c. 1. §. 5. n. 3.
b Vict. de jure belli n. 52. & 56.
c Lib. V. c. 11.

2. Cæterum, [6] + nisi causa utilitatis suadeat, stultum sit, nullo suo bono

GRONOVII.

1 *Dominii institutione excepta*) Neque enim privatis dominiis institutis præsumuntur voluisse gentes, si quis veniat in manifestum periculum pereundi, & quidem non suo peccato, isque servari possit arrepta, aut corrupta re aliena, tum quoque valere strictum jus privati dominii, & potius abstineri re aliena, quam hominem innoxium servari: sed hunc casum excepisse præsumuntur, & ei homini regressum dedisse ad primævam facultatem usurpandi quidvis ad sui conservationem: præsertim si qui aliena re abutitur, eamque consumit, sciat habendum sibi, habeatque propositum illius rei, quandoque possit, domino restituendæ, ac sarciendæ.

2 *Ex inæqualitate*) Ex eo, quod quis mecum contraxit, & plus accepit, quam ei debebatur, me fraudato, & minus habente, quam habere debeo.

3 *Res perdita*) Ut quod ego de alterius bonis corrumpo, procedat pro eo, quod mihi debetur, & detrahatur possessori, quasi ego perceperim, & ille mihi tradiderit, tanquam partem ejus, quod mihi debet.

4 *Meritum aliquod*) Facinus in meam vitam, famam, bona, aut eorum, quos mei officii est defendere.

5 *Ut absit injuria*) Ut vastemus, & vexemus alienas res sine peccato.

6 *Nisi causa utilitatis*) Magnum inde commodum ad nos, aut incommodum ad hostem perveniat.

GRO-

bono nocere alteri. Ideo qui sapiunt, utilitatibus moveri solent, quarum præcipua est illa, quam annotavit *a* Onosander: τὴν γῆν τῶν πολεμίων φθειρέτω καὶ καιέτω καὶ τεμνέτω· ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἔνδεια μειοῖ πόλεμον, ὥσπερ ἡ οὐσία τρέφει. *Hostium terram perdere, urere, populari meminerit. Nam & ᵃ pecuniarum, & frugum penuria bellum minuit, quantum auget copia.* a quo non discrepat illud *b* Procli: στρατηγικὸν τὸ τῶν ἀγωνιστῶν περικόπτειν τὴν εὐπορίαν, *boni est Imperatoris, hostium copias undique accidere.* De Dario *c* Curtius: *credebat inopia debellari posse nihil habentem nisi quod rapiendo occupasset.*

2. Et illa quidem populatio ferenda est, 7 + quæ brevi ad pacem petendam hostem subigit: quo genere belli usus *d* Halyattes in Milesios, Thraces *e* in Byzantios, Romani *f* in Campanos, *g* Capenates, Hispanos, *h* Ligures, Nervios, *i* Menapios. At si recte rem expendas, plerumque admittuntur talia 8 + odio magis, quam prudenti ratione. Ferme enim evenit, + ut aut causæ illæ suadentes cessent, + aut ut aliæ sint validiores, quæ dissuadeant.

+ II. 1. Id + eveniet primum, + si nos ipsi rem frugiferam ita teneamus, ut hostibus non possit esse in fructu. Quo proprie spectat *k* lex divina, quæ in 9 vallum, bellique opera vult impendi arbores feras, frugiferas vero + asservari ad victum, addita causa, quod non ut homines, ita & arbores + adversum nos in prælium consurgere possint: quod ex rationis similitudine ᵇ Philo *l* etiam + ad agros frugiferos producit, legi hæc verba affingens: *quid rebus inanimis, quæ & mites sunt, & mites fru-*

a Strat. c. 6.
b In Plat. de Repub. pag. 389.
c Lib. IV. c. 9. n. 8.
d Herod. L. 1. c. 17.
e Polyb. lib. IV. c. 45.
f Frontin Strat. III. c. 4. n. 1.
g Liv. lib. V. c. 12.
h Idem l. XXXIV. 17. XL. 39.
i Cæs. de bello Gal. lib. VI. c. 3. 6.
k Deut. XX. 19. 20.
l De creat. magistr. p. 734. C.

GRONOVII.

7 *Qua brevi ad pacem*) Qua videmur effecturi, ut hostis citius de bello finiendo, & pace reducenda cogitet.

8 *Odio magis quam*) Dum sæpius indulgemus iræ, aut prædæ cupiditati, quam ut in summa re aliquid profligemus.

9 *Vallum belloque opera*) Aggeres, & machinas.

GROTII.

a *Pecuniarum, & frugum penuria bellum minuit*) *Philo* de vita contemplativa: οἱ πολέμιοι κείρουσι ἢ δενδροτομοῦσι τὴν τῶν ἀντιπάλων χώραν, ἵνα σπάνει τῶν ἀναγκαίων πιεσθέντες ἐνδῶσι· *solent hostes vastare, & arboribus nudare terram hostilem, ut hostes eo facilius se dedant rerum necessariarum penuria.* (Pag. 891. D.) Idem in Diris: διττὴν ἐργαζόμενοι συμφοράν, λιμὸν μὲν φίλοις, ἐχθροῖς δὲ περιουσίαν· *duplex sibi malum acquirunt, inopiam amicis, copiam hostibus.* (Pag. 930. A. init. lib.)

b *Philo*) Alter ejusdem scriptoris locus de humanitate dignus & ipse qui huc transcribatur: ὑπερφιλανθρωπευόμενος τὸ ἐπιεικές, πολλῇ πλεονεξίᾳ αὐτῷ καὶ καταχορεῖ χρῆται, μεταβὰς ἀπὸ τῶν λογικῶν ἐπὶ τὰ ἄλογα, ἀπὸ δὲ τῶν ἀλόγων ἐπὶ τὰ φυτά, περὶ ὧν αὐτίκα λεκτέον, ἐπειδὰν ᾖ περὶ τῶν χειρόνων ἀνθρώπων, καὶ τὸν ἴσα ψυχῆς μεμοίραται, λέλεκται. ἀπείρηκε τοίνυν ἄντικρυς μήτε δενδροτομεῖν ὅσα τῆς ἡμέρου ὕλης, μήτε κείρειν ἐπὶ λύμῃ χλοηφοροῦντα τὰ καίρια πεδιάδα, μήτε συνόλως καρπὸν διαφθείρειν, ἵνα περιουσίᾳ μὲν τροφῶν ἀφθόνων χορηγῆται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, περιουσιάζῃ δὲ μὴ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τὸν ἁβροδίαιτον βίον. ἀναγκαῖον μὲν γὰρ ὁ τοῦ σίτου καρπὸς εἰς τροφὴν ἀνθρώπων ἀποκριθείς· πρὸς δὲ τὸν ἁβροδίαιτον βίον, αἱ τῶν ἀκροδρύων ἀμύθητοι ποικιλίαι. γίνονται δὲ ἐν ἐνδείαις πολλάκις ὅτε καὶ τροφαὶ δεύτεραι· καὶ προσυπερβάλλων, ὡς τὴν πολεμίων χώραν τέμνειν ἐᾷ, παραγγέλλει δὲ ἀπέχειν δενδροτομιῶν, ἀδίκως ὑπολαμβάνων τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὀργὴν ἀποσκήπτειν εἰς τὰ μηδενὸς αἴτια κακοῦ· ἔπειτα δὲ ἀξιοῖ μὴ μόνον τὸ παρὸν προορᾶσθαι, μηδενὸς ἐν ὁμοίῳ μένοντος, ἀλλὰ πάντων τροπαῖς καὶ μεταβολαῖς χρωμένων, ὡς αὐτὸς εἶναι τοὺς τέως δυσμενεῖς ἐπικηρυκευσαμένους καὶ συμβατηρίων ἀξιώσαντας, ἐξαπιναίως αὐτίκα γενέσθαι φίλους· δεῖ τροφῶν ἀναγκαίων ἀποστερεῖν χαλεπὸν, μηδὲ προμηθουμένους τὸ ἐπ' ὠφελείᾳ, διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδηλίαν· παῖον γὰρ ἐκεῖνο καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὅτι καὶ φιλίας κοινωνητέον, μὴ ἀπογινώσκοντας ἔχθραν, καὶ προσεχθρευτέον ὡς φιλίας ἐσομένης, ἵνα ἕκαστος ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ταμιεύηταί τι τῶν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ μὴ ἀπογυμνωθεὶς ἐν ἔργοις καὶ λόγοις, μετανοῇ τὰς ἀγαθὰς εὐχειρίας, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος, αἰτιώμενος ἑαυτόν. τὸ λόγιον οὕτω χρὴ φυλάττειν καὶ τὰς πόλεις, ἐν μὲν εἰρήνῃ προταμιευομένας τὰ κατὰ πόλεμον, ἐν

fructus ferunt, irasceris? an vero in morem hominum, qui hostes sunt, inimicitiæ significationem arbores produnt, ut pro his, quæ faciunt, aut facere minantur, stirpitus evellendæ sint? quin prosunt victoribus, præbentque copiam rerum, quam necessitas exigit, immo & ad voluptatem; non soli homines tributa ferunt, sed meliora arbores statis temporibus, ac talia, ut sine iis vivere non detur. Josephus vero *a* ad eundem locum, si vocem edere possent arbores clamaturas, ait, + inique se, cum belli causæ non sint, perferre belli pœnas. Neque aliunde, ni fallor, originem habet illud Pythagoricum apud *b* Jamblichum: ἥμερον φυτὸν καὶ ἔγκαρπον μήτε βλάπτειν, μήτε φθείρειν· *mansuetam, frugiferamque arborem nec lædere, nec exscindere fas esto.*

a Ant. Jud. IV. 8. p. 130. B.
b De Vit. Pyth. c. XXI §. 99.

2. [c] Porphyrius vero mores Judaicos describens libro de non edendis

ἐν δὲ πολέμῳ τῶν κατ' εἰρήνην, καὶ μήτε τοῖς συμμάχοις αἰδῶ προστιθεῖσιν, ὡς εἰ χρησομένοις μεταβολῇ πρὸς τὸ ἀντίπαλον, μήτε τοῖς πολεμίοις εἰσάπαν ἀπιστεῖν, ὡς εἰ δυναμένοις ποτε μεθαρμόσασθαι πρὸς τὸ ἔνσπονδον. εἰ μέντοι καὶ μηδὲν ὑπὲρ ἐχθροῦ πρακτέον δι' ἐλπίδα καταλλαγῶν, οὐδὲν ἐχθρὸν φυτὸν, ἀλλὰ πάντα ἔνσπονδα καὶ ὠφέλιμα τὰ δ' ἥμερα καὶ διαφερόντως ἀναγκαῖα, ὧν ὁ καρπὸς ἢ τροφή ἐστιν, ἢ ἰσότιμον τροφῇ κτῆμα. τί δεῖ πολεμεῖν πρὸς τὰ μὴ πολέμια, τέμνοντας ἢ καίοντας ἢ ῥίζαις αὐταῖς ἀνασπῶντας, ἅπερ αὐτὴ ἡ φύσις ὑδάτων ἐπιρροίαις καὶ θέρους εὐκρασίαις ἐπιλεαινομένη, δασμὸς ἐπετείους οἴσοντα ἀνθρώποις οἷα βασιλεῦσιν· ἔμελλε δ' αὐτῷ καθάπερ ἀγαθῷ πρυτανεῖ ἀλυπητον εἶναι μὴ μόνον ζώοις, ἀλλὰ καὶ φυτοῖς ἰσχύν τε καὶ ῥώμην, καὶ μάλιστα τοῖς ἡμέροις, ἐπειδὴ καὶ πλείονος δέξαι φροντίδος ἐστὶ, καὶ οὐχ ὁμοίως τοῖς ἀγρίοις ἔγγονα, γεωργικῆς ἐπιστήμης δεόμενα πρὸς κραταιοτέραν δύναμιν· *Æquitatem suam etiam largius dispensans Moses, valde ea ubertim, ac liberaliter utitur, descendens a ratione utentibus ad muta animantia, ab his vero ad ea, quæ e terra nascuntur, de quibus nunc dictandum est, quando de hominibus ut præstantissimis, & aliis, quæ animam sentientem nacta sunt, jam egimus. Diserte itaque vetuit, aut exscindere arbores mites, aut exitialiter ante tempus demetere frugiferas terras, aut ullos omnino fructus corrumpere, ut abundantia alimentorum instruatur humanum genus: abundent autem non modo necessaria, sed & quæ ad vitam delicatiorem faciunt. Necessaria enim fruges, ad homines nutriendos seposita res; ad delicias vero omnium de arboribus nascentium varietas, quæ sæpe, ubi alia deficiunt, succedunt in alimentorum locum. Ultra procedens, terram etiam hostilem vastari non sinit: præcipue vero excidiis arborum abstinere jubet, iniquum existimans, iram in homines conceptam erogari in ea, quæ causa mali nullius sunt. Hoc ipso & illud docet, non præsens tempus spectare tantum, cum nihil in suo statu maneat, sed cuncta vicibus, ac mutationibus subjecta sint, ita ut facile sit eos, qui nunc sunt hostes, ubi ad colloquia, & pacta ventum erit, sursum fœderatos fieri. At amicos necessariis fraudare, durum, quibus ob futurum incertum etiam asservari debuerant, quæ usui esse possunt. Verissime enim dictum antiquis, ita amicis utendum, ut non putentur nulla supervenire posse inimicitia, & ita tractandas offensas, ut amicitia speretur, nimirum, ut quisque intra animum aliquid recondat, quo tutus sit & non eo nimium nudato per verba, & facta, mox pœnitentiam agas nimia sua vehementia, seque accuset, ubi res sanari amplius non potest. Oraculum hoc & civitatibus observandum est, ut pacis tempore parent quæ ad bellum sunt opus, in bello vero, quæ ad pacem: at neque amicis supra modum fidant, tanquam qui non possunt in contrarium versi; neque hostibus ita diffidant, quasi nunquam possint ad amicitiam reduci. Quod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis, certe nihil eorum, quæ terra fert, hostile: quin amica omnia, utilia omnia. mitissima vero, vel maxime necessaria, ut quorum fructus, aut alimentum sint, aut par aliquid alimento. Non oportet bellum inferre belli nesciis, non secare, non urere, non exstirpare radicitus, quæ natura aquarum irrigationibus, & æstatum sereno tenere educavit, ut tributa hominibus velut regibus ferrent. Cura autem ei ut communi rerum omnium, & optimo præsidi fuit, illæsam præstare non animantibus tantum, sed & terræ fœtibus vim, ac robur, præsertim vero mitibus, quia majoris tutelæ indigent, nec ad sylvestrium morem fœcunda sunt, sed peritam culturam desiderant, ut firmitatem consequantur.* (Pag. 712. 713. Ed. Paris)

c *Porphyrius vero*) Verba ejus sunt: φείδεσθαι δὲ κελεύει κἂν τῇ πολεμίᾳ τῶν συνεργαζομένων ζώων καὶ μὴ φονεύειν. *parti etiam jubet lex in terra quamvis hostili animantibus operum sociis, ita ut ea occidere non liceat.* (Pag. 394. Edit. Lugd. 1620.)

GRO-

dis animalibus quarto, legem hanc, [10] consuetudine ut puto interprete, etiam ad [11] animantia ruris operi inservientia producit: nam his quoque ut in bello parceretur, a Mose præceptum ait: Thalmudica vero scripta, & Hebræi interpretes addunt, [d] legem hanc porrigendam + ad rem quamvis, quæ [12] sine causa peritura sit, ut si + ædificia comburantur, esculenta, ac potulenta corrumpantur. Consentit cum hac lege ducis Atheniensis Timothei prudens moderatio, qui narrante *a* Polyæno, οὐκ ἐπέτρεπεν οὔτε οἰκίαν οὔτ' ἔπαυλιν καθαιρεῖν, οὐ μὴν οὐδὲ ἥμερον δένδρον ἐκκόπτειν· *non patiebatur aut domum, aut villam dirui, aut arborem frugiferam exscindi.* Exstat & lex Platonis de republica *b* quinto: μήτε γῆν τέμνειν, μήτε οἰκίας ἐμπιπράναι, *ne terra vastetur, ne domus incendantur.*

3. Multo vero magis hoc locum habebit + post plenam victoriam. + Corinthum excisam non probat *c* Cicero: ubi tamen + fœde tractati erant Romanorum legati: idemque alibi *d* horrificum, nefarium, omni imbutum odio dicit bellum, quod parietibus, tectis, columnis, postibus fit. Laudat Livius *e* Romanorum lenitatem victa Capua, quod non sævitum sit incendiis, ruinisque [e] + in tecta innoxia, murosque. Agamemnon apud *f* Senecam:

a Strateg. lib. III. c. 10. n. 5.
b Pag. 470. 471. Tom. II. Edit. H. Steph.
c Off. 1. c. 11.
d Pro domo sua ad Pont. c. 23.
e Libro XXVI. c. 16.
f Troadibus, vers. 274. & seq.

Equidem

GRONOVII.

10 *Consuetudine interprete*) Unius, & alterius bonum exemplum imitantibus aliis, ut ita res in perpetuum morem abiret.

11 *Animantia ruris*) Boves, agricolas, & jumenta rustica.

12 *Sine causa*) In nullum usum nostrum.

GROTII.

d *Legem hanc porrigendam*) Contra vero restringendam, addita exceptione, nisi arbores in suburbanis locis impediant jaculatores. (Vide SELDEN. *de Jure Nat. & Gent.* lib. VI. c. 15. J. B.)

e *In tecta innoxia, murosque*) Egregia est hujus argumenti epistola Belisarii ad Totilam apud *Procopium* Gothicorum III. πρότερον μὲν κάλλη κἂν δέει ἐργάζεσθαι, ἀνθρώπων ἂν φρονίμων εὑρήματα εἴη καὶ πολιτικῶς βιοτεύειν ἐπισταμένων· ὄντα δ' ἀφανίζειν τούς γε ἀξυνέτων ἀνδρῶν, καὶ γνώρισμα τοῦτο τῆς αὐτῶν φύσεως οὐκ αἰσχυνομένων χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ ἀπολιπεῖν· Ῥώμην μέν τοι πόλεων ἁπασῶν, ὅσαι ὑφ' ἡλίῳ τυγχάνουσιν οὖσαι, μεγίστη τε καὶ ἀξιολογωτάτη ὁμολογεῖται εἶναι. οὐδὲ γὰρ ἀνδρὸς ἑνὸς ἀρετῇ εἴργασται, οὐδὲ χρόνου βραχέος δυνάμει ἐς τόσον μεγέθους τε καὶ κάλλους ἀφῖκται· ἀλλὰ βασιλέων μὲν πλῆθος, ἀνδρῶν δ' ἀρίστων ξυμμορίαι πολλαί, χρόνου τε μῆκος καὶ πλούτου ἐξουσίας ὑπερβολή, τά τε ἄλλα πάντα ἐκ πάσης τῆς γῆς, καὶ τεχνίτας ἀνθρώπους ἐνταῦθα ξυναγαγεῖν ἴσχυσαν· οὕτω τε τὴν πόλιν ποιήσαντες, οἵαν περ ὁρᾷς, κατὰ βραχὺ τεκταινόμενοι, μνημεῖα τῆς πάντων ἀρετῆς τοῖς ἐπιγενησομένοις ἀπέλιπον. ὥστε ἡ ἐς ταῦτα ἐπήρεια, εἰκότως ἂν ἀδίκημα μέγα ἐς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παντὸς αἰῶνος δόξειεν εἶναι· ἀφαιρεῖται γὰρ τοὺς μὲν προγεγενημένους τὴν τῆς ἀρετῆς μνήμην, τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγενησομένους τῶν ἔργων τὴν θέαν. τούτων δὲ τοιούτων ὄντων, ἐκεῖνο εὖ ἴσθι, ὡς δυοῖν ἀνάγκη θάτερον εἶναι· ἢ γὰρ ἡσσηθήσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷδε τῷ πόνῳ, ἢ περιέσῃ, ἂν οὕτω τύχοι. ἢν μὲν οὖν νικῴης, Ῥώμην γε καθελὼν, οὐ τὴν ἑτέρου του, ἀλλὰ τὴν σαυτοῦ ἀπολωλεκὼς ἂν, ὦ βέλτιστε, εἴης· καὶ διαφυλάξας, κτήματι, ὡς τὸ εἰκὸς, τῷ πάντων καλλίστῳ πλουτοίης· ἢν δὲ γε τὰ χείρω σοι τύχῃ πληρῶσαι ξυμβαίη, σώσαντι μὲν Ῥώμην, χάρις ἂν σώζοιτο παρὰ τῷ νενικηκότι πολλή· διαφθείραντι δὲ, φιλανθρωπίας μὲν οὐδεὶς ἔτι λείψεται λόγος, πρὸς τῷ μηδὲν τὸ ἔργον ἀπονήσασθαι· καταλήψεται δέ σε καὶ δόξα τῆς πράξεως ἀξία πρὸς πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ ἐφ' ἑκάτερα σοι τῆς γνώμης ἑτοίμως ἕστηκεν· οἷα γὰρ ἂν τῶν ἀρχόντων τὰ ἔργα εἴη, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὄνομα φέρεσθαι. *Antehac sic existimatum est, speciosa struere opera, sapientum esse, & civilis vitæ scientum: structa demoliri, stultorum, & vecordis animi signa ad posteros transmittere non erubescentium. Romam constat urbium, quas sol adspicit, maximam esse, ac spectatu dignissimam, eamque non unius labore hominis, nec brevi tempore ad id magnitudinis, splendorisque processisse, sed plurimi reges, atque Imperatores, virorum eminentium immensa series, multa secula, divitiarum stupenda congeries, cum alia, tum artificum primos huc traxere. Ita illi, tanta urbe paulatim effecta monumenta sua virtutis post futuris reliquere. Quare in eam sævire id vere injuriam sit facere humano generi omnis ævi, eripiendo iis, qui olim fuere,* de-

Equidem fatebor (pace dixisse hoc tua
Argiva tellus liceat) affigi Phrygas,
Vincique voluit: ruere, & aequari solo,
[13] *Etiam arcuissem.*

4. Sane, docet nos sacra historia, urbes *a* quasdam a Deo + damnatas excidio: etiam contra legem illam generalem [14] + arbores Moabitarum *b* jussas exscindi. Verum, non factum id odio hostili, + sed in justam detestationem facinorum, quæ aut publice erant cognita, + aut Deo judice tanti æstimata.

a Jos.vi. *b* 11.Reg. 111,19.

III. 1. + Secundo [15] eveniet quod diximus etiam + in dubia agri possessione, + si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium & ager, & fructus futuri sint. Sic Alexander Magnus milites, narrante *c* Justino, a populatione Asiæ prohibuit, *f* + *parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ possessuri venerant.* Sic Quintius, Phillippo Thessaliam transcurrente populabunda manu, ipse hortatus est milites, ut Plutarchus *d* loquitur, iter facere tanquam [16] per concessam, & ipsorum jam factam regionem. Crœsus Cyro suadens, ne Lydiam populandam militi daret, *e non meam*, inquit, *urbem, non res meas diripies: nihil enim ad me jam ista pertinent; tua sunt; tua illi perdent.*

c Lib.xi. c.6. *d* Vita Flamin. pag. 371. D. *e* Herod. l.1.c.88.

2. Aliter qui faciunt, in eos non male quadrant illa Jocastæ ad Polynicem verba [17] Thebaidibus Senecæ, (vers. 558, *& seq.*)

Petendo patriam perdis: ut fiat tua,
Vis esse nullam; quin tuæ causæ nocet
Ipsum hoc, quod armis uris infestis solum,

Sege-

debita laudis memoriam, venturis vere spectaculi voluptatem. Hæc cum eum in modum se habeant, cogita de duobus alterum necessario futurum, ut aut in hoc bello vincaris ab Imperatore, aut tua fortuna sit superior. Si tu victor, eversa urbe, non aliena, sed tua perdideris? eadem servata, possessione frueris omnium speciosissima. si adversa tibi sors ceciderit, Roma per te incolumi, reposita tibi erit apud victorem gratia: eadem jacente, jacebunt extra omnem spem misericordia res tua. Neque tantum nullus ad te facti fructus redibit, sed & digna facto fama te ab hominibus universis sequetur. Ea, in utram velis partem, tibi parata est: nam potentum quales sunt actiones, talis exsistimatio. (cap. 22.) Vide & legem Friderici I. apud *Conradum* Abbatem *Urspergensem*, & de Friderico comite Palatino chronica *Melanchthonis.*

f *Parcendum suis rebus præfatus*) Gelimer, & Vandali obsidentes Carthaginem, neque prædas egere, neque terram vastarunt, sed curæ habuerunt ut suam. *Procopius* initio Vandalicorum secundi. (cap. 1.) Apud *Helmoldum* lego libro 1. cap. 66. *Nonne terra, quam devastamus, terra nostra est, & populus, quem expugnamus, populus noster est? quare ergo invenimur hostes nostrimet, & dissipatores vectigalium nostrorum?* cum his conveniunt, quæ *Bembus* habet libro ix. (fol. 149. vers. *Edit. Venet.* 1551.) *Paruta* vero contra Germanos libro historiæ vi.

GRONOVII.

13 *Etiam arcuisse*) Adde *Sen.* Hippoly. 805. Vetuissem, vel prohibuissem, si potuissem.

14 *Arbores Moabitorum*) Hoc factum credibile est odio idololatriæ, quæ in lucis exercebatur.

15 *Eveniet quod diximus*) Ut rationes suadentes cessent, vel sint validiores, quæ dissuadeant, ubi nondum quidem in potestate nostra res sunt hostium, sed credimus, & speramus, alibi brevi dijudicatum iri, & res eas nostras fore.

16 *Per concessam*) Deditam, & ipsorum potestati permissam.

17 *Thebaidibus*) Phœnissis.

Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis.

a Libro IV. c. 14. Par sensus apud Curtium *a* illis verbis: *quicquid non corrupissent*, 18 + *hostium esse confessi*. Unde non longe abeunt ea, quæ *b* Cicero in literis ad
b Ep. 7. 9. 10. lib. IX. Atticum disputat, adversus Pompeji consilium 19 fame patriam necandi. Atque hoc nomine Alexander Isius culpat Philippum libro *c* Polybii XVII,
c Cap. 3. cujus verba latine hunc in modum vertit *d* Livius: *in bello non congredi*
d Libro 33. *(Philippum) æquo campo, neque* 20 *collatis signis dimicare, sed refugientem incendere, ac diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, quantum possent, quo opulentius imperium haberent. Nam* 21 *de quorum possessione dimicetur tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse?*

IV. 1. + Tertio idem fiet, si hostis habere 22 possit aliunde, quo se sustentet: puta + si mare, si fines alii pateant. Archidamus apud Thucy-
e Lib. I. c. 80. 81. didem *e* in oratione, qua Lacedæmonios suos a bello in Athenienses dehortatur, quærit, quas belli gerendi spes habeant, an forte, quod militum copia valeant, sperent, Atticum agrum a se facile posse vastari: atqui, inquit, habent illi & terras alias suæ ditionis, (Thraciam, & Joniam intelligens) & maritimis advectionibus adipisci possunt ea, quorum indigent. Tali ergo statu optimum factu, + ut agricultura etiam in ipso collimitio tuta maneat: quod sub tributo utrique parti præstando factum diu, 23 in Belgico Germanico bello nuper vidimus.

2. Estque id consentaneum mori veteri Indorum, apud quos, ut g Diodorus Siculus loquitur, τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ ἀσύλων τηρουμένων, οἱ πλησίον τῶν παρατάξεων γεωργοῦντες, ἀνεπαίσθητοι τῶν κινδύνων εἰσί· *agricolæ intacti sunt, ac velut sacrosancti, immo prope castra, & agmina opus faciunt sepositi a periculo*. Addit, τὰς χώρας τῶν ἀντιπολεμούντων οὔτ' ἐμπυρίζουσιν, οὔτε δενδροτομοῦσι· *hostium*
f Cap. 40. ejusd. lib. II. *agros neque urunt, neque exscindunt arbores*. *Postea f*: οὐδεὶς ἂν πολέμιος περιτυχὼν γεωργῷ κατὰ τὴν χώραν ἀδικήσειεν, ἀλλ' ὡς κοινοὺς εὐεργέτας ἡγούμενοι πάσης ἀδικίας ἀπέ-

GROTII.

g *Diodorus Siculus*) Libro II. (cap. 36.)

GRONOVII.

18 *Hostium esse confessi*) Prodentes desperationem de victoria: nam si sperarent, se posse vincere, ac tenere loca illa, non vastarent.

19 *Fame patriam*) Prohibendo subvectiones frumenti, & aliorum utensilium; quia mare classibus tenebat.

20 *Collatis signis*) Acie aperta.

21 *De quorum possessione*) Perdito præmio, propter quod bellum geratur, verbis *Justini* 28. 3.

22 *Possit aliunde*) Quam ex eo agro, quem nobis urere, ac vastare licet.

23 *In Belgico-Germanico*) Germaniæ Belgicæ confœderatæ adversus Hispanos. Pacti enim inter se sunt belligerantes, ut agricolæ in confinio hostilium terrarum extra præsidia siti, utrimque tuti, & inviolati essent, modo penderent modicum tributum ex parte Belgarum Hispanis, ex parte Hispanorum Belgis.

χοντας· hostis nemo cuiquam agricolæ damnum dat, sed id hominum genus, ut in commune beneficium, ab injuriis omnibus immune præstatur.

3. Inter Cyrum quoque, & Assyrium convenisse, ait *a* Xenophon, ut *cum agricolis pax esset, cum armatis bellum.* h Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut *b* Polyænus narrat: immo, quod *c* Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebat hostibus, & ex ea pecunia stipendium præbebat militi: quod a Viriato etiam factum in Hispania, testis est *d* Appianus. Idque ipsum [24] in eo, quod diximus, Belgico-Germanico bello + summa cum ratione, & utilitate fieri videmus exteris mirantibus.

4. Hos mores humanitatis magistri [25] canones *e* Christianis omnibus, ut majorem cæteris humanitatem debentibus, ac profitentibus, imitandos proponunt, ideoque + non agricolas tantum, sed & animalia, quibus arant, & semina, quæ ad agrum portant, extra belli periculum poni volunt; nimirum, similem ob causam, ex qua civiles, *f* quæ ad arandum usui sunt, + vetant in pignus capi, & apud Phrygas, *g* ac Cyprios olim, postea i apud *h* Atticos, & Romanos, bovem aratorem occidere nefas erat.

V. + Quarto evenit, ut res quædam ejus sint naturæ, quæ ad bellum faciendum, aut ducendum + nihil- momenti habeant: quibus rebus parci etiam, manente bello, ratio vult. Huc pertinet k [26] Rhodiorum oratio ad Demetrium [27] urbicapum pro pictura Ialysi, sic a Gellio *i* latine expressa: *quæ malum ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra, & incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequieris, petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris Rhodios vincere, bellum* [28] *cum Protogene mortuo gessis-*

a De Cyri inst. l. v. c. 4. §. 13.
b Strateg. lib. III. c. 10. §. 5. 9.
c Oeconom. II. p. 707. A.
d Bell. Hisp. pag. 291.
e C. 2. de Treug. & pac.
f L. 7. C. qua res pignor.
g Nic. Damasc. Excerpt. Peiresc. pag. 517.
h Ælian. v. 14 Var. Histor. Dion. Chrys. orat. LXIV. pag. 992. D.
i Libro XV. c. 31.

GROTII.

h *Sic Timotheus*) De Megarensibus idem prodidit *Plutarchus* quæstionibus Græcis. (Qu. 17. p. 295. B.) de Totila, cum Romam obsideret, *Procopius* Gothic. III. τοῖς μέντοι γεωργοῖς οὐδὲν ἄχαρι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν γῆν ἐκέλευεν ἀδεῶς ἧπερ εἰώθεσαν, ἐπὶ γεωργεῖν, τοὺς φόρους αὐτῷ ἀναφέροντας. *agricolis interim per omnem Italiam nihil mali intulit, sed jussit eos, ita ut soliti erant, terram perpetuo securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent.* (cap. 13.) Cassiod. XII. 5. *Defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere.*

i *Apud Atticos, & Romanos*) Etiam in Peloponneso. *Varro* II. de re Rustica, (cap. 5.) *Columella* principio libri VI. His adde *Plinium* VIII. 45. *Ælianum* de historia animalium XII. capite ultimo. *Porphyrium* II. de abstinentia, (pag. 173. & seq) *Vegetium* III. de Arte Veterinaria.

k *Rhodiorum oratio ad Demetrium*) De hac re vide *Plinium* historiæ naturalis VII. 38. & XXXV. 10. & *Plutarchum* Demetrio, (pag. 898. E.). Sensus idem in epistola Belisarii modo a nobis recitata.

GRONOVII.

24 *In eo, quod diximus*) Quod apparuit non tantum ex eo genere vectigalis, cui *Licenten* nomen (est autem de mercibus, quæ in hostiles regiones hinc, præter arma, portabantur,) sed quod constas, integras bellicas naves Amstelædami emtas, instructasque cum dissimulatione magistratuum, quibus hostis adversus Batavos uteretur: ne scilicet, cum sat esset aliorum locorum, ubi parari possent, hi incolæ eo lucro fraudarentur.

25 *Canones*) Synodales, vel conciliorum veterum.

26 *Rhodiorum oratio ad Demetrium*) Ut parceres, Rhodo obsessa, ei parti murorum, prope quam erat ea nobilissima Protogenis pictura, neque eam labefactares machinis: etsi facilius inde capi urbs potuisset, teste *Plinio* 7. 38. 35. 10. Fuerat autem Jalysius iste inter conditores Rhodiorum gentis.

27 *Urbicapum*) Poliorcetem Antigoni Coclitis filium.

28 *Cum Protogene mortuo*) Protogenis mortui opus nobile hostiliter lacerasse. Sic *Gellius*. At *Plinius* etiam tum vixisse Protogenem, & id opus tractasse, scribit.

a l. 9. c. 11. *gessisse*. + Polybius *a* rabiosi esse animi, ait, ea perdere, quæ nec hosti perdita vires adimant, nec perdenti emolumentum adferant, qualia sunt
b In Verr. IV. 54. templa, porticus, statuæ, & similia. Marcellus, laudante *b* Cicerone, *ædificiis omnibus Syracusarum, publicis, & privatis, sacris, & profanis* + *sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum excercitu, non expugnanda venisset*.
c Ibid. c. 60. Idem *c* postea: *majores nostri relinquebant iis, quæ jucunda victis*, + *nobis* [29] *levia videbantur*.

VI. 1. Hoc vero sicut + in aliis ornamentis valet + ob eam, quam jam diximus, causam: ita + specialis ratio accedit in iis, quæ sacris usibus dicata sunt: quanquam enim & hæc, ut [30] alibi diximus, publica suo modo sunt, + atque ideo impune per jus gentium violantur, tamen + si nullum inde periculum sit, conservari talia ædificia, & quæ eis accedunt, [1] + sua-
d Syl. de bello p. 3. n. 5. det rerum divinarum reverentia, *d* + inter eos maxime, qui eundem Deum ex eadem lege colunt, + etiamsi forte sententiis quibusdam, aut ritibus diffideant.

e Lib. IV. c. 97. 2. Thucidides *e* jus, ait, fuisse inter Grecos sui temporis, *Νόμος ἐπὶ τῶν ἀλλήλων, ἱερῶν τῶν ἐνόντων ἀπέχεσθαι, ut, qui in hosticum impetum facerent*, + *locis sacris abstinerent*. Alba a Romanis diruta Deorum templis temperatum,
f Lib. 1. c. 29. ait *f* Livius. De Romanis Capua capta sic Silius libro XIII. (*vers.* 316, & *seqq.*

Ecce

GROTII.

1 *Suadet rerum divinarum reverentia*) *Polybius* in excerptis Peirescianis: (p. 45.) τὸ γὰρ τοῖς ἀναιτίοις ὀργίζεσθαι, ὡς τὸ θεῖον ἐνυβρίζειν, πάσης ἀλογιστίας ἐστὶ σημεῖον: *enim hominibus iram caris, ob id impie in Deos agere, summa stultitia signum est*. Merito sane; nam & *Severus rescripsit, melius esse, ut quemodocunque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur*, *Lampridio* referente. (cap. 49.) *Saguntina Dianæ templo pepercit religione inductus*, ait de Annibale *Plinius* naturalis historiæ XVI. 40. Ἱερῶν οὐδὲ τοῖς ἀλλοφύλοις πολεμίοις ἀφῃρούμεθα. *templa hostibus, nec externis eripimus*. *Appianus* id habet civilium III. (pag. 516.) De Agesilao scriptor latinus vitæ ejus: *neque hoc solum in Græcia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud Barbaros summa religione simulacra, arasque conservavit. Itaque prædicabat mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum nocuissent: aut non gravioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent*. (Corn. Nepos, cap. 4.) De Agesilai sanctimonia in hac re etiam *Plutarchum* vide (pag. 606. A.) Idem multos pariter Romanos ejus laudis participes facit in Sulla (pag. 459 C. D.) ὡς μόνον ἐβάλοντο τῶν μὲν τὸν Φλαμίνιον, καὶ Μάνιον Ἀκύλλιον, τὸν δὲ Αἰμίλιον Παῦλον, ὧν ὁ μὲν Ἀντίοχον ἐξελάσας τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς καταπεπολεμηκότες, οὐ μόνον ἀπέσχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ δῶρα καὶ τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὴν προσέθεσαν: *in memoriam revocabant alii Flaminium, alii Manium Aquilium, & Æmilium Paulum, quorum ille, Antiocho ejecto e Græcia, hi vero, debellatis Macedonum regibus, non modo Græcanicis templis pepercerant, sed & donis ea, multoque honore, ac sanctimonia auxerant*. Adi & *Vitruvium* libro II. (cap. 8.) *Dionem* XLII. (pag. 234. A. *Ed. H. Steph.*) *Plutarchum* Cæsare (pag. 720. E.) *Brodæum* V. miscellaneorum c. 29. Gabao Maurus ipse, non Christianus, honorem volebat haberi Christianorum ecclesiis, contra, quam facerent Vandali, quibus sperabat iratum fore, quisquis ille esset, Christianorum Deum. Testatur hoc *Procopius* Vandalicorum I. (cap. 8) qui & Persicorum II. (cap. 9.) Chosroen Persam, non Christianum, ecclesiæ Antiochiensium Christianorum, ait, pepercisse. Justinianus etiam, ut idem refert Vandalicorum II. (cap. 9.) retinere apud se non ausus est res illas, quas Hierosolymorum templo Vespasianus abstulerat Romam, Romæ autem repertas in Africam asportaverat Gizerichus. De sanctimonia a Mahumetistis servata loco, in quo Ezechielis, & trium Danielis sociorum ossa erant condita, testis est in itinerario Judæus *Benjamin*.

GRONOVII.

29 *Levia*) Vana, parvi momenti, nec tanti, ut illis ea invideremus.

30 *Alibi diximus*) 3. 5. 2.

GRO-

Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio, & saevas componit numine mentes,
Ne flammam, taedasque velint, ne templa sub uno
In cinerem (aa) *sedisse rogo.* ————

Adversus Q. Fulvium Censorem dictum narrat *a* Livius: *obstringere eum religione populum Romanum* 31 *ruinis templorum templa aedificantem, tanquam non iidem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi, exornandique.* At Marcius Philippus, *b* ad Dium cum venisset, 32 metari sub ipso templo, ne quid in loco sacro violaretur, jussit. Narrat Strabo, *c* Tectosages, qui cum aliis 33 pecunias Delphicas rapuerant, placandi numinis causa domi easdem cum additamenro consecrasse.

a Libro xlii.c.3.
*b Idem, lib.*xliv. c.7.
*c Lib.*iv, *pag.* 188. *Ed. Paris. Casaub.*

3. Ad Christianos ut veniamus, commemorat *d* Agathias, Francos templis pepercisse, + ut qui cum Graecis essent ejusdem religionis. Immo & + hominibus ob templa parci solitum, quod (ne profanarum gentium, quae multa sunt exempla, adferam, quippe cum morem hunc κοινὰ τῶν Ἑλλήνων νόμιμα *e* Scriptores vocent) m in Gothis Romae captoribus sic laudat *f* Augustinus: n *testantur hoc martyrum loca, & basilicae Apostolorum, quae in illa vastatione victos ad se confugentes suos, alienosque receperunt. hucusque cruentus saeviebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidationis furor: illo ducebantur a miserantibus* 34 *hostibus, quibus* (o malim, *qui*, nam distinguit mitiores a durioribus) *etiam extra ipsa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non haberent: qui tamen etiam ipsi alibi truces, atque hostili more saevientes* p *posteaquam ad loca illa veniebant, ubi fuerat*

d Libro II.c.1.
e Diod.l. xix.c.73.
f Lib. 1. *de Civ. Dei*, c.1.

GROTII.

m *In Gotthis Roma captoribus*) Sub Alarico Ariano: cujus & hoc factum memorabile apud *Cassiodorum* xii. 20. *Rex Alaricus apostoli Petri vasa suis deferentibus cum excepisset, mox, ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit, ut cupiditas, quae depraedationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum.*

n *Testantur hoc martyrum loca*) Exscripsit hunc locum *Isidorus* in Chronicis Gothicis Æra CCCCXLVII

o *Malim qui*) Omnino sic legendam ostendit *Orosius*, eandem historiam referens libro vii. c. 28.) Nihil mutant tamen postremi Editores, e familia Monachorum *Benedictinorum*. J. B.)

p *Posteaquam ad loca illa veniebant*) Eisdem apostolorum basilicis Gothi sub Vitige Romam obsidentes pepercerunt, teste *Procopio* Gothicorum II. (c.4.) Etiam barbaris, & non Christianis jus confugii in talia loca profuit, vide *Zosimum* libro iv. (cap. 40. Ed Cellar.) de Tomitanis barbaris. Adde Helvetiorum legem apud *Simlerum*; (pag. 302. *Ed. Elzevir.*) *Nicetam* Alexio, Manuelis filio: (cap. 4.) eundem libro 1. de Andronico, ubi Siculos culpat ob violatas Antiochiensium ecclesias, (cap. 9.)

GRONOVII.

31 *Ruinis templorum*) Male omissum: *templa aedificantem.*

32 *Metari*) Castra poni.

33 *Pecunias Delphicas*) Harum pars aurum Tholosanum. Justin. 32. 3.

34 *Hostibus, quibus*) Nihil mutandum; sed intelligendum; isti, quibus pepercerant, nempe in profanis locis. Significat, quosdam hostium tam fuisse misericordes, ut Romanos captos in illis locis; quorum nulla erat religio, sponte ducerent in templa, ne si in alios vincentium non tam misericordes incidissent, irrita foret prior clementia.

(aa) *Traxisse* habent MSS. & ex illis nupera, atque adcurata Editio: unde fecerant *transisse*. Nescio unde suam lectionem *sedisse* habeat noster: quamquam, post illum, ita quoque locum laudat J. G *Graevius*, Vir Eruditissimus, in CIC. *Verr.* IV. 55. J. B.

GRO.

fuerat interdictum, quod alibi jure belli licuisset, tota sæviendi refrænabatur immanitas, & captivandi cupiditas frangebatur.

VII. 1. Quod de facris dixi, + idem de religiofis intelligendum eft etiam de iis, 35 quæ in honorem mortuorum ftructa funt; nam & hæc, + quanquam 36 jus gentium impunitatem iræ in ifta exercendæ indulget, + violari non poffunt nifi contemta humanitate. 37 Summam effe rationem, ajunt *a* jurifconfulti, quæ facit pro religione. Tam pro religiofis, quam pro facris, pia exftat Euripidis fententia Troadibus, (*verf.* 95, & feqq.

a L. 43. D. de Religiofis.

> Μῶρος δὲ θνητῶν ὅστις ἐκπορθεῖ πόλεις,
> Ναούς τε τύμβους θ', ἱερὰ τῶν κεκμηκότων,
> Ἐρημίᾳ δοὺς, αὐτὸς ὤλεθ' ὕστερον.

> *Homo quisquis urbes vastat, + & Dis Manibus*
> *Sedes facratas, templaque, haud recte fapit:*
> *Nam fimilis ipfum peftis excidii manet.*

Apollonius *b* Tyanæus q de cœlo a gigantibus oppugnato fabulam fic interpretabatur: ὑβρίσαι εἰς τοὺς νεὼς αὐτῶν καὶ τὰ ἕδη, *vim eos intuliffe Deorum templis, ac fedibus*. Statio Annibal facrilegus (bb), qui *Deum* 38 *face mifcuit aras*.

b Philoftrat. lib. V. c. 16 Ed. Olear.

2. Scipio, capta Carthagine, milites donis ornat, χωρὶς τῶν εἰς τὸ Ἀπολλώνιον ἁμαρτόντων, inquit *c* Appianus, *exceptis, qui in Apollinis templum peccaverant*. Trophæum a Mithridate ftructum Cæfar, ut narrat *d* Dio, καθελεῖν οὐχ ὑπέμεινεν ὡς τοῖς ἐμπολεμίοις Θεοῖς ἱερωμένον, *tollere aufus non eft, ut belli Diis facratum*. Marcus Marcellus, quæ 39 victoria profana fecerat, religione impeditus non attigit, ait Cicero *e* Verrina quarta: & ibidem addit, (cc) hoftes effe aliquos, qui in bello + religionis, & confuetudinum jura retineant. Idem *f* alibi Brenni bellum 40 fano Apollinis illatum, nefarium dixit. 41 Pyrrhi factum, qui Proferpinæ thefauros fpoliaffet, fœdum vocat Livius, & in Deos fuperbum. Simile Himilconis *g* + Diodorus ἀσέβειαν,

c Punic. pag. 83.
d Libro XLII. pag. 234.
e Cap. 54.
f De Divin. l. 37.
g Libro XIV. c. 64.

GROTII.

q *De cœlo a gigantibus oppugnato fabulam fic interpretabatur*) Ut & alterum de Epopeo *Diodorus Siculus*. (Excerpt. Peirefc. pag. 221. e libro VII.)

GRONOVII.

35 *Quæ in honorem*) Cenotaphiis, aut monumentis, in quibus ipfa corpora defunctorum collocata non funt.

36 *Jus gentium impunitatem*) Jure gentium ea impune diruere, ac corrumpere licet.

37 *Summam effe rationem, quæ facit*) Religionis primam, & maximam rationem habendam.

38 *Face mifcuit*) Incendit, & in cineres confufos, ac deformia rudera redegit.

39 *Victoria profana*) Sacra, quæ, urbe per vim expugnata, reverentiam apud victores non habebant, & in præda duci poterant.

40 *Fano Apollinis*) Delphico, *Juftin.* 24. 7. 8.

41 *Pyrrhi, qui Proferpinæ*) *Livius* 29. 18.

(bb) En ipfa verba Poetæ:

> *Præcipue quum facrilegus face mifcuit arces*
> *Ipfius* (Herculis) *immeritaque domos, ac templa Sagunti*
> *Polluit, & populis furias immifit honeftas.*

Sylv. libro IV. Sylv. VI. verf. 82. & feqq. J. B.

(cc) Hoc paullo ante legitur: *Non ut ab hofte aliquo, qui tamen in bello religionum, & confuetudinis jura retineret*, &c. Caput in ora libri indicavimus. J. B.

GRO-

ἀσέβειαν, & εἰς θεοὺς ἁμάρτημα. Philippi bellum idem ille Livius *a* nefarium, *a Libro*
quasi Diis superis, inferisque illatum: etiam furorem, ac scelera. Florus *xxx. c.*
b de eodem, [1] *Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sæ- 26. 30. 31*
viit. Eandem historiam tangens Polybius hoc addit *c* judicium: τὸ μήτε τοῖς *b Libro.*
ἰδίοις πράγμασιν ἐπικουρίαν μέλλοντα μηδ' ἡντινοῦν παρασκευάζειν, μήτε τοῖς ἐχθροῖς *II. c. 7. n.*
ἐλάττωσιν πρός γε τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον, ἐκ περιττοῦ καὶ ναοὺς, ἅμα δὲ τύπους ἀνδριάντας *4.*
καὶ πᾶσαν δὴ τὴν τοιαύτην κατασκευὴν λυμαίνεσθαι, πῶς οὐκ ἂν εἴποι τις εἶναι τρόπου καὶ *c Lib. v.*
θυμοῦ λυττῶντος ἔργον; *quæ neque nobis ad bellum futura sunt usui, nec hostibus c. 11. v*
incommodatura, ea ire perditum, templa maxime, & quæ in iis simulacra, sup. §. 5.
& similia ornamenta, quis neget malæ mentis, & præ ira furibundæ esse opera? atque ibidem + talionis non admittit excusationem.

+ VIII. 1. Quanquam vero proprie [42] instituti nostri hic non est, + quid ex usu sit, inquirere, + sed laxam bellandi licentiam adducere + ad id, quod natura licitum, + aut inter licita melius est; tamen [43] ipsa virtus, + vilis hoc sæculo, ignoscere mihi debet, + si, quando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio. Primum igitur moderatio ista in servandis rebus, + quæ [44] bellum non morantur, + magnum hosti telum eripit, des-
perationem. Archidami dictum est apud *d* Tucydidem, μὴ γὰρ ἄλλο τι νομί- *d Lib. 1.*
ζετε τὴν γῆν τῶν πολεμίων, ἢ ὅμηρον ἔχειν, καὶ οὐχ ἧσσον ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασαι, *c. 82.*
ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μὴ ἐς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτοὺς [45] ἀληπτοτέρους ἔχειν. *terram hostilem non aliud, quam [46] obsidem censete, tantoque meliorem, quanto magis exculta est: quare & ut plurimum ei parcendum est, ne*
desperatio hostes reddat [47] invictiores. [2] Idem Agesilai consilium *e* cum *e Xen.*
Acarnanibus, contra, quam sentiebant Achæi, [48] liberam reliquit semen- *hist. Gr.*
tem, ajens, quo plus sevissent, eo [49] pacis cupidiores fore. Hoc est quod *IV. c. 6.*
dicit *f* satyra: [50] *spoliatis arma supersunt*. Livius narrans *g* captam a Gal- *n. 13.* *f Juve-*
lis urbem: *placuerat*, inquit, *principibus Gallorum, non omnia concremari nal. VIII.*
tecta, ut quodcunque superesset urbis, [51] + *id pignus ad flectendos hostium 124.*
animos haberent. *g Lib. v.*
c. 42.

2. Adde

GROTII.

1 *Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sævit*) Simile Prusiæ factum detestatus *Polybius*, cujus verba *Suidas* servavit in vocabulo *Prusia*, & excerpta Peiresciana, (pag. 337.

2 *Idem Agesilai consilium*) Meminit & *Plutarchus* Agesilao, (pag. 608. B.)

GRONOVII.

42 *Instituti nostri hic non est*) Quippe quod τῶ πολιτικοῦ.

43 *Ipsa virtus vilis*) Non debet alienum, aut putidum videri, si, quod honestum est, & per se sine ulla mercede probandum, id studeam persuadere, & commendare per commoda, quæ secum trahit, quando eo sæculo vivimus, quo nihil, nisi quod utile est, appetitur.

44 *Bellum non morantur*) Impedimentum non afferunt rebus gerendis.

45 Ἀληπτοτέρους ἔχειν) Forte, ἀλιπωτέρους, nam ἄλιπως. ἀνίκητος, ἀκαταγώνιστος. *Salmas.* ad hist. August. p. 333.

46 *Obsidem*) Nam qui agros hostium tenent, perinde est, ac si obsides eis extorsissent: quorum recipiendorum spes ad saniora consilia cogi possunt: eo autem facilius cogentur, quo cultiores agri conservati fuerint.

47 *Invictiores*) Difficiliores.

48 *Liberam reliquit sementem*) Vetuit, dum in arando, ac serendo occupati essent, ullam vim a suo exercitu fieri.

49 *Pacis cupidiores*) Promtiores, & procliviores ad legem pacis accipiendam, ne messem hostis intercipiat.

50 *Spoliatis arma*) Cum superest nihil præter arma, acrius eis utuntur.

51 *Id pignus*) Lenocinium pacis, per quam ea erant recuperaturi.

GRO-

2. Adde quod [52] + speciem hoc præfert, manente bello, magnæ de victoria fiduciæ: & quod + clementia apta per se frangendis, & concilian-
a Libro xxiv. c. 20. dis animis. Annibal apud *a* Livium in Tarentino agro nihil violat: *apparebat*, ait, *non id modestia militum, aut ducis,* [53] *nisi ad conciliandos Tarentinorum animos fieri*. Simili de causa Augustus Cæsar de Pannoniis rapina abstinebat. Causam *b* Dio adfert: ἤλπιζε γὰρ ἐθελοντὰς αὐτοὺς ἐπάξεσθαι· *sperabat enim fore, ut sic eos sine vi sibi adjungeret*. Timotheus ea cura, quam + supra narravimus, præter alia πολλὴν τὴν εὔνοιαν τῶν πολεμίων ἐθήρευσεν, ait *c* Polyænus, *magnam ab hostibus ipsis benevolentiam captabat*. [r] De Quintio, & qui cum eo erant, Romanis, Plutarchus + cum quæ supra diximus commemorasset, *d* addit: *hujus modestiæ non multo post fructum cepere; nam ut in Thessaliam perventum est, defecerunt ad eum urbes. Tum vero & qui intra Thermopylas habitabant Græci Quintium ardentibus votis desiderabant: Achæi vero, renuntiata Philippi amicitia, societatem adversus eum cum Romanis inierunt*. De Lingonum civitate, quæ bello, quod ductu Cerealis, auspiciis autem Domitiani, in Civilem Batavum, ejusque socios gerebatur, populationem formidatam evaserat, sic narrat *e* Frontinus, *quod contra exspectationem inviolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium reducta septuaginta millia armatorum tradidit ei*.

b Libro xlix. p. 472. D. E.
c L. iii. c. 10. n. 9.
d Pag. 371. D. Vit. Flam.
e Lib. iv. c. 3. n. 14.

3. + Consiliis contrariis contrarii quoque eventus: exemplum dat Livius *f* in Annibale: *Præceps in avaritiam, & crudelitatem animus, ad spolianda quæ tueri nequibat, ut vastata hosti relinquerentur, inclinavit. Id fœdum consilium cum incepto, tum etiam exitu fuit: neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi, sed cæterorum etiam: quippe* [54] *ad plures exemplum, quam calamitas pertinebat*.

f Libro xxvi. c. 38.

4. Verissimum autem sentio, quod a + Theologis *g* quibusdam notatum est, & summarum potestatum, & ducum, + qui Christianos se & a Deo, & ab hominibus haberi volunt, officium esse, violentis urbium direptionibus, & si quid his simile est, + intercedere, + ut quæ abire non possint sine gravissimo multorum innocentium malo, + & sæpe ad belli summam parum proficiant: ita ut + bonitas Christiana fere semper, + ipsa quoque justitia plerumque ab ipsis abhorreat. + Majus sane est Christianorum inter se vinculum, quam olim Græcorum fuit, quorum bellis ne qua (dd) urbs Græca exscinderetur, cautum erat + Amphictyonum decreto. Et Alexandrum Macedonem, + narrant veteres, nullius rei a se actæ magis ductum pœnitentia, (ee) quam quod + Thebas evertisset.

g Ægid. Reg. de actibus supern. disp. 31. dub. 7. n. 327.

GROTII.

r *De Quintio*) Nempe T. Quintio Flaminio.

GRONOVII.

52 *Speciem hoc præfert*) Parcere illis, quæ in potestate sunt, est signum judicantis hæc sua esse, sperantisque se obtinere illa posse, universi belli victoria.

53 *Nisi ad conciliandos*) *Nisi* pro *sed*.

54 *Ad plures*) Plures simile quid metuebant, quam ipsam calamitatem sentiebant.

(dd) Testis est ÆSCHINIS; Ἐν οἷς ὀνομασεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις, Μηδεμίαν πόλιν τῶν Ἀμφικτυονίδων ἀνάστατον ποιεῖν &c. Orat. de male obita legat. pag. 262. A. Edit. Basil. 1572. J. B.

(ee) Vide inter alios, PLUTARCH. *Vit. Alexandr.* pag. 671. B. J. B.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XII.

„ GROTIUS in præcedente capite V. „ suppofuit, gentes in bello folenni „ [i. e. quod inter duas fummas poteftates geritur, & indictum eft) præter licentiam interficiendi hoftem etiam indulfiffe facultatem vaftandi res hoftiles in infinitum, & nulla habita ratione justitiæ caufæ, ex qua bellum geritur, *d. cap.* 3. §. 1.

„ Atque hanc licentiam gentes quoque „ extendiffe, ait, ad res facras, & religiofas, *d. c.* 5. §. 2. & 3. ad effectum, nimirum, impunitatis: i. e. ne tanquam „ devaftator temerarius ab aliis gentibus „ puniri poffit.

„ Hanc licentiam juris gentium hoc capite temperat, tum *ex jure naturæ*, tum „ *ex præceptis virtutum*, tum ex *utilitatis rationibus*. Add. *fupr. c.* 10. §. 1. *n.* 1.

„ *Jure naturæ* enim vaftationem illicitam „ effe, ait, fi jufta caufa non adfit, vel fi „ ultra debiti, & pœnæ modum vaftatio fit, „ *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *feq. h. c.* §. 3. Præterea „ etiam in jufto bello abftinendum effe, „ ait, ab arboribus frugiferis, quæ in noftra funt poteftate, *cap. h.* §. 1. nec non „ ab iis rebus, quę mox in poteftate noftra futurę funt, §. *feq.* 2. item fi hoftium vires ex ea devaftatione non minuuntur, §. *feq.* 4. Secus fi populatio tendit „ ad pacem brevi procurandam, §. *feq.* 1. „ *n. f.* vel fi noftrę non inde augentur, „ §. *feq.* 5: uti fi res funt facrę, vel religiofę, §. *feq.* 6. & 7.

„ Vera principia expofuimus fupra *c.* 5. „ §. 1. & quę circa Grotii hypothefin obfervanda funt, monuimus *cap.* 1. §. 1.

AD §. I.

Res alterius ut perdere quis fine injuria poffit) „ Secus, ac jure gentium voluntario, ubi ex hypothefi Auctoris perdere „ res hoftiles licet in bello publico folenni, „ etfi injuria bellum geratur, *l.* 3. *c.* §. 1. 1

Horum trium unum antecedat neceffe eft) „ Imo vaftatio rei hoftilis femper licita „ eft in pœnam: cum enim hoftem injuria reparationi juris mei refiftentem tanquam criminis reum occidere poffim, „ multo magis licitum erit capere res ejus, „ & vaftare; idque in infinitum, donec „ reparetur injuria.

Neceffitas, quæ in primi dominii inftitutione excepta debeat intelligi) „ cum ex „ hypothefi Auctoris omnia ab initio inter „ homines communia fuerint, fuppofuit fupra, ubi de hac communione egit, mentem eorum, qui primi ab hac communione receffernut, & fingularia dominia introdoxerunt, talem fuiffe credendum effe, „ ut quam minime ab ęquitate naturali „ recederent: indeque concludit, in graviffima neceffitate revivifcere jus illud „ commune. *Vid. l.* 2. §. 6. Quam fabulam late refutavimus ibidem.

„ Ex hoc principio Auctor hic ait, ob „ graviffimam demum neceffitatem, ob „ quam jus commune rerum revivifcit, „ adeoque quę a primis dominis excepta „ videtur; vaftari res hoftiles poffe. Nos „ jam diximus, vaftari eas in pœnam femper poffe, & in infinitum.

Si quis tertii gladium, &c. projiciat) „ Quia aliter periculum evitare non poteft. At tale periculum femper imminet ab hofte, adeoque femper res ejus „ perdere poffumus.

Manere obligationem damni resarciendi) „ Immo furioso non fit injuria: ego meo „ jure defensionis utor.

Aut debitum aliquod praecedens ex inaequalitate] „ Ex hypothesi Auctoris nulla „ obligatio oritur, nisi ubi contractus aequalis est. *L.* 2. *c.* 12. §. 8; adeoque ob „ inaequalitatem ei, qui laesus est, jus dat „ repetendi. Si proinde laesus intra hos „ fines res alterius, qui repetitioni resistit, perdit, putat Auctor, id licitum esse per modum compensationis. At *d.* §. „ 8. probavimus, verum non esse, alterum contrahentium ex inaequalitate obligari ad restituendum. Praeterea applicari „ hoc exemplum ad perditionem rerum „ hostilium, quae in poenam fit, nulla ratione potest.

Nimirum, ut res perdita imputetur in illud debitum) „ Per modum compensationis; quod verum non esse, modo diximus.

Alioqui enim jus non essent) „ Immo „ citra compensationem jus est vastandi „ res hostiles in poenam.

Aut meritum aliquod malum) „ Quod „ talionem meretur, seu poenam.

Cui poena talis par sit) „ Quia ex hypothesi Auctoris in hostem nihil licet, nisi „ intra modum debiti, & delicti; quod supra *c.* 5. refutavimus. Poena in hostem, „ qui nostro judicio infinitas caedes, rapinas, &c. injuria committit, in infinitum „ licita est: neque ulla proportio est inter „ res hostiles, quae vastantur, & inter vitam subditorum nostrorum.

Totum regnum vastetur, aequitas non fert) „ Cur non, si alter pecora abacta restituere, „ & domos incensas reparare nolit? Sane, „ hostis ipse est causa damni, si rem illam, „ quam injuria detinet, restituere detrectat, „ & cum internecione civium nostrum „ injuriam defendit.

Non in infinitum vult vagari poenam) „ Polybius supponit, delicta aequo modo „ expiata esse: at expiata dici non possunt „ quamdiu hostis injuriam illam defendit.

Et hae quidem causae, & intra hos duntaxat fines faciunt ut absit injuria) „ Scil. „ si res hostiles perduntur vel ob necessitatem, vel ob debitum praecedens ex inaequalitate, vel ob delictum.

2 *Nisi causa utilitatis suadent, stultum sit, nullo suo bono nocere alteri*) „ Immo stultum non est, si reo criminis jus quaesitum in poenam aufertur, i. e. res ejus „ vastentur, etsi mihi nullum inde bonum „ eveniat.

Quae brevi ad pacem petendam hostem subigit) „ Immo omnis populatio. 3

Odio magis, quam prudenti ratione) „ Tunc imperfectio est, non injustitia.

Ut aut causae illae suadentes cessent) „ Quae nobis utiles videntur, vel quae hostem ad pacem petendam adigere possent.

Aut ut aliae sint validiores, quae dissuadeant) „ Uti 1. si res illae frugiferae [quo „ Judaei omnia referent, quae sine causa „ peritura sunt] in nostra jam sint potestate, §. 2; quod fit per ultimam victoriam, §. 2. *n.* 3: 2. si res quidem „ non sit in nostra potestate, sed magna „ spes sit celeris victoriae si vastatur, §. 3: „ 3. si hostis vires inde non minuerentur; „ uti si aliunde se sustentare potest, §. 4: „ 4. si res plane nullum usum in bello „ habet, ut picturae, res Deo dicatae, &c. „ §. 5. 6. & 7. At omnia haec gratis asseri, diximus. Sane, omne jus quaesitum „ hosti, qui mori meruit, in poenam auferri potest.

AD §. II.

AUCTOR hic quaerit, *an res frugiferae* „ *hostiles vastari possint?* Equidem jure gentium voluntario id omnino licere, dixit „ *supra c.* 5. §. 1. At jure naturae, seu „ juxta justitiam internam, ait, licitum id „ tantum esse intra modum debiti, & poenae, *vid.* §. 1. *h. c.* nisi aliae causae validiores dissuadeant, *d.* §. 1. *n.* 3. Atque „ hinc abstinendum esse, putat, si res frugifera est in nostra potestate; ac eo refert „ legem divinam, de qua mox.

„ At repetendum hic est, semper, & in „ infinitum res hostiles vastari posse; idque verum est, sive res frugifera in hostis, sive in nostra sit potestate.

Id evenit) „ Ut adsit causa alia validior, quae impedit ne vastetur. 1

Si nos ipsi rem frugiferam ita teneamus) „ Noceretur enim alteri nullo nostro bono, §. *praeced. n.* 2.

Asservari ad victum) „ Vix enim est ut „ quis velit perdere rem, unde utilitas ei „ oriri potest.

Adver-

Adversum nos in praelium consurgere possint] „ Adeoque reparationi juris nostri non „ resistunt. At alibi dixi, hanc legem re„ spicere terras Canaan, quas propediem „ occupaturi erant Israelitae, ne sibi ipsis „ damnum inferrent. *Zigl. b.*

Ad agros frugiferos) „ Quia ad sustentationem nostram faciunt.

Inique se, cum belli causae non sint, perferre belli poenas) „ Adeoque contra quas „ defensionis necessitas cesset.

Etiam ad animantia ruris operi inservientia) „ Nam ea quoque utilitati nostrae „ inservire possunt.

2 *Ad rem quamvis, quae sine causa peritura sit*] „ Stultum enim esse autumat, nullo „ suo bono nocere alteri. *Vid.* §. *praeced. n.* 1.

Aedificia comburantur, esculenta, ac potulenta corrumpantur) „ Res enim hae uti„ les nobis esse possunt.

3 *Post plenam victoriam*) „ Immo tunc ae„ dificia nostra fiunt jure belli; adeoque de „ iis pro lubitu statuere possumus. Et cum „ singuli hostium occidi, & in servitutem „ redigi possint, multo magis res eorum „ vastari a victore poterunt.

Corinthum excisam non probat Cicero) „ Immo non improbat excisionem [Crito„ lao duce factam, *Cic de nat. Deor. lib.* „ 3. *c.* 21.] Nam ipse statim rationem uti„ litatis addit: *sed credo aliquid secutos* „ *opportunitatem loci, maxime ne posset ali*„ *quando ad bellum faciendum locus ipse ad*„ *hortari*. Vid. *Cic. l.* 1. *off. c.* 11. *&* *l.* „ 3. *off. c.* 11.

Foede tractati erant Romanorum legati) „ Vid. supra. *l.* 2. *c.* 18. §. 11. *in not.*

In tecta innoxia, murosque) „ Adde „ *Amm. Marc. l.* 31. *c.* 18. *Just.* 11. 4. „ *Thuan. l.* 11. *p* 229.

4 *Damnatas excidio*) „ Ut Jericho apud „ Josuam *c.* 6. *n.* 17. *&* 26.

Arbores Moabitarum) „ 2. *Reg. c.* 3. *v.* „ 19. *&* 25. Cur Deus id prohibuit in ar„ boribus Cananaeorum? Rationem affert „ Zieglerus in not. ad h. §. quia terra Moa„ bitarum non ita erat occupanda, ut vi„ ctorum maneret. *Vid. supr. ad rubr.* 3. *n.* 1.

Sed injustam detestationem facinorum) In poenam foedifragii, *d c.* 3. *v.* 5.

Aut Deo judice tanti aestimata) „ Suffi„ cit quod Deus id jusserit, utpote qui jure „ suo, quod in creaturas, earumque res ha„ ber, talia jubere potest. Neque opus est „ cum Gronovio recurrere ad odium ali„ quod idololatriae, quae in lucis exerce„ batur.

AD §. III.

SECUNDO *eveniet quod diximus*) „ Ut 1
„ aliae sint causae validiores, quae dissuadeant „ vastationem, §. 1. *n.* 3.

In dubia agri possessione) „ Quid enim „ juris sit si res in nostra potestate est con„ stitura diximus §. *praeced.*

Si magna spes sit celeris victoriae) „ Si „ spes sit mox vincendi hostem, quia uti„ litas tum suadet ut rem, quae mox no„ stra futura est, servemus.

Parcentum suis rebus praefatus) „ Adde „ *Diod. Sic. l.* 36. *Demetr. c.* 8. *Senec. in* „ *Phoenisse v.* 556. *Xenoph. de expedit. Cyr.* „ *l.* 3. *p.* 337.

Hostium esse confessi) „ Conf. *Gron. b.* 2
„ Similia vide apud *Xenoph. exped.Cyr. l.* „ 3.*pag.* 337. & *Appian. Mithrid. n.*213. „ *Tesm. b.*

AD §. IV.

TERTIO *idem fiet*) „ Ut rationes sua- 1
„ dentes vastationem cessent, aut sint va„ lidiores quae dissuadeant, §. 1. *n* 3.

Si mare, si fines alii pateant) „ Per quos „ advehi necessaria possunt

Ut agricultura) „ Quia utrique utilis es„ se potest.

Ut in commune beneficium) „ Nam utri- 2
„ que usu venire fructus possunt.

Summa cum ratione, & utilitate] „ Et 3
„ proprium vectigalis nomen inventum est, „ *Licenten*, quod ejusmodi mercibus, quae „ ad hostes transportabantur, imponi sole„ bat. Rationem addit *Gron. b.* ne cum „ sat esset aliorum locorum, ubi parari pos„ sent, hi incolae eo lucro frauderentur.

Non agricolas tantum, sed & animalia) 4
„ De agricolis id vidimus capite praeceden„ ti §. 11. *&* 12. In animalibus, &c. ea„ dem ratio est, quia utilitatem nobis af„ ferunt.

Vetant in pignus capi) „ *Vid. l.* 6. *l.* „ 7. *lib.* 8. *ff. de pign. Diod. Sic. lib.* 2. „ *Quint.* 7.

AD §. V.

QUARTO *evenit*) „ Ut utilitas quædam vastationem dissuadeat. *Vid. supr.* §. 1. *n.* 4.

Nihil momenti habeant) „ Adeoque ut hostium vires inde non minuantur, nec nostræ augeantur.

Polybius) „ Loquitur de rebus, quæ utrique belligerantium sunt sacræ, & religiosæ.

Sic pepercit] „ Cum urbem spoliasset. *Liv. l.* 26. *c.* 31.

Nobis levia) „ Quæ vires hostium non minuebant, nec nostras augebant: quod perfectionem infert, non necessitatem.

AD §. VI.

1 IN *aliis ornamentis*) „ V. g. statuis, monumentis, &c.

Ob eam, quam diximus, causam) „ Quia ad bellum faciendum, vel ducendum, nihil momenti habent, §. *praeced. pr.*

Specialis ratio accedit in iis, quæ sacris usibus dicata sunt) „ Adeoque quæ hostium vires non minuunt, quia ad usus profanos adhiberi non possunt; ut templa, &c.

Publica suo modo) „ Adeoque hactenus in commercio esse putat.

Atque ideo impune per jus gentium violantur) „ Intelligit jus gentium voluntarium, quod in bello publico solenni receptum, ait; & quale non existere, toties diximus.

Si nullum inde periculum sit) „ I. e. si non impediunt juris nostri reparationem.

Suadet rerum divinarum reverentia) „ Similia vide apud *Liv.* 22. *Quintil. Decl.* 265. Romani credebant, ideo pestilentiam urbi immissam, quod multi cives res sacras tenerent. *August. de Civ. Dei l.* 3. *c.* 15. *Cicero de Arusp. Responsis*. De Pompeji in templum Hierosolomitanum reverentia *vide Zonaram* Annal. *l.* 1. ubi addit M. Crassum, quod templum spoliaverit, contra Parthos cum exercitu profectum interiisse. Conf. *supra l.* 3. *c.* 5. §. 2.

Inter eos maxime, qui eundem Deum ex eadem lege colunt) „ In his enim omnis excusationis ratio cessat. Neque enim utilitas, neque necessitas hic allegari potest. Neque jus hosti, sed Deo eripitur. Atque ex hac ratione in bellis Græcorum direptiones Templorum pro sacrilegio habitæ sunt.

Etiam si forte sententiis quibusdam, aut ritibus dissentiant) „ Hinc nulla ratione probari possunt mutuæ sævitiæ in sacra Pontificiorum, & Protestantium.

A *locis sacris abstinerent*) „ Hinc Phocenses templum Delphicum diripientes sacrilegi dicuntur apud *Justin. l.* 8. *c.* 1. Similia vide de Gallis apud *Eund. l.* 34. *c.* 6. 2

Ut qui cum Græcis ejusdem essent religionis) „ Et si sententiis quibusdam, & ritibus differant. Similia vide apud *Diacon. lib.* 3. *Sozom.* 9. 9. *Niceph.* 13. 35. *Jornand. de reb. Goth. c.* 30. *Cassiod.* 12. 20. 3

Hominibus ob templa parci solitum) „ Unde mos confugiendi ad templa, & aras.

AD §. VII.

IDEM *de religiosis intelligendum est*) „ Nimirum, jure Gentium voluntario hæc quoque diripi posse, dixit *l.* 3. *c.* 5. §. 3. Secus, ac jure naturæ, quia ad bellum faciendum, aut ducendum, nihil momenti habent. *Vid. supr.* §. 5. Nos *d. c.* 5. §. 3 nostram sententiam exposuimus. Sane, cum religio illa circa locum ex sola lege principis oriatur, certum est, locum desinere esse religiosum ex quo ab hoste occupatus est; unde monumenta dirui omnino possunt. At rabiosum est, in corpora sepultorum sævire. Exempla furoris in cadavera exerciti vide *apud Thuan. l.* 30. *l.* 37. *l.* 42 *Cambd. l.* 1. *p.* 50. 1

Quanquam jus gentium impunitatem iræ indulget) „ *Vid. l.* 3. *c.* 5. §. 3. Sed jus gentium non existere, certum est.

Violari non possunt nisi contemta humanitate) „ Concedimus id de corpore humano; at non de ornamentis, Cenotaphiis; &c.

Et diis manibus sedes sacratas) „ I. e. Sepulcra.

Religionis, & consuetudinum jura) „ I. e. qui ea violare non solent, quæ propter religionem, vel ex usu longævo obtinuerunt in civitate. 2

Diodorus) „ Vocat factum illud impium, & in Deos peccatum.

Talionis non admittit excusationem) „ Dictum est supra §. 5. Polybium de virtute loqui, non de jure: deinde, lo-

qui

„ qui eum de rebus, quæ utrisque sunt „ sacræ, vel religiosæ.

AD §. VIII.

AUCTOR postquam ea, quæ justitia „ interna circa jus vastandi res hostiles „ exigit, exposuit, rationes præterea sua-„ sorias affert, quæ gentes moverent ne li-„ centia illa inter gentes introducta uteren-„ tur: 1. ne victi per sævitiam ad desperatio-„ nem redigantur, cum hosti potius per „ clementiam telum eripiatur: 2. pacis „ eo cupidiores fore hostes, ne furori mi-„ litum diu exponantur: 3. magnam fidu-„ ciam victoriæ præ se ferre, res hostiles „ tanquam suas servare: 4. clementiam „ conciliare animos hostium, cum sævi-„ tia eos alienet.

Quid ex usu sit) „ I. e. Quid juxta pru-„ dentiæ regulas fieri conducat: id autem „ ad politicam spectat, *prol.* §. 57.

Sed laxam belli licentiam) „ Jure Gen-„ tium voluntario introductam; quod sal-„ tem impunitatem, & effectus quosdam „ dominii externos tribuit.

Ad id, quod natura licitum) „ Ad ju-„ stitiam internam, quæ tutos nos reddit „ in conscientia.

Aut inter licita melius est) „ I. e. vir-„ tuosius, & generosius, si omittatur.

Vilis hoc sæculo) „ I. e. neglecta.

Si quando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio) „ Licet ea, quæ „ virtutis sunt, per se, & remoto omni „ emolumento expetenda sint, tamen quia „ nudam, & destitutam præmiis vix æsti-„ mare solemus, utilitatis quoque rationes „ exponit, ob quas commendari quæ dicta „ sunt debeant.

Quæ bellum non morantur) „ Quæ ad „ bellum faciendum, aut ducendum, ni-„ hil momenti habent. *Vid. supr.* §. 5.

Magnum hosti telum eripit, desperationem) „ Omnia enim tentaturus est ho-„ stis ne in tam rigorosi victoris manus „ perveniat.

Id pignus) „ Ut haberent quod red-„ dere, eoque pacem eo facilius concilia-„ re possint.

Speciem hoc præfert magnæ de victoria fiduciæ) „ Quod explicavit supra §. 3. *n.* 1. & 2.

Clementia apta per se frangendis, & conciliandis animis) „ Vid. *Curt. l.* 4. *c.* 11. „ *Quint. declam.* 3. *Saadi Rosar. pol. c.* „ 1. *Liv. l.* 5. 27. *Frontin.* 2. *Stratag.* „ 51. *Supra*) §. 4. *n.* 3.

Cum quæ supra diximus commemorasset) „ Hortatus erat milites, ut iter facerent „ tanquam per concessam, & ipsorum „ jam factam regionem. *Vid. supr.* 3. *n.* 1.

Consiliis contrariis contrarii quoque eventus) „ Uti enim clemenia apta est fran-„ gendis viribus, ita crudelitas exaspe-„ randis animis.

Theologis) „ Aliisque virtutum docto-„ ribus.

Qui christianos, se &c.) „ Doctrina „ enim Servatoris eminentiori gradu cle-„ mentiam commendat,

Intercedere) „ I. e. abstinere.

Ut quæ abire non possunt sine gravissimo multorum innocentium malo) „ Alibi jam „ dixi, hostium neminem esse innocentem. „ Adeoque hæc non ad regulas justitiæ, „ sed ad regulas perfectionis pertinent.

Et sæpe ad belli summam parum proficiant) „ Immo aliquando ad accelerandam „ urbis deditionem promissio de diripienda „ urbe data, aliquid operatur. *Vid. supra* „ *l.* 3. *c.* 6.

Bonitas Christiana) „ De hac id facile „ concedimus.

Ipsa quoque justitia) „ Immo jure na-„ turæ omnia in hostem licere, diximus.

Majus sane est Christianorum inter se vinculum) „ Uno enim sanctissimo spi-„ ritu reguntur.

Amphictyonum decreto) „ Conf. *supra* „ §. 9. *n.* 2.

Narrant veteres) „ Vid. *Supplem. Freinshemii ad Curt. l.* 2. *c.* 14.

Thebas) „ Similia habet Cicero de „ eversione Corinthi, & Carthaginis, in „ libris de officiis. *Thesm. h.*

CAPUT

CAPUT XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. *Res etiam hostilium subditorum bello captas retineri ad modum debiti:*

II. *Non etiam in pœnam alieni criminis.*

III. *Debitum hic intelligi etiam quod in bello subnascitur. Exempla.*

IV. *Humanitatis esse, summo jure hic non uti.*

a Vict. de jure belli n. 55. 56. b Cajetan. in sum. pecc. verb. bell. damnum. Covarr. ad d. c. peccatum, p. 11. §. 11. Vict. de jure belli n. 39. & 41. & Molina 11. tractat. disp. 117.

+ I. 1. SEd + neque peccato vacare, aut a restitutionis onere immunis censeri debet rerum hostilium + in bello justo captura. Quippe [a] si id, quod recte fit, spectas, + non ultra licitum est capere, aut habere, quam [1] causa subest debendi in hoste: *a* + excepto quod etiam extra eam ad [2] securitatem necessariæ res possunt detineri, + sed restituendæ cessante periculo, in se, aut in pretio, secundum ea, quæ libro II. cap. 11. tractavimus; nam + quod & in re [3] pacatorum liceret, + multo magis in re hostium licet. + Hoc igitur est + [4] capiendi quoddam jus, sine aquirendi jure.

2. Cum autem deberi aliquid nobis possit + aut [5] ob inæqualitatem rerum, [b] + aut [6] ex pœna, *b* + potest ex utraque causa acquiri res hostilis, + sed cum discrimine tamen: nam supra diximus, ex debito illo priore [7] non res tantum debentis, + sed & subditorum ejus ex + introducto jure gentium quasi fidejussione obligari. + Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud, [8] + quod in impunitate sola, + aut externa vi judiciorum consistit. Nam sicut in res nostras, ex consensu privato nostro, ei, quicum actum est, [9] + non externum modo, + sed & in-

GROTII.

a *SI id, quod recte fit, spectas*) Vide quod judicavit Innocentius Romanus Pontifex apud *Bembum* I. (fol. 12. *Edit. Venet.* 1551.

b *Aut ex pœna*) Romani Prusiam Attalo jusserunt & damnum resarcire, & pœnam insuper pendere. (Habet Auctor noster ex APPIANO ALEXANDRINO, *Bell. Mithrid.* pag. 172. 173. Ed. H. Steph. J. B.)

GRONOVII.

1 *Causa subest debendi*) Donec nanciscamur id, quod nobis debetur.

2 *Securitatem*) Ne noceant nobis, aut ne quis illis utatur nos lædendi gratia.

3 *Pacatorum*) Eorum, qui non offendunt nos.

4 *Capiendi*) Apprehendendi, corripiendi, & tenendi aliquantisper, ita ut tamen tuum non facias.

5 *Ob inæqualitatem*) Ex contractu.

6 *Ex pœna*) Ex maleficio.

7 *Non res tantum debentis*) Propter debitum principis, aut eorum, qui rempublicam tenent, ex contractu cum alio principe, populove inito, & principis patrimonium, & civium bona hypothecæ loco sunt.

8 *Quod in impunitate*) Quod pœnam remittit res alienas rapienti, & judicis officium præstat raptas defendenti pro suis, quas alter debet, nec reddit.

9 *Non externum modo*) Non tantum, quod condonat pœnam, aut interdictis defenditur, sed etiam, quod congruit juri naturæ; quale est quod post introducta dominia, & salva conscientia exigitur.

GRO-

internum jus quæritur, + ſic & ex communi quodam conſenſu ; qui ſingulorum conſenſum vi quadam in ſe continet, quo ſenſu lex *πόλεως συνθήκη κοινή*, (aa) + *communis pactio civitatis* dicitur. Atque id in + hoc negotii genere placuiſſe gentibus eo eſt credibilius, quia hæc lex gentium + non (bb) ſolum majoris mali vitandi cauſa, + ſed etiam juris cuique ſui conſequendi gratia introducta eſt.

II. + At in altero debendi genere, [10] + quod pœnale eſt, + non video gentium conſenſu tale jus in res ſubditorum eſſe proditum ; + odioſa enim eſt talis rerum alienarum obligatio ; + ideo [11] latius produci non debet, quam actum appareat. + Neque vero par eſt utilitas in poſteriore hoc, & in priore debendi genere : + nam prius illud [12] eſt in bonis, + poſterius hoc [13] non eſt, ideoque perſecutio ejus ſine damno omitti poteſt. Nec obſtat quod ſupra *a* + de jure Attico diximus. Nam + ibi homines obligabantur non ex eo proprie, + quod [14] civitas puniri poterat, + ſed duntaxat ad cogendam civitatem id facere, quod facere debebat, id eſt, judicium reddere in ſontem ; + quod debitum ex officio, + ad [15] prius illud, + non ad [16] poſterius debendi genus refertur : + aliud enim eſt debere punire, + aliud debere, aut poſſe puniri ; [17] + quanquam ex ceſſatione circa illud hoc ſequi ſolet, + ſed ita ut diſtincta ſit cauſa illa, & hoc effectum. + Ergo pœnæ nomine acquiri res ſubditorum hoſtilium non poterunt, + ſed eorum duntaxat, qui ipſi deliquerint, in quibus + & magiſtratus continentur, qui delicta non puniunt.

a Libro III. c. 2. n. 3.

III. Cæterum, + res ſubditorum & capi, & acquiri poſſunt, non tantum ad conſecutionem [18] + debiti primarii, unde ortum eſt bellum, + ſed & [19] ſubnaſcentis: ſecundum ea, quæ diximus + initio hujus libri. Et ſic accipiendum eſt, quod ſcribunt *b* theologi quidam, + capta in bello [20] non compenſari cum debito principali: intelligendum enim hoc + uſque dum [21] + ſecundum ſanum judicium ſatisfactum ſit de eo damno, quod in ipſo

b Silv. verb. bell. n. 10. Vict. num. 51. Bart. in l. si quid bello, D. de capt.

G R O N O V I I.

10 *Quod pœnale eſt*) Ex maleficio imperantis, & magiſtratuum oritur.

11 *Latius produci*) Etiam ad pœnam, cum videatur tantum placuiſſe ad ſatisfactionem, aut compenſationem.

12 *Eſt in bonis*) Ita ut ſi perſequi ceſſes, tuo careas.

13 *Non eſt*) Spectat enim tantum vindictam, de qua remittere licet ita ut nulla re egeas.

14 *Civitas puniri*) Aliquid deliquerat noxam nocendo, ſed quod negligentius egerat in alieno dolore æſtimando.

15 *Ad prius illud*) Ex inæqualitate.

16 *Ad poſterius*) Ex pœna.

17 *Quanquam ex ceſſatione*) Si poſtquam ex officio punire oportebat, in eo ceſſet, ipſe pœna ſeſe dignum reddat : atque adeo ex iſto ſæpius hoc exoritur, & exiſtit: haud quaquam tamen hæc duo miſcenda, & pro eodem habenda ſunt.

18 *Debiti primarii*) In quo cœpit injuſtitia.

19 *Subnaſcentis*) Ejus, quod ex illo ſequitur, & provenit.

20 *Non compenſari*) Non poſſe imputari ab eo, de cujus bonis, vel territorio rapta ſunt, tanquam ſufficientem retributionem pro injuria, quæ dedit cauſam bello: ſed jus eſſe victori ſuper illa, quæ tenet, aut bello acquiſivit, pro ea injuria, quæ locum bello fecit, novam ſatisfactionem poſcere.

21 *Secundum ſanum judicium*) Arbitratu prudentium, & bonorum virorum.

(aa) Vide ſupra, libro II. cap. II. nu. 3. J. B.

(bb) Omnes Editiones, etiam prima; habent heic *ſola*, quæ vox manifeſto mendoſa eſt. Mutavimus igitur, ut ſenſus poſtulabat, quemadmodum & initio Capitis, ubi etiam in omnibus Editionibus hactenus legebatur: *excepto quod etiam extra eum ad ſecuritatem* NECESSARIAM *res poſſunt detineri* ; pro, *ad ſecuritatem* NECESSARIÆ *res*: quæ menda a nemine animadverſa, mirum ſane eſt. J. B.

GRO-

ipso bello datum est. sic in disceptatione cum Antiocho Romani, Livio
a Libro XXXVII. c. 35. a narrante, c + impensam, quæ in bellum facta esset, omnem præstare regem, æquum censebant, cujus culpa bellum excitatum esset. Apud Justinum b est, *impensas belli lege justa* (cc) *suscepturus*: apud Thucydi-
b Libro XXXIII. c. 1. dem c damnantur Samii χρήματα τὰ ἀναλωθέντα ἀποδοῦναι, *solvere belli impensas*. Et + alibi sæpe. + Quod autem victis juste imponitur, idem & bel-
c Lib. 1. c. 117. lo juste extorquetur.

+ IV. 1. Cæterum, sciendum est, quod & + alibi meminimus, [22] latius patere charitatis, quam juris regulas. Qui divitiis floret, immisericordiæ reus erit + si inopem [23] debitorem omnibus reculis suis excutiat, ut ipse ultimum quadrantem consequatur, multoque magis si is ipse debitor + in id debitum venerit [24] sua bonitate, ut si pro amico fidejusserit, ipse autem nihil pecuniæ verterit in rem suam. d [25] *Miserabile enim est*, ut ait
d De-clam. 373. d pater Quintilianus, *sponsoris periculum*. Tamen + [26] tam durus creditor + contra jus stricte dictum nihil facit.

2. Quare e exigit humanitas, ut his, + qui extra culpam sunt belli, + quique [27] non alio, quam fidejussorio nomine obstricti sunt, + relinquantur res istæ, quibus nos facilius, quam ipsi careamus, præsertim vero si satis appareat, + illos ipsos id, quod eo modo amiserunt, a civitate sua non
e Xenoph. de Cyri Inst. lib. VII. c. 5. n. 26. recuperaturos. Huc pertinet quod Babylone capta Cyrus e militibus dixit: οὐκ ἀδικίᾳ γε ἕξετε, ὅ,τι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἤν τι ἐᾶτε ἔχειν αὐτούς· *injuste quidem non possidebitis quæ tenetis; sed si quid non auferetis hostibus, id vestræ erit humanitatis.*

3. No-

GROTII.

c *Impensam, quæ in bellum facta esset*) Meminit *Polybius* excerpto legationum 23. Sic & a Sulla damnati Asiatici, narrante in Mithridaticis *Appiano*. (pag. 213.) morem hunc pro se allegat rex Poloniæ, apud *Thuanum* libro LXXIII: anno MDLXXXI. Sic apud *Homerum* Iliados Γ vocem τιμὴν scholiastes interpretatur τὴν ἐπὶ τῷ πολέμῳ. λέγει δὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν τῇ πόλει κτημάτων. *belli æstimationem, dimidium nempe rerum, quæ in urbe erant*. (Ad vers. 286.)

d *Miserabile enim est, ut ait pater Quintilianus, sponsoris periculum*) Addit, salvo pudore ad sponsorem non aliter creditorem venire, quam si recipere a debitore non possit. Bene *salvo pudore*. nam sponsores appellare, videtur habere quandam δυσωπίαν, ut ait *Cicero* ad Atticum XVI. 15. Vide *Noodt*, Jul. Paul. c. XI. J. B.

e *Exigit humanitas*) Ptolemæus Demetrio Antigoni filio tabernaculum, & alia ad curam corporis ipsius pertinentia, pecunias quoque captas remisit, dicens, non de omnibus rebus, sed de imperio, & honore inter ipsos certari. Narrat *Plutarchus* Demetrio, (pag. 891. A.) Vide & factum Sancti Vasconum regis apud *Marianam* libro XI. c. 16.

GRONOVII.

22 *Latius patere*) Plus deberi humanitati, aut vinculo, quod omnem hominem nobis proximum facit, quam legibus; ut quis probe, ac vere justus sit, non sufficere id tantum præstari, quo leges contentæ sunt, & recepta jura.

23 *Debitorem omnibus reculis* (Cic. pro Quinctio 16. *Viri boni, cum palam fraudantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen, & pedetentim huc descendunt vi, ac necessitate coacti.*

24 *Sua bonitate*) Non lucri, aut utilitatis studio.

25 *Miserabile*) Dignum favore, ac misericordia.

26 *Tam durus*) Qui acerbissime ad ultimum quadrantem sibi debita persequitur.

27 *Non alio, quam fidejussorio*) Hanc unam ob caussam, quod tanquam sponsores intercesserunt.

(cc) Est apud JUSTINUM, *belli lege victi*, nec ulla varietas lectionis notatur in Editione Græviana, nec in ultima v. Cl. *Abr. Gronovii*. J. B.

GRO-

3. Notandum & hoc, *a* + cum [28] in subsidium introductum sit jus hoc in bona subditorum innocentium, quamdiu spes est nos nostrum satis facile consequi posse + ab originariis debitoribus, + aut ab iis, qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt, ad eos venire, qui culpa vacant, + etiamsi concedatur cum stricto jure non pugnare, + abire tamen ab humanitatis regula.

4. + Exempla hujus humanitatis exstant passim in historia præsertim Romana, ut cum + agri hostibus devictis ea conditione concessi *b* ut in civitatem venirent, id est, victæ civitati cederent, aut cum ex agris modicum, *c* honoris gratia, [f] + veteri possessori relinquebatur. Sic a Romulo *d* Vejentes agri parte mulctatos, narrat + Livius. Sic Uxiis *e* + Alexander Macedo agros, quos habuerant, dedit vectigales. Sic + deditas urbes non diripi, sæpe legas: + & supra diximus, non personis tantum, sed & rebus agros colentium cum laude, & ex pio canonum præscripto parci, saltem sub tributo; + & sub simili tributo solere & [29] mercibus concedi a bello immunitatem.

a Ægid. Reg. de actibus supern. disp. 31. dub. 7. n. 117.
b L. 16. D. de acq. rer. dom.
c d l. 16. l. 15. §. 2. D. de rei vindic. Vict. de jure belli num. 40. Silv. in verb. bellum p. 1. §. 10. n. V. 3.
d Liv. 1. 15.
e Arrian. Lib. III. c. 17.

GROTII.

f *Veteri possessori relinquebatur*) Appianus civilium II. τῶν δ' πολεμίων ἐπὶ κρατήσαιεν, οὐδὲ τότε ἀπάσης τῆς γῆς ἀφῃροῦντο, ἀλλ' ἐμερίζοντο· *Romani veteres ne hostibus quidem victis omnes agros adimebant, sed cum eis partiebantur.* (Pag. 516.) Sic & Vandalos in Africa, & in Italia Gotthos fecisse, historiæ nos docent.

GRONOVII.

28 *In subsidium*) Κατὰ δεύτερον πλοῦν, altero, vel repetito, aut mutato cursu, ut si regia via nequeas, hoc velut transverso tramite ad jus tuum perveniat.

29 *Mercibus concedi*) Permitti negotiantibus, ut merces in hostilia loca supportent.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIII.

„ Auctor supra capite VI. supposuit, „ *jure gentium voluntario* introductum „ esse, ut hostis ab hoste prædam agere „ possit, etsi justam causam bellum gerendi non habeat, eamque prædandi licentiam in infinitum procedere, & ad res „ subditorum innocentium, quin ad imperia quoque acquirenda extendi, *L.* 3. *c.* „ 2. §. 2. *c.* 3. §. 4. *c.* 6. §. 1. *num.* 1. §. 2. „ Effectum hujus *juris gentium* in eo consistit, 1. ut verum quidem jus non det, „ sed impunitatem apud alias gentes tribuat, adeo ut capiens ideo tanquam fur „ puniri non possit. *L.* 3. *c.* 4. §. 6. 2. ut „ is, qui rem hostilem cepit, & omnes, „ qui causam ab eo habent, a quocunque ma-

,, magistratu in possessione tuendi sint, adeoque dominium acquirant, sed tantum quoad effectus externos *L.* 3. *c.* 2. §. 2. *c.* 6. §. 2. *h. c.* 13. §. 1.

,, Hoc capite Auctor hanc *juris gentium* licentiam temperat, tum ex jure naturæ, tum ex officiorum regulis.

,, *Jure enim naturali* omnem capturam rei hostilis illicitam esse, ait, nisi capiens justam belli causam habeat, *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 6. §. 1. *c.* 10. §. 13. *c.* 17. §. 2. & tantum intra modum debiti, & pœnæ, non vero in infinitum, *l.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 6. §. 1. *h. c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2. adeoque nec subditos innocentes, neque eorum res capi posse, *h. c.* 13. §. 1. & 2. *l.* 3. *c.* §. 1.

,, Effectum hujus juris naturalis hunc esse, ait, 1. ut is, qui non ex justa causa res hostis capit, vel ultra modum debiti, & pœnæ, nunquam acquirat proprietatem, seu dominium, *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 18. §. 2. Immo 2. capientem a qualibet gente tanquam furem, & prædonem puniri, & ad restitutionem rei ablatæ vi, & armis adigi posse. *L.* 3. *c.* 4. §. 3.

,, Quæ principia Grotii uberius exposui supra *L.* 3. *c.* 2. §. 1.

AD §. I.

1 NEQUE *peccato vacare, aut a restitutionis onere immunis censeri debet rerum hostilium captura*),, Refutavimus hanc sententiam supra *l.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 6. §. 1. *c.* 18. §. 2. & diximus, jure naturæ personas, & res hostiles in infinitum capi posse, tum ad reparationem juris, tum in pœnam.

In bello justo) ,, In bello enim injusto omnes actus, adeoque & capturam injustam esse, dixit supra *c.* 10. §. 3.

Non ultra licitum est capere] ,, Hic error perpetuus est Auctoris, de quo vide *l.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 4. §. 3. *L.* 2. *c.* 20. §. 32. *l.* 2. *c.* 7. §. 2. *L.* 3. *c.* 6. §. 1. *n.* 1. *c.* 8. §. 1. & §. 4. *c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2.

Excepto, quod etiam extra eam ad securitatem necessariæ res possunt detineri) ,, Vide *l.* 3. *c.* 6. §. 1. *c.* 18. §. 2. & *c.* 1, §. 2. i. e. ut jure pignoris retineri possint capta, etiam ultra quantitatem debiti, donec satisfactum sit: at jam dictum est, ipsam proprietatem jure naturæ acquiri capienti.

Sed restituendæ cessante periculo, secundum ea, quæ libro II. cap. II. tractavimus) ,, Immo plane alia ratio est ejus capturæ, de qua *d. l.* 2. *c.* 2. §. 10. agitur: adeoque male ea ad capturam rei hostilis applicatur, uti mox videbimus.

Quod & in re pacatorum liceret) ,, Auctor supra *c.* 1. §. 2 *n.* 2. & *l.* 2. *cap.* 2. §. 10. statuit, rem alienam, & quæ pacati est, ex qua certum mihi periculum imminet, citra culpæ alienæ considerationem invadi posse; at occupantem dominum non fieri, sed custodire posse, donec securitati ejus cautum sit.

Multo magis in re hostium licet) ,, Ratio differentiæ in eo consistit, quod *pacatorum* res capere possim non ex jure, quod in pacatum mihi competit, sed ex jure necessariæ defensionis, quod omnia continet, sine quibus jus illud defendere non possum. At *res hostiles* capere possum ob injuriam ab hoste mihi illatam, adeoque ob jus, quod in ipsum hostem mihi competit, cujus effectus est, quod illo casu nuda custodia acquiratur, hoc casu *dominium* quoque.

Hoc igitur est capiendi quoddam jus sine acquirendi jure) ,, Quia capere saltem licet ad effectum securitatis, non ut acquiratur dominium rerum captarum; nimirum, quatenus excedit quantitatem debiti: nam intra modum debiti etiam proprietatem acquiri per modum compensationis, ipse Grotius statuit.

,, *Aut ob inæqualitatem rerum*) ,, Forte quod æqualitas non fuerit in contractu, quem hostis mecum iniit, & quam proinde corrigere alter tenetur: quod examinavimus *supra l.* 2. *c.* 12. §. 8. ubi simul diximus, obligationem non oriri ex inæqualitate, sed ex eo, quod alter vel rem nostram teneat, vel jus aliquod in nos transtulerint, vel locupletior factus sit nostra jactura, &c. 2

Aut ex pœna),, Quia hostis jus nostrum læsit.

Potest ex utraque causa acquiri res hostilis) ,, I. e. capi potest res hostilis, aut ex debito, aut in pœnam.

Sed cum discrimine tamen) ,, Quod discrimen in eo ponit, quod ob debitum etiam subditorum res capi possint, etiam juxta justitiam internam; pœna autem a subditis innocentibus exigi non possit.

Sed & subditorum ejus ex introducto jure gentium quasi fidejussione obligati) ,, Supra

c. 2.

„ *c*. 2. §. 1. & 5. demonstravimus, res subditorum obligari pro debito principis, non „ demum ex ficto aliquo jure gentium, sed „ ex ipsa naturæ ratione.

Introducto jure gentium) Jus hoc gen„ tium ex necessitate quadam introductum „ fuisse, fingit, quia facilius bona sub„ ditorum capi possunt, quam Principes: „ & membra ejusdem societatis facilius a „ se mutuo jus consequi possint, *dict. c.* „ 2. §. 2.

Quasi fidejussione) „ Jure gentium enim „ introductum esse, ait, ut pro eo, quod „ debet præstare aliqua civilis societas, aut „ ejus caput, &c. teneantur, & obligata „ esse debeant bona omnia corporalia, & „ incorporalia eorum, qui tali societati sub„ sunt, *l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 1.

Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud, quod in impunitate sola, &c.) „ Jus ergo illud gentium „ non ita naturæ (qua alius pro alio non „ obligatur, *l.* 3. *c.* 2. §. 1.) repugnare, „ ait, ut non more, & tacito consensu indu„ ci potuerit, cum & fidejussores fine causa „ ulla ex solo consensu obligentur. Et spes „ erat, facilius membra ejusdem societatis a „ se mutuo jus consequi posse, quam exter„ nos, quorum multis in locis exigua ha„ betur ratio: deinde commodum ex hac „ obligatione commune fuisse omnibus po„ pulis, ita ut qui nunc eo gravaretur, „ alio tempore sublevari indidem posset; „ quæ sunt verba Grotii *d. l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 2. „ ubi sententiam hanc refutavimus.

Quod in impunitate sola) Adeoque non „ in vero aliquo jure. Ad quam impunita„ tem in præcedentibus retulit jus interfi„ ciendi quosvis hostes in quovis bello, jus „ vastandi eorum res, easque capiendi, &c. „ Vid. *l.* 3. *c.* 5. §. 1. *c.* 6. §. 2. *c.* 10. §. 1.

Aut externa vi judiciorum) „ Quia ex „ hypothesi Auctoris is, qui in bello solenni „ sine fine, modoque res hostiles capit, „ apud alias gentes æque, ac is, qui cau„ sam ab eo habet, in possessione tuendus „ est, adeoque dominium hactenus quoad „ effectus externos acquirit, *d. l.* 3. *c.* 6. §. 2.

Non externum modo) „ I. e. quoad im„ punitatem, & vim externam judiciorum.

Sed & internum) „ Quod tutum in con„ scientia reddit.

Sic & ex communi quodam consensu, qui singulorum consensum vi quadam in se continet) „ Sensus est, quod jus illud, „ quo subditorum res obligantur pro debi„ to civitatis, non sit contra jus internum, „ quia id gentes communiter ita statuerunt; „ ex quo communi consensu singuli cives „ obligantur. Vid. *l.* 3. *c.* 2. §. 2. ubi fa„ bulam hanc confutavimus. Vera ratio, „ cur subditi ipso jure naturæ ex debito „ principis obligentur, hæc est, quod sub„ diti omne suum judicium in principem „ transtulerint, indeque sequi judicium „ principis, ejusque causam defendere te„ neantur. Quia igitur hactenus causam „ hostis sequuntur, injuriam ab eo illa„ tam defendunt, eoque reparationi juris „ nostri resistunt, quævis quoque hostilia „ pati debent.

Communis pactio civitatis) „ *L.* 1. *ff. de* „ *Legibus*. Conf *supra l.* 2. *c.* 11. §. 1. *nu.* „ 3. & *c.* 14. §. 9. & *l.* 3. *c.* 2. §. 2.

In hoc negotii genere placuisse gentibus, eo est credibilius) „ Quæ, quæso, gens „ aliquo gentium placito obligari se cre„ det? quin quis populus ex eo, *quod cre*„ *dibile est gentibus placuisse*, obligatio„ nem oriri, persuasum sibi habebit? *Vid.* „ *Diss. proœm. IV.* §. 29. *seq.*

Non solum majoris mali vitandi causa] „ Expressit autem hoc quædam necessitas, „ (verba hæc sunt Auctoris supra *l.* 3. *c.* 2. „ §. 2. *n.* 1.) quod alioqui magna daretur „ injuriis faciendis licentia, cum bona im„ perantium sæpe non tam facile possint in „ manus venire, quam privatorum, qui „ plures sunt.

Sed etiam juris sui cuique consequendi gratia) „ Quia facilius membra ejusdem „ societatis a se mutuo jus consequi pos„ sunt, *d. l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 2.

AD §. II.

AT *in altero*) „ *Vid.* §. *praced. n.* 2.

Quod pœnale est] „ Ubi nimirum magi„ stratus ex maleficio tenetur.

Non video gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum] „ Sensus est, „ quod pro debito pœnali civitatis res sub„ ditorum non obligentur fidejussionis ne„ xu, neque consensus gentium eo extendi „ debeat. Diximus, tale jus gentium vo„ luntarium non existere.

Odiosa enim talis rerum alienarum est obligatio) „ Immo vera ratio est, quia

„ talis gentium consensus, unde jus oria-
„ tur, non datur.

Ideoque latius produci non debet] „ Quod non est, produci non potest. Cæterum, sæpius dictum est, interpretationes tum favorabiles, tum odiosas esse ex mero jure civili.

Neque par est civilis) „ Ob quam solam gentes jus statuere solent. At dixi, in neutro casu jus gentium, quod non existit, aliquid statuere: adeoque frustra de discriminis ratione inter debitum civile, & pœnam, eo jure quæri. Jure naturæ subditi æque ex debito, ac ex delicto principis tenentur, propter assensum, quia factum principis, qui reparare injuriam non vult, operis suis, ac opibus defendunt, adeoque judicium, & causam hostis sequuntur, eoque hostes ipsi fiunt.

Nam prius illud est in bonis) „ Qui enim debitum ex contractu petit, ei aliquid abest ex bonis; adeoque ejus persecutio sine damno omitti non potest: & propter hanc utilitatem Gentes non tantum debitoris, sed & ejus subditorum bona obligari voluisse, ait.

Posterius hoc non est] „ Pœnale debitum non est in bonis. Sane, ei, qui pœnam ab hoste poscit, nihil ex bonis abest; neque igitur damnum patitur si persecutionem pœnæ omittit. Atque hinc Auctor concludit, gentes voluisse quidem debitorem obligare ad reparandam injuriam, non vero ejus subditos, quia non agitur de reparando damno in bonis dato. At placita hæc gentium fabulam esse, passim probavimus. Subditi æque ex debito, ac ex injuria suæ civitatis tenentur, quia causam civitatis defendunt, & defendere tenentur.

De jure Attico] „ De quo supra *l.* 3. *c.* 2 §. 3. ubi scilicet tres proximi agnati capi poterant, donec de delicto satisfieret.

Ibi homines obligabantur non ex eo proprie) „ Sensus est: potuisse capi illas personas pro debito pœnali ad eum effectum, ut civitas hoc modo adigeretur ad judicium reddendum in sontem: non vero ut capti illi pro delicto puniri possint.

Quod civitas puniri poterat) „ Nam civitas nihil deliquerat, sed civis.

Sed duntaxat ad cogendam civitatem) „ Ad efficiendum ut civitas, si liberos esse velit cives captos, jus dicat in reum.

Quod debitum ex officio) „ Officii enim pars est reos punire.

Ad prius illud] „ Ad debita civilia.

Non ad posterius) „ Ad debita, quæ ex delicto oriuntur.

Aliud enim est debere punire) „ Hoc enim supponit delictum; subditi autem innocentes non delinquunt: at diximus, subditos non esse innocentes.

Aliud debere, *&c. puniri*) „ Debebat autem saltem puniri civitas, non cives innocentes.

Quanquam ex cessatione circa illud hoc sequi solet) „ Ex cessatione igitur hujus debiti, & officii, sequitur, singulos cives obligari, & puniri posse, quia factum civitatis probant, & defendunt.

Sed ita ut distincta sit causa illa, *& hoc effectum*) „ Rectius distinctæ sunt obligationum causæ. Nam causa principalis est debitum, vel delictum civis. Si magistratus extraneo requirenti negat judicium, tunc hic obligatur ex nova causa, ex cessatione scilicet officii. Reliqui subditi ejusdem civitatis non obligantur pro debito concivis; sed ideo, quia factum, & injuriam magistratus officium negantis defendunt, & probant.

Ergo pœnæ nomine acquiri res subditorum hostilium non poterunt) „ Immo pœnæ nomine acquiri possunt, quia causa sunt injuriæ dum eam probant, ac defendunt.

Sed eorum duntaxat, qui ipsi deliquerint) „ At delinquunt quoque qui injuriam illam defendunt, & reparationi juris consilio, opera, vel operibus resistunt.

Et magistratus continentur) „ Qui negando officium injuriam committunt, atque ideo bello cogi possunt ad satisfaciendum. Sed & concives continentur; at ex alio capite, quia scilicet injuriam principis negantis officium probare, & defendere tenentur.

AD §. III.

RES *subditorum & capi*, *& acquiri possunt*] „ Scilicet, ex eo jure gentium voluntario, quo singulorum bona pro debitis civitatis obligari, dixit; quod modo refutavimus. Cives enim suo jure pro debito non obligantur; nec *jure gentium*, quale non datur, nec *jure naturæ*, quo-
nemo

„ nemo ex alieno debito tenetur. Adeoque „ tunc demum obligantur si magistratus ne„ get judicium; hoc enim factum subditi „ defendunt: adeoque ex hac approbatione „ tenentur, & quia causam hostis defen„ dunt, hostes fiunt.

Debiti primarii) „ Subditi in genere „ tenentur ad reparationem injuriæ, quæ „ a magistratu committitur, & quam de„ fendunt.

Sed & subnascentis) „ I. e. omnium „ damnorum, quæ ex bello sequuntur, „ quia subditi reparationis juris nostri resi„ stentes tenentur ad omne id, quod inte„ rest injuriam factam non esse.

Initio hujus libri] „ L. 3. c. 1. §. 3. l. „ 2. c. 1. §. 16 & infra c. 14. §. 1.

Capta in bello non compensari cum debito principali) „ Omnino compensantur, „ quia pensare est æquare, quando nimi„ rum debitor id, quod ipse debet, cum „ eo, quod ipsi debetur, pensat. Sed & „ præterea in pœnam res hostium retineri „ possunt, citra compensationem.

Usque dum, &c. satisfactum sit) „ Ex „ mente Auctoris igitur interim saltem se„ curitatis causa custodiri possunt res ca„ ptæ; quod refutavimus §. 1. n. 1.

Secundum sanum judicium) „ Arbitratu „ prudentum, & bonorum virorum. At „ frustra ad id provocatur inter gentes, „ quæ alieno judicio non subsunt.

Impensam, quæ in bellum facta esset) „ Quia hæ impensæ ex injuria hostis mihi „ absunt, indeque is restituere eas mihi „ tenetur.

Et alibi] „ Vide notas Auctoris. Adde „ Just. l. 31. c. 7. Thuan. l. 22. p. 443.

Quod autem victis juste imponitur, idem & bello juste extorquetur] „ Immo capta „ non ex ea ratione cedunt capientibus, sed „ quia in ediis his adiguntur hostes ad satis„ faciendum.

AD §. IV.

AUCTOR hic ait, nec ea, quæ justitia „ interna licita sunt, semper admitti debe„ re, quoties charitatis lex obstat, indeque „ monet, 1. ne dives inopem debitorem „ omnibus rebus exuat: 2. imprimis si ni„ hil ex debito lucratus sit, uti si fide sua „ dari jussit: neque 3. eorum, qui extra „ belli culpam sunt, res capi debere, uti „ res subditorum innocentium: & magis „ 4. si constet, illos a concivibus res suas „ non facile recuperaturos; vel 5. nostrum „ satis facile nos consecuturos ab eis, qui „ primario debent, vel a Principe, qui ju„ dicium negavit. 6. Humanitatis exempla „ affert, ubi devicti hostes vel in civitatem „ assumti, aut ex agris aliquid veteribus „ possessoribus sub lege tributi relictum est. „ 7. Denique urbibus captis parcendum, „ agrosque, vel agrorum partem illis relin„ quendam, & tributum potius eis, ut & „ aliis mercibus imponendum, ait.

„ At cum hæc tum ad prudentiæ, tum „ ad virtutis regulas pertineant, non opus „ est iis inhærere cum hic saltem, quid „ jure naturæ liceat, quæstio sit; in se„ quentibus igitur mentem saltem Auctoris „ explicabimus.

Alibi) „ Vide lib. 3. cap. 4. §. 2. Lib. „ 2. cap. 17. §. 9.

Si inopem debitorem omnibus reculis suis excutiat) „ Hoc verum si inopia illa non „ vitio debitoris supervenerit. Unde & le„ ges civiles tali debitori varia indulgent „ beneficia, cessionem bonorum, indultum „ moratorium.

In id debitum venerit sua bonitate) „ Non „ lucri, aut utilitatis studio. Supponit au„ tem Auctor, hic quoque creditorem esse „ divitem, fidejussorem vero inopem.

Tam durus) „ Quia ad peram, & fac„ cum usque debitum exigit.

Contra jus stricte dictum] „ Nam alibi „ dixit, naturæ non repugnare, ut non „ more, & tacito consensu induci potue„ rit, ut subditi factum principis præstare „ debeant. L. 3. c. 2. §. 2. n 1. Adeoque „ stricto jure non peccare, ait, eum, qui „ subditum inopem pro debito civitatis o„ mnibus reculis excutit.

Qui extra culpam sunt belli] „ Qui nec „ suo jure debent, nec ipsi deliquerunt.

Quique non alio, quam fidejussorio nomine] „ Qui non aliam ob causam, quam „ quod fidem interposuerint, bello conve„ niuntur. Hoc nomine etiam subditos ex „ introducto jure gentium obligari, dixit „ supra §. 1. n. 2.

Relinquantur res istæ, quibus non facilius, quam ipsi careamus) „ Adeoque quæ „ nobis nullam, vel exiguam, subditis au„ tem maximam afferunt utilitatem.

Illos ipsos id, quod eo modo amiserunt, a ci-

a civitate sua non recuperaturos) „ Ex hypothesi enim Auctoris ideo gentes bona subditorum pro debito civitatis obligari volnere, quia membra ejusdem societatis facilius a se invicem jus consequi possunt. *Vide l. 3. c. 2. §. 2. n. 2. & supr. §. 1. in fin. ibique not.* Aliud ergo ex charitatis saltem regula statuit si eesset illa spes.

Cum in subsidium introductum sit jus hoc) „ Tenentur enim saltem tanquam fidejussores. *Vid. supr. §. 1. n. 2.*

Ab originariis debitoribus) „ A principali debitore; nam tunc tota ratio constitutionis juris gentium cessare videtur, utpote quæ ex hypothesi Auctoris ideo obtinuit ut creditores eo facilius jus suum consequantur, *l. 3. c. 2. §. 2. & supra §. 1. n. 2. in fin.*

Aut ab iis, qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt) „ Si difficilior sit recuperatio a debitore principali, sed facilis a magistratu debitoris, qui judicium negavit, tunc, ait, charitatem requirere ut hic potius excutiatur, quam reliqui subditi innocentes.

Etiamsi concedatur, cum stricto jure non pugnare) „ *Vid. n. praced. in fin.*

Abire tamen ab humanitatis regula) „ I. e. non peccari contra jus, sed contra virtutem.

Exempla hujus humanitatis) „ Recte hic monet Zieglerus, exempla hæc non convenire, cum ea specie humanitatis, quam *hoc §. n. 3.* commendat, scilicet, de excutiendo debito originario.

Agri hostibus devictis ea conditione concessi, ut in civitatem venirent) „ Vide supra *l. 3. c. 6. §. 11.* & infra *cap. 15. §. 3. & 9.*

Veteri possessori relinquebatur) „ Exempla attulit Auctor *supra l. 3. cap. 6. §. 11. n. 2.*

Livius) „ *Conf. d. c. 6. §. 11.*

Alexander Macedo) „ *Conf. d. cap. 6. §. 11.*

Deditas urbes non diripi) „ Conf. *l. 3. c. 4. §. 12. c. 11. §. 16. nu. 1. c. 5. §. 1. c. 6. §. 18.*

Et supra) „ *l. 3. c. 12. §. 4. n. 4. & c. 11. §. 10. n. 2. & §. 11.*

Et sub simili tributo solere & mercibus concedi a bello immunitatem) „ *L. 3. c. 12. §. 4. n. 1.*

CAPUT XIV.

Temperamentum circa captos.

I. *Quo usque capere homines liceat justitia interna:*
II. *Quid interno justitiæ dominio in servum liceat:*
III. *Non licere occidere innocentem.*
IV. *Non punire inclementer.*
V. *Non operas nimium graves imponere.*
VI. *Peculium quomodo domini, quomodo servi.*
VII. *An servis fugere liceat.*
VIII. *An e servis nati domino teneantur, & quatenus.*
IX. *Quid faciendum ubi captorum servitus in usu non est.*

+ I. 1. QUibus in locis + captivitas hominum, & servitus in more est, *a* + si internam justitiam respicimus, + limitanda primum est ad rerum instar, + ut scilicet 1 eo usque licita sit talis acquisitio,

a Vict. de jure belli 4. n. 1. Less. l. 11. c. 5. dub. 5. Covar. c. peccatum, p. 11. §. 11. Molina disp. 120. 121. Valentia disp. 3. qu. 16.

GRONOVII.

1 EO *usque licita sit talis*) Ad eum numerum, & pretium corporum, quo exæquetur aut a principio nobis datum, aut a subotientibus postea profectum causis damnum.

GRO-

tio, quo usque debiti aut primarii, aut + subnascentis quantitas patitur; + nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum, quod libertatis damno puniri æquitas ferat. + Hactenus igitur nec ultra + justum bellum gerens in hostis subditos captos jus habet, + idque 2 in alios valide transfert.

2. Erit autem æquitatis, & bonitatis officium, hic quoque + ea adhibere discrimina, quæ, cum de interficiendis hostibus ageretur, supra annotata sunt. Demosthenes *a* in epistola pro Lycurgi liberis laudat Philippum a Pag. 114.B.
Macedonem, a quod non omnes, qui inter hostes fuerant, servos fecisset: *οὐ γὰρ οὔτε δίκαια εἶναι πρὸς ἅπαντας τὰ αὐτά, οὔτε καλὰ ἡγεῖτο, ἀλλὰ τὴν τῆς ἀξίας προσθήκην συλλογιζόμενος, τὰ τοιαῦτ᾽ ἐπέκρινεν. neque enim*, inquit, *eadem in omnes aut æqua, aut honesta censebat, sed rem exputans cum accessione ejus, quod quisque meruisset, etiam in talibus velut judicem agebat.*

II. 1. Sed primum notandum hic est, + jus illud, 3 quod quasi ex fidejussione pro civitate oritur, + neutiquam 4 tam late patere, quam jus, quod ex delicto nascitur in eos, qui 5 + pœnæ servi fiunt. Unde Spartanus quidam b 6 captivum se dicebat, (aa) non servum. nam si rem recte inspicimus, + jus hoc generale in captos ex bello justo par est ei juri, quod habent domini in eos, qui se paupertate coacti in servitutem vendiderunt, demto quod etiam magis + miseranda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali, sed regentium culpa in eam sortem deveniunt. c Plataico, p.
Δεινότατον δοριαλώτους γενέσθαι· res acerbissima est belli jure captivum fieri: + 300. A.
teste *b* Isocrate. Edit. H.

2. + Est ergo 7 servitus hæc perpetua obligatio operarum, pro alimentis Steph.

GROTII.

a *Quod non omnes, qui inter hostes fuerant, servos fecisset*) Filius ejus Alexander Thebis captis exemit servituti & sacerdotes, & eos, qui decretis in se factis non adsenserant. narrat *Plutarchus* in vita ejus. (pag. 670. E.)

b *Captivum se dicebat, non servum*) Philo: *ἐπεὶ καὶ πατέρες υἱῶν τιμὰς κατέθεσαν, καὶ υἱοὶ πολλάκις πατέρων, ἢ κατὰ λῃστείας ἀπαχθέντων, ἢ κατὰ πόλεμον αἰχμαλώτων γενομένων, οὓς οἱ τῆς φύσεως νόμοι τῶν κάτωθεν ὄντων βεβαιότεροι γράφουσιν ἐλευθέρους· nam & patres pro filiis, & filii pro parentibus sæpe pretium pependerunt, aut vi latronum abreptis, aut belli more captis, quos quidem naturæ leges valentiores his, quæ in terra fiunt, legibus, scribunt liberos.* (Libro *Quod omnis Probus liber*, pag. 870. E.) Nimirum, ut apud *Theodecten* Helena loquebatur:

Θείων δ᾽ ἀπ᾽ ἀμφοῖν ἐκγόνων ῥιζωμάτων,
Τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειεν λάτριν;

Utraque generis parte prognatam Deis,
Eritne servam nominare qui audeat?

(Habet hoc Auctor noster etiam in *Excerptis ex Tragœd. & Comœd. Græc.* pag. 445. sed non docet 4 unde hauserit. Reperies apud ARISTOTELEM, *Politic.* Libro 1. cap. 6. pag. 302. B. *Ed. Paris.* ubi legitur: *Θείων δ᾽ ἀπ᾽* &c. ut & in *Heinsii* Editione, cum Paraphrasi. J. B.)

GRONOVII.

2 *In alios*) Alienandis captivis.

3 *Quod quasi ex fidejussione*) De captivis in servitutem redigendis hoc nomine gentibus placitum, quod singuli subjecti sint qua sponsores & secundi debitores pro eo, quod debet civitas, ut ea non solvente quasi addici possint.

4 *Tam late patere*) Tantam vim habere.

5 *Pœna servi*) §. 1. Instit. *de cap. dimin.* Observ. 1. 8. 77.

6 *Captivum se*) Servire jure belli, non ob noxam, aut malignos natales.

7 *Servitus hæc perpetua*) Ac si qui conduxerit hominem liberum, ut, quoad vivat, sibi operas præstet, victus, & necessariorum securus, cum jure cogendi si negligens sit.

(aa) Refert id PLUTARCHUS *Apophth. Lacon.* pag. 234. C. Tom. II. Edit. VVechel. J. B.

GRO-

mentis itidem perpetuis. Chrysippea *a* definitio huic generi servorum optime congruit: *servus est perpetuus mercenarius*. Et lex Hebræa + eum, qui inopia coactus se vendidit, diserte mercenario comparat. + (bb) Deut. XV. 18. 40. 53. & in [8] redemtura ejus operas ita vult ipsi prodesse, sicut fructus ex agro vendito percepti prodessent veteri domino. Deut. XVIII. 50.

3. + Multum ergo distat id, quod impune [9] in servum fit ex gentium jure, + & id, quod naturalis ratio fieri sinit. Ex *b* Seneca supra citavimus: *cum in servum omnia liceant, est aliquid, quod* [10] + *in hominem licere, commune jus animantium vetet*. Philemonis illud eodem tendit *c*:

Κἂν δοῦλος ᾖ τις, οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν ἂν ἄνθρωπος ᾖ.

Here, quisquis est homo natus, quamvis serviat
Is servitutem, tamen esse homo non desinit.

Alibi item *d* Seneca: *servi sunt, immo homines: servi sunt, immo contubernales: servi sunt, immo humiles amici: servi sunt, immo* [11] + *conservi*. quæ & apud Macrobium *e* legas sensum plane eundem habentia cum Pauli *f* apostoli dicto: *Domini, jus & quod æquum est servis præstate, gnari* + *vobis quoque dominum esse in cœlo*. Et alibi *g* vult dominos cum servis non minaciter agere, eo, quod jam diximus, argumento, + quod & ipsi dominum in cœlo habeant, qui ad talia [12] qualitatum discrimina non attendat. In constitutionibus, *h* quæ Clementi Romano adscribi solent, legitur, οὐκ ἐπιτάξεις δούλῳ σου, ἢ παιδίσκῃ c ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, *cave servo, aut ancillæ imperes acerbo animo*. + Clemens Alexandrinus *i* servis nos uti vult tanquam alteris nobis, quando homines sunt non minus, quam nos, secutus sapientis Hebræi *k* dictum: εἰ ἔστι σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτὸν ὡς ἀδελφόν. ὅτι ὡς ἡ ψυχή σου· *si servum habeas, ut fratre utere; talis enim est, qualis tu.*

III. Jus ergo vitæ, & necis quod dicitur + in servum domino præstat, ut [13] domesticam habeat jurisdictionem, sed nimirum + eadem [14] religione

a Sen. de Benef. l. III. c. 22.
b 1. de Clem. c. 18.
c Apud Stob. Tit. 62.
d Epist. XLVII.
e Saturn. I. 11.
f Colos. IV. 1.
g Ephes. VI. 9.
h Libro VII. cap. XIII.
i Pædag. lib. III. cap. 12. p. 307. Ed. Oxon.
k Syracid. cap. XXXIII. vers. 12.

GROTII.

c Ἐν πικρίᾳ ψυχῆς) Sic & in epistola *Barnabæ* est: οὐ μὴ ἐπιτάξῃς παιδίσκῃ ἢ δούλῳ σου ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλπίζουσι, μήποτε οὐ φοβηθήσονται τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις Θεόν. *noli acerbe imperare servo, aut ancillæ tuæ in Christum sperantibus, ne eo ipso ostendas non timere te communem tibi, & ipsi Dominum*. (cap. 19.)

GRONOVII.

8 *In redemtura ejus opera*) Pretium redemtionis minui, prout multas, & magis utiles operas edidit domino.

9 *In servum*) In servilem personam.

10 *In hominem*) In eundem, tanquam & hominem, ejusdemque sortis, cujus & domini sunt.

11 *Conservi*) Omnes enim quodammodo servimus, præfectis, tempori, illis, quorum gratiam volumus, denique Deo, & naturæ.

12 *Qualitatum discrimina*) Qui omnes homines uno ordine habeat, liberum a servo non distinguat.

13 *Ut domesticam habeat*) Ei mandare possit justum opus, & ad id modica coercitione cogere.

14 *Religione*) Moderatione.

(bb) Heic mendose omnes Editiones, a prima usque, sese habent. Legendum, ut ad PUFENDORFIUM obiter observavimus, *Levit.* XXV. 40. 53. & postea, pro *Deut.* XVIII. 50. reponendum, *Levit.* XXV. 27. 50. Res statim patebit inspicienti loca illa. J. B.

GRO-

ligione exercendam, [15] qua publica exercetur. Hoc voluit Seneca, *a* cum dixit: *in mancipio cogitandum non quantum illud + impune pati possit, sed quantum tibi permittat + æqui, bonique natura, quæ parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet:* qui *b* & alibi, *quid intersit*, ait, *quali quis teneatur imperio, si summo tenetur?* quo loco + comparat subditum servo, & ait, [16] + dispari titulo [17] paria in illo licere: + quod certe [18] in hac parte vitæ adimendæ, & si quid eo accedit, verissimum est. *Majores nostri*, ait idem [d] Seneca, *domum nostram pusillam rempublicam esse judicarunt*; & *c* Plinius: *servis respublica quædam, & quasi civitas, domus est.* Cato Censorius, narrante *d* Plutarcho, si quis servus capital admisisse videretur, de eo + supplicium non sumebat, nisi postquam damnatus esset, etiam conservorum judicio. Quicum conferenda + verba Job. XXXI. 13. & deinceps.

a Lib. I. de Clem. c. 18.

b Libro III. de Ben. cap. 18.

c Libro VIII. Epist. 16.

d Pag. 349. A.

IV. Sed & circa minores pœnas, puta verbera in servos, + adhibenda est æquitas, immo & clementia. *Non opprimes eum*, [e] *non dominaberis ei dure*, + ait lex divina de servo Hebræo, quod nunc [19] + prolata vi proximitatis ad omnes servos debet extendi (cc), Deut. XV. 17. 43. 53. Ad quem locum sic [f] Philo; *θεράποντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται, φύσεως δὲ τῆς αὐτῆς μεταποιοῦνται τοῖς δεσπόταις· τῷ δὲ θείῳ νόμῳ κανὼν τῶν δικαίων ἐστὶν, οὐ τὸ τύχης, ἀλλὰ τὸ τῆς φύσεως ἐναρμόνιον· διὸ προσήκει τοὺς κυρίους μὴ κατακόρως χρῆσθαι*

GROTII.

d *Seneca*) Epistola XLVII.

e *Non dominaberis ei dure*) Vide *Mosem de Kotzi* præceptis jubentibus 147. 175. 178. & *collationem legum Mosis, & Romanarum*, titulo III. *Priscus* in excerptis legationum, ubi Romanos barbaris præfert: *ἄμεινον δὲ καὶ τοῖς οἰκέταις διαπλῶσι Ῥωμαῖοι χρώμενοι. πατέρων γὰρ ἢ διδασκάλων εἰς αὐτοὺς ἔργα ἐπιδείκνυνται ἐφ' ᾧ τῶν φαύλων ἀπεχομένους, μετιέναι ἅπερ αὐτοῖς φαῦλα νενόμισται, σωφρονίζουσι σφᾶς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ὥσπερ τοὺς οἰκείους παῖδας· οὐ δὴ γὰρ οὐδ' αὐτοῖς θάνατον, ὥσπερ Σκύθαις, ἐπάγειν θέμις. ἐλευθερίας δὲ τρόποι παρ' αὐτοῖς πλεῖστοι, ἣν οὐ μόνον περιόντες, ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζονται, διαττάττοντες κατὰ τῆς περιουσίας ὃν βούλονται τρόπον· καὶ νόμος ἐστὶν, ὅπερ ἕκαστος τελευτῶν περὶ τῶν προσηκόντων βουλεύσοιτο· multo melius servos suos Romani tractant, patrumque, aut magistrorum in eos funguntur officio. nam ut eos abstrahant ab iis, quæ moribus ipsorum illicita habentur, ita eos delinquentes quasi filios suos castigant: neque enim jus est eos occidere, ut apud Scythas. Tum vero libertatis complura genera, quam non viventes tantum, sed in mortis tempore domini largiuntur: qui quidquid morituri de re sua statuerint, id legis vim habet.* (Pag. 47. Edit. *Hæschel.* Adde *legem VVisigothicam* libro VI. tit. V. c. 12.

f *Philo*) De specialibus legibus secundo. (Pag. 798. C.) *Cyprianus* ad Demetrianum: *nisi tibi pro arbitrio tuo serviatur, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus, & nimius servitutis exactor flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter, & carcere affligis, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse in hominem dominatum.* (pag. 188. Ed. Fell. Brem.)

GRONOVII.

15 *Qua publica*) Qua civibus imperatur.

16 *Dispari titulo*) Magistratus, & domini.

17 *Paria in illos*) Nempe jure naturæ, non gentium, non civili.

18 *In hac parte vitæ*) Significat, quemadmodum magistratui, aut principi non licet occidere civem sine delicto capitali ejus, ita nec domino servum.

19 *Prolata vi proximitatis*) Ut sit aliqua cognatio omnium hominum inter se, quod docent S. Litteræ, unde scimus, nos omnes ex Adamo oriundos, sed maxime, ut Christus jusserit, quemvis hominem pro proximo haberi.

(cc Heic etiam voluit dicere Auctor, *Levit.* XXV. 17. 43. 53. pro eo, quod habent omnes Editiones. Et hinc patet, non a Typographis ortum esse mendum illud, quum in duobus locis diversis ita constanter unus Liber *Mosis* pro alio laudatus fuerit, numerusque Capitis eodem modo permutatus. J. B.

θαι ταῖς ἐξουσίαις κατὰ τῶν οἰκετῶν, ἀλαζονείᾳ καὶ ὑπεροψίᾳ καὶ δεινῇ ὠμότητι ἐπιδεικνυμένους. ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι δείγματα ψυχῆς εἰρηνικῆς, ἀλλ' ὑπ' ἀκρασίας τὴν ὑπεύθυνον (male editum ἀνεύθυνον) κολαζούσης κατὰ τυραννικὴν δυναστείαν. *Servi fortunæ quidem inferiores sunt: natura autem pares dominis: ac* [20] *divinæ legi justi regula est, non quod fortunæ, sed quod naturæ congruit. Ideo non oportet dominos potestate sua in servos proterve uti, nec eam materiam sumere superbiæ, & insolentiæ, & diræ feritati. Hæc enim signa animi non placidi sed male temperati, & in subditos tyrannico quodam dominatu sævientis.* *Numquidnam æquum est*, ait *a* Seneca, *gravius homini, & durius imperari; quam imperatur animalibus mutis? atqui equum non crebris verberibus exterret dominandi peritus magister: fiet enim formidolosus, & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris.* Et *b* mox: *quid stultius, quam in jumentis quidem, & canibus erubescere iram exercere, pessima autem conditione sub homine hominem esse?* Hinc est quod Hebræa lege *c* servo, aut ancillæ g non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso, per injuriam scilicet, libertas debebatur.

a De Clement. I. 16.
b Cap. 17.
c Exod. XXI. 26. 27.

V. 1. Sed & h [21] + operæ cum modo exigendæ sunt, + & valetudinis servorum humane habenda ratio. Quod ipsum præter alia spectat + lex Hebræa in sabbathi institutione, *d* nimirum, ut laboribus aliquod daretur spiramentum. Et C. Plinii *e* epistola ad Paulinum, quæ sic incipit: *video quam molliter tuos habeas, quo simplicius confitebor tibi qua indulgentia meos tractem. Et mihi semper in animo & Homericum illud* ἑκυρὸς δὲ πατὴρ ὡς [22] ἤπιος ἦεν, *& hoc nostrum* PATERFAMILIAS.

d Exod. XX. 10. XXIII. 12. Deuter. XVI. 14.
e Lib. V. Ep. 1.
f Epist. XLVII.

2. In eadem voce veterum humanitatem observat & *f* Seneca: *ne illud quidem videtis, quam* [23] + *omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint? dominum patremfamiliæ appellaverunt* i *servos familiares.* Dion Prusæensis optimum regem *g* describens, διηνεκῶς δ' οὐχ

ὅπως

g Orat. I. pag. 5. C.

GROTII.

g *Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso*) Philo dicto loco: ὅτι γὰρ ὁ μὲν ἀνθ' ὧν ἔδρασε, διττὴν ἐνδέξεται ζημίαν, ἅμα τιμῇ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀφαιρεθείς· καὶ τρίτον ἑκατέρου τῶν λεχθέντων χαλεπώτερον, ἀναγκαζόμενος ἐν τοῖς μεγίστοις εὐεργετεῖν ἐχθρόν, ὃν ἴσως ηὔχετο κακοῦν ἀεὶ δύνασθαι· ὁ δ' ἀνθ' ὧν ὑπέμεινε παρηγορίαν ἕξει διπλῆν, οὐ μόνον ἐλευθερωθείς, ἀλλὰ καὶ ἀργαλέου καὶ ὠμοῦ δεσπότου ἐκφυγών· *sic ille pro facto duplicem pendet pœnam, amissis & operis, & servi pretio. ad quæ accedit, & tertium duobus istis gravius, quod cogitur in rebus maximis bene facere homini exoso, & quem optasset semper vexare posse: alter autem pro malo, quod pertulit, duplex habebit solatium, non libertatem tantum adeptus, sed a tam fero, sævoque domino exsolutus.* Pag. 808. A. B.)

h *Opera cum modo exigenda*) Vide cap. 14. in epistola episcoporum ad Ludovicum regem, quæ inserta est in *capitulare Caroli Calvi*. *Seneca* epistola XLVII. *non tanquam hominibus, sed tanquam jumentis abutimur*. De Atheniensium vero in servos lenitate vide *Xenophontem* de republica Atheniensium, (paragr. 9. & seqq. *Ed. Oxon.*)

i *Servos familiares*) Amicos Epicurus. *Seneca* epistola CVII.

GRONOVII.

20 *Divinæ legi justi regula*) Divina lege justum habetur, non quod existens forte casus aut temporis iniquitas aliquando permittit, sed quod æterna, & semper sibi similis ratio sancit.

21 *Operæ cum modo*) Quatenus salvis corporibus sustineri possunt.

22 Ἤπιος ἦεν) Αἰὲν. Helenæ verba de Priamo Ιλ. ω. 775. dicentis, affines cæteros, & ipsam socrum sæpe sibi convicium fecisse, nunquam vero Hectorem, & Priamum socerum, qui semper sibi fuerit quasi mitis pater. (Voces illæ, ἑκυρὸς δὲ, non leguntur apud *Plinium* in ulla Editione. Ex alio igitur loco reliqua potuerunt desumi; ut ostendunt *Seberi*, & *Barnesii* Indices. J. B.

23 *Omnem invidiam*) Ipso nomine ostenderint se nec dominos invisos, & odiosos, nec servos viles, & contumeliis obnoxios velle.

GRO-

ὅπως τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ μηδὲ τῶν δούλων χαίρειν καλούμενον· domini nomen adeo in homines liberos non usurpat, ut & in servos eo abstineat. k Ulysses apud a Homerum servos, quos fidos reperit, apud se ait futuros eo loco quasi Telemachi filii ipsius fratres essent. Tertullianus *b* : [l] *gratius est* [24] *nomen pietatis, quam* [25] *potestatis: etiam familiæ magis patres, quam domini vocantur.* Hieronymus *c* sive Paulinus ad Celantiam: *familiam tuam ita rege, & constitue, ut te matrem magis tuorum, quam dominam videri velis, a quibus benignitate potius, quam severitate exige reverentiam.* Augustinus *d Domestica pax a justis patribus ita olim administrata est, ut secundum hæc temporalia bona* [26] *filiorum sortem a servorum conditione distinguerent, ad Deum autem colendum omnibus domus suæ membris pari dilectione consulerent: quod naturalis ordo ita præscribit, ut nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late vulgatum, ut* [27] *inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui autem veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua, tanquam filiis, ad colendum, & promerendum Deum consulunt.*

a Od. Φ. vers. 215. & seq.
b Apolog. c. 33.
c Tom. 1. pag. 114. Ed. Basil.
d Libro XIX. de Civ. Dei cap. 16.

3. Similem pietatem in voce puerorum, + qua servos significabant, annotavit Servius (dd) ad illud *e* Maronis: *claudite jam rivos, pueri.* nec difficile quod Heracleotæ servos suos Mariandynos m [28] *δωροφόρους*, id est, *donatarios*, appellabant, *ἀφαιροῦντες τὸ πικρὸν τῆς προσηγορίας, parcentes acerbitati nominis*, ut ad Aristophanem [29] vetus interpres Callistratus notabat. Laudat Germanos *f* + Tacitus, quibus servi tanquam coloni habebantur. Theano in *g* epistola : *δικαία χρῆσις ἵνα μήτε διὰ τὸν κόπον κάμνωσι, μήτε ἀδυνατῶσι διὰ τὴν ἔνδειαν· justus mancipiorum hic est usus, ut nec præ labore deficiant, nec per egestatem impares sint ferendo.*

e Eccl. III. inf.
f Germ. c. 25.
g Epist. 3. p. 746. Opusc. Mythol. Phys. Eth.

VI. 1. Pro opera, ut diximus, n + alimenta servo debentur. *Servis*, ait XXXIII. 25. *ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργα οἰκέτῃ· Panis, & disciplina, & opera servo.*

GROTII.

k *Ulysses*) Cujus paternam in se benignitatem prædicat Eumæus Odysseæ ξ. (vers. 138. & seqq.)

l *Gratius est nomen pietatis, quam potestatis*) Notat & *Cyprianus* testimoniorum III. §. 82. ad Quirinum: *dominos servis, cum crediderint, mitiores esse debere*; probatque id apostoli *Pauli* ad Ephesios verbis. *Lactantius* libro V. cap. 15. *Nec alia causa est cur nobis invicem fratrum nomen impertiamur, nisi quia pares esse nos credimus. Nam cum omnia humana non corpore, sed spiritu metiamur, tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt: sed eos & habemus, & dicimus spiritu fratres, religione conservos.* *Augustinus* de moribus ecclesiæ catholicæ I. 30. *Tu dominis servos non tam conditionis necessitate, quam officii delectatione doces adhærere. Tu dominos servis, summi Dei scilicet communis domini consideratione, placabiles, & ad consulendum, quam ad coercendum propensiores facis.* Adde *Isidorum* Pelusiotam lib. I, epistola 471. Repete quæ modo ex *Prisco* posuimus.

m. *Δωροφόρους appellabant*) *Athenæus* IV. 18.

n. *Alimenta servo debentur*) *Siracides*

GRONOVII.

24 *Nomen pietatis* (Officii, curæ sanguinis.

25 *Potestatis*) Juris, & imperii.

26 *Filiorum sortem a*) Liberos liberalius tractarent, quam servos.

27 *Inique dominantes*) Duriter, & tyrannorum more imperantes.

28 *Δωροφόρους, id est, donatarios*) Potius *tributarios*, seu qui dominis dona ferrent, ut operæ, quas præstarent, & mercedes, quas mererent, in alienum opus locati, haberentur pro munere, ac donis: nam apud *Euphorionem* est *Δωροφόροι καλέονται*. Et hujus generis composita omnia activam habent significationem. Adde *Terentium* Phormione I. 1. 6.

29 *Vetus interpres Callistratus*) Non ille, qui exstat, sed quem habuit *Athenæus* libro 6. pag. 263.

(dd) Nihil tale video apud *Servium*, in hunc versum, qui est ultimus Eclogæ III. Hoc tantum alibi lego : *Utrum ergo ætate* PUEROS, *an ut ministres, & familiares solemus communiter* PUEROS *vocare*? In Eclog. VI. vers. 14. J. B.

ait *a* Cicero, *non male præcipiunt qui ita jubent uti, ut mercenariis: operam exigendam, justa præbenda*. Aristoteles: *b* δούλῳ μισθὸς τροφή, *servo pro mercede alimenta*. Cato: *c familiæ ut bene sit, provideto, ne algeat, ne esuriat. Est aliquid*, ait ° Seneca *d quod dominus præstare servo debeat: ut cibaria, vestiarium.* In cibariis erant [30] quaterni modii frumenti in mensem, quos præstitos servis *e* Donatus auctor est. + Martianus jurisconsultus *f* esse, ait, quæ dominus necesse habet servo præstare, ut tunicas, & similia. Damnatur ab *g* historiis p Siculorum crudelitas, qui captivos Athenienses fame necabant.

2. Insuper Seneca *h* dicto loco probat, [31] in quædam liberum esse servum, & [32] + beneficii quoque habere materiam, si quid fecerit quod servilis officii modum excedat, quod non ex imperio, sed ex voluntate præstetur, ubi ex ministerio in affectum amici transitur, quod late explicat. His consentaneum est, ut si quid servus, quemadmodum q apud Terentium est, suum defraudans genium comparsit, aut [33] succisivi temporis diligentia quæsivit, + id aliquo modo sit ipsius. Non male Theophilus *i* peculium definit οὐσίαν φυσικὴν r [34] + naturale patrimonium, quasi contubernium definias + naturale matrimonium; sed & *k* Ulpianus peculium dixit

a De off. 1.13.
b 1. Oecon. v.
c De Re Rust. c. 5.
d Libro III. de Benef. c. 21.
° Ad Phorm. act. 1. sc. 1. vers. 9.
f L. 40. D. de peculio.
g Thuc. l. VII. c. 19.
h Cap. 19. & seqq.
i Inst. quod cum eo, qui in alr. pot.
k L. 5. §. 3. D. de peculio.

GROTII.

o *Seneca*) Idem de tranquillitate: (cap. 8.) *familia vestiarium petit, victumque.* Romani ad Bessam apud *Procopium* Gothicorum III. χορηγεῖτε τοῖν ὑμετέροις αἰχμαλώτοις τροφὴν οὐκ ἀρκοῦσαν, οὐδὲ κατὰ τὴν χρείαν ἡμῶν ἀποχρῶσαν, ἀλλ' ὥς γε ἀποζῆν διαρκῶς ἔχουσαν· *date nobis saltem ut captivis vestris alimenta, non dicam quæ sufficiant, qualia necessitas nostra desiderat, sed quæ mortem arceant.* (cap. 17.) *Chrysostomus* ad Ephesios v. 21. ὅταν οὗτος μὲν τὴν σωματικὴν διακονίαν παρέχῃ, σὺ δὲ τὸ σῶμα τρέφῃς ϗ θεραπεύῃς ϗ τροφαῖς ϗ ἐνδύμασι ϗ ὑποδήμασι, ϗ οὗτος δουλείας ἐστὶ τρόπος· ὅτι ἐὰν μὴ παρέχῃς ϗ σὺ τὴν σὴν διακονίαν, οὐδὲ ἐκεῖνος τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔσται ἐλεύθερος, ϗ οὐδεὶς αὐτὸν ἀναγκάσει νόμος ϗ μὴ τρεφόμενον τοῦτο ποιεῖν. *ubi ille corporis ministeria exhibet, tu vero eum alis, curasque ut præter victum habeat quo induatur, quo calceetur, est & hoc servitutis quoddam genus: nam nisi, & tu tuum hoc exhibeas ministerium, nec ille exhibebit suum, sed liber erit, neque ulla eum lex constringet, si non alatur, operas præstare.* (Tom. III. pag. 860 *Edit. Savil.*)

p *Siculorum crudelitas.*) Et Isaaci Angeli in Siculos captivos, memorante *Niceta* libro 1. qui & epistolam ponit ea de re regis Siculi ad Imperatorem Græcum. (c. 3.)

q *Apud Terentium est*) Thormione actu I. 1. (vers. 10.)

r *Naturale patrimonium*) Eumæus *Odyssea* Ξ. (vers. 63. 64.)

Οἷά τε ᾧ οἰκῆϊ ἄναξ εὔθυμος ἔδωκεν,
Οἶκόν τε κλῆρόν τε πολυμνήστην τε γυναῖκα.

Qualia dat famulis dominii prolixa voluntas,
Fœdera conjugii socialia, remque, domumque.

Ipse Ulysses *Odyssea* Φ Eumæo, & Phylætio dicit. (vers. 214. 215.)

Ἄξομαι ἀμφοτέροις ἀλόχους ϗ κτήματ' ὀπάσσω,
Οἰκία τ' ἐγγὺς ἐμεῖο τετυγμένα.

Vestrum utrique thori socias dabo, largiar & rem,
Vicinasque domos nostra.

Varro de servis: *studiosiores ad opus fieri liberalius tractando, aut cibariis, aut vestitu largiore, aut remissione operis, concessioneve ut peculiare aliquid in fundo pascere liceat.* (De Re Rust. lib. 1. c. 17.)

GRONOVII.

30 *Quaterni modii*) *Seneca* servo tragœdo, quod genus honestius, quinque modios menstruos dari, scribit epist. 80.

31 *In quædam liberum esse*) Esse nonnulla, quæ homo servus agat tanquam liber.

32 *Beneficii quoque*) Posse domino beneficium dare.

33 *Succisivi*) Subsecivi.

34 *Naturale patrimonium*) Ut naturale dicitur, quod tantum est naturale, non etiam confirmatum civilibus legibus, eoque carens effectu, quem habent eædem res ornatæ solemnibus legum. Sic naturales liberi, qui non justis nuptiis nati.

GRO-

dixit + pusillum patrimonium. + Nec refert quod [35] peculium dominus suo arbitrio adimere potest, aut minuere: + neque enim quod æquum est faciet, si sine causa id faciat. + Causam vero intelligo + non pœnam modo, + sed & domini necessitatem: + nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam, quam + res civium civitati. Apposite ad hanc rem [a] + Seneca: *a non ideo nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit.*

3. + Et hinc est + quod [36] dominus non repetit, si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit: *b* quia (ut Tryphoninus ait) + debiti, vel non debiti ratio in conditione [37] naturaliter intelligitur, + dominus autem servo debere naturaliter potest. Itaque + sicut *c* clientes in usum patronorum, + & subditos in usum regum, + sic servos in usus heriles contulisse legimus, ut + si filia dotanda, + si captivus filius redimendus, & si quid his evenisset simile. Plinius, ut ipse in epistolis narrat, *d* servis suis concedebat etiam + quædam quasi testamenta facere, id est, dividere, donare, relinquere [38] intra domum. + Apud aliquas gentes etiam plenius quoddam res acquirendi jus servis concessum legimus, sicut servitutis plures esse gradus, a nobis *e* alibi tractatum est.

4. + Ad [39] hanc internam, quam exponimus, justitiam multos apud populos etiam + jus illud exterius dominorum leges [40] retraxerunt. Nam & apud Græcos servis durius habitis licebat (ee) πράσιν αἰτεῖν, [41] + *ad venditionem proclamare*, & Romæ + ad statuas confugere, aut [42] + præsidum implorare opem + contra sævitiam, *f* vel famem, vel intolerabilem injuriam. Illud vero jam + non ex jure stricto, sed ex humanitate, & beneficentia veniet, + interdum tali, quæ & debeatur, + ut post longas operas, aut valde magnas, libertas detur servo.

5. + Posteaquam jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis, ait *g* + Ulpianus. Exemplo sit illud *h* Terentianum:

feci

a Libro VII. *de benef.* 4.
b L. 64. *D. de cond. indeb.*
c Dionys. l. II. *c.* 10. *Ant. Rom.*
d Libro VIII. *ep.* 16.
e Libro II. *c.* 5. 30.
f §. 2. *Inst. de his, qui sui, vel al. jur.*
g L. 4. *D. de just. & jure.*
h Andr. I. 1. 10. 11.

G R O T I I.

1 *Seneca*) Ejusdem est, ibidem: *Numquid dubium est, quin servus cum peculio domini sit? Dat tamen domino suo munus.*

G R O N O V I I.

35 *Peculium dominus*) Dominus justam causam habet auferendi peculium servo, non modo si quid is committat, ob quod mereatur eo mulctari, sed etiam si eo ipse ad usus vitæ indigeat.

36 *Dominus non repetit*) Non consequitur actione indebiti. §. 1. Instit. *Quibus modis re contrahitur obligatio*,

37 *Naturaliter*) Potest aliquis debere naturaliter, qui non debet civiliter: ut si pupillus sine auctoritate tutoris contraxit, naturaliter obligatur ad implendum contractum; cessat autem conditio indebiti, etiam si quis solverit, quod naturaliter debebat: non tantummodo si quis solvit quod debebat civiliter.

38 *Intra domum*) Conservis, non servis alienis.

39 *Ad hanc internam*) Ethicam, morum, humanitatis, conscientiæ, ad quam non adigimur legibus.

40 *Retraxerunt*) Imminuerunt.

41 *Ad venditionem*) Adire magistratum, & petere, ut dominus sævus, atque inexorabilis alii domino se vendere compelleretur.

42 *Præsidum*) Provinciæ alicui præfectorum.

(ee) Refert id JULIUS POLLUX, *Onomastic.* libro VII. cap. 2. num. 13. *Ed. Amst.* testemque laudat *Aristophanem*, in Ὥραις, Dramate deperdito. Vide ibi KUHNII Notam. & adde POTTER. *Archaeolog. Græc.* libro 1. cap. 10. J. B.

GRO-

feci e servo ut esses libertus mihi
Propterea [t] *quod servibas liberaliter*.

Salvianus *a* in usu quotidiano esse ait, ut servi, etsi non optimæ, saltem non improbæ servitutis, libertate donentur. addit, *& illa, quæ in servitute positi conquisierant*, + *ex dominorum domo tollere non vetantur*. Cujus benignitatis multa exempla in martyrologiis apparent. Et hic quoque laudanda benignitas legis Hebrææ, *b* quæ servum + Hebræum certo tempore exacto manumitti omnino jubet, [u] 43 nec sine donis: de cujus legis contemtu graviter queruntur prophetæ. Catonem majorem reprehendit + Plutarchus *c*, quod servos senectute confectos venderet, immemor ejus, quæ est inter homines, + communis naturæ.

VII. Quæstio hic incidit, *d* + an fugere fas sit ei, 44 qui bello justo captus est. non de eo agimus, + qui suo 45 proprio delicto pœnam eam est commeritus, + sed qui 46 publico facto in hac fortunam decidit. + Verius est, fas non esse, + quia ex conventione, ut diximus, gentium communi operas suas civitatis nomine debet. Quod tamen ita est intelligendum, + nisi intolerabilis sævitia hanc ipsi imponat necessitatem. Videri circa hanc rem potest responsum Grægorii Neocæsariensis XVI.

VIII. 1. *e* Movimus 47 alibi dubitationem, + an, & quatenus nati ex servis domino teneantur interno jure, quæ hic ob specialem bello captorum considerationem omitti non debet. Si parentes suo delicto + pœnam 48 mortis erant commeriti, poterunt eorum posteri, qui sperabantur, ob (ff) vitam servandam obstringi servitio, quia alioqui exstituri non fuerant. nam

& ob-

a Libro III. Advers. Avarit. c. 7. pag. 273. Ed. Baluz.
b Deut. XV. 13.
c Vit. M. Cat. pag. 338. E.
d Silv. verb. servitus §. 3. Fortunius in l. 4. D. de just. & jur. Æg. Reg. de act. supern. disp. 31. dub. 7. n. 119. Less. l. II. c. 5 dub. 5.
e L. II. c. 5. §. 29.

G R O T I I.

t *Quod servibas liberaliter*) Ita manuscripti recte. *Varro* narrat in Feroniæ luco dictum servis: *bene meriti sedeant servi, surgant liberi*. in quibusdam locis mos liberari servos, ubi octuplum pretii, quo emti erant, paraverunt. (Quod Auctor noster adfert heic, tamquam e VARRONE, habet id sine dubio a SERVIO, ad *Æneid*. VIII. 564. Sed Grammaticus iste ait: *In hujus* (Feroniæ) *templo* (non autem *luco*) *Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat*: BENEMERITI &c. *Quam libertatem* (legendum *libertatis*) *deam dicit* Feroniam *quasi* Fidoniam. Igitur non dicit *Servius*, versum illum referri a *Varrone*, sed tantum ab illo etymologiam tradi vocis *Feronia*. Vide hunc, *de Ling*. libro IV. pag. 20. *Ed. H. Steph.* (Cæterum de re ipsa consule quæ habet V. Cl. EVER. OTTO, Præfat. in Tom. II. *Thesauri Juris*, pag. 4. J. B.)

u *Nec sine donis*) Consuetudo id interpretata ne minus XXX. siclis detur. Vide præcepto jubente 84.

G R O N O V I I.

43 *Nec sine donis*) Ut sit unde vivat in libertate, cum desierit eum alere dominus:

44 *Qui bello justo captus*) Nam qui bello injusto, illis licere tradidit 3. 7. 6.

45 *Proprio delicto*) Aliquid præter cæteros flagitiose, aut sceleste patrando.

46 *Publico facto*) Calamitate partium victarum.

47 *Movimus alibi*) 2. 5. 29. 3. 7. 5.

48 *Mortis erant commeriti*) Et sic non genuissent, nisi victor illos conservasset hac conditione, ut servirent: possunt videri & ii, quos gignunt postea, servitutem eandem debere ob suam vitam: neque enim aut nati forent, aut superstites essent, nisi genitoribus eorum pepercisset communis dominus, & ipsos procreandi, educandique copiam fecisset.

(ff) In omnibus Editionibus, etiam prima, heic legebatur *ad*. Sed nos audacter posuimus *ob*, quod sensus manifesto postulat. Neque enim agitur de obligatione quadam vitæ servandæ, quæ ipsis natis e Servo incumbat, sed de obligatione serviendi, qua tenentur ob vitam a Victore servatam. Sic in sequenti periodo *ob alimenta* a Domino præstanda proles a Parentibus in servitutem dari posse dicitur. J. B.

GRO-

& ob alimenta alioquin defutura prolem suam parentes + in servitutem vendere possunt, ut ibi diximus. Tale est jus, quod + in Cananæorum posteros Hebræis *a* Deus concedit. *a Deut. xx. 14.*

2. Pro debito autem civitatis ii quidem, + qui jam nati erant, ut pars civitatis obligari poterant, non minus, quam parentes ipsi; + at in nondum natis non videtur hæc causa sufficere, + sed alia requiri: + aut ex parentum consensu expresso, accedente alendi necessitate, + idque etiam in perpetuum: + aut ex ipsa alimentorum præstatione, idque duntaxat 49 + usque dum operæ totum, quod impensum est, expunxerint. + Si quid ultra juris in hos domino datur, id videtur + ex lege civili dominis plus æquo largiente (gg) procedere.

IX. 1. At + quas apud gentes jus illud servitutis ex bello in usu non est, + optimum erit permutari captivos: proximum + dimitti pretio non iniquo. Hoc quale sit, præcise definiri non potest: sed humanitas docet, + non ultra intendi debere, quam 50 deducto ne egeat captus rebus necessariis. nam & leges civiles hoc multis indulgent, + qui suo facto proprio in debitum inciderunt. Alibi hoc + pactis, aut moribus definitur: x ut apud (hh) Græcos 51 olim mina, + nunc inter milites menstruo stipendio. Narrat Plutarchus olim inter Corinthios, & Megarenses bella gesta *b* ἡμέρως καὶ συγγενικῶς, *mansuete, & ita ut populos consanguineos decebat.* Si quis captus esset, eum a captore habitum ut hospitem, & fide de pretio accepta dimissum domum: unde natum 52 δορυξένων nomen. *b Quæst. Gr. pag. 295. B.*

2. Ex-

GROTII.

x *Ut apud Græcos olim mina*) Bello Gallorum cum Hispanis in Italia eques redemtus quarta parte annui stipendii: non comprehensi qui ordines ducerent, eisque superiores: nec qui justo prælio, aut oppido per vim capto venirent in potestatem. *Mariana* xxvii. 18.

GRONOVII.

49 *Usque dum operæ totum*) Labore pro omni sumtu, qui in eos factus est, satisfecerint.

50 *Deducto ne egeat*) Ut captus non privetur omni patrimonio, sed tantum ei relinquatur, quo se sustentare possit.

51 *Olim mina*) Centum drachmis, sive decem Philippis. Inter Fabium, & Hannibalem convenerat, argenti pondo binis, & selibra, sive mille nummis. *Liv.* 22. 23. Hannibal ad Cannas captis, equiti quingenos quadrigatos, trecenos pediti, servis centum statuit. *Liv.* 22. 58.

52 Δορυξένων) Quasi hasta, & armis hospitum: quæ tamen vox usu deinde ad quemvis hospitem significandum producta, & dilatata est.

(gg) Heic etiam, in omnibus Editionibus, hactenus legebatur; *largientibus*, mendo manifestissimo. Videtur Auctor primo scripsisse, *ex legibus civilibus dominis plus æquo largientibus*: postea quum ad vitandum concursum duplicis casus similis ejusdem numeri, unum e plurali singularem facere vellet, perspicuitatis caussa, *ex lege civili* posuit, sed oblitus est τὸ *largientibus* simul, ut par erat, mutare. J. B.

(hh) Nullus dubito, quin Auctor in animo habuerit quod legerat apud ARISTOTELEM, τὸ μνᾶς λυτροῦσθαι. Ethic. Nicom. libro v. cap. 10. Verum, hoc ibi tantum refertur ut exemplum Juris, quod Philosophus vocat *Legitimum*, quodque opponit *Naturali*: nihil dicit, nec *Aristoteles*, nec *Andronicus Rhodius* in Paraphrasi, nec *Michael Ephesius*, unde colligi queat, hoc lege quadam communi sancitum esse apud *Græcos*. Immo video, in oratione DEMOSTHENIS *de male obita Legatione*, Captivos quosdam mutuo sumsisse, alium *tres minas*, alium *quinque*, alium prout cuique conditiones erant propositæ: Ὁ μὲν, τρεῖς μνᾶς, ὁ δὲ, πέντε, ὁ δὲ, ὅπως συνέβαινεν ἑκάστῳ, τὰ λύτρα. Pag. 222. A. J. B.

GRO-

a De off. I.12. 2. Excelsioris animi est illud Pyrrhi a Cicerone *a* laudatum:

> *y Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis:*
> *Ferro, non auro 53 vitam cernamus utrique:*
> *Quorum virtuti belli fortuna pepercit,*
> *Eorundem libertati me parcere certum est.*

b Xenoph. lib. III. Cyrop. c. 1. §.20. c Lib. v. c. 10. d Libro VII. c. 9. n. 18. e Vita Dem. p. 891. f Strabo lib. VII. pag. 302. Ed. Paris.

Non dubium + quin crediderit Pyrrhus justum a se bellum geri: tamen + parcendum existimabat eorum libertati, quos probabiles causæ in bellum tulissent. Simile *b* Cyri factum celebrat Xenophon: Philippi Macedonis post victoriam in Chæronea *c* Polybius: Alexandri in Scythas *d* Curtius: Ptolemæi regis, & Demetrii, inter se non bello magis, quam in captivos benignitate certantium, *e* Plutarchus. Lysimachum vero z Getarum rex Dromichætes *f* bello captum hospitem suum fecit, paupertatisque simul Geticæ, ac comitatis testem factum pertulit, ut talibus amicis, quam hostibus uti mallet.

GROTII.

y *Nec mi aurum posco*) Similem Tiberii Christiani Imperatoris in Persas bonitatem laudat *Menander Protector*, (Legat. pag. 141. 1. *Ed. Hæschel.*) Sisebuti *Mariana*, item Sanctii Castellæ regis, lib. 21. (c. 5. Illud autem de *Sisebuto* legitur lib. VI. cap. 3.)

z *Getarum rex Dromichætes*) Meminit & *Diodorus Siculus* in excerptis Peirescianis. (Pag. 257. 258.)

GRONOVII.

53 *Vitam cernamus*) De vita certemus; & pugnemus.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIV.

„ AUCTOR supra capite VII. *Jure gentium voluntario* in bello solemni publico introductum esse, ait, ut 1. capi personæ hostium possint etiam si causa injusta sit; & quidem 2. in infinitum, ultra debiti, vel pœnæ modum. Idque gentes 3. extendisse, ait, ad omnes, qui in hostili territorio inveniuntur; item 4. ad posteros, *l.* 2. *c.* 5. §. 27. & *c.* 7. §. 1. & 2. 5. jus vitæ, & necis in captos concessisse, *c.* 5. §. 3. & *c.* 5. §. 28. & 6. facultatem acquirendi ex opera servi, *d. c.* 7. §. 4. & 5.

„ Auctor hoc capite temperat illam licentiam jure gentium concessam, tum ex jure naturæ, tum ex præceptis virtutum, tum ex utilitatis rationibus.

„ *Jure naturæ* enim 1. neminem capere personam hostilem posse nisi justam bellandi causam habeat. Neque 2. in infinitum capi posse, sed tantum ad debiti,

„ biti, aut delicti quantitatem, *l. 3. c.* 14. §. 1. Atque hinc capi non posse, ait, qui infortunio militant, *cap.* 14. §. 1. nec innocentes cum nocentibus, *ibidem*; nec fœminas, senes, & alios, qui arma gerere non possunt, *ibid.* neque 3. natos ex servis servos fieri, *L. 2. c. 5.* §. 19. *pr. lib. 3. c.* 1. §. 8. nisi pro portione alimentorum, *d. c.* 14. §. 8. neque 4. jus vitæ, & necis, sub servitute contineri, sed perpetuas tantum operas, *l. 2. c. 5.* §. 27. & 28. *l. 3. c.* 13. §. 2. *l. 3. c. 7.* §. 2. *l. 3. c.* 14. §. 2. 3. & 4. præstitis servo alimentis, *d. c.* 14. §. 5. Atque hinc, ait, servum fugere non posse, *L. 3. c. 7.* §. 6. & *c.* 14. §. 7. 5. Servum sibi acquirere, *L. 3. c.* 14. §. 6. indeque peculium ei sine causa adimi non posse, *ibid.*

„ Denique commendat redemtionem captivorum, *Vid. c.* 14. §. 9. & *l. 3. c.* 7. §. *f.*

AD §. I.

1 CAPTIVITAS *hominum, & servitus in more est*) „ Nam inter Mahumetanos invicem, & inter Christianos, in usu non esse, alibi dictum est. *L. 3. c. 7.* §. 9. & *c. 9.* §. 19.

Si internam justitiam respicimus) „ I.e. jus naturæ, neglecta licentia, quam jus gentium voluntarium in bello solenni concedere fingit.

Limitanda primum est ad rerum instar) „ De qua limitatione egit *c. præced.* §. 1.

Ut scilicet eousque licita sit talis acquisitio, quousque debiti aut primarii, aut subnascentis quantitas patitur) „ Immo, uti in rerum captione diximus, eam in infinitum jure naturæ licitam esse, ita in captura personarum idem dicendum est, nimirum, in infinitum hostes capi, & servos fieri posse, donec injuria reparata fit.

Subnascentis.) „ Nimirum, damnorum, & sumtuum, qui post bellum superveniunt, *d. c.* 13. §. 1.

Nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum) „ Diximus *cap. prec.* §. 1. singulos subditos hostis ex peculiari delicto teneri, quia judicium suæ civitatis, & hostis nostri probant, ejusque causam sequuntur, & defendunt.

Hactenus igitur nec ultra) „ I. e. intra quantitatem saltem debiti.

Justum bellum gerens) „ Injuste enim bellum gerentis actus omnes injustos esse, dixit *l. 3. c.* 10. §. 1. Scilicet, juxta justitiam internam, de qua hic loquitur; nam jure gentium voluntario aliud statutum esse, fingit.

Idque in alios valide transfert) „ Adeoque captos vendere, & jus suum intra modum prædictum in alium transferre potest.

Ea adhibere discrimina, quæ, cum de 2
interficiendis hostibus ageretur, supra annotata sunt) „ distinguendo nimirum inter infortunium, & injuriam, *l. 3. c.* 11. §. 3. & *seq.* ubi notavimus, omnes subditos nocentes esse, quia injuriam a principe illatam defendunt.

AD §. II.

JUS *illud, quod quasi ex fidejussione* 1
pro civitate oritur) „ Ex hypothesi enim Auctoris Gentes communi consensu (sub quo singulorum consensum contineri, ait) statuerunt, ut bona, & personæ singulorum pro debito civitatis pignorari possint. Vide late *cap. præced.* §. 1. & *l. 3. cap.* 2. §. 2.

Neutiquam tam late patere, quam jus, quod ex delicto nascitur) „ Auctor capite præcedenti §. 2. jam monuit, tale jus quasi fidejussionis in debito pœnali gentium consensu in res subditorum proditum non esse. Nos jus gentium plane non agnoscimus. Diximus, jure naturæ omnes, & singulos subditos hostis teneri ex injuria suæ civitatis, si vel ipsa debet, nec solvit, vel in civem debitorem judicium negat. Cum enim reliqui subditi hanc injuriam operis, & opibus suis defendant, & defendere teneantur, merito ex hoc suo facto illicito pro hostibus haberi possunt. *Conf. l. 2. c.* 21. §. 7. *n.* 2. & 3.

Pœnæ servi fiunt) „ I. e. qui in bello pœnali servi fiunt.

Jus hoc generale in captos ex bello justo par est ei juri, quod habent domini, &c.) „ Immo diversa ratio. Nam hostis semper capitur ob injuriam, & invitus; at hic servus fit ex pacto. Hinc effectu differunt: nam in priorem jus vitæ, & ne-

„ cis, domino competit, non in hunc, ni„ si lex in pœnam id jus permittat.

„ *Miseranda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali, sed egentium culpa*] „ At „ ipsorum culpa concurrit, quia factum re„ gentium defendunt.

2 *Teste Isocrate*) „ Similia vide supra *l.* „ *3. c. 7. §. 1.*

Est ergo servitus hæc perpetua obligatio operarum] „ Refutavimus hanc definitio„ nem supra *l. 2. c. 5. §. 26. n. 2.* Conf. „ *l. 3. c. 19. §. 5.* Rectius definitur con„ stitutio juris gentium, quo quis alieno „ dominio subjicitur. *Vid. supra c 7. §. 1.*

Eum, qui inopia coactus se vendidit, differre mercenario comparat) „ Hoc verum „ est de servo Hebræo, quia jus vitæ, & „ necis, in dominum pacto suo transferre „ nequit; at alia ratio est in servis bello „ factis.

Deut. XV. 18 „) Add. *Exod. 21. v.* „ *seq. Jerem. 34. v. 14.*

Et in redemtura ejus operas ita vult ipsi prodesse) „ *Vid. Gron. h.* At dictum jam „ est, hoc in servo Hebræo, qui pacto ta„ lis est, verum esse.

3 *Multum ergo distat id, quod impune fit in servum ex gentium jure*] „ Auctor „ enim fingit, gentes bello solenni, i. e. „ quod inter quas summas potestates geri„ tur, & denunciatum est, hunc effectum „ tribuisse, ut & res servi, & vita potesta„ ti capientis subjiciatur. *Vid. l. 3. c. 7.* „ *§. 3. seq.* Sed saltem ad effectum impu„ nitatis, & ne apud alias gentes ideo „ conveniri, & puniri possint.

Et id, quod naturalis ratio fieri finit) „ Quæ ex hypothesi Auctoris tantum per„ mittit ut jus in operas servi pro alimen„ tis acquiratur: quod refutavimus *d. c. 7.* „ *§. 1.* & diximus, dominium in vitam, „ & res servi, ex ipso jure naturæ sequi.

In hominem) „ In servum non qua ser„ vum, sed qua hominem.

Conservi) „ Quia & domini quoque in „ servitutem aliquando redigi poterunt; ita „ enim rem explicat Seneca. *d. ep. 47.*

Vobis quoque dominum esse] „ Qui ma„ jus jus in dominum habet, quam hic „ in servum.

Quod & ipsi dominum) „ Qui eodem „ modo cum dominis olim acturus est, quo „ domini in servos utuntur. Optime huc „ faciunt loca a *Tesmaro hic* congesta. „ *lit. o.*

Clemens Alexandrinus) „ Conf. *Sen. ep.* „ *47. Statius Sylv. 6. l. 2.*

A D. §. III.

QUÆRITUR, *an domino jus vitæ, & necis in servum competat?*) „ Auctor „ jure naturæ tale jus domino comperere „ negat eique domesticam saltem jurisdi„ ctionem in servum concessam esse, pu„ tat, ita ut non pro lubitu, sed ob cri„ men demum, & prævia causæ cognitione, „ occidere eum possit. *Conf. l. 2. c. 5. §.* „ *27. & 28. l. 2. cap. 13. §. 2.* At jure „ gentium voluntario omnia in servum li„ cere, dixit *supra l. 3. c. 7. §. 3.* Nos „ naturæ jure omnia in servum tanquam „ hostem olim, & insidiatorem, adeoque „ delinquentem licere, ibidem demonstra„ vimus.

In servum domino præstat ut domesticam habeat jurisdictionem] „ Sensus est, do„ mino quidem competere in servum jus „ vitæ, & necis, sed tantum intra fines „ justæ jurisdictionis, si nimirum aliquid „ morte dignum commiserit.

Eadem religione exercendam, qua publica exercetur („ I. e. ut non nisi ob deli„ ctum, & prævia causæ cognitione pœna „ inferatur.

Impune) „ Immo *impune* ex consensu Sene„ cæ significat, quod jure naturæ tutus sit „ dominus, & pœnam divinam tanquam „ legis transgressor metuere non debeat.

Æqui, bonique natura) „ Humanitas, „ & clementia.

Comparat subditum servo) „ Saltem in „ eo comparat, quod uti subditus princi„ pi, ita & servus domino beneficium „ reddere possit, etsi uterque in superio„ ris potestate sit.

Dispari titulo paria in illo licere] „ Dis„ paritas in eo est, quod in subditos jus „ vitæ, & necis Principi competat vi im„ perii, adeoque saltem ob crimen; cum „ domino in servos id competat jure bel„ li, ob injuriam civitati illatam.

Quod certe in hac parte vitæ adimendæ, & si quid eo accedit, verissimum est], „ Ita „ ut nec subditis, nec servis vita adimi „ possit, nisi intra fines domesticæ juris„ dictionis.

Sup-

Supplicium non sumebat) „ Nolebat rigore illo juris naturalis uti.

Verba Job) „ Cum enim bene merita „ sua ostentasset, ita pergit: *si contemsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversus me.*

A D §. IV.

ADHIBENDA *est æquitas*) „ Cum domino jus vitæ, & necis, in servos etiam „ naturali ratione competat, frustra dubitatur, an verberibus excipi possint.

Ait lex divina de servo Hebræo) „ Dixi „ §. præcedenti, aliam rationem esse in „ servo Hebræo, qui inopia se vendidit, „ i. e. operas promisit; aliam in extraneo, „ qui jure belli captus est.

Prolata vi proximitatis) „ Proximus enim „ lege Evangelii nobis dicitur quilibet homo. *L. 1. c. 2. §. 6. n. 3. & §. 8 n.* „ *9. L. 2. c. 15. §. 9 n. 3. l. 2. c. 19.* „ *§. 4. n. 3.*

Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso) „ Videtur hoc saltem obtinere in „ servo Hebræo; nam de tali in specie „ quæstio est in principio capitis. *Vid.* „ *Exod. 21. v. 1. seq. Deut. 15. 12.*

A D §. V.

OPERÆ *cum modo exigendæ*) „ Jure

1 „ naturæ uti vita, ita & operæ ab arbitrio „ domini dependent: sed prudentiæ, ac „ humanitatis est, iis modice uti.

Et valetudinis servorum) „ Ut non exigantur operæ ultra vires corporis.

Lex Hebræa in Sabbathi institutione) „ Immo ratio hujus legis est, ut servi quoque cultui divino vacare possint, non „ igitur ideo ne ultra modum operæ exigantur.

Omnem invidiam) „ Invidiosum illud

2 „ nomen dominorum, & servorum fugientes.

Qua servos significabant) „ *Sen. ep. 47.*

3 „ in cubiculo vir, in convivio puer.

Tacitus) „ *De Mor. Germ c. 24.* At „ male Auctor colonos hos refert ad mercenarios. Nam ideo coloni dicebantur, „ quia terram domini sui colebant, ac certum frumenti modum, aut pecoris numerum, &c. solvebant. *Tac. d. l.* Unde „ & jus vitæ, ac necis, dominis in tales „ colonos competebat. *Tac. d. l. c. 25.*

A D §. VI.

ALIMENTA *servo debentur*) „ Vide 1

„ supra *l. 2. c. 5. §. 27. n. 2. L. 3. c. 7.* „ *§. 6. n. 5. in fin.* Si jus vitæ, & necis „ competit domino, frustra de alimentis „ quæritur, negando enim alimenta necat „ servum. Cæterum, ipsius domini interest, „ si utilitatem ex servo capere vult, necessaria ei subministrare.

Martianus) „ *L. 40. ff. de peculio.* In „ lege hac non dicitur, tunicam ex juris „ necessitate servo deberi, sed eam non „ pertinere ad peculium, ad eum effectum „ ut de eo disponere servus possit, quia „ non ad disponendum, sed ad vitæ necessitates tunica pertinet.

Beneficii quoque habere materiam) „ Ea 2

„ enim, quæ in animo consistunt, servus „ retinet, adeoque meretur si id, quod vi „ officii tenetur facere, sua sponte facit, „ vel si ea facit, quæ officium excedunt. „ Similia vide apud *Sen. l. 3. benef. c. 18.* „ *& c. 20.*

Id aliquo modo fit ipsius) „ Ex indulgentia domini. Nam jure naturæ omnis utilitas operæ ad dominum pertinet.

Naturale patrimonium) „ Quod effectus „ juris civilis non habet: uti naturales liberi dicuntur, qui beneficiis lege civili „ justis liberis concessis, destituuntur.

Naturale matrimonium) „ Quod destituitur effectu juris civilis.

Pusillum patrimonium) „ Seu pusilla pecunia. Sed inde non probatur, pecuniam „ illam servo propriam esse. Ulpianus veram etymologiam vocis peculii explicat, „ indeque ortam, ait, quod pusilla pecunia, i. e. exigua pecuniæ summa, servorum administrationi committi solebat.

Nec refert quod peculium Dominus suo arbitrio adimere potest, aut minuere) „ Constar igitur ex hac ratione, peculium nullo modo in proprietate servi esse. Omne „ enim jus, tam in personam, quam in „ rem servi, ad dominum pertinet, §. 2. „ *Inst his, qui sui, vel al* neque peculium servo competere potest nisi ex voluntate, & traditione domini, *l. 4. pr.* „ *l. 5. §. f. pecul.* atque hinc pro lubitu „ iterum adimi potest. *l. 8. ff. pecul.*

Neque enim quod æquum est faciet) „ Immo faciet, quia omne jus domini est, „ & servus nudus est administrator, *l.* 16. „ *ff. pecul. l.* 93. *R. S.*

Causa vero) „ Ob quam æquum est „ auferre peculium servo.

Non pœnam modo] „ Si ob delictum ser„ vo aufertur.

Sed & necessitatem) „ Si ipse dominus „ indigeat.

Nam servi utilitas utilitatibus Domini subest) „ Hæc omnia gratis dicuntur. Ser„ vus nihil proprii habet, & omne jus do„ mini est.

Res civium civitati) „ Diversa maxime est „ ratio. Servus in dominio est, non civi„ tas: servus nullius juris capax est, nec „ ipse aliquid proprii habet; secus, ac in „ civitate. Quod vero jus civibus quæsitum „ ob utilitatem publicam auferri possit, id „ ex consensu civium oritur.

Seneca) „ Immo contrarium ex hoc ipso „ Senecæ loco apparet: nam e contrario „ inde elicitur, servum ideo aliquid habere „ posse, si dominus illum habere voluerit.

Et hinc est) „ Quia servus naturale pa„ trimonium habet.

Quod dominus non repetit si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit) „ Servus cum domino suo contrahe„ re potest: & dominus natura inde obli„ gatur, at civilis obligatio deficit, i. e. „ Servus agere cum effectu contra dominum „ non potest. Unde quæstio oritur, an do„ minus si servo postea manumisso solvit, „ repetere solutum possit condictione inde„ biti? recte id negatur, quia dominus *na„ tura* debet servo, & sola actio deficit ex „ lege civili: ad impediendam autem con„ dictionem indebiti sufficit *naturaliter* de„ beri, *d. l.* 64. *ff. Cond. indeb.*

Debiti, vel non debiti ratio in condictione naturaliter intelligitur) „ I. e. Sufficit, „ natura deberi, etsi actio inde non detur. „ hoc enim esse debitum naturale, vidimus „ supra *l.* 2. *c.* 11. §. 1.

Dominus autem servo debere naturaliter potest) „ Dominus enim, qui cum servo „ contrahit, in eum qua servum jus trans„ fert, eique obligatur: at quia servus in „ potestate domini, & debitoris est, ideo „ ei jus exigendi a domino non competit; „ adeoque actio deficit, non obligatio.

Sicut clientes in usum patronorum, &c.) „ Conf. *supr. l.* 1. *c.* 3. §. 21. *n.* 3.

Et subditos in usum regum „ Subditi „ enim opibus, & operis suis rempublicam „ defendere, & splendorem principis con„ servare debent.

Sic servos in usus heriles contulisse legimus) „ Ex peculio, cujus administratio ipsis a „ dominis concedebatur.

Si filia dotanda) „ Servi ex peculio suo „ quædam contulerunt ad dotem constitu„ endam.

Si captivus filius] „ Servi ex suo quoque „ peculio pretium redemtionis dederunt.

Quædam quasi testamenta facere] „ Adeo„ que valebat dispositio ex voluntate & „ concessione domini.

Apud aliquas gentes etiam plenius jus] „ Sic Germanorum coloni certam saltem „ frumenti quantitatem; &c. præstabant, „ reliqua sibi quærebant. *Tac. Mor. Germ.* „ *c.* 25.

Ad hanc internam justitiam) „ Seu jus „ naturæ.

Jus illud exterius dominorum leges retraxerunt) „ I. e. licentiam illam enormem, „ quam Gentes in bello solenni permise„ runt, & quæ in dominio externo consi„ stebat, imminuerunt.

Ad venditionem proclamare) „ Vide *su„ pra l.* 2. *c* 5. §. 29. *n.* 2.

Ad statuas) „ Imperatorum: ex Asylo„ rum jure id ortum est. *Vid. l.* 3. *c.* 7. §. 8.

Præsidum implorare opem) „ Scilicet, „ provinciæ præpositorum: quibus hæc au„ ctoritas ab Antonino concessa fuit, §. 2. „ *Inst. de. his, qui sui, vel al.*

Contra sævitiam, vel famem) „ Idem apud „ Græcos obtinuit, ut ex Theani epistola „ apparet. *Vid.* §. 5. *n.* 3.

Non ex jure stricto) „ Quia jure naturæ „ perpetuum jus in servos acquirimus.

Interdum tali, quæ & debeatur] „ Au„ ctor enim quædam ita esse virtutis, ait, „ ut obligetur quis ad ea agenda, etsi alte„ ri jus quæsitum non sit, eaque refert ad „ jus naturæ laxius; quædam autem ita vir„ tutis esse, ut ut debitum inde nonoria„ tur. *Vid. Dissert. proœm. II. c.* 1.

Ut post longas operas, &c.) „ Cum omne „ jus in personas, & res servi, ad domi„ num pertineat, ex ipsius sola voluntate „ dependet: an libertatem dare velit.

Posteaquam jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis) „ Ex „ jure dominii, quod victori in captum, „ seu servum competit, sequitur jus manu„ mit-

„ mittendi; nam cum unicuique libere de „ re sua disponendi facultas competat. Do„ minus quoque libertatem servo reddere „ potest, vel pure, vel sub certa lege. Un„ de libertorum nomen ortum est: quod „ proinde merito juri Gentium, seu naturæ „ tribuitur in *l. 4. ff. just. & jur.*

Ulpianus) „ In *l. 4. ff. just. & jure*. „ Verba hæc sunt: *Manumissiones quoque* „ *juris gentium sunt; eaque res a jure gen-* „ *tium originem cepit, utpote cum jure natu-* „ *rali* (i. e. ex ordine naturæ) *omnes li-* „ *beri nascerentur, nec esset nota manumis-* „ *sio cum servitus esse incognita. Sed post-* „ *quam jure gentium* (quod cum genere hu„ mano ortum est, *vid. l. 1. pr. junct. l. 5.* „ *§ 6. ff. de Acq. rer. dom.*) *servitus invasit,* „ *secutum est beneficium manumissionis, ut* „ *cum uno naturali nomine homines appella-* „ *remur, jure gentium tria esse cœperunt.*

Ex dominorum domo tollere non vetantur) „ Ipse Salvianus id non tanquam jus alle„ gat, sed tanquam usum quotidianum.

Hebræum) „ Ex gente Hebræa. Nam se„ cus de alienigena, & peregrino; ut no„ tat Rivetus *ad Exod. c. 21. Testm. b.*

Plutarchus) „ *In Cat. Maj. f. 275. n. 30.* „ ne inutiles nutriret.

Communis naturæ) „ Hanc rationem non „ addit Plutarchus, sed potius contrarium, „ & jure id fieri posse, asserit; addit sal„ tem, benignitati latiorem, quam justitiæ „ patere campum, *d. l. n.* 40 Cæterum, auste„ ritati morum ejus id tribuit Plutarchus, & „ quod nullum homini cum homine extra „ quæstum existimaret esse consortium.

AD §. VII.

AN *fugere fas sit ei, qui bello justo captus est*) „ Auctor *jure gentium voluntario* in „ bello publico solenni introductum esse, „ dixit, ut etiam ex *injusta causa* hostis mei „ subditus capi, & in eum dominium exter„ num quæri possit, L. 3. c. 7. §. 1. *n.* 2. at „ id non impedire quo minus fugere queat, „ quia jus Gentium quidem externum ser„ vis negat judicium, at non ideo animo „ quoque religionis vinculum injicere vo„ luit. *L. 3. c. 7. §. 6. n. 1.*

„ *Jure naturæ* autem Subditos innocentes „ tunc demum servos fieri, ait, si ex *justa* „ *causa* capiantur; & ad eum saltem effe„ ctum, ut perpetuas præstent operas, *l. 3.* „ *c. 7. §. 1. & 2.* Atque tales servos fuge„ re non posse, ait Auctor, etsi innocentes „ sint, quia gentes ita consentire potuerunt, „ ut cives pro civitate obligentur, eoque ope„ ras perpetuas pro debito civitatis præstent. „ *Vid. l. 3. c. 2. §. 3. & supr. §. 2. n. 1.* Plenius „ hanc quæstionem examinavimus *l. 3 c. 7. §. 9.*

Qui suo proprio delicto) „ Adeoque ei fu„ gere certo jure non potest.

Sed qui publico facto in hanc fortunam decidit) „ Sed hic quoque suo delicto servus „ fit, quia causam suæ civitatis sequitur, „ eamque bonis suis defendit.

Verius est, fas non esse] „ Dependet hoc „ ab eventu. Si ad suos, vel socios reverti„ tur, fas ei fuit fugere, quia ex suæ civitatis „ judicio injuria captus est; si intra fines ho„ stiles recipitur, fas ei fugere non fuit, quia „ judicium civitatis hostilis tum prævalet, „ ubi jure captus dicitur. Idem quoque est „ si intra fines pacati adhuc deprehenditur, „ quia tanquam servus eos fines intravit: „ medii autem præsentem statum sequun„ tur, *dict. c. 7. § 6.*

Quia ex conventione gentium communi operas suas civitatis nomine debet) „ Verum non „ est, gentes communiter unquam conve„ nisse. Verum quoque non est, servitutem „ in solis operis consistere. Denique verum „ non est, operas civium obligari pro civi„ tate ex consensu demum gentium.

„ Vera ratio cur bello capti servi fiant, „ consistit in propria eorum injuria, quia fa„ ctum suæ civitatis defendunt, adeoque „ causam hostis sequuntur: indeque juxta „ nostræ civitatis judicium jure capti sunt.

„ Atque hoc judicium obtinet intra fines „ nostræ civitatis, adeo ut quamdiu servus „ intra illos fines est, injuria fugere dica„ tur: cum e contrario si ad suæ civitatis li„ mites revertitur, jure fugisse a sua civita„ te asseratur.

Nisi intolerabilis sævitia) „ Immo cum jus „ vitæ, & necis in captum competat, frustra „ de sævitia quæritur; quanquam merito le„ gibus Romanorum remedia quædam servis „ indulta fuerint, de quibus vide *l. 2. c. 5. §.* „ *29. & l. 3. c. 7. §. 3. & §. præced. n. 4.*

AD §. VIII.

AN, *& quatenus nati ex servis domino teneantur interno jure*) „ Equidem *jure gentium* „ licentiam lædendi hostem, & captos, et- 1

„ iam

„ jam extensam esse ad natos, statuit *d. c.* 5. §. 29. & supra *l.* 3. *c.* 7. §. 5. Rationem hanc dedit, quia si victores suo jure uterentur, & captos necarent, nasciturі non fuissent, *d. c.* 7. §. 5. At *jure naturæ* (nam id intelligit per justitiam internam) natos non fieri servos, ait, nisi 1. ob delictum parentum, 2. si aliter educari non possunt; adeoque 3. non pro debito civitatis, nisi aut parentum consensus accedat, aut alendi necessitas; aut ipsis alimenta a civitate præstita sint: tunc enim fieri servos ad modum alimentorum.

„ Nos veram rationem cur jure naturæ quoque liberi captorum servi fiant, explicavimus *a.c.* 5. §. 29. & *d. c.* 7. §. 5. quia quod ex re mea nascitur, naturali ratione meum est.

Pœnam mortis erant commeriti) „ Vide 2 *Gron. h.* At nullius momenti hæc est ratio. Nam cum pœna saltem suos teneat Auctores, liberi ob delictum parentum puniri non possunt. Vera igitur ratio cur liberi sequantur conditionem matris servæ, in eo consistit, quod partus sit pars viscerum ancillæ, quæ serva est.

In servitutem vendere possunt] „ At jus vitæ, & necis, in emtorem non transfertur. Immo vere servi non sunt, quia restitutis alimentis liberantur. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 5. §. 27. *seq.*

In Cananæorum posteros) „ Ex hac ipsa Creatoris lege apparet, liberos sequi conditionem parentis.

2 *Qui jam nati erant, ut pars civitatis obligari poterant*), „ Immo non fidejussionis quodam jure obligantur, uti Auctor putat. *Vid. supr.* §. 2 *pr.* Sed quia probant factum principis, ejusque injuriam defendunt, & defendere tenentur.

At in nondum natis non videtur sufficere hæc causa) „ Quia fidejussores esse non possunt qui nondum existunt.

Sed alia requiri) „ Vera ratio est, quod portio sint corporis materni, quod totum alterius potestati subest.

Aut ex consensu parentum expresso, accedente alendi necessitate) „ Si aliter ali non possit; tunc enim operæ filiorum quoque obligari a patre possunt. At verius est, magistratus officium supplere huic necessitati debere: de quo plenius egimus *l.* 2. *c.* 5. §. 5. & 7.

Idque etiam in perpetuum) „ Immo nulla proportio esset inter alimenta, & operas perpetuas. Dixi jam deficiente cura patris succedere officium magistratus.

Aut ex ipsa alimentorum præstatione) „ Si in familia domini partus servilis nascitur, eique a domino alimenta præstantur, tunc partum fieri servum, putat, ex ipsa alimentatione. Nos diximus, partum talem servum fieri etiam ante alimentationem in ipso momento nativitatis, quia pars est corporis servilis.

Usque dum operæ totum, quod impensum est, expunxerint] „ Nullus hujus rei foret exitus; nam singulorum dierum & operæ, & alimenta notari, conferri, & compensari deberent.

Si quid ultra juris in hos domino datur) „ Uti inter gentes datur jus in vitam, & res eorum, qui ex servis nati sunt.

Ex lege civili) „ Immo juri gentium voluntario id tribuit supra *l.* 3. *c* 7 §. 1. *Add.* 2. *c.* 5. §. 28. Neutrum tamen verum est: sequitur hoc jus ab ipsa natura.

A D §. IX.

QUAS *apud gentes*) „ Ut Mahumetanos, & Christianos. *Vid. l.* 3. *c.* 7. §. *fin.* & *infr. c.* 21. §. 23. 1

Optimum erit permutari captivos) „ Germ. *auswechseln* Gall *echanger*. Quod olim quoque factum legimus. *Vid. Cic.* 1. *off.* 13. & *pro Sexto c* 59. *Gell. l.* 7. *c.* 18.

Dimitti pretio non iniquo] „ De redemtione captivorum late egimus in allegatis modo locis.

Non ultra intendi debere, quam deducto ne egeat captus rebus necessariis) „ Immo hoc dependet ab arbitrio victoris: nam cum plenum jus in res, ac personas capti acquirat, pro lubitu suo pretium redemtionis illius juris statuere potest.

Qui suo facto proprio in debitum inciderunt) Respicit Auctor ad executiones, quæ hodie fieri solent salvis eis, quæ necessaria sunt. At id meri juris civilis est. *Conf. l.* 6. *ff. Cess. bon.* & *Laut. eod. tit.*

Pactis, aut moribus) „ Quod Gallis *Cartel* vocatur.

Nunc inter milites menstruo stipendio] „ *Eines Monaths Aefoldung.*

Quin crediderit] „ Sed contrarium asserebant hostes: adeoque non ex justitia causæ hæc dependent. 2

Parcendum existimabat eorum libertati, quos probabiles causæ, &c.) „ Generosi animi indicia hæc sunt; at non necessitatis.

CAPUT

CAPUT XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. *Quatenus justitia interna permittat imperium acquiri.*
II. *Laudabile esse hoc jure in victos abstinere.*
III. *Sive eos miscendo victoribus:*
IV. *Sive relinquendo imperium his, qui habuerant,*
V. *Interdum impositis præsidiis:*
VI. *Aut tributis etiam, & similibus oneribus:*
VII. *Utilitas ab hac moderatione indicatur.*
VIII. *Exempla: & de mutata forma reipublicæ apud victos.*
IX. *Imperium si assumendum sit, recte partem ejus victis relinqui.*
X. *Aut certe libertatem aliquam.*
XI. *Præcipue in religione.*
XII. *Saltem victos clementer haberi oportere: & cur?*

+ I. QUæ + in singulos aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas; *a* + tanto magis in populos, aut [1] in populorum partes, + quanto in multos insignior est & injuria, + & beneficentia. + Justo bello ut alia acquiri possunt, + ita & [2] jus imperantis in populum, + & jus, quod in imperio habet ipse populus: sed nempe + quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. + Quibus addenda est causa vitandi periculi summi. + Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur, + quæ tamen ipsa tum in pace constituenda, + tum in utendo victoria + maxime spectanda est. + Nam cætera est ut remittantur ex misericordia: + in publico autem periculo, [3] quæ modum excedit securitas, immisericordia est. Isocrates *b* ad Philippum: *τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαρκέσει κρατεῖν, ὅσον ἐν ἀσφαλείᾳ κατασχεῖν τὴν σαυτοῦ χώραν. barbari hactenus edomandi sunt, quantum satis erit ut tuam regionem in tuto colloces.*

a Vid. l. de jure belli num. 38. & 59.

b Epist. 11. pag. 409. A. Edit. H. Steph.

+ II. [4] Crispus Sallustius *c* de Romanis veteribus: *majores nostri religiosissimi mortales + nihil victis eripiebant, + præter injuriæ licentiam.* Digna quæ a Christiano diceretur sententia: quicum illud ejusdem *d* convenit: *sapientes + pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otii sustentant.* Aristoteles non semel *e* dixerat, *πόλεμον εἶναι εἰρήνης χάριν, ἀσχολίαν δὲ σχολῆς. bellum*

c Catilin. Bell. c. 12.

d De Rep. ordin. fragm. VI. 40 p. 118 Ed. Wass.

e De Rep. V. 1. c. 14. & 15. & X. Ethic. Nic. c. 7.

GRONOVII.

1 *In populorum partes*) Aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas.

2 *Jus imperantis*) Et principis, & quod sibi populus reservavit. (Ut, exempli gratia, si comitia, si ordines, si privilegia) illo potest uti victor, huic detrahere, & id imminuere, quatenus tamen, &c.

3 *Quæ modum excedit securitas*) Si non peccavit quidem aliquid insigniter, neque debet, sed tamen salvus esse victor non potest, aut non stabile imperium acquisitum, nisi duriter victos tractet: hoc casu si misericors est victor, in suos, & se immisericors est. Cato apud *Sallustium*: *Hic mihi aliquis misericordiam, & mansuetudinem nominat*, &c. Bell. Catill. cap. 52.

4 *Præter injuria*) Præterquam facultatem nocendi, qua per lasciviam male usi fuerant.

lum pacis, & negotium otii causa institutum. Nec aliud vult Cicero, cujus hoc est sanctissimum *a* effatum: *bellum ita suscipiatur, ut nihil aliud nisi pax quæsita videatur*. Ejusdem & hoc *b* simile: *sic suscipienda bella sunt ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur*.

2. Nihil hæc distant ab his, quæ nos docent + veræ religionis *c* theologi, finem belli esse amovere ea, quæ pacem perturbant. Ante Nini tempora, ut ex *d* Trogo alibi dicere cœpimus, fines imperii [a] tueri magis, quam proferre, mos erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur: reges non imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, contentique victoria imperio abstinebant: quo nos retrahit quantum potest Augustinus, cum *e* ait: *videant tamen ne forte non pertineat ad viros bonos* [b] *gaudere de imperii latitudine*. qui & hoc addit: *felicitas major est vicinum bonum habere concordem, quam vicinum malum subjugare bellantem*. Adde quod in ipsis Ammonitis propheta *f* Amosus severe reprehendit hoc studium proferendorum per arma finium.

III. Ad hoc antiquæ innocentiæ exemplar proxime accessit veterum Romanorum + prudens modestia: *Quod hodie esset imperium*, ait *g* Seneca, *nisi salubris providentia victos permiscuisset victoribus? Conditor noster Romulus*, ait apud *h* Tacitum Claudius, *tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, + deinde cives habuerit*: addit, exitio Lacedæmoniis, & Atheniensibus nihil aliud fuisse, quam quod victos + pro alienigenis arcebant. Livius rem Romanam auctam *i* dicit hostibus in civitatem recipiendis. Exempla exstant in historiis + Sabinorum, + Albanorum, + Latinorum, deinde aliorum ex Italia: donec postremo *k* Cæsar *Gallos in triumphum duxit, idem in curiam*. Cerialis in oratione ad Gallos, quæ apud *l* Tacitum: *ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: ipsi has, aliasque provincias regitis. nihil separatum, clausumve*. Et mox: *proinde pacem, & vitam, quam victi, victoresque eodem jure obtinemus, amate, colite*. Tandem, [5] quod mirandum maxime, in orbe Romano qui sunt, + ex constitutione Imperatoris [6] Antonini cives Romani effecti sunt, quæ

a De off. I. 23.
b Ibid. c. 11.
c Th. 2. 2. q. 40. art. 1. ad 3. Vid. Mat. de bellis sec. requis. q. 7.
d Justin. I. 1.
e De Civ. Dei lib. IV. 15.
f Cap. 1. v. 13.
g L. II. de Ira, c. 34.
h Ann. XI. 24.
i Libro VIII. c. 13.
k Suet. in Cæs. c. 80.
l Histor. IV. 74.

GROTII.

a *Tueri magis, quam proferre*) Alexander Imperator Artaxerxi Persæ; *δεῖν μένειν τε αὐτὸν ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ μὴ καινοτομεῖν, μηδὲ ματαίαις ἐλπίσιν αἰωρούμενον μέγαν ἐγείρειν πόλεμον· ἀγαπητῶς δ' ἕκαστον ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ·* *manendum cuique intra suos fines nihil novando, neque debere quemquam incerta spe sublatum bella incipere, sed suo esse contentum*: (Habet hoc Auctor noster ex HERODIANO, libro VI. cap. 2. nu. 9. Ed. *Boecleri* ubi, ut & in aliis Editionibus, legitur; *ἐν τοῖς τῶν ἰδίων ὅροις*: neque necesse est emendare: *ἐν τοῖς ἰδίοις*, ut facit Auctor noster, sive ex incogitantia, sive data opera. J. B.

b *Gaudere de imperii latitudine*) Vide *Cyrillum* libro V. contra *Julianum*, reges Hebræos hoc nomine laudantem, quod suis contenti essent finibus. (Pag. 117. E. *Ed. Spanh.*)

GRONOVII.

5 *Quod mirandum maxime*) Meo judicio valde reprehendendum, & perinde æstimandum, ac si quis omnes rusticos declaret nobiles. Eo dono non provinciales civium honorem consecuti sunt, sed cives provincialium conditionem, ac vilitatem subierunt.

6 *Imperatoris Antonini*) Non *Marci* philosophi, non *Titi Pii*, laudatissimorum principum, sed *Bassiani Caracallæ*, qui Septimi Severi filius fuit, teterrimus parricida, & tyrannus perfidus, ut ostendit *Salmas.* ex *Dione*, de *Modo Us.* 855; additque, speciem quidem fuisse quasi peregrinis honorem haberet, sed revera id factum, ut plus e vectigalibus colligeret, quia

quæ verba sunt *a* Ulpiani. ex eo, ut *b* Modestinus ait, 7 ✦ Roma communis patria est. Et de ea Claudianus *c*:

> *Hujus pacificis debemus moribus omnes,*
> *Quod cuncti gens una sumus.*

IV. 1. Alia moderatæ victoriæ species est, ✦ victis aut regibus, aut populis relinquere quod habuerant imperium. Sic Hercules, Priami *d*

> *Hostis parvi victus lacrymis.*
> *Suscipe, dixit, rector habenas,*
> *Patrioque sede celsus solio:*
> *Sed sceptra fide meliore tene.*

Idem, *e* victo Neleo, filio ejus Nestori regnum permisit. Sic Persæ *f* reges victis regibus regnum relinquebant. Sic Cyrus *g* Armenio. [c] Sic Poro (aa) Alexander. Laudat hoc [d] Seneca *h nihil ex rege victo* ✦ *præter gloriam sumere*. Et *i* Polybius celebrat Antigoni bonitatem, qui cum Spartam haberet in potestate, reliquerit ipsis τὸ πάτριον πολίτευμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, *rempublicam majorum, ac libertatem:* quo ex facto ✦ maximas per Græciam laudes consecutus ibidem narratur.

2. Sic ✦ Cappadocibus permissum a Romanis, uti qua vellent [8] reipublicæ forma: ✦ & multi populi post bellum relicti liberi. *Carthago* ✦ *libera cum suis legibus est*, ajunt Rhodii *k* ad Romanos post bellum Punicum secundum. Pompejus τῶν αἰχμαλώτων ἐθνῶν τὰ μὲν αὐτόνομα ἠφίει, inquit *l* Appianus, *ex devictis gentibus* [e] *quasdam reliquit liberas*. Et Quintius Ætolis dicentibus pacem firmam esse non posse, *m* nisi Philippus Macedo regno pelleretur, dixit, sententiam eos dixisse immemores Romanorum moris

a L. in orbe 17. D. de stat. hom.
b L. Rom. 33. D. ad municip.
c In Sec. Consul. Stilic. vers. 154. 159.
d Sen. Troad. vers. 715. & seqq.
e Ælian. Var. Hist. IV. 5.
f Herod. lib. III. c. 15.
g Xenoph. Cyrop. l. III. c. 1.
h De Clem. 1. 21.
i L. v. 2. c. 9.
k Livius l. XXXVII. c. 54.
l Mithr. Bell. pag. 251.
m Liv. XXXIII. 11.

quia peregrini quædam non conferrent, quæ a civibus exigebantur. (Adde plene de hac Constitutione disputantem Illustr. EZECH. SPANHEMIUM, in Eruditissimis Dissertationibus, quibus *Orbis Romani* titulum præscripsit. J. B.)

7 *Roma communis*) Recte, sed non tantummodo ex eo. Poterat hoc dici, & eo titulo digna esse Roma, etiamsi non cives Romani dignitatem suam perdidissent, & omnium hominum discrimina turbata essent: quemadmodum jam Plinio sub Vespasiano dicitur Italia omnium terrarum alumna eadem, & parens, numine Deorum electa, &c. ut una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret libro 3. cap. 5. *Rutilius Numantianus* itiner. lib. 1. *Fecisti patriam diversis gentibus unam: Profuit injustis te dominante capi. Dumque offers victis proprii consortia juris, Urbem fecisti, quod prius orbis erat*. vers. 63. & seqq.

8 *Reipublica forma*) Cum Romani eos liberassent, maluerunt esse sub rege; itaque rex eis a S. P. Q. R. datus Ariobarzanes. Vide *Justin.* XXXVIII. 2.)

G R O T I I.

c *Sic Poro Alexander*) Pipinus Aistolfo Langobardo. (Vide EGINARD. de Vit. Carol. Magn. c. VI. pag. 39. 40. cum Notis ult. Editionis. J. B.

d *Seneca*) Totus locus dignus inspici; ubi & hoc egregie dictum: *hoc est etiam ex victoria sua triumphare, testarique, se nihil, quod dignum esset victore, apud victos invenisse*. Tigrani pars regni a Pompejo relicta. *Eutropius* VI. (c. 11.)

e *Quasdam reliquit liberas*) Earum ut noscatur conditio, vide *Polybium* excerptis legationum nu. 19. *Suetonium* in Cæsare, ubi de Gallia. (c. 25.) Habet & quædam *Guillimanus* non indigna lectu in rebus Helvetiorum, (libro 1. cap. 8.)

(aa) Vide QUINT. CURTIUM, lib. VIII. cap. 14. n. 45. ibique *Pitisci* notam 100. in Ed. 3. J. B.

ris, victis parcendi. addidit: *adversus victos mitissimum quemque maximum animum habere*. Apud *a* Tacitum est: *Zorsini victo nihil ereptum*.

V. Interdum + simul cum concessione imperii consultum victorum securitati. f 9 Sic a Quintio decretum, Corinthus redderetur Achæis, ut in Acrocorintho tamen præsidium esset: Chalcidem, ac Demetriadem retineri, donec cura de Antiocho decessisset.

VI. Tributorum quoque indictio sæpe non tamen ad factorum sumtuum restitutionem, quam + ad securitatem 10 & victoris, & victi, in posterum pertinet. Cicero *b* de Græcis: *simul illud Asia cogitet, nullam a se neque belli externi, neque discordiarum domesticarum calamitatem absuturam fuisse, si hoc imperio non teneatur: id autem imperium cum retineri sine vectigalibus nullo modo possit, æquo animo* 11 *parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat, atque otium*. Petilius Cerialis apud *c* Tacitum pro Romanis apud Ligonas, aliosque Gallos sic differit: *nos quanquam toties lacessiti jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt*. Eodem pertinent & alia, quæ expressimus *d* cum de inæquali fœdere ageremus, g tradere arma, classem, elephantos, non habere arcem, non exercitum.

VII. 1. Ut autem victis relinquatur suum imperium, non tantum humanitatis est, + sed sæpe & consilii. Inter Numæ instituta laudatur, *e* quod 12 a + Termini sacris omnem sanguinem abesse voluit: significans, + ad quietem, & certam pacem nihil utilius, quam suis se finibus tenere. Optime *f* Florus: *difficilius est provincias obtinere, quam facere: viribus parantur, jure retinentur*. cui non dissimile apud *g* Livium illud: *facilius parari singula, quam teneri universa*: & Augusti dictum *h* apud Plutarchum: 13 μεῖζον ἔργον τοῦ κτήσασθαι μεγάλην ἡγεμονίαν, τὸ διατάξαι τὴν ὑπάρχουσαν. Darii regis *i* legati Alexandro: *Periculosum est* 14 *peregrinum imperium: difficile est continere quod capere non possis.... Facilius est, quædam vincere, quam tueri: quam hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent*.

2. Quod h Calanus Indus, & ante eum Oebarus *k* Cyri amicus expli-

a Ann. XII. 19.
b L. 1. ad Qu. frat. ep. 1. nu. 11.
c Histor. IV. 74.
d Lib. II. c. 15. §. 7. n. 3. l. 1. c. 3. §. 21.
e Plutar. qu. Rom. 15. p. 267. C.
f Lib IV. c. 12. n. 39. & l. 11. c. 17.
g Libro XXXVII. c. 35.
h Apoph. thegm. p. 207. D.
i Curt. IV. 11.
k Apud Aristid. Orat. de Rom. tom. 1. pag. 353. 354.

GROTII.

f *Sic a Quintio decretum*) Remissum id tamen postea. *Polybius* excerptis legationum num. IX. *Plutarchus* Flaminio. (pag. 374.)

g *Tradere arma, classem*) Vide de Persis *Agathiam* libro IV. (c. 5.)

h *Calanus Indus*) Habet id *Plutarchus* Alexandro, (pag. 701. A.)

GRONOVII.

9 *A Quintio decretum*) *Livius* XXXIII. 31. Et tamen paullo post eodem annitente Quintio omnibus istis oppidis, quamvis maxime minante Antiocho, præsidia eduxerunt. *Liv.* 34. 51.

10 *Et victoris, & victi*) Ne ille metuat rebellionem, hic se præcipitet in priora mala, si nimis indultum sit.

11 *Parte aliqua suorum*) Laudanda Romanorum modestia, qui de regnis subactis alias urbes liberabant, aliis dimidium tributi, quod regibus erant soliti pendere, imperabant. *Livius* 45. 26. Illyriis eodem libro c. 18. & Macedonibus c. 29.

12 *A Termini sacris*) Quem Romanis finxerat Deum, ut eos doceret abstinere a movendis agrorum terminis, & sic minueret lites de finibus.

13 Μεῖζον ἔργον τοῦ) Parare magnum imperium non tanta res est, quanta, cum habeas, ordinare, ac componere.

14 *Peregrinum*) *Prægrave*. *Curt.* 4. 11. n. 8. 9.

explicabant [15] corii similitudine, quod alia parte se tollat simul aliam pede presseris: & T. Quintinius apud *a* Livium [i] comparatione testudinis, tutæ ad ictus ubi collecta in suum tegmen est, [16] obnoxiæ, atque infirmæ simul exseruerit sui partem. Plato III. de legibus *b* huc aptat Hesiodi dictum: *omni dimidium plus*. Et Appianus notat, *c* non paucos populos, qui sub Romano imperio esse vellent, ab ipsis ✝ repudiatos: ✝ aliis etiam reges datos. Scipione Africano judice *d*, jam suis temporibus tantum Roma possidebat, ut avidum esset quicquam ultra appetere: abunde felix si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Itaque & [17] lustri condendi carmen, quo Dii rogabantur ut res populi Romani meliores, ampliores que facerent, k ita emendavit, precatus ut eas pepetuo [18] incolumes servarent.

a Liv. l. xxxvi. 32. *b Pag. 690. E. Tom. II. Edit. H. Steph.* *c In Præfat.* *d Val. Max. iv. 1. n. 10.*

VIII. Lacedæmonii, & initio Athenienses, in captas civitates nullum sibi vindicabant imperium: ✝ tantum eas republica uti volebant ad suam accommodata, Lacedæmonii quidem [19] ✝ sub primorum potentia, Athenienses sub [20] arbitrio populi, ut *e* Thucydides, Isocrates *f*, Demosthenes *g* nos docent, ipse etiam Aristoteles quarti de republica capite XI. & quinti VII. Quod ipsum in comœdia sic notat *h* Heniochus illorum temporum scriptor:

e Thucyd. 1. c. 19. *f Isocr. Panath. pag. 243. D. Ed. H. Steph.* *g Demosth. orat. de Chers. Diod. lib. xiii. & xv.* *h Apud Stob. Serm. 43.*

Γυναῖκε δ' αὐταῖς δύ' ἐπεράττετόν τινε,
Ἀεὶ συνοῦσαι· δημοκρατία θατέρᾳ
Ὄνομ' ἐστὶ, τῇ δ' ἀριστοκρατία θατέρᾳ,
Δι' ἃς πεπαρῳνήκασιν ἤδη πολλάκις.

Tum geminæ ad illas accesserunt mulieres,
Quæ cuncta conturbarunt: optimatitas
Est nomen alteri, alteri popularitas,
Quarum incitatu pridem [21] *externatæ fuerunt.*

Simile

GROTII.

i *Comparatione testudinis*) Plutarchus sic narrat: Ἀχαιοὺς σφετεριζομένους τὴν Ζακυνθίων νῆσον ἀποτρέπων ἔφη, κινδυνεύσειν, ἄν, ὥσπερ αἱ χελῶναι, πορρώτερω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοποννήσου προτείνωσι. *Achæos Zacynthum insulam appetentes cum dehortari vellet, dixit, periculum eos adituros, si testudinis more caput extra Peloponnesum exeruissent.* Vit. Flamin. pag. 378. D.)

k *Ita emendavit*) Utitur hac historia Claudianus Julianus consul in epistola ad Pupienum, & Balbinum. (*Capitolin.* in Maxim. & Balbin. cap. 17.) Imitatus Augustus, qui *Dione* narrante, ἔπαινον ἐφ' οἷς οὐκ ἠξίου ἕτερόν τι προσκατακτᾶσθαι, ἀλλ' ἀκριβῶς τοῖς ὑπάρχουσιν ἐδικαίου. *laudatus est quod nihil novi acquirere voluit, sed quæ jam habebantur sufficere est arbitratus.* (Libro LIII. pag. 692. *Ed. H. Steph.* ubi tamen verba prima aliter sese habent. Auctore nostro memoriter illa adserente. J. B.)

GRONOVII.

15 *Corii* Sicci nimirum, & durati.

16 *Obnoxiæ*) Expositæ injuriis.

17 *Lustri condendi*) Quum finiretur quinquennalis, aut anni, semestrisque census. *Sueton.* Octav. 97.

18 *Incolumes servarent*) Huc pertinet *Flori* votum circa Gracchanos, & cæteros tumultus, 3. 12.

19 *Sub primorum*) Aristocratia, vel potius Oligarchia.

20 *Arbitrio populi*) Democratia.

21 *Externatæ fuerunt*) *Ovidius* I. Met. 637. *seque externata refugit*. Et libro 11. 77. *Externata fugam frustra tentabat*

Simile est, quod Tacitus *a* ab Artabano narrat, Seleuciæ factum: *plebem primoribus tradidit*, inquit, *ex suo usu: nam populi imperium juxta libertatem, paucorum dominatio regiæ libidini propior est*. + Sed ejusmodi mutationes an ad victoris securitatem faciant, non est nostræ inspectionis.

IX. Si minus tutum sit omni in victos imperio abstinere, temperari tamen res potest, + ut aliquid imperii relinquatur ipsis, aut ipsorum regibus. Populi Romani consuetudinem vocat Tacitus, *b* ut haberet *instrumenta servitutis, & reges*: Eidem *c Antiochus inservientium regum ditissimus*, *βασιλεῖς Ῥωμαίων ὑπήκοοι*, (bb) in commentariis de Musonio: & apud Strabonem *d* circa finem libri sexti. Lucanus *e*,

Atque omnis [1] *Latio quæ servit purpura ferro.*

+ Sic [22] apud Judæos mansit sceptrum in Synedrio, etiam post confiscationem [23] Archelai. Evagoras Cypri rex, ut apud *f* Diodorum est, dicebat velle se Persæ obedire, + sed ut regem regi. Et *g* Dario victo aliquoties hanc conditionem ferebat Alexander, [m] ut ipse imperaret aliis, pareret Alexandro. Nos de modis miscendi imperii *h* diximus alibi. Quibusdam pars regni relicta, + sicut veteribus possessoribus agrorum pars.

X. Sed & cum omne imperium victis eripitur, + relinqui illis possunt circa res privatas, & publicas minores, [n] suæ leges, suique mores,

a Ann. VI. c. 42.
b Agric. c. 14.
c Hist. II. c. 81.
d Pag. 288. *Ed. Parif. Casaub.*
e Pharsal. VII. 228.
f Lib. XV. c. 9.
g Libro XVII. c. 14.
h Lib. I. cap. III. §. 17. *lib.* III. cap. VIII. 3.

GROTII.

1 *Latio quæ servit purpura ferro*) Vide Panegyricum Maximiano dictum (a *Claudian. Mamertino*, c. 10.)

m *Ut ipse imperaret aliis, pareret Alexandro*) Tales & olim in Italia reges sub aliorum regum imperiis: *Servius* ad X. Æneid. (vers. 655.) Sic apud *Æschylum* Persis: (pag. 126. *Ed. H. Steph.*

Βασιλῆς βασιλέως ὕποχοι μεγάλου·

Reges regis magni subiecti.

Sic & apud Turcas, teste *Leunclavio* libro XVIII.

n *Sua leges*) Philo legatione ad Cajum: *Σεβαστὸς ... τῆς βεβαιώσεως τῶν παρ' ἑκάστοις πατρίων, ἢ καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμέλειαν· Augustus non minus cura sua duxit custodiam legum propriarum cuique genti, quam Romanorum*, (pag. 1014. B Vide de hoc loco Ampliss. BYNCKERSHOEK. ad L. *Ἀξίωσις*, *D. De Leg.* pag. 90. J. B.

GRONOVII.

22 *Apud Judæos mansit sceptrum*) Valde quidem debile, si tamen sceptrum appellandum est: nam hac ratione omnes fere populi a Romanis subacti dicendi sunt retinuisse sceptrum. Facile enim hoc *illis* relinquebant, ut haberent instar senatus domestici, & apud judices gentiles certarent suis legibus. Videndus *Cicero* 2. in Verr. cap. 13. & lib. 6. ad Attic. epist. 1. & 2. At Judaicam gentem post Pompeji victoriam Mithridaticam, hoc est, 68. annis ante Archelaum relegatum, *elocatam*, (id est, stipendiariam, publicanisque traditam) & *servam* vocat *Cicero* pro Flacc. cap. 28. Nec profecto post hunc casum Archelai sceptrum apud eos manere debuit, quum jam adesset Messias rex æternus.

23 *Archelai*) Herodis Magni filii, & successoris, quo Viennam in Gallia relegato, rebusque ejus in fiscum Augusti Cæsaris redactis Judæa desiit habere regem, aut ethnarcham, & provincia facta est.

(bb) Intelligit Auctor noster *τὰ Ἀπομνημονεύματα Μουσωνίου τοῦ φιλοσόφου*, scripta a *Pollione*; de quibus SUIDAS, voce Πωλίων. Vide JONSIUM, *De Scriptoribus Hist. Philos.* III. 7. Unde autem petitum sit fragmentum illius Operis, in quo verba ab Auctore nostro adlata exstant, quum hactenus ignorassem, reperi forte apud STOBÆUM, *Serm.* XLVI. pag. 336. *init.* ubi refertur egregia oratio *Musonii* ad Regem quemdam *Syriæ*. Et quamvis neque heic, nec alibi, in illis Collectaneis, quod quidem sciam, dicta *Musonii*, tamquam e Commentariis *Pollionis*, laudentur; merito tamen inde petita conjicit noster. J. B.

GRO-

res, & magistratus. Sic in Bithynia proconsulari provincia Apamæa civitas privilegium habuit o + suo arbitrio rempublicam administrandi, ut *a* Plinii epistolæ nos docent, & *b* alibi, Bithynis sui magistratus, suus senatus. Sic & in Ponto *c* Amisenorum civitas legibus suis utebatur Luculli (cc) beneficio. Gotthi victis Romanis leges reliquerunt Romanas.

XI. 1. Hujus indulgentiæ pars est, p + avitæ religionis usum victis 24 + nisi persuasis non eripere: quod ut victis pergratum, ita victori innoxium probat Agrippa oratione ad Cajum, quam *d* Philo recitat in legationis suæ renunciatione. Et apud Josephum, tum ipse *e* Josephus, tum Titus *f* Imperator rebellibus Hierosolymitis objiciunt, quod Romanorum beneficio sacris suis tanto cum jure uterentur, + ut templo alienigenas arcere possent, etiam capitis periculo.

2. At si falsa apud victos religio, + ne vera opprimatur, recte curabit victor: quod Constantinus fecit fractis Licinii partibus, & post eum Franci, aliique reges.

+ XII. 1. Postrema cautio hæc est, ut + in imperio etiam plenissimo, & quasi herili, victi clementer habeantur, & ita ut 25 eorum utilitates cum victoris utilitatibus socientur. Cyrus *g* victos Assyrios jubebat bono esse animo: eandem ipsorum sortem fore, quæ fuisset, mutato tantum rege: mansuras ipsis domos, agros, jus in uxores, in liberos, ut fuisset hactenus; quin si quis injuriam ipsis faceret, se, ac suos vindices fore. Apud Sallustium *h* legimus: *populo Romano melius visum amicos, quam servos quærere: tutiusque rati* q *volentibus, quem coactis imperitare*. Britanni temporibus *i* Taciti delectum, ac tributa, & injuncta imperii munera impigre obibant, + si injuriæ abessent: has ægre tolerabant: jam domiti ut parerent, nondum ut servirent.

a Lib. x. epist. 5
b Ibid. epist. 84. 113.
c Idem; ibid. ep. 93. 111.
d Pag. 1032. *& seqq.*
e Bell. Jud. v. 9. 4. VI. 2. 1. *divis. Hudson.*
f Ibid VI. 2. 4.
g Xen. de Cyri inst. l. IV. *c.* 4. *n.* 3.
h Jugurth. Bell. cap. 109.
i Vit. Agr. c. 13.

2. Priver-

GROTII.

o *Suo arbitrio rempublicam administrandi*) Vide epist. XCIII. *Plinii*, & sequentem Trajani libro x. Sinope sub Persis rempublicam habebat popularem. *Appianus* Mithridaticis. (pag. 228.) Talis apud Græcos sub Romanis umbra libertatis. Unde *Ciceronem* libro VI. ad Atticum, epist. 1. *Plinium* libro VIII. epist. 24. Evocari ex insula Cyprios non licebat. *Cicero* ad Atticum V. 21. (De *Amiso*, non de *Sinope*, loquitur *Appianus*, ut inspicienti patebit. J. B.)

p *Avitæ religionis usum*) *Melius est, ibi aliquem Deum coli, quam nullum*; ut Severi verba modo diximus. Sic Gotthi apud *Procopium* Goth. II. (c. 6.) dicunt, se ad suam religionem adegisse neminem. (Quod de *Severo* dicit heic Auctor, retulit supra, ad cap. 12 §. 6. ex *Lampridio*, cap. 49. ubi paullo aliter verba habent. J. B.

q *Volentibus, quam coactis imperitare*) Lacedæmonii apud Thucydidem: νομίζομέν τε τὰς μεγάλας ἔχθρας μάλιστ' ἂν διαλύεσθαι βεβαίως, οὐκ ἢν ἀνταμυνόμενός τις καὶ ἐπικρατήσας τὰ πλείω τοῦ πολέμου, κατ' ἀνάγκην ὅρκοις ἐγκαταλαμβάνων, μὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ξυμβῇ, ἀλλ' ἢν παρὸν τὸ αὐτὸ δρᾶσαι, πρὸς τὸ ἐπιεικὲς καὶ ἀρετῇ αὐτὸν νικήσας παρὰ ἃ προσεδέχετο, μετρίως ξυναλλαγῇ· *sic existimamus, magnas inimicitias ita in firmam concordiam mutari, non si quis se ulciscens, & fortuna usus prosperiore necessitatem alteris imponat jurandi in leges inæquales, sed si cum id facere possit, æquitate usus non minore, quam in vincendo virtute, quam potest moderatissime rem transigat*. (Lib. IV. c. 19.)

GRONOVII:

24 *Nisi persuasis*) Nisi meliora docti ultro consentiant in veteres ritus abolendos.

25 *Eorum utilitates*) Ut victi, seu novi subjecti intelligant, idem sibi utile esse, quod ei, cui accesserunt,

(cc Id narrat APPIANUS, *De Bell. Mithrid.* pag. 228. *Ed. H. Steph.* J. B.

GRO-

a Livius lib. VIII. c. 21.
b Liv. lib. VIII. c. 13.
c Curt. l. VII. c. 8.
d Libro XIII. c. 19. p. 341. Edit. H. Steph.
e Annal. XII. 19.

2. Privernas ille in senatu Romano interrogatus, qualem ab ipsis pacem Romani expectandam haberent: *si bona dederitis*, ait *a*, *& fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam*: (dd) ratione addita: *ne credideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione*, 26 *cujus eum pœniteat, diutius, quam necesse sit, mansurum*. Sic Camillus dicebat, *b* firmissimum imperium esse, quo obedientes gaudeant. Scythæ *c* Alexandro: *inter dominum, & servum nulla amicitia*: + *etiam in pace*: 27 *belli tamen jura servantur*. Hermocrates apud *d* Diodorum: κάλλιόν ἐςι τῦ νικᾷν τὸ τὴν νίκην ἐνεγκεῖν ἀνθρωπίνως· *non tam vincere pulchrum, quam victoria clementer uti*. Salubris ad victoriæ usum *e* Taciti sententia: *bellorum egregii fines, quoties ignoscendo transigitur*. In Cæsaris Dictatoris (ee) epistola: *hæc nova sit ratio vincendi, ut misericordia, & liberalitate nos muniamus*.

GRONOVII.

26 *Cujus eum pœniteat*) Quare gravem, & duram experiatur.

27 *Belli tamen jura*) Servorum sunt erga dominos animi hostiles. *Festus*. Quos servi, tot hostes. *Seneca* epist. 47.

(dd) Non ipse Privernas Legatus hanc rationem addidit, sed *pars melior Senatus* ita responsum in meliorem partem interpretata est. J. B.

(ee) Epistola illa reperitur apud CICERONEM, libro IX. *ad Attic.* post ep. 8. J. B.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XV.

GROTIUS supra cap. VIII. docuit, *Jure gentium voluntario* introductum „ esse ut ipsa imperia occupari, & vi- „ ctori acquiri possint, etiam ex injusta „ causa, & ultra modum debiti, & pœnæ. „ Hanc licentiam temperat hoc capite „ §. 1. tum *ex jure naturæ* [Adde sup. „ c. 1. §. 1.) tum ex regulis charita- „ tis. *Vid.* §. 2. Indeque monet victores, „ ut abstineant ab illa licentia juris gen- „ tium, & ut potius misceant victores „ victis, *d. c.* 15. §. 3. vel relinquant „ imperium victis, §. 4. vel dent illis „ præsidia *d.* §. 4. *n.* 1. & §. 5. aut imponant tributum, §. 6. periculosam „ enim esse mutationem formæ, §. 7. & „ 8. Si tamen assumendum imperium „ præfata necessitas, & periculum jubeat, suadet ut vel pars eis relinquatur, §. 9. vel libertas aliqua, §. 10. „ præcipue intuitu religionis, §. 11. denique commendat clementiam, §. 12. „ Nostra principia vide supra *cap.* 8. „ *pag.* 106.

AD §. I.

QUÆ *in singulos*) „ Ab hoste captos; „ nam de illis egit capite præcedenti.

Tanto

Tanto magis in populos, aut in poplorum partes) „ Scilicet, bello victas.

Quanto in multos insignior est, & injuria) „ Major enim est injuria, quæ in plu- „ res committitur, quam quæ in singulos.

Et beneficentia) „ Qua pluribus benefa- „ cimus.

Justo bello) „ Diximus alibi, frustra de „ justitia belli inter gentes quæri in pro „ cessu bellico, quia utraque suam cau- „ sam justam esse contendit.

Ita & jus imperantis in populum) „ I. e. „ jus regis bello victi.

Et jus, quod in imperio habet ipse populus) „ Adeoque imperium ipsum, & om- „ nia jura publica. *Conf. L.* 3 *c.* 8. §. 1.

Quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus) „ Hunc „ perpetuum errorem Auctoris sæpius jam „ notavimus. Jure naturæ in hostem omnia „ licent, tum ex necessaria defensione, „ quia reparare injuriam nobis illatam te- „ netur; reparata autem non est quamdiu „ alter resistit, & res in pristinum securi- „ tatis statum restituta non est: tum in „ pœnam, quia omnis hostis, qui res no- „ stras rapit, qui cives nostros interfecit, „ &c. criminis reus est.

Quibus addenda est causa vitandi periculi summi) „ Immo futurum periculum, ejus- „ que metus, non jus dat auferendi impe- „ rii. Nos alibi exposuimus veram ratio- „ nem, cur imperia quoque bello quæri „ victori possint. *Vid. supr. c.* 8.

Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur) „ Vel allegari non solet.

Quæ tamen ipsa tum in pace constituenda) „ Victor enim in pace constituenda „ attentus esse debet, ne a victis immi- „ neat periculum.

Tum in utendo victoria] „ Si enim vi- „ cta civitas non peccavit aliquid insigni „ ter, sed tamen salvus esse victor non „ potest, aut non stabile imperium acqui- „ situm, nisi duriter victos tractet, hoc „ casu si misericors est victor, in suos, „ & se immisericors est. *Cato apud Sallust.* 32.

Maxime spectanda est) „ Nam securitas „ nostra finis tum pacis, tum victoriæ es- „ se debet.

Nam cætera) „ Forte vindicta ob dam- „ na data, &c.

In publico autem periculo quæ modum excedit securitas immisericordia est) „ Vi- „ ctor, qui bello quæsivit imperium, om- „ nia jura publica, & privata occupat, ac „ pro lubitu de iis disponere, civitatem „ destruere, singulos tamquam criminis re- „ os punire, nedum quovis modo securita- „ ti publicæ prospicere potest.

AD §. II.

„ AUCTOR exempla, & auctoritates „ veterum refert, quibus propagatio impe- „ riorum improbatur; at quo sensu id ad- „ mittendum sit, modo videbimus.

Nihil victis eripiebant præter injuriæ licentiam) „ I. e. securitati suæ saltem pro- „ spiciebant: at contrarium exempla primo- „ rum Romanorum docent; nam Alba di- „ ruta imperium Albanorum ad Romanos „ translatum legimus. *Liv. l.* 1. *c.* 29. Sic „ Sabini imperium suum dederunt Romanis. „ *Liv. l.* 1. *c.* 37. 1

Pacis causa bellum gerunt) „ Vide *supra* „ *l.* 1. *c.* 1. §. 1. & *l.* 3. *c.* 25. *per tot.*

Veræ religionis Theologi] „ Immo gen- „ tilium philosophi quoque id statuerunt: „ quod non pugnat cum occupatione impe- „ rii si hostis per ultimam victoriam in vi- „ ctoris potestatem pervenit. 2

AD §. III.

PRUDENS *modestia*) „ Si modestiam „ appellare licet quod hostibus imperium „ eripuerint, illudque cum civibus Romam „ transtulerint; uti exempla ante allega- „ vimus.

Deinde cives) „ Sed sublato imperio eo- „ rum.

Pro alienigenis arcebant) „ I. e. Quod „ indignos eos censerent jurium suæ civita- „ tis.

Sabinorum) „ *Liv. l.* 1. *c.* 37.

Albanorum) „ *Liv. l.* 1. *c.* 29.

Latinorum) „ *Liv. l.* 8. *c.* 13. & 14.

Ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt) „ *L.* 19. *ff. stat. hom.* Antoninus Pius jus Romanæ civita- „ tis prius ab unoquoque subjectorum peti- „ tum, & taliter ex iis, qui vocantur pe- „ regrini, ad Romanam ingenuitatem dedu- „ cens, hoc ille omnibus in commune sub- „ jectis donavit. *Nov.* 78. *c.* 5. Nam mul-

„ ta

„ ta erant beneficia, quæ solis civibus Romanis propria erant, ut jus patriæ potestatis, &c. quæ Antoninus etiam extraneis, i e. in provinciæ formam redactis communicavit, ita ut hi quoque testamenta condere, nuptias contrahere potuerint. Vid. Rutilii Numantiani versus apud Gron. *h.* Conf. *Lips. de magnit. Rom. L. 1. c. 7.*

Roma communis patria) „ *L. 33. ff. ad Mun.* Jam olim, & ab antiquis temporibus ita vocata fuit. *Liv. l. 3. c. 66. & l. 23. c. 5. Plin. l. 3. c. 5.* Quo autem sensu id accipi debeat, explicavi in *Jure meo controverso civili tit. de judic. q. 9.*

A D §. IV.

VICTIS *aut regibus, aut populis relinquere Imperium*) „ Hoc ad prudentiæ regulas, vel humanitatis præcepta pertinet. Jure naturæ enim per ultimam victoriam omne jus in victorem transfertur, ita ut de victus hostibus, eorumque jure dispone pro lubitu possit.

Præter gloriam) „ Similia lege apud *Justin. l. 2. c. 3. l. 15. c. 1. & 2. l. 31. cap. 8.* Cramer. *hor. subces. cent. 1. c. 78.*

Maximas per Græciam laudes) „ Intererat autem Antigoni, Græcorum sibi conciliare amicitiam.

Cappadocibus) „ Maluerunt autem esse sub rege, itaque Rex eis a Romanis datus est Ariobarzanes.

Et multi populi post bellum relicti liberi) „ Exempla late cumulavit B. Parens in tract. de Autonomia juris gentium *c. 15. & seq.* & in quo libertas illa publica consistat, explicat *d. c. 15. §. 3. seq.*

Libera cum suis legibus est) „ Nam proprie libertas publica intelligitur, si cives provinciæ devictæ suis legibus vivere & quod e re suæ provinciæ est, decernere possunt, *dict. tract. de Autonomia, &c. c. 15. § 3 & c. 4. §. 7. seq.*

A D §. V.

SIMUL *cum concessione imperii consultum victorum securitati*) „ Hæc dependent a pacto cum victis inito, vel a regulis prudentiæ: victi post ultimam victoriam quasvis legem accipere tenentur.

A D §. VI.

AD *securitatem & victoris, & victi, in posterum pertinet*) „ *Vid. Gron. h.* Equidem imperium victis relinqui sub onere tributi potest. Hoc vero dependet ex arbitrio bellum gerentium, quamdiu bellum durat; at si per ultimam victoriam imperium quæsitum est, ex arbitrio victoris. Exempla regnorum, quæ tributum solverunt, vide supra *L. 1. c. 3. §. 22.* & apud Schult. in tractatu *de Polonia nunquam tributaria*. Conf. *Liv. 45. c. 18. 26. & 29.* Unde apparet, neque ad Factorum sumtuum restitutionem, neque ad securitatem victoris vel victi id pertinere, sed totam rem dependere vel a consensu partium, vel a lege victoris.

A D §. VII.

SED *& sæpe consilii*) „ Quia magna imperia sæpe mole sua ruunt. Sed hæc ad prudentiæ regulas, non ad jus naturæ pertinent.

Termini sacris) „ *Vid. Gron. h.* Sed hoc ad fines privatorum, non imperiorum pertinet:

Ad quietem, & certam pacem nihil utilius, quam suis se finibus tenere) „ Diximus, institutum hoc non pertinere ad fines gentium devictarum. Nam si hæ gentes nostro imperio subjiciuntur, fines illi justo titulo nostri fiunt.

Repudiatos) „ Quia bella inde sibi oritura providebant, adeoque utile ipsis non videbatur, oblata imperia recipere.

Aliis etiam reges datos) „ Sub inæquali fœdere, de quo supra *l 1. c. 3. §. 21. l. 2. c. 15. §. 7. n. 3.*

A D §. XIII.

TANTUM *eas republica uti volebant ad suam accommodata*] „ I. e. ne regibus se submitterent, quos tyrannos vocabant.

Sub primorum potentia) „ *Vid. Gron. h.* Ita enim devictis Athenis imponunt continuo 30. rectores excussa plebis potestate. *Just. 5. 8.*

Sed ejusmodi mutationes an ad victoris se-

curitatem faciant, &c.] „ Neque hæc tra-
„ ctatio ad juris prudentiam, sed ad poli-
„ ticam pertinet. Nos quærimus, quid in
„ populum devictum liceat, non quid uti-
„ le sit in eum statuere. Victor igitur
„ jure naturæ quasvis leges victo imponere,
„ adeoque & formam imperii mutare pot-
„ est.

AD §. IX.

Ut aliquid imperii relinquatur ipsis, aut ipsorum regibus) „ Hoc itidem depen-
„ det vel ex pacto partium, vel ex lege
„ victoris: *priori* casu prout partes de suo
„ jure disponunt, ita jus est; *posteriori* ca-
„ su victo nil nisi obsequii gloria relicta
„ est.

Sic apud Judæos) „ Late statum Judæo-
„ rum sub Romanis exposuimus supra *l.* 1.
„ *c.* 4. §. 7. ubi dictum est, sceptrum Judæ
„ post Herodem omnino ablatum, & Hero-
„ di alium Judæ regem non successisse.
„ Nec Archelaum vere regem fuisse Conf.
„ *B. Par. Autonom. jur. gent. c.* 11. §.
„ 5. *seq.*

Sed ut regem regi) „ Persæ, quia reges
„ illis serviebant, reges regum vocari sole-
„ bant. *Marcel.* 17. 10. & *l.* 19. 4.

Sicut veteribus possessoribus agrorum pars)
„ Vid. L. 2. *c.* 8. §. 3. & *c.* 13. §.
„ 4. *n.* 4.

AD §. X.

RELINQUI *illis possunt circa res privatas, & publicas minores*) „ Civitas libe-
„ ra bello victa fit membrum immediatum
„ civitatis victricis, eoque imperium ejus
„ definit: neque consors est jurium imperii,
„ aut comitiorum; sed sequitur arbitrium
„ victoris, qui vel novas leges civitati
„ dare, vel eas, quas habet, ei relinquere
„ potest.

Suo arbitrio rempublicam administrandi)
„ plenius hæc omnia illustravit *B. Parens*
„ *de Autonom. juris gentium cap.* 13. & 14.

AD §. XI.

AVITÆ *religionis usum*) „ Immo victor
„ cultum publicum mutare potest, ac pro-
„ hibere ne avita religione publice utantur.
„ Nam omnia jura publica, adeoque etiam
„ jura circa sacra victori acquiruntur.

Nisi persuasis) *Vid. Gron. h.* Dixi, in
„ genere licere religionis usum publicum
„ eripere victis.

Ut templo alienigenas arcere possent etiam capitis periculo) „ Insigne hoc privilegium
„ fuit Ecclesiç, eoque majus, quia ipsi quo-
„ que Romanorum subditi sub ea lege non
„ intrandi templum comprehendebantur.

Ne vera opprimatur, recte curabit victor]
„ dictum jam est, id dependere ab arbi-
„ trio victoris.

AD §. XII.

AUCTOR denuo commendat elemen-
„ tiam in victos, quibus adde ea, quç *l.*
„ 3. *c.* 10. §. 1. & *c.* 11. *per tot.* & §. 7.
„ *n.* 1. *c.* 12. *per tot.* & §. 8. *c.* 13. §. 4.
„ *c.* 14. *per tot.* & §. 3. & 4. hanc in
„ rem dicta sunt.

In imperio plenissimo, & quasi herili)
„ I. e. ubi imperium est in patrimonio
„ victoris.

Si injuriæ abessent) „ Quas ex querelis
„ Britannorum recenset *Tacitus d. l. c.* 15.

Etiam in pace belli tamen jure servantur) „ Atque hoc jure nititur jus postlimi-
„ nii ubi servus etiam in pace ad suos re-
„ versus pristina recipit jura. *Vid. supra*
„ *cap.* 9.

CAPUT XVI.

Temperamentum circa ea, quæ jure gentium postliminio carent.

I. *Internam justitiam exigere, ut reddantur quæ hostis noster alii injusto bello eripuit.*
II. *Exempla.*
III. *An quid deduci possit.*
IV. *Etiam populos subditos, aut populorum partes reddendas his, quorum fuerant, si ab hoste injuste occupati sint.*
V. *Quo tempore obligatio reddendi extinguatur.*
VI. *Quid faciendum in dubia causa*

+ I. 1. + QUousque + ex bello justo res capientium fiant, diximus supra; [1] + quibus de rebus deducenda sunt quæ recipiuntur postliminii jure. + sunt enim hæc [2] pro non captis. At + quæ bello injusto quæruntur, + restituenda diximus, nec ab iis tantum, qui ceperunt, + sed & ab aliis, ad quos res quoquo modo pervenit: + nemo enim plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habuit, ajunt + juris *a* Romani auctores; quod + Seneca *b* breviter explicat, *nemo potest quod non habet dare*. [3] + Dominium internum non habuit qui primo cepit: + quare nec illud habebit [4] qui causam ab ipso obtinet: + dominium ergo secundus, aut tertius possessor accepit, + quod docendi causa externum vocamus, id est, [5] commodum hoc, [6] + ut ubique judiciaria auctoritate, ac manu, pro domino tuendus sit: + quo tamen si utatur adversus eum, cui res malo facto erepta est, + faciet non probe.

2. Nam quod de servo, *c* qui a latronibus captus mox [7] ad hostes pervenerat, + responderunt [8] jurisconsulti nobiles, verum esse, eum subreptum esse, + nec quod hostium fuisset, + aut postliminio rediisset, + ei rei [9] impedimento esse, + idem ex naturali jure respondendum est de eo, qui bello injusto captus, mox bello justo, + aut alia ratione in alterius venit potestatem: *d* + nam in jure interno + bellum injustum latrocinio nihil distat.

a L. 27. §.1. D. de nox. act. l. 20. D. de acq. rer. dom.
b Lib. v. de benef. c. 12.
c L. 27. D. de capt.
d Ægid. Regius de act. supern. disp. 31. dub. 7. n. 122.

GRONOVII.

1 QUibus de rebus) A quibus excipienda, quæ in patrios fines reversa pristinum statum recuperant.

2 Pro non captis) Fingit enim postliminium, eas res nunquam in potestate hostium fuisse.

3 Dominium internum) In jure naturæ, ac civili fundatum.

4 Qui causam ab ipso) Jus suum derivat.

5 Commodum hoc) Hac parte, vel ad hoc.

6 Ut ubique judiciaria) Ut qui possidet rem armis captam, sive ceperit ipse, a capiente bono modo nactus sit, quocumque veniat, quemcumque apud judicem ea de re compelletur, vincat, & non modo sententia judicis, sed & vi lictorum, aut militum, in ea possessione defendatur.

7 Ad hostes) Quibus victis venum ierat.

8 Jurisconsulti nobiles) Labeo, Ofilius, Trebatius.

9 Impedimento esse) Adeo ut usucapi ab emtore non possit.

GRO:

stat. Atque in hanc sententiam ex facto consultus *a* respondit [a] Gregorius Neocæsariensis, + cum Pontici quidam res civium a barbaris captas recepissent. *a Can. x.*

II. 1. + Reddendæ ergo res tales his, quibus fuerant ereptæ; + quod & factum sæpe videmus. Livius *b* cum retulisset a L. Lucretio Tricipitino victos Volscos, & Æquos, + expositam, ait, in campo [10] Martio prædam, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret. Idem *c* cum narrasset, Volscos a Posthumio dictatore fusos: *prædæ pars sua* [11] *cognoscentibus Latinis, atque Hernicis reddita: partem sub hasta dictator vendidit*. Alibi *d biduum ad recognoscendas res datum dominis*. Idem *e* ubi Samnitium de (aa) Campanis victoriam narraverat, *quod lætissimum victoribus fuit, captivorum recepta septem millia, & quadringenti: præda ingens sociorum:* [12] *accitique edicto domini ad res suas noscendas, recipiendasque præstituta die*. Mox *f* simile recitat factum Romanorum: *Samnites Interamnam coloniam Romanorum occupare conati urbem non tenuerunt: agros depopulati cum prædam aliam inde mixtam hominum, atque pecudum, colonosque captos agerent, in victorem incidunt consulem ab Luceria redeuntem, nec prædam solum amittunt, sed ipsi longo, ac impedito agmine incompositi cæduntur. Consul Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas, recipiendasque convocatis, exercitu ibi relicto, comitiorum causa Romam est profectus*. Alibi *g* de præda agens, quam ad Ilipam Lusitaniæ urbem Cornelius Scipio ceperat, sic ait idem scriptor: *ea omnis ante urbem exposita est, potestasque dominis res suas cognoscendi facta: cætera vendenda quæstori data: quod inde effectum est, militi divisum*. Post pugnam T. Gracchi ad Beneventum: *præda omnis, præterquam hominum captivorum, militi concessa est, & pecus exceptum est, quod intra triginta dies domini cognovissent*, eodem *h* Livio auctore.

b Libro III. *c.* 10. *c Libro* IV. *c.* 2. *d Lib.* V. *c.* 16. *e Lib.* X. *c.* 20. *f Cap.* 36. *g Libro* XXXV. *c.* 1. *h Libro* XXIV. *c.* 16.

2 De [13] L. Æmilio Gallorum victore *i* Polybius τὴν λείαν ἀπέδωκε τοῖς προσήκουσι, *prædam iis reddidit, a quibus abacta fuerat*. [b] + Idem fecisse Scipionem, *k* Plutarchus, & *l* Appianus narrant, cum Carthagine capta multa ibi invenisset + donaria, quæ e Siciliæ urbibus, & aliunde Pœni eo advexerant. Cicero *m* Verrina de jurisdictione Siciliensi: *oppidum Himeram Carthaginienses quondam ceperant, quod fuerat imprimis Siciliæ clarum*,

i Hist. l. II. *c.* 31. *k Plut. apoph. p.* 200. *B. l Bell. Pun. pag.* 83. *Ed. H. Steph. m In Verr.* II. 35.

GROTII.

a *Gregorius Neocæsariensis*) Sequuntur *Petr.* de potestate principis c. 3. quæst. 4. *Bruningius* de homagiis concl. 241.

b *Idem fecisse Scipionem, Plutarchus, & Appianus narrant*) Etiam *Diodorus Siculus* excerptis Peirescianis, (pag. 345.) Et Valerius Maximus libro v. cap. 1. num. 6. *Africani quoque posterioris humanitas speciosa, lateque patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ civitates literas misit, ut ornamenta templorum suorum Pœnis rapta per legatos recuperarent, inque pristinis sedibus reponenda curarent.*

GRONOVII.

10 *Martio prædam*) Hostibus, qui eam per incursionem in Rom. ac sociorum fines egerant, ereptam.

11 *Cognoscentibus*) Quod privati, quibus ablatum erat, suum fuisse ostendere poterant, & se pro suo nosse fidem faciebant.

12 *Accitique edicto*) Affixis in publicis tabellis, vel libellis.

13 *L. Æmilio*) Papo. *Flor.* 2. 4.

(aa) Immo *Romanorum de Samnitibus*, qui agrum *Campanorum* populabantur. Inspice locum a me in ora libri distincte designatum. J. B.

rum, & ornatum. Scipio, qui hoc [14] *dignum populo Romano arbitraretur, bello confecto socios sua per nostram victoriam recuperare, Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curavit.* Idem late satis id ipsum Scipionis factum prosequitur Verrina [15] de signis. + Rhodii *a* naves quatuor Atheniensium captas a Macedonibus, recuperatasque Atheniensibus reddiderunt. Sic Phaneas Ætolus + restitui Ætolis æquum censebat quæ ante bellum habuissent. *b* + Nec negabat T. Quinctius, [c] si de urbibus bello captis ageretur, & societatis leges non rupissent Ætoli. Etiam bona *c* olim consecrata Ephesi, [16] quæ reges sua fecerant, Romani in veterem statum restituerunt.

III. 1. Quod si [17] commercio res talis ad aliquem pervenerit, + poteritne is ei, cui res fuit erepta, pretium a se numeratum [18] imputare? consentaneum est his, quæ alibi *d* diximus, posse imputari, + in quantum ipsi, qui rem amiserat, valitura fuerat desperatæ possessionis recuperatio. Quod si tale impendium repeti potest, + quidni & æstimatio laboris, ac periculi, perinde ac si quis rem alienam in mari perditam [19] urinando eduxisset? + Apposita ad hanc quæstionem mihi videtur historia Abrahami, cum quinque regum victor Sodoma rediret: וישב את כל הרכש ait *e* Moses, *Reduxit omnes illas res*: nempe quas a regibus captas superius narraverat.

2. + Nec alio referenda conditio regis Sodomorum, quam fert Abrahamo, + ut captivos redderet, cætera sibi retineret pro labore, & periculo. At *f* ipse Abrahamus [d] vir non pii tantum animi, sed & excelsi, + sibi quidem nihil voluit sumere: cæterum, de rebus receptis (nam ad

a Livius lib. XXXI. c. 15.
b Livius l. XXXIII. c. 13.
c Strabo lib. XIV. pag. 642.
d L. II. c. 10. §. 9.
e Genes. XIV. 16.
f Com. 20. 21. 22. 23. 24.

GROTII.

c *Si de urbibus bello captis ageretur*) Pompejus Attalo, & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit. *Eutropius* VI. (c. 11.) In fœdere Pontificis, Imperatoris Caroli V. & Venetorum contra Solimannum convenerat, ut possessa quisque reciperet. *Paruta* VIII. itaque Cephalenia ab Hispanis capta reddita Venetis. Est ad eam rem pertinens locus, & in *Anna Comnena*, ubi de Gothofredo agit. (lib. XI. c. 6.)

d *Vir non pii tantum animi, sed & excelsi*) Bene hoc notavit *Jacchiades* ad Danielem V. 17. *Sulpitius Severus* de Abrahamo: *reliqua his, quibus erepta erant, reddidit.* (Hist. Sacr. li. 1. cap. 5. *Ambrosius* lib. 1. de Patriarcha Abraham: *ideo quoniam sibi mercedem ab homine non quæsivit, a Deo accepit.* (cap. 3.) Non multum hinc distant facta Pittaci, & Timoleontis: *Pittacus Mitylenæus cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere, deforme judicans, virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere. Valerius Maximus* libro VI. cap. V. n. 1. de Timoleonte *Plutarchus, οὐ τὸ λαβεῖν ἐκ πάντων αἰσχρόν, ἀλλὰ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον, καὶ περιουσία τῆς ἀρετῆς ἐν οἷς ἐπιδεικνυμένης τὸ μὴ δεόμενον. non accipere in talibus, turpe, sed non accipere, melius, & virtutis cujusdam exuberantis, & in iis, quæ licita sunt, ostendentis, se & hic carere posse.* (pag. 277. B.) Confer quæ supra lib. II. c. XIV. §. VI. & hoc libro c. IV. §. 2. (Auctor in hac Nota conjungit *Pittacum*, & *Timoleontem*, quasi utriusque *factum* esset. At vero Timoleon plane contrarium fecit, ut patebit inspicienti locum PLUTARCHI, unde verba quædam heic adferuntur. J. B.)

GRONOVII.

14 *Dignum populo*) Gloriosum, & amplum, convenienſque laudis avido P. R. ut quæ sociorum fuissent, etsi per multa sæcula ab hostibus possessa, nunc iisdem victis non ipsi retinerent Romani, quod jure poterant, sed sociis redderent.

15 *De signis*) Statuis, tabulisque materia, & arte pretiosis, quas Siculis Verres abstulerat.

16 *Quæ res*) Seleucidæ pro imperio sibi vindicando.

17 *Commercio*) Emtione.

18 *Imputare*) A domino reposcere, si rem recipere velit.

19 *Urinando*) Natando subter aquam, vel ad fundum usque. *Plin.* XI. 37: ranas, & phocas diu sub aqua urinari. l. 4. §. 1. *Ad l. Rhod. de jactu*: submersæ navis merces per urinatores extractæ.

GRO-

ad eas, ut diximus, spectat ista narratio) + quasi suo jure decumam Deo dedit, + detraxit sumtus necessarios, + & sociis suis partem aliquam tribui voluit.

IV. + Sicut autem res domino reddendæ sunt, [c] + ita & populi, & [20] + partes populorum + his, qui jus imperii habuerant, [21] + aut etiam sibi, si sui fuerant juris + ante vim injustam. Ita Sutrium receptum, restitutumque sociis, Camilli ævo, + ex *a* Livio discimus. + Æginetas, & Melios suis urbibus restituerunt *b* Lacedæmonii. Græciæ civitates, quas Macedones invaserant, *c* + a Flaminio redditæ libertati. Idem & in colloquio cum Antiocho legatis + æquum esse censuit liberari Asiæ urbes, quæ Graji essent nominis, quas Seleucus Antiochi proavus bello ceperat, amissas receperat idem Antiochus: *neque enim in Æolidem, Joniamque coloniæ* [22] *in servitutem regiam missæ sunt*, ajebat, *sed stirpis augendæ causa, gentisque vetustissimæ per orbem terrarum propagandæ.*

a Liv. l. VI. *c.* 3.
b Xen. hist. Gr. II. *cap.* 2. §. 5.
c Liv. l. XXXIII. *c.* 32. *lib.* XXXIV. *c.* 58.

V. Solet & de temporis spatio quæri, [23] + quo reddendæ rei obligatio interna possit exstingui. Sed + hæc quæstio inter ejusdem imperii cives definienda est ex legibus ipsorum; (si modo illæ internum jus concedunt, + non in externo solo consistunt: quod ex verbis, & proposito legum, prudenti inspectione colligendum est:) + inter eos vero, qui alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis, de qua diximus *d* alibi, quantum instituto nostro sufficit.

d Libro II. *c.* 4.

VI. Quod si valde [24] + ambiguum sit jus belli, optimum erit [f] + Arati Sicyonii consilium sequi, *e* qui partim novis possessoribus persuasit ut pecuniam accipere mallent, possessionibus cederent; partim veteribus dominis, ut commodius putarent numerari sibi quod tanti essent, quam suum recuperare.

e Cic. off. II. *c.* 23.

G R O T I I.

c Ita & populi) Exules Saguntini post sex annos a Romanis restituti. Antoninus Cassii bello in servitutem redactos liberos esse jussit, bona dominis reddi. Sic Calatrava militibus, quibus erepta a Mauris erat, reddita a rege Castellæ, aliisque. *Mariana* libro XI. (cap. 25.) Confer quæ supra hoc libro cap. X. §. 6. (Nescio unde Auctor habeat quæ de *Saguntinis* exsulibus, & de captis in bello *Avidii Cassii*, heic refert. Circa priores aliquid reperies apud LIVIUM, libro XXVIII. c. 39. in Oratione Legatorum *Saguntinorum*: de aliis autem in Vita *M. Aurel. Antonini* a JULIO CAPITOLINO scripta, cap. 25. quanquam non ita diserte res ibi narretur, ac Auctor noster proponit. J. B.)

f Arati Sicyonii consilium sequi) Quod fecit rex Ferdinandus memorante *Mariana* libro XXIX. c. 14.

G R O N O V I I.

20 *Partes populorum*) Privati, vici, pagi.

21 *Aut etiam sibi*) In libertatem restituendi.

22 *In servitutem regiam*) Ut Asiaticis regibus servirent.

23 *Quo reddenda*) Bello injusto captum, quasi usu captum, etiam conscientiam obligare ad restituendum desinat.

24 *Ambiguum sit jus belli*) Difficile sit decernere, justa causa belli, nec ne fuerit.

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XVI.

ALIBI diximus, auctorem injuria arguere JCtos Romanos, quod con-
„ fuse nimis materiam de postliminio tra-
„ ctaverint. *Vid. l. 3. c. 9.* §. 1. Diximus,
„ principia Grotii circa jus postliminii ad-
„ mitti non posse; quod vel ex eis, quæ
„ Auctor hoc capite tradit, magis perspi-
„ cuum fiet.

„ Grotius capite IX. circa jus postliminii
„ distinguit inter leges *juris naturæ*, & sta-
„ tuta *jure gentium*.

„ *Jure naturæ* eum, qui ex *justa causa*
„ bellum gerit, ac res hostis sui capit, do-
„ minium acquirere, ait, ad compensatio-
„ nem tantum ejus, quod debetur. *Vid. l.*
„ *3. c. 9.* §. 1. *supr. pag.* 145. Excipit autem
„ res, quæ a pristino domino recipiuntur;
„ has enim *jure postliminii* recipi putat,
„ quia res has pro non captis haberi, fin-
„ git. *Vid.* §. *h. pr.*

„ Is autem, qui ex *injusta causa* bellum
„ gerit, nullum, ex hypothesi Auctoris,
„ jus in res captas acquirit: immo restitue-
„ re eas domino tenetur. Adeoque domi-
„ num, si res illas recipit, non *jure postli-*
„ *minii*, sed ipso jure eas recipere putat.
„ *Supra pag.* 145.

„ Additio, JUS hoc NATURÆ hactenus
„ JURE GENTIUM VOLUNTARIO
„ mutatum esse, ut ei, quoque, qui *ex in-*
„ *justa causa* rem capit, dominium aliquod
„ externum a gentibus tributum sit; ejus-
„ que effectum esse, ut capiens non tenea-
„ tur rem priori domino, etiam justam
„ causam habenti, restituere, nec recipiens
„ eas *ipso jure* recipiat, sed *jure postlimni-*
„ *nii*: adeoque res has receptas jure gen-
„ tium itidem pro non captis haberi. *Vid.*
„ §. *h. pr.* & supra *pag.* 145.

„ Alibi notavimus, distinctionem inter
„ *bellum justum*, & *injustum*, inter quas
„ summas potestates, quarum utraque suam
„ causam justam, alterius injustam asserit,
„ usum non habere; nec jus certum ex
„ ea statui posse; sed suspendi durante bel-
„ lo justitiam causæ: indeque utrumque
„ agere, ac si jure bellum gerat.

„ Hoc principio posito, cujusque judi-
„ cium valet in sua civitate; adeoque RES
„ NOSTRÆ captę, & receptę, POSTLIMI-
„ NIO gaudent, quia ex judicio nostræ ci-
„ vitatis injuria captæ sunt, *l. 19. pr. capt.*
„ Econtrario *res hostis* captæ si ad hostem
„ revertuntur, itidem POSTLIMINIO
„ recipiuntur, quia ejus judicio res a nobis
„ injuria captæ dicuntur, *dict. pag.* 145.

„ Certissimum igitur est, POSTLIMI-
„ NIUM ab utraque parte. (non habita ra-
„ tione differentiæ inter bellum justum, vel
„ injustum) ipsa ratione naturali obtinere.

AD §. I.

QUOUSQUE *ex bello justo res capien-* 1
tium fiant, diximus supra] „ Nimirum,
„ dominium capienti acquiri saltem ad
„ compensationem ejus, quod debetur.
„ Quod examinavimus *c.* 13. §. 1. & *c.* 1.
„ §. 1.

Ex *bello justo*) „ Ubi is, qui capit, ju-
„ stam capiendi causam habet.

Quibus de rebus deducenda sunt quæ re-
cipiuntur postliminii jure) „ Jus ergo post-
„ liminii saltem obtinere putat si res,
„ quæ ex JUSTA CAUSA mihi erepta est,
„ a me recipitur. Quod non tantum cum
tatio-

„ Ratione juris postliminii, sed & cum „ principiis Auctoris pugnat.

„ Postliminium enim ideo introductum „ est, quia res injuria mihi est ablata, *l.* „ 19. *ff. captiv.* Si igitur justo bello mihi „ eripitur (ponamus enim, de justitia cau- „ sæ constare certo posse) tota ratio postli- „ minii cessat; hostis enim, qui ex justa „ causa capit, injuriæ accusari nequit. Sed „ & ipse Auctor concedit, hostem, qui ex „ justa causa capit, dominum fieri rei ca- „ ptæ; hoc dominium per reditum ad eum, „ qui injuriam fecit, tolli nequit, neque „ hic dominium, quod jure amisit, præ- „ textu postliminii, & ex fictione quasi res „ nunquam capta videatur, recuperari ne- „ quit.

Sunt enim pro non captis) „ Atque ideo „ jure postliminii recipiuntur.

Quæ bello justo) „ Quod ex causa inju- „ sta geritur.

Restituenda diximus, nec ab iis tantum, qui ceperunt) „ Quia injuria nobis id, „ quod nostrum est, eripuerunt.

Sed & ab aliis, ad quos res quoque mo- do pervenit) „ Si forte hostis noster inju- „ ria capta amicis nostris vendit, donat, „ &c. hos quoque ad restitutionem teneri, „ ait.

Nemo enim plus juris ad alium transfer- re potest, quam ipse habuit) „ Capiens „ autem non habuit jus, quia injusto bel- „ lo, adeoque injuria cepit.

Juris Romani auctores) „ *Vid. l* 54 *Reg.* „ *jur. l.* 19. *ff. Qui & a quib. l.* 20. *ff.* „ *A. R. D. Conf. Barbos. l.* 4. *c.* 2. *n.* 1.

Seneca) „ Similia lege apud Lactantium „ *Inst.* 1. 15. & Livium *l.* 26. *c.* 35.

Dominium internum non habuit qui pri- mo cepit) „ I. e. dominium, quod jure na- „ turæ tale est, & in conscientia tutum „ reddit. *L.* 3. *c.* 10.§.3. Bello enim in- „ justo, adeoque injuria cepit.

Quare nec illud habebit qui causam ab ipso obtinet) „ Res enim in hunc transit „ cum suo vitio.

Dominium ergo secundus, aut tertius pos- sessor accepit, &c. externum, &c.) „ Quod „ scil. ex constituto gentium eis, qui ex „ injusta causa bellum gerunt, concessum „ est, & quod possessorem in conscientia „ tutum non reddit. *Vid. supr. c.* 6. §. 2.

„ *Quod docendi causa externum vocamus*) „ Cujus effectum hunc esse, fingit, ut qui „ ex injusta causa capit, non possit ab aliis „ gentibus tanquam fur, & prædo puniri. „ *L.* 3. *c.* 4. §. 2. & 3. Sed ut a qualibet „ gente in possessione rerum talium defen- „ di debeat. *Vid. supr. c.* 6. §. 2.

Ut ubique judiciaria Auctoritate pro do- „ *mino tuendum sit*) „ D. *c.* 6. §. 2. Cum „ jure naturæ alter potius defendi debeat, „ cui injuria res erepta est.

Quo tamen) „ Jure scil. externo.

Faciet non probe) „ I. e. peccabit con- „ tra justitiam internam, nec tutus erit „ in conscientia.

„ Equidem sententia Auctoris de restitu- „ enda re, quæ ad amicos pervenit, ad- „ mitti posset si de belli justitia, vel inju- „ stitia, inter quas summas potestates con- „ staret. Cum vero illis, qui medii sunt, „ judicium in illas gentes non competat, „ immo pacati alterius causam probando „ hostes se declaraturi essent, frustra distin- „ guitur inter bellum justum, & injustum.

„ Adeoque naturali quoque ratione *me-* „ *dii* utriusque factum pro jure habent, i. „ e. suspendunt judicium de causæ justi- „ tia, cujus rei effectus est ut res maneat „ in eo statu, quo fuit cum ad mediorum „ fines pervenit.

„ Si proinde res nobis ab hoste erepta „ per hostem ad medios pervenit, pro jure „ capta habetur, adeoque nostræ civitati, „ rem illam vindicare volenti, restitui non „ debet: neque hic de justitia, vel injusti- „ tia causæ quæritur, quia medius judex „ non est.

„ At si eadem res a Mediis ad nostros „ pervenit limites, postliminio recipitur, „ pristinoque domino restituenda est. Res „ enim ad medios pervenit cum sua causa, „ I. e. cum spe postliminii. Quod adeo ve- „ rum est, ut medii factum nostræ civita- „ tis pro jure habere debeant; nec si res „ illa ad eosdem medios postea denuo per- „ veniat, retinere eam possint.

Responderunt nobiles Jurisconsulti) „ La- „ trones Romanis servum eripuerant; post- „ ea is servus ad Germanos, hostes Ro- „ manorum, pervenit, quibus victis servus „ ille receptus, & Romæ venditus fuit: „ quæritur, an servus pristino domino, cui „ surreptus fuit, restitui debeat? Merito „ Jurisconsultus id affirmat, quia injuria sur- „ reptus fuit, adeoque ipso jure absque „ postliminio recipitur: ita ut nec usuca-

„ pio

„ pio ei obstet, quia res furto ablata usu- „ capi nequit.

„ Nec obstat, servum hunc furreptum „ postea ad hostes pervenisse, atque ab his „ demum receptum esse, adeoque jus pri- „ stinum domini exstinctum fuisse. Resp. Ja- „ volenus non impedimento id esse, ait, „ quia res ad hostem pervenit cum suo vi- „ tio; hoc ipso enim res non desinit esse „ furtiva.

„ Neque porro obstat, servum postlimi- „ nio rediisse, adeoque ab eo tempore U- „ sucapionem procedere. Sed nec id impe- „ dit, quo minus emtor servum restituere „ teneatur, quia nondum postliminio redi. „ isse videtur quamdiu in potestatem prio- „ ris domini non rediit; tamdiu igitur „ furtivus manet.

Nec quod hostium fuisset] „ Servus enim „ a latronibus furreptus ad Germanos Ro- „ manorum hostes pervenerat.

Aut postliminio rediisset] „ Victis enim „ Germanis servus ille receptus, & Ro- „ mæ venditus fuit.

Ei rei impedimento esse] „ Quo minus „ scil. non obstante usucapione, emtor eum „ restituere debeat pristino domino.

Idem ex naturali jure respondendum est de eo, qui bello injusto captus mox bello justo, &c. in alterius venit potestatem) „ Immo dissimilis ratio. Surreptus a latro- „ ne omnium consensu, & judicio, adeo- „ que naturali jure injuria capitur. Quod „ de bello capto asseri nequit; ibi enim „ hostis jure captum ait, & hoc judicium „ non tantum valet in ejus civitate, sed „ apud socios quoque, & pacatos, & qui „ causam ab hoste habent. Servus igitur, „ qui ad medios pervenit, pro servo ha- „ betur, nec pristino domino restitui de- „ bet.

„ Cum vero ex judicio nostræ civitatis „ servus ille injuria captus dicatur, idque „ judicium naturali ratione valeat in no- „ stra civitate, certum est, eum, qui bel- „ lo captus alio bello ad medios, & inde „ ad nostram civitatem pervenit, domino „ pristino restitui debere, pervenit enim „ ad medios cum sua causa, i. e. cum spe „ postliminii.

Aut alia ratione) „ Scilicet, per com- „ mercia, *vide suprà c. 9. §. 2. n. 2.* quia „ res acquiritur cum sua qualitate, & „ conditione. *Conf. §. seq.*

Nam in jure interno) „ I. e. jure natu- „ ræ.

Bellum injustum latrocinio nihil distat] Repetit id Auctor *L. 2. c. 1. § 1. n. 3.* „ *c. 22. §. 2. & 3.* Et admitti id posset „ si alter de injustitia causæ convenit, vel „ si bello alter victus est. At quamdiu par- „ tes litigant, frustra quæritur de justitia „ causæ, quam uterque sibi asserit.

Cum Pontici quidam res civium a barbaris captas recepissent) „ Immo ratio deci- „ dendi non est, quod injusto bello capti „ fuerint; de eo enim constare inter duas „ gentes non potest: sed ratio naturalis „ est, quod ex judicio nostræ civitatis res „ injuria capta fuerit, adeoque recepta „ jure postliminii pristino domino restitui „ debeat.

AD §. II.

REDDENDÆ *igitur res tales*) „ Dixit „ enim §. *præced.* quæ bello injusto quæ- „ runtur restituenda esse ab iis, qui cepe- „ runt, & ab aliis, qui causam a capien- „ tibus habent.

Quod & factum sæpe videmus] „ Quan- „ quam jure gentium aliud statutum fin- „ gat, *Vid. supr. c. 9. §. 2. n. 2.*

Expositam, ait, in campo Martio) „ In „ hoc, & sequentibus exemplis, agitur de „ rebus, quæ hostis nobis, vel NB. *sociis* „ nostris eripuit. Hæ enim si recipiuntur, „ pristinis dominis restituendæ sunt, non „ ex ea ratione, quod Volsci, & Æqui „ &c. justam belli causam non habuerint; „ quis enim judex ibi fuit? sed quia ex „ judicio civitatis Romanæ res illæ civibus, „ sociisque injuria ereptæ fuerunt: quod „ judicium valet etiam intuitu sociorum, „ si res a nostris postliminio recipiuntur.

Idem fecisse Scipionem, Plutarchus, & Appianus narrant) „ Scipio ex generosi- „ tate, non ex juris vinculo urbibus Siciliæ „ reddidit prædam, quam olim Carthagi- „ nenses ab eis ceperant. Nam Segestani „ per duo secula jam perdiderant illa orna- „ menta. *Cic. Verrin. V. p. m. 239.*

Donaria) „ Ornamenta templorum. „ *Conf. supra Libro 3. cap. 5. paragr. 2.* „ *n. 3.*

Rhodii) „ Qui erant socii belli; immo „ civi-

„ civitatis jus mutuo datum fuerat. *Liv.* „ 31. *c.* 15.

Restitui Ætolis, æquum censebat, quæ ante bellum habuissent) „ Causantes, ita in „ fœdere primo cautum esse, ut ager, „ urbesque captæ Ætolos sequerentur. *Liv.* „ *Lib.* 33. *cap.* 13. Adeoque Ætoli repete„ re voluere Thebas; quam urbem ex fœ„ dere cum Romanis inito ante bellum „ occupaverant.

Nec negabat T. Quinctius, si societatis leges non rupissent Ætoli) „ Quinctius at„ guebat Ætolos, quod Antiochi societatem „ Romanæ præposuerint, societatis leges „ rupisse, adeoque Thebas populi Romani „ jure belli factas esse. *Liv. d. c.* 13.

A D §. III.

1 POTERITNE *is ei, cui res fuit erepta, pretium a se numeratum imputare*) „ Auctor hanc quęstionem proposuit supra „ *l.* 2. *c.* 10. §. 9. Eique, qui rem alie„ nam bona fide emit, facultatem conces„ sit deducendi quantum dominus libenter „ impensurus fuerat.

In quantum ipsi, qui rem amiserat, valitura fuerit desperatæ possessionis recuperatio] „ Ipsa enim facti possessio, presertim „ recuperatu difficilis, est aliquid ęstima„ bile, & in hoc dominus post rem amis„ sam censetur factus locupletior. *Grot. d.* „ §. 9.

Quidni & æstimatio laboris, ac periculi) „ Cum periculo enim membrorum, immo „ vitę, res hosti eripitur.

Apposita ad hanc quæstionem mihi videtur historia Abrahami) „ Qui pariter ab „ eis, quę hosti eripuit, & regi Sodomo„ rum propria fuerant, sumtus impensos „ deducit.

2 *Nec alio referenda conditio regis Sodomorum*) „ Immo rex Sodomorum non propter „ laborem, & periculum, Abrahamo obtu„ lit prędam, sed ex mera generositate. „ Hinc Abrahamus noluit acceptare, sed „ servis suis, & sociis saltem impensas re„ stitui voluit.

Ut captivos redderet) „ Sane, neque ho„ mines, neque res Sodomorum pro captis „ haberi potuerunt, quia nondum ad pre„ sidia hostium pervenerant.

Sibi quidem nihil voluit sumere] „ Uti „ potuisset sumere pro periculo, & labore.

Quasi suo jure decumam Deo dedit) „ Immo decimam non dedit de rebus re„ ceptis, sed de prędа, quam ab hoste „ cepit. *Vid. supr. l.* 3. *c.* 6. §. 1.

Detraxit sumtus necessarios) „ Quos in „ servos impendit.

Et sociis suis aliquam partem tribui voluit) „ Quia eorum labore, & periculo „ locupletior factus est.

A D §. IV.

SICUT *autem domino res reddendæ sunt*) „ Quę scil. justo bello receptę sunt, „ & quas pro non captis haberi, dixit su„ pra §. 1.

Ita & populi) „ Qui postquam injuria „ in hostium potestatem pervenerunt, justo „ bello sese eximunt hostium imperio. Nam „ hi quoque pristina jura recipiunt.

Et partes populorum) „ Si provincia vel „ civitas ab hoste injuria occupata, in „ pristinum statum restituitur.

His, qui jus imperii habuerant) „ I. e. „ Regi, aut Principi.

Aut etiam sibi si sui fuerant juris) „ Adeoque populo in statu populari, si vel „ propria virtute sese liberarunt. *Vid. Lib.* „ 2. *c.* 4. §. 4. vel a sociis hostili imperio „ eximuntur. *Vid. l.* 3. *c.* 9. §. 9. & *l.* 2. „ *c.* 23. §. 11.

Ante vim injustam) „ Quod in privatis „ observavimus, id quoque in populis ju„ ris est. Nimirum, frustra inter duos po„ pulos queri, an bellum sit justum, an „ injustum: uterque enim populus se jure, „ alterum injuria agere contendit; nulla er„ go alia decidendi ratio, nullusque expe„ diendę rei modus superest, quam ut con„ cedamus, cujusque judicium valere in„ tra fines sui imperii.

„ Hoc principio posito populus, qui in „ victoris potestatem pervenit, ex judicio „ victoris jure captus, & occupatus cense„ tur. Sed si idem populus vel sua virtute, „ vel ope sociorum victoris imperio exími„ tur, ejus judicium valet, indeque omnia „ pristina jura, quę injuria se amisisse con„ tendit, jure postliminii recipit.

„ Hoc autem jus postliminii saltem ob„ tinet quamdiu bellum adhuc durat. Nam „ semel finito bello populus ille desiit, fit „ alterius populi pars, forma populi mu- tatur

„ tatur. Adeoque etsi postea per rebellionem, vel ab alio, victoris imperio eximatur, ac liber populus fiat, non tamen pristina jura recipit, sed novus est populus, novumque imperium. Quod exemplis illustravimus supra *cap. 9. §. 9.*

Ex Livio discimus) „ Sutrium civitas socia fuit, quæ a sociis Romanis eodem bello, & eodem die exemta hostium imperio fuit, adeoque postliminii jure pristinam libertatem recuperavit. *Liv. l. 6. c. 3.*

Æginetas, & Melios) „ Sociorum enim ope eodem bello liberati fuerunt, eoque pristina jura recipiebant.

A Flaminio redditæ libertati] „ Romani enim, civitatum Græcarum socii, tenebantur socios defendere.

Æquum esse, censuit, liberari Asiæ urbes) „ Nondum enim jus imperii sublatum erat, quia a sociis Romanis defendebantur. *Liv. l. 34. c. 57.*

AD §. V.

QUO *reddendæ rei obligatio interna possit exstingui*) „ I. e. quando res nostræ civitatis ex hoste receptæ postliminio careant, nec pristino domino restitui debeant.

Hæc quæstio inter ejusdem imperii cives definienda est ex legibus ipsorum) „ Quo pertinent omnes modi, quibus dominium amittitur, sive jure naturæ, sive jure civili; de quibus vide *Diss. proœm. VI.*

Non in externo solo consistunt) „ Quod fieri, Auctor putat, si per usucapionem, vel præscriptionem, *L. 2. c. 4.* sententia judicis injusta, &c. dominium amittir. *L. 3. c. 2. §. 5. n. 1.*

Inter eos vero, qui aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis) „ Quam peti non ex verbis tantum, sed ex factis, & non factis, docuit supra *l. 2. c. 3. §. 3. 4. & 5.* & ad talem conjecturam sufficere tempus memoriam excedens, dixit. *ibid. §. 7.* Nos in allegatis locis probavimus, ex tali conjectura voluntatis naturali jure dominium non amitti.

AD §. VI.

AMBIGUUM *sit jus belli*) „ Adeoque ubi non constat, an res jure, an injuria captæ fuerint.

Arati Sicyonii consilium sequi], „ Historia rei gestæ hæc est. Tyranni per 50. annos Sycionem oppresserunt. Aratus ejecto Nicocle sexcentos exules restituit, qui pristina jura, paternasque possessiones, & merito, vindicabant. Quia vero novæ inde inter possessores, & veteres dominos, lites exoritura fuissent, aliud consilium excogitavit Aratus. Rogavit pecuniam a rege amico Ptolemæo, & postea adhibito quindecim principum consilio, causas singulorum examinavit, & eorum, qui aliena tenebant, & eorum, qui sua amiserant: perfecitque æstimandis possessionibus, ut persuaderet aliis, ut pecuniam accipere mallent possessionibus cederent; aliis, ut commodius putarent numerari sibi quod tanti esset, quam suum recuperare. *Cic. l. 2. offic. c. 23. Plut. in Arat.* Idem quoque fecit rex Ferdinandus, ut auctor est *Mariana l. 29. c. 14.*

„ Auctor suadet, ut *si dubium sit jus belli*, res postliminio receptæ, ad imitationem Sycioniorum vel possessoribus relinquantur, vel dominis pristinis restituantur, restituto utroque casu pretio. At 1. Male exemplum hoc ad præsentem quæstionem applicatur. Jus belli ibi non erat dubium: nam cives a tyrannis, adeoque injuria, ejecti fuere, adeoque restituti jure sua vindicabant; neque in bello civili postliminio opus est. *L. 21. §. 1. ff. Postlim.* Sed & 2. difficillimum est hoc remedium, quod Ptolemæum ditissimum regem, & Arato amicum subponit, qui grandi pecunia hunc adjuvit.

CAPUT

CAPUT XVII.

De his, qui in bello medii sunt.

I. *A pacatis nihil sumendum nisi ex summa necessitate, cum restitutione pretii.*
II. *Exempla abstinentiæ, & præcepta.*
III. *Quod sit officium pacatorum circa bellantes.*

✠ I. SUpervacuum videri posset, ✠ agere nos de his, qui extra bellum sunt positi, quando in hos satis constet ✠ nullum esse jus bellicum. Sed quia occasione belli multa in eos, finitimos præsertim, patrari solent prætexta necessitate, repetendum hic breviter quod diximus alibi, ✠ necessitatem, ut jus aliquod det in rem alienam, summam esse debere; requiri præterea [1] ✠ ut ipso domino par necessitas non subsit: etiam ubi de necessitate constat, ✠ non ultra sumendum, quam exigit: id est, [2] ✠ si custodia sufficiat, non sumendum usum: ✠ si usus, non sumendum abusum: si abusu sit opus, ✠ restituendum tamen rei pretium.

II. 1. Moses ✠ cum summa ipsum, & populum necessitas urgeret transeundi per agros Idumæorum *b*, ✠ primum ait, transiturum se via regia, neque deflexurum in arva, aut vineta: si vel aqua ipsorum opus haberet, persoluturum se ejus pretium. Idem præstiterunt laudati & Græcorum, & Romanorum duces. Apud Xenophontem *c* Græci, qui cum Clearcho, Persis pollicentur, nullo se damno iter facturos: & si [3] venales commeatus præberent, neque esculenta se, neque poculenta cuiquam erepturos.

2. Dercyllides, narrante eodem *d* Xenophonte, *παρήγαγε τὸ στράτευμα διὰ τῆς φιλίας χώρας, μηδὲν βλάψας τοὺς συμμάχους, copias duxit per fines pacatos, ita ut nullo detrimento socii afficerentur*. Livius *e* de Perseo rege: *per Phthiotidem, Achaiam, Thessaliamque, sine damno, injuriaque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit*. De Agidis Spartani exercitu *f* Plutarchus: *θέαμα ταῖς πόλεσιν ἦσαν, ἀβλαβῶς καὶ πρᾴως καὶ μονονοὺ καὶ ἀψοφητὶ διαπορευόμενοι τὴν Πελοπόννησον·* [4] *spectaculum erant civitatibus clementer, ac sine noxa, & pene* [a] *sine strepitu peragrantes Peloponnesum*. De Sulla *g* Vellejus: *putares venisse in Italiam non belli vindicem, sed pacis auctorem*: [5] tan-

a L. II. c. II. §. 10.
b Num. XX. 17. & seqq.
c De exped. Cyr. lib. II. c. 3. §. 12. 13. Edit. Oxon.
d Hist. Græc. III. 1. §. 8.
e Libro XLI. c. 27.
f Vit. Agid. p. 801. D.
g Lib. II. c. 25.

G R O T I I.

a *Sine strepitu peragrante Peloponnesum*) Par testimonium Tito Quintio Flaminio perhibet *Plutarchus*. (p. 371.)

G R O N O V I I.

1 *Ut ipso domino*) Ut ipse dominus non æque re sua indigeat, atque ille, qui attrectare vult eam.

2 *Si custodia*) Si sufficiat in potestate habere, ne delibentur, aut carpantur: si hoc necessum, & satis sit, ne absumantur; si & hoc fieri oporteat, ut justo pretio compensentur.

3 *Venales commeatus*) Si copia fieret coemendorum necessariorum a populis, per quos commearent.

4 *Spectaculum erant*) Cum admiratione conspiciebantur.

5 *tanta cum quiete exercitum per* Calabriam , *Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum, urbium, hominum, perduxit in* Campaniam . [b] De Pompejo Magno a Tullius: *cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed* 6 *nec vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur*. De Domitiano ita *b* Frontinus: *cum in finibus Ubiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum ,* 7 + *quæ vallo comprehendebat . pretium solvi jussit, atque ea justitiæ fama omnium fidem sibi adstrinxit*, De Parthica Alexandri Severi expeditione *c* Lampridius: *tanta disciplina, tanta reverentia sui egit, ut non milites, sed senatores transire dicerentur : quacumque iter milites faciebant ,* 8 *tribuni accincti , centuriones verecundi , milites amabiles erant: ipsum vero ob hæc tot , & tanta bona , provinciales ut Deum suscipiebant*. [c] De Gotthis, Hunnis, Alanis, qui Theo-
50. dosio merebant, *d* Panegyrista : *nullus tumultus, nulla confusio , nulla direptio ut a barbaris erat, quin si quando difficilior frumentaria res fuisset , inopiam patienter ferebat, &* 9 *quam numero arctaret annonam comparcendo laxabat*. Stiliconi Claudianus *e* idem tribuit:

Tanta quies, jurisque metus servator honesti
Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis,
Aut seges erepta fraudaret messe colonum.

[d] Et Belisario Suidas.

a Prolege Manilia, c. 13. b Libro II. strat. c. 11. n. 7. c Cap. 50. d Latin. Pacat. c. 32. Panegyr. vet. XII. e In I. Cons Stilic. lib. I. vers. 162. & seqq.

5. + Hoc

GRONOVII.

5 *Tanta cum quiete*) Disciplina, & modestia.

6 *Ne vestigium quidem*) Ut nec pedibus quidquam satorum conculcarint , ubi via est angusta, facillime fit propter laxitatem ordinum, & adsita frumenta.

7 *Quæ vallo comprehendebat*) Intra castra recipiebat.

8 *Tribuni accincti*) Parati , & expediti, tanquam cum hoste statim congressuri , non trahentes impedimenta ad convectandam prædam. MS. *aesti*: unde Salm. *taciti*, non clamosi , strepérique.

9 *Quam numero*) Multitudine capitum angustam, & difficilem fecerat , frugalitate sufficientem reddebat.

GROTII.

b *De Pompejo Magno Tullius*) Et Plutarchus: ἀκούων τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν· ὧν δ' ἂν μὴ φυλάξῃ, ἐκόλαζεν · *cum audisset milites suos per itinera licentiosius agere , sigillum gladiis eorum apposuit , quod qui non custodisset , is puniebatur* . (Pag. 624. A.)

e *De Gotthis*) Multa de hujus gentis modestia habemus apud *Cassiodorum* , ut V. 10. II. 13. Eodem autem libro epistola 26. *Nec possessorum segetes , aut prata vastetis, sed sub omni continentia properate: ut grata nobis esse vestra occursio possit. Quia ideo exercitualos gratis subimus impensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.* Libro IX. 25. *Arma ejus nulla possessorum damna senserunt.*

d *Et Belisario Suidas*) Sæpe hanc in Belisario virtutem prædicat comes ejus , testisque actionum *Procopius* . Vide egregiam ejus orationem huc pertinentem, quam ad milites habuit prope Siciliam, cum in Africam tenderet, narrationemque itineris per Africam Vandalicorum primo . (Cap. 12. & 17.) Ex Gotthicorum autem III. integrum hunc locum apponam: ὡς δέ τις ἀγροῖκος ἐπὶ τοσαύτῃ φειδοῖ καὶ προνοίᾳ εἶχεν, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτὸν οὐδένα πώποτε, στρατηγοῦντος Βελισαρίου, τετύχηκε· πλουτῆσαι δὲ παρὰ δόξαν ξυνέβαινεν ἅπασιν, οἷς ἂν αὐτοῦ ἐνδημοίη στρατιᾶς πλῆθος· ἀπεδίδοντο γὰρ αὐτοῖς κατὰ γνώμην τὰ ὤνια πάντα· καὶ ἡνίκα μὲν ἀκμάζοι τὰ λήια ἐς τὸ ἀκριβὲς διεφύλαττε , μήποτε παριόντα ἡ ἵππος λυμήναιτο· τῶν δὲ ὡραίων ἐν τοῖς δένδρεσιν ὄντων ἅψασθαι αὐτῶν οὐδενὶ τὸ παράπαν ἐξουσία ἐγίνετο. *adversus agricolas tanta cura , providentiaque agebat , ut eorum nemo vim pateretur , exercitum ducente Belisario e contra vero opulenti fierent omnes quocunque ille cum multo milite advenisset : vendebant enim illi militibus res suas suopte arbitratu ; & cum maturæ essent segetes , sollicite cavebat , ne ab equite corrumperentur ; tum vero poma in arboribus pendentia* eam-

3. + Hoc præstabat exacta cura [e] [10] provisus rerum necessariarum, & bene + soluta stipendia, & vigor disciplinæ, cujus legem audis [f] apud *a* Ammianum: *pacatorum terras non debere calcari.* Et apud *b* Vopiscum: *nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat.* Item apud *c* Cassiodorum: *vivant cum provincialibus jure civili: nec insolescat animus, qui se sentit armatum: quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare paganis.* His accedat illud Xenophontis expeditionis *d* libro VI. *μὴ ἀναγκάζειν πόλιν φιλίαν ὅ,τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν· civitatem amicam cogendam non esse, ut quicquam daret invita.*

a Libro XVIII. c. 2. p. 205.
b Aurelian. c. 7.
c Var. VII. 4.
d Cap. 2. §. 4.

4. Ex quibus dictis optime interpreteris + illud *e* magni prophetæ, immo propheta majoris monitum: *μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν· [11] a concussione, [g] a calumnia in quosvis abstinete, [h] contenti estote stipendiis vestris.* Cui simile illud Aureliani apud Vopiscum dicto loco: *annona sua contentus sit, de præda hostis, non [12] de lachrymis provincialium vivat.* Nec est quod quis putet dici hæc pulchre, [13] sed præstari non posse: + neque enim aut moneret hæc vir divinus, aut sapien-

e Luc. III. 14.

tangere nemini omnino permittebatur. (c. 1.) Similem Alemannorum laudem in expeditione ad sanctum sepulcrum vide apud *Nicetam* Manuele Comneno. (Libro 1. c. 4.) *Gregoras* autem libro IX. idem in Venetis prædicat: *ὥστε γε μὴν οὐδεὶς, ὃς οὐ μάλα ἐξέπληξεν ἡ τῶν Βενετικῶν εὐταξία, καὶ ἡ μετὰ δικαιοσύνης μεγαλοψυχία· οὐδὲ γὰρ ἠξίωσε τῶν πάντων ἐκείνων οὐδεὶς ἐξελθὼν ὠφελῆσθαι τι τῶν ὠνίων ἄνευ τιμῆς ἀργυρίου· nemo erat, quem non admiratione percelleret Venetorum disciplina, & conjuncta cum justitia animi magnitudo. Nemo enim de exercitu egressus quicquam rerum sumere volebat nisi pecunia depensa.* (*pag.* 188. *Ed. Genev.* 1616.)

e *Provisus rerum necessariarum*) Plinius historiæ naturalis XXVI. 4. *curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum curam habuere?* Cassiodorus IV. 13. *Habeat quod emat, ne cogatur cogitare quod auferat.* Similia habet v. 10. & 13.

f *Apud Ammianum*) Quem vide & libro XXI. (cap. 1. in Oratione *Juliani* Imp. ad Milites, *pag.* 293. 294. *Ed. Vales. Gron.*)

g *A calumnia*) Possis vertere *a rapina*, quo sensu ea vox sumitur in græca versione Jobi XXXV. 9. Psalm. CXIX. 122. Prov. XIV. 31. XXII. 16. XXVIII. 3. Ecclesiastæ, IV. 1. item Levitici XIX. 11. Eandem græcam vocem per *defraudare* vertit vulgatus interpres Lucæ XIX. 8.

h *Contenti estote stipendiis vestris*) *Ambrosius* ad hunc Lucæ locum: *idcirco stipendia constituta militiæ: ne dum sumtus quæritur, prædo grassetur.* (*Pag.* 1647. *Edit. Paris.* 1560.) Quæ transcripsit *Augustinus* sermone XIX. de verbis Domini secundum Matthæum. (Qui non est *Augustini*, & inter *Appendices*, Tom. V. *Serm.* 82. reperitur in *Ed. Benedictin.*) Sunt egregiæ ad hanc rem constitutiones apud *Gregorium Turonensem* libro II. cap. 37. in *capitulis Caroli*, & successorum, libro V. cit. CLXXXIX. in *concilio Galliæ* tomo II. in *capitulari* II. *Ludovici* Pii capite XIV. & tomo III. in *concilio ad S. Macram.* Adde *legem Bajoariorum* tit. II. 5. Friderici I. legem sic refert *Guntherus*:

Si quis pacifica plebis villasve, domusve
Usserit, abrasis signabitur ora capillis;
Et pulsus castris post verbera multa recedet.

(Ligurin. vers. 299. & seqq.)

GRONOVII.

10 *Provisus*) Diligentia comparandi in antecessum annona sua contentus sit. Hæc vox annona posterioribus sæculis interdum significat species, quæ militibus dabantur, ut frumentum, carnes, lardum, sal. oleum: interdum annonæ plurali numero sunt panes: interdum annona ipsum est stipendium, quod victus causa datur, ut hoc loco.

11 *A concussione*) Pecunia per vim, metum, tormenta, provincialibus, & sociis exprimenda, 1. 2. 7.

12 *De lacrymis*) Bonis, quæ dolentibus, flentibusque eripiuntur.

13 *Sed præstari non posse*) Quod jactant vulgo militares, hæc imaginaria esse, & non posse introduci, nec militem armatum contineri se pati, ut virgines in gynæceo.

GRO-

pientes legum auctores præciperent, si crederent impleri non posse. Denique [i] necesse est concedamus, fieri posse quod factum videmus. + Ideo attulimus exempla, quibus accedat illud insigne, quod [k] [14] ex Scauro memorat *a* Frontinus, pomiferam arborem, [15] quam in sede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

5. Livius *b* cum narrasset, milites Romanos in castris ad Sucronem [16] procacius egisse, & quosdam eorum noctu prædatum in agrum circa pacatum iisse, adjicit, omnia libidine, ac licentia militum, nihil instituto, ac disciplina militari gestum. Est & alter insignis ejus scriptoris locus, *c* ubi iter Philippi per Denthelatarum agros narratur: *socii erant, sed propter inopiam haud secus, quam hostium fines Macedones populati sunt. rapiendo enim passim, villas primum, deinde quosdam etiam vicos evastarunt, non sine magno pudore regis, cum sociorum voces nequicquam Deos, sociales, nomenque suum implorantes audiret.* Apud Tacitum *d* Peligni turpis fama, dum socios magis, quam hostes prædatur. Idem *e* Vitellianos notat per omnia Italiæ municipia desides, & tantum hospitibus metuendos. In Verrina quoque *f* Ciceronis de prætura urbana hæc est accusatio: *oppida pacata sociorum, atque amicorum, diripienda, ac vexanda curasti.*

6. Atque hic omittere non possum theologorum *g* sententiam, quam verissimam puto, regem, qui quæ debet stipendia militibus non solvit, + non tantum [17] militibus teneri de damnis inde secutis, + sed & subditis suis, & vicinis, quos inedia coacti milites mali habuerunt.

III. 1. Vicissim eorum, qui a bello abstinent, + officium est nihil facere, quo validior fiat is, qui improbam fovet causam, + aut quo justum [18] bellum gerentis motus impediantur, secundum ea, quæ dicta a nobis + supra *h* sunt: [19] in re vero dubia [l] + æquos se præbere utrisque + in permittendo transitu, + in commeatu præbendo legionibus, + in obsessis non sublevandis. Corcyrenses apud Thucydidem *i* Atheniensium officii esse, ajunt, si extra partes esse velint, + aut Corinthios prohibere ne ex agro Attico militem conducant, aut idem sibi permittere. [20] Philippo Macedonum regi objectum a Romanis dupliciter ab eo fœdus violatum, + & quod sociis populi Romani injurias fecerit, & quod + hostes auxiliis, & pecunia juve-

a Libro IV. c. 3. n. 13.
b Libro XXVIII. c. 24.
c Libro XL. c. 22.
d Ann. XII. c. 4.
e Hist. III. c. 2.
f In Verr. l. 1. c. 21.
g Ægid. Regius de act. supern. disp. 31. dub. 7. n. 95.
h L. II. c. 1.
i Lib. 1. c. 35.

GROTII.

i *Necesse est concedamus, fieri posse quod factum videmus*) Sic & *Guicciardinus* disserit libro XVI.

k *Ex Scauro memorat Frontinus*) De Nigri severitate ob raptum gallum gallinaceum vide *Spartianum*. (cap. 10.)

l *Æquos se præbere utrisque in permittendo transitu, in commeatu præbendo*) Exemplum nobile vide apud Parutam libro VIII.

GRONOVII.

14 *Ex Scauro*) Ex M. Æmilii Scauri commentario de bello ab se gesto.

15 *Quam in sede*) Quæ intra castra conclusa fuerat.

16 *Procacius egisse*) Per absentiam, & morbum P. Scipionis tumultuantes lascivisse in Hispania.

17 *Militibus teneri*) Satisfacere oportere.

18 *Bellum gerentis motus*) Apparatus, & processus.

19 *in re dubia*) Ubi certo non constat, utrius causa justior sit.

20 *Philippo Macedonum regi objectum*) Liv. 30. 42.

GRO-

verit. Eadem urget T. Quintius *a* in colloquio cum Nabide, *vos tamen, inquis, vestramque amicitiam, ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te arguam id fecisse? sed nolo pluribus?* [21] *summam rem complectar: quibus igitur rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, si socios meos pro hostibus habeas,* + *si hostibus te conjungas.*

2. Apud Agathiam *b* legimus hostem esse, + qui faciat quod hosti placet; & in *c* Procopio, m [22] in exercitu hostium eum censeri, + qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui subministrant. Demosthenes *d* olim dixerat: *ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ·* + *qui ea facit, & machinatur, quibus ego capi possim, etiamsi nec feriat, nec jaculum emittat, hostis mihi est.* M. Acilius Epirotis *e*, qui milite Antiochum non juverant, sed pecuniam ei misisse insimulabantur, negavit scire se, hostium, an pacatorum numero eos habere deberet. L. Æmilius *f* Prætor Tejos arguit, quod commeatu classem hostium juvissent, vinum promisissent: addens, + ni eadem Romanæ classi darent, se pro hostibus eos habiturum. Memoratur & Cæsaris *g* Augusti dictum. *Ἔκσπονδον πόλιν εἶναι, πολέμιον ἴσχουσαν παρ' αὐτῇ· pacis jus amittere civitatem,* + *quæ hostem recipiat.*

3. Proderit etiam, cum utraque parte bellum gerente [23] + fœdus miscere, + ita ut cum utriusque bona voluntate a bello abstinere, + & communia humanitatis officia utriusque exhibere liceat. Apud *h* Livium est: *pacem utrique parti, quod medios decet amicos, optent: bello se non interponant.* Archidamus Spartæ rex Eleis, cum viderentur in Arcadum partes inclinare *i*, epistolam scripsit hoc tantum continentem: *καλὸν ἡσυχία· bonum est quiescere.*

a Livius XXXIV. 32.
b Libro IV. c. 1.
c Gotth. I. cap. 3.
d Phil. III. pag. 46. B.
e Liv. lib. XXXVI. c. 35.
f Idem l. XXXVII. c. 28.
g Plut. Brut. in fin. pag. 1011. E.
h Libro XXXV. c. 48.
i Plutarch. Apopht. p. 219. A.

GROTII.

m *In exercitu hostium eum censeri*) Et contra, socium, & amicum, recte ait, dici non eum modo, qui juxta stat in procinctu, sed & qui omnia, quibus opus habet bellum, aperte suppeditat. in epistola *Amalasunthæ* ad *Justinianum*. (Gotth. libro I. c. 3.)

GRONOVII.

21 *Summam rem complectar*) Caput rei, vel quod maximum est, paucis expediam.

22 *In exercitu hostium*) Perinde arripi, ac violari posse, atque illi, qui intra castra, & præsidia hostilia sunt, & arma contra nos ferunt.

23 *Fœdus miscere*) Agere palam oriente bello, ac pacisci.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXII.

„ GROTIUS principia, unde jura mediorum sequuntur, hic non exponit, sed statim ad officia mediorum procedit; adeoque ex praecedenti *capite IX.* §. 4. *n.* 2. ea supplenda sunt.

„ Supponit autem Grotius, reges, aut populos, qui bellum suscipiunt, credi velle justas sibi fuisse causas cur id facerent; contra autem, injuria facere eos, qui adversus se arma ferrent. *d.* §. 4.

„ Cum igitur utraque pars id credi vellet, nec tutum esset aliis populis pacem quaerentibus huic se controversiae interponere nihil melius facere potuisse, ait, populos pacatos, quam ut quod evenisset pro jure haberent, *d.* §. 4.

„ Medii igitur neutrius partis causam justam, vel injustam asserunt, sed judicium suspendunt, & hactenus utriusque factum pro jure habent.

„ Hinc duo necessario sequuntur: 1. quod neutri injuriam faciant si praesentem possessionem sequantur: 2. quod uni non magis, quam alii favere debeant.

„ *Prioris* sequelae effectus insignes sunt. „ Nam 1. pacatus ejecto rege cum praesente possessore agere, contrahere, &c. potest. *Vid. supr. L.* 1. *c.* 4. §. 15. *Dom. I. pag.* 383. 2. si cives nostri capti, & servi facti ad pacatos perveniunt, ab his pro servis habentur: is enim praesens eorum est status. *Vid. supra. c.* 9. §. 2. *n.* 2. & §. 4. *n.* 1. *in fin.* nec civitas nostra vindicare eos potest. 3. Idem dicendum de rebus nostris, quae bello captae ad pacatos perferuntur.

„ Econtrario 4. si cives, & res nostrae ab hoste captae ad pacatos perveniunt antequam ad praesidia hostis deductae fuerint, liberae manent, adeoque hosti eas reclamanti reddi non debent.

„ De *posteriori* sequela in sequentibus agemus.

AD §. I.

AGERE *nos de his, qui extra bellum positi, &c.*] „ I. e. de pacatis, seu de mediis.

Hactenus enim Grotius egit de hostibus, & quid in eos liceat: sequitur tractatio de mediis, qui unius partis judicium, & causam non magis, quam alterius sequuntur, & Neutrales vulgo vocantur, qui neutri parti adhaerent.

Auctor regulam generalem ponit, a pacatis nihil sumendum esse. At excipit summam necessitatem; hanc enim jus aliquod etiam in pacatos tribuere, docet *hic* §. 1, & docuit supra *l.* 2. *c.* 2. §, 10. Sed & Mediorum quaedam officia erga bellum gerentes esse, tradit §. 3.

PROPOSITIO I

Medii utriusque factum pro jure habent.

DEMONSTRATIO.

Nam si medii alternm injuria agere assererent, ejus judicium, & causam sequerentur, & desinerent esse medii. Ut ergo medii sint, necessario requiritur ut ab omni judicio abstineant, praesentem possessionem sequantur extra territorium, in territorio autem eum statum, tum ratione rerum, tum ratione personarum, tueantur, in quo persona, vel res fuit, cum ad fines accederent.

Uberius

Uberius hæc principia exposuit B. Parens in disputatione *de postliminio in pace Sect.* 1. §. 2. 3. 4. & 5. Verba ejus retulimus supra *l.* 3. *c.* 9. §. 1. *propos.* 1. *p.* 123.

PROPOSITIO II.

Hinc pacati utrique partium præstare debent ea, quæ juris gentium sunt, ut jus transitus, commercia, &c.

DEMONSTRATIO.

Legatus Antiochi statum mediorum hoc modo describit, in Concilio Achæorum disserens: *Non enim vult ut secum adversus Romanos arma capiant; sed ut neutri parti sese conjungant: pacem utrique parti, quod medios deceat amicos, optant: bello se non interponant. Idem ferme & Ætolorum legatis petiit, ut quæ facillima, & tutissima esset, quietem præstarent, spectatoresque belli fortunarum alienarum eventum sine ullo discrimine rerum suarum operirentur.* Liv. *l.* 35. *c.* 48. Add. *Id. l.* 37. *c.* 28.

Hinc jam necessario sequitur, quod illi, qui medii, i. e. utrisque amici sunt, neutri denegare possint ea, quæ homo homini natura denegare nequit. Si enim uni ea denegaret, duplici modo injuriam faceret; tum quia magis favet alteri, adeoque hostis fieret; tum quia id, quod natura cuique debetur, denegat. Si utrique denegat, utrique fit injuria, cujus reparatio bello queri potest. Cæterum, quatenus id in commerciis obtineat, mox videbimus. *Conf.* §. 2.

PROPOSITIO III.

Pacatus nihil facere debet, quo juvetur alter præ altero.

DEMONSTRATIO.

Si igitur uni præter ea, quæ sunt juris gentium, aliqnid præstatur, id alteri petenti non potest denegari, ne uni magis, quam alteri favere videatur. Unde apud Livium *l.* 37. *c.* 38. Tejos Romanorum Dux arguit, *Juvisse eos commeatu classem hostium, & quantum vini Polyxenidæ* (hosti) *promisissent: quæ si eadem classi Romanæ darent, revocaturum se a populatione militem; sin minus, pro hostibus eos habiturum.* Atque his imperatis paruisse Tejos, apparet ex *Livio d. l.* Massilienses portum Cæsari negarunt, Pompejum recepere; ideo pro hostibus habiti sunt.

Nullum esse jus bellicum) „ Quia injuria „ non est, ex qua sola bella licita fiunt. „ Scythæ ad Alexandrum apud Curtium „ *lib.* 7. 8. *Quid nobis tecum est? nunquam* „ *tuam terram attigimus: qui sis, unde ve-* „ *nias, licetne ignorare in vastis sylvis vi-* „ *ventibus?*

Necessitatem, ut jus aliquod det in rem alienam, summam esse debere) Diximus *d.* §. 10. 1. Nunquam jus oriri in res alienas ex necessitate. Sane. 2. Mediis natura concessum est jus defendendi res suas; & sic illi, qui jus hoc natura quæsitum turbant, fiunt hostes. 3. In bellis vix est necessitas absque culpa, dum vel bellum suscipitur ab iis, qui viribus impares sunt vel quod necessaria desint, &c. Quo casu fatente Auctore ipso necessitas nullum jus tribuit.

Ut ipso Domino par necessitas non subsit) „ Quod refutavimus *l.* 2. *c.* 2. §. 8.

Non ultra sumendum, quam exigit) „ Quod itidem refutavimus *l.* 2. *c.* 2. §. 6.

Si custodia sufficiat, non sumendum usum) „ Sic si quis castrum pacati occupat, „ quod hostis occupaturus est; is præter „ custodiam nihil acquirit. *Grot. l.* 2. *c.* „ 2. §. 10.

Si usum, non sumendum abusum) „ Di„ xit enim, non ultra sumi posse, quam „ summa necessitas exigit.

Restituendum tamen rei pretium] „ Im„ mo invitus rem suam alii vendere non „ tenetur etsi alter necessitate prematur.

„ Auctor porro statuit, cessante necessi„ tate faciendam esse restitutionem. *l.* 2. „ *c.* 2. §. 9. & *l.* 3. *c.* 1. §. 5. *num.* 3. „ Quæ omnia plenius examinavimus *d. l.* „ 2. *c.* 2. §. 9. & 10.

AD §. II.

CUM *summa ipsum, & populum necessitas urgeret*) Male Auctor jus transitus ex 1 utilitate innoxia, & necessitate sola deducit. Rationes cur ipso jure naturæ cuique transitus debeatur, exposuimus supra *l.* 2. *c.* 2. §. 1.

Primum ait] „ Allegata hic exempla, „ aliaque vide supra *l.* 2. *c.* 2. §. 13.

Quæ vallo comprehendebat) „ Id est quæ „ intra munimenta recipiebat. Etsi enim „ cives defendere teneantur rempublicam, „ unus tamen præ altero non teuetur, adeoque ei resarciri damnum debet.

5 *Hoc præstabat*) „ Scilicet, securitatem „ præfatam.

Soluta stipendia) „ Non solutis enim stipendiis necessitate adducuntur milites ad „ rapiendum.

4 *Illud magni Prophetæ*) „ Johannis.

Neque enim aut moneret] „ Nihil enim „ frustra monere, nec impossibilia injungere voluisse, vir divinus credendus est.

Ideo attulimus exempla) „ Ubi miles „ transivit nullo damno dato.

6 *Non tantum militibus teneri de damnis inde secutis*) „ Militibus tantum tenetur „ ex promisso, ad præstandam mercedem „ promissam, & ad id, quod eorum interest, mercedem non solutam fuisse.

Sed & subditis suis, ac vicinis) „ Quia „ rex vera causa est damni dati.

AD §. III.

1 OFFICIUM *est, nihil facere, quo validior fiat is, qui improbam fovet causam*] Male Auctor mediis tribuit judicium circa justitiam causæ inter duas partes belligerantes. Hoc ipso enim fierent hostes ejus, cujus judicium impugnant. Medii igitur non examinant justitiam causæ, sed utriusque factum pro jure habent, id est judicium suspendunt. Hinc neutrum juvare possunt, sed ea saltem præstant utrique, quæ juris gentium sunt.

Aut quo justum bellum gerentis motus impediantur) „ Dictum est, medios non „ judicare, an juste bellum geratur: adeoque hæc frustra disputari.

Supra) L. 3. c. 6. §. 3. & 4.

Æquos se præbere utrisque, &c.) „ Dixi „ utrumque bellum gerentium contendere, „ causam justam sibi esse; Mediis vero judicium hac in re non competere, sed „ eos utriusque factum pro jure habere, „ ac sequi statum præsentem rei, vel personæ. Dixi quoque, hos medios utrique „ ea præstare debere, quæ juris gentium „ sunt.

In permittendo transitu) „ Hic enim juris gentium est, & denegari neutri potest.

In commeatu præbendo) „ Tum quia absque commeatu transire non possumus, „ tum quia commerciorum jus omnibus „ competit.

In obsessis non sublevandis] „ Quia hæc „ sublevatio non est juris gentium: econtrario cum hostis vires inde augeantur, „ eoque reparatio juris nostri impediatur, „ capi quoque res pacatorum possunt, quæ „ sublevandis obsessis inserviunt.

Aut Corinthios prohibere, &c.) „ Si enim „ uni permitterent, alteri negarent, non „ possent dici medii, quia plus faverent „ uni parti, quam alteri.

Et quod feciis) „ Si enim sociis meis injuria fit, justam hunc belli causam esse, „ vidimus *supra*.

Hostes auxiliis, & pecunia juveris] „ Eoque vires hostium ad resistendum auxerit.

Si hostibus te conjungas) „ Eos juvando.

Qui faciat quod hosti placet) „ Si alteri „ idem neget, vel vires hostium inde augeantur.

Qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui subministrat „ Quia hostium vires inde augentur. *Vid supra l.* „ 3. c. 12. §. 1. *seq.*

Qui ea facit] „ Nam consilium quoque, „ quod ad me lædendum suppeditatur, injuria est.

Ni eadem Romanæ classi darent) „ Si „ enim negassent, medii non fuissent; & „ magis uni, quam alteri favissent.

Quæ hostem) „ Ad eum nimirum effectum, uti ibi subsistat; secus si transit saltem.

Fœdus miscere] „ Sed tunc omnia valent ex pacto: nos autem quærimus, „ quid obtineat jure naturæ sine pacto.

Ita ut cum utriusque bona voluntate a bello abstinere, &c.) „ Hoc non dependet a voluntate bellum gerentium; sed „ cuique natura id licet.

Et communia humanitatis officia utrisque exhibere liceat) „ Hæc præstari citra pactum „ debent ex naturæ ratione.

CAPUT

CAPUT XVIII.

De his, quae in bello publico privatim fiunt..

I. *An privatim hosti nocere liceat, expositum cum distinctione juris naturalis, gentium, & civilis.*
II. *His, qui suo sumtu militant, aut naves instruunt, quid per internam justitiam liceat respectu hostium.*
III. *Quid respectu suae civitatis.*
IV. *Quid Christianae dilectionis regula ab ipsis exigat.*
V. *Quomodo bellum privatum cum publico misceatur.*
VI. *Ad quod teneatur qui sine mandato hostibus nocuit, cum distinctione explicatur.*

+ I. 1. QUae diximus hactenus, + pleraque ad eos pertinent, + qui aut summum in bello arbitrium habent, ¹ aut publica imperia exequuntur. Videndum etiam, + quid privatim in bello liceat, + qua naturae, + qua divino, + qua gentium jure. Narrat officiorum primo *a* Cicero 2 in Pompilii Imperatoris exercitu militasse Catonis Censorii filium, sed mox 3 dimissam legionem, in qua is militabat. cum nihilominus adolescens amore pugnandi in exercitu remansisset, Catonem scripsisse ad Pompilium, ut si eum vellet remanere in exercitu, + + secundo eum sacramento militiae obligaret, addita causa, quia 5 priore amisso, + jure cum hostibus pugnare non poterat. Addit & ipsa Catonis ad filium verba ex epistola, quibus eum monet ut caveat ne praelium ineat: + neque enim jus esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste. ¹ Sic & Chrysantam *b* Cyri militem laudatum legimus, qui hosti imminens repressit ensem, 6 simul ac receptui canere audierat; & *c* Seneca: *inutilis miles dicitur, 7 qui signum receptui datum negligit.*

2. Sed falluntur qui venire hoc putant + ex 8 jure gentium externo: nam id si spectes, sicut rem hostilem cuilibet occupare licet, + ut supra *d* ostendimus, ita & hostem occidere: + nam illo jure hostes pro nullis habentur. Venit ergo + quod Cato monebat + ex disciplina militari Ro-

a Cap. 11.

b Plut. Quaest. Rom. 39. & Marcello, p. 317.

c De Ira lib. 1. c. 9.

d Libro III. c. 6.

GROTII.

1 *Sic & Chrysantam*) Vide *Xenophontem* Cyri institutione. (Lib. IV. c. 1. §. 2. *Ed. Oxon.*

GRONOVII.

1 *Aut publica imperia*) Aliquid ex jussu, & auctoritate praefectorum administrant.

2 *Pompilii*) Videtur legendum, *A. Hostilii*. Liv. 43. 6. &c.

3 *Dimissam*) Exauctoratam, sacramento solutam.

4 *Secundo eum obligaret*) Iterum juberet illum sacramentum dicere, sive jurare ad signa.

5 *Priore amisso*) Remisso, sublato, cum dimitteretur legio.

6 *Simul, ac receptui*) Simul, atque dari signum cessandi a pugna.

7 *Qui signum receptui*) Qui non desinit pugnare, cum Imperator jubet quiescere. (Vox *datum* abest e MSS. & optimis Edd.)

8 *Jure gentium externo*) Quo conceditur omnis illa licentia, de qua a cap. 4. usque ad 9. egit.

Romana, cujus ea lex erat, [a] Modestino notante, ut qui mandata non servasset, capite puniretur, etiamsi res bene cessisset: mandata autem non servasse intelligebatur etiam + qui extra ordinem sine ducis imperio in hostem pugnasset, ut [9] + Manliana [b] imperia nos docent: nimirum, quia + si id temere liceat, + aut [10] stationes desererentur, aut etiam progrediente licentia exercitus, parsve ejus [b] inconsultis præliis implicaretur; quod omnino cavendum erat. Itaque Sallustius [c] ubi Romanam disciplinam describit, *in bello*, inquit, *sæpius* [11] *vindicatum in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius revocari prælio excesserant.* Laco quidam [d] cum hosti imminens audito receptus signo ictum repressisset, causam reddidit: *ὅτι βέλτιόν ἐστι τοῦ φονεύειν, τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι·* *quia præfectis parere satius est, quam hostem occidere.* Et Plutarchus cur qui militia solutus est occidere hostem non possit, causam [e] reddit, quod legibus militaribus non teneatur, quibus teneri debeant pugnaturi. Et apud [f] Arrianum Epictetus memoratum modo Chrysantæ factum referens: *οὕτω προὐργιαίτερον ἔδοξεν αὐτῷ τὸ στρατηγοῦ πρόσταγμα, ἢ τὸ ἴδιον ποιεῖν.* *tanto illi potius videbatur ducis, quam suam voluntatem exequi.*

a L.3.D. de re milit. §.15.
b Liv. lib. VIII. c.7.
c Catil. c.9.
d Apud Plutarc. Lacon. Apophth. p.236.E.
e
f Lib.II. c.6.

3. + At jus naturæ, & internum si respicimus, + videtur in bello justo cuilibet concessum ea facere, quæ [12] parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit: + non etiam res captas suas facere, quia nihil ipsi debetur: + nisi forte pœnam justam exigat communi hominum *jure*. Quod postremum + quomodo per evangelii legem restrictum sit, ex his, quæ supra [g] a nobis tractata sunt, intelligi potest.

4. Mandatum autem esse potest + aut generale, aut speciale. *Generale*, ut in tumultu apud Romanos [h] Consul dicebat: *qui rempublicam salvam volunt, me sequantur.* Immo & + singulis interdum subditorum jus datur [i] occidendi + etiam extra sui tutelam, ubi id publice expedit.

g Lib.II. c.20.§.10.
h Serv. ad Æn. VIII. 1.
i C. quando liceat unicuique l. 1. & 2.

II. 1. Speciale mandatum habere possunt non hi tantum, + qui stipendia percipiunt, sed & [13] + qui suo sumtu militant, & qui, quod plus est, + suo sumtu partem belli administrant, + ut qui naves instruunt, ac sustentant suis impendiis, + quibus vice mercedis concedi solet ut capta sua faciant, sicut alibi [k] diximus. Id vero quatenus procedat, + illæsa justitia interna, + & charitate, non immerito quæritur.

k L. III. c. 6.

2. + Justitia [14] + aut hostem respicit, + aut [15] ipsam civitatem, cum qua

GROTII.

b *Inconsultis præliis implicaretur*) Ita Avidius Cassius causam sententiæ suæ reddebat: *evenire potuisse ut essent insidiæ.* Narrat *Vulcatius.* (c. 4.)

GRONOVII.

9 *Manliana imperia*) T. Manlii Torquati Cos. qui filium, quod contra edictum suum in hostem pugnasset, quamvis victorem securi subjecit.

10 *Stationes desererentur*) Milites, vel præfecti e loco, in quo custodiæ, vel excubiarum causa collocati essent, temere, ac sine venia ducum exirent.

11 *Vindicatum in eos*) Animadversum; supplicium exactum de illis.

12 *Parti innocenti intra justum bellandi modum*) Ei, qui habet justam causam, hactenus, ut nihil gravius fiat, quam jure publico licet in bello.

13 *Qui suo sumtu*) Qui nunc dicuntur voluntarii.

14 *Aut hostem respicit*) Quatenus ab eo capere licet.

15 *Ipsam civitatem*) Quatenus cum ea, quod ab hoste capitur, est dividendum.

GRO-

qua contrahitur. Hosti, diximus, + eripi posse possessionem rerum omnium, quæ bellum alere possunt, + securitatis causa, + sed hoc [16] sub onere reddendi: ipsum vero + dominium ad compensationem usque ejus, quod aut [17] ab initio belli, aut [18] ex post facto + civitati justum bellum gerenti debetur, + sive res sint civitatis hostilis, + sive singulorum, etiam per se innocentium: bona vero nocentium etiam ex pœnæ causa adimi; & acquiri capientibus posse. Fient ergo res hostiles eorum, qui belli partem suo sumtu administrant, + quod hostes attinet, & hactenus ut is, quem expressi, modus non excedatur, quo æquo arbitratu æstimandum est.

III. [19] + Adversus suam autem civitatem justum + justitia interna + id ipsum erit, + si [20] contractui æqualitas insit, hoc est, si sumtus, & pericula tanti sunt, quanti [21] prædæ alea. nam si hæc spes multo pluris valeat, + reddendum erit civitati quod supererit, + perinde, ac si quis nimium vili pretio [22] jactum, incertum quidem, sed tamen facilem, & magnæ spei emisset.

IV. Cæterum, etiam cum + justitia stricte dicta non læditur, est + ut peccetur adversus id officium, quod in aliis diligendis consistit, + præsertim quale Christiana lex præscribit, ut si appareat, talem prædationem præcipue nocituram + non hostium universitati, + aut regi, + aut his, qui per se fontes sunt, + sed innocentibus, & quidem adeo ut eos detrusura sit in summas calamitates, + in quas etiam eos, qui privatim nobis debent, conjicere, immisericordiæ foret. Quod si ad hæc accedat ut ea deprædatio + neque ad finem bello imponendum, + neque ad hostium publicas vires accidendas notabile aliquod momentum habeat, tum vero probo homine, præsertim Christiano, indignus censeri debet *c* + quæstus ex sola temporum infelicitate.

a Silv. in verbo bellum n. 8. vers. 5.

V. Evenit autem interdum ut occasione belli publici [23] nascatur bellum privatum, + puta si quis in hostes inciderit, & vitæ, aut rerum adeat periculum, quo eventu ea erunt observanda, quæ de concesso tuendi se modo alibi *b* diximus. Solet & conjungi auctoritas publica cum privata utilitate: ut si quis magno ab hostibus damno affectus + impetret jus ex rebus hostium damna sarciendi: + quod jus definiendum est ex iis, quæ de pignorationibus supra *c* a nobis sunt tradita.

b Lib. I. c. I. §. 3. & seqq.
c Libro III. c. 2.

+ VI. At + si quis miles, + aut alius, + etiam in bello justo, + ædificia ho-

GROTII.

c *Quæstus ex sola temporum infelicitate*) Nam & Crassum hoc nomine culpat Plutarchus: τὰ πλεῖστα τούτων ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος· *pleraque horum ex igne, belloque rapuit, nihil magis lucro habens, quam communes calamitates.* (Vit. Crass. init. pag. 543. B.)

GRONOVII.

16 *Sub onere reddendi*) Si pax commoda fiat, & ille aliter pro injuria satisfaciat.

17 *Ab initio*) Ex debito principali.

18 *Ex post facto*) Ex debito subnascenti. *l. 3. c. 13. §. 3. & c. 1. §. 1.*

19 *Adversus suam civitatem*) Ut privati acquirant res captas illæso jure civitatis, pro qua militant.

20 *Contractui*) Quem illi privati cum republica fecerunt, quum impetrarunt ab ea jus suo sumtu belli gerendi.

21 *Prædæ alea*) Dubia, & incerta spes.

22 *Jactum*) Retis. l. 12. D. *de act. emt. & vend. bolum* vocat *Suet.* de rethor. cap. 1.

23 *Nascatur bellum privatum*) Necessitas sit singulis, aut privatis, sine auctoritate publica, pugnandi.

GRO-

hostium incenderit, agros vastaverit; atque id genus dederit damna, + non jussus, + adde cum neque necessitas subesset, + neque justa causa, teneri eum ad sarcienda damna, recte a + theologis est proditum. + Merito autem addidi, quod ab illis omissum est, *a* si justa causa non subsit. + nam ea si adsit, tenebitur forte suae civitati, 24 cujus leges transgressus est; + non item hosti, cui nullam fecit injuriam. + Non dissimile est quod Carthaginiensis quidam Romanis Annibalem dedi postulantibus respondebat *b*: *non privato, publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quaerendum censeo: sed utrum jure, an injuria? nostra enim haec quaestio, atque animadversio in civem nostrum est, nostro, an suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, licueritne per foedus fieri.*

a Sylv. in verbo bellum, p. 1.
b Livius xxi. 18.

GRONOVII:

24 *Cujus leges transgressus*) Injussu contra disciplinam aliquid faciendo.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XVIII.

CUM bellum non sit nisi inter summas potestates, sponte sequitur, omnia, quae a privatis aguntur, non nisi belligerantium jure, ac nomine fieri posse. Atque haec est materia, quam Auctor hoc capite tractat, *quidnam privatis in bello publico.*

Dicimus igitur, Privatum qua talem nihil in hostem facere posse. Nam 1. solus Princeps ius belli habet, non singuli; adeoque ille solus jus interficiendi hostem, & res ejus praedandi, ac vastandi habet. Equidem potest 2. Princeps hoc jus aliis quoque committere; at tunc non nisi quibus permittit, belli jure agere possunt. Quamdiu igitur 3. non constat, promiscue Principem concessisse jus laedendi hostem, tamdiu licentia illa singulis concessa non apparet. Immo 4. contraria voluntas tunc potius praesumitur, quando princeps milite utitur conductitio. Atque hinc 5. Naves illae armatae, quas *Caaper* vulgo appellare solent, piratarum loco haberi, & puniri possunt, si publica auctoritate non sunt muniti: & exemplum alibi allegavimus de cive Londinensi, qui magno successu naves sine superiorum consensu in hostes armavit, & ideo reus factus est. Accedit 6. ratio prohibendi politica, qua cives armati promiscue aeque in concives, ac in hostes grassari solent.

Additio.

„ Auctor ait, jure naturae cuique privato concessum esse ea facere, quae parti innocenti profutura confidit, §. 1. *n.* 3. „ Modo 1. justum sit bellum; 2. intra justum bellandi modum agat, *d n* 3. Neque id jure gentium externo mutatum, „ ait §. 1. *n.* 2. (quia eo jure capere possum rem ejus, quem interficere licet, „ *d. n.* 2.). Sed ex disciplinae Romanae „ regulis prohibitum id esse, contendit, „ qua-

„ quarum præcipuam esse, ait, ne miles sine mandato pugnet, *d. a.* 1. *n.* 3.

„ At 1. verum non est, jure naturæ cuique hominum jus esse vindicandi alienas injurias. 2. Alibi probavimus, jus gentium externum non dari; adeoque frustra quæritur, an jus naturæ eo mutatum sit. 3. Verum non est, jure Romano demum statutum esse ne miles sine mandato pugnet. Id enim ex ipsa ratione naturali sequi, solidissimis rationibus B. Parens probavit.

AD §. I.

1 PLERAQUE) „ Quædam enim de privatis quoque, eorumque jure intermixta fuere.

Qui aut summum in bello arbitrium habent) „ Id est ad summas potestates ipsas.

Aut publica imperia exequuntur) „ Uti duces belli, milites, &c.

Quid privatim in bello liceat) „ I. e. quid singulis privatis suo jure in hostem liceat.

Qua naturæ) „ *Vid.* §. 1. *n.* 4.

Qua divino) „ *Vid. infr.* §. 4.

Qua gentium jure) „ *Vid.* §. 1. *n.* 2. De quo frustra quæritur, quia tale jus gentium non datur.

Secundo) „ Id est novo, quia prius sacramentum solutum erat dimissione.

Jure cum hostibus pugnare non poterat) „ Cessante sacramento deficit auctoritas publica.

Neque enim jus esse, qui miles non sit) „ Id est cui id a principe, seu republica concessum non est.

2 *Ex jure gentium externo*) „ I. e. ex jure illo gentium voluntario, quod ex hypothesi Auctoris in bello saltem solenni obtinet, & quod non verum jus dat, sed saltem effectum externum juris, & impunitatem. At tale jus gentium externum non dari, jam dictum est; sed & gentium moribus jus hoc Romanum probatum esse, *ipsa* experientia docet, & exemplis quoque demonstravimus.

Ut supra ostendimus) „ *L.* 3. *c.* 6. §. 1. ubi & existentiam juris talis gentium, & hanc consequentiam negavimus.

Nam illo jure hostes pro nullis habentur) „ Immo hoc nullibi dicitur. *Vid. l.* 3. *c.* 9. §. 4.

Quod Cato) „ In epistola ad filium, *Vid. n.* 1.

Ex disciplina militari Romana) „ Immo nec hoc verum est. Dictum enim est, singulos lædere hostem reipublicæ nec naturæ jure posse, nisi quatenus a republica, seu principe tacite, vel expresse conceditur. Cui accedit ratio politica, quod auspiciis privatis aliquid in bello geri periculosum sit.

Ut qui mandata non servasset, capite puniretur) „ Immo hæc lex naturæ est, ut qui superiori non paret, puniri, etjam capite, possit.

Qui extra ordinem) „ Id est non jubente duce.

Manliana imperia) „ Apud *Liv. l.* 7. *c.* 16. Similia vide apud Nicetam in vita Johannis Comneni *Vid. Tesm. b.*

Si id temere) „ Id est promiscue, & sine jussu imperantis.

Aut stationes desererentur, aut etiam progrediente licentia) „ Hæ rationes mere sunt politicæ. Vera ratio naturæ hæc est, quod singuli jus belli non habeant, sed solus princeps: hic ergo solus jus lædendi hostem habet.

Quia præfectis parere satius est) „ Est omnino, obdientia prima militis virtus. *Sallust. Jugurth.* 7. *Just.* 14. 3. *Liv.* 8. 35. *Evagr. H. E.* 6, 11. *post med.*

At jus naturæ, & internum) „ Quod Auctor opponere solet justitiæ externæ, quæ ex jure gentium voluntario oritur, & saltem quoad effectus quosdam externos jus est. 3

Videtur in bello justo cuilibet concessum ea facere, quæ parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit) „ Verum non est, 1. *cuilibet* jus lædendi hostem competere. Verum 2. non est, id licere *in bello justo*, non injusto, quia judicium singulorum non est. Verum non est, 3. singulos partes *innocentis cujusvis* defendere posse eo non jubente. Verum 4. non est, jus lædendi hostem, si tale competit, saltem *intra justum bellandi modum* competere, id est ad debiti quantitatem, & pœnæ modum. *Vid. supra l.* 3. *c.* 3. §. 1. *c.* 4. §. 1.

Non etiam res captas suas facere, quia nihil ipsi debetur) „ Vera ratio est, quia capere res hostiles est effectus belli. At singuli jus belli non habent.

Nisi forte pœnam exigat communi homi-

num

num jure) „ Verum non eſt , quemlibet
„ privatum pœnam a nocente exigere poſ-
„ ſe: hanc fabulam alibi refutavimus . *Vid.*
„ *l.* 2 *c.* 20. §. 3. 4 6. 8. 9. 40. Idque
„ verum eſt, etſi pœna exigatur prętextu
„ juris hominum communis : nam tale jus
„ hominum commune non datur . L. 3. *c.*
„ 6. §. 1. *pr.* & *d. c.* 20.

Quomodo per Evangelii legem reſtrictum ſit) „ Lex Evangelii reſtringens non datur.

4 *Aut generale, aut ſpeciale*) „ *Vide L.* 1.
„ §. 1. *ff. de procuratoribus*.

Conſul dicebat) „ Adde *Liv. l.* 6. *c.* 28.
„ *l.* 24. *c.* 21. *Briſſon. de form.* 4. *pag.*
„ 344.

Singulis interdum ſubditorum jus datur)
„ Tunc auctoritate publica hoſtem lędunt .

Etiam extra ſui tutelam) „ Nam jure
„ neceſſarię defenſionis quilibet privatus
„ vim vi repellere poteſt ; idque verum eſ-
„ ſe, ait Auctor, etiam ſi princeps inju-
„ ſtum bellum gerat , cui ſubditi intereſſe ,
„ ex ejus hypotheſi , non tenentur . De
„ quo egimus *ſupra l.* 2. *c.* 12. 17. § 20.
„ *n.* 1. & *c.* 26. §. 6.

AD §. II.

1 QUI *ſtipendia percipiunt*] „ Id eſt mi-
„ les conductitius .

Qui ſuo ſumtu militant „ Ut olim mi-
„ lites Romani ad militiam lecti . *Vid. l.*
„ 3. *c.* 6. §. 23.

Suo ſumtu partem belli adminiſtrant ,
„ Uti ſocii ſuo ſumtu militantes , *d. c.* 6.
„ §. 23.

Uti qui naves inſtruunt) „ Quo pertinent
„ illi , quos vulgo vocamus *Caapers* .

Quibus vice mercedis concedi ſolet] „ De
quo egimus *L.* 3. *c.* 6. §. 19. 22. 23.
& 24.

Illæſa juſtitia interna) „ Id eſt , ſalvo
„ jure naturę . *Vid.* §. 1. *n.* 4.

Et caritate) „ De hac fruſtra quæritur
„ in diſciplina juris naturalis .

2 *Juſtitia &c.*] „ Auctor quęrit , an illis ,
„ qui proprio ſumtu militant , pręda in
„ compenſationem relinqui poſſit illęſa ju-
„ ſtitia , & ait . 1. id injuſtum non eſſe
„ *ratione hoſtis* , utpote quem ſpoliare , lici-
„ tum eſſe , putat , intra quantitatem da-
„ mni dati , vel modum pœnę . Et hacte-
„ nus res hoſtiles fieri eorum , ſtatuit , qui
„ ſuo ſumtu bellum gerunt , *Vid. h. n.* 2.
„ Neque 2. injuſtum eſſe *ratione ſuę civi-*
„ *tatis* , ſi modo contractui ęqualitas inſit ,
„ i. e. pręda reſpondeat ſumtibus : nimia
„ autem ſi ſit inęqualitas , eam corrigendam
„ eſſe , putat §. 3. Sed & 3. ait , cum vir-
„ tute pugnare , prędam agere ſi vel ab in-
„ nocentibus ſumatur , vel pręda illa ad
„ diminuendas vires hoſtium non faciat ,
„ §. 4.

„ At omnia hęc gratis dicuntur . Jure
„ naturę in infinitum capi poſſe prędam ,
„ demonſtravimus ſupra *c.* 6 §. 1. *in not.*
„ Hoc jus prędę ſingulis quoque permitte-
„ re Princeps ſalva juſtitia poteſt : quia de
„ jure ſuo capiendi pro lubitu diſponere ,
„ ac iis , qui ſuo ſumtu militant , merce-
„ dis loco prędam ſine modo aſſignare pot-
„ eſt .

Aut hoſtem reſpicit) „ Id eſt quęritur ,
„ an privati permittente ſuperiore ab hoſte
„ illęſa juſtitia capere prędam poſſint ?

Aut ipſam civitatem) „ Id eſt quęritur ,
„ an civitas , cujus cauſa bellum geritur ,
„ aſſignare ſuo ſumtu militantibus , juſte
„ poſſit prædam ab hoſte capiendam .

*Eripi poſſe poſſeſſionem rerum omnium ,
quæ bellum alere poſſunt*) „ Immo etiam
„ earum rerum , quæ bellum non alunt .
„ *Vid. l.* 3. *c.* 6.

Securitatis cauſa) „ Immo pleno jure
„ dominii , *in not. ad d. c.* 6. §. 1. *pr.*

Sed hoc ſub onere reddendi] „ Refutavi-
„ mus hoc . *d.* §. 1.

Dominum ad compenſationem uſque)
„ Immo in infinitum *d. c.* 6. §. 1. *pr.*

Civitati juſtum bellum gerenti) „ Immo
„ de juſtitia cauſæ inter duas ſummas po-
„ teſtates quæri non poteſt , quia uterque
„ eam ſibi aſſerit , nec judicem inter ſe ha-
„ bent ; adeoque morali ratione cum ſuſ-
„ penſum ſit judicium de cauſæ juſtitia ,
„ uterque interim , & durante proceſſu ,
„ omnia agit , ac ſi juſtum utrimque bel-
„ lum eſſet : & eventus demum decidit .

Sive res ſint civitatis hoſtilis) „ Nam res
„ univerſitatis , ſeu publicas , capi poſſe ,
„ dictum eſt , *c.* 6.

Sive ſingulorum etiam per ſe innocentium)
„ Immo ſingulos nunquam eſſe innocentes ,
„ vidimus alibi , quia ſequuntur , & tuen-
„ tur , vel ſaltem tenentur ſequi , & tueri
„ cauſam principis .

Quod hoſtes attinet) „ Ita ut illi de in-
„ juſtitia queri non poſſint .

Hactenus

Hactenus ut is, quem expressi, modus non excedatur) „ Id est ut intra modum „ debiti, & pœnæ capiatur; in reliquis „ autem securitatem saltem acquirat ca- „ piens.

Quod æquo arbitratu) „ Quis arbitra- „ bitur cum neutra pars judicem agnof- „ cat?

AD §. III.

ADVERSUS *suam autem civitatem*) „ Cum qua contrahit is, qui suo sumtu „ militat.

Justitia interna) „ Id est jure naturæ: „ nam justitia externa, quæ ex jure gen- „ tium est, latius patere prædam agen- „ di facultatem, statuit.

Id ipsum) „ Id est jus prædam suam „ faciendi.

Si contractui æqualitas insit] „ Sequitur „ hoc ex erroneo illo principio: quod in „ omni contractu natura requiratur æquali- „ tas inter rem, & pretium, inter operas, „ sumtusque, & prædæ aleam, &c. *Vid.* „ *L.* 2. *c.* 11. §. 8. At ibidem jam nota- „ vimus, dominum adeoque & hic prin- „ cipem, pro lubitu de jure suo, etiam „ inæqualibus conditionibus disponere pos- „ se, & prout disponit, ita jus esse. Con- „ cessa igitur prædandi potestate in genere, „ etiam ea; quæ ultra periculi, & opera- „ rum, ac sumtuum modum supersunt, „ acquiruntur capiendi in infinitum.

Reddendum erit civitati quod superevit) „ Refutavimus hoc *d.* *c.* 12. §. 8. & dixi- „ mus, prout dominus de re sua disponit, „ etsi inæqualiter, ita jus esse.

Perinde, ac si quis nimium vili pretio jactum, &c. emisset) „ Hoc refutavimus l. „ 2. *c.* 17. 5. Idque jure civili adeo „ verum est, ut nec ob enormissimam læ- „ sionem rescindi tale negotium possit: „ incertitudo multum detrahit vero pre- „ tio; adeoque læsio vera hic concipi non „ potest, *d.* § 5.

AD §. IV.

JUSTITIA *stricte dicta*) „ Id est jus „ naturæ sociale, quod Auctor opponit ju- „ ri naturæ laxiori; quam differentiam ex „ mente Grotii explicavi in *Differt. proœm.* „ *I. & II.*

Ut peccetur adversus id officium, quod in aliis diligendis consistit] „ Auctor igitur pu- „ tat, eum, qui licentiam prædandi ex „ contractu civitatis suæ ob sumtus factos, „ consequitur, juxta justitiam stricte sic „ dictam, id est jure naturæ, capere præ- „ dam in bello justo intra modum debiti, „ & pœnæ, eamque sibi acquirere posse: „ sed lege Evangelii præterea requiri, ut „ eam capiat ex bonis universitatis, aut re- „ gis, aut singulorum, qui fontes sunt: „ porro ut captura illa tendat ad finiendum „ bellum, aut minuendas vires hostium: „ indeque concludit, lege Evangelii nec „ id licere, quod justitia interna permittit. „ At sæpius jam dictum est, virtutis regu- „ las ad jus naturæ, quod homines inter „ se obligat, non pertinere. Sed & verum „ non est, virtuti repugnare prædam ex ho- „ ste agere, si id fit ad reparationem ju- „ ris, vel in pœnam. Porro negamus, ali- „ quem subditorum innocentem esse in bel- „ lo, quia omnes causam Principis sequun- „ tur, eamque tuentur, ac bonis suis, & „ operis tueri tenentur.

Præsertim quale lex Christiana præscribit) „ De qua late actum est *l.* 1. *c.* 1. §. 8. *n.* „ 10. *L.* 2. *c.* 1. §. 10. *n.* 1.

Non hostium universitati) „ Quæ sola „ nocens Auctori videtur.

Aut regi „) Qui injuriam fecit.

Aut his, qui per se fontes sunt) „ Adeo- „ que qui ex proprio facto rei sunt.

Sed innocentibus) „ Immo neminem sub- „ ditorum innocentem esse, modo dixi- „ mus.

In quas etiam eos, qui privatim nobis debent, conjicere, immisericordiæ foret) „ Nam inter privatos quoque certus exe- „ quendi modus legibus civilibus præscri- „ ptus est.

Neque ad finem bello imponendum) „ At „ semper ad finem bello imponendum per- „ tinet, si hosti aliquid aufertur: tædio „ enim hujus periculi, quod ei etiam in „ futurum metuendum est, ad reparandam „ injuriam moveri potest.

Neque ad hostium publicas vires acciden- das) „ Etsi vires hostium non minuantur, „ possunt tamen movere hostem ut pacem „ faciat, vel saltem inservire reparationi „ damni ab hoste nobis dati.

Quæstus ex sola temporum infelicitate) „ quæstus ex re hostili non ex sola tem- „ porum infelicitate oritur, sed ex injuria

„ hostis, quam subditi ejus operis, & opi-
„ bus defendunt.

A D §. V.

Puta si quis in hostes inciderit) „ Hoc „ non fiet jure belli, sed jure necessarię „ defensionis, quę cuique privato, contra „ quemcunque aggressorem, etiam extra „ bellum, competit. *Conf. supr.* §. 1. *in* „ *fin.* & *l.* 2. *c.* 17. §. 20. *n.* 1. & *c.* „ 26. §. 6.

Impetret jus ex rebus hostium damna sarciendi) „ Tunc jure belli agit, nomine, „ & jussu superioris.

Quod jus definiendum est ex iis, quæ de pignorationibus supra a nobis sunt tradita) „ Immo jus capiendi res hostiles ex consen„ su superioris plane differt a *pignoratione*, „ seu jure repressaliarum. Nam privatus „ *priori* casu acquirit dominium in rem, & „ personam hostis bello capti; *hoc* casu tan„ tum securitatem acquirit in res, & per„ sonas pacatę civitatis. *Vid. l.* 3. *c.* 2. „ §. 7.

A D §. VI.

AUCTOR hic in genere notat, mili„ tem, qui privatim damnum (etiam in „ bello justo) absque jussu, & absque ne„ cessitate dat, inde teneri suę civitati: „ immo si justa causa absit, etiam hosti. „ Equidem prius omnino verum est; at po„ sterius negamus: queri enim hostis non „ potest, qui toti civitati injuriam intulit. „ Ex judicio igitur nostrę civitatis semper „ justa nobis causa est: adeoque milites no„ stri intuitu hostis semper jure agunt, ne„ que hactenus judicium aliquod hosti com„ petit, quam quęstionem occasione Anni„ balis motam examinavimus *l.* 2. *c.* 21. §. „ 4. *n.* 2.

Si quis miles] „ Qui pretio conductus „ est.

Aut alius) „ Qui suis sumptibus militat.

Etiam in bello justo) „ De justitia belli „ inter duas summas potestates queri non „ posse, diximus, quia uterque eam sibi „ vindicat; at cujusque judicium valet in „ sua civitate.

Ædificia hostium incenderit, &c.) „ Id „ est hostem privata auctoritate lęserit.

Non jussus) „ Id est absque superioris, „ cui injuria facta est, consensu.

Adde, cum neque necessitas subesset) „ Id „ est ubi hostis vires non minuuntur, nec „ nostrę augentur. *L.* 3. *c.* 12. §. 1. & §. 5.

Neque justa causa) „ Hæc semper subest „ ex judicio cujusque civitatis.

Theologis) „ Jurisconsulti contrarium te„ nent, & merito, quia omnia in hostem „ licent etiam naturę jure.

Merito autem addidi, quod ab eis omissum est) „ Immo recte omiserunt; quia ju„ sta causa semper subest ex judicio ejus „ civitatis, quę capit, nec alius judex est.

Nam ea si adsit, tenebitur forte suæ civitati] „ Sine cujus jussu rem hostilem „ vastavit.

Non item hosti, cui nullam fecit injuriam) „ Sed qui dum non vult reparare „ damnum injuria datum, quęvis hostilia „ pati debet, nec ideo queri potest.

Non dissimile est) „ Duplex ibi quęstio „ erat: 1. An Saguntum, quę civitas erat „ socia Romanorum, jure obsideri potuerit? „ 2. An Annibal privata auctoritate obside„ re eam potuerit? Prior quęstio sola cum „ Carthaginensibus ventilari potuit, & ad „ eam quoque tantum respondebant Car„ thaginenses. At merito ad alteram rege„ rebant, ad Romanos eam non pertinere, „ utpote cum ex judicio Carthaginensium „ Saguntinis jure bellum inferri potuerit; „ an vero jussu publico, vel privata aucto„ ritate id fecerit Annibal, hanc quęstio„ nem, atque animadversionem in civem, „ eorum esse. *Conf. l.* 2. *c.* 21. §. 5. „ *n.* 2.

CA-

CAPUT XIX.

De fide inter hostes.

I. *Fidem deberi hostibus quibusvis.*
II. *Refellitur sententia, quæ prædonibus, & tyrannis fidem servandam negat.*
III. *Solvitur argumentum sumtum ex eo, quod tales pœnam merentur, & ostenditur, hoc non considerari, ubi tanquam cum tali actum est.*
IV. *Non obstare quod promissio metu extorta sit, si ei, qui promisit, metus illatus non sit:*
V. *Aut si juramentum accesserit, quamquam id adversus prædonem impune, quod homines attinet, violatur.*
VI. *Eadem aptata ad subditos bellantes.*
VII. *Specialis difficultas circa promissa subditis facta, ob supereminens dominium tractatur:*
VIII. *Et ostenditur, talia promissa firmari civitatis jurejurando:*
IX. *Aut si tertius se interponat, cui fiat promissio.*
X. *Mutatio status publici quomodo fiat.*
XI. *Metus exceptionem ad bellum solemne juris gentium non pertinere:*
XII. *Quod intelligendum de metu tali, quem jus gentium agnoscat.*
XIII. *Servandam fidem, & perfidis:*
XIV. *Non si conditio deficiat: quod locum habet si alter parti pactorum non stet.*
XV. *Nec si justa compensatio opponatur:*
XVI. *Quamvis ex alio contractu:*
XVII. *Aut damno dato.*
XVIII. *Immo & ex pœna:*
XIX. *Quomodo hæc in bello locum habeant.*

✝ I. 1. QUid, quantumque in bello liceat, diximus [1] partim nude spectari, partim ex promisso antecedente. ✝ Parte priore absoluta, restat posterior, ✝ quæ est [2] de fide hostium inter se. Egregium est consulis Romani *a* Silii Italici dictum: *a Libro XIV. vers. 169. & seq.*

> ——— ——— *Optimus ille*
> *Militiæ, cui postremum, primumque tueri*
> a ✝ *Inter bella fidem.* ——— ———

Xenophon *b* ✝ oratione de Agesilao, ὅτι μέγα καὶ καλὸν κτῆμα τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι. *b Cap 3. paragr. 5. Edit. Oxon.*

GROTII.

a *Inter bella fidem*) Archelaus philosophus apud *Appianum* civilium IV. σπονδὰς ἐπὶ τοῖς ὅρκοις ἐποιήσατε, καὶ δεξιὰς ἐπέδοτε, αἳ καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις ἰσχύουσι. *federa jurastis, dedistis dexteras, quæ etiam inter hostes valent.* (pag. 618. *Edit. H. Steph.*) Laudat hujus virtutis nomine Africanum minorem *Diodorus Siculus* in excerptis Peirescianis, (pag. 342.)

GRONOVII.

1 *Partim nude spectari*) 3. 1. 1.
2 *De fide*) De pactis intervenientibus durante bello servandis.

πᾶσι καὶ ἀνδρὶ δὴ στρατηγῷ, τὸ ὅσιόν τε καὶ πιστὸν εἶναι τε καὶ ὄντα ἐγνῶσθαι· *tanta, tamque praeclara res est in omnibus quidem, sed praecipue in ducibus, religionis, & fidei observantes esse, atque haberi.* Aristides a Leuctrica quarta: [a Tom. II. p. 184. C.] ἐν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς μάλιστα οἱ τὰ δίκαια ποιεῖν βουλόμενοι πρέπουσι· *in pace, aliisque publicis conventionibus servandis maxime spectantur qui justitiae student:* ut enim recte dixit Cicero de finibus b quinto: [b Cap. 22.] *nemo est, qui non hanc 3 affectionem animi probet, atque laudet, qua non modo utilitas nulla quaeritur, sed + contra utilitatem etiam conservatur fides.*

2. Publica fides, ut apud patrem est c Quinctilianum, [c Decl. 267.] inter armatos hostes + inducias facit, + deditarum civitatum jura conservat. Apud eundem d alibi: [d Decl. 343.] *fides supremum + rerum humanarum vinculum est: sacra laus fidei inter hostes.* Sic & e Ambrosius: [e Lib. II. c. 29. off.] *liquet igitur, etiam in bello fidem, & justitiam servari oportere.* Et b Augustinus: f [f Epist. ccv. ad Bonif.] *fides quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem geritur:* nimirum, + hostes qui sunt, homines esse non desinunt. + At homines omnes, qui ad rationis usum pervenerunt, + capaces sunt juris ex promisso. Camillus apud Livium g ait, [g Lib. V. c. 27.] 5 *sibi cum Faliscis eam esse societatem, + quam ingeneravit natura.*

3. + Ex hac autem societate rationis, & sermonis, nascitur ea, de qua agimus, obligatio ex promisso. Neque vero putandum est, quia hosti 6 + falsum eloqui aut licere, aut crimine vacare, ex multorum sententia 7 supra diximus, + pari ratione hoc & ad fidem datam referri posse. Nam + verum eloquendi obligatio est 8 ex causa, quae bello fuit anterior, + & bello tolli forte aliquatenus potest: + at promissio per se jus novum confert. Vidit hoc discrimen Aristoteles h [h Nic. IV. 13.] quum de veriloquio agens ait: οὐ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἀληθεύοντος λέγομεν· οὐδ᾽ ὅσα εἰς ἀδικίαν ἢ δικαιοσύνην, ἄλλης γὰρ ἂν εἴη ταῦτ᾽ ἀρετῆς· 9 *non de eo loquimur, qui in conventionibus verax est, & in iis, quae ad justitiam, & injustitiam pertinent: + sunt enim haec alterius virtutis.*

4. Pausanias i Arcadicis [i Cap. 7. pag. 612. Ed. Kuhn.] de Philippo Macedone: στρατηγὸν ἀγαθὸν οὐκ ἄν τις φρονῶν ὀρθὰ καλέσειεν αὐτὸν, ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίστιν τε ἠτίμασε μάλιστα ἀνθρώπων· *bonum eum Imperatorem nemo recte vocaverit, ut qui pro more habuerit jusjurandum contemnere, fidem quavis occasione violare, ita ut nulli homini fides vilior fuerit.* Valerius Maximus k [k Lib. IX. c. 6. n. 1.] de Annibale: *bellum adversus populum Romanum, & Italiam*

GROTII.

b *Augustinus*) Qui idem argumentum late tractat epistola ccxxv. (126. secundum novam divisionem.)

GRONOVII.

3 *Affectionem animi*) Propositum ejus, qui se gestit bonum virum haberi.

4 *Capaces sunt juris ex promisso*) Possunt obligare alter alterum stipulando.

5 *Sibi cum Faliscis*) Quamvis hostibus cum maxime.

6 *Falsum eloqui*) Dicere, vel facere, quo hostis decipiatur, & falsam opinionem de consiliis nostris imbibat.

7 *Supra diximus*) 3. 1. 18.

8 *Ex causa, quae bello*) Ex illa judicandi libertate, de qua 3. 1. 11. nata cum ipso sermonis inter homines commercio.

9 *Non de eo, qui in conventionibus.*) De *veritate*, cui contraria *vanitas*, aut *mendacium*; non cui *perfidia*, & *perjurium*.

GRO-

liam professus 10 *adversus ipsam fidem aerius gessit, mendaciis, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens. quo evenit ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio majorne vir, an pejor haberi deberet, poneret.* Apud Homerum *a* semet accusant adacti conscientia Trojani:

> Νῦν δ᾽ ὅρκια πιςὰ
> Ψευσάμενοι μαχόμεσθα, τῷ ὔ νύ τι κάλλιόν ἐςι (aa)
>
> —— —— *Rumpentes federa sacra,*
> *Juratamque fidem pugnamus, non quibus est fas.*

a Iliad II. vers. 351. 352.

II. 1. Et supra *b* jam diximus, non recipienda illa Ciceronis *c* + *nulla nobis societas cum tyrannis, sed potius summa distractio est.* Item: *pirata non est* 11 *ex perduellium numero definitus: + cum hoc nec fides esse debet, + nec* 12 *jusjurandum commune.* De tyranno etiam *d* Seneca: *quicquid erat, quo mihi cohæreret, intercisa juris humani societas abscidit.* Ex quo fonte error Michaelis Ephesii profluxit, qui ad quintum Nicomachiorum *e* dixit, in tyranni uxorem c + adulterium non committi: quod ipsum pari errorem quidam d Judæorum magistri de alienigenis dixerunt, quorum conjugia pro nullis habent.

b Lib. II. c. XIII. §. 15. n. 2.
c De off. III. 29.
d Libro VII. de benef. c. 19.
e Cap. 10.

2. Atqui belli piratici magnam partem Cn. e Pompejus pactionibus confecit, vitam illis pollicitum, & sedes, in quibus, sine rapto viverent. Et tyranni interdum 13 libertatem reddiderunt, impunitatem pacti. Cæsar belli civilis *f* tertio, a Romanis ducibus cum prædonibus, & fugitivis, qui in Pyrenæis erant montibus, actum de compensatione scribit. quis dixerit, si quid convenisset, + nullam inde exstituram fuisse obligationem? + non habent quidem isti specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni, & pleno, introduxit jus gentium: + at quia

f Cap. 19.

GROTII.

c *Adulterium non committi*) *Seneca* in excerptis IV. 7: *Non putavi adulterium, uxorem tyranni polluere: sicut nec homicidium, tyrannum occidere. Julius Clarus* in §. *homicidium* n. 36. feminam bannitam impune adulterio corrumpi censuit.

d *Judæorum magistri*) Rabbi *Levi Ben Gerson*, & Rabbi *Salomo* ad *Levit.* XX. 10.

e *Pompejus pactionibus confecit*) Sic improbata Didii perfidia in Celtiberos ex rapto viventes. (Vide APPIAN. *De Bell. Hispan.* pag. 312. & , quod spectat *Pompejum*, PLUTARCH. in ejus Vita, pag. 632. 633. J. B.

GRONOVII.

Adversus ipsam fidem) Adeo nihil pactorum sibi servandum putavit, ut ipsi fidei bellum indixisse videretur.

11 *Ex perduellium numero*) Non pro justo hoste habetur.

12 *Jusjurandum commune*) Nec si quid ei promissum, vel juratum sit, id servandum est.

13 *Libertatem reddiderunt*) Ut Iseas Carynensium tyrannus, qui dominatu deposito, & accepta fide publica, patriam fœderi Achaico adjunxit. *Polyb.* 2. Et hinc materia declamationis *Fabio* avo decl. 267. *Flens ad arcem depositor tyrannidis.*

(aa) Est apud Homerum:

> —— κέρδιον ἄμμι
> Ἔλπομαι ἐκτελέεσθαι, ἵνα μὴ ῥέξομεν ὧδε.

i. e. ut bene vertunt ultimi Intt. *Quare nihil utile nobis autumo effectum iri, nisi fecerimus ita*, scilicet, nisi reddamus *Helenam*. Sic auctor noster, ex memoriæ vitio, sensum, & seriem orationis immutavit: quemadmodum etiam in ora libri scriptum erat, *Iliad.* x. pro *Iliad.* H. J. B.

GRO-

quia homines sunt, communionem habent juris naturalis, ut recte differit Porphyrius *a*, libro de non esu animalium tertio, + ex quo nascitur ut pacta servanda sint. Sic Diodorus *b* fugitivorum duci Apollonio a Lucullo fidem servatam memorat. Et Dio *c* scribit, ab Augusto Crocotæ (bb) latroni persolutum pretium capiti ejus impositum, cum se ipse sisteret, ne fides violaretur.

III. 1. + Videamus tamen, ecquid a Cicerone non allatum proferri speciosius possit. Primum hoc est, quod + qui atrociter malefici sunt, [14] + neque pars sunt ullius civitatis, hi a quovis homine puniri possunt si jus naturæ respicimus, ut [15] + alibi a nobis explicatum est. At qui puniri possunt ut vitam amittant, + his & res, & jura sua possunt auferri: sicut recte dixit idem *d* Cicero: *non est contra naturam, spoliare eum; si possis, quem honestum est necare.* + Inter jura autem est [16] hoc jus ex promisso quæsitum: potest igitur & hoc in pœnam ei auferri. + Respondeo, processurum hoc, si [17] non tanquam cum malefico actum esset; at [f] si quando [18] cum tali qua talis est, actum est, [19] + simul de remittenda, quod hanc rem attinet, pœna actum censeri debet. quia semper, ut alibi diximus, + ea sumenda est interpretatio, quæ [20] cavet, ne actus in vanum recidat.

2. + Non male apud Livium *e* Nabis, cum tyrannidem ipsi objiceret Quintius Flaminius: *de nomine hoc respondere possum, me, qualiscumque sum, eundem esse qui fui, cum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti.* Ex mox: *jam feceram hæc, qualiacumque sunt, cum societatem mecum pepigistis.* Addit, *si quid ego mutassem, mihi meæ inconstantiæ, cum vos mutaretis, vobis vestræ ratio reddenda est.* + Locus est non dissimilis in oratione Periclis, ad cives suos apud *f* Thucydidem: *τὰς πόλεις αὐτονόμους ἀφήσομεν, εἰ καὶ αὐτονόμους ἔχοντες ἐσπεισάμεθα. civitates socias liberas esse patiemur, si tales fuerunt quo tempore factum est fedus.*

IV. Deinde objici potest, quod *g* alibi diximus, + eum, qui metu causam dedit promisso, teneri [21] liberare promissorem, + quia damnum dedit per injustitiam, id est, + per actum pugnantem & cum natura

ra

a Pag. 322. Ed. Lugd. 1620.
b Libro XXXVI. fragm. n.1.
c Libro lvi. pag. 686. Ed. H.Steph.
d Offic. III. Vid. supr. c. v. §. 1. pr.
e Libro XXXIV. c. 31.
f Lib. 1. in fin. c. 144.
g Lib. II. c. XI. §. 7. n. 2. cap. XIII. §. 14. cap. XVII. §. 17.

GROTII.

f *Si quando cum tali, qua talis est, actum est*) *Terentius* in Adelphis:

Leno sum, fateor: pernicies communis adolescentium:
Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta injuria. (II. 1. 34.)

Vide hac de re scriptorem *de compositione pacis inter principes, & ordines Imperii.*

GRONOVII.

14 *Neque pars sunt*). Vagi sedium inopes, nec civili societate conjuncti, in quosvis grassantur.

15 *Alibi*) v. 20. 8.

16 *Hoc jus ex promisso*) Quod ei ex pacto debetur.

17 *Non tanquam cum malefico*) Si cum eo egit, quem putavit esse bonum virum, & nescivit latronem, piratam, maleficum esse.

18 *Cum talis, qua talis*) Cum eo, quem notum est, qualis sit.

19 *Simul de remittenda*) Contractui tacite inclusum, quæ prius fecit improbe, fraudi esse illi non debere.

20 *Cavet ne actus*) Efficit, ut contrahentes non videantur nihil egisse.

21 *Liberare*) Solvere obligatione.

(bb) Ita veteres Edd. sed legendum *Corocottæ*, ut est apud Auctorem, unde hoc petitur. J. B.

GRO-

ra libertatis humanæ, + & cum natura actus, qui liber esse debuit. Hoc vero sicut fatemur interdum locum habere, + ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet. nam ut cui promissum quid est, ad liberandum promissorem teneatur, [22] + opus est, ipse metu injusto causam promisso dederit. (cc) + Si quis ergo, ut amicum vinculis eximeret, promiserit pretium, tenebitur: + huic enim metus illatus non est, qui ad contrahendum sponte venit.

V. Adde quod & + qui injusto metu coactus promisit, teneri poterit, accedente jurisjurandi religione. nam inde, ut alibi *a* diximus, + homo non homini tantum, sed & Deo obstringitur, + adversus quem metus exceptio non est. Verum tamen est, + ex tali vinculo solo promittentis heredem non teneri, + quia [23] in heredem transeunt quæ in humano sunt commercio + ex primæva dominii lege; + at in his non est jus illud Deo quæsitum qua tale. Iterum illud quoque ex *b* superioribus repetendum est, si quis fidem juratam, aut injuratam prædoni datam violet, + eum eo nomine pœnam apud alias gentes non debiturum: + quia odio prædonum placuit gentibus, quæ adversus eos etiam vitiose committuntur, [24] dissimulare.

a L. 11. c. XIII. §. 14. *usque ad* §. 20. XIV. §. 3.
b *Libro* III. c. IV. §. 18. c. IX. §. 16.

+ VI. Quid dicemus de subditorum bellis adversus reges, aliasque summas potestates? his, + etiamsi causam [25] per se non injustam habeant, [26] jus tamen per vim agendi deesse, ostendimus *c* alibi. Potest interdum & tanta esse + aut causæ injustitia, + aut resistendi improbitas, + ut puniri graviter possit. Tamen si quasi cum desertoribus, aut rebellibus actum sit, [27] + pœna promisso opponi non potest, secundum ea, quæ modo *d* diximus. Nam + & servis fidem servandam, veterum pietas existimavit, credito *e* Lacedæmonios iram divinam expertos, quod Tænarenses servos contra pacta occidissent. Et Diodorus *f* Siculus notat, fidem servis datam in fano Palicorum nunquam a quoquam domino fuisse

c *Lib* I. c. IV. & *Prol.* §. 41.
d §. 3. *n.* 3.
e *Ælian.* *Var. Hist.* VI. 7.
f *Libro* XI. c. 88.

GRONOVII.

22 *Opus est, ipse metu injusto*) Non videtur sufficere responsio: nam certe prædones, & fugitivi, metu injusto causam contractui dederunt: nisi enim metuerentur, nulla cum iis fieret pactio. Malim dicere, id verum esse in eo promissore, qui fuit in potestate illius, cui promittebat, quippe huic nihil fuit indignum. Itaque nec justus ejus consensus. At qui liber, & sui juris cum prædone contrahit, ejus plenus est consensus, utcumque provido metu inducti: nec hic est metus proprie dictus, qui cadit in constantem virum, cum præsens obversatur periculum cruciatus, aut mortis, quo amittitur constantia, & omne consilium abjicitur, sed quidam provisus adversus futurum malum, quod ita exspectatur, ut sæpe non accidat.

23 *In heredem transeunt quæ in humano*) Debita ex contractu legitimo; hi enim bonis adhærent, & quocumque bona veniant, hoc commodum, aut incommodum secum ferunt. At ubi quis injusto metu coactus interposito jurejurando promittit, nullus est contractus legitimus, sed tantum vinculum personale, quod cum persona extinguitur, nisi novum jus accedat, hoc est, moriens forte, qui promisit, ultima voluntate mandet heredi, ut illud solvat.

24 *Dissimulare*) Impunita transmittere.

25 *Per se non injustam*) Puta injusta tyrannide pressi.

26 *Jus tamen*) Adstringit enim eos civilis ordo ad obedientiam, & patientiam.

27 *Pœna promisso*) Non liberatur princeps fide illis data, dicendo eos pœnam sibi debere: itaque cum illa promissum suum compensari, nec se id servare teneri, & sufficere, si pœnam remittat.

(cc) At vide quæ diximus ad PUPENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* libro III. c. 6. §. 11. Not. 11. J. B.

GRO.

fuisse violatam. [28] + Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando, sicut g M. Pomponius tribunus plebis jurejurando obstrictum servavit, quod L. Manlio metu coactus promiserat.

VII. Sed + hic + supra priores specialem difficultatem facit [29] jus legis constituendæ, + & jus supereminens dominii [30] in res subditorum, + quod civitati competit, + & ejus nomine a summam potestatem habente exercetur. + Id enim jus si ad omnes spectat res subditorum, + quidni etiam ad [31] jus ex promisso bellico natum? quod si conceditur, + videntur inanes fore omnes tales pactiones, + ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla. Sed notandum contra est, + jus *illud* supereminens [32] non promiscue competere, + sed quatenus communiter expedit + in regimine non dominico, + sed civili, etiam regio. + Plerumque autem communiter expedit, pacta talia servari; quo ea pertinent, quæ de præsenti statu tuendo *a* alibi dicta a nobis sunt. Adde quod + ubi hujus dominii usum res exigit, [33] compensatio tamen facienda est; ut infra *b* latius explicabitur.

a L. II. c. 4. §. 8. n. 3.
b §. 14. & 15.

+ XIII. 1. Præterea possunt pacta + sanciri jurejurando, nec tantum a rege, + aut senatu, + sed ab ipsa civitate; quomodo in leges suas Lacedæmonios, + jurare fecit *c* Lycurgus, Athenienses *d* Solon, & [34] + ne personarum mutatione jus jurisjurandi intercideret, repeti quotannis jusjurandum. (dd) + Id enim si fiat, omnino + ne publicæ quidem utilitatis causa recedendum a promisso erit: + nam & de suo cedere civitas potuit, + & verba possunt ita esse aperta, ut nullam exceptionem admittant, Valerius *e* Maximus Athenas ita alloquitur: *lege legem, quæ te jurejurando obstrictam tenet*. Romani hoc genus h leges sacratas appellabant, [35] + per quas ipse populus Romanus, ut [36] Cicero pro Balbo explicat, religione obligabantur.

c Plut. Lycurg. pag. 57.
d Idem, Vit. Solon. p. 92.
e Lib. V. c. 3. n. 3. ext.

2. Est

GROTII.

g *M. Pomponius tribunus plebis*) *Juravit tribunus, nec fefellit, & causam accusationis remissa concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunum in ordinem redigere.* Seneca de beneficiis III. c. 37.

h *Leges sacratas appellabant*) Vide *Manutium* de legibus.

GRONOVII.

28 *Metus autem illati*) Quod dicere potest imperans, se a subjectis rebellibus injusto metu coactum ea promisisse, eoque civili jure posse rescindere contractum initum, id ei prodesse nequit, quia plerumque intervenit jusjurandum.

29 *Jus legis constituendæ*) Quod summa potestas legem potest ferre, & abrogare.

30 *In res subditorum*) Ut possit eas dominis auferre, aut consumere in utilitatem publicam, 2. 14. 7.

31 *Jus ex promisso*) Quod acquisiverunt subjecti ab imperante armis rebellibus expressum.

32 *Non promiscue*) Ut pro libidine sua possit princeps, vel civitas abuti privatorum bonis.

33 *Compensatio tamen*) Quoties princeps, vel civitas, bona privatorum arripit publici commodi causa, debet pro illis satisfacere ei, qui sua perdit.

34 *Ne personarum*) Ne posteri exciperent, jusjurandum illud fuisse personale, atque ideo obligasse tantum jurantes.

35 *Per quas ipse populus*) Non hoc dicit Cicero, sed *sacrosanctum nihil esse, nisi quod populus, plebsve sanxisset*. Itaque oportebat quidem intervenire populum, ut lex sacrata ferretur: non tamen ubi populus intervenerat, ea lex statim sacrata erat: nisi fuisset adjecta sanctio, qui eam non servasset, ejus caput sacrum, hoc est, Diis devotum esset: eoque is homo a quovis posset occidi. (At vide quæ diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. J. B.)

36 *Cicero pro Balbo*) C. 15.

(dd) Vide quæ diximus ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* libro IV. cap. 2. §. 17. Not. 2. J. B.

GRO-

2. Est ad hanc rem pertinens disputatio per se obscurior apud 37 Livium libro tertio, ubi ex sententia multorum juris interpretum ait, + tribunos esse sacrosanctos, + non etiam ædiles, judices, decemviros, + quorum tamen si cui noceretur, id non jure fieret. + Causa discriminis est, + quod ædiles, atque alii 38 lege sola defendebantur: + quod autem postremum populus jussisset, id ratum erat; + manente tamen lege nemini contra agere jus erat. + at tribunos religio publica populi Romani tuebatur. + nam jusjurandum intercesserat, + quod ab his ipsis, qui juraverant, salva religione tolli non poterat. Dionysius Halicarnassensis *a* libro sexto: *Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές· ἐδόκει ταῦτα πᾶσι·* 39 *Brutus concione advocata auctor Quiritibus fuit, ut magistratum hunc non lege tantum, sed & jurejurando inviolabilem redderent; quod omnibus placuit.* + Hinc lex illa sacrata appellatur. Ideoque improbatum fuit bonis [l] factum Tiberii Gracchi, cum Octavio tribunatum abrogavit dicens, tribunitiam potestatem a populo habere sanctimoniam, + non adversus populum. + Ergo, ut diximus, jurejurando & civitas, & rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum.

a Cap. 89.

IX. 40 Sed & tertio, + qui metum non intulit, promissio valide fiet: + nec scrutabimur, quid, aut quatenus ejus intersit, quæ juris Romani sunt subtilitates: + natura enim omnium hominum interest ut hominibus aliis consulatur. Sic Philippo, k pace cum Romanis inita, *b* jus sæviendi in Macedonas, qui in bello ab eo defecerant, ademtum legimus.

b Livius l. xxxix. c. 23.

X. Sed &, quemadmodum probavimus *c* alibi, + status mixtos interdum existere, + sicut de statu puro in purum, + ita & 41 in mixtum transiri pactis potest: ita ut 42 subditi qui fuerant, incipiant summum habere imperium, + aut certe partem ejus, + etiam cum libertate partis ejus vi tuendæ.

c L. 1. c. iii. §. 17.

+ XI. 1. + Bellum vero solenne, + id est, publicum utrinque, & indictum, + sicut alia habet peculiaria in + jure externo posita, + ita & hoc, + ut quæ in eo bello, aut ejus finiendi causa promittuntur, adeo sint valida, ut 43 ex causa metus injuste illati, invito eo, cui promissa sunt,

GROTII.

l *Factum Tiberii Gracchi*) Vide id late narratum *Plut.* in ejus vita, (pag. 831. & seq.

k *Pace cum Romanis inita, jus sæviendi in Macedonas, qui in bello ab eo defecerant, ademtum legimus*) Est simile exemplum apud *Parutam* libro VI.

GRONOVII.

37 *Apud Livium libro tertio*) C. 55. (& *L. 1. c. 9. Sam. Coc.*)

38 *Lege sola*) Non etiam jurejurando, ut vult. Non tamen hæc discriminis esse causa videtur, sed quod neminem voluerunt sacrosanctum haberi, de quo id nominatim cautum non esset, ut factum fuerat in tribunis. Liv. 2. 33.

39 *Brutus*) Non ille regum expulsor; sed L. Junius, unus e primis tribunis plebis.

40 *Sed & tertio*) Qui tanquam pacificator, aut quomodocumque medius inter regem, & subditos intervenit.

41 *In mixtum*) Ex pura monarchia in temperatam aristocratiam.

42 *Subditi qui fuerant, incipiant*) Ut *Helvetii* excusso *Austriacorum*, *Belgæ* liberi *Hispanorum* jugo.

43 *Ex causa metus injuste*) Eo prætextu, quasi vitium intervenerit contractui, aut metu injecto expressa sint, non possit ab his discedi, nisi remittente ipso rectore, cui promissa sunt.

sunt, in irritum deduci non possint : quia ✝ sicut alia multa quantumvis vitio non carentia ex jure gentium pro justis habentur, [l] ✝ ita & metus ✝ qui tali bello utrinque infertur. ✝ Quod ni id placuisset, bellis talibus ✝ quæ valde sunt frequentia, nec modus, nec finis potuisset imponi : ✝ quod tamen fieri interest humani generis. ✝ Et hoc potest intelligi jus illud esse bellicum, quod cum hoste servandum, ait *a* Cicero, cui & alibi *b* dictum, hostem in bello jura retinere, scilicet, ✝ non tantum naturalia, sed & quædam ex gentium consensu orta.

a De off. III. 29.
b Verr. IV. 55.

2. Neque tamen hinc sequitur, ✝ eum, qui tale quid bello injusto extorsit, salva pietate, salvis viri boni officiis, posse retinere quod accepit, ✝ aut etiam cogere alterum, ut stet pactis sive juratis, sive injuratis. [44] ✝ Intus enim, & ipsa rei natura id injustum manet: ✝ neque interna hæc injustitia actus tolli potest, nisi ex novo, & vere libero consensu.

XII. Cæterum, quod metum, dixi, haberi pro justo, qui bello solenni infertur, [m] de eo metu intelligi debet, [45] quem jus gentium non improbat. ✝ Nam si stupri inferendi metu extortum sit quippiam, aut alio terrore contra datam fidem, verius erit, rem constitutam intra jus naturale: ✝ quia jus gentium ad talem metum suam vim non porrigit.

✝ XIII. 1. Servandam autem fidem etiam perfidis, & nos ✝ in generali tractatione supra *c* diximus, & idem docet *d* Ambrosius : *quod haud dubie* ✝ *porrigendum ad hostes quoque perfidos*: quales Pœni, ✝ quibus Romani fidem sancte servaverunt. *Se tunc Senatus, non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit*, ait in hoc argumento *e* Valerius Maximus. Et *f* Sallustius : *bellis Punicis omnibus, cum sæpe Carthaginienses & in pace, & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecere.*

c Lib. II. c. XIII. §. 16.
d Off. I. 29.
e Lib. VI. c. 6. n. 3.
f Bell. Catil. c. 50. Edit. VVass.

2. Appianus *g* de Lusitanis fœdifragis, quos [46] Sergius Galba nova pactione deceptos trucidaverat : *ἀπιστίᾳ μὲν ἄρα ἀπιστίαν μετιών, ὐκ ἀξίως δὲ Ῥωμαίων μιμέμενος βαρβάρυς* *perfidia perfidiam ultus contra Romanam dignitatem barbaros imitabatur.* Eoque nomine idem Galba postea a Libone tribuno plebis accusatus est : quam rem narrans *h* Valerius Maximus, *misericordia*, inquit, *illam quæstionem, non æquitas rexit*, (ee) (male editur *texit*) *quoniam quæ innocentiæ tribui non poterat absolutio, respectu puerorum*

g Bell. Hisp. pag. 288. Ed. H. Steph.
h Libro VIII. c. 1. n. 2.

GROTII.

l *Ita & metus, qui tali bello utrinque infertur*) Vide dictum scriptorem *de compositione pacis*.

m *De eo metu intelligi debet, quem jus gentium non improbat*) Sic nihil prodest extorquenti promissio, quam legato capto is extorsit. *Mariana* XXX. (cap. 12. & 19. Sed exemplum non quadrat. Vide Notas nostras Gallicas. J. B.)

GRONOVII.

44 *Intus enim, & ipsa rei natura*) Fictione tantum juris hoc justum est, ut aliquis finis perniciali discordiæ reperiretur; non per naturam rerum, aut legem morum, aut apud Deum.

45 *Quem jus gentium*) Qui infertur actionibus, quæ in bello consensu gentium licitæ putantur.

46 *Sergius Galba*) Leg. *Servius Sulpicius Galba*.

(ee) Nescio qua Editione usus fuerit Auctor. Certe ejus ævo jam legebatur hic *rexit*. Saltem ita habet Editio VVecheliana, anno 1627. a *Christoforo Colero* curata. J. B.

GRO-

rum data est. Cato in originibus scripserat, *a* nisi 47 pueris, & lacrymis usus esset, pœnas eum daturum fuisse. *a Cic. de orat. lib. 1. c. 53. & Bruto, c. 20.*

XIV. Sed simul sciendum est, + duobus modis fieri posse ut quis a perfidia vacet, nec tamen id faciat, quod promissum est, 48 + defectu scilicet conditionis, & 49 + per compensationem. + Defectu conditionis non vere liberatur promissor; sed eventus ostendit, nullam esse obligationem, ut + quæ non nisi sub conditione contracta erat. Et huc referendus casus, + si prior alter non impleverit quod ex sua parte implere tenebatur. Nam unius, ejusdemque contractus capita 50 singula + alia aliis inesse videntur per modum conditionis, + quasi expressum esset, hæc ita faciam si & alter faciat quæ promisit. Ideo *b* Tullus Albanis respondens, *Deos testes facit, + utor prius populus res repetentes legatos aspernatus dimiserit, ut in eum omnes expetant clades belli. Non tenebitur pro socio*, ait *c* Ulpianus, + *qui ideo renunciavit, quia conditio quædam, qua societas erat inita, ei non præstatur*. 51 + Hanc ob causam quoties alia mens est, solet diserte poni, ut si contra hanc, aut illam partem quid fiat, + cætera non eo minus rata maneant. *b Apud Livi. 1. 22.* *c Lib. 14. D. pro socio.*

+ XV. n + Compensationis originem *d* alibi indicavimus, cum diximus, nos, si quod nostrum est, aut quod nobis debetur, consequi aliter non possumus ab eo, qui nostrum habet, aut nobis debet, + tantundem in re quavis accipere posse: + unde sequitur, ut multo magis possimus id, quod penes nos est, + sive corporale est, sive incorporale, retinere. Ergo quod promisimus + poterit non præstari, si non amplius valet, quam res nostra, quæ sine jure est penes alterum. o Seneca libro de beneficiis sexto: *sic debitori suo creditor sæpe damnatur, ubi plus ex alia causa abstulit, quam ex credito petit. Non tantum inter creditorem, & debitorem judex sedet*, 52 *qui dicat: Pecuniam credidisti. Quid ergo? . . .* 53 + *agellum, quem non emeras, possides: æstimatione facta debitor discede, qui creditor veneras*. *d Lib. II. c. VII. 9. 2.*

+ XVI.

GROTII.

n *Compensationis originem alibi indicavimus*) *Tertullianus* Scorpiaco: *nulli compensatio invidiosa est, in qua aut gratia, aut injuria communis est ratio*. (cap. 6.)

o *Seneca libro de beneficiis* VI.) cap. 4.

GRONOVII.

47 *Pueris, & lacrymis*) C. Sulpicii Galli, hominis gratiosi ad plebem, filio, pupillo suo, & duobus parvis suis, quorum se, tanquam in procinctu testamentum facere, sine libra, & tabulis populi Romani instituere tutorem orbitati dicebat: atque hi fletu suo populum moverunt.

48 *Defectu conditionis*) Si quis promisit non omnino, sed certo casu, & conditione, & is casus, eave conditio non exstiterit.

49 *Per compensationem*) Si promissum est, & ipse rem nostram tenet mala fide; & cum consilio non reddendi, quæ sit ejusdem æstimationis, cujus est quod promissum est.

50 *Singula alia aliis inesse*) Adeo ut si unum non servetur, omnia pro irritis, & violatis habeantur.

51 *Hanc ob causam*) Hæc exceptio ut elidatur, quoties eam valere noluns contrahentes.

52 *Qui dicat*) Actori, pecuniam credidisti, itaque illum, unde petitur, condemno, ut tibi reddat. Sed alia sæpe dicit. Quæ ista? nempe, credidisti tu quidem illi pecuniam; sed argentum, scilicet factum in vasis, ab eo, quacumque specie, aut occasione acceptum, neque emtum, aut jure tuum, possides? id æstimatum pluris est: quam quod petis. Ergo sic abi e judicio, ut te debitorem scias, qui creditorem præferebas, teque ultro aliquid debere illi, a quo nummos periturus huc venisti.

53 *Agellum, quem*) *Argentum, quod.*

+ XVI. + Idem erit + si ex alio contractu is, quicum negotium est, plus, aut tantundem debet. + idque ego aliter consequi non valeo. In foro quidem, ut p idem Seneca ait, 54 + actiones quædam separantur, nec confunditur formula: sed illa exempla, ut ibidem dicitur, + certis legibus continentur, quas necesse est sequi: + lex legi non miscetur: eundum est qua ducimur. + Jus gentium ista discrimina non agnoscit, + ubi scilicet alia juris sui obtinendi spes non est.

XVII. + Idem dicendum erit si qui promissum urget 55 + non contraxerit, sed damnum dederit. q Seneca ibidem: 56 + *colonum suum non tenet*, + *quamvis 57 tabellis manentibus, qui segetem ejus proculcavit, qui succidit arbusta, non quia recepit quod pepigerat*, + *sed quia ne reciperetur effecit*. Mox alia addit exempla: + *pecus abegisti, servum ejus occidisti*. r Deinde: + *licet me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit, & tum pronunciare, utrum plus debeatur mihi, an debeam*.

XVIII. Postremo + & quod ex pœna debetur ei, quod promissum est, 58 potest contribui, quod eodem loco late explicatur: a + *& beneficio gratia debetur, & injuriæ ultio: nec ego gratiam illi debeo, nec ille mihi pœnam:* + *alter ab altero absolvimur*. mox b: s *comparatione facta inter se beneficii, & injuriæ*, + *videbo an etiam ultra mihi debeatur*.

a Cap. 5. b Cap. 6.

+ XIX. 1. Sed sicut 59 si quid inter litigantes convenerit, ei, quod promissum est, + opponi lite manente non poterit, aut actio, de qua lis erat, + aut litis damna, & impensæ, ita nec manente bello compensari poterit aut id, unde ortum est bellum, aut + quidquid bellico gentium jure fieri solet. 60 + Negotii enim natura, ne nihil actum sit, ostendit convenisse sepositis belli controversiis. + nam alioqui nulla esset pactio, quæ non posset eludi: nec forte male huc aptem quod t + apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Senecam est: *Nullam excusationem* rece-

GROTII.

p *Idem Seneca*) Eodem libro, capitibus 6. & 7.

q *Seneca ibidem*) Dicto cap. 4.

r *Deinde*) Dicto cap. 6.

s *Comparatione facta*) Eodem cap. 6.

t *Apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Senecam est*) De benef. VII. 16.

GRONOVII.

54 *Actiones quædam separantur*) Itæ sunt diversæ, ut compensari nequeant: sed si duorum uterque adversus alterum propriam actionem habet, uterque sua uti, & quod ea continetur, prosequi necesse habet: nec tollit altera alteram.

55 *Non contraxerit*) Nihil quidem vicissim promiserit, sed in culpa est, ut alter minus habeat.

56 *Colonum non tenet*) Non habet obligatum, ita ut fructus, vel pecuniam, quæ ille conduxit, exigere possit.

57 *Tabellis manentibus*) Formula, vel instrumento conductionis illæso, & integro.

58 *Potest contribui*) Pro eo, quod promissum est, ut non præstetur, potest imputari, & compensari id, quod propter maleficium promittendi debet, cui promissum est.

59 *Si quid inter litigantes*) Si qui jam contendunt in foro, de alia causa contraxerint, non potest alter contrahentium salva fide promissum negare, quod dicat se ab illo lite vexari, & multum impendere. Sic etiam jam bellantes si quid inter se pacti fuerint, non re tota composita, nequit alter a pacto resilire, propter causam, aut continuationem belli.

60 *Negotii enim natura*) Hoc omni negotio naturaliter inest, ut præsumatur aliquid actum, non pueriliter lusum. Hoc autem casu non potest aliquid actum videri, nisi seposita causa principali.

GRO-

acceperunt (*majores*) *ut homines scirent fidem utique præstandam. Satius enim erat,* + *a paucis etiam justam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.*

2. + Quæ ergo sunt, quæ compensari cum eo, quod promissum est, potuerunt; nimirum, + si quid alter, quamvis ex alio contractu, inter bellum inito, debet: + si damnum dedit intra induciarum tempora: + si legatos violavit, + aut aliud quid fecit, quod inter hostes jus gentium damnat.

3. Observandum tamen + ut [61] inter easdem personas fiat compensatio, + ac ne jus tertii cujusquam lædatur: + ita tamen ut subditorum bona pro eo, + quod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur, ut alibi *a* diximus. *a Libro III. c. II. §. 2.*

4. Addamus & hoc, + generosi esse animi stare federibus etiam post aliquid injuriæ acceptum: quo nomine sapiens *b* Indus Iarchas laudabat regem, qui læsus a vicino federato, *ὐ παρέλυσε τὺς ὅρκυς ὑπὸ βεβαίως ὁμωμοκέναι φήσας, ὡς μηδ' ὁπότε ἠδικεῖτο λυπεῖν αὐτόν, non discessit a jurata fide,* + *ajens, tam sancte se jurasse, ut alteri ne post acceptam quidem injuriam nociturus esset.* *b Philost. lib. III. c. 9. (cap. 20. Edit. Olear.)*

5. Quæ vero de fide hostibus data incidere solent quæstiones, ferme omnes solvi possunt, + si adhibeantur regulæ supra traditæ *c*, cum de vi, + tum quorumvis promissorum, + tum speciali jurisjurandi, + federis, ac sponsionum, + & de regum jure, ac obligatione, + deque ambiguis interpretandis dissertavimus. Tamen ut & antedictorum usus sit manifestior, & si quid præterea controversi est, discutiatur, + specialium quæstionum frequentiores, atque illustriores attingere non pigebit. *c Lib. II. cap. XI. XIII. XV. XVI.*

G R O N O V I I.

61 *Inter easdem personas*) Quod in compensationem mei promissi imputare alicui volo, sit ejus, quicum mihi res est, non alicujus tertii.

HENRICI DE COCCEII COMMENTARIUS *IN* HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIX.

„ HACTENUS de jure belli egimus, „ & quid in bello liceat: at quia „ finiri tandem bellum debet, quod plerumque per conventionem fieri solet, „ Auctor tractationem de jure pacis hic „ incipit, & ea occasione in genere materiam fidei, quatenus hosti debetur, „ tractat.

AD

AD §. I.

PARTE *Priori*] „ Qua quærebatur, „ quid liceat in hostem nude, citra pro- „ missum, sive ex jure naturæ, sive ex ju- „ re Gentium *L.* 3. *c.* 1. §. 1.

Quæ est de fide hostium inter se) „ Ad- „ eoque ubi quæritur, quid liceat in ho- „ stem ex promisso, *d. c.* 1. §. 1.

Inter bella fidem) Quæstio celebris est, *an fides hostibus data sit servanda?* Nos omnino affirmamus 1. quia uterque contrahentium pro lubitu de suo jure disponere potest; prout igitur disponunt, ita jus est. *Pof. J. G.* 6. 2. Quia hosti, ut hosti, fides datur, adeoque utrinque consensum in id est, ut hosti fides servetur. Et cum 3. supra *l.* 2. *cap.* 11. §. 7. dictum sit, fidem etiam vi injusta extortam valere (quia aliud est fides data, seu dispositio, aliud vis), multo magis id obtinebit in fide, quę hosti datur, qui justam sibi asserit causam. 4. Nulla alias esset ratio componendæ litis cum hoste, nisi internecione vel ipsorum, vel reipublicæ nostræ. Servanda igitur est fides ex medii necessitate. Idque 5. confirmatur consensu Gentium. Sane, perjurium Zedekiæ regis erga regem Babyloniæ Idololatram prædicente Jeremia punitum, legimus 2. *Chron.* 36. *v.* 12. & 13. Ipse enim victus, captus, liberi occisi, ipsi oculi eruti, totaque vita in vinculis fuit Babellis. 2. *Reg.* 25. *v.* 4. *seq.* Saul violatam fidem Gabaonitis (damnatis populis) datam fame triennii, & morte septem filiorum luit. *Vid. l.* 2. *c.* 13. §. 4. Ex profana Historia id docent exempla Auctoris: quibus adde quod Camillus dixit, *etsi cum Faliscis non sit societas, quæ pacto sit humano, esse tamen, quam ingeneravit natura Liv. l.* 5. *cap.* 27. Perfidiam Ptolemæi Cerauni insigniter punitam legimus: brevi enim post a Gallis regno exutus, & obtruncatus est, diis id vindicantibus. *Justin. l.* 24. *c.* 23. Maria Guisiana, Jacobo V. Scoto nupta, fidem, ubi potuit, fefellit, causata, fidem a Principibus exigendam quatenus eis commodum videretur, *Buchan. l.* 16. *p* 573. *ad ann.* 1558; nec esse adeo anxie exigendam, *ibid. p.* 577: hæretico autem minime servandam, *ibid. p.* 576. At tandem cum in angustiis constituta primores legatos mitteret, nec audita, nec fides ipsi habita fuit, *ibid. p.* 579. Uladislai calamitatem, ex perfidia ortam, exposuimus *supra l.* 2. *c.* 11. §. 20.

Additio.

„ Iisdem fere principiis nititur quæstio: „ an hæreticis, an perfidis, an prædonibus, „ an tyrannis fides servari debeat; de „ quibus supra *l.* 2. *c.* 13. §. 15. & *c.* 15. §. „ 8. & *seq.* egimus. Conf. *Dissert. proœm.* „ *XII.* §. 418.

Xenophon) „ & *in Inst. Cyr. lib.* 8. *p.* „ 256.

Contra utilitatem) „ Conf. *Lucan.* 2. *v.* „ 243. *Marcellin.* 20. 26. *Liv.* 5. 27. *Cassiod.* „ 1. 12. *Tesm. h.*

Inducias facit] „ Ut armati quoque a „ vi abstineant.

Deditarum civitatum jura conservat) „ „ Quia fides hosti data servanda est.

Rerum humanarum vinculum est) „ Quod „ pluribus auctoritatibus corroboravimus „ supra *l.* 2. *c.* 11. §. 1.

Hostes qui sunt, homines non esse desinunt] „ *Vid.* §. 2. *n.* 2.

At omnes homines juris capaces sunt ex promisso) „ Hostes enim qua hostes, jus „ habent de rebus, ac juribus suis pro „ lubitu disponendi; prout igitur qua „ hostes inter se disponunt; ita jus est.

Quam ingeneravit natura) „ Scilicet „ communio juris, quam natura omnium „ animis per rationem inscripsit; aliam „ enim societatem non dari, diximus.

Ex hac autem societate rationis, & sermonis, nascitur ea, de qua agimus, obligatio ex promisso) „ Immo ea oritur ex u- „ triusque placito, atque consensu.

Falsum eloqui) „ Mentiri hosti licere, „ diximus *supra l.* 3. *c.* 1. §. 18.

Pari ratione hoc ad fidem datam referri posse] „ Aliud omnino est mentiri hosti, „ nulla a parte mei obligatio est roganti ve- „ ritatem dicendi; at ubi fidem hosti qua „ hosti dedi, jus in eum transtuli, quod „ ei auferre non possum.

Verum, eloquendi obligatio est ex causa, quæ bello fuit anterior) „ Ex illa judican- „ di libertate nata cum ipso sermonis inter „ homines commercio. *Vid. L.* 3. *c.* 1. §. 11. „ *Grot h.* Quod refutavi. *ib.*

Et bello tolli forte aliquatenus potest) „

Immo

„ Immo nulla obligatio a natura est verum „ dicendi hosti; immo nec amico, si jus „ ejus non læditur.

At promissio per se jus novum confert] „ Rationem cur mentiri hosti liceat, non „ vero fidem datam violare, jam allega- „ vimus.

Sunt enim hac alterius virtutis) „ Nimi- „ rum, justitiæ, quæ necessitatem infert „ fidem servandi.

AD §. II.

NULLA *nobis societas cum tyrannis*) Resp. 1. Jus hoc, i. e. obligatio fidem hosti servandi, non ex societate aliqua oritur, sed ex jure, & facultate disponendi de re sua pro lubitu: atque hoc jus 2. obtinet, licet nulla daretur societas humana. Sane, 3. ob delictum hostibus non auferuntur reliqua naturæ jura, nec impune in eos committuntur stupra, adulteria, &c. ergo non magis in eos licita perfidia. 4. Sed & verum non est, cum tyranno non esse societatem, utpote quæ a natura est inter homines. Quin hoc ipso 5. dum quis cum hoste contrahit, agnoscit, societatem cum eo esse. Immo 6. fide post delictum data remittitur jus, & pœna, quia partes ita disponunt. Denique & 7. nec hostis nobis fidem servare teneretur, quia quisque alterum injuria agere, ait, & sic hostis nos quoque extra societatem constitueret.

Additio.

„ Alibi diximus, societatem inter homi- „ nes non esse, adeoque frustra quæri, an „ cum hoste talis societas detur; optime „ notavit B. Parens, jus illud, quo hosti „ fides servanda est, non ex societate, sed „ ex dispositione oriri, quia partes prout „ de jure suo disponunt, ita jus est.

Cum hoc nec fides esse debet) „ Refutatum „ hoc satis a nobis est.

Nec jusjurandum commune) „ Contrarium „ defendimus *d. c.* 13. §. 15.

Adulterium non committi) „ Dixi, cum „ hoste jura naturæ communia manere, ita „ ut crimina in eum committi non possint. „ Hinc incestus, & adulteria, nec cum ho- „ ste committere licet. *Vid. supra L.* 3. *c.* 4. „ §. 19.

Nullam inde exstituram fuisse obligationem) „ Ad quid enim opus fuisset tractare de „ finiendis motibus?

Non habent quidem isti specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni introduxit jus gentium) „ Immo ea- „ dem ratio est hostis & piratæ circa pro- „ missa. Utrique fides data servari debet, „ quia partes de jure suo pro lubitu dispo- „ nere possunt, & prout disponunt ita jus „ est. Cæterum, bellum solenne, in quo „ ex placito gentium jura quædam particu- „ laria obtineant, non dari, supra vidi- „ mus.

At quia homines sunt, communionem habent juris naturalis) „ Cujus regula est, „ ut is, qui alii etiam hosti aliquid pro- „ mittit, id servare teneatur. *Conf. supra* „ §. 1. *n.* 2.

Ex quo nascitur ut pacta servanda sint] „ Dum enim hosti aliquid promitto, mea „ voluntate jus in eum transfero, quod ei „ præstare teneor ex regula illa naturali, „ quæ suum cuique tribui jubet.

AD §. III.

VIDEAMUS *tamen*) „ Auctor novas „ objectiones contra regulam illam, fidem „ hostibus esse servandam, format.

Qui atrociter malefici sunt, &c. hi a quovis homine puniri possunt] „ Quod refuta- „ vimus supra *l.* 2. *c.* 20. §. 3. & *c.* 21. §. „ 3. & 4. Conf. *Dissert. Proœm. XII.* §. 539. „ *seq.*

Nec pars sunt ullius civitatis] „ Nam in- „ stituris civitatibus inter gentes convenisse, „ putat, ut singulorum delicta ipsis pro „ arbitrio punienda, aut dissimulanda re- „ linquerentur: ita tamen, ut si extraneo „ subdito injuria fiat, cives illius civitatis „ vel puniri, vel dedi debeant. Quod exa- „ minavimus, *d. c.* 21. §. 3. & 4.

Ut alibi) „ *Vid. Dissert. proœm. XII.* §. „ 539. *seq.*

His & res, & jura sua possunt auferri] „ Quia majus est vita, quam bona.

Inter jura autem est hoc jus ex promisso quæsitum) „ I. e. jus, quod hosti compe- „ tit petendi id, quod ei promisi.

Respondeo] „ Sensus responsionis est, quod fidem dando remiserit pœnam is, qui eam exigere potuisset.

Additio

Additio.

„ In hoste hæc specialis ratio accedit, „ quod ratione hujus actus communi con„ sensu desinant esse hostes: invicem con„ veniunt, quod in reliquis sese invicem „ lædere velint, hoc actu, de quo fides „ data est, excepto.

Simul de remittenda pœna) „ Pœnam „ autem delinquentibus remittere licet; & „ remissione stipulata, revocari nequit: quia „ jus semel in alterum translatum est.

Ea sumenda est interpretatio, quæ cavet ne actus in vanum recidat] „ Immo id se„ quitur non ex aliqua præsumtione, sed „ ex certitudine illa morali, quod Magi„ stratus, qui pœnam merito, sciens talem „ esse, aliquid promittit, hoc jus in pœnam „ auferre non possit; quia jus in eum qua „ maleficum transtulit, adeoque hoc jus „ pœnæ exemit.

Non male] „ Adeoque Auctor existimat, „ si quid cum tyranno qua tali actum est, „ simul de remittenda pœna, quatenus hanc „ rem attinet, actum censeri. Cum Nabide „ enim societatem inieverunt Romani; postea „ eum tanquam tyrannum bello proseque„ bantur: id exprobrat Nabis Romanis. At „ alibi demonstravimus, contra Romanos, „ id quod Nabis respondit, allegari non „ posse. *Vid. l.* 2. *c.* 16. §. 18.

Locus est non dissimilis) „ Immo locus „ huc plane non quadrat. *Vid. supr. l.* 2. „ *c.* 16. §. 18. Lacedæmonii declarant A„ theniensibus, *se velle Græcos liberos dimit„ ti*. Pericles ait, id æquum esse *si tempore „ fœderis liberi fuerunt*. Qua, quæso, ratione „ hæc applicari possunt ad thesin Auctoris, „ *quod si malefico qua tali aliquid promitti„ tur, simul remissa, quod eam rem attinet „ pœna videatur*? *Vid. n præc.*

AD §. XVII.

PORRO Auctor eidem sententiæ opponit, metum, adeoque injuriam, dedisse causam promissioni; hoc damnum raparari debere ab eo, qui intulit. Admodum hic fluctuat Grotius, & respondet, 1. id non esse generale, nec ad omnia promissa prædonibus facta pertinere, *ib.* 4. 2. ad evitandam omnem cavillationem prædonem exigere posse ut promissum jurejurando firmetur, *ib.* 5. 3. Valere promissum, quod malefico fit qua tali, *ib.* 6. 4. Neque obstare, ait, ejusmodi promisso jus supereminentis domini, *ib.* 7. & 8: 5. valere quoque si tertio fit, qui metum non intulit, *ib.* 9: item 6. si in statu mixto subditi, & Princeps aliquid promittunt, *ib.* 10 7. jure Gentium omnem metum bello solenni illatum justum esse, indeque metu promissa eo jure valere, §. 11. modo jus gentium metum illum non improbet, §. 12.

Tota res expeditur distinctione inter promissionem, & vim: *illa* licita est, *hæc* regulariter illicita. Ex *priori* obligatur promissor ad præstandum id, quod promisit, ex *posteriori* agit ad reparationem damni vi illa dati: quod plenius explicavimus *L.* 2. *c.* 11. §. 7.

Eum, qui metu causam dedit promisso, teneri liberare promissorem) „ Immo subsistit „ promissio, quia licet coactus voluerit, „ tamen voluit, *l.* 21. *ff. Quod met. caus.* „ adeoque non tenetur alterum liberare, „ sed separata actione agit ad id, quod „ interest metum illatum non esse.

Quia damnum dedit per injustitiam] „ Verum est, per vim damnum injuria da„ tum esse: sed inde non sequitur, cogen„ tem teneri liberare promissorem a promis„ sione, quæ facta est a volente, licet coacto.

Per actum pugnantem, & cum natura libertatis humanæ] „ Recte: sed ideo tene„ tur ad id, quod interest vim illatam non „ esse, salva cæterum promissione.

Et cum natura actus, qui liber esse debuit) „ Immo actus ille etiam vi, ac „ metu perfici potest, quia coacta volun„ tas etiam est voluntas.

Ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet) „ Immo ad nulla.

Opus est ipse metu injusto causam promisso dederit) Jure naturæ nec tunc tenetur liberare promissorem, quia promissio ipsa vitiosa non est: sed tenetur ad reparandum damnum, quod vi, adeoque injuria datum est.

Si quis ergo, ut amicum vinculis eximeret, promiserit pretium, tenebitur) Casum „ exhibuimus supra *l.* 1. *c.* 4. in cive Nea„ politano, qui noluit fidejussori pecuniam „ reddere, quam hic Gallis pro eo libe„ rando solverat.

Huic enim metus illatus non est, qui ad contrahendum sponte venit) „ Diximus di„ cto loco, duo hic negotia esse: 1. factum „ *incarcerationis*, quod intercedit inter in„ car-

„ carcerantem, & incarceratum; idque injuria factum supponitur: 2. fidejussionem, quod negotium intercedit inter incarceratum, & fidejussorem, & maxime licitum, quin laudabile est.

„ Neque *obstat*, quod vis alterius causam huic promisso dederit; Nam ideo contra eum, qui vim intulit, actio promittendi competit ad omne id, quod interest; at inde promissio spontanea, quæ fidejussori facta est, non vitiatur. Sane, jus suum recuperaret alterius jactura; nam sine fidejussione mansurus in vinculis fuisset.

AD §. V.

QUI *injusto metu coactus promisit, teneri poterit accedente jurisjurandi religione*) „ Immo jusjurandum nullum jus daret prædoni, si ex pacto id ei non competeret. *Vide l. 2. c. 13. §. 14.* ubi diximus, omnem promissionem, utut metu extortam, valere, nedum si juramentum accesserit.

Homo non homini tantum, sed & Deo obstringitur),, Ex solo juramento homo non obligatur homini, nisi dispositio præcesserit, etsi metu extorta.

Adversus quem metus exceptio non est) „ Immo nec ea adversus hominem est; quia non obstante metu voluit.

Ex tali vinculo solo promittentis hæredem non teneri] „ Immo promittentis hæres ex promisso metu ab antecessore facto tenetur, eodem modo uti promittens ipse. At hæres vicissim eandem actionem ad id, quod interest, habet, quam defunctus habuit contra eum, qui vim intulit. Cæterum, verum est, quod hæres ejus, qui jurato promittit, de perjurio non teneatur Deo, quia ipse non juravit.

Quia in hæredem transeunt quæ in humano sunt commercio) „ Succedit hæres in omne jus defuncti, excepto eo, quod soli personæ cohæret, nec ab ea separari potest. Hinc in delictis, adeoque & in perjurio, hæres non succedit. *Vid. l. 2. c. 13. §. 17. c. 9. §. 17. c. 21. §. 19.*

Et primæva dominii lege) „ Ex hypothesi Auctoris simul cum dominio fuit introductum, ut bonis defuncti cohærerent ea, quæ alicui debentur, ex ipsa rerum inæqualitate, *L. 2. c. 21. §. 19.* Nos alibi demonstravimus, dominium non esse introductum facto hominum, sed a natura constitutum naturali ratione in hæredes cum suo onere transire, utpote qui in omne jus familiæ succedunt. *Vid. l. 2. c. 5.* Sed & obligationem proprie non oriri ex rerum inæqualitate, diximus *l. 2. c. 12. §. 8.*

An his non est jus illud Deo quæsitum qua tale] „ Sensus est, Jus Deo ex juramento quæsitum non esse in humano commercio ex primæva dominii lege; atque ideo hæredes non obligari ex juramento defuncti. Verior est ratio, quam supra *l. 2. c. 21. §. 19.* allegavit, nimirum, hæredem in meritis, quæ sunt personalia, non succedere, adeoque nec in obligationem, quæ ex delicto, seu perjurio oritur.

Eum eo nomine pœnam apud alias gentes non debiturum) „ Passim hoc repetit Auctor *L. 2. c. 13. §. 14. L. 3. c. 4. §. 19. L. 3. c. 23. §. 2. & c. 12. §. 5.* At sæpius dictum est, gentes invicem jus puniendi non habere, adeoque frustra metueret perjurus talem pœnam ab extranea gente.

Quia odio prædonum placuit gentibus. &c.] „ Dixi 1. Prædoni quoque promissum servandum esse, etsi metu extortum; idque 2. multo magis verum esse, dixi, si juramentum accessit: sed prædonem 3. peculiari actione teneri ob vim injuria illatam. Adde 4. tale placitum odio prædonum inter gentes initum non existere, nec ulla ratione probari.

AD §. VI.

AUCTOR ait, subditis quoque rebellibus fidem datam servandam esse, si qua talibus data sit. Quod verissimum est.

Etiamsi causam per se non injustam habeant, jus tamen per vim agendi deesse, &c.) „ Ex hypothesi Auctoris jure naturæ cuilibet læso jus competit vindictam sumendi etiam a Principe: at institutis civitatibus inter gentes communi consensu, & placito jus hoc resistendi sub gravissimis pœnis sublatum fuit, *proleg. §. 41. & L. 1. c. 4. §. 2. n. 1.* Quod refutavimus dictis locis. Diximus, 1. verum

„ non esse, cuique privato jus puniendi „ lædentem competere. Diximus, 2 Prin- „ cipi resistere nunquam licere. Denique, „ & diximus, placitum commune gentium „ non existere.

Aut causæ injustitia) „ Si scilicet sub- „ diti absque causa resistunt.

Aut resistendi improbitas) „ Si scilicet „ causam resistendi subditi habent, at enor- „ mes in resistendo committunt excessus.

Ut puniri graviter possit) „ De his ergo „ criminosis quæritur, an fides ipsi data „ servanda sit.

Pœna promisso opponi non potest) „ Quia „ dum fide dat rex, remittit pœnam.

Et servis fidem servandam) „ Non enim „ desinunt esse homines; cum quibus na- „ turæ jura obtinent.

Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando) „ Immo si ex- „ ceptio metus ejusmodi promissis opponi „ posset, etiam jurijurando obstitura esset. „ Diximus, jure naturæ valere promissionem „ delinquentibus qua talibus factam, etiam „ non accedente juramento.

M. Pomponius tribunus plebis) „ Exa- „ minavimus hoc exemplum supra *l.* 2. *c.* „ 13. §. 14.

AD §. VII.

HIC) „ Scilicet, ubi fides datur subdi- „ tis rebellibus.

Supra priores) „ Nimirum, quod cum „ iis non sit societas, §. 3, quod vim in- „ ferens damnum det injuria, §. 4.

Et jus supereminens dominii in res subditorum] „ Vi cujus bona, & jura subditis „ ob utilitatem publicam, vel in pœnam „ auferre potest. *L.* 2. *c.* 14. §. 7.

Quod civitati competit) „ Improprie vo- „ catur dominium.

Et ejus nomine a summam potestatem habente] „ Princeps enim ex delatione po- „ puli imperium exercet.

Id enim jus si spectat ad omnes res subditorum] „ Immo & ad omnia jura eorum, „ quæ in pœnam auferri possunt „) *d. c.* „ 14. §. 7.

Quidni etiam ad jus ex promisso bellico natum] „ *Vid. Gron. h.* At male hæc pro- „ missio bellica dicitur, quia cum subdi- „ tis jus belli nunquam est.

Videntur inanes fore omnes tales pactiones) „ Quia privilegium subditis datum, „ & jus subditis ex illo pacto quæsitum, „ tum contraria lege, tum vi supereminen- „ tis dominii iterum auferre posset.

Ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla) „ Ita ut rebellio non nisi „ internecione rebellium finiri queat: ubi „ denuo norandum, abusive bellum hoc „ dici, & victoriæ nomen huc non perti- „ nere.

Jus illud supereminens non promiscue competere) „ Sed saltem intra fines legitimæ „ administrationis.

Sed quatenus communiter expedit) „ Prin- „ ceps jus subditis quæsitum auferre non „ potest, nisi 1. ob utilitatem publicam, „ 2. in pœnam.

In regimine non dominico) „ Grotius sta- „ tuit, in dominico, seu patrimoniali re- „ gno regem pro lubitu de juribus sub- „ ditorum disponere posse; quod alibi late „ refutavimus.

Sed civili) „ Id est ex populi volunta- „ te delato.

Plerumque autem communiter expedit, pacto talia servari) „ Cum in arbitrio sit „ regentis, judicare an utile sit, an non, „ ex hac ratione parum securitatis sibi „ promittere potuerunt subditi rebelles. „ Vera ratio est, quod princeps rebelli- „ bus, qua rebellibus, ob utilitatem pu- „ blicam fidem dederit, quam proinde vio- „ lare nequit.

Ubi hujus dominii usum res exigit; compensatio tamen facienda) „ Ita ut Prin- „ ceps si ob necessitatem publicam res „ subditis antea rebellibus contra fidem „ datam eripit, pro illis satisfacere de- „ beat. Adeoque fidem non frangit, sed „ salva fide jure suo utitur; neque tunc „ tanquam in rebelles id statuit, sed ex „ jure illo, quod in quoscunque cives „ principi competit.

AD §. VIII.

„ AUCTOR porro ad evitandum du- „ bium, quod ob utilitatem publicam jus „ subditis, olim rebellibus, ex pacto quæ- „ situm auferri possit, cautelam hanc affert, „ ut jurato sanciatur pacta; & tunc prin- „ cipem teneri putat. At jam satis demon- „ stratum est, eum etiam sine juramen- „ to obligari.

Sanciri

Sanciri jurejurando) „ Uti omnia pacta „ possunt firmari adjectione rei sacræ, cujus metu absterreatur promittens ne violet illa, ita & pacta inter regem, & „ subditos inita.

Aut senatu] „ Qui repræsentant civitatem.

Sed & ab ipsa civitate) „ Id est a populo in statu populari.

Jurare fecit Lycurgus) „ *Just.* 3. 3.

Id enim si fiat) „ Id est si pactum jurejurando sancitur.

Ne publicæ quidem utilitatis causa recedendum a promisso erit) „ Tales promissiones, etiam non juratæ, nec ob publicam utilitatem tolli possunt.

Nam & de suo cedere civitas potuit) „ Obligando se, quod mutare nolit.

Et verba possunt ita esse aperta, ut nullam exceptionem admittant) „ Adeoque nec „ exceptionem metus.

Per quas ipse populus Romanus religione obligabatur) „ Quia earum observantiam „ jurato promisit. De quo mox plenius „ agemus.

Tribunos esse sacrosanctos) „ Id est inviolabiles, *d. l. 9. c. 9.*

Non etiam ædiles) „ De Ædilium origine, & officio *vid. Heinecc. antiq. L. 1. tit. 2. §. 25. seq.*

Quorum tamen si cui noceretur, id non jure fieret) „ Quia noceretur ei, cui id lege non licet. *Liv. d. c. 55.*

Causa discriminis est) „ quod nimirum „ *tribuni* sacrosancti dicantur, non *ædiles*.

Quod ædiles, atque alii lege sola defendebantur) „ Non jurisjurandi religione.

Quod autem postremum populus jussisset, id ratum erat, &c.) „ Adeoque populus „ legem illam tollere potuisset.

Manente tamen lege, nemini contra agere jus erat] „ Quandiu lex sublata non est, „ tuti erant ex lege.

At tribunos religio publica populi Romani tutabatur] „ Tribunos vetere jurejurando „ plebis, cum primum eam potestatem creavit, sacrosanctos fuisse, interpretes illi „ docebant apud *Liv. d. c. 55.*

Nam jusjurandum intercesserat] „ Quod „ ex modo allegato loco Livii apparet; „ unde religione eos inviolatos esse, ait. „ *Conf. Liv. l. 6 c. 9.*

Quod ab his ipsis, qui juraverant, salva religione tolli non poterat] „ Mutuo enim „ consensu leges hæ latæ, & juramento firmatæ sunt: adeoque quod mutua voluntate conventum est, altero invito tolli „ non potest.

Hinc lex illa sacrata appellatur] „ Immo „ sacratæ non inde vocantur, quia populus „ de servanda illa lege juravit. Nam plures leges sacratæ exstabant, quæ jurejurando non erant munitæ. Talis lex erat, „ ne cujus militis scripti nomen nisi ipso „ volente deleretur: item ne quis, ubi tribunus militum fuit, postea ordinum ductor esset. *Manut. de Leg. Rom. c.* 12. „ *Augustin. de Leg. Verb. sacrata lex.* Vetant leges sacratæ privatis hominibus irrogari, id est privilegia dari, *Cicero pro Sexto. Augustin. d. l.* item ne de capite „ civis nisi comitiis centuriatis rogare liceret. *Cic. pro Sexto. & de legibus l. 3. apud Manut. d. l. c. 16.* Sacratæ igitur „ dicebautur, quia is, qui adversus eas faceret, *sacer* alicui Deorum cum familia, „ pecuniaque fiebat. *Festus voce sacratæ leges* [idem quoque Paulus Diaconus *in epitome ibidem* statuit]; ubi simul quosdam „ opinari, aut, *sacratas dici, quas plebs jurata in monte sacro sciverit.* Ex præmissis igitur patet, etiam illam legem, qua „ sancitum est, *ut qui Tribunis, ædilibus, judicibus, decemviris nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent*, ad sacratas referri posse. *Vid. Liv. d. c. 55.*

Non adversus populum) „ Recte probis „ viris hoc factum improbatum fuit, quia „ populus ipse per patres hanc legem probavit. *Liv. d. c. 56.*

Ergo ut diximus jurejurando & civitas, & rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum) „ Hoc omnino verum est: at „ etiam *citra juramentum* obligantur ex promisso subditis, utut rebellibus, facto.

AD §. IX.

QUI *metum non intulit, promissio valide fiet*] „ Auctor subditis rebellibus hic „ consilium dat, ut per tertium, qui metum non intulit, promissum acceptent; „ huic enim exceptionem metus opponi „ non posse. Valere autem talem promissionem tertio factam, ait, etsi ejus nihil interfit.

Verum, ex hac promissione illi tertio

 jus

jus non oritur, sed tantum subditis; & tertius, qui eorum nomine, & voluntate fidem recipit, nudum est instrumentum, omneque jus ad causam pertinet; adeoque & tertio exceptio metus obstaret.

Additio.

„ Auctor supponit casum, ubi inter con„ ditiones pacis, vel capitulationis (ut vo„ cant) hosti promittimus, transfugas, vel „ rebelles subditos puniri non debere. Hoc „ pactum omnino etiam prodest ipsis subdi„ tis; & si paciscens contra fidem datam „ eos violet, & subditis fit injoria, & ter„ tio, cui securitas subditorum promissa „ est.

„ Neque obstat, inutile esse pactum, „ quod alii fit, in primis eum non interfit „ paciscentis. Resp. Jure naturæ omne pa„ ctum valet, etsi alterius non intersit „ *Vid. l.* 2. *c.* 11. §. 1. Sed & maxime „ hic interest ejus, qui transfugas, quos „ recipit, securos esse vult; hinc sancte „ tales conventiones observari solent hodie„ que.

Nec scrutabimur, quid aut quatenus ejus intersit) „ Sufficit enim, promissum, id „ est jus translatum esse in eum, cui „ promittitur. *Vid. l.* 2. *c.* 11.

Natura enim omnium hominum interest ut hominibus aliis consulatur) „ Id, quod „ interest, nunquam hoc sensu sumitur „ in jure. Rectius igitur dicendum est, „ promissum valere etsi alterius non inter„ sit.

A D §. X.

STATUS *mixtos interdum existere*) Ubi „ potestas summa & popolo, & regi „ competit: at status mixtos non dari, „ probavimus in *Diss. proœm. XII.* §. 624.

Sicut de statu puro in purum) „ Ita enim „ subditi, qui antea sub statu mere Monar„ chico fuerunt, liberi pactis fieri possunt; „ quod exemplis Helvetiæ, & Belgii, infra „ confirmabimus.

Ita & in mixtum transiri pactis potest) „ Immo mixturam illam non pertinere ad „ statum, sed administrationem, probavi„ mus *d.* §. 624.

Aut certe partem ejus,) „ Diximus, im„ perium non dividi, sed administrationem.

Etiam cum libertate partis ejus vi tuendæ] „ Si scilicet Rex promittens fidem da„ tam non servaverit: at id ex pacto est. „ *L.* 1. *c.* 4. §. 13.

A D §. XI.

AUCTOR metum bellicum non infirmare pacta, idque ex jure gentium externo in bello solenni ita introductum esse, ait. At diximus, nec jure naturali, nec civili, pacta vi, & metu inita infirmari.

Bellum vero solenne) „ De bello solen„ ni, & minus solenni, vide *Diss. proœm.* „ *IX.* §. 63. *seq. Diss. IV.* §. 14.

Id est publicum utrumque, & indictum) „ *Vid. l.* 2. *c.* 3. §. 4.

Sicut alia habet peculiaria) „ Ipsum jus „ gentium non tantum, sed & particularia „ illa jura bello solenni jure gentium tribu„ ta, merum figmentum esse, probavi *d.* „ §. 4.

In jure externo posita) „ Cujus effectum „ esse, fingit, ut possessor talis tutus sit „ apud omnes gentes; ut non possit res ab „ eo repeti, nec is tanquam fur, ac prædo „ puniri: quæ omnia explosimus *dict. diss.* „ *IX.*

Ita & hoc, ut quæ in eo bello promittuntur, sint valida) „ Immo id ex ipso ju„ re naturæ est, non demum ex ficto ali„ quo jure gentium externo.

Sicut alia multa quantumvis vitio non carentia ex jure gentium pro justis, &c.) „ *Vid. dissert. proœm. IV.* §. 18. *seq. Diss.* „ *IX.* §. 65. *seq.* & ea, quæ notavimus „ *dict. diss. IV.* §. 29. *& dict. Diss. IX.* „ §. 168.

Ita & metus, qui tali bello utrinque infertur) Negamus, quædam jure gentium pro justis haberi, quæ vitio non carent. Negamus, metum, qui bello utrinque infertur, jure gentium demum justum esse. Verius est, metum hunc jure naturæ justum esse.

Quod ni id placuisset, bellis talibus, &c. nec finis imponi potuisset) „ Ex hac ipsa „ ratione apparet, hosti servandam esse fi„ dem non ex placito gentium, sed ex na„ turæ ratione, ex medii nimirum necessi„ tate; quia alias læsiones forent immorta„ les, quæ tamen cessant, ubi satisfactum est

„ est læso: est autem satisfactum, ubi in-„ juria pacto, vel transactione remissa „ est.

Quod tamen fieri interest humani generis) „ Immo non ideo quia interest generis „ humani; inter quasdam enim Americæ „ gentes bella sunt perpetua, neque ta-„ men humani generis hactenus interest: „ Vera ratio est, quod transactione re-„ mittatur injuria.

Et hoc potest intelligi jus illud esse bellicum) „ Immo Cicero loquitur de jure „ naturæ, non de ficto aliquo jure gen-„ tium externo, quod in bello solenni „ obtineat.

Non tantum naturalia, sed & quædam ex gentium consensu orta) „ Immo tan-„ tum de naturalibus loquitur: nam jus „ gentium voluntarium Ciceroni cognitum „ non fuit.

2 *Eum, qui tale quid bello injusto extorsit, salva pietate, &c. posse retinere*) „ Nam jura gentium saltem ad effectus „ extraneos pacta ejusmodi servanda esse, „ dixit *n.* 1.

Aut etiam cogere alterum ut stet pactis) „ si scilicet id, quod promissum est, præ-„ stitum nondum est.

Intus enim, & ipsa rei natura id injustum manet) „ Id est juxta justitiam in-„ ternam, quæ ex jure naturæ est, & ex-„ tra quam nullam justitiam inter gentes „ agnoscimus. Cæterum, frustra hæc ab „ Auctore tractantur; supponit enim, bel-„ lum injustum esse. At passim diximus, „ bellum inter duas summas potestates nec „ justum, nec injustum asseri posse, quia „ uterque justitiam causæ sibi tribuit, nec „ judex inter eos est; adeoque semper in-„ ter eos servanda sunt pacta.

Neque hæc injustitia actus tolli potest, nisi ex novo, & vere libero consensu) „ Adeo-„ que jure naturæ tunc demum fidem ho-„ sti ex injusta causa bellum gerenti ser-„ vanda esse, ait, si fides illa novo actu, „ & libera voluntate postea ratificetur. At „ diximus, talia pacta semper servanda „ esse, nec novo actu opus esse.

A D §. XII.

DE *eo metu intelligi debet, quem jus gentium non improbat*) „ Dixi 1. non dari „ bellum solenne ex sensu Auctoris; 2. non „ dari jus gentium voluntarium; nedum 3. „ verum esse, eo jure gentium effectus quos-„ dam tribui externos bellum gerentibus. „ 4. Fidem metu bellico extortam etiam ju-„ re naturæ valere, dixi. Certum igitur „ est, plane hic non spectari, an jus gen-„ tium improbet metum, an non.

Nam si stupri inferendi metu extortum sit quippiam, &c. verius erit, rem constitutam intra jus naturale) „ Diximus, o-„ mnem fidem, quovis metu datam, ser-„ vandam jure naturæ esse: adeoque etiam „ eam, quæ metu stupri fit. At alia quæstio „ est, an propter hanc injuriam agere quis „ ad reparandum possit? quod affirmamus, „ sed peculiari actione.

„ Equidem jure civili quidem distingui-„ tur inter metu justum, & injustum, „ ad eum effectum, ut exceptio metus „ non detur ob metum justum, nec re-„ scindatur pactum nisi ob metum inju-„ stum. At jus hoc civile inter duas gen-„ tes bellum gerentes allegari nequit. *Vid. supra l.* 2. *c.* 11. §. 7. & *c.* 12. §. 10.

Quia jus gentium ad talem metum vim suam non porrigit) „ Dixi, jus gentium „ non dari, & promissum stupri metu jure „ naturæ valere, ac promittentem inde o-„ bligari. At quia causa metus ipso naturæ „ jure, inter hostes quoque, illicita est, „ ideo separata actione coactus agere potest „ ad omne id, quod interest. Adeoque „ jus naturæ omnino vim suam etiam ad „ talem metum porrigit, ita ut promittens „ inde obligetur.

A D §. XIII.

AUCTOR ait, etiam hosti perfido fi-„ dem esse servandam? Quod plenius ex-„ plicavimus *l.* 2. *c.* 13. §. 16. *Vid. infr. l.* 3. *c.* 23. §. 2.

In generali tractatione) „ Ubi de pro-„ missis juratis in genere egit. *L.* 2. *c.* 23. „ §. 16. 1

Porrigendum ad hostes quoque perfidos) „ Nam ex eo, quod hostis delinquit, „ nobis delinquendi facultas nulla com-„ petit.

Neque *obstat* 1. quod ex delicto hoc hostis teneatur ad reparationem: Resp. Immo remisisse videtur hanc injuriam dum contrahit cum perfido; ac ideo fidem datam fallere nequit.

Obstat

Obstat 2. quod agenti ubique obstet exceptio non impleti a sua parte contractus, & quod dolo facere videatur qui petit ex contractu, quem ipse non adimplevit. Resp. Hoc verum est *si* promissio respectum habuerit alterius promissionis, quia tunc inest conditio, *si & tu fidem mihi servaveris*: secus *si* diversi generis sunt promissa; tunc enim alterius perfidia mihi licentiam non dat delinquendi. *Vid. supr. c.* 13. §. 16.

Obstat 3. jus talionis. Sane, in alio improbare hostis perfidus non potest quod in se probat. Idque consensu gentium probari videtur. Poeta ait:

Fallere fallentem, fraudemque refellere fraude,
Exemploque licet ludere quemque suo.

Consentire videtur jus civile in *L.* 21. *c. pact. l.* 6. *c. transact. l.* 7. *comm. utr. jud. l.* 13. §. 8. *Act. emt.* Conf. *Besold. in Diss. de pace c.* 6. §. 9 *Ayala de jure bell. l.* 1. *c.* 6. Resp. Vel fides reciproca data est ante perfidiam hostis, vel post. *Priori* causa, *diximus*, distinguendum esse, *an* promissio respectum habuerit alterius promissionis, tunc enim frangi vicissim fides potest, quia ea inest conditio, *si alter impleverit*: *an* vero diversi generis sint promissa; tunc recedere a fide data non licere. Neque jure talionis, utpote quod tantum obtinet cum tantundem quis recipit, non ubi tantundem delinquit.

Additio.

„ Si gens quædam hostilis olim fidem „ nobis datam violavit, (qua perfidiæ nota Carthaginenses celebres fuere) quæritur, an talionis jure nos quoque fidem „ ipsis datam violare possimus? Recte hoc „ negat Grotius, quia ultimum pactum cum „ perfido, a scientibus talem esse, initum, „ adeoque perfido ex voluntate, & consensu nostro jus quæsitum est: quod extra „ omne dubium constituitur in allegato „ exemplo Pœnorum, ubi de præcedenti „ perfidia pace transactum fuit.

„ Equidem negari nequit, nos id, quod „ ex pacto debemus, retinere posse, donec hostis id, quod ex præcedenti pacto „ forte præstare tenetur, si de eo transactum non est, solvat: at hoc non infert perfidiam, sed securitatem saltem „ nobis paramus.

„ Sed & si hostis novissimum pactum a „ sua parte non implet, nec nos ei stare „ tenemur, mutuo enim consensu a conventione receditur.

Quibus Romani fidem sancte servaverunt] „ Quia fides ut perfidis data, eoque injuria, & vindicta remissa erat.

A D. §. XIV.

DUOBUS *modis fieri posse ut quis a perfidia vacet, nec tamen id faciat, quod promissum est*) „ Minus proprie dicitur his „ casibus, cum quis non facit id, quod „ promissum est, *a perfidia vacare, &c.* „ Nam primo casu in hunc eventum nihil „ promissum est; adeoque frustra de perfidia quæritur: in secundo casu impletur „ promissum dum tantundem præstatur, „ adeoque ei, cui promittitur, nihil „ abest.

Defectus scilicet conditionis) „ Si quis non „ simpliciter promisit, sed sub certa conditione, quæ postea deficit, in hunc casum nihil promissum est; adeoque nihil „ est, quod præstari debeat.

Per compensationem) „ Si is, cui ego „ promisi, vicissim mihi tantundem debet „ ex alia causa *Vid.* §. *seq.*

Defectu conditionis non vere liberatur promissor) „ Quia nunquam obligatus fuit deficiente conditione.

Quæ non nisi sub conditione contracta erat) „ Adeoque effectum nunquam habuit, „ conditione quippe deficiente.

Si prior alter non implerit quod ex sua parte implere tenebatur) „ Immo hic casus „ huc non pertinet; neque hic ulla conditio subest. Sed vera ratio, cur alter „ quoque resilire a pacto absque perfidia „ possit, si unus stare nolit, hæc est, „ quod cum neuter implere promissa velit, „ communi consensu recedant, eoque liberentur ab obligatione semel rite contracta.

Alia aliis inesse videntur per modum conditionis) „ Hoc jam refutavimus. Uterque „ pure ex hoc pacto obligatur: si vero unus „ resilit ab articulo pacti, recedit quoque „ a reliquis, qui respectum ad illum articulum habent; adeoque alter quoque resilire potest ab eodem non tantum articulo, sed ab omnibus, qui articulo illi „ certo respectu insunt: non ob defectum „ conditionis, quæ non est, sed ob mutuum

„ tuum dissensum. *Vid. c.* 20. §. 35.

Quasi expressum esset, hæc ita faciam si & alter, &c.) „ Figmentum hoc est, „ quod ex præcedentibus destruitur.

Uter prius populus) „ Hic non de pacto „ agitur, sed de mutua violatione lega- „ torum. Quod an jure talionis fieri pos- „ sit, alibi vidimus.

Qui ideo renunciavit, quia conditio quædam) „ Recte: dum enim alter condi- „ tionem non præstat, alter vero socie- „ tati renunciat, mutuo consensu recede- „ re a societate videntur.

Hanc ob causam) „ Scilicet, ut elida- „ tur illa difficultas, quod uno articulo „ rupto alter quoque recedere possit.

Cætera non eo minus rata maneant) „ De qua quæstione late alibi egimus.

AD §. XV.

ALTER modus, quo fieri potest ut quis a perfidia vacet, nec tamen id facit, quod promissum est, Auctori est *compensatio*. At hic quoque verum non est quod Auctor statuit, non fieri quod promissum est. Nam qui compensat, revera alteri satisfacit, & ipso jure tollitur debitum; nihil enim alteri amplius abest, neque promittens plus suo habet.

Compensationis originem alibi indicavimus) „ Principia Grotii hæc sunt. Supponit, in „ primævo rerum statu omnia fuisse com- „ munia, & dominia rerum facto demum „ hominum (nimirum divisione, & acce- „ dente tacito hominum consensu occupa- „ tione) introducta esse.

„ Introducto autem dominio sequi, ait, „ ex ipsa dominii vi, ac natura, id est ex „ justitia expletrice, ut si rem ipsam, quæ „ mea fuit, consequi non possum, aliud „ tantundem valens accipiam ab eo, qui „ rem meam detinet, vel eam mihi debet, „ quia morali æstimatione idem est, *L.* 2. „ *c.* 7. §. 2. *n.* 1. neque enim me juris „ mei explementum consequi, nisi tantun- „ dem accipiam, *ibid.*

„ Atque hinc compensationem originem „ capere, ait *hoc* §. 15. Si enim pro eo, „ quod nostrum est, tantundem in re qua- „ vis accipere possumus, multo magis pos- „ sumus id, quod jam penes nos est, si- „ ve corporale sit, sive incorporale, reti- „ nere. Unde concludit, nos id, quod alii „ debemus, compensare posse cum eo, „ quod alius nobis debet, si non amplius „ valet, quam res nostra, *d.* §. 15.

„ Compensationem ergo Grotius deducit „ ex lege naturæ, sed ex lege naturæ pro „ certo rerum statu, quod sequitur intro- „ ducto dominio, *d. c.* 7. §. 2. *n.* 1.

„ At sæpius jam dictum est, verum non „ esse 1. in primævo rerum statu omnia „ fuisse communia, & 2. dominia facto de- „ mum hominum introducta esse; sunt „ enim a primæva natura. 3. Verum non „ est, compensationem tunc demum lo- „ cum habere, cum aliter rem meam „ consequi non possum: ea enim locum „ habet, etsi actione rem meam facili via „ consequi possim.

„ Vera igitur ratio compensationis hæc „ est. Naturali jure debitor *A* ideo obliga- „ tur creditori *B*, quia ille aliquid alieni „ in bonis suis habet, quod huic deest, „ & quod proinde huic tribuere tenetur. „ Tota hæc obligationis ratio cessat, si „ creditor *B* vicissim tantundem debet de- „ bitori *A*. Tunc enim revera neuter vel „ plus, vel minus suo in bonis habet, sed „ utrique plene satisfactum est.

„ At requiritur 1. ut debitum utrinque „ sit *liquidum*. Sane, si alter neget se debe- „ re, nec de veritate debiti constet, creditor „ alter per compensationem non acciperet „ tantundem, id est æque liquidum: 2. ut „ eadem quantitas debeatur, id est ut res „ sit fungibilis. Nam in his demum singu- „ læ partes sunt æquales æstimatione; ad- „ eoque in his tantum rebus tantundem „ restitui potest. In omnibus aliis rebus par- „ tes sunt inæquales; adeoque ex sola „ quantitate res cum alia re comparari „ nequit. Sane, allegare debitor non po- „ test, creditori satisfactum esse, qui ne- „ gat se eandem æstimationem recipere.

„ Atque hæc principia juris naturalis „ in jus Romanum sunt translata. *Vide jus meum controv. tit. de Reb. cred. qu.* „ 14. & 15.

„ Bene autem a *compensatione* distinguen- „ dum est jus *retentionis*: hoc enim etiam „ in illiquidis, & rebus diversi generis ob- „ tinet; quia securitatis saltem gratia, us- „ que dum id, quod alter vicissim debet, „ plene probatum fuerit, vel æstimatio of- „ ficio judicis peracta fuerit, res, vel de- „ bitum retinetur. Hinc præstita cautione

„ jus

„ jus illud retentionis locum non habet. „ Toto ergo cœlo retentio differt a com„ pensatione.

Tantundem in re quavis accipere posse) „ Nam ex hypothesi Grotii lege naturæ, „ quæ ex ipsa dominii natura, ac vi fe„ quitur, alienatio fit quoque expletione „ juris, id est si tantundem accipio. *L.* 2. „ *c.* 7. §. 2. *n.* 1.

Unde sequitur ut multo magis possimus id, quod penes nos est) „ Immo hæc non „ est ratio compensationis, sed ea, quam „ modo allegavimus.

Sive corporale est, sive incorporale) „ Com„ pensatio ob quodvis debitum fieri potest, „ sive ex contractu, sive ex delicto oria„ tur; modo liquidum utrinque, & quan„ titas debita sit. Sane, injutia tunc non „ est in eo, qui paratus est præstare, si & „ alter præstet, sed in eo, qui id, quod „ æqualiter debet, vicissim præstare de„ trectat.

Poteris non præstari, si non amplius valet) „ Pro præstito enim habetur si alter „ tantundem debet; tunc enim nec alteri „ aliquid abest, nec alter plus suo habet.

Agellum, quem non emeras, possides, &c.) „ Magis huc pertinent quæ præmi„ sit Seneca: *pecuniam aliquis mihi credi„ dit, sed domum meam incendit; pensa„ tum est creditum damno: nec reddidi il„ li, nec tamen debeo.* Hæc autem intel„ ligenda sunt ex sensu juris Romani, si „ is, qui damnum passus est, pecuniariter „ agit, & quantitas definita est; tunc „ enim hic compensationem opponere po„ test. *l.* 10. §. 2. *ff. comp.* Extra hunc ca„ sum si creditor exigit debitum, non po„ test ei a debitore opponi; tu tantundem „ mihi debes, quia servum occidisti, pe„ cus abegisti, &c. domum incendisti; & „ creditor vel neget factum, vel neget „ tantundem damni datum esse. Sane, „ ipse Seneca fatetur, hoc casu *æstimatione* „ opus esse: quæ supponit, de quantitate „ non constare. Potest igitur creditor de„ bitum liquidum interim exigere. Sed & „ in genere notandum, Senecam insignem „ fuisse philosophum, at juris prudentiæ „ parum peritum.

AD §. XVI.

GROTIUS in §. præcedenti egit de „ retentione rei alienæ pro re nostra, „ quam alius penes se habet. Hic agit de „ retentione rei alienæ pro debito, quod „ is, cujus res penes me est, ex alio con„ tractu mihi debet.

Idem erit] „ Id est, possumus id, quod „ penes nos est, retinere.

Si ex alio contractu is, quicum negotium est, plus, aut tantundem debet) „ Verum „ hoc est, positis terminis habilibus; si „ nimirum debitum utrinque est liquidum, „ & res ejusdem sint generis.

Idque ego aliter consequi non valeo) „ Im„ mo etsi aliter consequi valeam: nam ip„ so jure tollitur obligatio ex rationibus „ ante allegatis.

Actiones quædam separantur) „ Ita sunt „ diversæ, ut compensari nequeant: sed „ separatim invicem institui debent. At „ hoc verum tantum est, ubi vel illiqui„ dæ sunt, vel ubi de æstimatione certa„ tur; adeoque ubi non constat, an tantun„ dem sit id, quod debetur: idque juris „ quoque naturalis est.

Certis legibus continentur) „ Sed hæ le„ ges ratione naturali nituntur.

Lex legi non miscetur; eundum est qua ducimur) „ Id est cum ex unoquoque ne„ gotio tum depositi, tum furti (nam de „ iis agitur) propria, & separata actio de„ tur legibus, non potest depositum cum „ furto, nec contra compensari, ut id „ ipse explicat: *depositum habet actionem „ propriam, tam me hercule, quam furtum „ d. c.* 6. At statim demonstrabimus, „ hæc discrimina non ex ineptiis juriscon„ sultorum, sed ex ipsa ratione naturæ „ originem trahere.

Jus gentium ista discrimina non agnoscit] „ De jure gentium voluntario id fateor, „ quia tale non agnosco: at de jure gen„ tium, quod & naturale est, id nego. „ Tota enim ratio compensationis in eo „ consistit, quod is, a quo ex pacto rem „ fungibilem peto, mihi solutionis loco as„ signare possit id, quod vicissim ei de„ beo, & quod tantundem est. Hoc enim „ casu alteri nihil abest, nec ego plus „ meo habeo.

„ Quoties

„ Quoties igitur 1. res non sunt ejusdem generis, nec 2. ejusdem bonitatis, „ vel 3. nec certo, ac liquide debentur; „ nec natura compensatio fit, sed unusquisque separata actione agit.

„ Atque huc pertinet exemplum, quod „ Liberalis proposuit apud Senecam *d. l.* „ *6. cap. 5. in fin. Si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum* „ *fecerit*. Hoc casu separatæ actiones obtineut, nec is, qui pecuniam depositam habet, furtum cum deposito compensare potest: quia res furto ablata „ non est ejusdem generis, & non statim „ appatet, quid, quale, & quantum debeatur; examinari igitur prius furtum, „ & res æstimari debent, &c. Non ergo „ is, qui ex deposito agit, repelli potest „ exceptione, *tu mihi ex furto debes*, quia „ nondum constat, an tantundem fur debeat; neque id eertum, aut liquidum „ est, adeoque afferi nequit, furi nihil „ abesse, & depositario præcise tantundem „ deberi.

Ubi scilicet alia juris sui obtinendi spes non est) „ Jus naturæ omnino agnoscit ista „ discrimina, etsi alia juris sui obtinendi „ spes sit, quia si utrinque liquidum est „ debitum, compensando neuter plus suo „ habet, neutri aliquid abest. Eoque jus „ suum cuique tribuitur.

AD §. XVII.

IDEM *dicendum erit*) „ Id est per „ id, quod penes nos est, retinere possimus.

Non contraxerit, sed damnum dederit) „ Immo compensatio tune locum non habet, quia non idem genus, nec eadem „ quantitas debetur, nec debitum utrinque eertum est.

Colonum suum non tenet) „ Id est, non „ agere cum effectu contra conductorem „ potest, ut ille mercedem promissam solvat.

Quamvis tabellis integris) „ Id est, etsi „ instrumentum locationis producatur.

Sed quia ne reciperetur effecit, &c.) „ Adeoque locator, proculcando v. g. segetem effecit, ne conductor fructus ex „ re locata percipiat. Equidem compensatio hic locum non habet; nam a parte „ locatoris certum est debitum ex Tabulis, „ & constat, quid, quale, & quantum „ debeatur; at a parte conductoris debitum, inprimis si locator id neget, *certum* non est: & si de damno in genere dato constaret, nondum tamen constar, quid, quale, & quantum debeatur; adeoque deficit eadem *quantitas*, & „ idem *genus*, eoque & compensatio. At „ si locator non sit solvendo, vel retineri, „ vel deponi pecunia, vel cautio locatori „ præstari deber.

Pecus abegisti, servum ejus occidisti] „ Tota compensationis ratio hic cessat: res „ utrinque nec ejusdem generis, nec ejusdem bonitatis est, adeoque separata actione quisque jus suum persequi debet.

Licet me comparare inter se] „ Hoc exemplum pertinet ad disciplinam Ethices. „ Nam Auctor proponit easum, ubi quis „ beneficium in me contulit, & postea injuriam fecit; & quærit, an separatæ hinc „ oriantur actiones, ita ut illi reddere beneficium tenear, ille pœnam mihi debeat: „ an vero beneficium, & injuria compensentur. *Sen. l. 6. de benef. c.* 5. Liberalis „ prius negabat, & separationem actionis inter ineptias Jurisconsultorum referebat. Seneca *in c. 9.* dubio huic respondet, legibus id constitutum esse in debitis juris, quas necesse esset sequi; at „ *beneficium*, de quo quæstio proposita erat, „ nulli legi subjectum esse, & a solo arbitrio ejus dependere, qui beneficium accepit: indeque eum æstimare, an injuria „ accepta tanti sit, ut eum liberet ab „ ἀντιδόρῳ. Apparet igitur, hic non esse mutuum debitum (alter enim, qui injuriam „ mihi fecit, non habet actionem ex beneficio mihi ante dato), adeoque frustra „ de compensatione quæri.

AD §. XVIII.

ET *quod ex pœna debetur ei, quod promissum est, potest contribui*] „ Verum hoc „ est si id, quod ex pœna debetur, est „ certum, & liquidum: uti si pœna pecuniaria decreta est, *lib. 10. §. 2. ff. de compens.*

Et beneficio gratia debetur] „ Dixi in §. „ præc. exemplum hoc huc non pertinere. Gratia, quæ ex beneficio debetur. „ non est debitum juris, sed sola pœna in-

juriæ:

„ juriæ : adeoque cum mutua hic debita
„ non sint , leges compensationis hic ap-
„ plicari non possunt .

Alter ab altero absolvimur) „ Jure na-
„ turæ id verum non est ; non enim mu-
„ tuum hic subest debitum .

Videbo) „ Adeoque is, qui beneficium
„ & injuriam ab altero accepit, expendit,
„ an ob acceptum beneficium injuriæ vin-
„ dictam remittere debeat ? quod plane ad
„ compensationis materiam non pertinet .

AD §. XIX.

QUÆRITUR, *an uti inter privatos, ita & in bello inter duas summas potestates possit fieri compensatio?* Resp. si promissum quid sit bello, vel lite durante, non potest pensari cum eo, de quo lis est . Verum , si liquida sint, potest : quia jure naturæ non species, sed æs , & æstimatio inspicitur . *Vid. supr.* §. 7. Si proinde invicem tantundem debent , neuter plus suo habet .

Opponi lite manente non poterit aut actio, de qua lis erat , &c.) „ Ponamus , Cajum
„ promisisse Sejo 100; & cum Sejus nega-
„ ret solutionem, causam in judicium de-
„ ductam esse. Pendente lite Sejus ex alia
„ causa promittit , se Cajo 100. daturum:
„ quæritur , an Sejus 100. hæc , cum il-
„ lis 100 , quæ in lite sunt , compensare
„ possit ? Negatur, quia 100. quæ in lite
„ sunt, non sunt liquida , quia de illis ad-
„ huc disceptatur ; adeoque Cajus non ac-
„ ciperet tantundem .

Aut litis damna , & impensæ] „ Cum
„ enim causa ipsa adhuc in lite sit , non-
„ dum certum , aut liquidum est, an da-
„ mna, & expensæ litis debeantur ; adeo-
„ que compensari cum novo debito certo,
„ & liquido non possunt .

Quicquid bellico gentium jure fieri solet)
„ Adeoque hostis , qui debitor est , non
„ potest debitum compensare cum damnis,
„ quæ occasione belli inferuntur : nam id
„ quoque in lite est , an damna durante
„ bello data reparari debeant : adeoque il-
„ liquidum cum liquido compensari nequit.

Negotii enim natura , ne nihil actum, &c. sepositis belli controversiis) „ Vera ratio
„ est, quia antiquum debitum , quod ho-
„ stis compensare vult , liquidum non est,
„ cum bello de eo disceptetur ; hostis igi-
„ tur , qui durante bello cum hoste con-
„ trahit , belli controversiam seposuisse vi-
„ detur .

Nam alioqui nulla pactio esset , quæ non posset eludi] „ Quia hostis ei , qui ex no-
„ va promissione egit , semper opponere
„ posset : tu mihi debes ex causa , ob
„ quam bellum gerimus , sive rem , sive
„ damna, sive expensas .

Apud eundem , quem jam laudavi aliquoties, Senecam est) „ Nihil aliud ex hoc Se-
„ necæ loco elicitur , quam fidem datam
„ esse servandam , & legislatores nullam
„ exceptionem ideo accipere .

A paucis etiam justam excusationem non accipi) „ Immo non est justa excusatio si
„ debitor creditori opponeret : ego pecu-
„ niam incendio perdidi , adeoque eam ti-
„ bi reddere non possum (de tali casu lo-
„ quitur Seneca) ; nam res perit suo do-
„ mino .

Quæ ergo sunt , quæ compensari cum eo, quod promissum est poterunt) „ In genere
„ dicendum , quoties res ejusdem generis
„ liquido invicem debentur .

Si quid aliter , quamvis ex alio contractu inter bellum inito , debet) „ Adeoque si du-
„ rante bello , & causa adhuc controver-
„ sa, hostes qua hostes sibi mutuo quæ-
„ dam promiserunt , vel ex aliis causis in-
„ vicem debent , compensatio locum habet
„ si utrinque liquidum est debitum , & e-
„ jusdem generis .

Si damnum dederit intra induciarum tempora) „ Immo hoc casu non tantum per
„ compensationem retinere debitum potest ;
„ sed ob violatas inducias, novamque in-
„ de datam belli causam , prædæ loco id
„ retinere potest salvo eo , quod sibi de-
„ betur .

Si legatos violavit) „ Idem hic dicen-
„ dum , vel compensare potest si vult de-
„ bitum , vel jure prædæ id retinere , ob
„ novam hanc injuriam .

Aut aliud quid fecit , quod inter hostes jus gentium damnat) „ Rectius , quod jus na-
„ turæ damnat , uti si jus , quod etiam ho-
„ sti tribui debet , violetur . At tunc læsum
„ jure prædæ retinere debitum posse , di-
„ ximus .

Ut inter easdem personas fiat compensatio) „ Id est, inter mutuos debitores , *l.*
„ 2. *ff. lib.* 4. *c. de comp.* cujuscumque se-
„ xus, ætatis, & conditionis . *Laut. comp.*
„ *p.* 870. Tunc enim demum dici potest ,

ei,

„ ei, qui a me petit, satisfactum esse, si „ is tantundem a me in suis bonis habet: „ quæ ratio cessat si non is, sed tertius „ mihi debet, v. g. creditoris mei filius, „ uxor, pupillus, &c. *Laut. p.* 271. Secus „ si sint creditoris mei creditores. *Vid. jus* „ *meum controv. tit. de oblig. q.* 7.

Ac ne jus tertii cujusquam lædatur) „ Partes enim suo facto jus tertio quæsi- „ tum auferre non possunt.

Ita tamen ut bona subditorum) „ Hoc „ non fit per compensationem, sed jure „ pignoris; non tollitur hic debitum, uti „ in compensatione, sed manet, & in „ ejus securitatem retinetur res capta, „ donec satisfiat.

Quod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur) „ Immo id non ex jure „ gentium demum, sed ex ipsa ratione „ naturali sequitur.

4 *Generosi esse animi, stare fœderibus, etiam post aliquid injuriæ acceptum*) „ Hoc virtu- „ tis est, non juris; adeoque huc non pertinet.

Ajens, tam sancte se jurasse) „ Pieta- „ tis hoc est, non necessitatis.

Si adhibeantur regulæ supra traditæ) 5 „ Quas tamen sæpius fallere, in ipsa tra- „ ctatione vidimus.

Tum quorumvis promissorum) „ De qui- „ bus *l.* 2. *c.* 11. & 12.

Tum speciali jurisjurandi) „ De quo *l.* „ 2. *c.* 13.

Fœderis, ac sponsionum) „ *L.* 2. *c.* 15.

Et de regum jure, ac obligatione) „ *L.* „ 2. *c.* 14.

Deque ambiguis interpretandis) „ *L.* 2. „ *c.* 16.

Specialium quæstionum frequentiores) „ Hinc „ 1. tractat de fide data, qua bellum fini- „ tur, *c.* 20. 2. de fide data manente bel- „ lo, uti tempore induciarum, &c. *c.* 21. „ 3. de fide a ducibus belli data, *c.* 22. „ 4. de fide a privatis data in bello, *c.* „ 23. 5. de fide tacita, *c.* 24.

CAPUT XX.

De fide publica, qua bellum finitur, ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, pignoribus.

I. *Fidei inter hostes divisio ad ordinem sequentium.*

II. *Pacem facere, in regio statu esse regis.*

III. *Quid si rex sit infans, furiosus, captivus, exul?*

IV. *In procerum, aut populi statu jus pacis faciendæ esse penes plures.*

V. *Quomodo imperium, aut pars imperii, aut regni bona pacis causa valide alienentur.*

VI. *Quatenus ex pace per regem facta populus, aut successores teneantur.*

VII. *Res subditorum pace concedi posse ob utilitatem publicam, sed cum onere damni resarciendi.*

VIII. *Quid de rebus jam bello amissis.*

IX. *Non distingui hic inter quæsita jure gentium, & jure civili.*

X. *Utilitatem publicam apud externos pro probata haberi.*

XI. *Regula generalis in pace interpretanda.*

XII. *In dubio credi conventum, ut res maneant quo sunt loco; quod quomodo accipiendum.*

XIII. *Quid si convenerit, ut restituantur omnia in eum statum, quo ante bellum fuerant?*

XIV. *Tunc, qui, sui juris cum essent, sponte se alicui subjecerunt, non reddi.*

XV. *Damna bello data remissa in dubio censeri:*

XVI. *Non etiam quæ ante bellum privatis debebantur.*
XVII. *Pœnas etiam, ante bellum publice debitas, in dubio remissas censeri.*
XVIII. *Quid de jure privatorum ad pœnas?*
XIX. *Jus, quod ante bellum publice obtendebatur, sed controversum erat facile censeri remissum.*
XX. *Capta post pacem reddenda.*
XXI. *De pacto reddendarum rerum, quæ bello captæ sunt, regulæ quædam.*
XXII. *De fructibus.*
XXIII. *De nominibus regionum.*
XXIV. *De relatione ad pactum antecedens: & de eo, per quem stetit.*
XXV. *De mora.*
XXVI. *In dubio interpretationem faciendam contra eum, qui leges dedit.*
XXVII. *Distinguuntur, novam bello causam præbere, & pacem rumpere.*
XXVIII. *Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod omni paci inest.*
XXIX. *Quid si socii vim intulerint?*
XXX. *Quid si subditi: & quomodo eorum factum approbatum censeri debeat?*
XXXI. *Quid si subditi aliis militent?*
XXXII. *Quid si subditis nocitum sit? ubi distinctio adhibetur.*
XXXIII. *Quid si sociis? ubi item distinguitur?*
XXXIV. *Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod in pace dictum est.*
XXXV. *An facienda distinctio capitum pacis.*
XXXVI. *Quid si pœna sit adjecta?*
XXXVII. *Quid si necessitas obstiterit?*
XXXVIII. *Pacem manere, si id velit is, qui læsus est.*
XXXIX. *Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod est de speciali natura cujusque pacis.*
XL. *Amicitiæ nomine quid veniat?*
XLI. *Subditos, & exules recipere, an contra amicitiam sit.*
XLII. *Sorte quomodo bellum finiatur.*
XLIII. *Quomodo condicto certamine; & an id licitum.*
XLIV. *An factum regum populos hic obliget.*
XLV. *Quis victor censendus.*
XLVI. *Quomodo per arbitrium finiatur bellum, & arbitrium hic intelligi sine provocatione.*
XLVII. *Arbitros in dubio intelligi adstrictos juri.*
XLVIII. *Arbitros de possessione pronuntiare non debere.*
XLIX. *Quæ sit vis deditionis puræ.*
L. *Quid officium victoris circa eos, qui sic se dedunt.*
LI. *De deditione conditionata.*
LII. *Obsides dari qui possint, & debeant.*
LIII. *Quod jus in obsides.*
LIV. *An fugere obsidi liceat.*
LV. *An obses in aliam causam recte retineatur.*
LVI. *Mortuo eo, pro quo quis obses venit, obsidem liberari.*
LXII. *Rege, qui obsidem dedit, mortuo, an obses teneatur?*
LVIII. *Obsides interdum principaliter obligari: & alterum ex alterius facto non teneri.*
LIX *Pignorum obligatio qualis?*
LX. *Luendi jus quando amittatur.*

+ I. In-

+ I. INter hostes quæ conveniunt, + fide aut expressa, aut [1] tacira constant. + Fides expressa + aut publica est, + aut privata. + Publica aut summarum potestatum, + aut inferiorum. + Quæ summarum est potestatum, aut bello finem imponit, + aut eo manente vim habet. + In his, quæ bellum finiunt, spectantur principalia, + & accessiones. Principalia sunt ipsa, + quæ bellum finiunt, [2] sive actu suo, ut pactiones, + sive ex consensu [3] ad aliud relato, + ut sortes, + prælii exitus, + arbitri pronuntiatio. + quorum illæ mere sunt fortuitæ, + alia duo [4] casum temperant cum viribus animi, aut corporis, aut cum facultate judicante.

II. Pactiones inire, quæ bellum finiant, + eorum est, quorum est bellum; *a* + rei enim suæ quisque moderator. Unde sequitur, + ut in bello utrinque publico hoc + eorum fit, qui summi imperii exercendi jus habent. [a] Regis igitur hoc erit + in statu vere regio, + modo is rex etiam [5] jus habeat non impeditum:

a Vide lib. II. c. XV. §. 3.

+ III. 1. Nam rex, qui ætatis est ejus *b*, + quæ judicii maturitatem non habet, + (quod in regnis aliquibus [6] lege definitur, + alibi probabilibus conjecturis erit æstimandum) + qui imminutæ mentis est, + pacem facere non potest. Idem dicendum est [b] + de rege captivo, + si modo regnum ex consensu populi ortum habet; + non enim credibile est, a populo imperium delatum ea lege, ut & a non libero exerceri possit. Ergo & hoc casu imperii [c] non quidem jus totum, + sed exercitio, & quasi tutela erit penes populum, + aut eum, cui id populus commiserit.

b Vide lib. 3. c. III. §. 14.

2. De his tamen, + quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit rex etiam captivus, valebit, ad exemplum eorum, quæ de privatis conventionibus *c* dicemus. Quod si exul sit rex, [d] + pacemne facere poterit? sane, + si constet, eum non [7] obnoxium vivere: + cæteroqui + parum a captivo sors ejus distabit: + nam sunt & [8] laxæ custodiæ. Regulus sententiam in senatu dicere recusavit, *d* dicens, + quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse se senatorem.

c Infr. c. 23.

d Cic. de off. III. 27.

IV. 1. In

GROTII.

a *Regis igitur hoc erit*) *Mariana* XXI. I.

b *De rege captivo*) *Vide Guicciardinum* libro XVI. & libro XVIII. non semel.

c *Non quidem jus totum*) *Arumæus* in aureæ bullæ discursu: *Rudolphus Palatinus metu in Angliam profugerat, Henricus Moguntinus a Trevirensi vi erat ejectus. Electuram tamen eo non perdidere.*

d *Pacemne facere poterit*) *Lucanus:*

Vejos habitante Camillo
Illic Roma fuit. (Pharf. V. 28.)

Vide *Chassaneum* de gloria mundi, parte V. consid. 49.

GRONOVII.

1 *Tacita*) Quæ scilicet eorum consensum colligunt ex signis non nimium dubiis, aut ex iis, quæ expressa sunt, tanquam horum posteræ, & consequentia.

2 *Sive actu suo*) Præsenti partium consensu.

3 *Ad aliud relato*) Dilato in fortunæ; aut mediæ personæ arbitrium.

4 *Casum temperant*) Partim sunt fortuita, partim pendent a numero, & virtute copiarum, partim a vi mentis.

5 *Jus habeat non impeditum*) Potestate sua libere utatur.

6 *Lege definitur*) Quo ætatis anno a tutela, aut cura liber habeatur.

7 *Obnoxium vivere*) Servire cogi ei, cujus in finibus est.

8 *Laxa custodia*) In quibus non quidem vinctus est aliquis, nec tamen sui arbitrii, ut Vonones apud *Tacitum* 2. annal. 4.

GRO-

IV. 1. In procerum, aut populi imperio + jus paciscendi erit penes majorem partem, + illic [9] consilii publici, + hic civium [10] sententiæ dicendæ + jus ex more habentium, secundum ea, quæ diximus *a* alibi. Itaque sic pacta obligabunt; + etiam eos, qui aliter senserunt. Livius, *b ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante displicuerit, pro bono, atque utili fœdere defendendum*. Dionysius *c* Halicarnassensis: *δίκαιον πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ πλειόνων κριθεῖσιν. parendum his, quæ pars major censuerit*. Appianus *d*: *δεῖ πάντας τὸ κριθὲν ἀπροφασίστως ποιεῖν. omnes decreto obsequi tenentur, nulla admissa excusatione*. Plinius: *e quod pluribus placuisset, cunctis tenendum*. + Quos autem obligat pax, [11] iisdem & volentibus prodest.

+ V. 2. Nunc de rebus pactioni subjectis videamus. *f* Imperium aut omne, aut ejus partem reges, quales nunc sunt + plerique, regnum habentes + non in patrimonio, sed tanquam [12] in usufructu, + paciscendo alienare non valent. Immo antequam regnum accipiant, quo tempore populus adhuc ipsis superior est, [13] + lege publica tales actus in futurum plane irriti reddi possunt, + ita ut [14] nec ad id, quod interest, obligationem pariant. + Atque id populos voluisse credibile est, + ne alioqui si ad id, quod interest, salva esset actio contrahenti, [15] subditorum bona pro debito regis caperentur, + ac sic de non alienando imperio vana esset cautio.

2. Ergo ut imperium totum valide transeat, populi totius consensu opus est, qui expediri potest + per [16] partium legatos, quos Ordines vocant. + Ut pars aliqua imperii valide alienetur, duplici opus est consensu, & corporis, & specialiter ejus partis, de qua agitur, + ut quæ invita a corpore, cui coaluit, avelli nequeat. Sed pars ipsa tamen valide in se imperium + transscribet sine populi consensu in summa, atque alias inevitabili necessitate, + quia eam potestatem credibile est exceptam, cum societas civilis coita est.

3. At + in regnis patrimonialibus quo minus rex regnum alienet, nihil impedit. Fieri tamen potest ut talis rex partem aliquam imperii alienare non valeat, + si nempe regnum sub onere ejus non dividendi in proprietatem acceperit. + Bona vero, quæ regni dicuntur, quod attinet, + possunt & hæc in patrimonium venire regis duobus modis, + aut separabi-

a Lib. II. c. V. §. 17.
b Libro XXXII. c. 20.
c Lib. XI. c. 56.
d Immo Polyb. V. 49.
e Lib. VI. epist. 13.
f Vasq. contr. ill. l. 1. c. 4. ibi multos allegant, & c. 5. vide supra l. II. c. VI. §. 3. & 9.

GRONOVII.

9 *Consilii publici*) Senatus comitiorum.

10 *Sententiæ dicendæ*) Suffragii ferendi.

11 *Iisdem & volentibus*) Loquitur de illis, qui dissenserunt quidem initio, sed tamen in eo, quod majori parti placuit, acquieverunt.

12 *In usufructu*) Non ut de eo, tanquam de privatis bonis paterfamilias, statuant pro arbitrio suo, sed id teneant, ut beneficium populi, quo ad vitam fruantur, quodque quantum in ipsis est, fideliter conservent, & augeant.

13 *Lege publica*) In capitulando, ut vulgo loquuntur, seu lege regia formanda, in quam in aditu imperii jurent, potest præcaveri, ut si quid tale faciat rex, irritum, & inane sit.

14 *Non ad id, quod interest*) Non modo ad implendum contractum, sed ne quidem ad satisfaciendum aliqua compensatione pro eo, quod non impletur.

15 *Subditorum bona pro*) Subjecti venirent in periculum bonorum amittendorum, quæ invadere poterat qui contraxit pro eo, quod non præstatur male promissum a rege.

16 *Partium legatos*) Provinciarum deputatos.

GRO-

rabiliter, + aut individue cum ipso regno. Si hoc modo,[17] transcribi poterunt, + sed non nisi cum regno: + si illud, + etiam seorsum.

4. Qui vero reges in patrimonio regnum non habent, *a* his + vix est ut jus regni bona alienandi concessum videatur, + nisi diserte id appareat ex primitiva lege, + aut more, cui contradictum nunquam sit.

a Lib. II. *c.* VI. §. 13.

VI. Sed & quatenus promisso regis populus, ac simul successores obligentur, alibi *b* + diximus: nempe [c] + quatenus obligandi potestas[18] sub imperio comprehensa est, + quod nec in infinitum protrahi, + nec ad angustias nimias arctari debet, sed ita intelligi, + ut valeat quod probabili ratione nititur. Plane aliud erit + si quis rex simul subditorum dominus sit, *c* neque tam + civile, + quam familiare imperium acceperit: + ut qui bello victos in servitutem redigunt: + aut si in personam quidem dominium non habeant, sed in res habeat, + ut Pharao in terra Ægypti ex emto, + & alii, qui advenas in suum privatum receperunt. Nam hic[19] + jus praeter regium accedens, + efficit ut ex eo consistat, + quod alioqui per se solo regio jure consistere non posset.

b Lib. II. *c.* XIV. §. 10. & *seq. Vid. Vasq. d. c. c. n.* 9.
c Supra lib. III. *cap.* VIII. §. 2.

VII. 1. Disputari & hoc solet, + quid in res singulorum possint pacis causa statuere, qui reges sunt, + nec in res subditorum aliud jus habent,[20] quam regium. *d* Alibi diximus, [f] res subditorum + sub eminenti dominio esse civitatis, + ita ut civitas, + aut qui civitatis vice fungitur, + iis rebus uti, easque etiam perdere, & alienare possit, non tantum ex summa necessitate, + quae privatis quoque jus aliquod in aliena concedit, sed ob publicam utilitatem, + cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, qui in civilem coetum coierunt.

d L. I. *c.* I. §. 6. *c.* III. §. 6. *l.* II. *cap.* XIV. §. 7.

2. Sed addendum est, id cum fit, *e* + civitatem teneri his, qui suum amittunt, sarcire damnum de publico, in quod publicum nomen[21] + & ipse, qui damnum passus est, si opus est, contribuet. Neque hoc onere levabitur civitas, + si nunc forte ei praestationi par non sit, sed quandocumque copia suppetit, + exseret sese quasi sopita obligatio.

e Vasq. lib. I. *c.* 5. *Rom. cons.* 310. *Sylv. in verb. bello* I. §. 13.

VIII. Neque illud indistincte admitto, quod dicit Ferdinandus *f* Vasquius,[22] + agnoscere civitatem non debere id damnum, quod jam bello datum est, + eo quod jus belli talia permittat. + Nam jus illud belli[23] populos

f Lib. I. *cont. ill. c.* 4. *in fine.*

GROTII.

c *Quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est: quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet*) Vide *Reinking.* libro I. classe III. c. 5. n. 30. Vide & supra libro II. c. XIV. §. 11. & 12.

f *Res subditorum sub eminenti dominio esse civitatis*) *Gail.* II. obs. 57.

GRONOVII.

17 *Transcribi* Alienari.

18 *Sub imperio comprehensa*) Est pars ejus, quod illi populus in se concessit, imperii.

19 *Jus praeter regium accedens*) Dominicum.

20 *Quam regium*) Non etiam familiare, aut herile.

21 *Et ipse, qui damnum passus est*) *Fecis* voluit dicere: is paullo minus accipiet, quam amisit, proportione scilicet, secundum quam conferre deberet, si alius damnum fecisset, quod pro parte illi erat compensandum. (Sine caussa Vir Doctissimus reprehendit heic Auctorem nostrum, quasi male dixerit, *Damnum pati*, pro *facere*) At vero *Damnum pati* non tantum dicitur ab ULPIANO, libro 19. §. 1. D. *ad L. Aquil.* sed etiam a SENECA, *De Ira*, I. 2. & a LUCANO, *Pharf.* VIII. 750. Vide BRISSON. *de verbor. sign.* & FABRI *Thesaur.* ult. Ed. J. B.)

22 *Agnoscere non debere*) Civitatem non obligari ad farciendum.

23 *Populos alios spectat*) Liberat populum a populo, externos ab externis: non civem a cive.

GRO-

a Libro III.c.VI. §. 2. c. X §. 5.

b L. cum duob. 52. §. quidam 4. D. pro socio.

pulos alios spectat, † ut alibi [a] exposuimus: † partim & hostes inter se, † non cives inter se, † qui cum socii sint, æquum est [b] ut communia habeant damna, quæ societatis causa contingunt. Plane † civili lege & hoc constitui poterit, ut [24] rei bello amissæ causa nulla adversus civitatem actio sit, † ut sua quisque acrius defendat.

IX. † Sunt qui latum discrimen collocant inter ea, † quæ civium sunt ex gentium jure, & ea, † quæ eorundem sunt ex jure civili, ut in hæc jus laxius regi concedant, † etiam auferendi sine causa, & compensatione; in illa non item: perverse: nam dominium † ex qualicumque causa ortum sit, † suos semper effectus habet ex ipso jure naturali, ut scilicet auferri nequeat † nisi ex causis, [25] quæ aut dominio insunt suapte natura, † aut [26] ex dominorum facto ortum habent.

X. Sed † hæc inspectio, ne nisi ex publica utilitate res privatorum concedantur, † regem spectat, & subditos, † ut illa de damno sarciendo civitatem, & singulos. † Nam externis, qui [27] cum rege contrahunt, sufficit factum regis, † non tantum [28] ob præsumtionem, quam secum adfert dignitas personæ, † verum etiam ob [29] gentium jus, [c] quod bona subditorum obligari ex facto regis patitur.

c Libro III.c.II.

d Lib. II. c. XVI. §. 11. 12.

† XI. 1. Circa interpretandas pacis conventiones observandum est quod supra [d] a nobis est traditum, [30] † quo quidque plus habet favoris, eo laxius accipiendum; [31] † quo longius abit, eo restrictius. Si † jus naturæ merum spectamus, † maximus favor in eo esse videtur, ut suum quisque consequatur, quod Græci dicunt ἕκαστον ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ, † & proinde videtur [32] ambigue positorum interpretatio eo ducenda, † ut qui justa arma habuit, id consequatur, ob quæ arma sumsit, & damna, sumtusque recuperet: † non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur; id enim est odiosius.

2. Sed † quia ad pacem veniri [33] vix solet injuriæ confessione, ideo † ea sumenda est in pactis interpretatio, [34] † quæ partes quoad belli justitiam quam maxime æquet: † quod fieri solet duobus maxime modis: aut [g] † ut quarum rerum turbata bello possessio est, [35] ex formula juris antiqui

GROTII.

g *Ut quarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur*) Vide *Parutam* libro V.

GRONOVII.

24 *Rei bello amissæ*) Quemadmodum Romani in armis sustulerunt postliminium.

25 *Quæ aut dominio insunt*) Velut inest ei, ut possit servire publico, & totius civitatis periculum levare.

26 *Ex dominorum facto*) Sive contraxerint, sive deliquerint.

27 *Cum rege contrahunt*) Et aliquid subjectis ejus ablatum accipiunt, etiamsi citra necessitatem, & publicam utilitatem ablatum, etiamsi civitas id non resarciat, non verendum ne malo jure rem teneant, quia illis pro omni jure est factum regis tradentis.

28 *Ob præsumptionem*) Quod præsumitur rex hoc non nisi juste facere.

29 *Gentium jus*) Quo, etsi non traderet, arripi tamen bona subjectorum possent propter debitum regis tanquam pignori opposita.

30 *Quo quidque plus*) Quo quidque caput est de re magis favorabili.

31 *Quo longius*) Odiosiorem rem continet.

32 *Ambigue positorum*) Dubio sensu scriptorum.

33 *Vix solet injuria*) Nemo enim volens fatetur injuria se fecisse.

34 *Quæ partes*) Qua parti utrique quantum potest, relinquitur salva justitiæ fama, & species.

35 *Ex formula juris antiqui*) Restituatur cuique, quod antea habuit.

GRO-

tiqui componatur: (quæ verba sunt Menippi in *a* oratione, qua de federum generibus differit) aut 36 ut res maneant quo sunt loco: quod Græci dicunt ἔχοντες ἃ ἔχουσι.

XII. 1. Ex his duobus + posterius in dubio magis est ut præsumatur, quia facilius est, & nullam inducit mutationem. + Hinc est illud, quod a Tryphonino notatum est, *b* + ut in pace illis demum captivis postliminium sit, de quibus id in pactis erat comprehensum, ut + recte emendare Fabrum, diximus *c* supra, + & certis argumentis evicimus. + Sic & transfugæ non reddentur nisi convenerit. Nam h + transfugas *d* jure belli recipimus; id est, + per jus belli licet nobis admittere, & nostris adscribere eum, qui partes mutat. + Res cæteræ tali pacto manent penes tenentem.

2. + Illud autem *tenere* 37 + non civiliter, sed 38 + naturaliter sumitur: + in bellis enim sufficit facti possessio, + nec alia attenditur. *e* + Agros autem diximus *f* ita teneri si munitionibus quibusdam clausi sunt: + nam temporariam insessionem, ut per 39 stativa, hic non spectari. Demosthenes pro Ctesiphonte *g* festinatum, ait, a Philippo, ut quæ posset loca occuparet, + gnarus ut res erat, + pacis confecto nogotio, retenturum se quæ teneret. + Incorporalia non tenentur nisi per res, quibus adhærent, + ut servitutes prædiorum, + aut per personas, quarum sunt *k*, + dum ne in solo, 40 quod hostium fuit, exercenda sint.

XIII. + In altero illo paciscendi genere, + quo restituitur possessio bello turbata, notandum est, + ultimam, quæ ante bellum fuit, possessionem respici, + ita tamen ut 41 privatis dejectis 42 + interdicto, aut 43 + vindicatione apud judicem experiri liceat.

+ XIV. At si quis + sui juris populus sponte se bellantium + alteri subjecerit, 44 + ad eum restitutio non porrigetur; + ut quæ ad ea tantum pertineat, quæ vi, metu facta sunt, aut alioqui & dolo non nisi in hostem licito. Sic pace inter Græcos Thebani i Platæam retinuerunt, dicen-

a Livius l. XXXIV. c. 57.
b L. in bello 12. D. de captivis.
c Supra hoc libro c. 9. §. 4.
d L. transfugam, 51. D. de acq. rer. dom.
e Dec. Tom. III. consf. 74.
f Supra libro III. c. 6. §. 4.
g Pag. 316. B.
h Supra lib. III. cap VII. §. 4.

GROTII.

h *Transfugas jure belli recipimus*) Supra hoc libro cap. 1. in fine. in pace convenire & hoc solet, ne transfugæ recipiantur. Vide pacem Justiniani cum Chosroe apud *Menandrum Protectorem*. (pag. 118. *Edit. Hœschel.*)

i *Plataam retinuerunt*) Locus hic est apud *Thucydidem* V. (cap. 17.) Præcesserat similis libro III. μὴ ἀποδέδοσθαι ἂν Πλάταιαν, ὡς σφῶν ἑκόντων προσχωρησάντων. *ne reddenda sit Platæa, cum ejus urbis homines sponte accesserint.* (cap. 52. In iis autem, quæ statim sequuntur post locum primum, legitur quoque quod Auctor ait de *Nisæa.*)

GRONOVII.

36 *Ut res maneant*) Ut servet quisque quod bello cepit.

37 *Non civiliter*) Cum justo titulo acquirendi.

38 *Naturaliter*) Quomodo tenere dicitur, quicumque habet quavis ratione.

39 *Stativa*) Castra ad tempus posita.

40 *Quod hostium fuit*) Eorum, qui hostes fuerunt, & nunc ita fecerunt pacem, ut de personis istis nihil sint pacti. (Immo id vult Auctor, etsi non teneatur ille, qui habet, e. g. jus Ususfructus, aut Feudi, modo solum jure belli occupatum fuerit, in quo jura illa exercenda sunt, nil ad rem tunc facere, quod personæ captæ non fuerint, & jura vel extingui, vel e personalibus realia fieri, respectu hostis possidentis. J. B.)

41 *Privatis dejectis*) Si forte paullo ante bellum vis facta est, nec jure vindicata propter bellum interveniens, ita ut oriente bello invasor possideat.

42 *Interdicto*) *Unde vi*, quo possessio adseritur, §. 6. Inst. *de interd.*

43 *Vindicatione*) Qua proprietas adseritur.

44 *Ad eum restitutio non*) Is non restituetur ex generali conventione, sed oportet specialiter de eo cautum fuerit.

dicentes: οὐ βίᾳ ἀλλ' ὁμολογίᾳ αὐτῶν προσχωρησάντων, καὶ οὐ προδόντων, ἔχειν τὸ χωρίον. *habere se eum locum non vi, non proditione, sed eorum, quorum erat libera voluntate*, + Parique jure Nisæa penes Athenienses mansit. Eadem distinctione adversum Ætolos utebatur *a* T. Quinctius. *Captarum*, inquiens, *urbium illa lex. Thessaliæ civitates sua voluntate in ditionem nostram venerunt.*

a Livius l. XXXIII. c. 13.

XV. + Si nihil aliud convenerit, + omni pace id actum censeri debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit; + quod de damnis etiam privatim acceptis intelligendum est: + nam & hæc belli effecta sunt. + In dubio enim ita censentur contrahere voluisse bellantes, + ut neuter injustitiæ damnaretur.

b Dec. consf. 61.

+ XVI. Non tamen & 45 quæ privatis deberi *b* cœperunt, belli tempore condonata censeri debent; + nam hæc non belli jure quæsita sunt, + sed bello tantum exigi vetita. Itaque + sublato impedimento + vim suam retinent. Jus vero, quod ante bellum fuit, + quanquam nemini facile ademtum censeri debet, (hanc enim ob causam maxime ut sua tenerentur res publicæ, civitatesque constitutæ sunt, ut recte ait *c* Cicero) + intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur.

c L. II. de offic. I. 21.

XVII. *k* + De jure ad pœnas non æque: nam id jus, quatenus inter ipsos reges, aut populos versatur, + remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, si veteres ad bellum causas relinquat. + Quare & ignorata hic venient sub verbis generalibus, ut de mercatoribus Romanis, quos a Carthaginiensibus mersos 46 ignorabant Romani, narrante Appiano. κράτισται διαλλαγαὶ ἐν αἷς οὐδὲν ἐστιν ἔγκοτον οὐδὲ μνησίκακον, inquit *d* Dionysius Halicarnassensis: *optimæ conciliationes, quæ iram, & offensarum memoriam delent*, Isocrates *e* Plataica: εἰρήνης οὔσης οὐ προσῆκε μνησικακεῖν περὶ τῶν τότε γινομένων. + *in pace non decet ante peccata exequi.*

d Antiq. Rom. lib. III. c. 8. pag. 138. Ed. Oxon.

e Pag. 299. B. Edit. H. Steph.

XVIII. + De privatorum jure ad pœnam + non tanta est ratio ut remissum censeatur: + quia sine bello judiciis expediri potest: tamen cum hoc jus + non ita nostrum sit, ut quod ex inæqualitate nascitur, + & pœnæ semper aliquid odii habeant, 47 + levis verborum conjectura sufficiet, ut hoc quoque donatum intelligatur.

f Supra §. 16.

XIX. Quod vero *f* diximus, jus, quod ante bellum fuit, + ademtum facile

GROTII.

k *De jure ad pœnas non æque*) *Gail.* de arrestis, c. XIV. n. 7.

GRONOVII.

45 *Quæ privatis deberi cœperunt*) Ex contractu civili ante bellum inito: ut ex. gr. quod colonus meus mihi debere cœpit, dum hostis agrum insidet: vel usuræ, quarum dies cessit, dum debitor cum patria sua in hostium potestate est.

46 *Ignorabant Romani*) Cum scilicet pacem facerent, dein eo cognito non poterant propterea turbare pacem factam, aut novas pœnas exigere. Sed exemplum est alienum; nam illa non erant facta, & ignorabantur ante pacem statutam, & primum bellum finitum; sed aliquanto post id tempus. Itaque postquam ea resciverunt Romani, merito, quod prius fœdus violatum esset, minando bellum Pœnis imparatis, adegerunt illos ad novum fœdus, quo Sardinia cesserunt. Vide APPIAN. *Bell. Punic.* pag. 3. 4. Edit. H. Steph. & consule heic Notas Gallicas. J. B.

47 *Levis verborum conjectura*) Si minima detur ansa formulam pacis ita interpretandi, ut & istæ lites cessare debeant.

GRO-

facile censeri non debere, id + in privatorum jure firme tenendum est, + in jure autem regum, & populorum facilius est ut condonatio aliqua intelligatur facta, + si modo verba, + aut conjecturæ non improbabiles suppetant: maxime vero + si jus, de quo agitur, non liquidum erat, sed in controversia positum. + Benignum enim est credere id actu, ut belli semina evellerentur. Idem, quem modo laudavi *a* Dionysius Halicarnassensis: οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκοπεῖν ὅπως ἂν τὴν παροῦσαν ἔχθραν διαλυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὥστε μηδ' αὖθις ποτε πολεμήσωμεν ἔτι δεῖ παρασκευάσασθαι· οὐ γὰρ ἀναβολὰς ποιησόμενοι τῶν κακῶν συνεληλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς· *non tam cogitandum est de sarcienda in præsens amicitia, quam id curandum ne bello iterum implicemur: neque enim ad differenda, sed ad auferenda mala convenimus*: quæ postrema verbo tenus ferme desumta sunt ex Isocrate, *b* oratione de pace.

a L. III. c. 9.

b Pag. 164. C.

XX. + Quæ post perfectas pactiones capta sunt, reddenda satis constat, + sublatum enim jam erat belli jus.

+ XXI. At in pactionibus, *c* + quæ sunt de reddendis his, quæ bello capta sunt, primum + latius interpretandæ [48] quæ mutuæ sunt, + quam quæ claudicant: deinde + quæ de hominibus agunt plus favoris habent, quam quæ de rebus: + & inter eas, quæ de rebus, hæ, quæ de agris, plus, + quam quæ de rebus mobilibus: & quæ de his, quæ penes publicum sunt plus, quam quæ penes privatos: + plus illæ, quæ reddi jubent [49] lucrativo titulo possessa, + quam oneroso, ut + quæ emtionibus *d*, quæ dotibus tenentur.

c Alciat. v. Resp. 17.

d Cic. de Offic. II. 23.

XXII. + Cui pace res conceditur, ei & fructus conceduntur + a tempore concessionis, + non retro; quod recte *e* defendit Cæsar Augustus contra Sextum Pompejum, qui Peloponneso sibi concessa, + simul etiam tributa, quæ pro exactis annis debebantur, sibi vindicabat.

e App. civ. v. p. 716.

XXIII. [1] [50] + Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis, + non tam vulgi, quam peritorum; nam a peritis negotia talia tractari solent.

XXIV. + Habent & illæ regulæ frequentem usum, + quoties [51] relatio fit ad pactum antecedens, aut vetus, toties repetitas censeri qualitates, aut conditiones priore pacto expressas, & [52] pro faciente habendum qui facere voluit, *f* + si per alterum, quicum controversia est, stetit quo minus fieret.

f Quinct. decl. cccxliii.

XXV. Quod vero quidam ajunt, [53] + moræ purgationem intra breve tem-

G R O T I I.

1 *Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis*) Vide *Guicciardinum* libro v. (in lite de *Capitanata* inter *Francos*, & *Hispanos*, quum illi partem esse *Aprutii* contenderent, hi *Apuliæ*.)

G R O N O V I I.

48 *Quæ mutua sunt*) Ubi utrimque redditur, quam ubi tantum ab altera parte.

49 *Lucrativo titulo*) Donatione, testamento.

50 *Nomina regionum*) Provinciarum, diœcesium, quod interdum latius, interdum strictius accipiuntur.

51 *Relatio fit*) Si dictum sit, ita possideri, aut restitui debere, ut definitum sit in pacto ante tot annos inito.

52 *Pro faciente habendum*) Quasi restituerit, nec nasci cum eo novam actionem putandum.

53 *Mora purgationem*) Aliquam excusationem, si quis statutum restitutioni tempus non observaverit.

tempus admitti, m verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit. Nam quod canones nonnulli purgationi tali favent, mirum non est, + cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere, quæ charitati mutuæ conveniunt. At in hac quæstione de pactis interpretandis non jam quærimus quid melius sit, immo + nec quid a quoque religio, & pietas exposcat; + sed ad quid cogi possit, + quod totum versatur in eo jure, quod externum diximus.

XXVI. In dubio autem sensu magis est + ut contra eum fiat interpretatio, n 54 qui conditiones elocutus est, + quod esse solet potentioris: (est ejus, 55 qui dat, non qui petit, conditiones pacis (aa) dare, + ait Annibal) sicut & contra venditorem a fit interpretatio: + habet enim quod sibi imputet, qui non apertius locutus est: alter autem quod plures sensus recipiebat, + id suo jure accipere potuit in partem sibi utiliorem; + unde alienum non est quod Aristoteles b dixit: διὰ τὸ χρήσιμον τῆς φιλίας οὔσης, ἡ τοῦ παθόντος ὠφέλεια μέτρον ἐςίν· *ubi utilitatis causa amicitia est, ibi 56 ejus qui accipi, utilitas, + ejus, quod debetur, mensura est.*

a L. Veteribus, 39. D. de pactis.
b Ethic. Nicom. VIII. 15.

+ XXVII. Quotidiani usus & illa disputatio est: + quando pax rupta censeatur: quod Græci vocant + παρασπόνδημα· + non enim idem est 57 novam bello causam præbere, + & pacem rumpere: sed multum inter hæc interest, + tum 58 ad committendam pœnam a peccante, + tum ad liberandam in cæteris fidem ejus, in quem peccatum est. Rumpitur pax tribus modis, + aut faciendo contra id, 59 quod omni paci inest, + aut contra id, quod 60 in pace dictum est aperte, aut contra id, quod 61 ex pacis cujusque natura debet intelligi.

XXVIII. Contra id, + quod omni paci inest, fiet, si vis bellica inferatur, nimirum, ubi nulla nova subest causa: quæ si probabiliter adferri potest, + satius est injustitiam sine perfidia, quam cum perfidia admissam credi. Illud Thucydidis c vix opus habet moneri: λύουσι τὰς σπονδὰς ᾿χ οἱ ἀμυνόμενοι, ἀλλ᾿ οἱ πρότεροι ἐπιόντες· o *pacem rumpunt non qui vim vi arcent*

c Lib. I. c. 123.

GRONOVII.

54 *Qui conditiones elocutus est*) Qui formulam dictavit, aut concepit.

55 *Qui dat*) Pacem.

56 *Ejus, qui accipit*) Ex commodo accipientis grandius, aut minus æstimatur quod debetur.

57 *Novam bello causam præbere &c.*) Alterum, si temere fiat, injustitia est, alterum perfidia.

58 *Ad committendam*) Quia in posteriore, quod gravius, plus pœnæ debet, qui sacrati juris aliquid violat, & liberior, excusatiorque est ad non servanda cætera, quæ convenerunt.

59 *Quod omni paci*) Quod dictum, conventum, pactum intelligitur in genere, quotiescumque pax coit.

60 *In pace dictum est*) Quod in ea, quæ nunc placuit, satis evidenter, & perspicue cautum est.

61 *Ex pacis cujusque*) Quod ipsum genus pacis, in quo consensum est, præstari oportere, recte judicantibus demonstrat, n. 39. *specialem naturam pacis* vocat.

(aa) *Dicere*, non *dare*, est apud LIVIUM, qui ita *Hannibalem* inducit loquentem, libro XXX. c. 30. J. B.

GROTII.

m *Verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit*) Vide *Albertum Argentinensem*.

n *Qui conditiones elocutus est*) *Plautus* Persa: *tua merx, tua indicatio est*. (IV. 4. 37.) In hac re solet prior loqui is, qui plus valet; ut vero petantur conditiones, loqui prior solet qui est infirmior. *Plutarchus* Sulla: τῶν δεομένων ἐςὶ τὸ προτέρους λέγειν· τοῖς δὲ νικῶσιν ἐξαρκεῖ τὸ σιωπᾶν· *eorum est prius loqui, qui opus habent pace, victori satis est tacere*. (pag. 467. C.)

o *Pacem rumpunt non qui vim vi arcent, sed*

arcent, sed qui prioris inferunt. + Hoc posito, + a quibus, & quibus illata vis armata pacem solvat, videndum est.

XXIX. + Qui [62] socii fuerunt + si quid tale faciant, pacem rumpi, video esse qui sentiant. + Nec nego ita conveniri posse, + non proprie ut ex alieno facto alius fiat pœnæ obnoxius, sed ut pax non videatur plene inita, sed sub conditione, [63] + partim potestativa, + partim casuali. Verum, + hoc modo facta pax, ni manifeste appareat, credi non debet: + est enim enorme, & communi pacem facientium voto non convenit: ergo + qui vim intulerunt, [64] + aliis non adjuvantibus, pacis ruptæ [65] tenebuntur, + & in eos bellandi jus erit, non in alios: contra [66] quam *a* Thebani aliquando contra [67] Lacedæmoniorum socios dixerunt. *a Pauf. IX. c. 1.*

XXV. Si quid + subditi per vim armatam faciunt sine jussu publico, videndum erit an privatorum factum [68] + publice probatum dici possit: ad quod tria requiri, + scientiam, puniendi potentiam, & neglectum, ex his, quæ supra *b* tractavimus, facile potest intelligi. Scientiam evincunt [69] facta manifesta, aut denuntiata. + Potentia [70] præsumitur + nisi defectio appareat. Neglectum ostendit elapsum temporis spatium, quale in quaque civitate ad crimina punienda sumi solet: + Et talis [71] neglectus decreto idem valet, nec aliter accipiendum, quod ait apud ~~Josephum~~ *c* Agrippa, regem Partum arbitraturum pacem ~~rumpi~~, + si subditi sui contra Romanos armati procedant. *b L. II. c. XXI. §. 2. & seqq.* *c Bell. Jud. lib. II. cap. 16. §. 4. pag. 190. Ed. Hudson. L. Bat.*

XXXI. Quæri sæpe solet, an & hoc locum habeat, si cujus subditi + non per se arma moveant, + sed aliis bellum gerentibus militent. Certe

Ceri-

sed qui priores vim inferunt) Vide *Ammianum Marcellinum* initio libri XXIX. qui sic de Romanis: *opera consulta vero cedentes, ne ferro violarent adversorum quenquam primi, & judicarentur discessi federis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt.* Armenii in oratione ad Chosroen apud *Procopium* Persicorum II. (c. 3.) λύουσι μὲν γὰρ τὴν εἰρήνην οὐχ' οἳ ἂν ἐν ὅπλοις γένοιντο πρῶτοι, ἀλλ' οἳ ἂν ἐπιβουλεύοντες ἐν σπονδαῖς τοῖς πέλας ἁλοῖεν· *rumpunt pacem non qui primi in armis sunt, sed qui federis tempore deprehenduntur insidiatis alteri.* Apud eundem. Vandalicorum II. Mauri: λύουσι γὰρ τὰς σπονδὰς, οὐχ' ὅσοι ἀδικούμενοι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τοὺς πέλας κατηγορήσαντες ἀφίστανται, ἀλλ' ὅσοι ὑποσπόνδους ἔχειν ἀξιοῦντές τινας, εἶτα βιάζονται· καὶ τὸν Θεὸν πολέμιόν σφισι ποιοῦνται, οὐχ' οἳ ἂν τὰ σφέτερα αὐτῶν κομιούμενοι ἐφ' ἑτέρους χωρῶσιν, ἀλλ' ὅσοι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιβατεύοντες εἰς κίνδυνον πολέμου καθίστανται· *frangunt pacis federa, non qui injuriis affecti, palamque id questi ad alios se transferunt, sed qui, quos federatos habere volunt, violant: Deumque sibi faciunt hostem, non si qui rebus suis sorum sumtis ad alios transeant, sed si qui aliena invadentes eorum dominos in belli pericula cogunt.* (cap. 11.)

GRONOVII.

62 *Socii fuerunt*) Eorum, quibuscum bellavimus.

63 *Partim potestatem*) Qua cavetur partim de eo, quod in potestate est, & nostro arbitrio potest permitti, aut impediri: partim de eo, quod forte fortuna accidere potest.

64 *Aliis non adjudicantibus*) Illis, quibus antea socii fuerunt, quiescentibus, neque istos subornantibus.

65 *Tenebuntur*) Ipsi & non, quorum socii antea fuerant.

66 *Pauf. IX.*) P. 544.

67 *Lacedæmoniorum socii*) Platæenses; quod Lacedæmonii, quorum illi socii fuerant in bello, Cadmea ex insidiis occupata pacem rupissent, quamvis Platæenses ipsi nihil deliquissent.

68 *Publice probatum*) Accipi possit, ut consilio, & approbatione populi, vel imperantis, factum.

69 *Facta manifesta*) Quæ qui fecit, ita palam fecit, ut civitas non possit non scire: aut si civitati ab eo, cui factum, significatum est.

70 *Præsumitur nisi*) Creditur enim princeps, vel populus in privatos justum habere imperium, nisi contrarium doceat manifesta seditio.

71 *Neglecto decreto*) Perinde in culpa est, ac si decreto facinus esset probatum.

GRO-

Cerites apud *a* Livium se purgant, suos non publico consilio militasse. Eademque + Rhodiensium *b* fuit defensio. + Et verius est, ut id quoque permittendum non sit, nisi probabilibus argumentis appareat 72 + actum aliud, ut nunc interdum fieri solet, exemplo veteri Ætolorum, quibus pro jure erat, p ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου, + *ex omni præda prædam sumere*: *c* cujus moris hanc vim esse, ait q Polybius: καὶ ἕτεροί τινες πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους, ὄντες Αἰτωλῶν φίλοι καὶ σύμμαχοι, μηδὲν ἧττον ἐξεῖναι τοῖς Αἰτωλοῖς ἄνευ κοινοῦ δόγματος καὶ παρ' ἀμφοτέροις πολεμοῦσι τὴν χώραν ἄγειν τὴν ἀμφοτέρων. *etiamsi non ipsi, sed alii bellum gerant amici ipsorum, aut socii, ut eo minus Ætolis liceat*, r *citra publicum decretum utrique parti militare, & utrinque prædas agere*. Livius *d* de iisdem; *juventutem adversus suos socios publica tantum auctoritate demta militare sinunt, & contrariæ sæpe acies in utraque parte Ætolica auxilia habent*. Olim Etrusci, negato Vejentibus auxilio, *e* si qui suæ juventutis + voluntarii ad id bellum irent, non inpediebant.

a L. VII. c. 20. *b* Gell. VII. c. 3. *c* Polyb. lib. XVII. c. 4. 5. *d* Libro XXXII. c. 34. *e* Liv. lib. V. c. 17.

XXXII. 1. + Rursum pax rupta censeri debet, non modo + si toti corpori civitatis, + sed & si subditis vis armata inferatur, nimirum 73 + sine nova causa. Nam + ut omnes subditi tuti sint, pax initur: est enim pax actus + civitatis 74 pro toto, & pro partibus. + Immo & si causa nova subsit, 75 per pacem licebit se, suaque defendere. + Naturale enim hoc, ut ait *f* Cassius, arma armis repellere: + ideo 76 abdicatum inter pares non est ut facile credatur: + ulcisci autem, aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam judicium erit negatum. + Hæc enim res 77 moram fert: + illa non fert.

2. At s si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium, ac juri naturæ contrarium, ut quod faciunt, + id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus, + & in eos judicium postulari non possit, quales sunt + qui piraticam exercent; ab his & res + recuperare, & ultionem exposcere licebit tanquam a deditis. At + alios innocentes eo nomine armis impetere, id vero est contra pacem.

f L. vim vi. 1. §. 27. D. de vi & vi arm. Vide supr. L. 1. cap. 1. per tot.

XXXIII. 1. t 78 Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit:

79 +

GROTII.

p Ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου) *Plautus* Truculento: *de præda prædam capio*. (II. 7. 15. 16.

q *Polybius*) Vide eum & in excerptis. (num. 6.)

r *Citra publicum decretum*) Idem de Hunnis Sabiris suo tempore narrat *Agathias* libro IV. (c. 3.)

s *Si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium*) Ita Augustinus judicavit contra Syllæum pro Herode. *Josephus* XVI. 10. §. 8. *Ed. Hudson*.

t *Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit*) *Thuanus* libro LXV. anno MDLXXVIII. Est &, quod huc pertinent, apud *Haræum*, tomo II. historiæ Brabanticæ anno MDLVI.

GRONOVII.

72 *Actum aliud*) Id prohibitum non esse.

73 *Sine nova causa*) Qui post pacem initam damnum non dederunt, vel offensam contraxerunt.

74 *Pro toto, & pro partibus*) Pro ipso corpore, sive omnibus junctim, & singulis seorsum.

75 *Per pacem licebit*) Iis, quibus vix infertur.

76 *Abdicatum inter pares*) Renuntiasse quemquam huic juri, qui non alteri sese submisit.

77 *Moram fert*) Ultionis, aut ablatorum persecutio non necesse est ut fiat in instanti, quemadmodum defensio contra repentinam vim, aut aggressionem.

78 *Sociis quoque*) Illorum, quibuscum velut cum ducibus adversæ partis pax facta est.

GRO-

79 + sed his demum, qui in pace comprehensi sunt, ut *a* ostendimus cum + Saguntinam controversiam examinavimus. Urgent hoc Corinthii in oratione, quæ est apud Xenophontem historiæ Græcæ *b* sexto: *πᾶσιν ὑμῖν πάντες ὑμεῖς ὠμόσαμεν, omnes nos vobis omnibus juravimus*. Quod si ipsi socii non pepigerint, sed alii pro ipsis, + idem tamen statuendum erit, postquam satis constat, eos socios pacem ratam habuisse; nam quamdiu adhuc incertum est an ratam habere velint, 80 + hostium loco sunt.

a Lib. II. c. XVI. §. 13. *b Cap. 5. §. 37.*

2. + Aliorum sociorum, *c* + ut & cognatorum, & affinium, + qui nec subditi sunt, nec in pace nominati, + separata causa est, + nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest: neque tamen sequitur, ut & supra *d* diximus, bellum eo nomine + suscipi non posse, + sed id bellum erit ex nova causa.

c Cep. cons. 690. Dec. cons. 531. *d L. II. c. XXV.*

XXXIV. Rumpitur & pax, ut *e* diximus, + faciendo contra id, quod in pace dictum est: sub faciendo autem + comprehenditur 81 & non facere quod, + & cum oportet.

e Supr. §. 17.

+ XXXV. + Neque admittam hic discrimen capitum pacis, quæ majoris, quæque minoris momenti sint. + Satis enim magna ut serventur videri debent quæ pace comprehensa sunt. + Bonitas tamen, maxime Christiana, leviores culpas, accedente præsertim pœnitentia, facilius condonabit, ut illud *f* locum habeat,

+ *Quem pœnitet peccasse: pæne est Innocens.*

f Sen. Agam. vers. 243.

Sed quo magis paci caveatur, consultum erit u ut capitibus minoris momenti adjiciatur *g*, ut si quid adversus ea factum erit, pacem non rumpat: + aut ut 82 arbitri prius adeantur, quam arma inferre liceat, quod erat in fœdere Peloponnesiaco, memorante Thucydide *h*.

g Vide supra lib. II. c. XV. *h Lib. V. c. 79.*

XXXVI. Et plane sentio id actum videri, x si qua specialis pœna 83 adjecta sit: non quod nesciam posse ita contrahi, ut electio sit ejus, cui facta est injuria, pœnam malit, an a transactione recedere, + sed quod negotii natura hoc, quod dixi, potius requirat. Illud quidem constat, & jam *i* supra dictum a nobis est, & historiæ auctoritate probatum, pacem non rumpere qui pactis simpliciter factis 84 posterior non stat: neque enim tenebatur nisi sub conditione.

i Lib. III. c. XIX. §. 14.

XXXVII.

GROTII.

u *Ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut si quid adversus ea factum erit, pacem non rumpat*) Vide egregium exemplum in pace Justiniani, Justinianum inter, & Chosroen. *Menander Protector* eam habet. (Pag. 118. *Ed. Hœschel.*)

x *Si qua specialis pœna adjecta sit*) Ut in Gotthorum pactis cum Francis. Vide *Procopium* Gotth. I. (cap. 12.)

GRONOVII.

79 *Sed his demum*) Potius dicendum; nisi qui nominatim excepti sunt, aut nisi quos certo constat comprehendi non potuisse, ut si subjecti alterius alteri sese applicent.

80 *Hostium loco sunt*) Si scilicet ante pacem hostes fuerunt.

81 *Et non facere*) Facere contra pacta videtur & qui non facit, quod eum facere placuit, & qui non facit, quo tempore facere debuit ex pacto, aut negotii natura.

82 *Arbitri prius adeantur*) Sumatur judex medius, & neutrarum partium, apud quem disceptetur.

83 *Adjecta sit*) Certo capiti, ni servetur.

84 *Posterior non stat*) Cum prius alter eis non steterit, & ipse posterius ea implere cessavit.

GRO-

XXXVII. Quod si necessitas aliqua in causa sit, quo minus pars una impleat id, quod promissum est, + puta si res perierit, + aut ablata sit, + aut factum redditum sit aliquo eventu impossibile, + pax quidem rupta non censebitur: nam, ut diximus, non solet illa pendere a [85] conditione casuali. Sed alter + optabit, + an expectare malit, si qua spes sit impleri promissum serius posse, an [86] æstimationem accipere, an [87] mutuis præstationibus isti capiti respondentibus, aut æquum valentibus liberari.

a Vide supra hoc libro c. XIX §. 13. 14.

XXXVIII. Certe, + etiam post læsam fidem, *a* integrum est [88] innocenti pacem servare, sicut + Scipio fecit post multa Carthaginiensium perfida facta, + quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit: &, si additum est, ut tali facto pax rupta habeatur, + adjectum id censeri debet in commodum innocentis duntaxat, si eo uti velit.

b Supr. §.27.

XXXIX. Postremo *b* diximus, pacem solvi faciendo id, + quod specialis pacis natura repudiat.

c L. Postliminio 5. D. de capt. *d* Pro Gassin. Apud Hieron. Apol. adv. Rufin.

XL. 1. + Sic quæ [89] contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quæ [90] sub amicitiæ lege contracta est: + quod enim inter cæteros solius amicitiæ lege contracta est: + quod enim inter cæteros solius amicitiæ [91] officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est. + Et huc, + non vero ad quamvis omnino pacem (+ est enim & fedus, non amicitiæ causa, ut nos *c* Pomponius docet) refero multa, quæ de [92] injuriis non armatis, & contumelia, a legum peritis dissertari solent, & præcipue illud *d* Tullii: *post reditum in gratiam* [93] *si quid est commissum*, [94] + *id non neglectum, sed violatum putatur, nec imprudentiæ, sed perfidiæ assignatur*. Sed hic quoque [95] + detrahenda quantum fieri potest facto invidia.

e L. item 15. §. si quis 35. D. de injur. Instit. § servir 3. eod. tit. Alex. 11. Cons. n. 3.

2. + Itaque personæ quamvis conjunctæ, aut subditæ facta injuria, ipsi, quicum pax inita est, facta non censebitur, + nisi aperte ad ipsius sugillationem facta sit, + quam naturalem æquitatem in [96] servis atrociter læsis sequuntur leges *e* Romanæ: & + adulterium, aut stuprum [97] libidini potius, quam inimicitiæ imputabitur: + & invasio rei alienæ novæ potius cupiditatis reum faciet, quam fidei læsæ,

3, + A-

GRONOVII:

85 *Conditione casuali*) Sed potestativa scilicet, id est, non solet ita statui, ut, quod forte fit, eam rumpat, sed quod consilio, & culpa.

86 *Æstimationem accipere*) Aliud tantundem valens.

87 *Mutuis præstationibus*) Sibi remitti (quod ipse facturum se promisit, in compensationem ejus, quod ab altero non præstatur.

88 *Innocenti pacem servare*) Quiescere; & ab eo vinculo, quo tenetur alter, eum non dimittere.

89 *Contra amicitiam*) Quibus malevolus declaratur animus, etsi proprie nihil fiat adversus præcipua pacti capita.

90 *Sub amicitiæ lege*) Cui additum est inter articulos, ut posthac vivant tanquam boni, & fideles amici.

91 *Officium exigeret*) Quod fieri deberet lege humanitatis, & morum, cui qui non paret, facit quidem improbe, non tamen actionem alteri parit.

92 *Injuriis non armatis*) Quæ fiunt sine vi, aut si negentur honores debiti, aut fiat aliud quid in contumeliam socii.

93 *Si quid est commissum*) Si qua offensio data.

94 *Id non neglectum*) Pro fraude, & culpa habetur, non pro negligentia.

95 *Detrahenda est invidia*) Ne nimis cito in bellum ruatur, factum, quamvis malignum, leniore potius animo accipiatur & mitiore vocabulo appelletur, quam graviore, & invidiosiore.

96 *Servis atrociter læsis*) Tanquam id pertineat ad domini offensam.

97 *Libidini potius*) In eo peccasse magis aliquem interpretabimur, quod se continere non posset, quam quod in persona chara læsos nos vellet, aut contemneret.

GRO-

3. † Atroces sane minæ, † nulla nova causa præcedente, cum amicitia pugnant: & † huc referam arces in finibus structas, non tuendi, sed nocendi causa, & insolitam copiarum conscriptionem, † si justis satis indiciis appareat, in non alium hæc, quam in eum, quicum pax facta est, comparari.

XLI. 1. y Subditos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere, † non est contra amicitiam. Neque enim † naturalis tantum, † sed & favorabilis est ista libertas, ut alibi *a* diximus. Eodem loco pono † persugium exulibus datum. Nam in exules, ut ex Euripide diximus *b* alibi, † nullum jus civitati. Perseus apud Livium *c* recte, *quid attinet cuiquam exilium patere, si nusquam exuli futurus est locus?* Aristides Leuctrica *d* secunda: *δέξασθαι τοὺς ἱκετεύοντας*, vocat *κοινὸν ἅπασιν ἀνθρώποις*· † *commune jus hominum exules recipere.*

2. Plane z oppida, aut magnos cœtus, qui civitas 98 partem integrantem faciant, † recipere non licet, ut *e* alibi diximus: neque magis eos, † qui ex sacramento, † aut aliter, ministerium, † aut servitutem debent. De his autem, † qui belli sorte servi sunt, 99 idem introductum gentium jure † apud quosdam populos, supra *f* memoravimus. Sed & de his, 1 qui exules non acti pœnam justam effugiunt, dedendis egimus *g* alibi.

XLII. † Sortis aleæ subjici belli exitus licite non semper potest, † sed tum demum, quoties de re agitur, 2 in quam plenum habemus dominium. Nam ad subditorum vitam, pudicitiam, & similia tuenda, † civitas, & ad bonum civitatis tuendum † rex arctius obligatur, quam ut omittere possit eas rationes, quæ ad sui, & aliorum tutelam maxime sunt naturales. Attamen † si vera æstimatione qui injusto bello impetitur tanto

sit

a L. II. c. II. §. 16. & 17. c. V. §. 24.
b Ibid. §. 25.
c L. XLII. c. 41.
d Immo Orat. Leuctr. I. p. 105. C. Tom. II.
e L. II. c. V. §. 24.
f L. III. c. 7. §. 8.
g L. II. c. XXI. §. 3. & seq.

GROTII.

y *Subditos singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere, non est contra amicitiam*) Solon: *γενέσθαι πολίταις οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ.* *civium albo adscribi non sivit, nisi eos, qui e sua patria in exilium perpetuum ejecti essent, aut cum omni familia artificii alicujus exercendi causa Athenas migrassent.* (PLUTARCH. Vit. Sol. pag. 91. E.) Perseus apud *Appianum* in excerptis legationum num. 25. *κοινῷ γε πάντων ἀνθρώπων νόμῳ καθὰ καὶ ὑμεῖς τοὺς ἑτέρων φυγόντας ὑποδέχεσθε*· *fere hoc communi hominum jure, quomodo & vos alibi ejectos suscipitis.* (Pag. 367. *Edit. Fulv. Ursin.*) Commune hoc jus pactis firmari, aut adstringi solet. Vide pacem Antiochi apud *Polybium* exc. leg. num. 35. & apud *Livium* (libro XXXVIII. c. 38.) pacem inter Romanos, & Persas apud *Menandrum Protectorem*. (pag. 117. 118. *Ed. Hœschel.*) *Simlerum* de Helvetiorum inter se pactis. *Aradii, regibus Syriæ inter se certantibus, obtinuere, ut fugientes suscipere possent, sed non emittere.* Testatur id *Strabo* XVI. (pag. 754. *Ed. Casaub. Paris.*)

z *Oppida, aut magnos cœtus, qui civitatis partem integrantem faciant, recipere non licet, ut alibi diximus*) Libro II. c. V. §. 24. Vide & *Bizarum* libro XII.

GRONOVII.

98 *Partem integrantem*) Qualis pars si abscedat, totum non manet integrum, sed mutilum fit.

99 *Idem introductum*) Ut eos aufugientes a dominis, in quorum servitutem bello venerunt, recipere, nec reddere liceat.

1 *Qui exules non acti*) Qui non sunt damnati exilio sed ipsi solum mutaverunt fuga, ne gravius punirentur.

2 *In quam plenum*) In qua & exequi jus nostrum, & id remittere sine injustitia possumus.

fit inferior, ut resistendi nulla spes sit, videtur sortem offerre posse, ut certum periculum incerto evadat: + hoc enim est de malis minimum.

XLIII. 1. Sequitur valde agitata quæstio + de præliis, 3 quæ definitio numero condicuntur + belli finiendi causa, puta inter singulos utrimque, ut Æneam, & Turnum, Menelaum, & Paridem: inter binos utrimque, (bb) ut inter *a* Ætolos, & Eleos: inter ternos utrimque, ut inter Horatios *b* Romanos, & Curatios Albanos: inter tricenos utrimque; ut inter 4. + Lacedæmonios, & Argivos.

2. + Si jus gentium externum tantum spectamus, non est dubitandum, + quin per id ipsum talia certamina sint licita: + hostium enim cædem id jus + indiscrete permittit. Quod + si vera esset veterum Græcorum, Romanorum, & aliarum gentium opinio, quemque vitæ suæ esse summo jure dominum, + jam & interna justitia talibus præliis non deesset. Sed + hanc sententiam rectæ rationi, ac Dei præceptis pugnare, aliquoties + jam *c* diximus. In proximi charitatem peccare eum, qui ob res, quibus carere possumus, retinendas, hominem occidit, alibi *d* ostendimus & ratione, & sacrorum oraculorum auctoritate.

3. Addemus nunc, + & in se, & in Deum peccare, qui vitam sibi a Deo pro magno beneficio concessam tam vili æstimat. Si res bello digna agitur, ut multorum innocentium salus, + pro ea totis viribus nitendum est. + Condicto certamine 5 uti, tanquam testimonio bonæ causæ, aut judicii divini instrumento, *e* vanum est, & a vera pietate alienum.

4. Una res est, (cc) quæ tale certamen + justum, ac pium potest reddere ex una duntaxat parte, *f* si alioqui omnino expectandum sit, + ut qui injustam causam fovet, victor sit futurus cum magna innocentium strage: 6 nihil enim ei imputandum est, qui mavult ea ratione certare, quæ spem ipsi maxime probabilem ostentat. + Sed & hoc verum est, quædam, quæ non recte fiunt, ab aliis tamen recte non probari, sed permitti, ut graviora mala, quæ aliter vitari non possunt, vitentur. quomodo multis in locis tolerantur + improba fenora, + & impudicitiam professæ milieres.

5. Quod ergo supra *g* diximus cum de præveniendo bello ageretur, si

a Pausan. lib. v.
b T. Liv. 1. 24. & seqq.
c Libro 11. c. XIX. §. 5. & XXI. §. 11.
d Libro 11. c. 1. §. 12. & seqq.
e Th. 2. 2. qu. 95. art. 8 & ibi Cajet.
f Cajet. d. l.
g Libro 11. cap. XXIII. §. 10. Ægid. Regius. disp. 32. dub. 2. n. 18.

GRONOVII.

3 *Qua definito numero*) Ubi jubentur pauci decertare de fato, & eventu populi utriusque, 2. 23. 10.

4 *Lacedamonios, & Argivos*) Ducibus Othryade, ac Thersandro. Vide MEURSII *Miscellanea Laconica*, libro IV. cap. 13. ubi fuse de hac historia agit, & plures auctoritates veterum adducit. J. B.)

5 *Uti tanquam testimonio*) Quemadmodum superioribus ætatibus, in defectu probationum innocentiæ suæ, solebant cum accusatoribus in certamen armorum descendere.

6 *Nihil ei imputandum*) Nulla ejus est culpa.

(bb) De singulis tantum loquitur PAUSANIAS, quem in ora libri Auctor noster testem indicat (neque enim alio referri potest illius testimonium) nimirum *Degmenus* Eleus, ab una parte; *Pyrachmas* Ætolus ab altera, electi sunt, qui singulari certamine de re inter utrumque Populum controversa decernerent. Neque in memoriam revocavit Auctor, se idem exemplum, tamquam e *Strabone*, alibi adtulisse, libro 11. cap. 23. paragr. 10. num. 1. *Epeus* enim, & *Eleus*, ibi unum, idemque sunt. Ceterum locus *Pausania*, de quo jam agitur, exstat cap. 4 dicti libro v. J. B.

(cc) Confer heic PUFENDORFIUM nostrum, *de Jure Nat. & Gent.* lib. VIII. c. 8. §. 5. J. B.

GRO-

si duo, quos inter de regno controversia est, parati sint inter se armis cernere, + pati id posse populum, ut major calamitas cæteroqui imminens evitetur: + idem &, cum de bello finiendo agitur, dicendum erit. a Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit: & apud Dionysium *a* Hallicarnassensem Metius ait, non iniquum fuisse, b ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent, si de ipsorum, non de populorum, potentia aut dignitate controversia fuisset. Sic c Heraclium Imperatorem cum Cosroe filio Persarum regis pugnasse singulari certamine, legimus. *a Libro* III. *c.* 12.

XLIV. Cæterum, + qui sic in prælii exitum conjiciunt controversiam, 7 + sibi quidem jus, si quod habent, adimere possunt, + non & alteri, qui non habet, dare, + in illis quidem regnis, quæ in patrimonio non sunt. Itaque, ut valeat pactio, + & populi, + & si qui jam nati jus ad successionem habent, consensum necesse est accedere: + in 8 feudis non liberis, + etiam domini, sive senioris.

XLX. 1. Sæpe + in talibus præliis quæri solet, d 9 + uter pro victore sit habendus. + Victi non possunt videri nisi qui aut omnes occubuerunt, aut in fugam dati sunt. Sic e 10 in fines se, aut oppida recipere, apud Livium *b* victi signa.

2. Apud tres nobiles historicos, Herodotum, Thucydidem, Polybium, 11 tres proponuntur de victoria controversiæ, quarum prima ad 12 condictum certamen pertinet. Sed, si quis recte advertat, inveniet, omnibus illis præliis 13 sine vera victoria discessum. + Nam *c* Argivi non fugati ab Othryade, *b Libro* III. *c.* 2.3. *c Herod.* I.c.82.

GROTII.

a *Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit*) (Apud XENOPHONTEM, *De Cyri instit.* libro v. cap. 3. n. 4.) Et multo ante Hyllus Eurystheum. Vide *Euripidem* Heraclidis. (ṽ. 804: & seqq. Ac aliter rem narrat DIODORUS SICULUS, *Bibliothec. Histor.* libro IV. cap. 59. 60. J. B.)

b *Ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent*) Hoc Adrianopolitæ respondebant Mahumeti de ipso, & Musa Zelebe. *Leunclavius* libro XI. Sic Cunibertus Langobardorum rex Alarhin provocat. *Paulus Varnafredi* libro v. (cap. 40.) Sic de Chersonis castro Pharnacus cum Sauromato pugnare volebat, ne multitudo ob ipsorum controversiam periculis objiceretur; narrat *Constantinus Porphyrogenneta* capite de castro Chersonis. Vide exemplum singularis certaminis de regno apud *Pontanum* historia Danica: & quæ de provocationibus inter Carolum V. Imperatorem, & Franciscum Primum Galliæ regem, narrant historici. (Certamen singulare, de quo *Pontanus*, fuit inter *Edmundum*, & *Canutum*. Vide lib. v. pag. 151. *Edit. Amst.* 1631. Illius autem inter *Pharnacum*, & *Sauromatum*, nullum est vestigium in cap. *De Castro Chersonis*, quod est ultimum *libro* II. *Const. Porphyrogennetæ de Thematibus*; neque alibi in toto opere. J. B.)

c *Heraclium*) Vide *Aymoinum* libro IV. c. 21. & *Fredegarium* c. 64.

d *Uter pro victore sit habendus*) *Ennius*: (Apud *Servium*, in fragm.)

Qui vicit non est victor, nisi victus fatetur.

Vide *Scaligerum* ad illud Festi, *herbamda*.

e *In fines se aut oppida recipere, apud Livium victi signa*) Et apud *Guicciardinum*, libro 11.

GRONOVII.

7 *Sibi quidem jus*) Pacto suo efficiunt, ut, si vincantur, perdant jus regni; non tamen ut id statim acquirat victor, nisi etiam consenserint, quorum interest.

8 *Feudis non liberis*) Ligiis. I. 3. 23.

9 *Uter pro victore*) Quia exitus sæpe sunt tales, ut uterque illos pro se possit interpretari.

10 *In fines se, aut oppida*) Excedere campo, nec castris considere audere.

11 *Tres controversiæ*) Tria controversiarum hujusmodi exempla.

12 *Condictum certamen*) Num. 42.

13 *Sine vera*) Plena, & consummata alterius utrius partium.

de, sed nocte superveniente abierant, victores se rati, & id suis renuntiaturi, + Neque Corinthios fugaverant Corcyræi, *a* sed Corinthii, cum feliciter pugnassent, Atheniensium classem validam conspicati, nullo cum Atheniensibus virium periculo facto, cessim ierant. Philippus vero Macedo Attali quidem navem a suis desertam ceperat, at classem + nihil minus quam fugaverat. Itaque, ut *b* Polybius notat, magis pro victore se gerebat, quam victorem se sentiebat.

a Thuc. 1. c. 51. 54.

b Libro XVI. c. 1. pag. 1014. 1015. Ed. Amst.

3. Illa vero, 14 spolia legere, f cadavera ad sepulturam concedere, 15 prælio iterum lacessere, quæ & dictis locis & apud *c* Livium aliquoties reperias ut signa poni victoriæ, per se nihil probant, nisi quatenus cum aliis indiciis + valent ad docendam hostium fugam. Et certe, + qui loco cessit; in dubio magis est ut fugisse credatur. At, ubi victoriæ firma argumenta non sunt, res + manet 16 eo loco, quo ante prælium fuit: & + aut ad bellum, + aut ad novas pactiones veniendum est.

c Libro XXIX. XL.

XLVI. 1. Arbitriorum, *d* Proculus nos docet, + duo esse genera: + unum ejusmodi, ut sive æquum, sive iniquum, parere debeamus; quod observatur, ait, + cum 17 ex compromisso ad arbitrum itum est; + alterum ejusmodi, ut 18 ad boni viri arbitrium redigi debeat, cujus generis exemplum habemus in *e* Celsi responso: *si libertus*, inquit, *ita juraverit dare se quot operas patronus arbitratus sit, non aliter ratum fore arbitrium patroni*, + *quam* 19 *si æquum arbitratus sit*. Sed hæc jurisjurandi interpretatio, ut Romanis legibus induci potuit, + ita verborum simplicitati per se spectatæ non convenit. Illud tamen verum manet, + utrovis modo arbitrum sumi posse, + aut ut 20 conciliatorem tantum, quales Athenienses inter Rhodios, & (dd) Demetrium fuisse legimus, + aut ut 21 cujus dicto parendum omnino sit. (ee) + Et hoc est genus, de quo nos hic agimus, &

d L. Societatem, 76 D. pro socio.

e L. Si libertus, 30. D. de op. lib.

GROTII.

f *Cadavera ad sepulturam concedere*) *Plutarchus* Agesilao: ὡς δ' ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσάμενος, εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη· *postquam autem hostes misere ut mortuos tollere liceret, concessit, eoque modo victoria testimonium adeptus Delphos abiit.* (Pag. 606. B.) Idem Nicia: καί τοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν οἱ νεκροὺς ὑποσπόνδους λαβόντες ἀναίρεσιν, ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἱστάναι τοὺς τούτου τυχόντας οὐκ ἔνθεσμον ἦν· *quanquam more, & instituto recepto qui mortuos deportandos concessu acceperant, censebantur a se abdicasse victoriam, & qui id impetrassent, eis jus non erat trophæa figendi.* (pag. 527. A. B.)

GRONOVII.

14 *Spolia legere, cadavera*) Quæ indicio sunt, locum aciei, antea communem, nunc esse ejus, qui spolia legit, & cadavera concedit. Justin. 6. 6.

15 *Prælio iterum lacessere*) Quod detrectet hostis, neque audeat prodire in æquum. *Liv.* 22. 12.

16 *Eo loco, quo ante*) Ambigua.

17 *Ex compromisso*) Ubi convenit inter partes, ut quicquid statuerint arbitri, eo stetur sine exceptione.

18 *Ad boni viri arbitrium*) Ubi convenit hoc ita, si patuerit arbitros se gerere tanquam medios, & bonos viros.

19 *Si æquum arbitratus*) Si non abusus fuerit liberti bonitate, qui ejus arbitrio se commisit.

20 *Conciliatorem*) Qui persuasione, & inductione utatur.

21 *Cujus dicto*) Qui imperio, & sententia decretoria.

(dd) Habet hoc e PLUTARCHO, *Vit. Demetr.* pag. 899. A. Nihil enim de hoc officio *Atheniensium* memorat *Diodorus Siculus*: libro XX. cap. 100. quum tamen fuse narret frustraneam *Rhodi* obsidionem, quæ ad pacem ineundam *Demetrium* compulit. J. B.

(ee) Confer heic PUFENDORFIUM nostrum, *de Jure Nat. & Gent.* libro V. cap. 23. §. 4. & seqq. J. B.

GRO-

& de quo nonnulla supra *a* diximus, + cum cavendi belli rationibus loqueremur. *a L. II. c.23.§.8.*

2. Quanquam vero etiam de talibus arbitris, [22] in quos compromissum est, lex civilis statuere possit, & alicubi statuerit, ut ab iis provocare, & de injuria queri liceat: *g* + id tamen inter reges, + ac populos locum habere non potest. [23] + Nulla enim hic potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediat, aut solvat. + Standum ergo omnino, sive æquum, sive iniquum pronunciaverint, ita ut Plinii *b* illud huc recte aptes: + *summum quisque causæ judicem facit, quemcumque eligit*. Aliud enim est [24] + de arbitri officio, + aliud [25] de compromittentium obligatione quærere. *b Praf. nat. hist. pag. 3. Ed. Harduin.*

XLVII. 1. In arbitri officio spectandum, + an electus sit [26] in vicem judicis, + an [27] cum laxiore quadam potestate, quam (ff) arbitri quasi propriam vult Seneca, *c* cum dicit: *melior videtur conditio causæ bonæ, + si ad judicem, quam si ad arbitrum mittitur: + quia* [28] *illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit; hujus libera, & nullis adstricta vinculis religio & detrahere aliquid potest, & adjicere, & sententiam suam, non prout lex, aut justitia suadet, + sed prout humanitas, & misericordia impulit, regere*: Aristoteles *d* quoque ἐπιεικῆς, id est, æqui, & commodi hominis esse, ait, εἰς δίαιταν μᾶλλον ἢ εἰς δίκην βούλεσθαι ἰέναι, *malle ire ad arbitrum, quam in jus*, + + rationem adjiciens, ὁ γὰρ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ· ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον. καὶ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ. *nam + arbiter id quod æquum est, respicit, judex legem: immo arbiter ejus rei causa repertus est, + ut valeret æquitas.* *c L. III. de benef. c. 7.* *d I Rhet. 1.c.13.in fin.*

2. Quo in loco æquitas non proprie significat, + ut alibi, partem illam justitiæ, [29] quæ legis sonum generalem ex mente auctoris adductius interpretatur, (+ nam hæc & judici commissa est) + sed omne id, quod

rectius

GROTII.

g Id tamen inter reges, & populos locum habere non potest) *Mariana* libro XXIX. 15. *Bembus* libro IV. (fol 62.) Paces per arbitrum factas habes aliquam multas in Polonica historia *Cromeri* libris X. XVI. XVIII. XXI. XXIV. XXVII. XXVIII. Habes & in Danica *Pontani* libro II. confer quæ nos supra libro II. c. XXIII. §. 8.

GRONOVII.

22 *In quos compromissum*) Qui omnem habent pronuntiandi, & litem terminandi potestatem.

23 *Nulla hic potestas superior*) Ut in privatarum rerum arbitris est magistratus, vel princeps.

24 *De arbitri officio*) Quid facere illum deceat.

25 *De compromittentium obligatione*) Quid facere necessario teneantur.

26 *In vicem judicis*) Ut merum jus, summamque justitiæ legem, & causarum merita spectet.

27 *Cum laxiore quadam*) Ut possit etiam præter jus ex æquo, & bono statuere.

28 *Illum formula*) Cum qua semper dabatur a prætore judex, veluti: *si pateret dare, vel facere oportere.*

29 *Quæ legis sonum*) Quæ quod lex dicit, cum possit in alienum, & absurdum sensum rapi, ex ratione, & prudentia id intelligendum monet. 2. 20. 27.

(ff) In loco SENECÆ non agitur de *Arbitris ex compromisso*: sed illi *Arbitri* veri sunt *Judices*, nimirum Pedanei, seu a Prætore dati; *Arbitri* autem dicuntur, quod dentur in *Judiciis bonæ fidei*, ubi laxior erat eorum potestas, adeo ut ex æquo, & bono decernere eis liceret; quum *Judices* stricte sic dicti, qui in *Judiciis stricti juris* addicebantur intra verba, & legum subtilitatem manere deberent. Vide CIC. *Orat. pro Rosc. Comœd.* c. 14. INSTIT. *de Actionib* §. 1. & 30. inprimis Eruditissimi NOODTII eximium Opus *de Jurisd. & Imp.* libro 1. c. 13. J. B.

GRO-

rectius fit, quam non fit, 30 etiam extra justitiæ proprie dictæ regulas. Sed + tales arbitri sicut inter privatos, & ejusdem imperii cives frequentes sunt, + & specialiter Christianis commendantur ab Apostolo Paulo I. Cor. VI. 31 + ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi: + in dubiis enim, 32 quod minimum est, sequimur: præcipue vero id + locum habet inter summam potestatem obtinentes, qui cum judicem communem non habeant, arbitrum + censendi sunt adstrinxisse iis regulis, quibus judicis officium adstringi solet.

+ XLVIII. Illud tamen observandum est, arbitros lectos a populis, aut summis potestatibus h 33 de principali negotio pronuntiare debere, + non de possessione: + nam 34 possessoria judicia juris civilis sunt: + jure gentium possidendi jus dominium sequitur. + Ideo, cum causa cognoscitur, 35 nihil est innovandnm, + tum ne præjudicium fiat, + tum quia difficilis est recuperatio. Livius in *a* historia disceptatorum inter populum Carthaginiensem, & Masinissam, + *legati*, inquit, *jus possessionis non mutarunt*.

a Libro XL.c.17.

XLIX. 1. + Alterius generis est arbitri sumtio, cum quis ipsi hosti de se arbitrium permittit, + quæ est deditio pura, + subditum faciens eum, qui se dedit, ei vero, cui fit deditio, + summam deferens potestatem. ἐπιτρέπειν τὰ καθ᾽ αὑτὸν dicunt Græci. Sic + Ætolos in senatu rogatos legimus, *b* permitterentne de se arbitrium populo Romano. Consilium P. Cornelii Lentuli apud Appianum, *c* circa finem belli Punici secundi, de re Carthaginiensium hoc erat: + *permittant*, inquit, *Carthaginienses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi antehac fecerunt: videbimus deinde nos, &, si quid fuerimus largiti*, 36 + *habebunt nobis gratiam*: 37 *neque enim fedus dicere poterunt, permultum autem interest: Quamdiu federa cum illis inimus, ut ea rumpant, semper aliquid causabuntur tanquam læsi adversus aliquam federis partem. Nam quia multa sunt dubiæ interpretationis, patet semper perplexandi materia. At, ubi ut deditis abstulerimus arma, corpora ipsa acceperimus in potestatem, tum demum intelligent nihil se habere proprium, demittent animos, & quodcumque a nobis acceperint, id tanquam de alieno datum libentibus animis accipient*.

b Liv. l. XXXVII. c. 49.
c Bell. Punic. p. 34. Ed. H. Steph.

2. Sed

GROTII.

h *De principali negotio pronuntiare debere, non de possessione*) Id Dux Sabaudiæ dicebat in controversia Saluciæ. Vide *Serranus* Henrico IV.) aut potius eum, qui *Serrani* Historiam ulterius deduxit.)

GRONOVII.

30 *Etiam extra justitia*) Etiam per leges possit non fieri.

31 *Ita in dubio*) Ubi non plane, ac dilerte de iis conventum est.

32 *Quod minimum*) Libro 9. D. de R. J.

33 *De principali negotio*) Utrius sit res, de qua ambigitur: non uter interim eam possidere debeat.

34 *Possessoria judicia*) Quibus in antecessum certatur, uter, dum lis est, possidere debeat: nam is onus probandi in alterum devolvit.

35 *Nihil est innovandum*) Non auferenda possessio ei, qui rem tenet.

36 *Habebunt nobis gratiam*) Id beneficio nostro consecuti fuerint.

37 *Neque enim fedus dicere*) Ex federe quicquam illis deberi.

GRO-

2. Sed hic quoque distinguendum est, + quid victus pati debeat, & + quid victor jure, + quid etiam salvo omni officio facere possit, + quid denique eum maxime deceat. Victus post deditionem + nihil non patiendum habet: quippe jam subditus, + &, si jus belli externum respicimus, eo in loco, ut ei nihil non eripi possit, + etiam vita, etiam libertas personalis, multo magis bona, + non publica tantum, + sed & singulorum. *Ætoli*, inquit alio *a* loco Livius, [38] *permisso libero arbitrio, ne in corpora sæviretur, metuebant*. Citavimus *b* alibi: *ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus mulctari eos velit, ipsius judicium, atque arbitrium est*. Eodem (gg) illud + Livii *c* pertinet: *Romanis mos vetustus erat, cum quo nec fœdere, nec æquis legibus jungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia divina, humanaque dedisset, obsides accepti, arma adenta, præsidia urbibus imposita forent*. + Etiam occidi licite interdum deditos *d* ostendimus.

a Libro XXXVII. c. 7.
b Libro III. cap. VIII. §. 4.
d Libro III. cap. XI. §. 16.

L. 1. At victor, + ne quid injuste faciat, spectare primum debet, + ne quem occidat, nisi id [39] suo facinore meritum, sic &, + ne cui quicquam auferat, nisi in justam pœnam. [i] + Intra hunc autem modum, [40] + quantum securitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, + semper honestum est, interdum pro circumstantiis + etiam ex morum regula necessarium.

2. Diximus alibi, *e* bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigitur. Nicolaus Syracusanus apud *f* Diodorum: *παρέδωκαν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων πιστεύσαντες τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ· διόπερ οὐκ ἄξιον αὐτοὺς τῆς ἡμετέρας ψευσθῆναι φιλανθρωπίας· tradiderunt se cum armis, confisi clementiæ victoris: quare indignum foret eos decipi spe nostræ humanitatis*. Postea: *g τίς Ἑλλήνων τοὺς παραδόντας αὑτοὺς καὶ τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ πιστεύσαντας ἀπαραιτήτου τιμωρίας ἠξίωσεν; quis unquam Græcorum eos, qui se clementiæ victoris permitterent,* [41] *indeprecabili supplicio puniendos censuit?* & Cæsar Octavius apud *h* Appianum L. Antonium, qui se deditum venerat, alloquens, *σπονδὰς γάρ μοι τιθέμενος ἔτυχες ἂν ἡσσημένος καὶ νενικηκότος· ἄσπονδον δὲ σαυτόν τε καὶ τοὺς φίλους ἐπιτρέπων ἐμοὶ καὶ τὸν στρατόν, ἀφαιρῇ μὲν πᾶσαν ὀργήν, ἀφαιρῇ δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἣν* σπεν-

e Libro III. cap. XV. in init.
f Libro XIII. c. 21.
g Cap. 23.
h Bell. Civ. V. p. 697.

GROTII.

[i] *Intra hunc autem modum, quantum securitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, semper honestum est*) Vide nobile exemplum Ferdinandi Legionensium regis apud *Marianam* libro XI. c. 15. Et repete quæ nos supra hoc libro, c. XI. §. 14. & 15.

GRONOVII.

38 *Permisso libero arbitrio*) Si senatus, populique Rom. omne de se arbitrium facerent, ne principes eorum vinculis, & suppliciis traderentur, metuebant.

39 *Suo facinore*) Proprio, extra communia, & egresso modum eorum, quæ vulgo, & promiscue in bello fiunt.

40 *Quantum securitas*) Concedere potest victor, ita ut ipse extra metum cladis, aut rebellionis maneat.

41 *Indeprecabili supplicio*) Ut Gell. I. 13. *Pœna indeprecabilis*.

(gg) Locus non exstat libro VII. quem Auctor in margine indicat, sed lib. XXVIII. c. 34. quem errorem tacitus emendassem, ut innumeros alios ejusmodi silentio præterii, nisi fontem ejus ostendere possem, & aliquatenus id juvaret. Nimirum locum illum noster exscripserat e PETRI FABRI SEMESTR. lib. 1. c. 7. p. m. 43. ubi tamquam ex libro 7. laudatur, & alterius libri ejusdem Scriptoris numerus falso notatur. J. B.

GRO-

ἐπιδόμενος ἂν ἔδωκας (male editur ἔδωκα) ὑπ' ἀνάγκης· συμπέπληκται γὰρ οἷς ἄξιον ὑμᾶς παθεῖν, τὸ προσῆκον ὧν ἐμὲ δίκαιόν ἐστι ποιεῖν· ὃ δὴ προτιμήσω· *si ad federa paciscenda venisses*, 42 *sensisses me & victorem, & injuria affectum. nunc, cum te & amicos, & exercitum arbitrio nostro permittis, demis mihi iram, demis & eam potestatem, quam in federe coactus esses concedere. + Nam cum eo, quod vos dignum est pati, simul jam & alterum spectandum est, + quid me facere par sit: atque hoc præferam.*

a Cap. 9. b Cap. 4. 3. Occurrit sæpe in Romanis historiis locutio, + tradere se in fidem; tradere in fidem, & clementiam. Sic apud Livium lib. a XXXVII. *Legationes finitimas tradentes in fidem civitates suas benigne audivit.* Lib. b XLV. *Paulo, ut se, suaque omnia in fidem, & clementiam populi Romani permitteret, contendent*, ubi de rege Perseo sermo est: sciendum autem est, his verbis + nihil aliud, quam 43 deditionem meram intelligi: k neque fidei nomen his in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus committit.

c Polyb. Exc. Leg. 13. pag. 1116 Ed. Amst. d Libro XXXVI. c. 28. 4. [1] Nobilis est apud Polybium, & Livium historia de Phanea Etolorum legato, qui in oratione ad Manium consulem eo prolapsus est ut c diceret: διότι κέκριται τοῖς Αἰτωλοῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐγχειρίζειν εἰς τὴν Ῥωμαίων πίστιν· (ita d vertit Livius) *se, suaque omnia fidei populi Romani permittere.* Cumque percunctanti consuli iterum + id affirmasset, postulasse consulem, ut quidam 44 belli incentores sibi sine mora dederentur. Cum Phaneas excepisset, *non in servitutem, sed in fidem tuam nos tradimus*, & quod imperaretur, non esse moris Græcorum, respondisse consulem, nihil se curare, quid Græci esset moris, se more Romano + imperium habere in deditos suo decreto, & catenis vinciri legatos jussisse. + In Græco est, περὶ τοῦ δέοντος καὶ καθήκοντος ποιεῖτε λόγον, δεδωκότες ἑαυτοὺς εἰς τὴν πίστιν; *de officio, & decoro hic disputatur, cum jam vos fidei nostræ permiseritis?* + Ex his verbis apparet, quantum impune, & non violato gentium jure facere possit is, in cujus fidem populus aliquis se permisit, + Neque tamen hac potestate usus est Romanus consul, sed & legatos dimisit, & + Ætolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem. Sic populus Romanus e + Faliscis respondisse legitur, edoctum se, Faliscos se non potestati, sed fidei Romanorum commisisse: & de Campanis legimus, f eos non federe, sed deditione in fidem venisse,

e Val. Max. lib. VI. c. 5. n. 1. f Livius lib. VIII. c. 2.

5. + Ad

GROTII.

k *Neque fidei nomen hic in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus permittit*) Polybius: παρὰ Ῥωμαίοις ἰσοδυναμεῖ τό, τε εἰς τὴν πίστιν αὑτὸν ἐγχειρίσαι, καὶ τὸ τὴν ἐπιτροπὴν δοῦναι περὶ αὑτοῦ τῷ κρατοῦντι. *apud Romanos idem valent, se in fidem alicujus committere, & victori de se statuendi liberam facere potestatem.* (Ibid.) Græci dicunt, εἰς δίκην σφᾶς αὐτοὺς παραδιδόναι, ut *Thucydides* libro III. (cap. 67.) ait: καθ' αὑτῶν ἐπιτρέψαι ἐξουσίαν, ut *Diodorus Siculus* libro XIV. (cap. 112. pag. 453. *Edit. H. Steph.* ubi additur, τὴν πᾶσαν &c.

1 *Nobilis est apud Polybium*) In excerptis legationum n. 13.

GRONOVII.

42 *Sensisses me & victorem*) Duras tibi conditiones præscripsissem, quod & possum, ut victor, & jure possum, ut affectus injuria.

43 *Deditionem*) Romani rerum acerbitatem verbis mitigare solebant. Sic *fidem* dicebant potestatem liberam de aliquo statuendi. Sic *socios*, qui erant veri subjecti. Sic Magistratus in edictis ponebant *bonum factum*, id est, *recte facietis*, pro eo, quod esset, volumus, & jubemus. Sic lictor supplicium sumturus jubebatur *lege agere*.

44 *Belli incentores*) Auctores, & concitores.

GRO-

5. + Ad officium vero ejus, cui facta est deditio, non male retuleris Senecæ *a* illud: *clementia liberum arbitrium habet:* 45 + *non sub formula*, + *sed ex æquo, & bono judicat, & absolvere illi licet, & quanti vult* 46 *taxare litem*. + Neque referre existimo, an dedens se dicat se dedere alterius sapientiæ, an moderationi, an misericordiæ, hæc enim omnia + blandimenta sunt; res manet, + ut victor arbiter fiat.

a L. II. de clem. 7.

LI. Sed sunt tamen & + deditiones conditionatæ, quæ aut singulis consulunt (hh), ut + quibus vita salva, + aut corporum libertas, + aut & quædam bona excipiuntur; + aut etiam universitati: quarum nonnullæ etiam 47 + mixtum quoddam imperium possunt inducere, de quo egimus *b* alibi.

b Lib. I. c. III. §. 9. n. 1. & 17.

+ LII. + Accessiones pactionum sunt + obsides, & + pignora. m Obsides diximus dari + aut sua voluntate, 48 + aut ejus, qui imperium habet, nam in summo civili imperio comprehenditur & 49 jus in actiones subditorum, ut in bona. Sed civitas, aut ejus rector + tenebitur illud incommodum ei, qui patitur, aut proximis repensare; & si plures sint, quorum quis obses eat, reipublicæ nihil intersit; danda opera videtur, + ut forte res dirimatur. + In vasallum, nisi idem subditus sit, jus hoc 50 feudi dominus non habet: neque enim reverentia, & obsequium, quæ debet, + huc usque pertingunt.

LIII. + Interfici 51 obsidem posse, diximus, per jus gentium externum non etiam interno jure, + nisi par ipsius culpa accedat. + Servi quoque non fiunt: immo + & jure gentium bona habere, & heredibus relinquere possunt, + quamquam Romano *c* jure cautum est, ut bona eorum in fiscum cogantur.

c L. Divus, 31. D. de jure fisci.

LIV. + An fugere obsidi liceat, quæritur? & constat non licere, 52 + si ab initio + aut postea, quo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqui videtur + non is animus fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeret, + sed hosti dandi facultatem qualis vellet custodiæ. + Et sic defendi potest Clœliæ *d* factum. Sed etsi ipsa nihil peccaverat, n civitas tamen recipere

d Liv. l. II. c. 13.

GROTII.

m *Obsides diximus dari*) Hoc libro, c. IV. §. 14. vide & caput XI. §. 18.

n *Civitas tamen recipere, & retinere obsidem non poterat*) Vide *Plutarchum* in Publicola hac de re. (pag. 107.) Ad illud *Virgilii*, (Æn. VIII. 651.)

Vinculis innaret Clœlia ruptis.
Vinculis fœderis, ait *Servius*.

GRONOVII.

45 *Non sub formula*) Non est adscripta verbis conceptis.

46 *Taxare litem*) Quantumvult, imponere mulctam.

47 *Mixtum quoddam*) In quo aliquid juris in suos relinquat dedito, exceptum ab imperio victoris.

48 *Aut ejus, qui imperium*) Ipsos invitos.

49 *Jus in actiones*) Potest qui summum imperium habet, publici boni causa, auferre singulis arbitrium agendi, vel non agendi, ut potest auferre bona.

50 *Feudi dominus non habet*) Ut eum vasallum obsidem det invitum.

51 *Obsidem posse*) Si non servet pactum qui obsidem dedit.

52 *Si ab initio quo laxius*) Ut minus arcte, vel moleste custodiretur, extra data, & jurejurando promisit se non abiturum.

(hh) Sic *Phocenses*, dum sese dedunt *Æmilio, pacti, ne quid hostile paterentur*, narrante LIVIO, lib. XXXVII. c. 32. num. 10. J. B.

a Diss. c. 13. pere, & retinere obsidem non poterat. Sic *a* Porsenna: *si non dedatur obses, pro rupto se fedus habiturum.* Deinde: *Romani pignus pacis ex federe restituerunt.*

+ LV. + Odiosa autem est obsidum obligatio, tum quia libertati inimica, tum quia ex facto alieno venit. + Ideoque stricta interpretatio hic locum habet, + quare 53 in unam causam dati, in aliam retineri non poterunt: quod ita intellige, + si aliud quid sine obsidum accessione promissum sit. + At si in alia causa fides jam violata sit, + aut contractum debitum, jam poterit obses retineri, non ut obses, + sed eo gentium jure, quo subditi ex facto imperantium detineri *b* possunt, 54 + κατ' ἀνδροληψίαν: quod ipsum tamen ne fiat, + caveri poterit, adjecto pacto de reddendis obsidibus, ubi id, cujus nomine dati erunt, impletum erit. [b Vide supra l. III. c. 2.]

LVI. Qui obses datus est, 55 tantum ut alterum captivum, aut obsidem redimat, + eo mortuo liberatur. + nam in illo, dum moritur, jus pignoris exstinctum est, 56 + ut in captivo redemto dixit *c* Ulpianus. Quare, + sicut in Ulpiani quæstione pretium non debetur, 57 quod in personæ locum successit, + ita nec hic persona manebit obligata, quæ personæ vicaria facta est. Sic Demetrius a senatu Romano non inique postulabat dimitti, ὡς Ἀντιόχῳ μὲν ἀντιδοθείς, Ἀντιόχου δὲ ἀποθανόντος. inquit *d* Appianus. Justinus *e* ex Trogo: *Demetrius, qui obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, obsidemque se* (malim legere *obsidem inquiens se* (ii), ut cohæreat oratio) *vivo fratre venisse, + quo mortuo cujus obses sit, ignorare.* [c L. si patre 15. D. de capt.] [d Syr. Bell. pag. 117.] [e Libro XXXIV. c. 3.]

+ LVII. Rege autem, qui fedus fecit, mortuo, an teneatur adhuc obses, pendet ab eo, quod *f* alibi tractavimus, + an fedus habendum sit 58 personale, an reale, + nam 59 accessoria non possunt efficere, ut in principalium interpretatione a regula recedatur, + ejus autem naturam & ipsa sequi debent. [f Lib. II. c. XVI. §. 16.]

+ LVIII. Obiter hoc addendum est, obsides + interdum non accessionem esse obligationis, sed revera partem principalem: ut cum quis ex contractu 60 + factum promittit non suum, & quia, eo non præstito, + tenetur ad id, quod interest, + ejus vice obsides obligantur: + quam fuisse videri sen-

GRONOVII.

53 *In unam causam dati*) Elapso tempore, in quod aut perfecta re, ob quam dati erant.

54 Κατ' ἀνδροληψίαν) Per clarigationem, vel pignoris capionem.

55 *Tantum ut alterum*) Dum alter captivus, vel obses invisit patriam, & redemtionis pretium comparat.

56 *Ut in captivo redemto*) Si quis patrem alicujus redemit, ut, in recepto pretio a filio, eum liberum dimittat, & is pater mortuus sit priusquam pretium a filio redderetur.

57 *Quod in personæ locum*) Quod cum erogandum esset pro captivo, & cujus ipse captivus erogandi pignus fuisset: pro eo mortuo, & sic jure pignoris soluto, habet, retinetque filius.

58 *Personale, an reale*) Cum solo rege percussum, an cum rege, & populo.

59 *Accessoria non possunt*) Propter obsidem datum non statim fœdus intelligitur esse reale, si aliud ab initio actum esse appareat.

60 *Factum non suum*) Quod alius debet præstare.

(ii) Hanc conjecturam, tacito nomine Auctoris, rejicit *Matthias Bernecerus*; tuetur autem J. *Schefferus*, nisi *que* detrahatur de voce *Obsidem*, ut habent nonnulli MSS. Quod ultimum verius videtur. J. B.

GRO-

sententiam Caudinæ sponsionis, diximus *a* alibi. Non dura tantum, sed & iniqua est sententia existimantium *b*, † [61] obsides etiam sine consensu suo alterum ex facto alterius posse obligari.

a Lib. II. c. XV. §. 16.
b Alb. Gent. l. II. c. 19.

† LIX. Pignora quædam communia habent cum obsidibus, quædam propria. Commune, quod [62] & ex alio jam debito retinentur, [63] † nisi obstet data fides: proprium, quod quæ de iis est pactio, † non tam stricte sumitur, quam illa de obsidibus: neque enim [64] æquale est odium. † Res enim natæ sunt, ut teneantur, † non & homines.

LX. Illud alibi quoque diximus *c*, [65] † nullum tempus id efficere posse, ne luitio sit pignoris, † si id præstetur, pro quo pignus suppositum est. † Nam qui actus causam [66] veterem, & notam habet, † non creditur [67] ex nova procedere. Ideo [68] patientia debitoris † veteri contractui, † non derelictioni imputatur, † nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant: † ut si quis luere cum vellet, impeditus id silentio transmisisset † tanto tempore, quod ad consensus conjecturam sufficere possit.

c Lib. II. c. IV. §. 15.

G R O N O V I I.

61 *Obsides etiam sine consensu*) Si aliquis obsidum peccet, aut aufugiat, pro ejus delicto alterum, qui simul sit obses datus, teneri.

62 *Et ex alio debito*) Si jam solutum sit, cujus causa pignus datum est, & interim debitor aliud debitum ab eodem creditore contraxit, in hujus quoque debiti securitatem olim datum pignus potest retineri.

63 *Nisi obstet data fides*) Nisi expresse cautum est, non nisi in unam causam, quicquid etiam interveniat, hunc obsidem esse debere.

64 *Æquale est odium*) Favorabilior est causa pignoris, quam obsidum: ideo laxior ejus interpretatio.

65 *Nullum tempus*) Placuit enim, tempus non esse modum finiendæ obligationis. *VVesemb.* ad tit. *Quibus modis pign. vel hyp. solvitur.*

66 *Veterem, & notam*) Ut pignus contractum.

67 *Ex nova*) Habitione pro derelicto.

68 *Patientia debitoris*) Quod debitor pignus tamdiu penes tenentem esse passus est, id præsumitur fecisse, quia confidebat contractui, per quem putabat id sibi repetere, quandocumque vellet, licere, atque integrum esse: non quod id pro derelicto haberet.

H E N R I C I D E C O C C E I I

COMMENTARIUS

I N

HUGONIS GROTII

L I B. III. C A P. XX.

PAX in genere sumitur pro quiete, & concordia. *Vid. cap. 1. §. licet &c. X. de judic. c. 1. in fin. X. de Treuga & pace.* in specie vero pro pacto, quo bellum componitur. *L. 1. §. 1. L. 5. §. 1. ff. de pact.* Nomen igitur est a paciscendo, & supponitur lis quædam inter paciscentes, quæ pactione hac finitur.

Constat ex his, pacem vel a natura esse vel ex pacto. *Illa* bello prior est, quia is

 status

ſtatus naturæ eſt; *hæc* poſterior, quia bellum præcedit, quod pactione componitur. De *hac* hic agitur, non de *illa*.

Cum vero Auctor in genere capite præcedenti demonſtraverit, *fidem hoſti quoque ſervandam eſſe*, hic jam porro ait, fidem, quæ hoſti datur, vel dari *ad finiendum bellum*, de qua *hoc capite* agit: vel *durante bello*, ut in induciis, de qua *cap. ſeq.*

Additio.

„ Compendium Syſtematis Grotiani circa „ fidem publice datam hoſti, expoſuimus „ in Diſſ. *proœm. XII.*

A D §. I.

FIDE *aut expreſſa, aut tacita conſtant*] „ Omnis enim voluntas vel tacite, vel ex„ preſſe, id eſt verbis, vel factis declara„ tur. *Poſ. J. G. IV.*

Fides expreſſa) „ Immo & *tacita* fides eſt „ vel publica, vel privata: de qua *tacita* „ fide agetur *infra c.* 24.

Aut publica) „ De qua *c.* 20. 21. & 22.

Aut privata) „ De qua *c.* 23.

Publica, aut ſummatum poteſtatum) „ De „ qua hoc capite vigeſimo agitur.

Aut inferiorum) „ Quæ non tenet rempu„ blicam, niſi juſſu ſuperioris detur; ad„ eoque hæc quoque dependet a conſenſu „ ſuperioris. *Vid. cap.* 22.

Quæ ſummatum poteſtatum eſt aut bello finem imponit) „ Quod fit per pacem, „ de qua *h. c.* 20.

Aut eo manente vim habet) „ Ut in „ pacto induciarum, commeatus, &c. *Vid.* „ *c.* 21.

In his, quæ bellum finiunt) „ Id eſt in „ pacto de pace.

Et acceſſiones] „ De quibus infra „ §. 52.

Quæ bellum finiunt ſive actu ſuo, ut pactiones) „ Adeoque ubi partes ſuo conſen„ ſu, ſuaque voluntate, citra relationem „ ad aliud finem bello imponunt.

Sive ex conſenſu ad aliud relato) „ Ubi „ partes de pace conſentiunt, relatione „ habita ad id, quod arbitri, &c. deci„ ſuri ſunt.

Ut ſortes) „ *Vid. infr.* §. 42.

Prælii exitus) „ *Vid. infr.* §. 43. 44. „ 45.

Arbitri pronunciatio] „ *Vid. infr.* §. 46. „ 47. & 48.

Quorum illæ mere ſunt fortuitæ] „ Scili„ cet ſortes.

Alia duo caſum temperant, &c.) „ Ad„ eoque ubi præter fortunam & pruden„ tia, & fortitudo operantur.

A D §. II.

EORUM *eſt, quorum eſt bellum*) „ Id „ eſt ſummæ poteſtatis. Tranſigitur enim „ de bello, de quo nemo diſponere pot„ eſt, niſi cujus eſt jus belli. Unde nec „ belli dux, nec alii privati pacem inire „ poſſunt.

Rei enim ſuæ quiſque moderator) „ Quæ „ ratio deſumta eſt ex *l.* 21. *c. Mand.*

Ut in bello utrinque publico] „ Diximus „ alibi, non dari aliud *bellum* inter gen„ tes, niſi utrinque publicum.

Eorum ſit, qui ſummi imperii exercendi jus habent) „ Adeoque qui ſuperiorem, „ & ſic judicem non habent.

In ſtatu vere regio) „ Quis ſtatus ſit „ vere regius, explicavimus *l.* 1. *c.* 3. §. 7. „ *ſeq*

Modo is rex jus habeat non impeditum] „ Id eſt modo non ſit reſtricta ejus pote„ ſtas pacto, aut jurejurando, ne pacem „ facere poſſit abſque conſenſu procerum; „ &c. *d. c.* 3. §. 11. *ſeq.*

A D §. III.

AUCTOR dixit, regem in ſtatu regio pacem facere poſſe. Excipit autem merito infantes, & furioſos. Etſi enim jus regni habeant, adminiſtratio tamen eis committi nequit; ſed vel tutores, vel curatores eis dantur: ſi natura ſunt inhabiles, nec jus eis competit.

Quæ judicii maturitatem non habent &c.) 1 „ Uti ſi ſit infans, vel impubis: ſi enim „ puber eſt, maturum judicium, adeoque „ & adminiſtrandi facultatem habet; at „ ſi legibus regni fundamentalibus certa „ ætas definita eſt, interim curator con„ ſtituitur. *Conſ. l.* 2. *c.* 5. §. 5. *L.* 1. *c.* 3. „ §. 24. *l.* 2. *c.* 3. §. 6.

Quod in regnis aliquibus lege definitur) „ Exempla retulimus ſupra *l.* 1. *cap.* 3. „ §. 15.

Alibi

Alibi probabilibus conjecturis) „ Ubi certum pubertatis tempus lege definitum „ non est, res dependet a circumstantiis, „ an capax sit administrationis.

Qui imminutæ mentis est) Uti si sit furiosus, vel mente captus.

Pacem facere non potest) „ Etsi enim jus „ imperii habeat, non tamen administrat, „ indeque nec pacem facit; qui est actus „ judicii.

De rege captivo) „ Rex captivus, non jus tantum imperii retinet, sed & administrationem, quia casus ille, impedimentum illud temporarium, non aufert ipsi facultatem disponendi, non magis, quam alia absentia necessaria. Ergo retinet jus pacis faciendæ, certe saltem inter Christianos; prout igitur ille intra fines legitimæ administrationis disponit, ita jus est. At si de rebus publicis disponit, si partes regni alienat, &c. absque consensu statuum id fieri nequit. Hinc pacem a Francisco initam status Galliæ ratam habere noluerunt. *Vid. Froissard. l. 1. pag. 39. & Auctor des discours merveilleux de la vie de Catherine de Medicis p.* 125. ubi alia affert exempla.

Neque obstat, reges captivos esse in potestate hostium, adeoque facultatem disponendi de jure publico ipsis non competere: Resp. immo possunt etiam per alios, & per literas, disponere eodem modo, uti absentes alii.

Tres autem casus contingere possunt circa fidem a principe captivo ad componendum bellum datam. *Vel* enim promittit rem suam privatam; & tunc semper valet pax inita, ex *pos. J. G. VI.* quia prout quisque de jure suo disponit, ita jus est: *Vel* spondet, rempublicam, aut status, ratihabituros pacem; tunc non valet nisi respublica consenserit: *vel* promittit, se cessurum parte imperii; hæc promissio non valet, nisi consentientibus illis, quorum interest, vel nisi facultas alienandi jure quæsita sit. *Vid. L.* 1. *c.* 3. §. 12. *& L.* 2. *c.* 6. §. 3. 7. 8. 10. 11.

Si modo regnum ex consensu populi ortum habet] „ Adeoque in regno patrimoniali regem captivum pacem facere posse, ait, „ quia presumtio illa, quæ in regnis, ex „ populi consensu delatis, locum habet, „ hic cessat, & captus de suo jure dispo„ nit. Nos alibi diximus, regna patrimo„ nialia non dari.

Non enim credibile est) „ Sæpius dictum „ est, ex vagis ejusmodi præsumtionibus „ nullum jus naturæ sequi. Ex tali præ„ sumtione inferri quoque posset, credibile „ non esse, populum voluisse imperium ab „ alio ex quavis causa absente exerceri.

Non quidem jus totum) „ Immo nec pro „ parte: princeps enim omne jus imperii „ retinet.

Sed exercitio, & quasi tutela erit penes populum] „ Immo administratio erit penes „ eos, quorum curæ eam captus commisit. „ Si nihil disposuit, eis administratio com„ petit, qui spem proximam succedendi ha„ bent.

Aut eum, cui id populus commisit) „ Diximus, & jus populi, & administrandi fa„ cultatem cessare quamdiu ex familia a„ gnati supersunt.

Quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit) „ Hosti enim fides qua hosti data servan„ da est.

Pacemne facere poterit) „ Rex injuria eje„ ctus retinet jus imperii, etsi cives homa„ gium tyranno præstiterint. At quia re„ gnum ab usurpatore occupatum neque „ ipse, neque per alios administrare potest, „ inde hactenus deficit in exule naturalis fa„ cultas rem tenendi. Effectus hujus rei insi„ gnis hic est, quod vicini sequantur præ„ sentem possessionem: adeo ut cum Usur„ patore quoque pacem statuere possint. „ *Vid. l.* 1. *c.* 4. §. 15. Secus, ac in re„ ge captivo, qui facultatem naturalem „ retinet, & per alios administrat, adeo„ que & solus pacem facere potest.

Si constet, eum non obnoxium vivere) „ Immo etsi obnoxium vivat, i. e. servitu„ tem serviat; id enim, ex judicio suæ ci„ vitatis, injuria contingit hostis, quæ jus „ Principi in sua civitate quæsitum aufer„ re nequit.

Cæteroqui] „ Si obnoxius vivit.

Parum a captivo sors ejus distabit) „ Si „ ad certum saltem tempus dimissus est, „ manet captus, & omnia jura captorum „ in eum obtinent.

Nam sunt & laxæ custodiæ) „ supponit „ enim, dimissum esse captum sub lege re„ deundi: hic manet captus etiam cum „ apud suos moratur, ex pacto.

Quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse se senatorem) „ Argumento hoc „ probare vult, etiam regem, si ad tempus „ dimittitur, non desinere esse captum.

AD

AD §. IV.

1 JUS *paciscendi erit penes majorem partem*) „ In genere jus paciscendi est penes „ summam potestatem, in qua si plures „ concurrunt, jus demum oritur ex eo, „ quod major pars statuit, *l.* 2. *c.* 5. „ §. 17.

Illic consilii publici) „ Sic. v. g. apud „ Venetos major pars procerum in statu„ enda pace obtinet.

Hic civium sententia) „ Nam in statu „ populari imperium est penes populum; „ adeoque singuli ibi jus sententiæ dicen„ dæ habent: qui vero plerumque per de„ putatos jus hoc exercere solent, ut in „ Belgio, apud Helvetios, &c.

Jus ex more habentium) „ Aliquando „ enim per deputatos comparere solent, „ aliquando singuli cives solent ad commu„ ne concilium vocari.

Etiam eos, qui aliter senserunt) „ Quia „ tenetur majorem partem sequi.

Quos autem obligat pax, iisdem & volentibus prodest) „ Si enim onera pacis ini„ tæ eis utut invitis incumbunt; commo„ da quoque pacis percipere debent. At „ recte addit Auctor, *volentibus*, nam invi„ tis beneficium obtrudi nequit.

AD §. V.

QUÆRITUR, de quibus rebus pax fieri possit? Resp. de omnibus rebus, donec quædam probentur exceptę, modo intra fines administrationis legitimę rex disponat. Hinc aliquando pars territorii, nedum res sacræ, aut Ecclesiasticæ, alienari possunt, si de utilitate imperii id fit; quod judicium in dubio est penes Principem. Ita Hebræorum reges res sacras sæpius dederunt hostibus. *Reg.* 18. *v.* 15. Conf. *Gudelin. de jur. pac. c.* 5. & 9. De rebus sacris, & sanctis id probavi late *in disp. de evocat. Sacr. Sect.* 3. §. 21. *seq.* ubi §. 33. & *seq.* demonstravi, ineptam esse Romani Pontificis protestationem contra pacem Monasteriensem, & Osnabrugensem.

Additio.

1 „ Excerpta ex hac disputatione huc per„ tinentia vide *supra l.* 3. *cap.* 5. §. 6. „ Add. *Disp. B. Parentis de Postliminio*, „ &c. *Sect. fin.* §. 8. & 9.

Plerique] „ Immo omnes: regna enim 1 „ patrimonialia in sensu Auctoris non dari, „ certum est.

Non patrimonio, sed tanquam in usufructu) „ De regno patrimoniali, & usu„ fructuario, & de hujus distinctionis na„ vis, passim egimus.

Paciscendo alienare non valent) „ Quia „ tueri civitatem debent, & ideo constitu„ ti sunt reges. Non autem tuetur qui alie„ nat.

Lege publica tales actus in futurum irriti reddi possunt) „ Immo non opus ad id est „ speciali lege; sed ipso jure irriti sunt a„ ctus, quibus pars imperii alienatur.

Ita ut nec ad id, quod interest, obligationem pariant) „ Immo qui rem alienam „ alii vendit, &c. tenetur ad id, quod in„ terest, etiam jure naturali. *Vid. supra* „ *l.* 2. *c.* 10. §. 8.

Atque id populos voluisse, credibile est) „ Ex ejusmodi conjecturis nullum jus ori„ tur. Ratio naturæ certa est: qui promit„ tit id, quod præstare nequit, tenetur ad „ id, quod interest.

Ne alioqui, &c. Subditorum bona, &c. caperentur) „ Si princeps promissum, vel „ id, quod interest, non præstat, injuria „ agit & subditi injuriam istam approbant, „ eamque armis, si creditor ad reparatio„ nem agit, defendunt; naturali quoque „ jure bona subditorum capi possunt, quia „ reparationi juris nostri resistunt.

Ac sic de alienando imperio vana esset cautio) „ Sensus est, quod Rex per indi„ rectum alienare posset partem imperii, si „ id, quod interest, præstare teneretur; „ quia creditor, si jus id petendi haberet, „ capere res civitatis posset; fingit igitur „ credibile esse populos ea lege detulisse „ imperium regi, ne tale promissum imple„ re nec id, quod interest præstare tenea„ tur. Vix credibile est, Auctorem serio hæc „ scripsisse. Dixi 1. naturale esse ut tex. „ præstet tantundem. Dixi 2. si id præstare „ nolit, subditos quoque ex injuria princi„ pis teneri, si eam defendunt. Dixi 3. ex „ conjectura, qua quid populum voluisse „ credibile est, nullum jus oriri. Nedum „ 4. populum, si expressis quoque verbis „ tale promissum nullum declarat, jus cre-

ditori

„ ditori quæsitum auferre posse.

2 *Populi totius consensu opus est*) „ Nam de ejus jure agitur: quod facto tertii ei auferri nequit.

Per partium legatos, quos ordines vocant) „ Ut in comitiis imperii, ubi populus quoque per deputatos compatet.

Ut pars aliqua imperii valide alienetur, duplici opus est consensu) „ Late de eo actum est supra *l.* 2. *c.* 6. §. 4. &c. 4.

Ut quæ invita a corpore, cui coaluit, avelli nequeat] „ Si pars alienatur, de duorum jure agitur: nimirum, de jure totius populi, cujus pars est ea, quæ alienatur, multitudo; tum de jure illius partis, quæ ea lege in civitatem transiit, ut jura ejus communibus viribus contra injurias hostium defendantur.

Transcribet sine populi consensu in summa, atque alias inevitabili necessitate] „ De quo plenius egimus *d. c.* 6. §. 6. & 6. Exemplum occurrit in ordine Teutonico, qui sese Imperio Romano exemit, & feudi jure a Polonis suas provincias recognovit.

Quia eam potestatem credibile est exceptam, cum societas civilis coita est) „ Ex eo, quod credibile est, nulla decidendi ratio desumi potest. Vera naturæ ratio hæc est, quia ea lege in civitatem coivere familiæ, ut civitas eas contra vim hostilem defendat. Si vires deficiunt, res redit in pristinum statum, id est pars illa civitas fit sui juris, *d. c.* 6. §. 5. & 6.

5 *In regnis patrimonialibus quo minus rex regnum alienet, &c.*) „ Regna patrimonialia non dari, vidimus; adeoque frustra quæritur, an alienari a rege possint. Cæterum, hoc verum est, regna jure belli populo alicui quæsita, esse patrimonialia intuitu populi victoris, adeoque a populo alienari posse, etiam invitis eis, qui bello in plenam populi victoris potestatem venerunt. *Vid. l.* 1. *c.* 3. §. 12,

Si nempe regnum sub onere ejus non dividendi in proprietatem acceperit) „ Si populus victus tali conditione se dedit, regnum est quidem in patrimonio populi (non regis), sed sub conditione ne separari regnum possit: proinde populus victor alienare illud pro parte sine consensu populi victi nequit, totum potest.

Bona vero, quæ regni dicuntur) „ Ut regalia majora, &c. de quibus vide supra *l.* 2. *c.* 6. §. 10. & 11.

Possunt & hæc in patrimonium regis venire) „ Immo non possunt nisi consensu populi; & tunc populus alienat, non rex.

Aut separabiliter) „ Absque regno.

Aut individue, cum ipso regno) „ Diximus, non dari regnum patrimoniale; adeoque nec bona regni in patrimonio esse possunt, quia sunt pars regni: non ergo valet alienatio nisi ex consensu populi.

Sed non nisi eum regno) „ Immo si regnum ipsum esset patrimoniale, illud pro lubitu alienare, & dividere posset.

Si illud] „ Id est, separabiliter bona regni in patrimonium regis venissent.

Etiam seorsim) „ Absque regno. At omnia hæc gratis dici, ex præcedentibus apparet.

Vix est ut jus regni bona alienandi concessum videatur] „ Quod late probavimus su- 4
pra *l.* 2. *c.* 6. §. 11. *seq.*

Nisi diserte id appareat ex primitiva lege) „ Tunc valet alienatio ex consensu populi,

Aut more, cui contradictum nunquam sit) „ Id est, tacito populi consensu, *d. c.* 6. §. 11.

AD §. VI.

QUATENUS populus, & successores ex promissis regis obligentur, explicavimus supra libro secundo capite decimo quarto, & diximus, Regem semper pacisci ut Regem, adeoque ut caput reipublicæ: indeque semper obligari rempublicam quatenus jus rite constitutum, & quæsitum est; nisi appareat esse personale. *Dict. l.* 2. *c.* 16. §. 16. & *c.* 15.

Alibi) „ *L.* 2. *c.* 14. §. 10. & 11. & *c.* 16. §. 16. *L.* 2. *c.* 13. §. 17. & *l.* 3. *c.* 19 §. 5.

Quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est: quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet) „ Rectius, si alienatio fit intra fines administrationis. (Quod judicium in dubio est principis.)

Quod nec in infinitum protrahi) „ Quia jus imperii delatum est ea intentione, &

„ lege,

„ lege, ut princeps administret, non ut „ perdat.

Nec ad angustias nimias arctari debet) Quasi omnis de jure, & rebus imperii „ disponendi facultas, si de re sit imperii, „ principi demi debeat.

Ut valeat quod probabili ratione nititur) „ Rectius, ut valeat quatenus disponitur „ intra fines administrationis.

Si quis rex simul subditorum dominus sit) „ Immo tale regnum patrimoniale non da- „ ti, alibi diximus.

Civile] „ Id est, ex delatione populi.

Quam familiare) „ Id est, patrimonia- „ le.

Ut qui bello victos in servitutem redi- gunt] „ Immo bello victi non sunt in *pa- „ trimonio regis*: at verum est, eos *in pa- „ trimonio populi esse* constitutos. *Vid. supr. „ l. 1. c. 3. §. 17.*

Aut si in personam quidem dominium non habeant, sed in res habeant) „ Immo nec tunc „ regnum sit patrimoniale regi: quia domi- „ nium privatum quidem regis est, sed, „ imperium manet populi.

Ut Pharao in terra Ægypti ex emto) „ Pharaonem jus privatum quidem hac em- „ tione quæsivisse, alibi diximus, *vid. supra „ l. 2. c. 2. §. 12.* sed non jus imperii „ plenum, i. e. dominium absolutum in „ populum.

Et alii, qui advenas in suum privatum receperunt) „ Nam tunc quoque fieri, & „ constitui regnum patimoniale, ait Au- „ ctor, quando paterfamilias latifundia pos- „ sidens extraneum alia lege in suas terras „ habitantem recipere non vult, *l. 1. c. 3. „ §. 8. n. 3*; ubi probavimus, hoc exem- „ plum huc plane non quadrare.

Jus praeter regium accedens) „ Scilicet, „ jus dominicum, quod non est pars impe- „ rii a populo concessi.

Efficis ut ex eo consistat, quod alioqui per se solo jure regio, consistere non posset) „ Sensus est, quod alienatio a tali rege fa- „ cta, qui præter imperium etiam jus do- „ minii habet, valeat, non ex jure regio, „ sed ex jure dominico. Quod late refuta- „ vimus *d. l. 1. c. 3. §. 8.*

AD §. VII.

1 QUID *in res singulorum pacis causa sta- tuere possint reges*) Summæ potestates 1. recte pacis causa alienant ea, quæ publica sunt; adeoque & partem imperii, & sacra quoque: 2. disponere possunt de his, quæ bello capta sunt, ut nimirum restituantur hostium subditis, quibus res illæ ablatæ fuerunt. 3. Eadem ratio est in amissis bello, de quibus summa potestas itidem pace disponere potest, ne recipiantur ea, quæ hostis subditis nostris prædæ jure eripuit. Alibi enim diximus, principem jure imperii quoque jura privata auferre subditis posse, si summa utilitas reipublicæ id exigit. Quod in rebus occupatione bellica nobis quæsitis eo magis obtinere debet, quia res hostiles civibus nostris non acquiruntur nisi sub conditione tacita, ut salvum sit principi jus restituendi, si aliter forte pax fieri non possit; idque ex natura occupationis, quæ rem nostram facit cum suo jure; occupatio autem bellica non dat jus perpetuum, quia adhuc de ea disputatur, & sic iterum auferri potest possessori. Idque verum est, licet capiens rem captam alienaverit. *Vid. disp. de amn. Sect. 6. §. 13.*

An 4. res singulorum subditorum alienari pacis causa possunt? Affirmatur. At quia unus civium præ altero gravari non debet, cum omnes æqualiter defendere rempublicam teneantur, id in quo gravatus est, vel ex ærario, vel publica contributione ei restituendum est. *Vid. Gron. §. 7. n. 2. & § 7.*

An 5. Princeps pacis causa remittere potest damna subditis suis, vel ante bellum motum, vel post illata? Affirmatur, quia etiam intra fines imperii justi jura privatis quæsita auferri possunt, si publica necessitas, aut utilitas id exigit.

Denique, & 6. quæritur, an Princeps damna durante bello subditis data resarcire teneatur? Negatur, 1. quia Princeps non suo jure bellum gerit, sed jure civitatis; neque ultro bellum illud gerit, sed jure necessariæ defensionis: adeoque cum ejus non sit negotium, cum ipse vi officii subditos tueatur, nulla ejus culpa est, adeoque nulla ad restituendum obligatio. Sane, 2. damnum ab hoste illatum merus casus est: hic casus nocet domino. Sed & 3. damnum datum est culpa hostis, qui ex judicio nostræ civitatis injuria agit; adeoque contra eum solum actio esset. Denique, & 3. nemo tenetur, vel alii obligatur, nisi qui ultra suum aliquid habet, vel agit.

agit. At diximus, Principem non habere, ultra suum; sed hostem, qui res subditorum cepit: & dictum quoque est, principem non agere ultra suum, quia vi officii bellum gerit, adeoque culpa ejus non est.

Excipe casum si princeps suo facto, etsi occasione belli, damnum dat, uti si propugnaculi faciendi causa privati territorium occupat: id enim ex publico resarciri debet, quia in communem utilitatem hoc factum redundat; adeoque communiter farciendum quod communiter debetur.

Additio.

„ Hæc omnia late tractavit B. Parens *in* „ *disputatione de postliminio*, *Sect. 6. &* „ 7. & nos in commentario ad *l. 3. c.* „ 9. *& c.* 16. Merito autem excipitur „ casus, si hostis pace reparationem dam- „ ni promisit.

Nec in res subditorum alind jus habent, quam regium) „ Quod consistit in jure tuen- „ di res subditorum, non perdendi.

Alibi) „ *Vide l. 1. c. 1. §. 6. c. 3. §.* „ *6. l. 2. c. 14. §. 7.*

Sub eminenti dominio) „ Domini vox „ male in imperiis adhibetur. *Vid. dict.* „ *l. 2. c. 1. §. 6.*

Ita ut civitas] „ In statu scilicet po- „ pulari.

Aut qui civitatis vice fungitur) „ I. e. „ rex, &c.

Iis rebus uti, eaque etiam perdere possit) „ Quia cives tenentur opibus, & operis „ tueri rempublicam.

Quæ privatis quoque jus aliquod in aliena concedit) „ Passim hæc principia refuta- „ vimus.

Cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, &c.) „ Ea enim lege homi- „ nes in civitatem coeunt, ut singulorum „ jura tuta sint; communi igitur opera, „ & ope defendere civitatem tenentur.

2 *Civitatem teneri his, qui suum amittunt, farcire damnum de publico*) „ Civitas te- „ netur resarcire quæ rex huic, vel illi „ imperat ut de suo tribuat; alius enim „ præ alio defendere rempublicam non „ tenetur.

Et ipse, qui damnum passus est, contribuet) „ Quia ad defensionem reipublicæ „ ipse quoque concurrere debet.

Si nunc forte ei præstationi par non sit] „ Tunc enim non jus deficit, sed juris „ executio.

Exseret sese quasi sopita obligatio) „ Juris „ enim nostri executio nullo tempore præ- „ scribitur. *Vid. l. 2. c. 4.*

AD §. VIII.

AGNOSCERE *civitatem non debere id damnum, quod jam bello datum est*) „ Sen- „ tentia vera est, sed ratio fallit. Civitas „ non tenetur resarcire damnum, quod ci- „ vibus durante bello ab hostibus illatum „ est, quia naturaliter casum fert dominus; „ at hic merus casus est (cum jure bellum „ geri dicatur ex judicio nostræ civitatis): „ adeoque damnum non culpa, vel injuria „ nostra, sed hostis datum est; ex quo pro „ inde non nos, sed hostes conveniendi, „ quia civitas nostra nihil ultra suum ha- „ bet. *Vid. §. præc. qu. 6.*

Eo, quod jus belli talia permittat] „ Fal- „ sa hæc est ratio, quia ex judicio nostræ „ civitatis injuria hostis damnum dat; „ adeoque dicendum, non jure, sed casu, „ & vi damnum datum esse: casum au- „ tem præstat dominus.

Nam jus illud belli populos alios spectat) „ Qui ex constituto gentium tenetur ho- „ stem capientem, si bellum solenne est, „ in possessione defendere. Quam fabulam „ examinavimus alibi. *Vid. Diss. proœm.* „ *IX. §. 53. seq.*

Ut alibi) „ Systema hoc Grotianum, „ quasi *jure naturæ* capere saltem liceat in „ bello justo, & non nisi ad quantitatem „ pœnæ, vel debiti: & quasi *jure gentium* „ *voluntario* demum in bello solenni, id „ est publico, & indicto, utut injusto, „ placuerit ut capiens dominium exter- „ num acquirat, passim refutavimus. „ *Vide dissertationem proœmialem IV. & IX.* „ *§. 63. seq.*

Partim & hostes inter se) Singula jura „ ex hypothesi Grotii recensuimus in *Diss.* „ *proœm. IX. §. 67.* Sed cum jus tale gen- „ tium, quod in ficto aliquo bello solenni „ obtineat, non detur, jus illud fictum nec „ valere poterit inter hostes inter se.

Non cives inter se] „ Adeoque civem „ contra civem jus belli allegare non pos- „ se, merito contra Vasquium asserit. At „ contra Grotium quoque merito asserimus, „ agnoscere civitatem non teneri damnum, „ quod bello datum est. Civitas enim ex-

„ cipere contra subditos, ad reparationem „ damni agentes, non potest, jure belli „ id damnum datum esse. At excipere potest, citra culpam civitatis, & hostis injuria damnum hoc datum esse, indeque „ illam ad ejus reparationem non teneri.

Qui cum socii sint, æquum est ut communia habeant damna) „ Immo communio hæc damnorum obtinet saltem in „ societate bonorum, ubi etiam lucrum „ commune est. At cives neque lucrum „ invicem communicant, neque societatem „ bonorum inter se constituunt. Adeoque „ verius est, unumquemque civium damnum vi hostili illatum suo jure ferre, „ utpote casu datum.

Civili lege & hoc constitui poterit) „ Immo jure naturali id obtinet: & hoc secuti sunt Jureconsulti Romani in *l.* 52. „ §. 4. *ff. pro soc.* ubi damnum a socio repetitur, non a civitute.

Ut sua quisque acrius defendat) „ Vana „ hæc est ratio, cum experientia doceat, „ vi majori plerumque res ab hoste capi. „ Verius igitur est, ideo damnum tale a „ civitate restitui non debere, quia sine „ culpa ejus, adeoque casu datum est.

AD §. IX.

SUNT *qui latum discrimen collocant*) „ De quæstione, an Princeps jus subditis „ ex jure civili quæsitum auferre possit, „ egimus supra *l.* 2. *c.* 14. §. 8.

Quæ civium sunt ex gentium jure) „ V. „ g. quæ ex titulo occupationis, etiam hostilis, jure traditionis, specificationis, „ &c. acquisivere.

Quæ eorumdem sunt ex jure civili) „ V. „ g. ex præscriptione, ex testamento, &c.

Etiam auferendi sine causa, & compensatione) „ Quia quod lege concessum est, „ contraria lege tolli posse videtur. *Vid.* „ *supr. c.* 19. §. 7.

Ex qualicunque causa) „ Sive res nostra „ fiat ex jure gentium, sive ex jure civili.

Suos semper effectus habet ex jure naturali, ut scilicet auferri nequeant) „ Regula „ enim naturæ est, ut quod nostrum est, „ sine facto nostro auferri nobis non possit.

Nisi ex causis, quæ aut dominio insunt suapte natura] „ De modis finiendi juris in „ re egimus *in Diss. propm. XII.* §. 321. „ *seqq.*

Aut ex dominorum facto ortum habent] „ De modis, quibus finitur obligatio personæ, egimus *d. l.* 2. & *Diss. propm. XII.* „ §. 348. *seqq.*

AD §. X.

HÆC *inspectio, nisi ex publica utilitate res privatorum concedantur*] „ Quam regulam Auctor posuit §. 7. *n.* 1.

Regem spectat, & subditos), „ Inter eos „ disceptari debet, an publica sit utilitas, „ an non: & diximus, in dubio judicium „ esse penes regem.

Ut illa de damno sarciendo civitatem, & singulos) „ Nam de horum jure agitur; „ tertii autem non interest.

Nam externis, qui cum rege contrahunt, sufficit factum regis), „ Hostis enim, qui injuriam sibi tum a rege, tum a subditis fa„ ctum regis defendentibus illatam contendit, utriusque res capere potest jure bel„ li, nedum belli finiendi causa a rege „ oblatas acceptare. An vero Rex offerre „ possit, ea cum subditis quæstio est, hostis „ suo jure utitur.

Non tantum ob præsumtionem, quam secum adfert dignitas personæ) „ Immo hæc „ præsumtio jus subditis quæsitum auferre „ non posset.

Verum etiam ob gentium jus, quod bona subditorum obligari ex facto regis patitur) „ Hoc non demum est ex jure Gentium „ voluntario, sed ex ipso jure naturæ. *Vid.* „ *lib.* 3. *c.* 2. *per tot.*

AD §. XI.

AUCTOR agit de interpretatione pacis „ dubiæ usque ad §. 41. Nimirum, 1. „ circa damnum ab hoste datum, usque „ ad §. 22. 2. quando pax rupta videatur, „ usque ad §. 41. 1

Quo quidque plus habet favoris, eo latius accipiendum), „ Regulam hanc interpretationis esse mere civilem, diximus *d. c.* 16. „ §. 10. *seq.* Jure naturæ nil valet inter partes disponentes, nisi quatenus constat de „ utriusque voluntate; neque extensio ibi ob

„ ob causæ favorem fieri potest : sed „ si partes non conveniunt, cessat dispo„ sitio.

Quod longius abit, eo restrictius] „ In „ causis scilicet odiosis: quod jure naturę „ verum non esse, dixi *d. l.*

Jus naturæ merum) „ Quod Auctor di„ stinguit a jure gentium voluntario in bel„ lo solenni introducto. *Vid. supr. c.* 1. „ §. 1.

Maximus favor in eo esse videtur, ut suum quisque consequatur) „ Hoc non est „ ob favorem, sed ex ratione naturæ, quę „ suum cuique tribuere jubet.

Et proinde videtur ambigue positorum interpretatio eo ducenda) „ Immo si id, „ quod ponitur, ambiguum est, si alter „ negat, alter affirmat, nulla est dispositio, „ & res ad pristinum redit statum, i. e. „ ad bellum.

Ut qui justa arma habuit, id consequatur, ob quæ arma sumsit], „ At uterque ait, „ sibi justa esse arma, alteri injusta; & „ judex hujus causæ inter partes non est. „ In cujus igitur favorem, quæso, inter„ pretatio fieri deberet, & quis inter„ pretabitur.

Non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur; id enim odiosius) „ Hęc pro lubitu „ fine ulla ratione ita finguntur: dixi 1. „ frustra hęc jure tribui ei, qui *justam* „ causam habet: nam uterque eam sibi „ asserit. Sed & 2. ex dictis in *Diss. proœm.* „ IX. §. 68. *l.* 3. *c.* 1. §. 1. & *supra* „ *l.* 3. *c.* 1. §. 4. constat, etiam ex mero „ jure naturæ in infinitum, & ultra quan„ titatem debiti, vel modum pœnæ, capi „ res hostiles posse, adeoque hunc effe„ ctum non demum jure gentium volunta„ rio introductum esse.

Quia ad pacem veniri vix solet injuriæ confessione], „ Ipse ergo Auctor perspicit, „ effectu carere ea, quæ de *justa* causa „ asseruit, quia uterque suam causam justam „ esse contendit; adeoque inania sunt quę „ de interpretatione vel ex favore, vel ex „ odio fingit. Judex enim inter bellum „ gerentes non est.

Ea sumenda est in pactis interpretatio, quæ partes quoad belli justitiam quam maxime æquet) At hæc quoque interpretationis „ regula absque effectu est. Nam uterque „ litigantium asserit, alterum injuria bel„ lum gessisse: adeoque negant, belli ju„ stitiam utrinque æquam esse; nec illam „ interpretationem admittunt, neque ju„ dicem hac in causa habent.

Quod fieri solet) „ Scilicet, ut partes „ quoad justitiam belli æquentur.

Ut quarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur) „ Sensus formulæ est, ut omnia restituan„ tur in pristinum statum.

AD §. XII.

POSTERIUS *in dubio magis est ut præsumatur*) „ Quando in pace nihil di„ ctum est de damnis utrinque datis, & „ sumtibus factis, Auctor ait, in ambi„ guo esse, an omnia restituenda, an ve„ ro in eodem statu, quo nunc sunt, sint „ relinquenda. Posterius autem præsumi, „ statuit, tum quia mutatio status præ„ sentis non præsumitur, tum quia ad „ damni restitutionem nemo tenetur, nisi „ vel ex consensu, vel ex culpa sua: Hic „ autem paciscentem nec ex consensu te„ neri, quia non intervenit, nec ex culpa „ sua, quia jure se bellum gessisse, ait. 1

Hinc est) „ Scilicet, quod facta pace „ præsumatur pactum, ut res maneant quo „ sunt loco, adeoque ut servet quisque „ quod bello cepit.

Ut in pace illis demum captivis postliminium sit, de quibus id in pactis erat comprehensum) „ Non ergo illis, de quibus „ in pace nihil dictum est: de his enim „ præsumi, putat, paciscentes convenisse „ ut res maneant in quo sunt loco, id „ est ut maneant captæ. Equidem res „ vera est; at ratio non consistit in præ„ sumto pacto, sed in lege Romanorum, „ quæ odio captivorum noluit beneficium „ postliminii ipsis indulgere: ab antiquo „ enim minus indulgens in captivos fuit „ civitas. *Livius l.* 22. *c.* 59. Add. *supra* „ *l.* 3. *c.* 9. §. 1. Sane, aliis captis, qui „ armis victi non sunt, omnino postlimi„ nium etiam in pace datur, etsi eorum „ facta non sit mentio, uti ei, qui lubi„ to exorto bello capitur, & fato in servi„ tutem redigitur, *l.* 12 *pr. Capt.* item „ qui ab eis capitur, cum quibus amici„ tia nobis non est, *l.* 5 §. 2. *Eod.*

Recte emendare Fabrum] Qui pro *nihil* „ in dicta lege 12. legit. *id.*

Yy 2 Et

Et certis argumentis evicimus) „ Nam & „ subjecta ratio, & oppositum membrum, „ eam emendationem aperte evincunt. „ *Vid l.* 3. *c.* 9. §. 4. *n.* 1.

Sic & transfugæ non reddentur nisi convenerit) „ Auctor ex eadem præsumtione „ [quod partes, si in pace nihil dictum „ est, convenisse videantur, ut maneant „ res in quo sunt statu) infert, eos, qui „ ab hostibus ad nos transfugiunt, reddi „ non debere: atque de hoc casu Celsum „ loqui, putat in *l.* 51. *ff.* A. R. D. dum „ ait *transfugam jure belli recipi*.

„ Equidem eos, qui ab hoste ad nos „ transfugiunt, reddi hosti non debere, „ ipsa naturæ ratio dictat, tum quia cuilibet licet domicilium mutare, tum quia „ is, qui ab hoste ad nos transfugit, nostras jam partes sequitur, & desinit esse „ hostis: adeoque nulla ratio dari potest „ cur reddi hosti debeat; neque de eo in „ jure Romano quæstio est.

„ Equidem aliquando in deditione urbium, immo in pace quoque de reddendis transfugis agitur; sed id fieri demum „ solet, quando capitulatio, vel pax aliter „ obtineri nequit. Sane, cum proprii cives tali casu dedi hosti jure possint, „ nedum transfugæ.

„ Hinc jam constat, male Auctorem huc „ referre dictum Celsi, *quod transfuga*, id „ est qui ab hoste ad nos transfugit, *jure belli recipiatur*, adeoque reddi non debeat hosti, nisi id in pace dictum sit. „ Celsus enim plane non loquitur de transfuga, qui hostem deserit, & ad castra „ nostra perfugit, (etsi Cujacius quoque *lib.* 4. *obs.* 9. idem statuat) sed de eo, qui ex „ nostris ad castra hostis transfugit, atque „ a nobis recipitur: de eo enim quæritur, „ an servus fiat, adeoque an jure belli eum „ recipiamus. Hoc affirmat Celsus. Sane, „ transfuga hostis est, *l.* 7. *ff. re milit.* & „ tanquam hostis interfici potest ubi invenitur, *l.* 3. §. *f. Sicar.* Adeo ut si recipiatur, torqueatur, & ad bestias damnetur, *l.* 3. §. 10. *Re milit. l.* 7. *Eod.* „ vel vivus exuratur, *l.* 8. §. 2. *Pœn.* & si „ ultro redit, in insulam deportetur, *l.* 5. „ §. 4. *re milit. l.* 13. §. *f. Sicar.*

„ Sed & Celsum de transfuga, qui a nobis ad hostes transfugit, loqui, vel ex „ ipsa materia, de qua ibi agitur, apparet: „ refertur enim effatum Celsi in titulo de „ acquirendo rerum dominio; & ea occasione ait, transfugam jure belli, id est „ tanquam hostem recipi, & pro capto haberi, indeque æque capientium fieri, ac „ res hostiles, quæ apud nos inveniuntur. „ *d. l.* 51.

Transfugas jure belli recipimus) Ex dictis apparet, Jurisconsultum de eo, qui „ a nobis transfugit, & recipitur, loqui, „ & de re hostili, quæ apud nos est: & „ de illo ait, eum jure belli recipi, id „ est ut hostem; hanc jure occupationis „ fieri occupantis.

Per jus belli licet nobis admittere, & nostris adscribere eum, qui partes mutat) „ Adeoque eum, qui ex hoste ad nos „ transfugit. At probavimus, Celsum de „ tali transfuga non loqui, sed de eo, qui „ a nobis profugit, & recipitur; hic non „ nisi jure belli recipitur, id est tanquam hostis.

Res cæteræ tali pacto manent penes tenentem) „ Si scilicet in pace nihil de rebus „ captis dictum est; tunc enim ratio „ naturalis obtinet, quod res ab hoste „ captæ cedant occupanti, *l.* 5. §. *f.* „ A. R. D. 1

Illud autem tenere) „ Dixit enim, res „ cæteras [extra transfugas) tali pacto manere penes *tenentem*.

Non civiliter) „ Id est, si solo animo „ tenetur.

Sed naturaliter) „ Ita ut res sit in potestate nostra corporali.

In bellis enim sufficit facti possessio) „ Auctor supr. *c.* 6. §. 2. *n.* 4. acquisitionem „ per capturam rei hostilis *naturalem* acquisitionem vocari, dixit, *quia non causam aliquam, sed ipsum nudum factum spectari, & ex eo jus nasci*, putat. Quod „ refutavimus *ibidem*. Sane, captura rei „ hostilis inter modos acquirendi *juris gentium* refertur, *quod cum humano genere originem cepit*. *L.* 1. *pr. junct. l.* 5. §. *f.* „ *ff.* A. R. D.

Nec alia attenditur) „ Auctor enim supponit, jure naturæ non licere capere res „ hostis, nisi ex justa belli causa, & intra modum debiti, & pœnæ; neque dominium acquiri nisi ad compensationem „ debiti, *vid. D. proœm.* IX. §. 62. adeoque jure gentium demum introductum „ esse, ut ex injusta quoque causa promiscue, & in infinitum capere rem hostilem „ liceat; atque ideo dominium hoc externum vocari: ubi sufficere, putat, *facti*

Possef-

„ *Possessionem*. Nos rationem, cur naturali „ jure de justitia causæ constare non possit inter duas gentes, quarum utraque „ suam causam justam asserit, & quæ judicem non habent, alibi exposuimus. Diximus, quæstionem hanc de justitia causæ in suspenso esse, eamque non nisi per „ ultimam victoriam decidi, adeoque ex „ hoc demum tempore constare, quis justum bellum gesserit, quis injustum. Durante igitur bello captura rei hostilis pro „ justa habetur intra fines cujusque civitatis: adeoque *jus* hoc simile est aliis juribus, quæ ex incertitudine morali oriuntur, v. gr. quod pater præsumatur qui „ ex justis nuptiis liberos suscipit; quod „ probasse videatur qui plures testes pro „ se habet, &c. Quo pertinent omnes casus, ubi non jus, sed probatio deficit. „ In his enim causis itidem Deo judicium „ relinquendum est.

Agros autem, diximus, ita teneri si munitionibus quibusdam clausi sunt] „ Tunc „ enim agri sunt in nostra potestate, & custodia.

Nam temporariam insessionem hic non spectari) „ Quia res non est in nostra potestate, & custodia, quamdiu recipi potest, „ *d. c.* 6. §. 4.

Gnatus ut res erat) „ Adeoque sciebat, „ per occupationem temporariam se dominium nondum acquisivisse.

Pactis confecto negotio retenturum se quæ teneret]„ Quia scilicet superior erat armis, „ adeoque quasvis conditiones præscribere „ Græcis potuit.

Incorporalia non tenentur nisi per res, quibus adhærent) „ Vid. supr. *l.* 3 *c.* 7. §. 4. *c.* 8. „ §. 4 *n.* 2. *c.* 9. §. 6. *n.* 1.

Ut servitutes prædiorum]„ Adeoque qui „ tenet rem, eam tenet cum sua qualitate „ *Vid. l.* 1. *c.* 1. §. 4.

Aut per personas, quarum sunt] „ *Vid.* „ *l.* 3. *c.* 7. §. 4. Ita enim capta persona, „ etiam occupatæ censentur obligationes. „ Conf. *Jus meum controv. tit. de jurisd.* „ *q.* 25.

Dum ne in solo, quod hostium fuit, exercenda sint) „ Ponamus, civem nostrum ab „ hoste capi, postea pace facta convenisse „ ut omnia in statu, quo nunc sunt, maneant. Auctor recte ait, hoc casu obligationes quoque, quæ personæ cohærent, „ capientis manere, dummodo in hostis „ territorio capto debeatur. Secus si in „ nostra civitate ei debeatur, quia hostis „ hæc debita non tenet.

„ Quid si capto debeatur in pacati territorio? Resp. hæc quoque debita cedunt „ capienti: quia medii statum præsentem „ pro jure habent, i. e. sequuntur possessionem. *Vid. supr. c.* 7. §. 3. *nu.* 2. Aliud „ ex eadem ratione dicendum si creditor „ postliminio reversus, & debitum nondum exactum est.

AD §. XIII.

IN *altero illo*] „ *Vid.* §. 11. *n.* 2. & „ §. 12. *n.* 1.

Quo restituitur possessio bello turbata) „ I. „ e. quo res restituitur in statum, quo fuit „ ante bellum.

Ultimam, quæ ante bellum fuit) Ita pace Osnabrugensi in Palatinatu restitui omnia debebant in statum, quo fuere anno 1618. in reliquis Germaniæ provinciis, quo fuere anno 24. die prima Januarii. Inter Tridentinum Principem, & Venetos, pace cautum fuit, ut possessiones restituerentur. Ille cœpto bello occupaverat castrum, quod securis, finitisque induciis Veneti recuperaverant. Quæritur, ad quem reverti castrum illud pace præfata facta debeat. *Alciatus* pro Principe respondit, *Gentilis* pro Veneris, *de jure bell. l.* 2. *c.* 2. cujus sententia vera est, quia Veneti castrum illud tenuerunt ante bellum.

Ita tamen ut privatis dejectis interdicto &c. experiri liceat] „ Si forte paulo ante „ bellum vis illata est, nec jure vindicari „ potuit propter bellum superveniens: tunc „ finito bello, si legibus pacis cautum est „ ut turbata possessio restituatur, etiam hæc „ possessio privata restituenda est, sed officio judicis, instituta que actione. Nam „ is status fuit ante bellum.

Interdicto) „ Quando sola possessio petitur.

Vindicatione) „ Quando ipsa proprietas reique dominium petitur.

AD §. XIV.

QUÆRITUR, an etiam dediti restituantur, si in pacis tabulis dictum sit, omnia in pristinum statum esse restituenda? Negatur, 1. quia omnis restitutio intelligitur

tur tantum de iis, quæ vi hostili facta, & turbata sunt, non quæ ultro dedita a populo libero (si enim a non libero, & inferiore deditio facta est, ea non præjudicat publico, sed id hostis vi tenet; & tum dici non potest, quod populus jus suum ultro dederit). 2. Lex igitur restitutionis ad ea pertinet, ad quæ amnestia, i. e. ad ea, quæ nostro judicio injuria ablata sunt: at qui ultro se dedunt, omnium judicio jure agunt, adeoque ad eos nec amnestia, nec restitutio pertinet. Accedit 3. quod transigatur pace saltem de eo, quod controversum est: at dediti non ex belli causa dubia, sed ultronea deditione in possidentis sunt potestate.

Sui juris populus) „ Si enim populus est „ alterius juri subjectus, dedere alii imperium in sese non potest, utpote quod ejus „ non est: nisi populus, in cujus potestate „ est, defendere eum aut non possit, aut „ nolit.

Alteri subjecerit) „ I. e. citra vim ejus „ imperio se submiserit.

Ad eum restitutio non porrigetur) „ Quia „ non injuria belli capti sunt, sed ultronea „ voluntate in alterius potestatem transie„ runt.

Ut quæ ad ea tantum pertineat, quæ vi, metu facta sunt] „ Adeoque injuria, ex „ judicio scilicet nostræ civitatis: at si quis „ populus liber durante hoc bello ultro se „ dedat, id nec ex suæ civitatis judicio injustum est.

Patique jure) „ *Thucyd. l. 4. p. m.* „ *173. & p. 192. pr.*

AD §. XV.

SI *nihil aliud convenerit*) „ Scilicet ut „ quæ bello damna data sunt, eorum no„ mine actio detur; tunc enim damna re„ stituuntur ex pacto.

Omni pace id actum censeri debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit) Pace facta si de damnis, & injuriis nihil dictum sit, hæc nec restitui in pristinum statum, nec in quo sunt manere necesse est, sed lis durat, quia etiam facta pace damna illa injuria nobis data asserimus. Adeoque etsi vi damna illa repetere non possimus, tamen 1. jure postliminii res nobis ablatas recipimus. 2. Damna rerum ab auctoribus vindicamus, si illis intra nostros fines sint. 3. Jura quoque, & nomina ab hoste extorta in pace vindicare possumus, &c. de quibus late egimus in disputatione de postliminio, &c. *Vid. Disp. de Postlim. &c. Sect. 2. & 3.*

Hinc vel clausula amnestiæ adjici solet, vi cujus omnia manere debent in statu, quo nunc sunt, *d. disp. Sect. 4.* vel lex restitutionis additur paci; & tunc vi pacti omnia in pristinum statum restitui debent.

Additio.

„ Verior mihi videtur sententia Auctoris, „ damnorum bello datorum nomine nullam „ esse actionem si nihil in pace dictum sit: „ solo postliminii jure excepto; nam hæc „ conditio naturali jure inest rebus captis. „ *Grot. l. 2. c. 16. §. 1.*

Quod de damnis etiam privatim acceptis, &c.) „ Si privatorum prædia incensa, iis„ que bona erepta sunt.

Nam & hæc belli effecta sunt) „ Adeoque „ damna casu data videntur, qui nocet „ dominis.

In dubio enim ita censentur contrahere voluisse) „ Ex conjectura tali voluntatis, „ altero inprimis negante, nullum jus oriri „ potest.

Ut neuter injustitiæ damnaretur) „ Vera „ ratio est, quod bello per pacem composito omnis coactio sublata sit, & solus „ casus excipiatur, si personæ, & res no„ stræ civitatis postliminio revertuntur.

AD §. XVI.

QUÆRITUR, an etiam ea, quæ pri„ vatis deberi cœperant belli tempore, pa„ ce inita remissa censeantur? Auctor id „ negat: & recte. Nam diximus, debitum „ hoc non vi, ac metu bellico, adeoque „ non injuria contractum esse.

Nam hæc non belli jure quæsita) „ Sed „ ex pacto.

Sed bello tantum exigi vetita) „ Si actio„ nem intentaret creditor, hostis debitum „ illud sibi addicere posset prædæ jure.

Sublato impedimento) „ Id est bello per „ pacem finito.

Vim suam retinent) „ Id est cum effectu „ peti possunt, quia prædæ loco antea non „ cesserunt, & pace facta cedere nequeunt.

Quan-

Quanquam nemini facile ademtum censeri debet) „ Quia jus illud non ex causa belli, adeoque ex judicio quoque civitatis „ hostilis, jure quæsitum fuit.

Intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur) „ Et unde „ jus oritur minus habenti. *Vid. l.* 2. *c.* 12. „ §. 8. Hoc igitur jus nemini facile ademtum videri, ait. At alibi probavimus, nemini ex inæqualitate jus nasci, sed unumquemque de jure suo pro lubitu, etiam „ inæqualiter, disponere posse, & jus esse „ prout disponit.

A D §. XVII.

De jure ad pœnas non æque] Quæritur, an si crimen ab hoste sive ante bellum, sive durante bello, commissum in nos fit, illud finito bello vindicare possimus? Quod merito affirmamus, si vera injuria est, & omnium consensu pro injuria habetur; uti si contra jus gentium, quo hostis hosti obligatur, aliquid commissum sit. Quod exemplis late demonstravimus *in Disp. de postlim. Sect.* 3. 1. 2. 8. & 9.

Additio.

„ Quæritur, an pœnæ quoque, quæ cœperunt deberi belli tempore, condonatæ „ censeantur si nihil de pœnis, earumque „ remissione in pace dictum sit? Grotius „ distinguit, an jus ad pœnas inter reges, „ aut populos ipsos versetur, an inter privatos, & illo, non hoc casu pœnas remissas videri, ait. Ego neutro casu condonatas esse pœnas, puto: nam eadem „ ratio hic obtinet, quæ in debito civili. „ *Vid.* §. 16. Modo bellum non ex injuria, propter quam pœna exigitur, natum „ sit.

Remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, &c.) „ I. e. ne bello per pacem finito occasio detur novo bello. At „ tunc causa belli non in eo erit, qui ad „ pœnam agit, sed qui reparationem negat: „ adeoque nulla ratio dari potest, cur, ne „ evitetur hæc injuria, alteri jus quæsitum „ auferri debeat.

Quare & ignorata hic venient sub verbis generalibus) „ Contradictio est, remissum videri, de quo cogitatum non est.

In pace non dicet ante peccata exequi) „ Non loquitur de jure ad pœnas, quæ debeti cœperunt belli tempore, sed de peccatis durante bello commissis: hæc omnino remissa censentur bello per pacem composito.

A D §. XVIII.

DE *privatorum jure ad pœnam*] „ Nam „ quatenus jus ad pœnam *inter ipsos reges*, „ *aut populos* versatur, id remissum censeri „ debere, dixit §. *præced.*

Non tanta est ratio) „ Inter reges enim, „ & populos interesse, dixit, ne veteres ad „ bellum causæ relioquantur.

Quia sine bello judiciis expediri potest] „ Adeoque ibi metus belli non est.

Non ita nostrum sit, ut quod ex inæqualitate nascitur) „ Et quod proinde non „ facile ademtum censeri, dixit *supra* „ §. 16.

Et pœnæ semper aliquid odii habeant] „ Ubi interpretationem restrictive fieri „ debere, putat. *Vid.* §. 11. *n.* 1.

Levis verborum conjectura sufficit) „ Sæpius dictum est, ex conjecturis nullum „ jus deduci posse. Cæterum, nos in præcedenti §. probavimus, injurias ante „ bellum commissas, etiam pace facta „ vindicari posse: nisi illæ ipsæ injuriæ „ causam bello dederint.

A D §. XIX.

ADEMPTUM *facile censeri non debere*) „ Quia populus, aut rex, jura subditorum „ tueri tenetur, *d.* §. 16.

In privatorum jure ferme tenendum est) „ Id est, in injuriis a privatis invicem datis ante bellum inchoatum.

In jure autem regnum, & populorum, facilius, &c.) „ Immo eadem ratio est: nam „ per pacem saltem transigitur de damnis „ bello datis, non de iis, quæ ante bellum data sunt; adeoque actio eo nomine „ salva est.

Si modo verba) „ Levis verborum conjectura. *Vid.* §. *præced.*

Aut conjecturæ non improbabiles) „ Diximus, ex conjecturis jus non oriri, „ sed ex sola voluntate partium sufficienter declarata: qualis non est si pace „ nihil de remissione juris ante bellum „ quæsiti dictum est.

Si

Si jus, de quo agitur, non liquidum erat) „ Immo tunc plane jus agendi non „ competit.

Benignum enim est credere] „ Quid non „ ex ejusmodi conjecturis inferri posset? „ Vera ratio est, quod jus dubium sit: quo „ casu jus belli non obtinet.

Quam id curandum ne bello iterum implicemur) „ Hoc verum: at alia quæstio „ est, an, ut id evitetur, alteri jus quæsitum auferri debeat; quod merito negamus. Diximus, causam novi belli non „ eum esse, qui pœnam ante bellum debitam exigit, sed eum, qui reparationem negat. *Vid. supra ad* §. 17. *not. secundam*.

A D §. XX.

QUÆ *post perfectas pactiones*] „ Etiamsi „ forte publicata nondum sit pax.

Sublatum enim jam erat jus belli) „ Utpote quod pace facta desiit. Exemplum „ ex Appiano allegavimus supra §. 17. *in fin.*

A D §. XXI.

AUCTOR hactenus egit de interpretatione pacis, *in qua nihil dictum est de debitis sive ante bellum, sive in bello contractis*. Hic exponit regulas interpretationis in casu, ubi tabulis pacis cautum „ est *de reddendis his, quæ bello capta sunt*. „ Si enim dubium aliquod ibi oritur circa restitutionem, 1. ait, laxiorem obtinere interpretationem in restitutionibus mutuis, „ quam in restitutione unilaterali: 2. majorem in restitutione personarum, quam „ rerum: 3. in restitutione rerum majorem „ favorem esse immobilium, quam mobilium; 4. in mobilibus publicarum magis, „ quam privatarum: 5. in privatis earum „ magis, quæ lucrativo titulo possidentur, „ quam quæ oneroso.

„ At omnia hæc gratis dicuntur. Quoties „ nihil dictum est pace de rebus captis, injuria manet, & id saltem cautum est, ne „ vi repetantur. Quo ipso non impeditur, „ quo minus res, jura, & personæ postliminii jure recipi possint.

Quæ sunt de reddendis) „ Adeoque quibus restituitur possessio bello turbata. *Vid.* „ §. 21. *n.* 2. & §. 13.

Latius interpretandæ quæ mutuæ sunt) „ Adeoque ubi reciproce omnia in pristinum statum restitui debent.

Quam quæ claudicant) „ Id est, ubi ab „ una saltem parte restitutio fieri debet. „ Diximus, utrobique idem jus obtinere.

Quæ de hominibus agunt, plus favoris habent] „ Jure naturæ non quæritur de favore, sed de voluntate declarata.

Et inter eas hæ, quæ de agris plus, &c.) „ Immo eadem utrobique est ratio, & reddi debent tantum quatenus inter partes „ dispositum apparet. Si de utriusque consensu certo non constat, nihil actum est.

Quam quæ de rebus mobilibus) „ De his „ restituendis vix ulla pace caveri solet; „ quia res exitum habere nequit. Probari „ enim debere, 1. rem ablatam esse; 2. „ quis eam teneat, &c. & 3. si res periit, „ valor probandus esset, &c. Hinc legimus, „ certam restitutionis summam sæpius pace „ stipulatam, nunquam vero restitutionem „ rerum mobilium injunctam esse.

Quæ penes publicum sunt plus, quam quæ penes privatos) „ Ita ut ea saltem restituenda sint, quæ respublica cepit, non quæ „ privati. At si in genere omnia bello capta restitui cautum est, etiam ea restitui „ debent, quæ privati ceperunt.

Plus illæ, quæ reddi jubent lucrativo titulo possessa] „ Ut ex donato, legato, &c.

Quam oneroso] „ Immo nullum favorem „ habent pacta, quæ reddi jubent *lucrativo* „ *titulo* possessa. Nam si id pacto expressum „ est, reddi debent, non quia causa est „ favorabilis, sed quia partes ita disponunt; „ quæsita autem titulo oneroso non reddi „ debent, quia saltem ea, quæ titulo lucrativo possessa sunt, sub lege restitutionis continentur.

Quæ emptionibus, quæ dotibus tenentur] „ Si quis hostium civi domum suam vendiderit, vel filiam elocaverit, &c.

A D. §. XXII.

CUI *pace res conceditur, ei & fructus conceduntur*) „ Fructus sequuntur causam rei, ac sunt ejus accessio.

A tempore concessionis) Ex eo enim tempore demum jus recuperat in rem, adeoque & in ejus accessiones.

Non

Non retro) Excipere si vel pactione continetur ut omnia damna restituantur, vel pactione nihil de damnis dictum sit; tunc etiam fructus retro restitui debent, quia ratione damnorum, quo etiam pertinent fructus erepti, lis manet.

Simul etiam tributa, quæ pro exactis annis debebantur] „ Adeoque quæ Augusto „ jam quæsita erant jure rei. *Vid. Appian.* „ *bell. civ. l. 5.*

Additio.

„ Plenius hanc rem explicavit B. Parens „ in *disp. de postlim. Sect. 6. §. 11. & 12.*

A D §. XXIII.

NOMINA *regionum accipienda ex usu præsentis temporis*] „ De ejus enim temporis „ voluntate quæritur; adeoque verba su„ menda sunt juxta significationem tempore „ dispositionis usitatam. Unde deciditur „ prætensio Regis Galliæ in regnum Austra„ siæ; de qua vide Jus publ. nostrum *c.* „ *5. §. 19. seq.* Ita Capitanatum ducatum, „ divisa ex pacto cum Hispanis Neapoli, „ antiqua appellatione petierunt Galli. *Vid.* „ *Hennig. in not. b.* Sed bello pulsi totum „ regnum amisere; quod bellum describunt „ Paulus Jovius, Cominæus, &c.

Non tam vulgi, quam peritorum) „ De „ hac interpretandi regula late egimus „ *supra l. 2. c. 16. §. 3.*

A D. §. XXIV.

HABENT *& illa regulæ, &c.*) „ Scilicet, regulæ interpretationum.

Quoties relatio fit ad pactum antecedens, aut vetus) „ In novioribus pacis tracta„ tibus, pacta præcedentia fundamenti „ loco poni solent.

Toties repetitas censeri qualitates, aut conditiones priore pacto expressas) „ Hoc est, „ quod ajunt, relatum esse in suo referen„ te cum omnibus suis qualitatibus. *Vid.* „ *Barbos. loc. comm. voce relatio art. 17.* „ At hoc non ex aliqua sequitur interpre„ tatione, sed ex dispositione expressa „ partium, quæ id, quod in relato con„ tinetur, valere voluerunt.

Si per alterum, quicum controversia est, stetit) „ Quia petere non potest imple„ mentum qui ipse impedivit quo minus „ impleatur. *Laut. Comp. p. 52.*

„ Quid si tertius impediat? Resp. tunc „ non habetur pro facto, sed tenetur is, „ qui non fecit, ad omne id, quod in„ terest. At hic agere contra eum po„ test, per quem stetit, ad damni inde „ dati reparationem.

A D §. XXV.

MORÆ *purgationum intra breve tempus admitti, verum non est*) „ Quia culpa com„ missa, adeoque semel jus natum est: „ nisi justa moræ causa sit; tunc enim cul„ pa cessat, adeoque & effectus moræ, „ *l. 22. l. 23. ff. Usur.*

Cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere) „ I. e. ad ea, quæ virtu„ tis, & perfectionis sunt.

Nec quid a quoque religio, aut pietas exposcat) „ Hoc enim ad Theologiam, & „ Ethicam pertinet.

Sed ad quid cogi possit) „ Scilicet ar„ mis.

Quod totum versatur in eo jure, quod externum diximus] „ I. e. quod impuni„ tatem inter homines concedit, conscien„ tiam autem tutam non reddit: quod „ alibi examinavimus.

A D §. XXVI.

UT *contra eam fiat interpretatio, qui conditiones elocutus est*) „ Immo hoc pœ„ nale est, adeoque non a natura: utpo„ te juxta quam injuria agit is, qui ex „ pactione obscura jus petit.

Quod esse solet potentioris) „ Omnis „ quæstio eo recidit, an dispositio certa „ sit: si enim obscura est, & partes in„ ter se non conveniunt, nihil exinde pe„ ti potest, sive potentior, sive inferior „ formulam dictaverit, aut conceperit.

Ait Hannibal] „ Apud *Liv. l. 30. c.* „ *30.* at non loquitur de conditionibus „ obscuris.

Habet enim quod sibi imputat) „ Hæc „ ratio mere pœnalis est, adeoque juris ci„ vilis. Vid. *l. 39. ff. de pact. l. 21. 32.* 33.

„ 33. *ff. Cont. Emt.* Conf. fupra *l.* 2. *c.* „ 16. §. *f.*

In fuo jure accipere potuit in partem fibi utiliorem) „ Immo jure naturæ eadem ratione dici poffet, fibi imputare debere, „ quod cum elocutio plures fenfus reciperet, verum fenfum ab altero percontatus non fuerit.

Unde alienum non eft) „ Immo hoc effatum plane huc non pertinet.

Ejus, quod debetur, menfura eft) „ I. e. „ talis amicitia non æftimatur ex animo, „ & intentione, fed ex utilitate, quæ in „ accipientem redundat.

AD §. XXVII.

IN quæftione, *quando pax rupta cenfeatur?* Auctor recte diftinguit, an pax rupta, an vero nova belli caufa data fit. *Illo* cafu enim lis prior revivifcit, quia pax, per quam fopita erat, impleta non eft: *hoc* cafu manet prior pax, & ex nova injuria agitur. Ita inter Lufitanos, & Hifpanos, bellum fuit de regno Lufitaniæ, quo fopito lis nova de navigatione orta eft, in qua non amplius quæftio erat de regno Lufitaniæ? nam cum rege Lufitaniæ qua tali agebatur, adeoque prior pax falva manebat. Ita inter Perfeum, & Romanos, inter quos fœdus erat *ne Perfeus focios Populi Romani bello inquietaret*, quæfitum eft, an contra hoc fœdus egerit Perfeus eo, quod Abrypolim toto regno expuliffet: & merito id negatur, quia Perfeus fe vi defendebat contra invadentem.

Effectus infignis hic eft, quod *priori* cafu reparatio prioris injuriæ exigatur, omnisque damni dati priori bello: *pofteriori* cafu autem fatisfactio faltem æftimatur ex quantitate damni ex nova caufa dati.

Quær. An pace ab uno rupta alter quoque rumpere poffit? Negatur; fed læfus bello alterum adigere debet ut impleat. Adeoque hic bellum gerit non animo violandi priorem pacem, fed ut reparetur injuria ipfi violatione pacis illata.

Additio.

„ Grotius prolixe admodum tractat quæftionem, quando pax rupta cenfeatur? „ Rumpi enim pacem triplici modo, ait: „ 1. fi pacifcens aliquid facit contra id, „ quod omni paci ineft: 2. fi quid fit contra id, quod in pace dictum eft: aut 3. „ contra id, quod ex pacis cuiusque natura ineft, *l.* 3. *c.* 20. §. 27.

„ Ad *Primum* modum refert, 1. fi absque nova belli caufa vis infertur vel ab „ ipfo pacifcente; vel a Sociis, fi ita pace „ inter partes conventum eft, ut ex facto „ Sociorum quoque teneatur; vel a fubditis, fi vel juffu publico vim inferunt, „ vel civitas approbat, *d. c.* 20. §. 28. non „ fi fubditi injuffu publico aliis militant, „ *d. c.* 20. §. 29. 2. Si absque nova belli „ caufa vis infertur non tantum toti corpori, fed & fingulis fubditis, nec civitas „ reparare injuriam velit, modo lædentes „ non fint prædones, in quos judicium ceffat, quin & fociis pace comprehenfis, „ *d. c.* 20. §. 30; nam fi non comprehenfi funt, affiftere eis licere, ait, fed ruptam pacem non cenferi, *d. c.* 20. §. 33.

„ Ad *fecundum* modum refert non tantum fi pacifcens, faciendo id, quod pace promiffum eft, violat, fed & fi omittendo, *d. c.* 10. §. 34. etiamfi minimum „ pacis caput violetur, *d. c.* 20. §. 35. adeo ut nec moræ purgatio intra breve „ tempus admittatur, *d. c.* 20. §. 36. Ubi „ Grotius monet, ne faciles fimus ad refiliendum ex levi caufa a pace, *d. c.* 20. „ § 35. & §. 36.

„ Cæterum, Auctor ait 1. non ruptam „ videri pacem fi pœna adjecta eft in cafum violationis, & illa folvatur, *d. c.* „ 20. §. 36: nec 2. fi res perierit, vel „ præftatio fit impoffibilis; at tunc teneri „ pacifcentem ad id, quod intereft, *d. c.* „ 20. §. 37. Denique, & 3. ait, læfum „ fervare pacem poffe etfi claufula adjecta „ fit ut rupta pax fit fi violetur, *d. c.* 20. „ §. 38.

„ Ad *Tertium* modum refert fi aliquid „ fit, quod fpecialis pacis natura repudiat, „ *d. c.* 20. §. 39. uti fi pacifcens quid contra amicitiæ officia facit, fi nimirum pax „ fub lege amicitiæ inita eft, *d. c.* 20. §. „ 40. Quo refert omnes injurias non armatas, & quæ contumeliæ nomine veniunt, *d. c.* 20. §. 40. *n.* 1: uti 1. „ minas atroces, 2. exftructiones arcium „ in finibus, quæ non tuendi, fed nocendi caufa fiunt, 3. infolitam copiarum „ confcriptionem, modo jufta indicia fint, „ contra pacifcentem parari, *d. c.* 20. §. „ 40. *n.* 3.

„ Addit, non temere interpretandam effe hanc

„ hanc calumniam, *d. c.* 20. §. 40. *nu.* 1. „ atque hinc pro violatione amicitiæ non „ habenda esse 1. si personæ conjunctæ, „ aut subditæ ipsi, quicum pax inita est, „ injuria infertur; uti si stuptum, vel adul- „ terium cum ea committitur, *d. c.* 20. §. „ 40. *nu.* 2. 2. si quis subditos alterius „ recipiat, *d. c.* 20. §. 41. *n.* 1. nec 3. „ si perfugium exsulibus dat, *d. c.* 20. §. „ 41. *n.* 1. in quos tamen si pœnæ rei sunt „ judicium dandum esse, ait *d. c.* 20. §. 41. „ *n.* 2. Excipit autem casum, ubi pars ci- „ vitatis, vel is, qui sacramento adstrictus „ est, vel servus recipitur, hoc enim abs- „ que injuria fieri non posse, ait *d. c.* 20. „ §. 41. n. 2.

„ Equidem *duobus prioribus* modis pacem „ rumpi, certum est: at quod ad *tertium* „ modum attinet, is dubio non caret. Sa- „ ne officia amicitiæ nihil aliud sunt, „ quam officia charitatis, ex qua alteri jus „ non oriri, adeoque nec præstandi neces- „ sitatem sequi, ipse docuit. *Vid. Diss. pro-* „ *œm.* 11. §. 9. & 10. Sed & negamus, „ actus illos, quos Auctor ad officia ami- „ citiæ refert, eo pertinere; minas enim „ atroces evomere, arces exstruere nocendi „ causa, exercitum conscribere contra vi- „ cinum, &c. violationem juris inferunt, „ & totidem sunt injuriæ, ad quarum repa- „ rationem agere possumus. Denique ne- „ gamus, per has injurias pacem priorem „ rumpi; nam novæ hæ sunt injuriæ, quæ „ novam bello causam dant: nisi asserere „ velimus, pacem priorem omni nova in- „ juria, novaque belli causa rumpi. Quod „ ipse Grotius tamen negat §. 27. & 28. „ Cæterum, alibi probavimus, pace ab uno „ rupta, alteri quoque jus esse inde rece- „ dendi. Conf. *supra c.* 19. §. 14.

Quando pax rupta censeatur) „ *Vide* „ *Burgers. Obs.* 86. *cent.* 1.

Παρασπένδημα) „ A παρασπονδέω, fœ- „ dus frango, ex παρὰ contra, & σπονδαὶ „ fœdera.

Non enim idem est, novam belli causam præbere) „ Tunc enim salva manet prior „ pax, neque pristina injuria resuscitatur, „ neque ejus reparatio petitur.

Et pacem rumpere] „ Tunc enim prior „ causa reviviscit, & ex ea reparatio pe- „ titur.

Tum ad committendam pœnam a peccan-te) „ Quia gravior est injuria, quæ cum „ perfidia, i. e. violatione pacis, conjun- „ cta est.

Tum ad liberandam in ceteris fidem) „ Nam si alter rumpit pacem in quibus- „ dam articulis, nec ego fidem in cæteris „ adimplere teneor. Vide supra *l.* 3. *c.* „ 19. § 14.

Aut faciendo contra id, quod omni paci inest) „ *Vid.* §. 28. *usque ad* §. 34.

Aut contra id, quod in pace dictum est) „ *Vid.* §. 34. *usque ad* §. 39.

Aut contra id, quod ex pacis cujusque natura) „ *Vid.* §. 39. 40. & 41.

AD §. XXVIII.

QUOD *omni paci inest*) „ Etsi forte id „ verbis expressum non sit.

Si vis bellica inferatur, nimirum, ubi nulla nova subest causa) „ Vix est ut pace „ facta quis vim alteri inferat, non alle- „ gata nova causa.

Satius est, injustitiam sine perfidia admissam credi) „ Si quis novam infert inju- „ riam, nihil agit contra capita pace deci- „ sa, adeoque perfidiam non committit; „ pax salva manet ratione prioris causæ: „ sed nova injuria est, novaque injuriæ „ causa.

Hoc posito) „ Immo ex hoc posito non- „ dum sequitur decisio quæstionis, *quando* „ *pax rupta censeatur*; sed semper curate „ dignoscendum est, an contra pacis arti- „ culos aliquid fiat, an ex nova causa vis „ inferatur.

A quibus) „ V. g. an etiam a sociis „ illata vis rumpat pacem. *Vid.* §. *seq.*

Et quibus („ V. g. an rupta pax censea- „ tur si vis non toti civitati, sed quibus- „ dam subditis infertur, vel sociis, &c. „ *Vid.* §. 32. *seq.*

AD §. XXIX.

QUÆRITUR, an pactiones rumpantur si socius meus, vel subditi mei, aliquid articulis pacis contrarium agunt? Negatur: non enim tenetur socius ex facto, & injuria *socii*. Sane, imputari ei nulla ratione potest quod socius belli prioris facit: neque potest id comprehendi in fœdere, quia quisque tantum disponit de suo jure, & facto, non de alieno, quod in ejus po-

testate non est. Unde absurdum esset, ideo, quod Galli pacem Osnabrugensem toties fregerunt, Suecis, qui tunc belli socii erant, bellum inferre. Sed & contrahens non tenetur ex injuria *subditorum*, quia cum subditis non est contractum: neque ex eorum facto respublica obligatur quamdiu factum illud non approbat.

Bretislaus Bohemiæ rex, cum Poloni invasissent fines suos, bellum meditabatur, quia consensu Regis Casimiri, vel dissimulatione saltem factum fuisse, suspicio erat. At saniores consilium dabant, interrogandum prius esse Casimirum, num publico consilio subditi id fecerint, quo negato Rex prædones furca suspendit. *Dubrav. Hist. Bohem. l.* 7. Exc. 1. si socii ejus, qui ol m hostis erat, imperium receperunt, & fidem pro sociis interposuerunt: 2. si subditi sociorum publico consilio hosti nostro militant; tunc enim hostes sunt, quia causam, & partes ejus defendunt. Hinc cum Tusculani faterentur, publico consilio se militasse Volscis contra Romanos, Camillus inde concludebat, Tusculanos a societate desciviste. *Liv. l. 6. c.* 25. & Hetnicis captos in Volscorum bello repetentibus, ut suis legibus in eos animadverterent, negatum id fuit, *Liv. l. 6. c. 17. in fin.* quia publica ope Volscos adjuverant, *d. l. 6. c. 13. in fin.* Conf. *Auth.* §. 31. 3. Si paciscens subditos contra pacis articulos agentes vel non impediverit, cum potuerit, vel punire eos noluerit; tunc enim ipsius contrahentis injuria est.

Qui socii fuerunt] „ Eorum, scilicet, „ quibus cum pacem fecimus.

Si quid tale faciant) „ Quo pax rum- „ pitur, quæ cum socio eorum contracta „ fuit.

Nec nego ita conveniri posse) „ Ut scili- „ cet pax rupta censeatur, etiamsi socii „ paciscentis aliquid contrarium paci sta- „ tuerint.

Non proprie ut ex alieno facto) „ Adeo, „ que tenetur paciscens non ex delicto, „ sed ex pacto; eodem modo uti fidejus- „ sor, qui pro delinquente cautionem in- „ terposuit: aliter enim pacem non iniit „ is, qui addidit talem legem, & securi- „ tatem non tantum contra paciscentem, „ sed & contra ejus socios sibi parare vo- „ luit; atque id utrinque placitum est.

Partim potestativa) „ Quatenus ab „ ipsius promittentis arbitrio pendet:

Partim casuali] „ Quatenus pendet ab „ arbitrio tertii, socii, &c.

Hoc modo facta pax, &c. credi non debet) „ Id dependet a voluntate, & dispo- „ sitione partium, de qua plene constare „ debet.

Est enim enorme, & communi pacem facientium voto non convenit] „ Si de vo- „ luntate constat, semper tenetur pro- „ mittens: si id dubium sit, nihil actum „ est, quia deficit voluntas.

Qui vim intulerunt] „ Contra pacis le- „ ges.

Aliis non adjuvantibus) „ I. e. non „ assistentibus iis, qui in præcedenti bel- „ lo socii fuere: hæc enim societas desiit „ pace inita.

Et in eos bellandi jus erit, non in alios] „ Illi enim soli injuriam faciunt.

AD §. XXX.

SUBDITI *per vim armatam faciunt sine jussu publico*) „ Dictum est, „ principem ex facto subditorum priva- „ to, quo prior pax violatur, non tene- „ ri: at si requisitus prædones non pu- „ nit, tenetur omnino ex rupta pace, „ quia factum subditorum probat. Conf. „ *l. 2. cap. 15. §. 16. n. 4. & infr. c.* „ 21. §. 13.

Publice probatum dici potest) „ Ita ut „ ipse populus, vel princeps pacem ru- „ pisse videatur.

Scientiam, puniendi potentiam, & neglectum) „ Requiritur igitur, 1. ut Populus „ sciat subditum vim inferre; 2. ut possit „ eam inhibere; & 3. cum inhibere ne- „ quit, ut eum vel dedere, vel punire „ detrectet.

Potentia præsumitur] „ Quia legitimi „ imperii pars est, cogere subditos delin- „ quentes.

Nisi defectio appareat) „ Nisi mani- „ festa seditione subditi se Principi oppo- „ nant.

Et talis neglectus) „ Puniendi reos.

Si subditi sui contra Romanos armati procedant] „ Agrippa dehortabatur Judæos, „ ne bellum cum Romanis inchoarent; ob „ oculos eis ponit resistendi impotentiam, „ nec auxilium sperandum esse ab Adiabe- nis:

„ nis: Parthorum enim regem id non per-
„ missurum, sed potius arbitraturum, fœ-
„ dus, quod cum Romanis initum erat,
„ esse temeratum, si quis de his, qui sub-
„ jecti sunt ejus imperio, adversum Roma-
„ nos in bellum procederet. Addit Auctor,
„ hoc intelligendum esse si Rex potuit im-
„ pedire, & debuit.

A D §. XXXI.

NON *per se arma moveant*) „ Incur-
„ sus faciendo in fœderatorum terras.

Sed aliis bellum gerentibus militem) „ Si-
„ ve mercede conducti, sive gratis.

Rhodiensium) „ Qui utut citra decretum,
„ popularibus suis permisere ut Macedoniæ
„ regem contra Romanos adjutarent.

Et verius est ut id quoque permittendum non sit) „ Immo subditis operam suam
„ aliis locare, licitum est.

Actum aliud] „ Id est, permissum esse
„ genti, cum qua pax initur, ut aliis
„ militent.

Et omni præda prædam sumere) „ Quia
„ utrique bellantium partim militabant,
„ ab utraque præda partem sumebant.

Voluntarii) „ Aliud igitur obtinet si pu-
„ blico decreto aliis militent; tunc enim
„ augentur hostium vires facto ejus, qui
„ pacem nobiscum iniit: adeoque is hostis
„ fit, & reparationi juris nostri resistit.
„ Exempla vidimus *supra* §. 29. Equidem
„ Helvetos hodieque promiscue legiones
„ suas aliis locare solere, constat; quin
„ utrique bellantium auxilia ejusmodi mit-
„ tere solent: quod speciali dissertatione de-
„ fendit Bocharus. *Vid. Biblioth. Germ.*

A D §. XXXII.

1 RURSUM) Hactenus vidimus, quando pax rupta videatur si socii, vel subditi nostri vim inferunt aliis. Jam quæritur, quando rupta censeatur, si subditis, vel sociis nostris ab aliis vis infertur.

Si toti corpori) „ Uti si toti civitati vis infertur.

Sed & si subditis) Si subditi nostri ab eis, cum quibus pax nobis est, læduntur, & satisfactio negatur, bellum est ex nova causa; nisi contra pacis articulos lædantur: tunc pristinum bellum redintegratur.

Sine nova causa) „ Id est, ex tali cau-
„ sa, quæ per pacem sopita est. Nam si
„ nova est injuria, non rumpitur pax.

Ut omnes subditi tuti sint, pax initur)
„ Hoc verum est; sed saltem ut tuti sint
„ contra injurias illo bello sopitas: si vero
„ nova infertur injuria, ex causa, de qua
„ priori bello quæsitum non fuit, pax prior
„ non rumpitur.

Civitatis pro toto, & pro partibus) „ Id
„ est, non tantum pro toto corpore, sed
„ & pro singulis civibus.

Immo etsi nova causa subsit, per pacem licebit se, suaque defendere) „ Id est,
„ pax prior non obstat, quo minus no-
„ vas injurias repellere armis quoque pos-
„ simus.

Naturale enim hoc) „ Jure necessariæ
„ defensionis.

Ideo abdicatum inter pares, non facile est ut credatur) „ Facultas se defendendi
„ contra novam injuriam non sequitur ex
„ illa conjectura; sed quia priori pace de
„ injuriis futuris non est transactum.

Ulcisci autem, aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam judicium erit negatum) „ Tunc enim termini necessa-
„ riæ defensionis adsunt. Conf. *lib. 2. c.*
„ 21. §. 3. 4. 5. 6. 7. & *c.* 25. §. 1. 2. 3.
„ Sane, judicio negato injuria est ipsius
„ civitatis, quæ vel punire subditos, vel
„ eos dedere non vult.

Hæc enim rei moram fert] „ Nondum
„ enim constat, an civitas approbet inju-
„ riam; adeoque tempus requiritur ad ex-
„ plorandam civitatis mentem.

Illa non fert] „ Scilicet, defensio con-
„ tra repentinam vim, aut aggressionem.
„ *Gron. h.* Frustra enim is, cui actu vis
„ infertur, provocaret ad judicium.

Id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus) „ Rectores enim non 2
„ deliquerunt, sed subditi; adeoque ex
„ propria culpa conveniri nequeunt.

Et in eos judicium populari non possit)
„ Si forte sese ejus potestati subtraxerunt.
„ *Vid.* §. 30.

Qui piraticam exercent] „ Adeoque nec
„ vera gens sunt, nec alterius imperio
„ parent.

Recuperare licebit tanquam a deditis)
„ Immo tota ratio deditionis hic cessat: sed
„ jure necessariæ defensionis ubique contra
eos

„ eos ad reparationem injuriæ agere, ac pœnas ab eis sumere possumus.

Alios innocentes eo nomine armis impetere) „ Injuria omnino esset, si Princeps ob subditorum latrocinia, quæ impedire nequit, bello peteretur: nulla enim ejus est culpa.

AD §. XXXIII.

1 SED *his demum, qui in pace comprehensi sunt*] „ Etsi ipsis ignorantibus pace comprehendantur; quia uti sociorum causam defendere possumus armis, ita & pactis. Atqui aliis pacisci non possumus. Resp. verum hoc est ad eum effectum, ne tertio inde actio detur: at paciscens jus habet agendi ex pacto, ne alius lædatur. Si igitur tertius ille contra pactum læditur, ei assistere, & lædentem ad implendum promissum adigere possumus; hactenus enim jus nostrum est ex pacto.

Saguntinam controversiam) „ Ubi quæsitum fuit, an futuri socii etiam fœdere comprehendantur.

Idem tamen statuendum erit) „ Nimitum, rumpi pacem si vis Sociis inferatur.

Postquam satis constat, eos socios pacem ratam habuisse) „ Immo id opus non est, si socius ille saltem fuit instrumentum alterius, ad quem causa pertinet; hac enim decisa omnis lis etiam intuitu instrumenti cessat.

Hostium loco sunt) „ Diximus, id verum non esse de sociis, qui alterius causæ saltem accedunt, horum enim ratihabitio necessaria non est, sed causa principali composita hostes esse desinunt. At si socii belli non sunt instrumentum causæ principali, sed propriam injuriam vindicant, verum est, pacem cum altero sociorum factam non pertinere ad alterum socium, nisi cum hoc quoque pax inita sit. Hic igitur hostis manet.

2 *Aliorum sociorum*) „ Qui pace comprehensi non sunt.

Ut & cognatorum, & affinium) „ Qui causam familiæ jure defendere possunt.

Qui nec subditi sunt) „ Si enim subditi sunt, pace omnino, uti omnes alii subditi, comprehenduntur.

Separata causa est] „ Id est, non comprehenduntur pace; quod modo refutavimus. *Vid. ad rubr. n. 1. penult.*

Nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest) „ Contrarium modo demonstravimus.

Suscipi non posse) „ Immo potest, & debet; pax enim rumpitur intuitu causæ principalis, si ejus instrumentum læditur propter veterem causam.

Sed id bellum erit ex nova causa) „ Immo vetus causa redintegratur, rupta scil. pace, qua socius comprehenditur ipso jure.

AD §. XXXIV.

FACIENDO *contra id, quod in pace dictum est*) „ Nam de eo fidem dedit, quam violat si pactis non stet.

Comprehenditur & non facere) „ Scilicet aliquid omittit, quod ex dispositione pacis facere debuit.

Et cum) „ Id est, si non facit eo tempore, quo debuit facere.

AD §. XXXV.

QUÆRITUR, an uno pacis articulo rupto pax tota rupta videatur? Resp. distinguendum esse inter articulos diversos, & connexos. Si pacis capita inter se plane sunt *diversa*, separatamque & litem, & causam contineant, uno violato alterum non violatur, quia contrarium est, unum esse violatum, & tamen utrumque; & quia separata utrinque est obligatio, cujusque propria quoque violatio est: & tot sunt paces, quot pacta, tot pacta, quot res, etsi in iisdem tabulis. Eodem modo uti is, qui in eodem instrumento 100. promittit, & domum vendit, si domum tradit, & non 100. violat quidem stipulationem, at non contractum venditionis. Hinc etsi Rex Galliæ pacem Osnabrugensem in articulo cessæ Gallis Alsatiæ violaverit, tamen pax illa in cæteris capitibus duravit.

At si capita pacis inter se sunt *connexa*, uno rupto reliqua quoque rupta censentur. De quo plenius egimus *l. 3. c. 19. §. 14. & supra* §. 27. Conf. *l. 2. c. 15. §. 15.*

Additio.

„ Si quis articulum pacis violat, verius est, ab alterius arbitrio dependere, *an* ipse quoque a pace recedere, & priorem causam resuscitare velit (tunc enim mutuo

„ tuo consensu a pace receditur, & res ad „ pristinam redit causam]; *an* vero servare „ pacem, & violantem armis ad implendum cogere velit: tunc enim pax saltem „ quoad illum articulum rupta censetur. „ *Vid. Diss. proœm.* IX. §. 125. *& Diss.* XII. „ Conf. *aict. loc.*

Neque admittam hic discrimen) „ Recte „ ait Auctor, opinionem quorundam, quasi „ ob gravem transgressionem pax rumpatur, „ non ob leviorem, rejiciendam esse: quia „ pax rumpitur quoties fides ea data violatur, etsi in re minima.

Satis enim magna) „ Veram rationem „ jam exposui.

Bonitas tamen maxime Christiana) „ Hoc „ ad virtutem pertinet, non ad jus naturæ.

Quem pœnitet peccasse) „ Add. *Liv. l.* „ 28. *c.* 29. In genere de remissione pœnæ „ ex capite pœnitentiæ actum est supra.

Aut ut arbitri prius adeantur] „ His „ enim casibus salva manet pax ex pacto: „ at id res arbitrii est. De arbitris in genere egimus *supra*.

AD §. XXXVI.

SED *quod negotii natura hoc, quod dixi, potius requirat*]„ Auctor putat, pœna „ paci adjecta sufficere si pœna solvatur; „ neque tunc pacem rumpi. Ar verius est, „ hoc pacto electionem concessam videri ei, „ cui injuria facta est, ut possit vel ad implendum agere, vel ad pœnam: alter igitur non liberabitur offerendo pœnam. „ *Vid. Disput. B. Par. de electione rei conventi.*

Neque enim tenebatur nisi sub conditione) „ Scilicet, *si alter prior præstiterit*. Vera „ ratio est, quod mutuo consensu tunc recessisse videantur, *d. c.* 19. §. 14.

AD §. XXXVII.

PUTA *si res perierit*) „ Quæ scilicet „ ex pacis dispositione dari debet.

Aut ablata sit) „ A furibus, prædonibus, &c.

Aut factum redditum sit aliquo eventu impossibile] „ Uti si promissis auxilia, quibus ipse indiget. *L.* 2. *c.* 16. §. 27. *nu.* 1.

Pax quidem rupta non censebitur]„ Nam „ quod non impleatur, non ejus est factum, „ sed casus, quem nemo præstat. Si autem „ culpa ejus accedit, inde tenetur.

Optabit) „ Id est eligit.

An expectare malit si qua spes est) Quod „ locum habet si impedimentum est temporarium.

„ Sensus hujus §. est, quod is, per quem „ non stat quo minus pactum impleatur, „ non rumpat pacem: quod verum omnino est.

AD §. XXXVIII.

ETIAM *post læsam fidem integrum est innocenti pacem servare*] „ Ille enim jus „ suum ex pace non perdidit ullo facto: „ nec alter obligationem sua perfidia tollere potest.

Scipio] „ Atque ideo Indorum rex „ laudatur a Jarcha. *Vide supra l.* 2. *c.* 19. §. 19. *n.* 4.

Quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit) „ Nemo violando pactum jus alii ex eodem pacto quæsitum „ auferre potest.

Adjectum id censeri debet in commodum innocentis) „ Ita ut hujus sit optio, an „ recedere, an vero ad implementum „ agere velit: quod omnino verum est; „ quia alias obligatio in arbitrium partium conferretur, quod cum natura „ obligationis pugnat.

AD §. XXXIX.

QUOD *specialis pacis natura repudiat*) „ Uti si aliquid contrarium amicitiæ, „ quæ omni paci inest, fiat; de quo jam „ plenius.

AD §. XL.

SIC *quæ contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quæ sub amicitiæ lege contracta est*) „ Valde disputatur, quid Jurisconsulti Romani per *Fœdus amicitiæ* intellexerint. Grotius per tale fœdus intelligit 1

pactum

„ *pactum, quo bello pace composito partes*
„ *paciscentes sibi mutua amicitiæ officia in-*
„ *vicem promittunt*, *b.* §. 40. Adeoque
„ quo illi, qui hostes fuere, conveniunt
„ ut tuti essent publico nomine qui ab his
„ ad illos venissent, ut tunc captivitate sub-
„ lata cessaret & postliminium. *Grot. l.* 3.
„ *c.* 9. §. 18. *n.* 3. Eoque refert senten-
„ tiam Proculi in *l.* 7. *pr. captiv.*
Huic autem *fœderi amicitiæ* opponit *Fœ-*
„ *dus sine amicitia*. Quando nimirum fœ-
„ dus belli duntaxat publici componendi,
„ aut cavendi causa initur, non facta men-
„ tione amicitiæ. Tale enim fœdus nec
„ captivitati in posterum, nec postliminio
„ obstare, putat. Atque huc refert effatum
„ Pomponii, *l.* 5. §. 2. *ff. Eod.* Add. *Grot.*
„ *d. c.* 9. §. 18. *n.* 3.
Atque hinc ita argumentatur: *cum enim*
„ *dixit Fœdus amicitiæ causa, ostendit, &*
„ *alia posse esse fœdera, quibus amicitiæ jus*
„ *non insit*.
„ At in commentario ad *d. c.* 9. §. 18.
„ notavimus, 1. nunquam talem gentem
„ exstitisse, quæ pace facta prædandi licen-
„ tiam admiserit. Sane, 2. omne pactum,
„ quo bellum componitur, amicitiam com-
„ prehendit; & disceptatio per vim tolli-
„ tur. Adeoque 3. cum ratione pugnat as-
„ sertio, *jus prædandi post fœdus, quo bel-*
„ *lum componitur, salvum esse*. Diximus
„ 4 Pomponium in *d. l.* 7. *Fœdus amicitiæ*
„ non opponere *Fœderi sine amicitia* (tale
„ enim concipi nequit), sed *nudæ amici-*
„ *tiæ*. De qua differentia, ejusque effectu,
„ late egimus *d.* §. 18.
„ Sed & 5. admittendum non est, quod
„ Auctor ait, *fœdus amicitiæ causa initum*
„ *nil nisi officia amicitiæ comprehendere, &*
„ *iis neglectis rumpi fœdus, indeque justam*
„ *oriri belli causam*. Sane, leges amicitiæ
„ nulla certa regula continentur; adeoque
„ definitum non est, quænam sint officia
„ amicitiæ. Inter leges amicitiæ referri so-
„ let, idem velle, & idem nolle, subve-
„ nire amico indigenti, &c. Quis autem
„ dixerit, eum, quicum fœdus amicitiæ
„ contractum est, armis me cogere posse,
„ ut cum eo in eadem sim opinione; ut
„ necessitatibus ejus succurram, &c.
„ Alio igitur modo conciliari debent Pro-
„ culus & Pomponius. Res ita se habet.
„ Neuter horum Jurisconsultorum loquitur
„ de casu, ubi bellum præcessit, quod
„ pace finitum est per fœdus amicitiæ.

„ Pomponius enim diserte supponit ca-
„ sum, ubi bellum cum gente non est,
„ sed pax, adeoque ubi gens illa hostis
„ non est. Verba Pomponii hæc sunt; *In*
„ *Pace quoque postliminium datum est; nam*
„ *si cum gente aliqua neque amicitiam, ne-*
„ *que hospitium, neque fœdus amicitiæ cau-*
„ *sa factum habemus, hi hostes quidem non*
„ *sunt: quod autem ex nostro ad eos per-*
„ *venit, illorum fit; & liber homo noster,*
„ *ab eis captus, servus fit, & eorum. Idem-*
„ *que est si ab illis ad nos aliquid perve-*
„ *niat; hoc quoque igitur casu postliminium*
„ *datum est*. Apparet igitur, hic agi de gen-
„ te, cum qua nec amicitia, nec fœdus ami-
„ citiæ nobis intercedit: de populis qui ho-
„ stes non sunt, & cum quibus pax est;
„ adeoque ubi plane quæstio non est de
„ casu, *ubi partes bello composito fœdus con-*
„ *trahunt sine lege amicitiæ, &c.* quem
„ Grotius contra verba legis supponit.
„ Sed & apud Proculum nulla quæstio
„ est *de bello per pacem composito*; sed in
„ genere tradit, postliminium non esse cum
„ gente, cum qua amicitia nobis est, aut
„ fœdus amicitiæ, etsi nunqam antea bel-
„ lum cum eis fuerit; & rationem addit:
„ *Etenim quid inter nos, atque eos, postli-*
„ *minii opus est, cum & illi apud nos &*
„ *libertatem suam, & dominium rerum sua-*
„ *rum æque, ac apud se retineant, & ea-*
„ *dem apud eos nobis contingant. l.* 7. *pr.*
„ *captiv.* Frustra igitur Grotius supponit.
„ Proculum loqui de pacto, seu fœdere,
„ quo partes paciscentes mutua amicitiæ of-
„ ficia sibi promittunt. Nam 1. ne verbum
„ quidem de bello per fœdus amicitiæ com-
„ posito exstat. Sane, 2. omne fœdus, quo
„ bellum componitur, supponit amicitiam,
„ 3. Non omne fœdus, quod amicitiæ cau-
„ sa contrahitur, supponit præcedens bel-
„ lum; iniri enim tale fœdus intuitu com-
„ merciorum, securitatis mutuæ, &c. pot-
„ est. Optime Menippus a fœdere, quo
„ bellum componitur, distinguit, *cum qui*
„ *NB. hostes nunquam fuerunt, ad amici-*
„ *tiam sociali fœdere inter se jungendam*
„ *coeunt*, apud *Grot. l.* 2. *c.* 15. §. 4. sed
„ & 4. nec ex *fœdere amicitiæ, quo bellum*
„ *componitur*, necessario sequitur, officia
„ amicitiæ præstanda esse. Hinc si in fœ-
„ dere amicitiæ nihil de bello captis di-
„ ctum est, reversi etiam invito recipi
„ possunt; cujus rei rationem alibi expli-
„ cavimus.

„ Cæterum

„ Cæterum, dubia, quæ circa utram-
„ que legem moveri solent, resolvimus
„ supra *l. 3. c. 9. §. 18.*

Quod inter cæteros soliut amicitia officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est) „ Dixi, si nihil præter officia amicitiæ
„ præstandum esset, absque effectu fore pa-
„ ctam. Dixi, omne fœdus, quo bellum
„ componitur, amicitiæ causa iniri; neque
„ tamen ideo jus postliminii circa damna
„ bello data cessare, si de iis non transa-
„ ctum, id est speciatim in pace de illis
„ id dictum non est.

Et huc, &c. refero multa, quæ de injuriis non armatis, & contumelia, &c. disseri solent) „ Ex his ipsis exemplis ap-
„ paret, tunc demum fœdus amicitiæ cau-
„ sa initum rumpi, *si jus fœderati læditur.*
„ Non autem læditur si nuda officia ami-
„ citiæ negantur.

Non vero ad quamvis omnino pacem)
„ Qua scil. officia amicitiæ promissa non
„ sunt; adeoque ubi Auctor supponit, jus
„ capiendi res, & personas eorum, cum
„ quibus fœdus sine amicitia contractum
„ est, salvum esse, indeque & postlimi-
„ nium obtinere. At hæc nec juri naturæ,
„ nec juri Romano convenire, vidimus.

Est enim fœdus non amicitiæ causa, ut Pomponius non docet] „ *V. sup. lib. 2. c.*
„ *15. §. 5.* Diximus, 1. contradictionem
„ esse, fœdus cum hoste initum, & pace
„ bellum compositum esse; neque tamen
„ inter paciscentes esse *amicitiam*, id est,
„ manere jus prædandi. Diximus 2. Pom-
„ ponium *fœdus amicitiæ* non opponere *fœ-*
„ *deri sine amicitia* (tale enim fœdus non
„ datur) sed *amicitiæ sine fœdere*. Aliæ enim
„ sunt gentes *amicæ* saltem, aliæ gentes
„ *fœderatæ*. At utræque in eo conveniunt,
„ quod neutris prædare liceat, quia pax
„ cum iis est, nec hostes sunt, adeoque
„ postliminio opus non est. *Vid. supr. l. 3.*
„ *c. 9. §. 18.*

Id non neglectum, sed violatum putatur)
„ Loquitur Cicero de inimicis reconciliatis,
„ & quærit, an si quid post reditum in gra-
„ tiam commissum est, imprudentiæ, vel
„ perfidiæ assignari debeat; & recte ait,
„ *perfidiæ id assignari debere*: at alia quæ-
„ stio est, an rupta amicitia jus ei agendi
„ contra perfidum competat; quod nega-
„ mus nisi jus ejus læsum sit.

Detrahenda quantum fieri potest facto invidia) „ Quod explicat *Gron. h.* Sed
„ gratis hæc dicuntur. Rectius distingui-
„ mus, an jus alterius facto illo læsum sit,
„ an non. Priori solo casu fœdus amicitiæ
„ ruptum censetur, non casu posteriori;
„ & solo priori casu jus belli obtinet, non
„ posteriori. Nunquam autem jus alterius
„ læditur, si tantum officia amicitiæ dene-
„ gantur fœderato: quod ex sequentibus
„ exemplis magis illustrabitur.

Itaque personæ quamvis conjunctæ facta 2
injuria, ipsi, quicum pax inita est, facta non censebitur) „ Adeoque contra fœdus
„ amicitiæ peccatum non esse, neque illud
„ ruptum esse, videbitur: quod hactenus
„ verum est, quia cum conjunctis fœdus
„ initum non est.

Nisi aperte ad ipsius sugillationem facta sit), „ Nam ipsi fœderato tunc injuria in-
„ fertur: adeoque cum jus fœderati lædi-
„ tur, ipse reparationem injuriæ armis po-
„ stulare potest.

Quam naturalem equitatem in servis atrociter læsis sequuntur leges Romanæ] „ Ut
„ scil. læsio ad domini offensam pertineat,
„ si ad ejus sugillationem facta fuerit, *l.*
„ *15. §. 35. ff. injur. §. 3. Inst. Eod.*

Adulterium, aut stuprum libidini potius)
„ Immo hoc quoque casu rumpitur amici-
„ tia, & fœdus amicitiæ: at præterea jus
„ fœderati violatur, dum ejus thorum vio-
„ lat, vel familiæ stuprum infert. Hic igi-
„ tur jus belli obtinet, non quia fœdus
„ amicitiæ læsum est, id est, quia officia
„ amicitiæ violata sunt, sed quia jus alte-
„ rius læditur.

Et invasio rei alienæ novæ potius cupiditatis reum faciet, quam fidei læsæ) „ Adeo-
„ que jus belli in talem invasorem non ob-
„ tinet quia officia amicitiæ violavit, sed
„ quia jus fœderati læsit; & hæc violatio
„ est nova belli causa.

Atroces sane minæ cum amicitia pugnant) 3
„ Adeoque rumpi, putat, fœdus amicitiæ;
„ quia atrociter fœderato minari, pugnat
„ cum amicitiæ, & benevolentiæ regulis.
„ At nec ideo bellum obtinet, nisi jus fœ-
„ derati læsum sit; quod ex formula mina-
„ rum, & intentione minantis dijudicari
„ debet.

Nulla nova causa præcedente) „ Si nova
„ causa præcessit, minæ illæ non pugnant
„ cum amicitia, utpote quæ per novam
„ illam causam jam rupta fuit. At neque
„ ex nova illa causa, neque ex minis pro-

„ prterea fecutis belli jus obtinet, nifi jus „ alteris inde lædatur.

Huc referam arces in finibus ftructas, &c. nocendi caufa) „ Si de animo nocendi certo „ conftar, jus alterius læditur, adeoque „ ex hac injuria (non ob violatam amici- „ tiam) jus belli obtinet. Cæterum, ali- „ bi probavimus, cuique in fuo licere pro- „ pugnacula exftruere, nec animum inde „ nocendi præfumi.

Si juftis fatis indiciis appareat, &c. in eum, quicum pax facta eft, comparari) „ Sed de eo conftare debet per actus quof- „ dam externos. *Vid. fupra l. 2. c. 1. §. 5. n. 1. 2. & §. 17. l. 2. c. 13. §. 5. n. 1. l. 2. c. 2. §. 13. n. 4. l. 2. c. 22. §. 5.* At tunc di- „ cendum eft, jus belli obtinere non ob „ violatam amicitiæ legem, fed ob viola- „ tionem juris alieni.

A D §. XII.

1 NON *eft contra amicitiam*) „ Civis enim „ migrare volens fuo jure utitur; nec is, „ qui migrantem recipit, jus alterius vio- „ lat: adeoque alii non fit injuria.

Naturalis) „ Quia quifque de fuo jure „ domicilii difponere poteft. *Vid. fupra l. 2. c. 5. §. 24.*

Sed & favorabilis] „ Favor jure naturę „ nec jus dat, nec aufert.

Perfugium exulibus datum) „ De qua re „ late actum eft *l. 2. c. 21. §. 5. & 6.*

Nullum jus civitati) „ Nam qui in ex- „ filium mittitur in pœnam, jure civitatis „ privatur: quo ipfo non excluditur ab „ extraneis civitatibus, fi illæ recipere „ eum velint.

Commune jus hominum) „ Idem Per- „ feus dixit in notis Auctoris.

2 *Qui civitatis partem integrantem faciant*] „ I. e. qui partem civitatis conftituunt, ita „ ut civitas ipfa minuatur fi fecedat pars.

Recipere non licet] „ Pars illa populi, „ quæ migrare vult, non eft fui juris, „ fed dependet ab arbitrio totius civitatis: „ hoc jus auferri toti populo nequit; adeo- „ que deferere civitatem parti populi non „ licet.

Qui ex facramento) „ Qui jurarunt, „ fe nunquam alio migraturos.

Aut aliter] „ Qui operas fuas ad cer- „ tum tempus, vel in perpetuum locarunt.

Aut fervitutem debent („ Id eft, qui „ in pœnam fervi facti funt.

Qui belli forte fervi funt, idem introdu- ctum gentium jure) „ Immo id non de- „ mum ex gentium jure eft, fed ex ipfo „ jure naturæ: in fervum enim dominium „ jure belli quæfitum mihi eft, quod vi- „ cinus, recipiendo fervum, auferre mihi „ nequit.

Apud quofdam populos) „ Immo apud „ omnes; & foli excipiuntur Chriftiani, „ ac Mahumetanæ fectæ addicti. *Vide fupr. c. 7. §. 9.*

A D §. XLII.

AUCTOR hactenus egit de fide fum- „ marum poteftatum publica, qua finis „ bello imponitur, & quidem quatenus „ fpectantur principalia, quæ bellum fi- „ niunt actu fuo, nimirum, per pactio- „ nes. Hic agitur de eadem fide, qua fi- „ nis quidem bello imponitur, quatenus „ ibi fpectantur principalia ex confenfu „ ad aliud relata: ut fortes, prælii exi- „ tus, &c. *Vid. fupr. §. 1.*

SORTIS *aleæ fubjici belli exitus licite non femper poteft*) Quæritur, an belli cau- fa poffit forti, feu certamini fingulari com- mitti, aut arbitris? Ubi 1. notandum, neu- tram partem ad id teneri, quia funt actus liberæ voluntatis, adeoque iis omiffis pars poteft victoriam ultimam armis profequi. At 2. quæritur, an fua natura id licitum fit? Equidem exempla illuftria funt in Ro- mulo, qui Acronem Regem Cæninenfium vicit, omniaque fpolia Jovi Feretrio tulit, apud *Plut. in Romulo*. Alia exempla funt inter Manlium, & Gallium, *Liv. l. 7. c. 10.* inter M. Valerium Corvinum, & Gal- lum, *l. 7. c. 26.* inter Jubellium Taureum Campanum, & Claudium Afellum, *Liv. l. 23. c. 47.* inter T. Manlii filium. & Ge- minium Metium Latinum, *Liv. l. 8. c. 7.* inter Badium Campanum, & Q. Crifpinum Romanum, *Liv. l. 25. c. 18.* Comes Thu- ringiæ provocavit Henricum Leonem, quod Cæfari infidus fuiffet. Sunt autem e con- trario, qui rejecere duellum; uti Auguftus Antonii, Carolus V. Francifci, Metellus Sertorii, Antigonus Pyrrhi, Fabius An- nibalis provocationem.

Au-

Auctor, & Petr. Bellus *p.* 2. *tit.* 15. §. 1. negativam tuentur: homines enim 1. invitari ad delicta, Deumque tentari: 2. certos modos introductos esse a jure, & moribus, dandi regna, quos rex tollere nequeat: 3. præjudicium fieri successoribus: 4. interesse quoque subditorum, ne subjiciantur novo dominio.

Ego nihil injusti hic subesse, existimo, si ipse populus consentit: 1. quia licitum est, id permitere millenis, nedum paucis, & uni; quod enim permissum est multis, idem permittitur cuique eorum. Sane 2. cui licitum est quod plus est, ei & quod minus est, & cum longe minore damno, periculo, & sanguine: 3. quia prælium ipsum est sors, & belli alea, dubiusque eventus; illud igitur iisdem rationibus, & magis oppugnaretur, quo exempla in contrarium allegata refutantur.

At alia quæstio est, an solus rex decernere id possit? Quod merito negamus, quia totis viribus resistere, & rueri rempublicam non vero aleæ tam incertæ eam committere debet. Et cum ordinarium remedium sit bellum, non potest eo omisso singularem modum inducere.

Additio.

„ Sors in genere est, quoties incertus „ est eventus; ac de ejus natura late actum „ est *l.* 2. *c.* 23. §. 9. ubi simul demon- „ stravimus neminem teneri jus suum sorti „ committere. Sane, is, qui rejicit sor- „ tem suo jure utitur, & de suo jure dis- „ ponit. neque natura sequitur, ex solo „ jactu sortis jus huic, vel illi competere. „ Denique hæc species transactionis est, „ quæ non nisi ex utriusque consensu valet.

„ Unde constat, veram non esse senten- „ tiam Zigleri, qui putat, sortem rejici „ non posse, quia præstat rem sorti com- „ mittere, quam tot belli discrimina subi- „ re. Sane, jure naturæ Princeps omnia re- „ media adhibere debet ad tuendum jus ci- „ vitatis, non vero ea adhibet qui sorti „ rem committit. Ideo enim in civitatem „ coivere subditi, ut communibus armis „ juta eorum defendantur, non ut sorti „ res relinquatur.

Sed tum demum, quoties de re agitur, in quam plenum habemus dominium) „ Nam „ tunc pro lubitu de ea disponere, eam „ alienare, adeoque & sorti committere pos- „ sumus. Idem obtinet si *jus* aliquod no- „ strum est, v. g. jus pignoris, servitutis, „ vel aliud, quod ex obligatione personæ „ sequitur; id enim in nostro patrimonio „ est, adeoque pro lubitu de eo disponere „ possumus, etsi *res* ipsa non sit in domi- „ nio nostro. *Vid. Zigl. hic.*

Civitas) „ Ea enim lege coeunt familiæ „ in civitatem, ut communibus auxiliis de- „ fendantur.

Rex arctius obligatur, quam ut omittere possit, &c.) „ Princeps omni vi, & opera, „ tueri & civitatem, & jura singulorum te- „ netur; non ergo sorti committere jura „ hæc potest.

Si vera æstimatione qui injusto bello petitur, tanto sit inferior) „ Immo absque „ consensu populi res sorti nunquam com- „ mitti potest; de ejus enim jure agitur.

Hoc enim est ae malis minimum) „ Adeo- „ que juxta leges bonæ administrationis „ præferendum: at diximus, id non nisi „ accedente consensu populi fieri posse.

A D §. XLIII.

DE *præliis*) „ Quæ sunt species sortis, 1
„ eaque occasione hic tractantur.

Belli finiendi causa) „ Si enim gloriæ cau- „ sa, vel animandos milites id fiat, alia „ quæstio est, de qua mox.

Lacedæmonios, & Argivos) „ Alia exem- „ pla vide *supra l.* 2. *c.* 23. §. 10.

Si jus gentium externum tantum specta- 2
mus) „ Quod in bello solenni, id est pu- „ blico, & indicto, gentes introduxerunt.

Quin per id ipsum talia certamina sint licita) „ Tale jus gentium non dari, pas- „ sim probavimus: cæterum, certamina pro „ finiendo bello, approbante populo jure „ naturæ licita esse, vidimus §. precedenti.

Hostium enim cædem id jus indiscrete permittit] „ Immo ipsum naturæ jus indis- „ crete cædem hostium permittere, proba- „ vimus *supra l.* 3. *c.* 4. Si scilicet uterque „ se jure, alterum injuria agere, conten- „ dit.

Indiscrete) „ Id est, non habita ratione, „ an justa belli causa sit, an non; nec „ non an hostis lædatur ultra debiti, vel „ pœnæ modum: per rei naturam enim „ de justitia causæ constare nequit, cum „ neuter judicem habeat.

Si vera esset veterum Græcorum, Romano-

rum, & aliarum gentium opinio) ,, Immo nunquam hæc fuit opinio nec Græcorum, nec Romanorum, nec aliarum gentium: idque ipse Auctor observavit *supra l.* 2. *c.* 19. §. 5. Conf. ea, quæ diximus ad *l.* 2. *c.* 1. §. 3. 8. 9. & 12.

Jam & interna justitia talibus præliis non deesset) ,, Nec revera deest, quia vitam pro patria exponere, laudabile maxime est, & ipse Auctor fatetur *n. seq.*

Hanc sententiam rectæ rationi, ac Dei præceptis repugnare, &c.] ,, Sed & repugnare communi gentium consensui, vidimus *d. l.* 2. *c.* 19. §. 5. Neque enim Stoicorum, aut Gymnosophistarum paucissima exempla jus aliquod Gentium externum constituunt.

Aliquoties) ,, Præter loca jam allegata, vide *l.* 2. *c.* 17. §. 2. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 21. §. 11. *n.* 2. *l.* 3. *c.* 6. §. 6. *l.* 2. *c.* 24. §. 3. *n* 3. *l.* 3. *c.* 20. §. 53. *l.* 3. *c.* 11. §. 18. & *l.* 3. *c.* 4. §. 14.

In proximi charitatem peccare) ,, Id est, contra regulas perfectionis, & virtutis.

3: *Et in se, & in Deum peccare qui vitam, &c.*) ,, Immo positis terminis habilibus non peccat qui vitam prodigit pro patria.

Pro ea totis viribus) ,, Non ergo per certamina singularia. Contrarium probavimus supra.

Condicto certamine uti tanquam testimonio bonæ causæ, aut judicii divini instrumento, vanum est) ,, Immo totum bellum alea est; & prælia, quæ totis viribus committuntur, instrumenta sunt divini judicii. Cur igitur certamina singularia, quæ minori periculo, & sanguine expediuntur, non æque pro instrumentis judicii divini haberi debeant, rationem non percipio.

4 *Justum, ac pium potest reddere ex una tantum parte*) ,, Auctor jure naturæ, quod interdum vocat, certamina singularia licita regulariter non esse, dixit. Excipit casum si is, qui injustam causam fovet, superior est armis; tunc enim alterum, penes quem causæ justitia residet, offerre prælium jure posse, ait, quia est unicum, & necessarium defensionis medium. Sed frustra hæc dicuntur, quia de justitia causæ non constat. Utraque pars ait, se jure, alterum injuria agere; adeoque quælibet pars etiam juxta justitiam internam, si putet se justam habere causam, prælium offerre, vel acceptare potest.

Ut qui injustam causam fovet) ,, Immo si id dubium est, uti ex assertione partium semper est; satius est, bellum paucorum sanguine finire, quam gentis forte interitu: modo populus consentiat. *Vid.* §. 42.

Nihil enim ei imputandum est] ,, Sed nec ei aliquid imputandum est, qui consensu eorum, quorum interest, prælium paucorum præfert prælio gentis.

Sed & hoc verum est) ,, Adeoque Auctor putat, certamina ejusmodi permitti aliquando, non probari, indeque admitti saltem quoad effectum impunitatis: quod jam refutavimus.

Et improba fœnera) ,, Jure naturæ non dantur improba fœnera, ubi probavimus *l.* 2. *c.* 12. § 20. *n.* 3.

Et impudicitiam professæ mulieres) ,, Scortationem tolerari ad evitanda majora mala, testantur Roma, Anglia, Belgium, &c. sed non tamen ideo scorta sunt impunita, quia plurima privilegia aliis civibus communia iis auferuntur. *Conf. l.* 2. *c.* 20. §. 42. & *l* 3. *c.* 4. §. 2. *n.* 2.

Pati id posse populum] ,, Si duo ex ea- 5
dem familia de regno certant, certum est, populum de successione judicare non posse; adeoque nec ejus consensum requiri, si successores inter se armis decernere parati sunt. Populi enim non interest, quia imperium in eadem familia, in quam contulit, manet.

Idem & cum de bello finiendo agitur, dicendum erit] ,, Nimirum, ut ipsi reges de regno certantes inter se certamine singulari dimicent, *d. c.* 23. §. 10.

AD §. XLIV.

QUI *sic*) ,, Per sortem, seu monomachiam.

Sibi quidem jus, quod habent, adimere possunt) ,, Nam ita consentiunt, & disponunt.

Non & alteri, qui non habet, dare) ,, Id est, non victori acquiritur regnum, quia victus non habet jus dandi, seu alienandi regnum.

In illis quidem regnis, quæ in patrimonio non sunt) ,, Id est, quæ ex populi voluntate deferuntur. Aliud ergo Auctor obtinere, putat, in regnis patrimonialibus, quæ pleno jure regi quæsita sunt:

,, in.

„ in his enim regem & sibi jus adimere, „ & victori dare posse, ait. At sæpius di„ ctum est, intuitu regis non dari regnum „ patrimoniale.

Et populi, &c. consensum necesse est accedere) „ Quia de ejus jure agitur, nisi lis „ fit inter duos successores ejusdem fami„ liæ. *Vid. §. præc. ad n. 5. rubr. 1.*

Et si qui jam nati) „ Nondum enim na„ tis jus quæsitum non esse, putat; adeo„ que hos in ea saltem jura succedere, pu„ tat, quæ pater tempore nativitatis ha„ buit. Vide tamen *l. 2. c. 4. §. 10. n. 2.*

In feudis non liberis) „ Id est non fran„ cis. At idem est in feudis francis, quia „ fidelitas tamen juratur domino, cum „ qua pugnat alienatio, quæ tali pacto „ in eventum continetur. *B. Par. Hip. Jur. „ feud. Vit. §. 47.*

Etiam domini] „ Exemplo res clara fiet. „ Ponamus, Curlandiæ duces bello cum „ Suecis implicatos esse. Duces illi contro„ versiam in prælii exitum conjicere non „ poterunt, nisi 1. consensu populi, 2. „ agnatorum, qui spem succedendi habent. „ 3. Regis Poloniæ, qui dominus est dire„ ctus, & cui per eventualem alienationem „ jus quæsitum auferri nequit.

AD §. XLV.

IN *talibus præliis*) „ In quorum exitum „ litigantes controversiam conjiciunt.

Uter pro victore sit habendus) Duplici sensu quis victor dici potest, vel prælio, vel bello. Priori sensu sæpius dubia est victoria: at cum per prælium bellum non finiatur, quoad effectum juris nihil interest, uter pro victore sit habendus. Exempla, ubi uterque sibi victoriam arrogavit, exstant apud Auctorem. Ita cum Carolus Galliæ Rex ex Italia rediret, eique se Gonzaga Mantuæ dux opponeret, ancipiti prælio discessum: Gallus enim iter sibi aperuit, Dux vero impedimenta cepit; uterque igitur victoriam sibi asseruit. *Vid. Ant. cas. illustr. pag. 67.* Ita in prælio navali inter Belgas, & Suecos, apud Hafniam dubia fuit victoria: item inter Attalum, & Philippum, ubi Attalus fugata Philippi classe universi prælii gloriam obtinuit; sed cum ipsius Attali a suis separati navis capta esset, Philippus sibi tribuit victoriam. *Polyb. Hist. l. 16. c. 5.* In prælio Luzensi dubiam fuisse victoriam, ait *Brachel l. 4.* sed studio partis, cum Wallensteinius pulsus aufugerit.

Exempla de varia victoria vide apud *Liv. l. 5. c. 28. Thucyd. l. 1. p. 29. 30. 56. & 57. & l. 7. p. 412. Martial. Spect. 29. Thuan. l. 14. p. 295. & l. 1. pag. 2. Conf. Liv. l. 4. c. 39. Just. l. 6. c. 6. Alexand. Gen. l. 4. c. 7.* Tesm. h.

Si vero ipsa controversia in prælii exitum conjicitur, maximopere interest nosse, uter victor sit, & uter cesserit, i. e. uter bello vicerit.

Victi non possunt videri, nisi, &c.) „ Si„ gna ergo fracti animi adesse debent. „ Exempla allegavit Auctor supra §. 43.

Nam Argivi) „ Uterque sibi victoriam 2 „ vindicabat: Argivi quidem, quod suo„ rum plures superfuisse dicerent; Lace„ dæmonii vero, quod qui eorum super„ fuerant, fugissent, suus autem perstitisset, & hostium cæsos spoliasset. *He„ rod. l. 1. p. m. 25.*

Neque Corinthios) „ Historiam vide apud „ *Thucyd. l. 2. p. m. 22 & seq.*

Nihil minus, quam fugaverat) „ E con„ trario Attalus fugavit classem Philippi.

Valent ad docendam hostis fugam) „ Ad- 3 „ eoque vi pacti bello victus causam amit„ tit.

Qui loco cessit) „ Alter enim viribus „ hoc ipso est superior.

Manet eo loco, quo ante prælium fuit) „ Id est, ambigua. *Gron. h.* Inter Petrum „ Arragonium, & Carolum Andegavensem „ prælium indictum est cum certa manu. „ Hic venit, & discessit; ille post discessum comparuit. Papa arbitratus est, „ neutrum victorem esse, & repetendum „ esse prælium.

Aut ad bellum) „ Quia per singulare „ certamen res decisa non est.

Aut ad novas pactiones) „ Id est, no„ vum certamen decerni debet: uti Papa „ decidit in casu ante allegato.

AD §. XLVI.

DUO *esse genera*) „ Præterea aliud est „ genus arbitrorum, qui ad tenendam ami„ cabilem compositionem eliguntur; *l. 13. §. 2.*

„ §. *Rec. arb. ibique Goth.* at de quibus „ hic quæstio non est, quia non eliguntur „ ad finiendam litem

Unum ejusmodi ut sive æquum, sive iniquum, parere debeamus) „ Nam in ejus „ sententiam compromittunt partes, & declarant, se pro jure habituros quod pronuntiaverit, *l.* 27. §. 2. *l.* 76. *pro soc. arg.* „ *l.* 99. *pr. V. O.*

Cum ex compromisso ad arbitrum itum est) „ Adde, ea intentione *ut sententiam* „ *dicat l.* 13. §. 2. *l.* 1. *l.* 3. & *rubric. ff.* „ *de receptis*, *qui arbitrium recepere ut sententiam dicant*: adeoque ut arbiter electus sit *ad finiendas lites*, *d. c.* 1.

Alterum ejusmodi ut ad boni viri arbitrium redigi debeat) „ Doctores non satis „ indigitarunt differentiam horum arbitrorum a priori specie: quæ tamen clara, „ & maxime perspicua est ex exemplis a „ Jurisconsultis allegatis.

„ Jurisconsulti per *posterius* arbitrorum genus non intelligunt tales, qui electi sunt „ ut causam decidant, ut de jure pronuntient, ut sententiam dicant, vel ut lites „ finiant; sed tales, qui a partibus electi „ sunt ut opus definiant, ut in locatione „ operis *l.* 77. *ff. pro socio*, vel partes determinent, ut in societate, *l.* 76. *pro socio*, vel pretium, ut in emtione, *l. f.* „ C. *Contr emt.* vel mercedem, ut in conductione, *l.* 25. *pr. locat.* vel sufficientiam cautionis, *l.* 9. *ff. Qui satisd. cog.*

„ Hi igitur arbitri non judices sunt, sed „ æstimatores. Partes non promittunt, se „ pro jure habituros quod judicaverint; sed „ rogant eos, ut tanquam boni viri, *partes pretium*, vel *mercedem* definiant, &c. „ & sperant quoque, eos ut bonos viros „ arbitraturos esse, *l.* 30. *op. libert.*

„ Si facta definitione appareat, arbitrum „ non ut bonum virum definiisse, res reducitur ad arbitrium boni viri, id est ad „ judicem (bonus enim vir idem est, quod „ judex, *l.* 47. §. 2. *ff. fidejr. lib. l.* 137. §. „ 2. *ff. V. O. l.* 17. §. 5. *ff. injur.*) res defertur, qui æstimationem reducit ad æquitatem, *l.* 32. §. 1. *Reg. jur.* seu uti „ bonus vir judicare debuisset. *Vid. l.* 9. „ *ff. quo satisd.*

„ Et cum ejusmodi æstimatores plerumque constitui soleant in ipso contractu „ locationis, emtionis, societatis, &c. actione ex hoc ipso contractu, utpote bonæ fidei, iniquitatem æstimationis corrigendam esse, censuerunt Jurisconsulti Romani. Actio enim ex contractu bonæ fidei datur ad omne id, quod ex natura „ negotii æquum, & bonum est, *l.* 11. §. „ 1. *Act. emt.* §. *fin. Inst. Obl. quæ ex* „ *Conf. l.* 6. §. 5. *Emt. vend. l.* 31. *pr.* „ *depos. l.* 2. §. *f. Oblig. & Act.* §. 29. „ *Inst. de Action.*

Quam si æquum arbitratus fuerit) „ Adeoque res reducitur ad arbitrium boni „ viri, id est judicis, qui cognoscit, an æstimatio ita facta sit, uti a bono viro fieri debet; alias, corrigit inæqualitatem „ *l.* 76. *l.* 78. *l.* 79. *l.* 80. *pro socio.*

Ita verborum simplicitati per se spectatæ non convenit) „ Revera eadem ratio militat in arbitris, *qui inique æstimant*, ac „ in illis, *qui inique decidunt.* Sibi enim „ imputare debent qui in alterius æstimationem compromiserunt, *l.* 27. §. 2. „ *Dec. arb.* Cum vero utroque casu supponatur, partes compromisisse in *arbitrium boni viri*, id est ut bonus vir æstimare, vel judicare debuisset, &c. utroque casu jus Romanorum succurrit, ac „ utrique remedium suppeditat; & quidem contra arbitrium ejus, qui male „ æstimavit, dedit *reductionem ad arbitrium, boni viri*; contra arbitrium ejus, „ qui male judicavit, exceptionem doli. „ *Vid. ad rubr. primam n.* 2. At id meri „ juris est positivi.

Utrovis modo arbitrum sumi posse) „ Scilicet, in negotiis bellicis; adeoque eligi „ possunt vel ut litem decidant, vel ut „ definiant partes, pretium, &c.

Aut ut conciliatorem tantum) „ Immo „ hoc tertium est arbitrorum genus, diversum ab iis, quorum mentio fit a „ Proculo; cum enim hi tantum ad tentandam amicabilem compositionem eliguntur, nihil definiunt, nedum decidunt. Conf. *l.* 13. §. 2 *ff. recept.* Hos „ arbitros, si inter Principes eliguntur, „ Mediatores vocamus; de quibus vide „ integram disputationem B Parentis *de* „ *Mediatoribus.*

Aut ut cujus dicto parendum omnino sit) „ Tale arbitrium pace Riswicensi inter domum Palatinam, & Aurelianensem decrerum est, ubi Rex Galliæ, & Imperator, iisque dissentientibus, Papa arbiter „ est constitutus. Ita in celebri illa Wildfangiatus causa arbitri electi sunt Rex Galliæ,

„ Galliæ, & rex Sueciæ, quorum decisum „ vim sententiæ obtinuit, & laudum Heilbrunnense vocatur.

Et hoc est genus, de quo hic agimus) „ Quando scilicet partes bellum gerentes „ in judicium tertii alicujus compromittunt, ejusque judicio se staturos, promittunt.

Cum de cavendi belli rationibus loquetur] „ Ubi simul diximus, neminem teneri ad „ ejusmodi arbitros provocare, neque propositos acceptare.

2 *Ut ab iis provocare, & de injuria quæri liceat*] „ Jure Romano provocare licet tantum ab iis, qui tanquam æstimatores electi sunt, & inique æstimant, *l.* 76. 78. *l.* 79. *ff. pro soc. l.* 9. *Qui satisd. cog.* „ non vero ab iis, qui ad decidendas lites „ electi sunt, *l.* 27 §. 2. *ff. recept. arb.* *l.* 3. *c. Recept. arb.* etsi inique pronuncient. At si victor ex laudo actionem instituebat, repelli poterit exceptione doli, „ si arbiter dolo, vel contra jus arbitratus fuerit, *d. l.* 3. *l.* 32. §. 14. *Rec. arb.* Conf. *Jus nostrum Controv. Tit. de recip. arbitris.*

Id tamen inter reges, & populos locum habere non potest) „ Inter hos enim ex dispositione jus oritur: at disposuere, quod stare velint arbitrorum judicio.

Nulla enim hic est potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediat) „ Principes enim subditorum pactis leges dare, „ eorumque vim coarctare, ac statuere possunt, ne valeat pactum si æquum pronunciatum non fuerit.

Standum ergo omnino sive æquum, sive iniquum pronuntiaverint] „ Non enim est „ iniquum, quia partes in id consensere, *l.* 27. §. 2. *recept. arb.*

Summum quisque suæ causæ judicem facit] „ A quo nulla provocatio locum habet.

De arbitri officio] „ Quid ille tanquam „ vir bonus facere debeat; de quo §. *seq.*

Aliud de compromittentium obligatione quærere) „ Nam compromittentes paciscuntur, se staturos judicio tertii, adeoque pro æquo habituros quicquid ille „ judicaverit.

AD §. XLVII.

AN *electus sit in vicem judicis*) „ Ita „ ut judicare saltem possit juxta scriptam „ formulam. 1

An cum laxiore quadam potestate] „ *Vid. Gron. b.* Immo in arbitri officio saltem „ spectandum, quid in compromissum venerit. Sane, aliud ei non licebit, quam „ quod ibi, ut efficeret, cautum est. *l.* 32. §. 15. *Recept. arb. l.* 21. §. 6. *Eod. l.* 46. *Eod.* Si tota causa in compromissum venit, omnia continentur, quæ ad „ causam illam pertinent.

Si ad judicem, quam si ad arbitrium mittitur] „ Seneca non loquitur de judice „ arbitro, sed de judice dato: qui tantum „ judicat juxta formulam præscriptam; at „ arbiter judex judicat de tota causa, adeoque etiam de fructibus, usuris, &c. dolo, & culpa, &c. & de omnibus, quæ „ ad causam pertinent. Hinc Festus *voce Arbiter pag.* 253. *Arbiter est, qui totius rei arbitrium habet, ac potestatem.* Conf. *Goth. ad l.* 32. §. 15. *recept. arb. lit. b.* Add. *infr.* §. 48. *d. l.* 2. *d. l.* 32.

Quia illum formula includit) „ *Vid. Heinecc. Antiq. Rom. l.* 4. *l.* 6. §. 36. 39. *seqq.* „ *Car. Sigon. de judic. Rom. l.* 1. 24. *pag.* 495. *seq. Brisson. form. v. p.* 370.

Sed prout humanitas) „ Nam sententia „ ejus valet etsi iniqua sit; sibi enim imputare debet quod compromiserit, *l.* 27. „ §. 2. *rec. arb.*

Arbiter id, quod æquum est, respicit, judex legem) „ Id est, judex datus judicat „ juxta formulam præscriptam; judex arbiter ex æquo, & bono de tota causa.

Ut valeret æquitas) „ Ut scil. de omni „ eo, quod ex natura negotii æquum, & „ bonum est, judicet.

Ut alibi partem illam justitiæ, &c.] „ Quæ corrigit id, in quo lex deficit ob „ universalitatem. *Vid. l.* 2. *c.* 15. §. 26. *n.* 2. Quod late explicat Grotius in Schediasmate, quod ad calcem hujus libri „ adjecimus, & de *æquitate* inscribit. Rectius, per æquitatem, quæ pars justitiæ „ est, intelligi solet ratio legis. 2

Nam hæc & judici commissa est) „ Nam „ hic quoque non verba legis, sed rationem ejus inspicere debet: de tali igitur „ æquitate hic plane non quæri, ait.

Sed

Sed omne id, quod rectius fit, quam non fit, etiam extra justitiæ regulas) „ Verba „ hæc sunt, quæ nihil significant. Arbiter „ ex æquo, & bono judicare dicitur, quia „ de omni eo cognoscit, quod ad causam „ promissi pertinet. *Vid. supr. ad num.* 1. „ *rubr.* 3.

Tales arbitri sicut inter privatos, &c. frequentes sunt) „ Hinc totus titulus in ju- „ re Digestorum invenitur. *De receptis, qui* „ *arbitrium recepere ut sententiam dicant.*

Et specialiter) „ Nam Apostolus improbat, „ quod frater cum fratre judicio contendat „ apud infideles, 1. *Cor.* 6. *v.* 1. *seq.* Quem „ locum explicavimus supra *l.* 1. *c.* 2. Cæte- „ rum, gentiles quoque Philosophi æqui, „ & commodi hominis esse, ajunt, malle „ ire ad arbitrum, *vid. n. præced.* eoque „ evitare ruinosum judicii strepitum.

Ita in dubio non debet tanta potestas con. cessa intelligi] „ Immo potestas illa judican- „ di ex æquo, & bono, sequitur ex natura „ compromissi; per quod tota causa arbitrio „ judicis defertur: secus, ac in judicibus „ datis, qui jure Romano ultra formulam „ præscriptam procedere non potuerunt.

In dubiis enim quod minimum est sequi. mur) „ *Vid. l.* 9. *l.* 34 *ff. R. J. ibique* „ *Goth.* At dubii hic nihil subest: qui com- „ promittit, compromittit in totam cau- „ sam; secus, ac in judice dato.

Locum habet inter summam potestatem obtinentes] „ Ut scil. in dubiis, quod mini- „ mum est, sit sequendum.

Censendi sunt adstrinxisse iis regulis, quibus judicis officium adstringi solet) „ Immo „ si Principes causam per compromissum ad „ arbitrum deferunt, omnia ea, quæ ad cau- „ sam illam ex æquo, & bono referri pos- „ sunt, sub compromisso sua natura conti- „ nentur. Sane, sub officio ordinario judi- „ cis quoque omnis causa comprehenditur, „ *l.* 61. *Judic.* Judex autem datus non est „ judex ordinarius, quia jure Romano non „ nisi juxta formulam præscriptam cognoscit. „ Quæ ratio inter Principes cessat.

A D. §. XLVIII.

AUCTOR putat, arbitros non posse statuere de possessione. Quod admittendum non est si de sola possessione litigatur. Neque concedi potest, quod Auctor ait, judicia possessoria esse juris civilis; contrarium enim demonstravimus *l.* 2. *c.* 8. §. 2. Sane, cum omnes controversiæ ad arbitros deferri possint, nullam video rationem, cur non & possessiones litigiosæ. Atque ita in laudo Heilbrunnensi quædam tantum quoad possessionem, reservato petitorio, decisa legimus.

Non de possessione) „ Quid si de sola „ possessione quæstio sit? Sane, de domi- „ nio tunc pronuntiare, absurdum esset. „ *Vid. rubr. seq.*

Nam possessoria judicia juris civilis sunt) „ Judicia possessoria naturali quoque ratio- „ ne distincta esse a judiciis petitoriis, & „ aliud esse jus possessionis, aliud jus pro- „ prietatis, probavimus in *Differt. proœm.* „ XII. §. 597. Nulla ergo ratio dari potest, „ cur arbiter, cui tota causæ decisio delata „ est, non possit per interlocutionem prius „ pronunciare de possessione; tum ut con- „ stet, quis probare teneatur; tum ut ap- „ pareat, quis interim fructus percipere „ debeat. Sed & de sola possessione lis in- „ tercedere, eaque lis in arbitrium tertii „ conferri potest.

Jure gentium possidendi jus dominium) „ Errorem hunc Auctoris refutavi *supra l.* „ 3. *& Diss. proœm.* XII. §. 589. *seq.*

Ideo dum causa cognoscitur, nihil est innovandum) „ Cum uterque possessionem „ prætendat, & uterque alterum innovatio- „ nis accuset, id ipsum prius decidi, & „ sic possessionis ratio definiri debet.

Tum ne præjudicium fiat) „ Uterque „ sibi præjudicium fieri, ait si pendente „ lite possessione, quam uterque sibi asse- „ rit, cedere alter deberet. Adeoque hoc „ præjudicium prius decidi debet.

Tum quia difficilis est recuperatio) „ Uter- „ que litigantium id allegare posset: ad- „ eoque hæc lis decidi debet, & potest, „ antequam de principali negotio pronun- „ tietur.

Legati jus possessionis non mutarunt) „ Ex hoc ipso Livii loco apparet, aliud „ esse *possessionem*, aliud *possessionis causam.* „ Cum enim legati Romanorum, tanquam „ arbitri inter Carthaginienses, & Masinis- „ sam, causam de agro cognoscerent, illi „ titulum saltem allegabant, *quod ager pri-* „ *mo majorum fuisset, deinde a Syphace ad* „ *se pervenisse.* Masinissa NB. *& causa, &* „ *possessione* se superiorem esse contendebat; „ & tum addit Livius, *l.* 40. *c.* 17. *legatos possessio-*

„ *possessionis jus non mutasse*, *NB. causam* „ *integram Romam ad Senatum rejecisse*) „ Adeoque in possessorio saltem pronunciarunt, petitorii, seu causæ decisionem populo Romano relinquentes, qui tandem causam pro Carthaginensibus decidit; „ sed illi bello magis, quam ex judicio legatorum, agrum vindicare cupiebant; „ & ideo a Romanis bellum contra eos decretum est, quod exitio fuit Carthaginensibus. *Liv. epit. l.* 48.

AD §. XLIX.

1 ALTERIUS *generis est arbitri sumtio, cum quis ipsi hosti, &c.*) „ Ad arbitrorum proprie dictorum genus non pertinet hæc species, qua quis se arbitrio hostis submittit, ibi enim partes non compromittunt in sententiam, aut judicium tertii, sed alter alteri se pleno jure dedit; adeoque omne jus suum, & arbitrium, in alterius potestatem transfert.

Quæ est deditio pura] „ De conditionata *Vide* §. 51.

Subditum faciens eum, qui se dedit) „ De qua deditione late egimus supra *c.* 4. §. 10. 12. & 13.

Summam potestatem deferens) „ Immo & dominicam: nam & dediti absque conditione servi sunt, *d. c.* 4. §. 12.

Ætolos in senatu rogatos legimus) „ Phrasis illa, *alterius arbitrio se subjicere*, generalis est, & continere quoque potest plenum dominium: unde Ætoli metuebant, ne permisso libero arbitrio in corpora sua sæviretur. *Livius lib.* 37. *cap.* 7. Ætoli igitur merito exprimi cupiebant, *quarum rerum arbitrium senatui in se permitterent?* quod cum Romani exprimere nollent, infecta pace legati dimissi sunt. *Liv. libro* 37. *c.* 1.

Permittant Carthaginenses se arbitrio nostro] „ Arbitrium hic itidem sumitur pro potestate dominica; nam ipsa corpora sibi dedi prætendebant.

Habebunt nobis gratiam] „ Quia id beneficio Romanorum, non fœderi deberent.

2 *Quid victus pati debeat*) „ Id est, quæ sit conditio ejus, qui se dedit. De quo mox.

Qui victor jure, &c.) „ *Vid.* §. *seq. nu.* 1.

Quid etiam salvo omni officio facere debeat) „ *Vid.* §. *seq. n.* 1. & *seq.*

Quid denique maxime eum deceat) „ Id est, quid ex perfectionis, & virtutis regulis facere debeat victor.

Nihil non patiendum habet, quippe jam subditus) „ Immo omnia pati debet, non tanquam subditus, sed tanquam servus.

Et si jus belli externum respicimus) „ Id est, jus gentium, quod Auctor in bello solenni introductum esse, fingit.

Etiam vita, etiam libertas) „ Quia dediti servi fiunt, in quos jure naturæ quoque omnia licent.

Non publica tantum] „ Quæ civitatis sese dedentis sunt.

Sed & singulorum) „ Quæ ad singulos jure dominii pertinuerunt.

Livii] „ Formulam deditionis similem vide apud eundem *l.* 1. *c.* 37.

Etiam licite) „ Id est, non tantum jure externo, sed & jure interno: nimirum si is, qui deditur, aut ante fuit in numero graviter delinquentium, aut postea fidem a se datam in re magna fefellit. *Vid. sup. l.* 3. *c.* 11 §. 18. *n.* 2. Nos sæpius diximus, non dari tale jus externum; & in deditos sæviri posse etiam jure interno quatenus servi sunt.

AD §. L.

NE *quid injuste faciat*) „ Id est, contra jus internum; nam jure externo omnia ei licere in deditos, docuit §. *præced. n.* 1. 1

Ne quem occidat, nisi id suo facinore meritum) „ Nos alibi diximus, hostem semper morte dignum esse, quia vitæ, & bonis nostris insidiatur, & reparat omni juris nostri, opibus, operis, & consilio resistit, factumque suæ civitatis approbat, & approbare tenetur; atque ideo si in potestatem nostram venit, morte mulctari, nedum in servitutem detrudi posse.

Ne cui quicquam auferat] „ Mortem merito, qualis semper est hostis, vitam, nedum libertatem, jure, & in pœnam auferri posse, alibi demonstravimus.

Intra hunc autem modum, quantum se- curitas

curitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, semper honestum est) Honestatis id est, adeoque virtutis, non vero juris: secus si deditio sub conditione clementiæ facta, eaque a victore promissa est; tunc enim excluditur sævitia, & quicquid eum clementia in genere pugnat.

Quantum securitas patitur) „ Etsi ergo „ deditus pœnam mereatur, tamen quia „ clementiæ victoris se tradidit, eam magis „ victor sequi debet; at tantum quatenus „ id salva securitate publica fieri potest.

Semper honestum est] „ De eo non quærimus, sed saltem de eo, quod jure licet.

Etiam ex moram regula necessarium) „ ratione scilicet politica accedente.

Nam cum eo, quod vos dignum est pati] „ Adeoque jure omnia in deditos licere, „ neque iis injuriam fieri, hoc ipso innuebat.

Quid me facere par sit) „) Id est, quid „ clementia, & humanitas suggerat.

3 *Tradere se in fidem*) „ Tid. *Liv. l.* 42. „ c. 8. *Val. Max.* 6 5. 1. *Brisson. de form.* „ 4. *p.* 355 *Tesm. b.*

Nihil aliud, quam deditionem meram intelligi) „ Idque Polybius diserte testatur, „ cujus verba recenset Auctor in nota sequenti. Contrarium exemplo Faliscorum „ probat Valerius Maximus *l.* 7. *c.* 5. *n.* 1. „ *adversus quam* (civitatem Faliscorum deditam) *sævire cupiens populus Romanus,* „ *postquam a Papirio, (cujus manu, jubente consule, verba deditionis scripta erant) actus est, Faliscos non potestati,* „ *sed fidei se Romanorum commisisse, omnem* „ *iram deposuit.* Sic Senatus admodum improbavit, quod M. Popilius Ligures deditos in fidem populi Romani, sub corona vendiderit, addens, *tot millia innoxiorum capitum fidem implorantia populi Romani, ne quis unquam se postea dedere auderet, pessimo exemplo venisse,* „ apud *Liv. l.* 42. *c.* 8.

4 *Id affirmasset*) „ Et decretum concilii, „ in quo id scriptum erat, ostendisset.

Imperium habere in deditos suo decreto) „ Hinc Livius addit: *tandem cujus* „ *conditionis essent censere; & Phaneas se* „ *quidem scire facienda esse quæ imperentur,* „ *dixit, &c.* & mox. *ingemuerunt quidem principes conditioni suæ; parendum* „ *tamen victori censebant. d. l.* 36. *c.* 28.

In Græco est, &c.) „ Scilicet, Polybii. *Ex his verbis apparet, quantum impune & non violato gentium jure facere possis*) „ Immo loquitur de jure naturæ, quod „ ex natura deditionis infertur; non de „ jure aliquo gentium externo, quale cognitum nec Græcis, nec Romanis fuit, „ nedum de aliqua impunitate: Huic juri „ naturæ opponit Polybius *officium, & decorum,* tanquam res virtutis, & arbitrii, „ quæ a clementia victoris dependent.

Neque tamen hac potestate usus est Consul Romanus) „ Immo usus est, dum legatos „ deditorum, negantes imperata facere, catenis vinciri jussit.

Ætolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem] „ Consul Auctores belli deposcebat; legati decem dierum inducias „ petebant, ut in concilio de eo decerneretur. Concilium noluit in genere se dedere, idque postea aliquoties recusavit. „ *Liv. l.* 36. *c.* 29. *l.* 37. *c.* 7. *&c.* 49. „ *L.* 38. *c.* 8. Tandem certis conditionibus pax cum Ætolis inita est. *Liv. c.* 38. „ §. 11.

Faliscis] „ Verba ex Valerio Maximo „ modo adduximus.

Ad officium viro ejus, &c.) „ Hæc pertinent ad Ethicam, non ad jus naturæ. 5

Non sub formula) „ Quæ judici præscripta erat. *Vid.* § 57. *n.* 1.

Sed ex æquo, & bono) „ Prout misericordia, & humanitas inpellunt, *d.* §. 47. „ *num* 1.

Neque referre existimo) „ Sufficit enim, „ quod in potestatem victoris se dedant.

Blandimenta sunt (Solebant enim Romani rerum acerbitatem verbis mitigare; „ quod exemplis probat Gronovius *in not,* „ *b.* §.

Ut victor arbiter fiat] „ Et liberam de „ victis statuendi potestatem habeat.

AD §. LI.

DEDITIONES *conditionatæ*] „ Omni „ pacto conditiones adjici possunt: & prout „ partes disponunt, ita jus est. De deditione conditionata actum est supra *l.* 2. *c.* „ 15. §. 7. *n.* 2. *l.* 3. *c.* 5. §. 12.

Quibus vita salva) „ Ita Gabaonitæ vitam sibi salvam stipulabantur.

Aut corporum libertas] „ Ne servi fiant.

Aut & quædam bona] „ Exempla vide „ supra *l.* 3. *c.* 6. §. 11. *n.* 2.

Aut

Aut etiam universitati) „ Ut jus magistratus retineat, &c.

Mixtum imperium possunt inducere] „ Quomodo id fiat, expositum est *l.* 1. *c.* 3. §. 17. „ Et tunc sese dedentes non plus juris possunt transferre, ac ipsi habent: indeque „ de sua saltem imperii parte disponunt.

A D §. LII.

PRINCEPS obsides dare potest, etiam invitos; etsi onera aliis civibus communia sint, quia in iis, quæ præstari tantum possunt a quibusdam, & a capacibus, electio, & judicium principis est, ut in milite eligendo. Sed princeps ipsis, vel hæredibus eorum, damna pensare tenetur, utpote quæ ex communi causa sentiunt. Cæterum, obsidis persona libera manet, quia obses non est bello captus. Mortuo obside is, qui dedit obsidem, liberatur, si personæ obses est, uti fuit Demetrius apud *Justin. l.* 34. *c.* 3. *& ibi nos.* Secus si ratione reipublicæ, si scil. ad hanc res pertinet, *l.* 5. §. 2. *ff. de postlim.*

Additio.

„ Princeps obsidem etiam invitum dare omnino potest, neque is servus fit „ quamdiu princeps fidem datam colit. „ At ubi eam violat, hostis esse incipit, „ & obsides, qui judicium principis sequi „ tenentur, itidem pro hostibus reputantur, adeoque omnia in eos, quæ in captos, & servos, licent.

Accessiones pactionum) „ Hactenus Auctor egit de fide publica, qua bellum finitur, quatenus in illa spectantur principalia. *Vid. supr.* §. 1. Sequitur nunc tractatio de eadem fide, quatenus in illa „ spectantur accessiones, *ibid.*

Obsides) „ De quibus agit usque ad §. 59.

Pignora) „ De quibus §. 59.

Aut sua voluntate) „ Exempla dedimus „ supra *l.* 3. *c.* 11. §. 18.

Aut ejus, qui imperium habet) „ Etiam „ invitis obsidibus: quia hi tenentur defendere rempublicam opibus & operis. Neque obstat, onera reipublicæ non posse „ uni præ alio imponi. Resp. Verum est, „ omnes teneri, si per omnes res expediri „ potest, non si pauci saltem, iique capaces requiruntur. Cum igitur omnes dedi „ non possint, ex medii necessitate quidam „ saltem inde eligi debent.

Tantum illud incommodum repensare] „ Quia hactenus causa communis est, & „ quod pro omnium salute impensum est, „ ab omnibus sustineri debet.

Ut forte res dirimatur] „ Quia inter „ plures capaces unus præ altero non tenetur, adeoque sorti res committenda „ est. Secus si reipublicæ intersit, ex partibus quosdam retineri.

In vasallum jus hoc feudi dominus non habet) „ Scil. ut vasallum obsidem det „ invitum. *Gron. h.* Nisi & subditus sit: „ quia vasallus non subest imperio domini „ directi, sed ex pacto ei paret.

Huc usque pertingunt) „ Illa enim non „ debentur jure imperii, sed vi beneficii, „ & ex pacto.

A D §. LIII.

INTERFICI *obsidem posse, diximus*) „ Quod verum saltem est si is, qui obsidem „ dedit, fidem datam violat. *Vid.* §. *præc. pr. & l.* 3. *c.* 11. §. 18.

Per jus gentium externum] „ Nimirum, „ in bello solenni, ad effectum impunitatis „ inter gentes: quod examinavimus *supra* „ *l.* 3. *c.* 4. §. 1. *n.* 4. *& d. c.* 11. §. 18.

Nisi par ipsius culpa accedat] „ At obsidum culpa semper accedit si is, qui obsidem dedit, fidem violavit; quia obsides „ judicium principis sequuntur.

Servi quoque non fiunt) „ Quia non ab „ hoste bello capti, sed ultro in securitatem promissi traditi sunt.

Et jure gentium bona habere) „ Cum „ enim omnia sua jura retineant, etiam „ facultate de iis disponendi gaudent.

Quanquam Romano jure cautum est] „ Jus Romanum loquitur de obsidibus ab „ hoste datis. Hi testamentum de suis bonis facere non potuerunt, non magis, ac „ captivi, *l.* 12. *ff. testam.* Ratio in promtu „ est, quia cives Romani non sunt, qui soli „ testamenti factionem habent (secus ergo si „ id eis permittitur, *d. l.* 11. vel jus civitatis „ eis datur, quod fit per acceptionem togæ „ Romanæ, *l.* 32. *ff. jur. fisci*): hinc si „ decedunt, bona eorum tanquam vacantia „ in fiscum coguntur, *l.* 31. *ff. jure fisci.* „ Atqui hæredes forte ab intestato ipsis sunt, „ quibus hæreditas non ex jure civili, sed

„ ex jure naturæ defertur. Resp. Hæredes „ illi hostes sunt, qui nihil ex testamento capere possunt. Hinc aliud in Gallia „ obtinere, ajunt, si obsides liberos, vel „ agnatos in Gallia habent. *Goth. ad l.* 31. „ *ibique Larr. Dec. Granat.* 9. *n.* 7.

A D §. LIV.

AN *fugere obsidi liceat, quaritur*) Resp. Non potest fugere si ipse se dedit, quia contra pactum suum agit. Secus si princeps obsidem dedit, quia princeps dedendo jus saltem suum imperii transtulit, adeoque quoad jura privata habetur pro capto, & injuria se detineri, contendit. At recipi neutro casu a civitate potest, quia contra proprium factum veniret. Atque hinc merito Eduardus III. accusavit Philippum regem Galliæ, quod obsidem fugientem receperit.

Quid si vero obses invitus datus aufugiens mox recipiatur? Resp in eum tanquam in hostem statui potest. Hinc obsides Tarentini fuga retracti virgis cæsi, & de saxo dejecti sunt. *Liv. l.* 25. *c.* 7.

Additio

„ Obses fugere nequit. Cum enim se, „ omniaque sua jura in civitatem contulerit, ejusque legibus se pariturum promiserit, nunquam invitus dedi censetur, „ inprimis cum de salute civitatis agatur, „ quam etiam itæ periculo defendere tenetur.

Si ab initio) „ Adeoque si sua voluntate deditus est.

Aut postea quo laxius haberetur) „ Si „ quidem ab initio invitus fuit, sed postea „ fidem dedit.

Non is animi fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeret) „ Vera ratio est, quia „ civitas jus suum imperii saltem transtulit, „ juribus privatis integris relictis.

Sed hosti dandi facultatem qualis vellet custodiæ) „ Si proinde non satis custodiat, „ sibi imputari debet.

Et sic defendi potest Clæliæ factum) *Vid.* „ *supra l.* 2. *c.* 11. §. 18. *n.* 3. & *l.* 3. „ *c.* 3. §. 14.

A D §. LV.

AUCTOR ait, obsides in unam causam datos, in aliam retineri non posse, quia odiosa est obsidum obligatio, adeoque stricte interpretanda. Vera ratio naturæ est, quia extra illam causam deficit dispositio, ex qua sola obses obligatur.

Additio

„ Atqui pignus ex una causa datum ob „ aliud debitum retineri potest. *L. un. c.* „ *etiam ob chirogr.* Resp. hæc lex est meri „ juris civilis. *Vid. Jus meum controv. tit.* „ *de pign. q.* 17. Conf. *infr.* §. 59.

Odiosa autem est obsidum obligatio) „ Immo nec odiosa, nec favorabilis est; „ oritur etiam ex jure, quod superior habet in subditos, ex horum consensu.

Ideoque stricta interpretatio hic locum habet) „ Immo nec stricta, nec favorabilis, „ sed ea, quæ ex natura negotii, id est ex „ consensu sequitur.

Quare in unam causam dati, &c.) „ Adeoque qui dati sunt obsides ad inducias, iis cessantibus non possunt ex causa belli retineri: non quia odiosa est obsidum obligatio, sed quia deficit dispositio.

Si aliud quid sine obsidum accessione promissum sit) „ Id est si præter id, in quod „ obsides dati sunt, de alia re fides data „ sit.

At si in alia causa fides jam violata sit, &c. jam poterit obses retineri, non ut obses, &c.) „ Hoc verum est si postquam „ obses datus est, fides ex nova causa violatur; si ante jam violata fuit, ob veterem perfidiam retineri nulla ratione poterit, quia recipiens obsidem a perfido „ jam contrahere videtur cum perfido qua „ tali.

Aut contractum debitum] „ Quod is, „ qui obsides in alia causa dedit, præfixo „ tempore non solvit.

Sed eo gentium jure, quo subditi ex facto imperantium detineri possunt) „ Id est, „ jure repressaliarum, de quo supra *lib.* „ 3. *cap.* 2.

Κατ' ἀνδροληψίαν) „ Per prehensionem „ hominum: de qua late egit Auctor *l.* „ 3. *c.* 2. §. 3.

Caveri

Caveri poterit adjecto pacto de reddendis obsidibus, &c.) „ Immo etsi pactum tale „ adjectum sit, id tamen intelligendum „ tantum est nisi alia causa superveniat, „ ex qua obses retineri jure repressaliarum „ potest. Adeoque addi expresse debet, „ ut nec ob causam subsequentem „ retineri debeat.

AD §. LVI.

Eo mortuo liberatur) Quia obligatur tantum pro obside, cujus obligatione cessante, uti cessat per mortem, extinguitur quoque accessoria: atque huc pertinet exemplum Demetrii.

Nam in illo, dum moritur, jus pignoris extinctum est) „ Pignus enim non est sine „ obligatione principali.

Ut in captivo redemto dixit Ulpianus) „ Si quis patrem alicujus redemit, ut re„cepto pretio a filio eum dimittat, & is „ pater mortuus sit priusquam pretium a „ filio redderetur, Ulpianus ait, patrem „ sine obligatione obiisse, utpote cessante „ pignore per mortem redemti, *l.* 15. *ff.* „ *capt. & postl.*

Sicut in Ulpiani quæstione pretium non debetur, quod in personæ locum successit) „ Supra enim dictum est, redemtum ser„vum quidem non esse; sed tamen eum „ intuitu pretii pignoris loco esse, donec „ pretium reddatur.

Ita nec hic persona manebit obligata, quæ persona vicaria facta est) „ Vera ratio est, „ quod in redemto deficiat obligatio de„biti, id est pretii reluitionis (quia re„tro mortuus censetur], adeoque & jus „ pignoris, quod in redemtum propter „ illud pretium competebat redimenti. „ Pari ratione is, qui de persona sistenda „ cavit, ea mortua liberatur, quia prin„cipali debito extincto, deficit obligatio „ accessoria.

Quo mortuo cujus obses fit ignorare) „ Ad „ eoque cum obses amplius non esset; di„mitti se postulabat.

AD §. LVII.

QUÆRITUR, an rege, cui obses da„tus est, mortuo finiatur obsidium? Ne„gatur: quia non regi datus est, sed ci„vitati.

An fœdus habendum sit reale, an personale] „ Id est, an cum persona regis „ initum sit, an vero cum eo ut capite „ populi.

Nam accessoria non possunt efficere ut in principalium interpretatione a regula recedatur] „ Sensus est, quod, si fœdus sit „ personale, illud non efficiatur reale ex „ eo, quod obses adjectus sit: uti nec tunc, „ cum fœdus est reale, adjectio obsidis ef„ficere potest ut pactum sit personale.

Ejus autem naturam & ipsa sequi debent) Si igitur fœdus est reale, etiam „ obsidium erit reale; proinde rege mor„tuo adhuc tenetur obses. Si vero fœ„dus est personale, sublato rege tollitur „ quoque obsidium.

AD §. LVIII.

QUID si obses non tanquam accessio, sed tanquam Principalis se obligavit. Resp. Tunc est instar expromissoris, teneturque tanquam principalis: ut in sponsione Caudina contigit, ubi id actum est, ut nisi populus ratihaberet, Posthumius solus teneatur.

Interdum non accessionem esse obligationis) „ Id est non obligari ut fidejussorem.

Factum non suum) „ Sed alienum, eo„que deficiente proprium.

Tenetur ad id, quod interest) „ Rectius, „ tenetur ad id, quod promisit. *Vid. l.* „ 2. *c.* 15. §. 16.

Ejus vice obligantur obsides) „ Immo „ non tenentur vice ejus ad id, quod in„terest, sed ad id, quod promiserunt: si „ præstare non possunt, corpus dedi de„bet. *d.* §. 16.

Quam fuisse sententiam Caudinæ sponsionis) „ Ubi Posthumius promisit, se, ni „ populus ratihaberet, rediturum. Hic „ autem non liberatus est præstando id, „ quod interest, sed deditus est hosti.

Obsides etiam sine consensu suo, &c.) „ Si populus, qui obsidem dat, utut invi„tum, fidem datam violat, obses omnino „ tenetur ex facto regis, quia factum illud appro-

, approbat, & approbare tenetur, causam ,, igitur hostis sequitur.

A D. §. LIX.

ALIA species accessionis est pignus, ,, quod in securitatem fœderis datur: quod ,, ex pacto, & dispositione partium depen- ,, det.

Et ex alio jam debito retinentur) ,, Jure ,, repressaliarum. *Vid.* §. 55.

Nisi obstet fides data] ,, Nam caveri po- ,, test pacto abjecto de reddendis pignori- ,, bus, ubi id, cujus nomine data sunt, ,, impletum erit, *d.* §. 55. Quod verum ,, esse, diximus, si expresse additum sit, ,, in nullam aliam causam intervenientem ,, retineri posse.

Non tam stricte sumatur, quam illa de obsidibus; neque enim æquale est odium) ,, Sensus est, causam pignoris esse favora- ,, biliorem, quam obsidum, quia laxius ,, agere possumus cum rebus, quam cum ,, hominibus. At verum non est, pignoris ,, causam magis esse favorabilem. Verum ,, quoque non est, jure naturæ differen- ,, tiam juris oriri ex odio, vel favore, uti ,, alibi vidimus.

Res enim natæ sunt ut teneantur] ,, Id ,, est ut alienentur, & usu consumantur.

Non & homines) ,, Equidem non sunt ,, nati ut teneantur; sed nati sunt ut, si ,, civitati se subjiciunt, factum suæ civi- ,, tatis præstare teneantur.

A D §. LX.

NULLUM *tempus id efficere posse ne luitio sit pignoris*] ,, Quia præscriptiones ,, sunt juris civilis; adeoque jure naturali ,, temporis lapsu jura non finiuntur, etsi ,, præsentis possessionis deficiat memoria.

Si id præstetur, &c.) ,, Tunc enim ,, tollitur obligatio principalis.

Nam qui actus causam veterem, & notam habet, &c.) ,, Sensus est, quod actus ,, hujus causa duplex reddi possit: alia in- ,, tuitu *debitoris*, qui ex veteri contractu ,, se tutum putat; alia intuitu *creditoris*, ,, qui ex derelicto sibi jus quæsitum opi- ,, natur.

Non creditur ex nova procedere),, Id est, ,, ex derelictione. At frustra hæc dicuntur. ,, Vera ratio est, quia tempus non est mo- ,, dus finiendæ obligationis.

Veteri contractui) ,, Scilicet, pignoris, ,, ex quo constat, creditorem rem alienam ,, sub conditione tenere, qua existente res ,, ei restitui debet.

Non derelictioni) ,, Id est, non præsu- ,, mitur derelicta, sed is animus probari ,, debet.

Nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant] ,, Ex conjecturis nihil ,, probatur: sed animus ille factis certis, ,, & indubitatis probari debet.

Uti si quis luere cum vellet, impeditur id silentio transmisisset) ,, Hoc factum non ,, sufficit, quia debitor allegare potest, se ,, ob potentiam creditoris impedientis, ,, vel ob penuriam sumtuum, jus suum ,, persequi non potuisse.

Tanto tempore, quod ad consensus conjecturam sufficere possit) ,, Immo nullo tem- ,, pore conjectura talis sufficit. *Vid. d. l.* ,, 2. *c.* 4. §. 1. & jure Romano id demum ,, ex utilitate publica statutum est, ut do- ,, minia, & possessiones rerum aliquando ,, certa sint.

CAPUT

CAPUT XXI.

De fide manente bello, ubi de induciis, commeatu, captivorum redemtione.

I. *Induciæ quid sint, & an id tempus veniat pacis an belli nomine.*
II. *Vocis origo.*
III. *Nova indictione post inducias non opus.*
IV. *Quomodo computanda sint tempora induciis præfinita.*
V. *Quando obligare incipiant.*
VI. *Quid per inducias liceat.*
VII. *An retrocedere, & reficere mœnia, & similia.*
VIII. *De locis occupandis distinctio.*
IX. *An redire possit, qui vi majore retentus est, circa exitum induciarum.*
X. *De specialibus induciarum pactionibus, & quæ inde quæri solent.*
XI. *Induciarum pactionibus ab altera parte ruptis, alteram bellum movere posse.*
XII. *Quid si pœna addita fuerit?*
XIII. *Privatorum facta quando inducias rumpant.*
XIV. *In jure commeandi extra inducias qualis sumenda interpretatio.*
XV. *Qui militum nomine veniant.*
XVI. *Ire, venire, abire, quomodo hic accipienda:*
XVII. *De extensione ad personas:*
XVIII. *Ad bona.*
XIX. *Comitis, & gentis nomine qui veniant:*
XX. *An concessio juris commeandi morte extinguatur.*
XXI. *Quid si data sit, donec qui dedit voluerit?*
XXII. *An securitas & extra territorium debeatur.*
XXIII. *Favor redemtionis captivorum:*
XXIV. *An lege interdici redemptio possit, distinctione explicatur.*
XXV. *Jus in captivum cedi posse.*
XXVI. *Posse ab uno pretium pluribus deberi:*
XXVII. *Conventio an rescindi possit ob divitias captivi ignoratas.*
XXVIII. *Quæ bona capti captorem sequantur.*
XXIX. *An heres pretium debeat, distinctione explicatur.*
XXX. *An redire debeat qui dimissus est ut alterum liberet, eo mortuo.*

+ I. 1. SOlent & inter bellum + a summis potestatibus concedi quædam, ut cum *a* Virgilio, & *b* Tacito loquar, 1 + belli commercia, Homero *c* συνημοσύνας, + qualia sunt induciæ, + commeatus, + captivorum redemtio. + Induciæ sunt conventio, per quam, bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Bello, inquam, manente: nam, ut Ci-

a Æn. x. 532. *b* Ann. XI v. c. 33. & hist. III. c. 81. *c* Iliad. l. XXII. vers. 261.

GRONOVII.

1 *Belli commercia*) Commutationes, communicationesque nihil hostile habentes.

GRO-

Cicero ait Philippica *a* octava, + inter bellum, & pacem nihil est medium: + & bellum [2] status est nomen; + qui potest esse etiam cum [3] operationes suas non exserit: δοκεῖ ἐνδέχεσθαι καὶ καθεύδειν ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ἢ ἀπρακτεῖν διὰ βίου, ait *b* Aristoteles: *fieri potest ut virtute quis sit præditus, & aut dormiat, aut vitam agat actione vacuam*. Idem *c* alibi: οἱ τόποι οὐ διαλύουσι τὴν φιλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν· *non ipsam amicitiam dissolvunt locorum intervalla, sed usum ejus*, Andronicus *d* Rhodius: τὴν ἕξιν ἐνδέχεται ὑπάρχουσαν μηδὲν ἀποτελεῖν· *habitus esse potest, ita ut nihil operetur*. Eustratius ad sextum *e* Nicomachiorum: ἡ ἕξις πρὸς τὴν ἁπλῶς δύναμιν ἐντελέχεια λέγεται· πρὸς δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ προαίρεσιν δύναμις, ὡς ἐν τῷ κοιμωμένῳ γεωμέτρῃ γεωμετρία· *habitus, potentiæ simpliciter dictæ ratione habita, + actus dicitur: at ipsi actioni sive exercitio comparatus vocatur potentia, ut ars mensoria in dormiente mensore*.

a Cap. 1. *b* Ethic. Nic. lib. 1. c. 3. *c* Libro VIII. c. 6. *d* Paraphr. lib. 1. c. 14. pag. 47. *e* Cap. 1.

[a] *Ut f quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque*
Optimus est modulator: & Alfenus vafer omni
[b] *Abjecto instrumento artis, clausaque taberna*
Sutor erat.

f Horatius 1. satir. 3. vers. 129. & seqq.

2. Sic ergo, ut & Gellius *g* dixit, + *non pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat*. Et in panegyrico *h* Latini Pacati legimus: *induciæ* [4] *bella suspendebant*. Quod eo dico ut sciamus, + si quid convenit, ut belli tempore valeat, id per inducias quoque valere + nisi manifeste appareat, [5] non statum spectari, sed ipsas functiones. + Contra, si quid de pace dictum erit, id induciarum tempore locum non habebit; quanquam *i* Virgilius [6] + pacem sequestram dixit, Servius ad eum locum + pacem temporalem, ut & Thucydidis *k* scholiastes [7] εἰρήνην πρόσκαιρον, πόλεμον ὠδίνουσαν, Varro [8] + pacem castrorum, + paucorum dierum: quæ omnes sunt + non definitiones, sed delineationes quædam, + eæque figuratæ. Qualis & illa Varronis, cum inducias dixit + bellorum ferias, potuerat & + belli

g Noct. Attic. l. 1. c. 25. *h* Cap. 9. *i* Æn. XI. 133. *k* Ad lib. 1. c. 4. p. 24. nu. 3. Ed. Oxon.

GROTII.

a *Ut quamvis tacet Hermogenes*) Seneca de beneficiis IV. c. 21. *Est disertus, etiam qui tacet.*

b *Abjecto instrumento artis, clausaque taberna Sutor erat*)

Seneca dicto jam loco: *artifex est etiam cui ad exercendam artem instrumenta non suppetunt.*

GRONOVII.

2 *Status est nomen*) Conditionem temporum designat. 1. 1. 2.

3 *Operationes suas non exserit*) Non pugnatur, cæditur, capitur, nocetur, turbatur.

4 *Bella suspendebant*) Differebant, & quasi tenebant in pendenti, in suspenso.

5 *Non statum spectari*) Non esse pactum generale, aut de universis circa rem aliquam actionibus, sed de eo, quod semel, iterumque fieri debeat.

6 *Pacem sequestram*) *Sequester*, penes quem res controversa interim deponitur: aut qui medius intervenit duobus certantibus; ita *pax sequestra*; per quam ad tempus deponitur certamen belli, aut quæ intervenit certaminis media.

7 Εἰρήνην πρόσκαιρον) Pacem temporariam, caducam, quæ bellum parturit.

8 *Pacem castrorum*) Quia castra esse indicium est esse bellum: non ergo hæc pax simpliciter, sed bello durante pax intercedens. (*Varro* dixerat, *Pax castrensis* &c. Locus est apud *A. Gell.* d. L. 1. c. 25. ubi & quod sequitur ejusdem, ab Auctore nostro observatum. J. B.)

GRO-

+ belli somnum dicere. Sic & ipsas [9] + forenses ferias pacem vocavit + Papinius: & + somnum (aa) Aristoteles vinculum sensuum, quo exemplo, & inducias + belli vinculum recte dixeris.

3. In M. Varronis autem expositione, quam & Donatus *a* sequitur, hoc + recte reprehendit *b* Gellius, quod paucos dies adjecit, ostendens solere + & in horas dari, addam ego & + in annos etiam viginti, triginta, + quadraginta, etiam + centum: quarum apud Livium exempla, + quæ & illam *c* Pauli Jurisconsulti definitionem redarguunt: *induciæ sunt cum in breve, & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant.*

4. Fieri tamen poterit, ut si appareat, alicujus conventionis + rationem unicam, & per se moventem in solidum fuisse [10] cessationem actuum bellicorum, + ut tunc, quod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat, + non ex vi vocis, + sed ex mentis certa collectione, de qua + alibi *d* egimus.

II. Videtur autem induciarum nomen non ab eo, quod Gellius vult, + *inde uti jam*, nec ab *endoitu*, id est, introgressu, ut + Opilius voluit, venisse, + sed quod *inde*, i. e. a certo tempore [11] *otium* sit, quo modo + ἐκεχειρίαν Græci vocant. Apparet enim etiam + ex Gellio *e* & Opilio, veteribus per *t*, non per *c* literam scriptum hoc nomen, quod nunc pluraliter profertur, olim haud dubie etiam singulariter. Vetus scriptura fuit + *indoitia*: nam *otium* tunc + *oitium* enunciabant a verbo *oiti*, quod nunc *uti* dicimus, [c] sicut ex *peina* (nunc *pœnam* scribimus) fit *punio*, & ex *Poino* (qui nunc *Pœnus*) fit *Punicus*. Sicut autem ex eo, quod est *ostia*, *ostiorum*, factum est nomen [d] *Ostia Ostiæ*: + sic ex *indoitia indoitiorum*, factum est *indoitia*, *indoitiæ*, deinde *indutia*, cujus, ut dixi, + plurale nunc tantum in usu est. olim, ut Gellius *f* monuit, etiam unitatis numero enunciabatur. non longe abit Donatus, *g* cum inducias dictas vult, quod in dies otium præbeant. + Sunt ergo induciæ in bello otium (bb), non pax: itaque accurate loquuntur historici *h*, + qui narrant sæpe, pacem negatam, inducias datas.

+ III. + Quare *i* nec nova [12] indictione opus erit: nam [13] sublato impedimento temporali, + ipso jure se exserit status belli [14] non mortuus, sed

a Ad Ter. Eun. act. 1. sc. 2. vers. 15.
b Lib. 1. c. 25.
c L. postliminium, 19. D. de captivis, §. 1.
d Libro 11. c. 16. §. 20.
e Gell. XIX. c. 8.
f d. loco.
g Ad Ter. Eun. 1. 1. 15.
h Livius Plut. Justin.
i Ang. l. si unus, §. 1. D. de pact. Mart. Laud. q. 29.

GROTII.

c *Sicut ex poina (nunc pœnam scribimus) sic punio*) Vide *Servium* in X. Æneidos ad vocem *mœrorem*. (vers. 24.)

d *Ostia Ostia*) Et ex *ostrea*, *ostreorum*, factum est *ostrea*, *ostrea*.

GRONOVII.

9 *Forenses ferias pacem*) 4. Silv. 4. *Certe jam Latia non miscent jurgia leges, Et pacem piger annus habet.* (vers. 39. 40.)

10 *Cessationem actuum*) Non ut cessaretur propter aliud, velut colloquii causa, aut religionis, aut similium, sed tantum ut cessaretur, velut in longis multorum annorum induciis.

11 *Otium sit*) Otium pro pace Cicero 2. fam. 17. *Si antea auditum erit otium esse in Syria, legiones venturæ non sunt.* Agrar. 2. 27. *Ego vobis in hunc annum consul popularis affero pacem, tranquillitatem, otium.*

12 *Indictione opus erit*) Ad bellum post inducias repetendum.

13 *Sublato impedimento temporali*) Elapso tempore induciis præstituto.

14 *Non mortuus, sed sopitus*) Non extinctus abolitus, sed intermissus; non finitus, sed suspensus.

(aa) Vide Philosophi Librum *de Somno, & Vigilia*, cap. 3. in fine. J. B.

(bb) De toto isto argumento confer PUFENDORFIUM nostrum, *de Jure Nat. & Gent.* libro VII. cap. 7. §. 3. & seqq. J. B.

sed sopitus, ut 15 + dominium, & patria potestas in eo, qui a furore convaluit. Legimus tamen apud + Livium, ex fecialium sententia + finitis induciis indictum bellum : sed nimirum istis non necessariis cautionibus ostendere veteres Romani voluerunt + quantopere pacem amarent, & quam justis de causis in arma traherentur. Innuit hoc ipse *a* Livius : *cum Vejentibus nuper acie dimicatum apud Nomentum, & Fidenas fuerat, induciæque inde, non pax facta, quarum & dies exierat, & ante diem rebellaverant; missi tamen feciales, nec eorum, cum more patrum jurati repeterent res, verba sunt audita*.

a L. IV. c. 30.

+ IV. 1. Tempus induciis adscribi solet + aut continuum, ut in centum dies, + aut cum designatione termini, ut usque calendas Martias. + In priori 16 ad momenta temporum facienda est numeratio: + id enim naturæ convenit. nam + quæ fit 17 ad civiles dies computatio, + ex legibus, aut populorum moribus venit. + In altero genere dubitari solet, + utrum ad quem diem, aut mensem, aut annum dictum est duraturas inducias, is dies, mensis, *b* annus exclusus, an comprehensus intelligatur.

2. Certe in rebus naturalibus duo sunt terminorum genera, 18 + intra rem, + ut cutis terminus est corporis: 19 + extra rem, + ut flumen terminus est terræ. Ad utrumque hunc modum, etiam qui 20 voluntate constituuntur, termini + constitui possunt. Magis autem naturale videtur, e + ut terminus sumatur qui pars sit rei: πέρας λέγεται τὸ ἔσχατον ἑκάστου, *terminus dicitur quod ultimum cujusque est*, inquit *c* Aristoteles: + nec usus repugnat. *si d quis sic dixerit, ut intra diem mortis ejus aliquid fiat, ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur*. Prædixerat Cæsari Spurina periculum, quod non ultra Idus Martias proferretur. *e* Interpellatus ipsis Idibus, dixit f + venisse quidem, sed non præteriisse. Quare multo magis fumenda est hæc interpretatio, + ubi temporis productio favorem in se habet, ut in induciis, quæ humano sanguini parcunt.

b L. anniculus, 134. D. de verb. signif.

c Met. V. 17.

d L. si quis 133. D. de verb. signif.

e Suet. in Cæs. c. 81.

3. At vero, 21 + a quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit: + quia ejus propositionis vis est discernere, non conjungere.

+ V. Illud

GROTII.

e *Ut terminus sumatur qui pars sit rei*) *Baldus* de statutis in verbo *usque*. *Bartolus* in l. patronus: D. de legatis III. & l. nuptæ D. de senatoribus. *Archidiaconus* in c. ecclesias, XIII. q. 1. *Hieronymus de Monte* libro de finibus c. 23.

f *Venisse quidem, sed non præteriisse*) Dion: πάρεστιν, οὐδέπω δὲ παρεληλυθεν, (lib. XLIV. p. 281. E. *Ed. H. Steph.*) Appianus: πάρεισιν αἱ Εἰδοί, ἀλλ' οὐ παρεληλύθασιν. (Postrema verba non tantum sunt *Appiani*, (*de Bell. Civ.* libro II. pag. 522.) sed & PLUTARCHI, qui tribuit ea Haruspici, Cæsarem de adventu Iduum sibi gratulantem castiganti, *Vit. Cæs.* pag. 737. E. Tom. II. Ed. *Wech.* J. B.

GRONOVII.

15 *Dominium*) Administratio rerum suarum.

16 *Ad momenta temporum*) Ab hora, qua consensum est in inducias, ad horam eandem centesimi diei.

17 *Ad civiles dies*) Ut quæ supersunt horæ ultimi diei, simul comprehendantur, ut l. 38. D. de V. S.

18 *Intra rem*) Extremitas, vel ultimæ partes rei.

19 *Extra rem*) De proximo rem attingentia.

20 *Voluntate*) Arbitrio hominum, ubi natura non facit terminos.

21 *A quo die*) Ut sit, post quem diem; non cum quo die.

GRO-

+ V. Illud obiter addam, inducias & si quid est simile, ipsos contrahentes + statim obligare ex quo contractus absolutus est: at subditos utrinque obligari incipere, ubi induciæ [22] acceperunt formam legis, cui inest exterior quædam publicatio: qua facta + statim quidem incipit habere vim obligandi subditos, sed ea vis, si publicatio uno tantum loco facta sit, non [23] per omnem ditionem eodem momento se exserit, + sed per tempus sufficiens ad perferendam ad singula loca notitiam. Quare si quid interea a subditis contra inducias factum sit *a*, + ipsi a pœnis immunes erunt, g + neque tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt.

a Bart. ad l. omnes pop. Pan. c. 2. de const. & ibid. Fel. n. 7.

+ VI. 1. Quantum per inducias liceat, quantum non liceat, + ex ipsa definitione datur intelligi. Illiciti enim sunt + omnes actus bellici, + sive in personas, sive in res, id est, + quicquid vi fit adversus hostem: id enim omne per induciarum tempus + fit contra jus gentium, ut in concione ad milites loquitur L. Æmilius apud *b* Livium.

b Libro XL. c. 27.

2. Etiam quæ res hostium [24] casu aliquo ad nos pervenerunt; eæ + reddendæ erunt, + etiamsi ante nostræ fuissent: quia, quod + jus externum attinet, + ex quo hæc dijudicanda sunt, + ipsorum sunt factæ, & hoc est, quod ait Paulus jurisconsultus, *c* + induciarum tempore postliminium non esse, + quia postliminium requirit, ut antecedat jus bello capiendi: quod per inducias non est.

c Lib. 19. paragr. 1. D. de Captiv.

3. + Ire, & redire ultro, citroque, + sed eo paratu, qui periculum nullum ostentet, licet. Notatum hoc h a Servio ad illud *d* Maronis, *Mixtique impune Latini*, ubi & hoc narrat, obsessa urbe a Tarquinio inter Porsennam, & Romanos factis induciis, cum ludi Circenses in urbe celebrarentur, ingressos hostium duces curuli certamine contendisse, & victores coronatos.

d Æn. XI. 134.

+ VII. Interius [25] recedere cum exercitu, quod Philippum fecisse legimus apud *e* Livium, + cum induciis non pugnat: + nec reficere mœnia, nec militem conscribere, i + nisi quid specialius convenerit.

e Libro XXXI. c. 38. Add. Frontinus l. 11. c. 13. n. 8.

VIII. 1. Corruptis [26] hostium præsidiis loca invadere, quæ ipsi tenebant, + haud dubie contra inducias est. + talis enim acquisitio justa esse non potest, nisi ex jure belli. Idem habendum, + si qui subditi deficere ad hostem velint. Exemplum est apud Livium, libro XLII. *f Coronæi, & Haliartii*

f Cap. 46.

GROTII.

g *Neque tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt*) Ut de Scione apud *Thucydidem* IV. (cap. 122.) Defendi itaque non potest quod ab Hispanis in Italia factum narrat *Mariana* XXVIII. 7.

h *A Servio*) Ad XI. Æneidos. (vers. 134.

i *Nisi quid specialius convenerit*) Ut apud *Parutam* libro III.

GRONOVII.

22 *Acceperunt formam legis*) Ex quo solemniter promulgatæ sunt.

23 *Per omnem ditionem*) Per omne territorium.

24 *Casu aliquo*) Non industria, aut opera nostra.

25 *Interius recedere*) Intra fines ex eo loco, unde alioqui non facile sine conflictu digredimur, ut Philippus apud *Liv.* 31. 39.

26 *Corruptis*) Sollicitatis ad defectionem pecunia, vel promissis, ut Sulla illusit L. Scipioni. *Appian.* I. civ. pag. 401. *Flor.* 3. 21.

tii favore quodam insito in reges legatos in Macedoniam miserunt præsidium petentes, quo se adversus impotentem superbiam Thebanorum tueri possint: Cui legationi responsum ab rege est, præsidium se ob inducias cum Romanis factas mittere non posse. Apud Thucydidem libro *a* quarto Brasidas Mendam civitatem ab Atheniensibus ad Lacedæmonios deficientem induciarum tempore recipit: sed additur excusatio, + quia habebat [27] quæ ipse vicissim Athenienses criminaretur.

a Cap. 123.

2. + Derelicta sane occupare licet, + dum vere derelicta, id est, eo animo ne amplius sint quorum fuerant, + non si incustodita, sive custodia ante inducias, sive factis induciis omissa sit. + dominium enim manens injustam facit alterius possessionem. quo refellitur Belisarii adversus Gothos cavillatio, *b* qui tali obtentu k loca præsidiis nudata per inducias invaserat.

b Proc. 11. Gott. c. 7.

IX. 1. Quæritur, an qui [28] vi majore impeditus quo minus recederet, intra fines hosticos deprehenditur postquam exierint induciæ, jus redeundi habeat? + Si jus externum gentium respicimus, non dubito + quin hic par sit ei, qui cum in pace venisset bello repente exorto inter hostes fato suo deprehenditur, quem captivum manere ad pacem usque, supra *c* notavimus; + neque justitia interna deest, + quatenus bona, & actiones hostium pro debito civitatis obligantur, + & [29] in solutum capiuntur: + nec magis hic quod queratur habet, quam tot alii innocentes, in quos bellorum mala recidunt.

c Libro III. c. 9. §. 4.

2. + Nec quæ [30] de commissi causa *d* circa merces tractantur adferri huc debent, nec quod [31] apud Ciceronem est de inventione secundo, de nave rostrata vi ventorum in portum delata, quam [32] ex lege quæstor publicari volebat. [33] Ibi enim + vis major a pœna liberat; [34] + hic + proprie de pœna non agitur, + sed de jure, quod certo tantum tempore interquiescebat. Tamen + quin tale remittere, + benignius, quin & generosius sit, nullam habet dubitationem.

d L. Cæsar. 15 L. interdum, 16. §. si propter, 8. D. de publican.

+ X. Sunt & quædam + per inducias illicita, + ob specialem conventionis naturam, ut si tantum + sepeliendorum hominum causa datæ sint induciæ, nihil erit immutandum: sic l si obsessis datæ induciæ tantum ne oppu-

GROTII.

k *Loca præsidiis nudata*) Portum, Centumcellas, Albanum.

l *Si obsessis datæ induciæ tantum ne oppugnentur*) Ut a Totila Neapolitanis apud *Procopium*.) Gothic. III. 8.)

GRONOVII.

27 *Quæ ipse vicissim Athenienses*) Fecisse contra inducias. Vel *quibus ipse*. (Nisi hellenismo uti voluerit Auctor, videtur potius scripsisse, *quæ ipse vicissim in Athenienses criminaretur*; & *in* postea omissum a Typographis; ob similitudinem vocis præcedentis in *im* desinentis. J. B.)

28 *Vi majore*) Θεῦ βία. l. 25. §. 6. C. *locati*: quæ consilio humano neque provideri neque vitari potest.

29 *In solutum*) Vicem ejus, quod solvi debet.

30 *De commissi causa*) Si tempestate acta navis præterierit locum, ubi applicare debebat, & vectigal solvere: vectigali autem non soluto merces incidunt in causam commissi.

31 *Apud Ciceronem de inventione secundo*) cap. 32.

32 *Ex lege*) Si qua rostrata navis in portu deprehensa esset, ut publicaretur.

33 *Ibi enim*) In commissis.

34 *Hic proprie*) In detinendo eo, qui deprehendatur inter fines.

GRO-

oppugnentur, + jam auxilia, & commeatus admittere non licebit: nam cum tales induciæ alteri partium prosint, + non debent interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere. Interdum & [35] conveniat, ne commeare liceat. [m] Interdum personis cavetur, non & rebus: quo casu [36] si ad res defendendas lædantur personæ, nihil contra inducias fiet: + nam cum liceat res defendere, personarum securitas [37] ad id, quod principale est, non quod in alicujus consequentiam venit, referenda est.

XI. Si fides induciarum a parte altera rumpatur, quin læso liberum sit + etiam sine indictione ad arma venire, frustra dubitatur. + nam capita [38] conventionis insunt conventioni per modum conditionis, ut paulo *a* ante diximus. Reperias quidem in historiis exempla eorum, [39] + qui sustinuerint in finem induciarum. Sed & bellum illatum Hetruscis *b* & aliis, quod contra inducias fecissent, legas: quæ diversitas + argumento est, jus ita esse ut dicimus, + sed eo jure uti, vel non uti, in arbitrio esse ejus, qui læsus est.

a Libro hoc cap. XIX. §. 14. & XX. §. 30.
b Liv. l. IX. c. 41. & *seqq.* & *lib.* X. c. 37. 45.

XII. Illud constat, + si [40] pœna conventa poscitur, & persolvitur ab eo, qui contra fecit, + jam bellandi jus non esse: + ideo enim pœna solvitur, ut cætera salva maneant. Et contra, si [41] bellum moveatur, recessum a pœna censeri debet, + quando optio data est.

XIII. + Privata tamen facta non rumpunt inducias nisi publicus actus accedat, + puta [42] imperii, aut ratihabitonis, quæ etiam intelligitur accedere, + si qui deliquerint nec puniantur, nec dedantur: + si non reddantur res.

XIV. + Jus commeandi + extra inducias [43] privilegium quoddam est, quare in ejus interpretatione sequenda sunt quæ [44] de privilegiis traduntur. Est autem hoc privilegium + neque tertio noxium, + neque danti admodum grave: + ideo [45] intra *c* verborum proprietatem laxa magis, quam stricta interpretatio admittenda est, + eoque magis si non petenti datum

c Vide sup. l. II. c. XVI. §. 12.

GROTII.

m *Interdum personis cavetur, non & rebus*) Vide c. significavit 11. *de Judais*. De induciis cum exceptione locorum exempla habes apud *Procopium*, & *Menandrum Protectorem*.

GRONOVII.

35 *Convenit, ne commeare*) Diserte ponitur in pactis induciarum, ne utrimque inter partes hostiles liber sit commeatus.

36 *Si ad res defendendas*) Si, quæ res alterius invadunt, violentur personæ.

37 *Ad id quod principale*) Ita accipienda est, ut directo, & per se personæ nihil hostile facientes non lædantur; non, ne lædantur, dum ea, quæ per inducias licet arcere, ac prohibere attentant.

38 *Conventionis insunt*) Omnia conventionis capita infirmantur, & læduntur in uno, quasi singulis esset adjectum, hoc caput salvum fore, si & cætera salva fuerint.

39 *Qui sustinuerint*) Non reddiderint par pro pari, & ruptis ab altera parte induciis prosiluerint vicissim ad hostilia, sed exspectaverint finem.

40 *Pœna conventa*) In pacto induciarum eo casu, si quis eas violet.

41 *Bellum moveatur*) Post violatas inducias alter vicissim aliquid hostile fecerit, is pœnam conventam poscere nequit: jam enim videtur legisse alterum eorum, quæ optare potuit.

42 *Imperii, aut ratihabitionis*) Si jussa fuerint aut approbata ab eo, penes quem imperium est.

43 *Privilegium quoddam*) Certis personis plerumque datur, quum in aliis maneat bellum.

44 *De privilegiis*) Juribus singularibus; quæ non ad exemplum trahuntur, §. 6. Instit. *de J. n. g. c.*

45 *Intra verborum proprietatem*) Quatenus propria verborum significatio permittit.

GRO-

datum beneficium, sed ultro oblatum sit; + multoque magis, si ultra privatam publica quædam utilitas in negotio vertatur. + Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba, + nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur; + aut eo ducant probabiles admodum voluntatis conjecturæ. Contra vero + etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur, + aut ex valde urgentibus conjecturis.

XV. Hinc colligimus, [46] datum militibus commeatum + non ad medios tantum, + sed & summos duces porrigi: quia verbi proprietas admittit eam significationem, + quanquam est & alia strictior. Sic [47] nomine *a* clericorum venit episcopus. Etiam, *b* qui in classibus sunt + nautæ, milites intelliguntur, + & omnes omnino, qui sacramentum dixerunt.

XVI. 1. [48] In itu cautum & de reditu censetur, + non hoc ex vi verbi, sed ut absurdum vitetur: + neque enim [49] inutile esse beneficium debet. + Et abitus tutus intelligendus, usque dum eo pervenerit, ubi in tuto sit. unde [n] + Alexandri fides accusata *c*, qui, quibus abitum indulserat, eos in ipso itinere jussit interfici.

2. At, + cui abire datum, non & redire: sed nec, cui venire concessum est, [50] + mittere poterit: + nec contra; + sunt enim hæc diversa: + nec extra verba exspatiari ratio cogit: ita tamen [51] + ut error etsi jus non det, a pœna certe, si qua adjecta est, relevet. + Sed & cui venire permissum est, semel veniet, non iterum, + nisi temporis adjectio aliam suppeditet conjecturam.

+ XVII. Patrem filius, uxor virum non sequitur, aliter quam in jure [52] commorandi. nam morari *d* solemus [53] cum familia, peregrinari sine ea. Famulus tamen unus, aut alter, etiamsi expressus non sit, comprehensus censebitur in eo, quem sine tali comitatu ire indecorum foret. *e* nam qui aliquid concedit: concedit quæ necessario sequuntur necessitas autem hic [54] moraliter intelligenda est.

a Can in ce. cum injunctis, c. paragr. rum vero. 2. de Elect.
b Lib. 1. paragr. 1. D. de bon. poss. ex test. nul.
c Diod. Sic. lib. XVII. c. 84.
d L. penult. D. de precario.
e Abbas C. quam sit. 7. De Judæis.

XVIII. Si-

GROTII.

n *Alexandri fides accusata*) Plutarchus: καὶ τῶν ταῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος ὡς κηλὶς πρόσεστι. *hæc velut macula adhæsit bellicis actionibus regis, cætera in bello agere, & juste, & regaliter soliti.* (pag. 698. C.) Simile factum Bajazetis contra Vidynenses in Servia habes apud *Leunclavium* libro VI.

GRONOVII.

46 *Datum militibus commeatum*) Si positum sit in pacto induciarum, concedi liberum iter in hostiles terras, aut per hostiles militibus, non excludi centuriones, tribunos, præfectos, sed nec legatos, qui summæ rei præsunt.

47 *Nomine clericorum*) Quod clericis concessum, id etiam vindicare potest episcopus.

48 *In itu*) Si data facultas eundi, utique & redeundi.

49 *Inutile beneficium*) Quod pro beneficio datur, id ita datum intelligitur, ut possit effectum sortiri.

50 *Mittere*) Alium sibi substituere, qui veniat.

51 *Ut error*) Ut, si quis hoc fecerit per errorem, sine fallendi proposito, etsi male fecerit, non tamen pœnæ forte in pacto expressæ subjaceat.

52 *Commorandi*) Concessa itione habitandi causa.

53 *Cum familia*) At familiæ vel præcipuæ partes uxor, & liberi.

54 *Moraliter*) Non sine quo simpliciter, & quocumque modo aliquid esse non possit, sed sine quo aliquid decenter, & commode esse non possit.

GRO-

XVIII. Similiter + bona non quævis comprehendentur, + sed quæ solita sunt ad iter assumi.

XIX. Expresso comitum nomine + non sunt intelligendi hi, 55 quorum causa magis est odiosa, quam ipsius cui prospicitur. + Tales sunt piratæ, latrones, transfugæ, desertores. + Gentis expressum nomen in comitibus, satis ostendit facultatem ad alios non porrigi.

+ XX. Jus commeandi + cum veniat ex vi potestatis, in dubio non exstinguitur 56 morte concedentis, secundum ea, quæ *a* alibi diximus de regum, & aliorum imperantium beneficiis.

XXI. Disputari solet de eo, quod dictum est in hunc modum, 57 + *quamdiu voluero*. Et verior est sententia eorum, qui existimant durare 58 beneficium tale, etiam si 59 novus volendi actus non intercedat, + quia durare in dubio præsumitur, quod ad juris effectum sufficit; o + non etiam ubi is, qui concessit, *b* desiit posse velle; + quod per mortem contingit. + Persona enim sublata, collabitur etiam illa præsumtio durationis, + sicut accidens interitu substantiæ.

XXII. Commeandi autem securitas ei, cui data est, + debetur etiam extra territorium concedentis: + quia datur 60 contra jus belli, quod per se territorio non includitur: ut alibi *c* a nobis dictum est.

XXIII. + Captivorum redemtio multum habet favoris, maxime apud Christianos, + quibus lex *d* divina hoc misericordiæ genus peculiariter commendat. *Captivorum redemtio, magnum, atque præclarum + justitiæ munus est*: verba sunt *e* Lactantii. Ambrosio captivos redimere, maxime ab hoste barbaro, + præcipua, & summa liberalitas *f* vocatur. Idem *g* defendit suum, & ecclesiæ factum, p + quod vasa ecclesiæ 61 etiam initiata confregerint, ut

a Libro II. c. 14. paragr. 11, 12.

b Canon. in c. si gratiose, 5. de rescr. in VI.

c Libro III. c. IV. paragr. 8.

d Matth. XXV. 36. 39.

e Libro VI. c. 12.

f Lib. II. off. c. 15.

g Ibid. c. 28.

GROTII.

o *Non etiam ubi is, qui concessit, desiit posse velle, quod per mortem contingit*) L. Lucius Titius, 32. *de donationibus*, ita ut eam emendat vir magnus *Antonius Faber*, *voluero* ponens pro *voluerit*. (Conject. Jur. Civ. libro II. c. 19.) Adde l. locatio, 4. ff. *locati*: Cardinalem *Tuschum* pp. conclusion. 751. lit. p. *Reinking*. libro II. classe II. c. 8. n. 30.

p *Quod vasa ecclesiæ etiam initiata confregerint, ut captivi redimerentur*) Imitatus hoc Ambrosii factum Augustinus narrante *Possidio* (*de Vit. Augustin.* cap. 24.) qui contra carnalem sensum quorundam id factum dicit. Imitatus est, & in eadem Africa episcopus Deo-gratias, narrante *Victore Uticensi* libro I. Vas, quod Remigii fuerat, datum ad redimendos a Normannis captivos, narrat in Remigii vita *Hincmarus*. Simile factum archiepiscopi Bremensis Rimberti laudat *M. Adamus* Bremensis ecclesiasticæ historiæ cap. 32. Probat hoc synodus universalis sexta, decreto relato in *causam* XII. *quæstione* II. Quæ adjungenda his, quæ diximus supra hoc libro cap. V. §. 2.

GRONOVII.

55 *Quorum causa magis est odiosa*) Qui minus sunt favorabiles, adeo ut videatur concessurus non fuisse, qui concessit, si suo nomine petiissent.

56 *Morte concedentis*) Sic ut a novo Imperatore novus commeatus sit petendus, si quis uti velit.

57 *Quamdiu voluero*) Quoties concessi aliquid alteri licitum fore tamdiu, quamdiu id ei concedere velim.

58 *Beneficium tale*) Postquam semel, iterumque eo usus est, qui accepit.

59 *Novus volendi*) Etsi nec verbis, neque alio certo signo me adhuc velle ostenderim.

60 *Contra jus belli*) Ut in aliquem non liceat quod jure belli liceret: licet autem in hostes jure belli quidvis hostile etiam extra territorium.

61 *Etiam initiata*) Quibus ad sacrum usum jam usi fuissent sacerdotes.

GRO-

ut captivi redimerentur. [62] *Ornatus*, inquit, *sacramentorum, redemtio captivorum est*, & multa alia in eandem sententiam.

XXIV. 1. Quibus adducor, ut non audeam indistincte + probare leges illas, quæ captivos redimi vetant, quales + apud Romanos fuisse legimus: *a nulli civitati viliores captivi, quam nostræ*, + ait in senatu Romano quidam. Eadem civitas + Livio *b* dicitur minime in captivos jam inde antiquitus indulgens. Nota est in hanc rem Horatii *c* ode, ubi captivos redimere vocat [63] conditiones + fœdas, & exemplum perniciem trahens: + flagitio additum damnum. Sed quod *d* Aristoteles in Laconum institutis reprehendit, idem in Romanorum culpari solet: + nimis scilicet illa omnia directa ad res bellicas, quasi in illis solis salus civitatis consisteret. Atqui si rem humanitatis modo æstimamus, + satius sæpe esset, jus, quod bello petitur, amitti, *q* quam plurimos homines, & quidem cognatos, aut populares, relinqui in gravissimis ærumnis.

a Livius lib. XXII. c. 59.
b Ibid.
c III. Od. 5.
d Polit. lib. II. c. 9. lib. VII. c. 13.

2. Non videtur ergo lex talis justa, [64] + nisi appareat opus tali rigore, ut majora, aut plura mala alioqui moraliter inevitabilia caveantur. + Nam in tali necessitate, cum [65] ipsi captivi ex charitatis lege suam sortem patienter ferre debeant, potest hoc eis injungi, & aliis, ne quid contra faciant, præcipi, secundum ea, quæ de cive ob bonum publicum dedendo scripsimus *f* alibi.

f Lib. II. c. XXV. §. 3.

XXV. + Non sunt quidem moribus nostris servi, qui bello capiuntur: non dubitem tamen, quin jus exigendi pretium redemtionis a capto possit ab eo, qui captum tenet, [66] + in alium transcribi: + nam & incorporalia alienari natura patitur.

XXVI. + Et potest idem pluribus debere pretium, si ab uno dimissus, pretio nondum soluto, captus sit ab alio: sunt enim diversa hæc debita ex diversis causis.

XXVII. Conventio de pretio facta + rescindi non potest, eo quod captus intelligatur locupletior, quam credebatur: + quia jure gentium externo, de quo quærimus, [67] + nemo cogitur supplere quod in contra-

ctu

GROTII.

q Quam plurimos homines, & quidem cognatos, aut populares, relinqui in gravissimis ærumnis) De Mauritii Imperatoris ob tale factum seria admodum pœnitentia vide *Zonaram*. (libro XIV. cap. 13. pag. 77. 78. *Ed. Reg.*)

GRONOVII.

62 *Ornatus sacramentorum*) Si supellex sacra impendatur in redimendos captivos, honoratur, & ornatur, non violatur.

63 *Conditiones fœdas*) Quod his milites redduntur segniores, & facilius armis abjectis in captivitatem consentiant, certi se redemtum iri.

64 *Nisi appareat*) Nempe quia tanti taxantur, aut id pro eis petitur, quod non potest, nisi gravi reipublicæ detrimento, concedi.

65 *Ipsi captivi ex charitatis lege*) Mithridates oppugnans Cyzicum 3000. captivorum in navibus ad urbem admovit, qui manus tendentes ad mœnia orabant, ut sibi parcerent cives: donec Lysistratus Cyzicenorum prætor e muro per præconem eos monuit φέρειν τὸ συμβαῖνον ἐγκρατῶς αἰχμαλώτους γεγονότας, ut captivi, & in alienam potestatem redacti fortiter fortunam ferrent. *Appian.* Bell. Mithr. pag. 210. *Ed. H. Steph.*

66 *In alium transcribi*) Donari, delegari creditori, quocumque modo alienari.

67 *Nemo cogitur supplere*) Non est dolus venditoris, si emtor non intelligens quid emat, obtulit plus justo: ita nec captivi dolus est, si qui eum tenet, bonorum ejus ignarus, nec in tempore requirendi copia usus, minoris, quam potuit, eum taxavit.

GRO-

ctu minus æquo pretio promisit, † si dolus non intercessit: ut intelligi potest ex his, quæ de contractibus *a* supra a nobis explicata sunt.

† XXVIII. Ex eo, quod diximus captivos nostros servos non esse, sequitur, † cessare illam [68] acquisitionem universalem, † quam accessionem esse dominii in personam, *b* diximus alibi. Non alia ergo captori acquirentur, † quam quæ specialiter apprehenderit: quare † si quid clam secum habet captivus, non erit acquisitum, † quia nec possessum. Sicut Paulus jurisconsultus *c* contra Brutum, & Manilium respondit, qui fundum possessione cepit, thesaurum, quem in fundo esse nesciat, non cepisse: quia qui nescit nequeat possidere. Cui consequens est, ut res [69] eo modo celata ad redemtionis pretium solvendum prodesse possit, quasi retento dominio.

a L. II. c. 12. §. 26.

b L. III. c. VII. §. 4.

c L. possideri 3. §. Neratius 3. D. de acquir. poss.

XXIX. 1. Quæri & hoc solet, † an pretium conventum, & ante mortem non solutum, ab herede debeatur. Expedita mihi videtur responsio, † si in carcere mortuus est, non deberi: promisso enim inerat † conditio, si liberaretur: † mortuus autem non liberatur. Contra, † si mortuus est cum in libertate esset, deberi. Jam enim luctatus erat id, pro quo promissum erat pretium.

2. Plane fateor, & aliter conveniri posse, ut ab ipso contractus momento [70] pure debeatur pretium, & captivus tantum retineatur, non jam ut jure belli captus, sed ut [71] † a se oppignoratus: & contra pactum iniri posse, ut procedat pretii solutio, † si die præstituto, qui captus sit, liber vivat. † Sed hæc ut minus naturalia non præsumuntur acta, nisi manifestis documentis.

XXX. Proponitur & illud, † an in carcerem redire debeat qui dimissus est sub pacto, ut faceret dimitti alterum, qui [72] factum morte prævenerit. Diximus *d* alibi, factum tertii † liberaliter promissum † satis impleri, si [73] nihil omittitur ex parte promissoris; † at in onerosis obligari promissorem ad id, quod tantumdem valet. Sic ergo in proposita quæstione † non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ: † neque enim id conventum fuit, † neque tacite actum intelligi patitur favor libertatis, neque debebit lucrifacere libertatem, [1] † sed [74] ejus, quod præstare non potest, æstima-

d L. II. c. XI. §. 22. & XV. §. 16. Hoc libro c. XX. §. 58.

GROTII.

1 *Sed ejus, quod præstare non potest, æstimationem præstabit*) Id non fecit Paullus Balionius ex lege dimissus ut Carvajalium restitueret libertati, qui Carvajalius, antequam liberaretur, mortuus fuit: quo nomine reprehendit Balionium *Mariana* lib. XXX. (Cap. 21.) Sed facti speciem paullo aliter narrat *Paruta* libro II.

GRONOVII:

68 *Acquisitionem universalem*) Etiam rerum incorporalium captivi.

69 *Eo modo celata*) Possit numerari in parte pretii, nec possit dicere, qui cepit, eam rem jam suam fuisse, ex quo dominum ceperit.

70 *Pure debeatur*) Sine conditione plenæ libertatis recuperatæ.

71 *A se oppigneratus*) Quasi se ipse pro pretio tantisper pignori dederit, donec id præsentaretur.

72 *Factum morte*) Mortuus fuerit, antequam posset dimitti.

73 *Nihil omittitur*) Promissor fecit quod potuit, ut promissum præstaret, quamvis fortuna intercesserit.

74 *Ejus, quod præstare non potest*) Ob alterius mortem aliquid dabit pro sua redemtione.

mationem præstabit. Hoc enim * naturali simplicitati congruentius, quam quæ 75 in actione *a* de præscriptis verbis, & de condictione ob causam dati causa non secuta Romani juris interpretes tradunt.

a L. naturalis, 5. §. 1. de de præsc. verb. l. ult. D. de cond. ob caus. dati.

GRONOVII.

75 *In actione de præscriptis verbis*) Damnari præcise promissorem, in quantum interest mea, illud, de quo convenit, accipere: vel repeti, quod datum est quasi ob rem datam, re non secuta.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXIII.

HACTENUS Auctor egit de fide publica, qua bello finis imponitur, „ hic agit de fide, quæ interponitur „ manente bello. *Vid. supr. c. 20. §. 1.*

AD §. I.

ASUMMIS *potestatibus*) „ De fide minorum potestatum in bello agit, *c.* „ *22. seq.*

Belli commercia) „ *Vid. Gron. b.* Nam „ & jura quædam nobis cum hoste com„ munia sunt. *Vide l. 3. c. 19. §. 1. nu. 1.* „ *l. 2. c. 17. §. 19.*

Qualia sunt induciæ) „ De quibus us„ que ad §. 14. agitur.

Commeatus) „ De quibus §. 14. & „ seq.

Captivorum redemtio) „ De qua §. „ 23. seq.

Induciæ sunt conventio, per quam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est], In *l. 19. §. 1. ff. capt. & postl.* induciæ describuntur: *cum in breve, & in præsens tempus convenit, ne invicem lacessant.* Unde Græcis ἐκεχειρία ab ἔχειν χεῖρας id est cohibere manus; quod ad manus non veniatur.

Inter bellum, & pacem, nihil est medium) Hoc est, quod supra diximus, omnem statum esse vel belli, vel pacis, & tertium non dari.

Et bellum status est nomen], „ Id est, „ non actio, *sed status eo nomine indica*„ *tur*: quæ sunt verba Auctoris in *l. 1.* „ *c. 1. §. 2. n. 1.*

Qui potest esse, etiam cum operationes suas non exerit) „ Id est, etiam cum „ vi non agitur.

Actus dicitur) „ In omnibus negotiis „ moralibus potentia ab actu distingui„ tur, seu jus ab ejus exercitio. *Vide* „ *supr. l. 1. c. 4. §. 15.*

Non pax est induciæ; bellum enim manet, pugna cessat) *Pax* plerumque perpetua est; *induciæ* ad breve plerumque tempus fiunt. Per *pacem* enim tota causa deciditur, & de tota lite transigitur regulariter, indeque perpetua est, & omnis lis ea sopitur; quia per transactionem controversia finitur. In *induciis* suspenduntur saltem actus bellici, salva lite, & controversia: adeoque natura negotii est, ut ad breve saltem tempus fiant, v. g. ad mortuos sepeliendos

dos, ut de conditionibus pacis interim tractetur, &c. Ratio in promtu est? quia non patitur odium, & ardor utriusque, nec reipublicæ utilitas, ut tantæ lites tamdiu pendeant. Atque hinc Varro *ferias belli* dixit apud *Gell. l.* 1. *c.* 25 Tota ergo causa manet in statu, quo est tempore induciarum, & tollitur saltem interim lædendi copia, eodem modo uti feriarum tempore in judicio privato sistitur processus.

Pacto tamen & *paci* tempus addi, & *induciæ* in longum tempus constitui possunt, prout enim partes de jure suo disponunt, ita jus est. Essentia igitur *pacis* est ut de causa transigatur; reliqua pacto mutari possunt: perinde uti pactum de non petendo ad certum tempus, vel in certa persona fieri potest; ita pax quoque fieri potest ea lege, ut valeat quamdiu vivunt paciscentes, salvo jure posteris, si recipere velint. Effectus est ut tali pace jus interim, & dominium, etsi temporarium, transferatur in rebus, quæ sunt apud hostem, & is, qui possidet, jus disponendi habeat de rebus illis, nec in eventum rem illam salvam præstare teneatur; non enim jus, & dominium restituitur finito tempore, sed lis, & bellum.

Econtrario essentia *induciarum* in eo consistit, ut suspendatur belli processus; diu autem, ut diximus, suspendi sine præjudicio belli non potest: nec solet nisi partes aliud disponant; ita enim in bello Vejentino centum annorum induciæ contractæ sunt. *Liv. l.* 1. *c* 15. Idem contigit in bello cum Cæritibus. *Liv. l.* 7. *c.* 20. Aliæ in quinquaginta annos, apud *Just. l.* 3. *in fin. &c.* Effectus est, quod his induciis contracti nihil juris concedatur, sed lis, & possessio interim in eodem statu maneat in rebus controversis, quæ apud hostem sunt.

Hinc jam patet, pacem religiosam veram esse *pacem*, non *inducias*. Nam 1. de ipsa causa controversa transactum, adeoque lis sopita est, & clausula saltem addita, donec inter partes litigantes amicabili compositione aliud convenerit. Ex qua ipsa clausula 2. apparet, pacem illam perpetuam, & æternam esse, quia nunquam finiri, quin nec mutari debet, nisi utriusque partis consensu: temporaria autem tunc est, si post tempus aliquod pax tollitur. Unde notanter in principio tractatus dicitur, *æterna pax esto*. Adeoque 3. promiserunt contrahentes, se nunquam in perpetuum violaturos has conditiones pacis, neque inde recessuros, nisi mutuo consensu: possunt ergo ulterius pacisci partes, quod si mutua voluntate non fiat, lis in perpetuum sopita manet. Effectus hujus rei 4. hic est, quod jus verum, & plenissimum in Evangelicos translatum sit, adeo ut nunquam redeat bellum, utpote quod in perpetuum est sublatum. Conf. Prudentia nostra jur. publ. *c.* 18. § 38. *& disp. de postlim. in pac. Sect.* 1. §. 17.

Not. in induciis non opus est clausula amnestiæ, quia vis ipsa induciarum sequitur, ne interim invicem lædant: quod plenius exposuimus in *Disp. de Postlim. Sect.* 7. §. 11. *&* 12. *Vide supra l.* 3. *c.* 9. §. 1. *prop.*

Si quid convenit, ut belli tempore valeat, id per inducias quoque valere) „ Nam „ si tempore belli, ubi vis hostilis licita „ est, aliquid fieri valide potest, multo „ magis id fieri poterit in induciis, ubi „ vis hostilis suspensa est.

Nisi manifeste appareat, non statum spectari, sed ipsas functiones &c.) „ Id est, „ ipsas actiones bellicas: certatio enim per „ vim, quæ actu fit, tempore induciarum „ fieri nequit.

Contra si quid de pace dictum erit, id induciarum tempore locum non habebit) „ Adeoque si quid convenerit ut pacis tempore valeat, id tempore induciarum non „ valet, quia vere pax non est, sed saltem „ vis hostilis suspenditur.

Pacem sequestram) „ Sequestrum supponit rem litiosam; adeoque indigitatur, „ certamen saltem, seu vim hostilem ad „ tempus deponi.

Pace temporalem] „ Voce pacis generaliter sumta, non pro decisione causæ, „ sed pro quavis compositione, & cessatione violentiæ hostilis: proprie igitur „ induciæ pax temporaria dici non possunt, „ quia manet controversia, quæ per pacem „ temporariam certo modo finitur.

Pacem castrorum) „ Id est, pax inter „ castra: non ergo de causa ipsa. *Vid. Gell.* „ *l.* 1. *c.* 5.

Paucorum dierum) „ Pro negotii natura. *Vid.* §. 2. *n.* 3.

Non definitiones, sed delineationes quædam) „ Pax ibi generaliter sumitur pro „ quavis pactione, non de causa, sed de „ vi hostili.

Eaque figurata) „ Rectius significatio- „ nes generales pacis.

Bellorum ferias) „ Uti enim in privatis „ judiciis suspenditur processus belli in fe- „ riis, ita in bello per inducias.

„ *Belli somnum*) „ Quia actus hostiles „ interim quiescunt.

Forenses ferias) „ Id est ferias judiciales.

Papinius) „ 4. *Sylv.* 4. *Certe jam La-* „ *tiæ non misceant jurgia leges, & pacem* „ *piger annus habet, &c.*

Somnum] „ Nam inducias paulo ante „ *belli somnum* vocavit.

Belli vinculum] „ Quia effectus, & actus „ bellici quasi vinciuntur.

3 *Recte reprehendit Gellius*) „ Rationem „ addit, quia & in plures menses, & in „ paucas horas dari induciæ possunt. *Gell.* „ *l.* 1. *c.* 25. At ipse postea addit, Var- „ ronem noluisse superstitiose inducias de- „ finire, sed saltem demonstrare. Curatior „ igitur est definitio Jurisconsulti in *l.* 19. „ §. 1. *capt. & postl.* nam regulariter, & „ ex natura induciarum, ad breve saltem „ tempus dari solent.

Et in horas dari)] „ V.g. ad sepeliendos „ mortuos *Gell. d. l.*

In annos etiam viginti] „ *Liv. l.* 5. *c.* „ 32. & nostris temporibus inter Impera- „ torem, & Turcam.

Quadraginta) „ *Liv. l.* 1. *c.* 15. *l.* 2. „ *c.* 54.

„ *Centum*) „ *Liv. l.* 7. *c.* 20. Theodo- „ sius cum Persis. *Sozom. Hist. Eccl l.* 9. „ *c.* 4. Inter Ambraciotas, & Acarnanes. „ *Diod. Sic. l.* 12. *c.* 60. Alias inducias in „ 50. annos. *Just. l.* 3. *in fin.* Inducias „ Belgicas in 12. annos contractas, legi- „ mus.

Quæ & illam Pauli definitionem redar-guunt) „ Immo Paulus in *d. l.* 19. recte „ definit, quia regulariter in breve tem- „ pus induciæ fieri solent, etsi id pacto „ mutari possit,

4 *Rationem unicam, & per se moventem in solidum fuisse cessationem actuum bellico-rum*) „ Si partes contrahentes non collo- „ quii, vel alterius negotii causa, quod „ breve tempus requirit, inducias faciant, „ sed ea in genere intentione, ut actus „ bellici cessent, tunc instat pacis eas es- „ se putant, juxta regulas interpretationis. „ At verum hoc non est: nam essentia „ pacis in eo consistit, ut de ipsa causa „ transactum appareat; quod non fit si sal- „ tem id actum est, ut actus bellici cessent, „ etsi longo tempore.

Ut tunc quod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat) „ Regulariter „ enim si quid convenit ut pacis tempore „ valeat, id induciarum tempore locum non „ habet, *vid. h.* § *n.* 2. exceptionem au- „ tem, quam Auctor hic ponit, non agno- „ scimus

„ *Non ex vi vocis*) „ Quia aliud est pax, „ aliud induciæ.

Sed ex mentis certa collectione] „ Immo „ dum partes causam ipsam non decidunt, „ sed eam in suspenso relinquunt, certo „ inde colligitur, eas noluisse pacem con- „ trahere.

Alibi egimus) „ *L.* 2. *c.* 16. ubi simul „ probavimus, plerasque interpretationum „ regulas, quas late ibi tractat Auctor, „ esse vel falsas, vel mere civiles.

AD §. II.

INDE *uti jam*) „ Verba ejus hæc sunt: „ *Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu* „ *dicas, inde uti jam; pactum induciarum* „ *ejusmodi est, ut in diem certum non pu-* „ *gnetur, nihilque incommodi detur: sed ex* „ *eo die postea uti jam, omnia belli jure* „ *agantur. Quod dicitur dies certus præfi-* „ *nitus, pactumque fit, ut ante eum diem* „ *ne pugnetur: atque is dies ubi venit, in-* „ *de uti jam pugnetur: idcirco ex iis, qui-* „ *bus dixi, vocibus, quasi per quendam coi-* „ *tum, & copulam, nomen induciarum* „ *connexum est.*

Opilius) „ Apud Gellium *d. l.* 1. *c.* 25.

Sed quod inde) „ Adeoque *induciæ* sunt „ quasi *inda otium.*

Ἐκεχειρίας) „ Quod manus cohibeantur. „ *Gell. d. l.*

Ex Gellio) „ Immo ex hoc, & qui ibi „ allegatur Opilio, non apparet, nomen „ hoc olim per *t* scriptum, sed singulari „ numero *induciam* dictum esse *Gell. l.* „ 19. *c.* 8.

Indoitia) „ Auctor hoc nulla auctorita- „ te probat.

Oitium enunciabant a verbo oiti, quod nunc uti dicimus) Neque hoc probat Au- „ ctor.

Sic ex indoitia indoitiorum) „ Unde con- „ stat, ita olim enunciata hæc verba esse?

Plurale

Plurale nunc tantum) „ Nimirum, *in-* „ *duciæ*.

Sunt ergo induciæ in bello otium, non pax) „ Nam causa decisa non est, adeoque ma- „ net bellum; sed durante bello actus ho- „ stiles suspenduntur.

Qui narrant, sæpe pacem negatam, inducias datas) „ Apud Livium dicitur: *indu-* „ *ciæ, inde non pax facta*. *L.* 4. *c.* 30. & „ apud eundem, *l.* 8. *c.* 37. *infecta pace* „ *inducias annuas ab urbe retulerunt*. Fa- „ liscis pacem petentibus annuas inducias „ datas esse, refert Livius *l.* 10. *c.* 46. *&* „ *l.* 29. *c.* 12. *Cupiens pacem si possent, sin* „ *minus inducias facere*. Adde *Marcel. l.* „ 27. *c.* 29. *Xenoph. l.* 2. *de exped. Cyri p.* „ 302. *Thuan. l.* 17. *Tesm. b.*

AD §. III.

AUCTOR ait, finitis induciis non opus esse nova indictione, quia bellum non cessavit: at ea opus esse finita pace, quia novum bellum est priore finito. Vid. *Petr. Bell. p.* 5. *t.* 2. *n.* 21.

Quare) „ Quia per inducias bellum non- „ dum est finitum, sed durat.

Ipso jure se exerit status belli) „ I. e. „ remoto impedimento res redit in pristi- „ num statim.

Ut dominium, & patria potestas in eo, qui a furore convaluit) „ Immo nec do- „ minium, nec patria potestas proprie quie- „ scunt durante furore, sed sola administra- „ tio sopitur.

Livium) „ *L.* 4. *c.* 35. *junct. c.* 60.

Finitis induciis indictum bellum) „ Missi „ erant legati, qui res repeterent, *d. l.* 4. „ *c.* 58. negata restitutione bellum indictum „ est, *d. c.* 58. *junct. c.* 60.

Quantopere pacem amarent) „ Inviti „ enim bellum Vejentinum renovabant, in- „ primis quia tribuni plebis id quovis modo „ impediebant, *d. c.* 60.

AD §. IV.

QUÆRITUR, quomodo computetur tempus induciarum, an naturaliter, an civiliter? Resp. si de mente, & sensu contrahentium constat, cessat quæstio, si non, brevius tempus valet, quia id certum, longius incertum est, adeoque civilis computatio obtinet. *Petr. Bell. p.* 5. *t.* 3. *n.* 18.

Aut continuum) „ Si scilicet terminus, „ ad quem tempus currere debet, designa- „ tus non est, v. g. in 100. dies.

Aut cum designatione termini] „ Adeo- „ que ubi terminus, ad quem currere de- „ bet, designatus est, v. g. ad Calendas „ Martias.

In priori ad momenta temporum) „ Id „ est, incipiunt induciæ a momento, quo „ pactæ sunt, & non finiuntur nisi elapso „ ultimo centesimo diei momento.

Id enim naturæ convenit) „ Naturali enim „ computatione per diem intelligitur spa- „ tium 24. horarum, & horæ spatium præ- „ ter propter 60. momentorum. Elapsis „ igitur omnibus his momentis finitæ indu- „ ciæ dici possunt.

Quæ fit ad dies civiles computatio) „ Ni- „ mirum, a solis ortu ad ejus occasum.

Ex legibus, aut populorum moribus venit, &c.) „ Adeoque inter gentes, ac populos „ non obtinet.

In altero genere) „ Si induciæ fiunt cum „ designatione termini.

Utrum ad quem diem, aut mensem; aut annum dictum est, &c.) „ Duo hic quæri „ possunt, 1. an terminus *a quo* compre- „ hendatur in tempore induciarum: 2. an „ terminus *ad quem* in tempus illud com- „ putetur. Grotius negat priorem quæstio- „ nem, & affirmat posteriorem.

„ Si proinde induciæ ita contrahuntur, „ ut incipiant Kalendis Februarii, & fini- „ antur Kalendis Martii, certum est, ex „ eo momento, quo Kalendæ Februarii il- „ luxerunt, securitatem promissam incipe- „ re, indeque omne jus lædendi cessare. „ Hinc cum inter Philippum regem Hispa- „ niæ, & Henricum Galliæ regem conve- „ nisset, ut die 5. Febr. 1555. bellum su- „ spenderetur, eodem autem die Dux bel- „ licus regis Galliarum Vignale expugnas- „ set, merito quidam opinarunt, restituen- „ dum castrum, quia captum fuit tunc „ cum bellum per inducias suspensum jam „ fuit. *Osiand. ad Grot. l.* 3. *c.* 21. §. 4.

„ Sed an Kalendis Martii finitæ censean- „ tur induciæ, alia quæstio est? Auctor id „ negat, & magis naturale ei videtur, ter- „ minum ad quem hic sumi tanquam par-

„ tem

„ tem rei. At verius eſt, finiri inducias eo momento, quo Kalendæ Martiæ illuxerunt; idque ex natura elocutionis, quæ eſt excluſiva termini: quod ex objectionibus Grotii magis illuſtrabitur.

„ Is autem opponit, 1. terminum diei quod ultimum cujuſque rei eſt; adeoque magis naturale videri ut terminus ſumatur, qui pars rei ſit. *Grot. d.* §. 4. *n.* 2. Reſp. hoc verum de termino, qui eſt intra rem, adeoque pars rei: uti ſi induciæ pactæ ſunt in 190. dies; tunc enim centeſimus dies eſt pars temporis conventi: at ſecus ſi terminus eſt extra rem, uti ſi induciæ pactæ ſunt uſque ad centeſimum diem; tunc enim centeſimus dies non magis eſt pars rei, quam flumen, termino ad flumen aſſignato: uti igitur tunc flumen non comprehenditur ſub termino, ita nec centeſimus dies.

„ 2. Allegat Grotius legem *Anniculus ff. de V. S.* ubi ſi quis ſic dixit ut *intra* diem mortis aliquid fiat, ipſe quoque dies, quo quis mortuus eſt, numeratur. Reſp. formula hæc, *intra* diem mortis aliquid fiat, ex natura locutionis comprehendit ipſum diem mortis, quia eſt pars temporis. Secus igitur ſi *uſque ad diem* mortis faciendi facultas conceſſa fuiſſet; tunc enim dies mortis non numerari poſſet.

„ Opponit Grotius 3. exemplum Cæſaris, cui Spurina periculum prædixerat, quod non *ultra* Idus Martias proferretur: interpellatus ipſis Idibus dixit, veniſſe quidem, ſed non præteriiſſe. Reſp. Ex natura locutionis, & ſenſu verborum naturali apparet, formulam *non ultra Idus Martias* neceſſario includere ipſas Idus Martias; eis enim finitis demum ſano ſenſu dici poteſt, *ultra Idus Martias*. Aliud autem foret ſi Spurina dixiſſet, *uſque ad Idus Martias*.

„ *Obſtat* 4. Quod hæc interpretatio ſit favorabilis, ubi temporis productio favorem in ſe habet, dum induciæ humano ſanguini parcunt. Reſp. Ex interpretatione ſive favorabili, ſive odioſa, nullum jus natura oritur, ſed ex ſola diſpoſitione, quæ certa, & clara eſſe debet. Eſt autem clara diſponentium voluntas, ſi induciæ indulgent *uſque ad certum diem*; tum enim eo ipſo dum uſque *ad diem* ſaltem ſecuritatem promittunt, ſatis declarant, eum diem ſe comprehendere non voluiſſe. Accedit, quod brevius tempus certum ſit, longius incertum, & dubium. Conf. *l.* 24. *ff. loc. cond.*

Intra rem) „ Ubi extremitates pro rei parte habentur. 2

Cutis terminus eſt corporis) „ Utpote cujus illa ultima pars eſt.

Extra rem] „ Quæ non pars rei ſunt, ſed ſaltem eam attingunt.

Ut flumen terminus eſt terræ] „ Terræ igitur pars non eſt flumen.

Conſtitui poſſunt) „ Ita ut homines quoque terminum intra rem, & extra rem, conſtituere poſſint.

Ut terminus ſumatur qui pars ſit rei) „ Concludit igitur Auctor, terminum pactis induciis deſignatum ſub diſpoſitione contineri, adeoque intra rem eſſe.

Nec uſus repugnat) „ Verba hæc ſunt *legis Anniculus, &c. ff. de V. S.* ultimus enim dies eſt pars termini.

Veniſſe quidem, ſed non præteriiſſe) „ Idus enim Martiæ nondum elapſæ erant.

Ubi temporis productio favorem in ſe habet] „ Jus naturæ neque ex favore, neque ex odio inferri poteſt, ſed ex certa ratione, quæ ceſſat, ubi diſpoſitio dubia eſt.

A quo die menſura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra menſuram non erit) „ Si ſtatuitur, inducias a prima Julii inchoaturas, omnino is dies intra menſuram, adeoque pars rei eſt. Conf. *Pufend. l.* 8. *c.* 7. §. 8. 3

Quia ejus propoſitionis vis eſt diſcernere, non conjungere) „ Immo cum initium induciarum eo die eſſe voluerunt, diſerte conſtat, eos diem hunc voluiſſe eſſe partem rei.

AD §. V.

INDUCIÆ vim accipiunt ſtatim, & ex momento, quo partes ita convenerunt: at ſubditi non obligantur niſi id ſignificatum ſit, cum jure, & natura impoſſibile ſit parere legi, quam neſciunt, nec imperata facere quis poteſt, niſi imperatum ſit; quod non ſit, niſi alter ſciat.

Cæterum, ex ejuſmodi induciis paciſcentes obligantur tanquam ex pacto, ſubditi vero tanquam ex lege.

Statim

Statim obligare, &c.) „ Nam ita di-
„ sposuere, ut omnis vis hostilis cessare de-
„ beat.

Statim quidem incipit habere vim, &c.)
„ Uti lex valere incipit, ex quo publica-
„ ta est.

Sed per tempus sufficiens) „ Uti publica-
„ ta lege tempus indulgetur, intra quod ad
„ notitiam omnium pervenire potest. Ro-
„ mani Imperatores id definiverunt numero
„ duorum Mensium. *Nov. 66. c. 1. Vid.*
„ *Jus meum controvers. l. 1. tit. 3. q.* 8.

Ipsi a pœnis immunes erunt) „ Quia ju-
„ sto errore tanquam in hostem agunt.

Neque tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt) „ Cardinalis Tri-
„ dentinus ad Guisium misit, qui Valenti-
„ num per inducias captum repeterent.
„ *Thuan. l. 18. p. 364. Tesm. b.*

A D §. XI.

DIXIMUS, per inducias non conveniri de *causa*, sed de *processu* bellico: per eas igitur nihil juris transfertur in re, de qua bellum geritur, nec in rebus interim captis. Sed 1. cessat vis bellica, eoque nec res, aut personæ hostium capi, nec res nostræ si ad nos perveniunt, jure postliminii retineri possunt, sed reddi debent. 2. Induciis durantibus non possunt munimenta exstrui in terra controversa, quia omnis lacessitio cessare debet; lacessitur autem si status mutatur, exstructis munimentis, quæ extra inducias impedire potuisset hostis. Sed nec porro, & 3. in rebus controversis præjudicium perpetuum fieri induciarum tempore potest, indeque nec alienari possunt: turbatur enim status præsens, & possessio rerum, de quibus litigatur, uti lite pendente nihil innovandum in causa litis.

At 4. in suis rebus, suoque territorio non controverso omnia facere potest is, qui inducias contraxit, uti in pace. Atque hinc militem conscribere, castra ponere, exercitum de loco in locum transferre potest, quia hoc ad induciarum causam plane non pertinet. Immo medio tempore mutua sunt commercia, commeatus, &c. nisi in specie aliud dictum sit.

Quæ omnia 5. secus se habent in pace temporaria: ibi enim causa belli decisa, ac jus in rem controversam in alterum translatum est, qui proinde jure dominii omnia in re hac controversa agere potest, quæ ad rei suæ securitatem pertinent.

Cæterum, in induciis non opus est *clausula amnestiæ*, quia ipsæ induciæ hanc vim habent ut partes desistant ab injuriis: aliquando tamen eam induciarum pactis additam legimus; at id vel per imperitiam, vel supervacue factum sit.

Hinc jam deciditur quæstio ab Alciato prolata. Tabulis pacis inter Tridentinos, & Venetos sancitum erat, omnia custodienda ut ante bellum. Cœpto jam bello Tridentini castrum cepere, inde induciæ; post Veneti recuperarunt, tum pax: quæsitum, an castrum restitui debeat, quia ante bellum novum tenuerant Tridentini? negat Gentilis contra Alciatum, & merito.

Ex ipsa definitione) „ Quia induciæ sunt 1
„ conventio, per quam, bello manente,
„ ad tempus bellicis actibus abstinendum
„ est. *Vid. supra §. 1. n. 1.*

Omnes actus bellici] „ Quibus læditur
„ hostis.

Sive in personas, sive in res] „ In utris-
„ que enim hostis lædi potest.

Quicquid vi fit adversus hostem) „ Im-
„ mo etiam quicquid dolo.

Fit contra jus gentium) „ Quod fidem
„ etiam hosti datam servare jubet.

Reddendæ erunt) „ Quia hostem lacess- 2
„ sere, nec in rebus, durantibus induciis
„ licet.

Etiamsi ante nostræ fuissent) „ Adeoque
„ jus postliminii in iis locum habere videa-
„ tur.

Jus externum) „ Quid eo intelligatur,
„ *vide in Diss. proœm. IX. §. 65.*

Ex quo hæc dijudicanda sunt) „ Verum
„ non est, dari tale jus externum, adeo-
„ que verum non est, ex eo jure hæc di-
„ judicanda esse.

Ipsorum sunt facta) „ Res hostiles ce-
„ dunt capienti ipsa ratione naturæ, non
„ demum vi ficti alicujus juris gentium,
„ quod dominium, saltem quoad effectus
„ externos, tribuere fingit.

Induciarum tempore postliminium non esse] „ Cum enim expressa induciarum pactio
„ sit, ut omnia in eodem statu maneant,
„ contra pacti, fideique datæ tenorem facit
qui

„ qui quod alter tenet postliminio recipit, „ eoque statum rerum mutat. *Vid. B. Parens* „ *in disp. de postlim. Sect. 2. §. 34.*

Quia postliminium requirit, ut antecedat jus bello capiendi)„ Ratio hæc fallit, quia „ nec res, quæ bello præsenti captæ sunt, „ postliminio redeunt stantibus induciis. Ve„ ram rationem jam allegavimus.

3 *Ire, & redire ultro, citroque, &c. licet, &c.*)„ Quia suspensum est omne jus læden„ di hostem.

Sed eo paratu, qui periculum nullum ostentet)„ Immo jus transeundi salvum est, „ etiam cum exercitu. *Vid. supr. l. 2. c. 2. §.* „ 14. Si tempus induciarum longum est, & „ forte in alios bellum geritur.

AD §. VII.

DURANTIBUS induciis intra fines suos non controversos quilibet facere potest quicquid lubet; in locis controversis nihil, quo hostis læditur, vel durior fit ejus conditio: ut in lite privata.

Cum induciis non pugnat)„ Non enim „ lacessitur hostis.

Nec reficere mœnia)„ Quia suæ saltem „ securitati prospicit, non autem hostem „ lacessit. *Nec in Agesilao cap. 2.* An fossas „ castrenses, seu castrensia valla, aut fossi„ les vias, seu accessus obsidionales, circa „ civitatem obsessam facere liceat? *Vid.* „ §. 10.

Nisi quid specialius convenerit)„ Ut ces„ setur ab utraque parte ab omni opere. „ *Vid. Liv. l. 30. c. 30.*

AD §. IX.

1 HAUD *dubie contra inducias est*)„ Hostis „ enim lacessitus.

Talis enim acquisitio justa esse non potest, nisi ex jure belli]„ Quod vero per inducias „ suspensum est.

Si qui subditi deficere ad hostem velint] „ Nam & hoc facto læditur hostis.

Quia habebat quæ ipse vicissim Atheniensibus criminaretur)„ *Non existimabat, se injuste* „ *agere, quia per inducias aperte defecissent.* „ Atque hoc est, quod sæpius diximus, „ uno rumpente pactum, alterum quoque „ inde recedere posse.

Derelicta sane occupare licet]„ Quia non „ amplius sunt res hostium, sed nullius, „ quæ cedunt occupanti. 2.

Dum vere derelicta)„ De requisitis de„ relictionis egimus *l. 2. c. 9. §. 1.*

Non si incustodita]„ Manet enim res „ in proprietate hostis.

Dominium enim manens injustam facit alterius possessionem)„ Contra pactas enim „ inducias agit qui hostem lacessit, id est „ proprietatem ejus turbat.

AD. §. VIII.

CONTINGIT aliquando ut effluxis induciis quidam in hostium solo remaneant, vel quia ægrotant, vel quia alio casu retinentur: quæritur, an capi jure belli possint? Affirmatur, 1. quia quod ab initio belli licitum est, multo magis licitum erit in medio bello. At si quis in statu pacis venit in urbem, & repentine oriatur bellum, belli jure capi potest, *l. 22. ff. capt. & postl.* nedum si induciarum tempore in civitatem pervenerit, illæque effluxerint, antequam redire potuit. 2. Potuisset homo capi ex territorio hostili, nedum retineri in nostro. Sufficit 3. eum esse in potestate hostium. Conf. *Petr. Bell. p. t. 1. n. 10.*

Neque obstat l. 15. ff. de public. ubi is, qui tempestate impeditur, quo minus statuto tempore recedat, non videtur contra legem fecisse. Resp. Agebatur ibi de publicanda nave ex culpa, quæ contra leges esset. Si vero quis tempestate impeditus non recedit, recte Jurisconsultus statuit, cessare culpam, eoque & publicationem.

Si jus extremum gentium respicimus)„ Ta„ le non dari, sæpius dictum est. *Vid. su-* „ *pra §. 7.* 1

Quin hic par sit]„ Immo jure naturali „ non tantum eadem, sed & major hic „ ratio subest.

Neque justitia interna)„ Per quam jus „ naturæ intelligit.

Quatenus bona, & actiones hostium pro debito civitatis obligantur)„ De quo supra „ egimus *l. 3. c. 1. §. 3. & cap. 2. §. 2.* ubi „ male gentes id ad vitam extendisse, ait „ *d. c. 2. §. 6.* Nos sæpius jam diximus, in

„ in tales captos omnia licere, quæ in „ bello captos.

Et in solutum capiuntur) „ Gentes enim „ id licite constituisse, ait Auctor, tum ob „ necessitatem, & injuriæ licentiam, quia „ facile capi non possunt bona principum „ lædentium, tum quia membra ejusdem „ civitatis facile inter se consequi juta po„ tuerunt, tum quia ipsi vicissim eodem „ jure uti possunt, adeoque commodum „ commune est, *d. c* 2 §. 2.

Nec magis hic quod queratur habet, quam tot alii innocentes) „ Dictum est, neminem „ subditorum innocentem esse, quia omnes „ causam suæ civitatis opibus suis defen„ dunt, factumque civitatis approbant, „ adeoque de injuria participant, inde„ que hosti tenentur.

2 *Nec quæ de commissi causa circa merces*) „ De qua loquitur Lex *Cæsar.* 15. *ff.* „ *de publ.*

Vis major a pœna liberat) „ Quia de„ ficit formula delicti, scilicet proposi„ tum.

Hic) „ Scilicet, ubi agitur de capien„ do eo, qui fato induciis finitis depre„ henditur intra fines nostros.

Proprie de pœna non agitur) „ Immo „ reus est, uti reliqui hostis subditi.

Sed ex jure, quod certo tantum tempore interquiescebant) „ Jus lædendi hostem „ communi consensu ad certum saltem „ tempus suspensum erat, quo elapso pri„ stinus status redit. Secus in commissi „ lege, ibi enim ob culpam publicantur „ res: ubi igitur culpa non est, ibi de„ ficit legis dispositio.

Quin talem) „ Scil. fato deprehensum „ in hostili civitate finitis induciis.

Benignius, quin & generosius sit) „ Hoc „ virtutis, & perfectionis est; at ad juris„ prudentiæ naturalis disciplinam non per„ tinet.

A D §. X.

INDUCIÆ aliæ sunt *universales*, ubi omnes actus bellici suspenduntur: aliæ *particulares*, ut induciæ in oppugnanda urbe. Hic non actus omnes hostiles, sed oppugnatio suspenditur: indeque omnia fieri possunt, quæ nec directo, nec per indirectum ad oppugnationem urbis pertinent: non ergo fieri possunt cuniculi, aggeres, seu valla castrensia, nec accessus obsidionales (*Laufgraben, Tranchees*) Excursiones vero in alias hostis terras facere obsidentes possunt.

Additio.

„ An ergo interim reficere mœnia tor„ mentis hostis jam labefactata, vel neces„ saria, aut auxilia laboranti civitati mit„ tere licet? Ego non puto: quia omnis „ oppugnatio cessat; at hæc est oppugna„ tio, status mutatur.

Per inducias) „ I. e. Stantibus indu„ ciis.

Ob specialem conventionis naturam) „ Adeoque ubi non omnes actus bellici su„ spenduntur, sed qui sequuntur ex causa „ speciali, de qua agitur.

Sepeliendorum hominum causa nihil erit immutandum) „ Nam oppugnare durantibus induciis hostem non licet.

Jam auxilia, & commeatus admittere non licebit) „ Est enim oppugnatio, & sta„ tus mutatur.

Non debent interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere) „ Convenerunt enim „ ne oppugnent se invicem.

Nam cum liceat res defendere) „ *Ex Pof.* „ *J. G. IV.* Permissa enim defensione, „ etiam permissa est læsio personæ, sine „ qua res defendi nequit.

A D §. XI.

QUIN *læso liberum sit*, &c. *ad arma venire*) Hoc verum non esse, alibi probavimus *Vid. l.* 3. *c.* 19. § 14 &c. 20. §. 38. Talionem enim rei turpis illicitam esse, nec ob perfidiam unius alterum perfidum esse posse, diximus ibidem; & inepte Pettinus Bellus *p.* 5. *tit.* 3. ait, ex jure demum civili inter privatos receptum esse, ne crimina mutua compensatione tollantur. Sane, magistratui minus delinquere licet; neque enim ipse adulterium, perfidiam, &c. permittere, aut committere potest: nec ratio quadrat, *inesse conditionem*, cum ita nullus contractus mutuus purus dari posset.

Adeoque si unus rumpit inducias, alter agere debet ad reparationem; quæ si denegatur, agitur bello tanquam ex nova causa in

in quam saltem venit æstimatio hujus, veteris injuriæ.

Additio.

Auctoris sententiam omnino veram esse, puto, eamque late rationibus adstruxi supra *L. 3. c. 19.* §. 14 *& c. 20.* §. 30. Idque Brasidas apud Thucydidem exemplo suo firmat. *Vid. supr.* § 8. *n.* 1. Quid si privati inducias violent? *Vid. supr. l. 2. c.* 15. §. 17. *n.* 4.

Etiam sine indictione) „ Induciis finitis nova indictione opus non est, quia prior causa continuatur. *Vid. supr.* §. 3. At iis ab una parte ruptis, opus omnino est nova indictione, quia nova injuria est, adeoque nova belli causa, quæ veteri accedit.

Nam capita conventionis insunt conventioni per modum conditionis) „ Rectius, „ quia definit obligatio, ubi uterque recedit: uti vidimus *l. 3. c.* 19. §. 14 *& c.* 20. § 38.

Qui sustinuerunt in finem induciarum) „ In arbitrio læsi est, an ad satisfactionem salvis induciis agere, an vero & ipse recedere velit: posteriori casu bellum suspensum absque nova indictione continuatur. Priori autem casu manent induciæ; neque lædens finitas esse inducias allegare absque perfidiæ nota potest. Exempla sunt in Agesilao apud Nepotem *c.* 2. Conf. *Thuan.* 21. *p.* 428.

Argumento est, jus ita esse) „ Ut scilicet rupta pactione ab una parte, alter statim ad arma venire possit.

Sed eo jure uti, vel non uti) „ Dixi: electionem esse læsi, an velit salvis induciis agere ad satisfactionem, an vero ipse quoque recedere; & hoc casu mutuo dissensu solvuntur induciæ.

A D §. XII.

SI *pœna conventa poscitur*) „ Si induciæ factæ, & lex addita est, ut qui rumpit, pœnam solvat, tunc soluta pœna præterea nihil amplius peti potest, quia ita pacti sunt.

Jam bellandi jus non esse] „ Pœna enim soluta subsistunt induciæ ex pacto.

Ideo enim pœna solvitur, ut cætera salva maneant) „ Ita enim inter partes convenit.

Quando optio data est] „ Immo etsi optio data non sit, injuria agit qui violanti inducias vim infert, quia ex lege pacti pœnam saltem stipulatam ab eo poscere debet. *Vid. l. 3. c.* 20. §. 36.

A D. §. XIII.

PRIVATA *tamen facta non rumpunt inducias*) „ Sed privati ob injuriam factam coram suo principe conveniri debent, qui si neget satisfactionem, ipse tenetur, & tanquam violator induciarum tenetur. *Conf. Myns. cent.* 4. *O.* 7. *Burgers cent.* 2. *O.* 63.

Puta imperii, aut ratihabitionis) „ Si vel jussit princeps, vel probavit factum negando reparationem contra subditos.

Si qui deliquerint nec puniantur, nec dedantur) „ De quo processu vide *l.* 2. *c.* 21. §. 4. §. 5. *n.* 4.

Si non reddantur res) „ Quas subditus stantibus induciis rapuit; probat enim injuriam.

A D §. XIV.

JUS *commeandi privilegium quoddam est*) Commeatus vel actum significat, vel facultatem commeandi, id est, secure hinc inde eundi, quæ bello non competit: eodem modo uti alias *iter* sumitur pro jure eundi, & *actio* pro jure agendi. Securitas autem illa conceditur vel personis, vel rebus: uti si in urbem obsessam necessaria inferendi facultas datur. Quod plerumque fieri solet litteris (*passeports*), aliquando per personas (*sauve-garaes*).

Commeatum concedit princeps suo iure, dux belli intra fines mandati taciti. *Vid. Burgers. cent.* 2. *O.* 21.

Extra inducias) „ In induciis enim tutus quilibet est jure induciarum.

Neque tertio noxium) „ Nemini enim jus aufertur.

Neque danti admodum grave) „ Sed & si grave esset, quid inde? Dans de jure suo disponit.

Ideo intra verborum proprietatem laxa magis, quam stricta interpretatio admittenda est) „ Sæpius jam dictum est, jure gentium interpretationem strictam, vel laxam incognitam esse. Nam vel constat de dispo-

positione, & tunc opus non est interpretatione; vel de ea non constat, & tunc non est dispositio. Regula hæc est: Commeatu concesso omnia continentur, sine quibus commode, & honeste commeari nequit; qui enim finem vult, is etiam vult media, sine quibus honeste, & commode finis ille obtineri nequit. *Pos. IV. nu.* 4. Commoditas autem, & honestas, uti alias in vita civili, intelligitur pro conditione, & dignitate personæ more solito, & humano. Quod enim cursori commodum est, ut pedibus, & continenter eat, non idem seni, & valetudinario, aut inassueto, aut fœminæ.

Additio.

„ Ex hypothesi Auctoris in *non odiosis* „ verborum proprietas sumenda est secun- „ dum totam proprietatem usus popularis: „ in *odiosis* vero, putat, sermonem figu- „ ratum aliquantulum admitti, quo onus „ vitetur; quod refutavimus *supra l.* 2. „ *c.* 16 §. 12.

Eoque magis si non potenti datum beneficium, sed ultro oblatum) „ Est enim res „ gratiæ, adeoque maxime favorabilis.

Multoque magis si ultra privatam publica quædam utilitas vertatur) „ Causa enim „ hæc omnium maxime favorabilis est.

Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba) „ Et accipienda potius „ significatio artis, aut quam lex dedit, „ *d c.* 16. §. 12. *n.* 2

Nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur) „ Nam verba etiam in favorabilibus stri- „ ctius, quam fert proprietas, sumenda „ erunt, si id necessarium est ad vitan- „ dam iniquitatem, vel absurditatem, „ *d. c.* 16. §. 12. *n.* 2.

Aut eo ducant probabiles admodum voluntatis conjecturæ) „ Conjecturas volun „ tatis in demonstrando jure naturæ nul- „ lam habere utilitatem, *d. c.* 16. demon- „ stravimus.

Etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur) „ Ad significationes enim plane „ improprias non esse recurrendum, pu- „ tat, nisi alioqui absurdi aliquid, aut „ pacti inutilitas sequeretur, *d. c.* 16. §. „ 12. *n.* 2.

Aut ex valde urgentibus conjecturis) „ Dixi jam, ex conjecturis nunquam jus „ oriri quoties de voluntate quæstio est; „ nam non constat de voluntate, quoties „ ea incerta est.

„ Videndum ergo quid actum sit; quod „ maxime apparet ex causa cur securitas „ petitur, & conceditur. Si enim peregri- „ nis datur, solus abitus; si nostris, iter, „ & reditus; si viatoribus, solus transitus; „ si negotii causa, securitas, donec id fini- „ tum sit, concessa videtur. Regulariter „ vero actus, pro quo concessus est commea- „ tus, reperi nequit. *Vid. P. Bellus p.* 9. „ *t.* 1. *n.* 24. & *Zouch. p.* 2. *s.* 9 *q.* 21.

AD §. XV.

NON *ad medios tantum*) „ Centurio- „ nes, tribunos, &c.

Sed & summos duces) „ Ex proprieta- „ te vocis. Vox enim militis generalis „ est, & omnes species continet militan- „ tium: hinc voluntas hactenus clara est.

Quanquam est & alia strictior) „ Ubi „ miles sumitur pro milite gregario.

Nautæ) „ Les matelots: *Boots-Knechte*.

Et omnes omnino, qui sacramentum dixerunt) „ Quibus arma, signaque popu- „ lus commisit: uti loquitur *Liv. l.* 23. „ *cap.* 25.

AD §. XVI.

QUÆRITUR, *an concesso itinere videatur etiam concessus reditus*? Resp. distinguendum inter iter, & transitum. Si *iter* conceditur, reditus omnino sub commeatu continetur, ex ipsa verbi proprietate. Nam & ille it, qui redit; & in itinere est, donec redux fiat: adeoque tuto non videtur ivisse qui redire non potuit, nec interest, an in itinere, an in reditu sit captus. Iter igitur totum continet eundi actum, donec rediit; & tamdiu est in itinere, donec revertitur; nec nisi unum iter est. Sane, factum Alexandri a coævis scriptoribus non refertur: quæ a Diodoro Siculo, & Plutarcho referuntur, ea inter se non conveniunt.

Aliud est in *transitu*, quia viator tuto transiit, qui semel transiit: totum negotium transitus tum finitum est; & si rediret, novus actus esset, novusque transitus. Idem obtinet in abitu præsentium. *Vid. Dec. cons.* 51. *n.* 2. *Petr. Bell. p.* 9. *n.* 2. Hic ergo

plures actus sunt, pluraque itinera; securitas autem tantum in unum iter concessa est.

1 *Non ex vi verbi, sed ut absurdum vitetur*] „ Immo ex ipso verbo *itus*, quod generale est; quia & ille it, qui redit.

Neque enim inutile beneficium esse debet) „ Immo posset dici, utile fuisse ad itum. Veram rationem jam dedi.

Et abitus tutus intelligendus, usque dum eo pervenerit, ubi in tuto sit) „ Securitas enim ad totum actum itineris promissa est.

Alexandri fides accusata) „ Diximus jam, exemplum hoc a coævis scriptoribus non referri; & ipsi scriptores, qui id referunt, inter se non conveniunt. Indignum id esset tanto principe. Exemplum Hussi hoc prætextu cremati omnibus notum est, & perfidiæ notam evitare nequit.

2 *Cui abire datum, non & redire*) „ Duo enim diversi actus sunt nec generali voce *abire* reditus continetur.

Mittere poteris] „ *Vid. Gron. h.* Baldus ait, nihil interesse, an quis ipse, an per alium eat; atque ita observari in Italia, ut merces, quibus commeatus datus, per alium deferri possint. *Bald. l. 5. cons.* 408. *Zouch. 2. 9. 21. Bellus p. 9. n. 13.* Sed distinguendum, an rebus, an personæ commeatus principaliter sit datus: si rebus, uti si merces a mercatore transferantur in locum, nihil inter est, per quem deferantur; merces enim *principale* sunt; personæ saltem sunt *instrumentum*, sine quibus merces deferri nequeunt, & quibus proinde securitas data est eundi mercium causa. Si vero personis concessus est commeatus, & res hominis causa, & ad ejus usum, vel tanquam ejus accessio, simul deferuntur, non potest alia persona eo commeatu uti; quia & alii personæ non est datus, & cessante jure principali tollitur quoque accessio: uti si legatis data est securitas, & comitibus, ac rebus ipsorum, his ea non competet si in comitatu alterius sint.

Nec contra) „ Cui alium mittere concessum est, ipse venire non poterit.

Sunt enim hæc diversa) „ Diversi actus; indeque securitas uni promissa alteri non prodest.

Nec extra verba exspatiari ratio cogit) „ Omne jus oritur ex concessione: concessio apparet ex verbis; interpretationes autem tales nullo verborum sensu continentur.

Ut error etsi jus non det, a pœna relevet) „ Immo si erravit, omnino pœnam adjectam solvere tenetur, quia legem concessionis transgressus est, utut ex errore. Neque enim hæc pœna solvitur ob propositum, sed ex conventione.

Sed & cui venire permissum est, semel veniet) „ Neque reversus iterato venire potest; duo enim tunc sunt actus: securitas autem saltem in unum data est.

Nisi temporis adjectio aliam suppeditet conjecturam) „ V. g. si certum tempus adjectum sit, intra quod venire possit: eo nondum elapso, Auctor putat, iterato venire durante termino posse. At verius est, tempus hoc saltem additum esse, ne in infinitum differre adventum possit, non ut iterato venire.

A D §. XVII.

QUÆRITUR, an concesso commeatu patri, etiam videatur concessus uxori, & liberis? Diximus supra §. 15. commeatu concesso omnia concessa videri, sine quibus honeste, & commode commeare non possumus. At commode, & honeste sine uxore, & filio ire quis potest: secus in famulis, aliisque ministris, quia aliquando sine iis ire salva dignitate non potest. Tutius tamen est, nomen, & numerum personarum designare; quod & Galli facete solent.

Dissentit Baldus *d. l. 5. cons.* 408. putans, commeatum concessum marito ad urbem Astensem uxori quoque prodesse: uti jure eundi, & habitandi concesso. *L. 3. V. O. l. 9. ff. Ut. & habit.* Verum diversa hic ratio est.

Nam 1. habitatione concessa, ex naturæ instituto ea ita intelligi debet, ut cum familia, adeoque cum uxore habitet. Natura igitur simul habitat uxor, sed non simul itet facit. 2. Jure eundi concesso, jus illud per alium exerceri potest, quia jus non personæ, sed prædio inhæret, & in utilitatem, non personæ, sed prædii constitutum est; quod proinde per alium quoque exerceri potest, *q. l. 3.* Commeatus autem soli personæ concessus est, non rei, adeo-

adeoque extra personam effectum non habet.

Additio.

Conf. *l.* 2. §. 1. *ff.* *Us. & hab.* §. 2. *Inst. Eod.* „ *l.* 21. *ff. de precar. Dissert. B. Par. de jur.* „ *Vid. Corol.* 1.

A D §. XVIII.

BONA *non quævis comprehendentur*) „ Illa sola sub commeatu continentur, sine „ quibus expediri nequit iter pro dignitate „ personæ. Non igitur merces, &c.

Sed quæ solita sunt] „ Rectius, quæ ex „ conditione personæ ad iter assumuntur.

A D §. XIX.

NON *sunt intelligendi hi, quorum causa magis est odiosa*) „ In odiosis enim stri- „ ctam interpretationem obtinere, dixit *su-* „ *pra* §. 14. & *l.* 2. *c.* 16. §. 12. At sta- „ tim videbimus, hanc non esse veram ra- „ tionem.

Tales sunt piratæ, latrones) „ Hoc fie- „ ret in fraudem commeatus. Neque enim „ ex utilitate, neque ex dignitate com- „ meantis est, hujusmodi hominum genus „ secum ducere: sed & commeantibus se- „ curitas saltem promissa est, non impu- „ nitas eriminum.

Gentis expressum nomen in comitibus) „ V. g. si alicui commeatus datur, cum „ famulis Gallis, &c. satis constat, com- „ meatum ad famulos Germanos non per- „ tinere.

A D §. XX.

QUÆRITUR, an commeatus exstinguatur morte concedentis? Recte id negat auctor; sed rationem non admittimus, quasi ex vi potestatis veniat; nam hinc nihil sequitur. Vera ratio est, quod pacta Principum sua natura sint perpetua, adeoque semper inde jus alteri quæratur, quod morte concedentis tolli nequit; neque enim quæritur de facto mortui, sed de jure viventis.

Cum veniat ex vi potestatis] „ Hæc eadem est ratio, quam B. Parens allegat. „ Princeps enim, qui concedit commeatum, „ eum concedit vi imperii, ac summæ „ potestatis, imperium, summaque po- „ testas non interit morte concedentis; „ adeoque jus vi potestatis alii conces- „ sum, & quæsitum, morte concedentis „ ei auferri nequit.

A D §. XXI.

QUAMDIU *voluero*] „ Resp. tunc tol- „ litur commeatus morte concedentis, „ quia mortui voluntas amplius non est: „ & ita disposuere partes.

Quia durare in dubio præsumitur, quod ad effectum juris sufficit] „ Voluntas semel „ rite declarata tamdiu valet, & durat, „ donec de mutatione ejus certo constet.

Non etiam ubi is, qui concessit, desiit posse velle] „ Tunc enim certo deficit „ voluntas.

Quod per mortem contigit) „ Mortuus „ enim velle amplius non potest.

Persona enim sublata collabitur etiam illa præsumtio durationis] „ Vera ratio est, quia „ voluntas morte desiuit.

Sicut accidens interitu substantiæ] „ Vo- „ luntas enim est quasi accidens perso- „ næ.

A D §. XXII.

DEBETUR *etiam extra territoriam concedentis*) „ Commeatus effectus alius est inter subditos, alius inter extraneos. Illi ex concessione principis obligantur: hi tantum ex humanitate, atque animo officia mutua præstandi; nulla enim dispositionis illius vis est extra territorium. Atque hinc clausula solet inferi commeatui, *denen unsrigen ernstlich gebiethend, die übrige aber gebührend ersuchend, &c.*

Additio.

„ Sensus Auctoris est, hostem, qui com- „ meatum hosti concedit, eum nec in suo, „ nec in alieno territorio violare posse: „ non in suo, ex lege commeatus; nec in „ alieno, quia ibi jure communi is, qui „ commeatum impetravit, tutus est.

Quia

Quia datur contra jus belli, quod per se territorio non includitur] „ Auctor ex erronea illa hypothesi, *quod jure gentium hostem meum ubique locorum offendere possim*, concludit, dato commeatu hoc jus cessare. At cum thesis illa vera non sit, etiam conclusio illa fallit. Nam quod offendi in alieno territorio non possit, non est ex commeatu, sed ex jure communi, quia in alieno territorio nemini vi agendi jus competit.

Ex his, quæ dicta sunt, facile aliæ possunt decidi quæstiones, quæ moveri in hac materia solent. Ita enim quæritur, an obsessa urbe si civi securitas data est eundi ad alium locum, ea competat urbe interim capta. Petrinus Bellus judex cum aliis fuit in causa Marchionis Masseranensis Venetias abituri, & cum iter pararet, cum urbe capta capti; atque causam indecisam relictam fuisse, ait *part. 9. n. 15. usque ad 21. Angel. Conf 363.* quia Marchio deseruit litem. Nos dicimus, recte captum esse: quia securitas eundi Venetias, non commorandi in loco, adeoque in itinere, non domi concessa fuit. Alia autem est securitas domi, alia itineris; neque hæc intentio fuit disponentium ut domi tutus sit commeaturus, quia ea securitate inter suos non indigebat, sed tantum inter hostes: nec fides data est ut cum terris suis tutus sit ab invasione bellica, sed ne in via pro hoste habeatur; idque significant verba commeatus, actum scilicet meandi. Denique ratione mansionis dubia saltem mens est, adeoque hactenus nihil actum videtur. *Zouch. 2. 9. 19.*

Porro quæritur, an securitas tempore induciarum data tollatur ruptis induciis? Negatur, 1. quia eam non ex causa induciarum, sed commeatus habuit? altera vero cessante altera non tollitur: 2. quia in induciis etiam sine commeatu tutus fuit. Commeatus ergo per se jus dat, non jure induciarum, ubi eo opus non est. 3. Securitas per commeatum in genere concessa est; quod autem ultra inducias durare non debeat, id incertum, adeoque nullum inde jus oritur: & ita ex Belli sententia miles Gallus, cui securitas commeandi a præfecto Astensi data fuit, cum captus esset finitis induciis, dimissus est, *p. 9. tit. 1. n. 30. Zouch. 2. 9. n. 23.*

AD §. XXIII.

CAPTIVORUM *redemtio multum habet favoris*) Sæpius jam dictum est, Auctorem jura naturæ deducere ex eo, quod favorabile, aut odiosum est: quæ tamen distinctio mere civilis est, & ad disciplinam juris naturæ plane non pertinet.

Quibus lex divina) „ Hæc jus non facit „ sed perfectionem inculcat.

Justitia munus est) „ Lactantius justitiam „ vocat misericordiam, vel humanitatem, „ *L. 6. de vero cult. c.* 10; adeoque eo „ sensu (qui plane ad jurisprudentiam, „ de qua inter homines agitur, non perti- „ net) justitiæ partem facit redemtio capti- „ vorum.

Præcipua, & summa liberalitas) „ Hoc „ omnino verum est: at ad justitiam non „ pertinet.

Quod vasa ecclesiæ etiam initiata confregerint, ut captivi redimerentur) „ Idque „ per leges quoque postea approbatum est. „ *Vid. §. 8. Inst. rer. div. l. 21. c. Sz. eccl. Nov. 7. c. 8.* Add. *Socrat. hist. eccl. l. 7. c. 21 Sozom. 4. 24. & §. 12.*

AD §. XXIV.

PROBARE *leges illas, quæ captivos redimi vetant*) „ Immo ob utilitatem publicam id licet in illis, qui armati capiuntur: quia mori potius pro patria, quam arma hosti tradere debent. Adeoque hac lege nulla spes militibus nisi in victoria posita est

Apud Romanos] Immo non vetantur redimi; nam aliquando id fieri solet. *Vid. l. 12. pr. ibi: nihil comprehensum ff. capt. & postl.* Sed & propriis bonis se redimere possunt, *l. 3. c. an Serv. ex fact. l. 7. §. 8. l. dol. mal.*

Additio.

„ Non desunt exempla redemtorum ca- „ ptivorum, quæ allegat M. Junius apud *L. l. 22. c. 59.* & certas leges de permu- „ tandis captivis inter Romanos, & Pœnos, „ refert *Liv. l. 22. c. 13.*

Ait in senatu Romano quidam) M. Junius

„ nius legatus eorum, qui ad Canoas capti „ funt. *Vid. Liv. l. 22. c. 59.*

Livio), „ *L. 22. c. 61.* Unde nec ad Canoas captos redimere feoatus voluit, *d. c. 61.*

Fœdas] „ *Vid. Gron. h.* Idem gravitet „ exaggerat T. Manlius Torquatus io oratiooe, quam de non redimendis captivis in feoatu pronuntiavit apud *Liv. d. c. 61.*

Flagitio additum damnum), „ Exhauriretur enim ærarium pro liberandis eis, „ quorum fcelus accufatur. *Vid. Liv. d. c. 61.* Atque hinc Tryphoninus ait, Romanos in pace de captivis nihil dicere folere, *quia fpem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace Romani effe voluerunt. L. 12. pr. ff. capt. & poftl.* „ Vid. *fupr. l. 3. c. 9. §. 4. n. 2.*

Nimis fcilicet illa omnia directa ad res bellicas), „ Quod pleoios examioavimus fupra *l. 3. c. 17. §. 2. c. 18. §. 1. n. 2. & c. 9. §. 4. n. 2.* ubi notavimus, non „ quofvis captos neglectos fuiffe, fed eos „ faltem, qui armati, adeoque ignavia, „ aut colpa fua capti fuot; quod ex oratione Manlii Torquati apparet apud „ *Liv. l. 22. c. 61.*

Satius fæpe effet, jus, quod bello petitur, amitti, quam plurimos homines) „ Si plures illi homines fua ignavia, fuoque „ fcelere in hoftiom poteftatem venerint, „ fatius eft homines illos amittere; quod „ de captis ad Cannas judicat Torquatus
2 „ apod *Liv. d. l. 22. c. 60.*

Nifi appareat opus tali rigore), „ Neque „ Romani ea lege utebantur, nifi in tali „ cafu, quo quis bello, & armatus ca„ ptus eft; quod ex hiftoria captorum ad „ Canoas apparet.

Nam in tali neceffitate cum ipfi captivi ex charitatis lege fuam fortem patienter ferre debeant), „ Idem fere Lyfiftratus Cyzi„ cenorum prætor captivis civibos refpon„ dit apud *Appian. bell. Mithr. p. 220.*

A D §. XXV.

NON *funt quidem moribus noftris fervi*) „ Vid. fupr. *l. 3. c. 7. §. 9.*

In alium transfcribi] Jus exigendi lytrum, feu pretium redemtionis, ab ipfa natura eft; com enim hoftis in noftram poteftatem redigatur, tamdiu retineri in ea poterit, dooec damnum datum reftituerit: fi igitur ejus loco lytrum ptomittit, id valet, & captus inde obligatur, quia ita difpofuit. Hoc ergo jus alii cedi, & in alium tranfcribi poteft, quia cedens verum jus in alterum traosfert: uti in quovis alio nomine.

Apud Chriftianos jus lytri exigendi in locum fervitutis furrogatum eft, & hodie ftatuta militaria fieri de lytro folent. *Vid. Rec. Imp. de anno* 1500. & 1542. & 1570. *ubi art. 95. militi conceditur ut fe ipfum redimat.* Hoc & hoftes inter fe fervant, ut io bello Neapolitano inter Gallos, & Hifpanos obfervatum refert Mariana *l. 27. c. 18.*

Additio.

„ De redemtione captivorum *vide Diff.* „ *Proœm. XII. d. c. 7. §. 9. l. 3. c. 14.* „ *§. 9.*

Nam & incorporalia alienari natura patitur) „ *L. 3. c. 7. §. 4. l. 3. c. 8. §. 4.* „ *n. 2. l. 3. cap. 9. §. 6. n. 1. l. 3. c. 20. §. 12.* „ *num. 2.*

A D §. XXVI.

ET *poteft idem pluribus debere pretium, fi ab uno dimiffus*) „ Quia duæ diverfæ „ funt capturæ, adeoque duæ liberatiooes, „ duoque redemtionis pretia.

A D §. XXVII.

RESCINDI *non poteft eo, quod captus intelligatur locupletior, quam credebatur*] Si quis putat, captum effe pauperem, ideoque pro levi pretio ei libertatem coocedit, poftea compertum ipfe habet effe divitem; quærit, ao majus pretium exigere poffit? Negatur: quia partes proot difponunt ita jus eft, adeoque pacta hæc valent non ex quantitate bonorum, fed ex voluntate partium.

Additio.

„ Neque læfio ultra dimidiom, quæ me„ re civilis eft, effectum producere jure na„ turali poteft: atque ita fentiunt *Guid.* „ *Pap. q. 132. Papon. de arreft. l. 5. t. 7. am.* „ 1. Conf. *Burgers cent. 1. O 30.*

Quia jure gentium externo, de quo quærimus

rimus) „ Sæpius dictum est, tale jus gentium externum plane non dari, nec „ eo hic quæri.

Nemo cogitur supplere quod in contractu minus æquo pretio promisit) „ Quasi jure „ gentium interno, id est jure naturæ ad „ id teneatur disponens? Hoc meri juris „ civilis Romani esse, vidimus supra *l.* 2. „ *c.* 12. §. 26.

Si dolus non intercessit [„ Si dolus in„ tercessit, agitur separatim ad id, quod „ interest. *Vid. supr. l.* 1. *c.* 11. §. 7. *n.* 2. *&* „ *c.* 17. §. 17.

A D §. XXVIII.

QUÆRITUR, an capta persona etiam quod secum habet captum videtur? Negatur: nisi id simul captum sit. Hinc si vel hostis non spolier, vel captus clam aliquid penes se habeat, adeo id ejus manet, ut etiam pro obtinenda libertate in solutum dari possit. *Burgers cent.* 1. *O.* 31.

Additio.

„ Hæc quæstio moveri potest inter Chri„ stianos, ubi servitus cessat. At inter gen„ tes, quæ captos servos faciunt, non tan„ tum persona, sed & res, ac jura pote„ stati domini subjiciuntur.

Cessare illam acquisitionem universalem] „ Qua captus tum quoad personam, tum „ quoad bona, tum quoad jura, in pote„ statem victoris ipso jure transit.

Quam accessionem esse dominii in personam] „ Posita servitute res omnes, quæ si„ mul captæ sunt, etiam incorporales, cum „ persona acquiri domino, dixit Auctor „ *supra l.* 3. *c.* 7. §. 3. *n.* 2. *&* §. 4. „ *Conf. l.* 2. *c.* 5. §. 28. *& l.* 3. *c.* 14. „ §. 2. *n.* 2.

Quam quæ specialiter apprehenderit] „ Nam non potest dici in ejus potestate „ esse quod ignorat.

Si quid clam secum habet captivus) „ Immo & si palam, si id ereptum non „ fuit.

Quia nec possessum) „ Qui enim nescit, „ possidere nequit, *l.* 3. §. 3. *ff. Acquir. poss.* „ animus enim possidendi est possessionis „ anima, *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *ff. Acq.* „ *poss.*

A D §. XXIX.

AN *pretium conventum, & ante mortem non solutum, ab hærede debeatur*) Af- 1
firmatur, quia jure gentium debetur ex fide data, modo vere liber fuerit, quia capiens suum factum, pro quo pretium promissum erat, præstitit. Secus si captus in carcere mortuus sit: nam Lytron est pretium libertatis, quod proinde non debetur, nisi ex quo dimissus est. Dimissus autem intelligitur si facultas abeundi data est, etsi ipse ultro forte remaneat: si conducendus fuit ad hostes, non nisi eo deductus fuerit; adeoque non debetur pretium si in itinere moritur, quia nondum est traditus, nisi hostis sit in mora recipiendi.

Si in carcere mortuus est, non deberi) „ Quia pro libertate debetur.

Conditio si liberaretur) „ Immo pure „ promissum est pretium pro libertate, „ quam alter non præstat.

Mortuus autem non liberatur) „ Adeo„ que capiens non præstat id, quod pro„ misit; deficit ergo obligatio.

Si mortuus est cum in libertate esset, deberi) „ Etsi forte apud hostem remanserit; „ quia culpa, & mora est in remanente: „ capiens id, quod promisit, præstitit, fa„ cultatem abeundi concessit. Promittens „ igitur tenebatur negotio quippe perfecto: „ Jus in liberantem translatum, eique quæ„ situm fuit. Liberatus igitur debebat ex „ suis bonis, quæ ad hæredem cum omni „ onere transierunt. Hactenus hæres plus „ suo habet, quod ei, cui id abest, ex „ naturæ regula restituere tenetur.

A se oppignoratus) „ Quia se ipse pro 2
„ pretio tamdiu pignori dedisse videtur, „ donec id vere solutum fuerit.

Si die præstituto, qui captus sit, liber vivat) „ Si scilicet pacto id in specie „ actum est, ut 1. pretium non solvatur „ nisi certo die, & 2. redemtus eo tem„ pore vivat, & 3. in plena libertate. „ Prout enim partes de jure suo dispo„ nunt, ita jus est.

Sed hæc ut minus naturalia non præsumuntur, &c.) Jure naturæ nihil aliud „ inspicitur, præter id solum, an liber, „ adeoque an id, quod capiens promisit, „ præstitum sit.

AD

AD §. XXX.

AN *in carcerem redire debeat qui dimissus est sub pacto ut faceret dimitti alterum, &c.*) Resp. Redire debet si alter *ante* dimissionem moritur, non si *post*; quia hoc casu revera dimissus, & sic fides data impleta fuit: mors igitur dimissi non magis nocet alteri, quam si in patria mortuus fuisset.

Agitata hæc causa fuit inter Jovium, Marianam, Guicciardinum, & Parutam. Carvajalius Hispanus a Gallis, Balionius Gallus ab Hispanis captus erat; Balionius dimittebantur ea lege, ut Carvajalius mutuo dimitteretur: Carvajalius moritur ante reditum; reposcitur Balionius, quod fidem non præstitit, seu conditionem non implevit. Quæritur an jure? Resp. Balionius non tenebatur redire si Carvajalius dimissus, & inter moras receptionis mortuus fuit.

Additio.

„ Quæstionem hanc nervose decidit B. „ Parens in disputatione *de jure victoriæ* „ § 35. *n.* 7. Verba hæc sunt.

Balionius ea lege dimissus ab Hispanis fuit, ut Carvajalius a Gallis captus vice mutua restitueretur. Hunc, antequam traderetur, mortuum fuisse, ait Mariana de Reb. Hisp. *l.* 30. *Paruta vero, Guicciardinus, Jovius, & alii, deductum eum ad Hispanos, quousque potuerit, & inter moras recipiendi mortuum fuisse, referunt. Gentilis*, l. 2. de re mil. c. 15. *Balionium absolvit ex fictione illa juris civilis in* l. 37. ff. Reg. jur. *Grotius consentit in actu liberali; in oneroso æstimationem saltem deberi, putat: quæ tamen nulla est, si nullum debitum sit. Nos in terminis, quos recenset Mariana, satisfactum negamus; quos reliqui, asserimus: quia suum factum præstitit Balionius; receptio vero non ejus, sed Hispanorum factum fuit.*

Liberaliter promissum, &c.) „ Passim „ jam dictum, favorem, vel odium ju„ re naturæ nec jus date, nec minuere, „ atque hanc interpretationem esse mere „ civilem.

Satis impleri si nihil omittitur ex parte promissoris) „ In quibus causis regula, quod „ pro facto habeatur si per promittentem „ non stat, quominus obtineat, alibi expli„ cavimus. *Vid. jus controv. L.* 12. *tit.* „ 4. *q.* 6. & 7.

At in onerosis) „ Immo & in favorabili„ bus: nam qui aliquid quocumque modo „ promisit, vel tenetur præstare promissum, „ vel tantundem.

Non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ) „ Immo tenetur si alter ante „ dimissionem moritur, non si post.

Neque enim id conventum fuit) „ Immo „ verbis id sua natura continetur, quia lex „ conventionis impleta non est; adeoque „ tota dispositio cessat, & omnia in pristi„ num statum restituuntur.

Neque tacite actum intelligi patitur favor libertatis) „ Id neque ex pacto tacito, ne„ que ex favore libertatis sequitur, sed „ ex lege conventionis.

Sed ejus, quod præstare non potest, æstimationem præstabit) „ Immo non libera„ tur præstando æstimationem pro eo, qui „ mortuus est *ante* dimissionem; sed defici„ ente conventione ipse redire tenetur. Si „ vero *post* dimissionem decessit, nec æsti„ mationem solvere tenetur.

Naturali simplicitati congruentius, quam quæ in actione de præscriptis verbis, & de conditione ob causam dati causa non secuta, juris interpretes tradunt) „ Quando fa„ ctum aliquod præstatur, ut in ejus com„ pensationem fiat aliud, jure Romano actio „ præscriptis verbis datur, ad id ut alter „ impleat, *l.* 5. §. 4. *l.* 5. *ff. de præscr.* „ *verb.* vel tantundem præstet, *l.* 44 §. *f.* „ *ff. de obl. & act. l.* 13 *in f. ff. re jud.* „ *l.* 7. *f. præscr. verb.* At eligere quoque „ potest, an condicere id, quod dedit, „ causa quippe non secuta, velit, *l.* 5. §. „ 2. *l.* 7. *ff. de præscr. verb. l.* 3. §. 5. *l.* „ *p. ff. Cond. caus. dat. Conf jus meum* „ *controv. tit. de. Cond. caus. dat. q.* 6. & „ 7. Exceptio est si per alterum non stat „ quominus causa sequatur: tunc enim nec „ condictio datur ei, qui promissum præ„ stitit, nec ad tantundem tenetur is, qui „ ob casum supervenientem promissum præ„ stare nequit, *l.* 3. §. 3. *l.* 8. *l.* 5. *pr. ff.* „ *Cond. caus. dat.*

CAPUT XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

I. *Ducum genera.*
II. *Quatenus eorum pactio obliget summam potestatem:*
III. *Aut occasionem obligationi det.*
IV. *Quid si factum quid contra mandatum? ubi distinctiones adhibentur.*
V. *An tali casu pars altera obligetur.*
VI. *Quid belli duces, aut magistratus possint circa inferiores se, aut pro iisdem.*
VII. *Pacem facere ducum non esse:*
VIII. *An inducias dare, distinguitur.*
IX. *Quæ securitas personarum, quæ res ab ipsis concedi possint.*
X. *Stricte interpretanda talia pacta, & quare?*
XI. *Quomodo interpretanda deditio a duce accepta.*
XII. *Quomodo cautio, si regi, aut populo visum fuerit.*
XIII. *Quomodo promissum de oppido tradendo.*

a L. conventio, nu. 5. D. de pactis. + I. INter publicas conventiones (aa) Ulpianus *a* & hanc speciem posuit, *quoties inter se duces belli quædam paciscuntur*. + Nos diximus, post fidem datam a summis potestatibus agendum & de ea, + quam dant minores inter se, + aut aliis: sive minores illi summis sint proximi: b Libro IV. c. 20. quales sunt [1] duces excellenter dicti, de quibus illud Livii *b* capiendum: *nec ducem novimus, nisi cujus + auspicio bellum geritur*: + sive longius re- c Comm. III. c. 51. de Bell. Civ. moti, quos sic distinguit *c* Cæsar: *aliæ sunt legati partes, aliæ Imperatoris. Alter* [2] *agere ad præscriptum, alter libere ad summam rerum consulere debet.*

II. Est autem + in horum promissis duplex inspectio. nam aut hoc d L. II. c. XI. §. 12. quæritur; + an summam potestatem obligent, + aut an se ipsos. [a] Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi *d* diximus, obligari nos & + per eum, quem voluntatis nostræ ministrum elegerimus, + sive [3] voluntas illa specialiter expressa est, + sive [4] ex ipsa præpositionis natura colligitur. + Nam qui dat facultatem, dat quantum in se est quæ ad facultatem sunt ne-

GROTII.

a *Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi diximus*) Vide *Camdenum* in anno MDXCIV. in pronuntiato Comitis Mirandæ in causa Haukinsi: (pag. 630.)

GRONOVII.

1 *Duces excellenter*) Integris exercitibus præfecti, aut quibus summa belli commissa est.

2 *Agere ad præscriptum*) Ille inter mandati terminos se continet, hic neminis arbitrium spectans, quod in universum salutare, & consultissimum judicat, agit, ac exsequitur.

3 *Voluntas illa specialiter*) Libello ad singulare negotium commissum aptato consignata.

4 *Ex ipsa præpositionis natura*) Mandato procurationis, aut præfecturæ jure, ordine, necessitate.

(aa) Vide celeberrimi, & summi JCti Clar. NOODT eximium Librum *de Pactis, & Transactionibus*, c. 7. J. B.

ROG-

neceſſaria + quod in materia morali intelligendum eſt 5 morali modo. Duobus ergo modis poteſtates minores ſupremam ſuo facto obſtringunt, + faciendo id, quod probabiliter ipſorum officio contineri cenſetur, aut etiam + extra illud ex + ſpeciali præpoſitione + nota publice, aut iis, quorum res agitur.

III. + Sunt & alii modi, quibus poteſtas ſumma obligatur + antecedente miniſtrorum facto, + ſed non ita, ut id factum cauſa ſit proprie dicta, ſed ut occaſio ſit obligationis: idque dupliciter, vel per conſenſum, vel per rem ipſam. Conſenſus apparet ratihabitione, + non tantum expreſſa, ſed & tacita, id eſt, + ubi ſcivit ſumma poteſtas quod actum erat, & fieri paſſa eſt, 6 + quæ ad aliam cauſam referri probabiliter non poſſunt. quod ipſum quomodo procedat, + alibi *a* tractavimus. + Per rem hactenus obligantur, + ne locupletiores fiant aliena jactura, id eſt, + ut aut 7 contractum præſtent, ex quo commodum volunt conſequi, + aut de commodo diſcedant. de qua æquitate itidem a nobis alibi *b* dictum eſt. + Et hactenus, nec ultra, recipi poteſt, + quod dicitur 8 valere, ſi quid utiliter geſtum eſt. Contra vero ab injuſtitia excuſari non poſſunt, + qui, cum pacta improbent, tamen retinent quod ſine pactis non haberent: ut cum ſenatus Romanus, narrante *c* Valerio, 9 factum Cn. Domitii neque probare potuit, neque reſcindere voluit: qualia multa in hiſtoriis occurrunt.

a L. II. c. IV. §. 5. & c. XV. §. IV.
b Libro II. c. X. §. 2.
c Libro IX. c. 6. n. 3.

IV. 1. Illud quoque + ex ſupra *d* a nobis dictis repetendum eſt, obligari eum, qui præpoſuit, + etiam ſi præpoſitus fecit 10 contra mandata arcana, + intra limites tamen publicæ functionis. Hanc æquitatem recte ſecutus eſt prætor Romanus in inſtitoria actione: neque enim omne, quod cum inſtitore geritur, obligat eum, qui præpoſuit, + ſed ita, *e* ſi ejus rei gratia, cui præpoſitus fuerit, contractum eſt. + de quo autem 11 palam proſcriptum fuit, ne cum eo contrahatur, + is præpoſiti loco non habebitur: quod ſi proſcriptus quidem ſit, + ſed 12 non pateat, + tenetur qui præpoſuit. + conditio quoque præpoſitionis ſervanda eſt: nam ſi quis + ſub certa lege, + vel 13 interventu cujuſdam perſonæ contrahi voluit, + æquiſſimum erit id ſervari, in quo præpoſitus eſt.

2. Cui conſequens eſt, + ut alii reges, aut populi magis, alii minus ex ducum ſuorum contractibus teneri poſſint, ſi ſatis notæ ſint ipſorum leges,

d Libro II. c. XI. §. 12. 13.
e L. cuicumque, 5. §. non tamen, 11. D. de inſt. act. l. ſed ſi 11. §. de quo 2. & §. proſcribere 3. & §. proſcriptum, 4. eod. tit.

GRONOVII:

5 *Morali modo*) Ut ea facultas commode poteſt explicari.

6 *Quæ ad aliam cauſam*) Quæ ſatis videbat huc evaſura, ut ipſius perſona obſtringeretur.

7 *Contractum præſtent*) Ut obnoxios ſe reddant vinculo, quod ſubeundum eſt una cum utilitate ex eo proveniente, aut etiam ipſi utilitati renuntient, ſi grave ducunt id vinculum ſubire.

8 *Valere, ſi quid utiliter*) Ex præſumtione non facile irritum facturum aliquem, quod licet inſcio ſe geſtum ſit, tamen fructus ad eum redundat, utcumque cum onere aliquo.

9 *Factum Cn. Domitii*) Regem Arvernorum Bituitum, qui fide publica in caſtra Romana venerat, retinentis.

10 *Contra mandata arcana*) Diverſa ſcilicet ab iis, quæ palam in ſpeciem data ſunt.

11 *Palam proſcriptum*) Literis in loco publico affixo denuntiatum.

12 *Non pateat*) Literis forte obſcuratis pluvia, caſuve alio, aut ablatis, & refixis.

13 *Interventu*) Non niſi adhibita perſona nominata.

leges, atque instituta. + De his si non constat, sequendum est quod conjectura dictat, + ut concessum intelligatur id, sine quo satis commode, quæ officii sunt, expediri non possunt.

3. + Mandati fines si excesserit minor potestas, + tenebitur ipsa, si quod promisit præstare non potest, ad æstimationem: + nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat. Quod si dolus accesserit, id est; si [14] præ se tulerit jus majus, quam habebat, jam tenebitur + & de damno culpa dato, + immo & ex crimine ad pœnam [15] crimini respondentem. [16] Ex priore causa + bona obligantur; + & si ea deficiant, operæ, aut libertas corporis: + ex posteriore quoque + personas, + aut bona, + aut utrumque, + pro delicti quantitate. Quod autem de dolo diximus procedet etiam, + si quis [17] testationem interposuerit semetipsum obligari nolle, + quia & damni dati, & pœnæ justæ debitum cum delicto non voluntario, sed naturali nexu cohærent.

V. Quia vero semper + aut summa potestas obligatur, aut minister ejus, + ideo & certum est, partem alteram obligari, + nec diei posse [18] claudicare contractum. + Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt, ad superiores.

VI. Videamus & + quid in inferiores possint. Nec puto dubitandum, quin dux milites, magistratus [19] oppidanos + obligent intra eos actus, [20] qui solent ab ipsis imperari: + alioqui consensu opus esset. *a* Contra, ducis, aut magistratus pactum [21] inferioribus + proderit in mere utilibus omnino: + id enim in potestate comprehensum satis est: + in his, quæ opus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent, omnino; + extra ea, + ita [22] si acceptaverint, + quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio ex naturali jure *b* alibi disseruimus. Generalia hæc illustriora facient subjectæ species.

a Alc. l. VIII. consil. 40.

b Libro II. c. XI. §. XIV.

VII. [b] + De belli causis, & consequentibus transigere, [23] ad belli ducem non pertinet, neque enim + belli gerendi pars est bellum finire: immo + etsi cum maxima potestate præpositus fuerit, + ea [24] de belli ductu erit intelligenda. Agesilai responsum ad Persas fuit *c* εἰρήνης τὴν πόλιν εἶναι κύριον *de pace constituendi jus esse civitati*. *Quam pacem A. Albinus cum Jugur-* tha

c Plutarch. in Ages. p. 601. B.

GROTII.

b *De belli causis, & consequentibus transigere, ad belli ducem non pertinet*). Belisarius Gotthis: οὐ γὰρ ἡμεῖς κύριοι τὰ βασιλέως πράγματα διοικῆσαι· *neque enim nos jus habemus ordinandi res Imperatoris*. (Apud PROCOPIUM, Gotthic. libro II. c. 6.)

GRONOVII.

14 *Præ se tulerit jus majus*) Sibi finxerit plus esse commissum, & permissum, quam erat.

15 *Crimini respondentem*) Majorem, minoremve, pro ratione criminis.

16 *Ex priore*) Damni culpa dati.

17 *Testationem interposuerit*) Instrumentum testibus subsignatum fieri curaverit.

18 *Claudicare contractum*) Quasi non paribus pedibus incedere, non utrimque æqualiter ire.

19 *Oppidanos*) Si quid illi pro his promiserunt.

20 *Qui solent*) Quod dux militibus, magistratus oppidanis mandandi jus habet.

21 *Inferioribus*) Si horum in favorem pactum fuerit.

22 *Si acceptaverint*) Non omnino, sed in his, quæ rata habuerint milites, vel oppidani.

23 *Ad belli ducem*) A republica, vel principe delegatum.

24 *De belli ductu*) De negotiis ad bellum administrandum, & gerendum pertinentibus: non etiam de pacificatione.

GRO-

tha rege Senatus injussu fecerat, Senatus rescidit (bb) inquit *a* Sallustius. Et apud Livium *b* est: *qui rata ista pax erit, quam non ex auctoritate senatus, non jussu populi Romani peregerimus?* Sic Caudina, sic Numantina sponsio populum Romanum, ut alibi *c* exposuimus, non obligavit. Et eatenus verum est illud 25 Posthumii, *si quid est in quo obligari populus possit, in omnia potest*, + nempe eorum, quæ ad ductum belli non pertinent: + quod ostendunt antecedentia, de deditione, de sponsione relinquendæ, aut incendendæ urbis, de statu mutando.

VIII. c + Inducias dare ducum est, nec summorum tantum, + sed & minorum, iis nempe, quos oppugnant, aut obsessos tenent, & se, suasque copias quod attinet. + Nam alios duces pares non obligant, quod Fabii, & Marcelli historia apud *d* + Livium declarat.

IX. 1. Homines, imperia, agros, bello quæsita concedere itidem + ducum non est. 26 Hoc jure Syria *e* Tigrani ademta, quamquam Lucullus dederat. De Sophonisba, *f* quæ bello capta erat, ait Scipio, Senatus, populique Romani judicium, atque arbitrium esse; + ideo a Masanissa, quo duce capta erat, libertatem ei dari non potuisse. *g* + In res alias, quæ in præda sunt, jus aliquod concedi imperantibus videmus, + non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus. qua de re satis superius a nobis *h* dictum est.

2. + At 27 nondum quæsita condonare, omnino in ducum est potestate: quia oppida pleraque, & homines sæpe in bello dedunt se sub conditionibus vitæ salvæ, aut & libertatis, aut & bonorum, + de quibus summæ potestatis arbitrium 28 exquiri, res plerumque non patitur. Pari ratione jus hoc & + ducibus non summis dandum est 29 + intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt. Maharbal Romanis quibusdam, qui ex prælio ad Trasimenum evaserant, satis longe absente Annibale, fidem dederat non tantum vitæ, τῆς σωτηρίας, ut nimirum concise narrat Polybius *i*, sed, si arma tradidissent, abire cum singulis vestimentis passurum: retinet eos Annibal hoc causatus: *k* ὅτι Μαάρβας οὐκ εἴη κύριος ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, διδοὺς τὴν ἀσφά-

a Bell. Jugurth. c.91.
b Libro xxxvi. c.19.
c Libro 11. c. 15. §. 3. 16. 17.
d Libro xxiv. c. 19.
e Just. l. xl. c. 2.
f Liv. l. xxx. c. 14.
g Cast. de just. & jure l. 1.
h Libro 111. c. VI. §. 15.
i Libro 111. c. 84.
k Ibidem c. 85.

GROTII.

c *Inducias dare, ducum est*) Vide *Parutam* libro v.

GRONOVII.

25 *Posthumii*) Pronuntiatum in Caudina causa. *Liv. 9. 9.*

26 *Hoc jure Syria*) Atqui non tam jure id factum, quam insolentia Pompeji, qui pro libidine, quæ potuit, acta Luculli rescidit. Ideo & ipsius acta noluit confirmare senatus, neque id efficere potuit, nisi postquam, nefaria cum Cæsare, & Crasso conspiratione inita, & se, & rempublicam perdidit. Alioqui non magis licuisset Pompejo adimere, quam Lucullo dare: fuerant enim pari jure; sed Pompejus successor, & æmulus Luculli. Licuisse autem utrumque ita, si ratum haberet senatus, ex historia notum. Cui autem Tigrani? immo Antiocho Asiatico, Pii filio, Cyziceni nepoti.

27 *Nondum quæsita*) Quæ tantummodò in spe sunt acquirendi, pacto relinquere possessoribus, si alia imperata facere velint.

28 *Exquiri res*) Brevitas occasionis.

29 *Intra ea*) In iis dumtaxat causis, quæ illis delegantur.

(bb) Non sunt hæc ipsa verba SALLUSTII, apud quem ita legitur: *Senatus ita, uti par fuerat, decernit, suo, atque Populi injussu, nullum potuisse fœdus fieri.* Bell. Jug. c. 43. Ed. VVass. J. B.

GRO-

ἀσφάλειαν τοῖς ὑποσπόνδοις· [d] *in potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus, qua ipsos illæsos, aut indemnes præstaret.* Judicium de hoc facto *a* Livii sequitur. [30] *Punica religione servata fides ab Annibale est.*

a Libro XXII. c. 6.

9. Quare & M. Tullium in Rabirii causa [31] + ut oratorem audire debemus, + non ut judicem. Vult a Rabirio + Saturnium jure cæsum, quem consul C. Marius + data fide ex capirolio abduxerat. *Fides*, *b* ait, *qui potuit sine senatus consulto dari?* & ita rem agit quasi Marium solum fides ista obstringeret. + Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat operam dandi, ut imperium populi Romani, majestasque conservaretur. [e] In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima, quis neger, + comprehensum jus dandæ impunitatis, si eo modo omne periculum a republica arceretur?

b Orat. pro C. Rabir. c. 10.

X. Cæterum, in his ducum pactis, + quia de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur, [32] adstringenda interpretatio, nempe + ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, quam vellet, obligetur, + aut ipsi damnum subeant officium faciendo.

XI. Ita qui in deditionem puram a duce accipitur, + eo jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi, aut regis arbitrium fit, cujus exemplum est in + Gentio Illyrii, & Perseo Macedoniæ rege, qui se, ille *c* Anicio, hic *d* Paulo dediderunt.

XII. Sic adjecta cautio, [33] *ita ratum sit si populus Romanus censuisset*, quam sæpe + in sponsionibus invenias, + efficiet, ut, ratihabirione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, + nisi si qua locupletior factus sit.

XIII. Et, qui oppidum tradere promiserunt, + possunt præsidium dimittere, ut fecisse *e* Locrenses legimus.

c Appian. Bell. Illyr. pag. 761.
d Livius xlv. 6.
e Liv. l. xxiv. c. 1.

GROTII.

d *In potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus*) Non magis probabile erat in re simili effugium, quo usus Bajazetes adversus Servios Cratovianos, narrante *Leunclavio* libro VI.

e *In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima*) Vide *Sallustium* in bello Catilinario. (cap. 30. Edit. VVass.) Tullianæ huic cavillationi non dispar illa Consalvi in ducem Valentinum *Guicciardini* libro VI. (pag. 339. *Edit. Genev.* 1645.

GRONOVII.

30 *Punica religione servari*) Id est, non servata: semper enim male audierunt Pœni ob perfidiam.

31 *Ut oratorem, non ut judicem*) Vide ad illa prolegom. *secta, argumento, causa servire*, num. 40.

32 *Adstringenda*) Strictior, & angustior sumenda.

33 *Ita ratum sit*) *Liv. 37. 45. Pro impensis in bellum factis 15000. talentum Euboicorum dabitis: quingenta præsentia: duo millia quingenta, quum senatus, populusque Romanus pacem comprobaverit: millia deinde talenta per duodecim annos.* Hæc quingenta, si senatus pacem non comprobasset, restitui vult auctor. *Liv. 33. 15.*

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXII.

DUo hoc capite quæruntur: 1. quatenus ex facto ducum belli obligetur summa potestas, §. 1. *seq.* 2. quatenus inferiores ex actibus ducum, vel magistratuum obligentur, §. 6. *seq.* Præmittendum hic est, inferiorem potestatem, v. g. ducem, vel magistratum, fidem regulariter dare de republica non posse, qua summæ tantum potestati de ea disponendi jus est. Exc. 1. si vi officii, & mandati, fides illa continetur; valet ergo promissio militibus facta de præda iis distribuenda, si v. g. anceps sit victoria; 2. si superior ratihabet; tunc enim nullum dubium est, quin valeat fides data, ex consensu superioris. Sed & 3. superior inde obligatur, si id, propter quod fides data est, in rem ejus versum sit, & quatenus versum est.

Cæterum, de suo jure privato disponere inferiores potestates possunt, & quatenus disponunt, ita jus est.

Additio.

„ Postquam Auctor examinavit fidem „ hosti a summa potestate datam, hoc ca„ pite agit de ea fide, quam minores po„ testates, v. g. duces belli, legati, ma„ gistratus, &c. aut inter se dant, aut „ aliis, §. 1.

„ Et *primo* quidem loco quærit, *an sum„ ma potestas ex tali fide data obligetur?* „ Quod affirmat 1. si intra fines concessæ „ facultatis fides data sit: quia probabili„ ter id ipsorum officio contineri censetur, „ vel si quidem sub officio non continetur, „ de speciali tamen præpositione constet, „ §. 2. & §. 4: 2. si consentiat, ratiha„ bendo id, quod actum est, vel expresse, „ vel tacite: 3. si locupletior inde facta „ sit, §. 3. Unde concludit, alterum, cum „ quo contractum est, similiter obligari, „ neque contractum hunc esse unilatera„ lem §. 5.

„ *Secundo* quærit, *an inferiores quoque „ obligentur ex pacto minorum potestatum?* „ adeoque an miles ex pacto ducis, sub„ diti ex pacto magistratus? Affirmat Au„ ctor si fides detur intra actus, qui solent „ ab ipsis imperari, §. 6. non intra actus „ reliquos, §. 6. Idem dicendum, ait, si „ pactum ipsis sit utile, at cum onere con„ junctum, *d.* §. 6.

„ Atque ex his jam concludit, 1. Du„ cem belli pacem facere non posse, §. 7: „ 2. inducias e quolibet præfecto circa lo„ cum, vel actum suæ fidei commissum „ contrahi posse, §. 8. 3. Ducem præ„ dam quærendam, non quæsitam, militi„ bus concedere posse, §. 9. modo id fiat „ intra fines administrationis, *d.* §. 9. *n.* 1. „ 4. dimittere eum posse captos, & impuni„ tatem promittere, §. 9. *n.* 2. & 3.

„ Tandem regulas interpretationis subji„ cit tum intuitu summæ potestatis, tum „ intuitu minorum potestatum. Cavendum „ enim 2. ait, ne ipsorum facto summa po„ testas plus, quam vellet, obligetur: 2. „ ne officium sit damnosum ducibus, §. 10. „ Unde deditionem, a duce acceptam pu„ re, ita interpretandam esse, ait, ut de „ eo regis arbitrium sit, §. 11. Cautionem „ si regi visum fuerit, ita interpretandam, „ ut dux ad nihil teneatur si rex nolit, „ nisi quatenus locupletior factum est, §. „ 12. Denique promissum de oppido tra-

dendo

„ deudo hanc pati interpretationem, ut „ præsidium dimitti possit, §. 13. Singula „ in sequentibus examinabimus.

A D §. I.

NOS *diximus*) „ L. 3. c. 20. §. 1.

Quam dant minores inter se) „ V. g. „ duces belli, præfecti, legati, minores „ magistratus, &c.

Aut aliis) „ V. g. subdito hostis.

Auspicio) „ Auspicia nemo habebat, „ nisi penes quem summum erat imperium, *Horat.* 4. *O.* 14.

Sive longius remoti) „ V. g. legati, „ præfecti urbis obsessæ, &c.

A D §. II.

In *horum*) „ Minorum scilicet potestatum.

An summam potestatem obligent) „ Si scilicet ejus nomine fidem dant.

Aut an se ipsos) „ Quod Auctor §. 4. „ examinat. Repetenda sunt ea, quæ supra „ late de sponsionibus, & quatenus ex iis „ duces obligentur, tractavimus. Sed & præterea diximus *pr. h. c.* ducem obligari „ quoties de suo jure privato disponit, „ quia hosti quoque fides servanda est.

Per eum, quem voluntatis nostræ ministrum elegimus) „ Et qui nudum instrumentum est, per quod agimus.

Sive voluntas illa specialiter expressa est) „ Litteris specifice comprehensa.

Sive ex ipsa præpositionis natura colligitur) „ Ita enim toto belli negotio alicui „ commisso omnia ea continentur, sine „ quibus bellum geri nequit.

Nam qui dat facultatem) „ Qui vult finem vult etiam media ad obtinendum „ illum finem necessaria. *Vid. B. Par. Pos. jur. Gent. IV.*

Quod in morali materia intelligendum est „ morali modo) „ Ut commode facultas illa concessa expediri queat.

Faciendo id, quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur) „ Dato enim jure, „ omnia illa data censentur, sine quibus „ jus illud commode expediri nequit.

Extra illud) „ Id est extra officium.

Speciali præpositione] „ Qui enim aliquem „ præponit negotio, in omnia consentit, „ quæ ex ipsa præpositionis natura sequuntur.

Nota publice) „ Præpositio facti est, adeoque ab allegante probari debet.

A D §. III.

SUNT *& alii modi*) „ præter eos, quos „ modo exposuit, & qui vel vi officii, vel „ ex præpositione speciali sequuntur.

Antecedente ministrorum facto) „ Adeoque ubi summa potestas tenetur ex facto „ minorum potestatum, etsi nec vi officii, „ nec vi præpositionis specialis id fecerint.

Sed non ita, ut id factum causa sit proprie dicta, sed ut occasio sit obligationis) „ Vel quia ratihabent factum ministrorum; „ vel qua locupletiores inde facti sunt.

Non tantum expressa, sed & tacita) „ Voluntas enim æque verbis, ac factis „ declaratur.

Ubi scivit summa potestas quod actum erat, & fieri passa est) „ Modo impedire „ potuerit. *Vid. l.* 2. *c.* 17. §. 9.

Quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt) „ Adeoque unde morali modo consensus ejus elicitur.

Alibi tractavimus) „ *Vid. Pos.* J. *Gent. IV. ibique not. l.* 2. *c.* 4. §. 5. *& c.* 15. „ §. 17. *l.* 3. *c.* 24. §. 1.

Per rem hactenus obligantur) „ Obligatio igitur hæc non est ex consensu, aut „ voluntate, sed ex possessione rei, vel juris alieni; unde obligatur possessor etiam „ invitus: de qua obligationis specie actum „ est. *l.* 2. *c.* 10. *per tot.*

Ne locupletiores fiant aliena jactura) „ Si „ ex pacto ministrorum ipsa summa potestas locupletior facta sit, tenetur quidem; „ at non ex pacto: sed quia aliquid alieni „ tenet, quod ex regula naturæ ei, cujus „ est, restituere debet.

Ut aut contractum præstent, ex quo commodum volunt consequi) „ Id est ut ratihabeant.

Aut de commodo discedant) „ Id est, „ lucrum, quod ex pacto Ducis accepere, „ restituant; adeoque hoc in arbitrio summæ potestatis consistit.

Et hactenus, nec ultra] „ Id est, non „ præcise ratihabere pactum tenetur, sed „ sufficit si de commodo discedat.

Quod dicitur valere si quid utiliter gestum

sium est) „ Quod plenius explicavimus *supra l. 2. c. 10. §. 9.*

Qui cum pacta improbent, tamen retinent quod sine pactis non haberent) „ Contradicere hic videtur Auctor eis, quæ supra *l. 2. c. 15. §. 16. n. 2.* asseruit, ubi populum Romanum ex sponsione Caudina non obligatum fuisse, ait, nec ad restituendum exercitum, quem tamen sine hoc pacto recepturus non fuisset.

AD §. IV.

1 Ex *supra a nobis dictis*) „ *L. 2. c. 11. §. 12. & 13.* Conf. *not. ad l. 2. c. 18. §. 5.*

Etiamsi præpositus fecit contra mandata arcana) „ Princeps enim, qui legatum mittit, tenetur ex mandato generali, vulgo literis credentialibus; per has enim literas rogat in genere eum, ad quem legatus mittitur, ut plenam fidem misso habeat. Si proinde legatus arcani mandati fines excedit, ipse tenetur suo principi: at Princeps obligatur ex eo pacto hosti. Secus in duce belli, vel qui alias negotio alicui præpositus, nec literis credentialibus munitus est: ex hujus enim pactis non tenetur Princeps, nisi intra præpositionis fines. Si proinde præpositus fines illos præpositionis excedit, hic solus tenetur, non princeps, *d. c. 11. §. 13.*

Intra limites publicæ functionis) Immo ex legati pacto Princeps semper tenetur, si mandatum generale exhibuit. At ex ducis, vel alterius præpositi pacto non tenetur, nisi quatenus natura negotii, cui præpositus est, id permittit.

Sed ita si ejus rei gratia, cui præpositus fuerit, contractum est) „ De quo vide *l. 2. c. 11. §. 13. & l. 2. c. 10. §. 2. n. 2.*

De quo autem palam proscriptum, &c.] „ *Conf. Gron. h. Vid. l. 11. §. 2. ff. Inst. act.*

Is præpositi loco non habebitur) „ Quia revocatum est mandatum.

Sed non pateat) „ Id est, non ita proscriptum, ut ad notitiam necessario pervenire debeat.

Tenetur qui præposuit) „ „ Quia tamdiu durare videtur mandatum semel datum, donec de mutatione constet iis, quorum interest, Ulpianus ait: *proscribere palam sic accipimus, claris literis, unde de plano recte legi possit; ante tabernam, scilicet, vel ante eum locum, in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto, sed in evidenti ..... Certe si quis dicat, ignorasse se literas, vel non observasse quod propositum erat, cum multi legerent, cumque palam esset propositum, non audietur*, *l. 11. §. 3. ff. Inst. act.*

Conditio quoque præpositionis servanda) „ Nam tenetur saltem juxta præpositionis formam, *lib. 4. §. 11. lib. 11. §. 4. ff. l. 3. C. Inst. act. l. 1. §. 7. & §. 12. ff. Exerc. act.*

Sub certa lege] „ V. g. Si quis institorem præponit ea lege, ne ultra 50. aureos emat, *d. l. 11. §. 5. junct. l. 5. §. 11. eod.* ita si tantum pecuniis fœnerandis, agris colendis, &c. præpositus est, *d. l. 5. §. 2.*

Vel interventu cujusdam personæ] „ Uti si non nisi præsente Cajo cum eo vult contrahi, *d. l. 11. §. 5.* Idem est si saltem sub pignore cum eo contrahi voluit, *d. l. 11. §. 5.*

Æquissimum erit id servari, in quo præpositus fuit) „ Quia ex solo mandato tenetur præponens: at ultra formam præpositionis nihil mandavit, *d. l. 11. §. 5. & d. l. 5. §. 11.*

Ut alii reges, aut populi magis, &c. ex ducum suorum contractibus teneri possint, &c. si satis notæ sint ipsorum leges, atque instituta) „ Senatus Romanus pactum pro recipiendis captivis initum ratum habere noluit, quia contra disciplinam Romanam redemti erant captivi. *Val. Max. l. 4. c. 8.* 2

De his si non constat, sequendum est quod conjectura dictat] „ Immo ex conjecturis nihil sequitur, adeoque insistendum principiis, quę in pręcedentibus exposuimus, an nimirum Dux, &c. promiserit intra fines mandati, & pręposítionis.

Ut concessum intelligatur id, sine quo, &c.) „ Hoc non ex interpretatione aliqua, sed ex ipsa voluntatis, ac negotii natura sequitur. Voluntatem enim satis declarari ex medii necessitate, vidimus in expositione positionum B. Parentis ad Jus Gent. *pos. IV.*

Mandati fines si excesserit) „ Si scilicet mandatum ejus limitatum fuit, non si generale, uti in legatis esse solet. 3

Tenebitur ipsa ad æstimationem) „ Tenebitur ad id, quod promisit, adeoque „ vel ad rem ipsam præstandam, vel ad id, „ quod tantundem est. Fabius Maximus, „ cum Senatus pretium, quod Annibali pro „ redimendis captivis stipulatus erat, dare „ nollet, misso in urbem filio fundum, „ quem unicum possidebat, vendidit, ut „ fidem liberaret. *Val. Max. l.* 4. *c.* 8. „ *Grot. l.* 2. *c.* 15. §. 16. *n.* 4.

Nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat] „ Sensus videtur hic esse, quod „ si lex præpositionis ei, cum quo agitur, „ satis nota sit, is nec ad æstimationem „ agere possit, quia sibi imputare debet „ quod cum eo contrahat, quem scit facultatem paciscendi non habere.

Et de damno culpa dato) „ Si pacto hoc „ alii aliquid abest.

Immo & ex crimine ad pœnam crimini respondentem) „ Petere nimirum potest is, „ quem decebit, ut summa potestas, cujus „ nomine contraxit, eum vel puniat, vel „ dedat.

Bona obligantur) „ Quia facto ejus illicito alteri aliquid abest, quod faciens „ de suo restituere debet ei, cui id abest.

Et si ea deficiant, operæ, aut libertas corporis) „ Quia hoc unicum medium est „ reparandi jus alii ablatum.

Ex posteriori) „ Si dolus accesserit.

Persona) „ Nam de malitia, & de merito agitur; quod personale est.

Aut bona) „ Si damnum alteri datum „ sit.

Aut utrumque) „ Si & malitia punienda, & damnum restituendum.

Pro delicti quantitate) „ Proportio enim „ esse debet inter pœnam, & delictum.

Si quis testationem interposuit, semetipsum obligari nolle) „ Sciens se ultra fines mandati agere. Neque enim tunc obligatur „ ex pacto, sed ex dolo; de hoc enim „ inter partes contrahentes cogitatum non „ est.

Quia & damni dati, & pœnæ justæ debitum cum delicto, &c. naturali nexu cohærent) „ Nisi partes invicem ita contrahant, quod alter nec de dolo agere velit. Tale enim pactum omnino valet, „ quia partes de suo jure disponunt, & „ prohibitio, quæ jure Romano hac in re „ exstat (*vid. l.* 1 §. 7. *depos. l.* 23. *de* „ *R. J.*) est mere positiva. Veram rationem, cur interposita testatione, *se* „ *obligari ipsum nolle*, nihilominus de „ dolo teneatur, jam dedimus, quia de „ dolo cogitatum non est inter contrahentes; alter enim bona fide contrahi. „ Secus si doli, & ne ex eo teneatur, in „ specie mentio fiat.

AD §. V.

AUT *summa potestas*) „ Si dux intra „ fines officii fidem dat.

Aut minister ejus) „ Si mandati fines excessit.

Ideo & certum est, alteram partem obligari] „ Is enim, qui cum præposito „ contrahit, allegare nequit, eum extra „ fines officii fidem dedisse. Si enim summa „ potestas, vel ejus minister, parati sunt „ fidem datam implere, ipse omnino tenetur a sua quoque parte promissum præstare.

Nec dici posse, claudicare contractum) „ Absurdum enim esset, negotium in alterius persona ratum esse, in alterius non, „ *L.* 21. §. *p. ff. rec arb.* Quando vere „ claudicare dicatur contractus, & quænam sint exceptiones, late tractat „ *Barbos. locupl. c.* 84. *de contractu* „ *n.* 35.

Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt ad superiores). „ Sensus est, quod „ hactenus quæsitum fuerit, an promissa „ eorum, qui minorem potestatem habent, „ summam potestatem obligent. *Vid.* §. 2. „ & 3.

AD §. VI.

QUID *in inferiores possint*) „ Id est, „ quatenus inferiores ex minorum potestatum promissis teneantur.

Obligent intra eos actus, qui solent ab „ *ipsis imperari*] „ Omne jus ducis in inferiores dependet a concessione superioris, sub qua continentur omnia, sine „ quibus concessio illa commode explicari „ nequit.

Alioqui consensu opus esset) „ Si Dux „ quædam promittit, quæ sub officio non „ continentur, inferiores inde non obli-

„ gan-

„ gantur, nisi consentiant, quia dux ha-
„ ctenus disponeret de jure alieno.

Proderit in mere utilibus omnino) „ Etsi
„ pactum absque eorum consensu initum
„ sit, locupletiores enim fierent alterius
„ jactura.

Id enim in potestate comprehensum satis est) „ Officium enim ducis, & magistra-
„ tus est, utilitatem militum, & subdito-
„ rum promovere.

In his, quæ onus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent omnino) „ Nam
„ tunc jure, & nomine summæ potestatis
„ contrahunt duces. Unde semper obli-
„ gantur inferiores.

Extra ea) „ Scilicet quæ imperari so-
„ lent, seu quæ sub officio continentur.

Ita si acceptaverint) „ Quia alia Dux
„ de alieno jure disponeret.

Quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio alibi differuimus) „ De qua ple-
„ nius supra *l.* 2. *c.* 11. §. 12. & 17.

A D §. VII.

D E *belli causis, & consequentibus transigere, ad belli ducem non pertinet*) Ratio in aprico est, quia ejus est bellum finire, qui gerere suo jure potest, adeoque solius summæ potestatis. Ducibus bellum, non pax commissa, uti procuratoribus lis, non transactio. *Vid. supr. c.* 20. §. 2. *seq.*

Et consequentibus) „ Id est, sine qui-
„ bus bellum geri non potest.

Belli gerendi pars est) „ Duci autem so-
„ la gestio belli commissa est.

Etsi cum maxima potestate præpositus fuerit) „ Etsi liberum belli arbitrium ei com-
„ missum sit.

Ea de belli ductu erit intelligenda) „ Quia
„ tantum belli gestio ei commissa est; non
„ autem gerit bellum qui de eo transigit.

Nempe eorum, quæ ad ductum belli non pertinent] „ Adeoque quæ sub officio
„ ducis non continentur.

Quod ostendunt antecedentia] „ Nam
„ agebatur de pace certis conditionibus
„ ineunda, pro qua spopondit Posthumius,
„ *Liv. l.* 9. *c.* 4. 5. & 6.

A D §. VIII.

INDUCIAS *dare, ducum est*) Hoc verum est de induciis, quibus bellum non impeditur (nam tunc sunt pars administrationis, ac sub ducis mandato, & officio id continetur); adeoque de induciis paucorum dierum. Secus si ad plures annos contrahuntur. *Vid. Tesm. h. & l.* 3. *c.* 21. §. 4.

Sed & minorum] „ Ita enim urbe ob-
„ sessa præfectus inducias ad sepeliendos
„ mortuos, &c. concedere potest.

Nam alios duces pares non obligant)
„ In hos enim imperium ipsis non com-
„ petit: adeoque illi plane ex induciis
„ concessis non obligantur, nec vi pacti,
„ quia fidem non dederunt; nec vi im-
„ perii, quia ejus imperio non subsunt.

Livium) „ *L.* 24. *c.* 19. Duo hi con-
„ sules Casilinum oppugnabant. *Fabius*
„ Campanis orantibus permisit, ut abire Ca-
„ puam tuto liceret. *Marcellus* paucis egres-
„ sis portam, qua egrediebantur, occupa-
„ vit, cædesque promiscue omnium circa
„ portam primo, deinde irruptione facta
„ etiam in urbe permisit. Quinquaginta
„ vero primo egressi Campanorum quum
„ ad *Fabium* confugissent, præsidio ejus
„ Capuam pervenerunt.

A D §. IX.

DUCUM *non est*] Utpote quibus saltem potestas administrandi, non alienandi concessa est. At prædam aliquando concedere militibus posse, supra dictum est, *l.* 3. *c.* 6. §. 18. *seq.* 1

Hoc jure Syria Tigrani adempta) „ *Vid. Gron. h.* Quare Saguntini recte petebant,
„ ut populus Romanus ea vellet confirma-
„ re, & rata habere, quæ duces concesse-
„ rant. *Liv. l.* 28. *c.* 39.

Ideo a Massanissa, quo duce capta erat)
„ Et qui eam matrimonio sibi junxit.

In res alias, quæ in præda sunt) „ Sci-
„ licet, res mobiles, quæ ab hoste capiun-
„ tur.

Non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus) „ Immo pendet id ex fi-
„ nibus mandati; regulariter enim præda

„ cedit populo: at si victoria aliter non „ satis commode haberi potest, etit pars „ officii eam promittere militibus.

2 *At nondum quaesitum*] „ Id est, praedam „ futuram, vel etiam immobilia, quae plerumque non nisi certa conditione deduntur.

De quibus summae potestatis arbitrium exquiri, res plerumque non patitur) „ Adeoque quae arbitrio ducis relinqui debent, „ indeque sub ejus officio continentur: qui „ pro varietate circumstantiarum judicare „ debet, an magis intersit deditos sub conditione accipere, an vero extrema tentare.

Ducibus non summis) „ Quibus vel obsidio urbis, vel defensio urbis obsessae „ commissa est.

Intra ea, quae ipsis agenda commissa sunt) „ Id est, si mandatum id ipsis est, vel „ sub mandato ex natura negotii continetur.

2 *Ut oratorem*] „ Qui causae fervit.

Non ut judicem) „ Qui causam decidit.

Saturninum jure caesum) „ Saturninus „ ut Glauciam consulem faceret, Memmium consularem interfecerat; quo nomine consules ex SCto armati Saturninum persequuntur: qui eum fide publica descendisset in curiam, ut civili more causa tractaretur, lapidibus est obrutus.

Data fide) „ *Plut. in Mario*. *Appian. de bello Civ. l.* 1.

Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat) „ Teste ipso Cicerone „ in dicta oratione.

Comprehensum jus dandae impunitatis) „ Cicero in allegato loco videtur innuere, „ Saturninum consensu ipsius Marii, qui „ fidem dedit, interemtum fuisse. Verba „ haec sunt: *Ac si fides Saturnino data est, non eam Rabirius, sed Marius dedit; idemque violavit, si in fide non stetit, &c.*

A D §. X.

QUIA *de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur adstringenda interpretatio*] Saepius jam dictum est, strictam, & laxiorem interpretationem jure naturae cognitam non esse: & verum non esse, illam in dispositione de re aliena, hanc in dispositione de propria obtinere.

Additio.

„ Omnia dependent a mandato. Si facultas paciscendi de illa re continetur „ sub vi officii, & ex natura negotii mandati sequitur, tunc semper valet pactum, „ etiam ratione mandantis.

Ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, quam vellet, obligetur) „ Hoc non „ dependet ab aliqua interpretatione, sed „ a natura negotii: si pactum convenit „ naturae negotii, semper tenetur mandans „ ex suo consensu.

Aut ipsi damnum subeant officium faciendo) „ Si ex natura negotii facultas paciscendi non sequitur, deficit mandatum, „ adeoque damnum sua culpa patiuntur duces. Hinc tutius est, in dubio consensum superioris expetere.

A D §. XI.

EO *jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi arbitrium sit*) „ Rationem allegat, quia in pactis, quae de re aliena fiant, stricta fieri debet interpretatio, ac „ ex ducum facto summa potestas plus, „ quam vellet, obligetur, §. *praeced.* Verior ratio est, quod illi, qui pure se dedunt, vere servi fiant, adeoque in eos „ omnia jura, quae in servos statuta sunt, „ obtineant.

Gentio Illyrii] „ Apud *Liv. l.* 44. *c.* 31. „ *l.* 45. *c.* 1.

A D §. XII.

IN *sponsionibus*) „ *L.* 2 *c.* 15. §. 16.

Efficiet ut ratihabitione non secuta dux in nihil ipse teneatur) „ Nihil enim promisit, nisi sub conditione; qua deficiente nihil actum intelligitur.

Nisi si qua locupletior factus est) „ Tunc „ enim non tenetur ex pacto, sed quia „ aliquid alieni tenet, quod ei, cujus est, „ ex regula naturae restituere tenetur.

A D §. XIII.

POSSUNT *praesidium dimittere, ut fecisse*

fecisse Locrenses legimus) „ Idque conclu„ dit ex stricta illa interpretatione pacti , „ quod de re aliena agit. *Vid.* §. 10. At „ in genere verius est, urbe dedita etiam „ præsidium deditum censeri, quia omnia „ jura publica, & privata urbis in po„ testatem victoris transeunt. Neque id „ negabant Locrenses : sed causabantur, „ non dolo, seu ex proposito præsidium „ Romanum dimissum esse , sed clam „ profugisse, atque ideo dedi non po„ tuisse. *Liv. l.* 24. *c.* 1.

CAPUT XXIII.

De fide privata in bello.

I. *Refellitur sententia statuens, privatos fide hosti data non obstringi.*
II. *Ostenditur obstringi eos etiam piratæ, & latroni: & quatenus:*
III. *Minor hic non excipitur.*
IV. *Error an liberet.*
V. *Solvitur objectio sumta ex publica utilitate.*
VI. *Aptantur ante dicta ad fidem datam reditus in carcerem:*
VII. *In certum locum non redeundi: non militandi:*
VIII. *Non fugiendi.*
IX. *Captum alii se dare non posse.*
X. *An privati cogendi sint a suis potestatibus implere quod promiserant.*
XI. *Qualis interpretatio in hujusmodi pactis adhibenda.*
XII. *Quomodo sumendæ voces* vitæ, vestium, adventus, auxilii.
XIII. *Rediisse ad hostem quis dicendus:*
XIV. *Justa auxilia quæ, in deditione, sub conditione facta.*
XV. *Quæ ad executionem pertinent, conditionem non facere.*
XVI. *De talium pactorum obsidibus.*

* I. CIceronis est illud *a* satis tritum: *etiam si quid* 1 *singuli temporibus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda*: singuli, * milites puta, aut pagani: nihil enim ad fidem refert. Mirum est * inventos esse juris magistros *b*, qui docerent, * pacta publice cum hostibus inita fidem adstringere; * at quæ 2 a privatis fierent, non item. * Nam, cum privati jura privata habeant, quæ obligare possunt, * & hostes *c* capaces sint acquirendi juris, * quid esse potest quod obligationem impediat? adde quod nisi id statuatur, 3 * datur cædibus occasio, libertati impedimentum: * nam & illæ caveri sæpe, * & hæc obtineri a captivis, * fide privatorum sublata, non poterit.

II. Immo * non hosti tantum illi, * quem jus gentium agnoscit, * sed & latroni, & piratæ data privatim fides obligat, perinde ut de fide pu-

a De off. 1.13.
b Bart. in l. conventionum. D. de pactis. Zasi. in apol. contra Eckium.
c Hoc libro cap. XIX. §. 2.

G R O N O V I I.

1 *Singuli temporibus adducti*) Quæ scilicet non promitterent, nisi dura, & infelicia tempora experirentur.

2 *A privatis*) Videntur illi privatos considerasse tanquam pupillos, & servos, qui sine auctoritate tutorum, & dominorum, obligare se nequeunt.

3 *Datur cædibus*) Minus enim parcent pollicentibus se redemtum iri, & si cui pepercerint, eum, quod nunc sæpe fit, fide data nunquam dimittent ad pretium redemtionis comparandum, si certum erit, eum ista fide non obligari.

GRO-

publica supra *a* diximus. + Id interest, quod si metus injustus ab altero incussus impulerit ad promittendum, is, qui promisit, + petere restitutionem, aut, si alter nolit, [4] + sibi eam præstare potest. *b* + Quod [5] in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet. Quod si & jusjurandum accesserit, + jam omnino quod promissum est præstandum erit ab eo, qui promisit, si perjurii crimen effugere volet. Sed tale perjurium si in hostem publicum commissum sit, + puniri ab hominibus solet: + si in latrones, aut piratas, [6] dissimulari odio eorum, quorum commodum agitur.

III. In hac quoque privata fide [7] + minorem non excipiemus, + qui [8] ejus status est, ut actum intelligat. Nam + quæ minoribus consulunt beneficia, + ex jure sunt civili. Nos + de jure gentium quærimus.

IV. Et de errore alibi *c* diximus, ita jus dare a contractu recedendi, + si id, quod per errorem creditum fuit, [9] in mente agentis vim habuerit conditionis.

+ V. 1. At, + quo usque se extendat privatorum in paciscendo potestas, difficilior inspectio est. + Quod publicum est, a privato alienari non posse, satis constat: nam si + ne ducibus quidem belli id permissum est, ut + modo *d* probavimus, multo minus privatis. Sed + de ipsorum actionibus, ac rebus quæri potest, quia videntur + hæc quoque concedi hostibus non posse sine aliquo damno partis: unde videri possunt talia pacta [10] + illicita cum civibus ob jus supereminens civitatis, + tum conductis militibus ob fidem sacramento datam.

2. + Sed sciendum est, ea pacta, + quæ [11] malum majus, aut certius evitant, magis utilia, quam damnosa, etiam publice censeri debere, + quia minum malum induit rationem boni: χρὴ τῶν κακῶν ἐπιλέγεσθαι τὰ μετριώτερα, ut ait quidam apud *e* Appianum. Neque vero [12] + fides sola, qua quis potestatem ipsam sui, & suarum rerum non abdicat, + neque utilitas publica + sine legis auctoritate id efficere possunt, ut quod factum est, etiamsi contra officium factum esse detur, irritum sit, & effectu juris omni careat.

3. + Lex

a Supra lib. II. c. XI. §. 7. & libro III. cap. XIX. §. 5.
b Oldr. consil. 7. Covar. de matrim. p. II. c. 3. §. 4. n. 21.
c Lib. II. c. XI. §. 6.
d Cap. XXII. §. 7.
e Punic. pag. 55. Edit. H. Steph.

GRONOVII.

4 *Sibi eam præstare*) Protestando, & nihil solvendo.

5 *Quod in metu procedente ex bello*) Neque metus ille injustus.

6 *Dissimulari*) Impunitum transmitti, non quasi non sit perjurium, seu quia istis hominibus jus non redditur; quippe habeantur pro servis pœnæ, atque adeo pro nullis.

7 *Minorem*) XXV. annis.

8 *Ejus status est*) Eam vim naturæ, ingeniique habeat.

9 *In mente agentis*) Ita præsumitum sit, ut fuerit præcipua causa contractus: qua deficiente, etiam quod actum est, irritum fore, tacite consensum putatur.

10 *Illicita cum civibus ob jus*) Tanquam qui non habuerint potestatem earum actionum, & rerum, ob jus, quod in eos habêt princeps, vel civitas.

11 *Malum majus*) Scilicet captus civis, vel miles, aut in perpetuum omittendus est, aut quandam actionem, vel rem suam debet obligare, ac subtrahere civitati, vel principi. Satis consulit juri eminenti civitatis, vel principis, se conservando. Alterum perinde accipiendum est, ac si morbo, vel calamitate amissum esset.

12 *Fides sola*) Promissio, qua quis non alterius se ditioni subjicit, & manet rerum suarum dominus, etsi ad aliquid dandum, faciendumve se obligaverit. (Prava interpretatio. Fides est heic obligatio erga eum, cujus aliquis subditus est, vel Miles conductitius, & quæ sola non impedit quominus ille dominus sit rerum, & actionum suarum, quamdiu eam potestatem non abdicavit. J. B.)

GRO-

3. + Lex quidem posse adimere subditis aut perpetuis, aut temporariis, hanc potestatem: sed neque lex hoc semper facit; 13 parcit enim civibus: neque semper facere potest; nam leges humanæ, ut alibi *a* diximus, vim obligandi tum demum habent, si latæ sint 14 ad humanum modum, + non si onus injungant, quod a ratione, & natura plane abhorreat. Et ideo leges, & præcepta specialia, quæ tale quid aperte præ se ferunt, + pro legibus haberi non debent; generales autem leges interpretatione benigna ita accipiendæ sunt, + ut casus summæ necessitatis excludant.

a Lib. I. c. IV. §. 7. n. 2. 3. lib. II. c. II. paragr. 6. n. 4. c. XIV. paragr. 12. n. 2.

4. Quod si actus, qui lege, aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, + interdici æquo jure potuit, + jam irritus erit actus privati, + sed puniri tamen idem poterit, + ideo quod promisit id, quod sui juris non erat, maxime + si juratus id fecerit.

VI. Promissio captivi + de 15 redeundo in carcerem merito toleratur: 16 + neque enim deteriorem reddit captivi conditionem. Non ergo, ut quidam existimant, gloriose tantum fecit M. Attilius Regulus, + sed & quod debebat: *Regulus*, inquit *b* Cicero, *non debuit conditiones, pactionesque bellicas, & hostiles perturbare perjurio.* Nec obstat illud *c*:

Atqui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor pararet.

b Offic. III. c. 29.
c Horat. III. Od. V. 49.

+ Nam & hoc fieri posse jam scierat, cum promitteret. Sic & de decem captivis, ut quidem ex antiquis scriptoribus rem narrat *d* Gellius, *octo postliminium justum non esse sibi responderunt, quoniam* a *dejurio vincti forent.*

d Libro VII. c. 18.

VII. 1. Solent & promittere quidam, 17 ne in certum locum redeant, + ne adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent. Prioris exemplum apud *e* Thucydidem, ubi sic Ithomenses promittunt Lacedæmoniis, exituros se Peloponneso, + nec unquam redituros. + Posterius nunc frequens est. Vetus exemplum est apud Polybium, *f* ubi dimittuntur ab Amilcare Numidæ sub lege, μηδένα φέρειν ὅπλον πολέμιον κατ᾽ αὐτῶν. *ne adversus Carthaginienses eorum quisquam arma hostilia ferret.* Simile pactum habet in *g* Gotthicis b Procopius.

e Lib. I. c. 103.
f Lib. I. c. 78.
g Gotth. III. c. 36.

2. Hoc pactum quidam irritum pronuntiant, + quia sit contra officium,

quod

GROTII.

a *Dejurio vincti*) Id est, capitis minores, ut *Horatius* de Regulo loquitur. (*Dict.* III. V.)

b *Procopius*) Goth. II. de Herculis. (cap. 14.) (Hoc exemplum diversum est ab eo, quod in contextu indicatur. In loco præcedenti POLYBII nullum est pactum, sed comminatio tantum *Hamilcaris*. J. B.)

GRONOVII.

13 *Parcit enim civibus*) Non vult eos potius perire, quam quidquam sui hostibus; cum in eorum potestatem venerint, pacto obligare.

14 *Ad humanum modum*) Non plus exigant, quam potest ab humana imbecillitate præstari.

15 *Redeundo in carcerem*) Si scilicet aliquid, quod suscepit, cum dimitteretur, non effecerit.

16 *Neque enim deteriorem*) Quippe qui, si efficiat, liberetur: sin, eodem sit loco, quo antea.

17 *Ne certum locum*) Ubi præsentia illorum vehementer aut utilis illi parti, de qua captivi sunt, aut damnosa illi, quæ ceperat, & dimiserit.

ἀσφάλειαν τοῖς ὑποσπόνδοις. d *in potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus, qua ipsos illæsos, aut indemnes præstaret*. Judicium de hoc facto *a* Livii sequitur. 30 *Punica religione servata fides ab Annibale est*.

a Libro XXII. c. 6.

9. Quare & M. Tullium in Rabirii causa 31 + ut oratorem audire debemus, + non ut judicem. Vult a Rabirio + Saturnium jure cæsum, quem consul C. Marius + data fide ex capitolio abduxerat. *Fides*, *b* ait, *qui potuit sine senatus consulto dari?* & ita rem agit quasi Marium solum fides ista obstringeret. + Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat operam dandi, ut imperium populi Romani, majestasque conservaretur. e In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima, quis neget, + comprehensum jus dandæ impunitatis, si eo modo omne periculum a republica arceretur?

b Orat. pro C. Rabir. c. 10.

X. Cæterum, in his ducum pactis, + quia de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur, 32 adstringenda interpretatio, nempe + ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, quam vellet, obligetur, + aut ipsi damnum subeant officium faciendo.

XI. Ita qui in deditionem puram a duce accipitur, + eo jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi, aut regis arbitrium sit, cujus exemplum est in + Gentio Illyrii, & Perseo Macedoniæ rege, qui se, ille *c* Anicio, hic *d* Paulo dediderunt.

XII. Sic adjecta cautio, 33 *ita ratum sit si populus Romanus censuisset*, quam sæpe + in sponsionibus invenias, + efficiet, ut, ratihabitione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, + nisi si qua locupletior factus sit.

XIII. Et, qui oppidum tradere promiserunt, + possunt præsidium dimittere, ut fecisse *e* Locrenses legimus.

c Appian. Bell. Illyr. pag. 761.
d Livius xlv. 6.
e Liv. l. xxiv. c. 1.

GROTII.

d *In potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus*) Non magis probabile erat in re simili effugium, quo usus Bajazetes adversus Servios Cratovianos, narrante *Leunclavio* libro VI.

e *In ea potestate, qua Romanis moribus erat maxima*) Vide *Sallustium* in bello Catilinario. (cap. 30. Edit. VVass.) Tullianæ huic cavillationi non dispar illa Consalvi in ducem Valentinum *Guicciardini* libro VI. (pag. 339. *Edit. Genev.* 1645.

GRONOVII.

30 *Punica religione servari*) Id est, non servata: semper enim male audierunt Pœni ob perfidiam.

31 *Ut oratorem, non ut judicem*) Vide ad illa prolegom. *secta, argumento, causa servire*, num. 40.

32 *Adstringenda*) Strictior, & angustior sumenda.

33 *Ita ratum sit*) *Liv.* 37. 45. *Pro impensis in bellum factis 15000. talentum Euboicorum dabitis: quingenta præsentia: duo millia quingenta, quum senatus, populusque Romanus pacem comprobaverit: millia deinde talenta per duodecim annos*. Hæc quingenta, si senatus pacem non comprobasset, restitui vult auctor. *Liv.* 33. 15.

HEN-

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXII.

DUo hoc capite quæruntur: 1. quatenus ex facto ducum belli obligetur summa potestas, §. 1. *seq.* 2. quatenus inferiores ex actibus ducum, vel magistratuum obligentur, §. 6. *seq.* Præmittendum hic est, inferiorem potestatem, v. g. ducem, vel magistratum, fidem regulariter dare de republica non posse, qua summæ tantum potestati de ea disponendi jus est. Exc. 1. si vi officii, & mandati, fides illa continetur; valet ergo promissio militibus facta de præda iis distribuenda, si v. g. anceps sit victoria; 2. si superior ratihabet; tunc enim nullum dubium est, quin valeat fides data, ex consensu superioris. Sed & 3. superior inde obligatur, si id, propter quod fides data est, in rem ejus versum sit, & quatenus versum est.

Cæterum, de suo jure privato disponere inferiores potestates possunt, & quatenus disponunt, ita jus est.

Additio.

„ Postquam Auctor examinavit fidem „ hosti a summa potestate datam, hoc ca„ pite agit de ea fide, quam minores po„ testates, v. g. duces belli, legati, ma„ gistratus, &c. aut inter se dant, aut „ aliis, §. 1.

„ Et *primo* quidem loco quærit, *an sum„ ma potestas ex tali fide data obligetur?* „ Quod affirmat 1. si intra fines concessæ „ facultatis fides data sit: quia probabili„ ter id ipsorum officio contineri censetur, „ vel si quidem sub officio non continetur, „ de speciali tamen præpositione constet, „ §. 2. & §. 4: 2. si consentiat, ratiha„ bendo id, quod actum est, vel expresse, „ vel tacite: 3. si locupletior inde facta „ sit, §. 3. Unde concludit, alterum, cum „ quo contractum est, similiter obligari, „ neque contractum hunc esse unilatera„ lem §. 5.

„ *Secundo* quærit, *an inferiores quoque „ obligentur ex pacto minorum potestatum?* „ adeoque an miles ex pacto ducis, sub„ diti ex pacto magistratus? Affirmat Au„ ctor si fides detur intra actus, qui solent „ ab ipsis imperari, §. 6. non intra actus „ reliquos, §. 6. Idem dicendum, ait, si „ pactum ipsis sit utile, at cum onere con„ junctum, *d.* §. 6.

„ Atque ex his jam concludit, 1. Du„ cem belli pacem facere non posse, §. 7: „ 2. inducias e quolibet præfecto circa lo„ cum, vel actum suæ fidei commissum „ contrahi posse, §. 8. 3. Ducem præ„ dam quærendam, non quæsitam, militi„ bus concedere posse, §. 9. modo id fiat „ intra fines administrationis, *d.* §. 9. *n.* 1. „ 4. dimittere eum posse captos, & impuni„ tatem promittere, §. 9. *n.* 2. & 3.

„ Tandem regulas interpretationis subji„ cit tum intuitu summæ potestatis, tum „ intuitu minorum potestatum. Cavendum „ enim 2. ait, ne ipsorum facto summa po„ testas plus, quam vellet, obligetur: 2. „ ne officium sit damnosum ducibus, §. 10. „ Unde deditionem, a duce acceptam pu„ re, ita interpretandam esse, ait, ut de „ eo regis arbitrium sit, §. 11. Cautionem „ si regi visum fuerit, ita interpretandam, „ ut dux ad nihil teneatur si rex nolit, „ nisi quatenus locupletior factum est, §. „ 12. Denique promissum de oppido tra-

dendo

„ dendo hanc pati interpretationem, ut „ præsidium dimitti possit, §. 13. Singula „ in sequentibus examinabimus.

AD §. I.

NOS *diximus*) „ L. 3. c. 20. §. 1.

Quam dant minores inter se) „ V. g. „ duces belli, præfecti, legati, minores „ magistratus, &c.

Aut aliis) „ V. g. subdito hostis.

Auspicio) „ Auspicia nemo habebat, „ nisi penes quem summum erat imperium, *Horat.* 4. O. 14.

Sive longius remoti) „ V. g. legati, „ præfecti urbis obsessæ, &c.

AD §. II.

In *horum*) „ Minorum scilicet potestatum.

An summam potestatem obligent) „ Si scilicet ejus nomine fidem dant.

Aut an se ipsos) „ Quod Auctor §. 4. „ examinat. Repetenda sunt ea, quæ supra „ late de sponsionibus, & quatenus ex iis „ duces obligentur, tractavimus. Sed & præterea diximus *pr. h. c.* ducem obligari „ quoties de suo jure privato disponit, „ quia hosti quoque fides servanda est.

Per eum, quem voluntatis nostræ ministrum elegimus) „ Et qui nudum instrumentum est, per quod agimus.

Sive voluntas illa specialiter expressa est) „ Litteris specifice comprehensa.

Sive ex ipsa præpositionis natura colligitur) „ Ita enim toto belli negotio alicui „ commisso omnia ea continentur, sine „ quibus bellum geri nequit.

Nam qui dat facultatem) „ Qui vult finem vult etiam media ad obtinendum „ illum finem necessaria. *Vid. B. Par. Pos. jur. Gent. IV.*

Quod in morali materia intelligendum est morali modo) „ Ut commode facultas illa concessa expediri queat.

Faciendo id, quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur) „ Dato enim jure, „ omnia illa data censentur, sine quibus „ jus illud commode expediri nequit.

Extra illud) „ Id est extra officium.

Speciali præpositione] „ Qui enim aliquem „ præponit negotio, in omnia consentit, „ quæ ex ipsa præpositionis natura sequuntur.

Nota publice) „ Præpositio facti est, adeoque ab allegante probari debet.

AD §. III.

SUNT *& alii modi*) „ præter eos, quos „ modo exposuit, & qui vel vi officii, vel „ ex præpositione speciali sequuntur.

Antecedente ministrorum facto) „ Adeoque ubi summa potestas tenetur ex facto „ minorum potestatum, etsi nec vi officii, „ nec vi præpositionis specialis id fecerint.

Sed non ita, ut id factum causa sit proprie dicta, sed ut occasio sit obligationis) „ Vel quia ratihabent factum ministrorum; „ vel qua locupletiores inde facti sunt.

Non tantum expressa, sed & tacita) „ Voluntas enim æque verbis, ac factis „ declaratur.

Ubi scivit summa potestas quod actum erat, & fieri passa est) „ Modo impedire „ potuerit. *Vid. l. 2. c. 17. §. 9.*

Quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt) „ Adeoque unde morali modo consensus ejus elicitur.

Alibi tractavimus) „ *Vid. Pos. J. Gent. IV. ibique not. l. 2. c. 4. §. 5. & c. 15. §. 17. l. 3. c. 24. §. 1.*

Per rem hactenus obligantur) „ Obligatio igitur hæc non est ex consensu, aut „ voluntate, sed ex possessione rei, vel juris alieni; unde obligatur possessor etiam „ invitus: de qua obligationis specie actum „ est. *l. 2. c. 10. per tot.*

Ne locupletiores fiant aliena jactura) „ Si „ ex pacto ministrorum ipsa summa potestas locupletior facta sit, tenetur quidem; „ at non ex pacto: sed quia aliquid alieni „ tenet, quod ex regula naturæ, cujus „ est, restituere debet.

Ut aut contractum præstent, ex quo commodum volunt consequi) „ Id est ut ratihabeant.

Aut de commodo discedant) „ Id est, „ lucrum, quod ex pacto Ducis accepere, „ restituant; adeoque hoc in arbitrio summæ potestatis consistit.

Et hactenus, nec ultra] „ Id est, non „ præcise ratihabere pactum tenetur, sed „ sufficit si de commodo discedat.

Quod dicitur valere si quid utiliter gestum

fium est) „ Quod plenius explicavimus *su-* „ *pra l.* 2. *c.* 10. §. 9.

Qui cum pacta improbent, tamen retinent quod sine pactis non haberent) „ Contradicere hic videtur Auctor eis, quæ supra *l.* 2. *c.* 15. §. 16. *n* 2. asseruit, ubi „ populum Romanum ex sponsione Caudina non obligatum fuisse, ait, nec ad „ restituendum exercitum, quem tamen sine hoc pacto recepturus non fuisset.

AD §. IV.

1 Ex *supra a nobis dictis*) „ L. 2. *c.* 11. „ §. 12. & 13. Conf. *not. ad l.* 2. *c.* 18. „ §. *f.*

Etiamsi præpositus fecit contra mandata arcana) „ Princeps enim, qui legatum mittit, tenetur ex mandato generali, vulgo „ literis credentialibus; per has enim literas rogat in genere eum, ad quem legatus mittitur, ut plenam fidem misso habeat. Si proinde legatus arcani mandati „ fines excedit, ipse tenetur suo principi: „ at Princeps obligatur ex eo pacto hosti. „ Secus in duce belli, vel qui alias negotio alicui præpositus, nec literis credentialibus munitus est: ex hujus enim pactis non tenetur Princeps, nisi intra præpositionis fines. Si proinde præpositus fines illos præpositionis excedit, hic solus „ tenetur, non princeps, *d. c.* 11. §. 13.

Intra limites publicæ functionis) Immo „ ex legati pacto Princeps semper tenetur, „ si mandatum generale exhibuit. At ex ducis, vel alterius præpositi pacto non tenetur, nisi quatenus natura negotii, cui „ præpositus est, id permittit.

Sed ita si ejus rei gratia, cui præpositus fuerit, contractum est) „ De quo vide *l.* 2. „ *c.* 11. §. 13. & *l.* 2. *c.* 10. §. 2. *n.* 2.

De quo autem palam proscriptum, &c.] „ *Conf. Gron. h. Vid. l.* 11. §. 2. *ff. Inst.* „ *act.*

Is præpositi loco non habebitur) „ Quia revocatum est mandatum.

Sed non pateat) „ Id est, non ita proscriptum, ut ad notitiam necessario pervenire debeat.

Tenetur qui præposuit) „ „ Quia tamdiu „ durare videtur mandatum semel datum, „ donec de mutatione constet iis, quorum „ interest, Ulpianus ait: *proscribere palam* „ *sic accipimus, claris literis, unde de plano* „ *recte legi possit; ante tabernam, scilicet,* „ *vel ante eum locum, in quo negotiatio* „ *exercetur, non in loco remoto, sed in* „ *evidenti* ..... *Certe si quis dicat, ignorasse* „ *se literas, vel non observasse quod propositum erat, cum multi legerent, cumque* „ *palam esset propositum, non audietur, l.* „ 11. §. 3. *ff. Inst. act.*

Conditio quoque præpositionis servanda) „ Nam tenetur saltem juxta præpositionis „ formam, *lib.* 4. §. 11. *lib.* 11. §. 4. *ff.* „ *l.* 3. C. *Inst. act. l.* 1. §. 7. & §. 12. *ff.* „ *Exerc. ad.*

Sub certa lege] „ V. g. Si quis institorem præponit ea lege, ne ultra 50. aureos emat, *d. l.* 11. §. 5. *junct. l.* 5. §. „ 11. *eod.* ita si tantum pecuniis fœnerandis, agris colendis, &c. præpositus est, „ *d. l.* 5. §. 2.

Vel interventu cujusdam personæ] „ Uti „ si non nisi præsente Cajo cum eo vult „ contrahi, *d. l.* 11. §. 5. Idem est si saltem sub pignore cum eo contrahi voluit, „ *d. l.* 11. §. 5.

Æquissimum erit id servari, in quo præpositus fuit) „ Quia ex solo mandato tenetur præponens: at ultra formam præpositionis nihil mandavit, *d. l.* 11. §. 5. „ & *d. l.* 5. §. 11.

Ut alii reges, aut populi magis, &c. ex ducum suorum contractibus teneri possint, 2 *&c. si satis notæ sint ipsorum leges, atque instituta*) „ Senatus Romanus pactum pro „ recipiendis captivis initum ratum habere „ noluit, quia contra disciplinam Romanam „ redemti erant captivi. *Val. Max. l.* 4. „ *c.* 8.

De his si non constat, sequendum est quod conjectura dictat] „ Immo ex conjecturis nihil sequitur, adeoque insistendum principiis, quæ in præcedentibus „ exposuimus, an nimirum Dux, &c. promiserit intra fines mandati, & præpositionis.

Ut concessum intelligatur id, sine quo, &c.) „ Hoc non ex interpretatione aliqua, „ sed ex ipsa voluntatis, ac negotii natura „ sequitur. Voluntatem enim satis declarari „ ex medii necessitate, vidimus in expositione positionum B. Parentis ad Jus Gent. „ *pos. IV.*

Mandati fines si excesserit) „ Si scilicet „ mandatum ejus limitatum fuit, non si generale, uti in legatis esse solet. 3

Tenebitur ipsa ad æstimationem) „ Tenebitur ad id, quod promisit, adeoque „ vel ad rem ipsam præstandam, vel ad id, „ quod tantundem est. Fabius Maximus, „ cum Senatus pretium, quod Annibali pro „ redimendis captivis stipulatus erat, dare „ nollet, misso in urbem filio fundum, „ quem unicum possidebat, vendidit, ut „ fidem liberaret. *Val. Max. l.* 4. *c.* 8. „ *Grot. l.* 2. *c.* 15. §. 16. *n.* 4.

Nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat] „ Sensus videtur hic esse, quod „ si lex præpositionis ei, cum quo agitur, „ satis nota sit, is nec ad æstimationem „ agere possit, quia sibi imputare debet „ quod cum eo contrahat, quem scit facultatem pacifcendi non habere.

Et de damno culpa dato) „ Si pacto hoc „ alii aliquid abest.

Immo & ex crimine ad pœnam crimini respondentem) „ Petere nimirum potest is, „ quem decebit, ut summa potestas, cujus „ nomine contraxit, eum vel puniat, vel „ dedat.

Bona obligantur) „ Quia facto ejus illicito alteri aliquid abest, quod faciens „ de suo restituere debet ei, cui id abest.

Et si ea deficiant, operæ, aut libertas corporis) „ Quia hoc unicum medium est „ reparandi jus alii ablatum.

Ex posteriori) „ Si dolus accesserit.

Persona) „ Nam de malitia, & de merito agitur; quod personale est.

Aut bona) „ Si damnum alteri datum „ sit.

Aut utrumque) „ Si & malitia punienda, & damnum restituendum.

Pro delicti quantitate) „ Proportio enim „ esse debet inter pœnam, & delictum.

Si quis testationem interposuit, semetipsum obligari nolle) „ Sciens se ultra fines mandati agere. Neque enim tunc obligatur „ ex pacto, sed ex dolo; de hoc enim „ inter partes contrahentes cogitatum non „ est.

Quia & damni dati, & pœnæ justæ debitum cum delicto, &c. naturali nexu cohærent) „ Nisi partes invicem ita contrahant, quod alter nec de dolo agere velit. Tale enim pactum omnino valet, „ quia partes de suo jure disponunt, & „ prohibitio, quæ jure Romano hac in re „ exstat (*vid. l.* 1 §. 7. *depos. l.* 23. *de* „ *R. J.*) est mere positiva. Veram rationem, cur interposita testatione, *se* „ *obligari ipsum nolle*, nihilominus de „ dolo teneatur, jam dedimus, quia de „ dolo cogitatum non est inter contrahentes; alter enim bona fide contrahi. „ Secus si doli, & ne ex eo teneatur, in „ specie mentio fiat.

AD §. V.

AUT *summa potestas*) „ Si dux intra „ fines officii fidem dat.

Aut minister ejus) „ Si mandati fines excessit.

Ideo & certum est, alteram partem obligari] „ Is enim, qui cum præposito „ contrahit, allegare nequit, eum extra „ fines officii fidem dedisse. Si enim summa „ potestas, vel ejus minister, parati sunt „ fidem datam implere, ipse omnino tenetur a sua quoque parte promissum præstare.

Nec dici posse, claudicare contractum) „ Absurdum enim esset, negotium in alterius persona ratum esse, in alterius non, „ *L.* 21. §. *p. ff. rec arb.* Quando vere „ claudicare dicatur contractus, & quænam sint exceptiones, late tractat „ *Barbos. locupl. c.* 84. *de contractu* „ *n.* 35.

Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt ad superiores) „ Sensus est, quod „ hactenus quæsitum fuerit, an promissa „ eorum, qui minorem potestatem habent, „ summam potestatem obligent. *Vid.* §. 2. „ & 3.

AD §. VI.

QUID *in inferiores possint*) „ Id est, „ quatenus inferiores ex minorum potestatum promissis teneantur.

Obligent intra eos actus, qui solent ab ipsis imperari] „ Omne jus ducis in inferiores dependet a concessione superioris, sub qua continentur omnia, sine „ quibus concessio illa commode explicari „ nequit.

Alioqui consensu opus esset) „ Si Dux „ quædam promittit, quæ sub officio non „ continentur, inferiores inde non obli-

„ gan-

„ gantur, nisi consentiant, quia dux ha-
„ ctenus disponeret de jure alieno.

Proderit in mere utilibus omnino) „ Etsi „ pactum absque eorum consensu initum „ sit, locupletiores enim fierent alterius „ jactura.

Id enim in potestate comprehensum satis est) „ Officium enim ducis, & magistra„ tus est, utilitatem militum, & subdito„ rum promovere.

In his, quæ onus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent omnino) „ Nam „ tunc jure, & nomine summæ potestatis „ contrahunt duces. Unde semper obli„ gantur inferiores.

Extra ea) „ Scilicet quæ imperari so„ lent, seu quæ sub officio continentur.

Ita si acceptaverint) „ Quia alia Dux „ de alieno jure disponeret.

Quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio alibi disseruimus) „ De qua ple„ nius supra *l.* 2. *c.* 11. §. 12. & 17.

A D §. VII.

DE *belli causis, & consequentibus transigere, ad belli ducem non pertinet*) Ratio in aprico est, quia ejus est bellum finire, qui gerere suo jure potest, adeoque solius summæ potestatis. Ducibus bellum, non pax commissa, uti procuratoribus lis, non transactio. *Vid. supr. c.* 20. §. 2. *seq.*

Et consequentibus) „ Id est, sine qui„ bus bellum geri non potest.

Belli gerendi pars est) „ Duci autem so„ la gestio belli commissa est.

Etsi cum maxima potestate præpositus fuerit) „ Etsi liberum belli arbitrium ei com„ missum sit.

Ea de belli ductu erit intelligenda) „ Quia „ tantum belli gestio ei commissa est; non „ autem gerit bellum qui de eo transigit.

Nempe eorum, quæ ad ductum belli non pertinent] „ Adeoque quæ sub officio „ ducis non continentur.

Quod ostendunt antecedentia] „ Nam „ agebatur de pace certis conditionibus „ ineunda, pro qua spopondit Posthumius, „ *Liv. l.* 9. *c.* 4. 5. & 6.

A D §. VIII.

INDUCIAS *dare, ducum est*) Hoc verum est de induciis, quibus bellum non impeditur (nam tunc sunt pars administrationis, ac sub ducis mandato, & officio id continetur); adeoque de induciis paucorum dierum. Secus si ad plures annos contrahuntur. *Vid. Tesm. h. & l.* 3. *c.* 21. §. 4.

Sed & minorum] „ Ita enim urbe ob„ sessa præfectus inducias ad sepeliendos „ mortuos, &c. concedere potest.

Nam alios duces pares non obligant) „ In hos enim imperium ipsis non com„ petit: adeoque illi plane ex induciis „ concessis non obligantur, nec vi pacti, „ quia fidem non dederunt; nec vi im„ perii, quia ejus imperio non subsunt.

Livium) „ *L.* 24. *c.* 19. Duo hi con„ sules Casilinum oppugnabant. *Fabius* „ Campanis orantibus permisit, ut abire Ca„ puam tuto liceret. *Marcellus* paucis egres„ sis portam, qua egrediebantur, occupa„ vit, cædesque promiscue omnium circa „ portam primo, deinde irruptione facta „ etiam in urbe permisit. Quinquaginta „ vero primo egressi Campanorum quum „ ad *Fabium* confugissent, præsidio ejus „ Capuam pervenerunt.

A D §. IX.

DUCUM *non est*] Utpote quibus saltem potestas administrandi, non alienandi concessa est. At prædam aliquando concedere militibus posse, supra dictum est, *l.* 3. *c.* 6. §. 18. *seq.* 1

Hoc jure Syria Tigrani adempta) „ *Vid.* „ *Gron. h.* Quare Saguntini recte petebant, „ ut populus Romanus ea vellet confirma„ te, & rata habere, quæ duces concesse„ rant. *Liv. l.* 28. *c.* 39.

Ideo a Massanissa, quo duce capta erat) „ Et qui eam matrimonio sibi junxit.

In res alias, quæ in præda sunt) „ Sci„ licet, res mobiles, quæ ab hoste capiun„ tur.

Non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus) „ Immo pendet id ex fi„ nibus mandati; regulariter enim præda

 cedit

„ cedit populo: at si victoria aliter non
„ satis commode haberi potest, erit pars
„ officii eam promittere militibus.

2 *At nondum quaesitum*] „ Id est, prædam
„ futuram, vel etiam immobilia, quæ ple-
„ rumque non nisi certa conditione de-
„ duntur.

*De quibus summæ potestatis arbitrium ex-
quiri, vel plerumque non patitur*) „ Adeo-
„ que quæ arbitrio ducis relinqui debent,
„ indeque sub ejus officio continentur: qui
„ pro varietate circumstantiarum judicare
„ debet, an magis intersit deditos sub con-
„ ditione accipere, an vero extrema ten-
„ tare.

Ducibus non summis) „ Quibus vel ob-
„ sidio urbis, vel defensio urbis obsessæ
„ commissa est.

Intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt)
„ Id est, si mandatum id ipsis est, vel
„ sub mandato ex natura negotii contine-
„ tur.

3 *Ut oratorem*] „ Qui causæ servit.

Non ut judicem) „ Qui causam decidit.

Saturninum jure cæsum) „ Saturninus
„ ut Glauciam consulem faceret, Mem-
„ mium consularem interfecerat; quo no-
„ mine consules ex SCto armati Saturni-
„ num persequuntur: qui cum fide publi-
„ ca descendisset in curiam, ut civili mo-
„ re causa tractaretur, lapidibus est obru-
„ tus.

Data fide) „ *Plut. in Mario*. *Appian.*
„ *de bello Civ. l.* 1.

*Atqui C. Marius ex senatusconsulto po-
testatem acceperat*) „ Teste ipso Cicerone
„ in dicta oratione.

Comprehensum jus dandæ impunitatis)
„ Cicero in allegato loco videtur innuere,
„ Saturninum consensu ipsius Marii, qui
„ fidem dedit, interemtum fuisse. Verba
„ hæc sunt: *Ac si fides Saturnino data*
„ *est, non eam Rabirius, sed Marius de-*
„ *dit; idemque violavit, si in fide non ste-*
„ *tit, &c.*

A D §. X.

QUIA *de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur adstringenda interpretatio*] Sæpius jam dictum est, strictam, & laxiorem interpretationem jure naturæ cognitam non esse: & verum non esse, illam in dispositione de re aliena, hanc in dispositione de propria ob tinere.

Additio.

„ Omnia dependent a mandato. Si fa-
„ cultas paciscendi de illa re continetur
„ sub vi officii, & ex natura negotii man-
„ dati sequitur, tunc semper valet pactum,
„ etiam ratione mandantis.

*Ne aut ex ipsorum facto summa potestas
plus, quam vellet, obligetur*) „ Hoc non
„ dependet ab aliqua interpretatione, sed
„ a natura negotii: si pactum convenit
„ naturæ negotii, semper tenetur mandans
„ ex suo consensu.

*Aut ipsi damnum subeant officium facien-
do*) „ Si ex natura negotii facultas paci-
„ scendi non sequitur, deficit mandatum,
„ adeoque damnum sua culpa patiuntur du-
„ ces. Hinc tutius est, in dubio consen-
„ sum superioris expetere.

A D §. XI.

EO *jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi arbitrium sit*) „ Rationem al-
„ legat, quia in pactis, quæ de re aliena
„ fiant, stricta fieri debet interpretatio, ac
„ ex ducum facto summa potestas plus,
„ quam vellet, obligetur, §. *præced.* Ve-
„ rior ratio est, quod illi, qui pure se de-
„ dunt, vere servi fiant, adeoque in eos
„ omnia jura, quæ in servos statuta sunt,
„ obtineant.

Gentio Illyrii] „ Apud *Liv. l.* 44. *c.* 31.
„ *l.* 45. *c.* 1.

A D §. XII.

IN *sponsionibus*) „ L. 2. c. 15. §. 16.

Efficiet ut ratihabitione non secuta dux in nihil ipse teneatur) „ Nihil enim pro-
„ misit, nisi sub conditione; qua defici-
„ ente nihil actum intelligitur.

Nisi si qua locupletior factus est) „ Tunc
„ enim non tenetur ex pacto, sed quia
„ aliquid alieni tenet, quod ei, cujus est,
„ ex regula naturæ restituere tenetur.

A D §. XIII.

POSSUNT *præsidium dimittere, ut fecisse*

fecisse Locrenses legimus) „ Idque conclu„ dit ex stricta illa interpretatione pacti, „ quod de re aliena agit. *Vid.* §. 10. At „ in genere verius est, urbe dedita etiam „ præsidium deditum censeri, quia omnia „ jura publica, & privata urbis in po„ testatem victoris transeunt. Neque id „ negabant Locrenses: sed causabantur, „ non dolo, seu ex proposito præsidium „ Romanum dimissum esse, sed clam „ profugisse, atque ideo dedi non po„ tuisse. *Liv. l.* 24. *c.* 1.

CAPUT XXIII.

De fide privata in bello.

I. *Refellitur sententia statuens, privatos fide hosti data non obstringi.*
II. *Ostenditur obstringi eos etiam piratæ, & latroni: & quatenus:*
III. *Minor hic non excipitur.*
IV. *Error an liberet.*
V. *Solvitur objectio sumta ex publica utilitate.*
VI. *Aptantur ante dicta ad fidem datam reditus in carcerem:*
VII. *In certum locum non redeundi: non militandi:*
VIII. *Non fugiendi.*
IX. *Captum alii se dare non posse.*
X. *An privati cogendi sint a suis potestatibus implere quod promiserant.*
XI. *Qualis interpretatio in hujusmodi pactis adhibenda.*
XII. *Quomodo sumendæ voces* vitæ, vestium, adventus, auxilii.
XIII. *Rediisse ad hostem quis dicendus:*
XIV. *Justa auxilia quæ, in deditione, sub conditione facta.*
XV. *Quæ ad executionem pertinent, conditionem non facere.*
XVI. *De talium pactorum obsidibus.*

I. Ciceronis est illud *a* satis tritum: *etiam si quid* [1] *singuli temporibus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda*: singuli, milites puta, aut pagani: nihil enim ad fidem refert. Mirum est inventos esse juris magistros *b*, qui docerent, pacta publice cum hostibus inita fidem adstringere; at quæ [2] a privatis fierent, non item. Nam, cum privati jura privata habeant, quæ obligare possunt, & hostes *c* capaces sint acquirendi juris, quid esse potest quod obligationem impediat? adde quod nisi id statuatur, [3] datur cædibus occasio, libertati impedimentum: nam & illæ caveri sæpe, & hæc obtineri a captivis, fide privatorum sublata, non poterit.

a De off. 1.13.

b Bart. in l. conventionum, D. de pactis. Zasi. in apol. contra Eckium.

c Hoc libro cap. XIX. §. 2.

II. Immo non hosti tantum illi, quem jus gentium agnoscit, sed & latroni, & piratæ data privatim fides obligat, perinde ut de fide pu-

GRONOVII.

1 *Singuli temporibus adducti*) Quæ scilicet non promitterent, nisi dura, & infelicia tempora experirentur.

2 *A privatis*) Videntur illi privatos considerasse tanquam pupillos, & servos, qui sine auctoritate tutorum, & dominorum, obligare se nequeunt.

3 *Datur cædibus*) Minus enim parcent pollicentibus se redemtum iri, & si cui pepercerint, eum, quod nunc sæpe fit, fide data nunquam dimittent ad pretium redemtionis comparandum, si certum erit eum ista fide non obligari.

GRO-

3. + Lex quidem posse adimere subditis aut perpetuis, aut temporariis, hanc potestatem: sed neque lex hoc semper facit; 13 parcit enim civibus: neque semper facere potest; nam leges humanæ, ut alibi *a* diximus, vim obligandi tum demum habent, si latæ sint 14 + ad humanum modum, + non si onus injungant, quod a ratione, & natura plane abhorreat. Et ideo leges, & præcepta specialia, quæ tale quid aperte præ se ferunt, + pro legibus haberi non debent; generales autem leges interpretatione benigna ita accipiendæ sunt, + ut casus summæ necessitatis excludant.

a Lib. 1. c. IV. §. 7. n. 2. 3. lib. 11. c. 11. paragr. 6. n. 4. c. XIV. paragr. 12. n. 2.

4. Quod si actus, qui lege, aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, + interdici æquo jure potuit, + jam irritus erit actus privati, + sed puniri tamen idem poterit, + ideo quod promisit id, quod sui juris non erat, maxime + si juratus id fecerit.

VI. Promissio captivi + de 15 redeundo in carcerem merito toleratur: 16 + neque enim deteriorem reddit captivi conditionem. Non ergo, ut quidam existimant, gloriose tantum fecit M. Attilius Regulus, + sed & quod debebat: *Regulus*, inquit *b* Cicero, *non debuit conditiones, pactionesque bellicas, & hostiles perturbare perjurio.* Nec obstat illud *c*:

Atqui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor pararet.

b Offic. III. c. 29.
c Horat. III. Od. V. 49.

+ Nam & hoc fieri posse jam scierat, cum promitteret. Sic & de decem captivis, ut quidem ex antiquis scriptoribus rem narrat *d* Gellius, *octo postliminium justum non esse sibi responderunt, quoniam* a *dejurio vincti forent.*

d Libro VII. c. 18.

VII. 1. Solent & promittere quidam, 17 ne in certum locum redeant, + ne adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent. Prioris exemplum apud *e* Thucydidem, ubi sic Ithomenses promittunt Lacedæmoniis, exituros se Peloponneso, + nec unquam redituros. + Posterius nunc frequens est. Vetus exemplum est apud Polybium, *f* ubi dimittuntur ab Amilcare Numidæ sub lege, μηδένα φέρειν ὅπλον πολέμιον κατ᾽ αὐτῶν. *ne adversus Carthaginienses eorum quisquam arma hostilia ferret.* Simile pactum habet in *g* Gotthicis b Procopius.

e Lib. 1. c. 103.
f Lib. 1. c. 78.
g Gotth. III. c. 36.

2. Hoc pactum quidam irritum pronuntiant, + quia sit contra officium, quod

G R O T I I.

a *Dejurio vincti*) Id est, capitis minores, ut *Horatius* de Regulo loquitur. (*Dict.* III. V.)

b *Procopius*) Goth. II. de Herculis. (cap. 14.) (Hoc exemplum diversum est ab eo, quod in contextu indicatur. In loco præcedenti POLYBII nullum est pactum, sed comminatio tantum *Hamilcaris*. J. B.)

G R O N O V I I.

13 *Parcit enim civibus*) Non vult eos potius perire, quam quidquam sui hostibus; cum in eorum potestatem venerint, pacto obligare.

14 *Ad humanum modum*) Non plus exigant, quam potest ab humana imbecillitate præstari.

15 *Redeundo in carcerem*) Si scilicet aliquid, quod susceperit, cum dimitteretur, non effecerit.

16 *Neque enim deteriorem*) Quippe qui, si efficiat, liberetur: sin, eodem sit loco, quo antea.

17 *Ne certum locum*) Ubi præsentia illorum vehementer aut utilis illi parti, de qua captivi sunt, aut damnosa illi, quæ ceperat, & dimitit.

a L. II. c. v. §. 3. & §. 10. n. 1. L. II. c. vi. §. 9. b §. 5. n. 2.

quod patriæ debeatur. + At non, quicquid contra officium est, statim & irritum est, ut & *a* alibi, & supra *b* diximus. Deinde vero + ne contra officium quidem, libertatem sibi parere id promittendo, quod jam est in hostis manu. + Nihilo enim deterior fit patriæ causa, cui is, qui captus est, ni liberetur, + jam periisse censendus est.

VIII. Promittunt & nonnulli [18] + non fugere. + tenet hoc eos etiamsi [19] vincti promiserint, + contra, quam quidam sentiunt. Nam & sic solet aut vita servari, aut mitior obtineri custodia. Si vero vinctus sit postea, + ita demum [20] liber erit, si ideo promiserit, ne vinciretur.

IX. Satis inepte quæritur, + an, qui captus est, [21] alii dedere se possit. Nimis enim certum est, neminem sua pactione + jus alteri quæsitum adimere posse. Est autem captori jus quæsitum, + aut ipso belli jure, aut partim belli jure, + partim [22] concessu ejus, qui bellum gerit, secundum ea, quæ supra *c* exposuimus.

c Libro III. c. VI. §. 23. & seq.

X. Circa effectus pactorum egregia quæstio est, + an privati, si in fide præstanda negligentes sint, a suis potestatibus cogendi sint eam implere. Et + cogendos verius est in bello duntaxat solenni, + ob jus gentium, quo bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere, + etiam de factis privatorum, + ut puta si a privatis violati essent hostium legati. Sic Cornelius Nepos, recitante *d* Gellio, scripserat, multis *c* in senatu placuisse, ut ii de [23] decem captivis, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur.

d Noct. Att. VII. 18.

e Libro II. cap. XVI. §. 2. Hoc lib. cap. XX. paragr. 26.

XI. + De interpretatione tenendæ regulæ jam *e* aliquoties memoratæ, ut a proprietate verborum non recedatur, + nisi absurdi vitandi causa, + aut ex alia satis certa mentis conjectura: + ut in dubio magis interpretemur verba contra eum, qui legem dedit.

XII. + Vitam pactus non etiam ad libertatem jus habet. + Vestium nomine arma non veniunt: sunt enim hæc diversa. [24] Venisse auxilium recte dicitur si sit in conspectu, etiamsi nihil agat: + nam ipsa præsentia suam vim habet.

XIII. At [25] + rediisse ad hostem non dicetur qui clam rediit ut statim

tim

GROTII.

c *In senatu placuisse*) Idem jam ante senatus redire eos coegerat, quos Pyrrhus sub conditione dimiserat. *Appianus* exc. legat. num. 6. (pag. 348. *Excerpt. Fulv. Ursin.*)

GRONOVII.

18 *Non fugere*) Si habeantur in liberiori custodia.

19 *Vincti*) Quum in arctissima custodia haberentur.

20 *Liber erit, si ideo promiserit*) Quia promissionem non videtur accepisse, qui eum tenet, 2. 11. 4.

21 *Alii se dedere*) Vel dum trahitur ab homine ignoto, aut infesto, videns alium notum, præsertim honoratioris militiæ, vel etiam literis e custodia datis.

22 *Concessu ejus*) Cujus enim primario sunt, quæ capiuntur.

23 *Decem captivis*) Quos Hannibal dimiserat, ut tentarent, numquid senatus Romanus redimeret captivos, fide data, si non impetrarent, in castra redituros.

24 *Venisse auxilium*) Si quis promiserit deditionem, nisi certum intra tempus adventarint auxilia, & illud tempus finiatur, dum auxiliarii e longinquo prospiciuntur, illique nec dum aut applicuerint se nobis, aut aggrediantur hostem, sine perfidia deditionem recusabit.

25 *Rediisse ad hostem*) Si quis promisit se rediturum ad hostem nisi cujus causa dimittitur, id effectum reddiderit, non satisfecit fidei, si sic rediit, ut nemo intelligeret rediisse, quo fallens hostem paullo post evaderet.

GRO-

rim exiret: rediisse enim ita intelligi debet, + ut in potestate hostium iterum sit. Contraria interpretatio veteratoria *a* + Ciceroni, stulte callida, + quæ fraudem in se, & perjurium habeat. Eadem *b* Gellio fraudulenta calliditas, + a Censore ignominiis notata, qui eam adhibuerant, intestabiles, & invisi. *a De off. III.c.32. b Libro VII.c.18.*

XIV. *d* Justa auxilia in pactis deditionis non faciendæ, + si ea advenerint, intelligi debent talia, quæ periculum cessare faciant.

XV. Notandum & hoc, si quid [26] de executionis modo convenit, id conditionem non injicere pacto, ut + si dictum certo loco solvi, qui locus postea dominum mutaverit.

XVI. De obsidibus tenendum quod *c* supra diximus, plerumque eos + accessionem esse [27] principalis actus, sed tamen conveniri etiam posse + ut disjunctiva sit obligatio, nimirum ut aut fiat aliquid, aut obsides retineantur. Sed in dubio tenendum est illud, quod maxime est naturale, + id est, ut accessio tantum credantur. *c Hoc libro c. 20. §. 58.*

GROTII.

d *Justa auxilia in pactis deditionis*) Sunt ejus pacti exempla quatuor in III. Gothicorum *Procopii*. (cap. 7. 12. 30. 37.) Aliud de Luca apud Agathiam lib. I. (cap. 7.) De Castello Corsicæ apud *Bizarum* historiæ Genuensis X. alia libro XVIII. & in bello in Mauros. Habet tale & *Cromerus* lib. XI.

GRONOVII.

26 *De executionis modo*) Isque modus propter incidentem causam non queat servari, non ideo rem ipsam esse irritam.

27 *Principalis actus*) Ejus, quod maximum, & præcipuum promissum est, adeoque hoc præstito illos debere dimitti.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXIII.

HACTENUS Auctor egit de fide publica, sive a summis, sive a minoribus potestatibus data: hic agit de fide, quæ privatim in bello datur; & ait, privatos invicem fidem dare posse: 1. quia de suo jure disponunt: 2. quia jus in hostes transferri potest: 3. quia alias cæderentur capti, & libertas impediretur, §. 1. Idque verum non tantum esse, statuit, de fide hosti, sed & latronibus data: quanquam si metu injusto fides extorta est, restitutionem jure naturæ [non jure gentium externo] in bello publico impetrari posse, putet, nisi juramentum accesserit; tunc enim absque nota perjurii recedi a fide data non posse; sed unicuique hominum licere tale perjurium punire, solis exceptis latronibus, & piratis: eorum enim odio dissimulari perjurium jure gentium, fingit. §. 2.

„ Pergit, fidem datam etiam a minore „ valere, §. 3. etsi error accesserit, qui „ consensum non impedit circa rem, §. 4. „ Neque obstare, quod publicum ex pacto „ tali damnum aliquod sentiat; nam ma- „ jus, aut certius malum inde evitari, „ §. 5. nisi lege publica actus interdictus „ sit, §. 3. *n.* 2. & 3.

„ Hinc concludit, privatum promittere „ hosti posse, se rediturum in carcerem, „ §. 6. se in certum locum non reditu- „ rum, §. 7. se non militaturum, *ibid.* „ (neque hoc casu contra officium patriæ „ agi, quia non sit deterior ejus causa, „ cum captus patriæ plane sit inutilis, „ *ibid.*) se augere nolle, § 8.

„ Porro ait, frustra quæri, an captus „ se alii dedere possit, §. 9. Denique do- „ cet privatos, si fidem datam non im- „ pleant, a suis cogi posse potestatibus ut „ impleant, §. 10.

„ Tandem regulas interpretandi pacta a „ privatis inita suppeditat §. 11. Atque „ exinde concludit, eum, qui vitam pa- „ ctus est, jus non habere ad libertatem, „ §. 12. Rediisse non videri qui clam re- „ diit, §. 13. Eum, qui promisit, se ur- „ bem non dediturum si auxilia advene- „ rint, intellexisse talia, quæ periculum „ cessare faciant, §. 14. Si promissum cer- „ to loco solvi, non teneri paciscentem si „ locus postea fiat non tutus, §. 15. Re- „ gulariter obsides, & pignora liberari fini- „ ta obligatione principali, nisi aliud in „ specie dictum sit, §. 16. Quæ singula „ nunc examinabimus,

AD §. I.

MILITES *puta, aut pagani*) „ Om- „ nes subditi.

Inventos esse juris magistros] Uti Za- „ sius in libello de pueris Judæorum ba- „ ptizandis, quem refutavit Eckius Theo- „ logus cui respondet Zasius *in Apolo-* „ *gia ad Eckium p. m.* 427. ubi Glossam, „ Hosticum, Odofredum, Bartolum, &c. „ Angelum, Jasonem, Fulgosium, Cor- „ neum, Andreani de Pisis, Dulcium, „ Philippum, &c. allegat. Rationem præ- „ cipue afferunt, 1. quod militaris disci- „ plina, & juramentum præstitum exigat, „ ne privatus ab hoste ullum lucrum ac- „ quitat: 2. quia capti postliminio redire „ tenentur, contra hoc jus publicum po- „ stliminii nihil promitti posse: 3. Multo „ minus pactum valere pagani, quippe „ quod hostis contra juramentum militare, „ adeoque turpiter exegit, &c. quæ dubia „ examinabimus *infra* §. 5. & 7.

Pacta publice cum hostibus inita) „ Id „ est, vel a summis potestatibus, vel a du- „ cibus belli.

At quæ a privatis) „ Sive singulis mi- „ litibus, sive paganis. *Zas. d. l. pag.* 428.

Nam cum privati jura privata habeant] Dudum ostensum est, fidem omnibus, etiam hostibus, esse servandam, modo dari jure potuerit: potest autem semper dari de re sua, quia prout quisque de re sua disponit, ita jus est.

Et hostes capaces sint acquirendi juris) „ Si fides eis tanquam hostibus datur. *Vid.* „ *supr. c.* 20.

Quid esse potest quod obligationem impe-dias) „ Cum de suo jure, adeoque licite „ disponat.

Datur cædibus occasio, libertati impedi-mentum) „ Hæ rationes sunt mere poli- „ ticæ; jure naturæ enim captus occidi „ potest, & libertas in perpetuum aufer- „ ri: adeoque hactenus nulla fit injuria „ captis.

Nam & illæ caveri sæpe) „ Nisi spe lu- „ cri allicerentur domini ut parcant ca- „ ptis.

Et hoc obtineri) „ Nisi promittentem „ jure obligari ad fidem servandam, alter „ pro certo habeat.

Fide privatum sublata, non poterit] „ Quia promittens fidem datam implere „ non teneretur, idque ex hypothesi illo- „ rum Jurisconsultorum, jure.

AD §. II.

NON *hosti tantum*) „ *Vid. l.* 3. *c.* „ 19. *per tot.*

Quem jus gentium agnoscit) „ Intelligit „ voluntarium, quoties nimirum quis per „ bellum publicum solenne hostis consti- „ tuitur. Quale jus gentium non exstare, „ diximus.

Sed & latroni, &c.) „ Nam hos hostes „ jus gentium non agnoscere, Auctor sta- „ tuit: adeoque bellum cum his *minus so-* „ *lenne* esse, ait, *l.* 3. *c.* 4. §. 18. *n.* 9.

„ c.

„ c. 3. §. 11. *cap.* 19. §. 2. ibique non „ procedit ex privilegio illo gentium, sed „ ex jure naturæ, *l.* 2. *c.* 3. §. 4. *n.* 1. „ *l.* 3. *c.* 3. §. 6. *Vid. Dissert. proœm. IX.* „ *Cap.* 5. §. 70.

Id interest, quod si metus injustus impulerit) „ Frustra id quæritur inter hostes, „ quia superiorem non habent, qui de jure decidat.

Petere restitutionem) „ Contra promissionem factam.

Sibi eam præstare potest) „ Non solvendo, seu præstando id, quod promisit; „ & hoc est, quod Auctor passim ait, metum inferentem teneri liberare eum, qui „ promisit. *L.* 2. *c.* 13 §. 14 *c.* 17. §. „ 17. *c.* 11. §. 7. *n.* 2. & 3. *l.* 3. *c.* 19. „ §. 4. *c.* 23. §. 2

Quod in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet] „ Utpote „ quo jure, etiam ob metum injustum ad „ effectum dominii externi, restitutionem „ non dari, putat. Quæ monstra refutavimus *l.* 3. *c.* 19. §. 12. *l.* 2. *c.* 17. §. 19. *l.* 2. „ *c.* 11. §. 7 *seq.*

Jam omnino quod promissum est præstandum erit), Id est, sive justus sit metus, „ sive injustus: quia vis, & metus non tollunt consensum. Rationem autem, quam „ Auctor supra adhibuit, quod licet jus „ homini non sit quæsitum, Deo tamen „ id debeatur, late examinavimus *l.* 2. *c.* „ 13. §. 14.

Puniri ab hominibus solet) „ Repetit „ hic Auctor errorem illum perpetuum, „ quod natura cuilibet homini jus puniendi alterius delicta competat: quod passim refutavimus. Si hostis privatus fidem „ datam non servat, superior ejus implorari debet ut eum adigat; *vide infra* §. „ 10. Si nolit, nova hæc belli causa est „ cum ipso superiore: extraneis autem „ nullum jus de perjurio cognoscendi competit.

Si in latrones, aut piratas, dissimulari odio eorum) „ Fabula hæc jam explosa „ est supra *l.* 3. *cap.* 19. §. 5. Latro jus „ agendi ex pacto vi, ac metu extorto „ habet; at is vicissim promittenti tenetur ob metum injuria illatum: atque „ hic processus juris naturæ est, de quo „ *l.* 2. *c.* 11. §. 7. egimus.

AD §. III.

MINOREM *non excipiemus*) „ Qui „ viginti quinque annos non habet. *Vide* „ *l.* 2. *c.* 5. §. 2 & *c.* 11. §. 5.

Qui ejus status est, ut actum intelligat) „ Id est, qui pubes est, diximus enim, „ ex facultate generandi etiam judicium „ necessario sequi, *d. c.* 11. §. 5.

Quæ minoribus consulunt beneficia) „ Restitutionem intelligit in integrum.

Ex jure sunt civili) „ Lubrico ætatis „ indulta.

De jure gentium) „ Rectius, de jure „ naturæ.

AD §. IV.

SI *id, quod per errorem creditum fuit, in mente agentis vim habuerit conditionis*) „ *Vid. Gron. h.* Ex hypothesi enim Auctoris promissor non consensit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ „ re ipsa non exstitit. *Grot. l.* 2. *cap.* 11. „ §. 6. *n.* 2. Nos ex aliis principiis totam de errore materiam deduximus *d.* „ §. 6.

AD §. V.

QUÆRITUR, an privati quoque „ hosti fidem dare possint? Alii id negant, tum ratione *rerum*, tum ratione „ *actionum*. Res enim, & actiones subditorum subesse imperio superioris, ajunt; „ adeoque contra utilitatem suæ civitatis, „ neque ex bonis aliquid concedere, neque actionis utilitatem hosti tribuere „ posse, existimant. Unde quicquid contra „ officia, quæ patriæ debentur, promittitur, irritum pronunciant. *Vid. infr.* §. „ 7. Auctor respondet huic dubio: 1. „ pacta talia privatorum ideo valere, quia „ majus malum illis evitatur: neque enim „ 2. solam fidem, qua quis non abdicat „ juri in se, & in res suas, neque utilitatem publicam sine legis auctoritate id „ efficere posse, ut promissio omni effectu „ careat, *h.* §. 5. *num.* 2. 3. non quic-

„ quid contra officium est, statim & irritum esse: 4. nec contra officium esse, „ libertatem sibi parare, promittendo quod „ jam est in hostis manu: 5. nihilo deteriorem fieri patriæ causam, cui is, „ qui captus est, ni liberetur, jam periisse „ censendus est. Vera ratio cur pacta privatorum cum hoste valeant, 6. in eo „ consistit, quod supponimus, hostem minari incendia prædiis, captivitatem personis, &c. supponimus, imperantem id „ impedire non posse. Hoc casu igitur subditi jure necessariæ defensionis partem „ bonorum, ut reliqua conservent, dare, „ vel promittere hosti, propitio jure possunt: civitati enim nulla fit injuria, „ tum quia res illæ æque, quin magis, „ perituræ fuissent, tum qui imperium „ hoc casu desinit, & jure necessariæ defensionis civis ea agere potest, quæ ad „ sui suarumque rerum conservationem „ necessaria esse judicabit.

„ Secus igitur se res habet si privatus „ commercia cum hoste agit: ejusmodi „ pacta enim, quæ hostis vires augent, „ nostræ civitatis vires autem minuunt, „ prohibita sunt. *Vid. n.* 5.

„ An vero pactum militum captivorum, „ quo promittunt, se non ulterius militaturos, valeat, videbimus §. 7. *n.* 1.

1 *Quousque se extendat privatorum in paciscendo potestas*) „ Semper valet pactum si „ de suo jure disponunt.

Quod publicum est, a privato alienari non posse) „ Quia de jure alieno, adeoque extra fines facultatis a creatore concessæ disponeret.

Ne ducibus quidem belli id permissum est] „ Scilicet, extra fines officii, & mandati.

Modo probavimus) „ Vid. *c.* 22. §. 7. „ ubi dixit, ducem non posse de belli „ causis, & consequentibus disponere.

De ipsorum actionibus, ac rebus queri potest) „ Adeoque de jure eorum privato.

Hæc quoque concedi non posse sine aliquo damno partis) „ Si enim pecuniam, „ frumentum, &c. hosti promittit, vires „ hostis augentur, & vires nostræ civitatis „ minuuntur.

Illicita cum civibus ob jus supereminens civitatis) „ Civitas enim jus in res civis „ hactenus habet, ut hic de iis in detrimentum civitatis disponere nequeat.

Tum conductis militibus ob fidem sacramento datam) „ Miles enim sacramento „ se obstrinxit, quod civitatem defendere „ velit, violare id videtur si promittit, se „ eam non defensurum. *Add. infra* §. 7.

Sed sciendum est) „ Veram rationem, „ cur fides a privato hosti data servari debeat, exposuimus initio *b.* §. Superest „ ut dubia a Zasio supra §. 1. rubr. 2. „ mota removeamus.

„ *Primo* ait, militarem disciplinam, & 2 „ juramentum præstitum exigere, ne privatus ab hoste ullum lucrum acquirat. „ Resp. si milites, & subditi liberi sunt, „ omnino conventiones eum hoste prohiberi possunt: idque & disciplinæ militari, & juramento convenit, nihil enim „ facere possunt, quo hostium vires augeantur. At si in hostium potestate sunt, „ eisque ut hostibus quædam promittunt, „ ea valent jure necessariæ defensionis. „ *Vid.* §. 7.

„ *Secundo* opponit, captos postliminio saltem redire, adeoque eos contra jus publicum postliminii nihil promittere posse „ Resp. etiam ille, qui ab hoste *dimittitur*; „ postliminio revertitur, *l.* 26. *ff.* capt. qui „ proinde aliquid pro illa *dimissione* promittit, nihil promittit contra jus publicum „ postliminii.

„ *Tertio* ait, hostem turpiter agere, „ quod a pagano contra juramentum militare, contra disciplinam militarem, contra obedientiam ducibus debitam, fidem „ exigat. At inepta est hæc ratio, uti „ *infra* §. 7, ubi hæc materia repetitur, „ demonstrabimus.

Quæ malum majus, aut certius evitant, magis utilia etiam publico censeri debere] „ Majus autem malum evitant qui certa „ pecunia hosti promissa, incendia, & vastationem impediunt, qui capti, promittendo se nolle militare, a servitute „ se liberant, &c.

Quia minus malum induit rationem boni] „ Hanc interpretandi regulam explicavimus & refutavimus supra *l.* 2. *c.* 23. §. 2. „ *c.* 24. §. 5. *n.* 1.

Fides sola, qua quis potestatem ipsam sui, & rerum suarum non abdicat] „ Sensus „ est, fidem hosti datam ideo effectu carere non debere, quia fidem civitati dedit; per hanc enim fidem civem se

suaque

,, suaque non subjecisse potestati civitatis, ,, adeoque eam non obstare, quo minus & ,, se, suaque a potestate hostis, alia fide ,, data, liberare, eoque majus periculum ,, evitare possit.

Neque utilitas publica) ,, Sensus est, fidem hosti datam nec ideo irritam reddi, ,, quod sine damno civitatis concedi non ,, possint ea, quæ promissa sunt; quia ea ,, fides itidem non impedit, quominus ad ,, evitandum majus malum contra officium ,, aliquid hosti promittere possimus. Nos ,, veram rationem jam exposuimus. *Add.* ,, §. 7.

Sine legis auctoritate) ,, An ergo leges ,, adimere facultatem cum hoste paciscendi ,, possunt? *Vid. n. seq.*

3 *Lex quidem posset adimere subditis hanc potestatem*) ,, Auctor dixit *n. præced.* utilitatem publicam sine legis auctoritate non ,, posse efficere ut id, quod contra officium sit, irritum sit, si facto illo majus ,, evitatur malum. Instat Auctor, legem civilem potestatem illam subditis auferre ,, posse, adeoque tunc saltem pacta subditorum cum hoste non valere. Respondeo ,, 1. legem id non semper facere: nec 2. ,, id facere semper posse, quia leges ad humanum modum latæ saltem obligant, ,, non si onus injungant a natura, & ratione alienum. Vera ratio est, quod jus necessariæ defensionis nulla lege auferri possit, & quod imperium in hoc casu desinat. *Vid.* §. 7.

Non si onus injungat, quod a ratione & natura, plane abhorreat) ,, Quale ex ,, hypothesi Auctoris esset, si subditus impediretur majus, aut certius evitare malum: rectius, si jus necessariæ defensionis ei auferretur.

Pro legibus haberi non debent) ,, Quia ,, legibus naturæ aliquid contrarium præcipiunt. *Vid. l.* 2. *c.* 14. §. 12. *n.* 2.

Ut casus summæ necessitatis excludant) ,, Toties hanc hypothesin generalem refutavimus. *Vid. l.* 2. *c.* 2. §. 6. *n.* 2. *c.* 6. ,, §. 5. *c.* 18. §. 4. *n.* 6.

4 *Interdici æquo jure potuit*) ,, Uti si nihil ,, legibus naturæ contrarium statuitur.

Jam irritus erit actus privati) ,, Quia ,, contra leges suæ civitatis pactus est.

Sed puniri tamen ideo poterit) ,, Quia legem violavit.

Ideo quod promisit id, quod sui juris non erat) ,, Quod enim lege prohibente ,, sit, est extra jus nostrum; agimus enim ,, ultra facultatem nobis jure concessam.

Si juratus) ,, Nemo enim fidem juratam ,, dare debet, si scit, se fidem dare non ,, posse; esset hæc profanatio nominis divini: adeoque tunc pœna perfidiæ quoque ,, obtinet.

AD §. VI.

DE *redeundo in carcerem*) ,, Si scilicet ,, promissa non præstiterit.

Neque enim deteriorem reddit captivi conditionem) ,, Atqui civitatis jus hoc casu ,, minuere videtur, utpote quam omnes cives defendere tenentur. Sed ei respondimus §. *præced.*

Sed & quod debebat) ,, Factum hoc ,, examinavimus supra *L.* 2. *c.* 15. §. 57. ,, & *l.* 3. *c.* 22. §. 3.

Nam & hoc fieri posse, jam sciebat, cum promitteret) ,, Jure belli enim in captos, ,, & servos sævire licet.

AD §. VII.

1 NE *adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent*] ,, Vera ratio est, quod ,, captus non subsit imperio pristinæ civitatis, quæ cum eum defendere amplius non ,, possit, jus imperii amittit. Captus igitur ,, jure necessariæ defensionis se quovis modo, etiam promittendo de non amplius ,, militando, liberare potest: neque patriæ ,, id præjudicat, cui æque periisse videtur, ,, dum in potestate hostium constitutus operam patriæ præstare nequit: neque desunt ,, alii, qui militare poterunt. Sane, cum ,, hosti in captum omnia liceant, cum occidi quoque possit &c. multo magis exigi ab eo post fides ne militet. Conferatur *supra* §. 1. *rubr.* 2. & 5. *n.* 2. *rubr.* ,, 2. *seq.*

Nec unquam redituros) ,, Hic non de ,, pactis privatorum agitur, sed civitatis, ,, & populi.

Posterius nunc frequens est) ,, Exempla ,, vide apud *Thuan. Hist. l.* 4. *p.* 7. & ,, 73. *l.* 14. *p.* 283.

2 *Quia sit contra officium, quod patriæ debetur*] ,, Cujus defensioni pacto renuncia-

re

„ re non potest : sed respondimus supra „ §. 5.

At non quicquid contra officium est, statim & irritum est) „ Immo contradictio „ est actum valere, & tamen legibus contrariari. Sane, lege prohibente deficit „ facultas moralis. Alias rationes modo „ proposuimus.

Ne contra officium quidem, libertatem, sibi parere promittendo quo jam est in hostis manu] „ I. e. de redeundo in captivatem, in qua actu est.

Nibilo enim deterior fit patriæ causa) „ Si „ captus mansisset, itidem defendere non „ potuisset patriam.

Jam periisse) „ Quia facultas defendendi civitatem deficit. Immo jure Romano pro servo, & civiliter mortuo habitus fuit. *Vid. l. 3. c. 9. §. 1.*

AD. §. VIII.

NON *fugere*) „ Qui non carceri includuntur, sed fide data pro lubitu in terra hostili commeare possunt.

Tenet hoc eos etiamsi vincti promiserint) „ Vis enim non impedit consensum, præsertim si sit vis hostilis, utpote quæ „ licita est.

Contra, quam quidam sentiunt) „ Qui „ fidem in carcere datam injustam prædicant; quod verum non est, inprimis „ de carcere hostili. Vide late *Capyc. Dec.* „ 149. *n.* 3.

Ita demum liber erit si ideo promiserit, ne vinciretur) „ Si quis fidem dedit de „ non fugiendo, ea intentione ne vinciretur, non violat fidem si postea contra fidem vinctus aufugiat. At si vinctus fidem talem dedit, aufugere absque „ perfidia nequit.

AD §. IX.

AN *Qui captus est, alii dedere se possit*] „ Recte id negat Auctor, quia disponeret de jure alieno.

Jus alteri quæsitum) „ Uti quæsitum est „ per deditionem.

Aut ipso belli jure) „ Quo captus fit „ servus capientis.

Partim concessu ejus, qui bellum gerit] „ Si Princeps prædam subditis concedit, „ *l.* 3. *c.* 6. §. 24.

AD §. X.

AN *privati, si in fide præstanda negligentes sint, a suis potestatibus cogendi sint eam implere*) „ Affirmatur. Nam omnium „ consensu constat, fidem hosti datam servandam esse; adeoque hactenus jus in „ hostem transfertur. Si proinde hostis potestatem ejus, qui sub pacto dimissus est, „ implorat, cogere ea debet subditum ut „ pactis stet; si cogere nolit, causam suam „ facit, & nova est belli causa.

Cogendos, verius est, in bello duntaxat solemni) „ I. e. in bello, quod inter duas „ summas potestates geritur, & indictum „ est: huic enim bello jure Gentium certa „ quædam privilegia indulta esse, statuit; „ quo etiam refert, quod promittentis magistratus adigere subditos teneatur, ut „ promissa præstent. Aliud igitur obtinere „ putat in bello minus solenni (quale „ autem id sit, (vide *Differt. Proœm. IX.* „ *Sect. II.*) in quo tantum ei, qui justam „ causam habet, pacta esse servanda, ait. „ At sæpius jam dictum est, bellum tale „ solenne non existere. In genere ergo dicendum, inter duas gentes fidem a subditis datam servandam esse. Sane, fides „ etiam prædoni qua prædoni data impleri „ debet, & Magistratus promittentis cogere „ hunc ad implementum potest: salva cæterum actione injuriarum contra prædonem, qui vi alterum ad promittendum „ induxit.

Ob jus gentium, quo bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere) „ Immo id ex ipso jure naturæ est.

Etiam de factis privatorum] „ Ita ut vel „ eum dedere, vel adigere ad satisfaciendum debeat. *Vid. l. 2. c. 21. §. 4. n.* „ 1. *l.* 3. *c.* 20. §. 41. *Add. l. 1. c. 3.* „ §. 1.

Ut puta si a privatis violati essent hostium legati] „ Hoc enim utriusque partis consensu injustum est; adeoque hactenus non dissident.

AD

AD §. XI.

DE *interpretatione tenendæ regulæ*) Immo in pactis nulla valet interpretatio, nisi quæ ex natura verborum, & negotii sequitur. Si id dubium, nullum est pactum. Sane, in exemplis §. *seq.* allegatis de voluntate citra ullam interpretationem ex ipsis verbis satis constat.

Nisi absurdi vitandi causa) „ *L.* 11. *c.* „ 16. §. 16. & 17.

Aut ex alia satis certa mentis conjectura) „ *L.* 2. *c.* 16. §. 5. *seq.*

Ut in dubio verba magis interpretemur] „ *L.* 2. *c.* 16. §. 32. & *c.* 20. §. 26.

AD §. XII.

VITAM *pactus non etiam ad libertatem jus habet*) „ Aliud enim est vita, aliud „ libertas; & illa salva esse potest etsi „ hæc adimatur.

Vestium nomine natura non veniunt) „ Hæc enim sunt diversa: illæ corporis „ tegendi, hæc corporis defendendi causa „ adhibentur.

Nam ipsa præsentia suam vim habet) „ Auxilia actu adsunt, adeoque pacti con- „ ditio existit.

AD §. XIII.

REDIISSE *ad hostem non dicetur qui clam rediit*) „ Respicit Auctor ad decem „ captos, quos Annibal post Cannensem „ pugnam juratos ad Senatum misit, in „ castra redituros nisi de redimendis ca- „ ptivis impetravissent. Horum unus pau- „ lo postquam egressus erat e castris re- „ diit, quasi aliquid esset oblitus, & ideo „ Romæ remansit. Reditu enim in castra „ liberatum se esse jurejurando interpreta- „ batur. *Cic. l.* 3. *off. c.* 32. *Vid. ad rubr.* „ *ab hac* 3. & 4.

Ut in potestate hostium iterum sit] „ In „ eo statu se sistere debet, in quo fuit „ ante dimissionem.

Ciceroni) „ De iisdem decem captivis „ loquenti *d. l.* 3. *c.* 31.

Quæ fraudem in se, & perjurium habeat) „ Mera enim fuit cavillatio, & re- „ servatio mentalis: atque hinc in allega- „ to exemplo decrevit Senatus, ut ille „ veterator, & callidus, vinctus ad An- „ nibalem duceretur. *Cic. d. l.*

A Censore ignominiis notata) „ *Eos* „ *enim, qui ad Annibalem non redissent*, „ *usque adeo intestabiles, invisosque fuisse*, „ *ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi* „ *conciverint*. *Gell. l.* 7. *c.* 18.

AD §. XIV.

SI *ea advenerint, intelligi debent talia, quæ periculum cessare faciant*] „ Si „ quis paciscitur cum hoste, se reditu- „ rum civitatem nisi auxilia certum intra „ tempus advenerint, sine perfidia differ- „ re deditionem nequit si talia advenerint „ auxilia, quæ periculum cessare non fa- „ ciant, quia manet eadem dedendi ne- „ cessitas.

AD §. XV.

SI *dictum certo loco solvi, qui locus postea dominum mutaverit*] Etsi igitur tuto in hoc loco solvi non possit, ideo pactum non deficit, nec obligatio tollitur, sed debitum manet.

AD §. XVI.

ACCESSIONEM *esse principali actus*) „ Obsides enim dantur in securitatem ejus, „ quod promissum est, adeoque ad ean- „ dem causam accedunt. Unde finita obli- „ gatione principali finitur quoque accesso- „ ria obsidum.

Ut disjunctiva sit obligatio) „ Hoc de- „ pendet a pacto partium, quæ prout de „ jure suo disponunt, ita jus est, neque „ tunc obsides obligantur ut accessio, sed „ ut principales: at vix exemplum tale „ adduci poterit.

Id est, ut accessio tantum credantur] „ Adeoque ut finita obligatione principali „ etiam liberentur obsides. Id enim na- „ tura negotii indigitat.

CAPUT

CAPUT XXIV.

De fide tacita.

I. *Tacite quomodo fides interponatur.*
II. *Exemplum in eo, qui in tutelam recipi a populo, aut rege, expetit:*
III. *Qui colloquium postulat, aut admittit:*
IV. *Huic tamen, dum collocutori non noceat, integrum esse res suas promovere.*
V. *De mutis signis ex consuetudine aliquid significantibus.*
VI. *De tacita approbatione sponsionis.*
VII. *Pœna quando tacite remissa.*

a L. ea lege 51. D. locati.

+ I. Silentio 1 quædam conveniri, non male a Javoleno *a* dictum est; quod & + in publicis, & in + privatis, + & in mixtis conventionibus usu venit. Causa hæc est, + quod consensus, qualitercunque indicatus, & acceptatus, vim habet juris transferendi. Signa autem consensus sunt + & alia præter voces, & literas, ut non *b* semel jam indicavimus. 2 + Quædam natura insunt actui.

b Lib. 11. c. IV. §. 4. 5. L. III. c. 1. §. 8.

II. Exemplum sit in eo, qui + aut ab hostibus, + aut ab externis veniens in alterius populi, aut regis fidem se dat. + nam hic quin tacite se obliget, 3 ne quid faciat adversus eum statum, in quo præsidium petit, dubitari non debet. Quare + sequendi non sunt qui + 4 Zopyri factum a reprehensione remotum ajunt: neque enim fides ejus in regem, perfidiam in eos, ad quos confugerat, excusat. + Idem de Sexto Tarquinii filio, *c* qui ad Gabios se contulerat, dictum esto. De Sinone *d* Virgilius:

c Livius l. 1. c. 53.
d Æneid. 11. v. 65.

> *Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno*
> *Disce omnes.*

III. Sic & qui colloquium aut postulat, aut admittit, 2 + tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore. Hostibus per colloquii speciem violandis + jus gentium violari, pronuntiat *e* Livius: addit, 5 colloquium per-

e Libro XXXVIII. c. 25.

GROTII.

2 *Tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore*) Merito *Agathias* Ragnarim Hunnum culpat, quod abeuntem a colloquio Narsetem telo transfigere voluerit. *Agath.* lib. 11. (c. 7.)

3 *Ne quid faciat*) Molitur adversus eam rempublicam.

4 *Zopyri factum*) *Justin.* 1. *ult.*

5 *Colloquium perfide*) Liv. 38. 25. *Pauci ergo effugerunt, captus est nemo: major multo pars per fidem violati colloquii pœnas morte luerunt.* *Plautus* Mostell. 2. 2. 69. *per fidem deceptus sum: hospes hic me necavit.* Livius 1. 9. *incusantes violati hospitii fœdus, Deumque invocantes, cujus ad solemne, ludosque, per fas, ac fidem decepti venissent.* *Seneca* de provid. cap. 3. *multa millia civium Romanorum, uno loco, post fidem, immo per ipsam fidem trucidata.* (Adde *Cæsar.* de Bell. Gall. lib. 1. c. 46. ibique judicio, & eruditione præstantissimi Iuv. *J. Davisii* Notam. J. B.)

GRONOVII.

1 *Silentio quædam promitti*) Quædam promissa intelligi, etiamsi nominatim designata non fuerint.

2 *Quædam natura*) Etsi nec dicto, nec scripto, nec alio signo externo posita sint, tamen quia sine illis, in quod consensum est, constare non potest, pro expressis habentur.

GRO-

perfide violatum. nam *per fidem* mendoſe eo loco ſcribitur. Cn. Domitius eo quod Bituitum regem Arvernorum per colloquii ſimulationem accerſitum, hoſpitioque exceptum vinxit, hoc a Valerio *a* Maximo judicium refert: *Nimia gloriæ cupiditas* [5] + *perfidum exiſtere coegit*. Quamobrem mirari ſubit, cur ſcriptor libri [6] octavi belli Gallici Cæſaris, ſive is Hirtius eſt, ſive Oppius, ſimile factum T. [7] Labieni referens, adjecerit, *infidelitatem ejus* (Comii ſcilicet) *ſine ulla perfidia judicavit comprimi poſſe*; niſi hoc Labieni magis, quam ſcriptoris judicium eſt.

IV. At + non ultra tacita illa voluntas trahenda eſt, quam dixi. nam dum collocutores nihil patiantur, + ſpecie colloquii [8] avertere hoſtem a belli conſiliis, ſua interim promovere, perfidia vacat, & + dolis bonis annumeratur: quare qui deceptum ſpe pacis regem Perſeum *c* arguebant, non tam juris, & fidei, quam animi excelſi, & gloriæ bellicæ habebant rationem, ut ex his, quæ de dolis bellicis *d* diximus, ſatis poteſt intelligi. Ejuſdem generis erat fraus illa, qua Aſdrubal ex Auſetanis ſaltibus exercitum ſervavit, & qua Scipio Africanus major ſitum caſtrorum Syphacis perdidicit, utrumque narrante *e* Livio. Quorum exemplum imitatus [b] L. Sylla bello ſociali apud Eſerniam, ut apud *f* Frontinum legimus.

V. Sunt & + ſigna quædam muta ex conſuetudine ſignificantia, ut olim [9] vittæ, & rami olivarum: apud Macedones [10] haſtarum erectio: apud Romanos [c] [11] ſcuta capiti impoſita, [d] ſigna ſupplicis deditionis, + quæ proinde [12] obligant ad arma ponenda. Qui vero deditionem accipere ſe ſignificat, + an obligetur, & quatenus, ex his, quæ ſupra *g* dicta ſunt, petendum ſit. [e] + Hodie vela candida tacitum habent ſignum petiti colloquii: + obligabunt ergo non minus, quam ſi voce petitum eſſet.

a Libro IX. c. 6. n. 3.
b Cap. 23.
c Liv. lib. XLII. c. 47.
d L. III. c. 1. §. 6. *& ſeqq.*
e Liv. lib. XXVI. c. 17. *& lib.* XXX. c. 4.
f Lib. 1. c. 5. n. 17.
g Libro III. c. IV. §. 12. & c. XI. §. 15.

+ VI.

GROTII.

b *L. Sylla*) Et Cæſar Dictator adverſus Tencteros, & Uſipetes. *Appianus* exc. legat. n. 16.

c *Scuta capiti impoſita*) *Appianus* civilium II.

d *Signa ſupplicis deditionis*) Apud Perſas manus poſt tergum complicatæ. *Ammianus* libro XVIII. (cap. 8. p. 222. ubi de *Aſſyriis* hoc dicitur.) ad quem locum notata *Lindebrogii* vide. ſcuta, & vexilla perverſa apud Romanos, notat idem *Ammianus* libro XXVI. (cap. 10. p. 512. ubi vide *Valeſii* notam.) Submittere vexilla, *Latinus Pacatus* panegyrico, (cap. 36.) Apud Germanos, & eorum exemplo alios, herbam porrigere *Plinius* libro XXII. c. 4. Qui victi ſe dederunt inermes ſupplicant, ait *Servius* ad I. Æneid. (487.)

e *Hodie vela candida tacitum habent ſignum petiti colloquii*) Ignis ſuccenſus petiti colloquii ſignum apud ſeptentrionis populos. Meminit *Joannes Magnus*, & alii. *Plinius* libro XV. 30. de lauru: *ipſa pacifera, ut quam prætendi etiam inter armatos hoſtes, quietis ſit indicium.* (cap. 30.)

GRONOVII.

6 *Perfidum exiſtere*) *Florus* Aſinam Cornelium, qui ſimulato colloquio evocatus, atque ita oppreſſus fuit, vocat *perfidiæ Punicæ documentum*, 2. 2.

7 *Labieni*) Qui Comium pro rebelle, ingrato, & non ſemel perfido habebat.

8 *Avertere hoſtem*) Securum, & minus intentum rebus gerendis reddere, quum ipſe interim diligenter compararet, ut apud *Juſtinum* Ptolemæus Philopator legationibus miſſis, quoad vires pararet morabatur Antiochum, libro 30. 1.

9 *Vittæ, & rami olivarum*) Virgil. 8. 127. *Optime Grajugenum, cui me fortuna precari. Et vitta comtos voluit prætendere ramos.*

10 *Haſtarum erectio*) *Liv.* 33. 10.

11 *Scuta capiti impoſita*) *Appianus* 2. civil. p. 454. de Afranianis interceptis.

12 *Obligant ad arma*) Quæ ſigna ſi partis alterius præliatores edant, alterius partis eſt inhibere hoſtilia.

† VI. Sponsio a ducibus facta quatenus tacite approbata a populo, aut rege censeri debeat, & hoc jam *a* supra diximus, † nimirum, ubi & actus fuit cognitus, & aliquid factum, aut non factum, [13] cujus rei alia causa extra voluntatem fœderis probandi dari non possit.

a Libro II. c. XV. §. 17. & l. b. III. c. XXII. §. 3.

VII. 1. [f] Pœnæ remissio † ex sola dissimulatione non potest colligi; sed † opus est accedat actus talis, qui aut amicitiam per se ostendat, † ut fœdus amicitiæ causa, † aut opinionem de tali virtute, cui merito antefacta condonari debeant, sive ea opinio verbis indicata est, sive rebus, quæ ex more institutæ sint ad talem significationem.

GROTII.

f *Pœna remissio*) Tractat *Polybius* servatus in excerptis legationum nu. 122. an si remissa sit pœna iis, qui facinus fecere, simul remissa sit mandatoribus? non puto, singulos enim tenent sua delicta.

GRONOVII.

13 *Cujus rei alia causa*) Quod nemo intelligat alium ob rationem vel factum, vel intermissum, quam quod ostenderint pactionem a præfecto suo factam ratam haberi, aut quod nunquam facturi, vel intermissuri erant, nisi ratum habuissent.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXIV.

EX silentio neque consensus, neque dissensus sequitur, *l.* 142. *R. J. c.* 44. *R. J. in* 6. quia voluntas non est nisi declarata. Silentium enim est negatio actus, neque se declarat qui nihil dicit.

Aliud ergo est si ex ipso silentio appareat voluntatis declaratio: uti 1. ex facto, quo necessario elicitur voluntas: 2. ex signis, quæ vel natura significant voluntatem, ut nutus, vultus, &c. vel ex instituto: 3. ex iis, quæ necessario sequuntur ex verbis. Fide enim expressa omnia continentur, sine quibus fides illa explicari nequit: & sic ubi de colloquio convenit, tacite quoque pactum est id, sine quo colloquium tuto fieri nequit: v. g. commeatus.

AD §. I.

PUBLICIS) „ Inter duas summas potestates initis.

Privatis) „ Quæ inter privatos celebrantur.

Et in mixtis) „ Quando summa potestas „ cum privato ita convenit.

Quod consensus qualitercunque indicatus, &c.) „ Omnis consensus vel verbis, vel „ factis declaratur. Si proinde voluntas illa æque ex factis, aut signis appareat, „ obligatio inde oritur, quia partes ita disposuere.

Et alia præter voces) „ V. g. nutus, &c. „ Vid. *l.* 2. *c.* 4. §. 4. *n.* 3. *c.* 6. §. 10. „ *l.* 3. *c.* 1. §. 8. *proleg.* §. 8. *l.* 2. *c.* 11. „ §. 12. *c.* 16. §. 26.

Quædam

Quædam natura insunt actui) „ Si quis
„ hostis fidei se tradit, promittit, se ei non
„ nociturum: ita qui colloquium admittit,
„ pollicetur securitatem, etsi id additum
„ non sit, quia id ex natura actus sequi-
„ tur. *Vid.* §. 2. & 3.

AD §. II.

AUT *ab hostibus veniens in alterius populi fidem se dat.*) „ Uti transfuga: aut ho-
„ stis, qui per deditionem in nostram
„ transit potestatem.

Aut ab externis) „ Qui hostes non sunt,
„ sed cum quibus nec amicitia, nec hospi-
„ tium est, adeoque cum quibus jus capi-
„ endi, & postliminium obtinet. *Vid. supra*
„ *cap.* 9. §. 18.

Nam hic quin tacite se obliget, ne quid faciat adversus eum statum) „ Jam enim
„ alterius imperio subest, eoque tacite pro-
„ mittit, se nolle lædere eum, cui se de-
„ didit.

Sequendi non sunt qui Zopyri factum a reprehensione remotum ajunt) „ Factum hoc narratur ab *Herod. l.* 3. *hist. in f.* & *Just. l.* 1. *c. f.* Sed *Ctesias* id tribuit Megabyzo Zopiri patri. Cæterum, factum ipsum male ab Auctore improbari, puto; quia Zopyrus fidem non dederat, sed se transfugam mentitus erat; licere autem mendaciis quoque hostem fallere, ipse Auctor supra statuerat. Falsum autem omnino est, quod transfuga tacite fidem obligare videatur. Nam 1. frustra conjecturas, seu tacita promissa fingimus, ubi contrarium evidens, & certum: 2. constat, Zopyrum non transfugisse animo præsidium quærendi, sed hostes dolo fallendi; quod licitum: & 3. inepte colligitur, eum tacite promisisse, qui expresse, & communicato cum rege consilio aliud agitabat. Sibi ergo 4. imputent, qui hosti crediderunt, nec sibi satis ab eo fide expresse accepta caverunt. *Vid. disp. de arm. illic.* §. *p.*

Additio.

„ Zopyrus non ut transfuga saltem con-
„ siderari debet, sed ut talis, qui fidem
„ hostis imploravit, & suam dedit, ac NB.
„ cui cura, & defensio civitatis commissa
„ fuit, quam proinde injuria hosti tradidit.

Idem de Sexto Tarquinii filio) „ Qui ad
„ Gabios consugerat, & postea primates eo-
„ rum occidit. At alia in hoc perfidiæ ra-
„ tio fuit, ac in Zopyro; nam Sextus non
„ ad hostes transfugit, sed ad socios, quos
„ violare nefas erat.

AD §. III.

Tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore) Immo hæc non tacita est fides, sed potius expressa; qui enim colloqui volunt, ea præstare ex medii necessitate debent, sine quibus id fieri nequit: non potest autem sine securitate. Unde ægerrime induci potuit Carolus VII. ut Johannem Burgundiæ ducem specie colloquii occideret, factumque hoc ipsi amici ejus improbabant; de quo late *Jean do Serre in annal. franc. in Car. VI. ad an.* 1595. & *Cominæus*, mala fide ita agi, injurias, insidiasque fieri: unde maxime sibi prospexisse Ludovicum (in colloquium cum Eduardo Rege Angliæ descensurum), ait *l.* 4. *Hist.*

Jus gentium violari) „ Intelligit ipsum
„ jus naturæ, quia fides data violatur.

Perfidum existere coegit) „ *Conf. Gron. h.*
„ Ludovicus Simplicis filius postquam suasu
„ Hugonis a Normannis spe colloquii ca-
„ ptus fuit, Hugonem ad Duellum provocat,
„ & Hugo in Synodo damnatus, ac excom-
„ municatus fuit. *Masson. l.* 2. *p.* 197.
„ Conf. *Liv. l.* 32. *c.* 32. *seq.*

AD §. VI.

NON *ultra*) „ Quam ad securitatem
„ colloquentium.

Specie colloquii avertere hostem a belli consiliis] „ *Vid. Gron. h.* Conf. *Liv. l.* 30. *c.*
„ 13. *Thuan. l.* 15. *p.* 311. & 313. *Gram-*
„ *mond Hist. Gall. l.* 8. *p.* 403.

Dolis bonis) „ De quibus egimus *l.* 3.
„ *c.* 1. §. 6. *seq.*

AD §. V.

SIGNA *quædam muta ex consuetudine significantia*) „ De quibus late egimus *l.* 2. *c.* 4.

„ *c.* 4. §. 3. *c.* 16. §. 1. Voluntas enim „ æque signis, ac verbis declaratur. Conf. „ *Alex. ab Alex. l.* 4. *c.* 7. *p.* 472. *ibiq.* „ *Tiraq.*

Quæ proinde obligant ad arma ponenda) „ Quia signis declarant, se hostes amplius non esse, sed potestati victorum „ sese tradere velle.

An obligetur, & quatenus, ex his, quæ supra dicta sunt, &c.) „ Demostravimus „ ditionem simplicem non inferre aliquam „ promissionem, aut fidei dationem a parte „ accipientis.

Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloquii) „ Plerumque pulsus tympanotum, sonus tubæ militaris, &c. indicia „ sunt petiti colloquii. *Vid. Thuan. l.* 10. „ *q.* 215. Unde Tubæ, &c. signa muta vocantur apud *Veget. de re milit. l.* 3. *c.* 5.

Obligabantur ergo non minus) „ Ex his signis enim de voluntate certo constat.

A D §. VI.

„ DE sponsionibus late egimus *l.* 2. *c.* „ 15. §. 3. 16. & 17. *L.* 3. *c.* 22. §. 3.

Nimirum, ubi & actus fuit cognitus, & aliquid factum, aut non factum, cujus rei alia causa) „ Sponsio ergo obligat spon„ dentes, non vero summam potestatem, „ nisi hujus voluntas accedat; ad quam eliciendam solum silentium non sufficere, „ Auctor dixit *l.* 2. *c.* 15. §. 17. *n.* 1. & „ 2. Sed si actus aliqui accesserint, qui ad „ aliam causam probabiliter referri nequeant, tum recte intelligi, actum ratum „ esse habitum, *d.* §. 17. *n.* 1. & 2.

A D §. VII.

EX *sola dissimulatione non potest colligi*) „ Aliud est si cum malefico qua tali actum „ est; tunc enim simul de remittenda ea „ in re pœna actum censeri debet. *Vid. l.* „ 3. *c.* 16. 3. *n.* 1.

Opus est accedat actus talis, qui aut amicitiam per se ostendat) De quo late actum „ est *l.* 3. *c.* 20. §. 16. *seq.*

Ut fœdus amicitiæ causa) „ Immo id „ de omni fœdere verum esse, diximus *supra l.* 3. *c.* 20. §. 40. quia sua naturæ „ omni fœderi amicitia inest.

Aut opinionem de tali virtute, cui merito ante facta condonari debeant) „ Ex vagis ejusmodi conjecturis juris remissio pla„ ne non elicitur. Cum igitur ex tacita „ voluntate nihil sequatur, nisi ipsi naturæ „ negotii res, de qua agitur, insit, certum est, plerasque interpretandi regulas, „ quas Auctor affert, nullius fere momen„ ti in disciplina juris naturalis esse; uti „ plenius demonstravimus *l.* 2. *c.* 16. *per tot.*

C A P U T XXV.

Conclusio, cum monitis ad fidem, & pacem.

I. *Monita ad fidem servandam.*
II. *In bello pacem semper spectandam:*
III. *Et amplectendam etiam cum damno, Christianis præsertim.*
IV. *Utile id victis:*
V. *Et victori.*
VI. *Et quorum res dubiæ sunt.*
VII. *Pacem factam summa religione servandam.*
VIII. *Votum, & finis operis.*

† I. 1. ATque hic finire me posse arbitror, † non quod omnia dicta sint, quæ dici poterant, sed quod dictum satis sit † ad jacienda fundamenta, † quibus si quis velit superstruere speciosiora opera, adeo me invi-

videntem non habebit, ultro & gratiam referet. Tantum antequam dimitto lectorem, sicut, cum de bello suscipiendo agerem, + monita quædam bello quantum fieri potest declinando adjeci, ita nunc quoque monita pauca addam, + quæ in bello, & + post bellum valeant ad fidei curam, & pacis: + & fidei quidem + tum propter alia, tum ¹ ne spes pacis adimatur. Fide enim non tantum respublica quælibet continetur, ut Cicero *a* dicit, + sed & major illa gentium societas: hac sublata, ut vere *b* Aristoteles, *ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων*, + *tollitur quod inter homines est commercium*. *a Off.* II. 24. *b Rhet. ad Theod.* I. c. 15.

2. Itaque merito idem ille Cicero *c* nefarium esse ait, fidem frangere, + quæ continet vitam: *sanctissimum*, ut *d* Seneca loquitur, *humani pectoris bonum*: + quam tanto magis præstare debent summi hominum rectores, + quanto cæteris impunius peccant: itaque fide sublata ⁴ feris erunt similes, + quarum vim omnes exhorrent. Et + justitia quidem in cæteris suis partibus ² sæpe habet aliquid obscuri: + at fidei vinculum per se manifestum est, immo + ideo quoque usurpatur, ut de negotiis omnis dematur obscuritas. *c Orat. pro Rosc. com.* c. 6. *d Epist.* lxxxviii. pag. 390. Ed. Gron. maj.

3. Quo magis regum est religiose hanc colere, + primum conscientiæ, deinde & ³ famæ causa, qua stat regni auctoritas. Ne dubitent igitur, + eos, qui ipsis fallendi artes instillant, + id ipsum facere quod docent. + Non potest diu prodesse doctrina, quæ hominem hominibus sociabilem facit: + adde & Deo invisum.

II. Deinde in tota belli administratione + non potest securus, & Deo fidens animus retineri, + nisi semper in pacem prospectet. Verissime enim dictum a *e* Sallustio: + *sapientes pacis causa bellum gerere*: cui congruit Augustini *f* sententia: *non pacem quæri, ut bellum exerceatur, sed bellum geri,* *e Orat. ad Cæs.* I. c. 40. Ed. VVass. *f Epist.* 205. ad Bonif.

GROTII.

4 Feris erunt similes) Legati Justiniani apud *Procopium* Persicorum II. Cosroen sic alloquitur: εἰ μὴ πρὸς παρόντα σέ, ὦ βασιλεῦ, οἱ λόγοι ἐγίγνοντο, οὐκ ἄν ποτε οἰόμεθα Χοσρόην τὸν Καβάδου ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἥκειν, ἀτιμάσαντα μὲν τοὺς διωμοσμένους οὐκ ἐκ ἀνάγκης ὅρκους, ὃ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀσφαλέστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον εἶναι δοκεῖ τῆς ἐς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον· διαλύσαντα δὲ τὰς σπονδάς, ὧν ἡ ἐλπὶς ἀπολέλειπται μόνη τοῖς διὰ τὴν ἐν πολέμῳ κακοπραγίαν οὐκ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βιοτεύουσιν. ὃ γὰρ ἄλλο οὐκ ἂν τὸ τοιοῦτον εἴποι τις ἂν εἶναι, ἢ τὴν ἀνθρώπων τὴν δίαιταν ἐς τὴν τῶν θηρίων μεταβεβλῆσθαι. ἐν γὰρ τῷ μηδαμῇ σπένδεσθαι τὸ πολεμεῖν ἀπέραντον λελείψεται πάντας· πόλεμος δέ, ὁ πέρας οὐκ ἔχων, ἐξοικίζειν τῆς φύσεως τοὺς αὐτῷ χρωμένους ἐς ἀεὶ πέφυκεν. *Nisi ad te præsentem, rex, hæc haberetur oratio, nunquam putassemus Chosroen Cabadæ filium cum armis intraturum in fines Romanos, contemtis primum juramentis juratis, quod inter homines summum, firmissimumque creditur veritatis, & fidei pignus; ruptis præterea fœderibus, quæ sola spes relinquitur iis, qui ob belli mala non in tuto vivunt. Quid enim hoc aliud esse dicamus, quam hominum vitam in ferarum vitam mutare? nam sublatis fœderibus sequetur ut omnes inter se æternagerant bella. Bella autem sine fine hanc vim habent, ut homines perpetuo teneant natura sua exterres.* (Cap. 10.)

GRONOVII.

1 *Ne spes pacis*) Nam quæ cum eo pax esse potest, a quo nulla securitas est, sed semper insidiæ, aut vis exspectandæ sunt? Talis autem, qui fidem, & jusjurandum nullo sibi loco esse demonstravit.

2 *Sæpe habet aliquid obscuri*) Non agnoscitur semper, sed plerumque ab utraque parte speciose prætenditur.

3 *Famæ, qua stat*) *Tacit.* 4. annal. 40. *Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid conducere sibi putent, principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.*

4 *Id ipsum facere*) Ne ipsis quidem fidos esse, quibus erga alios perfidiæ sunt auctores.

GRO-

a VII. Pol. II. & XIV. *geri, ut pax acquiratur*. Ipse Aristoteles *a* non semel accusat gentes, quæ bellicas actiones 5 quasi pro ultimo (aa) fine sibi proponerent. + Ferinum quiddam vis est, quæ in bello maxime eminet: quo diligentius curandum est ut + humanitate temperetur, ne nimium feras imitando dediscamus hominem.

III. Pax ergo tuta satis haberi si potest, 6 + & malefactorum, & damnorum, & sumtuum + condonatione non male constat: + præcipue inter Christianos, quibus pacem suam 7 Dominus legavit. Cujus

b Rom. XII. 18. 8 optimus *b* interpres nos vult, quantum fieri potest, quantum in nobis situm est, cum omnibus pacem quærere. + Viri boni est, initia belli invitum suscipere, extrema non libenter persequi: ut apud *c* Sallustium legimus.

c Immo apud Cicer. epist. ad Famil. IV. 7.

IV. Satis quidem + hoc unum esse debet, + sed & plerumque utilitas humana eodem trahit: primum eos, qui minus valent: + quia periculosum est longum cum valentiore certamen, &, ut in navi fit, 9 + jactura aliqua redimenda major calamitas, + omissa ira, ac spe fallacibus, ut recte *d* Livius dixit, auctoribus. Hunc sensum b + Aristoteles sic enuntiat: κρεῖττον τοῖς κρείττοσι μέρος τι τῶν ὑπαρχόντων προέσθαι, ἢ πολέμῳ κρατηθέντας αὐτοῖς χρήμασιν ἀπολέσθαι· *satius est his, qui plus pollent, aliquid rerum suarum relinquere, quam bello victos cum rebus perire*.

d Libro VII. cap. 40.

V. + Sed & eos, qui validiores sunt: quia bonis suis rebus, ut idem + Livius *e* non minus vere ait, 10 + ampla, ac speciosa dantibus pax est: + ac melior, tutiorque, quam sperata victoria. Cogitandus enim 11 Mars communis: διεξιτέον, ait Aristoteles, τὰς μεταβολὰς τὰς ἐν πολέμῳ ὡς πολλαὶ καὶ παράλογοι γίνονται· *cogitandum in bello, quam multæ, quamque improvisæ mutationes accidere soleant*. In oratione quadam pro pace (bb) apud Diodorum

e Libro XXX. c. 30.

GROTII.

b *Aristoteles sic enunciat*) *Philo* vero de constitutione principis (pag. 733. D. *Ed. Paris.* hunc in modum: εἰρήνη κἂν ᾖ σφόδρ' ἐπιζήμιος, λυσιτελεστέρα πολέμου. *pax quamvis cum magno detrimento, bello utilior*. Locus ARISTOTELIS reperitur in *Rhetor. ad Alex.* cap. 3. unde etiam petitus est alter, quem Auctor adfert in paragrapho sequenti. J. B.)

GRONOVII.

5 *Quasi pro ultimo*) Propter se expetendas quæ bellum gererent tantummodo, quia nihil præclarius, quam bellum gerere, putarent.

6 *Et malefactorum*) Etiamsi pro injuriis, & damnis, & impensis parum satisfiat, non repudianda est.

7 *Dominus legavit*) Quasi testamento, & ultimis monitis, mandatisque reliquit. (*Joann.* XIV. 27.)

8 *Optimus interpres*) Internuntius, apostolus.

9 *Jactura redimenda*) Uti tempestate orta jactis in mare mercibus oneribusque aliis levatur navigium, & naufragium vitatur: sic concedendo aliquid potentiori exitium a bello imminens cavendum.

10 *Ampla, & speciosa*) Possunt dictare, ac præscribere conditiones, quæ ipsis plus commodi, & gloriæ adferunt. (Vide locum similem ARISTOTELIS, *Rhetoric.* libro 1. c. 17. in fin. J. B.)

11 *Mars communis*) Alea belli, quæ sæpe summa miscet imis.

(aa) Ante Stagyritam, Præceptor ipsius PLATO jam id vituperaverat, loco insigni, ubi boni Legislatoris esse ait, pacis caussa potius ea, quæ pertinent ad bellum, quam negotia pacis belli caussa ordinare, & ad bellicas rationes revocare: Οὔτ' ἂν νομοθέτης ἀκριβής, εἰ μὴ χάριν εἰρήνης τὰ πολέμου νομοθετοῖ μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμικῶν ἕνεκα τὰ τῆς εἰρήνης: De Legib. libro 1. pag. 628. E. tomo II. Ed. H. Steph. J. B.

(bb) Oratio illa erat *contra Pacem*, non *pro Pace*: nimirum Demagogi cujusdam Atheniensis *Cleophontis*, qui ipse rerum *gestarum* ab *Atheniensibus* magnitudinem

dorum culpantur οἱ τὸ μέγεθος τῶν εὐημερημάτων προσφερόμενοι, ὥσπερ τῆς τύχης οὐκ ἐναλλὰξ εἰθισμένης βραβεύειν τὰ κατὰ πόλεμον προτερήματα· *qui rerum gestarum a se magnitudinem extollunt, plane quasi non is mos esset fortunæ belli* 12 *prospera vicibus largiri.* c Et maxime metuenda desperantium audacia, tanquam acerrimi 13 morientium belluarum morsus.

VI. Quod si uterque + pares sibi videantur, id vero, Cæsare *a* auctore, *a Bell.* + optimum tempus de pace agendi, dum sibi uterque confidit. *civil. lib.*

VII. + Pax autem facta + qualibuscumque legibus, servanda omnino + ob *III.c.10.* eam, quam diximus, fidei sanctimoniam, soliciteque cavenda + non tantum perfidia, sed & quidquid 14 animos exasperat. Nam quod de privatis amicitiis dixit *b* Cicero, ad has publicas non minus recte aptes: quæ cum *b Apud* omnes summa religione, ac fide tuendæ, tum eæ maxime, + quæ ex ini- *Hieron.* micitiis revocatæ sunt in gratiam. *Apol.*

VIII. Inscribat hæc Deus (+ qui solus hoc potest) cordibus eorum, *adv. Ruf-* + quorum res Christiana in manu est, + & iisdem 15 mentem divini, hu- *fin. lib. 1.* manique juris intelligentem duit, quæque semper cogitet, + lectam se mi- *init.* nistram ad regendos d homines, + Deo carissimum animal.

num excellebat, ut vulgus ad bellum concitaret. Hujus autem argumenti imbecillitatem prudenter ostendit DIODORUS SICULUS, cujus ipsius verba illa sunt, ὥσπερ τῆς τύχης &c. Biblioth. Hist. lib. XIII. cap. 53. pag. 359. *Ed. Enr. Steph.* Unde patet, Auctorem nostrum, memoriæ vitio, aut festinantem, loco isto laudando lapsum esse. J. B.

G R O T I I.

e *Et maxime metuenda desperantium audacia*)

Δειναὶ γὰρ καὶ κοῖται ἀποιχομένοιο λέοντος.

Quippe timenda etiam morientis lustra leonis.

(Hunc versum, qui Veteris cujusdam Poetæ esse videtur, noster habet a PLUTARCHO, in Vit. *Marii*, sub finem, (pag. 432. C. *Ed. VVech.*) ubi alio ordine leguntur duæ voces. κοῖται καὶ non καὶ κοῖται: & vox ἀποιχομένοιο exponitur ab Interprete *abeuntis*, non *morientis*. Hæc tamen versio Auctoris nostri potest defendi. Vide quæ diximus in Notis Gallicis ad h. l. in *Adden.* J. B.)

d *Homines, Deo carissimum animal*) Sic *Chrysostomus* sermone de eleemosyna (tom. VI. pag. 927. *Edit. Savil.*) ἄνθρωπος τὸ περισπούδαστον ζῶον τῷ Θεῷ· (Addamus hominis Ethnici testimonium. Is est SIMPLICIUS, qui Hominem vocat, non inhonoratam neque vilem Dei possessionem, οὐκ ἄτιμον οὐδ' εὐτελὲς τὸ Θεοῦ κτῆμα. Pag. 239. *Edit. Lugd. B. Salm.* Ubi PLATONIS vestigia sequitur, qui statuit, Homines esse ἓν τῶν κτημάτων τοῖς Θεοῖς· In PHÆDONE, pag. 62. B. Tom. 1. Edit. H. Steph. Diserte vero PHILO, Judæus, Græce idem, quod heic Auctor noster Latine: Ζῶον τὸ θεοφιλέστατον ὁ Ἄνθρωπος &c. de Somniis, pag. 581. E. *Ed. Paris.* J. B.)

G R O N O V I I.

12 *Prospera vicibus largiri*) Parvo intervallo, aut momento interposito variare, & ex secundis adversas facere.

13 *Morientium belluarum morsus*) *Florus* 2. 15.

14 *Animos exasperat*) Contra amicitiam est, ut loquitur 3. 24. 40.

15 *Mentem divini, humanique*) Votum Tiberii apud *Tacit.* 4. annal. 38.

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXV.

AUCTOR hoc capite oratorem agit, & Coronidis loco causas affert, quibus reges, & aliæ summæ potestates a bello deterreri debeant; quæ legi omnino merentur. Hoc saltem monendum duximus, frustra Auctorem in §. 1. jactare, se fundamenta circa jura belli, & pacis suppeditasse; nam fragilia ea admodum esse, ex ipsa tractatione apparet. Econtrario vidimus, ex paucissimis positionibus nostris universum jus naturæ per justas conclusiones adeo sequi, ut nullum caput tum belli, tum pacis supersit, quod exinde deduci non possit.

Additio.

„ Auctor finem hic imponit operi, & §. „ 1. commendat fidem tanquam vinculum „ humani generis; in §. 2. monet, pacem „ semper objectum belli esse debere, adeo „ ut si pax tuta haberi possit, libenter con- „ donari debeant levia damna, §. 3. id „ que consilium inprimis suppeditat minus „ valentibus, & 4. quin etiam potentiori- „ bus ut pacem tutam præferre debeant „ speratæ victoriæ, cum hostes ad extrema „ redacti aliquando in desperationem adi- „ gantur, §. 5. Cæterum, nullum, inquit, „ melius esse tempus pacis faciendæ, quam „ ubi vires sunt æquales, §. 6. Tandem „ monet, pacem, utut duram, servandam „ esse ob fidem datam, §. 7. Denique sub- „ jungit votum, ut Deus hæc inscribat „ hominum cordibus. §. 8.

AD §. I.

NON *quod omnia dicta sint, quæ dici poterant*) „ Auctor enim jus naturæ publi- „ cum proprie tractavit, indeque opus suum „ partem jurisprudentiæ longe nobilissimam „ continere, dixit. *Proleg.* §. 31. & 32.

Ad jacienda fundamenta] „ Idem dixit „ in *Proleg.* §. 39. *pr.*

Quibus si quis velit superstruere speciosiora opera) „ Id est, speciales jurisprudentiæ „ naturalis partes; quod quomodo fieri pos- „ sit, consilium suppeditat in proleg. §. „ 31. Nos in ipso tractatu observavimus „ ex principiis Auctoris, nimirum ex *jure* „ *sociali*, ex *jure laxiori*, ex *jure gentium* „ *voluntario*, ex *jure divino voluntario*, ex „ *lege Evangelii*, ex *conjectura voluntatis* „ (hæc enim sunt fundamenta a Grotio „ laudata), nullam obligationem humani „ generis sequi. Probavimus, vana, & no- „ va hæc nomina esse jurium, quæ vel non „ existunt, vel ad jurisprudentiæ discipli- „ nam non pertinent.

Monita quædam bello quantum fieri potest declinando adjeci) „ *Vid. l. 2. c. 24.* „ *per tot.*

Quæ in bello) „ Ut nimirum bello ex ne- „ cessaria, & justa causa suscepto, non „ tantum fides hosti data durante bello ser- „ vetur, sed & pacis causa bellum gera- „ tur.

Post bellum] „ Ne pax, & fides ad fi- „ niendum bellum data temere violetur.

Et fidei quidem) „ In bello datæ.

Tum propter alia) „ Rationem, cur na- „ tura fides hosti data servanda sit, expo- „ suimus *supra l. 2. c. 11. §. 1. l. 3. c.* „ *19. §. 1.*

Sed & major illa gentium societas] „ Un- „ de jus gentium voluntarium deducit: „ quale non existere, diximus *in Proleg.* „ §. 17. & L. 1. c. 1. §. 14.

Tollitur quod inter homines est commercium

cium) „ Absque fide non subsistit commercium inter homines ; adeoque servanda omnino est.

Qua continet vitam) „ I. e. Sine qua homines toto vivere non possunt.

Quam tanto magis præstare debent summi hominum rectores.] „ Fidem reges in ptimis decere, tum conscientiæ, tum famæ causa, ait *infra n.* 3. Atque hinc statuit, regum fidem vim juramenti habere, *l.* 2. *c.* 13. §. 22.

Quanto cæteris impunius peccant) „ Quia superiorem non habent, qui ab iis pœnam sumat.

Quatum vim omnes exhorrent) „ Quia promiscue in omnes sævire solent.

Justitia quidem in cæteris suis partibus sæpe habet aliquid obscuri] „ Quia uterque litigantium justitiam causæ sibi vindicare solet.

At fidei vinculum per se manifestum est) „ Facile enim apparet, an aliquid contra id, in quod consensum est, committatur.

Ideo quoque usurpatur, ut de negotiis omnis dematur obscuritas) „ Ideo enim fides datur, ne dubium aliquod supersit.

Primum conscientiæ) „ Quia promissor ipsa ratione naturali jus dat ei, cui promittitur, quod jus ei, cujus est, ex regula naturæ tribui debet, *l.* 2. *c.* 11. §. 1. & *l.* 3. *c.* 19. §. 1. *n.* 2. & 3.

Eos, qui ipsis fallendi artes instillant) „ I. e. ministros perfidiam suadentes.

Non potest diu prodesse doctrina, quæ hominem hominibus insociabilem facit) „ Nam etiam potentissimos aliorum ope indigere supra dixit. *Proleg.* §. 12.

Adde, & Deo invisum) „ Omnis enim perfidiæ vindex est Deus.

AD §. II.

NON *potest securus, & Deo fidens animus retineri*] „ I. e. cum pietate pugnat bellum.

Nisi semper in pacem prospectet) „ Bellum enim geritur ut jus reparetur ; & ex hac sola necessitate licitum est ; quæ cessat si per pacem juris reparatio obtineri potest.

Sapientes pacis causa bellum gerere) „ *Conf. l.* 1. *c.* 1. §. 1. *l.* 3. *c.* 15. §. 2. *Proleg.* §. 25. *junct. l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 6.

Ferinum quiddam vis est] „ *Vid. l.* 1. *c.* 7. §. 1. *n.* 4. item §. *præced.*

Humanitate temperetur) „ Quam Auctor passim in bellis commendat. *Vid. l.* 3. *c.* 13. §. 4. *l.* 2. *c.* 2. §. 6.

AD §. III.

ET *malefactorum, & damnorum, & sumtuum*) „ Bello enim agitur 1. ad injuriæ illatæ, 2. ad damnorum bello datorum, 3. ad impensarum culpa alterius factarum reparationem :

Condonatione non male constat] „ I. e. remitti potius debet injuria, quam bello vindicari, si in posterum de securitate satis caveatur. *Vid. l.* 2. *c.* 24. §. 2. *seq.*

Præcipue inter Christianos, quibus pacem suam dominus legavit) „ Et qui in eo perfectissimum Christi imitantur exemplum, qui pro nobis adhuc impiis mori voluit. *Vide l.* 2. *c.* 24. §. 1. *n.* 1.

Viri boni est, initia belli invitum suscipere] „ *Vid. l.* 2. *c.* 24. §. 9.

AD §. IV.

HOC *unum*) „ Imitari exemplum Servatoris.

Sed & plerumque utilitas humana eodem trahit] „ Pax victori, & victo utilis est.

Quia periculosum est longum cum valentiore certamen) „ Prudentiæ ergo regula est, tempori cedere, *l.* 2. *c.* 24. 7.

Jactura aliqua redimenda major calamitas) „ Pars aliqua imperii cedi potest, & debet ut totum servetur, *l.* 3. *c.* 20. §. 5. *l.* 2. *c.* 24. §. 5. & 6.

Omissa ira, ac spe, fallacibus, &c. auctoribus] „ Nam pax talis irrita per exceptionem vis, & metus, reddi non potest.

Aristoteles sic enuntiat) „ Latius hanc doctrinam exposuit Auctor *l.* 2. *c.* 24. §. 6.

AD §. V.

SED & *eos, qui validiores sunt*) „ Pax etiam validioribus utilis est.

Livius) „ Sunt verba Annibalis apud *Liv. l.* 30. *c.* 30. Similia vide apud *eundem l.* 23. *c.* 13. *Tesm. h.*

Ampla, ac speciosa dantibus pax est) „ *Vid. Gron. h.* Unde alibi probavimus, pace repu-

„ repudiata justitiam causæ in alteram partem transire. *Prol.* §. 24.
Ac melior, tutiorque, quam sperata victoria) „ Utpote quæ incerta adhuc est.

AD §. VI.

PARES) „ Scilicet viribus.
Optimum tempus de pace agendi) „ Quod latius exposuit Auctor *supra l.* 2. *c.* 24. §. 9.

AD §. VII.

PAX *autem facta*) „ Hactenus Auctor monita dedit, quæ *in bello* valent. Sequuntur nunc monita, quæ *post bellum* commendat. *Add. supra* §. 1. *n.* 1.
Qualibuscunque legibus servanda omnino) „ Adeo ut nunquam exceptio vis, & metus, paci opponi possit. *L.* 3. *c.* 19. §. 12. *l.* 2. *c.* 17 §. 19.
Ob eam, quam diximus, fidei sanctimoniam] „ Quia is, qui fidem dat, jus in alterum qua hostem transfert, quod ei tribuere debet. Neque vis illa injusta dici potest, quia alias posita perpetuum inter homines bellum foret.
Non tantum perfidia) „ Hæc enim nunquam in hostem, nedum in amicum licita est. *Vid. l.* 3. *c.* 1. §. 22 *c.* 4. §. 18.
Quæ ex inimicitiis revocatæ sunt in gratiam] „ Ne refricentur vulnera antiqua, incendiumque in majus excrescat.

AD §. VIII.

QUI *solus hoc potest*] „ A quo solo vera pax proficiscitur. *Aug. de civ. Dei l.* 3. *c.* 9.
Quorum res Christiana in manu est] „ Rectorum populorum, qui nomen Christianum profitentur.
Et iisdem mentem divini, humanique juris intelligentem] „ Intelligit jus naturæ. *Vid. supr. proleg.* §. 2. *Vid. Gron. h.*
Lectam se ministrum ad regendos homines] „ Principes enim sunt vicarii summi numinis, ejusque nomine, ac jure, hominibus imperant.
Deo charissimum animal) „ Conf. *proleg.* §. 6.

Finis Librorum de Jure Belli, ac Pacis.

Ex

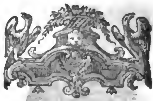
Ex vita S. Ludovici Regis Francorum descripta a Joinvillio cap. LXXXIX.

QUI in magno erant regis consilio, sæpe eum reprehendebant, quod tantum laboris sumeret ad pacem inter exteros reponendam; mendose eum facere quod non eos bellare sineret; aliquanto post fore ut rectius transigatur. Respondebat rex, non recte eos loqui. Si, inquit, principes, & dynastæ vicini regni mei viderent me facile perpeti, ut bella inter se gererent, dicerent inter se, Rex Francorum dolo malo nos bellare patitur, atque inde odium in me conciperent, & aliquando me incursarent, unde malum regno meo evenire posset. Præterea fieri posset ut & Dei iram in me accerserem, cum dicat Deus, benedictos esse, qui operam dant ut ad pacem, & concordiam revocentur discordantes. Affirmare possum, & Burgundiones, & Lotharingos conspecta regis bonitate, & justitia tam ejus fuisse amantes, eique obsequentes, ut causas controversiarum inter ipsos ortarum apud ipsum agerent. Vidi eos sæpe venientes modo Lutetiam, modo Remos, Melodunum, modo in loca alia, in quibus rex erat.

Ex vita ejuſdem juxta Mandata S. LUDOVICI Regis data filio ex actis Collegii rationalium in urbe Pariſienſi.

SI qua controverſia, aut actio in te moveatur, inquire in veritatem tam contra te, quam pro te. Si quid alieni habere te animadvertas, quod aut te, aut majores tuos cepiſſe conſtet, fac illico reſtituatur. Cave bellum geras adverſus Chriſtianum quemquam, niſi ex multorum conſilio, & ita ſi bellum evitare non poſſis. Quod ſi bellum habeas, abſtine ab eccleſiaſticis, & iis, qui tibi nihil nocuere. Si inter ſubditos tuos bellum, aut rixæ oriantur, fac eos ad concordiam reducas quamprimum veri poteſt. Sæpe ſpecta quid Bailivi, Præpoſiti, & alii officiales tui faciant, & in eorum actus inquire, ut ſi quid corrigendum ſit, id corrigas. Fac nullum turpe peccatum regnet in regno tuo.

HUGONIS GROTII
MARE LIBERUM.

SIVE

De Jure, quod BATAVIS *competit ad Indicana Commercia,*

DISSERTATIO.

AD
PRINCIPES, POPULOSQUE
LIBEROS ORBIS CHRISTIANI.

ERROR est non minus vetus, quam pestilens, quo multi mortales, ii autem maxime, qui plurimum vi, atque opibus valent, persuadent sibi, aut, quod verius puto, persuadere conantur, justum, atque injustum non suapte natura, sed hominum inani quadam opinione, atque consuetudine distingui. Itaque illi & leges, & æquitatis speciem in hoc inventa existimant, ut eorum, qui in parendi conditione nati sunt, dissensiones, atque tumultus coerceantur: ipsis vero, qui in summa fortuna sunt collocati, jus omne ajunt ex voluntate, voluntatem ex utilitate metiendam. Hanc autem sententiam absurdam plane, atque naturæ contrariam auctoritatis sibi nonnihil conciliasse haud adeo mirum est, cum ad morbum communem humani generis, quo sicut vitia, ita vitiorum patrocinia sectamur, accesserint adulantium artes, quibus omnis potestas obnoxia est. Sed contra extiterunt nullo non sæculo viri liberi, sapientes, religiosi, qui falsam hanc persuasionem animis simplicium evellerent, cæteros autem ejus defensores impudentiæ convincerent. Deum quippe esse monstrabant conditorem, rectoremque universi, imprimis autem humanæ naturæ parentem, quam ideo, non uti cætera animantia, in species diver-

diversas, variaque discrimina segregasset, sed unius esse generis, una etiam appellatione voluisset contineri, dedisset insuper originem eandem, similem membrorum compagem, vultus inter se obversos, sermonem quoque, & alia communicandi instrumenta, ut intelligerent omnes, naturalem inter se societatem esse, atque cognationem. Huic autem a se fundatæ aut domui, aut civitati, summum illum principem, patremque familias suas quasdam scripsisse leges, non in ære, aut tabulis, sed in sensibus, animisque singulorum, ubi invitis etiam, & aversantibus legendæ occurrerent. His legibus summos pariter, atque infimos teneri. In has non plus regibus licere, quam plebi adversus decreta decurionum, decurionibus contra præsidum edicta, præsidibus in regum ipsorum sanctiones. Quin illa ipsa populorum, atque urbium singularum jura ex illo fonte dimanare, inde sanctimoniam suam, atque majestatem accipere. Sicut autem in ipso homine alia sunt, quæ habet cum omnibus communia, alia quibus ab altero quisque distinguitur: ita earum rerum, quas in usum hominis produxisset natura, alias eam manere communes, alias cujusque industria, ac labore proprias fieri voluisse: de utrisque autem datas leges ut communibus quidem sine detrimento omnium omnes uterentur; de cæteris autem quod cuique contigisset, eo contentus abstineret alieno. Hæc si homo nullus nescire potest nisi homo esse desierit, hæc si gentes viderunt quibus ad verum omne cæcutientibus sola naturæ fax illuxit, quid vos sentire, ac facere æquum est, principes, populique Christiani? Si quis durum putat, ea a se exigi, quæ tam sancti nominis professio requirit, cujus minimum est ab injuriis abstinere, certe quid sui sit officii scire quisque potest ex eo, quod alteri præcipit. Nemo est vestrum, qui non palam edicat, rei quemque suæ esse moderatorem, & arbitrum: qui non fluminibus, locisque publicis cives omnes uti ex æquo, & promiscue jubeat, qui non commeandi, commercandique libertatem omni ope defendat. Sine his si parva illa societas, quam rempublicam vocamus, constare non posse judicatur (& certe constare non potest) quamobrem non eadem illa ad sustinendam totius humani generis societatem, atque concordiam erunt necessaria? Si quis adversus hæc vim faciat, merito indignamini, exempla etiam pro flagitii magnitudine statuitis, non alia de causa, nisi quia, ubi ista passim licent, status imperii tranquillus esse non potest. Quod si rex in regem, populus in populum inique, & violenter agat, id nonne ad perturban-

dam

dam magnæ illius civitatis quietem, & ad summi custodis spectat injuriam? Hoc interest, quod sicut magistratus minores de vulgo judicant, vos de magistratibus, ita omnium aliorum delicta cognoscenda vobis, & punienda mandavit rex universi, vestra excepit sibi. Is autem quanquam supremam animadversionem sibi reservat, tardam, occultam inevitabilem, nihilominus duos a se judices delegat, qui rebus humanis intersint, quos nocentium felicissimus non effugit, conscientiam cuique suam, & famam sive existimationem alienam. Hæc tribunalia illis patent, quibus alia præclusa sunt: ad hæc infirmi provocant: in his vincuntur, qui vincunt viribus: qui licentiæ modum non statuunt, qui vili putant constare quod emitur humano sanguine, qui injurias injuriis defendunt, quorum manifesta facinora necesse est & consentiente bonorum judicio damnari, & sui ipsorum animi sententia non absolvi. Ad utrumque hoc forum nos quoque novam causam afferimus; non hercule de stillicidiis, aut tigno injuncto, quales esse privatorum solent, ac ne ex eo quidem genere, quod frequens est inter populos, de agri jure in confinio hærentis, de amnis, aut insulæ possessione: sed de omni prope Oceano, de jure navigandi, de libertate commerciorum. Inter nos, & Hispanos hæc controversa sunt: Sitne immensum, & vastum mare regni unius, nec maximi accessio: populo ne cuiquam jus sit volentes populos prohibere, ne vendant, ne permutent, ne denique commeent inter sese: potueritne quisquam quod suum nunquam fuit elargiri, aut invenire quod jam erat alienum: an jus aliquod tribuat manifesta longi temporis injuria. In hac disceptatione ipsis, qui inter Hispanos præcipui sunt divini, atque humani juris magistri, calculum porrigimus, ipsius denique Hispaniæ proprias leges imploramus. Id si nihil juvat, & eos, quos ratio certa convincit, cupiditas vetat desistere, vestram, Principes, majestatem, vestram fidem quotquot estis ubique, Gentes, appellamus. Non perplexam non intricatam movemus quæstionem. Non de ambiguis in religione capitibus, quæ plurimum habere videntur obscuritatis, quæ tantis tam diu animis decertata, apud sapientes hoc fere certum reliquerunt nusquam minus inveniri veritatem, quam ubi cogitur assensus. Non de statu nostræ reipublicæ, & libertate armis haud parta, sed vendicata de qua recte statuere ii demum possunt, qui jura patria Belgarum, mores avitos, & institutum non in leges regnum, sed ex legibus principatum accurate cognoverint; in qua tamen quæstione æquis judici-

bus extremæ servitutis depulsa necessitas; subtilius inquirentibus decreti tot nationum publica auctoritas, infensis etiam, & malevolis adversariorum confessio nihil dubitandum reliquit. Sed quod hic proponimus, nihil cum istis commune habet. nullius indiget anxiæ disquisitionis; non ex divini codicis pendet explicatione, cujus multa multi non capiunt; non ex unius populi scitis, quæ cæteri merito ignorant. Lex illa, e cujus præscripto judicandum est, inventu est non difficilis, utpote eadem apud omnes: & facilis intellectu, utpote nata cum singulis, singulorum mentibus insita. Jus autem, quod petimus, tale est, quod nec rex subditis negare debeat, neque Christianus non Christianis. A natura enim oritur, quæ ex æquo omnium parens est, in omnes munifica, cujus imperium in eos extenditur, qui gentibus imperant, & apud eos sanctissimum est, qui in pietate plurimum profecerunt. Cognoscite hanc causam Principes, cognoscite Populi; si quid iniquum postulamus, scitis quæ vestra, & e vobis eorum, qui vicinores nobis estis, apud nos semper fuerit auctoritas: monete, parebimus. Quin si quid a nobis hac in re peccatum est, iram vestram, odium denique humani generis non deprecamur. Sin contra se res habet, quid agendum sit, vestræ religioni, & æquitati relinquimus. Olim inter populos humaniores summum nefas habebatur, armis eos impetere, qui res suas arbitris permitterent. Contra qui tam æquam conditionem recusarent, ii non ut unius, sed ut omnium hostes ope communi comprimebantur. Itaque eam in rem videmus icta fœdera, judices constitutos. Reges ipsi, validæque gentes nihil æque gloriosum, ac magnificum deputabant, quam aliorum coercere insolentiam, aliorum infirmitatem, atque innocentiam sublevare. Qui si mos hodieque obtineret, ut humani nihil a se alienum homines arbitrarentur, profecto orbe non paulo pacatiore uteremur, refrigesceret enim multorum audacia, & qui justitiam utilitatis causa nunc negligunt, injustitiam damno suo dediscerent. Sed hoc ut in causa isthac non frustra fore speramus, ita illud certo confidimus; bene rebus expensis existimaturos vos omnes, imputari nobis non magis posse pacis moras, quam belli causas; ac proinde uti hactenus amici nobis, faventes atque benevoli fuistis, ita vos aut etiam magis in posterum fore. quo nihil optatius iis potest contingere, qui primam partem felicitatis putant bene facere, alteram bene audire.

CA-

CAPUT I.

Jure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse navigationem.

PRopositum est nobis, breviter, ac dilucide demonstrare, jus esse Batavis, hoc est, Ordinum Federatorum Belgico-Germaniæ subditis ad Indos, ita uti navigant, navigare, cumque ipsis commercia colere. Fundamentum struemus hanc juris gentium, quod primarium vocant, regulam certissimam, cujus perspicua, atque immutabilis est ratio: *licere cuivis genti quamvis alteram adire, cumque ea negotiari.* Deus hoc ipse per naturam loquitur, cum ea cuncta, quibus vita indiget, omnibus locis suppeditari a natura non vult: artibus etiam aliis alias gentes dat excellere. Quo ista? nisi quod voluit mutua egestate, & copia humanas foveri amicitias, ne singuli se putantes sibi ipsis sufficere, hoc ipso redderentur insociabiles? Nunc factum est, ut gens altera alterius suppleret inopiam, divinæ justitiæ instituto, ut eo modo (sicut Plinius dicit *a*) quod genitum esset uspiam, apud omnes natum videretur. Poetas itaque canentes audimus:

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.

Item: ———

Excudent alii b: & quæ sequuntur. Hoc igitur qui tollunt, illam laudatissimam tollunt humani generis societatem, tollunt mutuas benefaciendi occasiones, naturam denique ipsam violant. Nam & ille, quem Deus terris circumfudit, oceanus, undique & undique versus navigabilis, & ventorum stati, aut extraordinarii flatus, non ab eadem semper, & a nulla non aliquando regione spirantes, nonne significant satis concessum a natura cunctis gentibus ad cunctas aditum? Hoc Seneca *c* summum naturæ beneficium putat, quod & vento gentes locis dissipatas miscuit, & sua omnia in regiones ita descripsit, ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium. Hoc igitur jus ad cunctas gentes æqualiter pertinet: quod clarissimi jurisconsulti *d* eo usque producunt, ut negent, ullam rempublicam, aut Principem prohibere in universum posse, quo minus alii ad subditos suos accedant, & cum illis negotientur. Hinc jus descendit hospitale sanctissimum: hinc querelæ *e*:

Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.

Et alibi *f*:

...... litusque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque, auramque patentem:

Et scimus, bella quædam ex hac causa cœpisse, ut Megarensibus in Athenienses *g*, Bononiensibus in Venetos *h*: Castellanis etiam in Americanos has justas potuisse belli causas esse, & cæteris probabiliores Victoria *i* putat, si peregrinari, & degere apud illos prohibeantur, si arce-

a Paneg.

b Virgil. *c* *cap. 3. 4. Nat. qu.* *d Inst. rerum div. §. 1. & L. nemo igitur. ff. eod. vide Gent. de Jur. bel. l. 1. c. 19. vid. L. mercatores C. de com.* *e Virg. 1. Æn.* *f 7. Æn.* *g Diod. 11. Plut. Peric.* *h Sig. ult. de Reb. Ital.* *i Vict. de Indis parte 2. n 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Adde Covar. in c. peccatum. §. 9. n. 4. ibid. Quinto.*

 ren-

rentur a participatione earum rerum quæ jure gentium, aut moribus communia sunt, si denique ad commercia non admitterentur. Cui simile est quod in Mosis *k* historia, & inde apud Augustinum *l* legimus, justa bella Israelitas contra Amorræos gessisse, quia innoxius transitus denegabatur qui *Jure Humanæ societatis* æquissimo patere debebat. Et hoc nomine Hercules Orchomeniorum, Græci sub Agamemnone Mysorum Regi arma intulerunt *m*; quasi libera essent naturaliter itinera ut Baldus dixit *n*: accusanturque a Germanis apud Tacitum *o* Romani, quod colloquia congressusque gentium arcerent, fluminaque, & terras, & cœlum quodammodo ipsum clauderent. Nec ullus titulus Christianis quondam in Sarracenos magis placuit, quam quod per illos terræ Judææ aditu arcerentur *p*. Sequitur ex sententia, Lusitanos, etiam si domini essent earum regionum, ad quas Batavi proficiscuntur, injuriam tamen facturos si aditum Batavis, & mercatum præcluderent.

Quanto igitur iniquius est volentes aliquos a volentium populorum commercio secludi, illorum opera, quorum in potestate nec populi isti sunt, nec illud ipsum, qua iter est; quando latrones etiam, & piratas non alio magis nomine detestamur, quam quod illi hominum inter se commeatus obsident, atque infestant?

k Num. l. 20. Aug. l. 4. qu. 44. super Nu ſ Et et c. ult. 23, 4, m Soph. Thrachin. n L. 3. Conf. 293. o 4. Hist. p Alc. 7. Conf. 130. Covar. c. peccatum. p. 2. § 9. Bart. ad L. 1. C. de Pagan.

CAPUT II.

Lusitanos nullum habere jus dominii in eos Indos, ad quos Batavi navigant, titulo inventionis.

NOn esse autem Lusitanos earum partium dominos, ad quas Batavi accedunt, puta Javæ, Taprobanæ, partis maximæ Moluccarum, certissimo argumento colligimus, quia dominus nemo est ejus rei, quam nec ipse nunquam, nec alter ipsius nomine possedit. Habent insulæ istæ, quas diximus, & semper habuerunt suos Reges, suam rempublicam, suas leges, sua jura: Lusitanis mercatus, ut aliis gentibus conceditur: itaque & tributa cum pendunt, & jus mercandi a Principibus exorant, dominos se non esse, sed ut externos advenire satis testantur: ne habitant quidem nisi precario. Et quanquam ad dominium titulus non sufficiat, quin & possessio requiritur, cum aliud sit rem habere, aliud jus ad rem consequendam, tamen ne titulum quidem dominii in eas partes Lusitanis ullum esse affirmo, quem non ipsis eripuerit Doctorum, & quidem Hispanorum sententia. Primum si dicent, inventionis præmio eas terras sibi cessisse, nec jus, nec verum dicent. Invenire enim non illud est oculis usurpare, sed apprehendere, ut Gordiani epistola ostenditur *a*: unde Grammatici invenire, & occupare *b* pro verbis ponunt idem significantibus; & tota Latinitas quod adepti sumus, id demum invenisse nos dicit, cui oppositum est perdere. Quin & ipsa naturalis ratio, &

a L. si Barbarorem C. de fideuss. b Non Marc. c. 4. in verbo occupare. Vide Connan. com. Juris civ. l. 3. c. 3 in fine Vide Donell de Jure Civ. l. 4. c. 10.

& legum diserta verba *c*, & eruditiorum interpretatio manifeste ostendit, ad titulum dominii parandum eam demum sufficere inventionem, quæ cum possessione conjuncta est, ubi scilicet res mobiles apprehenduntur, aut immobiles terminis, atque custodia sepiuntur *d*: quod in hac specie dici nullo modo potest. Nam præsidia illic Lusitani nulla habent. Quid quod ne reperisse quidem Indiam ullo modo dici possunt Lusitani, quæ tot a sæculis fuerat celeberrima. Jam ab Horatii tempore:

c Instit. de Rerum div. §. illud quæsitum est.
d L. 3. §. Neratius in fine ff. de acq. possess.

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens. e

e Lib. 1. epist. 1.

Taprobanes pleraque quam exacte nobis Romani descripsere *f*? Jam vero & cæteras insulas ante Lusitanos non fitimi tantum Persæ, & Arabes, sed Europæi etiam, præcipue Veneti noverant. Præterea inventio nihil juris tribuit, nisi in ea, quæ ante inventionem nullius fuerant *g*. Atque Indi, cum ad eos Lusitani venerunt, etsi partim idololatræ, partim Mahumetani erant, gravibusque peccatis involuti, nihilominus publice, atque privatim rerum, possessionumque suarum dominium habuerunt, quod illis sine justa causa eripi non potuit *h*. Ita certissimis rationibus post alios auctores maximi nominis concludit Hispanus Victoria *i*: *Non possunt*, inquit, *Christiani seculares, aut ecclesiastici potestate civili, & principatu privare infideles, eo duntaxat titulo, quia infideles sunt, nisi ab eis alia injuria profecta sit*. Fides enim, ut recte inquit Thomas *k*, non tollit jus naturale, aut humanum, ex quo dominia profecta sunt. Immo credere infideles non esse rerum suarum dominos, hæreticum est: & res ab illis possessas illis ob hoc ipsum eripere furtum ast, & rapina, non minus, quam si idem fiat Christianis. Recte igitur dicit Victoria, *l* non magis ista ex causa Hispanis jus in Indos quæsitum, quam Indis fuisset in Hispanos, si qui illorum priores in Hispaniam venissent. Neque vero sunt Indi Orientis amentes, & insensati, sed ingeniosi, & solertes, ita ut ne hinc quidem prætextus subjiciendi possint desumi qui tamen per se satis est manifestæ iniquitatis. Jam olim Plutarchu,s πρόφασιν πλεονεξίας fuisse dicit ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά, improbam scilicet alieni cupiditatem hoc sibi velum obtendere, quod barbariem mansuefacit. Et nunc etiam color ille redigendi invitas gentes ad mores humaniores, qui Græcis olim, & Alexandro usurpatus est, a Theologis omnibus, præsertim Hispanis *m*, improbus, atque impius censetur.

f Vide Plin. Nat. hist. l. 6. 1, 22.
g L. 3. ff. de acquir. rer. dom.
h Covar. in c. peccatum §. 10 n 2, 4. & 5.
i De potest. civili, part. 1 n. 9.
k 2, 2. quæst. 10. art. 12.
l Vict. de Indis parte 1. n. 4. 5. 6. 7. & n. 19.
m Vide Vasq. in præf. n. 5.

CAPUT III.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo donationis Pontificiæ.

SEcundo si Pontificis Alexandri Sexti divisione utentur, ante omnia illud attendendum est, volueritne Pontifex contentiones tantum Lusitano-

tanorum, & Castellanorum dirimere, quod potuit sane, ut lectus inter illos arbiter; sicut & ipsi Reges jam ante inter se ea de re fœdera quædam pepigerant *a*: & hoc si ita est, cum res inter alios acta sit, ad ceteras gentes non pertinebit: non vero prope singulos mundi trientes duobus populis donare. Quod etsi voluisset, & potuisset Pontifex, non tamen continuo sequeretur, dominos eorum locorum esse Lusitanos, cum donatio dominum non faciat, sed secuta traditio *b*: quare & huic causæ possessio deberet accedere. Tum vero si quis jus ipsum sive divinum, sive humanum scrutari volet, non autem ex commodo suo metiri, facile deprehendet, donationem ejusmodi ut rei alienæ nullius esse momenti. Disputationem de potestate Pontificis, hoc est, episcopi Romanæ ecclesiæ hic non aggrediar, nec quicquam ponam nisi ex hypothesi, hoc est, quod confitentur homines inter eos eruditissimi, qui plurimum Pontificiæ tribuunt auctoritati, maxime Hispani: qui cum pro sua perspicacia facile vident, Dominum Christum omne a se terrenum imperium abdicasse *c*, mundi certe totius dominium, qua homo fuit, non habuisse, & si habuisset, nullis tamen argumentis astrui posse jus illud in Petrum, aut Romanam ecclesiam Vicarii jure translatum: cum alias etiam certum sit, multa Christum habuisse, in quæ Pontifex non successerit *d*, intrepide affirmarunt (utar ipsorum verbis) Pontificem non esse dominum civilem, aut temporalem totius orbis *e*. Immo etiam si quam talem potestatem in mundo haberet, eam tamen non recte exerciturum, cum spirituali sua jurisdictione contentus esse debeat, secularibus autem Principibus eam concedere nullo modo posse. Tum vero si quam habeat potestatem *f*, eam habere, ut loquuntur, in ordine ad spiritualia. Quocirca nullam illi esse potestatem in populos infideles, ut qui ad ecclesiam non pertineant *g*. Unde sequitur ex sententia Cajetani *h*, & Victoriæ, & potioris partis tam Theologorum, quam Canonistarum *i*, non esse idoneum titulum adversus Indos, vel quia Papa dederit provincias illas tanquam dominus absolute, vel quia non recognoscunt dominium Papæ: atque adeo ne Sarracenos quidem isto titulo unquam spoliatos.

a Vide Osorium. b Vide §. r40. inst. de rer. div. c Luc. 12. 14. Joh. 18, 36. d Vict. de Indis p. 1. n. 25. Vict. 16. n. 27. e Vide Vasq. c. 21. contr. ill. Turre-Crem. l. 2. c. 213. Hugo69. dist. cum ad Verum. Bern. in 2. l ad Eug. Vict. de Ind. p. 1. n. 27. Cov. in c. peccatum §. 9. n. 7. f Matt. 20, 26. Joh. 6, 15. Matt. 17. 27. g Vict. ib. n. 28. Cov. de loco 1. Cor 5. in fine Thom. 2, 2. 12, 2. Ayala l. 1. c. 2. n. 29. Vict. ibid. n. 30. Cov. d. loco. h Vide locum Cajetani infr. i Thom. 2, 1. q. 66. art. 8. Sylv. de infid. §. 7. Inn. in c. quod super his de voto. Vict. n. 31.

CAPUT IV.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.

a d. n. 31.

His igitur sublatis cum manifestum sit, quod & Victoria scribit *a*, Hispanos ad terras remotiores illas nevigantes nullum jus secum attulisse occupandi eas provincias, unus duntaxat titulus belli restat, qui & ipse si justus esset, tamen ad dominium proficere non posset, nisi jure præ-

dæ,

dæ, hoc est, post occupationem. Atqui tantum abest, ut Lusitani eas res occupaverint, ut cum plerisque gentibus, quas Batavi accesserunt, bellum eo tempore nullum haberent. Et sic igitur nullum jus illis quæri potuit: cum etiam si quas ab Indis pertulissent injurias, eas longa pace, & amicis commerciis remisisse merito censeantur. Quanquam ne fuit quidem quod bello obtenderent. Nam qui barbaros bello persequuntur, ut Americanos Hispani, duo solent prætexere, quod ab illis commercio arceantur, aut quod doctrinam veræ religionis illi nolint agnoscere. Et commercia quidem Lusitani ab Indis impetrarunt, ut hac in parte nihil habeant quod querantur. Alter vero *b* obtentus nihilo est justior, quam ille Græcorum in barbaros, quo Boetius *c* respexit.

An distant quia dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.

Ista autem & Thomæ, & concilii Toletani, & Gregorii, & Theologorum Canonistarum, Jurisprudentiumque fere omnium conclusio est *d*: Quantumcumque fides annuntiata sit barbaris (nam de his, qui subditi ante fuerunt Christianis Principibus, item de apostatis alia est quæstio) probabiliter, & sufficienter, & si noluerint eam respicere, non tamen licere hac ratione eos bello persequi, & spoliare bonis suis *e*. Operæ pretium est in hanc rem ipsa Cajetani verba describere *f*: *Quidam*, ait, *infideles nec de jure, nec de facto subsunt secundum temporalem jurisdictionem Principibus Christianis, ut inveniuntur pagani, qui nunquam imperio Romano subditi fuerunt, terras habitantes, in quibus Christianum nunquam fuit nomen. Horum namque domini, quamvis infideles, legitimi domini sunt, sive regali, sive politico regimine gubernantur: nec sunt propter infidelitatem a dominio suorum privati, quum dominium sit ex jure positivo, & infidelitas ex divino jure, quod non tollit jus positivum, ut superius in quæstione habitum est. Et de his nullam scio legem quoad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Ecclesia Romana potest movere bellum ad occupandas terras eorum, aut subjiciendos illos temporaliter: quia nulla subest causa justa belli cum Jesus Christus, Rex Regum, cui data est potestas in cælo, & in terra, miserit ad capiendam possessionem mundi, non milites armatæ militiæ, sed sanctos prædicatores, sicut oves inter lupos. Unde nec in testamento veteri, ubi armata manu possessio erat capienda, terræ infidelium inductum lego bellum alicui propter hoc, quod non erant fideles: sed quia nolebant dare transitum, vel quia eos offenderant, ut Medianitæ, vel ut recuperarent sua, divina largitate sibi concessa. Unde* gravissime peccaremus, *si fidem Christi Jesu per hanc viam ampliare contenderemus: nec essemus* legitimi Domini *illorum*: *sed* magna latrocinia *committeremus, & teneremus ad restitutionem, utpote* injusti debellatores, aut occupatores. *Mittendi essent ad hos prædicatores boni viri, qui verbo, & exemplo converterent eos ad Deum: & non qui eos opprimant, spolient, scandalizent, subjiciant, & duplo gehennæ filios faciant, more Pharisæorum,*

b *Vide Vasq c. 24. contr. ill. Vict. de Indis p. 2. n. 10.*

c *Met. 4. lib. 4 de consol.*

d *Thom. 2, 2 q. 10. art. 8. c. de Judæis dist. 45. c. qui sincera eadem dist. Innoc. d. loco Bart. ad l. 1. C. de pag. Covar. ad c. peccatum p. 2, § 9. & 10 Ayala de Jure belli l. 1. c. 2. n. 28. Arg.*

e *Matt. 10, 23.*

f *ad Sum. Thom. 2: 2. q. 66. art. 8.*

rum. Et in hanc formam audimus sæpe a Senatu in Hispania, & Theologis, præcipue Dominicanis, decretum fuisse, sola verbi prædicatione non bello Americanos ad fidem traducendos: libertatem etiam, quæ illis eo nomine erepta esset, restitui debere, quod a Paulo tertio Pontifice, & Carolo V. Imperatore Hispaniarum Rege, comprobatum dicitur. Omittimus jam, Lusitanos in plerisque partibus religionem nihil promovere, ne operam quidem dare, cum soli lucro invigilent. Immo & illud ibi verum esse, quod de Hispanis in America Hispanus scripsit, non miracula, non signa audiri, non exempla vitæ religiosæ, quæ ad eandem fidem alios possent impellere. sed multa scadala, multa facinora multas impietates. Quare cum & possessio, & titulus deficiat possessionis, neque res, ditionesque Indorum pro talibus haberi debeant, quasi nullius ante fuissent, neque cum illorum essent, ab aliis recte acquiri potuerint, sequitur Indorum populos, de quibus nos loquimur, Lusitanorum proprios non esse, sed liberos, & sui juris. de quo ipsi doctores Hispani non dubitant *g*.

g Vict. in fine par. 2. 1. relectione de Indis.

CAPUT V.

Mare ad Indos, aut jus eo navigandi non esse proprium Lusitanorum titulo occupationis.

SI ergo in populos, terrasque, & ditiones Lusitani jus nullum quæsiverunt, videamus an mare, & navigationem, aut mercaturam sui juris facere potuerint. De mari autem prima sit consideratio, quod cum passim in jure aut nullius, aut commune, aut publicum Juris gentium dicatur, hæ voces quid significent ita commodissime explicabitur, si Poetas ab Hesiodo omnes, & Philosophos, & Jurisconsultos veteres imitati in tempora distinguamus ea, quæ tempore forte haud longo, certa tamen ratione, & sui natura discreta sunt. Neque nobis vitio verti debet, si in juris a natura procedentis explicatione auctoritate, & verbis eorum utimur, quos constat naturali judicio plurimum valuisse. Sciendum est igitur, in primordiis vitæ humanæ aliud, quam nunc est, dominium, aliud communionem fuisse *a*. Nam dominium, nunc proprium quid significat, quod scilicet ita est alicujus ut alterius non sit eodem modo. Commune autem dicimus, cujus proprietas inter plures consortio quodam, aut consensu collata est, exclusis aliis. Linguarum paupertas coegit voces easdem in re non eadem usurpare. Et sic ista nostri moris nomina ad jus illud pristinum, similitudine quadam, & imagine, referuntur. Commune igitur tunc non aliud fuit, quem quod simpliciter proprio opponitur: Dominium autem facultas non injusta utendi re communi, quem usum Scholasticis *b* visum est facti non juris vocare, quia qui nunc in jure usus vocatur, proprium est quiddam, aut, ut illorum more

a Vide Glos. & Castr. & l. ex hoc jure & c. jus nat. dist. 1.

b Vide Vasq. controv. usu freq. cap. 1. n. 10. c. exiit qui seminat. de Verb. sig. in 6. clem exivi de paradiso de verb. sign.

more loquar, privative ad alios dicitur. Jure primario Gentium, quod & Naturale interdum dicitur, & quod Poetæ alibi ætate aurea, alibi Saturni, aut Justitiæ regno depingunt, nihil proprium fuit: quod Cicero dixit. ***Sunt autem privata nulla natura.*** Et Horatius:

> *Nam* proprie *telluris* herum natura ***nec illum,***
> *Nec me, nec quemquam statuit.*

Neque enim potuit natura dominos distinguere. Hoc igitur significatu res omnes eo tempore communes fuisse, dicimus, idem innuentes quod Poetæ cum primos homines in medium quæsivisse, & Justitiam casto fœdere res medias tenuisse dicunt: quod ut clarius explicent, negant eo tempore campos limite partitos, aut commercia fuisse ulla.

> ——— *promiscua rura per agros*
> *Præstiterant cunctis* communia *cuncta* videri *c*.

c Avienus in Arat.

Recte additum est *videri*, propter translationem, ut diximus, vocabuli. Communio autem ista ad usum referebatur:

> ——— *pervium cunctis iter,*
> Communis usus *omnium rerum fuit. d*

d Seneca Octav.

Cujus ratione dominium quoddam erat, sed universale, & indefinitum: Deus enim res omnes non huic, aut illi dederat, sed humano generi, atque eo modo plures in solidum ejusdem rei domini esse non prohibebantur: quod si hodierna significatione sumamus dominium, contra omnem est rationem. Hoc enim proprietatem includit, quæ tunc erat penes neminem. Aptissime autem illud dictum est:

> ——— *omnia rerum*
> *Usurpantis erant. e*

e Avien.

Ad eam vero, quæ nunc est, dominiorum distinctionem non impetu quodam, sed paulatim ventum videtur, initium ejus monstrante natura. Cum enim res sint nonnullæ, quarum usus in abusu consistit, aut quia conversæ in substantiam utentis nullum postea usum admittunt, aut quia utendo fiunt ad usum deteriores: in rebus prioris generis, ut cibo, & potu, proprietas statim quædam ab usu non sejuncta emicuit *f*. Hoc enim est proprium esse, ita esse cujusquam, ut & alterius esse non possit: quod deinde ad res posterioris generis, vestes puta, & res mobiles alias, aut se moventes ratione quadam productum est. Quod cum esset, ne res quidem immobiles omnes agri puta, indivise manere potuerunt: quanquam enim horum usus non simpliciter in abusu consistat, eorum tamen usus abusus cujusdam causa comparatus est; ut arva, & arbusta cibi causa, pascua etiam vestium; omnium autem usibus promiscue sufficere non possunt. Repertæ proprietati lex po-

f ff. de usuf. ear. rer. quæ usu cons. Extrav. de verb. sign. ad conditorem & quia quorundam Thom. 2. 2. 78.

posita est, quæ naturam imitaretur. Sicut enim initio per applicationem corporalem usus ille habebatur, unde proprietatem primum ortam diximus: ita simili applicatione res proprias cujusque fieri placuit. Hæc est quæ dicitur occupatio, voce accommodatissima ad eas res, quæ ante in medio positæ fuerant: quo Seneca Tragicus alludit *g*:

g Sen. Thyest.

——— in medio *est scelus*
Positum occupanti.

Et Philosophus *h*: *Equestria* omnium *Equitum Romanorum sunt*: *in illis tamen locus meus fit* proprius, *quem* occupavi. Hinc Quinctilianus *i* dicit, quod omnibus nascitur, industriæ esse præmium; & Tullius, *k* factas esse veteri occupatione res eorum, qui quondam in vacua venerant: Occupatio autem hæc in rebus, quæ possessioni renituntur, ut sunt feræ bestiæ, perpetua esse debet, in aliis sufficit, corpore cœptam possessionem animo retineri. Occupatio in mobilibus est apprehensio, in immobilibus instructio, aut limitatio: unde Hermogenianus cum dominia distincta dicit, addit, agris terminos positos, ædificia collocata *l*. Hic rerum status a poetis indicatur:

h Sen. Ben. l. 7. c. 12.
i Decl. 13.
k de Off. 1.
l l. 5 ff de just. & jur.

Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inventum:
Tum primum subiere domos. *m*
Communemque prius, *ceu lumina solis, & auræ*
Cantus humum longo signavit limite *messor*. *n*

m Virgil. 1. Georg.
n Ovid. in Metam.

Celebratur post hæc, ut Hermogenianus indicat, commercium, cujus gratia

Fluctibus ignotis insultavere carinæ. *o*

o Ovid. Metam. 1.

Eodem autem tempore & respublicæ institui cœperunt: atque ita eorum, quæ a prima communione divulsa erant, duo facta sunt genera. Alia enim sunt publica, hoc est, populi propria (quæ est genuina istius vocis significatio) alia mere privata, hoc est, singulorum. Occupatio autem publica eodem modo fit, quo privata. Seneca *p*: *fines Atheniensium, aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt*. Gens enim unaquæque

p De Benef. 7. 4.

Partita fines *regna constituit*, *novas*
Extruxit urbes. *q*

q Seneca Octav.

Hoc modo dicit Cicero *r*, agrum Arpinatem Arpinatum dici, Tusculanum Tusculanorum, *similisque est*, inquit, *privatarum possessionum descriptio*, *ex quo quia suum cujusque fit*, *eorum*, *quæ naturæ fuerant* communia, *quod cuique obtigit*, *ut quisque teneat*. Contra autem Thucydides, eam terram, quæ in divisione populo nulli obvenit, ἀόριστον, hoc est, indefinitam, & limitibus nullis circumscriptam vocat *s*. Ex his, quæ hactenus dicta sunt, duo intelligi

r Offic. 1.
s Lib. 1.
t Vide Duar. in tit. de rer. div. & qual.

telligi possunt. Prius est, eas res, quæ occupari non possunt, aut occupatæ nunquam sunt, nullius proprias esse posse: quia omnis proprietas ab occupatione cœperit. Alterum vero, eas res omnes, quæ ita a natura comparatæ sunt, ut aliquo utente nihilominus aliis quibusvis ad usum promiscue sufficiant, ejus hodieque conditionis esse, & perpetuo esse debere, cujus fuerant cum primum a natura proditæ sunt. Hoc Cicero voluit *u*: *Ac latissime quidem patens hominibus inter ipsos, omnibus inter omnes, societas hæc est, in qua omnium rerum, quas ad communem usum natura genuit, est servanda communitas*. Sunt autem omnes res hujus generis, in quibus sine detrimento alterius alteri commodari potest. Hinc illud esse dicit Cicero, *non prohibere aqua profluente*. Nam aqua profluens qua talis non qua flumen est, inter communia omnium a Jurisconsultis refertur: & a poeta: *x*

> *Quid prohibetis* aquis? usus communis *aquarum est*,
> *Nec* solem proprium Natura *nec* aera *fecit*,
> *Nec tenues* undas. *in* publica *munera veni*.

Dicit hæc non esse natura propria, sicut Ulpianus *y*, natura omnibus patere, tum quia primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt (ut loquitur *z* Neratius) tum quia, ut Cicero dicit, a natura ad usum communem genita videntur. Publica autem vocat tralatitia significatione, non quæ ad populum aliquem, sed quæ ad societatem humanam pertinent, quæ publica juris gentium in legibus vocantur *a*, hoc est, communia omnium, propria nullius. Hujus generis est aer, duplici ratione, tum quia occupari non potest, tum quia usum promiscuum hominibus debet. Et eisdem de causis commune est omnium maris elementum, infinitum scilicet ita, ut possideri non queat, & omnium usibus accommodatum: sive navigationem respicimus, sive etiam piscaturam. Cujus autem juris est mare, ejusdem sunt si qua mare aliis usibus eripiendo sua fecit, ut arenæ maris, quarum pars terris continua littus dicitur *b*. Recte igitur Cicero *c*: *quid tam commune, quam mare fluctuantibus*, littus *ejectis?* etiam Virgilius auram, undam, littus cunctis patere dicit. Hæc igitur sunt illa, quæ Romani vocant communia omnium jure naturali *d*, aut quod idem esse diximus, publica juris gentium: sicut & usum eorum modo communem, modo publicum vocant. Quamquam vero etiam ea nullius esse, quod ad proprietatem attinet, recte dicatur, multum tamen differunt ab his, quæ nullius sunt, & communi usui attributa non sunt, ut feræ, pisces, aves: nam ista si quis occupet, in jus proprium transire possunt, illa vero totius humanitatis consensu proprietati in perpetuum excepta sunt propter usum, qui cum sit omnium, non magis omnibus ab uno eripi potest, quam a te mihi quod meum est. Hoc est quod Cicero dicit inter prima esse Justitiæ munera, rebus communibus pro communibus uti. Scholastici dicerent, esse communia alia affirmative, alia privative. Distinctio hæc non modo Jurisprudentiæ usitata est, sed vulgi etiam confessionem exprimit: unde apud Athenæum con-

u Offic. 1.
x Ovid. l. 6. Metamorphos.
y L. 13. ff. com. prad.
z L. 14. ff. de acq. rer. dom. Loco citato. Vid. Conn. com. civ. l. 3. c. 2. Donell. l. 4. c. 2.
a L. ult. de usuca.
b L. 10. de rer. div.
c Loco cit.
d §. 1. & 5. Inst. de rer. div. L. 1. l. 2. & l. 20 ff. eod. tit. L. 14 & l. 50. de acq. rer. dom. l. 13. §. ult. l. 14. de inj. l. 2. D. ne quid in loco publ. cum l. seq.

convivator mare commune esse, dicit, at pisces capientium fieri. Et in Plautina Rudente servo dicenti, *mare quidem commune certo est omnibus*, assentit piscator; addenti autem, *in mari inventum est, commune est*, recte occurrit.

Meum quod rete, atque hami nacti sunt, meum potissimum est.

Mare igitur proprium omnino alicujus fieri non potest, quia natura commune hoc esse non permittit, sed jubet; immo ne littus quidem: *e* nisi quod hæc addenda est interpretatio: ut si quid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat, quatenus ea occupatione usus ille promiscuus non læditur. Quod merito receptum est: nam cum ita se habet, cessat utraque exceptio, per quam evenisse, diximus, ne omnia in jus proprium transcriberentur. *f* Quoniam igitur inædificatio species est occupationis, in littore licet ædificare, si id fieri potest sine cæterorum incommodo, ut Pomponius *g* loquitur, quod ex Scævola explicabimus, nisi usus publicus, hoc est communis, impediretur. Et qui ædificaverit, soli dominus fiet: quia id solum nec ullius proprium, nec ad usum communem necessarium fuit, est igitur occupantis: sed non diutius, quam durat occupatio, quia reluctari mare possessioni videtur exemplo feræ, quæ si in naturalem se libertatem receperit, non ultra captoris est, ita & littus postliminio mari cedit. Quicquid autem privatum fieri occupando, idem & publicum, hoc est, populi proprium posse, ostendimus. *h* Sic littus imperii Romani finibus inclusum, populi Romani esse, Celsus existimat: quod si ita est, minime mirandum est, eundem populum subditis suis occupandi littoris, modum per Principem, aut Prætorem potuisse concedere. Cæterum, & hæc occupatio non minus, quam privata, ita restringenda est, ne ulterius porrigatur, quam ut salvus sit usus juris gentium. Nemo igitur potest a populo Romano *i* ad litus maris accedere prohiberi, & retia siccare, & alia facere, quæ semel omnes homines in perpetuum sibi licere voluerunt. Maris autem natura hoc differt a littore, quod mare nisi exigua sui parte nec inædificari facile, nec includi potest: & ut posset, hoc ipsum tamen vix contingeret sine usus promiscui impedimento. Si quid tamen exiguum ita occupari potest, id occupanti conceditur. Hyperbole est igitur:

Contracta pisces æquora sentiunt
Jactis in altum molibus. k

Nam Celsus jactas in mare pilas ejus esse, dicit, qui jecerit *l* Sed id non concedendum, si deterior maris usus eo modo futurus sit. Et Ulpianus eum qui molem in mare jacit, ita tuendum dicit, si nemo damnum sentiat *m*. Nam si cui hæc res nocitura sit, interdictum utique, *Ne quid in loco publico fiat*, competiturum. Ut & Labeo, si quid tale in mare struatur, interdictum vult competere, *Ne quid in mari, quo portus, statio, iterve navigiis deterius sit, fiat*. Quæ autem navigationis, eadem piscatus habenda est ratio, ut communis maneat omnibus. Neque tamen peccabit

e Vide Don. l. 4. c. 2.
f §. 5. Inst. de rer. div. l. 5. §. 1 ff. de rer. div. l. 24 ff. de damno inf.
g L. 50 de acq. rer. dom. L. 4. ne quid in loco pub. l. 10 de rerum div l. 14. de acq. rer. dom.
h d. l. 2. ne quid in loco publ. Donel l. 3. c. 2. & c. 9. d. l. 50. de acq. rer. dom. L. 2. in pr. & §. 10, & §. 15. ne quid in loco pub.
i L. 4 ff. de rer. div. vid. Vide l. l. 3 ff. ne quid in loco pub.
k Horat.
l d. l. 3.
m L. 2. §. 2. ne quid in loco publ.
n L. 1. c. 17. ff. de flumin.

tabit si quis in maris, diverticulo piscandi locum sibi palis circumsepiat atque ita privatum faciat: sicut Lucullus exciso apud Neapolim monte ad villam suam maria admisit *o*. Et hujus generis puto fuisse, piscinas maritimas, quarum Varro, & Columella meminerunt. Nec Martialis alio spectavit, cum de Formiano Apollinaris loquitur *p*:

o Plin. l. 9 c. 54.
p Lib. 10. Epig. 20.

> *Si quando* Nereus *sentit Æoli regnum*,
> *Ridet procellas tuta de* suo *mensa*.

Et Ambros. *q Inducis mare intra prædia tua, ne desint belluæ*. Hinc apparere potest, quæ mens Pauli fuerit, cum dicit, *r* si maris proprium jus ad aliquem pertineat, *Uti possidetis* interdictum ei competere. Esse quidem hoc interdictum ad privatas causas comparatum, non autem ad publicas, (in quibus etiam ea comprehenduntur, quæ jure gentium communi facere possumus) sed hic jam agi de jure fruendo, quod ex causa privata contingat, non publica, sive communi. Nam, teste Marciano *s*, quicquid occupatum est, & occupari potuit, id jam non est juris gentium, sicut est mare. Exempli causa, si quis Lucullum, aut Apollinarem in privato suo, quatenus diverticulum maris incluserant, piscari prohibuisset, dandum illis interdictum Paulus putavit, non solum injuriarum actionem, ob causam scilicet privatæ possessionis. Immo in diverticulo maris, sicut in diverticulo fluminis, si locum talem occuparim, ibique piscatus sim, maxime si animum privatim possidendi plurium annorum continuatione testatus fuerim, alterum eodem jure ut prohibebo: ut ex Marciano *t* colligimus, non aliter, quam in lacu, qui mei dominii est. Quod verum quamdiu durat occupatio, quemadmodum in littore antea diximus. Extra diverticulum idem non erit, ne scilicet communis usus impediatur *u*. Ante ædes igitur meas, aut prætorium, ut piscari aliquem prohibeam, usurpatum quidem est, sed nullo jure, adeo quidem ut Ulpianus *v* contemta ea usurpatione, si quis prohibeatur, injuriarum dicat agi posse. Hoc imperator Leo *x* (cujus legibus non utimur) contra juris rationem mutavit, voluitque πρόθυρα, hoc est, vestibula maritima, eorum esse propria, qui oram habitarent, ibique eos jus piscandi habere: quod tamen ita procedere voluit, ut septis quibusdam remoratoriis, quas ἐποχὰς Græci vocant, locus ille occuparetur: existimans, nimirum, non fore ut quis exiguam maris portionem alteri invideret, qui ipse toto mari ad piscandum admitteretur. Certe ut quis magnam maris partem, etiamsi possit, publicis utilitatibus eripiat, non tolerandæ est improbitatis: in quam merito Vir Sanctus *y* invehitur: Spatia maris *sibi vindicant* jure mancipii, *pisciumque jura sicut vernaculorum, conditione sibi servitii subjecta commemorant: Iste, inquit,* sinus *maris meus est, ille alterius. Dividunt elementa sibi potentes*. Est igitur mare in numero earum rerum, quæ in commercio non sunt *z*, hoc est, quæ proprii juris fieri non possunt. Unde sequitur, si proprie loquamur, nullam maris partem in territorio, populi alicujus posse censeri. Quod ipsum Placentinus sensisse videtur, cum dixit: Mare ita esse commune,

q De Nabuth. c. 3.
r L. 24. ff. de injuriis.
s L. 4. ff. de rer. div.
t L. 7. de div. & temp. præs.
u L. 45. ff. de usucap.
v L. 13. ff. 7. ult. ff. de injur.
x Novella Leon. 102, 103, 104. Vide Cuj. 14. obs. 1.
y Ambr. l. 5. Hex. c. 10.
z Donell, l. 4. c. 6.

ne,

ne, ut in nullius dominio sit nisi solius Dei: & Johannes Faber *a*, cum mare asserit relictum in suo jure, & esse primævo, quo omnia erant communia. Alioquin nihil different quæ sunt omnium communia ab his, quæ publica proprie dicuntur, ut mare a flumine. Flumen populus occupare potuit, ut inclusum finibus suis; mare non potuit. Territoria autem sunt ex occupationibus populorum, ut privata dominia ex occupationibus singulorum. Vidit hoc Celsus *b*, qui clare satis distinguit inter littora, quæ populus Romanus occupare potuit, ita tamen ut usui communi non noceretur, & mare, quod pristinam naturam retinuit. Nec ulla lex diversum indicat *c*. Quæ vero leges a contrariæ sententiæ auctoribus citantur, aut de insulis loquuntur, quas clarum est occupari potuisse, aut de portu, qui non communis est, sed proprie publicus. Qui vero dicunt, mare aliquod esse imperii Romani, dictum suum ita interpretantur, ut dicant, jus illud in mare ultra protectionem, & jurisdictionem non procedere: quod illi jus a proprietate distinguunt: nec forte satis animadvertunt id ipsum, quod Populus Romanus, classes præsidio navigantium disponere potuit, & deprehensos in mari piratas punire, non ex proprio, sed ex communi jure accidisse, quod & aliæ liberæ gentes in mari habent. Illud interim fatemur, potuisse inter gentes aliquas convenire, ut capti in maris hac, vel illa parte, hujus, aut illius reipublicæ judicium subirent, atque ita ad commoditatem distinguendæ jurisdictionis in mari fines describi, quod ipsos quidem eam sibi legem ferentes obligat *d*, at alios populos non item: neque locum alicujus proprium facit, sed in personas contrahentium jus constituit. Quæ distinctio, ut naturali rationi consentanea est, ita Ulpiani responso quodam comprobatur qui rogatus, an duorum prædiorum maritimorum dominus, alteri eorum, quod venderet, servitutem potuisset imponere, ne inde in certo maris loco piscari liceret, respondet: rem quidem ipsam, mare scilicet, servitute nulla affici potuisse, quia per naturam hoc omnibus pateret, sed cum bona fides contractus legem venditionis servari exposceret, personas possidentium, & in jus eorum succedentium per istam legem obligari. Verum est, loqui Jurisconsultum de prædiis privatis, & lege privata; sed in territorio, & lege populorum eadem hic est ratio, quia populi respectu totius generis humani privatorum locum obtinent. Similiter reditus, qui in piscationes maritimas constituti Regalium numero censentur, non rem, hoc est, mare, aut piscationem, sed personas obligant *e*. Quare subditi, in quos legem ferendi potestas reipublicæ, aut principi ex consensu competit, ad onera ista compelli forte poterunt: sed exteris jus piscandi ubique immune esse debet, ne servitus imponatur mari, quod servire non potest. Non enim maris eadem, quæ fluminis ratio est *f*: quod cum sit publicum, id est, populi, jus etiam in eo piscandi a populo, aut Principe concedi, aut locari potest, ita ut ei, qui conduxit, etiam interdictum veteres dederint *de loco publico fruendo*, addita conditione, si is, cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locaverit *g*: quæ conditio in mari evenire non potest. Cæterum, qui ipsam piscationem numerant inter Regalia, ne quidem illum locum, quem interpretabantur, sa-

a Joh. Faber ad d. §. 5. Inst. de rer. div. adde DD. ad l. 9. ff. ad l. Rhod. de jact.

b l. 3. ne quid in loco publ.

c V. l. 9. ff. de judiciis. Vide l. 15 ff. de public. Gloss. in l. 2. de rer. divis. & in d. l. 3. & in § 1. inst. de rer. div. Bal. in d. l. 2.

d Bal. in c. 1. in princ. in 2. col. Quibus modis feud. amit. adde l. unic. c. de classic. l. 11. & Aug. in l. 14. ff. de injur. l. 19. Comm. præd. add. l. 4. eod. tit.

e C. quæ sint Regalia in Feudis.

f Vide Balbum præscr. 4. parte 5. part. prim. q. 6. n. 4.

g d. l. 13. §. 7. vers. conducto. ri. ff. de injur. l. 1. ff de loco publ. fruendo.

satis inspexerunt; quod Iserniam, & Alvotum non latuit. Demonstratum est *b*, nec populo, nec privato cuipiam jus aliquod proprium in ipsum mare, (nam diverticulum excipimus) competere posse, cum occupationem nec natura, nec usus publici ratio permittat. Hujus autem rei causa instituta fuerat hæc disputatio, ut appareret, Lusitanos mare, quo ad Indos navigatur sui juris non fecisse. Nam utraque ratio, quæ proprietatem impedit, in hac causa est, quam in cæteris omnibus, infinito efficacior. Quod in aliis difficile videtur, in hac omnino fieri non potest: quod in aliis iniquum judicamus, in hac summe barbarum est, atque inhumanum. Non de mari interiore hic agimus, quod terris undique infusum alicubi etiam fluminis latitudinem non excedit, de quo tamen satis constat locutos Romanos jurisconsultos, cum nobiles illas adversus privatam avaritiam sententias ediderunt: de oceano quæritur, quem immensum, infinitum, rerum parentem, cœlo conterminum antiquitas vocat: cujus perpetuo humore non fontes tantum, & flumina, & maria, sed nubes, sed ipsa quodammodo sidera pasci, veteres crediderunt: qui denique per reciprocas æstuum vices terram hanc humani generis sedem ambiens, neque teneri, neque includi potest, & possidet verius, quam possidetur. In hoc autem oceano non de sinu, aut freto, nec de omni quidem eo, quod e littore conspici potest, controversia est. Vindicant sibi Lusitani quicquid duos orbes interjacet, tantis spatiis discretos, ut plurimis sæculis famam sui non potuerint transmittere. Quod si Castellanorum, qui in eadem sunt causa, portio accedat, parvo minus omnis oceanus duobus populis mancipatus est, aliis tot gentibus ad septentrionum redactis angustias: multumque decepta est natura, quæ cum elementum illud omnibus circumfudit, omnibus etiam suffecturum credidit. In tanto mari si quis usu promiscuo solum sibi imperium, & ditionem exciperet, tamen immodicæ dominationis affectator haberetur: si quis piscatu arceret alios, insanæ cupiditatis notam non effugeret. At qui etiam navigatum impedit, quo nihil ipsi perit, de eo quid statuemus? Si quis ab igni, qui totus suus est, ignem capere, lumen suo de lumine, alterum prohiberet, lege hunc humanæ societatis reum peragerem: quia vis ea est istius naturæ,

b Ad d. c. Quæ sint Regalia.

Ut nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit. *i Ennius.*

Quidni enim, quando sine detrimento suo potest, alteri communicet in iis, quæ sunt accipienti utilia, danti non molesta *k*! hæc sunt, quæ philosophi *l* non alienis tantum, sed & ingratis præstari volunt. Quæ vero in rebus privatis invidia est, eadem in re communi non potest non esse immanitas. Improbissimum enim hoc est, quod naturæ instituto, consensu gentium, meum non minus, quam tuum est, id te ita intercipere, ut ne usum quidem mihi concedas, quo concesso nihilominus id tuum sit, quam antea fuit. Tum vero etiam qui alienis incumbunt, aut communia intercipiunt, certa quadam possessione se tuentur. Quia enim prima, ut diximus, occupatio res proprias fecit, idcirco imaginem quandam dominii præfert quam-

k Cicero de off. 1. l Sen. l. 3. c. 28.

quamvis injusta detentio. At Lusitani num, sicuti terras solemus, sic mare illud impositis prædiis ita undique cinxerunt, ut in ipsorum manu esset quos vellent excludere? at vero tantum hoc abest, ut ipsi etiam, cum adversus alios populos mundum dividunt, non ullis limitibus aut natura, aut manu positis, sed imaginaria quadam linea se tueantur. Quod si recipitur, & dimensio talis ad possidendum valet, jamdudum nobis Geometræ terras, Astronomi autem cœlum eriperent. Ubi hic igitur est ista, sine qua nulla dominia cœperunt, corporis ad corpus adjunctio? nimirum apparet, in nulla re verius dici posse quod Doctores nostri prodiderunt *m*: mare cum sit incomprehensibile, non minus, quam aer, nullius populi bonis potuisse applicari. Si vero ante alios navigasse, & viam quodammodo aperuisse, hoc vocant occupare, quid esse potest magis ridiculum? nam cum nulla pars sit maris, in quam non aliquis primus ingressus sit, sequeretur, omnem navigationem ab aliquo esse occupatam. Ita undique excludimur. Quin & illi, qui terrarum orbem circumvecti sunt, totum sibi oceanum acquisivisse dicendi erunt. Sed nemo nescit, navem per mare transeuntem non plus juris, quam vestigii relinquere. Verum etiam quod sibi sumunt, neminem ante ipsos eum oceanum navigasse, id minime verum est. Magna enim pars ejus, de quo agitur, maris ambitu, Mauritaniæ jam olim navigata est, ulterior, & in orientem vergens victoriis Magni Alexandri lustrata est usque in Arabicum sinum *n*. Olim autem hanc navigationem Gaditanis percognitam fuisse, multa argumento sunt. Cajo Cæsare Augusti filio in Arabico sinu res regente, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis agnita. Et quod Cælius Antipater tradidit, vidisse se, qui ex Hispania in Æthiopiam commercii gratia navigasset. Etiam Arabibus, si verum est quod Cornelius Nepos testatus est, Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum Regem Alexandriæ fugeret, Arabico sinu egressum Gades usque pervectum. Pœnos autem, qui re maritima plurimum valuerunt, eum Oceanum non ignorasse, longe clarissimum est, cum Hanno, Carthaginis potentia florente, circumvectus a Gadibus ad finem Arabiæ, prænavigato scilicet promontorio, quod nunc bonæ spei dicitur, (vetus videtur nomen *Hesperion ceras* fuisse) omne id iter, situmque littoris, & insularum, scripto complexus sit, testatusque ad ultimum non mare sibi, sed commeatum defuisse. Ab Arabico autem sinu ad Indiam, Indicique oceani insulas, & auream usque Chersonesum, quam esse Japanem credunt plerique, etiam re Romana florente navigari solitum, iter, a Plinio *o* descriptum, legationes ab Indis ad Augustum, ad Claudium etiam ex Taprobane insula, deinde gesta Trajani, & tabulæ Ptolemæi satis ostendunt. Jam suo tempore Strabo *p* Alexandrinorum mercatorum classem ex Arabico sinu, ut Æthiopiæ ultima, ita & Indiæ petiisse testatur, cum olim paucis navibus id auderetur. Inde magna populo Romano vectigalia. Addit Plinius *q*, impositis sagittariorum cohortibus piratarum metu navigatum: solamque Indiam quingenties sestertium, si Arabiam addas, & Seres, millies annis omnibus Ro-

mano

m Joann. Fab. ad §. Inst. de rer. div.

n Ex Pli. l. 2. c. 69. & lib. 6. c. 31. & Mela l. 3.

o Plin. l. 6. c. 23.

p Lib. 2. & 17.

q Loco cit. & l. 12. c. 19.

mano imperio ademisse: & merces centuplicato venditas. Et hæc quidem vetera satis arguunt, primos non fuisse Lusitanos. In singulis autem sui partibus oceanus ille & tunc, cum eum Lusitani ingressi sunt, & nunquam non cognitus fuit. Mauri enim, Æthiopes, Arabes, Persæ, Indi eam maris partem, cujus ipsi accolæ sunt, nescire neutiquam potuerunt. Mentiuntur ergo, qui se mare illud invenisse jactant. Quid igitur, dicet aliquis, parumne videtur, quod Lusitani intermissam multis forte sæculis navigationem primi repararunt, &, quod negari non potest, Europæis gentibus ignotam ostenderunt, magno suo labore, sumtu, periculo? immo vero si in hoc incubuerunt, ut quod soli reperissent id omnibus monstrarent, quis adeo est amens, si non plurimum se illis debere profiteatur? eandem enim gratiam, laudemque, & gloriam immortalem illi promeruerint, qua omnes contenti fuerunt rerum magnarum inventores, quotquot scilicet non sibi, sed humano generi prodesse studuerunt. Sin Lusitanis suus ante oculos quæstus fuit, lucrum, quod semper maximum est in prævertendis negotiationibus, illis sufficere debuit. Et scimus, itinera prima proventus interdum quater decuplos, aut etiam uberiores dedisse: quibus factum ut inops diu populus ad repentinas divitias subito prorumperet, tanto luxus apparatu, quantus vix beatissimis gentibus in supremo progressæ diu fortunæ fastigio fuit. Si vero eidem in hoc præiverunt, ne quisquam sequeretur, gratiam non merentur, cum lucrum suum respexerint, lucrum autem suum dicere non possunt, cum eripiant alienum. Neque enim illud certum est, nisi ivissent eo Lusitani, iturum fuisse neminem. Adventabant enim tempora, quibus ut artes pene omnes, ita & terrarum, & marium situs clarius indies noscebantur. Excitassent vetera, quæ modo retulimus, exempla, & si non uno impetu omnia patuissent, at paulatim promota velis fuissent littora, alio semper aliud monstrante. Factum denique fuisset quod fieri potuisse Lusitani docuerunt, cum multi essent populi non minus flagrantes mercaturæ, & rerum externarum studio. Venetis, qui multa jam Indiæ didicerant, cætera inquirere promtum fuit. Gallorum Brittonum indefessa sedulitas, Anglorum audacia cœpto non defuisset. Ipsi Batavi multo magis desperata aggressi sunt. Nulla igitur æquitatis ratio, ne probabilis quidem ulla sententia a Lusitanis stat. Omnes enim, qui mare volunt imperio alicujus subjici posse, id ei attribuunt, qui proximos portus, & circumjacentia littora in ditione habet *r*. At Lusitani in illo immenso littorum tractu, paucis exceptis præsidiis, nihil habent, quod suum possint dicere. Deinde vero etiam qui mari imperaret, nihil tamen posset ex usu communi deminuere, sicut populus Romanus arcere neminem potuit, quo minus in littore imperii Romani cuncta faceret, quæ jure gentium permittebantur *s*. Et si quicquam eorum prohibere posset, puta, piscaturam, qua dici quodammodo potest pisces exhauriri, at navigationem non posset, per quam mari nihil perit. Cui rei argumentum est longe certissimum, quod ex Doctorum sententia ante retulimus, etiam in terra, quæ cum populis, tum hominibus singulis in proprietatem attributa est, iter tamen, certe inerme,

r Gloss. in c. ibi peric §. porro super verbo territorio De elect. in sexto & ibi Can. Gloss. in c. licet. ff. de feriis

s L. 4. ff de rer. div. adde Alber Gentilem de jure belli l. 1. c. 19. sub finem.

& innoxium, nullius gentis hominibus juste negari: sicut & potum ex flumine. Ratio apparet, quia cum unius rei naturaliter usus essent diversi, eum duntaxat gentes divisisse inter se videntur, qui sine proprietate commode haberi non potest; contra autem eum recepisse, per quem domini conditio deterior non esset futura. Omnes igitur vident, eum, qui alterum navigare prohibet, nullo jure defendi, cum eundem etiam injuriarum teneri, Ulpianus dixerit *t*: alii autem etiam interdictum utile prohibito competere existimaverint *u*. Et sic Batavorum intentio communi jure nititur, cum fateantur omnes, permissum cuilibet in mari navigare, etiam a nullo Principe impetrata licentia: quod legibus Hispanici diserte expressum est *x*.

t L. 2. §. 9. *ne quid in loco publ.*

u *Gl. ff. ad l. 1. ff. ut in flum. publ.*

x *Bal. in l. 3. col. 3. ff. de rer. div. Rod. Zuar. Hispanus in consilio 1. de usu maris 3. partit. tit. 28. l. 10. & 12.*

CAPUT VI.

Mare, aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.

DOnatio Pontificis Alexandri, quæ a Lusitanis mare, aut jus navigandi solis sibi vindicantibus, cum inventionis deficiat titulus, secundo loco adduci potest, satis ex iis, quæ ante dicta sunt, vanitatis convincitur. Donatio enim nullum habet momentum in rebus extra commercium positis. Quare cum mare, aut jus in eo navigandi proprium nulli hominum esse possit, sequitur, neque dari a Pontifice, neque a Lusitanis accipi potuisse. Præterea cum supra relatum sit ex omnium sani judicii hominum sententia, Papam non esse dominum temporalem totius orbis, ne maris quidem esse satis intelligitur: quanquam etsi id concederetur, tamen jus annexum Pontificatui in Regem aliquem, aut populum pro parte nulla transferri debuisset. Sicut nec Imperator posset Imperii provincias in suos usus convertere, aut pro suo arbitrio alienare *a*. Illud saltem nemo negaturus est, cui aliquid sit frontis, cum jus disponendi in temporalibus Pontifici nemo concedat, nisi forte quantum ejus rerum spiritualium necessitas requirit; ista autem, de quibus nunc agimus, mare scilicet, & jus navigandi, lucrum, & quæstum merum, non pietatis negotium respiciant, sequi, nullam hac in re fuisse illius potestatem. Quid, quod ne Principes quidem, hoc est, domini temporales possunt ullo modo a navigatione aliquem prohibere, cum si quod habent jus in mari, id sit tantum jurisdictionis, ac protectionis? etiam illud notissimum est apud omnes, ad ea facienda, quæ cum lege naturæ pugnant, nullam esse Papæ auctoritatem. *b* Pugnat autem cum lege naturæ, ut mare, aut ejus usum quisquam habeat sibi proprium, ut jam satis demonstravimus. Cum denique jus suum auferre alicui Papa minime possit, quæ erit facti istius defensio, si tot populus immerentes, indemnatos, innoxios ab eo jure, quod ad ipsos non minus, quam ad Hispanos pertinebat, uno verbo voluit excludere? aut igitur

a *Vict. loco citato n. 26.*

b *Sil. in verbo Papa n. 16.*

tur dicendum est, nullam esse vim ejusmodi pronunciationis, aut quod non minus credibile est, eum Pontificis animum fuisse, ut Castellanorum & Lusitanorum inter se certamini intercessum voluerit, aliorum autem juri nihil diminutum.

CAPUT VII.

Mare, aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo præscriptionis aut consuetudinis.

Ultimum iniquitatis patrocinium in præscriptione solet esse, aut consuetudine. Et huc igitur Lusitani se conferunt: sed utrumque illis præsidium certissima juris ratio præcludit. Nam præscriptio a jure est civili unde locum habere non potest inter Reges, aut inter populos liberos *a*: multo autem minus ubi jus naturæ aut gentium resistit, quod jure civili semper validius est. Quin & ipsa lex civilis præscriptionem hic impedit *b*. Usucapi enim, aut præscriptione acquiri prohibentur, quæ in bonis esse non possunt, deinde quæ possideri vel quasi possideri nequeunt, & quorum alienatio prohibita est. Hæc autem omnia de mari & usu maris vere dicuntur. Et cum publicæ res, hoc est populi alicujus, nulla temporis possessione quæri posse dicantur, sive ob rei naturam, sive ob eorum privilegium adversus quos præscriptio ista procederet, quanto justius humano generi, quam uni populo id beneficium dandum fuit in rebus communibus? Et hoc est, quod Papinianus *c* scriptum reliquit, *præscriptionem longæ possessionis ad obtinenda loca juris gentium publica concedi non solere*: ejusque rei exemplum dat in littore, cujus pars imposito ædificio occupata fuerat: nam eo diruto, & alterius ædificio in eodem loco postea exstructo, exceptionem opponi non posse: quod deinde similitudine rei publicæ illustrat: nam & si quis in fluminis diverticulo pluribus annis piscatus sit, postea, interrupta scilicet piscatione, alterum eodem jure prohibere non posse. Apparet igitur, Angelum & qui cum Angelo dixerunt *d* Venetis & Genuensibus per præscriptionem jus aliquod in sinum maris suo littori præjacentem acquiri potuisse, aut falli, aut fallere: quod sane jurisconsultis nimium est frequens, cum sanctæ professionis auctoritatem non ad rationes & leges, sed ad gratiam conferunt potentiorum. Nam Marciani *e* quidem responsum de quo & ante egimus, si recte cum Papiniani verbis comparetur, non aliam accipere potest interpretationem, quam eam quæ Joanni olim & Bartolo probata est, & non a doctis omnibus recipitur *f*: ut scilicet jus prohibendi procedat quamdiu durat occupatio: non autem si ea omissa sit; omissa enim non prodest, nec si per mille annos fuisset continuata, ut recte animadvertit Castrensis. Et quamvis hoc voluisset Marcianus,

a Vasq. c. 51.
b Vide Donel. l. 5 com. c. 22. & seq. L. 6. ff. de contr. emt. L. 9. ff. de usucap. L. 25. ff. eod. c sine poss. de reg. jur. in 6. L. 28. ff. de verb. sign. L. 16. ff. de fund. dot.
c L. 45 ff. d. usucap. l. 6. de oper. publ. L. 9. c. de aquæductu. L. 2 ff. de via publ. & itin. L. ult. ff. de usucap.
d Cons. 286 Thema tale est: inter cætera capitula pacis.
e L. 7. ff. de div. & temp. præsc.
f Duar. de usucap. c. 3 Cujac. ad d. l. ult. de usucap. Donelle Com. l. 5. c. 22. in d. l. ult. n. 4. per l. 14. ff. de acq. rer. dom.

nus, quod minime credendus est cogitasse, in quo loco occupatio conceditur, in eodem præscriptionem concedi, tamen absurdum erat, quod de flumine publico dictum erat ad mare commune, & quod de diverticulo ad sinum proferre, cum hæc præscriptio usum, qui est jure gentium communis, impeditura sit, illa autem publico usui non admodum noceat. Alterum autem Angeli argumentum, quod ex aquæ ductu sumitur *g*, eodem Castrensi monstrante, ut a quæstione alienissimum, ab omnibus merito exploditur. Falsum igitur est talem præscriptionem etiam eo tempore gigni, cujus initium omnem memoriam excedat. Ubi enim lex omnem omnino tollit præscriptionem, ne istud quidem tempus admittitur; hoc est, ut Felinus loquitur *h*, materia impræscriptibilis tempore immemoriali non fit præscriptibilis. Fatetur hæc vera esse Balbus *i* sed Angeli sententiam receptam dicit hac receptione, quia tempus extra memoriam positum idem valere creditur privilegio, cum titulus amplissimus ex tali tempore præsumatur. Apparet hinc, non aliud illos sensisse, quam si pars aliqua reipublicæ, puta imperii Romani, supra omnem memoriam usa esset tali jure, ei dandam præscriptionem hoc colore, quasi principis concessio præiisset. Quare cum nemo sit dominus totius generis humani, qui jus illud adversus homines omnes homini, aut populo alicui potuisset concedere, sublato illo colore, necesse etiam præscriptionem interimi. Et sic ex illorum etiam sententia inter reges, aut populos liberos prodesse nihil potest lapsus infiniti temporis. Vanissimum autem & illud est, quod Angelus docuit, etiamsi ad dominium præscriptio proficere non potest, tamen dandam esse possidenti exceptionem. Nam Papinianus *k* disertis verbis exceptionem negat: & aliter non potuit sentire, cum ipsius sæculo præscriptio nihil esset aliud, quam exceptio. Verum igitur est, quod & leges Hispanicæ exprimunt *l*, in his rebus, quæ communi hominum usui sunt attributæ, nullius omnino temporis præscriptionem procedere. Cujus definitionis illa præter cæteras ratio reddi potest, quod qui re communi utitur, ut communi uti videtur, non autem jure proprio, & ita præscribere non magis, quam fructuarius potest vitio possessionis *m*. Altera hæc etiam non contemnenda est, quod in præscriptione temporis, cujus memoria non extat, quamvis titulus, & bona fides præsumantur, tamen si re ipsa appareat, titulum omnino nullum dari posse, & sic manifesta sit fides mala, quæ in populo maxime quasi uno corpore perpetua esse censetur, & ex duplici defectu præscriptio corruit *n*. Tertia vero, quia res hæc est meræ facultatis, quæ non præscribitur, ut infra demonstrabimus. Sed nullus est finis argutiarum. Inventi sunt, qui in hoc argumento a præscriptione consuetudinem distinguerent, ut illa scilicet exclusi, ad hanc confugerent. Discrimen autem, quod hic statuunt, sane ridiculum est: ex præscriptione, ajunt, jus unius, quod ab eo aufertur, alteri applicari *o*: sed cum aliquid jus ita alicui applicatur, ut alteri non auferatur, tum dici consuetudinem: quasi vero cum jus navigandi, quod communiter ad omnes pertinet, ex-

g Ex l. 4. C. de aqua d. l. 11. con, l. cum l. 9. o. d. tit. & cum l. 3. §. 4. ff de aqua quot. & æst.

h Ad c. accedentes de præscr.

i De præscript. 4. part. 5. part. princip q 6. num. 8.

k d. l. ult.

l Par. 3. tit. 2. l. 7. in c. Placa. Rod. Zuar. d. consi. 1n4.

m Fachin l. 8. c. 26. & c. 33. Cev. de præscr. part. 2. 2. n. 8. & §. 8. n. 5. & 6.

n Fachin. l. 8. c. 28.

o Aret. in rubr. ff. de rer. divis. alleg. Balbus. d. loco n. 2. Vide Vasq contr. ill. c. 29. n 38.

exclusis aliis ab uno usurpatur, non necesse sit omnibus perire quantum uni accedit. Errori huic ansam dederunt Pauli verba non recte accepta, qui cum de jure proprio maris ad aliquem pertinente loqueretur, fieri hoc posse, dixit Accursius *p*, per privilegium, aut consuetudinem: quod additamentum ad jurisconsulti textum nullo modo accedens mali potius conjecturis esse videtur, quam boni interpretis. Mens Pauli supra explicata est. Cæterum illi si vel sola Ulpiani verba *q*, quæ paulo ante præcedunt, satis considerassent, longe aliud dicturi erant. Fatetur enim, ut quis ante ædes meas piscari prohibeatur, esse quidem usurpatum *r*, hoc est, receptum consuetudine, sed nullo jure: ideoque injuriarum actionem prohibito non denegandam. Contemnit igitur hunc morem, & usurpationem vocat, ut & inter Christianos Doctores Ambrosius *s*: & merito. Quid enim clarius, quam non valere consuetudinem, quæ juri naturæ, aut gentium, ex adverso opponitur *t*? Consuetudo enim species est juris positivi, quod legi perpetuæ obrogare non potest. Est autem lex illa perpetua, ut mare omnibus usu commune sit. Quod autem in præscriptione diximus, idem consuetudine verum est, si quis eorum, qui diversum tradiderunt, sensus excutiat, non aliud repperturum, quam consuetudinem privilegio parari. Atqui adversus genus humanum concedendi privilegium nemo habet potestatem: quare inter diversas respublicas consuetudo ista vim non habet. Verum, omnem hanc quæstionem diligentissime tractavit Vasquius *u*, decus illud Hispaniæ, cujus nec in explorando jure subtilitatem, nec in docendo libertatem unquam desideres. Is igitur posita thesi, *loca publica, & jure gentium communia, præscribi non posse*, quam multis firmat auctoribus: exceptiones deinde subiungit ab Angelo, & aliis confictas, quas supra retulimus. Hæc autem examinaturus recte judicat, istarum rerum veritatem pendere a vera juris, tam naturæ, quam gentium, cognitione. Jus enim naturæ eum a divina veniat providentia, esse immutabile. Hujus autem juris naturalis partem esse jus gentium, primævum quod dicitur, diversum a jure gentium secundario, sive positivo: quorum posterius mutari potest. Nam si qui mores cum jure gentium primævo repugnent, hi non humani sunt, ipso judice, sed *ferini*, corruptelæ, & abusus, non leges, & usus. Itaque nullo tempore præscribi potuerunt, nulla lata lege justificari, nullo multarum etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri; quod exemplis aliquot, & Alphonsi Castrensis Theologi Hispani testimonio confirmat *x*. *Ex quibus apparet*, inquit, *quam suspecta sit sententia eorum, quos supra retulimus, existimantium, Genuenses, aut etiam Venetos posse non injuria prohibere alios navigare per Gulfum, aut pelagum sui maris, quasi æquora ipsa præscripserint, id quod non solum est contra leges y, sed etiam est contra ipsum jus naturæ, aut gentium primævum, quod mutari non posse diximus. Quod sit contra illud jus, constat, quia non solum maria, aut æquora eo jure communia erant, sed etiam reliquę omnes res immobiles. Et licet ab eo jure postea recessum fuerit ex par-* te,

p Add. l. 14.

q In d. l. injuriarum §. ult.

r Vide Gloss. eod. loco.

s 1. de offic. 28. Gentil. l. 1. c. 19. sub finem.

t Auth. ut nulli judici. §. 1 c. cum tanto. de consuet.

u Controvers. ill. c. 89. n. 12. & seq.

x De potestate legis pœnal. l. 2 cap. 14. part. 572.

y Alii. l. 15. ff. de acq. rer. dom. l. fin. in pr. ff. de usuc. §. 2. verbo omnibus Inst. de rer. div. l. 7. ff. de div. & temp. præscr. l. 14. ff. de injuriis.

te, puta quoad dominium, & proprietatem terrarum, quarum dominium jure naturæ commune, distinctum, & divisum, sicque ab illa communione segregatum fuit z: tamen diversum fuit, & est in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum usque diem est, fuitque semper in communi, nulla ex parte immutatum, ut est notum. Et quamvis ex Lusitanis magnam turbam sepe audiverim in hac esse opinione, ut eorum Rex ita præscripserit navigationem Indici Occidentalis (forte Orientalis), ejusdemque vastissimi maris, ita ut reliquis gentibus æquora illa transfretare non liceat, & ex nostrismet Hispanis vulgus in eadem opinione fore esse videtur, ut per vastissimum, immensumque pontum, ad Indorum regiones, quas potentissimi Reges nostri subegerunt, reliquis mortalium navigare, prӕterquam Hispanis jus minime sit, quasi ab eis jus præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus insanæ sunt opiniones, quam eorum, qui quoad Genuenses, & Venetos, in eodem fere somnio esse adsolent, quas sententias ineptire vel ex eo dilucidius apparet, quod istarum nationum singulæ contra se ipsas nequeunt præscribere; hoc est, non respublica Venetiarum contra semetipsam, non respublica Genuensium, contra semetipsam, non regnum Hispanicum contra semetipsum, non regnum Lusitanicum contra semetipsum a. Esse enim debet differentia inter agentem, & patientem. Contra reliquas vero nationes longe minus præscribere possint: quia jus præscriptionum est mere civile, ut fuse ostendimus supra. Ergo tale jus cessat, cum agitur inter Principes, vel populos, superiorem non recognoscentes in temporalibus. Jura enim mere civilia cujuscumque regionis, quoad exteros populos, nationes, vel etiam homines singulos, non magis sint in consideratione, quam si re vera non esset tale jus, aut nunquam fuisset, & ad jus comune gentium primævum, vel secundarium recurrendum est, eoque utendum, quo jura talem maris præscriptionem, & usurpationem admissam non fuisse, satis constat. Nam & hodie usus aquarum communis est, non secus, quam erat ab origine mundi. Ergo & in æquoribus, & aquis nullum jus est, aut esse potest humano generi, preterquam quoad usum communem. Præterea de jure naturali, & divino est illud præceptum, ut quod tibi non vis fieri, alteri non facias. Unde cum navigatio nemini possit esse nociva nisi ipsi naviganti, par est ut nemini possit, aut debeat impediri, ne in re sua natura libera, sibique nemine noxia navigantium libertatem impediat, & lædat contra dictum præceptum, & contra regulam: præsertim cum omnia intelligantur esse permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita b. Quinimo non solum contra jus naturale esset, velle impedire talem navigationem, sed etiam tenemur contrarium facere, hoc est, prodesse iis, quibus possimus, cum id sine damno nostro fieri potest. Quod cum multis auctoritatibus tam divinis, quam humanis confirmasset, subjungit postea c: Ex superioribus etiam apparet, suspectam esse sententiam Johannis Fabri, Angeli Baldi, & Francisci Balbi, quos supra retulimus, existimantium, loca juris gentium communia etsi acquiri non possint præscriptione, posse tamen acquiri consuetudine; quod omnino falsum est, eaque traditio cæca, & nubila est, omnique rationis lumine carens, legemque verbis, non rebus imponens d. In exemplis enim de mari Hispanorum, Lusitanorum,

z All. l. 5. ff. de just. & jur. §. 2. vers. jus autem gentium Inst. de jur. nat.

a All. l. 4. § 27 ff. de usuc. §. si itaque Inst. de act. Ut dictis jur. & l. 11 ubi multa per Bartol. & Jas. ff. de legat. 1. part. 1 in pr. q. 3. & 4.

b L. libertas. ff. de statu hom. §. libertas. Inst. de jure pers. l. 1. & 2. ff. de homine lib. exh. 1. §. qua oneranda. ff. quar. rer. act. non dat. l. si quando. §. illud. verb. astringendos. C. de inoffic. test. L. nec non §. quod eis. ff. ex quib. caus. maj.

c l. super statuas C. de religiosis.

d Contra leg. 2 cum vulg. ttis. C. comm. de lig.

morum, Venetorum, Genuensium, & reliquorum, constat, consuetudine jus tale navigandi, & alios navigare prohibendi non magis acquiri, quam præscriptione e. Utroque enim casu, ut apparet, eadem est ratio. Et quia per jura, & rationes supra relatas id esset contra naturalem æquitatem, nec ullam induceret utilitatem, sed solam læsionem, sicque ut lege expressa introduci non possit, ita etiam nec lege tacita, qualis est consuetudo f. Et tempore id non justificaretur, sed potius deterius, & injuriosius indies fieret. Ostendit deinde, ex prima terrarum occupatione, posse populo ut venandi jus, ita piscandi in suo flumine competere; & postquam illa semel ab antiqua communione separata sunt, ita ut particularem applicationem admittant, præscriptione temporis ejus, cujus initii memoria non exstet, quasi tacita populi concessione acquiri posse. Hoc autem per præscriptionem contingere, non per consuetudinem, quia solius acquirentis conditio melior fiat, reliquorum vero deterior. Et cum tria enumerasset, quæ requiruntur, ut jus proprium in flumine piscandi præscribatur: *quid autem*, subdit, *quoad mare? & in eo magis est quod etiam concursus istorum trium non sufficeret ad acquirendum jus. Ratio differentiæ inter mare ex una parte, & terram, & flumina ex altera, quia illo casu ut olim, ita & hodie, & semper, tam quoad piscandum, quam quoad navigandum mansit integrum jus gentium primævum, neque unquam fuit a communione hominum separatum, & alicui, vel aliquibus applicatum. Posteriore autem casu, nempe in terra, vel fluminibus, aliud fuit, ut jam disseruimus. Sed quare jus gentium secundarium, ut non separationem quoad terras, & flumina facit, quod mare facere desiit? respondeo, quia illo casu expediebat. Constat enim, quod si multi venentur, aut piscentur, in terra, vel flumine, facile nemus feris, & flumen piscibus evacuatum redditur, id quod in mari non est. Item fluminum navigatio facile deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non est. Item per aquæductus facile evacuatur flumen: non ita in mari g: ergo in utroque non est per ratio. Nec ad rem pertinet, quod supra diximus, communem esse usum aquarum, fontium etiam, & fluminum. Nam intelligitur quoad bibendum, & similia, quæ flumini dominium, aut jus habenti vel minime, vel levissime nocent h. Minima enim in consideratione non sunt. Pro nostris sententiis facit, quia iniqua nullo tempore præscribuntur, & ideo lex iniqua nullo tempore præscribitur, aut justificatur.* Mox: *& quæ sunt impræscriptibilia ex legis dispositione, nec per mille annos præscriberentur*: quod innumeris doctorum testimoniis fulcit *i*. Nemo jam non videt, ad usum rei communis intercipiendum nullam quamvis temporis usurpationem prodesse. Cui adjungendum est etiam, eorum, qui dissentiunt, authoritatem huic quæstioni non posse accommodari. Illi enim de Mediterraneo loquuntur, nos de Oceano; illi de sinu, nos de immenso mari, quæ in ratione occupationis plurimum differunt. Et quibus illi indulgent præscriptionem, illi littora maris continua possident, ut Veneti, & Genuenses; quod de Lusitanis dici non posse, modo patuit. Immo & si prodesse posset tempus, ut quidam posse putant, in publicis, quæ sunt populi, tamen non ea absunt, quæ necessario requiruntur. Primum enim docent

e L. illa ff. ad l. Aquil.

f c. Erit autem lex. 4. dist. l. 1. & 2. ff. de legib. l de quib. cum seq. ff. de leg. c. fin. de præscr.

g Per tot. titul. ff. nequid in flum. pub.

h L. Seto ff. de minor. Vasq. lib. 1. de soss. resp. cap. 7.

i. All. Balbum de præs. 5. in pr. inqu. 11. illius 5. quæst. pr. Gl. in cap. inter cætera 16. q. 3 Alph. de Cast. de pot est. leg. pen. l. 2. c. 14. Bal. in fine. & ibi Ang. in l. omnes. C. de præsc. 30. ann. &c.

k d. loc. n. 38.

docent omnes, desiderari ut is, qui præscribit hujusmodi actum, eum exercuerit non longo dumtaxat tempore, sed memoriam excedente: deinde ut tanto tempore eundem actum nemo alius exercuerit, nisi concessione illius, vel clandestine: præterea ut alios uti volentes prohibuerit, scientibus quidem, & patientibus iis, ad quos ea res pertinebat: nam etsi exercuisset semper, & quosdam exercere volentes prohibuisset semper, non tamen omnes; quia alii fuerunt prohibiti, alii vero libere exercuerunt, id quidem non sufficeret, ex Doctorum sententia. Apparet autem, debere hæc omnia concurrere, tum quia præscriptioni publicarum rerum lex inimica est, tum ut videatur præscribens jure suo non autem communi, usus, idque non interrupta possessione. Cum autem tempus postulatur, cujus initii non extet memoria, non semper sufficit, ut optime interpretes ostendunt, probare sæculi lapsum: sed constare oportet famam rei a majoribus ad nos transmissam, ita ut nemo supersit, qui contrarium viderit, aut audierit. Occasione rerum Africanarum in ulteriora primum Oceani inquirere cœperunt regnante Johanne Lusitani *l*, anno salutis millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo: viginti post annis, sub rege Emanuele promontorium Bonæ Spei prænavigatum est, seriusque multo ventum Malaccam, & insulas remotiores, ad quas Batavi navigare cœperunt anno millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, non dubie intra annnum centesimum. Jam vero etiam eo, quod intercessit, tempore aliorum usurpatio, adversus alios etiam omnes impedivit præscriptionem. Castellani ab anno millesimo quingentesimo decimo nono possessionem maris Lusitanis circa Moluccas ambiguam fecere. Galli etiam, & Angli non clanculum, sed vi aperta eo perruperunt. Præterea accolæ totius tractus Africam, aut Asiatici, partem maris quisque sibi proximam piscando, & navigando perpetuo usurparunt, nunquam a Lusitanis prohibiti. Conclusium igitur sit, jus nullum esse Lusitanis, quo aliam quamvis gentem a navigatione Oceani ad Indos prohibeant.

l Osorius l. 1.

CAPUT VIII.

Jure gentium inter quosvis liberam esse mercaturam.

QUod si dicant Lusitani, cum Indicis commercia exercendi jus quoddam proprium ad se pertinere, eisdem fere omnibus argumentis refellentur. Repetemus breviter, & aptabimus. Jure gentium hoc introductum est, ut cunctis hominibus inter se libera esset negotiandi facultas, quæ a nemine posset adimi. Et hoc, sicut post dominiorum distinctionem continuo necessarium fuit, ita originem videri potest antiquiorem habuisse. Subtiliter enim Aristoteles μεταβλητικὴν dixit *b* ἀναπλήρωσιν τῆς κατὰ φύσιν

a Vide c. 1. L. ex hoc jure ff. de just. & jur. & ibi Bart.

b l. 1. de repub c. 9.

ἐν αὐταρκείας, hoc est, negotiatione suppleri id, quod naturæ deest, quo commode omnibus sufficiat. Oportet igitur, communem esse jure gentium, non tantum privative sed & positive, ut dicunt magistri, sive affirmative *c*. Quæ autem illo modo sunt juris gentium, mutari possunt: quæ hoc modo, non possunt. Id ita intelligi potest. Dederat natura omnia omnibus. Sed cum a rerum multarum usu, quas vita desiderat humana, locorum intervallo homines arcerentur, quia, ut supra diximus, non omnia ubique proveniunt, opus fuit trajectione: nec adhuc tamen permutatio erat, sed aliis vicissim rebus apud alios repertis suo arbitrio utebantur: quo fere modo apud Seres dicitur rebus in solitudine relictis sola mutantium religione peragi commercium *d*. Sed cum statim res mobiles, monstrante necessitate, quæ modo explicata est, in jus proprium transiissent, inventa est permutatio, qua quod alteri deest, ex eo, quod alteri superest, suppleretur *e*. Ita commercia victus gratia inventa, ex Homero Plinius probat *f*. Postquam vero res etiam immobiles in dominos distingui cœperunt, sublata undique communio non inter homines locorum spatiis discretos tantum, verum etiam inter vicinos necessarium fecit commercium: quod ut facilius procederet, nummus postea adinventus est, dictus ἀπὸ τῦ νόμυ, quod institutum sit civile *g*. Ipsa igitur ratio omnium contractuum universalis, ἡ μεταβλητικὴ, a natura est: modi autem aliquot singulares, ipsumque pretium, ἡ χρηματιστικὴ, ab instituto *h*: quæ vetustiores juris interpretes non satis distinxerunt. Fatentur tamen omnes, proprietatem rerum, saltem mobilium a jure gentium primario prodire, itemque contractus omnes, quibus pretium non accedit *i*. Philosophi *k* τῆς μεταβλητικῆς, quam translationem vertere licebit, genera statuunt duo, τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν καπηλικὴν: quarum ἐμπορικὴ, quæ, ut vox ipsa indicat, inter gentes dissitas, ordine naturæ prior est, & sic a Platone ponitur *l*. Καπηλικὴ eadem videtur esse, quæ παραστασις Aristoteli, tabernaria, sive stataria negotiatio inter cives. Idem Aristoteles *m* τὴν ἐμπορικὴν dividit in ναυκληρίαν, & φορτηγίαν, quarum hæc terrestri itinere, illa maritimo merces devehit. Sordidior autem est καπηλικὴ, contra honestior ἐμπορικὴ, & maritima maxime, quia multa multis impertit *n*. Unde navium exercitionem ad summam rempublicam pertinere, dicit Ulpianus: institorum non eundem esse usum: quia illa omnino secundum naturam necessaria est. Aristoteles *o*: ἔστι γὰρ ἡ μεταβλητικὴ πάντων ἀρξαμένη, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τὺς ἀνθρώπυς. *est enim translatio rerum omnium cœpta ab initio, ab eo, quod est secundum naturam, cum homines partim haberent plura, quam sufficerent, partim etiam pauciora*. Seneca *p*: *quæ emeris, vendere, gentium jus est*. Commercandi igitur libertas ex jure est primario gentium, quod naturalem, & perpetuam causam habet, ideoque tolli non potest, & si posset, non tamen posset nisi omnium gentium consensu: tantum abest, ut ullo modo gens aliqua gentes duas inter se contrahere volentes juste impediat.

c Vide Covar. in c. peccat. §. 8.

d Pomp. Mela l. 3.

e Leg. 1. ff. de contrah. empt.

f lib. 33. c. 1.

g d. l. 1. Arist. l. 5. de morib. c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.

h C. Jus naturale. dist. 1. Arist. d. c. 9.

i Castr. ex Cyno & aliis in d. l. 5. ff. de just. & jur. n. 20. & 28.

k Plato Sophista.

l Plato l. de rep. 2. qui loc. cit. in l. 2. ff. de nund.

m Arist. l. 1. de rep. c. 11.

n Cic. off. 1. Arist. l. 1. de rep. c. 9.

o de loco.

p de Ben. cap. 8.

CAPUT IX.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo occupationis.

a Vide argumenta c. 2. & 5.

PRimum inventio, aut occupatio hic locum non habet, quia jus mercandi non est aliquid corporale, quod possit apprehendi, neque prodesset Lusitanis, etiamsi primi hominum cum Indis habuissent commercia, quod tamen non potest non esse falsissimum. Nam & cum initio populi in diversa iere, aliquos necesse est primos fuisse mercatores, quos tamen jus nullum acquisivisse, certo est certius. Quare si Lusitanis jus aliquod competit, ut soli cum Indis negotientur, id exemplo cæterarum servitutum, ex concessione oriri debuit aut expressa, aut tacita, hoc est, præscriptione: neque aliter potest.

CAPUT X.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.

a Vide arg. c. 3. & c. 6.

COncessit nemo, nisi forte Pontifex, qui non potuit *a*: nemo enim quod suum non est concedere potest. At Pontifex, nisi totius mundi temporalis sit dominus, quod negant sapientes, jus etiam commerciorum universale sui juris dicere non potest. Maxime vero cum res sit ad solum quæstum accommodata, nihilque ad spiritualem procurationem pertinens, extra quam cessat, ut fatentur omnes, Pontificia potestas. Præterea si Pontifex solis illud Lusitanis jus tribuere vellet, idemque adimere hominibus cæteris, duplicem faceret injuriam: Primum Indis, quos ut extra ecclesiam positos Pontifici nulla ex parte subditos esse, diximus. His igitur cum nihil, quod ipsorum est, adimere possit Pontifex, etiam jus illud, quod habent cum quibuslibet negotiandi, adimere non potuit. Deinde aliis hominibus omnibus Christianis, & non Christianis, quibus idem illud jus adimere non potuit sine causa indicta. Quid, quod ne temporales quidem domini in suis imperiis prohibere possunt commerciorum libertatem, uti rationibus, & auctoritatibus ante demonstratum est? sicut & illud confitendum est, contra jus perpetuum naturæ, gentiumque, unde ista libertas originem sumsit in omne tempus duratura, nullam valere Pontificis auctoritatem.

C A-

CAPUT XI.

Mercaturam cum Indis non esse Lusitanorum propriam jure præscriptionis, aut consuetudinis.

Restat præscriptio, seu consuetudinem mavis dicere *a*. Sed nec hujus, nec illius vim esse aliquam inter liberas nationes, aut diversarum gentium Principes, nec adversus ea, quæ primigenio jure introducta sunt, cum Vasquio ostendimus. Quare & hic ut jus mercandi proprium fiat, quod proprietatis naturam non recipit, nullo tempore efficitur. Itaque nec titulus hic adfuisse potest, nec bona fides, quæ cum manifesto desit, præscriptio secundum canones non jus dicetur, sed injuria. Quin & ipsa mercandi quasi possessio non ex jure proprio contigisse videtur, sed ex jure communi, quod ad omnes æqualiter pertinet: sicut contra, quod aliæ nationes cum Indis contrahere forte neglexerunt, id non Lusitanorum gratia fecisse existimandi sunt, sed quia sibi expedire crediderunt: quod nihil obstat quo minus, ubi suaserit utilitas, id facere possint, quod antea non fecerint. Certissima enim illa regula a Doctoribus traditur *b*, *in his, quæ sunt arbitrii, seu meræ facultatis, ita ut per se auctum tantum facultatis ejus, non autem jus novum operentur, nec præscriptionis, nec consuetudinis titulo annos etiam mille valituros*: quod & affirmative, & negative procedit, ut docet Vasquius. Nec enim quod libere feci, facere cogor, nec quod non feci, omittere. Alioquin quid esset absurdius, quam ex eo, quod singuli non possumus cum singulis semper contrahere, salvum nobis in posterum non esse jus cum illis, si usus tulerit, contrahendi? Idem Vasquius & illud rectissime, ne infinito quidem tempore effici, ut quid necessitate potius, quam sponte factum videatur. Probanda itaque Lusitanis foret coactio, quæ tamen ipsa cum hac in re juri naturæ sit contraria, & omni hominum generi noxia, jus facere non potest *c*. Deinde illa coactio durasse debuit per tempus, cujus initii non extet memoria: id vero tantum hinc abest, ut ne centum quidem anni exierint, ex quo tota fere negotiatio Indica penes Venetos fuit, per Alexandrinas trajectiones *d*. Debuit etiam talis esse coactio, cui restitum non sit *e*. At restiterunt Galli, & Angli, aliique. Neque sufficit, aliquos esse coactos, sed ut omnes coacti sint requiritur, cum per unum non coactum servetur in causa communi libertatis possessio. Arabes autem, & Sinenses a sæculis aliquot ad hunc usque diem perpetuo cum Indis negotiantur. Nihil ergo prodest ista usurpatio.

a Vide argumenta c. 7.

b Gloss. & Bart. in l. 2. ff. de via publ. Bald. in 4. par. 5. par. princ. qu. 1. Panorm. in c. ex parte Asten. de concess. praeben. Doct. in l. 41. ff. de acq. poss. & alleg. per Covar. in c. possess. parte 2. §. 4. Vasq. cont. usu freq. c. 4. n. 10. & 12. d. n. 12.

c Vasq. d. loco n. 11

d Guic. l. 19. histor.

e Vide s. c. 7. sub finem.

CAPUT XII.

Nulla æquitate niti Lusitanos in prohibendo commercio.

EX his, quæ dicta sunt, satis perspicitur eorum cæca aviditas, qui, ne quenquam in partem lucri admittant, illis rationibus conscientiam suam placare student, quas ipsi magistri Hispanorum, qui in eadem sunt causa, manifestæ vanitatis convincunt *a*. Omnes enim, qui in rebus Indicis usurpantur colores injuste captari, quantum ipsis licet, satis innuunt, adduntque, nunquam eam rem serio Theologorum examine probatam. Illa vero querela quid est iniquius, quod dicunt Lusitani quæstus suos exhauriri copia contra licentium? Inter certissima enim juris enuntiata est, *nec in dolo eum versari*, *nec fraudem facere*, *ne damnum quidem alteri dare videri*, *qui jure suo utitur*. Quod maxime verum est, si non ut alteri noceatur, sed rem suam augendi animo quippiam fiat. Inspici enim debet id, quod principaliter agitur, non quod extrinsecus in consequentiam venit. Immo si proprie loquimur cum Ulpiano, non ille damnum dat, sed lucro, quo adhuc alter utebatur, eum prohibet *b*. Naturale autem est, & summo juri, atque etiam æquitati conveniens, ut lucrum in medio positum suum quisque malit, quam alterius, etiam qui ante perceperat *c*. Quis ferat querentem opificem, quod alter ejusdem artis exercitio ipsius commoda evertat? Batavorum autem causa eo est justior, quia ipsorum hac in parte utilitas cum totius humani generis utilitate conjuncta est, quam Lusitani evertum eunt *d*. Neque hoc recte dicetur ad æmulationem fieri, ut in re simili ostendit Vasquius: aut enim plane hoc negandum est, aut asseverandum, non ad bonam modo, verum etiam ad optimam æmulationem fieri, juxta Hesiodum; ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι, *bona lis mortalibus hæc est*. Nam etiam si quis pietate motus, inquit ille, frumentum in summa penuria vilius venderet, impediretur improba durities eorum hominum, qui sæviente penuria suum carius fuerant vendituri. Verum est, talibus modis minui aliorum reditus: nec id negamus, ait, *sed minuantur cum universorum hominum commodo*: *Et utinam omnium* Principum, & Tyrannorum orbis *reditus ita minuerentur*! Quid ergo tam iniquum videri potest, quam Hispanos vectigalem habere terrarum orbem, ut nisi ad illorum nutum nec emere liceat, nec vendere *e*? In cunctis civitatibus dardanarios odio, atque etiam pœnis prosequimur: nec ullum tam nefarium vitæ genus videtur, quam ista annonæ flagellatio *f*. Merito quidem. Naturæ enim faciunt injuriam, quæ in commune fœcunda est *g*: neque vero censeri debet in usus paucorum reperta negotiatio, sed ut quod alteri deest, alterius copia pensaretur, justo tamen compendio omnibus proposito, qui laborem, ac periculum transferendi in se suscipiunt.

Hoc

a Vasq. cont. illustr. c. 10. n. 10 Vict p. 1 de Indis. rel. 1. n. 3. l. 27. §. pen. de rei vind. l. 55. de reg. jur l. 13. quæ in fraud. cred. l. 24. §. 12. de damno inf. l. 151. de reg. jur. Bart in l. 1. n. 5. ff de flum. Castr. in l. 10. c. de Servit. l. 1 §. 12. de aq. & aq. plu.

b Vide Vasq. cont. usuf. c. 4 n. 1. & seq. l. 26. de damn. inf.

c Vas. d. loco.

d Ibid. num. 5.

e l. 1. C. de monop.

f Cajet. ad sum. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. quod ad tertium

g Arist. 1. de rep. c. 9

Hoc ipsum igitur, quod in republica, id est, minore hominum conventu, grave, & perniciosum judicatur, in magna illa humani generis societate ferundumne est, ut scilicet totius mundi monopolium faciant populi Hispani? Invehitur Ambrosius in eos, qui maria claudunt *b*: Au- *b 5. Hex. c. 10 l. 4.*
gustinus in eos, qui itinera obstruunt: Nazianzenus *i* in coemtores, *q. 44. sup Num.*
suppressoresque mercium, qui ex inopia aliorum soli quæstum faciunt, & ut ipse facundissime loquitur, *καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας*. Quin & *i In fun. Basilii.*
divini sapientis sententia publicis diris devovetur, sacerque habetur, qui alimenta supprimendo vexat annonam; *ὁ συνέχων σῖτον δημοκατάρατος*. Clament igitur Lusitani quantum, & quamdiu libebit: *lucra nostra deciditis*. Respondebunt Batavi: *immo nostris invigilamus*. Hocne indignamini, in partem nos venire ventorum, & maris? & quis illa vobis lucra mansura promiserat? Salvum est vobis, quo nos contenti sumus.

CAPUT XIII.

Batavis jus commercii Indicani qua pace, qua induciis, qua bello retinendum.

QUare cum & jus, & æquum postulet, libera nobis ita ut cuiquam esse Indiæ commercia, superest, ut sive cum Hispanis pax, sive induciæ fiunt, sive bellum manet, omnino eam, quam a natura habebus, libertatem tueamur. Nam ad pacem quod attinet, notum est, eam esse duum generum: aut enim pari federe, aut impari coitur. Græci *a* *a Thucyd.*
istam vocant *συνθήκην ἐξ ἴσου*: hanc *σπονδὰς ἐξ ἐπιταγμάτων*. illa virorum *Isocrat.*
est, hæc ingeniorum servilium. Demosthenes in oratione de libertate *Andocides.*
Rhodiorum: *καὶ τοι χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς ἐκ τῶν ἐπιταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας*: *eos, qui volunt esse liberi, oportet omnes conditiones, quibus leges imponuntur, ita fugere, tanquam quæ proximæ sunt servituti*. Tales autem sunt omnes, quibus pars altera in jure suo imminuitur, juxta Isocratis definitionem. *προστάγματα* vocantis *τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα παρὰ τὸ δίκαιον*. Si enim, ut inquit Cicero *b*, susci- *b Off. 1.*
pienda bella sunt ob eam caussam, ut sine injuria in pace vivatur, sequitur eodem auctore, parem esse vocandam, non pactionem servitutis, sed tranquillam libertatem: quippe cum & Philosophorum, & Theologorum complurium *c* judicio pax, & justitia nominibus magis, quam re *c Polus*
differant, sitque pax non qualiscunque, sed ordinata concordia. Induciæ *Lucanus*
autem si fiunt, satis apparet ex ipsa induciarum natura, non debere *apud Stob.* *de just.*
medio earum tempore conditionem cujusquam deteriorem fieri, cum fer- *Clem Alex Strom*
me interdicti *uti possidetis* instar obtineant. Quod si in bellum trudimur *Augusti.*
hostium iniquitate, debet nobis causæ æquitas spem, ac fiduciam boni *15. de Civ.*
eventus addere. Nam *ὑπὲρ ὧν ἂν ἐλαττῶνται μέχρι δύναται πάντες πολεμοῦσι, περὶ δὲ τοῦ πλεονεκτεῖν οὐχ οὕτως*: *pro his, in quibus injuria afficiuntur omnes,*

nes, quantum omnino possint, depugnant: at propter alieni cupiditatem non item d, quod & Alexander Imperator ita expressit: τὸ μὲν ἄρχειν ἀδίκων ἔργων οὐκ ἀγώνισμα ἔχει τὴν πρόκλησιν, τὸ δὲ τοὺς ὀχλοῦντας ἀποσείεσθαι, ἔκ τε τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἔχει τὸ θαῤῥαλέον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ᾽ ἀμύνασθαι, τὸ εὔελπι. *Ejus, a quo cœpit injuria, provocatio maxime invidiosa est: at cum depelluntur aggressores, sicut bona conscientia fiduciam secum fert, ita quia de vindicanda, non de inferenda injuria laboratur, spes etiam adsunt optimæ.* Si ita necesse est, perge gens mari invictissima, nec tuam tantum, sed humani generis libertatem audacter propugna.

> *Nec te quod classis centenis remigat alis*
> *Terreat* (invito *labitur illa* mari.)
> *Quodve vehunt proræ Centaurica saxa minantes,*
> *Tigna cava, & pictos experiare metus.*
> *Frangit, & attollit vires in milite causa,*
> *Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor.* e

Si justa multi, & ipse Augustinus *f*, arma crediderunt eo nomine suscipi, quod per terras alienas iter innoxium negaretur, quanto illa erunt justiora, quibus maris, quod naturæ lege commune est, usus communis, & innoxius postulatur? si juste oppugnatæ sunt gentes, quæ in suo solo commercia aliis interdicebant, quid illæ, quæ populos ad se nihil pertinentes per vim distinent, ac mutuos earum commeatus intercludunt? si res ista in judicio agitaretur, dubitari non potest, quæ a viro bono expectari deberet sententia. Ait Prætor *g*: *quo minus illi in flumine publico navem agere, ratem agere, quove minus per ripam exonerare liceat, vim fieri veto*. De mari, & littore in eandem formam dandum interdictum, docent interpretes *h*, exemplo Labeonis, qui cum interdiceret Prætor *i*: *Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias, quo statio, iterve navigio deterius sit, fiat*: simile, dixit, interdictum competere in mari: *ne quid mari, inve littore facias, quo portus, statio, iterve navigio deterius sit, fiat k*. Immo & post prohibitionem, si quis scilicet in mari navigare prohibitus sit, aut non permissus rem suam vendere, aut re sua uti, injuriarum eo nomine competere actionem, Ulpianus respondit *l*. Theologi insuper, & qui tractant casus, quos vocant, conscientiarum, concordes tradunt, eum, qui alterum vendere, aut emere impediat, utilitatemve propriam publicæ, ac communi præponat, aut ullo modo alterum in eo, quod est juris communis, impediat, ad restitutionem teneri omnis damni viri boni arbitrio. Secundum hæc igitur vir bonus judicans, Batavis libertatem commerciorum adjudicaret, Lusitanos, & cæteros, qui eam libertatem impediunt, vetaret vim facere, & damna restituere juberet. Quod autem in judicio obtineretur, id ubi judicium haberi non potest, justo bello vindicatur. Augustinus *m*: *iniquitas partis adversæ justa ingerit bella*. Et Cicero *n*:

cum

d Demosthenes.
e Propert. l. 4. eleg. 6.
f Vide 5. 6. 1.
g l. 1. ff. ut in flum. pub. nav. liceat.
h Gl. ibid.
i l. 1. in pr. ff. de flum.
k l. eod. §. 17.
l l. 2. §. 9. ff. ne quid in loco pub. l. 13. §. f. & l. 24. ff. de injur. Sil. in ver. restitu-tio parte 3. sub fin. alleg. Gevar. Oldradum & Archid. argum. l. 2. ff. ad leg. Jul. de annona & l. 6. de extraord. crim. & ibi glos.
m De C. lib. 4.
n Off. 1. Cassio. 3. Var. 17.

eum sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim, confugiendum ad posterius, si uti non licet priore. Et Rex Theodoricus: *veniendum tunc ad arma, cum locum apud adversarium justitia non potest reperire o*. Et quod propius est nostro argumento, Pomponius eum, qui rem omnibus communem cum incommodo cæterorum usurpet, *manu prohibendum*, respondit. Theologi quoque tradunt, sicuti pro rerum cujusque defensione bellum recte suscipitur, ita non minus recte suscipi pro usu earum rerum, quæ naturali jure debent esse communes. Quare ei, qui itinera præcludat, evictionemque mercium impediat, etiam non expectata ulla publica auctoritate, via facti, ut loquuntur, posse occurri. Quæ cum ita sint, minime verendum est, ne aut Deus eorum conatus secundet, qui ab ipso institutum jus naturæ certissimum violant, aut homines ipsi eos multos patiantur, qui solo quæstus sui respectu communem humani generis utilitatem oppugnant.

o l. 50. ff. de acq. rer. dom. Henrich. Gorich. de bello juste prop. 9.

Cum

Cum sub hoc tempus plurimæ Regis Hispaniarum literæ in manus nostras venissent, quibus ipsius, & Lusitanorum institutum manifeste detegitur, operæ pretium visum est, ex iis, quæ pleræque eodem erant argumento, binas in Latinum sermonem translatas exhibere.

DOMINE Martine Alphonse de Castro, Prorex amice, ego Rex multam tibi salutem mitto. Cum hisce literis perveniet ad te exemplum typis impressum edicti, quod faciendum curavi, quo, ob rationes, quas expressas videbis, aliasque meis rebus conducentes, prohibeo commercium omne externorum in ipsis partibus Indiæ, aliisque regionibus transmarinis. Quandoquidem res hæc est momenti, atque usus maximi, & quæ effici summa cum industria debeat, impero tibi, ut simulatque literas has, & edictum acceperis, publicationem ejus omni diligentia procures in omnibus locis, ac partibus illius imperii, idque ipsum, quod edicto continetur, exequaris, sine ultius personæ exceptione, cujuscunque qualitatis, ætatis, conditionisve sit, citra omnem moram, atque excusationem, procedasque ad impletionem mandati via meræ executionis, nullo admisso impedimento, appellatione, aut gravamine in contrarium, cujuscunque materiæ, generis, aut qualitatis. Jubeo itaque hoc ipsum impleri per eos ministros, ad quos executio pertinet, iisque significari, non modo eos, qui contra fecerint malam operam mihi navaturos sed eosdem me pœniturum privatione officiorum, in quibus mihi serviunt. Quia autem relatum est mihi, commorari in istis partibus externos multos variarum nationum, Italos, Gallos, Germanos, Belgas, quorum pars major, quantum intelligimus, eo venit per Persida, & Turcarum imperium, non per hoc regnum, adversus quos si ex hujus edicti præscripto, ac rigore procedatur, posse inde nonnullas difficultates sequi, si illi ad Mauros inimicos perfugiant, vicinisque munitionum mearum dispositionem indicent, rationesque monstrent, quæ rebus meis nocere possent: exsequi te hoc edictum volo, prout res, & tempus ferent, atque ea uti prudentia, qua illæ difficultates evitentur, curando ut omnes externos in potestate tua habeas, eosque custodias pro cujusque qualitate, ita ut adversus imperium nostrum nihil valeant attentare, utque ego omnino eum finem consequar, quem hoc edicto mihi proposui. Scriptæ Ulyssipone 28. Novembris, Anno 1606. Subsignatum erat, rex, Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alphonsum de Castro consiliarium suum, & suum Proregem Indiæ.

Prorex amice, rex multam salutem tibi mitto. Etsi pro certo habeo tua præsentia, iisque viribus, cum quibus in partes Austrinas concessisti, perduelles Hollandos, qui illic hærent, nec minus indigenas, qui eis receptum præbent, ita castigatos fore, ut nec hi, nec illi tale quicquam in posterum audeant: expediet tamen, ad res tuendas, ut justam classem, eique operi idoneam, cum tu Goam redibis, in istis maris partibus relinquas, ejusque imperium, & summam præfecturam mandes Andreæ Furtado Mendozæ, aut si quem ei muneri aptiorem judicabis, quemadmodum pro tuo in me affectu confido, ea in re non aliud te respecturum, quam quod rebus meis erit utilissimum. Scriptæ Madriti 27 Jan. 1607. Signatum: rex. Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alphonsum de Castro suum consiliarium, & suum Proregem Indiæ.

LOCIS

INDEX CAPITUM

MARIS LIBERI.

I. *Jure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse navigationem.* 451

II. *Lusitanos nullum habere jus dominii in eos Indos, ad quos Batavi navigant, titulo inventionis.* 452

III. *Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo damnationis Pontificiæ.* 453

IV. *Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.* 454

V. *Mare ad Indos, aut jus eo navigandi non esse proprium Lusitanorum titulo occupationis.* 456

VI. *Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.* 466

VII. *Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo præscriptionis aut consuetudinis.* 467

VIII. *Jure gentium inter quosvis liberam esse mercaturam.* 472

IX. *Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo occupationis.* 474

X. *Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.* ibid.

XI. *Mercaturam cum Indis non esse Lusitanorum propriam jure præscriptionis, aut consuetudinis.* 475

XII. *Nulla æquitate niti Lusitanos in probibendo commercio.* 476

XIII. *Batavi jus commercii Indicani, qua pace, qua induciis, qua bello retinendum.* 477

HUGONIS GROTII
DE
ÆQUITATE, INDULGENTIA, ET FACILITATE
LIBER SINGULARIS.

CAPUT PRIMUM.

De Æquitate.

1 CUm Justitia (universalis dicta) in legum observatione consistat, cum qua æquitas maxime pugnare videtur, ut & indulgentia atque facilitas: hæc quomodo inter se conveniant & distinguantur, viro bono & inprimis jurisconsulto intelligere necessarium est.

2 Et ut de æquitate primum loquamur, ejusque ὁμωνυμίας evitemus, scire oportet, æquitatem aut æquum de omni interdum jure dici, ut cum jurisprudentia ars boni & æqui dicitur: interdum de jure naturali absolute, ut cum Cicero ait, jus legibus, moribus & æquitate constare; alias vero de hisce rebus, quas lex non exacte definit, sed arbitrio viri boni permittit: sæpe etiam de jure aliquo civili propius ad jus naturale accedente, idque respectu alterius juris, quod paulo longius recedere videtur ut jus Prætorium, & quædam jurisprudentiæ interpretationes.

3 Proprie vero & singulariter æquitas est virtus voluntatis, correctrix ejus in quo lex propter universalitatem deficit.

Æquum autem est id ipsum, quo lex corrigitur. Nominis sui originem a Græcis traxit, qui εἰκὸς, Dorice vero αἰκὸς dixere, id est, quod alicui congruit, ac respondet. Cum enim inæqualibus idem non possit esse æquale, res autem sæpe sunt inæquales, lex vero una semper atque eadem; necessario consequitur, alia virtute opus esse, quæ inæqualibus rebus suam cuique æqualitatem præstet, unde hæc virtus *æquitas* Latinis, Græcis vero ἐπιείκεια dicitur.

Est

Est porro voluntatis habitus, non intellectus: Græcis enim intelligendi virtus, id quod æquum est, εὐγνωμοσύνη dicitur, Latinis autem æqui prudentia vertitur, quæ sese ita ad æquitatem habet, ut jurisprudentia ad justitiam. 4

Esse autem hanc virtutem necessariam, ita colligitur: quoniam vaga & lubrica hominum ingenia ad eum finem, quo vera natura ducit, dirigi non possent, nisi artis quibusdam regulis, quæ ex naturæ ipsius principiis desumerentur: eæ autem regulæ ad coercendos homines cum finitæ esse deberent, ipsa autem rerum atque actionum materia infinita sit, sequebatur multa sæpe occurrere, quibus illæ regulæ non satis congruerent. In quibus oportuit non regulam, sed ejus qui regulam dedisset mentem atque propositum sequi, id quod erat omnia dirigere ex principiis naturæ; unde ad ipsa naturæ principia recurrendum fuit, ut ita ex infinito suppleretur quod finito deerat: perfecta etiam norma rei infinitæ finita esse non potest. Quo pertinet, quod philosophi & jurisconsulti dixere, leges, non his, quæ nunquam accidere possunt, sed illis, quæ plerumque accidunt, aptari. 5

Legem ergo cum dicimus (quæ æquitatis objectum est) late ejus vocem sumimus, & non tantum constitutiones civiles, sed & ipsas juris gentium atque ipsius naturæ notitias comprehendimus, quæ etsi nec scripto, nec jure proprie constant, universaliter tamen concipiuntur, ut: reddendum depositum: neque enim locum habet in furioso ensem reposcente. 6

Quin illa etiam, quæ Deus extra ordinem vetat, aut præcipit, comprehendere non dubitamus: quia is defectus, quem æquitas corrigit, non semper est ex defectu auctoris, quanquam is in humanis legibus plerumque concurrit: sed ex defectu materiæ, quæ certæ & definitæ regulæ non est capax. Unde etiam Dei leges ex notitiis naturæ impressis ab ipso Deo supplere minime absurdum est, ut cum dicitur: non occides, supplebimus, nisi tuendæ vitæ, aut publicæ animadversionis causa. 7

Sed prima naturæ principia, & quæ leges virtutem ponunt, nihil nisi vitium tollunt, æquitatem non recipiunt: illa, quia id quod suppletur necesse est legibus præstantioribus suppleri: principia autem prima naturæ leges sunt præstantissimæ, ut: Deum esse colendum, atque amandum. Hæ vero leges, quia virtutes ipsæ finitæ: vitia infinita, propter universalitatem non deficiunt, ut: non mœchaberis, non furaberis, vivendum pie, honeste, sobrie. 8

Cæterum & ad leges inferiorum potestatum, & ad patrum, maritorum, dominorum imperia, ad vota etiam, pacta, & testamenta æquitas pertinet: idque dupliciter, aut enim verba atque conceptus jubentium, voventium, paciscentium, testantium, corrigit, prout casus ex ipsorum præsumta mente poscit: aut etiam cum mens expressa est, legem ipsam, qua jussa, vota, pacta, testamenta servari jubentur, restringit ex superioribus. Prioris exemplum est: promisit quidam constituto die, certo 9

loco adesse: si tempestas obest, æquitas supplet id, quod pacto deest. Si pactum est, ne quis de dolo teneatur, lex ipsa, quæ pactum servare jubet, exceptionem patitur.

10 Cum autem æquitas frequentissime circa leges pœnales versetur, falluntur qui putant leges semper ita æquitate corrigi, ut pœna minuatur, cum etiam æquitate intendi illæ possint. Ut si lex sit de homicidii præscriptione post vicennium, excipiemus parricidium, & augebuntur legum supplicia ob circumstantias delictum gravantes, aut quia delictis grassantibus severiori exemplo opus est.

11 Correctionem cum dicimus ejus, in quo ob universalitatem lex deficit, primum excludimus eas leges, quæ inhonestum quid præcipiunt simpliciter, aut id, quod ex officio necessario faciendum est, vetant. Si dubitatio oriatur, quum tota lex, sumta secundum mentem claram legislatoris, pugnat cum lege naturæ, an non hic quoque æquitas locum habeat? nullus defectus ex universalitate est, sed sequenda lex hoc casu: quamquam enim de legis justitia dubitatur, non tamen & hoc dubitatur, an in dubio valere debeat legis auctoritas, quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est, inquit Jurisconsultus; & plerumque habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod adversus singulos utilitate publica pensatur. Contra has enim, cum vim obligandi non habeant, æquitatis remedio opus non est. Ostendimus præterea eorum, quæ in lege obscure dicta sunt, interpretationem, aut productionem legis ad casus similes.

12 Fit autem hæc correctio, non tollendo legis obligationem, sed declarando legem in certo casu non obligare: quod si apparet, nemo ad contraria obligari potest. Unde leges, quæ ipsa intentione pugnant, altera per alteram necessario abrogatur. Fit autem interdum, ut non intentione, sed casu pugnent, quam ἐκ περιστάσεως νόμων μάχην Græci vocant: quod ubi fit, necessario in illo casu lex una per alteram exceptionem patitur. Ut augur collegam coram populo nominet: damnatus publico judicio, cum populo ne agat: si augur damnatus sit, addetur priori legi exceptio ex posteriori. Unde sequitur, omnes leges, quæ aliquo casu inter se committi possunt, ita subordinatas esse, ut alteri altera cedat: quæ autem cedere debeat, facile definiri non potest, sed hoc ipsum e naturalibus principiis pendet, quæ docent, fortiorem esse legem jubentem permittente: vetantem jubente, pœnalem non pœnali, generali particularem, statim implendam, ea quæ moram patitur: inprimis vero pertinentem ad majora pertinenti ad minora, ita in legibus, etiam divinis, cedunt spectantes ad proximum, spectantibus ad Deum: ceremoniales moralibus, & in humanis legibus eæ quæ ad privatam utilitatem pertinent, iis quæ ad publicam; unde lex ad reddendum depositum, exceptionem patitur in depositore, cujus bona publicata sunt; & lex, capitalia crimina morte punienda esse, intelligenda est, nisi magna pars populi, aut unus populo admodum & summopere necessarius peccaverit.

Idem

Idem sic quoque probatur: vis obligandi, ut in pactis ita in lege neque ex scriptura, neque ex verbis proficiscitur, sed ex ipsa mente & voluntate. Vult autem nemo contraria, & legislatoris voluntas fuit, ut omnes observarentur, quatenus fieri potest; noluit ergo legislator suam valere, ubi exceptionem lex altera suppeditat, & consequenter eo casu non obligabit. Unde recte a nonnullis dictum est: æqui esse hominis non legem, sed legislatorem respicere. Hac de causa jus strictum quatenus opponitur æquitati, jus esse negamus, sed ita dici æquivoce, ut hominem pictum, hominem dicimus. Opponitur ergo æquitas stricto huic juri, ut bonum malo. Eo autem juri, quod lex ipsa dictat, in casibus non excipiendis opponitur, ut bonum diversum bono, & bonum bono melius. 13

Restat videre, quibus personis æquitate uti conveniat. Nos eam, cum justitiæ pars sit, omnibus & cuivis convenire posse non dubitamus adhibita tantum distinctione. 14

Aut enim evidens est exceptio, qua lex suppletur, ut in lege hac: cives omnes ad comitatum veniant: exceptio, nisi morbus impediat: & hæc exceptio tum fieri potest a privato, tum a judice, si judicanda veniat. 15

Aut dubia est exceptio, quia ambiguum est, utrum æquitas, utrumve publico utilius sit, legis verba sequi, aut non sequi. Sed iterum distinguendum: aut enim res moram patitur, aut non: si non patitur moram, faciet privatus id, quod in re dubia recte ratiocinando æquius & melius inveniet: ita tamen, ut si dubius maneat, nec se recte explicare possit, legis verba sequatur: quod & in judice, si res subito dijudicanda sit, locum habebit. Sin moram res patitur, consulendus est legislator, sive summus, sive inferior, qui legem posuit, ut ipse sit mentis suæ verique juris interpres. Et hactenus de æquitate. 16

CAPUT II.

De Indulgentia.

INdulgentiam vocamus virtutem voluntatis in eo, qui potestatem habet ad tollendam legis obligationem in personis, factis aut rebus, particularibus aut singularibus, quatenus id fieri potest sine imminutione justitiæ, aut publicæ utilitatis. 1

Hujus actio vulgo *dispensatio*, latine *lege solutio* vocari potest; nomen autem indulgentię a dulcedine deductum videri potest, quia leges omnes, quatenus libertatem impediunt, habent aliquid acerbi, contra iis liberari dulce est. 2

Dispensationem autem dictam credibile est, quia exemtio a legibus magno 3

gno temperamento fieri debeat, expensa hinc legis necessitate, inde qualitate rei positæ.

4 Differt hæc ab æquitate multum, quod a viris doctis non recte negatur: hæc enim obligationem tollit, æquitas vero nullam esse legis obligationem declarat.

5 Quod ut recte intelligatur, sciendum est, mentem legislatoris dupliciter posse cessare in speciali casu sub verba legis cadente; aut enim cessat ita ut simul cum casu pugnet, aut sine pugna cessat: subtiliter loquendo, illud vocant cessare contrarie, hoc negative. Prioris sit exemplum: qui hominem occiderit, gladio feriatur, si quis tuendi sui causa occiderit, mens legislatoris cum casu accipienda, est enim in hoc casu is, qui occidit, innocens, innocentem autem puniri cum justitia pugnat & cum mente legislatoris. Posterioris exemplum tale: ante annos viginti quinque nemo magistratum gerat; movet legislatorem, quod juvenes plerumque destituat prudentia, & autoritas: itaque cessat hæc ratio in juvene, cui utrumque adsit; nihil tamen vetat eum æque excludi, si majores sint eique idonei. Immo quanquam hunc non aspexit legislator, neque ejus causa legem laturus fuerat, tamen maluit hunc comprehendere, quam a lege utili abstinere: neque mens legislatoris fuit tantum in imprudentes legem ferre, neque hanc restrictionem passus esset ad legem abscribi, quia oportuisset in singulorum prudentiam anxie inquirere, & ita lex fuisset inutilis. Posteriore igitur legis specie obligatio manet; priore autem illa, nulla est obligatio: in priore locum habet æquitas, in posteriore dispensatio.

6 Accidit, ut mens legis, aut ratio cesset duobus modis: aut specialiter, quia in hoc aut in illo non invenitur, quod movit legislatorem proprie: aut promiscue, quia talis est legis intentio, ut ei satisfieri possit, si non in omnibus, at in plerisque observetur: observari autem in plerisque qui potuit, nisi universaliter obligaret? ut, cum omnes excubias agant, non multum refert, utrum pauci ab excubiis eximantur: item nemo peregrinus magistratum capiat, nihil enim nocebit unum aut alterum idoneum admittere.

7 Virtus est hæc indulgentia, & beneficentiæ speciem habet, quia homines onere non omnino necessario sublevat.

8 Habet locum in legibus tum divinis tum humanis, nam & Deus ipse in lege sua quosdam solvit. Excipiendæ sunt leges, quarum mens & ratio in nullo cessant, quales sunt naturæ prima principia, & quæ inde necessario fluunt, ut decalogi præcepta moralia: in his enim Deum unquam dispensare negamus, ac ne tum quidem dispensat, cum Abrahamo immolare Isaacum aut Israelitas res Ægyptiorum præcipit auferre: hoc enim furari non fuit, sed a Domino accipere; lex autem non occidendi in se exceptionem justæ auctoritatis continet. Unde falli eos putamus, qui docent, rationem legis injustos concubitus prohibentis in speciali cessare posse, ideoque & hanc legem dicimus indispensabilem, sicut & Legem de non mentiendo, etsi multi contrarium sentiant. Legem autem de indissolubi-

tate

tate & matrimonii unitate esse dispensabilem, & a Deo olim dispensatam, in hac re afferimus.

· Fit autem dispensatio per modum (ut diximus tollendæ obligationis, non in universum,) idem enim esset abrogare legem, sed particulariter, aut singulariter unde dispensationem quidam privilegium dixere, cum tamen privilegium non a privanda lege dictum sit, ut illi crediderunt; sed quia lex est non in commune lata, sed in certos homines privatim, ita ut tantundem distent (si latine loquamur) lex & privilegium, quantum abrogatio & dispensatio. 9

Dispensare, hoc est, lege solvere, is solus potest, qui ferendæ abrogandæque legis potestatem habet. 10

Deus igitur in omnibus hanc potestatem habet : in legibus, autem Dei & naturæ nemo : atque adeo ne in istis quidem legibus, quæ ad gentium jus ad primarium pertinent. Iis autem in legibus, quas Deus populo Israelitico tantum præscripsit, dispensatio locum habere non potest respectu aliarum gentium, cum nulla sit obligatio. 11

· In jure gentium secundario jus est ut dispensetur, quia est de concessu gentium, ut hoc ipsum vix apparere possit. 12

In legibus autem civilibus dispensare est ejus, qui summam habet potestatem, & minorum etiam magistratuum, quatenus ferendarum & abrogandarum legum potestatem acceperunt. In domesticis quoque legibus paterfamilias dispensat. 13

Cum maximus sit usus dispensationum circa leges pœnales, sciendum est, in iis delictis, quæ pœnam ex sua natura commensuratam habent, ut est pœna mortis in homicidio deliberato, dispensationem justam esse non posse: in aliis autem, quæ naturaliter illicita sunt, posse per dispensationem pœnam alterari, dum ne æqua proportio & publici exempli ratio negligantur, tolli autem omnino non posse : in his autem, quæ sunt civiliter illicita, eatenus in pœna posse dispensari, quatenus in ipsis legibus; si scilicet non sint tales, quæ semper, & in omnibus servandæ sint. 14

An dispensatio non justa de causa facta vim habeat, quæri potest? Distinguendum putamus: aut enim contra jus naturæ, gentium, & divinum facta est dispensatio, & vim nullam habet : non tamen possunt judices, (vetante loqui, summam in republica potestatem habente) jus illud, super quo dispensatum est, exequi; cum vis omnis coactiva a summa potestate pendeat, neque contra ejus voluntatem debeat exerceri: aut vero contra jus civile & domesticum; & valere credimus dispensationem non juste factam. Sicut enim lex, quamvis utilis, non obligat, nisi lata sit; ita etiam non obligat, quam legislator solvit; perinde enim est, ac si cum exceptione lata esset: neque tamen eos peccare negamus, qui principem inducunt aut orant, ut ipsorum aut aliena causa dispensationem non justam faciat. 15

Observandum est, in his legibus quæ in solius legislatoris utilitatem 16
latæ

latæ ſunt, puta de rebus ipſi propriis, diſpenſationem juſtam eſſe ſine ulla cauſa: facit enim hanc non ut legislator, ſed ut Dominus: ideoque hæc non diſpenſatio ſed donatio eſt quædam: talis eſt multis in locis venationum permiſſio, confiſcationum redemtio, & ſimilia.

CAPUT III.

De Facilitate.

1 FAcilitas virtus eſt voluntatis, prona ad remittendum jus ſibi competens, pacis aut humanitatis cauſa; ducta autem videtur metaphora ab eo genere materiæ, quod opifici cedit & durum ſe non præbet: unde & homines juri ſuo non rigide inhærentes, ſed aliquantum cedentes, faciles dici cœperunt.

2 Hæc cuivis competit, qui alterum ſibi ex contractu aut delicto obligatum habet; maxime autem verſatur circa leges, longius ab æquitate naturali recedentes, qualis eſt de jure belli, de præſcriptionibus, de *jure* commiſſi, & ſimilibus.

Facilitas autem, quæ circa pœnas alicui debitas verſatur, Clementia proprie dicitur, quam proinde etiam privatis competere affirmamus.

Apparet ex his quæ diximus, nullam harum trium virtutum cum Juſtitia pugnare. Non Æquitatem, quia Juſtitia legi obſequitur, non ſecundum verba, ſed mentem legislatoris, & ſecundum verum ordinem legum. Non Indulgentiam & Diſpenſationem, quia lex ceſſat, ubi ſolvit legislator. Non denique Facilitatem, quia lex ei, cui tribuitur, eo jure uti non imperat.

F I N I S.

CA-

CAPITA,

TOMI TERTII.

XIII. *De jurejurando.* Tom.III.Pag.1.
XIV. *De eorum qui summum imperium habent promissis & tractatibus & juramentis.* 50
XV. *De fœderibus ac sponsionibus.* 90
XVI. *De interpretatione.* 131
XVII. *De damno per injuriam dato, & obligatione quæ inde oritur.* 180
XVIII. *De legationum jure.* 200
XIX. *De jure sepulturæ.* 238
XX. *De pœnis.* 258
XXI. *De pœnarum communicatione.* 408
XXII. *De causis injustis.* 453
XXIII. *De causis dubiis.* 482
XXIV. *Monita de non temere etiam ex justis causis suscipiendo bello.* 503
XXV. *De causis belli pro aliis suscipiendi.* 521
XXVI. *De causis justis ut bellum geratur ab his, qui sub alieno imperio sunt.* 538

LIBRI TERTII.

I. *Quantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio.* 557
II. *Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur: ubi de repressaliis.* 623
III. *De bello justo sive solenni jure gentium: ubi de indictione.* 638
IV. *De jure interficiendi hostes in bello solenni, & alia vi in corpus.* 662

TOMI QUARTI.

V. *De rebus vastandi eripiendisque.* Tom. IV.Pag.3
VI. *De jure acquirendi bello capta.* 26
VII. *De jure in captivos.* 71
VIII. *De imperio in victos.* 96
IX. *De postliminio.* 112
X. *Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.* 174
XI. *Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.* 185
XII. *Temperamentum circa vastationem & similia.* 221
XIII. *Temperamentum circa res captas.* 238
XIV. *Temperamentum circa captos.* 246
XV. *Temperamentum circa acquisitionem imperii.* 263
XVI. *Temperamentum circa ea, quæ jure gentium postliminio carent.* 274
XVII. *De his qui in bello medii sunt.* 283
XVIII. *De his qui in bello publico privatim fiunt.* 291
XIX. *De fide inter hostes.* 799
XX. *De fide publica qua bellum finitur: ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, pignoribus.* 323
XXI. *De fide, manente bello: ubi de induciis, commeatu, captivorum redemptione.* 383
XXII. *De fide minorum potestatum in bello.* 410
XXIII. *De fide privata in bello.* 421
XXIV. *De fide tacita.* 432
XXV. *Conclusio cum monitis ad fidem & pacem.* 436

LOCI SCRIPTORUM

In Tomo IV. specialiter explicati, aut examinati, aut emendati.

Ex Sacris Litteris.

VETERIS TESTAMENTI.

	Cap.	Vers.	Pag.		Cap.	Vers.	Pag.
Genesis.	XIV.	16. *& seq.*	276	*I. Reg.*	X.	5. 10.	201
———	XLVIII.	22.	27	———	XIX.	18.	*ibid.*
Deuter.	XX.	19.	222	*IV. Reg.*	III.	19.	225

Ex Theologis.

Augustinus de Civitate Dei. 4 229
G. Si quis servum XVII. qu. 4. 76
G. 2. de Tregua & Pace. 202. & 227

Ex Digestis.

De Justitia & Jure, l. 1. §. hujus studii. 4
De Religiosis & sumptibus funerum l. cum loca. 4. & 122
De acquirendo rerum Dominio, l. transfugam. 35
De acquirenda vel amittenda possessione. l. 1. §. 1. 29
De sepulchro violato, l. sepulchra. 7
De captivis & de postliminio. l. navibus & seqq. 118.122
——— *l. postliminii §. in pace.* 124
——— *l. non dubito.* *ibid.*
——— *l. in bello.* 35. & 116
——— *l. postliminium. §. postliminio.* 113. & 114
——— *§. filius quoque.* 118. & 120
——— *l. si captivus.* 115
——— *l. si quid bello.* *ibid.*

Ex Codice.

De postliminio reversis, l. ab hostibus. 123

Ex Jurisconsultis.

Bartholus in l. conventionum. D. de pactis. 421
Zazius Apologia contra Eckium. *ibid.*
Ferdin. Vasquius Menchacensis controversiar. illustr. l. c. 9. 178
——— *III. c. 3.* 326
Menochius arbitratiarum quaestionum. 205
Plato, de Legibus XII. 175
Aristoteles Nicomachiorum V. 189

Ex Historicis.

Polybius. 198
Livius XXXIV. 94
Appianus civilibus. 342
Justinus ex Trogo. 346
Valerius Maximus. 306

Ex Aliis.

Scriptor ad Herennium IV. 196
Panegyricus dictus Constantino Constantii filio. *ibid.*

IN-

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,
AC VERBORUM,
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

Prior numerus major Tomum, *alter minor* paginam, *n.* notas, *P.* prolegomena, *c.* commentarios *denotant.*

A

c. AARON leges summi sacerdotii a Mose accepit, eique subjectus fuit, *Tom.* I. pag. 255

c. *Abderitarum* excidium, & restitutio, IV.185

Abdicari regnum an possit, II. 395. *c.* 461. & an abdicando noceri filio, *ibid.* & *c.* 191. 420. Cum rege, qui regnum abdicavit, subditis bellum gerere licet tanquam cum privato, I. 370. Abdicato filio an quid debeatur, II. 380. *c.* 420. Græcis usitata, 380. *c.* 419. Abdicatorum regnorum exempla, I. *c.* 394

c. ABGARI litteræ ad Christum, & a Christo, II.150

Abjecta habentur pro derelictis, sed cum exceptione, II.167

c. *Abigeatus* in crimine cur jure Romano aliter honestiores, aliter viliores puniantur, III.372

Abii Scythæ, II.5

Abitus tutus quomodo sumatur, IV.390

c. *Aborigenes*, I. 24. per familias regebantur, 380

ABRAHAMUS bello adjuvit extraneos a fide, III. 98. res hostiles sibi acquisitas judicat, & dedicat, IV. 27. ejus filii ex Cethura non habuerunt partem hæreditatis, II. 382. uxorem vocat sororem, III. 565. ejus bellum pro Lotho, 524. cum rege Sodom laudatur, I. 88. ejus testamentum quale, si sine liberis decessisset, II.350

c. Abraham, & Loth, quo jure utebantur, I. 24. ejus verba, *Deum non posse occidere justum cum impio*, quomodo intelligenda, 52. quo jure parricidium ei præceptum, 53. *P.* 95. cur decimas solvit Melchisedecho, 82. ejus bellum adversus quatuor reges, 132. jure naturæ licitum fuit, 139. de Abrahamo testimonia gentilium, 132. apud Indos hodieque veneratur, *ibid.* rex appellatus, 375. cum Cethura verum ei conjugium fuit, II. 424. nullum ei fœdus fuit cum Sodomitis, III. 119. quo jure bellum suscepit pro Lotho 535. 549. ultra quantitatem debiti prædam egit ab hoste, IV. 52. oblatam cur noluit acceptare, 279

Absentes an partem prædæ ferant, IV. 42. *c.* 65. Absentium jus præsentibus accrescit, II.223.*c.*230

c. Absens possidere potest, II.491

Absolvere cur satius, quam condemnare, III. 485. *c.* 495. Absolutio a juramento unde vim habeat, 14

c. Absolutio paribus calculis cur obtineat, vera ratio, II. 325. *Absolutum injuste natura manere debitorem*, quo sensu dicatur in *l.* 60. *ff. de cond. indeb.* & in *l.* 8. §. 1. *ff. rem rat. hab.* III. 502.503.

Abstinentiæ in solo pacatorum exempla, IV.283.*seq.*

c. Abstinendi ab alieno necessitas unde, *P.*51.87.I.130

Absurda nemo credendus est velle, III.145

Absurdus intellectus vitandus, 132. 134. 135

Abusus rei necessarius utentem obligat ad re-

restitutionem pretii, IV.283
c. ACAMANTIS fata, I.318
c. *Acanthos* insula inique Andriis adjudicata, 495
Acceptatio an praecedere alienationem possit, II. 345. pro altero facta quid operetur, 599. 600. Acceptandi animum pro infantibus, & amentibus, lex supplet non naturalis, sed civilis, 599. immo naturalis, c. 650. Accipi plus potest, quam quod nostrum est, sed sub onere restituendi quod excedit, III.559
c. Acceptatio promissi in quo differat ab ea, quae in dominii translatione requiritur, II. 649 etiam per alium fieri potest, *ibid.* Acceptare haeres non potest promissum, quod defunctus non acceptavit, 652
c. *Acceptationis* exemplo non probatur regula, caeteroquin vera, quod quis voluisse credatur, quod sufficienter significavit, II. 184. est juris gentium s. naturae, *ibid.*
Accessionis jus quale, II. 482. *seqq.* Accessionum jus ob praevalentiam non est naturale, 476
c. Accessio est species occupationis, indeque modus acquirendi originarius, II. 138. JCtos in ea respicere plus ne fit pretii in opere, quam in materia, verum non est, 519. accessione quomodo acquiratur dominium jure naturae, 522. Accessionem accessionis dari non posse, verum non est, 729
Accusare an Christiano conveniat, III. 285. filio patrem patriae proditorem an liceat, 207. c. 231. Accusatio capitalis fit in quibusdam locis per publice ad id constitutos, & quare, 285. licita non est Christiano ex opinione Veterum, 277. *seqq.* injusta qui damnum dedit, in quantum teneatur, 285
c. Accusatores Jure Romano quinam esse potuerunt, & ad quid teneebantur, III. 357
Achaei dolis abstinebant, III.578
c. Achaei perjuri non fuerunt mutatis eorum decretis contra Lacedaemonios, III. 27
Achelous amnis domitus ab Hercule, II. 132
ACHILLES culpatur, quod amicis captivorum sanguine litarit, IV.206
Acquisitio rerum originaria, II. 121. Acquisitiones impropriae dictae juris gentium, 475. Acquiruntur res liberorum parentibus jure naturali, 203. Acquisitio naturalis in bello, IV. 27. c. 51. Acquiri bello non possunt, quae penes hostes sunt, sed non hostium, 31. 50. excipiuntur casus aliqui, c. 55. Acquiruntur bello quoad jus externum quae hostis noster bello acquisiverat, 31. Acquisita bello non nisi eadem vi male dicuntur possideri, 116. de rebus necdum actu acquisitis lex potest imperare, 46
c. Acquisitionem rerum cui juri tribuant JCti Romani, *P.* 67. Acquirendi modi omnes recte cum iisdem a natura derivantur, 99. Acquisitio imperii justo bello pro justo titulo habetur, I. 292. originaria, & derivativa Grotio quid, 142 derivativae, quae Grotio fiunt ex lege naturae per expletionem juris, potius referendae sunt ad eas, quae fiunt facto hominis, II. 401. eae, quas Grotius juri gentium tribuit, ex ipsa natura sequuntur, *ibid.* Acquisitio rei hostilis cur naturalis vocetur a Theophilo, IV. 53. rei nullius, quid differat ab acquisitione rei hostilis, 59. rei hostilis semper fit naturaliter, 60. Acquiri aliud naturaliter, aliud civiliter, quo sensu dicat Modestinus *in l.* 53. *ff. de acq. dom.* 59.60
Actio injuriae an Christiano conveniat, III. 277. injuriarum gradus, 293. forensium, & belli, iidem fontes, II.5
c. Actio in jure Romano quomodo describatur, I. 30. ex damno cur data, 31. una cur Jure Rom. factum licitum, & illicitum vindicari possit, III. 188. aliqua potest esse mala, & tamen agens non male agere. IV.212
Actor, ut bellum vitetur, re dubia potius cedere debet, III.491
Actus res est, I. 203. c. 297. ex more communes nemini prohibendi, II. 126. humani quotiplices, 662. benefici, *ibid.* permutatorii, 662. diremtorii, *ibid.* communicatorii, 665. mixti, *ibid.* contractuum nomine qui veniant, 666. externi non possunt signum esse internorum sequentium, 602. interni non sunt congruentes societati humanae, II. 346. juris efficacia iis non tribuenda, 167. praecedanei, 666. simplices, 662. homini inevitabiles an puniri possint, III. 286. qui humanam societatem non spectant, puniendi non sunt, 288. interni an

an punibiles inter homines, 286. imperfecti an puniantur jure gentium, 302. contra conscientiam illiciti, 483. positivi, & negativi quantum differant, 106. contra juramentum factus quando fit vitiosus tantum, quando & irritus, 13. bonæ fidei ad jus gentium non pertinent, 136. interni quomodo, & quatenus in æstimationem veniant, 286. juris stricti non pertinent ad jus gentium, 136. Vitiosi, qui non directe spectant societatem humanam, aut hominem alium, puniri nequeunt, 288. quomodo considerentur in pœnis, & ex quibus circumstantiis, 294. cujusque naturaliter sunt cuique homini, ut suum, 181. ideo in eos quisque par jus habet, ac in res suas, II. 591. non tamen plene sunt in nostra potestate, sed a superioribus nostris dependent, III. 14. regum distinguendi in regios, & privatos, 51. privati communem legum regulam sequuntur, 52. etiam oppidi ejus, in quo vivunt, 53. regii eo loco habendi, quasi communitas fecisset, 51. an fiant irriti ex eo, quod parentes habeant, *vide* Rex. beneficorum hæc natura, ut non eredendi sint quemquam ad magnum suum incommodum obligare, 146. publici, & privatis in bello publico, IV. 35. communes a dividuis distinguendi circa restitutionem, *ibidem*. De actu qui tenetur, tenetur etiam de his, quæ ex vi actus sequuntur, III.181

c. Actus primus, & secundus, philosophis quid, II. 142. ex beneficis, ubi dominium transfertur, non contrahitur, plane non oritur obligatio, 683. legibus contrarius nunquam valet, IV.431

c. ADAMO Deus ipsa naturæ jura per rationem declaravit, *P.* 59. ejus liberis incestus quo jure permissus, I. 53. ei jus naturæ sub figura arborum declaratum, 74. non concessum est a natura rerum omnium dominium, II. 76. ante lapsum cognitum jam fuit bonum, & malum, sed sensum mali non habuit, 87

Addictorum servitus, II.229.*c.*342

Adespota, II. 478. quid, *c.* 495. cui cedant, I. *c.* 252. in ea populo ex occupatione generali, præter imperium, nullum jus competit, II.*c.*495

c. *Abboba* quando præstetur, I.414

c. ADIMANTES apud Platonem in utramque partem disputant, *P.*43

Adjuvans tenetur de damno, III.181

Administratores regni an jus, & imperium summum habeant, I.204.& seq.

c. Administratio imperii distinguenda ab imperio ipso, s. ejus jure, I.398.399

Admiralitatis natura, II. 677. contractus, 665

c. Admiralitatis origo, descriptio, jura, II. 694. Etymologia vocis, 695.735

c. *Admissarii* equi. cur pro eorum usu aliqua merces solvi soleant, II.515

ADONIA a regno exhæredatus, II.394

Adoptionis vox modo laxiorem, modo strictiorem sensum admittit, III. 135. 136. Adoptatus ex conjectura voluntaria succedit, II. 381. negatur, *c.* 423. Adoptivi non succedunt in regnis a populo delatis, II.388

Adoptivus pater si alere filium nequeat, naturalis patris officium subsistit, II. 339. Adoptati non nisi ex pacto succedunt, 411. 422. 443. quid tunc requiratur, 423. Exempla, 443. non succedunt in regnis nisi populus consentiat, 423. Adoptari non potest Jure Romano filius naturalis, sed legitimatur, 423. Adoptivi cur per se succedere nequeant, vera ratio, 449. in privatis tantum juribus liberorum nomine comprehenduntur, in regnis nunquam, 486

Adscripti glebæ, II.224

c. *Advenæ* quomodo subsint potestati territorii, ubi sunt, I. 252. an perpetua habitatio petentibus concedi debeat, jure, II. 112. 113. an & locus desertus, 112. in territorio hostis mei repertos quo casu jure belli occidere possim, III. 683. 604.685

Adulterium ut puniatur morte, lex vetus Noæ data, I. 94. negatur, *c.* 140. etiam accusari in concubina potest, II. 220. committit lege evangelica, qui uxorem non adulteram repudiant, aut divortio dimissam ducit, 207. ad injustitiam pertinet quod fit ex libidine, & injustitiam continet prope maximam, III. 294. committi cum alienigena, Judæi non credunt, IV. 301. nec cum tyranni uxore aliqui, *ibid.* Adulter, vel adultera ad quam restitutionem teneantur, III. 184. divortio potius dimittitur a Christiano, quam punitur, 281. si occidatur permissu legis, occidentem ho-

Ager potest vendi mensura nominata, non tamen ad mensuram, II. 482. arcifinius, 131. immetatus, 60. n. inundatus vel piscando retinetur in possessione, 481. privatus magis est ut arcifinius non credatur, 482. Agri divisi, sive assignati, sive limitati: mensura comprehensi, arcifinii, sive occupatorii, 131. Agros vastare in bello quando nefas, IV. 222. 226. capti quando intelliguntur, 30. c. 54. capti publici fiunt, 34. de capris Hebræorum, Lacedæmoniorum, & Romanorum mos, & consuetudo, 35. postliminio recipiuntur, 121. Ager Boœtus secundum fines, qui ante bellum erant, intelligendus, III.135

c. Ager divisus, & assignatus quis voce- II. 158. quis limitatus, *ibid.* decumanus, *ibid.* Arcifinius, 159. in arcifiniis nunquam mutantur imperii fines mutato flumine, 160. ager ad flumen in dubio omnis arcifinius putandus, 161. inter limitatum; & arcifinium distinctio ICtorum Romanorum naturali rationi conveniens esse probatur, cum juribus inde oriundis, 498. ad flumen siti, & privatis assignati semper sunt arcifinii, 506. Agri non serendi septimo anno lex Hebræorum non erat perfectionis, sed forensis, 703. inundati, & agri ab hoste occupati usumfructum diverso jure recipit fructuarius, IV. 167. *vide sub vocibus* Arcifinius. Limitatus.

Agricolæ in bello a cædibus immunes esse debent, IV. 202 eorumque boves, *vide* Bos.

Agricolæ occidi jure belli possunt, IV. 217. *vide* Rustici.

c. *Agricultura* male inter artes refertur, II. 81. ad Agriculturam damnati, *vide* Adscripti. Glebæ.

AGESILAI dictum, III. 564. cum improbo hoste sibi rem esse gaudet *P. c.* 78

'Αγη, III.428

Agit injuste a quo etiam principium est actionis, III. 542. qui quod imperatur injustum esse putat, etiamsi non sit, agere non debet, 539. *seqq.* negatur, c. 549. Agendi impunitas an reddat justam actionem, quoad justitiam etiam internam, 285.c.358

Agnatica successio linealis, II.392

c. Agnationis, & cognationis nomina quid Jure Rom. denotent, II.304

c. AHASVERI edictum de occidendis Judæis cur non revocatum fuit, I.328

Alapam occidendo alterum arcere an liceat jure naturæ, an evangelico, II. 13. I. c. 158. *vide* Injuria.

c. Alapæ periculum ad arcendum occidere alium jure naturæ possum, II. 39. 41. hoc jus legibus civilibus quo casu restrictum, 39

c. Alchymistica ars cur omnibus interdicenda, II.719

c. ALBERICI GENTILIS scripta, *P.* 89. de voce e cœlo audita ob sæcularem Pontifici potestatem datam, I 260

Alendi liberi, etiam vulgo quæsiti; etiam ex incestis, II.377.378

c. Alendi ex ordine ad succedendi ordinem male argumentatur Grotius, II. 413.419

ALEXANDER M. latro, & prædo dictus, II. 4. c. 23. 24. culpatur, quod amicorum sanguine litaverit amicis, IV. 206. quod quibus aditum tutum promisit, in via jussit interficere, 390. III. c. 155. Expeditiones injustas in Persas, Branchidasque suscipit, III. 423. Poro regnum relinquit, 264. cum Scythis de fortitudine, non de Imperio certat, libertatemque iis relinquit, IV. 256. ejus successores pleno proprietatis jure num successerint, I. 208. quid eum impulerit ad bellum cum Dario rege, II.454

c. Alexander M. quo respectu summum Pontificem adoravit, I. 256. naturam ob regium diadema capite gestantem necari jubet, 393. non sibi, sed Macedonibus acquisivit, 317. iniquus, & curiosus vocatus ab Indis, II. 23. ejus bellum in Persas justum erat, etsi vitiosa intentione illatum, III.481

c. ALEXANDER SEVERUS, Christo, & Abrahamo divinos honores exhibuit, I.131

Alexandrina merces, II.671

c. ALFENI VARI *l.* 38. *ff. de acq. rer. d.* celebris textus de alluvionis jure, II.512

c. *Algerienses* cur non extirpentur a Christianis, III.112

Aliena res occupari potest ad vitandum periculum, III. 556. ad debiti consecutionem accipi quando possit, II. 375. 376.

376. accipi pro debito licite nequit, ubi debitum per judicium consequi datur, *ibid.* ad ejus restitutionem unde, & quatenus teneamur, 565. eam reddens præmium inventionis non recte petit, 566. ejus dominum si quis ignoret, an eam pauperibus dare teneatur, 570. Alieni abstinentia est ex jure naturali, *P.* 5. Alieno uti quomodo liceat, II. 61. 63. qui utitur in necessitate, tenetur ad restitutionem, 569. Alieno debito nemo obligatur naturaliter, nisi hæres, III. 55.431.624

c. Alienæ rei possessor ad quid teneatur, II. 576. 584. si mala fide possider, obligatur ex delicto suo, & ex detentione rei, 577. Aliena num sit res dubitans, an eam possit accipere, retinere, alienare, & affirmatur, 583. *Vide* Necessitas. Restitutio.

Alienandi sua jus naturale, II. 344. Alienari res potest etiam sub conditione, & possessione retenta, *vide* Possessio, 349. 350. & revocabiliter, *ibid. Alienatio* requirit actum utentis ratione, 123. Imperii quando valida si a rege solo fiat, 345. IV. 326. Populi ex quo jure, & unde procedat, I. 206. Quid alienetur in alienatione populi, *ibid.* Regni facta a rege, qui id in patrimonio non habet, nulla, I. 370. III. 58. ut nec partis ejus *ibid.* nisi populus, aut corpus totum consentiat, II. 345. IV. 326. regalis patrimonii nulla, quæ fit a rege usufructuario, I. 370. III. 57. tacita in successionibus ab intestato, II. 528. alienati imperii exempla, I. 207. 208 209. Alienatio requirit actum externum, & acceptionem, II. 344. 345. ejus requisita quædam mere sunt juris civilis, 344

c. Alienatio definitur ab H. Cocceio, II. 36. patris, etiam ex voluntate populi, an nocere possit nascituris, 191. rei domanialis nulla est, 366. etsi ob bene merita facta, *ibid.* in tempus mortis in quo differat a testamento, 370. Alienare ut possit dans, quid requiratur in eo, 352. quid in accipiente, 354. Alienare non potest imperator jura imperii, vi Capitulationis, 368. Alienans imperium ex voluntate populi delatum princeps esse definit, statum evertit, eique resisti potest, I. 395. 396. Alienari regnum bello quæsitum quo casu possit, quo non, IV. 351. Alienare pacis causa quænam possit summa potestas, 350.352

'Αλλοτριοῦν, III. 11

Alii prodesse, licitum, & honestum, I. 408. per alium facere quis potest J. N. quod per semetipsum, IV. 33. Qui facit quod etsi sibi liceat, alteri tamen non licet, peccat si eum cogar, III.579

Alimenta an liberis debeantur, & quo sensu, II. 376. 378. præstare tenetur homicida injuste occisi liberis, & uxori, III. 184. Servis domini pro operibus, IV. 251. negatur, *c.* 257. Quanta Romæ singulis mensibus dabantur, *ibid.* ob præstita ab alio dominium non amittitur, II. 485. Ex alimentis jus nascitur soli domino, *ibid.* Pro iis obligantur servorum eorum liberi, qui pro debito suæ civitatis servi facti sunt, IV. 254. negatur, & vera suppeditatur ratio, *c.*262

c. Alimentorum voce quæ veniant jure, II. 415. ei liberis tantum ex honestate deberi, verum non est, 413. non deber pater mortem merito, 421

Allodialia regna quam successionem sequantur, II.391

Alluvio cujus naturaliter, II. 481. 482. quando cedat proximorum prædiorum dominis, 482. 483. Alluvionis jus quale a Jure civ. romano proditur, an sit naturale, 479. 483. *c.* 500. 511. in sola imperii concessione non inest, 483. privatis prodest, si certo constat agrum esse arcifinium, 479. Vassallis quibus prosit, 483

c. Alluvionis, & desertionis alvei distinctionem ad jus civile refert H. Cocceius, II. 157. per eam species fluminis non interit, 160. Alluvio quid, 505. cedit agro vicino si est arcifinius, occupanti si limitatus, *ibid.* & 506. 508. Alluvionis lucra in agris arcifiniis sunt commoda ex re propria, non ex aliena, 509

Alvei mutatio an fines immutet, II. 130. 132. siccatus cujus naturaliter, 479. siccatus privatis quando cedat, 482. 483. Alvei siccati cujus jure gentium, 479

c. Alveus mutato fluminis cursu cur ad vicinos dominos redeat, II. 136. quando æqualiter, & cur, *ibid.* ejusdem est juris, cujus flumen, II. 146. ejus defer-

fertione cur imperii fines non moventur vera ratio, 160. 161. a flumine privato derelictus cedit ei, cui flumen assignatum est, 501. in agris arcifiniis est pars vicinorum agrorum 502. Alvei fluminis publici usus etsi publicos, potest tamen ejus proprietas in agris arcifiniis quoad usus privatos assignati vicinis, 503

c. *Amalecitæ* cur excisi, I.131

Ἁμάρτημα quid, IV.189

c. AMASIAS cor noluit cum Israelitis fœdus continuare, III.119

Ambigua vox quomodo interpretanda, III. 135. *vide* Interpretatio.

Ambitio generosius vitium, II.58

c. AMBROSIUS *. Christianos non militare, I. 170. de militibus pugnare Juliano recusantibus contra Christianos, 171. repelleos Theodosium a limiobus Ecclesiæ, 175. electus Episcopus, 385. de veri investigatione, II.318

Amens promittendo non obligatur, II.595. ei falsum dicere, non est mendacium, III. 572. Amentes populi an dominium habeant, 458

Americæ gentium communio in bonis, II. 56

c. Americæ populis quænam communia fint, II. 78. an a Christianis extra bellum in servitutem redigi possint, IV. 95

Amici qui fint in jure postliminii, IV. 113. Amici reges quale jus habueriot apud Romanos, I. 221. 222. Amicos defendere nemo cogitur; habenda tamen ratio amicitiæ, III. 524. c. 535. Veniam meretur, etiam ubi est injustum, IV. 194. Amicorum causa bellum recte suscipitur, III.524

Amicitia non ex sola indigentia nascitur, II. 12. Amicitiæ conventio in pace quid operatur, IV. 336. c. 367. *seqq.* Amicitia regis in legato lædi potest, III. 208. Amicitiam ejus nemo ambit, cui videt jus, & fidem esse vilia, P.16

c. Amicitiam veram quid constituat, II. 38. quia distincta a fœdere amicitiæ, IV. 172. 368. sua natura omni inest fœderi, 436

Amissum quando quid censeantur, II. 167. repetere dominus non tenetur, sed possessor restituere, 560

Amitam uxorem ducere num liceat, II. 216

c. Amitam ducere, nefas est natura, II. 284. 306. ejus viduo nubere, non item, 290

Ammonitæ nec fœderati, nec perpetui hostes Hebræorum, III.98

c. Ammonitæ etsi Judaismum professi non admittebantur ad honores, I. 73. ab omni commercio cum Judæis exclusi, 130

c. *Amnestia* quid, IV. 137. olim inventa abolendis dissidiis civilibus, *ibid.* hodie recte, & pie etiam bellis, *ibid.* quid differat a pace, *ibid.* alia generalis, alia specialis, 138. alia, quæ paci adjicitur, alia, quæ extra pacem per se constituitur, *ibid.* quis eam constituere possit, *ibid.* ejus effectus, & jura, 139. regulæ, *ibid.* ea paci adjecta cessat totum jus postliminii, *ibid.* quænam delicta per eam remissa censeantur, 140. 145. non prodest delictis subditorum, vel vassallorum, *ibid.* ex causa amnestiæ quæ fit restitutio quantum differat ab ea, quæ fit ex causa pacis, 141. in quibus delictis, ac injuriis cesset, 144. 146. per eam an princeps jus subditis quæsitum auferre possit, affirmatur, 145. raro additur paci cum Turcis, 146. cessat in induciis, & armistitiis, *ibid.* cur, 395

c. *Amphyctiones*, cur apud eos fœderis violati rei fiebant, I.344

Ἀμφιβολία apud Rhetores, III.133

Amymonum potestas apud Cnidios, I.199

c. *Anabaptistarum* argumentum contra bellandi licentiam ex præcepto *de non fundendo sanguine* petitum profligatur, I. 136. locum Pauli *de potestate summa a Deo instituta* eludentium confutatio, 148. error, *sola bella jussu Dei suscepta esse justa*, 153. *Rom. XII.* 18. verba urgentes notantur, 161. judicia improbantes refutantur, III.354 & *seqq.*

c. ANAXARCHI allocutio ad Alexandrum *P.* 34. cur quid justum sit, 38. I. 67

c. *Ancillæ* partus est servus, & in dominio domini ancillæ, II. 503. Ancilla vendita ea conditione, ne prostituatur, quid juris, III.434

Angariatus sequi quo sensu a Christo jubeatur, 102

c. *Angaria* durante si navis pereat, cui pereat, II. 110. Angariæ quomodo imponantur, 369

Angliæ regni successio, II. 399. jus circa prædationes, quæ contra legem fiunt, III 186
c. Angliæ reges quo jure imperium habeant, I. 284. status qualis, 295. jus in Galliam, II.178.179.183
'Ανδροληψία. quid, III.625.c.634
c. *Animæ* alterius periculum juri meo nil detrahit, II.187.188
Animalium mactatio num & ante diluvium usitata, III. 275. *c.* 346. alunt sobolem, II. 377. iis, quæ rari inserviunt, parcendum, IV.227
c. Animal si occiderit aliud animal, tenetur aggredientis dominus, I.133
Animus vitiat actiones sua natura licitas, III.99
c. ANNA Borbonia, III.466
Anni centum, tres fere ætates, II.169
ANNIBALEM Romani quo jure dedi sibi postularint, III.414 IV.*c.*133
c. Annibalis laus, III. 596. serpentibus venenatis in Eumenem usus est contra morem belli, 590. *& seqq.* an injussu senatus Saguntum oppugnaverit, Romani num jure quæsiverint, I.245
c. *Anniculus* lex *ff. de V. S.* explicatur, IV.398
c. *Ansibariorum* tristis exitus, II.114
'Ανθρωποπαθείας figura, III.4
Antropophagi, III 241
c. Anthropophagi an qua tales bello peti possint, III.377.378.380
c. *Antiatibus* quo jure præceperunt Romani ne Græcis bellum inferrent, III. 535
c. *Antichresis* quando finiatur, II. 193. quid sit, 726. ejus vera ratio, *ibid.*
ANTIGONUS ridet aliquem sibi librum de justitia adferentem, P.3
c. Antigoni responsum de eo, quod regibus liceat, *P.* 35. cur bellum gessit cum sociis, II.22
ANTIOCHUS, II. 169. an jus habuerit in Hebræos, I.362
c. Antiocho quo jure restiterunt Judæi, I.390
c. Antiochena Ecclesia olim fuit primaria, III.401
c. ANTONINI benignitas, I. 385. quo sensu dixerit, se esse mundi dominum, legem autem maris, *in l. 9. ff. de l. Rhod. de jact.* III. 476. 477. ejus constitutio contra dominos nimis durus in servos, IV. 82. ejus constitutio *l.* 17. *ff. stat. hom. & Nov.*78.*c.*6. IV.271.272
ANTONIUS an vera belli civilis cum Octavio causa fuerit, III.455
c. Antonio bellum justum, licet injussu senatus illatum, I.245
AODES quo jure tyrannum necavit, I. 374.*c.*407
c. *Apanagium* cur constituatur postgenitis, II.446
'Απλῶτες quid, II.57.*c.*79
'Αποκήρυξις, *v.* Abdicatio.
'Αποσφενς, III.302.c.376
Apostolorum judicatio qualis, III.460
c. Apostolis qualis potestas data ad coercendos refractarios, I. 165. spicas alienas comedentes quo sensu Christus excuset, II.99
non Apparere, & non esse, tantundem valent quoad eum, cui non apparet, II. 570
Appellare a subditis interdum non licet, II. 175. Appellari ut ab aliquo nulla ratione possit, jus est solius imperii summi, *ibid.* Appellationis exemtio an a subdito acquiri possit, *ibid.*
Appetitus bonum desiderat, sive verum, sive imaginarium, III. 293. mali quoque declinandi studium in se comprehendit, *ibid.*
c. Appetitus socialis an proprius humano generi, P.43
c. APPIANUS de populis deditionem offerentibus, & non receptis, I.28e
c. *Applumbatio* in quo differat a ferruminatione, II.522
Aptitudo juris species quid, I. 5. *c.* 31. 35. & seq. III. 181. moralis non facit nasci obligationem restitutionis, III. 181. bene distinguenda cum proprie debito, ubi concurrunt, II. 176. ad rem, distinguenda a jure proprie dicto ad rem, III. 181. non enim jus dat dominium, *ibid.* sed occasionem tantum ad jus, 262
c. APULEJUS de diligendo inimico, I. 163
c. *Apulejanæ* legis historia, III.23
Aqua profluens quænam sit, II.64. *c.*104. Aquam, & terram dare, 229. *n.* Aquas corrumpere in bello an liceat, III. 673. *c.*693.694
c. Aqua ab haurienda cur nemo impediri possit, vera ratio, II.104
c. AQUILIUS veneno in hostem usus, III.586.587

c. *Aquiliæ* legis ratio, II.27
Ara misericordiæ apud Athenienses, III. 417.c.441
c. Ara non profuit criminum reis in V.Test. I.175
c. *Arabes* quomodo apud eos in regnum succedatur, II.458
ARATUS *Sicyonius*, II. 163. c. 189. IV. 279 c.284
Aratori bovi parcendum, IV.227
c. Aratrum apud Græcos prohibebatur addici creditoribus ob fœnus, III.634
Arbiter de bello lectus de possessione pronuntiare debet, IV. 342. c. 376. ejus officium quod, 341. c. 375. 376. Arbitri reges, vel judices, *ibid.* compromissarii pacis, 340. c. 373. 374. provocare de iis non liceat si iniquum statuerint, 340. eorum exempla, III. 487. 489. n. ad eos provocare licet, ne res metu censeatur derelicta, II. 168. Arbitrorum genera, IV.340.c.373.375
c. Arbitri quinam decidant, quinam saltem æstimeot, IV. 375. Arbitrorum tertium genus, *ib. vide* Mediatores. Ad Arbitros nemo tenetur provocare, neque propositos acceptare, 375. a quibus Jure Rom. provocare liceat, *ibid.* *Arbitrio alterius se subjicere*, locutio explicatur, 377. *Arbitrium boni viri* quid JCtis Rom. 375
c. *Arbitraria* negotia quænam dixere Romani, III.159
Arbor vitæ, & arbor scientiæ boni, & mali, cujus rei simbolum, 57. c. 80. Arbores frugiferas in bello nefas est excindere, IV. 222. non si jaculatores impediant, 224.n.
c. Arbor cedit solo, ex quo radices egit, jure nat. II. 522. 523. frugiferas in bello vastare jure nat. licet, steriles non item, IV. 9. cur id prohibitum in *Deut. XV.* 21 seq.*ibid.*
c. ARCHELAI doctrina de justo, injustove, P.33
c. *Archicancellariorum* Imperii origo, III. 493
Arcifinii agri, sive occupatorii, II.131
c. Arcifinius ager quid, II. 498. acquirit incrementa fluvialia, *ibid.* & omnes usus privatos fluminis, *ibid.* si vendatur adjecta mensura saltem demonstrationis gratia, tunc periculum, & commodum est emtoris, 507. quid si vero taxationis gratia, *ibid.* de arcifinii, & limitati distinctione, quid sentiat H. Cocceius, 157. *Vide* Ager.
c. AREUS patruo suo Cleonymo anrepositus, II.470
c. ARIAS scriptor de bello, P.82
Argumentis paribus pars utra præferenda, III. 93. qualia in judicandis moralibus, *ibid.*
c. ARISTIPPI opinio de jure nat. P.33.
c. *Aristocratico* in statu qualis libertas, I. 311
ARISTOCRATIS Decretum pro Charidemo, III.626.c.634.635
c. ARISTOTELES de justitia naturali, P. 35. de socialitate, 44. ubi amicitia, ibi jus, 74. ejus laus, 87. ejus assertum de virtute in *medio* consistente examinatur, & refutatur, 88. seqq. de veritate omnibus auctoritatibus præferenda, 92. quo sensu dicat, quædam esse, quæ statim, ac nominantur, cum malitia conjuncta sunt, I. 52. de pluribus civitatibus societatem ineuntibus, 344. imperium in quo consistat, 365. per populos natura servos quid intelligat, 281. de Persarum in liberos suos imperio, II. 245. de pluralitate suffragiorum, 319 & seq. de hæreditate non testamento, sed agnatione deferenda, 369. 372. ejus locus de gratia referenda beneficiis male trahitur ad materiam successionis, 433. de motu, 545. de moratione imperii, 551. de voluntate, 610. de indigentia, rerum mensura, 712. 713. quo sensu *Top. I.* 13. sumat justum, III.502.
Arma apud Romanos postliminio cur non recepta, IV. 122. c. 169. hosti alicujus subministrare, hostis est, III. 560. adimi possunt populis subactis etiam jure mixti imperii, 96. Armis hostium an ad decipiendum uti licitum, 567. nomine quid veniat, 134.c.155.606
c. Arma a Deo data, 123. eorum in carnalia, & spiritualia, distinctio Pauli explicatur, 165. illicitorum usus an ju. sta belli causa, 411. 397. Armorum sanctimonia, III. 586. licita quæ juxta H. Cocceium, 679. quæque illicita, 583. seqq. 594. & quando fiant licita, 584. 585. in dubio judicium est penes principem, 597. Jure naturæ vix dantur illicita, 692. durante bello semper sunt merces interdictæ, 605. Græci legislatores prohibuerunt addici creditoribus, 634

c. *Armatura* Dei, quæ commendatur *Eph. VI.* 12. qualis sit, I.165.166
c. *Armoricorum* lex cur naufragos bonis spoliabat, II.300
Arragonica successio, II.400
c. *Arrhæ* circa dationem varii mores, II. 716
c. *Arriani* quousque in eos sævitum sit, III.407
Arrogatio, II. 225. definitur, *c.* 337. in quo differat ab adoptione, *ibid.* quatenus sit modus naturalis acquirendi juris in personam, *ibid.* per eam non amittuntur jura sanguinis, *ibid.*
c. ARSACES cur legatum suum capite punivit, III.229
c. *Artaxatorum* vastatio, IV.9
Artes gentium antiquissimæ, III. 56. sensum modo latum, modo strictum admittunt, III. 136. artium vocabula quomodo accipienda, 153.c.153.160
c. Artes non sunt causæ corruptionis humanæ, II. 80. Magicæ, *vide* Magia.
c. *Artifices* occidi possunt, jure belli, IV. 217
Arx quid, III. 133. & unde dicta, *c.*154. structa a vicino, qui pactione nulla prohibetur, non dat jus ad bellum, etiam cum damnum dare possit, 457. rumpit pacem sub lege amicitiæ initam, IV. 336. Arcem ne quis in confinio pati debeat, quale fœdus, III.95
Ἀρχιτεκτονικὴ Aristoteli quæ, I.188
c. *Ascendentibus* natura non quæsitum est jus succedendi, II. 408. 409. 437. nec alimenta a liberis, nec successio jure naturæ debetur, 418
c. *Asceticæ* vitæ descriptio, II 79
Ἀσκητήρια, *ibid.*
Asiæ mos circa prædam, IV.38
c. Asmonæorum fata, III. 119. *vide* Maccabæi.
Assassini, *vide* Percussores.
Assecurationis contractus, II. 665. natura, 676
c. Assecurationis origo, natura, definitio, II. 629. seqq. negotium ipsum, non vocabulum, cognitum JCtis veteribus, *ibid.*
Assertio a promissione multum distat, III. 574. mera futuri quid, & quam vim habeat, II.592
c. Assertio nuda non obligat, II. 621. religiosa, *vide* Jusjurandum.
Asylorum jura quibus prosint, quibus non, III.416.IV.c.210
c. Asyli privilegium templis plurimis gentilium tributum, I. 175. jus non competit legato in domo sua, III. 235. Asyla non prosunt lædentibus, 438. 439. hi dedi debent, non vi extrahi, *ibid.* Asylorum jus sublatum a Tiberio, 441. in lege Mosaica, exponitur, 440
c. ATALARICUS clericos ab inferiorum judicum potestate exemit, I.259
c. ATHANASIUS de pietate officii etsi impiæ personæ cohærentis, I.150
c. *Athenagoras* Christianos judicio non contendere, I.170
Athenienses Corinthios an vicerint, secundum Polybium, IV. 340. victoriis quomodo usi sint, 267. eorum Resp. mixta ex Aristocratia, & Democratia, I. 220. an eadem manserit postquam in eam variæ gentes susceptæ, II.530
c. Atheniensium ducibus non jure proprio, sed jure administrationis saltem potestas competiit, 291. Status mere popularis fuit, 338. nunquam socios ad se evocarunt, 345. excusantur quod in bello Mithridatico arma sumserint contra Romanos, 402. contra Syracusanos belli causæ, II. 22. non fuere fœdifragi auxilia præstando Corcyrensibus, III.162. cur Spartanorum legatos captos occiderunt, 232.233
c. *Atheum* inter, & providentiam negantem, fere nihil interest, *P.* 56. Atheismus peccat in defectu, 89. 92. an justa belli causa, I. 4. r. Atheos punire cuique non licet. III. 378. quatenus puniri possint in civitate bene constituta, 392. exempla, *ibid.*
Atlantici populi, II.531
c. *Atreni* obsessi a Severo quonam strategemate se liberarunt. III.591
Atrocitatem facinoris quæ habere dicuntur, III.541
c. ATTALI hæreditas quo jure adita a Romanis, I.319
Atticorum leges multæ ex legg. Mosaicis, I. 94. Lex de ἐπικλήροις, II. 294. jus de captivis redemtis, III.118
c. Atticarum legum cum Romanis, & Hebræis similitudo, I. 141. lex de capiendis tribus civibus alterius civitatis, quæ dedere, vel punire recusabat interfectorem civis Atheniensis, III.633
c. *Avarus* qua talis puniri nequit, III. 361.

Aucupia natura cuique licita, sed legem a terra accipiunt, II.60.61
c. Aucupia cur prohiberi possint lege civili, vera ratio, II.89
Aves quorum sint, II.61
c. Aves occupato territorio manent nullius, II.93.489
AUGUSTI Octavii bellum contra Antonium, injustum, I. 187. negatur, *c.* 245. *vide* Octavius.
AUGUSTINUM scholæ quædam solum sequendum sibi proposuere, & perperam, III.576
c. Augustinus: in bello silere jura, *P.*41. de jure etiam inter latrones, 74. num reum fieri possit pecus, I. 56. de lite legitima, 160. quo pacto meretrices ad baptismum admittendæ, 170. an fas sit Episcopo pro reis intercedere, 175. de termino cognationis, II. 277. de scenicorum verecundia erga parentes, 283. de nuptiis cum consobrina, 308. de jurante per lapidem, III. 35. de justo bello, 581. de mendacio. 612.621
Auctores belli injusti ab aliis discernendi, IV. 194. Auctorum depravata, & sinistra quandoque de rebus judicia, I.187
Auctoritas ab imperio differt, I. 203. nostram quibus impertimur, an nostra facimus, 354
c. AURELIANUS primus Imperatorum regio ornatu usus, I.291
c. *Auri* major copia inventis novis terris in Europam invecta an eam locupletiorem fecerit, II.719
Aurigæ Circenses S. Cœna prohibiti, I. 114.*n.*
c. *Auspicia* apud Romanos quis habebat, IV.415
c. *Austrasiæ* regnum quo jure sibi vindicate voluerit Galliæ rex, II.177
c. *Autocheiria* naturæ jure prohibita, I. 66. III. 384. nec non Jure Romano, II. 35. 257. male refertur ad juxiom zeli, III. 348. est verum homicidium, adeoque illicita, 255. passim apud gentes pro licita habita, & a philosophis defensa, *ibid.* ex quo principio, 256
c. *Autonomia* quid, I. 310. ea sublata tollitur imperium salva cæterum civitate, II.548
c. *Avunculo* nubere, prohibitum natura II. 280. 284. & ejus viduam ducere, *ibid.*
Avus, aviaque, quando nepotum curam agere teneantur, II.379
c. *Avus*, aviaque, ut pro mortuo filio, filiaque, curam nepotum suscipiant, id ex jure naturæ est, II.418
Auxilium ab una parte promissum intelligitur sumtu petentis, III. 136. mittere quis excusetur, 146. venisse quando dicatur, IV. 424. amicis præstandum si facile, & sine incommodo possit, III. 524. quo jure, *c.* 535. in bello ut præstetur cujus generis fœdus, 95. cujus impendiis debeatur, 137. debitum ex jure proprie dicto qui non præstat ei, cui fit injuria, damni dati tenetur, II. 183. 184. fœderatis quibus præstandum si bellum inter se ipsi gerant, III. 102. hosti quoque modo præstitum causam dat ad bellum justum, 560. Sed ut de novo indici oporteat, 646. veniam meretur si ex officio sit præstitum, IV. 194. promissum quo casu fœderato promissor mittere non teneatur, III. 146. in pacto non faciendæ deditionis si advenerit, quale intelligatur, IV. 425. *c.* 431. Sociis novis contra veteres an præstari possit, qui in fœdere caverunt, ut utriusque populi socii ab utroque populo sint tuti, III. 137. in præstando non socius vetustior, sed justior causa præfertur, 528. negatur, *c.*538
c. Auxilia ferre bellanti licet natura, I. 411. in ea quid juris hosti, *ibid.* non possunt bellum gerere si principalis nolit, *ibid.* in genere promissa non debentur socio meo bellum contra consortes religionis meæ, hujus extirpandæ causa, gerenti, III. 123. promissa simpliciter cujus sumtibus præstanda, 161. præstare licitum est natura juste bellanti, 534. quid si quis simpliciter promisit in casum existentis belli, *ibid.* & 538
Ἀφθαρσία quid, II.57.*c.*79
c. AYALA quid contulerit ad jus naturæ, *P.*83

B

c. *Balenarum* de captu controversia deciditur, II.145
c. BALIONII casus, IV.409
Bannitos occidere, num etiam interna justitia, & coram Deo sit justum, III. 286

Bar-

Barbaros prædationibus vexare, laudatum Aristoteli, & quare, III. 94. male a Græcis pro hostibus habiti, 458. nisi qui belluis, quam hostibus similiores sunt, III.304
c. *Barbarismus* quid sit Epiphanio, III.112
BARCLAII sententia de jure resistendi quod sit penes populum, vel majorem ejus partem, I.361
c. BARDAS *Sclerus* perduellis, I.386
c. BARONIUS irascitur Episcopis Justiniano obsequentibus, I. 256. quam infeliciter probare conetur, Ecclesiam regibus non subesse. 259
c. BASILIDES jurare nolens, I.169
c. BASILIUS quid opponebat Principi idololatriam jubenti, I 377
Belgæ agros vastari non permittunt in bello, sed sub tributo eos præstant tutos, & quamobrem, IV.226
c. Belgium in dotem datum, etsi non sit regnum patrimoniale, I. 318. Belgicæ societates mercatoriæ, utut potentissimæ, alieno subsunt imperio, 297
c. BELISARII cavillatio adversus Gotthos de locis minus custoditis, IV.388
Bellandi pro alio justæ causæ, III. 521. jus inferioribus potestatibus quibusdam concessum, I, 183. 184. Bellantium extra territorium quæ capiuntur, an jure belli acquirantur, IV. 50. Bellare quidam lege vetantur, I.310
c. Bellandi licentia probatur ex novo fœdere, I, 148. Belligerantium utriusque factum pro jure haberi, cur dicatur, IV.148
Bellum a natura quo sensu, I. 84. juris gentium quo sensu, 88 an vetetur lege, quæ data est Noæ, 90. an evangelica, 94. 97. 103. actionis nomen non est, sed status, 2. IV. 384. Christiani aliqui plane improbaverunt, & quare, I. 114. privatum publico reipsa prius est, 2. injustum ex quibus causis dicatur, 103. 113. aliquando idem est, ac non solenne, ut justum solenne, 183. Belli potestas regi concessa, de potestate externi belli intelligitur, 371. definitio, 2. vocis origo, *ibid.* an justum aliquod jure naturæ, 85. aliud privatum, aliud publicum, aliud mixtum, 177. privatum an licitum post constituta judicia, & quibus casibus, 178. privatum aliquod lege Mosis permissum, *ibid.* an cum Evangelio pugnet, *ibid.* Ambrosii, & Augustini dicta contra illud, 179. Cn. Manlii in Galatas an justum, 186. item Caji Cæsaris in Germanos, *ibid.* Octavii, & Decimi, nec non Cassii, an justa bella, *ibid.* Publicum solenne, vel minus solenne, 183. gerere, reservatum habenti summum imperium, 186. quando, & quatenus ab inferioribus potestatibus geri possit; & an tale bellum publicum dicendum, 184. & an ab illis geri possit, ex conjectura voluntatis superioris, 186. civile an sit pejus tyrannide, 373. 374. Bellum pacis causa gerendum, 2. III. 522. ad injustum nemo obligatur, I. 227. II. 597. III. 8. 102. ejus efficientes causæ, principales, adjuvantes, instrumentales, I. 409. Bello quæsita quædam Regis propria fiunt, 207. Bella pro aliis per naturam licita, & probata, 408. justa ante Mosen, 87. 88. justa Mosis extra causas a Deo justas, *ibid.* improba Hebræorum postremis temporibus, 111. Bellum incipit naturaliter ubi judicia deficiunt, *P.* 15. II. 5. Male geritur, nisi intra juris, & fidei modum, *P.* 15. justum esse non potest, nisi quod ob injuriam sit susceptum, II. 3, 5. sive eam, quæ fit contra J. G. sive eam, quæ contra J. N. III. 303. non licitum ob nimiam potentiam vicini tantum, II. 20. Belli causa justa injuria sola, 5. defensio vitæ, 7. Bella publica sine causa, injusta, 4. causæ suasoriæ, & justificæ, & principia illius, 3. 5. Bellum evitari quibus modis possit, III. 486. seqq. honestum non est, nisi summa necessitas, & vera charitas efficiat honestum, 512. suscipi non debet ob delicta quævis, 301. nec ob inchoata solum nisi certo casu, 302. non nisi ad juris consecutionem, *P.* 15. II. 5. 6. in civilibus an sit jus legationis, III. 201. ad injustum nemo obligatur, 102. 524. ut justum sit J. G. quid requiratur, 642. justum dicitur interdum quoad effectus externos, 185. 491. nec fit injustum etiamsi ex animo gerentis vitium accedat, 464. sic justum est quod reges suscipiunt in eos, qui nec se, nec suos, sed J. N. aut G. violant, 303. ex justo etiam magistratus subditis tenetur quatenus damno eos affecit, quod prævideri poterit, 512. solenne injustum esse potest quoad ju-
sti-

ftitiam internam, II. 5. III. 491. Belli solennis effectus alius est licentiæ, alius dominii, 665 Belli si quæ sunt causæ tantum ad pœnam ab aliis sumendam injustitiæ suspicionem præbent, nisi ob scelus manifestum, & atrocissimum, 306. itaque non temere suscipiendum etiam cum justa punitio, 504. maxime contra eum, cui pares vires sunt, 511. Belli causa quibusdam ipsum bellum, id quod injustissimum, 455. Belli causæ justificæ, claræ, evidentesque esse debent, & quæ palam possint proponi, 544. cur publice proponantur, 561. his si quæ bella destituuntur, latrocinia sunt, 455. Omnes autem, qui bella suscipiunt, credi volunt sibi tales causas esse, IV. 115. itaque periculosum de iis inter duos pronuntiare, III. 665. suasoriæ causæ solæ, absque justificis, latrocinium ex bello faciunt, 455. etiam conjunctæ justificæ bellum ab injustitia non vindicant quantum ad eum, qui suscipit, si ob solas suasorias ineatur, 464. Belli Punici secundi causa quo sensu fuerit justa, 185. Belli societas an cum infidelibus licite ineatur, 97. Bello multa mala etiam in innocentes veniunt, 486. justum, ac solenne quid, 640. Bellum ex edicto, 643. pro sociis, & pro amicis, 524. suscipi potest pro quibusvis hominibus, 525. an licitum pro subditis, & alienis, 525. 526. an in eos, qui in naturam delinquunt, 303. an ut cogantur aliqui fieri Christiani, 314. geri potest per homines improbos, 546. 579. pro solo offensivo quando sumendum, 138. justum aliunde vitium habere potest, 464. an utrimque justum detur, 491. omittendum sæpe nostri, & nostrorum causa, 507. ob pœnam suscipere, debet esse validioris multo, 511. suscipiendum ex necessitate, aut occasione, 511. 512. pacis causa gerendum, 522. statim geri potest, ac indictum est, 649. Belli causæ justificæ debent publicari, 544. denunciandi formulæ, 645. indictio, 650. 653. 654. 655. circa eam instituta civilia, 647. Bello non indicto an capta capientium fiant, 648. injusto extortum secuta pace an repeti possit, 185. ex Bello irregularitas, 513. Bellorum mala, *ibid.* pro alienis subditis susceptorum exempla, 303. 526, Bello an peti possint persecutores Christianismi, 317. Bella sine ullis causis feritas, 455. ex causis suasoriis, non justificis, prædatoria, *ibid.* Bella an suscipienda ob delicta in Deum, 306. pro subditis justa, & an necessario suscipienda, 521. ob leves causas vitiosa, 504. Bella ob legatos violatos, 211. ob sepeliendos mortuos, 249. ob pœnam, 301. Bellum finiri quomodo possit, IV. 325. civile prædam plerumque militi omnem promiscue concedit, & quare, 48. injustum non nisi injustos prodit effectus, etiamsi sit solenne, 277. nec a latrocinio differt quoad jus internum, 274. justo quantum quis consequatur J. N. 328. non solenni res quomodo acquirantur, 50. in Bello quæ capi, & non capi possunt, 239. 240, 241. injustum qui gessit, recte ad impensas solvendas cogitur., 240. Bellum pacis causa, 263. injusti effectus injusti, 177. Belli vindicta modum excedere non debet, 186. non justi causæ possunt esse probabiles, 194. Bello capta jure gentium acquiruntur, 28. 29. cui, 28. 31. ea singulorum fieri, frequens sententia, 33. civilium crudelitas, 74. injusto capta an restituenda ab eo qui cepit, 177. & an restituenda ab eo, qui detinet, 178. & an tunc quid detrahi possit, 179. si consumta sint, bonæ fidei possessor non restituit, *ibid.* Bello civili res quomodo acquirantur, 50. In Bellis civilibus quare occisi captivi, *vide* Captivus, quare in iis capta capientium non fiunt, *vide* Capta. Bellum defensivum, *vide* Defendere. Belli jure quinam occidi possint, *vide* Occidere.

c. Bellum definitur, I. 24. 25. vocis etymologia, 25. 26. Bellum inter, & pacem, non datur status medius, *P.* 33. I. 24. Bellum quando dici possit, III. 197. Belli liciti jure naturæ vera ratio, I. 127. 129. Bella approbasse Deum, certissimum indicium, 129. Evangelio non contraria, 173. Bellum ex quo jure sit, *P.* 69. quæ in eo jura sileant, 75. ratio belli, *ibid.* Bellum est verum judicium, *ibid.* & I. 21. comparatur aleæ, IV. 372. & cum lite privata. III. 501. an excludat jus, *P.* 41. 42. Belli jus esse probatur ex effectu,

ctu, 76. ab ejus definitione recte, an male Grotius excludat justitiam, I. 26. Bellum jure naturæ licitum esse, quomodo probet Grotius, 123. Vera juris Bellorum ratio, *ibid. seqq.* quale justum dici possit, 237. Belli causæ, initium, & occasio, quomodo differant, II. 21, Belli causæ quædam, I. 168. Belli tot fontes, quot actionum forensium, *P.* 81. Bellorum licentiam angustis admodum finibus circumscripsit Grotius, *ibid.* de Bello scriptores, 82. in omni Bello, sicuti in litibus privatis, tria consideranda veniunt, personæ, causa, & processus, III. 580. id demum licitum est, quod tendit ad reparationem juris nostri, *ibid.* & sine quo justa victoria obtineri nequit, 580. quænam illicita, 582. seqq. Bellum est verissime Dei judicium, 584. in eo quantum liceat, systema Grotianum exponitur, 597. seqq. & refutatur, 601. Bella non nisi ad arcendam injuriam licita, II. 24. in Bello licita, & illicita quæ, III. 678. Bellum gerere non nisi summa Potestas potest, *P.* 81. idque recte docere JCti Romani, III. 680. Bella per quos gerat Princeps, I. 411. Belli actus sunt vel publici, vel privati, IV. 57. privatum Grotio quid, I. 25. 228. publici definitio adcurata, 227. Grotius id male jurisdictioni tribuit, *ibid.* mixtum non datur, *ibid.* quinque casus, quibus mixtum dari videtur, 229. inter gentes aliud non datur nisi utrinque publicum, IV. 348. privatum ex eadem ratione sequitur, qua publicum, *ibid.* in Belli causa duo sunt: justitia causæ præsentis, & qualitas, f. justitia bellum suscipientis, *P.* 76. Belli semper justus exitus, 57. sola justa causa quæ, III. 467. causa naturæ jure justa sit necesse est, 600. processus contra hostem in infinitum licitus, eodem jure, *ibid.* justum esse potest, etsi causa movens sit vitiosa, 465. Bellum, cui justa subest causa, at illatum utilitatis ergo, non ideo desinit esse justum, 481. Belli causam justam qui scit se habere, etsi documenta non habeat, licite bellum suscipit, 497. justum nullum est in causis dubiis, 493. Justum inter, & injustum, distinctio nullum usum habet, IV. 278. 281. inter summas potestates nec justum, nec injustum asseri potest, 317. est judicium rei controversæ, quo quæque pars sibi jus asserit, alteri negat, 125. justum sit, an non, cujus sit judicium, III. 607. causa tamen cor plerumque scriptis exponi soleat, 607. 608. injustum dici nequit ante ultimam victoriam, IV. 86. quia per eam demum de ejus justitia deciditur, III. 466. 499. de Belli inter gentes justitia pronuntiare, non periculosum solum, sed & illicitum est, 682. injustum gerens quando teneatur ad restitutionem, IV. 183. Bellum quo sensu utrinque justum dici soleant, 182. nullo sensu sic vocari potest, III. 598. ne quoad processum quidem, 498. 499. 501. Bellum solenne quale Grotio dicatur, I. 134. & quid in illo obtinere putet, *P.* 85. quale justum credat, I. 135. quale plenum, & minus plenum, *ibidem*. Belli in solenne, & minus solenne, distinctio Grotiana explicatur, examinatur, & rejicitur, 237. 238. 239. II. 23. III. 499. 502. 648. 659. hujus inventi causa, 681. Bellorum ex mandato tacito gestorum ratio, & exempla, I. 243. Bellum qui scit se promeritum, licite se defendere nequit, II. 54. quid si contrarium bona fide putet, *ibidem*. Bellum ne alter populus alterius injusso gerat, si pactum sit, an illi liceat se defendere contra illatum? affirmatur, III. 163. Bella ob stuporem, vel in pœnam aliatum gentium, an valeant, 330. punitiva Grotio quid, 374. Bello peti an, & quatenus gens possit ab alia ob injuriam aliis illatam, 377. seqq. Bellum pro aliis suscipi nequit, 529. at suscipientibus assisti potest, 530. pro salute patriæ sanctissima res est, 553. Bello cur gentiles tres Deos, quasi virtutes, præfecerint, 595. Bellum cur ex edicto gerebatur apud Romanos, 652. cur denuntiari debeat, *ibid.* in offensivo semper necessaria aut indictio, aut clarigatio, in defensivo neutra, 654. ne clam, vel dolo inferatur, id non ad fortitudinis præstantiam demum, sed ad jus pertinet, 659 Bella in prædones, subditos, cives, plane non dantur, indeque male vocantur minus solennia, 660. Bella civilia ad quem statum referenda, I. 25. naturaliter non sont bella, 228. nec

nec ullum in iis jus bellorum obtinet, III. 589. &c. in bellis civilibus nec exercitum conscribendi, nec transeundi jus est, II. 107. & nemo libertatem amittit, III. 40. Bellici juris regula generalis, I.125

c. *Belluarum* usus in prœliis illicitus, III. 591

Beneficii in negatione nulla est injuria, II. 74. ex beneficio damnum sentire neminem oportet, jure nat. 669. nec credendum est, quenquam eo se voluisse obligari, III. 146. Beneficio vicem rependere naturaliter nos obligari, quo sensu dicatur, 53. Beneficiorum ordo naturalis quis, II. 382. Benefici actus quotuplices, 662. Beneficium a servis etiam potest proficisci, IV. 252. dejeratum huic, aut illi an contra juramentum juste præstetur, III. 7. 8. in Beneficiis conferendis gradus observandi, 100. Beneficia etiam malis debent Christiani, *ibidem*. etiam ignotis tribuenda, 97. regum quotuplicia, 58. principis an durent post ejus mortem, *ibid.* & an semper revocari possint, *ibid.*

c. Beneficium qui in me contulit si postea injuriam mihi fecerit, an tunc separatæ dentur actiones, an vero compensatio obtineat, IV. 320. *Beneficii debitor* quo sensu dicatur *in l.* 54. §. 1. *ff. furt.* III. 74. Beneficus ut accipiat, dignus est decipi, II.431

Benjaminitarum cum cæteris Israelitis controversia, III. 7. quo jure iis matrimonia negarint Hebræi, II. 74. cum rapere permiserint, an facti perjuri, III.7

c. BEROSI testimonium de Abrahamo, I.240

Bestiæ dominus an ex facto bestiæ teneatur, III. 426. in bestias proprie pœna non cadit, 447. bestiis quo sensu justitia tribuitur, I. 12. in bestiis quo jure puniatur concubitus cum eis, *vide* Concubitus. *Vide* Bruta.

c. Dn. BOCHATUS de militia promiscua Helvetiorum, IV.365

c. *Bodemeria* quid sit, II.696

c. BODINI circa rationis insufficientiam error, *P.* 37. ejus opus de Republica laudatur, 101

c. BOECLERI tractatus ineptus de primis naturæ, I.126

c. *Bœotorum* perfida cavillatio, III.153

c. *Bohemiæ* regis quæ sint partes in electione Romanorum regis, II.326

c. BOMILCAR cur non punitus ob cædem Massivæ, III.226

Bonum publicum privato præhabendum, I. 355. Bona avita in successione distinguuntur a noviter quæsitis, II. 382. 384. quibus naturaliter relicta censeantur, 382. noviter quæsita naturaliter creduntur proximo relicta, 384. legatorum an possint pro debito capi, III. 209. subditorum ex facto superiorum obligantur ex jure gentium, 623. 624. jure civili, aut jure gentium quæsita æque alienantur in pace, 54. IV. 328. Bona, & jura, non amittuntur ipso facto, nisi lex aliqua factum velit habere pro re judicata, III. 416. imaginabilia falsa sunt, 294. regni quibus casibus alienari possint, vel non possint, IV. 326. Subditorum alienari, & perdi possunt a rege, jure supereminentis dominii, *vide* Dominium. Bona cur obligentur pro delicto imperantis, aut civitatis, III. 624. ut transeant cum operibus, cum dominio rerum est introductum, 623. vera extra virtutes sunt aut delectantia, aut utilia, 293. in Bono profectum Deo debemus, ut nec libertatem ejus nobis valeamus eripere, 8. Bonorum electio quibus regulis ineatur, 508

c. Bona casu, & ad tempus saltem posita in territorio, quomodo subsint illius potestati, I. 252. mobilia, & immobilia, subsunt potestati territoriali, 251. Bonorum regis privatorum dominium esse dicitur, publicorum imperium, I. 302. 303. Bonorum circa distinctionem acerrimæ lites Doctorum componuntur, II. 425. *seqq.* Boni si opprimantur, quid inde colligendum, *P.* 78. Bonitas intrinseca Juris natura non datur, 57.I.45

c. *Borussiæ* Regis decisio de reditibus domanialibus a Stanislao vindicatis, Augusto tradendis, I. 403. ejusdem jus in Silesiam, II. 192. *vide* Silesia.

Bos arator injuste violatur in bello, IV. 224

Βουλευτικὴ quæ Aristoteli, I.188

Brabantorum lex contra liberos ex secundis nuptiis, II.382

c. Brabantiam quo jure Galliæ rex sibi de-

devolutam contendebat, IV.421
c. *Bragantinæ* domus jus in Portugalliæ regnum, II.178.473
c. *Branchidæ* in eos sævire jure potuit Alexander M. III.444
BRASIDÆ cavillatio, III. 135. cur non admittenda, vera ratio, c.156
BRENNI bellum cum Fano Apollinis, IV. 230. causa belli, III.455
c. BRETISLAUS, III.651
c. *Bruta* an ad utilitates suas natura ducente ferantur, *P.* 45. an obligentur ad id, quod natura æquum, & bonum est, I. 55. 56. 57. 58. an ratio brutis, & qualis, 56. 58. cur aliquando punita, 58. inter ea, & homines differentia Grotio quæ, 127. an injuriam faciant, 137. *vide* Pauperies. iis aliquis tribuitur cognationis intellectus, II. 284. injuriam nec faciunt, nec patiuntur, III. 345. Bruta occidendi jus unde, *ibid.*
c. BRUTO virtus quid, *P.* 34 40. Brutus jure bellum movit contra Antonium, licet injussu Senatus, I. 245. cur victus ab Octavio, *ibid.* ejus consilium, & factum in occisione Cæsaris cur improbatum, 285.407
c. BRUTULI PAPII deditio, I. 343. IV. 134

C

c. CAcodæmonas adorans gens non ideo ab alio bello peti potest, III.395
c. *Cadaverum* tactus, & esus, prohibitus Judæis, quo jure, I.75
c. *Caduceus*, III.656
Cædes etiam justa ab antiquis Hebræis, Græcis, & Christianis punita, III.514. *vide* Occidere.
c. Cædes ad Justitiam, non ad Ethicam pertinet, *P.* 91. Cædium promiscua licentia non obtinuit, ante diluvium, I.138.II 10
Cælibatus laudabilior conjugio, III. 66a. non nisi excellentibus ingeniis convenit, II.74
c. Cælibatus repugnat naturæ, II.117
CÆSAR *Jul.* bello injusto petiit Ariovistum, III. 647. negatur, c. 658. laudatur ob spretas in se injurias, 506. piratas quo jure cruci affixit, cum tamen privatus esset, 273.c.344
c. Cæsar Jus civile ad modum redigere voluit, *P.* 79. an petentibus Germanis dedendus fuisset, I. 244. Romuli nomen vehementer appetiit, 288. qua lege imperium retinuit, & administravit, 285. privilegia ei tributa a populo, *ibid.* eo mortuo qualis status obtinuit, 286. belli inter eum, & Pompejum, causæ justificæ, & moventes, II. 22. item belli cum Ariovisto, 53. cur noluit ad Pompejum legatos mittere, III. 215. quo strategemate Pompeii aciem fudit, 532. quo jure potuit donate Dyrrachinis Flavii nomen, IV. 111. pace cum Senatu facta, quo jure Marcellum, Ligarium, Dejotarum, &c. persecutus est, 133. regnandi causa jus violandum, dixit, II. 188. ex ejus Commentariis loca de Ambiorige, I. 296. de Germanis & Suevis, 304. de hostium agris, II.164
c. *Cæsares* adoptati ab Augustis quo jure habebant summam potestatem, I. 271. 272. quo tempore plenam, & regiam, 288. 291. eorum potestas cujus naturæ, intuitu tum Imperatorum, tum populi, 297
c. *Cæsari danda quæ Cæsaris sunt*, effatum male applicatur a Grotio, I.382
CAINI vox post comminationem divinam, I.91
c. de Caini signo fabula, I. 137. cur a talione liberatus, *ibid.*
CALANI corium, IV.266
Calculus Minervæ *vide* Minervæ.
c. *Caletum* de eo Anglos inter, & Gallos controversia, II.180
c. CALIGULA non suo jure imperium tenuit, I. 289. quo titulo fructus ex regnis, belloque quæsitis perceptos victis regibus restituit, II.585
Cambium, II. 664. quid, & qualis contractus, c.693
c. CAMBYSIS sacrilegium, IV.16
c. CAMILLUS fortiori jus tribuit, I. 248. cur noluit pactum inter Sulpitium, & Brennum, ratihabere, III.109
c. *Campanis* sociis cur assistere contra Samnites Romani noluere, III. 123. an postea deditis jure astiterunt? negatur, 124. Campanorum dolosa pactio de dimidia armorum parte tradenda, III.155
Cananæis se dedentibus parcere potuerunt Israe-

Israelitæ, III.5.6.c.26
c. CANII lis cum Pythio ob hortulos dolose venditos, II.635
Canones quid constituant circa populationes, IV. 227. de servis quomodo intelligendi, 76
c. Canones conciliorum quantum suppeditent subsidii ad instruendum jus naturæ, *P.* 97. Canones Apostolici dicti, spurii, I.176
c. *Cantzley-Sassen* qui, I.252
c. *Canum* usus in præliis, III.591
Capere bello, quomodo sit contra charitatem, IV. 240. homines in bello quatenus liceat, 246. Capienda non sunt bona innocentum, si ex debitoribus principalibus nostrum consequi possumus, 241. Capiendi jus esse potest sine acquisitione, 238. *Capta* acquiri capientibus, non solius belli est effectus, I. 185. sic enim J. G. dominus fit rei alienæ, qui cum suam, aut sibi debitam consequi non potest, eam sumit loco illius, III. 269. idque ipso facto, 629. sed hoc jus non primarium est, sed secundarium, III. 643. naturale jus quo sensu quidam dixerint, IV. 28. 29. Capta in bello solenni quo sensu dicantur, 28. quando acquirantur jure civ. gent. Europæ, *ibidem*. acquiruntur eo modo, quo res, quæ sunt nullius, 29. 97. 99. (*vide* Rapere) etiam incorporalia, 50. 73. 99. an etiam singulis J. G. ut statuunt interpretes Jur. Romani, 33. singulis quando acquirantur, 35. acquiruntur, cum suo sumtu militant, & quo jure, 47. *seq.* quid interno jure ipsis acquiratur, 292. Capta Bello civili non acquiruntur quoad justitiam etiam externam, 50. in bello justo quatenus delictum excedunt, III. 629. IV. 238. (*vide* Pœna) & ad pœnam civis unius, aut magistratus suscepto, 238. aut a prædonibus gesto, III. 641. itaque hæ res redduntur, non donantur, IV. 123. nec acquiruntur capta bello non solenni, sed compensantur cum debito, *vide* Compensatio. Capta nec singulis acquiruntur, quæ ut publici ministri ceperunt, 36. 45. non compensari cum primario debito, quæ sensu dicantur, 239. *Captæ* civitates, populi, & id genus, olim patrimonialia regum fiebant, I. 207. IV. 97. *n.* *Captus* in bello injusto an licite fugiat, 74. item an captus in bello justo, 254. *Capti* quando possint interfici, 205. *Captivus* bello quando quis censeatur, III. 28. dedere se alii, quam a quo captus est, an possit, IV. 424. fugitivus a Domino finito bello vindicari potest, etiamsi ad suos fugerit, III. 73. *Captivi* cur occidantur potissimum in bellis civilibus, *ibidem*. non occidendi secundum jus naturale, IV. 187. nisi crimen morte dignum ante, vel post commiserint, III. 204. permutari, aut pretio dimitti jure possunt, ubi servitus non est in usu, 254. pretium id unde definiatur, *ibidem*. *vide* Redemptio. quo jure fiant, cum vix utrimque justum bellum esse queat, 245. quatenus tales etiam justitia interna fiant, ubi id per externam licet, 246. servi non fiunt apud Christianos, & quare, 76. Captivus, & tamen non servus, ubi servitur in usu, 246. Captivi Duces cujus sint, IV. 78. *n.* occisi die triumphi apud Romanos, III. 669. Captivi reges pacem facere non possunt, si regnum habuerint ex consensu populi, IV. 325. non tamen jus imperii penes populum, sed tutela ejus, *ibidem*. Captivos ob delictum carcere circa Pascha liberare, unde, I. 118. Captivus idem pluribus pretium debere potest, IV. 392. an redire debeat mortuo eo, quem redimere debebat, 393. Captivi promissum de reditu in carcerem valet, 423. ejus res nisi apprehensæ, non acquiruntur, 393. Captivi quorum in potestate nunc sint, 77. occidi belli jure possunt, III. 668. an quovis tempore occidi possint, *ibidem*. de Captivis, & rebus cur specialiter conveniri debeat, IV. 115. Captivorum redemtio, permutatio, 253. redemtio quam favorabilis, 391. eorum posteri servi, 73. redemtionem quæ vetant leges an justæ, 392. bona Romano jure fisco cedunt, si hæres nullum sit, 120. Capta actu bellico quorum sint, 36. Capta bello quatenus conscientia pura acquirantur, aut retineantur 238. bello injusto non fiunt capientium jure interno, 274. prioribus dominis reddita, 275. Capta post pacem initam reddenda, 331. Capti bello servi fiunt etiam citra delictum, 71. Capti censentur qui intra præ-

præsidia docti sunt, *ibid.* gratis dimissi, 256. Capti quibus acquirantur, 74. Captorum bello liberi, & posteri an servi, & quatenus, 72. 83. Captis parcendum in bello, 202. *seqq.* exceptiones, quæ vulgo contra adferuntur, 205. quid iis faciendum ubi servitus in usu non est, IV. 355. Captivitatis jus etiam injuria dicitur, 75. non est jus gentium universale, 77. quale his temporibus, *ibid.* Cepisse bello rem quando quis dicatur, III.64

c. Capere quid sit, IV. 53. Capiendi in bello jus unde oriatur, 183. Captura sine justa causa jure naturæ illicita, III. 659. Capere in bello licet in infinitum, IV. 353. Capiendi *personas* jus a natura est, I. 64. III. 636. Captus quis dici possit, IV. 150. Captus hostis ex libero fit servus, 78. jure ipso naturæ, non aliquo demum gentium, 81. Capti bello jure naturæ servi fieri, & occidi possunt, 217. 44. hujus licentiæ vera ratio, I. 155. IV. 94. 261. 262. eorum liberi cur servi fiant, 262. in Captos cur apud omnes fere gentes jus vitæ, & necis jure exerceri credatur, ratio, 80. Captos occidendi jus quando locum habeat, quando non, III. 637. Captura hostis in territorio pacato cur illicita, vera ratio, 685. Capti an licite fugiant, IV. 84. *seqq.* Captus quo jure, modoque se liberare possit promittendo, 429. Capti bello civili injuria occiduntur, & injuria servi fiunt, 84. Captæ filius est capax successionis, II. 411. 444. Capta persona, an etiam quod secum habet captum videatur, IV. 408. dimissa sub pacto ut faciat dimitti aliam, quo casu redire debeat in carcerem, quo non, 409. Captarum personarum, & rerum conditio Jure Romano, 150. 163. Capti bello cur apud Romanos non nisi fictione legis Corneliæ gaudebant jure postliminii, 148. Captos bello inter, & fato, distinctionis Juris Consultorum Romanorum effectus singularis, ejusque vera ratio, 152. 153. *seqq.* Captus, & reversus, quod Jure Rom. rem rescissa usucapione petere possit, id fundatur in æquitate naturali, 163. Capti filius cur apud Romanos pro spurio habebatur, 149. in ejus debitis, creditis, ve quid juris sit, 157. postliminio invitus non redit, 129. Captivi redimi Jure Romano non vetantur, 406. 407. Captivitatis jus quo intuitu injuria appelletur a Juris Consultis Romanis, 181. 182. Captura rei hostilis est modus acquirendi naturalis, & licet in infinitum, 356. 357. Capta quando censeatur res hostilis, 53. 54. Capta mari fiunt capientis, II. 87. Capere jure nat. licet ultra summam debitam, III. 638. at re vendita, vel creditori addicta residuum restituendum domino, *ibid.* Capta extra territorium belligerantium cur non acquirantur belli jure, vera ratio, IV. 70. Capi res hostiles, & res pacatorum diversa ratione possunt, 242. Capta bello cedunt bellum gerenti, I. 411. Capiendi res hostiles ex consensu superioris jus plane differt a pignoratione, s. jure repressaliarum, IV. 298. de Captis bello rebus, vel personis ubi nihil in pace dictum est, quid juris, 360

Capita rerum, auctores belli, IV.194

Capitalia quædam delicta post Evangelium prædicatum, I. 102. Capitales cognitiones cur defugerint Christiani, 117

Capitatio exteris imponi nequit, quæ civibus ex causis Reipublicæ est imposita, II.70

Captio Romanorum adversus Carthaginenses, III. 139. Captionum exempla, 134

Capuæ civitatis interitus, II.531.c.548

c. CARACALLA quomodo fratricidium defendere nitatur.

Carceris æstimatio non fit in libero homine ob id, quod in eum est conjectus, III. 184. Quæ carceris evitandi causa injuste fiunt, excusabilia, 293. de in carcerem redeundo promissio an sit justa, IV.425.424

c. in Carcerem conjectio insontis quomodo reparanda, III.195

c. *Cardo* quid, II.158

c. CARFANIA, III.171

c. CARNEADES Romæ disputans, P. 42. an responsione Grotii confutetur, 43. 69. verior responsio, *ibidem*. ejus thesis de utilitate ubinam fallat, 46. Principia ejus an conveniant cum principiis Grotii, Pufendorfii, Cumberlandi, &c. 49. 50. cur jus gentium secundarium omiserit, 68. exempla, quibus

bus probate conatur, justitiam esse stultitiam, 70
Caro imbecillam corporis conditionem significat, I. 110
c. Carne vescendi jus cum ipso genere humano originem cepit, III. 346. Carnis humanæ comessatio an justa belli causa, I. 411
Carnifices quomodo de justitia sententiæ instruendi, III. 547. munere suo abstinent tanquam periculoso, *ibid. num.* de justitia sententiæ instruendi, & quare, *ibid.* sanctiores tyrannis, 558. & iis, qui mercedis solius respectu militant, *ibid.*
CAROLI M. electio, II. 540
c. Carolo M. jus datum a populo ordinandi Episcopos, I. 263. Romam & Occidentis Imperium jure victoriæ acquisivit, 319. 320. non ex concessione demum populi, II. 555. *seqq.* tria ingentia, atque inæstimabilia beneficia, quæ contulit in urbem Romam, 556. formula, quam dedit, Italici Regni, 557. cur Imperium Germanicum veteri nomine Romanum appellavit, 560. in Romam urbem imperavit etiam antequam Imperator esset, 562
c. CAROLUS V. abdicans regnum, I. 34. ejus Decretum contra Pontificiam potestatem, 259
c. CAROLUS II. a proceribus Angliæ solenni edicto ad regnum revocatus, I. 399.
c. CAROLI *Sapientis* ultima voluntas in quantum valuit, I. 322
c. CARTESIUS an inter Scepticos referendus, P. 88
c. CARTHAGENA (*Joh.*) de juribus belli scripsit, P. 82
Carthago cives, an urbem significet, III. 139. c. 163, 166
Castellæ regni successio, II. 392
Castigatio utilis ei, qui castigatur, III. 268. pro ætatis, aut qualitatis alterius ratione necessariæ nil pugnant cum I. Evangelica, 277
c. Castigatio verbalis pœna non est, nisi a superiore fiat, III. 340. fieri potest ab æque nocente, *ibid.* castigandi liberos jus a natura habent parentes, *ibid.* castigatio etiam ex dilectione fieri potest, 350
c. *Castrum* pacati hosti oppignoratum, vel ab eo occupatum, capi jure potest, IV. 55
Casus improvisi conductorem non liberant, II. 673
c. Casus quid, & cui noceat, 706
Casum probat is, qui allegat, 715
CATONIS dolus III. 573. c. 618. ejus sententia Cæsari se opponentis culpatur, 510
c. Cato male suasit, Cæsarem esse dedendum, III. 649
Caudina sponsio, III. 104. IV. 347, 413. ei satisfecerunt Romani, III. c. 110
c. *Caupones* jure naturæ tenentur ad restitutionem damni ab iis dati, quorum opera utuntur, III. 190
Causas quod habet, quod habet magis honestas, quod magis utiles, potius eo, quod non habet, III. 142. injustæ, & suasoriæ exempla, II. 1. III. 453. impellentes, quæ peccatum excusant, 293. abstrahentes a peccato quæ, 294. dispensandi intrinsecæ, & extrinsecæ, 291. subnascentes in bello. 556. IV. 239
c. Causa quid JCtis Rom. II. 610. III. 72. Causæ justitia in bellis, & judiciis quousque suspensa maneat, 499. in Causis dubiis nullum jus belli est, 493. justifica & suasoria Grotio quid, P. 102. II. 21. Causæ justæ non tres, sed una saltem datur, 27
Cautio innoxia adversus metus incertos, II. 20
c. Cautionem exigere a vicina potestate, ne lædat, nulla sine injuria potest, II. 54. Cautiones *de non offendendo, damni infecti, ne vis fiat*, &c. sunt meri juris civilis, 25
CECROPIS lex de una uxore ducenda, III. 207
Celare quid sit in Contractibus, II. 702
c. *Centum* annorum non intelligitur communis vitæ terminus apud Romanos, JCtos. II. 187
c. Centuria quid, II. 158
CERES. legifera f. Θεσμοφόρος cur dicatur, II. 59. c. 85, 86
Certamina singularia an permittenda ad bellum vitandum, II. 495. certo numero an licita, IV. 336
c. Certamine in publico pro præmio qualis fit contractus, II. 692. singularia ad finiendum bellum Jure naturæ licita, IV. 372. *vide* Duellum.
c. *Certatio* quid Ciceroni, I. 24

Certus non est certiorandus, II. 667
c. Certum jure naturæ quid dicatur, II. 420
c. *Cervus* occisus occasio belli Æneæ cum Turno, I. 19
c. CHAMI delictum in quo constitit, II. 283
Charitas multa vetat, quæ ex jure stricte sumto fieri possunt, III. 559. nos obligat sæpe ut clare loquamur, 571
c. Charitatis lex quid Grotio significet, *P.* 52. Charitas quatenus minuere pœnam possit, III. 372. tertia virtus a Servatore commendata, potest deflectere in vitium, I. 161
Chirographum qui reddit, debitum remisisse censetur, II. 167. ratio, III. *c.* 152. Chirographi Thessalorum controversia, IV. 99. *c.* 110. 111
CHRISTUS non est tantum interpres legis per Mosem datæ, I. 95. ejus facta non omnia nos ad imitationem obligant, 181. ejus Passio non ex lege, sed ex pacto quasi, *ibid.* fabulis utitur, ut audientes eum non audiant, quo sensu, III. 570. legem implevisse quomodo intelligatur, I. 100
c. Christus præcepta sua Mosaicis non opponit, I. 144. sed interpres saltem est legum Mosaicarum, *P.* 94. quo sensu ipsum jus naturæ præcepit, 95. leges non constituit, *ibid.* & I. 80. 145. 236. sed natura statutas inculcavit, illustravit, exposuit, *ibid.* idque Prophetarum more, 236. quo sensu dicatur legis finis, 81. quo sensu sumat legem, 147. implevit legem cæremonialem, 152. 155. nihil prohibet, quod lege Mosis permissum fuit, 153. doctrinam suam non opponit legi Mosis, sed interpretationi iniquæ Pharisæorum, III. 351. jus plane non præscripsit privatis, nedum magistratibus, 354. Christi, & Mosis plane diversa fuere officia, II. 259. ejus præceptis quid occasionem dedit, *P.* 96. *extra Christum nulla salus*, quo respectu, I. 69. *seqq.* Christus jura quæsita subditis Romanorum auferre nec potuit, nec voluit, 156. non prohibet necessariam defensionem sui ipsius, 232. 235. Christi mors spontanea ex dupl ci capite licita, 236. Christus subjectus sæculari potestati, 260. quam caute regnum suum a mundano distinxerit, III. 479. 480. quo sensu adhibuit flagrum contra nundinatores; nec non sputum, & oleum in medendo, 480. vere, & recte simulavit cum comitibus Emauntiuis, 612
Christiani non restiterunt malis Imperatobus, etiam cum prætextus esset probabilis resistendi, I. 356. jurarunt per res creatas cum respectu ad Deum, III. 10. etiam sine armis militant, 546. tenentur auxilio esse Christianis periclitantibus ob religionem, 102. cogi non debent ad bellum etiam justum, 546. humanitatem majorem debent, quam alii, 226. præstare coguntur omnibus hominibus, quæ Hebræi circumcisis, II. 674. veteres sæpe consilia divina pro præceptis amplexi sunt, I. 115. *P. c.* 96. an resistere superioribus possint in summa necessitate, 356. 359. 369. veteres etiam in summa necessitate non restiterunt cum potui..ent, *ibid.* Christianorum fœderis inter se obligario, III. 102. veterum sententia de juramento, 16. mos circa captos, IV. 77. Christianos an deceat ex præda quæstum facere, 293
c. Christianus non tenetur assistere Christiano bellum cum infidelibus gerenti, III. 121. 122. veteres quo sensu necessariam defensionem prohibuere, I. 233. Christianorum veterum argumentum, omnia dogmata moralia Christi sparsa apud gentilium philosophos reperiri, *P.* 88
c. CHRYSIPPUS naturalem legem describens, *P.* 35. 37. 39. 40
c. CHRYSOSTOMUS de latius spargeodis amicitiis per affinitates, II. 300
Cibus quibus caro humana est, juste bello petuntur, III. 304 *vide* Caro. Anthropophagi. In defectu ciborum cur quod quisque commune habet, in commune cogatur conferre, II. 62. Lex de cibis vetitis apud Hebræos exceptionem haber summæ necessitatis, I. 360
Cicatricum æstimatio non fit in homine libero, III. 184
c. CICERO Jurisprudentiam definit, *P.* 33. quædam ejus loca ad justitiam naturalem pertinentia, 35. 36. 37. jus a natura ortum probat, *ibid.* & 39. Stuprum Lucretiæ vel ex naturæ lege improbat, 38. 39. I. 22. loca de pœnis transgressorum legis naturalis, *P.* 40. veram differentiam

aguo-

agnoſcit homines inter, & bruta, 46. ejus principia de ſocialitate, 48. leges utilitatis publicæ cauſa eſſe conſtitutas, 65. de lege naturæ una, immutabili, divina, 69. de juſtitia vel inter latrones, 74. Juris Romani diſciplinam ex philoſophia hauriendam, 79. ejus in artem redigendi methodum exhibet, P. 79. de juribus belli ſcriptis Romæ, 81. de oratoria calliditate, 92. de duobus decertandi generibus, I. 24. 123. de ſocietate hominis cum Deo, 29. *in quo conſentiunt gentes, id eſſe legem naturæ*, 58. quo ſenſu id verum, 60. de fine conſtituti Magiſtratus, *ibid.* quid intelligat per *prima naturæ*, 125. 126. de inſtinctu ſe conſervandi, 126. de jure cedendo, 159. officium ædilis explicat, 172. legis, & magiſtratus epithera, 173. exhortatio ad Brutum, 245. de Verre raptore virginis, 253. quomodo cum victis agendum, 276. de modo, & fine conſtitutorum regum, 282. de munere magiſtratus, 301. de libertate, 308. de formula, *populi majeſtatem comiter conſervare*, 340. de victoribus patronis victorum, 341. homini jus non eſſe in vitam ſuam, II. 35. de ambitione, 82. quo ſenſu dicat: *amicorum omnia communia eſſe debere*; & *pati ab igne ignem capere*, &c. 102. de pudore, 279. de ordine propagationis, 281. de Saſſiæ Aviti matris inceſtu cum genero, 304. de filio per errorem exhæredato, 631. fidem juratam prædonibus eſſe ſervandam, peſſime negat, III. 36. de interdicto *unde vi*, 172. regulæ de interpretatione, non pactorum, ut Grotius exiſtimat, ſed legis, vel ultimæ voluntatis, 176. 177. 178. de neceſſaria naturæ defenſione, 519. de juſto bello, *ibid.* de victoria male parta, 594. de mendacio honeſto, 596. de vaſtatione rerum hoſtilium, IV. 9. de penatibus, & laribus, 12. parcendum hoſtibus, etſi aries murum percuſſerit, 102. de civitatibus aliis fœderatis, aliis ſine fœdere amicis, 172. de offenſione ex neglectu decori, 181

Circumcidi Chriſtiani an potuerint, III. 568. *c.* 611. Circumciſio ad quos populos pertinuerit, I. 19. olim multis populis cur neceſſaria, 18. ab extraneis ſponte ſuſcepta, & quare, 19

c. Circumciſionis lex non poteſt ad jus ſecundarium referri, I. 76. nec eſt neceſſaria ad ſalutem, *ibid.* apud varias gentes obtinuit, *ibid.*

Circumſtantiæ etiam minimæ in moralibus variant materiam, III.483

c. Circumſtantia etiam minimam formam rei mutat, II.31

c. *Cirrha* urbs, licite medicato flumine, capta conſilio Solonis, III.588

c. *Citatio* in locis non tutis, III. 647. in repreſſaliis, 626

Civis eorum capi poteſt, qui noſtrum civem injuria detinent, III. 626. innocens an jure dedi poſſit, ut excidium vitetur, 522. Civium, & ſervorum differentia, IV. 98. Romani quo ſenſu dicantur qui in orbe Romano vivunt, II. 534. Cives quando jus damni repetendi habeant in magiſtratus, III. 181. an abſcedere a civitate poſſint, 223. etiam ſinguli exactam diligentiam a magiſtratu exigere poſſunt, lege concedente, *vide* Magiſtratus. Civis civitatem indemnem quomodo præſtet, 224

c. Cives inter ſe obligantur ex jure naturæ, & civili, I. 22. Civium libertas privata jure victoriæ non tollitur, 276. Civis non deſinit eſſe liber, etſi nihil in bonis habeat, 304. Civem non facit origo, ſed domicilium, II. 334. invitum ſine juſta cauſa nec expellere, nec retinere poteſt magiſtratus, 335. cur teneatur ex debito, & injuria civitatis, III. 634. etſi invitus, & innocens, deſeri, vel dedi poteſt, & debet, ſi defendi nequeat, 531. 532. 533. Cives duplici modo conſiderati, 548. Civem alienæ civitatis captum ob jus denegatum noſtro civi, reparatione non ſequuta occidere nequimus ſi cauſa eſt civilis, vel delictum non capitale, 635. ſi capitale, poſſumus, *ibid.* Cives in bello ſequuntur judicium civitatis ſuæ, IV.123

c. *Civile* bellum non eſt bellum, III.659

c. *Civiliter reſolvi obligatio* quo ſenſu dicatur, II.184

Civitas quomodo dividatur, & quo effectu, II. 533. bello victa an deſinat eſſe civitas, IV. 98. ejus res belli jure acquiruntur, *ibid. ſeqq.* injuſta non deſinit civitas eſſe, III. 639. injuſta a piratarum cœtu quid diſtet, *ibidem*. Civitas quid, P. 13. I. 14. 189. II. 224. dividi in plures civitates poteſt, *vide*

vide Dividere. Semel divisa facit ne unus sit populus, etiam cum restituatur, IV. 117. eadem, etsi non iidem homines, aut ejusdem dignitatis, II. 529. III. 422. etsi modo regio, modo populari imperio regatur, II. 523. III. 139. interire quo casu possit, & magna familia fieri, IV. 98. interit corporis interitu, aut speciei, II. 529. item cum fit alterius ditionis, I. 189. non interit ob injustitiam communiter admissam, III. 640. subjectum est summæ potestatis, I. 189. vitiosa, quamdiu maneat civitas, III. 639. *Civitatis* corpus quale, & quid propterea producat, II. 529. finis, *P.* 10. forma alia consociatio juris, & imperii, quam spectat Juris Consultus; alia relatio partium inter se earum, quæ regunt, & reguntur, quam spectat Politicus, II. 529. III. 423. Civitatis jus non amittitur ipso facto, sed decreto aliquo, aut judicio, 416. spiritus, & vita quid, II. 529. jus in cives, *ibid.* *Civitates* fœderatæ imperio distinctæ, I. 189. immortales quo sensu, II. 529. *c.* 343. 546. desciscentes recipere, contra amicitiam est, IV. 337. Civitatis jus in magistratus quale, III.181

c. Civitatis definitio, I. 62. II. 248. 333. origo, I. 22. II. 248. domicilium, II. 248. jurisdictio fundata in personas, res, & actus personarum, 333. Civitates in quem finem constitutæ, III. 650. Civitatis alia jura, & bona, alia singulorum civium, I. 304. jus in res singulorum quo sensu majus, quam dominorum singularium, 35. Civitate sublata omne ejus jus tollitur, 78. Civitas in suos cives quantum juris habeat, 248. 249. 250. victa fit pars immediata civitatis victricis, etsi non æquo jure illi unita, 275. nulla tam valida, quæ aliarum ope non indigeat, *P.* 73. Civitatem deserere nequeunt oppida, aut magni cœtus, II. 335. Civitates semper unum quid sunt, & manent, surrogatione, 546. Civitas non desinit, etsi municipalis civitas destructa sit, 547. non tollitur migratione, 549. Civitate deleta an æs alienum deletum sit? negatur, 552. Civitas læsa nostrum civem punire nequit, III. 436. quomodo procedere debeat, *ibid.* Exempla, *ibid.* ab hoste occupata, postliminii jure redit, & recipitur bello nondum finito; secus bello finito, IV. 158. *seqq.* & primo casu an subsistant actus victoris medii temporis, 159

Clam ne quid geratur in bello, ad jus nil pertinet, III. 647. immo plane pertinet, *c.*660

Clarigatio, III.644.*c.*655

c. Clarigatio quid? ejusque differentia a denunciatione, III. 652. alterutra semper necessaria in bello offensivo, 653. I. 132. 240. ubi deficit, non dicitur bellum minus solenne, sed publicum injustum, *ibid.* præcedere bellum debet, III. 495. post eam tempus aliquod expectandum, 656. ubi cesset, 153. cur omissa in nupero bello Silesiaco, 654. 660

Classis quid, III.133.*c.*154

c. CLAUDIANUS: de Imperatore populum adorante, I. 296. de tyranno, 3-9. de armis veneno infectis, III.588

c. CLAUDIUS Imperium gessit sub officiorum titulis, I.293

Clausula, ut cætera tamen rata maneant, IV. 335. Clausula *si populus velit*, quid operetur, 412

c. Clausula *rebus sic stantibus*. III.84.87

CLEMENS *Alexandrinus* pro pœnis, & militia, I.116

c. doctrinam Evangelicam in veterem philosophorum scriptis sparsam reperiri, *P.*88

CLEMENTIS constitutiones quando scriptæ, I. 116. *n.* suppositæ, *c.*176

Clementia liberum arbitrium quando habeat puniendi, vel non puniendi, III. 289. locum quoties habere debeat, *ibid.* vim legis non nisi in probabilibus causis imminuere debet, 291. *vide* Dilectio. Apta per se frangendis, & conciliandis animis, IV. 232. Clementia in bello, 196

c. CLEOPATRA incestuosa, II.290

Clerici bello arceantur, & quatenus, I. 120. a Clericis vitæ eximia puritas, & major, quam ab aliis requisita, *ibidem* Clero olim exclusi qui post baptismum militassent, aut magistratum gessissent, *ibid.*

c. Clericos indigenas æque, ac transeuntes, subesse potestati territoriali, affirmatur, ex jure naturali, I. 254. divino veteri, 255. novo, *ibidem*. gentium, 258. civili, *ibidem*. Canonico, *ibid.*

ibid. Decretis Conciliorum, 257. Decretis, & constitutionibus Europæ populorum, 258. usu Ecclesiæ sub Imperatoribus, *ibid.* summis inter Pontificios Theologis, JCtis, ac Politicis, 259. Pacis, & boni publici ratione, *ibid.* fama ratione, *ibid.* Refelluntur Pontificiorum argumenta pro negante, 260. *seqq.* Clerici a jure sequelæ immunes, 415. cur non militent, III. 553. Clericus ob latronis cædem interdictus, II. 50
c. *Cliens* patrono non est subjectus, I. 340. ejus obsequium cujus naturæ, *ibid.* Clientelæ origo, & natura, 341
c. *Clusinorum* cum Gallis Senonibus de agro superfluo controversia, II. 113. 114
CLŒLIÆ factum defenditur, IV. 208. quomodo, 343
Coacti non semper excusantur, III. 530. ad bellum, sunt inter infortunatos, *vide* Infortunati itaque non juste occiduntur, quantum ad justitiam internam, IV. 187. *vide* Voluntas.
c. COCCEII (*Sam.*) novi systematis compendium, *ibid.* P. 48
c. *Codices*, Gregorianus, Hermogenianus, Theodosianus, & Justinianeus, P. 98
c. *Cœlum* quid gentibus significabat, III. 32
Coemtio an licita, *vide* Monopolium.
Cœtus proborum hominum, & qui latere non quærunt, nisi cogantur, suspecti esse non debent, III. 316. at prohiberi possunt, c. 398
Cogendus ad Religionem Christianam nemo, III. 315. cogens, & coactum requirit distinctas personas, 52. cogere alium ad id, quod ei non licet, non est concessum, 579. nec quisquam ita se cogi patiatur, 539. cogere par parem potest tantum ex jure naturæ, 54. negatur, c. 76. non potest nisi ad id, quod debet jure stricto, 523. superioris nam semper sit cogere, I. 214. cogere pugnat cum statu inferioris, *ibid.* & III. 53
Cogitationis pœnam nemo subit, quomodo intelligendum, III. 286. 294. voces latum, & strictum significatum habere possunt, 135
c. Cogitationes plane non subjacent judicio civitatis, II. 334. adeoque puniri nequeunt, utut pravæ, 180. III. 330. duobus casibus exceptis, 359
Cognatica successio linealis, & ejus fundamentum, III. 385
c. Cognatio diversæ vocis significationes, I. 26
c. *Cognitio* theoretica, & practica, II. 79 utramque habuerunt primi mortalium, *ibid.*
c. *Cohortalis* non is filius, qui patre nondum cohortali natus est, cur, II. 465
c. *Coitu* ex damnato nati quid de iis statuat Jus naturæ, quid Romanum, quid Canonicum, II. 415. *vide* Incestus.
c. *Collaterales* naturaliter nec in bona avita, nec in noviter quæsita succedunt, II. 408. 410. 437. nec juxta affectum defuncti, 429. quo casu succedant Jure Romano, II. 419. 425. & quinam, *ibid.* nulla habita ratione distinctionis bonorum, *ibid. seqq.* in Collateralibus jus repræsentationis locum habere nequit, 419
Collegio destructo an res maneant eorum, qui aliis superfunt, II. 531
c. Collegium ex pluribus licet compositum personis, unum tamen est corpus, 322. & manet surrogatione, 546. ad opificiorum collegia an iterum admitti debeat criminis abolitionem impetrans, & famæ restitutus, III. 79
Colloquium postulans ad quid obligetur, IV. 432. *cap.* 435. eo durante res suas promovere licet, *ibidem*, Colloquii usus ad vitandum bellum, III. 486. qui petit, tacite pollicetur, collocutoribus innoxium id fore, IV. 430. immo non tacite, sed expresse, *capit.* 433. præmittendum antequam in bellum erumpatur, III. 486. qui colloquuntur, sibi invicem judicandi libertatem debent J. N. 568. negatur, c. 511. 512. 513.
c. Colloquium accipere ad componendas lites Princeps non tenetur, III. 495. Colloquii petiti indicia, IV. 436
Collybium quid, II. 664
Coloniæ naturaliter non subsunt civitati matrici, II. 534
c. Colonia missa auctoritate publica, manet sub potestate mittentium, II. 554. invitis superioribus si exeat, & sedes figat in terris nullius, fit summa potestas, *ibid.* in alieno recepta subjicitur imperio recipientis, *ibid.*
Comam alere natura turpe esse viro, quo sensu dicatur a Paulo, II. 678. c. 737. idem mos apud alios populos improbatus, c. 738

Comites legatorum an sint inviolabiles, III. 209
c. Comites rei publicæ, & privatæ qui, II. 365
c. Comitatus pleno jure non habentur, nec alienari possunt, I. 320. Comitatuum in Germania origo, 375
Comitia ordinum non ubique demonstrant, regem esse absolutum, I. 203
c. Comitia convocandi facultas ad quale jus referenda, I. 266. populi sub Imperatoribus habita, 288
Commeandi jus qualem interpretationem recipiat, IV. 389. *c.* 402. 403. Commeandi securitas etiam extra territorium dantis porrigitur, IV. 391. *c.* 405. an ad bona extendatur, *ibid.* morte dantis an extinguatur, *ibid.* in commeatu comites qui, *ibid.*
c. Commeatum quomodo concedat Princeps, quomodo jus belli, IV. 402. peregrinis, vel nostris, viatoribus, vel negotii causa dati differentia, 303. item personis, vel rebus, 404. concessus patri an prosit etiam uxori, & liberis, *ibid.* quid differat a jure eundi, & habitandi, *ibid. vide* Securitas.
Commercia impedire, nemini jus est, II. 68. solent in fœderibus stabiliri, & quare, III. 94. an prohiberi juste possint ab iis, qui bellum inter se gerunt, ita ut neutrius partis subditis uti iis liceat, aut etiam aliorum subditis in hanc, vel illam partem, II. 68. *n.* Commercia belli, IV. 383
c. Commercii necessitas, *P.* 74. utilitas, II. 729. jura inter homines a natura sunt, 105. non a custodia demum societatis, 110. cum extraneis an publica lege interdici possit, 115. 116. Commercia qui cum hoste nostro agunt, quid in eos liceat, III. 606. *seqq*
Comminatio nemini jus dat, III. 5
c. Comminationibus divinis quænam conditio tacita insit, III. 24
Commissiones, *vide* Dimicationes.
Commissoriæ legis origo, I. 328. locum habere potest in emtione, & venditione, locatione, 329. non vero in pignore, *ibid.* ex ea quando Princeps revertatur ad statum privati, 396. 397
c. Commixtio est species occupationis, adeoque modus acquirendi originarius, II. 138. per eam res non fit communis, 519. nec JCti Romani hoc statuerunt, *ibid.* vera principia hujus acquirendi, *ibid.*
Commodatio quid, II. 665. gratuita natura sua, 673. an injustum si pro ea merces exigatur, 667. 673. *Commodatarius* ad quid teneatur, 669. rem commodatam resarcire tenetur si perierit, & quare, *ibid. Commodator* quando intra prædictum tempus rem repetere possit, III. 149
c. Commodatum quid differat a mutuo, II. 725. *Commodator* quod rem, si ipse indigeat, ante finitum usum repetere possit, id meri juris civilis est, III. 175. *Commodatarius* non potest conveniri a domino de casu, II. 706. 707. 708. cum exceptionibus, 796. qualem culpam præstet Jure Romano, 708. *Vide* Usura.
COMMODO Imp. vix quisquam sceleratior, I. 357. suffocatus, *c.* 384
Commodum ut sequatur eum, quem incommodum, quomodo accipiendum, II. 483. falsum, *c.* 511. nec JCti Rom. ullibi hanc regulam allegant ubi *ex re nostra* commoda existunt, sed ubi *ex aliena*, *ibid.*
Communio quomodo introducta, quæque jura dederit, I. 87. II. 57. duplex est, vel ex simplicitate, vel ex charitate, 56. an durare possit, *ibid.* quibus ex causis cessaverit, 57
c. per Communionem humanæ naturæ quid Grotius intelligat, I. 412. quid intelligi debeat, *ibid.* rerum primæva nulla fuit, II. 83. Communio duplex, tum proprietatis tum facultatis agendi: priorem plane non, posteriorem non nisi improprie admitti posse, probatur, 76
Communia distinguuntur a publicis populi, II. 122. in divisione civitatis qualia maneant, 533. judicantur non tantum attributrice justitia, I. 103. præferenda privatis etiam ex lege dilectionis, & ejus ordine, *ibid.* Communibus, durante communione bonorum, non minus huic, quam alteri licebat uti, servata quadam æqualitate, II. 56
c. Communibus rebus utendi jus ante divisionem ubinam collocet Grotius, I. 47. Commune natura nihil est, 48. nec ab initio quidquam fuit, 54. Communia quomodo initio fuerint omnia, II. 78. Communes res quid Latinis significent, *ibid.* Communium rerum, & publicarum voces JCti Rom. promiscue sumsere, 118

c. *Communitati* jns competit in partes, & tes paitium, quo pacto, I. 33
c. *Commutanda* de re ex dispositione inter plures facta quale jus competat, II. 615
Comparatio finium bonorum, malorumque quas normas habeat, III. 508
Compensatio debetur subditis, quorum bona pace alienata sunt, IV. 327. quid sit, II. 373. IV. 308. promissi jurati cum eo, quod aute juris erat controversi, an valeat si promissio facta est post motam controversiam, III. 14. Compensatione non est lædendum jus tertii, IV. 309. Compensari non potest id, quod bello causam dedit, aut jure gentium factum est, IV. 308. Compensatur cnm promisso res injuste detenta, 307. item debitum, *ibid.* item damnum datum, & pœna, 308
c. Compensatio quando locum habeat, IV. 319. ejus vera, & naturalis ratio, 319. 320. bene distinguenda a jure retentionis, 319. ob quodvis debitum fieri potest, 320. de quibus rebus fieri possit, 321. an & in bello inter summas potestates, 322
Compromissi usus ad bellum vitandum, III. 409. Compromissarius arbiter, *vide* Arbiter.
c. Compromissum quid, III. 496. Compromisso jus suum submittere, invitus nemo tenetur, 495. 496
Concedens aliquid, concedit etiam ea, quæ necessario sequuntur, IV. 387. Concessio immunitatis a vectigalibus, & tributis, quomodo intelligenda, III. 147. Concessum an morte concessoris intereat, IV. 389
Conciliis in Christianis nnde alii aliis præcesserint, II. 223
c. Concilia universalia s. *œcumenica* non nisi qnatuor, *P.* 97. III. 398. 399. 400. nullam Pontifici Rom. ttibuunt auctoritatem, 398. *Meldensis* sententia contra Christianos militantes, I. 170. *Turonense* Episcopos subjicit Imperatori, 259. *Pisanum* contra Jnlium Papam convocatum, 260. *Toletanum* Episcopos subjicit potestati Principnm, 262
Concubinatus quidam species matrimonii natnralis, II. 218. an omnis vitiosus lege n. aut. g. aut. civ. 219. non est prohibitus nisi I. evangelica, I. 94
c. Concubinatus natura licitus est, II. 312 qnalis apud Romanos obtinuit, *ibid.* qualem Deus permisit, 313. qualis Jure Can. permissus, 315. perpetuus nullo jure prohibetur, I. 142. nec lege Mosis, nec Evangelii, *P.* 95
c. *Concubina* quo jure de adulterio accusari possit, II. 312. 315. quod non, ut uxor legitima, sit socia omnium jurium, & fortunarum mariti, id non demum ex lege civili, sed a natura est, 310. Concubinæ, & uxoris differentia apud Romanos, 313. Concubinæ liberis debentur alimenta, non successio, 415
Concubitus cum bestiis quomodo etiam in ipsis bestiis puniuntur, III. 426. incesti morte puniendi ex lege veteri Noæ data, I. 94. innuptos L. N. repugnare, non satis constat, III. 305. serviles nec lege, nec certa custodia erant constricti, IV. 74
c. Concubitus *promiscui* prohibiti, etsi in societatem homines non coivissent, II. 334. propagationem impediunt, 246. 314. exemplum Spartanorum, *ibid.*
Concupiscere, in Decalogo quid, III. 302. c. 376
Condicere, III. 940. condictiones, II. 6
c. Condicere quid sit JCtis Romanis, III. 653. Condictionnm natura, II. 26. Grotio cognita non fuit, 579. male referuntur ad jus in te, 26. non dantur domino civili, sed ei, qui, licet jure civili, dominus esse desiit, 579. Condictio rei furtivæ quo sensu detur, 26
Conditio non impleta liberat fidem, IV. 307. casualis, 311. impleri diserte debet, III. 106. oblatio conditionis quomodo a promissione differat, 148. proponi debet a potentiore, IV. 332. *cap.* 361. an contra eum, qui elocutus est, interpretanda, *ibid.* si res maneant eodem loco, quando tacite insit, III. 145. Conditionem deferentis, an accipientis verba plus valeant, 149
c. Conditio resolutiva existens est justus titulus belli contra principem, I. 395. *&c.* pendens, secus, 396
c. *Condominio* in publico, & privato, quid juris, II. 332
c. *Conductori* non nocet casus, II. 706. 721. *seqq.* exceptiones, *ibid.* cur non agere possit ad rem locatam sibi præstandam, si periit, 706. damnnm a locatore datum compensare neqnit cum eo, quod locatori debet, IV. 321
Confessionis diversæ liberi quo casu a suc-

ceſſione regni excludantur, quo non, II. 444
Confiſcatio bonorum patrimonialium liberis incommoda quidem, ſed proprie pœna non eſt, III. 424. *c.* 445. confiſcatione ſinguli ſua bona amittunt, 421
c. Confœderatio civitatum non tollit ſingularum poteſtatem ſummam, I. 277
c. CONFUCIUS: benefaciendum eſſe inimicis, I. 163
c. Confuſio eſt ſpecies occupationis, indeque modus acquirendi originarius, I. 146. per eam res non fit communis, II. 519. nec JCti. Rom. hoc docuere, *ibid.* hujus acquirendi modi vera principia, *ibid.*
c. Congi rex quo pacto ejus ſint omnia, I. 303.
Conjectura ad interpretationes, III. 142. extendentes, *ibid.* reſtringentes, 142. extendentes non temere admittendæ cum obligant, 142. favorabiles, quæ pro certitudine imperii adverſus controvertentem faciunt, II. 170. reſtringentes quando procedant, III. 144. Conjecturæ unde ſumantur, & ex quibus locis, 134. ſumtæ ex ratione movente ubi, & quando locum habeant, 135. Conjecturis quando opus ſit, 133
c. ex Conjecturis nullum jus deduci poteſt, IV. 359. nedum jus naturæ, II. 412. 492. 495. in Conjectura voluntatis non conſiſtit naturalis ratio ſucceſſionis, 406. 407. Conjecturæ voluntatis ex materia, III. 154. effectu, 156. conjunctis, *ibidem*. Conjecturæ voluntatis pugnant cum voluntate, 154
c. Conjugium definitur, II. 422. quomodo deſcribatur a JCtis Rom. 253. a natura eſt, 245. ejus finis proprius, 248. ſecundarius, *ibidem*. æquale & inæquale quid, 250. *ſeqq.* ſua natura omne eſt æquale, *ibid.* non infert imperium, ſed ſocietatem, I. 292. ex eo natura ſequitur unitas familiæ, II. 281. id eſt, ut cohabitent conjuges in una domo, 282. *Conjugia* omnia jure naturæ rata, niſi probentur prohibita, 272. 278. contracta ſine conſenſu parentum an jure naturæ nulla ſint, 274. affirmatur, 275. cum infidelibus jure nat. licita, III. 120. talia cur Judæis interdicta, *ibidem*. Conjugium Morganaticum, *vide* Morganatica. *Vide* Matrimonium.
c. Conjux cur concumbere nequeat cum conjugi ſanctis, II. 282. Conjuges an ſe invicem alere teneantur, 250
Conjunctorum locus ad interpretationem, III. 135
c. Conjunctio maris, & fœminæ licita ex inſtinctu, I. 55. quænam licita, II. 311. *Quod Deus conjunxit homo non divellat:* an circa hanc Evangelii legem dentur caſus excipiendi, 267. *ſeqq.*
c. Conſcientia quid ſupponat, *P.* 55. inepte vocatur imperium *ibid.* nec ulli ſubjacet imperio, III. 405. IV. 17. Conſcientiæ ſubditorum vim inferens Princeps ideo nequit ab aliis gentibus bello peti, III. 378
c. Conſecrandi res ſacras jus cui competat, I. 267. Conſecratio definitur, 268
Conſenſus unde appareat, IV. 411. gignit jus in rem, II. 202. & perſonam, 205. qualitercunque etiam indicatus, & acceptatus, vim habet transferendi juris, IV. 432. interponi poteſt etiam per miniſtrum, II. 600. populi unde intelligatur, 248. tacitus, *vide* Tacitus conſenſus. Conſenſus ſolus inducit obligationem, 344. III. 620. populi in rebus modicis ſequi facilius præſumitur, II. 349. Conſenſum requiſitum qui adhibent, tenentur de damno, III. 102. 409 Conſenſum in id intelligitur, ſine quo id, quod officii eſt, geri commode nequit. IV. 412
c. Conſenſus non eſt principium obligationis, *P.* 61. 65. 67. 68. Conſenſus *gentium*, magna in moralibus auctoritas, 82. indicium eſt juris naturæ conſtituti, 84. utut univerſalis, caute tamen adbibendus, I. 57. *Conſenſui nihil tam contrarium eſſe, quam vim, & metum*, quo ſenſu dicatur, II. 613. conſentire non poteſt, qui nec diſſentire, 614. Conſenſu quomodo jus in alterum transferatur, 700. Conſentiens in univerſitatem, conſentit in omnia, ſine, quibus negotia univerſitatis expediri nequeunt, 322
Conſervatio ſui ipſis, I. 84. *c.* 126
Conſilia, & præcepta, interdum indiſtincte efferuntur, I. 115. ſapientum quantum valeant, III. 484. Conſilium divinum ſæpe pro præcepto amplexi ſunt Chriſtiani, *vide* Chriſtianus. Conſilium qui dat, tenetur damni dati, & quomodo, III. 182. 400

Confita an solo eedant, II.485
c. *Consociatio* quomodo fiat, P.65
Consortia impiorum vitare, sapiens monitum, III 100
Constans, & pertinax studium in partes suas supplicium, & mortem non meretur, III. 670. IV. 202. Constantiæ debitum quale, II.593
c. Constantia in quibus rebus virtus, in in quibus vitium, P.90
c. CONSTANTINI M. vox : Deo infidelis, nec hominibus fidelis, I. 176. quo jure, & quomodo mutavit facta Imperii, IV.17
Constantinopolim an eum translatione sedis Imperatoriæ simul Imperium sit translatum, II. 574. Constantinopolitani nullum jus ad eligendum Imperatorem habuerunt, quod non dependeret a populo Romano, 537
Constituens non semper superior constituto, I.199
c. Constitutum possessorium quid sit JCtis Romanis, II.525
Consuetudo quomodo introducatur, II. 168. pro consensu populi in jure concedendarum jurisdictionum, 348. horum temporum de mobilibus bello eaptis, IV. 123. hodierna de recipiendis deditis, 204. ad æquitatem naturalem omnis trahenda est, quantum fieri potest, II. 61. interpres legum optima, I. 357 introduci potest a subditis contra imperantem, eo non repugnante, II. 168. juris effectum ut habeat, quantum temporis requiratur, *ibidem* . *n.* natura altera esse, quo sensu dicatur, 678
c. Consuetudo contraria legi ubi introduci possit, ubi non, II. 185. eam allegans probare debet, 186
Consultatio est de finibus interjectis, III. 508. in ea comparatio finium fieri debet, *ibid. Vide* Comparatio.
Consumens numos furtivos ad restitutionem tenetur, II.567
Contractus quid, II. 666. Contractuum divisio, 662. innominati qui, & unde dicti, 663 Contractu populi facto cum liber esset, Rex postea factus tenetur, III. 56. Contractus vergens ad perniciem publicam an obliget, 57. Regum secum ferentes alienationem pecuniæ populi, regni, partis regni, patrimonii regalis, an valeant, 58. regis, an actionem pariant, 53. regis, subditis jus cogendi non dant, *ibid* regum, an leges dicendi, 54. & leges misceri possunt, *ibid.* Contractus perfectus sine scriptura, 149. regum, & populorum, an interpretandi ex Jure Romano, *ibid.* quinam actus sic vocentur, II. 666. æqualitatem omnes natura requirunt, *ibid.* feudales sunt actus mixti, 665. negatur, *c.* 695. inæquales obligant ex jure gentium voluntario, III. 250. sed ita, ut qui plus stipulatus est, teneatur ex officio probi hominis, IV. 178. innominati non minus naturales, quam cæteri, II. 664. nominatos cur Juris Consulti distinguant a diremtoriis, 663. III. 149. cum rege initi an sint personales, *vide* Pacta regum. Contractus regum de regno quales sint si regnum in patrimonio non habeant, III. 51. qui contractui dolo, aut vi, aut metu injusto causam dedit, tenetur alterum in integrum restituere, 185. Contractui extrinseca non sunt indicanda, II. 666. in Contractibus vitium rei indicandum, & quare, 668. de Contractibus leges Romanorum, & Hebræorum, 669. invasorum, scilicet tyrannorum, populi non tenentur, III. 58. Contractuum natura repudiat ambiguas locutiones, 571. ad contrahendum nemo metu impellendus, II.667
c. Contractus definitur, II. 680. 697. quænam inde oriatur obligatio, 603. 699. Contractuum origo, & quid differant a pactis, 680. origo realium, personalium, verbalium, & litteralium, *ibidem* . quasi-contractuum, *ibidem* . (*vide* Quasi-Contractus) nominatorum, & innominatorum, 681. de jure pœnitendi in contractibus principia H. COCCEII, *ibidem seqq. & Sam.* COCCEII, 688. ex Contractu quod possit agi *de culpa* , *de dolo* , *de usuris*, *ex mora*, *& de eo*, *quod alias æquum*, *& bonum est* , id juris est positivi, 689. Contractus bonæ fidei qui dicantur, eorum ratio, *ibidem* . Contractus metu initus injusto, vel justo, valet, 701. *ex Contractu inter contrahentes Actio* , quid, 647. *æstimatorius* unde dictus, 691. in æstimatorio possessor casum non præstat, 706. exceptiones, *ibidem* . Contractus *diremtorii* non dantur, 693. nec

nec Juris Consultis Romanis cogniti fuere, 691. inter *diremtorios*, & *communicatorios* discrimen, nullum in jure naturæ usum habet, 694. Contractus inter, & Pacta, distinctio ex Jure Romani originem cepit; nam nat. jure nulla est, 689. 697. *nominati* quid differant ab *innominatis*, *ibidem* & 691. innominati naturali jure sunt omnes, 692. *beneficos* inter, & *peremptorios* distinctio mere cerebrina est, 705. benefici quid Grotio sint, 707. in Contractibus cujus periculo sint res, quæstio difficillima, 705. Contractus regum non sunt leges, nec mixti legibus, III. 80. regum stultos male Grotius comparat cum legibus stultis, III. 83. Contractuum inter *bonæ fidei*, *stricti juris*, & *arbitrarios* distinctio ex mero Jure Civili est, 158. Contractibus omnibus quæ inest clausula, *rebus sic stantibus*, explicatur, 84. 85. ejusque effectus, 86. *seqq.* Contractus cum usurpatore initi non obligant legitimum regem, I. 404. *Contrahentibus quod naturaliter se circumvenire liceat*, regula quomodo intelligenda, II. 704.736.737.

Contraria uno tempore nemo potuit voluisse, III. 134. ad contraria non datur facultas moralis, 491

c. *Contribuere* cives tenentur tum operas, proportione arithmetica, II. 352. tum bona, proportione geometrica, *ibid.*

Controversiæ quæ non teneantur Juris Consultis, I. r. de bellis ex Jure Civili non definiuntur, II. 372. regum, populorumque, nunc Martem fere habent arbitrum, *P.* 3. fœderatorum quatuor sunt generum, I.219.*seq.*

c. De Controversiis Principum judicium ferre, periculosum, *P.*102

Contubernium quid, II.219.c.310

Contumeliam ferre, magni animi est, II. 13. ob eam actio non instituenda lege evangelica, III. 277. ea rumpitur pax amicitiæ causa inita, IV. 336. ex ea nihil mali ad nos pervenit, I. 107. quo sensu ab injuria distinguatur, 106

c. Contumeliæ definitio, I. 162. contemtæ exempla, II.41

Conventionum divisio in publicas, & privatas, III. 91. IV. 323. publicarum divisio, III. 91. Conventio de redemtione an rescindi possit ob læsionem, IV. 390. *Vide* Contractus. Fœdera.

c. Conventionis definitio Harmenopuli examinatur, III.107

Conventus quosdam Christianorum utile esset haberi, ubi per eos, quorum id non interest, controversiæ definiantur, III. 489. *Vide* Henricus IV.

c. *Conversio* violenta gentium ad Christianismum improbatur, III.396.397

Convictus cum impiis, & contumacibus, quatenus sit illicitus, qualis prohibeatur, III.100

Convitia immania jus dant etiam captivum interficiendi, aut deditum, IV. 205

Cornelia lex, IV. 120. III. c. 63. ejus ratio, & effectus, IV. 148. 149. 163. 164

CORNELIUS mansit centurio post baptismum, I.101

c. Cornelius an animo judaizaverit, I. 73. e nobili Corneliorum gente ortus creditur, 72

c. *Coronæ* Imperii Romano Germanici liberæ: Aquis-Granensis, s. Germanica, II. 562. Mediolanensis, s. Italica, *ibid.* Romana, *ibid.* Arelatensis, *ibid.* omnes aureæ, *ibid.*

Corpus ad servitutem obligari potest, III. 105. naturale idem quamdiu dicatur, II. 529. ex terra ortum terræ debetur, III. 241. *Vide Sepultura*: humanum bestiis dari, miserandum, 242. naturaliter homini cuivis suum est, 181. obligari pro debito num possit, *vide* Debitum proprium. Corporis quæ sunt, ea per primariam ejus personam possunt expediri, II. 541. Corpora hominum debent dissolvi extra conspectum, III. 243

c. Corpus suum cuilibet est res religiosa, III. 30. Corpus vel unitum, vel connexum, II. 521. Corporis alia sunt jura, alia partium, *ibid.*

c. *Corpus Juris naturalis* componendi, consilium Grotii, *P.* 89 aliud facilius, *ibid.*

Corcyrensis controversia inter Athenienses, & Corinthios, III.138

Correria quid, IV.36.c.62

Corrumpere rem alienam quibus casibus liceat, IV. 221. hostium an liceat, & quatenus, 1

c. CORYNETES latro, III.380

c. COTEREUS de jure militari scripsit, *P.*82

c. COVARRUVIAS male reprehensus a Grotio, II. 38. laudatur, P.101
c. CRANTZIUS dubiæ fidei scriptor, I. 319
Creatum mundum esse a Deo, si credatur, etiam civiliter prodest, III.310
Credens pecuniam patri ad alendum filium, actionem habet in filium, II.568
Creditor tenetur de perceptis fructibus supra usuram, II. 568. qui rem alienam pignori sibi ab eo datam, cujus ea res non erat, vendit, domino non tenetur, nisi in quantum creditum excedit, 569. mutuum a debitore tanquam non debitore sumens, tenetur ad illius restitutionem, *ibidem*. opulentus, qui debitorem inopem omnibus bonis exuit, non quidem injustus est, sed peccat contra charitatem Christianam, IV.240
c. Creditor non habet jus cogendi debitorem, I. 330. Creditorum ubi major pars parte debiti contenta esse vult, dissentientibus aliis, quid juris sit naturalis, quid civilis, II. 333. Creditori res speciatim debitæ pereunt casu, 706
Creditum de eo jus non dabatur apud quosdam populos, III.210
c. Creditum definitur, I. 31. non potest referri ad dominium minus plenum, 32. postliminio non redire, verum non est, IV.161
Crepundia feris alligata ad quid proficiant, II.476
Crimina cujus generis sint, quæ obstringunt posteritatem, II. 434. in iis qui quocunque modo participant, tenentur de damno, III. 182. *Vide* Peccata. Scelera.
c. Criminum rei quinam tempore Paschatis apud veteres Cristianos e carcere emittebantur, I. 175. Chriminis capitalis rei in regnis non succedunt, II.444. Criminis reum se quovis alio inferiorem fecisse, verum non est, III. 345. Criminis postulati nomen militiæ dare prohibentur, 1. 416. Crimen ab hoste in nos commissum vindicare possumus etiam finito bello, IV. 359. qui impedire potest, nec prohibet, quatenus obligetur, 183
c. CROMWELLUS Legati Lusitani fratrem jure mulctavit, I.253
c. *Cruciatibus* supplicia naturali etiam ratione augeri possunt, III.371
c. *Crusta* cedit solo, ex quo coaluit, jure nat. II. 522. antequam coaluit, dominus eam vindicare potest, 505
c. CUJACII querela de operositate commentatorum juris, P.100
Culpa sine dolo sufficit ad restitutionis obligationem, IV. 178. media inter injuriam, & infortunium, 189. leviorem bonitas Christiani condonabit, III. 299. ex culpa quomodo quis obligetur, 180 non obligatur cujus sententia a meliore parte victa est, 422
c. Culpa quid, III. 188. definitur, IV. 211. jure naturæ delictum est, *ibid.* Culpam probat is, qui alteri imputat, II. 715. ob quamvis homo natura obligatur ad rationem, III. 321. inter latam, levem, & levissimam, distinctio est mere civilis, 433. cur non nisi lata quæ committuntur, Jure Rom. puniri soleant, 360
Cultus idolorum, falsorumque deorum, Deus verus etiam in filiis peccantium punire solet, III.428
c. Cultui Dei oppositum vitium, P. 89. Cultum civitatis qui sequi nolunt, aut migrare, aut cogi debent, III. 398. Cultus divini modus, vel ratio extrinseca, in quantum dependeat a civili potestate, IV.17
c. CUMBERLANDI principium socialitatis, P.49.
c. CUNÆUS probat jus regum in sacra, I.255
Curatores regni summum imperium habere possunt, I.205
c. Curatoris officium quando locum habeat, I.349
Curæ Clericis interdictæ, I.121
c. *Curiæ* oblatio quid, II.423
c. *Curialia* onera, quinam ab iis immunes, II.465
c. *Custodia* triplex: publica, privata, & tertii, IV. 53. *Custodia societatis humanæ* non est fons juris naturalis, P. 43. ea Grotio quid, 47. quam infeliciter is ex ea jura in res, & personas, eruere conetur, 52
c. *Custos* videns ingredientem, aut egredientem furem, nec impediens, damnum dat, III.193
c. *Cyclopes*, I.22
CYRUS, II. 175. ejus, & Atticæ controversiæ, 395. quo sensu juste ad certamen singulare provocavit regem Assyrio.

riorum, IV.339
c. Cyrus castigatus ob casum male decisum, I. 38. quo jure Chaldæorum montes occupavit, & retinuit, II. 102. laudatur, quod cuique licuerit secure iter facere, III. 198. quantum religioni tribuit, 385
c. *Cythera* insula fuit Euryclis jure saltem dominii privati, salvo imperio Lacedæmoniorum, I.317

D

c. D*Amnantem alium, inexcusabilem esse hominem*, quo sensu dicat Paulus, (*ad Rom. II. 21. 22.*) III.337
Damnatos inter se committere ut de vita pugnent, injustum, II.19
c. Damnatis ad mortem quot dies indulgeantur ad pœnitentiam, III.355
Damnum quid, & unde dictum, III. 181. contra honorem, & famam datum, 186. faciendo quomodo detur, 182. quomodo non faciendo, *ibid. seq.* quando obliget, 409. obligat interdum eum, qui delicto non tenetur, *ibidem*, qui id etiam non per se dedit, 182. nisi is, qui sub auctoritate aliquid facit, id alias sine auctoritate fuit facturus, 183. quod si imperio eum impulit, tenebitur in solidum, *ibidem*. Damni directe dati, & in consequentiam, distinctio, 424. c. 445. Damni causa qui dicantur, 183. dati consequentia quæ censeantur, *ibidem*. in dubio pace remissa censentur, IV. 330. datum ob causam turpem retineri potest, II. 570. ob rem honestam, sed alioqui debitam, an retineri possit, *ibidem*. datum ei, qui nec Judæus est, nec Judæis fœderatus, dicunt non obligare Judæi, III. 97. datum induciarum tempore subditis, priusquam publicentur, obligat contrahentes ad resarciendum, IV. 387. datum etiam dividitur in quibusdam casibus, III. 186. datum in bello venit in æstimationem: ubi de acquisitionis justitia interna quæritur, IV. 238. 239. obligat interdum privatos ad restitutionem, etiam ubi justum est bellum, 294. datum culpa obligat ad restitutionem J. N. *P.* 5. III. 180. datum paucis ob debitum universitatis, obligat cæteros ad restituendum, *vide* Pœna. datum subditis a militibus ob stipendia non soluta, regem obligat, 181
c. Damnum definitur, III. 190. ejus reparandi obligatio unde oriatur, 187. *P.* 51. datum dicitur etiam ab eo, qui causa est dati, III. 188. 193. sive sciens, s. dolo, s. ignorans, s. culpa, 188. datum in fructibus quoque resarciendum est, 192. & in lucro, *ibidem*. Damnum suadens, & probans, quando teneatur ad reparationem, quando non, 193. datum adversus honorem, & famam, cur verum delictum sit, 199. Damni qui causa est, puniri potest, 432. causa qui, & quibus casibus esse possint, 433. Damni obligatio ubi est, ibi semper delictum est, 434. Damnum etiam cui levissima datum jure naturæ est injuria, & pœnam meretur, *ibidem*, a civitate illatum reparari debet etiam ab ejus successoribus, 443. Damna subditis suis ab hoste illata remittere Princeps pacis causa potest, IV. 350. durante bello subditis suis data resarcire non tenetur, 352. 353. exceptis duobus casibus, 353. de Damnis si pace facta nihil dictum sit, quid juris, 138
c. *Danielis* vaticinium de termino mediæ septimanæ septimæ, I.150
Dare omni petenti, num sit præceptum universale, I.181
DAVID Adoniam cum regno privarit, quod ei nativitatis jure debebatur, II. 392. bellum gerit contra Ammonitas, I. 88. quomodo & quatenus Sauli restitit, 362. 363. c. 389. 392. res acquirit belli jure, IV. 32. a juramento illicito implendo abstinet, III. 7. ejus delictum quo jure Deus in populo puniverit, 431
c. Davidem cur prohibuit Deus ne extrueret templum, I. 169. inter eum, & Isbosethum, bellum erat verum, & publicum, 376. ejus regnum non fuit patrimoniale, II.460
c. *Deastri* per eos jurare quis licite possit, III. 33. *Vide* Deos.
Debendi vox diversas, habet significationes, II. 375. Deberi pœna quo sensu dicatur, III. 262. Deberi servo num possit a Domino, IV.251
Debitum non ex justitia causam justam bello

lo non dat, III. 463. Debita an remissa pace præsumantur, IV. 330. c. 358. omnia nascuntur ex charitate, *vide* Dilectio. vel ex honestate, id est, cum res non nisi inhoneste potest omitti, II. 375. III. 641. vel ex justitia, *ibidem*. Debito universitatis an singuli obligentur, & quatenus, II. 220. 221. Debitum alienum naturaliter neminem obligat, (*vide* Hæres) III. 622. Debitum charitatis, & quæ ei sunt similia, a superiore possunt exigi proprio quodam jure, 523. Debitum civitatis subditos J. N. non obligat, 626. si universitas habet bona, 623. obligat J. G. *ibidem* & 622. etiam singulos, 624. quantum ad bona, & jura, raro ad vitam, 627. ita ut illa capientium fiant, etiam justitia interna, IV. 238. 239 peccante tamen contra charitatem qui id agit, cum a primario debitore debitum facile possit consequi, IV. 240. tenentur porro singulis iterum, qui culpa sua ejusmodi debito causam dedere, III. 628. non definunt hæc debita, cum alia reip. forma introducitur, II 533. *vide* Constantiæ debitum. Debitum defuncti cur ad hæredem transeat, non pœna, III. 431. non transit, si quod ex officio pietatis gratiæ, aut fidei debent, *ibid.* Debita personalia obligant bona ejus, 55. regis qualia ad successionem non pertineant, *ibid. seqq.* Debitum justitiæ oritur vel ex lege, II. 6. III. 180. vel ex maleficio, *ibid.* quod vocatur debitum pœnæ, IV. 238. vel ex pactione, III. 180. omnia hæc debita jus dant naturaliter in eum, qui debet, 262. quod & bello licet persequi, ubi id aliter consequi non possumus, II. 6. sed ut necesse sit bellum prius indici, III. 642. & obligant naturaliter, etiam cum a judice secus sit pronuntiatum, 626. aut debitor in pœnam creditoris sit liberatus, 53. debita sua legatus ut solvat, per ejus loci judicem, in quo est, adigi non potest, ut ideo alia ratione cum eo sit agendum, & quali, 209. remissa censentur cum redditur chirographum, 166. universitatis, vel civitatis pro debito corpus an possit obligari, 624

c. Debitum ad quod jus referatur a Grotio, I. 33. publicum prius solvendum privato, 35. privatum aliquando remitti potest a civitate, *ibid.* Debita publica regis hæres solvere tenetur, II. 452. privata non, si repudiet successionem in bonis privatis, *ibid.* Debitum, quo quis in pœnam creditoris erat liberatus, solutum cur condici nequeat, III. 74. Debita publica victor acquirit, aliisque donare potest, IV. 135. *Vide* Æs alienum.

Debitorem carceri eximens creditori tenetur, 661

c. Debitor cur obligetur ad solvendum, I. 54. quo casu a militia prohibeatur, 416. liberatur interitu rei speciatim debitæ, II. 706. Debitoris corpus, si solvere nequeat, non obligari, id demum est ex jure civili, III. 634. mortui corpus quod legibus XII. *Tabb.* inter creditores dividi licuit, id non repugnat juri, 679. 680. Debitorem nostrum ab hoste coactum solvere, vel liberatum, in territorio hostili, vel medio convenire nequimus, in nostro, vel amico possumus, IV. 135

Decalogi prima quatuor præcepta continent omnia veræ religionis membra, III. 309

c. Decalogi lex quonam respectu obliget omnes homines, I.71.72

c. *Decemvirorum* Romæ Juramentum de re illicita, III.7

Decent non ea omnia, quæ licent, III.662

Decima de præda consecrata, IV.27

c. Decimarum jus mere civile est, I. 66. 75. de ejus origine conjectura, *ibidem*, Decimis præscribi potest jure civili, II.201

c. DECIUS MAGIUS Annibali deditus, liberatus a Ptolemæo, I.344

c. *Decorum* quid Ciceroni, IV.181

Decreta sua Deus non mutat, III. 4. *vide* Deus.

c. *Decurionatus* quasi supplicii loco habebatur, II.465

Dedere, & donare, non sunt ejusdem modi, contra, quam putavit Cicero, III. 415. innocentem, quid sit, & quo jure concessum, *ibid.* an & is cogatur, ad quem post facinus commissum fugit, *ibid.* ob famem, aliasve similes necessitates, excusabile, II. 345. jure nat. urbes subdito non licet sine publico consilio, III 579

c. Dedi invitus, & innocens potest, si defendi nequeat, III. 531. 532. 533. quid si non certa persona, sed in genere

nere unus, vel plures ex civibus postulentur, 532. viator a sociis nequit, *ibid.* advenæ possunt, 438. Dedentem se civem magistratus postliminio recipit, IV. 155

Deditio pura, IV. 342. II. 229. conditionata, & ejus effectus, III. 96. Deditio dat sponte quod vis ereptura esset, IV. 99. quamdiu admittebatur a Romanis, 202. repudiari potest jure belli, quo sensu, III. 661. non repudianda, IV. 204. sequitur cognitionem causæ, quæ semper, & necessario debet antecedere, III. 413. Jure naturæ ad quid obliget eum, cui fit ex justitia interna, IV. 345. spontanea tollit jus postliminii, 117. induciarum tempore non valet, 387. Deditio antequam murum aries percusserit, 204

c. Deditio quid, III. 437. uti donatio, sine acceptione intelligi nequit, 438. Deditionis, & interdictionis differentia, III. 437. in Deditionem accepti, nulla salutis adjecta conditione, occidi jure nat. possunt, 688. Deditio bellica quid differat ab alienatione, & translatione juris, quæ fit ex transactionibus pacis, &c. IV. 227. Deditio eorum, qui vitam sibi salvam paciscuntur, repudiari potest jure nat. 215. Deditionis Campanorum formula, I. 276

Deditus, nec receptus, an civis maneat, III. 415. c. 437. Dediti sine conditione an occidi possint, 669. IV. c. 218. Dediti quando possint interfici, IV. 387. recipiendi, 205. Deditis pure quid faciendum sit, statuendum a rege, aut a populo, 413. Deditorum oppida incendi possunt jure belli, 1

c. in Deditis eadem ratio est, quæ in hostibus captis, IV. 9. Dedita res acquiritur hosti, omnium judicio, quoad jura dedentis propria; quoad jura vero tertii capta saltem res censetur, 127. Deditæ res, vel personæ, & reversæ, quibus casibus postliminio gaudeant, quibus non, 127. 128. Deditus homo postliminio invitus non redit, 129. urbes, provinciæ, redeunt etiam invitæ, *ibid.* Dediti an restituantur, si in pacis tabulis dictum sit, omnia in pristinum statum esse restituenda, 357. 358. Dedita urbe, etiam præsidium deditum censetur, 419. Deditiriorum apud Romanos conditio, I. 276

Defectio subditorum efficit, ut in magistratu potentia puniendi eos non possit præsumi, IV. 333. *vide* Rebelles. Defectio ad hostem invalida tempore induciarum, 387. spontanea ob tempora difficilia quomodo excusetur, 189. *vide* Dedere.

Defendere innocentem an teneamur, & quando, III. 522. Defendens se non opus habet denuntiatione, jure naturæ, 640

c. Defendere se licite quocunque modo, etiam contra aggressorem culpa vacantem, II. 29

Defensio an jus det in tertium, qui non invadit, II. 7. rerum, an jus det occidendi, 14. Defensio licita in aggressoris adjutores, III. 559. 561. ut necessaria habeatur, necesse est ut aliter vitæ periculum nequeat evitari, II. 7. *seqq.* & certo constet de potentia, & animo alterius, III. 459. & tunc licita, etiam cum periculo innocentis, II. 7. III. 558. pro ultione sæpe ponitur a Christianis, I. 103 179. Defensio aliorum, qui bellum sunt promeriti, injusta, II. 20. Defensio non est necessaria, cum non nisi morte invasoris possit fieri, III. 526. subditorum, etiam in bello injusto aliquo casu justa esse potest, III. 546. (*Vide* Pœna). Defensio sui in bello favorabilior, quam illatio belli, 156. indictione an indigeat, *vide* Bellum defensivum. A quibusdam Christianis habita pro illicita, I. 178. licita ut sit, & justa J. N., necessariam esse oportet, III. 459. id quod esse desinit, simulatque judex potest adiri, II. 19. in vera defensione homo non occiditur, 7. Defensio sui aliquo casu licita, etiam cum vitæ periculum aliter evitari non potest, II. 16. cum interfectione, an licita sit jure divino, 14. contra armatum aggressorem licita, I. 178. & furiosum, aut insanum, II. 7. non vero contra magistratum in causa religionis, I. 364. Defensionis actus pacem non rumpit, IV. 335. 336. Defensio in bellis publicis quæ, & qualis, II. 29. in his, qui bello causam dederunt, non licita, II. 20

c. Defensio sui ipsius naturaliter licita, I. 123. necessaria non excusabilis saltem, sed justa, IV. 26. ad necessariam quid requiratur, I. 231. quibus in casibus licita, *ibid.* & II. 29. *seqq.* quando incipiat, 31. 32. an liceat eam omittere, 35. *seqq.*

35. *seqq.* est juris præceptivi, 36. 37. ex quo jure deducatur a JCtis Romanis, I. 231. a Deo nobis injuncta, 233 Defensionis necessariæ jus non competit subdito contra magistratum, 377. *seqq.* 387. Defensio non est ipsa belli justa causa, sed eam supponit, II. 27. 28. Defensio rerum ad internecionem usque licet, 43. etiam in re minima, *ibidem*. Defensio necessaria non prohibetur per clausulam, ne socii injussu bellare liceat, III. 163. Defensionis necessariæ jus non aufertur periculo animæ invasoris, 535

Deflorator virginis ad quid teneatur, III. 184

Defunctis gratia redditur in liberis, II. 380

c. Defuncto succedere Jure nat. eum, quem probabiliter voluit, male finxit Grotius, II. 412. item, defunctum voluisse quod honestissimum, ac æquissimum est, *ibid.* item, voluisse gratiam referre defuncto, a quo beneficium accepit, 429. Defuncti nulla concipi potest voluntas post mortem, & omne jus ejus, & dispositio, morte extinguitur, II. 431

Dejectus dicitur qui vetitus est accedere, III. 136. Dejicere quid interdum significet, *ibid.* & 144

c. DEJOTARUS ablata sibi a Cæsare, hoc mortuo, suo marte vindicat, I. 404

c. *Delatores* falsi. pœnæ in eos statutæ, III. 376

Deliberati, & indeliberati actus distinctio, III. 594. super Deliberationibus politicis regulæ, III. 508. Deliberationum fines, & media inter se comparanda, & quomodo, *ibid.*

c. Deliberationes aliæ theoreticæ, aliæ practicæ, II. 319

Delicta quomodo contractibus comparentur, III. 262. gignunt jus in rem, II. 202. negatur, c. 231. & jus dant ad pœnam, III. 262. omnia an necessario, & ex J. N. puniendo, 264. 288. puniuntur non ea tantum, quæ directe alios lædunt, sed & quæ per consequentiam, 307. aliena J. N. non obligant ad pœnam, 426. possunt tamen liberis delinquentium honores, & id genus alia juste denegari, 425. 430. per ignorantiam commissa facile remittenda, quamvis culpa non omnino careant, 291. 306. ignorata eo tempore, cum pax initur, an post contra pactum excusabiliter puniri queant, IV. 384. inchoata contra pietatem an puniri debeant, III. 302. contra vitam hominis an extra judicium severe debeant puniri, *ibid.* per infirmitatem difficulter superabilem commissa non difficulter remittenda, 286. 291. quæ lædunt personam Principis, facile condonanda, 506. contra societatem humanam, a cujusque civitatis rectore puniri juste queunt, 413. negatur, c. 435. Delicta majorum posteros luere, creditum, non nisi de gravissimis criminibus, 2. a multis commissa, etsi digna quæ morte puniantur, morte tamen non puniri, æquum est, IV. 206. Delicta regis populum vere subditum non obligant ad pœnam, 431. contrarium affirmatur, c. 452. 453. Delicta populum luisse quando legitur, an ex eo concludi possit, datam in regem potestatem, 431. Delicta subditorum obligant civitatem, aut regem, si sciverunt, nec puniverunt, cum & possent, & deberent, 409. unde hæc culpa præsumatur, IV. 333

c. Delictum definitur, III. 187. ex delicto, & quasi delicto quænam oriatur obligatio, P. 51. II. 603. III. 188. 189. quid sit JCtis Romanis, II. 604. ex eo quis servus fieri potest, 343. Delictum quando cesset, III. 188. Delicta omnia quo sensu Stoici dixere æqualia, 332. Delicto ex alterius quibus casibus quis puniri possit, 432. ex singulorum non obligatur universitas, 433. ex subditi mei ut tenear, quæ requirantur, 434. ex civitatis an teneantur singuli, distingui. tur, 442. Delictu ob alienum cur nemo, ejus immunis, puniri possit, rationem verissimam adfert Paulus JCtus, 447. ut sit perfectum, quæ requirantur, IV. 212. sublata republica, quæ deliquit, successores non tenentur ex delicto antecessorum, II. 552

Delinquentes naturaliter se faciunt subjectos omnibus hominibus, III. 264. negatur, c. 345. & in eo statu sunt ut puniri possint, 289. etiam a quovis, qui eis non est subditus, I. 223. absolvendi sunt in dubio, III. 485. resistendi jus non habent publicis ministris capere eos volentibus, metu ne plus æquo puniantur, II. 20. Delinquentes privatim in aliam civitatem, rectoremve ejus, is, apud

quem agunt, dedere tenetur, aut punire, III. 413. aut si utrumque nolit, eum amovere, 419. Nemo gratis delinquit, sive malus est, 293. Consuetudo delinquendi quomodo spectetur in judicio, 299. *Vide* Peccata.
c. Delinquens si ad extraneam civitatem profugiat, quid juris, III. 441. Delinquentem ad asyla confugientem magistratus punire in suo territorio potest, 438. 439. si plures deliquerunt, unius præstatione cæteri liberantur; non tamen a pœna, 194
Delphi orbis umbilicus, III. 460
c. DEMETRIUS cur bellum movit Antipatri, II. 22. Demetrius male bellum intulit Ariarati propter fastiditas nuptias, 118
c. *Democraticus* status, nullus absolute talis, I. 282. in eo qualis civium libertas, 311. ex regio non fit præscriptione longi temporis, II. 196
c. DEMOCRITUS de justitia, *P.* 34. omne regimen aliquid habere iniqui, 41
c. *Demonstratio* verborum præcedere debet demonstrationem rerum, I. 49
c. DEMOSTHENES de jurisjurandi sanctitate, III. 21. ejus de bello locus a Grotio male interpretatus, *P.* 75
Denuntiatio honesta, etiam ubi non necessaria, III. 643. in quibus bellis necessaria, *ibidem*. pura, & conditionata, 644. immo semper est conditionata, *cap.* 655. Denuntiatio ad proximum præsidium, 645. *c.* 656. Denuntiatio cur requiratur, 647. *c.* 658. Denuntiatione an opus, ubi legati violati sunt, 648. *c.* 660
c. Denuntiatio cur requiratur, vera ratio, III. 652. differt a clarigatione, *ibidem*. alterutra semper necessaria in bello offensivo, non demum ex ficto aliquo gentium, sed ex ipso naturæ jure originem trahit, 656. cui fieri debeat, 656
c. *Deportatus* non gaudet postliminio, nec nisi a populo, vel principe, restitui potest, IV. 127
Depositarius ad quid teneatur, II. 669. rem, si perierit, non restituit, & quare, *ibid.* c. 706. 707. Exceptiones, 706
c. Depositarius qualem præstet culpam Jure Romano, II. 708
Depositum est species mandati, II. 663. prædoni reddendum si dominus non appareat, III. 13. depositario interdum juste non redditur, si is non sit dominus, 146. interdum etiam cum sit dominus, *ibid.* Res furto, aut vi alicui ablata, & tertio deposita, cui restituenda si dominus appareat, II. 565. Deposito mercedem stipulati, an injustum, 667. Deposita bona post publicationem fisco, non priori domino, reddenda, & quare, 566. Depositam apud se rem suam nemo reddere tenetur, *ibid.*
c. Depositum definitur, II. 690. quid differat a mandato, *ibidem*. Depositum a latrone, repetitum a domino simul, & latrone, cui naturaliter restitui debeat, 577. quid si depositum sit apud rei dominum, 578. Depositum recipiendi jus naturali ratione non competit fisco, *ibid.*
Derelictione regna amittuntur, II. 172
c. Derelictio tacita f. præsumta, an unquam allegari possit, II. 178. 180
Derelictum quid censetur spe recuperandi amissa, II. 168. Derelictum redit in statum suum naturalem, 133. ad Derelicti præsumtionem sufficit tempus excedens memoriam hominis, 168. jure civili, non naturæ, *c.* 186. ad derelicti regni, vel imperii præsumtionem non requiritur I. civ. definitum tempus, 187. pro Derelicto habere non censetur is, qui rem tractat negligentius, I. 370. ne pro Derelicto res habeatur, quid agendum, cum ob vim majorem deseritur, *Vide* Arbiter. An pro derelictis censenda quæ induciarum tempore sunt incustodita, IV. 390
c. Derelictum quid, II. 161. non redit ad universitatem nisi quoad imperium, 164. Derelinquendo imperium, ersi volente populo, an pater nocere possit liberis nondum natis, 191
Desertores jus legationis non habent, III. 202. *Vide* Transfugæ.
Desperatio hosti eripitur, tebus servatis, IV. 241
Despoliatio quid, IV. 36
c. DEUCALIONIS fabula unde, I. 22
c. *Devotio* publica quid significet *L. III. tit.* 27. *C. III.* 357. apud Romanos quid differebat ab evocatione sacrorum, IV. 15
Deus αὐτουργὸς quo sensu, III. 265. propter se omnia fecisse, quo sensu dicatur, *ibid.*

an non possit agere, nisi ob finem, *ibidem*. cognosci ex natura quomodo possit, 310. coli nimium non potest, *P.* 15. dominium plenissimum habet, ut in res nostras, ita & in vitam, III. 428. majusque illud est, quam hominum in bestias, 667. igitur, quæ ex eo jure agit, nobis in exemplum non trahenda, 560. efficere quædam non posse, quo sensu dictus, I. 10. Deum negare, & negare eum rerum humanarum curam agere, moraliter idem valent, III. 312. Deus promittendo obligatur, II. 593. in juramento testis, & ultor, III. 9. *c.* 30. 390. probavit jus prædæ, IV. 27. nocentibus parcit innocentum causa, III. quo jure efficiat ut peccata posteris noceant, 428. *seq.* quo sensu dicatur mutare consilium, & pœnitentia duci, 4. quando dicatur improprie nos fallere, *ibidem*. populo cladem immittit ob Regum facta, 431. de Deo notiones quædam minus evidentes, 313. de Deo perperam sentientibus an juste bellum inferatur ex hac sola causa, III. 458. quæ sunt contra mandatum Dei, in iis non est magistratui parendum, 539. Dei jus in homines, 558. lenitas in novo fœdere, 281. Dei factum circa libetos peccantium cur hominibus non imitandum, 429. Deo mendacium non convenit, 575. Deo magis, quam hominibus obediendum, agnoscunt & Philosophi, I. 359. II. 539. Diis adscripta quæ juris sunt gentium, 239

c. Deus auctor juris naturæ, *P.* 37. violati vindex, 39. solus legislator hominum, jure, & effectu, 48. 49. eo remoto subsistere nequit obligatio naturalis, contra, quam sentit Grotius, 55. I. 44. ei parendum ut causæ primæ juris nat. non ut subordinatæ, *P.* 57. an jus hoc mutare possit, inanis quæstio, *ibidem* & I. 49. nunquam agnovit in actibus humanis malitiam, vel bonitatem intrinsecam, 51. norma, juxta quam de se judicari patitur, non est extra eum, 45. 52 hominibus legem dedit, non sibi, *ibidem*. Deum ignorare, peccatum, *P.* 39. Deum esse, quibus argumentis evincatur, 56. 57. & esse unum, III. 387. & ab eo curari omnia etiam sublunatia, & res singulares, *ibidem* & *P.* 56. 57. atque æquissimis judiciis dijudicari, III. 388. Deum colere, naturæ lex est, I. 74. quomodo colatur, IIII. 386. honrandum, amandum, colendum esse, probatur, 390. nec non opificem esse rerum omnium extra se, 388. 389. Deum contradictoria non posse, explicatur, I. 46. 49. 50. Deum inter, & homines an jus, & societatem quandam esse, dici possit, 30. Dei unius cultus in Jure Romano assertus, 73. Deus quod præscribit, id necessario quoque probat, 132. nil humano generi præcepit, quod non simul ex ratione probari possit, II. 304. Deo prohibente quidquid fit, injuria est, adeoque ab eo abstinendum, 572. Deum irasci non posse, male asseritur, III. 21. Deus nocere pro lubitu potest, non punire, 338. delicta a subdito in Deum commissa magistratus punire potest, 392. at gens in gentem id jus non habet, 383. 384. 392. ejus nominis violatores morte digni judicati in veteri Testamento, I.142

c. *Deos* alienos colere, illicitum erat Romæ, II. 33. 34. in Deos suos, vel Deum suum impia gens ideo bello peti nequit, 408. non suos tantum, sed & hostium Deos cur sibi propitios reddere ante bellum studebant Romani, IV. 12. *Deorum aliorum non memorabe-ris*, Exod. *XIII.* 13. legis sensus, IV. 22. Deos in alienos convitium veruisse Deum, male tradunt Josephus, & Philo, *ibidem*. cum Diis suis tamquam cum hominibus ipsis egere gentes, 14. de Diis bonis, & malis, doctrina omnibus fere gentibus idololatris cognita fuit, III.395

Dexteræ datio in quibusdam locis vicem tenet jurisjurandi, & quare, III.18

c. Dexteris junctis fides data non est juramentum, nec vice juramenti, *II.* 50

c. *Diabolus me abripiat*, verum est juramentum, III.30

DIAGORAS Melius quare sit punitus, III. 312. cur Atheus factus, *c.*392

Dicere mihi non necesse est id omne, quod alteri est utile audire, II.666

c. *Dictata* naturæ rationalis, & socialis Grotio quid, III.339

Dictatoria potestas, imperiumque, an mutaverit rempublicam quoties est intro-du-

ductum, I. 199. Dictatoris potestas aliquando summa, 194
c. Dictatoris titulus est nomen officii, I. 298. Dictatorum potestas, utut illimitata, non fuit propria, sed saltem vicaria, 291. 297. Dictator idem, qui antiquioribus *magister populi* erat, 298. Dictatores apud Græcos, *ibid.*
Dierum vox in fœderibus quomodo intelligenda, III. 134. *ad eum diem*, exclusive, an inclusive intelligendum, IV.386.c.393.398
c. *Diem intra mortis* ut aliquid fiat, si quis dixit, cur ipse mortis dies numeretur *in l. anniculus ff. de V. S.* IV. 398
c. *Digamiam* peccatum putarunt Patres, I. 172. *Vide* Polygamia.
Dignitas regis læditur in legato, III.207
c. Dignitas est pretium, s. æstimatio virtutis, II. 330. nulla est hæreditaria jure naturæ, *ibidem*. alia privata, alia publica, quæ sola comparate ita dicitur, *ibidem*. in collegiis parium non nisi a tempore sumitur ejus ordo, 331. Dignitates conferuntur a Principe pro suo arbitrio, III. 191. Dignitas eadem est in majestate temporaria, quæ in hæreditaria, I.298
c. *Dignum* quid dicatur, I.34
Δικαιώματα, I.8
Διαςικὴ quæ Aristoteli, I.188
Dilectionis lex distinguitur a lege evangelica, II. 13. vide c. 40. ad jus naturæ pertinet, 16. proprie tamen jus non dat ei, cui hinc aliquid debetur, 19. III. 183. itaque nec debitum hujusmodi armis exigere licet, 463. potest tamen a subditis magistratus deposcere proprio quodam jure, *vide* Debitum. non obligat in gratiam nocentis, II. 13. præcipit multa, quæ non tantum laudabilia sunt, sed etiam omitti sine culpa nequeunt, *ibidem* & III. 523. vetat multa, quæ ex jure stricto licita, II. 13. IV. 240. *ut* capere res subditorum pro debito magistratus, 241. coemere res, quæ pluris vendantur, etiam pretio haud iniquo pro tempore, II. 672. non indicare, merces plures in via esse, quo tuas carius vendas, 666. persequi rem suam cum cæde alterius, III. 628. *Vide* Charitas. Christus. Evangelium &c.
c. Dilectio proximi, quid ex ea intulerint Judæi, I. 162. inimicorum jam commendabilis visa gentilibus, 163. proximi non impedit licentiam bellorum, *ibid.* Dilectionem nunquam per modum legis exegit Christus, III.516
Diligere proximum juxta se, quomodo intelligendum, I. 179. lex Christi de diligendis singulis quam habeat exceptionem, 108. II. 101. Diligendorum gradus, I.108
Dimicatio singularis quibus casibus licita, II. 19. III. 489. Dimicationes sine fructu illicitæ, IV. 208. *vide* Certamen. Duellum.
Dimidium navium de integris intelligendum, III.134
c. DIO CASSIUS de C. J. Cæsare, I. 286. Augusto, 287. 288. Tiberio, 289. 290. Caligula, *ibid.* Claudio, *ibid.* Vespasiano, & Trajano, 291. de Imperatoribus sui temporis, *ibid.* de Marco Antonio, 306
c. DIOCLETIANUS qua pœna Cæsarem ob male rem gestam affecit, I. 272. ante ejus Constitutionem jam Pandectarum jure obtinuit restitutio ex enormi læsione, II.736
c. DIODORUS Siculus de Indiæ regno, I. 327. de Persarum, & Ægypti regibus, 329. de Cypri Urbibus, 342. de fœdere inter civitates Græcas, cujus caput Athenæ, 345. de belli Lacædemoniorum in Eleos initio, & occasione, II. 21. de Cerere, 86
c. DIOGENI *Cynico* omnia licita visa sunt, P.34
c. DIOGENIS *Babylonii* disputatio cum Antipatro de mercatore, II.626.700
c. DION *Prusaensis*: quæ leges bello exulent, *P.* 76. ejus locus *Orat.* XXXI. male adfertur ad probandum dominium generale populi, II.144
c. DIONYSIUS *Halicarn.* In quo consistat imperium, I. 266. de soluto, & communi concubitu, II.314
Direptio prædæ qualis, IV. 43. Direptionis concedendæ, aut negandæ rationes, *ibid. seq.* quænam vitandæ Christianis, 210. *Vide* Præda.
c. *Disceptatio* quid Ciceroni, II.495
Disciplina militaris an ea severitate custodiri possit, ut in itinere, in castris, & similibus, miles ne minimum quidem auferat, IV. 285. servatur provisione rerum necessariarum, & bene solutis

tis stipendiis, *ibid.* ejus leges, II. 289. Romana, IV.292

Dispensandi in lege pœnali causæ quæ, III. 291. Dispensatio distinguitur ab æquitate, 292

c. *Dispositio* inter vivos in quo differat a a testamento, II. 367. 369. ad justam dispositionem de transferendo jure in alterum quid requiratur, 604. inter plures, de re præstanda, nullum jus in re transfert, sed in personam, 615. non satis declarata, non est dispositio, neque jus inde oritur, III. 150. clara, & perspicua. utut gravis, & intolerabilis, natura nullam interpretationem patitur, 175

Dissimulatio an licita, III.565

c. Dissimulatio quid, III. 607. differt a simulatione, & mendacio, *ibid.* per se non est illicita, 612. non semper est vitium, *P.*89.90

Divisio rerum, prima causa efficiens proprietatis, II. 59. Divisio rerum ad bellum vitandam, 6. 475. regni, aut populi, quibus modis fiat, 533. an per eam jus populi, aut imperii amittatur, *ibid.* *Vide* Imperium.

c. Divisio humani generis in populos, s. imperia, terrarum finibus, non hominum numero fieri debuit, I. 253. *seq.* Divisionem imperii, & administrationis, confundit Grotius, 330. Divisionem summæ potestatis non infert promissum principis, se nihil sine Senatu facturum, 333. Divisio non est modus acquirendi dominii originarius, II. 135. 139. Divisionem rei dubiæ recusanti bellum ideo justum inferri nequit, III. 498. Dividi res non potest vel natura, vel jure, II.77

Divitiæ supervacuæ nullum bonum in se continent, III.266

Divortia olim licita, Christianis prohibita, II. 206. Divortio amissam mulierem qua conditione alius possit ducere, 207

c. Divortia ex justa causa nec a Mose, nec a Christo prohibentur, *P.* 95. ex injusta causa nec a Mose permissa, eorum permissio ex quo jure descendat, I. 79. Jure naturæ licita, 132. II. 272. modo justa adsit causa, III. 679. Divortium quo casu repugnet juri naturali, I. 142. non pugnat cum puritate mentis, 152. Divortia quo casu improbentur a Servatore, 160. Divortium quo casu licitum, II. 248. 254. *seqq.* an omne improbaverit Christus, & quo sensu, *ibid.* & 257. Divortii exempla inter reges Christianos, 255. quo sensu improbatum a Paulo, 259. quibus in causis ad normam Juris Can. Evangelici admitti possit, 260. an, & quatenus Princeps in Divortiis dispensare possit, *ibid.* Divortio facto apud quem liberi educandi, 262

Do ut des, II.673

Dogmata nova non sunt metuenda, si nil habeant quod honestati, & obedientiæ erga magistratum adversatur, III.316

Dolor non dat jus occidendi, IV. 206. dolore alieno satiari, contra jus est naturale, III.266

Dolus perfidia carens in bello licitus, IV. 7. eo non uti generosum est, non etiam necessarium, III. 577. necessarium est donec indictio facta sit, *c.* 660. Christiani inprimis eo uti non debent, quantum fieri potest, 577. secus si ad bonum tendat finem, *c.* 612. Dolus quotupliciter dividatur, 565. malus interdum dicitur quod æquitati est contrarium, *ibid.* bonus quis, 564. an ex genere semper malorum, 565. in bello an licitus, & quis, 563. *seq.* Doli mali vox, *ibid.* Dolo contrahens ad quam restitutionem teneatur, 585. Dolo res hostium capere licet, IV. 36. Dolis abstinere, generosum, III.577

c. Dolus quid, III. 188. Doli vox est mediæ significationis, 608. Dolus confunditur a Grotio cum errore, II. 629. nunquam vitiat negotium, nisi error accedat, *ibidem*. quod cum dolo compensetur, item quod causam dans negotiis bonæ fidei vitiet negotium, id ex Jure Romano venit, *ibidem*, & 636. malus Jure Romano semper supponit propositum lædendi, 581. de Dolo agere cur deceptus possit, vera ratio, III. 171. Dolum inter, & culpam etsi jure naturæ non intersit ratione disponentium, interest tamen ratione pœnæ, 189. Dolus non solum licitus in bello, 594. 608. sed præstat etiam armis, & vi, 595. 622. Dolo in hostem quando uti liceat, IV.25

Domanii fructus distinguendi a domino, II. 351. *Vide* Patrimonium populi.

c. Domanium quid, II. 366. constituitur vel

vel pacto, vel ultima voluntate, vel usucapione, & præscriptione, *ibidem*. ab antecessore alienatum revocari a successore potest, 367. at aliter ab hærede, aliter a non hærede, *ibidem*. Domanii qualitas nec facto statuum mutari potest, *ibidem*. Domaniis non præscribitur, 197.367.368

c. *Domicilium* duo requirit, I. 251. quisque eligere potest, etiam in duobus locis, & mutata origine, nisi ex causa publica lex impediat, II. 336. Domicilio constituto, jure nat. fit civis, 337

Dominatio paucorum ad regnum accedit, IV.267

Dominium naturaliter, & per alium acquiritur, IV. 33. externum, 28. furiosi unde, II. 123. infantis unde, *ibidem*, conditionatum, 130. Dominium quid, & quotuplex, I. 4. non amittitur ob alimentum præstitum ab eo, qui non est dominus, (*vide* Alimentum) nec jure naturali ob delictum per se, II. 485. nec ob possessionem amissam, licet ex possessione incipiat, 476. Dominium antevertere potest lex civilis, quod jure naturali licitum est, 61. ut auferatur alicui sine probabili causa, injuria est, 374. III. 54. non aufertur per adjectam conditionem, II. 133. ex quibus causis alicui auferri possit, IV. 328. Dominium jure nat. iis tantum datur, qui utuntur ratione, II. 123. furiosis, aut infantibus datur, *ibidem* & 203. quando desinat, 528. per quid distinguatur ab imperio, 127. exceptionem habet necessitatis summæ, 61. 62. negatur, *c.* 98. (*vide* Necessitas) & utilitatis innoxiæ, (*vide* Utilitas) fines, & effectus suos semper habet, sive ex civili jure, sive gentium, seu naturali oriatur, 566. IV. 328. idem est cum proprietate, II. 56. quare introductum, 58. si introductum non esset, an quis alteri injuriam inferre potuisset in bonis, I. 87. non minuitur per adjectam conditionem, II. 133. natum unde primum sit, & quomodo processerit, 58. non nascitur ex solo actu animi, *ibidem*, nec ex aptitudine ad rem, III. 181. nec ex intellectus perfectione, 458. nec ex virtute sola mentis, aut religiosa, *ibidem*, produci potest ex sola lege civili, II. 472. 485. sequitur jus possidenti ex jure gentium, IV. 342. transferri etiam potest in aliquem, necdum occupata possessione, II. 379. 396. ut totum, vel ex parte tantum transferatur, juris naturalis est, 346. an transferatur in eum, qui rem alienam loco suæ sibi debitæ cepit, 375. Dominii actus primus, & secundus, 123. vis, 565. ex Domino nemo jus habet, præter dominum, 570. Dominium captarum rerum in bello solenni non est sine omni conditione, IV. 117. stare potest cum interna obligatione restituendi, si bellum fuerit injustum, 178. civile quid, I. 194. bello comparari potest, *ibidem*, eminens quid, 4. 190. comprehendit cives, & res eorum, *ibidem* & IV. 307. imperii summa pars est, *ibidem*, in res subditorum civitati competit jure gentium, 304. ut ex eo alienare res eorum liceat illi, & perdere, 327. & factum solum sufficiat ad rem transferendam, 424. utilitatis publicæ causa introductum est, III. 426. igitur non competit, nisi quatenus communiter expedit, 54. IV. 326. in regimine non dominico sed civili, aut regio, 304. supereminenti dominio beneficia subditis liberaliter concessa possunt auferri, III. 58. falsum ipsis dici, 575. jus ipsis quæsitum auferri, 54. quæ autem singulis sic auferuntur, eorum compensatio fieri debet ex communi, *ibidem*, modi ejus, IV. 327. *vide* Pœna. Dominium generale manere potest, etsi in partes sit distributum, II. 133. Dominium rerum, quæ pondere, mensura, & numero constant, quando transeat, 570. externum sine interno, IV. 75. Dominia quando intereant sublato subjecto, II. 528. Dominica potestas quid, I.4.

c. Dominium definitur, I. 301. unica species, naturaliter, juris in re, II. 163. de ejus origine variorum systemata, 75. 76. non introductum est placito hominum ad servandam æqualitatem, 580. non facto demum hominum, sed a natura constitutum est, III. 190. IV. 313. Dominia cum ipso genere humano orta sunt, I. 48. 53. Dominium rerum ex naturali possessione cepisse, quo sensu dicat Nerva *l.* 1. §. 1. *ff. de acq.*

acq. poss. IV. 53. Dominium restrictum, divisum, directum, utile, fictum, quid, II. 163. Dominii restrictio unde pendeat, 164. Dominium natura differt a possessione, 489. natura omne incipit a possessione, 492. Dominium acquirere, quid sit, 84. ejus acquisitio ex jure naturæ primævo oritur, 487. Dominium quinam naturaliter acquirere possint, 141. Distinguendum inter Dominium, & ejus administrationem *Ibidem*. Dominium non pertinet ad imperii naturam, I. 327. pertinet ad jura realia, 32. 34. Dominii naturam non affecutus est Grotius, II. 26. Dominium male distingnir in generale, & privatum, 192. item in plenum, & minus plenum, 33. eminens, vel supereminens Grotio quid, 35. 25. Imperium abusive vocatur *Dominium eminens*, 252. Dominii cujusdam externi figmentum Grotianum, IV. 184. Dominium aliquod generale, & privatum acquiri populo opcupanti territorium, negatur, II. 500. 502. 505. 507. Dominium naturaliter acquirendum anteverti posse lege civili, quo sensu, & ubi, Grotius dicat, 89. 95. 489. 494. 495. IV. 67. Dominii usus vel civilis, vel naturalis, II 354. exerceri potest vel fine re, vel non potest, *ibidem*. Dominium tolli mutata specie, ratio naturalis dictat, 543. finiendi Dominii modi, *ibid.* Dominium privatum nullius fit derelictione, & cedit occupanti, 164. 165. Dominium quarundam rerum ne occupent subditi, Princeps imperare potest, 497. Dominii translatio fit naturaliter, II. 26. non per nudum pactum, nec sola voluntate, 619. sed per traditionem, 523. requisita ad hoc, *ibidem*, effectus dominii cur JCti Rom. quandoque tribuant etiam citra traditionem, *ibidem*, nam naturaliter Dominium non transfertur sine traditione, 353. *seqq.* 412. 715. quomodo Jure Saxonico transferatur Dominium, 386.

Domini vocabulum non admittebant humaniores ex priscis, IV. 251. Dominus rei præferendus ei, qui deposuit, & quare, II. 566. Dominus, qui denunciavit, ne servo crederetur, tenetur de peculio, aut in rem verso, 566. Dominus, qui in culpa non est, naturaliter ad nihil tenetur, III. 186. legitimus quibus modis fiat, IV. 41. *n.* qui cum possidente contrahit ut domino. dominium amittit, II. 167. etiam servo injuriam facere potest, 227. negatur, *c.* 339. Domino cognito rem non reddere, contra jus naturale est, III. 146. deficiente, res redit in statum suum naturalem, II. 133. 528. Dominum rei, quam possidet, ignoraus, nemini tenetur, 570. Domini rerum, quæ de navi jactæ sunt, partem ab aliis repetunt, *ibid.*

c. Domino jus vitæ, & necis in servum naturæ jure quæsitum, I. 29. II. 339. III. 360. 351. IV. 256. Dominorum in servos sævitia non impunita solum, sed & licita jure naturæ, 80. Domini potestas in servum improprie regimen dicitur, I. 293. Dominus rem suam a possessore manu reposcens vim facere dicitur, II. 403. Dominum civilem eadem jura habere, quæ dominus naturalis, in genere verum est, 574. Dominus qua talis imperii non est capax, I. 281.

Domos incendere, inhumanum, IV. 224. Domus est pusilla respublica, 247. de domo constituere, jus est solius mariti, II. 205.

Domuncula f. tugurium momentaneum in littore occupato ponere licet transeunti, II. 71.

Dona & per internuntios absentibus mitti possunt, II 347. *n.* & 600.

Donare quid significet, III. 134. in bello quibus liceat, IV. 411. regna, & urbes licet, I. 205. Duci belli non licet si jam sint quæsita, si vero necdum quæsita, licet, IV. 413. Donare pro transfigere, III. 133.

c. Donans alienam rem donatam nihil alieni habet, II. 585. Donans, qui errat in causa, non repetit. 610.

Donatio an acceptari possit mortuo donatore, II. 600. negatur, *c.* 653. accepta an vim habeat mortuo donatore, antequam rescivisset acceptam, *ibidem*, quæ causam expressam non habet, naturaliter non irrita, 602. ejus, qui jure civili non tenetur, interpretanda ex dicto, III. 136. inter odiosa refertur, *ibid.* prodiga habet effectum juris, 596. regis jure mixto imperantis, in quantum procedat. 55. in donatione omnia verba donantis strictius accipienda, 137. Donatio-

tiones a magistri militum factæ, IV. 42

c. Donatio, & pactum de donando, plane non sunt contractus, nec pertinent ad contractus stricti juris, III. 159. ultra, 501. solidos non valet absque insinuatione judiciali, 160. Donatio nullibi pro transactione sumitur, 155. amborum differentia, *ibid.* Donatio propter nuptias futuras cessat his deficientibus, 157. inter conjuges, lege demum civili prohibita est, jure naturæ valet, II. 581

c. *Donator* si rem donatam a donatario conducit, quid juris, II.526

c. *Dormiens* possidet, II.491

Δωροφόροι servi unde, IV.251

c. *Dos* metu extorta ipso jure nulla est; II. 636. Dotis dominium civile mariti, naturale uxoris, 163. actio dotis in personam est, 164

Druidum officium apud Gallos, III.489

in Dubio bello lex probabilem rationem habere censetur, II. 57. flumen occupasse, populus censetur, 481. pacis leges quædam, IV. 331. de sensu scripti alicujus quorsum respiciendum, I. 113. sequimur quod minimum est, IV. 342. & quod tutissimum, III. 485. 544. successioni vicariæ locus esse censetur, II. 398. quæ plus valeant, 149. in dubiis judicium actu, & experientia comparatur, 490. in dubio bello pax præferenda, 492

c. Dubia causa nunquam efficit justum bellum, III. 493. 495. Dubia voluntas, *vide* Voluntas.

Dubitatio unde in moralibus, III. 483. Dubitare quis potest contemplative, non active, 542. Dubitans subditus an recte militet, 545. Dubitans de jure quid facere debeat, III. 484. 491. Dubitans quomodo ad judicandum dirigi possit, *ibid.* & 485

c. *Ducatuum* in Germania origo, II.360

Duellum unde natum, III. 490. nil detrahit juri, quod est alterius, *ibidem*, finem bello an possit imponere, IV. 338. non reparandum si parati sint certare, ubi alioqui totus populus gravissimis malis se implicaturus erat, III. 489. IV. 338. peccant autem certantes contra justitiam internam, uno casu excepto, 338. *Vide* Dimicatio. Certamen.

c. Duella omnia extra terminos necessariæ defensionis illicita, II. 51. inter duos correos cur liceant, *ibidem*, horum alterutri victori quatenus gratia fieri possit, 52. ad componendas gentium lites dubias oblata, & repudiata, justam belli non dant causam, III. 497. quibus casibus, & conditionibus, a veteribus admissa fuere, 344

c. DUMONTIUS legatus jure a Russis captus, III.232

Duratio rei naturam non mutat, I.205

Dux proprie quis, IV. 410. milites quatenus obliget, 412. de belli causis transigere non potest, *ibidem*, inducias dare potest, 413. homines, imperia, agros, jam acquisita concedere non potest, *ibidem*, condonare potest nondum quæsita, etiam qui summus dux non est, *ibidem*. Ducis belli jus eximium in præda, 41. Duces belli dispensatores prædæ apud Romanos, 38. Duces Romani quomodo se gesserint circa prædam, 39. quidam de præda nil decerpserunt, *ibidem*, quomodo obligentur ex bello injusto, 177. Duces belli duorum generum, 410. minores an obligare possint summum, & quatenus, 98. pacem inire an possint, *vide* Pax. Ducum pacta quam recipiant interpretationem, 414

c. Ducis vox per se nullum infert jus imperii, I. 296. Dux belli si spopondit injussu superioris, vel populi, quid juris, III. 109. *seqq.* quoties obligetur ex fide hosti data, IV. 415. 416. ex ejus pactis quatenus teneatur Princeps, 417. quatenus inferiores, *ibidem*, Ducibus bellum, non pax commissa est, 419

E

c. EBrius crimen committens cur non excusetur, III.360

Ecclesia an jus habeat in infideles, III. 460. c. 478. 479

c. Ecclesia universalis interpres dubiorum, P. 97. Ecclesiæ cur jus asyli sibi arrogent, I. 175. Ecclesiis onera ab Imperatoribus imposita, 256. Ecclesiæ statum externum ordinandi jus competit potestati publicæ, 266. in interno, scilicet ipso numinis cultu, nulla est po-

potestas unius præ alio, sed nudum ministerium, *ibidem*. Ecclesia jus in actiones humanas externas non habet, III. 43. Ecclesiæ bona, vasa, &c. licite secularisantur a civili potestate, IV. 18. 19. 20. Ecclesiæ bona Princeps alienare pacis causa potest, duplici jure, 145
c. *Ecclesiastici* a sæcularibus negotiis abstineant, I. 175. *vide* Clericus. Sacerdos.
c. *Ecclesiastis* effatum, *non esto nimium justus* explicatur, P.90
c. *Eclecticorum* philosophandi methodus, P.87.88
Edictum, III.644
Educatio liberorum quare a quibusdam ad jus naturale referatur, II.376
c. Educatio liberorum naturæ lege est necessaria, II. 232. a natura injuncta est parentibus, atque in eo patriam potestatem constituit H. COCCEJUS, *ibidem*. sub ea quæ contineantur, 236. 249. utique parentum communis, *ibidem*, præcipue tamen sunt partes patris, *ibidem*, quando finiatur, 237. 238. fieri nequit, nisi pater certus sit, 245. apud quem fieri debeat, divortio facto, 259
Edentes carnem humanam justo bello petuntur, *vide* Cibus. Caro. Anthropophagi.
Effectus ut non sequatur, satis est unicam deesse causarum, III. 142. universalis causa requirit universalem, I. 12.c.60
Egestatis evitandæ causa quæ injustæ fiunt, maxime sunt excusabilia, III.293
c. *Ejurari* magistratus cur Latinis dicatur, I.155
Ἐκδίκων quid apud Paulum Apostolum, I. 181
Εἰρήνη quid III.94.c.112
ELEAZARI factum, III 674
Electio non semper infert subditorum libertatem civilem, I. 204. electorum regum est jus temporarium, *ibidem*, eligens indignum, reipublicæ tenetur, III. 181. electus Imperator per legiones quo imperavit jure, *vide* Rom. Imp.
c. Electivis in Regnis cur liberorum defuncti ratio haberi soleat, II 453
c. *Electorum Germaniæ* subditi ad judicia Imperii provocare nequeunt, II.199
c. *Elephantes* in prælium adducere an liceat, III. 583. & quatenus, 592. 593.
Eleutherocilices, I.206
c. ELISABETHA *Angliæ Regina* cur vectigali a Rege Daniæ imposito contradixit, II. 110. mutuæ defensionis pactum contra omnes, etiam religionis in causa, iniit, III. 123. irrisit Papæ Hispanos novo orbe infeudanti, 479. quid regerit Batavis imperium offerentibus, 536
c. ELYMAS, in eum quali potestate usus sit Paulus, I.167
Emendatio peccantis quotuplex, III.270
c. *Emigrare* subdito cuique licet jure nat. II. 335. quibus casibus hoc jus tolli possit, *ibidem*. Emigrantes in suo territorio recipere vicini non tenentur, 336. ab iis jure naturæ licet censum exigere, *ibid.*
Emtio venditio quid sit naturaliter, II. 664. metu expressa potest jure naturali rescindi, 667. sine certo pretio a rege facta non valet, 670. rei alienæ quatenus obliget emtorem bonæ fidei, *ibidem*. in Emtione venditione dominium etiam sine traditione transfertur, 670. jus emendi res ad vitam necessarias nemini negari potest, II. 72. immo potest, c. 116. Emens rem alienam restituere eam venditori non potest, 570. potest, c. 587. ementi pignus a creditore tenetur qui oppignoravit, etiam si res sit aliena, 567. Emtori rei alienæ quatenus obligetur dominus, 569. Emi pluris res potest in gratiam alterius, 673. Emtor rei captæ bello injusto, an quid impendii deducat, IV.276
c. Emtio venditio qualis sit contractus, II. 693. Emtio tam sub conditione, quam pure contrahi potest, 196. coæva permutationi quoad obligationem, 692. rei vitiosæ valet, at actio datur ad resarciendum damnum, 699. subsistit, etsi res vendita pluris valeat, 702. item etsi multo minoris, 703. Emtor quando de dolo teneatur, *ibid.* quando possit agere ad id, quod interest, 704. periculum rei cur sit Emtoris, etiam ante traditionem, 706. 707. 715. 721. Exceptiones, 715. Emtor dominus non fit sine traditione, 716. secundo emtori tradita res cur ei acquiratur, vera ratio, *ibid.*

Emphyteusis sine scriptura a rege facta non valet, III.52
c. Emphyteusin leges civiles jus in re esse voluerunt, II.162
Ἐναντιοφάνεια, III.134
Ἐνεχυριασμοί III.624
Ἐντολαί. I.8
c. *Ennæ* civium cædes a Pinario patrata, I.245
c. ENNIUS jori opponit ferrum, *P.*41.
c. EPICHARMI dictum contra litigantes, I.159
c. EPICTETUS Stoicorum finem explicat, *P.*37
c. EPICURI systema de justitia, & injustitia, *P.* 34. doctrina ex Gassendo de legibus scriptis saltem ex metu injuriæ, 71. inepta conclusio vastitate orbis, III.390
Epicurei cur ex bene motatis civitatibus ejecti, III.312
Ἐπιείκεια, III. 146. ejus fontes, & regulæ, *ibid.*
Ἐπιμαχία III.100
Ἐπιορκεῖν, III.11
Episcopus qua talis jus non habet regeodi humano more, III. 461. Episcoporum consilia circa bella, 485
c. Episcopo an fas sit pro reis intercedere, I. 175. Episcopi Romani privati quondam fuere, 259. Episcopi, & Abbates omnes fuere sub protectione statuum sæcularium, 341
Ἐποχαί. II. 125. publicæ quid, c. 151. quidque juris circa illas, *ibid.*
Equi, & equæ, quæ postliminio apud Romanos recepta, IV. 122. c. 169. Equorum vectigal, II. 70. Equus scythicus, 213
ERASMUS Christianis arma interdicit, *P.*17
c. Erasmi error: nullum bellum justum esse, *P.*79
Error an irritum actum faciat, II. 595. quoties liberet fide, IV. 422. Error circa pretium resarciendus, si postea de eo constet, II. 668. Errans hosti obligatur ex pacto, IV. 422. Errantes in partem Christianæ religionis an puniendi, III.317
c. Error natura tollit consensum, eoque negotium, quatenus errar, II. 626. quid si in parte erratum sit, *ibidem*, quid si alicujus culpa, *ibidem*, si neutrius, vel utriusque, *ibidem*. Error an sit, ignorare futurum, *ibidem*. Jure Romano cur non tollat substantiam actus, exceptis aliquot casibus, 627. de Errore, ejusque effectu in contractibus juris gentium, doctrina H. COCCEII, *ibidem*, in corpore si erratum est, adeoque vel in re, vel in persona, vitiatur pactum, 628. item si in substantia negotii, *ibidem*, item si in qualitate personæ, quæ ad substantiam negotii necessaria est, *ibidem*, item si in materia, non vero si in materiæ qualitate, *ibidem*, nec si in nomine, 629. Error quod vitiet negotium, verum saltem est intuitu errantis, non decipientis, *ibidem*. Errorem cum dolo confundit Grotius, *ibidem*, fundamentum doctrinæ de errore Grotius male in falsa præsumtione facti constituit, argumento ex lege desumto, 630. in errante plane non est consensus in negotium, nec conditionalis, 637. Errans in titulo cur Jure civili non usucapiat, etsi revera justus titulus adsuerit, III. 494. Error juris an, & quatenus noceat Jure Romano, IV.212
c. ESAJÆ, II. 6. vaticinii vera explicatio, I. 157. ejusdem *LVIII. v.* 6. sensus de creditorum injustorum jejuniis non assecutus a Grotio, IV.182
Esseni non jurabant, III. 17. cur, c. 46. gladiis armati incedunt, I. 181. cur, c. 218. Essenorum communio in bonis, II.56.c.78
Evangelii præcepta an contineantur in jure naturali, I. 94
c. Evangelii lex pars est Juris naturalis, I. 69. quænam pars, II. 40. ejus præcepta duplicia, 49 Evangelium non inculcat majorem obedientiam erga Principem, I. 382. 393. *vide* Christus.
c. *Evangelici* sunt plane sincera veræ Catholicæ Ecclesiæ membra, III.400
c. *Evocatio sacrorum* quid fuit apud Romanos, IV. 12. quando fiebat, 13. differebat a devotione urbium, c. exercituum hostilium, 15
Εὐορκεῖν, III. 11
c. EUPHEMIUS quale jus admittat, *P.*34
c. EURIPIDES de belli, & pacis scientia perperam intellectus a Grotio, *P.* 33. de pœnis improborum, 40. de evidentia jurium naturæ, 84. de Cyclo-

elopibus, I. 380. quanti fit regnare, II.188
Exactiones odiosæ, III.624
Ἐξαιρετον, IV.41
Excellentia super alios quatenus a virtute, & utilitate sejungitur, bonum est imaginabile, III.294
Exceptionem habens jus habet ad pecuniam redactam ex bonis suis venditis, II.568
c. *Excommunicationis* pœna pertinet ad potestatem civilem, I.267
Excursus inutiles in bello, id est, ii, qui tantum virium ostentationem habent, injusti sunt, IV.208
c. *Exsecratio* non omnis definit in juramentum, III. 30. Execrationes variæ a gentibus juramentis additæ, *ibid.*
Executionis ad modum quod pertinet, conditionem non facit, IV.425
Exercitoria actio unde, II. 598. Exercitores an teneantur in solidum ex facto magistri, *ibid.*
c. Exercitoria actio nititur naturali ratione, II. 647. triplex ibi obvenit negotium, *ibid.* non oritur ex contractu ipso, sed ex quasi contractu, 648. cur non detur, nisi secundum præpositionis formam, & intra fines negotii commissi, *ibid.* Exercitor quis dicatur, *ibidem.* Exercitores singuli quod ex facto magistri in solidum teneantur, id summa nititur æquitate, 649
Exercitus quid, III. 133. justus, *ibidem*. Exercitus insolita conscriptio si justis indiciis appareat non fieri se tuendi gratia, rumpit pacem, IV. 337. cautio ne exercitus aliquo ducatur, quomodo intelligenda, III.145
c. Exercitus requisitum essentiale, III. 153. Exercitus peregrini, eorumque duces sunt sub potestate territorii, ubi degunt, vel transeunt, I.254
Exhæredato filio an quid debeatur, II. 379. Exhæredatus tacite censetur qui grave crimen commisit in patrem, nisi adsint condonatæ culpæ indicia, II.394. Exhæredari filius a patre in totum an possit, *ibidem*, quando possit, *ibidem*, an ne in regnum succedat, 394. negatur, 459
c. Exhæredatio quid, ex quibus causis fieri possit, ejusque effectus, &c. II. 421. tacita nec jure nat. nec civili cognita est, 460
Exilium fidejussoris damnati ex fidejussione proprie pœna non est, III.425
Ἔξις, II.529
Existimatio æquiparatur vitæ, I. 93. *vide* Fama.
Exitus liber cum itinere libero intelligendus, III.134
Explere latinis quid, I 38. per expletionem juris quo casu demum aliquid nostrum fiat, II. 404. Expletorum est omne jus, 413
Exploratores graviter puniendi causa, III. 674
c. Exploratores mittere, jure naturæ licet, III.693
Expugnationes urbium, & deceptiones violentas, Christiani permittere non debent, IV.322
Exteri quomodo de rebus bello captis judicare debeant, IV. 50. Exteris quomodo jus nascatur ex lege civili, II. 486. Exterorum res retinentur pro jure nostro, aut civis nostri, III.626
Externi testari non prohibentur jure naturali, II. 351. Externi juris qualis efficacia, IV. 76. Externum dominium sine interno, 74. *seqq.* Externi qui habendi, III. 202. olim habiti pro hostibus, II. 351. quod ne fieret, postea fœderibus est cautum, III. 93. an teneantur legibus loci ejus, in quo degunt, II. 61. 594. an pro hostibus habendi si in loco hostili deprehendantur, III. 666. c. 682. 683. 684. *vide* Extranei.
c. *Extirpatio* populorum damnatorum quo jure præcepta, P.95
Extorsio violenta acceptatio est vitiosa, qua jus ei nascitur, cui extorquetur, II.570
c. *Extraneis* licebat adorare in templo Hierosolymitano, at non ritu Judaico, I. 71. Extraneis ne res vendantur, aut ab iis emantur, lege publica statui potest, II. 115. 116. ab aliis præterea juribus excludi possunt, 119. lege publica an a connubiis excludi possint, 117. Extraneo jus quæsitum auferri nequit a Principe territorii, III. 79. *vide* Advenæ.
Extrinseca contractui non sunt indicanda, II.666
Exules pœnæ metu dedendi sunt, IV. 337. in exules alibi nullum jus est civitati, II. 225. IV. 337. penes reges exu-

exules manet jus regni, etiamsi possessionem amiserint, III. 141. Exules ejus suscipere, cum quo pax initur, an pacem violet, IV. 335. Exulibus pulsis sedibus suis habitatio non deneganda sub certa conditione, II. 71. nec transitus negandum ob quærendas sedes alias, 65
c. in Exules jus quo casu maneat civitati, quo non, II. 336. Exulis regis liberi jus habent succedendi, 444
EZECHIAS, II.18

F

c. FABER quid præstitit in Jure naturæ, P.83
FABIORUM deditio Gallis negata, III. 414.IV.c.134
c. FABIUS *Maximus* (*Quintus*) quomodo captivos redemit, III. 129. IV. 418. ejus elogium, III. 596. filio Consuli legatus datus, I.35
c. FABIUS *Rullus* filium triumphantem secutus, I.36
c. *Fabro* si promitto ut de suo auro mihi annulos faciat, id non est contractus mixtus, sed mera venditio, II 695
Faciendi cujus quis alii jus dat, ejus ipse auctor esse censetur, I. 185. Facio ut facias, II. 663. 665. Facio ut des, *ibid.*
Facinus, *vide* Scelus. Facinorosi an sepeliendi, III.248
Factum alienum jure naturali neminem obligat, nisi successorem bonorum, *vide* Delictum. Factum qui promisit, naturaliter non obligatur, si facere ex sua parte nil omiserit, II. 602. IV. 393. illicitum promissum, an valeat, *vide* Illicitum. Factum singulorum non obligat communitatem civilem, III. 410. ex Facto obligatur quisque vel ad reparationem, vel ad pœnam, III. 260. sub Factis comprehenduntur etiam non facta, quatenus conjecturam faciunt voluntatis, II.481
c. Factis ex non probatis, scilicet incertis, nullum jus oritur, III. 150. Facta dubia interpretandi regulæ, 151. 152. sub facto illicito etiam continetur non factum, quod fieri debuit, 187
Facultas, juris species, quid, & quotuplex, I. 4. eminens quid, *ibid.* meræ facoltatis quæ sunt, an tempore amittantur, II. 176. Facultatem qui dat, dat quantum in se est ea, quæ ad facultatem sunt necessaria, IV.110
c. Facultas, vocis etymologia, I. 33. vulgaris, & eminens Grotio quid, 27. per eminentem in specie quale jus intelligat, 34. moralis habendi, vel agendi objectum quod, 33
Fallere hostem quibus modis liceat, III. 568. suos quomodo liceat, 573. Fallendi artes qui instillant, fugiendi principibus, IV.437
Falsum dicere, concedit Plato imperium habentibus, & quare, III. 575. quatenus non sit illicitum, 573. *seqq.* Falsum dicere amenti, & infanti, non est mentiri, stricte sumta voce, *ibid.* *vide* Mendacium.
c. Falsiloquium in bello licitum, III. 596. Quatenus nec extra bellum prohibitum sit, *ibid.*
Fama naturaliter homini suum, III. 181. *vide* Existimatio.
c. Fama jus est, quod æque, ac vita, defendi potest, II. 41. Famæ restitutus an ad opificiorum collegia iterum admitti debeat, III. 79. Fama quod mensurari, & reparari pecunia possit, id jure civili statutum cur sit, 200
Famis causa facta deditio, excusabilis, III.510 *n.*
c. Fame pressis navigantibus, quo jure quilibet cibaria in commune proferre cogi possit, II.98
Familiæ fundamentum est matrimonium, III.294
c. Familia quid dicatur, II. 248. ejus essentia consistit in mare, & fœmina, *ibidem*, ex pluribus oritur civitas, *ibidem*. Familiarum separatim habitantium exempla, I. 23. Familiarum olim controversiæ quomodo componebantur, 380. in civitatem coeuntes suo juri renunciant, 381. Familiæ unitas, *vide* Unitas.
c. Famulos ex quovis facto, etsi jussu heri peracto, in solidum tenetur, III. 530
c. *Fas*, & *nefas* quid dicatur in Jure Can. II. 302. Fas Deum quid sit, III. 588
Fato suo deprehensi in bello, IV. 35. di-

dicuntur infortunati, *vide* infortunatus. Etiam servi fiunt, 72. jus habent postliminii in pace, 114. *c.* 152. inter eos referuntur coacti ad bellum, 187. *seqq.* Fato fieri quæ dicantur, 34

Favor in promissis, III. 136. *Favorabilia* in dubio realia, 160. quomodo interpretanda, 137. extendenda ad proprietatem verborum, tam artificialem, quam vulgarem, II. 398. III. 137. IV. 328. sunt quæ æqualitatem in se habent, III. 136. quæ utilitatem spectant communem, *ibid.*

c. Favoris præsumtio nullum habet effectum in jure naturæ, III.158

FAVORINI philosophi error circa jus talionis, III.322

Fecialium usus Romæ, III. 485. collegium quare Romæ institutum, 485. 493

c. Fecialium formula ad bellum indicendum, *P.* 76. institutio, collegium, munera, III. 108. Fecialem Gallum cur Senatus Parisiensis admittere noluit, 214. Feciales apud varios populos, 656. Feciale jus sanctissimum Romanis, 587

Felonia quid, I.343.349.396

Feræ quorum sint? lex, quæ eas regi addicit, non injusta, II. 477. in Sylvis privatis non sunt nullius, 476. sunt Principum in Germania, 417. quamdiu nullius sint dicendæ, 476. Feras nullius esse, non simpliciter est ex jure naturali, sicut putat Jus civile Rom. 477. an dominus amittat si aufugerint, 476

c. Feræ cujus sint, I. 252. sunt res nullius, II. 93. etiam in solo occupato, 93. 489. etiam in sylvis circumseptis, non in vivariis, 491. ne capiantur, edicti effectus, 151. Feræ captæ, & evasæ possessio quando pereat, 491. 492. Feræ male comparantur cum lapidibus in Tiberim demersis, quorum dominium retinetur, non possessio, 492. & cum servo fugitivo, *ibidem*. Feræ mansuefactæ, & crepundiis distinctæ quamdiu dominium retineatur, 493. Feræ captæ, etiam in alieno fundo, semper sunt capientis, 493. 494. non nisi in pœnam auferuntur lege civili, *ibid.*

FERDINANDUS I. Rex Romanorum quo jure leges condidit, & comitia habuit, I.272

c. FERDINANDI *Austriaci* uxor plebeja cum liberis cur a successionis jure exclusa, II.251

Feritas quid, *P.*93

Ferrum quid significet, III.134

Ferruminatio non facit confusionem, II. 485

c. Ferruminatione confusionem fieri, Paulus non ait, sed accessionem, II. 522. nec distinguit eam ab applumbatione quoad accessionem, *ibid.*

c. FERUS (*Joh.*) omne bellum injustum declarat, *P.*79

Feuda longæva possessione acquiruntur, II. 171. longo tempore acquiri possunt, quæ deferuntur ex investitura primaria, *ibidem*, deferuntur vel ex jure proximi possessoris, vel ex investitura primaria, *ibidem*, hæreditate adiri possunt, separatim ab aliorum bonorum hæreditate, 390. franca, sive libera, I. 226. Feudum ligium, *ibidem*. Feudorum regiorum tacita conditio, si bellum justum fuerit, *ibid.* Feudorum judicatio non semper facienda ex lege Longobardica, II. 391. nec pertinet ad Ecclesiam, III.462.*n.*

c. Feudum per se non infert privationem summæ potestatis, I. 347. in Feudis francis quid remissum, 348. ligium quid, 349. in Feudi datione quale dominium supponatur populo danti, II. 162. Feudum a patre alienatum cur liberi vindicare possint, 192. Feuda antiqua longa possessione acquiri posse, in genere, & jure naturæ verum non est, 193. Feudum vindicans filius, vel agnatus, ad id, quod interest, agere nequit, 194. Feuda fœminina quid, 452. Feudis minus proprie comparantur regna, nisi quoad successionem, quæ in utrisque linealis est, *ibid.*

Feudales Jus tantum Germanis usitatum, I. 226. in personam, & in rem, *ibidem seqq.* Feudalis obligatio non tollit summum imperium, *ibidem*. Feudalia regna qua successione deferantur, II. 391. Feudalis rei concessio beneficium est, 665. Feudale jus apud plerasque Europæ gentes obtinet, sed inter singulas tanquam jus civile, II. 489. Feudalis contractus non est mixtus, 695

Fides

Fides in bello, IV. 299. prædoni, & tyranno debetur, 301. perfido an servanda, 306. compensando quomodo liberetur, 307. tacita quæ, 432. 455. Fides commendata in bello, 437. Fides, quæ vim habeat juramenti, III. 28. apud Paulum quid significet, 483. Fidem credendi Evangelio quod Deus quibusdam negat, fit ex causis incognitis, 315. per fidem debellasse regna, quo sensu quidam dicantur, I. 88. Fides si frangatur a rege, ut tunc regno cedat, hæc conditio non destruit summum imperium, 212. fundamentum est justitiæ, II. 592. promissa, dat jus ei, cui promittitur, IV. 300. servanda hostibus quibusvis, & quare, 306. privatis, 301. potest tamen his etiam non servari jure gentium voluntario, 303. servis etiam servanda, *ibidem*, ao ut serviant cogi possint a superioribus privati, si quam hosti dederunt, 424. quibus causis possit absque injustitia non servari, 306. *seq.* an ex jure supereminentis dominii possit non servari quæ subditis est data, 304. Fides expressa, 34. Principum pro jurejurando, III. 18. publica quotuplex, *ibidem*, tacita, *ibidem*, in fide esse, quid, I. 222. Bona Fide rem alienam qui emit, pretium an repetat, II. 570. Fidei bellicæ partitio, IV. 325. *c.* 246. Fidei alicujus se permittere, *vide* Dedere. Qui se fidei civitatis, aut regis permittit, qualiter obligetur, *vide* Tutela.

Bonæ Fidei, & stricti juris discrimen an valeant inter populos diversos, III. 136. *Bonæ fidei possessor* non tenetur de re, quæ periit, II 568. si rem alii donaverit, an teneatur, 569. si rem vendiderit, an, & quando teneatur, *ibidem*, an naturaliter fructus suos faciat, 405. ad rei restitutionem tenetur, 568. recte impendia repetit, & quæ, 485. *Malæ fidei possessor* quale jus tempore acquirat, IV. 75. ao speciem perdat, II. 485. impendia repetit, 86

c. Fidei sanctimonia commendatur, II. 626. ea nil sanctius in bello, III. 596. hosti data servanda, II. 633. 634. 670. IV. 426. etiam usurpatori, perfido, hæretico, prædoni, tyranno; idque ipso naturæ jure, I. 420. IV. 310. 316. 317. item rebellibus subditis, 315. data hosti a privato cur servanda, vera ratio, 428. Fidem quatenus minores potestates, v. gr. Dux, Magistratus, &c. dare possiot de Repoblica, IV. 415. Fides data violati talionis jure nequit, 318. *ex Fide quidquid non fit, peccatum esse*, quo sensu Paulum *ad Rom. XIV.* dicat, 90. *seqq.* per Fidem suam jurantis Principis verum est jurameotum, III. 49. *Bona Fide* formula interpretatur, IV. 91. *Bonæ fidei negotia* quænam dixere Romani, III. 158. 188. *Bonæ fidei possessor* quis dicatur, II.524

Fideicommissum familiæ relictum quem ordinem sequatur, II. 394. Fideicommisso obnoxia longævo tempore acquiruntur, 172

c. Fideicommissom qoi sub conditione expectat, plane jus in re non habet, II. 164. si pure, secus, quo jore, *ibidem*. Fideicommissa facto patris liberis auferri nequeunt, 194. Fideicommisso familiæ relicto ao censeantur vocatus proximior ultimo possessori nominato, ao vero proximior ipsi testatori, 441.448

Fidejussio qualis actus, II. 665. Fidejubens, & solvens pro aliqoo contemplatione tertii, actionem haber in eum, qui liberatus est, 567. Fidejussor obligatur ex solo consensu, etiam sine causa, in id, quod fidejussit, III. 624. Fidejussionis periculum est miserabile, IV. 240. Fidejussor ad mortem obligari non potest, ad exilium potest, III. 425. *seqq* Fidejussoris obligatio immediate unde, *ibid.*

c. Fidejussio non est actus mixtus, II. 696. non semper mandatum est, *ibid.* Fidejussores cur teneantur, III. 634. Fidejussor pro alieno crimine intercedens ad quid teneatur, 446. in Fidejussorem hostem, & non hostem, quid liceat, IV.220

Filia fratris majoris an præferenda fratri minori in regoi successione, II.400

c. Filia regis, principis, &c. inferiori nupta qualia retineat jura, II. 251. 252. Filiæ nubendo exeunt e domo patris, filii noo item, 280

Filius an debeat accusare patrem proditorem, III. 207. a patre rege in regno exhæredari an possit, II. 394. natus
patre

patre jam rege an præferendus ante nato, 397. *c.* 464. instrumentum patris I. 409. patrem non sequitur, nisi in jure commorandi, IV. 388. postliminio non redit in potestatem parentis jure civili, & quare, 116. Filio abdicato, & exhæredato an quid debeatur, II. 380. Filii naturales an succedant patri, & adoptari possint, 381

c. Filius quo sensu sit instrumentum patris, I. 412. II. 236. ejusque pars, I. 412. est vera pars corporis paterni, & materni, II. 278. acquirit patri, etiam ignoranti, IV. 59. matri non acquirit II. 240. excedendo e domo patris non desinit in ejus esse familia, & potestate, 239., 242., 244. emancipatus non patri acquirit, sed sibi, 240. nuptias contrahere absque consensu patris nequit, 241. 243. monachus invito patre factus retrahi ab eo potest, 242. cur sequatur forum, & dignitatem patris, 248. etiam ex inequali matrimonio natus, 251. Filium excludere a successione an pater rex possit? Affirmat *H.* COCCEJUS de regnis noviter quæsitis, negat de avitis, 459. negat de utrisque *Sam.* COCCEJUS, *ibidem*, cur, 461. Filius ante dignitatem patris editus cur privatus dicatur *in L.* 11. *C. dignit.* 465. successor cur teneatur etiam ultra patrimonium defuncti, III. 81. *vide* Liberi.

Finis est semper bonum aliquod, aut declinatio mali, III. 509. ejus necessitas jus dat in moralibus, II. 225. finem rei non reperire in moralibus pro impossibili habetur, III. 132. quæ ad finem ducunt in morali materia æstimationem intrinsecam accipiunt, 558

Finitivus status Rhetorum, III. 133

c. Finitor Latinis quis, II. 160

Finium proferendorum studium reprehenditur, *vide* Imperii fines.

Fisco cedere bona captivi non capta, juris est civ. rom. IV. 120. bona naufragorum, est plane injustum, II. 271. & bona obsidis, IV. 343

c. Fiscus quid differat ab ærario, I. 317. II. 363. Fisco naturali ratione non competit jus depositum recipiendi, II. 578. Fiscus acquirens hæreditatem vacuam cur teneatur ad ejus onera præstanda, III. 80

FLACCI dolus, III. 574. *c.* 617

FLORENTINUS quid per naturalem inter homines cognationem intelligat, *P.* 44. 61. I. 30

c. FLORI locus de veneranda majestate populi Romani male applicatus a Grotio, I. 341

Flumen totum interdum ripam alteram sequitur, II. 130. idem quo sensu, 523. quod mutavit alveum, an idem sit, 130. naturalis terminus est regionis, 129. obstructione fluminis qui tenetur, tenetur etiam de damno eam secuto, III. 183. *Flumina* quomodo occupantur, II. 223. non sunt nullius ideo quod singulos dominos non habeant, 59. sunt populi, 62. occupari quomodo potuerint, 59. Fluminis cursu mutato an imperii fines mutentur, 129. *c.* 155

c. Flumina occupari nequeunt, II. 90., 93. quomodo nullius sint, 147. inter res communes referuntur a JCtis Rom. 150. eorum proprietas nullius est, indeque occupabilis, 146. usus communis, indeque non occupabilis, *ibid.* ad hunc usum quæ requirantur, *ibid.* Flumen quando aut pro indiviso commune, aut non, 161. pro transitu fluminum vectigalia imponi possunt, 111. Fluminis exsiccatio male distinguitur ab alvei derelictione, 161. Flumen privatum quid, 501. publicum est populi, quoad imperium, non vero quoad dominium sive generale, sive particulare, *ibid.* Flumina censitorum vice fungi, recte dixere JCti Rom. 504. Flumen non definit esse publicum ideo, quod navigabile esse desinat, 508 Flumine in feudum dato, an & insulæ in eo natæ acquirantur feudo? affirmatur, si vicini agri sint limitati; secus si arcifinii, 502

Fluvialia incrementa, *vide* Alluvio. Incrementa.

c. Fœda cur non facienda, vera ratio, *P.* 74

Fœdus quid, III. 91. quando renovatum censeatur, 103. an duret parte violata, *ibid.* antiquius quando præferendum, *ibidem*, cum populo, reale 139. cum rege, non semper personale, 140. jus dat regi, qui regno pulsus est, 141. cum populo, aut justo rege, non prodest invasori, sive tyranno, *ibid.* inæqua-

quale proprie jurisdictionem non dat, I. 221. inæquale quod, 220. Fœdus a sponsione quid differat, III. 91. *Fœdero* inæquali qui tenetur populus, liber esse non desinit, I. 222. III. 202. inæquali qui tenetur rex potest summum imperium retinere, I. 222. in Fœdere superior quis dicatur, 221. 223. *Fœderis* rumpendi materia odiosa, III. 138. inæqualis pericula unde, I. 225. *seq.* Fœderis princeps imperium in quibus rebus habeat, 225. *Fœdera* realia, III. 140. promissa media, 136. quædam idem statuunt, quod jus naturæ, & quare, 93. *seq.* inæqualia contrahuntur etiam ubi bellum non fuit, 96. *Fœdera*, an contrahi possint cum his, qui alieni sunt a vera religione, quæ & quatenus jure naturæ, jure Hebræo, jure Evangelico, 96, 97, 98. cum quibusdam populis vetita lege Hebrea, 6. quæ favorabilia, quæ odiosa, 140. æqualia tum pacis, tum societatis, 49. *c.* 113. inæqualia, *ibidem*, *seqq.* æqualia de commerciis, 94. personalia, 140. realia, *ibidem*. Fœdera faciendi jus, par est summæ potestatis, I. 188. in regno ad regem pertinet, III. 91. facta cum libero populo an maneant mutato statu ejus populi, 139. fieri necesse erat inter eos, qui nihil ante contraxissent, quibus id constitueretur, quod est juris gentium, 93. qui frangit, iræ divinæ obstringitur, liberat alterum obligatione, sed cum exceptione, 93. quæ jungunt arctissime duas civitates, an impediant quo minus status perfectæ civitatis retineatur, I. 189. inæqualia imperium minuunt, vel non, III. 96. ut eos hostes habeamus, quo pars altera, *ibidem*. Fœdus ne injussu alterius bellum geratur, quomodo intelligendum, 139. *Fœderum* finis pax est, aut societas, 95. fundamentum non est insjurandum, 141. species variæ, 94. *seqq.* divisio, 93. inæqualium divisio, 95. distinctio circa jus postliminii, IV. 124. *c.* 170. *Fœderibus* stare etiam post acceptam aliquam injuriam, animi est generosi, 307. ex iis etiam aliquem ex injusta causa invasse, veniam meretur pœnæ, 192. in omnibus præsumitur ratio habita prudentiæ, ac pietatis ejus, cum quo agitur,

c. Fœdus definitur, III. 107. in quo præcipue differat a sponsione, 108. sua natura reale est, & ad successores, in electivo quoque regno, pertinet, 165. casus excepti, *ibid.* Fœdera fiunt vel obligandæ, vel confirmandæ amicitiæ causa, III. 111. Fœderum regula generalis, 114. nocendi causa nullum valet jure naturæ, 115. quid per tale fœdus intelligat Grotius, 117. cum infidelibus licite contrahit Princeps juris sui tuendi causa, etiam contra Christianum, 115. 116. finito tempore tacite renovatum præsumi nunquam potest, 125. Fœdere violato, an altera pars quoque ab eo recedere possit, *ibid.* Fœdera subditi contrahere nequeunt, exceptis tribus casibus, *ibid.* ex Fœdere a prædecessore inito tenentur successores, 126. a Fœdere an alius invito alio recedere possit? distinguitur, 126., 127. aliæ de Fœderibus quæstiones, 128. Fœdere *violato* non committitur crimen læsæ majestatis a parte fœderata, secus ab ejus cive, I. 243. Inæquale non derogat promittentis summæ potestati, 236. *Fœdus amicitiæ* distinctum ab amicitia, IV. 270. quid fuerit JCtis Rom. 365. *male* Grotius opponit Fœderi sine amicitia, 366. Fœdus omne, quo bellum componitur, amicitiæ causa initur, 367.

c. *Fœderis antiqui* usus etiam post *novi* tempora, P. 95.

Fœderatus an defendendus contra fœderatum. III. 202. Fœderatus utrisque cui auxilium præstare debeat, si bellum inter se gerant, *ibidem*, *c.* 122. 123. Fœderati inæquales an jus legandi habeant, 202.

c. Fœderato corpori an majestas competat, an vero singulis fœderatis liberis, I. 343. *vide* Socii.

Fœmina an promittendo obligetur, *vide* Promissio. Fœminæ occiduntur impune in bello, III. 663. sexu tamen vindicari debent ab injuria, IV. 199. captivæ, & Hebræorum lex pro illis, III. 676. succedunt in regnis patrimonialibus, II. 386. quomodo obnoxiæ bellico juri, IV. 199. iis parcendum, *Ibid.*

c. Fœmina per nuptias transit in aliam familiam, II. 280. Fœminam, & marem, pro uno haberi naturale est, 279.

Fæ-

Fœminæ jure naturæ capaces successionis, 411. cur tamen a regnorum successione naturaliter excludantur, *ibidem*, non habiles censentur succedendi, nisi in prima delatione imperii comprehensæ sint, 437. nec nisi extinctis masculis succedunt, si in genere vocatæ sint, 438., 440., 472. in successione præferuntur, prout vel magis, vel minus, vel nunquam exclusæ sint, 441. præmortuæ jus suum transmittunt ad suos descendentes habiles, cum suo eventu, *ibidem*, Masculus ex iis natus non plus juris habet, quam fœmina, unde descedit, 442. præfertur tamen sorori, *ibid.* cur masculis posthabeantur, vera ratio, 450. ex Fœmina regia nati cur in quibusdam Orientis regnis præferantur natis ex mare regio, 457. Fœminarum promissio valet jure naturæ, non civili, 624. Fœminæ puberes apud Colchos ante decimum annum, *ibid.* cur postulare prohibeantur apud Romanos, III. 171. immunes a jure sequelæ, I. 415. Fœminarum fortium exempla, II. 249. Fœminis fortibus uti in hostes omnino licet, non lue, vel peste infectis, III. 590. harum exempla, *ibidem*, Fœminæ occidi in bello non impune solum, sed jure possunt, IV. 215

Fœnus juri naturali repugnare, non satis constat, III. 305. Locationi est adfine II. 673. *n* sumitur in malam partem, 675. *n.* ad Fœnera improba quomodo, & quare leges civiles soleant connivere, IV. 7. adversus fœnebre malum reges sibi juris remediis consuluere, 246. Fœnus nauticum, 225

c. Fœnus jure naturæ improbum non datur, IV. 25. 26. nauticum quid differat a mutuo. II. 695. non est contractus mixtus, 696. *Vide* Usura.

c. Fœtus animalium cujus sit, II. 514. 517

Fontes veniens inficere an liceat hosti, III. 672. an alio modo corrumpere, *ibidem*, & quatenus. *c.* 588.

Formæ in moralibus solent habere interjectum aliquod, quod modo ad hoc, modo ad illud extremum propius accedit, III. 483

c. Formæ negotiorum pertinent ad jura publica, III. 44. Formam merito substantiæ prætulerunt fere omnes JCti Rom. II. 519

c. Fornicatio nullo jure licita, IV. 25., 24

Fortuna, & injuria, quomodo distinguantur, III. 416

Franci divisi in orientales, & occidentales, II. 540. Francici juris successio in Regnis, 391. *Francorum* imperium distinctum a Romano, 540. regum successio olim aliquatenus a populi voluntate pependit, *ibidem*, jus de postliminio extra bellum publicum. IV. 125. jus circa servos. 75. mos ad bellum vitandum, III. 489. moderatio in bello circa res sacras, IV. 229. mos circa prædam, 37

c. Francorum legibus cautum, ut regni sit quidquid rex acquireret, I. 316. reges non acceperunt Imperium a populo Romano, III. 302

c. Franciæ in regno nunquam successio hæreditaria obtinuit, II. 469

c. FRANCISCI I. fœdus cum Turca cur illicitum, vera ratio, III. 116. pacem, quam iniit, cur status Galliæ ratam habere noluerunt, IV. 348

Frater minor an præferatur fratris majoris filio, II. 400 Fratris filius an patruo regis præferendus in successione, *ibidem*. Fratris filiam uxorem ducere, non est prohibitum, 216

c. Fratres jure nat. ab intestato non succedunt, II. 432. *vide* Collaterales. Frater cum sorore conjungi cur nequeat, 287. exempla in contrarium, 289. Fratris viduam ducere, nefas est natura, 281. 291. exempla in contrarium, *ibid.* cur id Hebræis licuit, 292. Fratrum voce quo jure & sorores comprehendantur, III. 162

Fraudantes vectigalia ad quid teneantur, III. 184. in Fraudem quæ fiunt, quo pertineant. 143

Fretum: maris potest occupari, II. 59. quo jure, *c.* 156

c. FRIDERICUS *Neapolitanus* quod Turcam contra Gallum imploraverit, excusatur, III. 121

c. FRONTINUS de qualitate, II. 158

Fructus ut uni populo vendantur, pactio an licita, II. 74. qui restituendi, 568. industriales rei non debentur, *ibid.* consumti an restituendi, *ibid.* in pace qui concessi intelligantur, IV. 331. cum re-

ftituendi, II. 568. reftituendi ex damno dato, III. 182. duplices, induftriæ, & rei, II. 568. qui eum impedit recipere, qui percipiendi eos jus habet, tenetur damni dati, etiamfi ipfe nihil percepit, III. 182. ut fuos faciat poffeffor bonæ fidei, non eft ex jure naturali, II. 485. *vide* Poffeffor b. f. quare teneatur reftituere, *ibidem*. *Fructuum* dominus eft naturaliter qui dominus eft rei, 568. in penuria, civis etiam vi cogi poteft, ut quod habet, conferat in medium.

c. Fructus vel naturales, vel civiles, II. 725. ex re aliena percepti acquiruntur percipienti, at percipiens tenetur ad eorum æftimationem, III. 192. Fructus Principatus duplices, deftinati ad fuftentandam vel rempublicam, vel familiam principis, I. 316. 217. Fructus regni non funt proprii regis, *ibid.* Fructuum perceptionem ex re aliena JCti Rom. merito inter modos acquirendi juris gentium, f. naturalis retulerunt, II. 523. 524. nec intereft quoad dominium, bona ne, an male fide fiat, *ibidem*, extantes rei ut reftituantur a bonæ fidei poffeffore, id non eft ex dominio, fed ex obligatione, quæ in perfonam oritur, II. 280. pendentes funt in dominio arborem poffidentis, percepti funt percipientis, *ibidem*, etiam confumti reftituendi funt natura a bonæ fidei poffeffore, 585. ad percipiendos non tenetur bonæ fidei poffeffor, *ibidem*, perceptorum, vel non, cujus fit periculum, 721. *feqq.* Fructus rei, pace facta, quando cum re reftitui debeant, IV. 461

c. *Frugiferæ* res ipfæ jure nat. vaftari poffunt, IV. 234

c. *Frugum* vaftatio in bello, IV. 9

c. *Frumentum* hofti meo fubvehere quatenus poffit, vel non poffit pacatus, III. 608

Fuga an fit ignominiofa nobili, præfertim qua vitam fervare ftudet, quam vi armata fe fervare poffe confidit, II. 14. ficta, dolus eft non injuftus, III. 567. c. 611. fugam hoftium quo jure dux falfo militibus fuis poffit nunciare, 574. fugere num liceat captivo, bello injufto, *vide* Captivus.

c. Fuga fi pateat invafo, an ceffet jus neceffariæ defenfionis, II. 32. an fi cum infamia conjuncta, *ibidem*, & 41. quo jure licita capto, & fervo facto, IV. 84. *feqq.* 92. 94

c. FULVII Cenfotis facrilegium, IV. 16

Functionem res numero, & menfura conftantes quomodo recipiant, II. 566

c. *Funeraria* actio non datur jure nat. contra familiam defuncti, II. 587. lege civili datur etiam contra hæredem prohibentem, *ibid.*

c. *Fungibiles* res quæ dicantur, II. 589. 693. earum dominium non transfertur invito domino, *ibid.*

Fur ad quid teneatur, III. 184. apud Lycios fiebat fervus, II. 230. n. nocturnus quo jure poffit occidi, 15. Furem fugientem cum re noftra jufte occidi, falfo quidam tradidere, 18. lex, quæ furem impune dicit interfici, non dat jus interficiendi eum, 19. nocturni, & diurni diftinctio quo jure nitatur, 15. I. c. 58. 231

c. Furem nocturnum, & diurnum, mihi incognitum, jure neceffariæ defenfionis occidere poffum, II. 43. 44. diftinctionis inter diurnum, & nocturnum, rationes variorum 44. 45. vera, 45. nocturnum quando occidere non liceat, 46. interdiurium quando liceat, *ibidem*. Furr intra, vel extra murum, quomodo refiftendum, 48. Furis cædem quatenus Evangelium prohibeat, 49. Furis cædendi ex licentia verum jus oritur, non faltem impunitas, 50. etiam fugientem, fi res noftras auferat, occidendi jus eft, 50. 51. Fur fi depofuit fpolium apud rei dominum, an futi reddendum fit, 578. Fures balnearii cur habita ratione conditionis puniantur Jure Rom. III. 378

Furari apud Spartanos licuit, & Ægyptios, III. 664. at id non verum furtum erat, nec fur rem fibi acquirebat, c. 680

c. Furato bove cur quintuplum, ove quadruplum faltem reftituatur *Exod. XXII.* III. 3-3.

Furiofus promittendo non obligatur, II. 594

c. Furiofus poteft dominium habere, non vero ejus adminiftrationem, II. 141. ei promitti natura nequit, 615. ejus promiffum cur non valeat, 624. non eft incapax fucceffionis, 411. 444

c. *Furore* durante nec dominium, nec patria

tria poteftas quiefeunt, fed fola adminiftratio fopitur, IV. 397
Furtum naturali jure prohibitum, I. 9. quo fenfu, 8. quomodo a Græcis, & Judæis punitum, III. 297. non femper committitur ereptione rei alienæ, 430. non committit is, qui bello injufto captus res fuas domino fubducit, IV. 76. fubductio vaforum facta Ægyptiis ab Hebræis an furtum fuerit, II. 375. *n.* Furtum de pafcuo, quam de domo, quare acrius puniatur, III. 299
c. Furtum natura probibitum eft, citra voluntatem humanam, I. 48. permiffum apud quafdam gentes, *ibidem*. Furti damnatus ipfo jure fit infamis, 49. verum committitur etiam ex neceffitate, II. 96. 98. cum depofito compenfari nequit, IV. 321
de Futuris tres loquendi gradus obfervandi, II. 592
c. Futurum aliud eft prædicere, aliud præcipere, I. 157. Futuri ignorantia non eft error, II. 626

G

Gabaonitarum controverfia, III. 6
c. Gabaonitis promiffio facta jure nat. valida, II. 642. juramentum præftitum validum declaratum ab ipfo numine, etfi injufte, errore, & dolo elicitum fuerit, III. 25. injuria iis facta a Saul vindicata a Deo, 27. fervi veti Hebræorum non fuere, *ibidem*, quomodo ferviebant Ifraelitis, IV. 109
c. GAJUS de cive legibus naturæ æque, ac civilibus obnoxio, I. 22
Galli funt Franci occidentales, II 540. an jufte a Romanis locum fedis conftituendæ petierint, 72. Gallis Hercules jufte bellum infert, quia carnes humanas epulabantur, III. 304 *Gallicum* jus de præda maritima, IV. 49 Galliæ jus circa prædationes, quæ contra legem publicam fiunt, III. 186. Gallis Senonibus an Rom. jufte aurum negarint, quod dari ipfis polliciti erant, qui in Capitolio remanferunt, 91
c. Galliæ rex merito primum inter reges fibi vindicat locum, II. 329. reginæ ad filium allocutio, I. 34
c. *Gallina* nigra, concurrente Gallo rubro, pofuit ovum in area Titii, pullum exclufit Gallina alba; quæritur cujus fit pullus, II. 516
c. GANNASCI cædes, III 595
c. GELLIUS de manus confertione, *P.* 41. oratori concedit, falfis, uti fententiis, 92
Gelaricum jus de infula, & alluvione, II. 482
Generatio parit jus in rem, II. 202. & perfonam, 205
c. Generatio quot annorum in Sacris, II. 187. inter homines natura licita non eft, nifi per modum aliquem, quo mulier obligata eft cohabitare uni vero, 145
Genero cum foetu matrimonium eft illicitum. II. 214. *c.* 190
c. Generi non funt una cum afcendentibus perfona, II. 281
c. *Genitalibus* pudor a natura inditus, II. 278
c. *Gentes* quænam capita omnes agnofcant, *P.* 34. earum confenfus de eodem & hominum, & juris eorum auctore, 36. 37. an pii ex gentibus effe poffint, I. 70. Gens ob quæ crimina excidi poffit, 141. omni rationis ufu deftituta nulla datur, III. 468. Gens a qualibet gente pœnam depofcere nequit, 653
c. *Gentilibus* an ad falutem neceffaria fuerit obfervatio legis Hebrææ, I. 65. an extra Chriftum nulla falus, 66. 67. conditio Gentilium triftis, 74. Gentiles reges, qui in Chriftianos fibi fubditos fæviunt, ideo bello peti nequeunt, III. 398
c. *Genuenfis* decreti circa affecurationes æquitas, II. 735
Genus; nomen generis fæpe adhæret fpeciei, III. 135
c. Genus humanum vere diffociatum initio fuit I. 180. fpectatum vel ut univerfum, vel ut finguli, II. 735
Germani una uxore contenti antiquitus, II. 208. funt Franci Orientales, 540. eorum lufus de libertate, 226. reges precatii, I. 203 Germania non fuit pars Rom. Imperii, II. 533. Germanica inftituta vigent in Europa, 475. Germanorum veterum latrocinia, III. 641
c. Germanis antiquis incoctum natura jus, *P.* 36. Germani jus pofuerunt in armis, I. 248. Germani principes, deficientibus Carolingis, an jure priftinam libertatem intendere potuerunt, 277. Germani nihil

hil in patrimonio privato habuerunt, 305. Germanorum Imperium semper fuit electivum, 320. Germaniæ status non est mixtus. 330. Electores, Principes, Comites, Barones, ex quo titulo terras suas teneant, II. 360. populus solus Imperatorem suum constituit, 550. Germanis Imperium non ex concessione populi Romani, sed jure victoriæ quæsitum est, 555. *seq.* cur vetus nomen *Romanum* retinuerit Carolus M. 550. Germania an locupletior facta sit post invectam, novis terris inventis, tantam auri copiam 719. Germanici Imperii status licite fœdera contrahunt, III. 126. iidem cur habeant jus Legatorum, 214. Germania tempore Ulpiani non fuit in Provinciæ formam redacta, 149. Germanici Imperii Status sibi merito jus belli afferunt, 652

c. *Getuli*. I. 22

Gigantum ætas, II. 58

c. Gigantes *Genes. VI.* 4. qui, II. 80. extitisse probatur, I. 139

c. GIZERICHUS a testamento suo succesionem mere civilem introduxit, II. 468

Gladium accipiens gladio peribit, quo sensu dictum, I. 182. gesserunt Apostoli quidam, 181. Gladio bella pro gloria quomodo gerenda, III. 514. minus acerbe gerenda, IV. 193

c. Gladii jus in S. Scriptura quid significet, I. 197. usum non improbavit Christus, 235. 236. *Gladio peremturum qui gladio occiderit*, Apocal. XIII. 10. explicatur, 237

c. GLAUCO apud Platonem qualem justitiæ det originem, P. 34. 71.

c. GLAUCONIS *Epycididis* historia, III. 21

c. *Glebæ* adscripti qui, II. 342

Γνώμη Aristoteli quid, III. 146

c. GORICHEMUS quid præstiterit in materia de belli jure, P. 82

Gothorum moderatio in bello circa res sacras, IV. 227

c. Gothorum regum in Papam Rom. imperium, I. 259. 260

GRACCHUS [*Tib.*] Octavio male tribunatum abrogat, IV. 303

Gradus in Levitico prohibiti an & nunc matrimonium impediant, II. 213. quinam in Levitico per interpretationem prohibiti censeantur, 215

c. Gradus cognationis, ubi prohibitio nuptiarum natura obtinet, II. 281. *seqq.* item affinitatis, 290. *seqq.* utrosque cur hodie extendant Pontificii, vera ratio, 307

Græci aliquando plures uxores habuere, II. 208. Græcorum mos circa prædam, IV. 34. mos, bellorum causas certamini committere duorum, 496

c. Græci cur reliquas gentes barbaras vocarunt, P. 92. cujus conditionis apud Græcos fuerunt Sacerdotes, I. 256. Græcarum rerum publicarum status qualis, 296. Græcos inter, & persas, bellorum causæ justificæ, & suasoriæ, II. 22. III. 382. Græci contra quæ jura peccabant, implorando auxilia barbarorum, III. 121. sub Alexandro in Persas justam belli causam habuerunt, 444. quantum abhorruerint a fraude, 651

c. *Græcismus* quid sit Epiphanio, III. 112.

Gratia mortuis quomodo reddatur, II. 383. ex Gratia quod debetur, armis peti juste nequit, III. 469. *Vide* Beneficium. Gratiam referre prius, quam beneficium conferre. II. 383

Gravia supra modum eximenda a verborum universitate, III. 146

Gravida cur supplicio non adficiatur antequam enixa est, III. 430

c. GREGORIUS M. improbat universalitatem prætensam Papæ, III. 401

c. GRONOVIUS defensor Aristotelicæ mediocritatis refutatur. P. 89. *seqq.* ejus error: extra fœdus Israeliticum gentilibus nullam fuisse salutem, I. 70. *seqq.* male Grotium carpit circa quæstionem, an populus summam potestatem alii concessam revocare possit, 278. 280. 282

GROTIUS (*H.*) fœdera reprobat cum Turca contra Christianos, & Christianos adhortatur ad bellum Turcicum, III. 102. Belli præsentis causas videtur statuere injustas, I. 112. queritur de ejectione sua e patria, P. 13. sequitur in judicando, & eligendo, libertatem. P. 22

c. Grotius totum jus naturæ incertum reddit, P. 80. ejus Operis de Jure B. ac P. elogium, 82. quid præcedaneis præstiterit, 83. quibus subsidiis usus, 84. Grotiani laboris successus, & ordo, 101. I. 23. styli elogium, P. 202

Gubernandi tres formæ, I. 190. 194

c. Gubernationis in Monarchicam, Aristocra-

craticam, & Democraticam, divisio claudicat, I. 271. variæ ejus mixturæ, 272. *seqq.*

c. GUNTRANI cum Childeberto lis exponitur, & deciditur, II. 460

c. *Guarantia* ab usurpatore promissa legitimum regem non obligat,

H

c. H*Abere* aliquid ultra suum quis potest vel licite, vel illicite, II. 603

Habitatio an concedenda externis, & quibus legibus, II. 71. & convictus familiaris cum iis, qui alieni sunt a vera religione, an prohibitus lege Evangelica, III. 100

c. HADRIANI de thesauris constitutio, II. 496. judicium contra matronam crudelem in ancillas. IV. 82

Hæres non tenetur ex vi sola juramenti facti a defuncto, III. 13. an teneatur de pœna, 430. personam refert defuncti, II. 542. in bonis tantum, non in meritis, III. 431. tenetur ex facto alieno, defuncti scilicet, 623. ex jurejurando ejus, si non personæ jus nascitur, sed Deo fides obstringitur, 13. non si vi expressum sit, IV. 303. an ex mandato teneatur defuncto facto, *vide* Mandatum. Hæres regni patrimonialis in quantum teneatur cohæredibus, II. 387. in Hæredem transeunt earum rerum onera, quæ in humano sunt commercio, III. 13. ex primæva lege Dominii, IV. 303. *vide* Debita.

c. Hæres ipso jure succedit in omnia jura defuncti, indeque & in dominium; adeoque acquirit originarie, II. 526. moriens ante acceptationem, non transmittit hæreditatem ad suos hæredes, 371 qui coactus adiit hæreditatem, voluit adire, 637. non tenetur si legatum casu pereat, 706. exceptiones, *ibidem*, quatenus obligetur ex juramento defuncti, III. 39. quod *repræsentet personam defuncti*, regula est mere civilis, 80. quatenus tamen dici possit naturalis regula, 81. quo respectu teneatur ad debita defuncti solvenda, 80. non tenetur ex delicto defuncti ad pœnam, III. 447. IV. 313. excipe, si pœna debetur ex patrimonio defuncti, III. 452. tunc enim pœna non ex crimine, sed tum ex sententia, tum ex contractu post litem contestatam, debetur in delictis privatis, non in publicis, 453. Hæredem *cum defuncto naturali ratione esse eandem personam*, verissimum est in descendentium successione, non vero in collateralium, II. 563. nec in regnorum successionibus, *ibidem*. Hæredes si plures rem depositam repetant, ea jure civili restituitur majorem partem hæreditatis tenenti, 332. Hæredis fiduciarii cum rege comparatio claudicat, I. 317

Hæreditas in quibus casibus obligetur pro defuncto, III. 431. etiam recusari potest, II. 167. recte relinquitur liberis quibuscunque, etiam naturalibus, 378. sequitur liberos naturaliter, 379. an filios magis, quam filias, 378. hæreditatis, quæ restitui jussa, fructos non restituntur jure civili, I. 207. hæreditates quædam diversæ ab hæreditate bonorum, II. 390.

c. Hæreditatis definitio voeis, I. 21. est species dominii, & refertur inter jura in re, 31. qualis sit modus acquirendi dominii, II. 163. 164. te quomodo recusari possit, 183. quid differat ab imperio, 452. quo respectu unum dicatur, 546. repudiari non potest nisi quæ & adiri, 614. 615. de Hæreditate viventis pactum cur non valeat, etsi juratum sit, III. 45. Hæreditates ipso jure naturæ ad liberos transeunt, 631

c. *Heresis* nuda non est crimen in religionem commissum, III. 384. 402. contra eam quæ statuta sint jure, *ibid. seqq.*

Hæreticus Augustino quis, III. 317. quis sit proprie, *ibid.* Hæretici an juste possint bello impugnari, *ibid.*

c. Hæreticus jure quis dicatur, III. 400. 401. per se puniri nequit, nisi hæresin suam contra leges reipublicæ propalet, 359. Hæretici an a principe suo pœnis capitalibus affici possint, 398. *seqq.* Hæreticis fides data servanda, IV. 310

c. *Halecum* de captu controversia Anglos inter, & Belgas, deciditur, II. 145

c. *Halonesus* insula redditane, an donata Atheniensibus a Philippo, IV. 170

c. *Hanseatici* fœderis ratio, III. 126. cum Anglis controversia, 88

Harmonica proportio an in pœnis locum habeat, III. 298

Ha-

rit, *ibid.* in Homicidas capitis pęna statuta in antiquo fędere, 140. Homicida non nisi jure Romano familiæ defuncti damnum dare censetur, III. 195. Homicida servi verum damnum dat domino, *ibid.*
Homicidii voce non quamvis hominis cædem intelligimus, I.91
c. Homicidii pęna naturalis quæ, I. 136. Homicidium non nisi morte pensari potest, III. 328 356. de ejus pęna dispensare princeps nequit, 329. non semper est crimen, I. 136. nunquam crimen est si jussu principis in bello committitur, III. 551. quibus homicidiis amnestia non prosit, IV. 144. Homicidium sine homicidio, & vice versa, 213
Homo Ad quæ jus habeat, III. 181. Homini instrumentum, I. 351. IV. 34. Homini homine non est prodige utendum, III. 514. Homo hominem ut adjuvet, juris naturalis est, 271. an ad hoc quis ita teneatur, ut omittere id juste nequeat, 255. *c.* 535. Homines in quibusdam casibus jus gentium æquavit rebus, IV. 30. 35. 73. natura omnium hominum interest, ut aliis hominibus consulatur, 305. Hominum reddendorum pactum de vivis intelligendum, III. 134
c. Homo unde distet a brutis, *P.* 43. 45. 46. quid ab infante, secundum Grotium, 46. an ad utilitates suas natura ducente feratur, 43. Homini libero cur actio legis Aquiliæ non detur, I. 309. Homines in regno patrimoniali plane sunt in commercio, 311. 315. Homo hominem quod non perdere, sed conservare debeat, id non sequitur ex jure aliquo sociali, sed naturæ, IV.215
Honestatis generale præceptum in Evangelio, I.195
c. ex Honestate nullum jus oritur, III. 163
Honestum quid, & quotuplex, I. 86. vel in puncto consistit, vel admittit quandam laxitatem, 85.*c.*127
c. *Honeste vivere*, juris præceptum, *P.*94. Honesta etiam exequendi obligatio naturalis demonstratur, 96
Honor quid, II. 14. adversus honorem quibus modis damnum detur, & in quantum ex eo quisque teneatur, III. 186. naturaliter homini suum, 181. Honoris recuperandi gratia lædere alium an liceat, II. 14. Honoribus arcentur nocentum liberi, III.430
c. Honor quod pecunia mensurari, & reparari possit, id jure civili cur statutum sit, III. 200. Honorum contemtus quandoque virtus, quandoque vitium, *P.*89
c. HONORIUS. Reipublicæ status sub eo, I.291
c. HORATIUS de jurium origine, *P.* 34. de Stoica delictorum, & pœnarum paritate, 67. III. 332. de Epicuræa legum origine, *P.* 71. de Orpheo, 93. de primorum hominum vivendi ratione, I. 26. de naturali defensione sui, 129. de calculis, creta, & carbone, II. 321. de rege regum, III. 582. de verborum vicissitudine, 602
Horatiorum, & Curiatiorum duellum an fuerit justum, IV.338
c. HORMISDAS abnegare Christianismum jussus, I.176
c. HORTENSIUS cur filium exhæredare noluit, vera ratio, II.418
c. HOSPITALIUS de Caleto, Aquitania, & Normannia ab Anglis possessa, I.399
Hospites pellere, barbarum est, II. 71. *vide* Exules. Hospitii jus fœderibus iniri solet, & quare, III.94
Hostis est, qui facit quod placet hosti, IV. 287. jure gentium externo pro nullo habetur, 176. itaque ex eo in hostem omnia licent, III. 664. an privatim possit interfici, & quo jure, in territorio alieno, & pacato, 667. potest jure gentium, sed civili jure sæpe impedimentum injicitur, IV. 50. ex Hostibus Romani juste, & prudenter faciunt amicos, 264. Hostis quid antiquis, *ibid.* III. 640. ejus occisio indistincta quo sensu licita, 666. *seq.* an offendi possit in solo pacato, 667. Hosti subministrans res an pro hoste habendus, 560. 571. *c.* 603. *seqq.* Hosti mentiri licet, qui senserint, 564. 575. Hostem spoliare an liceat, (*vide* Spoliare) IV. 3. *c.* 8. res ad Hostem missæ quando, & quatenus intercipi possint, III. 560. 561. *c.* 603. *seqq.* Hostes sepeliendi, 244. apud Hostes esse possunt qui non hostili sint animo, IV. 187. *seq.*

Hostes qui, III. 94. 639. sunt & qui pro parte summum Imperium habent, 642. sunt etiam qui inaequaliter foederati sunt, *ibid.* Hostium subditi hostes, 643. 646. Hostium subditi ubique offenduntur jure belli, 667

c. Hostis qui dicatur Jure Rom. III. 112. quis veteribus Latinis, 113. Hostis definitio a Juris Consultis Romanis ex ipso Jure naturae desumta, 650. in Hostem quid liceat, regula generalis, IV. 210. quantum in eum liceat natura, III. 603. in Hostem jure nat. omnia licent in infinitum, I. 239. III. 600. tum ex necessaria defensione tum in poenam, IV. 269. Hostem interficiendi jus natura quibus principiis nitatur, juxta H. COCCEJUM, III. 678. 679. Hostem occidere non humanae solum, sed & divinae leges permittunt, IV. 214. Hostium nemo est innocens, 219. 235. Hostis noster semper, & omnis mori meruit, IV. 377. eique omne jus quaesitum in poenam auferri potest, 234. Hostis civi nocere, cur nunquam injustum sit, III. 556. Hosti nocere cives duplici jure possunt: ut pars civitatis, & ut singuli, IV. 57. Hostem occidendi, vel capiendi jus male comparatur cum jure ferae caedendae, vel capiendae, 70. 71. Hostis quidquid ab hoste capit, id jure ei quaesitum est & in res, & in personas, 78. captus fit servus, *ibidem*, & quidem ipso jure naturae, 81. Hostis mei sociis, & subditis, vim inferre possum, non ex causa aliqua subnascente, sed ex originaria, III. 601. Hostis an possit subornare hostis subditum, ut principem, ducem, &c. occidat, 622. Hostem meum, vel ejus rem, in pacato territorio cur nec capere, nec offendere queam, vera ratio, 686. IV. 70. an captum per tale territorium ducere liceat, quaeritur, III. 686. Hostilis rei occupatio est justus titulus acquirendi dominii, III. 601. Hostilis res capi potest in infinitum, 602. IV. 52. 53. quando capta videatur, 53. ejus proprietas jure naturae acquiritur capienti, 242. in poenam retineri potest citra compensationem, 245. Hosti fides data servanda, 310. *seqq.* etsi mentiri liceat, *ibid.* Jura naturae cum eo communia manent, 311

c. HOTOMANNI scripta, *P.* 101. Hunni quo jure utebantur, I.22

c. *Hypotheca* species juris in re constituta in jure Romano, II.163

I

c. *JAbesitae* non mentiti sunt Hammonitis, III.620

JACOBUS *Patriarcha* probat jus acquirendi bello, IV. 27. foedus init cum idololatria, III. 97. ejus filii ex ancillis ab ipso adoptati in jus succedendi, II. 381

c. Jacobi cum concubinis verum conjugium fuit, II.424

c. JACOBI *Apost.* IV. 3. locus *unde bella inter vos, &c.* explicatur, I.168

c. JACOBUS *II. Scotiae rex* sub tutela matris, I.326

c. JACOBI II. *Angliae* regis praetensus filius jure a regno vel eo ipso exclusus, quod neglectis eautelis lege fundamentali statutis editus fuerit, II.448

c. *Jactare neminem suum velle*, non ex praesumtione, sed ex ipsa regula naturae oritur, II.187.188

c. *Jactu* mercium ex navi cui aliquid abest, ei pro rata damnum restitui debet, II.588

c. JAMBELLI machina, III.583

c. *Ideae* innatae citra ratiocinationis vim non dantur, *P.*37

Idem morali aestimatione censetur tantundem, II. 375. idem populus censetur etiam post multos annos, *vide* Populus.

c. Idem quando quid videatur, quando diversum, II.539

Idola hostium evertere, aut diruere an liceat iis, qui eadem religione tenentur, IV. 3. *seqq.* *Vide* Simulacra. Idolorum cultores an hoc nomine bello possint impugnari, III. 313. qui puniri possint, *ibid.* natura vani esse, quo sensu dicantur, II. 678. quos morte puniat lex Hebraea, III. 313. *seq.* *Idololatriae* species, & gradus, 301

c. Idololatria qua talibus bellum inferri nequit, II. 393. 394. quid sub idolis adorent, 395. crimen eorum in quo consistat, *ibid.*

c. Idu-

c. *Idumaei* quo tempore Judaei facti, I.78. ad quotum gradum a commercio cum Judaeis exclusi, 131
JEHU factum quale, I.374
JEPHTÆ controversia cum Ammonitis, II.166.c.178.180.181.& IV.c.56
c. JEREMIA illud, *constitui te super gentes* explicatur, I.261.ejusdem CXXXVIII. v. 5. ratio redditur, 338
c. *Jesuitae* recte in conciliis ultimo loco ponuntur, II. 332. eorum impia doctrina circa juramenta, III.22
Ignorantia quae delictum minuat, III. 306. 541
c. Ignorare legem, naturali ratione injustum non est, III. 501. cur aliud obtineat Jure Romano, *ibidem*, ignorare Jus naturae nunquam licet, IV.212
Ignoscere an liceat interdum, III. 290. an liceat posita lege poenali, *ibid.*
c. *Illegitimi* liberi non nisi matri succedunt, II. 410. in regnis succedere nequeunt, 442
Illicita eximenda verborum universitate, III. 146. non obligant, *ibid.* illicitum factum non semper caret effectu juris, II. 597. ejus promissio non valet, & quare, *ibid.* etiam jurata, III. 7. verba, quae illiciti quid continent, quomodo interpretanda, 146
Illyri praedari soliti, triumphati, III. 641
Imagines in iis gentes arbitrabantur habitare aut Dei spiritum, aut bonos angelos, aut vim astrorum, IV.6
Immemoriale tempus, *vide* Tempus.
c. *Immobiles* res aeque, ac mobiles occupandi jus lege civili potest anteverti, II.140
c. *Immortalitas* animae probatur ex naturae rationibus, P.58
Immunitas rerum ad agriculturam pertinentium, IV. 241. immunitatis concessio quibus casibus desinat, III.147
c. Immunitas non tollit summam potestatem, I.284
Impediens aliquem a petendo munere quando teneatur, III.182
c. *Impedimenta* possessionis perpetua, temporaria, & dubia, quae, eorumque effectus, II.491
Impendens in rem alienam receptu difficilem, sumtus servat, II. 569. impensorum loco juste retinentur quae durante bello capta sunt ab iis, qui justum bellum gesserunt, IV.239
Imperare, non semper involvit subditos, I. 225. imperandi jus non semper subditorum arbitrio relinquitur, 182. imperandi, & parendi ordo inservit nostro bono etiam tum, cum patimur injurias ab imperante, 224. 355. imperantes in universum censendi quaerere tranquillitatem publicam, & quare, *ibid.* an utile esset ut unus aliquis toti mundo imperaret, III.466
c. Imperandi, & parendi ordinem consistere posse cum resistendi licentia, ex Grotio contra Grotium sequitur, I.383
Imperator Romanus an in ea omnia jus nunc habeat, quae quondam fuere populi Romani, III. electio ejus facta legionibus an per se rara fuerit, II. 535. princeps foederis electus contra Turcam, III. 102. Imperatores Romani cur episcoporum consilio usi sint, 485. Imperator Romanus an imperium habeat in omnes, 459. c. 470. *seqq.* qua talis unde jus suum habeat, Vicarium ei quis dare possit, II.540.542
c. Imperator an leges interpretari, & abrogare possit, cur Justiniani temporibus dubitabatur, I. 288. 291. Imperatores populus adorabat, 291. 297. imperatoribus competebat jurisdictio plenissima in Clericos, 299. etiam juxta Canones, 260
c. *Imperfectio* nunquam obnoxia poenae, III. 330. 359. imperfectus actus ex post facto an convalescere possit, II. 195. aliud quod imperfectum, aliud quod suspensum, *ibid.*
Imperium acquiri quatenus possit, IV.263. in victos accipi recte ad sui tutelam, *ibidem*, bello acquiritur, 97. ut in rege imperante alio est, bello acquiritur, 99. alienari potest a rege consensu populi, II. 345, acquiritur non nisi ex consensu, aut ex poena, IV.263.& jure naturali tamen non ultra, quam fert debiti modus, & periculi necessitas, *ibidem*, alienari potest, I. 205. *seq.* II. 345. ut alienetur, quibus opus sit, 344. *seqq.* alienari nequit ex moribus Germanorum, I. 209. non amittitur delinquendo, nisi lex id statuat, II. 11. arcifinium credendum est in dubio, 169. in certo esse, humanae in-

rerest societatis, *ibidem*, in corpore non est divisibiliter in plura corpora, 347. dari a Deo, utile est ut credatur, I. 194. 202. derelinquitur aliquando, & quare, II. 169. definit derelictione, 528. distinguitur interdum a dominio, 122. tale imperium continet jus eminens, 133. dividi potest, ut pars sit penes populum, reliqua penes regem, I. 214. quibus casibus, 221. a victore in securitatem suam, IV. 305. cum dividitur, utrique parti certi fines constituendi, qui cognosci queant, I. 202. 215. divisum an censeatur si rex irrita forte permiserit, in quæ senatus non consentiet, 215. imperii divisi exempla, 216. male imperantis an recidat ad populum, *vide* Tyrannus. imperantis institutum non semper est tyrannicum, 189. *n.* an omne institutum sit ejus gratia, cui imperatur, *ibidem*, proprietatis pleno jure potest haberi, 204. & quomodo, 205. hocque imperium patrimoniale dicitur, 205. IV. 98. opponitur ei, quod defertur voluntate populi, I. 209. quod per regem exercetur, non desinit imperium esse populi, III. quod est in rege, ut in capite, in populo manet ut in toto, II. 532. res pia est, etiam cum ab impio tenetur, I. 98. vi partum ex voluntate, etiam tacita, potest jus accipere, II. 175. victis relinquere, æquum, *vide* Victus. imperii forma qualiscunque fingatur, nunquam periculis, aut damnis caret, *vide* Status. Materia prima, & secundaria, II. 122. imperium herile, quod ad utilitatem regentis instituitur, quo jure haberi possit, IV. 98. mixtum idem est, ac divisum, I. 218. vel status mixtus, IV. 303. & est cum servitus miscetur cum personali libertate, 98. summum, res est nobilissima, II. 174. primum est, quod producit societas civilis, 529. tantum juri naturali subjacet, 174. quibus modis acquiratur, 192. non amittitur ab iis, qui acta sua a minoribus magistratibus volunt confirmari, I. 216. continet jus, ut in bona, sic in actiones subditorum, IV. 345. & potestatem eos judicandi, III. 526. habetur vel jure temporario, vel usufructuario, vel proprietatis, I. 204. habentes in quos bellare possint, 350. penes populum an semper sit, 189. an a populo omni constituatur, *ibidem*, redit ad populum in regnis electivis mortuo rege, in hæreditariis extincta familia, II. 532. imperii summi exempla, & testimonia per omnes rerum publicarum formas, I. 195. signa quæ, III. 526. ejus summitas distinguenda ab habendi plenitudine, I. 210. II. 347. temporarium, I. 199. usufructuarium regi invito nequit auferri, II. 347. imperii pars non potest recedere a corpore, nisi in extrema necessitate, 347. *seqq.* tunc enim valide imperium alterius in se recipit, IV. 326. imperii societatem continentis reverentia æquiparatur vitæ, I. 93. imperii termini qui, *vide* Termini. translatio jus dat, & potestatem obligandi cœtum, III. 55. imperii summi jus tam populo, quam regi, longa possessione acquiritur, II. 172. subjecta personæ, & territorium, 122. pars pignori dari nequit, 348. proprii exempla, I. 207. summi partitio quomodo fiat, 213. *seq.* vox improprie sumta pro ductu, & pro postulato, 224. imperio partito singuli imperantes pro sua parte jus belli habent, 371. imperia magna difficulter custodiuntur, III. 460. IV. 267. successiva non semper summa, I. 204. non summa plene haberi, & in patrimonio esse possunt, 210. electiva quædam summa, 204. quædam in patrimonio, & alienabilia, 210. imperia quomodo intereant sublato subjecto, II. 528 profanorum, sponte non subeunda, III. 101. *Imperium Romanum* distinctum ab Imperio Francorum, & regno Longobardorum, II. 540. a Germania magna, I. 221. imperii Romani nunc non sunt omnia, quæ olim fuerunt, III. 460. *Imperium & majestatem conservare*, quid, I. 221

c. Imperium summum quid, a quo, & in quem, *P.* 62. ejus partes necessariæ, II. 197. non nisi duabus partibus constat, I. 265. ejus partes recte comparantur, cum partibus corporis, contra, quam sentit Grotius, II. 253. imperii, & dominii differentia, I. 270. 301. ejus cum familia comparatio cavenda, 277. non tantum oritur ex subjectio-

ctione, sed & ex pacto, & consensu, 345. 348. Imperia non civitatibus demum constitutis orta sunt, sed a natura jam patribusfamilia io membra familiæ delata, II. 546. Imperium quomodo a familiis ad rectores civitatum translatum sit, III. 356. Imperium inter, & ejus administrationem, distinctionem quidam scriptores impugnant, I. 298. sed male, *ibid.* Imperia divisa, f. mixta non dantur, I. 396. Imperium dividi nequit, ejus administratio potest, IV. 314. in ejus occupatione quid requiratur, II. 156. transfertur in Principem vel jure proprio, vel jure administrationis, I. 285. Imperium universale, ex principiis *H.* COCCEII, concessum a natura toti humano generi, I. 229. 247. non fortiori cuique, 247. transiit ad singulos populos liberos tum *pro diviso*, tum *pro indiviso*, 230. imperium cur & bello quæri victori possit, vera ratio, IV. 269. ex victoria acquiritur Principi non suo jure, sed jure populi victoris, 104. alienari nequit a rege, II. 355. neque ejus pars, *ibid.* nisi consentiente populo, *ibid.* exempla, *ibid.* ejus partes quo casu ab eo recedere suo jure possint, quo non, *ibid.* & 353. imperii partem difficilius alienari, quam totum imperium, negatur contra Grotium, 356. 357. nam etiam invita potest, 358. 359. in feudum dari, vel oppignorari potest eodem modo, quo alienari, 359., 360. imperium etiam in uno superstite ex populo subsistere potest, si animum continuandi imperii habet, 547., 548. adeoque & in paucis superstitibus, 548. nunquam amittitur præscriptione, 194. quo casu redire possit ad populum, I. 379. imperio mutato non mutatur conditio civitatum devictarum, III. 166. imperii modus etsi mutetur, tamen non mutatur populus, II. 550. imperium tolli mutata specie, ratio naturalis dictat, 543. imperii finiendi modi, *ibid.* imperiorum fines quomodo certi statuantur, I. 251. imperii status possunt rei fieri violati fœderis, 343. imperium militare cum territoriali conciliatur, 257. imperium in pares, 339. 340. imperium in subditos, bellum in extraneos, 247. *Imperium pia res, etsi ab impio teneatur*: quo sensu hoc verum, 152. *Imperium Occidentis, & Orientis*, non duo, sed unum imperium fuere, 271. *Imperium populi Romani* cur uni delatum fuit, causa, 286. *Imperii Romani* arcanum, 290. *Imperii Germanici* forma qualis, 296. ejusdem Statuum potestas cujus naturæ, intuitu tum imperatoris, tum subditorum suorum, 298. ejusdem Decretum, contra Pontificiam potestatem, 260

Impietatis auctores jure gentium punibiles, III. 313. *seq.* *Impetium Deus facit ad diem malum*, quomodo intelligendum, 265

c. Impius peccat in defectu, P. 89. 92

Impossibile dupliciter quid dicitur, III. 9. ad omnino impossibile nemo obligatur, *ibid.* Impossibilitas facti promissi excusat, ne pax rumpatur, IV. 336

c. *Impotentes* natura, vel casu, non scelere suo, matrimonia contrahere possunt, II. 266. impotentis uxor adulterium jure naturæ non committit, 248

Inachidarum regnum Argis, I. 196

Inæqualitas in contractu naturaliter jus dat minus habenti, II 666. locum facit rescindendi, aut reformandi contractum jure naturali, III. 13. non si in eum consensum est jure gentium, II. 677. III. 13. aut juramentum intercesserit, 7. inæqualitas, quæ inest contractui jure gentium non resarcitur, II. 678

c. Inæqualitas Grotio improprie admodum significat id, quod injustum est, II. 698. in contractu non obligat ad restitutionem, IV. 232., 240., 311. ex Inæqualitate nemini jus nascitur, 357

c. *Inaugurationes* omnes sunt arbitræ, & juris mere positivi, non præcisæ necessitatis, II. 560. Hodie imperatores utuntur sola Aquisgranensi, semota Romana, 561

Incarcerans alterum injuste ad quid teneatur, III. 184

Incendium, in eo ædes vicinas quo jure liceat diruere, II. 62. *c.* 98. 101. in Incendio puniendo multorum etiam sunt spectandæ calamitates, III. 294

c. Incendium data opera qui fecit, si sit vilioris conditionis, cur bestiis objiciatur Iure Romano, si nobiliores, cur capite

pite tantum plectatur, III. 372
Incestus jure gentium, II. 212
c. Incestus ex ipso naturæ lumine, citra revelationem, prohibitus esse probatur, P. 59. I. 66. III. 382. sub pœna capitis prohibitus a Deo, I. 140. 141. incestus ratio tota consistit in triplici unitate naturali privata, quæ est inter homines, II. 280. cur non fuit in nuptiis primorum hominum, 288. 304. incestuosarum nuptiarum apud varios populos introductarum exempla, 304. incestus Deorum gentilium, 289. 304. incestuosus cur Canones saltem a Clero arceant, ratio, 306
c. *Incolæ* quo jure obligentur ad leges territotii, in quo commorantur, I. 75
Incorporalia cum persona acquiruntnr, IV. 73., 99
c. *Incrementa* fluvialia naturali ratione cedere populo, statuunt GROTIUS, & H. COCCEJUS, II. 496. *Sam.* COCCEJUS cum JCtis Rom. ea nullius esse, ait, in agris limitatis, non vero in arcifiniis, *ibidem*, & 499. an videantur concessa, concesso imperio, s. jurisdictione, recte negatur, 508. secus si simul concessa sit universitas agrorum, nec possessores privati agros arcifinios teneant, 502. acquisitionis per ea rationem naturæ afferunt, JCti Rom. *ibid.*
c. *Indebiti* condictionis duo casus, III. 74. 75
Indefinita pro universali quando sumenda; III. 136
Indi plures uxores habebant, II. 208. Indis illata bella improbantur, 464. Indorum regis quo pacto sint omnia, I. c. 304
Indictio belli, III. 642. 643. c. 652. *seqq.* utrinque facta, 646. specialis requiritur si socii per se, & apud se bello impetantur, 646 c. 659. ad quos respiciat, 646. c. 658. in quem finem instituatur, 647. c. 659. quotuplex, 646. *seq.* an necessaria post inducias, IV. 384. quando jure nat. aut gentium necessaria, vel non, III. 642. an statim post indictionem bellum possit inferri, 648. c. 661. an hostium sociis separatim bellum indici debeat, si cum iis solum instituatur, 646. c. 658. indictum bellum principi, simul indictum subditis, & sociis, 646
c. Indictio necessaria in bello, I. 131. non in defensivo, *ibid.* *Vide* Denuntiatio. Clarigatio.
Indulgentia, naturalis mensura ejus, quod tes quæque valere debet, II. 669.
c. Indigentiam, quo sensu verum sit, facere rerum mensuram, II. 712. 713. 707. publica, non privata, metitur rerum pretium, 714.
Indicatum quod sufficienter est, adversus eum pro vero habetur, qui indicavit, III. 167
Indirecte licent quædam, quæ directe non licent, III. 558
Induciæ quod, & unde dictæ, IV. 383. c. 394. quando incipiant obligare, 385. c. 396. ad certum finem, & earum effectus, 385. 387. a ducibus dantur, 411. non omnes, c. 417, per annos centum etiam esse possunt, 383. c. 394. dantur interdum rebus tantum, non etiam personis, & contra, IV. 587. c. 399. & opponuntur paci, 382. 383. c. 392. *seqq.* non rumpuntur a privatis, nisi publica auctoritas eis accesserit, 387. c. 400. vim omnem prohibent, 385. c. 397. induciarum tempus an includat nominatum terminum, 384. c. 395. induciarum tempore si quid convenit, idem valet, ac quod belli tempore, 382. c. 393. induciarum tempore non est postliminium, 385. ultro deficientes suscipere non licet, nec relictos occupare, 385. in induciis, quæ personis tantum dantur, res defendere etiam cum cæde personarum licet, 387. c. 399. induciarum tempus an veniat sub belli, an pacis nomine, 383. c 394. quomodo computandum, 384. c 395. induciis finitis nova indictione non opus, 383. earum tempore quid liceat, 385. 387. c. 397. 399. an deficientes, & relictos recipere liceat, 385. c. 398. induciis elapsis, qui sine culpa penes hostem reperitur, an capi possit, 386. c. 398. ab altera parte ruptis indictione non opus. 387. c. 399. 400
c. Induciæ statum belli non tollunt. I. 23. quid differant a Pace, IV. 392. 397. eorum essentia in quo consistat, 393. in iis non opus est clausula annexæ, *ibid.* aliæ universales, aliæ particulares,

res, 301. iis durantibus quid facere cuique liceat, 400. speciatim in obsidione, 401. induciis recte veteres tribuerunt συμμαχίας, non φιλίας, 147. pendentibus, nullus est postliminio locus, 126. pactis, quisnam dies computetur, III. 155. quomodo spatium triginta dierum, *ibid.*

Inermes per loca munita mittere, quibus transitus negari non potest usitatum, II. 67. inermibus parcendum, IV.201

Infans promittendo non obligatur, II. 694. infantes occiduntur jure belli, quo sensu, III. 669. quo sensu non occidi debeant jure belli, IV. 199.200. infantis dominium unde, & quale, II. 123. infantium promissa acceptandi animum jus supplet, 599

c. Infans cur ex promisso non obligetur, II. 634. infantes jure naturæ successionis sunt capaces, 411. 444. & dominii, non vero ejus administrationis, 141. idque jus iis ex ipsa naturæ ratione, non demum ex aliquo jure gentium voluntario competit, III. 470. infantis regimen concedi a natura occupanti idoneo, falsum est, *ibid.* infantium actus duo, pacta, & delicta, considerantur, II. 239. infantes ne exponere liceat, lex Thebanorum, 243. & Romanorum, *ibidem*, infantes an occidi jure belli possint, IV. 215. infantiæ tempus, II.238

Infeudatio est alienatio, II. 348. infeudationes regnorum irritæ sine consensu populi, *ibid.*

c. Infideles, in eos nulla jurisdictio competit Christianis, III.479

c. Infirmitas ex ea non sequitur communitas inter homines, *P.*65

Infortunium quid, IV. 189. & injuria, in quo distent, III. 416. IV. 187. 189. infortunati in bellum qui, *vide* Fatum, 187

c. sub Infortunio certo modo culpa quoque continetur, IV.211

Ingrati non puniuntur, III. 288. ingratis pena alicubi dicta, 525.*n.*

c. Ingratitudo, ex ea naturaliter nullum jus oritur, III.362

Inhonesti facti promissio an valeat, *vide* Illicitum.

Inimici qui Judæis, I. 96. iis benefaciendum, III. 278. sepeliendi, 245.*n.*

c. Inimici cibandi præceptum quale, I. 165. inimicitia capitalis, justa divortii causa, II. 256. inimicorum dilectio, *vide* Dilectio. Odium.

Injuria quid, IV. 189. Christiano qualis non repellenda, & an omnis, I. 104. quæ in personam nostram committitur, spernenda, III. 512. quando alteri in persona alterius facta censeatur, IV. 339. injuriæ vindicta jure naturali illi concessa, cui infertur, I. 351. sed prohibita est lege societatis, *ibidem*, & summis tantum potestatibus inter se concessa, ita ut hæc libertas nemini temere censeatur abdicata, III. 138. neglecta a summo magistratu an licita minoribus, I. 184. nimia si sit, fit injusta, IV. 186. injuriam non facio cum utor meo jure, II. 16. facienti non resisti, an dicatur universaliter, I. 179. levem judicio persequi, lege evangelica prohibitum, 103, *seqq.* subditis factam non oportet trahere ad injuriam magistratus, nisi manifeste hoc appareat, IV. 336. ab injuria imperantium subditos defendere alienos etiam vi, & bello, utrum liceat, III. 526. populus populum ab injuria defendere non tenetur, si manifestum sit periculum, 525. qui injuria me affecit, & ipse mihi naturale jus dat adversus se in infinitum, II. 13. injuriæ maximæ fiunt ex cupiditate excellendi, *P.* 23. injuriæ, culpæ, & infortunii discrimen, IV. 189. *seq.* quædam ferendæ, & quales, I.106

c. Injuriæ suæ, & alienæ, unumquemque privarum vindicem esse, perpetuus error Grotii, *P.* 77. I. 24. 54. 138. 165. 231. 278. 344. II. 406. III. 337. 341. 343. 344. 346. 348. 358. 363. 380. 383. 438. 537. 599. IV. 295. 313. 427. injuria non facta quid Grotio, II. 25. 74. injuriæ remissio jam a Gentilibus inter virtutes relata, I. 160. etiam reiterata ferenda est, *ibid.*

Injuriam facienti non resistendi præceptum explicatur, 234. injuriam in genere quid, & quoties fit, II. 573. quænam obligatio ex ea oriatur, *ibidem*, injuriæ æstimationem auget animus, scilicet propositum, III. 332. injuriæ factæ qui causa est, puniri potest, 432. qui-

quinam, & quomodo esse possint, 433. injuria quid, & quomodo teneatur, P. 51. de injuriis si pace facta nihil dictum sit, quid juris, 358. 359. injuria in parentes ex quo jure illicita, I.58

Injustum quid, I. 3. injusti judices, testes, accusatores, ad quid teneantur, III 185. injuste nemo agit, nisi qui scit se agere, IV. 422. quaedam injusta non sunt, & tamen cum charitate pugnant, II. 666. 672. injustitia, admissa communiter, etiam civitate, non facit ne sit justa societas, III. 639. eo major, quo majus alteri damnum infertur, 294. committi potest in bello justo, IV.186

Innocens interdum non injuste occidi potest, II. 7. innocens civis ut se hosti dedat eum petenti, etiam a civitate cogi potest, III. 522. innocenti insultans princeps non ideo statim princeps esse definit, II. innocentem an teneamur defendere, & quando, III.522

Inobedientia interdum minus malum, adeoque boni vicem obtinet, III.544

Inopiam ob publicam peregrini semel admissi recte expelluntur, II. 70. in inopia, scilicet defectu cibariorum, quo jure quod quisque habet conferre cogitur, 62

c. *Insidiari* hominem homini cur fas non sit, vera ratio, P.60.61

Insignia regia non semper demonstrant regiam potestatem, I. 202. *seqq.* regiae potestatis, conceduntur principibus populi liberi, 203

Institoria actio unde, II. 598. *seqq.* ex institoris actu cur teneatur qui eum praeposuit, 568

c. Institoria actio nititur naturali ratione, II. 647. triplexque ibi obvenit negotium, *ibidem*, non oritur ex ipso contractu, sed ex quasi contractu, 648. cur non detur, nisi secundum praepositionis formam, & intra fines negotii commissi, *ibidem*, institor quis dicatur, *ibid.*

Instrumenta ruris pignori capi vetita, IV. 227. instrumentum etiam homo est, & quale, I.409

Insula quomodo distinguatur ab alluvione, II. 482. Insulae cujus, *ibidem*, & *seqq.* in insulis vacuis cessat judicium, I.179

c. Insulae sunt occupantis territorium, ubi sitae, II. 146. insulae Italiae cur pars Italiae dicantur, 154. ex alveo maris natae nullius sunt, & cedunt occupanti, 88. insula in flumine nata cur vicinis pro rata cedat, 136. in flumine privato nata cedit ei, cui flumen assignatum est, 501. in publico nata cedit vicino agro, si est arcifinius, 508. insulae natantes cur vicinis non cedant, sed sint jure gentium publicae, vera ratio, 502

c. *Integra res* in contractibus quomodo dicatur, II.692

Intentio mala per se ad restitutionem non obligat, III.464

c. *Interdictionis*, & deditionis differentia, III.437

Interesse mercatorum an sit justum, & quatenus, II.670

Interfectio, *vide* Occisio.

Interim, pro *Interdum*, III.8

Internecino bello pax qualiscunque praeferenda, III. 510. *vide* Bellum.

Interpellatio, *vide* Denunciatio. Clarigatio. Indictio.

Interpretatio ea sumenda est, quae cavet ne actus in vanum recidat, IV. 302. ejus mensura quae sit, III. 132. interpretationis regulae in conditionibus pacis, si dubia oriantur, IV. 331. *seqq.* c. 360. *seqq.* in pactis inter privatos tempore belli, 424. leges generales interpretatione benigna ita accipiendae sunt, ut casus summae necessitatis excludant, 423. in Lege, quae non ex aequitate naturali, sed majoris mali evitandi causa lata est, ea non est sumenda interpretatio, quae peccato obnoxium faciat actum, 75. interpretationis fontes, III. 132. regulae, *ibid.*

c. Interpretationis regulae a Grotio traditae non sunt naturales, III. 152. adeoque nullius momenti in demonstrando jure naturae, & interpretanda voluntate Legislatoris, 629. Interpretationis principia H. COCCEII, 150. *seqq.* *Sam.* COCCEII, 152. interpretatio, etiam in causis favorabilibus, naturali ratione jus non facit, II. 467. nam interpretatio ex odio, vel favore, in jure naturae nullum habet effectum, III.

III. 158. 160. & favorabiles æque, ac odiosæ interpretationes sunt ex mero jure civili, 158. IV. 244. interpretatio contra quem contrahentium semper fieri debeat, III. 179. stricta, & laxior, jure naturæ cognita non est, IV. 420. nulla valet in pactis, nisi quæ ex natura verborum, & negotii sequitur, 431. dubiorum in sacra historia non nisi universali Ecclesiæ competit, P.97

c. *Interpretes* primi Corporis Juris præferendi sequentibus, P.100

Invasio alieni, si de pace rumpenda agatur, censetur magna esse cupiditas, IV. 338. *Invasor Imperii* populum obligare nequit, III. 58. præceptis suis quatenus obliget, I. 371. quomodo possit interfici belli jure, 372. & ex lege antecedente, *ibidem*, & ex auctoritate jus imperandi habentis, 373. cur extra casus exceptos interfici a privato nequeat, *ibidem*, invasorem obligant actus ejus imperii, 371. invasorem bello petere an liceat populo, cui cum subditis invasoris fœdus est, volente vero rege, III. 141. occidere non licet, si ei fides data sit aut pactum intervenerit, I.359

c. Invasoris animam perdendi metus non tollit jus se defendendi, I. 233. 234. nam invasoris periculum qualecunque invaso jus suum auferre nequit, III. 535. *Invasor Imperii*, I. 397. ejus acta nulla sunt omnia ipso jure, *ibidem* & 399. ea tamen sæpe, varias ob causas, a populo, vel successore confirmari necesse est, 397. durante ejus possessione cives non tenentur parere regi legitimo, 398. privatus distinguendus ab eo, qui alias summam potestatem habet, 400. hic jure belli acquirit, ille ut prædo, *ibid.* ille occidi potest auctoritate legitimi magistratus, hic non potest, 406. 407. *vide* Usurpator. Tyrannus.

Inventionis titulus locum non habet in his, quæ jam possidentur, III. 458. inveniens rem alienam ad quid teneatur domino, II. 566. an si dominum ignoret, rem teneatur dare pauperibus, *vide* Aliena res.

c. Inventor rei alienæ cur eam restituere debeat domino sine præmio, vera ratio, II. 579. inventio novarum terrarum nunquam est justa occupationis, & belli causa, III.468

c. *Invidiæ* semina an in infantibus existant, P.46

Inundatione dominium naturaliter non amittitur, II. 480. ejus duæ species, *ibid.* inundatus ager quando derelictus habeatur, 481. cujus sit Jure Romano, 482.*seq.*

c. Inundatione non tollitur possessio, II. 352. inundationem majorem dominium auferre, leviorem non item, nullibi JCti Romani tradunt, 499. 503. 504. 505. sed eam demum, qua alveus mutatur, & perpetuam, *ibid.*

Involuntarium ex voluntario habendum pro voluntario, III.185

c. JOBUS gentilis fuit, I. 71. eum cruciare cur Deus permisit Satanæ, 46

Joca, III.576

c. JOCABEDAM non fuisse Amrami amitam, scilicet Levi filiam, probatur ex rationibus chronologicis, II. 285.*seqq.*

JOANNIS *Baptistæ*, & Christi doctrina, quatenus eadem, I. 99. cur ad eum usque durasse lex dicatur, c. 150

c. JOHANNIS *Domneni* Imp. Oratio ad uxorem Irenen, II.450

c. JOHANNES *Lugdunensis* asceticam communionem reducere voluit, II.79

JOSEPHI *Patriarchæ* dolus III. 574. monopolium, II.671

c. Josephus quomodo designatus a Justino, P.33

JOSEPHUS (*Fl.*) in legis expositione Romanis blanditur, IV.4

c. Josephus: de Justitia. *P.* 36. Judæos legem servare usque ad mortem, I. 171. de missione Judæorum impetrata a Lentulo, *ibidem*, de ejectione eorum ex urbe Roma, *ibidem*, de latrociniis in Judæa commissis, 234. quo sensu dicat, Pontifices summos removeri non solere, 253. de variis gubernationum formis, 294. ejus locus de Syllæo male relatus a Grotio, 342. lex ficta de non blasphemandis Diis alienis, IV.20

c. JOSUÆ C. *I. v.*18. de contumaci morte plectendo, I.140

Ira quid, III. 266. IV. 188. in Deo qua-

quatenus, III. 2. homini cum bestiis communis, 266. quod ex ira committitur, magis excusabile, quam quod ex voluptate, 296. *Iracundi* sunt in quibus bilis prævalet, *ibid.* *Iracundiam* accendit recens, necdum sedatus dolor, *ibid.*

c. Ira per se res indifferens sæpe in virtutem, sæpe in vitium deflectit, P.90. ira Dei perfectio est, non vitium, III. 21. ad iræ essentiam non pertinet perturbatio, 22. *Iræ filios natura* quo sensu homines nuncupet Paulus (*ad Cor. XIII.*) II.738

c. IRNERIUS primus Corporis Juris glossator, P.98

Irregularitas ex bello, III.514

Irreligiosi etiam in falsos Deos juste puniuntur, bello impugnantur, III. 320. negatur, c.408

Irriti actus quinam jure naturæ, II. 209. a lege civili non fiunt, nisi eorum, qui subsunt, 217. irritum facere diversum est a prohibere, 220. quæ actum irritum faciunt, odiosa sunt, 137. irritum facere aliquid rex antecedenter potest, non etiam consequenter, 53. ut aliquid consequenter irritum reddatur, quid requiratur, *ibid.*

c. ISDIGETES tutor Theodosii, I.326

c. ISIDORUS de differentiis vocum belli, aciei, prælii, & pugnæ, I.24

c. ISOCRATES de præscriptionibus, II. 181

c. *Israelitæ* cur se submittere profanorum imperiis non potuerunt, vera ratio, III. 120. nec conjugia cum infidelibus contrahere, *ibid.* nec cum Ægyptiis habitare, 121. *vide* Hebræi, Judæi.

c. *Italiæ* regnum ante, & sub Carolo Magno diversum longe est ab Imperio post constituto Romano Occidentis, II. 557.558

Iter res est, I.204

Itus quomodo reditum comprehendat, IV. 390.c.403.404

Jubens tenetur de damno facto ab eo, quem jussit, III. 182. 409. id, quod jubet, an id, quod promittit, in dubio præferendum, 147

c. *Judæa* quando in Provinciam redacta, I.342

Judæorum opinio de necessitate restitutionis, IV.177

c. Judæi jus naturæ agnoverunt, P. 36. tenebantur ex duplici vinculo, I. 72. partem legis moralem non plane negligebant, 144. justo titulo Romanis paruere, II. 200. potuerunt fœdera contrahere cum extraneis, III. 117. *Judæorum* leges, excepta cæremoniali, non sublatæ adventu Christi, sed secuto demum excidio, I. 153. respublica durabat vivente Christo, *ibid.* autonomia sub Artaxerxe, 390. sub Alexandro, *ibid.* sub Antiocho, 391. sub Romanis, *ibid.* usque ad novissimum cum his bellum, 392. generalis conversio an probabilis, 157.158

c. *Judaismus* quid sit Epiphanio, III. 113

c. JUDAS *Maccabæus* ab innocentia causæ suæ victoriam expectar, P.77

Judex quasi pater, III. 262. juste judicasse dicitur dupliciter, aut cum judicaverit ut decet, aut cum ex animi sententia, 491. ubi expectari non potest sine certo periculo, aut damno cessare judicium intelligitur, I. 179. idem intelligitur, ubi rejicitur, judicium, *ibid.* ejus auctoritas non idem valet in exteros, quod in subditos, III. 627. Judices cur electi qui essent prudentissimi, 274. plures ad vindicationem mali quare instituti, 272

c. Judex quid differat a rege, I. 382. naturaliter nemo in propria causa, 249. 331. id in genere verum est, 332. exceptiones, *ibidem*, jus reddere cur dicatur etiam cum inique decernit, III. 502. male judicans Jure Rom. ad quid teneatur, III. 502. Judex quis sit inter summas potestates, 499. 500. 501. 582. Judices cur Dii vocati a Mose, I. 337. inferorum constituti, cur, P.40

Judicare an possit de regni successione sive rex, sive populus, II. 395. Judicandi libertas homini ab homine quomodo debeatur, III. 571. refutatur sententia Grotii, c.615.616.619

c. *Judicii recte conformati ad discernenda quæ delectant, aut nocent*, figmentum Grotianum, P.53.54.84.85

Judicium respicit meritum personarum, non jus promiscuum, III. 668. activum, 484. 542. animi ad quid homini datum, 483. nunquam acquiescit in me-

medio, sed alterum eligit, 484. capitale ex dilectione innocentium natum, I. 103. *seq.* coactivum humanum, IV. 75. 174. dicitur jus quoad effectus quosdam, *vide* infra. Commune populi, singuli ad se rapere non debent, I. 373. præsertim in re controversa, ubi possessionem sequi debent, 374. contemplativum, III. 542 injustum nec rem, nec rei æstimationem immutat, II. 14. injusto Judicio qui damnum dedit, in quantum teneatur, III. 185. Judicii cessatio momentanea, aut continua, I. 179. jure, aut facto, *ibidem.* *Judicium zeli*, III. 276. *Judicia* in subditos cuique potestati, 526. criminalia quare instituta, 284. *seq.* capitalia an permissa Christianis? non sunt affectanda, 285. apud Hebræos quædam regiæ potestati exemta, I. 218. periculosa, III. 285. publica non a natura, sed a facto, I.178

c. Judiciorum origo juxta Grotium, I. 47. vera, 48. Judicia sunt a natura, non facto demum hominum introducta, 230. quænam Christus improbavit, III. 359. 360. privata quis Romæ notum primus a publicis separavit, I. 266. publica quo sensu in sacra scriptura mox divina, mox humana ordinatio vocentur, 388. *Judicia capitalia* inter omnes gentes obtinent, 140. probantur ex *Rom. XIII.* 149. cum Evangelii doctrina non pugnant, 151. cur tamen Christiani primis temporibus non libenter iis interfuerunt, vera ratio, 174. his positis, ponitur quoque bellum, 154. 173. *Judicia possessoria* cujus sint juris, IV. 176. naturali ratione distincta a petitoriis, *ibidem.* Judicia expediuntur nomine principis, I. 270. Judicium domesticum est a natura, III. 340. *Judicium zeli* Hebræis quid, ejusque ratio, II. 50. III. 346. 347. unde ortum, 348. *Judicium Vehmicum* male refertur ad Judicium zeli, 348. 349. unde sic dictum, *ibidem.* Judicium post hanc vitam probatur, P.57

c. *Judiciariæ* potestatis origo, I.247

Jurans, non daturum se, potest repetitionem excepti omittere, III. 6. prædoni datum non recte repetit, 13. redire ad hostem, si clam redeat, non satisfacit, *ibidem*, tenetur ex animo jurare, & re implere quod juravit, 3. 11. quando Deo tantum obligetur, quando & homini, 11. non tenetur si is, cui juratum est, eum liberet, 14. implere debet contractum, cui inest inæqualitas, 13. Jurantis verba quomodo accipienda, 3. 6. 11. Jurans deliberato animo se non obligandi, tamen obligatur, 3. Juravit Paulus, 16. Jurare liquido, quid, 4. Juratum pactum fortius non jurato, 149. Jurata promissio non est fundamentum fœderum, 141

c. Jurare possunt omnes, qui pacisci, III. 21. an etiam per creaturas liceat, 30. affirmat id H. COCCEJUS de solis promissis; secus si de veritate asserenda agitur, 31. de utroque casu *Sam.* COCCEJUS, *ibidem*, per falsos Deos quis possit, 33. 34. per lapidem jurandi mos 35. De quo juratum est, id remitti potest, 39

Juramentum a priscis sic non concupiebatur, ut expresse per Deum jurarent, III. 9. per cœlum, terram, & similia an a Christiano licitum, *ibidem*, per falsos Deos a Christiano licite fieri, contendit Duarenus, 11. ab incredulo per falsos Deos conceptum an quis debeat accipere, 10. dissolvi an queat lege humana, 14 an superiorum actu, *ibidem*, cum ab ecclesia dissolvitur, quomodo defendatur, *ibidem*, in quibus casibus actus contra juramentum valeat, 14. exceptiones omnes excludit, quæ ex inæqualitate rei actum rescindunt, 13. aut ex persona ejus, qua cum agimus, peti possunt, 11. *seqq.* & 577. omne quibusdam improbatur, 16. an improbetur lege evangelica, *ibidem seqq.* & I. 116. irritum reddi potest antecedenter a privato, & rege, III. 52. consequenter vero non nisi respectu superioris, 14. 52. omne Juramentum obligat naturaliter eum, qui jurat, 3. etsi is, qui jurat, se non velit obligari, *ibidem*, aut jus non det ei, cui juratur, 12. 52. si quis non putans se jurare verba protulit jurantia, non obligatur, 3. Juramentum regem non obligat ex sententia Bodini, 49. sed falsa, 52. non obligat, cum impedit majus bonum

morale, 8. repeti quotannis solet, ne mutatione personarum vis ejus intercidat, IV. 304. servandum prædoni, III, 12. qui prædoni non servat, pœnam apud alias gentes non meretur, & quare, IV. 303. juste prædoni non servari, statuit Cicero, III. 12. vim suam amittit mutata qualitate, cujus respectu quis juravit, 14. Juramentum duplex, assertivum, & promissivum, 577. Juramentum non intelligendum sub conditione tacita, 4. dolo elicitum quam vim habeat, 5. regis irritum esse potest ob actum ipsius præcedentem, 52. non extendendum ultra consuetam significationem, 6. de re illicita non valet, 7. quomodo ex lege actui invalido validitatem conferat, 15. violatum, 2. *vide* Perjurium. Juramentum impediens majus bonum morale, non valet, 8. de re impossibili nihil operatur, 9. de re pro tempore impossibili quid operetur, *ibidem*, per res creatas an licitum, & quo sensu, 9. per sceptrum, salutem, & similia, 9. 19. per salutem principis, & majestatem Imperatoris, 16. per Deos falsos an obliget, *ibidem*, piratæ, aut tyranno præstitum obligat, 12. IV. 299. metu extortum obligat, & quatenus, III. 12. militare Romanorum militum, I. 117. III. 9. de præda non interveniendа, IV. 96. perjuro datum an obliget, III. 13. Juramenti forma, 9. effectus, 11. *seqq.* efficacia quatenus pendeat a superiore, 14. vis, & interpretatio, 2. 577. violati pœna ad posteros manet 2. Juramenti obligatio ex animo deliberato, 3. Juramento promissum non potest retineri ob peccatum alterius antecedens, 15. IV. 402. Juramento convenit maxima simplicitas, III. 6. testis, & ultor Deus, 9. absolutio a juramento unde vim habeat, 14. circa Juramenta quid possint superiores, *ibidem*, *seqq.* Juramentum promissum compensari nequit cum eo, quod ante erat controversum, 15. IV. 306. *seqq.* Juramento fallere viros, ut talis pueros, III. 577. in jurejurando negotium cum Deo est, 12. an ex jurejurando hæredes etiam obligentur, 13. circa Juramenta quid statuant leges Romanæ, 15. a Christo quænam prohibita, 16. Juramenta regum, 14. 52

c. Juramentum confundit Grotius cum ipsa promissione, III. 35. per se non obligat, IV. 311. ejus nulla vis est circa pollicitationes, III. 21. ejus forma re non semper convenit, 30. omne continet execrationem, non vice versa, *ibidem*, dolo elicitum valet æque, ac promissio, 21. & eadem actio obtinet contra dolo agentem, *ibidem*, de Juramentis duo textus *l.* 5. §. 1. & *l.* 5. §. *p. de jur.* conciliantur, 33. ad Juramentum verum quid requiratur Jure Canonico, 35. Juramentum nullibi nuncupatur voti nomine, 37. quod contra Juramentum fit, quo casu, & intuitu sit illicitum, quo irritum, quoque neutrum, 40. circa subditorum Juramenta quodnam regi jus competat, 41. *seqq.* a Juramento quis dispenset inter Protestantes, 43. qualia & quo sensu improbet Christus, 45. *seqq.* Dexteras in fidem jungere, nec Juramentum est, nec vice Juramenti, 48. circa regum Juramentum obscuritas doctrinæ Grotianæ, 70. 72. per Majestatem principis est verum Juramentum, I. 174. Juramentum militare Romanorum, 172. *Vide* Jusjurandum.

Jureconsultis Rom. parum credendum in decisione juris publici, II. 348

c. *Jureconsultorum* tres Classes apud Grotium, *P.* 98. inter veteres, & recentiores multum interest, *ibid.* & 100. JCti *Romani* optimi Jurium naturæ interpretes, II. 92. eorum definitiones Juris gentium, *P.* 35. 38, Belli jus a natura esse, iidem asserunt, I. 130

Jurisdictiones summa inferiores concedi jure hæreditario possunt populi consensu, II. 348. Jurisdictio non est nisi apud superiorem, 396

c. Jurisdictio sacra omnis pertinet ad statum politicum, 267

c. *Jurisprudentiæ* definitio, *P.* 94. III. 352

Jurisjurandi effectus est, præcidere controversias, III. 11. forma semper eadem, & qualis, 9. fundamentum quod; 311. obligatio personam tantum obstringere potest, promissio etiam ipsum hæredem, 140. verba quomodo intelligenda, 6. Jusjurandum a civitate factum, & repe-

petitum, IV. 302. *Vide* Juramentum. Jurans.
c. Jusjurandum definitur, III. 19. 21. potest fieri non tantum per Deum, sed & per quamlibet rem nobis sanctam, 20. duplex, assertorium, & promissorium, *ibid.* & 35. illo factum jure naturæ probatum dici cur nequeat, *ibid.* exceptis tamen duobus casibus, *ibid.* voluntarium quod vocatur cur Jure Rom. instar transactionis sit, *ibid.* suppletorium quid. *ibidem*, per se nullum jus in alterum transfert, *ibid.*
Jus pro eo, quod justum est, I. 3. pro qualitate sumtum quid sit, 4. pro lege, 7. pro lege, ad aliarum a justitia virtutum materiam pertinet, *ibidem*, *seqq.* distinguendum ab usu juris, 228. quo sensu dicatur id, quod placet validiori, *P.* 12. dicere sibi ipsi, veritum, II. 376. aliquando dicitur id, quod sit impune, IV. 208. sed improprie, III. 661. aliquando id, quod est injustum, I. 353. strictum distinctum a justitia, IV. 174. *seq.* exteris quamdiu datur, manet civitas, *vide* Lex. non ex eo metiendum, quod est optimum, sed ex voluntate ejus, unde oritur, I. 181. *seq.* & 115. opponitur armis, *P.* 3. justitiæ, III. 661. ortum a Jove cur dicatur, *P.* 9. an metu injuriæ accipiendæ sit sancitum, 13. an utilitatis tantum gratia, quod Carneades putavit, 10. subditis quæsitum an rex auferre possit, III. 54. quæsitum in regem per promissionem, & similia, quo casu juste ipsis auferatur, *ibidem*, *seq.* legitimo modo partum ne cui auferatur fine causa, juris naturalis est, *ibidem*, cur in populo, aut rectore ejus, insuper quidam habeant, *P.* 13. Jus non est in brutis animantibus; de illis improprie quo sensu dicatur, I. 11. sæpe remittendum ut bellum vitetur, III. 504. *seq.* Jus *necessitatis*, II. 63 *personale*, 205. in personam ex quibus rebus, *ibidem*, numeratur inter res, 564. *seq.* præcipui, acquiri potest cum hæreditate, etiam cum bonorum hæreditas non aditur, 390. Jus *prehensionis* non directe inter socios, I. 223. Jus *precarii*, 205. III. 426. protectionis, I. 221. *Mundiburdii*, ibid. *Hospitii*, vide *Hospitii Ius.* Jus humanum constituere quod præter, non contra naturam, potest, II. 123. non obligat in summa necessitate, III. 207. *vide* Necessitas. Jus luendi *pignoris* an tempore amittatur, II. 176. Jus pignoris, recentionis, servitutis, an bello acquiratur, & quomodo, IV. 50. *captivitatis*, etiam injuria dicitur, 75. Jus *exterorum* supereminenti dominio non subest, III. 54. regum, & populorum, quando pace remissum censeatur, IV. 330. supereminens regis, aut civitatis, an liberet a fide subditis data, 302. gladii quid in sacris, & profanis literis, 1. 224. Juris capax non est, nisi naturæ præceptis utens generalibus, I. 11. Juris effectus interni, *P.* 11. executio, in magna communitate difficilis, nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet, IV. 274. Juris etiam alieni quis vindex, naturaliter, I. 4. quæsiti jure naturali ab jure civili distinctio repudianda, III. 54. Juris ignorantia aut excusabilis, aut inexcusabilis, IV. 189. Jura quædam *realia* quo sensu dicantur, 14. Juris societas aliqua cum prædone, III. 12. 639. IV. 301. Juris derelicti signa ex factis, & non factis, II. 168. *Jura* acquiri an possint bello solenni, IV. 99. *vide* Capere, inalienabilia acquiri nequeunt, 71. introducta sunt natura exigente, & necessitate, III. 624. multa sunt, quæ tantum exterius judicium spectant, animo autem religionis vinculum non injiciunt. IV. 74. quædam ad summum imperium pertinent separabiliter, aut communicabiliter, II. 275. Jus scriptum, non scriptum, *P.* 12. Jus *Belli* pro eo, quod naturaliter æquum est, & consuetum a mitius viventibus, IV. 204. *seq.* pro eo, quo fit impune, per se tamen non omni culpa caret, III. 605. est inter diversos populos, non ejusdem civitatis membra, IV. 327. spectatur non tantum ex principio, sed & ex causis subnascentibus, III. 559. Jus *certum* moraliter quid dicatur, II. 375. *civile* quid, I. 14. favet his, qui parere necesse habent, sed non iis, quæ atrocitatem habent facinoris, III. 541. Jus oritur vel ex obligatione, vel ex consensu, *P.* 10. *seq.* ad quos non pertineat, I. 21. aliud, quod

quod inter ejusdem tantum populi partes valeat, III. 13. aliud, quod civile dicitur plurimarum gentium, I. 15. II. 123. 475. hoc improprie etiam jus gentium vocatur, (*vide* Jus gentium). mutari potest, II. 475. etiam a singulis, 123. Jus quaesitum ex lege civili non magis, quam quod ex jure naturali, sine causa alicui auferri potest, III. 54. Jus *Commercii*, vide *Commercii*. Jus ex consensu in personam unde, II. 205. Jus *divinum* duplex, I. 15. quomodo differat a naturali, 18. *seq.* unde ortum, & cur homo ei subditus, *P.* 10. perfectius alio nomine lex evangelica vocatur, I. 179. eo omnes gentes tenentur, 15. & omnes reges, 210. quoad effectus quosdam, IV. 75. *eminens*, II. 133. *externum*, IV. 291. quod quasi ex fidejussione pro civitate, 238. non tam late patet, quam id, quod ex delicto, 247. Jus *advocatiae*, I. 220. Juris *fecialis* origo, III. 662. Jus *externum* quale, IV. 184. *seq.* III. 558. ejus efficacia qualis, IV. 76. Jus pro jure externo, III. 661. Jus gentium externum verus, III. 200. *internum* ab externo distinctum, 663. IV. 74. *seq.* Jus *divinum Hebraicum* alios populos non obligat, I. 16. quoad nos abrogatum non recte dicitur, 20. quem usum nunc habeat, & quem in permissis, *ibid.* nihil continet juri naturali contrarium, *ibid.* Jus *rectorium*, & aequatorium, I. 4. Jus *strictum* usurpare non licet, nisi multo majus sit bonum, quo tendit nostra actio, quam malum, quod in omne futurum metuitur, III. 559. Juris sui remissio refertur inter odiosa, 137. in ejus juris remissione quomodo intelligenda remittentis verba, *ibidem*. Juris sui naturaliter quisque vindex, I. 4. immo & alieni, III. 521. Juris temporarii effectus tamen sunt temporarii, II. 544. Jus *vitae*, *&* *necis* alteri in se dare, solo consensu nemo potest, IV. 207. in cives neminem Christianum decet magno conamine desiderare, III. 285. *capitale* quatenus lex civilis habere dicatur, II. 18. in *servos* unde videatur originem ducere, III. 670. interna justitia dominus non habet, II. 227. IV. 248. nisi aliquo casu, & in quantum ei exercere liceat, *ibidem seq.* Jus *utilitatis innoxiae*, II. 70. Jus *publicum* circa quae versetur, *P.* 2. Jus *in rem*, II. 202. originarie ex tribus causis, *ibidem*. Rhadamanteum, I. 91. III. 261. Romanorum in socios quale, I. 221. Jus *voluntarium* duplex est, humanum, vel divinum, 14. voluntarium humanum civile, civili latius, civili arctius, *ibidem seq.* voluntarium divinum omnibus populis commune triplex, 15. voluntarium divinum aut est unius populi, aut omnium, 14. 15. Jus voluntarium, τὸ ἐν πράξει, 8. *Jus naturale* an sit aliquod, *P.* 4. quid sit, I. 8. III. 266. unde sit, *P.* 6. non confundendum cum jure civili plurimarum gentium, III. 305. quae ei sint contraria, *P.* 8. 9. dicitur aliquando consuetudo, cui ratio naturalis inest, IV. 73. dicitur & divinum, quo sensu, I. 8. *seq.* *&* 16. quomodo a jure gentium distinguatur, *P.* 22. non omnia irrita facit, quae ei repugnant, II. 409. quando irritum quid reddat, *ibidem*, minui potest a Deo per leges, II. 113. immo contrarium quid poni, I. 90. mutari nequit, res tamen mutantur, I. 10. obliteratum quasi ex parte apud multos populos, III. 624. 640. obligat omnes reges, I. 211. contractus innominatos a nominatis non distinguit, II. 664. religionis discrimen ignorat, III. 96 aliud novum est, aliud sequitur dominium introductum, II. 475. hoc antecedit legem civilem, *ibid.* de iis agit, quae voluntatis humanae actum consequuntur, I. 9. qui Jus naturale immaniter violat, a quovis rege, aut eo, qui par jus habet, puniri potest, III. 303. naturaliter etiam a quovis homine, IV. 231. *seq.* Juris naturalis communionem habent omnes homines, etiam tyranni, & piratae, *ibidem*, aliquod esse, unde concludatur, I. 12. quaedam manifesta, quaedam minus sunt, III. 306. negatur, *c.* 381. 383. quaedam juris naturalis praecipientis, II. 123. quod requirit non tantum id, quod dictat justitia explettrix, sed & quod aliae virtutes, 11. quaedam permittentis, id est ea, quae societas humana proprie non requirit, 123. an quae hujus juris sunt etiam a

Deo

Deo permittantur, qui ipsa est natura, 13. consensu communi, aut jure gentium possunt impediri, 126. lege etiam civili, II. 123. Juris naturalis quędam proprie sunt, quædam reductive, I. 9. principium est facultas moralis, cum sufficiente voluntate, II. 209. quæ juris naturalis non sunt, tamen servari iis in locis, ubi obtinent, naturale est, 590. Jure naturali ut quid sit illicitum, satis est si repugnat non naturæ in genere, sed humanæ, 212. de jure naturali cum quæritur, hoc agitur, an quid fieri possit non injuste, 14. *seqq.* Juris naturæ dictata alia magis, alia minus manifesta, III. 306. Juri naturæ non repugnant quædam, quæ vetita sunt lege divina, 305. Juris naturæ quædam sunt, quæ non ubique observantur, II. 210. Jus naturale, I. 8. quid, & quomodo differat a divino voluntario, 15. Jus naturale a Deo immutabile, & quare, 10. est aliquod consequens actum humanum, 9. sumitur aliquando pro eo, quod est honestum, *ibidem*, videtur mutari propter materiæ mutationem, 10. esse aliquid juris naturalis, probatur a priori, & a posteriori, quomodo, 12. Juris naturalis reductive quæ sint, 9. ejus juris permissive tantum quæ sunt, & præcipi, & vetari a Deo possunt, 90. Jus naturæ pro certo statu, 11. Jus naturæ, & gentium, quomodo a Romanis Juris Consultis sumatur, & an recte, *ibidem*. Jus naturæ moribus obliteratur, III. 93. *Jus Gentium* quid. I. 15. unde, *P.* 11. aliud naturale, aliud voluntarium, I. 90. II. 475. 600. III. 569. proprie dicitur quod habet vim pacti inter gentes, & quod pertinet ad societatem, II. 475. minus proprie dicitur quod multis quidem commune est, non tamen humanæ societatis vinculum constituit, 486. dicitur jus civile plurimarum gentium, *ibidem*. Jus Gentium dicitur id, quod singulis gentibus placuit, sine mutua obligatione, & quod mutuam obligationem continet, III. 566. unde probatur, *P.* 22. qui violat, jus divinum violare cur dicatur, III. 308. *seq.* puniri potest a quovis rege, aut magistratu, 309. 413. etiamsi deditus sit, aut captivus, IV. 195. Jus gentium non est commune omnibus populis, I. 15. Juris Gentium multa improprie dicuntur, II. 475. Juris Gentium dicuntur multa, quæ communia sunt populis, sine mutua obligatione, 123. III. 566. Jure Gentium bona subditorum obligantur ex facto superiorum, 624. Jus Gentium de bello captis, IV. 18. *seq.* circa inæqualitatem in contractibus, II. 677. vetat permissa jure naturæ, & permittit vetita, III. 204. 669. Jus Gentium apud populos quosdam, 671. Jus Gentium improprie, quod multi populi usurpant sine mutua obligatione, 566. II. 121

c. *Jus* f. Justum quid, II. 567. Juris omnis ratio, ac substantia, 569. ejus variæ significationes, *P.* 80. variæ significationes, & divisiones Grotianæ, I. 27. 32. vanæ sunt, 28. Jus ipsum ab ejus exercitio recte distinguitur, 349. Jura inter Deum, & homines, *P.* 49. hominum inter se, *ibidem*. Juri homines non obligantur, nisi quatenus innotuit, I. 67. Juris vinculum, *vide* Vinculum. Jus a natura humano generi concessum in terram, II. 75. vel qua tali, vel ut singulis, *ibidem*, hisce vel communiter, vel seorsim, 76. Juris inter *permissionem*, & *præcepta*, discrimen Grotianum, I. 29. Juris in permissivum, & decretorium, scilicet præceptivum, distinctio H. COCCEII, 41. II. 571. *seqq.* permissivi, & præceptivi symbola, *vide* Arbor. Jus inter, & possessionem, discrimen est a natura, I. 397. Jura cuique *sua* quænam, *P.* 49. I. 28. & cujus intuitu, 28. Jur quæsitum ne auferatur, est lex naturæ, III. 77. 78. Jus *alterius* quando, & quomodo imminuatur, 579. Jus *stricte sic dictum* Grotio quid, I. 28. 38. Juris stricti negotia quænam dixere Romani, III. 159. Juris divisio in *publicum*, & *privatum*, I. 34. Jura publica pactis privatorum mutari nequeunt, III. 44 Jura circa *sacra*, prima pars summæ potestatis, exponuntur, I. 266. *sæcularia*, altera pars summæ potestatis, 267. Jurium sacrorum, & sæcularium cura penes regem est, 137. Jus *personarum* male Grotius refert ad jura in re, II. 231. Juris *in re* natura cognita non fuit Grotio, 26. Jus in re

ſemper ſupponit rem exſtantem, *ibid.* Juris in re natura nulla ſpecies præter dominium, 162. Jus rerum ex ſimpliciſſimis principiis deducunt Juris Conſulti Romani, 75. Jus *commune ad res* Juris Conſultis Romanis incognitum, 27. & rationi repugnat, 96. Jus *rectorium* Grotio quid, I. 27. & æquatorium, *ibidem* & 31. Jus *commentitium* quid ſit Paulo Juris Conſulto, III. 452. *Jus*, & *virtus*, quomodo hominibus a Deo injuncta, 479. *Jus eſſe, quod validiori placuit*, quo ſenſu intellectum ab auctoribus directi, *P.* 72. *Jus ſummum ſummam eſſe injuriam*, quomodo intelligendum, 90. Jus *eventuale* naſcituris a natura quæſitum nec pater, nec populus auferre poteſt, II. 191. 193. Jura quibus in caſibus dicantur *ceſſare*, *P.* 40. Jus eſſe naturaliter quot modis definat, II. 542. 543. Jura imperii, civitatis, & ſingulorum, quomodo tollantur, 548. per Jura, quæ *recta ex omni parte, piaque, & vere jus ſunt*, quid Grotius intelligat, *P.* 86. quidque per ea, quæ *externum duntaxat effectum pariunt*, *ibidem*, hanc diſtinctionem vanam eſſe, demonſtratur, *ibidem.* Jura tria, ſecundum Grotium, populos inter ſe obligantia, 32. *Juris univerſalis* quatuor ſpecies Grotianæ enumerantur, explicantur, & confutantur, 46. 52. 58. 66. Juris univerſalis non niſi una ſpecies eſt, 26. 82. Juris diſtinctio in *naturale*, & *civile*; 86. *Juris Naturæ* ſimpliciſſimum ſyſtema, 49. definitiones, I. 28. 43. 44. objectum, & effectus, 28. principium, voluntas Dei, 59. III. 385. Juris naturalis regula generalis, ſcilicet propoſitio univerſalis, I. 60. Juris naturalis principia, & illationes omnibus innoteſcunt, III. 382. 383. Jura naturæ ignorari ab hominibus non poſſunt, *P.* 37. ex ſola ratione cognoſci poſſunt, 36. imponunt neceſſitatem agendi, 39. Juris naturalis norma certa eſſe debet, II. 412. ejus immutabilitas unde procedat, I. 50. quo ſenſu immutabile dicendum, 45. 55. Jus naturale verſatur circa tria objecta Juris Romani, *P.* 55. Jurium naturalium quædam reſpiciunt homines inter ſe, quædam ſolum Deum, I. 154. Jus naturæ inter gentium, vera, & realis differentia non eſt, *P.* 68. 98. diſtinctum apud Romanos a Gentium jure, I. 55. ita tamen ut per hoc ipſum Jus naturæ intelligant, 57. Juri naturæ non ineſt intrinſeca bonitas, vel malitia, *P.* 57. I. 44. 45. Jura naturæ qui violat, majori utilitati renunciat, *P.* 70. Juris naturæ quam partem plurimi interſit addiſcere, 97. Jus naturæ *materiale* quid, I. 58. Jura naturæ probandi modi, juxta Grotium, 59. Juris naturalis in *ſtatu integro*, & in *ſtatu corrupto extenſo*, figmentum, 54. Jus naturæ *improprie ſic dictum* Grotio quid, 33. Juris naturalis *laxiori ſenſu ſumti* definitio Grotiana examinatur, 43. *ſeq.* Jus naturæ triplici ſenſu ſumtum a Grotio, 41. Jura naturæ omnia ad duo capita referenda, 51. *Jus Adamiticum* Grotio quid, *P.* 58. eidem quid *Jus Noachicum*, *ibidem*. Jus Noacho datum, ſomnium eſt Rabbinorum, I. 140. Jus *morale* Grotio quid, *P.* 32. quid *divinum voluntarium*, *ibidem*, quid *univerſale diſtinctum a jure naturæ*, *ibidem*, *gentium ſecundarii*, deſcriptio, *ibidem*. Jus *divinum morale* cur non pugnet cum jure naturæ, vera ratio, 95. Jus *divinum voluntarium*, ſeu *poſitivum univerſale* Grotio quid, 58. tale diſtinctum a jure naturæ non exiſtere, probatur, *ibidem*. Jus *voluntarium* naturali quo ſenſu opponat Ariſtoteles, I. 42. Jus *naturæ humanæ*, ſcilicet *laxius*, Grotio quid, *P.* 52 ejus objectum, & effectus, *ibidem*, differentia a Jure ſociali, & divino poſitivo univerſali, 53. tale Jus humanum omnes gentes obligans non datur, 54. I. 61. Jus naturæ *ſociale* Grotio quid, *P.* 47. unde ejus principia hauſerit, 48. ejus ratio, 49. 50. etſi ex principiis internis fluat, cur tamen Deo adſcribi poſſit, rationes Grotii, 57. 59. 60. ejus duæ ſpecies Grotianæ, I. 30. Jus *commune ad actus vel ſimpliciter*, *vel ex ſuppoſitione*, Grotio quid, II. 114. non datur, *ibidem*. *Jus Gentium* quid ſit Juris Conſultis Romanis, IV. 51. Jus *Gentium voluntarium* Grotio quid, *P.* 66. latius patens, *ibidem*, arctius, 67. unde fictionem hanc hauſerit, *ibidem*. Jure Romano nonniſi id cognitum, quod a natura eſt, *ibid.* rationi contrariatur, 68.

68. non existit, 80. 99. IV. 54. nedum recens, f. *Europaeum*, IV. 52. Jus *Gentium universale* sensu Grotii non existit, I. 63. Jus *Gentium voluntarium*, f. *secundarium*, non datur, & incognitum fuit Romanis, *P.* 98. Juris Gentium voluntarii effectus in bello secundum Grotium, 81. Jus *Gentium improprie sic dictum* Grotio quid, 99. non datur, *ibid.* *Juris Civilis* vox quid designet, 31. Commentatores, *ibid.* Epitomatores, *ib.* ejus originem infeliciter investigat Grotius, 61. Jus civile cur obliget etiam in conscientia, vera ratio, 62. ejus Genealogia, juxta systema Grotii, 64. de eo in artem redigendo solliciti fuere Romani, *P.* 79. Jus civ. collectum esse ex dictatis naturae, probatur, *ibidem* Jura quaedam civilia, quae apud plures gentes aeque obtinent, 99. Juris civilis quos tenet communio, silente eo, obligantur praeceptis naturae, I. 23. Jus *arctius* male distinguitur a Jure civili, 61. ad Jus *non scriptum civile* probandum quid requiratur, 62. *Juris Romani* tria objecta naturae congrua, II. 43. Juris Romani fata, *P.* 98. Juris *Canonici* Corpus qua occasione congestum, 100

c. *Jussus* qui agit, culpa vacat si obedire tenetur, III. 550. excipe si scelus jubeatur, *ibid.*

JUSTINIANI consilium de Samaritanis, & Judaeis vi ad religionem Christianam adigendis, improbatur, III. 316

c. Justinianus: de duplici tempore, pacis, & belli, I. 24

c. JUSTINUS *Historicus*: de bello justo, *P.* 77. de ultione vis illatae regibus, I. 386. de Scythis, *P.* 36

c. JUSTINUS *Martyr*: bona quaedam esse universali natura, & aeterna, *P.* 36. Gentiles a salute non excludit, I. 68. ex ejus dicto erronea Grotii illatio ad legem naturae diversam ab Evangelii lege, 143. Christianos non bellare, 170. de veritate, II. 317

Justitia definita ab Hierace *exactio poenae*, III. 261. a Pythagoricis dicta τὸ ἀντιπεπονθός, 397. exercenda solo metu poenae, secundum Epicurum, & quare, 308. in piratarum coetu exercita an coetum eum civitatem constituat, 639. hominis virtus est, qua est homo, 545. in medio non consistit, ut putavit Aristoteles, *P.* 24. pudoris comes est, IV. 172. *seq.* vim praecipue in bellis magnam habet, *P.* 16. justitia *expletrix*, I. 5. *attributrix*, διανεμητική, *ibid.* attributrix an tantum circa res communes, expletrix circa res singulorum versetur, 6. *assignatrix* aptitudinem spectat, III. 181. 261. (*vide* Aptitudo) an locum toties habeat, quoties proportione Geometrica sit opus, 290 hoc est, quoties inter terminos plures duobus aequalitas constituitur, 261. spectat, ut alteri quid accedat, *ibid.* *seq.* justitia *gubernatrix*, 290. 293. obligat imperantem ad curam pro inferioribus, 512

c. Justitia definitur, *P.* 94. quomodo definiatur a JCtis Romanis, III. 352. quo sensu sumta ab Hebraeis, 75. universalis philosophorum quid, 367. Justitiae oppositum vitium, *P.* 89. Justitia non est medium inter plus, & minus, 90. non consistit in non violanda societate humana, contra Grotium, 91. Justitiae naturalis executio familiis delata a Creatore, 72. 82. Justitiae administratio, unicum imperii caput, I. 28. *expletrix*, & *attributrix* Grotio quid, 27. 38. 40. illa non versatur circa res singulorum, 40. nec haec circa res communes, *ibid.* in *commutativam*, & *distributivam* distinctio, 37. *correctoria* Grotio, & Aristoteli quid, 38. *rectoria*, f. *gubernatrix*, f. *architectalis* Grotio quid, III. 364. talis non admittitur, *ibid.* Justitiae *internae*, & *externae*, f. *strictae dictae*, & *laxioris*, significationes Grotianae rejiciuntur, IV. 209. 210

Justum aliud est ex aequo inter se viventium, aliud ejus, qui regit, & regitur, qua tales sunt, I. 4. Justum, id est, solenne, 168

c. Justum, & injustum Grotio quid, I. 30. qui ea inusitato sensu sumit, III. 50a. Justus & apud Deum est qui suum cuique, etsi non amore virtutis, tribuit, IV. 281

c. JUVENALIS: de contumeliis fortiter ferendis, II. 39

c. IZATES circumcisus,

K

c. Κάβαινοι, qui, III. 33
c. KENNETHI *III.* lex de tutore regis impuberis eligendo, I. 326
c. Κορβᾶν esto, formula neque juramentum continebat, neque anathema, III. 28. 32. ejus verus sensus, 29. 32. 33. & cur improbata a Servatore, *ibid.*

L

c. LABAN idololatra non fuit, III. 15
c. *Labari* etymologia, & descriptio, I. 174
Labor injunctus an sit pœna, *vide* Pœna.
Lacedæmone filius rege patre natus præferebatur ante nato, II. 397. nepos ex filio majore filio minori nato in regno prælatus, 399. Lacedæmonii dolum in bello pluris, quam vim faciebant, III. 564. Lacedæmoniorum mos de agris captis, IV. 35. Laconum jus in Messenam, II. 166.
c. Lacedæmoniis furtum permissum, nec tamen impunitum, I. 49. eorum reges non Ephoris, sed ipsi reipublicæ subjecti erant, 296. quo jure exercebant imperium, 335. fuere nudi officiales, 394. Lacedæmoniorum legum cum Romanis convenientia, I. 141
c. LACTANTIUS rationis aliquem gradum tribuit animantibus, *P.* 45. de Doctrina morali Christi sparsa in philosophorum veterum scriptis, 88. Bruta nescire, malum esse nocere, I. 58. de Præsumtione ex consensu gentium, 60. Defensionem sui omnibus animantibus connatam esse, 129. cur justus non naviget, 173. de Hercule, III. 379. de Dei existentia, 391. de Idololatris, *ibidem* de Redemptione captivorum, IV. 404
c. *Lacus* quid, II. 94
c. *Lædere* hostem licet jure naturæ, *P.*86. homo hominem cur nequeat, I. 38. Lædi alterum ab altero, nefas manet, etsi nulla cognatio inter homines statuatur, III. 111
c. *Læsionis* modicæ, magnæ, & enormis effectus in jure, II. 704. ex enormi restitutio jam obtinuit jure Digestorum, 736
LAMECHUS homicidii impunitatem sibi persuadet, I. 93
c. Lamechus non negabat jus vindicandi necem Caini, sed saltem a se avertere studebat, I. 138
c. *Lancastriæ* inter, & Eboraci familias controversia de successione regni, II. 456
c. *Landsassii* qui, I. 252
Lanistæ sacra cœna olim prohibiti, I. 115. *n.*
c. *Lares*, & *Lararium*, IV. 11
c. *Latini* inæquali fœdere juncti Romanis, III. 163
Latrocinari, olim licitum, & quare, III. 93. *seq.* apud Germanos, & Græcos sine infamia fuit, 640. ex latrociniis tenetur magistratus, si ea remedia neglexerit adhibere, quæ poterat, 185
c. Latrocinia promiscue nunquam gentes exercuere, IV. 173
Latroni fides servata, IV. 301. Latrones jus legationis non habent, III. 202. Latrones qui, 639. civitatem non faciunt, *vide* Piratæ, qui ita invaluere, ut formidabiles se fecerint, recte recipi, ac defendi a quovis possunt, quoad pœnam, III. 420. negatur, *c.* 441. 442. si quid prædando cepere, ejus domini non fiunt, 641. publici qui, 639. restituere non tenentur quod vi, aut metu expresserunt, si jusjurandum intercesserit, 185. societates legitimæ fieri possunt, 641. *c.* 651. qui laudat, tenetur damni dati, & quomodo, 182. 409
c. Latro publicus jure occiditur a privato, non impune saltem, III. 358. Latro ex pacto vi, metuque extorto quale jus habeat, cui, & ad quid teneatur, IV. 427. *Vide* Prædo, Pirata.
c. LAUDENSIS scripta de bello, *P.* 82
c. LAURENTIUS *Medicæus* quomodo recepit Legatum sibi a Bajazethe missum, III. 216
c. LAZARUM dormire, quo sensu dixit Christus, III. 613
Λάτρις, IV. 48
c. LEA. nuptiæ cum ea contractæ ipso jure nullæ fuere, II 628
Legata integra solvere, sine detractione falci-

cidiæ, naturaliter quemque obligari, quo sensu dicatur, III. 53
c. Legata testamento relicta ex lege civili sunt, II. 526. nam jure nat. plane non debentur, 653. Legata per præceptionem minus apte referuntur ad successionem, 452. Legatum si casu pereat, hæredi non perit, 706. exceptiones, *ibidem* integrum sine detractione Falcidiæ solutum cur condici nequeat, III. 74
c. *Legatarius* jus in re habet, & fit ipso jure dominus, II. 164
Legatio apud inimicos præsidium habet Juris Gentium, III. 208. Legationes assiduæ rejici possunt, 203. *c.* 207. Legationis jus quid contineat, 202. *seq.* est inter eundem populum in bellis civilibus, 204. cur institutum, 209. introductum a jure gentium voluntario, *ibid. seqq.*
Legati provinciales, & municipales non reguntur jure gentium, sed civili, III. 201.
Legatus a pignorationibus subditorum pro civitate excipitur, 629. non excipitur, *c.* 637. puniri an possit ex omnibus caussis, quæ sunt contra jus gentium, 203. *seq.* an si quid commiserit contra statum reipublicæ, *ibid.* ex nulla etiam necessaria causa puniri potest ab eo, ad quem mittitur, 205. *seq.* sed per eum, a quo mittitur, pœna exigi, aut belli peti, 205. Lagatus rationem reddere factorum suorum nemini cogitur, nisi a quo mittitur, *ibid.* a subditorum numero excipitur jure gentium, 629. an jurisdictionem habeat, 209. si quid debeat, quomodo compellandus, *ibid.* quando sponte domum redire possit, 145. *Legati* mittentem obligant, etiam contra arcana mandata, II. 598. quinam jure gentium utantur, III. 201. de bellis civilibus quo jure sint, 202. an admittendi, *ibid.* ob quas caussas possint non recipi, 203. quo casu mutabiles, *ibid.* referunt personam mittendis, 205. jure civili loci, ubi sunt, non tenentur, *ibid.* habentur quasi essent extra territorium, *ibid.* per modum defensionis occidi, aut repelli possunt, 206. an subjaceant juri talionis, 208. *Legati* delictum per quem puniendum, 203. 205. 206. domus an pro asylo, 208. capacitatis jus quoddam est, quod qui impedit, damni dati tenetur, 182. *Legatorum* violatio durante bello compensari potest, IV. 307. eorum jus, III. 200. an valeat apud eos, ad quos non mittuntur, 207. valet in bello, 208. comites an inviolabiles, 209. bona an possint pro debito capi, *ibid.* Lex de Legatis non violandis pertinet ad Legati personam, etiamsi is, qui misit, pœnam meruerit, 208 Populus quod per Legatos partium integrantium fecit, ipse fecisse intelligitur, II. 348. ob Legatos violatos bella, III. 211
c. Legatus definitur, III. 214. alius, qui ad amicos, alius, qui ad hostes mittitur, *ibid.* cum Legatis subditorum, vel extraneorum, quid abtineat, & quo jure tuti sint, *ibid.* Legatorum jus, sanctimonia, & inviolabilitas, est ex ipso jure naturæ, III. 211. Legatus etsi sanctus, tamen non impunis, 217. *seqq.* Legati, eorumque comites, & bona, subsunt potestati territorii, ubi sunt, I. 252. in eos cessant jura belli, non autem pacis, 135. punitorum exempla, 253. III. 217. *seqq.* comites Legatorum eadem securitate gaudent, qua Legati, & iisdem legibus subjecti sunt, 234. Legatum delinquentem Princeps punit, ad quem missus est, 227. Legati repræsentativa qualitas ex ipsa naturali ratione sequitur, *ibidem seqq.* cui committi possit, 289. Legatus per alienum territorium transiens quo casu tutus sit, quo non, 231. apud hostem ex singulari jure naturæ tutus, 232. an jure talionis male tractari possit? affirmatur, *ibidem* cum exceptione tamen, 233. Legato non competit asyli jus in domo sua, 235. Legati jure naturæ ratione eorum, quæ alibi, vel in loco quidem Legationis, sed ante Legationem contraxerunt, ibi conveniri possunt, *ibidem* at jure civili jus revocandi domum habent, *ibid.* eorum violatio est justa belli causa, 236. Exempla, *ibidem* quinam mitti possint, 237. an speculandi causa sub specie legationis, *ibidem* plutibus missis, uno impedito, aut mortuo, reliqui negotium expedire nequeunt, *ibid.* eorum securitas quando finiatur, *ibid.* an jura, privilegia, & prærogativæ tribui Legatis solitæ, ut jurisdictio in domesticos,

ſticos, reverentiæ ſigna, &c. Legato denegari poſſint, 238. Legato duplex mandarum datur, ſcil. *literæ credentiales*, & *inſtructoriæ*, II. 647. illæ exhibentur, non hæ, *ibid.* & tamen ſi has excedit, mandans obligatur ei, quicum Legatus contraxit, *ibid.* & III. 237. Legatum perduellionis reum mittere non licet, 216. Legati uſurpatoris recipi debent a vicinis, I. 403

c. *Legio* plena quæ erat. III. 154

c. *Legiſlatores* non excludunt mentis puritatem a ſuis legibus, III. 376. leges ſuas ſemper perfectiſſimo modo ſtatuunt, *P.* 94. III. 352. injuriam ſibi illatam diſſimulare poſſunt, non debent, 375

Legitima an lege humana tolli poſſit, & quatenus, II. 378

c. Legitima in ſucceſſionibus quid, II. 416. debetur jure naturæ liberis, uti tota hæreditas, *ibid.* introducto lege civili teſtamentorum uſu pater tenetur liberis relinquere legitimam, tanquam portionem natura debitam, *ibid.* leges civiles patri permittere poſſunt ut etiam de legitima iſta teſtari poſſit, *ibid.* Legitima non debetur parentibus jure naturæ, 418

c. *Legitimatio* cur inventa, II. 426. *Legitimati* jure naturæ omnes incapaces ſunt paternæ ſucceſſionis, 411. per ſubſequens matrimonium, an ſuccedant jure naturali cum legitimis? Negat H. COCCEJUS, 423. affirmat *Sam.* COCCEJUS, II. 424. Legitimati ſuccedere in regnis nequeunt, 443. Legitimatos per ſubſequens matrimonium præferri jure in ſucceſſione regnorum, & feudorum. liberis poſt eos, licet ex juſtis nuptiis, natis, probatur, 448. 449

c *Legitimum* quid Ariſtoteli dicatur, I 42. *Add.* IV. 44

Lenitas in errantes circa divina, III. 316. *ſeq* I. *n.* 92

c. Lenitas Chriſtiana non impedit pœnas, I. 163

c. LEO *Imperator* male abſurditatis arguit Ulpiani doctrinam de jure piſcandi ante ædes alienas, II. 153. Jus nat. reduxit circa jus poſtliminii, IV. 149. 164

c. LEONIS M. laus, I. 176

c. LEONIS X. Concilium de ineundo fœdere contra Turcas, III. 496

c. *Leonina* ſocietas, II. 734

c. *Levitæ* an in Vet. Teſt. jus dixere, & judices fuere? negatur, & *Deut. XVII.* 9. explicatur, III. 479

Lex quid, I. 7. *ſeq.* dicitur commune pactum populi, II. 587. quo ſenſu, IV. 237. quo ſenſu dicatur regina divinarum, humanarumque rerum, III. 308. eſt in civitate ut mens in corpore, qua ſublata interit, 641. facit ut quod per ſe laudabile tantum eſt, incipiat deberi, I. 85. iniqua quomodo tollat, II. 667. obligat, & ad quid, I. 7. ſic obligat, ut inde jus ſuum cuique oriatur, III. 181. ut obliget jus naturæ, venit ex voluntate ferentis eam, I. 15. ut quem obliget, quid requiratur, II. 173. obligat, etiamſi cauſa particulariter ceſſet, III. 292. legis auctorem ut partem civitatis, II. 173. III. 290. principem per reflexionem, II. 173. non vero pœnalis, III. 51. lex enim nec actus principis privatos obligat, *ibid.* ex Lege tamen nemini jus adverſus principem, 54. Lex obligat ſi palam abſurda ſit, aut ſtulta, aut de re illicita, 56. nec eum, qui a magiſtratu permittitur, aut imperatur id, quod niſi ſolutus facere non poteſt, II. 167. nec eos, quibus data non eſt, I. 15. & *ſeq.* Lex, quæ fundatur in præſumptione facti, non obligat ſi factum aliter ſe habeat, II. 595. tolli non debet, niſi probabili de cauſa, III. 290. tollendi eam, aut mutandi jus habet auctor ejus, II. 173. III. 290. tollendo eam ſive ex juſta, ſive injuſta cauſa, aut revocando, rex nemini facit injuriam, 54. Lex non ſemper irritum facit quod vetat, II. 220. imperfecta Ulpiano quæ, *ibidem* Lex idem poteſt, quod conſenſus expreſſus, IV. 239. in præſumptione facti non exiſtentis fundata an obliget, II. 595. occidi aliquem permittens an conſcientiam liberet, & quando, 18. quæ feras, piſces, aves regi addicit, non injuſta, 123. *n.* juſta, quæ vetat quod jure naturæ licet, *ibid.* Lex de uſucapione an pertineat ad ſummum imperium, aut ejus partes, 172. Lex regni, I. 212. Legis diſpenſatio ex quibus cauſis fiat, III. 292. an in iis tantum procedat, quæ lex tacite videtur excipere, *ibid.* non omnis referen-

renda ad ἐπιείκειαν, *ibidem*, ad sustinendam legis efficaciam satis est ratio universalis, sine repugnantia rationis contrariæ, 291. legis ignorantia inevitabilis excusat, 306. qui ob ejusmodi ignorantiam legem non observat, non agit injuste, 491. conjuncta cum negligentia minuit delictum, 306. legis ratio differt ab ejus mente, II. 348. si cesset peculiariter in facto, de quo agitur, etiam pœna per eam expressa mitigari potest, III. 291. leges feruntur cum sensu imbecillitatis humanæ, I. 361. (*vide* legislatores) quæ contra feruntur, pro nullis habendæ si sint speciales, IV. 423. sunt vel permittentes, vel prohibentes; silent in bello, & quales, *P.* 15. id respiciunt, quod plerumque accidit, I. 354. legis ratio particulariter cessans casum a lege non eximit, 186. legis dispensatio regem non obligat, III. 76. cessatio legis in particulari dispositio est ad dispensationem, 291. legis conditor an se obliget, & quatenus, II. 173. III. 290. in lege pœnali dispensandi caussa quæ, 291. leges pœnales, aut coactivæ, locum non habent circa actus regum, 51. II. 173. leges quæ obligent, IV. 423. leges, & contractus misceri possunt, III. 54. non omnes obligant, IV. 423. quæ validiores, si casu confligant, III. 148. interficere aliquos permittentes quando jus internum dent, quando solam impunitatem, 285. an obligent summam potestatem, II. 193. *seqq.* III. 290. leges quasi pacta, II. 391. leges respiciunt id, quod plerumque accidit, I. 364. ferri possunt tempore, quo summum imperium amittatur, II. 174. de re promissa quæ obligant, 167. injustæ, quæ propinquos nocentium innocentes interfici jubent, III. 426. 430. legum finis, & efficacia, II. 668. diversitas circa venditionem, & emtionem, 671. condendarum jus est pars summæ potestatis, I. 188. lex *naturæ* pro lege consuetudinis generalis, IV. 74. circa naturæ leges par est eos excusari, quibus aut ratiocinationis imbecillitas, aut prava educatio obstat, III. 306. lex *humana* quando obliget, IV. 423. a voluntate pendet in origine, & duratione, II. III. 290. si quæ prohibita humana tantum lege fiant, non sunt irrita, nisi lex hoc addiderit, II. 218. injusta etiam interdum non nisi malo publico tollitur, I. 372. leges humanæ quædam præcipere possunt cum mortis periculo observanda, 361. humanius sunt interpretandæ, *ibid.* lex *divina* vocatur interdum Jus gentium moratiorum, 12. *seqq.* (*vide* Decalogus) leges quædam Dei tacitam habent summæ necessitatis exceptionem, 360. *seq.* quædam datæ a Deo generi humano vel in prima creatione, vel in restauratione, 15. 94. lex dilectionis, *vide* Dilectionis lex. Lex Evangelica, ius divinum voluntarium perfectius, 179. paulatim ad mores sæculi interpretari cœpit, cum primum esset strictius, 21. excalceationis lex, 218. lex Dei de puniendo in filiis parentum delicto cur ultra abnepotes non extendatur, III. 428. leges quædam etiam divinæ, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis, I. 360. *seq.* leges sacratæ quæ, IV. 305. scriptæ, ad sensum æquitatis naturalis trahendæ, II. 61. non scriptæ, scriptorum vinculis non tenentur, *ibidem*. Lex *Mosaica* duo comprehendit, τὸ πνευματικόν, καὶ τὴν ἐντολὴν σαρκικήν, III. 302. consideratur dupliciter, I. 96. imperfecta respectu legis evangelicæ, 21. an sit eadem cum lege naturæ, *P.* 9. impleta a Christo quo sensu dicatur, I. 100. non habet prius, & posterius, II. 216. obligat etiam Christianos in iis, quæ moraliter honesta sunt, 575. non obligat peregrinos, & alios, quam Judæos, I. 16. *seq.* ad quid profit iis, quos non obligat, 21. quando Israelitas obligare desierit, *ibid.* sapientissima est, III. 417. est legum omnium exemplar perfectissimum, 297. est ἄνευ προσωποληψίας, 298. legem Mosaicam an Christus tantum sit interpretatus, I. 95. sublatam esse, non opus est a Christianis probari, 20. Leges illæ tantum a Christo sublatæ, quæ alias gentes ab Hebræis distinguebant, II. 214. legem Hebræam transgredientibus pœna fuit mors violenta, & similia, III. 281. *seq.* lex Mosis judiciaria quando, & quomodo sublata, I. 104. *seq.* Lex

de

de Sabbatho, & de decimis, quomodo ad Christianos pertineat, 21. Lex Hebræa an prohibeat divortia, & matrimonia plurium uxorum, II. 206. *seq.* Leges a Christianis ferri possent similes Hebraicis, nisi trium causarum aliqua obstet, I. 21. Lex *civilis* multarum nationum, II. 470. Leges civiles nihil agunt contra legem naturæ, 61. interdum dant, aut tollunt, interdum juri auxilium suum tantum negant, 668. jus vitæ, & necis non habent ex quovis delicto, 18. in promissionum materia quid efficiant, 594. qui legibus civilibus subjecti sunt, in quibus casibus eos æquitatem oporteat consulere, 668. qui subjecti non sunt, id sequi debent, quod æquum est, *ibidem*, Leges civiles quædam plane injustæ, 374. III. 57. IV. 421. Leges civiles de promissis minorum, II. 594. Lex *Romana* non est sine nimio personarum, & qualitatum ad factum non pertinentium respectu, III. 298. Leges Romanorum pœnales in quo iniquæ, *ibidem*, Leges Rom. de contractibus, II. 668. Lex. Rom. de læsis ultra dimidium pretii, *ibid.* commissoria,

c. Lex definitur, *P.* 33. ejus varia epitheta, I. 173. quomodo describatur a JCtis Romanis, 45. duplici sensu, coactivo, & perfectiori, optime a Grotio sumta, 146. & a JCtis Romanis, *ibidem*, Legis vox largiori sensu sumta, nova est, & incognita, 41. 42. Lege prohibente quidquid fit, id ipso jure nullum est, II. 313. Leges qualia sint pacta, 619. Lex semper obligat, etsi fundetur in præsumptione facti, quod ita se non habet, 630. Lex dubia plane non est lex, III. 366. Leges pœnales quatenus civiles sunt, remitti possunt, non eæ, quæ ab ipsa natura sunt, III. 364. 365., 366. a Legibus ad jura belli non valet argumentum, 375. Leges *naturæ* omnibus innotescunt, 383. Leges quænam, & cur *Sacratæ* vocabantur apud Romanos, IV. 353. Legibus suis vivendi libertas, *vide* Autonomia. Legum a summa potestate statuendarum necessitas, non obstante jure a natura jam statuto, I. 146. 147. ex Lege *civili* quibus naturali ratione jus oriatur, II. 579. Leges civiles tantem, non naturales, in bello silent, *P.* 33. *Romanæ* mitissimæ fuerunt, I. 174 Lex non ante fuit, quam populus Rom. juberet, 312. Lex 5. §. 2. *ff. Capt. & postl.* ubi pace quoque inter non hostes belli jura obtinent, explicatur, 14. Legem *Corneliam* inter, & *L.* 3. *ad L. Jul. Majest.* differentiæ ratio, 241. de Lege *regia* celebris quæstio, 264. nunquam talis lata fuit, qua populus Rom. jus proprium imperii in Imperatores transtulerit, 285. *seqq.* Lex XII. *Tabb.* de servis, naturæ juri est conveniens, II. 339. Lex XII. *Tabb.* de testamento, 631. Leges *divinæ morales* non differunt a jure naturæ, *P.* 60. Lege *Veteris Testamenti* ipsum jus naturæ continetur, 94. 95. ea non est sublata per novum fœdus, 93, 94, 95, 96. variæ opiniones de discrimine utriusque legis, 94. vera differentia, *ibidem*, Lex *cæremonialis* Judæorum desiit obligare morte Christi, I. 77. Legis *de non esu sanguinis* ratio, 66. 74. Lex de Sabbatho est mere civilis, *ibidem*. Lex *Num.* XXXI. 19. occisorem hostis impurum declarans explicatur, 168. Lex *Evangelii* apud Grotium ad quænam se extendat, *P.* 58. ad quænam jura ab eodem referatur, I. 80. an virtutes lege veteri præceptas majori gradu exigat, *ibid.*

c. *Liberalitas*, quarta virtus a Servatore laudata, potest in vitium deflectere, I. 160. quomodo gentiles eam pro virtute habeant, *ibid.* ei opposita vita, *P.* 89. distincta est a persimonia, contra, quam credidit Aristoteles, *ibid.* Liberalis in immerentes an peccet contra regula justitiæ, I. 39

c. *Liberatio* rei tantundem præstando, ubi obtineat, II. 404

Liber homo postliminio sua recuperat: an & alienata, IV. 116. *seq.* postliminio quomodo redeat, *ibidem*. Liber sit populus, cum quo rex ejus tanquam cum libero sciens contraxit, II. 167. aut tanquam legibus suis solutum longo tempore agere jussus est, 175. populus liber factus in quibusdam obligatur per regem, qui libertatem proxime antecessit, *ibidem*, regis, & populi liberi, eadem, est ratio, I. 221. *Liberam fore*

fore Carthaginem, quomodo interpretandum III. 139. liberorum ſervitus, II. 227

Liberi in materia favotabili, II 398. etiam ſub matris imperio ſunt, 205. maternam ſequuntur conditionem jure gentium, IV. 73, parentibus obſervantiam, ac pietatem debent, II. 204. ob parentum delicta non puniendi, III. 426. *ſeq.* ex quibuſdam matrimoniis impediuntur ſuccedere, II. 381. *ſeq.* pignorari, ac vendi a parentibus quando poſſint, 204. horum jus in liberos, *ibid. ſeq.* Liberi filiarum alendi, 378. quo jure Deus innocentes liberos immatura morte ſoleat afficere, III. 428. liberorum res an jure naturæ acquitantur parentibus, *vide* Acquiri. Liberis an debeantur alimenta, & quo ſenſu, II. 376. an alendi vulgo quæſiti, & ex inceſto nati, 378. Liberos cogendi jus, 204. Liberorum cum parentibus matrimonia contra jus naturæ, 211

c. Liberorum nomine qui veniant in Jure, I. 26. Liberis nihil ſanctius corpore parentum, II. 278. natura neceſſitatem imponit habitandi cum parentibus, 280. Liberorum officium erga parentes, 236. Liberi naturali ratione ſunt inſtrumentum patris, eique acquitunt, &c. 237. 343. ut ſuccedant, æquiſſimum, ac honeſtiſſimum eſſe, male fingit Grotius, 412. ſuccedunt in omnia jura parentum, etiam eventualia, 409. ex delicto patris puniri nequeunt, III. 447. Liberos interficiendi jus improbatum a melioris notæ JCtis, 244. Liberi regulariter in regnis non ſuccedunt II. 436. omnes jure naturæ æquales ſunt in jutibus privatis; in publicis vero præfertur mas, & is natu major, 446. quo ſenſu vivente patre dicantur domini bonorum paternorum, I. 34. duorum fratrum, vel ſororum, nubere invicem jure nat. & Romano poſſunt, 207. Liberi naturales qui, 240. hos inter, & ſpurios, legitimoſque, diſcrimen a natura eſt, *ibidem*, item inter emancipatos, & non emancipatos, *ibidem*. Liberis ex concubina natis quid debeatur, 310. Liberi ex vere ſervis nati cur ſervi naſcantur, vera ratio 340. 341. *Vide* Pater. Filius.

Libertas quo ſenſu naturalis, III. 458. IV. 71. dicitur dupliciter, *κατὰ ςέρησιν, καὶ κατὰ ἐναντιότητα*, III. 451. opponitur regibus, I. 206. victis merito aliqua relinquitur, etiamſi imperium ipſis aufertur, IV. 268. reſtituenda cum injuſte erepta eſt, etiam ab his, qui eam juſta ratione ab ereptoribus capiunt, 275. ſervo data pro oculo, & dente excuſſo, 248. debetur ſervo poſt longas operas, & valde magnos labores, 251. Libertatis nomen inanis umbra, I. 226. Libertatem uni penitus tradere populus utrum poſſit, 190. pro libertate pugnare, etiam cum injuſte fiat, veniam meretur, IV. 194. Libertate vita potior, *vide* Vita. Libertas quando juſta belli cauſa, II. 175. 464. Libertas, an pax placeat, gravis interdum deliberatio, III. 510. *ſeqq.* I. 373. Libertati præferenda vita totius populi, III. 510. Libertas populi quid ſignificat, I. 205. *ſeq.* ſubditorum obligatur ex facto ſuperiorum, III. 624. Libertas bellandi non præſumitur abdicata, 138. Libertas *civilis*, I. 206. eſt jus regendæ per ſe reipublicæ, III. 510. ſine ſummo imperio intelligi non poteſt, I. 205. 371. non juſta 183. *n. naturalis* facit ne quis cogatur abſque culpa, III. 185. pars ejus retineri poteſt, non retenta parte imperii, I. 371. *tacita*, ut a quibuſdam vocatur, non ſemper retinetur a populo in reges delinquentes. 369

c. Libertatis ſtatus quid Grotio ſignificet, I. 33. Libertas definitur 309. II. 612. III. 469. a natura indulta eſt, I. 309. paritis civium in ſtatu regio, & populari, 310. *ſeq.* inter publicam, & privatim, multum intereſt, 308. publica bello victis aufertur, privata non niſi bello captis, 276. Libertas civitatis in quo conſiſtat, 313. (*vide* Autonomia.) Libertati ſuæ cur qui renunciare poſſit, vera ratio, II. 338. Libertas differt a voluntate, 600. *ſeqq.* non amittitur ſubjectione, 343. quando juſta belli cauſa, III. 471, quibus modis auferri poſſit, *ibid.* & 470. jure naturæ in pœnam auferri poteſt, IV. 80. Libertatem ab oneribus publicis ad defenſionem civitatis deſtinatis an quis per præſcriptionem temporariam acquirere poſſit, ne-

negatur, II. 191. Libertas agendi bonum non est ex decreto, sed a voluntate hominis assistente Deo, III. 29
c. *Liberti qui*, IV. 261
Licere, vox ambigua, quas significationes habeat, III. 663. *seq.* accipitur dupliciter, vel sensu exteriore, vel interiore, IV. 174. interdum dicitur, ubi nullum contra proditum est remedium, II. 678. quædam indirecte licent, quæ directe non licent, III. 101. *seq.* quatenus licent in bello, partim nude spectatur, partim ex promisso antecedente, IV. 299. Licere, pro jure externo, II. 678. III. 664. IV. 174. Licere quædam dicuntur, quæ rectius aliter fiunt, III. 663. quædam dicuntur, ob impunitatem, 664. IV. 176. Licere oppositum ei, quod decet, aut oportet, III. 664. IV. 174. *seq.* II. c. 572
c. LICINII Imperatoris historia, I. 176
c. *Licitatio* in ea cedit fundus naturaliter ei, qui plus, at Jure civili creditori, qui idem offert, II. 332. 333. *Licitando pluris, vel minoris, partes circumscribere se posse*, quo sensu JCti dicant, 704
c. *Ligatio* Apostolis concessa a Christo qualis, I. 263
c. LIGNANO (*Joh. de*) scripta de bello, P. 82
c. *Ligures* cur a Romanis restituti, IV. 185
Limen, & *limes*, idem, IV. 112
c. Limis. Limus. IV. 150
Limitati agri, II. 131. 481
c. Limitatus ager quid, II. 498. non acquirit incrementa fluvialia, *ibid.* sed ea cedunt occupanti, 499. Limitatum jure naturæ omne territorium asserit H. COCCEJUS, 157. *vide*. Ager.
c. *Linea* prima in successione regnorum habet jus actuale, reliquæ eventuale, II. 454
e. *Lingensis* controversia, 454
c. *Linguarum* de confusione Babylonica variæ sententiæ, II. 82. 83
Literis belli denunciatio fieri potest, III. 648. per literas inter absentes pacta nuda quo jure judicentur, *vide* Pacta. *Literæ Mircę*, III. 627. c. 637. *Literati* excepti a pignorationibus subditorum pro civitate jure civili, 629
c. Literarum cultores occidi jure belli possunt, IV. 214
Lites Christiani quidam plane improbarunt, I. 117. omnes an lege evangelica prohibitæ, 104. *seq.* damnum etiam injustum ferre prius oportet, quam litigare, II. 18. Lites juris controversi ex utraque parte non sunt improbæ, III. 492. Litigare Christianis quo sensu vetitum, I. 104. III. 505. *seq.*
c. Litium privatarum eadem ratio est, quæ bellorum, III. 501. Litem contestantes quasi contrahere dicuntur, 502
Littus quotum, II. 124
c. Littora quo sensu JCtis dicantur res nullius, II. 145. & jure gentium publica, 149. quo sensu esse populi Romani, dicantur a Celso, 150. cur quilibet in iis ædificare possit, 92. cur omnibus pateant, 112. in iis ut non nisi ex Prætoris decreto liceat ædificia ponere, quomodo potuit statui, 150. de littoribus pugna Neratium inter, & Celsum, componitur, 150. 151
c. LIVIUS: de eventu bellorum, P. 75. 78. de bello justo, I. 130. III. 581. ejus locus de jure gentium male a Grotio ad jus gen. secundarium applicatus, I. 134. de lenitate legum Romanarum, 174. de Dictatoria potestate, 192. de provocatione ad populum a regibus, 339. de Senatu subordinato imperio populi, *ibidem*, de pudicitia, II. 34. de transitu Pœnorum per Gallias, 105. quibus rebus amicitia violetur, III. 534
Locatio conductio facta a rege sine expressa mercede an valeat, III. 52. in Locatione conductione casus, qui usum impediunt, damno sunt conductoris, II. 673. Locationis conductionis natura, *ibid.* Locans pluribus operam, an a singulis mercedem in solidum exigere possit, *ibid.* Locator tertio rem locans, conductori tenetur de eo, quod percipit, *ibidem*. Locator operæ ad quid teneatur, *ibidem* Locator jus habet exigendæ pecuniæ promissæ, etiamsi nihil conductor utilitatis ex ea re perceperit, *ibid.*
d. Locatio conductio ad quod genus contractuum referri possit, II. 593. definitur, 720. Locatio quid differat a venditione, 720. 721. *Vide* Relocatio. Loca-

cata re, vel ejus usu, vel fructibus, vel pecudibus, vel opera, vel opere, cujus horum omnium periculum sit, 721. locator si damnum det conductori, hic id compensare nequit cum eo, quod locatori debet, IV. 321. *vide* Conductor.
c. *Locrorum* perfida cavillatio, II.154
Locupletatus ex re aliena, eatenus ad restitutionem tenetur, & quare, II. 566.*seqq.*
c. Locupletior factus ex re aliena cur teneatur ad resarciendum, vera ratio, *P.* 51. II. 580. Error Grotii circa hanc materiam, *P.*51
Locus incultus non censetur occupatus, nisi quoad imperium, II. 71. sive facer, sive profanus, postliminio receptus cujus sit, IV. 121. qui contrahit in loco, legibus ejus loci subjicitur, II. 594. quo loco in conventibus sedere debeat qui populo olim libero imperant, 533. loca in solo pacato posita quo casu recte occupentur a bellante, 63
Locutio de futuro nostræ potestatis quotuplex, II. 592. locutionis ambiguæ usurpatio quando licita, III. 570. 573. c.613.618
c. *Lubecenses*, orto bello inter Suecos, & Danos, commerciorum cum Suecis libertatem, ut jure gentium receptam, flagitantes, III.604
c. LUCANUS: de bello, & jure, oppositis invicem, *P.* 41. de Justitia causæ in bello, 79
c. LUCIANUS de tyrannicida, III. 172
c. LUCRETIÆ apologia, III.257
c. LUCRETIUS de bellnarum usu in prælis, 592.593
Lucrum alter alteri potest prævertere, maxime si causa subsit, II. 54. ex re aliena restitui oportere, juris est naturæ, *P.* 21. II. 566. ob lucrum cessans per solutionem tardiorem res pluris vendi potest, 670. & ex pecunia mutuo data merces juste exigi, 676. cui lucrum speratum, sed non debitum decedit, de damno agere non potest, 68
c. Lucrum percipi potest vel ex re, vel ex opera, s. actione, II. 734. ejus cessatio quomodo æstimetur, II.192
c. LUCULLI æstuaria quid, II.154
c. LUCUMI testamentum, II.631
LUDOVICI, & Galeatii controversia de Mediolano, II.397
c. LUDOVICI *Pii* donatio, fabula, I. 319
c. LUDOVICUS excusare tentavit Grotii fictionem de Deo semoto ab obligatione juris, *P.*55
c. *Lupanaria* nunquam licita, sed saltem quibusdam in locis impunita, III. 680
c. LUPI (*Joh.*) scripta ad jus belli spectantia, *P.*82
c. LUTATII sponsio irrita cur fuit, III. 130
c. *Luxus* prætextus egenis nullum jus dat in res divitum, II.97
c. LYCURGUS. Polybiræ tutor, I. 323. Carillo regnum restituit, II.469
c. *Lytron* exigendi jus a natura est, IV. 407. ante mortem non solutum an ab hærede debeatur, 408

M

MAccabæi bello adjuvarunt extraneos, III. 98. (*vide* Asmonæi) Maccabæorum resistentia qualis, I. 361. fœdus ineunt cum Romanis, & Lacedæmoniis, III. 98. fratrum innocentum necem Sabbatho ulciscuntur, 271. Maccabæorum arma quomodo defendi possunt, 361
c. Maccabæi jure restiterunt Antiocho, I. 389.*seq.*
Macedonum lex quædam injusta, II I. 430
c. *Machinæ* bellicæ quænam, & quatenus licitæ, III.582.583
c. *Maculæ* levis notæ quænam dicantur, I.75
c. *Magiæ* ludibria a bello procul esse jubentur, III.583
Magi post baptismum artem suam cogebantur deserere, I.114
c. *Magister* quo jure castigare possit discipulum, III. 351. Magister navis quis dicatur, II.648
Magistratus naturaliter jus haber belligerandi, I. 183. non est in statu Deo, aut legi evangelicæ contrario, 98. mi-

nister est iræ divinæ, 110. bonus ad militiam usurpare potest voluntatem non bonam modo aliorum, sed & malam, III. 552. minor bella gerere num possit, I. 183. an contra majorem, si injuste agat, 357. *seq.* (*vide* Necessitas.) ei contra majorem parendum non est, etiam cum bona imperare videatur, *ibidem*, naturalis, & perpetuus est vir bonus, III. 274. magistratus non obligat, ubi imperium summum est penes populum, 92. obligatur populo interdum, & ex quibus causis, 185 *seq.* cui magistratus collatio mandata est, tenetur eligere eos, qui digni sunt, 181. Magistratum suscipere, Clericis prohibitum, & quare, *vide* Clericus. Magistratum nemo multo conamine debet affectare, & quamobrem, 285. 291. a magistratu respublica, vel singuli, etiam exactam requirere possunt diligentiam, si lex id jubeat, 181. Magistratus inferiores summum imperium habenti juste resistere non possunt, I. 357. *seq.* Magistratus Christiani Pauli tempore, 98. Hebræi non restiterunt malis regibus, 358. *seq.* Magistratus ex quibus damnis teneatur, III. 185. *seq.* Magistratus an teneantur eo, quod a nautis cautionem non exegerint, *ibid.* oppidanos quatenus obliget magistratus, IV.412

c. Magistratus a Deo institutus, I. 149. in quem finem, 123. non puniendo malos damnum dat, III. 193. nec expellere, nec retinere absque justa causa invitos cives potest, II. 313. ejus potestas cessat in alieno territorio, I. 251. quo jure conscribat copias in subditos refractarios, 242. Magistratum inter, & subditos, status belli per naturam rerum intelligi nequit, 376. Magistratus ob privatos excessus non definit esse magistratus, 377. nec ob publicos, utut manifestos, *ibidem*, secus si evertere velit Rempublicam, 378. (*vide* Rex. Princeps. Subditi.) Magistratus constituendi jus pertinet ad jura publica, 270. Magistratus inferior si bellum gerat, an id possit dici minus solenne, 240. suo jure nunquam jus belli inferendi habet, 241. 242. jure tamen necessitatis defensionis privatum bellum gerere potest, 241. Magistratibus inferioribus nunquam licitum est bellum contra superiores, 374. vera ratio, *ibidem*. Magistratus civiles a jure sequelæ immunes, I. 414. a Magistratu subdito ut provocare, scilicet appellare non liceat, non pugnat cum persona subditi, II.199

c. MAHARBALIS factum, IV 413

c. MAHUMEDES Eubœa capta quomodo proditorem circumvenit, III.153

Mahumetistarum opinio de necessitate restitutionis, II.177

Majestas pro dignitate imperantis sumitur, I. 221. quid sit, *ibidem*, cur tot legibus munita, 350. *seq.* major ex nobilitate generis, II. 388. fœdus, ut majestas alicujus comiter colatur, quale, III. 96. in majestatis controversia, quis vocabulum ejus interpretari debeat, 133. contra majestatis legem peccat, qui injussu principis alteri bellum facit, I.183

c. Majestatis vox quid denotet, III. 153. radix, scilicet stirps Majestatis, I. 250. inter realem, & personalem, distinctio Doctorum absurda, 277. Majestas tribui potest & domino, & vasallo, 353. an corpori fœderato, an singulis fœderatis, *ibidem*. Majestas læsa, primum crimen, 380. idque morte puniri, non repugnat rationi naturali, 140. Majestatis judicium, scilicet lex, quibus pœnis sæviat in perduelles, III. 449. Majestas populi Romani quando læsa videbatur, 109

c. MAIMONIDES: de non esu sanguinis, I. 66. quibus legibus gentiles teneri crediderit, 68. de Pontifice subjecto regi, 255. ea, quæ virtutis sunt, distinguit a debito juris, III.75

Majoratuum jura tempore amittuntur, II. 171. Majoratuum successio in regno Castellæ, 392

c. Majoratus quid, II. 194. longo tempore non possunt acquiri, *ibid.*

c. *Majores* inter & *Minores*, distinctio est a jure civili, II.258

c. MALDONATUS quas causas divortii ex decretis Ecclesiæ notavit, II. 257.

Malefici atroces, qui nullius civitatis partes sunt, a quovis puniri possunt, IV. 302. negatur, c.309

Maleficium quid, III. 180. quæ quasi ex maleficio, II.6

c Ma-

c. *Malitiam* ad plenam quænam concurtant, IV.212
Malorum opera uti aliquando cogimur, III. 186. uti licet, sed consistit hoc jus intra interficiendi alterius licentiam, 675
c. Malorum opera in re justa uti licet, III. 590. ex Malorum impunitate quid concludendum, P 78
Malum declinare, est ex appetitu naturali, & honesto, III. 295. non est faciendum ut inde eveniat bonum; hoc in iis locum habet, quæ semper mala sunt, 565. qui malum facit, malum ferat, 260. quantum quisque mali fecit, tantum eum pati, naturaliter justum, I. 90. III. 260. quæ ad declinandum malum male fiunt, maxime sunt excusabilia, 293. Malum minus, ubi electio nequit evadere, rationem boni induit, 484
c. Malum per se, & intrinsece, non datur, I.52
c. MANCINUS ex sponsione Numantinis deditus, & reversus, jure postliminii in omnia jura sua restitutus, IIII. 127
c. *Mancipatio* quid, II.506
Mandantis morte an pereat mandatum, II. 600. Mandator ad quid teneatur, 669
c. Mandans factum illicitum, tenetur etiam ad damna ex eo secutura, III. 194
Mandatarius mandatum excedens quando nos obliget, II. 600. a sumtibus factis indemnis præstari debet, & quare, 669. in quantum teneatur ex culpa, & dolo, IV. 412. obligat mandatorem, etiam cum mandatum excedit, II. 598. obligatus contra mandatori, IV. 410. *seq.* cum Mandatario qui contrahit, etiamsi mandatarius mandatum excedat, obligatur, II.600.*seq.*
c. Mandatarius cur sumtus in negotio mandato repetere possit, vera ratio, II. 707. non potest conveniri a domino de casu, 706. exceptiones, *ibidem*, ejus morte finitur mandatum, 654.655
Mandatum quid, II. 663. contra mandatum principis arcanum agens legatus principem obligat, sed se principi, (*vide* Legatus) IV. 411. Mandati actio an detur in hæredem, II. 700. Mandata publica, quæ nautis dantur adversus piratas, III. 185. Mandatum generale, & speciale in bello, IV. 292. Mandatum excedens, & sic cum alio contrahens, ad quid obligatur, 411. 413. an impleri possit per æquipollens, III.144
c. Mandatum definitur, II. 690. quid differat a deposito, *ibidem*, qualis sit contractus, 658. non est contractus mixtum, 696. Mandatum suscipere non posse servos, & filiosfamilias, leges Romanæ nullibi statuunt, *ibid.* etiam deportati suscipiunt, *ibid.* impleri nequit per æquipollens, III. 172. Mandati actio quid, II. 647. datur tantum intra contrahentes, 581
c. *Manes* quid antiquis, III.252
c. *Manichei* qui, III. 407. quatenus accusari poterant, 403. Manichæorum hæresis crimen publicum declaratum in *l.* 4. §. 1. *C. de hær.* III.387.
MANLII (*Cn.*) bellum Gallo-Græcis injussu Senatus illatum, quale, III.647. c.653.I.c.244
MANLIUS (*L.*) tribunos plebis jurejurando etiam in re injusta obstringit, IV.304
Manliana imperia, IV.292
Mansuetudo secunda virtus a Christo præcepta, etiam Jure Romano commendata, I.159
Manubiæ quid, IV.39.c.64
Manus mortuæ, II. 327. c. 342. Manibus initium fit possidendi res mobiles, 478
c. Manum conferere quid, P.41
Manumissio jure gentium voluntario introducta, & quare, IV. 253. facta ab hoste nobis nihil detrahit, 220. interdum omitti sine peccato nequit, 153
c. Manumissio quid, IV. 261. tum publica, tum privata, apud Romanos quomodo fiebat, II. 341. 342. facta a filio ignorante mortem patris mandantis cur valeat jure civili, 653
MARCELLI (*M.*) moderatio in victoriis, IV.230
c. MARCELLI distinctio non intellecta Grotio, IV.181
c. MARCELLINUS de defensione sui ipsius, I.130

Marchionatus facinus testamento relinquitur, quam alia ditio, & quare, I.210

c. MARCULPHI formula de rescindendo matrimonio, II.264

Mare commune cum dicitur, an intelligi debeat civibus Romanis, II. 124. continet terram, 60. forum mundi, *ibidem*, per contractum ne ab altera parte navigetur, pars altera non occupat, 129. sinus, & pars Maris occupari potest, 123. quomodo, & quamdiu duret ista occupatio, 126. Maris imperium, non dominium occupatur, *ibid. seq.* Mare nec a privatis, nec a populo possideri potest, 59. Romanorum, Graecorum, Sinopensium, quo sensu dicatur, 124. 128. in Mari cessat judicium, I. 179. Mare an proprium fieri possit, an terra contineatur, 62. *seq.* non divisum, 63. in fundum admissum, 132. occupatione omissa ad naturam redit, 133. navigandi jus in Mari, *ibid.* imperium in mari quorum sit, *ibid. seq.* Maris pars quatenus occupari possit, 129.*seq* 131

c. Mare constat tribus partibus, II. 87. ejus substantia diversa ab ejus usu, 86. 143. hic usus duplex, 89. vel proprius, & naturalis, vel accidentalis, 143. quoad substantiam, & proprietatem, occupari posse, quoad usum non, ait H. COCCEJUS, 144. ejus proprietas, scilicet dominium occupari nequit, 87. 147. neque proprietas ejus a'vei, quamdiu aqua tegitur, 88. neque littorum, *ibidem*; occupari tamen potest quoad imperium, *ibidem* & 90. quo sensu JCtis dicatur res communis, & publica, 145. 149. in usu Maris communi praeventioni locus est, 145. jus proprium maris ad aliquem pertinere dicitur intuitu usus, non proprietatis, 152. Mare quomodo fit res nullius, 148. male comparatur aeri, *ibid.* male dicitur res liquida, 90. Mari cur terram contineri, crediderint veteres, *ibid.* Mare non occupatum intelligitur occupata terra, 154. nec quoad imperium, nec quoad proprietatem, *ibid.* Maris termino mutato, an etiam imperii fines mutati videantur, 157

Mares foeminis praeferuntur in regnis a populo delatis, II.388

c. Marem, & foeminam pro uno haberi, naturale est, II.278

Mariandyni, IV.251

Maritus caput uxoris quo sensu, II. 205. jus habet naturaliter in corpus uxoris, 207. jus habet rescindendi factum jurameotum ab uxore sua ex L. Hebraea, III. 14. *seqq.* II. 232. cui lex permittit uxorem adulteram occidere, an si occidat, justus sit coram Deo, III. 285. ne maritus pro uxore conveniatur, 623. maritale imperium, III.186

c. Mariti jus in uxorem probatur; & exponitur, II. 249. Marito quae jura in uxorem natura competant, 253. Maritus non potest conveniri si dos casu pereat, 706. exceptiones, *ibid.*

MARIUS prae armorum strepitu leges non audit, P.3

c. MARS ut belli arbiter, ita & vindex, P.41

c. MARTINI *Arragoniae* regis consilium de eligendo successore, I.323

c. MARTINI Episcopi elogium, IV. 18

c. *Martyrum* exempla non probant jus non resistendi principi, I.383

Masculina pro communibus, III.136

c. Masculinus sexus potior foeminino; II. 450. 451. 457. Masculinum genus quod etiam foeminas complectatur, id civili demum jure obtinet, non ergo inter Principes, III.160

c. MASINISSAE quo jure Sophonisbe denegata fuit a Scipione, IV.56.61

c. *Massilienses* cur pro lubitu vectigal fossam suam transeuntibus imponere potuerunt, II.111

Mater quomodo certior patre, II.381

c. Matrem esse dominam partus sui jure soli, negatur, II. 233. Mater, & filius non habentur pro una persona, 240. cur semper alere liberos, vel legitimos, vel spurios, teneatur, 411

c. *Materteram* non ducere potest ex sorore filius, II. 287. 305. 307. ejus viduo nubere licet, 291. uxoris materteram ducere licet, 296

c. *Matriis* jus, *vide* Colonia.

MATHATHIAS quo jure Judaeum Graecis ritibus se polluentem occiderit, III. 276

Matrimonium cur institutum naturaliter, II 307

II. 307. 379. exterorum, Judæi pro nullo habent, IV. 301. familiæ fundamentum est, III. 294. non justum etiam inter cives, I. 183. *n.* promissum ab eo, qui conjugem jam habet, an, & quatenus valeat jure naturali, II. 597. contrahere, III. 663. ad quos gradus liceat, II. 210. *seqq.* an cum infideli liceat ex lege evangelica, III. 101. cum pluribus lege evangelica non licet, I. 95. Matrimonium quid sit ex jure naturæ, II. 206. an irritum, deficiente consensu parentum, 209. *seqq.* irritum cum alterius viventis conjuge, 210. apud veteres Romanos postliminio non restituebatur, IV. 118. Matrimonium ad *Morgengabicam*, II. 382. Matrimonii petitio, injusta belli causa, III 476. contrahendi liberras nemini debet adimi, nisi præcesserit delictum, II. 74. vicinis negari non debet, *ibidem*, leges, quæ exteris matrimonia negant, quid negent, *ibidem*. Matrimonii fides æquiparatur vitæ, I. 93. jura ejus ex lege Christiana, II. 206. *seqq. Matrimonia*, non ineunda cum profanis, III. 101. quædam talia sunt ex lege, ut liberi ad hæreditatem non admittantur, II. 382. plurium uxorum olim licita, 208. cum propinquis sanguine, aut affinitate, unde, & quatenus illicita, 210. 214. parentum cum liberis, & liberorum cum parentibus, contra jus naturæ, & unde illicita, 211. *seqq.* an licita in gradibus expressis in Levitico, 214. fratrum, & sororum, quo jure verita, & unde illicita, 216. Matrimoniorum contrahendorum liberras quibus, & quatenus debeatur, 74

c. Matrimonium quod efficiat, IV. 84. quid natura ad illud requiratur, II. 309. absque benedictione nuptiali contractum non rescinditur, 313. metu contractum ipso jure nullum est, 636. non tamen patre cogente initum, 637. etsi daretur esse Sacramentum, dissolvi potest, 255. Matrimonia redintegrantur postliminio, IV. 161. ob denegata bellum nunquam inferri potest, III 467. cum extraneis, *vide* Extranei. *Vide* Conjugium. Nuptiæ.

c. *Matthæi cap. V.* contenta, quibus bella, & judicia capitalia improbari videntur, explicantur, I. 158

c. MAURITIUS *Elector Sax.* non violavit fœdus Chamborticum, III. 88. cur noluit adhærere fœderi Smalcaldico a patre inito, 126

Maxillam obvertere, Hebræis quid, I. 107.*a.*162

Maximus natu in regnis a populo delatis præfertur inter pares sexu, II. 388

c. MAZARINI *Card.* sententia de Pontificia potestate, I. 260

c. *Mediatio* quid, III. 496

c. *Mediatores* qui, IV. 374. qui constitui possint, & soleant, III. 496. eorum officium, *ibid.*

Medii in bello quando fiant hostes, III. 560. *seq.* IV. 287. ad quid teneantur, *ibid.*

c. Medii neutrius judicium in bello sequuntur, sed utriusque bellantis factum pro justo habent, naturali ratione, IV. 126. 151. 279. 288. neutri injuriam faciunt præsentem possessionem sequentes, 288. *vide* Neutrales. Pacari. Vicini.

c. *Mediolanensium* sub Frid. I. impia sententia de juramento, III. 22

c. *Medium* rationis, & rei, Gronovio quid, P. 90

c. MELCHISEDECHUS cur Abrahamo benedixit, I. 131

c. *Melitensium* controversia de piratis, §. 12. *ff. rer. div.* IV. 53. 54

Membra naturaliter homini suum, III. 81. in membra sua homini jus nullum, nisi corporis servandi gratia, 426. Membri conservandi causa interfectio licita, II 9.

c. MENANDRI monitum de se invicem tuendo, I 410

Mendacium prohibitum, III. 568. quinam auctores certis casibus admittant, *ibid. seq.* Mendacium dicere, & mentiri, apud Gellium quomodo distinguantur, 569. a Deo alienum, 574. stricte dictum quid, 571. an committatur respectu tertii, ad quem sermo non dirigitur, 573. *c.* 618. dicitur multipliciter, 564. quid sit, 565. alii laudant, alii vituperant, 568. ad Mendacium confugere, nota est infirmitatis, 574 *seq.* Mendaciorum inculpatorum exempla, *ibid.*

ibid. Mendacii, qua illicitum naturaliter, quid materiale, 569. *seq.* quid formale, *ibid.* de Mendacio, & æquivocatione, Scholasticorum sententia, 576. *c.* 621. Mendacium pro vita, 575. *vide* Mentiri.
c. Mendacium an, & quatenus sit verum delictum, & obliget ad reparationem, III. 609. per se non est illicitum, 611. 614. sed res media, 612. omne licitum, quo jus alterius non læditur, 596. 614. in bello, & extra bellum licitum, 596. Mendacio quando in hostem uti liceat, IV. 25. Mendacium dicere, & mentiri, recte differunt apud Gellium, 611. Mendacii ratione non pluris juris habet superior, quam alius homo, III.620
c. MENDOZÆ Legati Hispanici in Anglia casus, I.253
c. MENIPPUS optime fœdus divisit, III. 110.115
Mensura ejus, quod res valent, II. 669
c. Mensura quæ res metiantur, II. 709. Mensura rerum omnium vel intrinseca, vel extrinseca, 710. ad rerum mensuram universalem quid naturaliter requiratur, 718
Mentiri, & occultare verum, distincta, III. 565. *n.* quando liceat, 572. *seq.* cur non mentiatur qui falsum dicit, quod verum esse putat, 569. *c.* 613. Mentitur qui dicit quod falsum putat, licet verum sit, 570. Mentiri apud volentem an liceat, 573. & cur, *c.* 619. hosti licere qui senserint, 575. & quidem recte, c.620.621
c. Mentiens quando, & cur teneatur, vel non teneatur, II.617.618.619
Mercatores in bello ab injuriis vindicari debent, IV. 202. laborum, & expensarum rationem habere possunt in constituendis rerum pretiis, II.670
c. Mercatores quinam occidi jure belli possint, qui non, IV.217
Mercatura apud Hollandos pridem maxime viguit, II. 599. *vide* Commercium.
Mercenarii, III.229
c. MERCERUS pirata, III.347
Merces excepta a pignorarionibus subditorum pro civitate, III. 629. exoticas olim Belgæ non emebant, II.74
c. MERCURIUS furtorum protector, I.49
ad *Meretricium* civiles leges quomodo, & quare soleant connivere, IV.5
c. Meretrix an possit, secuta copula, mercedem promissam petere? affirmatur, II.583
Meritum ex libera voluntate, III. 426. omne est personale, *ibidem*, universitatis quale, 423. ob meritum pœna remitti debet, 291
c. *Messeniorum* cum Lacedemoniis bella, II. 542. cur a Sacramento exclusi ab Agesilao, 550. eorum civitas semel extincta pristina jura non recepit, sed nova extitit civitas, IV.163
c. *Metatores* qui, I. 375. quibus expelli potuerint, *ibid.*
c. METELLUS maluit exulare, quam pejerare, III.23
c. *Metempsychoseos* dogma causa fuit, cur autocheiriam pro licita habuerint plurimæ gentes, & philosophi, III.256
Metus a tertio illatus an actum vitiet, II. 596. alterius, an tollat jus transferre volentis, 67. a vicino, an justa belli causa, 19. III. 457. solus non sufficit ad jus interficiendi alterum, II. 8. *seq.* Metus exceptio non liberat a religione jurisjurandi, IV. 303. qui pro justo habeatur in bello publico, 306. perpetuo durare non censetur, II. 9. incertus non est sufficiens causa ad cædem, III. 427. adversus hos metus quale petendum sit præsidium, II. 20. injustus quidam est quoad justitiam internam, quem tamen jus gentium non improbat, IV. 306. ut is, qui infertur bello solenni utrinque, III. 185. & quare, IV. 305. an ut metus aliis injiciatur, senes, fœminæ, & impuberes, juste possint occidi, 204. *seq.* in contractu injectus an demi debeat, II. 667. Metus exceptio jurejurando elidi-tur, IV. 304. 422. ad bellum solenne non pertinet, si eo pax sit inducta, 305. 422. quod metu belli justi exprimitur, non admittit restitutionem, III. 185. Metu expressum a latrone, & pirata, potest repeti, nisi jusjurandum accesserit, *ibidem*, quod fit metu, magis excusabile, quam quod ob voluptatem, 296. metu qui promisit, si alter restitutionem deneget, ipse se potest restituere, IV. 422. an etsi jurata fuerit promissio, III 185. an hoc casu

casu rex se ipse possit restituere, ut Bodinus ceosoit, 49. 52. qoi ipse in causa fuit ut metu ad promissum cogeretur, jus amittit restitutionis, 185. ex Metu plurimæ nascuntur injuriæ, II. 8. Metu promittens an teneator, II. 596. Metu quid faciens, absolute velle dicendus, *ibidem*. Metu causam daos contractui qoando ad restitutionem teneatur, III. 12. Metum inferens teneatur ad restitutionem, II. 596.

c. Metu injusti inventa non fuot jura, *P.* 70. is est saltem causa accidens justitiæ, 71. Grotius secus sentientibus non sufficienter respoodet, 72. Metus non tollit voluntatem, sed libertatem saltem aliter agendi, II. 630. gravis qois dicatur, 636. justus quis, *ibidem*, ab alio, quam cui promissum est, illatus si sit, quid juris, *ibidem*, quid si promissor inde lucretor, *ibidem*. Metus utut injustus non vitiat negotiom, II. 398. metu justo contractum oegotium cur subsistat, vera ratio, *ibidem*. Metus belli jure naturæ semper justus est, 702. in justom, & injustum distinctio juris civilis inter gentes bellum gerentes allegari oequit, IV. 317. Metus solus non dat jus vim hosti inferendi, II. 32. vicinæ potentiæ non dat justam belli causam, 61. III. 467. duobus casibus exceptis, II. 53. Metus non impedit consensum, III. 196. oedum justus, 197. Metu qui rem extorquet, fit ejus verus dominus, at tenetur ex delicto ad reparandum, II. 589. Metu qui peccat, æqoe reus est, at minuitur quodammodo æstimatio injuriæ, III. 367. Metus quatenus excuset a delicto, 370

Meum vi possum repetere, etiam cum periculo ionocentum, III. 569. plus, quam meum, accipere possum, si meum consequi neqoeo, *ibid.* sed sob onere restituendi ejus, quod plus est, *vide* Debitum. pro meo, quod consequi non possum, aliud æquivalens juste possum capere, 558

c. Meum quid sit, II. 574. *vide* Nostrum. Suum.

c. MEZENTIUS cur a popolo in judicium raptus, I.393

Migratio in locum alienum, populum noo immutat, II. 532. subditorum, in tertam ejus, quicum pax inita, eam non dissolvit, IV.337

c. Migratione noo definit esse civitas, populus, rex, II. 549. qoid si pars populi migret, *vide* Colooiæ.

Miles quid in largissimo significatu, IV. 390. Milites fieri possunt natura omnes subditi, 334. *seq.* scribere licet tempore indociarum, 386. qoi soo sumtu militant, quantum justitia ioterna capere possunt ex præda, 292. *c.* 296. an si qui partis ejus hostibus, com qua nobis pax est, militant, pax censeatur rupta, 333. Miles de incendiis, & rapto sine jussu publico, an teneatur, 178. Milites Christiani sub Juliano, I. 121. sub Diocletiano, *ibidem*. Militis Christiani officium, 122. Milites Judæi externis militabant, 99. Militi, quæ ex præda cederent apud Romanos, IV. 48. Milites ab Ecclesia non excommunicati, I. 116. quomodo tenenrur ex bello injusto, IV. 177. Militibus datus commeatos prodest & duci, 390. Militum nomine qui veniant, *ibid.*

c. Miles contumax cur capite puniatur, I. 380. Milites quo caso sint instrumenta civitatis, quo non, IV. 57. Miles ne sine mandato pugnet, id oon Romano demum jure statutum est, sed ex ipsa naturali ratione sequitur, 294. 295. privatim, absque jussu, & necessitate hosti damnum dans, cui inde teneatur, 298. Milites olim tituli dicti, III. 466. baptizati, I. 173. sacrificantes, & postea pœnitentes occidere noluit Julianus, 174. Milite Christiano usi plerique principes gentiles, 175. Milites Romani non suo jure fecerunt Imperatores, II. 558. doo oretum plenum quomodo divisere, III.155

Militare propter prædam, aut stipendium præcipue non licet, III.529

c. Militare alii, oon habita ratiooe justitiæ causæ, & propter stipendium præcipue, an liceat, II.537.538.548.549

Militia pœnitentibus olim interdicta, & quare, I. 120. interdicta clericis, *ibidem*; eam ecclesia vetus probat, *ibidem seq.* mercenaria, sine delectu causæ, improbator, *ibidem*. Militiæ repetitio qualis damnata Synodo Nicæensi, 118. *seq.* Militiam concedit Origenes in

interdum Christianis, 113. Militiam, & capitalia supplicia, concedit illis Tertullianus, *ibidem*, ob quas causas Judæi detrectaverint, 113. quas ob causas olim etiam Christiani, *ibid.* c. 167. & quo casu, c.167
c. Militiæ deferendæ præceptum Christi nullum extat, I 155
c. MILTONI sententia injuriosa de primorum Christianorum patientia, I. 592
MINERVÆ calculus, II. 221. c. 321. ejus vera ratio, c.323
Ministrorum ex facto aliquem obligari si quid utiliter sit gestum, quo sensu accipiendum, IV. 411. obligatur summa potestas, etiam cum minister fecit contra mandatum arcanum, *ibidem*, sine sua culpa ut quis obligetur, non est juris gentium, III.186
Minor annis hosti obligatur, IV. 70. Minor an promittendo obligetur, I. 594. Minorum beneficia sunt ex jure gent. non civ. *ibid.* Minoris imperium quare sit invisum, P.12
c. Minores XVII. annis excluduntur a sequela bellica, I. 414. Minorum promissio valet jure naturæ non civili, II.624
c. MINOS ab aliis justus, ab aliis crudelis vocatus, P.75
c. *Minutianum* exercitum cur a præda exclusit Cincinnatus, IV.65
c. *Miracula* existentiam, & providentiam Dei probant, P.57
Miraculosam potestatem primæ Ecclesiæ cur Deus dederit, eandemque postea sustulerit, I.110
Misericordia Dei an nos doceat suppliciis capitalibus non uti, III. 281. quæ peccata præcipue respiciat, 282. ejus prætermissio puniri non debet, 288. quod ex Misericordia debetur, id armis juste deposci nequit, 463. Misericordia digni, qui bello capiuntur, IV. 247. Misericordiæ ara apud Athenienses, III.417
c. Misericordia juxta quam justitiam exercenda, I.39
Missilia quomodo fiant capientium, IV. 46
c. Missilium acquisitio est originaria, II. 519
c. MITHRIDATIS oratio ad milites, III. 343. quo sensu dixit, *paucos libertatem velle*, I.311
c. *Moabitæ* etsi Judaismum professi non mittebantur ad honores, I. 73. eorum arbores cur excisæ ab Israelitis, non vero arbores Cananæorum, IV 235
Mobiles res quando fiant singulorum capientium, IV. 35. Mobilia generaliter postliminio non recipiuntur, 122. immo utique recipiuntur, c.167
c. Mobiles res æque, ac immobiles, non in præda sunt, sed postliminio redeunt, paucis exceptis, IV. 167. 168. 169. Mobilia non sunt accessio personæ, non magis, quam immobilia, III. 235. Mobilibus de rebus restituendis cur vix ulla pace caveri soleat, IV.360
c. *Moderamen inculpatæ tutelæ*, vide Defensio. Fuga.
Moderatio in belli jure circa personas, IV. 196. in bello ad quid etiam civiliter prosit, 231
c. *Modestiæ* opposita vitia, P.89
Modus in pœna unde petendus, III. 292. Modi habendi imperium qui, I.204
Mœnia urbis, sive *muri*, cum diruuntur, an intereat jus civitatis, II. 533. reficere muros licet tempore induciarum, IV. 387. ne quis locus muris cingatur, quomodo intelligendum, III 143. fœdus de diruendis muris quale, 96. *vide* Muri.
c. *Moles* in mare jactæ cui cedant, II. 88
Monachi a cæde liberi esse debent, IV. 201
c. Monachi præfecto Prætorio subjecti, I. 256. occidi jure belli possunt, IV. 216
c. *Monarchæ* plures ejusdem regni esse possunt, I. 271. 274. vocis etymologia, 272
c. *Monarchicum* statum qui populi prætulerunt populari, I. 282. in eo qualis libertas, 313. variæ causæ cur hic status passim inter populos prælatus fuit, *ibid.* in eo exercitium, non jus imperii restringi potest, 328
c. *Monasteriensis Pacis* elogium, IV. 142. sedis Romanæ contra eam absurda protestatio, 10:21
c. *Monetæ* valor, II. 719. Monetam cudendi jus cui competat, I.407
Monomachia bellum finire an liceat, IV. 338.

338. Monomachiæ de regno quis effectus, 339. *vide* Certamen singulare. Duellum.

Monopolia quæ licita, quæ contra jus, & quæ contra charitatem, II. 671. *seq.* vide *Coemtio*.

c. Monopolia jure nat. ficta, II. 120. 717. cur in bene ordinata rep. prohiberi soleant, 120. 121. 717.

c. *Montibus* discreta imperia, II. 159. Montes asperi sunt res nullius, 105

Mora purgatio in pace an admittenda, IV. 335. Morari in territorio alieno an licitum, II. 70. Morandi jus per aliquod tempus, inter utilitates innoxias refertur, *ibidem*.

c. Moræ licentia in territorio, ubi transitur cujus sit juris, II. 111. aliquando tempus ejus definiri solet, 112

Moralia non consistunt in puncto, I. 105. Moralium incertitudo unde, III. 483

c. Moralium rerum natura non cognoscitur ex operationibus, sed ex causa, I. 299

Morbi contagiosi an proprie sint pœnæ, qui nominantur in libro Mosis, III. 260

c. Morbus Gallicus, justa divortii causa, II. 256

Mores generales in aliqua parte mundi non faciunt jus naturæ, III. 305

c. Mores, & Jus naturæ, JCtis Rom. synonima sunt, II. 304. per Mores quid Grotius intelligat. III. 652. *contra bonos mores nihil faciendum*, regula Juris Romani, *P.* 94

c. *Morganatica* lex, vocis origo, II. 308. eadem, quæ Salica, 309. Morganaticum conjugium quid, 424

Mori Hebræis dimitti vocatur, III. 248

c. Mori pro patria non solum licet, II. 36. sed & lex naturæ est, I. 143

Mors quid significet, III. 136. in materia favorabili, II. 398. ejus, qui acceptare promissum debuit, non transfert jus ad ipsius hæredes, 600. mandantis, tollit præsumtionem, quod mandatum implere voluerit, 600. scelerati, quo sensu ipsi melior sit vita, III. 268. universitatis quid, 422. deportationem quando comprehendat, 136. pro vera religione quanti facienda, I. 369. 366. quæ Mortis vitandæ causa injuste fiunt, levius punienda, III. 293.

Mortem pro aliis oppetere, lege evangelica præceptum, I. 95. ad mortem damnare an liceat etiam ex iis delictis, quæ in lege Mosaica morte non puniuntur, *vide* Supplicium. Mortem meritos committere in pugnam, contra officium est boni magistratus, II. 19. Mortem inferre sibi, utrum liceat, III. 247. qui sibi intulere, prohibentur sepultura, *ibid.* quare, cum tamen inde non lædantur, 307. quidam eo malitiæ processere, ut non nisi morte emendentur, 282. *seq.* Mortem pati potius, quam alium occidas, quando liceat, quando non, II. 10. *seq.* Mortem æternam aggressoris an quis sua morte cavere debeat, I. 180. *Mortis casus* expressio quando extendatur ad casum non nati, III. 143. Mortuorum corpora male tractare, contra jus est gentium, III. 241. *seq.* IV. 5

c. Mortem inter, & delictum, extra homicidium, nulla est proportio, III. 360. Mors concupisci potest, nec tamen evitari, II. 613

c. *Mortuos* sepeliendi necessitas, III. 250. non est a natura, 251. *vide* Sepultura.

c. *Morticini* tactus, & esus, prohibitus Judæis, quo jure, I. 77

MOSES bellum infert Amalecitis, I. 95. Amorrhitis ob transitum prohibitum, II. 66

c. Mosis leges morales duo continent, *P.* 94. etiam ea, quæ perfectionis sunt, comprehendunt, *ibid.* & 95. adeoque prohibet etiam actus internos vitiosos, at non punit eos, III. 376. Moses virtutes quatenus in puritate animi consistunt, nec legibus præcepit, nec pœnis munivit, I. 83. Mosis in lege cur temporariæ saltem pœnæ, ac præmia contineantur, III. 407. ejus leges forenses quatenus hodieque statui possint, *P.* 9. II. 86. Mosis lex per se ad salutem non fuit necessaria, I. 77. desiit obligare morte Christi, 79. Mosaicum jus triplex, 69. Mosaicæ legis triplex usus adhuc obtinet, 80. quo sensu dici possit imperfecta, 82. hujus legis tempus quo sensu imperfectius nuncupet Christus, III. 352. Mosis, & Christi plane diversa fuere officia, II. 259. Moses non fuit Nepos Levi,

vi, 287. pro quanam aqua pretium obtulit Edomitis, 104. quomodo exercitum Pharaonis per deserta serpentibus fœda traduxit, III.590
c. MOSES-BAR-CEPHU: de duplici lege Adamo agnita, P.36
c. MUCIANUS nutantem Vespasianum firmat ex justitia causæ, P.77
Muli qui apud Romanos postliminio recepti, IV.122.c.168.169
Mulier, *vide* Fœmina. Mulieres jure civili plurimum, jure gentium non tenentur ex debito civitatis, III. 629. tenentur jure nat. c. 637. jure belli possunt occidi, 668. occidi non debent, nisi virilia officia usurpent, aut quid peculariter vindicandum committant, IV. 199. Mulierum imperia Romanis incognita, II.539
c. Mulieri partum enixæ, si capite damnata sit, quantum temporis indulgeri soleat antequam supplicio tradatur, III. 451. Mulieres regum impuberum tutrices, I. 322. at non jure, *ibid.* facilius admitti possunt ad successionem, quam ad tutelam, *ibid.*
Multitudini etiam in delicto parcendum, IV.208
c. MUNATII FLACCI in fœminas, & infantes, crudelitas, IV.214
Mundiburdii jus, I. 221. cujus naturæ, c.340
c. *Muniri* locus si prohibitus sit, quid intelligatur prohibitum, III.171
MURENÆ controversia cum Mithridate, III.149
Muri faciendi prohibitio quando ad aggeres extendatur, III.143
c. Muri non constituunt civitatem, II. 549
c. *Musicam* cur sectati sint sapientes veteres, P.93
quæ *Mutant* priora, nisi ad ingens bonum, ea odiosa sunt, III.136
c. *Muti* immunes ab onere sequelæ, I. 414
MUTII SCÆVOLÆ factum, III.674
Mutilatio membri, quod est e præcipuis, vitæ æquiparatur, II. 10. etiam intentata jus dat occidendi eum, qui intentat, *ibid.* mutilationem Indi supra talionem puniunt, & quo jure, III. 298. qui mutilavit aliquem, in quantum teneatur, 184. Mutilator quid restituere teneatur, *ibid.*
c. Mutilationis periculum a se avertere, vel cum internecione aggressoris, quis potest, II. 32. Mutilatio quomodo reparanda, III.394
Mutuum quid, II. 663. 665. non omne usurarium, 676. commodato affine, 673. *n.* an illicitum pro usu pecuniæ mercedem exigere, *vide* Usura. Fœnus. Mutuum gratuitum quo sensu, *ibid.* Mutuam accipiens pecuniam a debitore meo, mihi tenetur, 568
c. Mutuum quid differat permutatione, II. 693. & a commodato, 725. in eo usuræ non exhibentur pro usu rei, sed pro usu quantitatis, 726. Mutuum accipere, etiam ab improbo, est actus licitus, III.552
c. *Mythologiæ* antiquæ sensus mysticus, P.93

N

c. NAAMANI *Syri* historiæ verus sensus, I.77
NABIS, ejus controversia cum Romanis, III. 141. responsum, cum tyrannis ei objiceretur, IV.302.c.312
c. Nabidi ad fœdus provocanti Quintii responsio, II. 183. III. 167. Romanis fœderatus, post ab iisdem expulsus, I. 399
c. NACHOR non duxit fratris filiam, II. 305
Ναὶ ναὶ quid, III. 16. ναὶ quid significet, *ibidem*, ναὶ ναὶ, οὒ οὒ, quid significet, *ibid.*
Nati qui nondum sunt, an jus suum amittant, & quomodo, II. 171. leges possunt eorum jus conservare, *ibid.*
Natura jus dat ad id omne, sine quo obtineri non potest quod imperat, II. 204. sub Natura interdum comprehenduntur mores naturali rationi consentanei, III. 238. Naturæ prima, & consequentia quæ, I.84
c. Natura *humana* diversa Grotio a natura *sociali*, P. 54. *humana* non est fons juris, 64. per *Naturæ principia* quid Grotius intelligat, 85. quid per *Naturæ prima*. I. 126. quid per *Naturam rationalem*, 128. & *socialem*, ibid.
Na-

Naturæ in rationalem, & socialem, distinctio examinatur, 62. Natura *naturans*, & *naturata*, 45. humana quomodo corrupta, 86. 87. Naturæ eædem, quæ Juris Romani regulæ, 272. præter Naturam plura possunt constitui, contra eam nihil, II. 95. Naturæ vocis variæ acceptiones in sacris, profanisve, 737.738

Naturale, vox, pro solito fieri, II. 678. Naturalia pro certo statu, 477. Naturalis æquitas satis habet, ut pro suis partibus singuli conveniantur, 599. Naturales filii succedunt patri, nisi lex impediat, & adoptari possunt, 381. non succedunt in regnis a populo delatis, 388

c. Naturales liberi legitimati, *vide* Legitimati.

Naturaliter licita an omnia etiam apud Deum licita, II. 13. *seq.* naturaliter circumvenire quid, 678.c.704.736

c. Naturaliter vocis variæ acceptiones apud JCtos Rom. II. 737. nunquam sumitur pro consuetudine passim recepta, *ibid.* Naturaliter resolvi obligatio quo sensu dicatur, 184

Naufragio quando res censeantur amissæ, II. 167. Naufragorum bona confiscare, injustum, 374

c. Naufragium non mutat titulum possessionis, II. 403. Naufragorum bona fisco addici nequeunt, 402. nisi jure talionis, vel in pœnam, vel si dominus non appareat, 403. hic mos abrogatus apud plerasque gentes, *ibid.* at pro opera, & impensis, certum pretium domino litrorum jure solvitur, *ibid.*

Navigatio inermis, & innoxia, nullibi impediri potest, II. 126. Pactum, ne quis ultra certos terminos, & certum numerum navium naviget, an occupationem maris demonstret, 129. Navigaturi instituuntur certis mandatis a potestate publica, ad persequendos piratas, III. 185. *seq.* Navigandi libertas pactis imminui potest, II.24

c. Navigare cur Christianus non debuit, I. 173. Navigandi in mari cuilibet jus est, II. 87. 89. ne navigetur ultra certum terminum, populus pacisci potest, 156. quo jure, *ibid.* Navigaturis contra piratas cur dentur literæ publicæ, III. 357

Navis quæ apud Romanos postliminio recepta, IV. 122. si cui nocuit, an dominus teneatur, III. 186. in qua innocentes sunt, an peti tormenti possit, 559. rostrata vi ventorum delata in portum, IV. 388. Naves alienæ quomodo in necessitate capi possint, II. 63. amicorum, in prædam non veniunt ob res hostiles, quas vehunt, III. 560. *seq.* *n.* captæ quando jure belli censeantur, IV. 30. nunc nullæ postliminio redeunt, 123. Navium expugnatio, & captura, ad quos pertinet, secundum variarum gentium mores, 49. Navalis societas, II. 678. *Vide* Συμμαχία. Admiralitas.

c. Navis levandæ causa quod jactatur, casu habeatur pro derelicto, quo non, II. 161. 182. 185. Naves amicæ ad littus ne accedant, prohiberi nequeunt, nedum invitæ accedentes confiscari, 402. Navibus longis, atque onerariis cur Jus Rom. postliminium tribuat, non vero piscatoriis, & lusoriis, IV. 168. Naves sectæ non sunt naves, III.155

c. *Nautæ* quod teneantur ad restitutionem damni ab illis dati, quorum opera utuntur, id a natura est, III.199

Necessaria ad finem licitum licita, III. 558

Necessitas jus non dat, si sit evitabilis, II. 62. IV. 283. non excusat, nisi summa, I. 359. quæ excusat, ea non plane vitio caret, sed pertinet ad culpabilia, IV. 189. 192. ejus exempla, II. 346. *n* IV 186. *n.* summa, generalis legum exceptio, 61. humanarum, I. 359. & multarum etiam divinarum, *ibid.* *seq.* jus dat etiam minoribus magistratibus defendendi se contra injuriam majorum, 360. suscipiendi belli, non expectato majorum consensu, 184. res reducit ad merum jus naturæ, II. 204. IV. 283. permittit res alterius occupare, sed sub onere restitutionis, III. 561. perdere, II. 62. sed sub onore resarciendi damni, IV. 221. quando valeat jus hoc, II. 62. jus non dat alienandi imperii partem, sine consensu populi, II. 348. Necessitas excepta videtur in lege domini, 61. quod jus det in pacatos, IV. 283. Necessitate factum pacem non rumpit, 336. Necessitate pari possessor præferendus, II. 63. in Necessitate non ultra sumendum, quam ea exigit, IV.283

c. Necessitas, etiam summa, nullum jus dat in res alienas, II. 96. 357. 362. 367. III. 606. IV. 212. 289. nec alium lædendi, 212. nec plenum, nec restrictum, II. 101. at excusari potest, & debet is, qui ea inductus alterius jus violat, 97. 99. Necessitas non tollit voluntatem, III. 520. Necessitatis tacita conditio non inest Dei legibus, IV.213

Neglectus puniendi punibilis, II. 411. *seq.*

Negotium alienum gerens sui lucri causa, repetit impensas, in quantum alter est locupletior, II. 569. Negotiorum gestorum actio tantum est ex jure civili, *ibid.*

a. Negotii alieni in gestione an præcise requiratur ut gerens animum habeat ut domino restitueretur, II. 580. Negotiorum gestorum actio oritur ex ipso jure naturæ, *ibid.*

c. *Neoburgensis* Ducatus quo jure regi Borussiæ adjudicatus, II.177

Nepos ex filio priore an filio posteriori præferendus in regno, II. 398. ex filio, an filio præferendus, *ibid.* minor ex filio, an præferatur nepoti majori ex filia in regni successione, 401. Nepotes alendi, 378

a. Nepotis corpus non est pars corporis aviti, II. 277. Nepotes succedere in locum filiorum, vice alimentorum, male fingitur a Grotio, 412. Nepos subit in locum præmortui patris, 419. in lineali successione, quæ sola in regnis naturalis est, semper præfertur patruo, 466. 467. 468

Neptis ex primogenito an filium alterum excludat, II.400

c. NERO ex decreto senatus summam reip. obtinuit, I.290

Nescio, quomodo quidam interpretentur, III. 576. nescientis non agere, caret effectu, II.168

a. *Neutrales* sequuntur possessionem, I. 398. 403. cum invasore regni jura pacis, & belli recte exercent, *ibid.* Neutralium urbes, arces, & terræ, quo jure, & casu occupari in bello possint, II. 101. jure, & casu, & quomodo restitui debeant, 102. *vide* Vicini. Pacati. Medii.

Nexorum servitus, II.229

a. Nexi qui dicantur, II.342

c. *Nicænsis* Synodi canon puniens immiscentem se bello, & sæcularibus negotiis, explicatur, I.175

a. NICOLAUS *Papa* male Lotharium titulo regis indignum judicavit, III.87

c. NIMROD primum regnum, I.413

NINUS primus imperium ampliavit, IV. 97

c. NOÆ Deus ipsa naturæ jura per rationem declaravit, & verbis revelavit, P. 59. præter legem de vitanda idololatria, alia data non est, I. 74. quo sensu agrum colere, & vineam plantare cœpisse dicatur, II.82

c. *Noachidarum* præcepta septem, I. 68. fabula, 69

c. *Nobilius* quidquid est, id non sequitur etiam sit superius, I.293

Nobis potius, quam aliis juste consulimus, ubi par malum imminet, I.169

Nocere homini homo non debet, nisi boni alicujus consequendi gratia, III. 265. hoc enim jure naturæ, 265. per naturam innocens quisque nocentem punire potest, 263. 273. an nocentes omnes puniendi, *vide* Delinquens. Deus sub multis nocentibus aliquando & innocentes punit, sed inde nobis exemplum capere non licet, 560. Nocumentum, quod ex occasione peccati, non ob peccatum sentitur, pœna proprie non est, 426. Nocentibus sæpe parcendum ob multos innocentes, 560. IV. 199. *vide* Lædere.

c. *Nomades* nulla judicia habuisse, verum non est, III.344

Nomina regionum in pace quomodo accipienda, IV.331

Nostrum quibus ex causis quid dicatur, II. 55. Nostrum aliquid dupliciter, *ibid.* *Nostra* etiam sunt quæ sub certa lege, ut ne vendere ea liceat, sint nostra, 72. nostra esse desinunt, si scientes ab alio teneri, ei non contradicimus, 167. non desinunt, nisi facto nostro, aut lege, 475. *seq.*

c. Nostrum sine facto nostro non desinit esse nostrum, 179. 182. 189.

Nothus etiam succedere potest in regno patrimoniali, II. 386. non in eo, quod populi consensu delatum est, & quare, II.388

c. *Notiones* innatæ Grotii, P.84

Notitia de Deo quæ, & qualis data homi-

minibus naturaliter, III. 309. *seq.* de Deo, quod inconspicuus, *ibidem*, quod unus, *ibidem*, quod omniscius, *ibidem*, quod creator, 310. activæ notitiæ de Deo, *ibidem*. Notitiæ de Deo quomodo probentur, *ibidem*. quæ maxime universales, 311. quæ obliteratæ, 313. *vide* Deus.

Novercam ducere illicitum, II. 214. *c.* 290

Noxa caput sequitur, II. 230. Noxæ deditio est ex jure civili, non naturali, III. 186. *c.* 199

c. *Nuditas*, simplicitatis primævæ indicium, II. 79

Nulla quæ sunt, nullum habent effectum juris, I. 380

c. Nulla quæ sunt ab initio, post facto non convalescunt, *vide* Catoniana regula.

c. *Nullius* ab initio, & natura, res omnes, I. 129 II. 75. 78 85. 87. Nullius adhuc res omnes in singulos non descriptæ, 92. Nullius quædam ita sunt, ut nec occupari sua natura possint, 148. quoad res nullius effectus imperii, 94

c. NUMA quo pacto constituit Pontificem, I. 256. ipse sacra obivit, 269. quo præcipue jure firmavit rempublicam, III. 354

Numantina sponsio, III. 104

c. *Numero* quæ res metiantur, II. 709

Numus mercis loco, II. 664. *n.*

c. Numum sponsorem vocat Aristoteles, II. 720. Numorum usus, *vide* Pecunia.

c. *Numulariorum* ejectio a Christo facta pertinet ad judicium zeli, III. 349

c. *Nuncius* quid differat a procuratore, II. 652. Nunciis judiciorum quo casu litigantes mercedem itineris pro rata solvant, 723

Nuptias repetere an liceat, III. 663. alienas attentare, scelus gravissimum, 302. adversus Nuptias incestas lex vetus Noæ data, I. 94. *vide* Noe.

c. Nuptiæ quomodo definiantur a JCtis Rom. II. 245. 255. per eas contrahitur communio bonorum, 250. Nuptias inter, & contubernium, differentia, I. 238. Nuptiæ tamdiu licitæ sunt, donec appareant prohibitæ, II. 277. inter quos natura prohibitæ sint, 281. natura prohibitæ ob affinitatem cum quibus, 290. Nuptiarum cum parentibus prohibitorum vera ratio, 299. Nuptiæ *secundæ* a Patribus improbatæ, I. 173. at injuria, *ibid.* nam æque laudabiles sunt ac priores, III. 680. in secundarum pœnam quid statuatur jure civili, II. 424. Nuptiæ Judæis præceptæ cum fratris vidua, I. 53. cum extraneis Jure Rom non simpliciter prohibebantur, II. 119. *vide* Extranei. Conjugium. Matrimonium.

c. *Nurus* cur duci nequeat ab ascendente, 281. 284. 290

Nutus interdum signum voluntatis sufficiens, II. 598

c. Nutu olim homines locuti, II. 646

Obduratio cordis facta a Deo qualis pœna, III. 265

Obedientia sæpe illicita, III. 539. *seq.* 661. hoc negatur in casu injusti belli, de quo agitur, *c.* 551. debetur Magistratui, I. 98. ex jure societatis, 354. *seq.* etiam malo, *ibid.* nisi quid contra justitiam, & pietatem imperent, III. 539. debetur parentibus infinita, sed sui generis, P. 10

c. Inobedientia semper crimen est in iis rebus, quorum arbitrium in superiorem est delatum, III. 551. *vide* Obsequium.

Oblatio conditionis ante acceptationem non obligat, III. 149

Obligatio naturalis quotuplex ex mente J. C. Rom. III. 53. civilis quotuplex, *ibidem*, ex culpa qualis, 180. *seq.* ex dominio, II. 564. *seqq.* ex facto alieno, III. 185. (*vide* Factum) ex rebus, II. 564 obligatio potest esse in nobis, & nullum jus in eo cui obligamur, 693. nos cogendi, III. 210. summæ potestatis per minores quibus casibus valeat, IV. 410. ad pœnam unde oriatur, III. 426. quod fit animo non deliberato, obligare non potest, II. 594. ex actibus mere internis ut jus, aut obligatio nascatur inter homines, naturæ humanæ non est congruum, III. 286. sub imperio eminenti comprehenditur potestas obligandi subditos, IV. 327. non tamen infinita ejusmodi potestas, re-

requiritur ad [imperium recte exercendum, III. 55. *seq.* an hæc potestas, sive jus, ad naturam negotiorum gestorum exigendum sit, III. 55. Obligandi se jus cœtus in alium transferre potest vel expresse, vel per consequentiam, *ibid.* an quis per alium obligari possit a se actioni præpositum contra voluntatem suam, II. 598. an per invasorem, aut tyrannum populus, aut rex obligentur, *vide* Contractus, an a rege nunc regnante successor possit obligari, 396. an per obligationem ab universitate factam partes universitatis obligentur, 220. verba obligationis is interpretari debet, cui est promissum, III. 132. contra obligationem agendo nemo sese obligationi eximit, IV. 336. ad Obligationem requiritur animi deliberatio, II. 593. *seq.* Obligatio ex facto ministrorum cujus sit juris, III. 186. Obligationis sine coactione exempla, 210. ex culpa qualis, 180. ex dominio, II. 565. ex rebus extantibus, & non extantibus, 564. *seq.* Obligatio interdum est in nobis ita, ut alteri jus nullum quæratur, 593. cadit in actum, aut facultatem; & quomodo hæc differant, I. 112. feudalis non tollit summum imperium, 226. (*vide* Feudalis Obligatio.) Obligari naturaliter quis quot modis dicatur, III. 53. civiliter quot modis, *ibidem* nemo obligatur ad bellum injustum, 102. quomodo per alium obligemur, II. 598. obligatur valide prædoni is, cui metus incussus non est, IV. 301

c. Obligatio definitur, I. 149. ejus causa prima, & adæquata quæ, II. 571. 572. causa generalis, 573. Obligatio est effectus juris, non causa, *P.* 64. præter naturalem inter gentes nulla agnoscitur, III. 653. eaque omnis ad duo capita refertur, II. 314. Obligationis omnis fontes duo, an tres, III. 189. oritur vel ex facto licito, vel illicito, II. 574. Obligationum substantia inquo consistat, 617. Obligatio ex contractu differt toto cœlo ab obligatione ex delicto, III. 335. an nulla alia sit, quam ex consensu, *P.* 64. Obligatio personæ bene cum JCtis Rom. ex tribus causis deducitur, II. 27. Obligationis personæ causa ex simplicissimis principiis deducitur, 603. naturalem quo sensu acceperunt JCti Rom. III. 47. ex pactis, & promissis oriundæ vera ratio, *P.* 51. 65. Obligationem civilem triplici sensu sumserunt JCti Rom. III. 75. Obligatio ex pacto, & propria dispositione, non infert subjectionem, I. 339. Obligatio *ex variis causarum figuris* quæ dicatur, II 586. 603. ex contractu, & quasi contractu, delicto, & quasi-delicto, 603. quæ ex quasi delicto, & quasi contractu oriuntur, non pertinent ad acquisitiones legis civilis, III. 190. re non extante Obligatio non oritur ex dominio, II 575. 580. sed occasione saltem dominii, 580. *ad antidorum* quænam vocetur, III. 75. Obligatio ex perfectionum regulis, intuitu Dei, est pars juris naturalis, I. 36. Obligandi se modus inter homines præcise necessarius non est, *P.* 61. nec constitui potest, nisi ex causa aliqua extra hominem, *ibid.* quæ est natura, s. Dei voluntas, *ibid.*

c. *Obsequium* superiori, & parentibus præstandum, patitur exceptionem, *ibid.*

Obses an teneatur mortuo qui misit, IV. 346. *c.* 381. qui fugit recipi a civitate non potest, 345, *c.* 380. datus pro altero, si is mortuus sit, liberatur, 346. *c.* 381. an ex alia causa possit retineri, 346 *c.* 380. Obsidi fugere an liceat, 345. *c.* 380. Obsides an occidi possint jure belli, 204. an jure interno, 207. III. 671. servi non sunt, IV. 345. c. 379. accessio plerumque sunt actus, 425 *c.* 431. non tamen semper, 346. *c.* 381 bona habere, & hæreditate sua disponere possunt, *vide* Testamentum, nam ut bona ipsorum fisco cadant, juris est Rom. 345. cur, *c.* 379. dantur aut sua voluntate, aut ejus, qui imperium habet, & quo jure hoc postremum, 345. *c.* 379. occidi non possunt jure gentium nisi ex proprio quodam delicto, 345. immo possunt ipso jore nat. ob violatam a principe suo fidem, *c.* 379. quo respectu olim occisi, 207. a pignoribus quomodo differant, 347. *c.* 382. cum aufugiunt, civitati ipsorum recipere eos non licet, 345. *c.* 380. quid debeatur Obsidibus a civitate, aut rege, a quo mittuntur, 345. Obsidum bona cui cedant, 345. *c.* 379. Obsidum obligatio

gatio odiosa, 346. immo nec odiosa, nec favorabilis, *c.* 380. eorum obligatio interdum principalis, 346 425. Obsidum alter an ex facto alterius teneatur. 347

c. Obsides jure nat. cur occidi possint, si hostis fidem datam violat, IV. 219. non tenentur ex solo consensu, sed ut hostes, IV. 220. non in poenam, sed ut hostes, & servi, jure belli occidi potuerunt apud Romanos, III. 128

Obstinata resistentia non sufficit ad jus internum occidendi, IV. 205. *vide* Resistentia.

c. *Obtestatio* Latinis quid, III. 31

c. *Occidentis Imperium* jure surrogationis in Germaniam translatum, II. 557. male confundit Grotius cum regno Italiae Caroli M. II. 561. 562

Occidere hostem, jus belli dicitur, III. 665. mortem pati potius, quam alium occidas, quando liceat, & quando non, II. 10. *seq.* Occidere quis injuste potest aliquem, etiam in justo bello, quoad justitiam internam, IV. 187. qui occidit in bello, non fit impurus, III. 665. si teneatur sacramento militari, IV. 291. *seq.* Occidere ex proposito neminem licet, nisi is capital commiserit, II. 217. licet, ut servetur vita, aut pudicitia, 16. 17. IV. 187. & res nostra, si aliter servari nequeat, IV. 187. idque jure naturali, II. 13. etiam in bello, IV. 198. non tamen si re ista facile possumus carere, 338. ubi non quidem contra justitiam stricte dictam peccatur, II. 14. sed contra charitatem, IV. 187. Occidere ita, ut alter copiam sui defendendi habeat, non debetur ei, qui mori meruit, III. 672. Occidere si quem licet, is gladio, an veneno interficiatur, nihil interest jure naturali, sed jure gent. *ibid.* Occidere num liceat, qui arma contra nos tulerunt, 667. aliquem si Deus praecipiat, an tunc homicidium fiat quid licitum, I. 10. a privato potest occidi qui in legem quid peccat, quae peccantem jubet interfici, 372. Occidere se an unquam liceat, III. 248. (*vide* Autocheiria) supplices an liceat, 670. an obsides, 671. IV. 207. Occidendi deditos, aut captos, an justa causa talio, aut resistendi pertinacia, III. 671. Occidi possunt jure belli qui intra hostium fines sunt, 667. an possint, qui ante bellum aliquo venerunt, *ibid.* Occiduntur senes belli jure, *ibidem* item infantes, *ibid.* mulieres, *ibid.* *Occisio* quando licita jure interno in bello justo, IV. 187. quatenus in repressaliis, III. 628. hostis indistincte, quo sensu licita, 664. extra propositum, sive indirecte, quando licita, 559. pro vitae defensione quomodo vitiosa, II. 10. *seq.* Occisio ne fugere cogamur, pro tuenda existimatione, & pro rebus, an licita, 14

c. Occidere innocentem necessitate coactus an jure suo quis possit, II. 29. 30. Occidit injuria an laudabilius sit, quam jure occidere? negatur, 34. *seqq.*

Occupabilia sua natura non sunt dominia in personam, aut populum, II. 528

c. Occupabilia juxta principia Grotii, sunt tria, II. 139

Occupare facinus an liceat, II. 8. Occupandi jus in statu rerum communium, 56. Occupatum esse, in odiosis quid significet, III. 137

c. Occupatum quid dicatur, II. 489. Occupandi jus ubi cesset, 77. 86. Occupantis conditio melior, 77. Occupari in bello loca pacata an salva amicitia possint, 101. *vide* Neutrales.

Occupatio alia per universitatem, alia per fundos, II. 60. *seq.* post omissam communionem, *ibid.* non est nisi in re terminata, *ibid.* imperii, 122. dominii, *ibid.* an sit juris gent. ut Rom. JCti dicunt, 374. fieri potest etiam sine sublatione dominii, 63. est tamen prima causa efficiens proprietatis, 56. loci in pacato quando justa, 63. IV. 292. non valet tempore induciarum, sive persuasis iis, qui tenent, sive ultro non defendentibus, 387. in non occupatis judicia cessare censentur, I. 179

c. Occupatio definitur, II. 86. 87. in quo consistat, 154. est unicus, & originarius acquirendi dominii modus, 135. publica, & privata quid differant, 92. rerum derelictarum est originaria, 161. sub Occupatione generali nihil in dubio nisi imperium continetur, 505

c. OCTAVIUS *Augustus* cur continuo *statum praesentem* commendavit, II. 189. quo jure injussu Senatus Antonium bello repti.

reprimere potuit, I. 245. qua ratione Imperium suscepit, & administravit, 287. honores ei decreti a populo, *ibid.* varia, quae gessit, officia, 288. vi cujus potestatis omnem suam potentiam exercuit, 290

Odium in promissis, III. 137 Odio carentia quomodo intelligenda, 136. Odiosum, quo altera tantum pars, aut plus altera oneratur, *ibid* Odiosa quomodo interpretanda, III. 157. in dubio, personalia, 140. Odiosa quaedam esse dicantur, 136

s. Odium, vel Favor naturæ nullam juris gignunt differentiam, IV. 382. 398. Odii præsumptio nullum habet effectum in jure naturæ, III. 158. Odium per se non infert contemtum, s. contumeliam, II. 115. Odium inimicorum nimium extendebant Judæi, I. 162. 163

c. Odyrises, I. 23

Officium, quicquid est contra illud, non statim est irritum, IV. 424. ad Officium aliquod jus proprium civis non habet, III. 101. qui quod ex Officio facere tenebantur, nisi pecunia accepta non faciunt, tenentur læsos restituere in integrum, 185

Οἰκονομία, III. 577

Οἰκουμένη, III. 459

Olivarum rami, & similia supplicum signa, num obligent, IV. 433

c. Omissio ejus, quod fieri debuit, est delictum, III. 187. 193

c. Onaniticum crimen gravissimum, III. 246

Onus vitandum in verbis interpretandis, III. 137. promissis adjici quando possit, II. 601. Onera regiæ dignitatis a rege alienari non possunt, 351

Opera, & pecunia, quot modis inter se comparentur, II. 675. *seq.* via gratis præstatur, IV. 47. an proprie sit pœna, III. 260. cum ratione, & modo, servis imperanda, IV. 250. Operas qui promisit, quibus ex causis excusetur, III. 147

c. Operis mei valor nullum mihi jus dat in rem alienam, II. 518

Opificibus parcendum in bello, IV. 200

c. Opifices occidi possunt jure belli, IV. 217

c. OPIMIUS quod occiderit Flacci filium, cur improbandum, III. 215

Oportet, & *licet*, sæpe opponuntur, III. 664

Oppidum tradere qui promisit, potest præsidium dimittere, IV. 414

c. Oppignorari imperium, vel ejus pars, quo pacto possit, II. 350. 360

in *Oppugnatione* urbis Hebræi partem liberam relinquebant, quo confugere cuique liceba, IV. 202

Opulentia fere causa bellorum, I. 111

c. Oratoribus quantum auctoritatis tribuendum, *P.* 92

Orbis pro Romano dictus, III. 459. Orbi toti an unum imperium expediat, 460 IV. 266

Ordinare, I. 224. *n.*

Ordo in consessu æqualium dignitate habetur ex ætate, II. 223. eorum, qui damnum dederunt, in debito restitutionis, III. 182. *seq.* qui servandus inter socios, II. 223. considendi inter reges Christianos, *ibid.* inter eos, qui partes in re dispares habent, *ibid.* Ordinum conventus populum referunt, I. 193. II. 348. Ordinum conventus alibi alios usus habent, I. 193

Ordinatio divina esse regia potestas quo sensu dicatur, I. 98. 353

Oriens fuctus regibus, I. 216

c. ORIGENES multa singularia docuit, & fecit, I. 165

c. Originis jus apud Romanos mere positivum est, II. 334

Ornamenta corrumpere in bello, iniquum, IV. 225. *seq.*

c. OPHEI laus, *P.* 93. fabula unde, I. 22. testimonium de Abrahamo, 131

c. OSIANDER negat, de animæ immortalitate solo naturali lumine constare posse, *P.* 58. *ejus* error de lege Hebræa gentilibus ad salutem necessaria, I. 68. 69. dubium de circumcisione solvitur, 76. sententia de stupratore non occidendo a virgine, rejicitur, II. 54. notat Patres a secundis nuptiis dehortantes, I. 172

c. OSIUS non fuit Legatus Pontificis Rom. III. 298.

c. Osnabrugensis Pax laudatur, IV. 242. quorum intuitu valeat ut pax, quorum ut lex, III. 80. contra eam absurda protestatio sedis Romanæ, IV. 20. 21

Otiosis pœna dicta, III. 524. *n.*

OTRYADES an vicerit Argivos, IV. 339. *seq.*

c. OTTONIS I. tabulæ in gratiam Sedis Romanæ, II. 550. suspectæ, 551. reservatum tamen in ipsis jus summi Imperii, *ibid.*

c. OVIDIUS: de primis mortalibus, *P.* 36. *nitimur in vetitum*, &c. I. 249. de homine mundi domino, II. 75. de aqua communi, 87. de Nyctimene, & Mirrha, 284. & aliis incestuosis, 300. 302. de calculis albis, & nigris, 322. de talione, III. 326. de jure armorum in armatos, 582. de armis veneno infectis, III. 587. quænam victoria digna triumpho, 595

Oὐθὸν quid, III. 16

P

PAcatorum quod officium circa bellantes, IV. 286

c. Pacatus cum hoste meo commercia agere potest, non vero ei assistere, III. 605. quod utriusque belligerantis factum pro jure habeat, id valet in territorio suo, non ultra, 607. Pacato in territorio capi cur nequeat hostis, 686. an nec jam captus per id duci possit, quæritur, *ibid.* Pacati res apud hostem meum inventa quando possit occupari, IV. 55. Pacati utrique bellantium præstare debent jus transitus, commercia, &c. 289. nihil facere debent, quo juvetur alter præ altero, *ibid.* Vide *Medii. Neutrales.*

c. PACHTMERIUS contra litigantes, I. 139

c. *Pacisci* quo sensu alii possimus, IV. 366. & per alium, 641. alii nemo potest, nec alterius pacto actionem quærere, 650. excipiuntur casus, *ibid.*

Pacta quæ pactis aliis prævaleant, si casu collidantur, III. 148. quibus imperii mixtura fit, I. 213. *seq.* IV. 303. nuda an obligent jure nat. & gent. II. 590. *seq.* in mari, in vacua insula, aut inter diversarum civitatum cives per literas facta, reguntur jure nat. & gent. II. 595. regum, quo jure regantur, *ibid.* errantium, *ibid.* Pacta ut obligent, non ex lege tantum est, sed ex voluntate, 591. *seq.* ut serventur, juri nat. convenit, *P.* 10. errantis quomodo queant convalescere, II. 602. quomodo dijudicanda, 595. IV. 422. Jurata non jurata præferenda, III. 149. quomodo intelligi debeant, *ibid.* Magistratuum, cives in onerosis obligant, non etiam in iis, quæ alias imperantur, IV. 412. regum privata discernuntur a publicis, III. 91. privata quo jure judicentur, II. 594. *seq.* III. 49. 53. 136. *vide* Contractus. Pacta publica solo jure naturali reguntur, II. 594. III. 311. vim habent etiamsi nihil adhuc ex iis sit præstitum, II. 591. in prima delatione imperii cum rege facta, si ab eo violentur, regem faciunt privatum, I. 371. specialia potiora generalibus, III. 148. vetantia potiora jubentibus, *ibid.* a *Pactis* posterior discedens non est perfidus, IV. 307. bellum finire quibus liceat, 325. populus de jure sibi proprie competenti in gratiam ejus, cujus interest, potest decedere, II. 130. de statu puro in mixtum transiri potest, IV. 305. ex Pactis retinere aliquid, cum pactum improbatur, injustum est, 411. Pactorum personalium, & realium discrimen, III. 139. *seq.* Pactorum jus naturale non mutatum jure gentium voluntario, nisi in quæstione de inæqualitate rerum, II. 677. Pactum ut quid belli tempore valeat, valet etiam cum sint induciæ, *vide* Induciæ. Pactum ut res maneant eo loco, quo sunt, quomodo intelligendum, IV. 329. ut res turbatæ ex antiquo jure componantur, quomodo intelligendum, 328. *seq.* an ad eos quoque pertineat, qui se sponte parti alicui subjecere, 329. dubius hujuscemodi pacti intellectus contra quem explicandus, 332. cum quædam præstari nequeunt, quæ ex hoc Pacto præstari debent, quid agendum, 336. Pactiones de rebus reddendis quæ magis, minusque favorabiles, 331

c. ex Pacto quænam obligatio oriatur, II. 603. Pactis standi obligationis vera ratio, *P.* 51. Pacta in quo differant a stipulationibus, II. 607. *seqq.* Pacta de contrahendo, & de permutando, an vim pacti habeant, 607. 608. Pactis quo casu plenam obligandi vim tribuant JCti Rom. 616. cur quibusdam nullam 618. Pactum definitur, 617. quando obli-

obliget, 621. obligatio ex Pacto definitur, 622. Pacta jure saltem civili, non naturali, differunt a Contractibus, 689. 697. ex *nudo* etiam Pacto obligatio in alterum transfertur, *P.* 65. ex Pactis nudis nec jure naturæ, nec civili, obligationem oriri, statuit *H.* COCCEIUS, II. 606. casus aliquot excipit Connanus, 615. ex quovis pacto, etsi causa non subsit, f. synallagma, jure nat. plenissimam oriri obligationem cum Grotio asserit *Sam.* COCCEIUS, 616. *seq.* Pacta nuda etiam Principes obligandi vim habent, 619. ex Pactis nudis cur actio detur Jure Rom. 623. præter stipulationem tamen alii insuper ibi modi statuuntur, quibus datur actio ex iis, II. 623. Pacta *personalia*, & *realia* in Jure quæ dicantur, III. 165. Pacta in mari obligant jure naturæ, II. 625. exceptis duobus casibus, ubi valent juxta leges civiles, *ibidem*. item in insula vacua, *ibid.* item summarum potestatum, *ibid.* Pacta cum hoste inita valent jure naturæ, non gentium demum aliquo, IV. 157. & semper subsistunt, II. 637. Pactorum commercium non esse cum quibusdam populis, verum non est, III. 469. Pactum inter plures civitates non tollit singularum potestatem summam, I. 277. jure nat. omne valet, etsi alterius non intersit, IV. 316. nullo jure vi, & metu infirmatur, *ibid.* Pacto si unus stare nolit, cur alter ab eodem absque perfidia resilire possit, vera ratio, 318. Pacta erronea, *vide* Error. Pacta vi, metuque extorta, *vide* Promissio. Vis. Metus. Voluntas.

Paganus an hostem licite occidat, IV. 291

c *Palatinatus*, in eo templa bello tricennali male sibi arrogarunt Pontificii, I. 109

c. *Pandectarum* contenta, & usus, *P.* 98

Panem in stationes hostium injicere licet, ne fame premi videamur, III. 567. in summa inopia cum quis alteri surripit, furtum non committit, II. 62

Papa sustinet personam populi Romani, I. 210. negatur, c. 320. sub titulo ecclesiæ universalis an bella possit inferre, III. 469. *seq.*

c. *Papa* non potuit concedere Hispanis Indiarum dominium, II. 155. Papæ legatos cur noluit recipere Daniæ rex, III. 216. quo pacto ingressus in Angliam iis permittebatur, *ibid.* Papæ nullæ sunt partes in electione regis Romanorum, II. 324. quæ ejus partes fuere in constitutione Imperii Germanici, 559. Papæ prætensus vicariatus Italiæ, Germaniæque, 563. Papam universalem statuere, nefas, III. 401. Papa nullum jus habet in populos ignotos, adeoque imperium in eos conferre nemini potest, 478. 479. Papæ protestatio absurda contra pacem Monasteriensem, & Osnabrugensem, IV. 20. 21. *vide* Pontifex.

c. PAPINIANUS per commune parentum votum quid intelligat, II. 418

c. PAPYRIUS *Cursor* Dictator, I. 298

Par pari referre, juris gentium quo sensu, III. 271. pares sententiæ nihil agunt, II. 221

c. Par pari imperare potest, I. 340. Par in parem plane jus non habet, III. 340. 533. uno casu excepto, 533

Παράδειγμα, III. 274

Parcere Stoicorum nihil differt ab ignoscere vulgi, III. 288

Parentes alendi, II. 378. liberos pignorare, ac vendere quando possint, 204. dii quidam inter homines, *P.* 10. magistratus naturales sunt, III. 294. utrique jus habent in liberos jure naturali, II. 202. non regendi tantum eos, sed & coercendi, 204. & oppignorandi, *ibid.* & 228. Parentibus debetur reverentia, *vide* Reverentia, in iis, quæ sunt contra jus divinum, aut humanum, non obtemperandum, III. 539. in eos, qui in parentes impii sunt, justum bellum est, 304. Parentum jus in liberos secundum tempus distinguitur, II. 203. *seq.* Parentum cum liberis matrimonia contra jus naturæ, 210. *seq.*

c. Parentes quo jure colendi a liberis, *P.* 61. & quomodo, *ibid.* Parentum corpus sanctum liberis, II. 278. Parentes, & liberi, cur invicem nubere nequeant, 281. *seqq.* 303. neque qui parentum, & liberorum loco, f. caro carnis sunt, 281. 284. 303. Parentibus debri

beri successionem liberorum ex æquitatis, & alimentorum necessitate, male fingit Grotius, 412. Parentibus alimenta a liberis jure naturæ non debentur, 417. Parentes ex qua ratione Jure Rom. succedant liberis, 430. quod castigare possint liberos, id est ab ipsa natura, III 344. quatenus teneantur ex delicto filiorum. 440

Parere quomodo dicantur, qui potioribus tenentur inæquali fœdere, I. 224. Christiani quomodo debeant magistratui, 352. subditi an debeant in dubio, justumne, an injustum sit, quod imperatur, III. 542. parendi, & imperandi ordinem Deus approbavit, I. 354

c. Parendi obligatio unde oritur, I. 327

c. PARIS etsi non interfectus, tamen victus a Menelao, III 156

Parlamentum, vide *Comitia Ordinum*.

c. PARRHASIO lis mota propter servum Olynthium, IV. 156

c. *Parricidii* vox quid denotet in jure, III. 153. in Parricidas cur antiquis temporibus pœna nulla statuta, I. 175

Pars major jus habet universitatis, II. 220

c. *Parsimoniæ* opposita vitia, *P. 89.* in quo differat a liberalitate, *ibidem*.

Participes delicti qui, III. 409. *seq.*

Partus an ventrem sequatur, & quo jure, II. 484. matrem naturaliter non magis, quam patrem sequitur, 228

c. Partum servilem sequi ventrem, juris naturæ verissima est regula, II. 340. 512. *seqq.* IV. 81. Partus reginæ, neglectis solennibus lege fundamentali regni statutis editus, jure excluditur a successione, II. 447. 448

c. *Pascere oves*, quo sensu Christus præcepit Petro, I. 261

c. *Pastoritia* vita male ad artes refertur, II. 81

Pater jus suum in filium an possit alienare, II. 204. 226. non æque certus de prole sua esse potest, ac mater, 381. tenetur ex delictis filiorum, si in potestate eos habet, III. 411. non tamen si in ipso nihil vitii sit, *ibid.* Patris imperium naturaliter præfertur imperio matris, II. 202

c. Patri jus in filium quæsitum, unde, I. 31. Patris jus in liberos non oritur ex eo, quod nostrum est, sed ex jure personarum, II. 231. Patris jura potiora maternis, 238. Pater, & filius, habentur pro una persona, 240. ei soli competit imperium familiæ, 252. Pater judex controversiarum domesticarum inter liberos, 241. ejus jura antiqua, & hodierna, 242. a Patris potestate in filium incepit prima jurisdictio mundi, III. 341. Pater egenus jure nat. & Romano vendere, & oppignorare liberos potest, at non in servitutem dare, II. 243. 244 Pater liberorum vota dissolvere potest, *ibid.* jus eventuale filii nasciturí derelinquere nequit, 192. Patrem certum esse, natura voluit, 245. Patris consensus in nuptias filii jure nat. an sit necessarius, 273. affirmatur, 274. ejus jus omne finitur morte, 407. Patrem perduellem filius accusare jure naturæ tenetur, III. 231. etiam vitato periculo, *ibid.* Pater quod non teneatur ex tutela, vel negotio gesto filii, nisi de peculio, vel in rem verso, *l. 1. C. quod cum eo*, *&c.* id ex ipso jure naturæ est, IV. 61. Pater in potestate regia filii, I. 35. *Vide* Liberi. Filius. Patria potestas.

c. *Patris patrati* munus, III. 108

Paterfamilias quid significet, IV. 248

c. Paterfamilias qua talis imperii in alienos non est capax, I. 281. indeque imperii jus in eos sibi stipulari nequit, 295. Patrifamilias soli in familiam suam jus, & imperium competit, III. 382. naturæ jure, I. 380. Patresfamilias suæ cujusque familiæ reges, 332. Paterfamilias unusquisque naturalis judex suæ familiæ, III. 336. 338. 350. ex duplici capite, 351. Jure Rom. etiam mortis pœnam statuere potuit in liberos, & conjugem, 341. jura suæ familiæ defendere potest, & debet, 368. Patribusfamilias solis, non cuique privato, a natura concessum est jus vim vi arcendi, pœnam deposcendi, & rem suam propria auctoritate vindicandi, 653

Patientia interdum in jus transit, I. 226. obligat magistrum ex delictis singulorum, III. 410. *seq.* quæ punibilis in rectore, aut republica, *ibidem* ad Patientiam Christi exemplo invitamur, I. 369

c. Patientia, prima virtus a Servatore commendata, quando perfectio, quando imperfectio, 158. non præcipitur a Christo per modum legis, 162. nec saltem in injuriis tolerabilibus, *ibid.*
Patria potestas quid, I. 4
c. de Patriæ potestatis origine, & fundamento, principia, *H.* COCCEII, II. 232. *seqq.* Hobbesii, & aliorum, 233. *Sam.* COCCEII, 233. Patriæ potestatis privilegia, 234. & jus, 235. Patria potestas quando, & quomodo desinant, 244. nec jure naturæ, nec Romano, finitur pubertate, 237
pro *Patria* civis, etiam innocentes, se tenetur hosti dedere, & mori, III. 523
c. Patriæ longe major ratio habenda, quam parentum, III. 231. IV. 162
c. *Patrum* Ecclesiæ consensus quousque valeat, *P.* 97. Patres cur prohibuerint militiam, & judicia, præcipua causa, I. 169. pœnas, & bella non improbantes, 173. Patrum nulla auctoritas in adstruendo jure naturæ, I. 233
Patrimonium populi rex alienare non potest, II. 349. illius pars, id est dominii, a rege oppignorari cur possit, *ibid.*
c. Patrimonii populi inter res, & fructus, differentia II. 367. rex pro lubitu disponere de neutris potest, *ibid.* nisi de fructibus iis, quæ ad ejus familiam sustentandam pertinent, *ibid.* ad Patrimonium populi oppignoratum reluendum quo jure rex populo tributa imponere possit, 368. *Patrimonii universitas* quid in Jure Romano, 164
c. *Patrimonialia regna* intuitu regis non dantur, IV. 373. dividi nequeunt, nisi consensu (expresso, vel tacito) populi victoris, II. 444. hæreditas dici nequeunt, nisi intuitu ejusdem populi, 452
Patrocinium non tollit libertatem ejus, cui patrocinamur, I. 221
Patrocinatus jus per hæreditatem adiri potest, etiam cum bonorum hæreditas non aditur, II. 286
Patruelium conjugia vetita, II. 228
c. *Patruo* nubere, natura illicitum, II. 284. 305. exempla hujus legis violatæ, 285. ejus viduam ducere, nefas, 281. 290
Paucorum dominatio, *vide* Dominatio.
PAULUS *Apostolus* non improbat præsidium militare, I. 101
c. Paulus jure maledixit Ananiæ, I. 159. ejus verbis *Rom. XIII.* 2. infeliciter utitur Grotius, 381. ejus locus de lege naturæ, *P.* 36
c. PAULUS ÆMILIUS cur Phocensibus libertatem reddidit, IV. 182
c. PAULUS *JCtus* jus ad duo capita refert, *P.* 68. quo sensu bona paterna, & avita alleget, II. 430. Imperatorem, etsi legibus solutum, decere eas servare, I. 288
c. *Pauperes* an iniquum sit excludi a jure terræ, II. 97. Privilegia lege divina pauperibus concessa, *ibid.* ex quo jure ea sint, 98. Pauperibus dare rem, cujus dominus ignoratur, cur naturaliter nemo teneatur, vera ratio, 588
c. *Pauperiem si quadrupes fecerit*, legis mere civilis ratio, III. 199
Pax quid, IV. 334. dicitur de pluribus, 384. an amicitiæ tantum causa sit, 336. bello favorabilior, III. 136. ideoque ei præferenda, 486. etiam qualiscunque, IV. 438. Christianis qualis fuerit in primitiva Ecclesia, I. 114. ut ab aliquo cum aliis juste ineatur, summam requiritur ut is habeat potestatem, 188. IV. 325. itaque nec duci eam ioire concessum est, etiam cum summo jure bello præest, 412. quibus rationibus initi possit inter eos, qui ambo justam belli causam habuisse volunt videri, 328. c. 352. 353. Pax, an libertas præferenda, III. 510. prodest iis volentibus, quos & obligat IV. 326. religiose servanda, 436. 437. *utilis validioribus*, invalidioribus, & paribus, 438. 439. rupta quando censeatur, 332. c. 360. *seqq.* an rumpatur ab eo, qui ex veteri causa vim infert, 332. c. 361. Pax alienans bona imperii, regni coronæ, 326. c. 349. qua imperium, aut pars imperii alienatur, 326. c. 348. Pacis causa an bona subditorum valide alienentur, 327. Pacis conventionum interpretationes, 328. in Pacis conditionibus utile fuerit *adjecisse* ne etiam in minoribus capitibus rupta censeatur, nec rupta, nisi arbitro prius adito, 335. si in iis hæc sit, ut possessio bello turbata restituatur, qualis spectanda sit possessio, *vide* Pactum, *Pacis* capita an distinguenda in majora, &

& minora, 335. *c.* 367. ineundæ jus cui competat in imperio procerum, aut populi, 326. rege adhuc pupillo, aut mentis non compote, 325. quodnam optimum sit tempus, III. 525. *n.* *Pace* non reddi civitates liberas, quæ se sponte subjecerunt, IV. 329. regis an teneantur successores, & populus, 327. *Pacem* servare qui vult, postquam ab adversario rupta est, potest, 336. *c.* 367. facere, cujus sit, 325. *seq.* major pars faciens obligat universitatem, 326. vix habemus confessione injuriæ, 328. ad pacem quid invalidos movere debeat, 438. quid validos *ibidem.* an pacem facere possit rex, aut minor, aut captivus, aut exul, 325. *c.*348.349

c. Pax definitur, IV. 130. 131. quid per eam significetur, 347. est vel a natura, vel ex pacto, *ibidem*. pacis essentia quæ, 395. 396. pax tantum est transactio de causa, non decisio de justitia belli, III. 87. IV. 131. pacem faciendi jus penes quem sit, 350. de quibus rebus fieri possit, *ibidem &* 352. pace facta non cessat postliminium, *ibidem*, aliaque jura nobis salva sunt, 133. nisi amnestiæ clausula adjecta sit, 137. pace ab uno rupta, alteri quoque jus est ab ea recedendi, 363. pax an rumpatur si socius meus, vel subditi mei, aliquid articulis pacis contrarium agunt, 363. 374. pacis articulo uno rupto, an tota pax rupta videatur, 366. paci pœna adjecta, an liberetur violans offerendo pœnam, 367. pacis, & induciarum differentia, 394. 399. de pacis dubiæ interpretatione, 354. *seqq.* 360. *seqq.* pax temporalis improprie sic dicta, 393

Peccare, agnatum humanæ naturæ, III. 286. qui peccavit, naturaliter est in eo statu, ut puniri possit, *vide* Delinquens. peccandi causam qui dat, peccat & ipse, 579. ideo nec ex alieno delicto punitur, 409. duo invitamenta sunt, consuetudo, & facilitas, 299. peccandi facilitas, causa non minuendæ pœnæ, 268. *Peccatum* esse non potest, nisi quod libere fit, 286. quod per legis ignorantiam committitur, etiam contra legis verba, levius puniri potest, 291. an quod ex generali imbecillitate humana committitur, rite peccatum nominari debeat, 287. inevitabile humanæ naturæ non punitur, *ibid.* neque & id, quod huic tantum, aut illi inevitabile, *ibid.* non punitur quod paucis cognitum, 289. remittere omnibus, quo sensu jubeatur a Christo, 280. remitti debet ob acceptum beneficium, 289. peccatum ad mortem, 269. peccata quæ facile condonanda, 291. quæ excusabiliora, 288. 299. peccatis ignoscere, sive pœnam meritam remittere, an liceat, 288

c. *Peccare ad mortem*, quo sensu 1. *Joh.V.* *ibid.* dicatur, III.342

c. *Pecudem* injuriam facere non posse, I. 56.57

Peculatus non est, nisi in republica sacra aut religiosa, IV. 46. committitur circa prædam, *ibid.*

Peculium quid, IV. 252. *c.* 259. II. *c.* 182. quatenus domini, quatenus servi, *ibid.*

Pecunia communis mensura, II. 672. III. 187. quanti æstimanda, II. 662. sterilis quo sensu, 664. functionem quomodo recipiat naturaliter, 662. eadem cur nunc plus, nunc minus valeat, *ibid.* pecunia rependi potest damnum adversus honorem, & famam datum, & quare, III.186.*seq.*

c. Pecuniam, rerum universalis mensura, II. 719. *seqq.* hosti meo credita quatenus sit, aut non sit justa belli causa, III.605

Pedibus fit initium possessionis in rebus immobilibus, II.478

c. *Pegasiani*, II.518

c. *Pejerans* cui teneatur, III. 20. Exempla, 25

c. PELAGIUS Papa abominatus est Patriarchatus universalis vocabulum, III. 401

c. *Penates Dii* unde sic dicti, IV.12

c. *Penatiger*, IV.12

Penestarum servitus apud Thessalos, II. 229.*c.*342

Pensitatio non repugnat cum summo imperio, I.226

Percussorem immittere an liceat in bello, III. 674. *c.* 588. 622. percussores duplicis generis, *ibid.* an liceat immittere hosti, jure gentium, *ibid.*

c. Per-

c. Percussor, etiam perfidus, jure naturæ immitti potest in hostem, III. 691. percussorum illustrium, & infamium exempla, 588.589

Perdere rem alienam, *vide* Corrumpere.

Perduellium liberi juste arceutur honoribus, III.430

c. Perduellis quis fuit veteribus, III. 37. perduellium liberi extorres, & infames fieri absque ratione pœnæ possunt, 448. etiam post mortem perduellis judicium inchoari potest, 419. & in absentem, 448. 449. pœnæ præcipuæ, quibus lex contra eos munita est, *ibid.*

c. Perduellio quando committatur, I. 343. Perduellionis in crimine quid fiat, 239

Peregrini tenentur legibus loci, in quo contrahunt, II. 594. *vide* Exteri. Advenæ.

Perfectionis ratio in quo consistat, *P.* 91. perfectionum regulæ unde sequantur. 53. & Hebræis, & toti humano generi commendatæ, I. 147. perfectionis fines semper rite distinguendi, 237

Perfidia aliena uti non licet in bello, III. *seq.* perfidiæ usus in defectores, piratas, latrones, jure gentium dissimulatur, 676

c. Perfidia, uti alibi, ita & in bello semper detestanda, III.595

Perfidorum opera qualium uti contra jus gentium, III 672.*seq.*

c. Perfido fides simpliciter data servanda, III 38.IV.310.317

c. PERIANDER incestuosus, II.300

c. PERICLIS argutiæ circa vocem ferri, III.155

Periculum non censetur in mutalibus, in quod quis sua sponte se injicit, I. 179. periculi pretium in contractu assecurationis unde æstimandum, II. 672. summi vitandi causa modum præscribit imperandi populo subacto, IV. 261. quæ vitandi ejus causa injuste fiunt, maxime excusabilia, III.293

c. Periculum semper est ejus, vel eorum, quorum jus est, II. 721. exemplum, *ibidem*, est res æstimabilis, 732. de periculi præstatione doctrina ex simplicissimis naturæ, & Romani Juris principiis deducitur, 705. *seq. vide* Casus. Periculi avertendi contractus, *vide* Assecuratio.

quod *Perit*, domino perire naturale est, II.483

Perjurii pœna posteritatem contingit, III. 2. voluntas punitur, *ibid.* perjurium an committatur ab eo, qui in falsos Deos jurant, 10. hoc ipsum verus Deus punit, & quare, *ibid.* Deus etiam in filiis punire solet, 428. *Perjuris* pœnam imminere, omnes homines credidere, 1. *seq.* Perjurus in piratam, aut latronem, non punitur, IV.303

Permissio quotuplex, I. 21. ex more, distinguitur a permissione ex beneficio, 78. an legis sit actus, 7. legalis quid, *ibidem*, aut plena est, aut minus, 21. id, quod permittit, an id, quod jubet, in dubio præferendum, III. 148. permittere se arbitrio aliorum, quid sit, IV. 342

c. Permissio est pars legis, ejus actio, non species juris, I. 41. permissio juris est vera, & præcipua juris naturalis pars, 136. distinctio permissionis in plenam, & minus plenam, rejicitur, 79

Permutatio, contractus antiquissimus, II. 660. in permutatoriis, quod altera pars amplius promittit, non debet donatum censeri, 664

c. Permutatio est vetus contractus innominatus, II. 691. ejus antiquitas, 713. non est antiquior emtione, quoad obligationem, 692. definitur, 693. quid differat a venditione, *ibid.* & a mutuo, *ibid.* incipit a datione, 715

Persæ immerito puniuntur ab Alexandro ob illatum olim Græciæ bellum, III. 423. (*vide* Alexander.) Persarum jus, filiam, aut matrem capiendi in matrimonium, II. 212. jus filios, aut propinquos delinquentium interficiendi, iniquum, III. 430. jus vitam anteriorem in delicti æstimationem ponendi, & quare, 295. in Persas male Aristoteles dixit, naturaliter jus belli esse, 304. Persæ multas uxores habebant, II. 208. Persarum opinio de Deo, IV. 6. mos in judiciis criminum, III. 295. lex quædam injusta, 430. jus in libetos, 705

c. Persarum reges adorabantur, I. 328. 329. incestæ nuptiæ, 317. Persæ quibus committebant supplicium delinquentium,

trium, 240. injuria imperatum Græcis, ne canina vescerentur, & ut mortuos sepelirent, III. 382. alios Deos, præter solem, habuere, IV.16.23
Persecutio difficilis præsumi facit derelictionem, II. 476. jus *persequendi* eum, qui rectorem alicujus civitatis, aut eam ipsam læsit, nulla alia civitas, apud quam nocens degit, rectorve ejus, debet impedire, III. 413. *persequi* res eas, quæ non sunt in bonis, quisque sine damno potest omittere, IV.239
PERSEI *Macedonis* controversia cum Romanis, III. 140. Perseo eur Macedones prætulerint Demetrium minorem in delatione regni, II.383
c. Perseus quid de jure naturæ crediderit, *P.* 35. ejus oratio de jure necessariæ defensionis, III. 163. Perseo cur bellum indixerunt Romani, 374
Persepolis injusto incendio vastata, III. 423
c. PERSIUS de creta, & carbone, II. 322
Personarum aptitudo ad causas peccandi impellentes, & abstrahentes, III.296
c. Personarum respectu, *vide* Προσωποληψία.
Personarum jus, *vide* Jus.
c. PETRINUS BELLUS, scriptor de bello, *P.*82
PETRI *Apostoli* factum gladio utentis cur improbatum, I. 180. 182. c. 166. 233. 235. 236. 261
c. Petrus manducare jussus immunda, I. 79. Petrus, *Eph.* II. 19. 20. loquitur de patientiæ virtute, non de resistendi jure, 369. nimium judaizans vere, non ficte reprehensus a Paulo, III.619
c. PETRUS *de Ferrariis* improbat asylorum abusum, I. 175. & Papæ prætensam in terris jurisdictionem, 260. ejus consilium ad Papam, *ibid.*
PHANEÆ legati Ætolorum oratio, IV. 344
c. PHARAONI quo respectu terræ Ægypti cessæ fuere, I.305.306
PHILIPPUS *Macedo* injuste Thraciæ reges regno expellit, II.5
c. Philippus quo jure in collegium Amphictionum coaptatus sit, II. 553. justum bellum intulit Phocensibus, III. 482
PHILIPPUS *Macedo posterior*, II. 166. an vicerit capta Attali nave, IV.338
c. Philippus commendat proceribus Macedonum successorem Antigonum, I. 323. omnes familias e civitatibus maritimis exulare facit, 396. cur ei negatus transitus per terras Scytharum, II.106
c. PHILIPPI IV. *Galliæ* Regis Decretum contra Pontificiam potestatem, I. 359
c. PHILIPPUS I. *Hispaniæ* Rex regno cessit, I.36
c. PHILIPPUS II. *Hispaniæ* Rex pessime creditoribus suis decoxit, & novas cum iis tabulas facit, III.67.70
c. PHILO: de lege naturali, *P.* 36. 38. de ciconiis, 45. de canibus, *ibid.*
c. *Philosophi* veteres quid per *rationem* intelligant, *P.* 37. quid per *naturam* 38. Philosophorum secta triplex, 42
PHINEAS quo jure deficientem a lege Hebræa privatus ipse occiderit, III. 276
c. *Phœnicenses* templum Delphicum spoliantes, II.29
Picturas corrumpere in bello, injustum, IV.225
c. Picturæ ut cedat tabula, id juris civilis est, II.522
Pietate sublata tollitur justitia, III.308
Pignorationes jure civili vetitæ, III. 624. introductæ ad exemplum onerum, 629. pignoratio valida, etiam cum ea res datur, quæ mihi est oppignorata, II. 349. valida etiam quæ fit ab alio pro meo debito, III. 623. *seq.* invalida cum pars imperii oppignoratur populo non consentiente, II.348
Pignus accipiens ad quid teneatur, II. pignoris datio qualis actus, 665. pignorum conventio quam interpretationem recipiat, IV. 547. pignora distinguuntur ab obsidibus, & in quibus, *ibidem*, pignus rei alienæ, & a creditore venditę, domino restituendum, II. 567. pignoris luitio ne fit, tempus nullum potest efficere, si prętatur id, pro quo pignus est oppositum, IV. 347. c. 382. jus pignoris luendi non amittitur per prȩsumtam derelictionem, II. 176. luitio rei, quę est ex patrimonio populi, aut regis, ex causa pignoris opposita quędam est tributi species, 349. pignoris retentio non injusta

justa est ex alio, & superveniente debito, IV. 347. nisi contrarium expresse cautum sit, *c.* 380. ut pignus retineri possit jure gentium, non requiritur ut quis antea id a judice, aut magistratu petat, III. 629
c. Pignus definitur, I. 33. an possit referri ad dominium minus plenum, 34. Pignoris datio non est actus mixtus, II. 696. 697. Pignoris constitutio non est acquisitio originaria, 135. Pignus referendum ad jura personalia, non ad realia, 138. species juris in re constituta a Servio, 163. Pignore reddito non ipsum debitum, sed sola securitas remissa censetur, 183. III. 152. Pignoris reluendi juri præscribi potest jure civili, II. 200. 201. Pignori dare non potest Imperator jure Imperii, vi Capitulationis, 368. Pignore vendito a creditore, qui plus suo habeat, an creditor, an debitor, casus propositus *l.* 12. §. 1. *ff. distr. pign.* explicatur, 582. Pignus casu perit domino, & pignoratitia actio creditori, 708. Jure Rom. qualis culpa tunc præstetur, *ibid.* Pignus cur liberatur, debitore injuria absoluto, III. 502. Pignoris obligatio per liberam personam acquiri cur nequeat, possessio autem possit, IV. 60. Pignus ex una causa datum retineri ob aliud debitum quod possit, id meri juris civilis est, 380. Pignoris causa non magis est favorabilis, quam obsidum, 382
Pii inter Judæos non circumcisi, I. 18. *seq. n.*
Pilæ, vide *Mola*.
Pilagium quid, IV. 49
Pipini factum, III. 674
c. Pipinus regnum non a Papa, sed ab electione Procerum obtinuit, I. 263
Piratæ qui, III. 639. civitatem non faciunt, 203. etsi forte justitiam quandam inter se servent, 639. defendi a quovis possunt, si ita invaluere ut formidabiles se fecerint, quoad pœnam, III. 425. negatur, *c.* 446. 447. restituere non tenentur quod mere expresse, si jusjurandum intervenerit, 285. non triumphantur, 641. quæ capiunt, non mutant dominium, IV. 123. *c.* 167. 168. jus legationis non habent, III. 202. Piratæ datum repeti potest, 185. Piratis jusjurandum est servandum, 12. ex Piratica tenentur Magistratus, si non ea, adhibuerunt remedia, quæ possent, ac deberent, 149
c. Pirata quid differat ab hoste III. 37. Piratæ jure nat. repelli possunt a quovis navigante, 357. Romanorum cum Piratis bellum verumne erat, I. 376. Piratæ a Romanis semper capite plectebantur, IV. 132. *Vide* Prædo. Latro.
Piscatio cuivis licita, sed impediri potest ab eo, qui fluminis imperium habet, *II.* 61. quæ in mari fit, longo tempore fuit communis, 124. Piscatione dominium agri inundati servari potest, 481. Piscandi jus in mari quorum sit, 124. in diverticulo fluminis occupari potest, 126
Piscandi in mari cuilibet jus est, *II.* 87. 89. quo jure prohiberi possit, 95. ne occupari possit, id sequitur ex ipsa ratione naturali, 148. Piscantem ante ædes meas quo jure possim prohibere, quo non, 153
Pisces quorum sint, II. 61. in stagno privato non sunt nullius, 476
c. Pisces sunt res nullius, II. 93. etiam in loco occupato, 94. 489. etiam in stagnis circumseptis, non in piscinis, 491
c. Piscinæ quid sint JCtis Romanis, II. 491
c. Pistorum magister suspensus ob furtum, *I.* 140
Plantata solo naturaliter non cedunt, *II.* 485
c. Plateensium pessima cavillatio circa reddendos captivos, III. 155
c. PLATO: de Deo vindice juris læsi, *P.* 40. ubinam leges, & jura didicetit, I. 141. legem de bello non nisi a summa potestate gerendo a natura deducit, 240. qualem reipublicæ formam reliquis præferat, 282. de tribus regnis mutuo jurejurando constitutis, 333. de jurisjurandi sanctitate, III. 21. comparat animam militi, II. 35. de partu incestuoso, 300. de incestuosis, 305. de mendacio, 615. 622
c. PLAUTUS de verbo ejurare, I. 155
Plebs in Aristocratico regimine exsors omnis pote-

potestatis civilis, I. 192. *n.*

c. PLINIUS: an sit excessus in virtute, *P.* 90. de natura Deo, I. 44. de offensione, & defensione animalium male intellectus a Grotio, 133. de verbo ejurare 153. de fisco, & ærario Trajani, 417. melius omnibus credi, quam singulis, II. 318. 328. de dubia voluntate testatoris, 413

c. *Plutarchus*: de Jove, & justitia, uno, eodemque, *P.* 37. belli leges esse, 76. quid conviciis opponendum, II. 39. ejus locus de judiciis male applicatus a Grotio ad victoriæ jus, III. 157

Pœna definitur, III. 260. justa nulla, nisi ob culpam, *ibidem*. deberi quo sensu dicatur, 262. divina qualis, & quem ob finem, 265. quo sensu ad naturam contractuum dicatur accedere, 261. cur a Papiniano æstimatio dicta, 292. omnis habet quod charitati repugnet, 289. an determinetur a natura, II. 485. an ob delictum universitatis semper possit exigi, III. 422. IV. 239. ob delictum universitatis non exigenda a singulis, qui id non consensere, jure naturali, III. 431. IV. 293. a paucis exactum ob delictum tale obligat reliquos ad resarciendum damnum, 327. 328. exigi potest et iamsi non omnes fines concurrant, III. 284. potuit etiam ante legem pœnalem 289. in quibus vitiosis actibus non sit exigenda, 286. *seq.* non exigenda quam bonum publicum non vult exigi, 281. 284. punit tamen nonnunquam Deus nocentium liberos, & quo jure, *vide* Liberi. Pœna mitigari semper debet, si comparata ad factum dura sit, 291. si delictum sit ex infirmitate animi difficulter superabili perfectum, etiam contra legis verba, *ibid.* si spes sit melioris vitæ, *ibid.* modum Pœnæ sine injuria non licet excedere, IV. 186. 221. adeo ut qui decedit, vi possit inhiberi, II. 20. III. 546. *seq.* modus iste unde metiendus 292. Pœna an extendi possit ad majus nocumentum, quam datum sit. 298. remitti ex quibus causis possit, II. 677. an ex iis tantum, quæ per modum tacitæ exceptionis legi insunt jure gentium, III. 292. *num.* libenter remittenda ob delictum, quod in nos commissum, 506. remissa iis, qui delicta perpetrarunt, an mandanti, censeatur remissa, 511. *seq. num.* tacite remissa quoties censeatur, *ibid.* an omnis ex toto veniat ad partes, 261. quæ a Christo sublata, quæ non, 277. *seq.* coactiva, I. 218. emendatoria quando licita, III. 288. justa ut sit, opus est ut delictum antecedat, 260. & is ipse deliquerit, qui punitur, 423. ut tanta pœna dignus censeatur, apud judicem æquum, IV. 187. fidejussorum, & similium, proprie pęna non est, III. 423. parentum pęna liberis non aufert ea, quæ a rerum natura ad ipsos erant perventura, 424 Pęna cum benefactis compensatur, 289. potest esse citra legem pęnalem, *ibid.* an semper prærequirat jurisdictionem, 305. an transeat in eos, qui non deliquerunt, 426. *seq.* accepta aufert jus belli movendi, IV. 389. modus in Pęna unde petendus, III. 292. Pęna proprie dicta in bestias non cadit, 426. *c.* 447. an delictum excedere possit, 298. remittenda, ne ad bellum veniatur, 505. maxime remittenda ab eo, qui læsus est, etiam rege, 506. pace remissa, quæ censeatur, IV. 330. Pęnæ privatæ remissio, III. 273. 277. *seq.* Pęnæ exactio an evangelio permissa, 277. exactio ad quam justitiæ speciem spectet, 261. *seq.* Pęnæ impropriæ irregularitates, 260. in Pęnis æqualitas primo, ac per se quæ spectetur, 262. Pęnæ in mari, 273. finis Pęnæ, 264. *seq.* Pęnæ omittendæ causæ, 289. fines quomodo cessent, 289. *seq.* Pęnæ quomodo ab aliis in alios transeant, 409. 411. Pęnæ civitatum distinctæ a pœnis singulorum, 422. *c.* 443. *Pœna* obligatio in universitate quamdiu duret, 422. *seq.* remissio quibus signis intelligatur IV. 434. minuendæ, aut non minuendæ causæ, III. 294. *seq.* mensura, 292. 298. jus remissum, ubi actum est cum tyranno, quasi tali, aut cum prædone, IV. 302. *Pœnam* qui sumit sustinet aliquo modo personam superioris, III. 505. ut quis possit sumere, jus ad puniendum habere debet, 261. id omnibus magistratibus jure gentium datum certis casibus, *vide* Jus gen-

gentium. Hinc & contra eos præsumitur, nisi diversum appareat, IV. 333. non est tamen proprius effectus jurisdictionis civilis, III. 305. unde oriatur, 267. 305. id jus naturaliter quisque habet, qui nihil simile commisit, 263. *seq.* 413. an valeat post constituta nunc judicia, I. 178. restrictum est, 179. *seq.* ad proximos affectus, & summam potestatem, 357. III. 303. valet adhuc ubi judicia sunt nulla, 273. ubi nulla civilis societas, 305. hinc, ubi valet, non civitas esse, sed dissoluta multitudo præsumitur, I. 351. pœnam sumere de improbo, privatis injustum est, etiam ubi licet, III. 284. in pœna duo spectantur, id, ob quod, & cujus ergo, 292. spectatur proportio arithmetica, 298. non hoc primo spectatur, ut magis nocentes gravius, minus nocentes levius puniantur, 261. persona quomodo consideretur, quæ puniri debet, 296. pœnarum partitio, fines, 268. pœnale pactum, aut lex, fortius non pœnali, 148. pœnalia quando ad hæredes transeant, 432. sunt odiosa, 136. ad regum actus non pertinent, 51. pœna legatorum, 203. *seqq.* regum, qui absolutum habent imperium, I. 212. *seq.* ob delicta impunita, ad res magistratuum, non subditorum, IV. 293. cœtibus, aut functionibus arceri, proptie non est pœna, III.260

c. Pœna definitur, *P.* 51. III. 321. 334. pœnarum vera origo, tam publicarum, quam privatarum, *ibidem*, vera, & unica ratio, I. 164. pœna ex voluntate Dei originem capit, *P.* 52. non ex nexu rerum, 55. pœnæ etiam apud primos homines locum habebant, II. 79. pœnarum non nisi unicus finis, III. 337. 339. 342. 356. hic finis non est utilitas, scilicet emendatio rei, 340. nec utilitas læsi, 342. 376. nec exemplum, 345. in pœnis recte cum Saturnino considerantur causa, persona, locus, tempus, qualitas, quantitas, eventus, 374. pœna unde mensuram accipiat, 446. intra talionis fines nec charitati repugnat, 363. sumi nequit nisi ab iis, qui jus nostrum læserunt, 378. pœnas statuere, soli civitati, ejusque rectori, non extraneis, competit, 435. pœna jure naturæ tantum statuitur pro injuria facta, 329. 330. 359. non pro imperfectione 330. 359. nec in cogitationes, etsi pravas, *ibidem*, nec in id, quod viribus humanis impossibile est, *ibidem*, pœnæ civili demum jure augeri, minuique, ob malitiam vel majorem, vel minorem possunt, 366. pœnam, quæ ultra rationem infertur ad emendationem vel ipsius lædentis, vel tertii, esse juris mere civilis, 332. negatur, 333. pœna finitur tum morte, tum remissione, 332. 333. pœnas quoque temporarias Deus aliquando vitiosis imponit, *P.* 73. pœnæ, *in l.* 45. *ff. de injur.* cur extra ordinem ex causa, & persona statui soleant, III. 372. pœna universitatis nocet etiam successoribus, 443. non pœna singulorum, *ibidem*, pœnæ *debitæ belli* tempore non condonatæ censentur, si nihil de earum remissione in pace dictum sit, IV. 359. 360. *Pœnarum capitalium* justitia probatur, *P.* 95. origo secundum Grotium, I. 140. vera ratio, *ibidem*, de naturalibus princeps dispensare nequit, pœnis capitalibus positis, ponitur & bellum, 173. pœnæ capitales Evangelio non contrariæ, 174. an in subditos hæreticos statui possint, III. 398. pœna mortis quo casu cruciatibus, etiam naturali ratione, exasperari possit, 371. *Pœna culei* in parricidas, I. 174. jam ante Constantinum nota fuit, *ibidem*, pœnarum symbolum, *vide* Arbor. *Vide* Talio punire.

Pœnitentia concessa in iis quæ ex voluntate profecta, vera, si tempus, & copia suppetit, requirit ut is, qui damnum dedit, id resarciat, IV. 177. eorum qualis esse debeat, qui injusta bella intulere, *ibidem*, pœnitentia ductis non semper omnem pœnam remittit Deus, an iis a magistratu Christiano danda sit impunitas, *ibidem*, ab iis, qui pœnitentiam agebant, *olim* vita puritatis eximiæ requirebatur, III. 295. hinc clericis, & similibus annumeratis, Pœnitentibus an pœna omnis condonanda, 282. *seq.* militia olim interdicta, & quare, I. 120

c. Pœnitentiæ quot gradus in veteri Ecclesia,

eleſia, I. 175. Pœnitendi jus in contractibus exponitur, II. 611. *ſeqq.* pœnitendi quando ſit jus in contractibus, ex principiis H. COCCEII, 681. & *Sam.* COCCEII, 687.692
c. *Poeſin* cur ſectati ſint ſapientes veteres, *P.*93
c. *Poetis* quantum auctoritatis tribuendum, *P.* 92. Poetæ primi juſtitiam docuerunt, *ibid.*
Πόλεμος unde dictum, I.2
Πολιτική ars quæ Ariſtoteli, I.188
c. *Politica* diſtincta a jure naturæ, *P.* 101. definitur, *ibid.*
Politici Scriptores magis ſpectant quotidianam adminiſtrationem, quam jus imperii, I.215
c. *Polizza* quid, II.732
Pollicitatio quid, & quem effectum habeat, II.593
c. Pollicitatio quid ſit, II. 622. in quo differat a pacto, *ibid.* nullam producit obligationem, 621. duo caſus, in quibus Jure Romano jus ex ea transferatur, 650
c. POLYBIUS : fortiori imperium naturæ competere, I. 248. ejus locus, ubi agitur de mixtura unn ſtatus, ſed adminiſtrationis Reip. Rom. 334. comparatio ſtatus Rom. cum Lacedæmonio, 335. de judicio in fœderatos, 344
c. POLYCARPUS cur jurare noluit per genium Principis, I.169
Polygamia naturaliter licita, II. 206. cur prohibita lege Evangelica, 210
c. Polygamia plurium fœminarum nec veteri, nec nova lege prohibita, *P.* 95. polygamia fœminæ contrariatur juri naturæ, II. 348. 276. viri, non item, *ibid.* & 253. Polygamiam an princeps chriſtianus lege publica introducere poſſit, 247.255
POMPEJUS bellum piratarum finit pactionibus, IV. 301. templum Hieroſolymatum ingreſſus contra legem, 5.6
c. Pompejus triumphavit de prædonibus, piratis, & ſervis, III. 650. excelluit in cognitione juris naturalis, *P* 33. ejus mores ex Seneca, Plinio, & Salluſtio, 41
c. POMPONIUS *SCtus* quando vixit, I. 285. de forma Reip. Rom. paulatim mutata, *ibid.*
c. POMPONIUS *tribunus* quam ſancte ſervavit juratam promiſſionem, III.36
c. *Pondere* quæ res metiantur, II.709
c. *Pontaticum* quid, II.111
Pontifex Romanus coronat Imperatorem qua Romanus eſt Imperator, II. 534. *ſeq.* pronunciavit electionem factam a populo Rom. *ibid.* vacante Imperio feudorum inveſtituras quo jure tribuat, 535. ficto, *ibid n.*80.& *c.*559
c. Pontificis Romani quæ partes fuerint in eligendo Imperatore, I. 267. Pontifices, etiam maximi, omnem poteſtatem ſibi commiſſam a poteſtate civili tenent, ejuſque ſaltem ſunt miniſtri, *ibidem*, vide *Papa*. Pontifex ſummus Hebræorum poſt tempora captivitatis quo reſpectu præfuit populo, II. 554. Pontifices Hebræorum regibus ſubjecti, I.255
c. *Pontificia* poteſtas prætenſa ſubordinatur, & reſtituitur poteſtati ſæculari, I. 254. *ſeqq.* vide *Clerici*.
PONTIUS Samnis, II.20
c. Pontius ſuis læta vaticinatus ob juſtitiam cauſæ, *P.* 77. quid ei juſtum bellum, I.123
Populus poteſt jus ſe regendi totum alienare, I. 191. eorum exempla, qui ſe aliis ſubjecerunt, *ibidem*, Populus liber facto magiſtratuum ſine mandato non obligatur, II. 220. 348. Romanus jus Imperatorem eligendi ſemper retinuit, 534. *ſeq.* Romanus idem, qui olim, *ibidem*, populus, regimine mutato, tenetur de debito ante contracto, 533. liber factus ſedet eo loco, quo ante rex, aut princeps, *ibidem*, idem ſub Monarchico, Ariſtocratico, Democratico regimine, 532. migrans idem, *ibidem*, populus idem quamdiu, *ibidem*, quomodo intereat, 532. ſubditus an ob regis delictum puniri poſſit, III. 430. populus quibus modis dividatur, intereat, uniatur, *vide* Civitas. Populus idem manet poſt annos mille, II. 529. *ſeqq.* etiamſi in alium locum ſedem ſuam tranſtulit, 532. alios populos ſub ſe habere poteſt, & in eos jure abſoluto imperare, I. 191. redactus ad paucos, qui populum facere nequeunt, id jus tantum retinet, quod erat privatorum, II. 531. tenetur partibus ſuis conſervare id, cujus gratia in ſocietatem ci-

civilem ventum est, 348. populi ob regum peccata puniti, quare, I. 201. populi pars alienari non potest, nisi & ipse consentiat, II. 345. nec ipsa potest recedere a populo, nisi ex summa necessitate, ibid. ne quidem ex necessitate, 347. Populi consensus circa alienanda imperia quomodo intelligatur, 348. testimonium de jure successionis quid valeat, 396. populi minor pars populum non obligat, III. 93. populi an postliminio a regibus recipiatur, IV. 121. populo destructo an res maneat eorum, qui populo superfunt, II.531

c. Populus victor, & populus victus coalescunt in unam civitatem, I. 275. alterius potestati subjectus quo jure suis legibus, & judiciis uti possit, ibidem, penes populum an detur summa potestas, non obstante majestate in regem translata, 278. populus de suo jure vel ad tempus, vel in perpetuum disponere potest, 292. constituens regem an sit superior rege, 293. 294. cur puniatur ob regis peccata, 294. ei non competit judicium de factis regis cognoscendi, 295. si in unius dominium, & patrimonium transiret, privata efficeretur domus, 300. populi bello victi status, & conditio, 309. populus alius, alii singuli e populo, 310. populus quo sensu, & casu, desinat esse sui juris, 314. populus, ejusque patrimonium, non sunt in usufructu regis, 315. 316. populus pro lubitu de suo jure imperii disponere potest, 332. per occupationem generalem, praeter imperium, dominium aliud generale, & privatum, acquirere nequit, II. 92. 94. non habet jus in re, si generaliter saltem occupavit territorium, 162. imperio in principem collato cur. poenitere nequeat, vera ratio, 170. imperium occupat singuli dominium, 501. 503. 505. 507. esse non desinit, etsi modus imperii mutetur, 550. populo extincto aes alienum non extinguitur, 552. etsi alio migret ob territorium sublatum inundatione, &c. nihilominus obligatur ob aes alienum, ibidem, etiam ille, qui alius migrantis sedem occidat, ibidem, etiam pauci, reliquis fame, vel peste sublatis, ibidem, etiam victor debita populi victi solvere tenetur, ibid. populo vera delinquente sublato non tenetue populus successor ex delicto antecessorum, ibid. plures populi in unum coalescere possunt, si ita, & quatenus disponunt, 555. quoad jura publica non quoad privata, ibidem, dividi populus potest, ibidem, populus ob delicta principis in homines commissa puniri, ob delicta in Deum, saltem calamitatem pati in poenam principis dicitur, III. 452. populos dari, cum quibus non sit pactorum commercium verum non est, 498. populus per ultimam victoriam totus in hostis potestatem pervenit, nec gaudet jure postliminii, IV. 130 ab hoste occupatus quo casu postliminio gaudeat, quo non, 158. seqq. & primo casu an subsistant actus victoris mediis temporis, 159. Populi Romani majestatem comiter conservare, quid, I. 338. 339. populorum septem excisioni mandatorum nomina, 131

c. Popularis Status, vide Democraticus.

Populatio plerumque fit ex odio, IV. 221. seq. justa ea est, quae ad pacem hostem cogit, ibidem, ex quibus etiam politicis causis ea abstinendum, 231. milites populantes an juste etiam coram Deo possint interfici, si id permissum lege humana, III. 386. populatio inutilis, ubi hostis aliunde ali potest, IV. 226. quibus ex causis inhibenda, 222. quae utilis, & quae inutilis, ibid. populatione abstinendum, ubi spes est celeris victoriae, 225. inhibita conciliantur hostium animi, 232. in populationibus inhibendis, Belgarum, & Indorum mos, 226. Vide Vastatio. Hostilis res, &c.

c. Πορνεία quid in sacris significet, II. 257

c. Portus sunt populi territorium occupantis, II. 146. eorum usus proprii, & non proprii, cujus sint juris, ibid.

c. Posse, & non posse, verborum abusus, I.149

Possessio per alium acquiritur, IV. 33. in re dubia imperii sequenda privato, I. 373. ferarum per instrumenta quomodo quaeratur, II. 477. longaeva inter reges, & populos, 166. non acquiritur jaculi immissione, 475. rei alienae justa, quae in bello fit ex necessitate, vide Oc.

Occupatio. Possessio desultoria nil efficit ad jus proprietatis, 170. ut ad dominium jus faciat, corporalis requiritur, 476. facti sufficit in bello, IV. 329. longi temporis allegari solet etiam inter populos diversos, aut reges, II. 166. videtur valere, non tantum ex conjecturis, sed & jure gentium voluntario, 170. III. 250. possessionis longæ favor circa imperia, II. 170. *seq.* 476. immemorialis quæ vis jure gentium, 170. possessionem in re controversa privatus sequatur,

c. Possessio est naturalis facultas rem tenendi, cum animo sibi habendi, II. 489. Possessionem inter, & jus, discrimen a natura est, I. 396. Possessio natura differt a dominio, II. 489. Possessionis, & proprietatis jura differunt, IV. 374. Possessio quatenus dicatur aliquid ex jure mutari, III. 503. naturalis quomodo acquiratur, II. 154. ad quam juris speciem referri possit, *ibid.* naturę jure tamdiu defendi potest, donec de jure causa cognita statuatur, *ibid.* quando pereat, *ibid.* quando amissa censeatur, IV. 54. bellica non tollit jus, nisi finito bello, III. 156. longi temporis, *vide* Præscriptio.

Possessor necessitate præferendus, II. 65. *malæ fidei*, quando jus acquirat, IV. 75. *bonæ fidei*, rem possessam tenetur restituere, II. 595. etiam cum fructibus, 568. etsi casu aliquo consumserit, *ibid.* & 566. restituere non tenetur si perierit, 568. quid si vendiderit, 569. retinere rem possessam potest ob impendia, & utilem operam non restitutam, 485. Possessor *malæ fidei* impendia, & utilem operam imputare potest, 486. tenetur ultra rei rationem etiam ex facto, 568

c. Possessoris conditio cur melior sit, vera ratio, III. 497. Possessor rogatus de possidendi causa quo casu eam probare teneatur, quo non, 466. in contractu æstimatorio non potest conveniri ob casum, II. 706. exceptiones, *ibid.* Possessor *bonæ*, & *malæ fidei*, ad quæ teneatur, 576. *seqq.* 584. *seqq.*

c. *Possessum* jure cur injuria auferatur, vera ratio, II. 85

Possidere nequit qui nescit, IV. 393. igitur nec infantes jure naturali possident, II. 599. Possideri potest etiam res alienata per solam alienationem, non traditionem, 349. qui possidetur, sibi nihil potest possidere, IV. 99. Possidentis jus, II. 613. melior conditio in re dubia, III. 491

c. Possidere etiam per alium possumus, II. 352. 490

Posteri captivorum, servi, IV. 72

c. Posteris an pater, etiam volente populo, jus eventuale natura quæsitum auferre possit abdicando, vel alienando, vel derelinquendo, II 191

Posteriora prioribus derogant, III. 154. fortiora prioribus, 148

Posthumus si mortuus fuerit, quomodo intelligendum si non fuerit natus, III. 143

Postliminium jure gentium est, & quare, IV. 113. 115. durat etiam hodie quibusdam casibus, IV. 124. evanuit inter Christianos, & Mahometistas, *ibid.* non est apud eos, quibuscum pax nobis est, partes tamen nostras non sequuntur, 113. in pace tantum captis fato suo competit, *vide* Fatum, & iis, qui pactis comprehenduntur, 113. *seq.* 329. Postliminii res sunt pro non captis, 274. Postliminio non omnes res redeunt, 117. res rediisse quando censeatur, 30. Postliminium quid, & illius vocis origo, 112. Postliminium apud socios, & amicos, 113. in bello, & pace, 114. Postliminii species, *ibid. seq.* Postliminium an dediti habeant, 117. extra bellum, unde ortum, & apud quos locum habent, 123. Postliminii non est jus durantibus induciis, 117. Postliminio quæ dicantur recepta, 114. *c.* 51. pace qui Postliminio redeant, qui non, 114. *seq.* qui Postliminio redit, jura in eum restituuntur, 116. Postliminio an aliquando populi se, suaque recipiant, 117. civitas Postliminio quomodo redeat, *ibid.*

c. Postliminii jura in genere ex juris naturalis principiis illustrantur, P. 99 exceptis quibusdam, ubi ob utilitatem publicam Romani recesserunt a jure naturæ, *ibidem*. Postliminium definitur, IV. 167 170. cum quibusnam sit. 170. 171. vocis variæ significationis ex Ælio Gallo, 171. 172. 173. etymologia, 150. Postliminium quid vocetur, 126. de jure Postliminii systema Grotii obscurum exponitur

tur, 147. ejus vera ratio ex naturæ principiis adstruitur, 148. postliminii jus oritur ex ipsa natura, 150. I. 64. postliminium duplex, vel *personæ*, *rei-ve*, vel *civitatis* nostræ, IV. 150. postliminio rediisse res, vel persona, quando dicatur, 57. postliminium *esse etiam cum fœderatis*, *&* *liberis populis*, *ac regibus*, *ut cum hoste*, quod ait Gallus Ælius, quo sensu admittendum, 162. tres casus, ubi etiam in pace obtinet, *ibidem*, cur negatum a Romanis bello, non fato captis, 162. 163. 164. *seqq.* eo cur non gaudebant cives Romani bello capti, nisi ex fictione *legis Corneliæ*, 158. jus naturæ circa illud reduxit LEO Imperator, 159. Jure Romano illis demum captivis cur sit, de quibus in pace mentio facta fuit, vera ratio, 373. quando competat Magistratui in civem, qui se dedidit, 169. quando capto creditori, vel in captum debitorem, *ibidem*, quo casu eo gaudeant civitates, provinciæ, vel integri populi, quo non, 170. *seqq.* & quid primo casu juris sit circa actus victoris medii temporis, 171. postliminium crediti, 173. matrimonii, *ibidem*, servorum, 176. rerum mobilium, & immobilium, 178. *seqq.* circa postliminium jus civile in paucissimis mutavit jura naturæ, 173. postliminii jure gaudent, & subsunt urbes, provinciæ etiam invitæ, 136. postliminio an pristina jura recipiat servus venditus ab hoste amicis, & ab his profugus reversus ad suam civitatem, 184. postliminium ab utraque bellantium parte, non attenta justitia, injustitiave belli, ipsa ratione naturali obtinet, 295. 296. postliminium finitur quoties judicium partis cessat, 136. exempla, 137. non finitur pace facta, 137. *seqq.* cessat si captæ res, vel personæ, ad gentes medias transeant, 133. *Postliminio restitui solum littori*, *ædificio occupante collapso*, quo sensu dicatur *in l. 6. pr. ff. rer. div.* 178.

e. POTAMON Eclecticæ sectæ auctor, P.87

Potestas est jus stricte dictum, I. 4. estque duplex, vel in se, vel in alios, *ibidem*, item vel vulgaris, vel eminens, *ibidem*, civilis quæ, 15. qui non est suæ potestatis, nil in potestate habet, IV. 99. quod est in potestate, oppositum ei, quod est in fide, quæ in alia potestare est, non est civitas, 176. *Potestas civilis* in quibus rebus consistat, 174. humana ordinatio Petro, Paulo divina, quo sensu, 343. *Potestas summa* quæ, 175. illius subjectum, 176. non est semper penes populum, 176. 178. temporaria aliqua, 185. per consensum, aut res, quomodo obligetur ex pacto minorum potestatum, IV. 411. & ex eo, quod contra arcana mandata factum est, *ibidem*, Potestas *regia*, *patria*, *herilis*, I. 5. *regia* quo sensu bono nostro inservire, a Paulo dicatur, 353. *seq.* *patria* quædam ex jure civili, II. 204. *seq.* potestates minores quibus modis summam obligent, IV.410 *seq.*

e. Potestatis *summæ* origo, & necessitas, I. 248. *seqq.* exercetur vice ipsius Dei, 239. originarie competitit parribus familias non humano generi, 357. ejus præcipua pars, 174. vis gemina, *ibidem*, non potest simul esse pars, & judex, *ibidem*, alia simpliciter talis, alia respectu quorundam juris, scilicet personarum, 298. potestas summa an dividi possit, 330. *seqq.* ejus concursus inter populum, & regem, nullus, 331. distinguenda ab ejus administratione, 296. ex hac distinctione sequuntur variæ mixturæ, *ibidem*, in quæstione de vere summa quid inspiciendum, *ibidem*, non ab exercitio, nec a nomine, sed a sola causa dijudicanda, *ibidem* & 297. quæ sit, & cui competat, systema Grotianum, 249. refutatur, *ibidem*, juris tantum tuendi causa constituta est, *ibidem*, legislatoria, judiciaria, & deliberativa, *ibidem* & 247. summa potestas definitur, *ibidem*, natura tantum competit generi humano juxta principia H. COCCEII, *ibidem*, eo diviso singulis civitatibus, 248. sed sub varia forma, prout bello, aut pactis decisum fuerit, *ibidem*, vel omnibus inhærens, vel pluribus, vel uni, 271. differentia inter eam, quæ omnibus aliis, & eam, qua nulla alia est superior, *ibidem*, duæ vere summæ esse possunt, etsi inæqualiter, *ibidem*, quænam sit vere summa potestas, late examina-

minatur quæstio, 272. refellitur definitio Grotiana, 274. & comparatio summæ potestatis cum visu, *ibidem*, ejus translationem in alium, vel alios, an populus revocare possit, 277. *seqq.* Potestates summæ inter se quo jure teneantur, 24. potestas *civitatis* si concurrat cum *patria*, *maritali*, *dominica*, quænam potior, 36. *regia* & *patria*, differunt modo, objecto, & effectu, 35. patria subest regiæ, 254. *inferior*, injussu principis, si res moram fert, cur bellum inferre nequeat, 223. 224. in potestatem nostram quomodo res redigantur, II.87

c. *Præadamitarum* figmento quid ansam dedit, II.304

c. *Præcedentia*, vide *Regum Ordo*. *Dignitas*.

Præceptum Christi de non resistendo quem sensum habeat, I. 178. 180. præcepta evangelii an contineantur in jure naturali, *vide* Evangelii præcepta. Præceptorum ordo secundæ tabulæ in Decalogo, III.294

c. Præcepta virtutis inter obligantia, & honesta, distinctio Grotiana examinatur, III.97

Præda Græcorum, Asiæ, Afrorum, Francorum, & Romanorum mos circa eam, IV. 36. *seq.* militibus interdum data, & quibus ex causis, 40. eadem in diversos usus distributa, 44. in solutum concedi solet, *ibidem*, militi dari quando cœperit apud Romanos, 48. de ea lex civilis statuere potest, 46. interdum subditis conceditur, 47. socii aliquando partem habent in ea, *ibidem*, quomodo fiat capientium jure gentium, 28. concedi potest, etiam ante ejus acquisitionem, 46. *Prædæ* decima consecrata, 27. jus probavit Deus, *ibidem*, nomine urbes, & agri veniunt in piis causis, 44. genera, *ibidem*, divisio quot modis facta, 40. pars data miserabilibus personis, 46. *Prædam* cogere, jure naturali licet, 27. *c.* 51. lege charitatis non licet, nisi faciat ad notabile momentum, 293. dare militibus, ambitiosum apud Romanos, 40. dividere, quibus concessum, 36. quomodo apud Romanos duci concessum, 45. quomodo dividi oporteat militibus, 40. *seq.* exercere in barbaros, cur laudatum Aristoteli, III. 94. ex præda dei quid debeatur, IV.40

c. Prædam agere ex hoste, natura licet in infinitum, IV. 297. cedere ei, cujus nomine bellum geritur, vult H. COCCEJUS, 56. singulis capientibus, cum distinctione, *Sam.* COCCEJUS, 55. & quidem jure naturæ, non ficto illo gentium, 58. jure, an injuria capta sit, asseri durante bello nequit, *ibidem*, prædam socii semper in ministerio publico capiunt, 68. prædæ jus apud Hebræos, 69. de præda si controversia sit inter hostes, ea apud medios decidi nequit, *ibidem*, nec si inter populum, & subditos, 70. prædam quo jure inter milites dividebant Imperatores Romanorum, 63. præda aut dividebatur, aut diripiebatur, 64. quomodo inter socios navales dividatur, II. 735. ex amicis, vel sociis acta quomodo reparanda, III.198

Prædari veritum manente periculo, IV. 49. prædandi licentia olim inter populos diversos, III.93.*seq.*

c. Prædandi jus in hostem natura competit in infinitum, & ultra quantitatem debiti, IV. 51. post fœdus, quo bellum componitur, salvum esse, cum ratione pugnat, 368

Prædictio divina an jus det, III.463

c. *Prædium* inferius teneri recipere aquam ex superiori an id sit servitus naturalis, II.135.136

Prædoni fides debetur, IV. 231. *seqq.* etiam cum prædone nobis quædam est societas, contra, quam putavit Cicero, III. 12. an quod prædoni jurato promissum est, momento possit repeti, 13. prædones duces facti, 641

c. cum Prædonibus non est bellum, I. 229. in prædonis persona jus deficere, verum non est, III. 37. prædonum integræ gentes, 111. prædonem gentes in omne genus humanum promiscue armatas bello petere, cuique licet natura, 378. 380. 381. cum prædonibus bellum non est, 660. prædoni fides data servanda, IV. 310. 313. *Vide* Latro. Pirata.

c. *Præjudiciales* actiones non sunt reales, II.231

Prælia extra ordinem inita quo sensu injusta, IV. 292. supervacua, id est, quę ad

ad virium tantum ostentationem faciunt, injusta,
c. Prælia species fortis sunt, IV. 371. & instrumenta divini judicii, 372
Præmium cui debeatur, si duo simul impleverint conditionem, III. 142. c. 168. est quid favorabile, *ibid.*
c. Præmia minus merito dans quale jus lædat, *P.* 54. præmiorum symbolum; *vide* Arbor.
c. *Præponens* quod teneatur ex actu institoris servi, id non oritur ex eo, quod præponens locupletior factus sit, sed ex consensu, II. 580. contra eum, qui cum præposito contraxit, agere ex contractu, & vice versa, nequit, 647
Præscriptio locum non habet in agris, aut locis postliminio acceptis, IV. 121. probatur contrarium, c. 166. Præscriptor mala fide quo jure dominum maneat, 75
c. Præscriptio naturali jure nulla datur, neque ex lapsu longi temporis, neque immemorialis, II. 177. 179. 190. ex lege civili demum inter privatos introducta, 179. 190. 197. quo casu locum habere possit jure civili in juribus negativis, 201. præscriptionis causæ, & fines, IV. 89. in immemoriali an bona fides requiratur, inepta quæstio, II. 187. præscriptione sola longi temporis, non attenta bona fide, quod res aliena acquiratur, id peccatum esse, male asseritur in Jure Canonico, IV. 87. *seqq.* conciliari tamen circa hanc quæstionem potest Jus Can. cum civili, 92
c. *Præscriptis verbis* actio unde, II.691
Præsentem reip. statum tueri, civis boni est, II.170
Præsidiorum impositio quibus casibus laudata, IV.266
c. Præsidii jus, quod ex pacto est, non infert imperium, I.346
Præsumptio in acceptatione promissorum qualis, II. 594. in contractibus permutatoriis ea non est, quasi donatum sit, quod plus promissum est, quam par erat, 668. facta in lege unde colligenda, 595. præsumitur populus id voluisse, quod maxime expedit, 387. præsumitur in dubio pax inita hoc sensu, ut res maneant in statu, in quo postremo erant, IV.328.*seq.*
c. Præsumtio nullum jus efficit, II. 703. nec tollit, 504. præsumtio falsa facti male Grotio est fundamentum doctrinæ de errore, 630
c. *Prævalens* res quo sensu dicatur JCtis Romanis, II.519.520
Prævenire facinus meditantem an liceat, *vide* Occupare.
Πρᾶξιν ἀπεῖν, IV.253
Precarium jus, vel imperium, I.205
c. Precario res quomodo habeatur, I.300. precario possidens rem non potest conveniri a domino, si ea casu pereat, II. 706 exceptiones, *ibid.*
Prehensionis jus socius in socium directe non habet, I.178
Pretia rerum unde, II. 668. *seq.* *Pretium* inæquale, sive minus justo, jure gentium nemo cogitur supplere, IV. 392. quia pro æquali habetur, & quare, II. 677. ad quid quisque ex eo teneatur jure naturali, 668. ut naturaliter sit justum, unde censeri debeat, 670. *seq* in constituendis rerum pretiis quæ sit justa mensura, *vide* Necessitas. Laborum, & expensarum ratio haberi potest, 670
c. Pretii inæqualitas jure nunquam vitiat negotium, II. 704. de vero rerum pretio, 709. *seqq.* *vera utilitas* est naturale pretium omnium rerum, 711. pretium quarundam rerum augetur in vita civili vel difficultate, vel cupiditate, 712. in *Pretium affectionis* quid juris, 714. pretium rerum cur indies crescat, 715. *Pretium periculi*, 732
Primi vox quid significet, III.142
c. Primus duplici sensu, I.271
c. *Primicerius* quis, I.393
c. *Primogenito* natura quæsitum jus patet auferre nequit, II. 446. *Primogenitura* jus apud Hebræos, *ibid.* transmittitur ad descendentes liberos, 467. etiam in hæreditaria successione, 468
Princeps an legibus sit subjectus, II. 173. obligatur per legatum, etiam arcana mandata supergressum, 598. privatus fit si imperium pro derelicto habeat, I. 370. perturbari potest, & e regno ejici, si in reges populi liberi, cui præest, peccet, 369. *seq.* rex summo cum imperio potest, si populus partem suam imperii derelinquat, II. 172. noviter factus sedet eo loco, quo ante po-

populus, 533. *Vide* Rex. Potestas summa. Principes populi liberi vi reprimi possunt, II.354.*seqq.*

c. Principis vox per se nullum imperii jus infert, I. 296. principes æque juri naturæ parere debent, ac privati, *P.* 73. princeps Christianus quales leges ferre nequeat, I. 81. *Princeps* legibus a se latis non obligatur, 345. leges a se latas mutare, & tollere potest, 334. quoties de jure suo privato disponit, subest legibus civilibus, II. 625. ejus rebus privatis præscribi potest, 197 de pœnis capitalibus natura statutis an dispensare queat, I. 139. in alieno territorio privatus, 253. pro lubitu an jus singulis quæsitum auferre possit, 34 nec naturalia, nec civilia jura subditis quæsita ex plenitudine potestatis auferre potest, III. 76. 77. *seqq.* exceptis quibusdam casibus, 76. 78. 79. IV. 62. 314. extraneo jus quæsitum nec in pœnam, nec ob utilitatem publicam, ex plenitudine potestatis auferre potest, III. 79. res judicatas cur evertere nequeat, 77. *Principi* quibus in casibus parere non teneatur subditus, I 376. non parendum in eo, quo efficitur ne princeps sit, 395. cur resistere non liceat, vera ratio, 382. vitam nobis eripienti ex qua causa resistere non liceat. II. 38. 40. notorie injuriam facienti an, & quatenus resistere liceat, I. 377. jus vitæ, & necis in subditos competit jure imperii, adeoque saltem ob crimen, IV. 258. *Princeps* læsus a privato sibi non subdito, quomodo jus suum vindicare possit. I. 229. 240' 375. injuriam illatam a subdito suo non vindicans imploratus, ipse injuriam infert, III. 628. bellum gerit non ut judex, sed ut pars, I. 225. non sibi acquirit, sed populo, cujus causam gerit, 301. nihil alienare potest absque consensu vel expresso, vel tacito populi, *ibidem*, non potest derelinquere provinciam injuria ablatam, II. 180. in subditos nunquam agit jure belli, III. 381. male administrans an removeri a populo possit, I. 294. an ob crimina privata, *ibid.* malus si imperium teneat, an sit defectus providentiæ divinæ, *ibid.* per Principem pejerans perjurii vere reus est, 196.

Princeps pro parte testatus, pro parte intestatus decedere an possit, II. 370. 371. an valeat ejus emtio sine pretio, locatio sine mercede, stipulatio sine verbis, 371. Principe mortuo ab intestato, & sine liberis, cur ejus proximis deferatur successio bonorum, vera ratio, 434. Principum cognati, fratres, filii, uxores, parentes subsunt summæ potestati, 254

Privatus non debet ad se rapere judicium, quod est populi, I. 373. se obligans hosti an contra rempublicam faciat, IV. 422. *c.* 428. *Privati* an cogendi a superioribus ad implendum, quod hosti promiserunt, 424. *c.* 430. pactis cum hoste obligantur, & quo sensu etiam piratis, & latronibus obligentur, 422. *c.* 427. quatenus capta sua faciant, 292. de bello captis quando hosti, quando civitati teneantur, 292. *seqq.* *Privatis* bellum gerere contra quos liceat, I. 350. defendere se contra magistratus licet in ultima necessitate, 360. privatis Christianis an liceat punire maleficos, III. 285. privatorum pacta cum hostibus quæ irrita, IV. 423. *c.* 429. privata quæ dicantur, I. 188. privata causa cum publica in bello conjungi potest, 184. *seq.* privatæ interfectionis exempla, III.276

c. Privatus quo casu contra principem extraneum jus suum vindicare possit, I. 375. cur in usurpatorem judicium sibi sumere nequeat, 406. privatorum non est judicium, quid ad finem universalem pertineat, 382. privato qua tali nihil in hostem licet, IV. 294 295. privati quibus lege concessum est jus interficiendi certum genus hominum, verum jus habent id faciendi, non saltem impunes sunt, III. 377. privata auctoritate jus suum vindicare quis potest vel jure, vel facto, II. 417. privata vi agendi juris incommoda, I. 383

c. *Privignæ* jungi non licet natura, II. 307. nec privigno, *ibid.*

Privilegia quomodo interpretanda, III. 204 quæ late interpretanda, IV.389

c. Privilegium quid, III. 94. quænam Privilegia princeps ab antecessoribus concessa revocare possit, quæ non, 89

Probatio optima in moralibus a fine, II. 375
c. Probatio uti deficit, res manet in statu quo, II.186
c. PROBUS *Imp.* sub eo Senatus auctoritas, I.291
c. *Probus* Latinis quis?, *P.* 41. Proborum bona existimatio de iis, qui justitiam colunt, insignem in republica effectum habet, 73
c. PROCULI *l.* 7. §. 1. *ff. capt. & postl.* responsum explicatur, I.344
c. *Proculejani* qui, II.518.542
c. *Procurator* quid differat a nuncio, II. 652
c. PROCUSTES latro, III.380
c. quod *Prodest mihi, tibi non nocet, æquitatem permittere. L.* 2. §. 5. *ff. acq. pl.* explicatur, II.102
Prodigis pœna olim irrogata, III 524.*n.*
c. Prodigus qua tal s puniri nequit, III. 361. Prodigo quibus bonis interdicebatur Jure Rom. II.430
Proditores olim insepulti abjecti, III.249
Πρόθυρα maris quorum sint, II.125
c. Πρόθυρα quid, & quid ibi juris, II.153
Prohibere qui debet, nec prohibet, damni tenetur, III. 182. *seq.* Prohibita non semper etiam irrita, II. 220. *Prohibitio* in dubio potior jussione, III. 148. vim suam exerit per pœnam, II. 220. quæ pœnam adjunctam habet, potior ea, quæ non habet, III.148
Promissio non omnis tollit summum imperium, I. 211. ut valeat, acceptanda, II. 599. illius acceptatio quomodo fiat, & an innotescere debeat promissori, ut perfectam vim habeat promissio, *ibidem*. Promissio an revocabilis ante acceptationem? & mortuo ante acceptationem promissario, *ibid. seq.* an revocari possit mortuo internuncio? item mortuo tabellario, 600. per ministrum facta quando revocabilis, *ibid.* facti alieni, quid operetur, 602. Promissio requirit usum rationis in promittente, 594. in errore fundata quando dicatur, & quid operetur, 595. rei illicitæ non valet, 597. facti, quod nunc in potestate promittentis non est, quid valeat, *ibidem*, ex metu, 596. ob caussam ante debitam, an obliget, 598. perfecta quid, & quam vim habeat, 594. Promissio & alienatio, *ibidem*. Promissio ut acceptari semper possit, est ex jure civili, 599. omnis conditionem tacitam continet, III.4 an eam, *si res, quo loco sunt, manebunt*, 145. ut impleatur, juris naturalis est, *P.* 7, II. 593. Connanus id negat, 590. 592. Promissio jus dat ei, cui promittitur, I. 212. II. 593. an id jus ad hæredem transeat, 600. Promissio obligat propter societatem naturalem, IV. 300. an solus promittentis actus faciat ut obliget, II. 599. promissio quando non obliget, III. 146. *seqq.* & promittentem tamen perfidum non reddat, IV. 307. an omnis non obliget, quæ promissori nocet, III. 147. ut non obliget, jus civile potest efficere, III. 596. vim accipit si res promissa sit in jure promittentis, 597. si non est, promissio censetur esse conditionata, *ibid.* Promissio ex animo deliberato,] sed non eo, ut jus alteri concedat, quatenus obliget, 594. non deliberato, an jus det alteri, *ibidem*, ad bellum defensivum, favorabilis, III. 136. conditionata, 593. 595. errans, *vide* Pactum expressa, III. 577. fœminæ ut sit, irrita non est jure naturali, II. 594. imperfecta quæ sit, quodque *jus* det, 593. jurata obligat promissorem etiam nocenti, si ut tali ei sit juratum, III. 15. IV. 114. alias Deo, per quem juratum est, III. 11. *seq. n.* IV. 303. (*vide* Jusjurandum.) Promissio quoties promissorem non obliget, III. 7. *seq.* an in promissionibus, quæ hosti fiunt, falsiloquium admittatur, 577. IV. 300. *seq.* Promissio liberalis, III. 136. ejus, qui lege civili non tenetur, interpretanda ex dicto, *ibidem*, is, cui metu promissum est, ut liberare promittentem teneatur, opus est ut ipse metu injusto caussam promisso dederit, IV. 302. Promissio non militandi adversus certam partem an obliget, 423. 424. Promissio minoris valet jure gentium, si actum intelligat, 422. Promissio ut sit irrita, non est ex jure naturali, II. 594. ad pacem est favorabilis, III. 136. privati an valeat, si sit contra utilitatem publicam, *vide* Publica, utilitas, aut contra officium, IV. 423. Promissio regis facta aliis quatenus populum obliget,

get, 327. fine causa facta an eum obliget, *ibidem*, de aliquibus ad imperandi modum pertinentibus, non facit quo minus summum habeat imperium, I. 224. facta subditorum ipsi obligat, III. 53. Promissio tacita, III. 577. eorum, qui in civitatem coivere, P. 10. promissio venditoris non adimit ei omnem facultatem moralem in rem, II. 671. promissio novum jus confert, III. 578. de non fugiendo a vincto facta valet, IV. 424. de non redeundo in certum locum, & de non militando, hosti facta valet, 423. promissionis materia qualis esse debeat, II. 597. promissionis vis, 592. *seq.* promissioni onus adjici quando possit, 601. promissiones causam expressam non habentes naturaliter valent, 602

c. Promissio rei an rem ipsam afficiat, II. 575. promissionum tres gradus Grotiani rejiciuntur, 621. *Promissio* perfecta quæ, 622. ejus objectum, *ibidem*, ad perfectæ vim quænam requirantur, 624. promissio facti illiciti nulla est, 638. de re aliena, valida est, *ibidem*, alium facturum, quo casu obliget, quo non, 660. promissio ut valeat, quid requiratur, 645. 649. (*vide* Acceptatio) quatenus obliget facta sub conditione potestativa, 638. futuri matrimonii facta ab eo, eave, qui nunc conjugem habet, jure naturæ valida, cur improbata civili lege, 639. ob causam vitiosam, injustam, turpem facta an valeat, *ibidem*, negat H. COCCEJUS, 640. affirmat, *Sam.* COCCEJUS, distinguendo inter promissionem, & causam, 641. 642. de actu perfectioni repugnante facta juri naturæ non repugnat, *ibidem*. Promissionis *factæ ob causam turpem vim esse pendentem usque ad tempus impleti sceleris, hoc vero perpetrato jam obligationis vim exseri*, assertum Grotianum merito carpit Pufendorfius, 643. promissio vi extorta, jure naturæ valida, cur jure prætorio rescindatur, 637. ex errore facta quomodo convalescere possit, 659. *vide* Error.) Promissionibus juratis Dei tacita inerat conditio, III. 24. promissiones juratæ etsi de eo factæ, quod cum perfectione pugnat, jure naturæ obligant, 28. promissioni onus quamdiu adjici possit, 658. adjectum in favorem Ecclesiæ, vel pauperum, an revocari possit, *ibidem*, promissionem confundit Grotius cum ejus confirmatione, scilicet juramento, 35. promissio an extendi aliquando possit, ad non dicta, 168. de non militando, cur licite fiat a milite capto, vera ratio, IV. 429. *Vide* Dispositio.

Promissum ob causam turpem an præstandum, II. 597. ex promisso juris capaces sunt omnes, qui ad rationis usum pervenere, IV. 302. jure gentium etiam infantes, & amentes, II. 599. promissi onus in commodum tertii adjunctum quid operetur, 601. promissa multa, quæ natura valent, lex civilis irrita facit, 597. quæ plus nocent promittenti, quam alteri prosunt, an præstanda, 595. *seq.* III. 147. favorabilia, odiosa, mixta, vel media, 136. promissa regum, *vide* Reges.

c. Promissis vel Deus ipse non potest non stare, II. 622. ex iis quando incipiat obligatio omnis, 680. hæc obligatio quomodo definiatur a Juris Consultis Romanis, 623. promissa non servanda esse, quæ sint iis, quibus promiseris, inutilia, in genere verum non est, 616. item ea non servanda esse, quæ promissori plus noceant, quam alteri prosint, pugnat cum ratione, & æquitate, *ibidem*, promissa vi, & metu extorta an valeant jure naturæ, 632. *seqq.* 660. (*vide* Metus. Vis illicita.) ex tali promisso obligatur promissor ad præstandum; ex vi agit ad reparationem damni sibi dati, IV. 312. Promissis nunquam tacitæ conditiones insunt, nisi quæ ex ipsa rei natura sequantur, III. 23. promisso per literas facto, negotium dijudicandum est ex legibus loci, ubi acceptans moratur, II. 625. promissa dubia quomodo interpretanda, III. 150. promissum principis non derogat ejus potestati, I. 327

Promittendi modus quis, II. 598. promittens metu an teneatur, 596. Promittere captivus an possit, se non pugnaturum contra hostem patriæ, ut liberetur, IV. 423. 424

c. Promittentis, & cogentis actus confundit Grotius, II. 637. si tertius, cui pro-

promittitur, postea acceptat promissum annuente promissore, quomodo valeat negotium, 656. promittere nemo potest, alium daturum, *ibid.* excipiuntur casus, 656. 657. promittere princeps etiam sine causa potest, & tamen promisso stare tenetur, 619

c. *Propagationis* negotium natura facit unum ex mare, & fœmina, II. 278. propagationem non tantum singulorum, sed & familiarum, intendit natura, 279

c. PROPERTIUS de suffragiis per tabellas, II. 326. de manibus, III.252

Prophetarum dicta de pace sub Evangelio quem sensum habeant, I.103

Proportio arithmetica, & geometrica, an proprie distinguant justitiam expletricem, & attributricem, I. 6. harmonica Bodini nulla, III.298

c. Proportio arithmetica, & geometrica quid Grotio, & Aristoteli significent, I. 36. ille merito hanc distinctionem a jure nat. removet, *ibid.* proportionum in jure nullus usus, 40.III.335

Propositi, impetus, & casus distinctio, IV.191

Propria fiunt occupatione quæ in prima divisione divisa non sunt, II. 60. proprium servus an habere possit, IV.252. *seq.*

c. Proprium quando quid cuique factum juxta Grotium, I. 47. *Proprii homines* qui vocentur, II.515

Proprietas non acquiritur solo actu animi, II. 59. cessat in ultima necessitate, 61. ejus vice antea communis usus universalis juris fuit, 56. proprietatis exordium. 55.*seq.*

c. Proprietas in quibus rebus aliis competere possit, alii usus, II 143

Proselytus, I.20

c. Proselytorum apud Judæos origo explicatur, I. 72. 73. differentia inter proselytos justitiæ, & indigenas, 73. proselyti justitiæ, & domicilii, 77

Προσάγματα, III.96

Προσωποληψία qualis admittatur Jure Romano, III.371

Protectionis jus non aufert, aut minuit summum imperium ei, in quo est, I. 221

c. Protectionis jus ubi locum habeat, I. 341

Protestatio de jure facit, ne res ob metum non recuperandi censeatur derelicta, II.168

c. *Proverb.* XXIV. 11. verba, *eripere raptos ad mortem*, explicantur, I.164

Providentia divina, remedium adversus metus incertos, II.20

c. absque Providentia jus naturæ concipi nequit, P.55

Provincia Romanæ non sunt civitates, I. 189. populi in Provinciæ formam redacti quale jus habuerint, II.532

c. Provinciæ plures si non vera unitate jungantur, sed saltem ut habeant communem regem, commune concilium, quid juris, 553. Provincia ab hoste occupata quo casu jure postliminii redeat, vel recipiatur, quo non, II. 158. *seqq.* & quid juris circa actus victoriis medii temporis, 157. Provinciæ Romanorum, *vide* Redigere.

Provisi, & *improvisi* distinctio, IV. 190. *seq.*

Provocatio non datur ab arbitris lectis inter summas potestates, IV. 341. differt ab appellatione, II. 175. per supplicationem, *ibidem*, ut ab aliquo nulla ratione possit provocari, cum persona subditi pugnat, *ibid.*

Proximus quis in lege Hebræa? & quis in Evangelica, I. 107. *seq.* quis in materia favorabili, II.398

c. Proximus duplici sensu, I.271

Prudentia, virtus imperantis, III.545

Psalmus II. solitarie de Christo agit, I. 147

Ψεύδεσθαι, in sacris literis quid, III.5

Ψευδορκεῖν, III.11

c. *Ptolemæus* subditum se fecit filio, I.35

c. *Pubertas*, & *impubertas*, II.341

Publicum quid, I. 178. sumitur interdum pro eo, quod est commune, II. 64. frequentius autem distinguitur, 124. alienari a privato non potest, 349. publica non fiunt singulorum capientium in bello, sed publico cedunt, IV. 48. *seq.* subditi, qui aliquid contra inducias faciunt eo tempore quo nondum sunt publicatæ, non tenentur, 387. Publica utilitas ad alienanda, &c. *vide* Utilitas publica.

c. Publicum omne dicitur in patrimonio populi, I. 306. Publica JCtis Romanis quædam jure gentium, quædam jure populi,

puli, II. 104. Publicas jure gentium res sub communibus JCti Romani comprehenderunt, 149
c. *Publicano* solvunt subditi ex lege superioris, non vi contractus, quem is cum principe fecit, III. 80
Pudicitia vitæ æquiparatur, I. 93. II. 10. etiam in hoste servari debet jure gent. III. 677. Pudicitiæ conservandæ causa interfectio licita, II. 10
c. Pudicitia duplex, animi, & corporis, II. 33. huic vim inferentem occidere licet, *ibidem seq.* non vero perpetrato facinore, *ibid.*
Pudor quid, ubi de jure agitur, IV. 175. c. 180
c. per Pudorem quid Grotius intelligat, *P.* 52. Pudor, & Jus naturæ, synonima in Jure Romano, II. 300. Pudor naturalis inest membris generandi causa conditis, 278
c. *Puella* vi stuprata, *vide* Virgo. Pudicitia. Puellam *Lotharingicam* cur Angli cremarunt, III. 594
Pueri ob ætatem in bello liberi a cæde, IV. 199. ratione uti quando incipiant, II. 594. Pueris nemo mentitur, & quare, III. 572. Pueri, id est, servi, IV. 251
c. PUFENDORFII principium socialitatis, *P.* 49. confictum regnum patrimoniale evertitur, I. 307. regulæ de interpretatione nullo modo applicari possunt ad pacta dubia, III. 179
Pugnæ inutiles seriò præcavendæ, IV. 208. *Pugnare* in hostem qui miles non sit, quo jure vetetur, 291
Punctum in moralibus non invenitur sine quadam latitudine, II. 8
Punici belli secundi controversia, III. 185
c. Punici belli primi, & secundi, causæ justificæ, & suasoriæ, II. 22. secundi justitia a parte Romanorum, III. 129. 130. 161. 162. 198. 482
Puniri an possint qui in falsos Deos impie agunt, III. 30. Punitio exemplaris, 274. Puniunt sæpe potentiores, non quia æquum est, sed quia hoc ipsis expedit, IV. 76
c. Puniendi licentiam Deus nullo edicto repressit, I. 137. jus non competit privato, sed soli magistratui, III. 332. 336. potestas non sublata per Evangelium, 350. *Puniri* suo merito quid sit, 336. quales actus nequeant, & cur, 359. 360. potest etiam qui damni, vel injuriæ factæ causa est, 432. *Punire* Deus pro lubitu nequit, 338. par parem natura nequit si superior adest, *ibidem*. Puniturum se parentes in sobole, quo sensu Deus *Deut. V.* minetur, 447. Punitarum civitarum exempla, 443. *Vide* Pœna.
Pupillus ex commodato tenetur in quantum locupletior, II. 567. capax dominii ex jure gentium. *vide* Dominium. Pupillus in tutorem jus habet exigendi exactam diligentiam, III. 181
c. Pupillus ex pacto suo non obligatur, II. 239. Pupillorum promissa jure nat. sunt irrita, 624. quid juris sit circa eorum delicta, 239. an teneantur ex culpa, *ibid.* Pupillus jure nat. dominii, ejusque exercitii partis est capax, non administrationis, 240
c. *Purus* locus quis dicatur, IV. 11
c. a PUTEO (*Parisius*) de bello scripsit, *P.* 82
c. PYRRHONI nil justum, vel injustum, *P.* 34. ejus secta, 87
PYTHAGORÆ philosophia ab Hebræis, III. 17. *n.* Pythagorei imitatores Essenorum, 544. arborem frugiferam vetant exscindere, IV. 222. Pythagoristæ, II. 56. *n.*
c. Pythagoras an apud Judæos institutus, I. 141. quo sensu discipulis suis juramentum dissuadebat, III. 47. de lege naturæ, *P.* 38. 39. *Pythagoræi* ex quo principio bella fugiebant, III. 551

Q

c. QUÆSTORUM apud Romanos officium, IV. 64
Quæstus ex sola temporum infelicitate indignus homine Christiano, IV. 293
c. Quæstus ex re hostili unde oriatur, IV. 297. 298
c. *Qualitas* moralis perfecta, & imperfecta Grotio quid, I. 27. 31. 36. 37
c. *Quantitas* rerum quot modis exquiratur, II. 709. æque, ac res, in dominio est, 589
c. *Quasi Contractus* an oriantur ex conventione a lege præsumta, vel ficta, II.

II. 589. quænam obligatio inde descendat, 603
c. quasi-Delictum quid, III. 189. quid JCtis Romanis, II. 604. obligatio inde oriunda, 603
QUINTII Consulis salubre mendacium, III. 574
c. QUINCTILIANUS: cur animalia irrationabilia vocentur, *P.* 46. contra Legatorum impunitatem, I. 253. pauperi quidquid aufertur, magni esse, II. 43. de fame, 200. quo sensu commendet jus testandi, 372. de forma loquendi, 605. e duobus malis quale eligendum, III. 494. de mendacio boni viri, 596
Quiritari unde dictum,
Quirites Byzantini, II. 538

R

* RABASAR: de Adamo imbuto lege naturali, *P.* 36
RABIRII factum, IV. 414
c. RAHABA proselytha justitiæ facta, III. 26
Rami olivarum, IV. 437
Rapere hosti omnia licet jure gentium, IV. 3. quæ bellum aleæ possunt justitia interna, sed sub onere restituendi quod plus est, 293. quæ subditis hostium eripiuntur, hosti erepta censentur, 29. res aliis injuste ereptæ restituendæ etiam ab iis, qui eas istis justo modo eripuerunt, 274. an cum interfectione ereptoris possint repeti, II. 14. rem vi ereptam an is, cui erepta est, ab eo, qui ipsam emit, pecunia redimere cogatur, an gratis possit accipere, IV. 276. adversus *Rapinas* violentas lex vetus naturæ data, I. 94. *Raptor* in quantum teneatur naturaliter, III. 184. ex facto militum qui res amicorum rapuerunt, in quantum reges, sive magistratus teneantur, 186. *Vide* Capere. Hostis.
Ratam rem haberi, qualis obligatio, III. 92. *seq.* Ratihabitione summa potestas quomodo obligetur, IV. 409
Ratio, juris fundamentum, I. 22. adæquata quæ, III. 142. sæpe considerenda secundum potentiam, non secundum existentiam, 145. Ratio legis non plane idem cum mente, 135. adæquata quid operetur, *ibid.* recta, I. 85. non omnem vim prohibet, *ibid.* Rationis usum qui habent, eis libera debet utilium esse, & inutilium electio, III. 459. Ratione omnino destituti populi dominium non habent, sed tales non inveniuntur, III. 458. Rationis identitas, quando inducat extensivam interpretationem, 142
c. Rationis humanæ præcipuum in quo consistat, *P.* 45. Ratio humana omnino sufficit juri universali cognoscendo, 59. recta Grotio quid, I. 43. 126. 129. Ratio male inter conjecturas refertur, III. 157
RAZIS mors, III. 249
Rebellibus subditis fides servanda, si ut talibus ipsis data sit, IV. 301. *c.* 311
c. Rebus ablatis non extantibus dominus non potest actione reali agere, sed personali, II. 576. 580. *Rebus sic stantibus* clausula explicatur, III. 84. *seqq.* ejusque effectus, 86. *seqq.* præcipue in obligatione subditorum, 87
Recepti, IV. 114. receptos in prælio hostes interficere injustum est, 203. *seq.* *Receptum* qui præstat, tenetur de damno facto, III. 182
c. Reciperatorum apud Romanos officium, I. 344
Rectoris officium magis circa totum, quam circa partes versatur, III. 521. ad Rectorem regula non pertinet, qua laudabilius dicitur occidi, quam occidere, II. 10. a Rectore populi *aliqui justitiam* non vehementer exigunt, & quare, *P.* 12. Rectores aliorum in crimen ex duabus tebus maxime veniunt, patientia & receptu, III. 410
c. Rectores populorum cur non nisi naturæ jure obligentur, *P.* 32
c. Rectum Grotio quid, I. 27. 36. 42
Recuperatio, justa belli causa, II. 6. Recuperatorum munus apud Romanos, I. 223
c. Recuperatio non est ipsa belli *justa* causa, sed eam supponit, II. 27. 28
Redemtio captivorum, belli commercium, IV. 383. Redemtionis pretium quantum apud Græcos, & vulgo, 255. quo casu debeatur, vel non debeatur mortuo captivo, 393. an in alium jus exigendi ejus possit transferri, 392. an ad ejus-

ejusmodi pretium captivus pecunia uti possit, quam etiam secum habuit, 393. *Redemti* ex captivitate redemtori quomodo teneantur, 117. *c.* 162. servire coguntur redemtori, donec pretium restituant, lege Attica, & Romana, 117. *n.* Redimi captivos, & servos factos, æquum, 392

c. Redemtio captivorum pie, non ex necessitate juris nat. suscipitur IV. 406. Jure Rom. non vetita, *ibid.* Redemtionis pretium licite exigitur, 405. (*vide* Lytron,) & pro lubitu statui potest a victore, 262. *Redemtus* quod servire cogatur Jure Rom. redemtori ad extinctionem usque Lytri, si aliter satisfacere nequit, id nihil detrahit juri naturali, 162. 165. Redemtis postliminium est, P. 99

c. *Redigere in provinciam*, quid Romanis significabat, I. 275

Redisse ad hostem quis dicendus; IV. 424. c. 429

c. *Reditus* regni sunt populi, II. 363. 364. de Reditibus ad usus publicos destinatis an princeps rationem reddere debeat populo, 363. 364. an, & quos alienare possit, *ibidem* an reditus mensæ, & quos *ibid.* Reditus ærarii, & fisci qui, 365. Reditibus annuis præscribi potest jure civili, 201. *Vide* Fructus.

c. *Reductive* quando quid fiat juris naturalis, juxta Grotium, I. 128

c. *Reformandi* jus quomodo, & contra quos concessum imperio civili per Pacem Osnabr. IV. 17

c. *Regalia* majora, & minora, quid, II. 362. quo pacto utraque alienari possint, *ibid.* minora acquiri possunt, 199

c. *Regere* nescia gens an detur, I. 282. Regendi jus an semper subsidium sit judicio populi, 278

Regimen non omne ejus causa, qui regitur, I. 199

c. *Regiminis* forma est species saltem accidentalis, & mutari potest salva civitate, II. 551

Regiones non aptius distinguuntur, quam eo, quod non facile transiri potest, II. 133. Regionum nomina quomodo accipienda in dubio de conditionibus pacis, IV. 331. c. 361

c. *Regnandi* onus quantum, II. 188

Regnum quomodo dividatur, & quo effectu, II. 533. patrimoniale, si sit individuum, debetur maximo natu, 386. 397. a populo delatum est hæreditas separata a cætera hæreditate, 390. Regnum abdicari an possit pro liberis, 395. pro derelicto ex quibus causis habeatur, *ibid.* hæreditarium non illud tantum dicitur, quod est in patrimonio, sed & illud, quod consensu populi ad aliquem delatum est, ut sit ejus summo jure 385. Laconicum, I. 216. patrimoniale quando fiat, 204. differt ab aliis patrimonialibus bonis, II. 394. dividi potest, cum jure hæreditatis adiri debet, *ibid.* nisi aliud expresse cautum sit, 386. in regnis patrimonialibus rex alienare potest imperium, IV. 326. *Regni*, & principatus voces, significatu proprio, & improprio, I. 202. pleni, sive absoluti exempla, 194. a populo delati successor non tenetur ad onera hæreditaria, II. 390. *Regna*, quæ regem unum habent, non vere unita, 533. media inter absolutum, & Laconicum, I. 216. *seq.* a populo delata, in dubio individua, II. 387. a populo delata non deferuntur ad eos, qui a primo rege non descendunt, 381. non veniunt ad naturales, nec ad adoptivos, *ibid.* a populo delata ad mares veniunt potius, quam ad fœminas, *ibid.* quomodo deferantur per successionem ab intestato, 384. patrimonialia pervenire possunt ad eos, qui a primo rege non descendunt, 386. Regnum Italiæ, 540. Regni curatores, *vide* Tutores regni. *Vide* Imperium.

c. Regnum non excludit libertatem, I. 311. nunquam in Patrimonio regis est, III. 81. Regnum affectare quid significet, I. 296. Regno constituto, an semper tamen summa potestas maneat populi, 279. *Regna* a populo delata cur alienari nequeant vera ratio, 320. vi quæsita cur dissolvi nequeant, vera ratio, II. 200. Regna dividi nequeunt, nisi consensu populi, 445. voluntate populi delata nullo sensu hæreditas dici possunt, 452. omnia, etiam bello quæsita, sunt individua, 465. 468. plura uniti possunt aut vera unitate, aut ut saltem communem habeant regem, 553. nec non dividi ita, ut quædam indivisa maneant, 554. distinguuntur in *avita*,

ta & noviter quaesita, 459. in his, non in illis patrem excludere posse filium a successione, sentit *H.* COCCEJUS, *ibidem*, in neutris, *Sam.* COCCEIUS, *ibidem*. Regna *censitica* summo gaudent imperio, I. 346. cur invidiosum hoc nomen, *ibidem*. Regna *feudalia* summam habent potestatem, 347. eorum origo, *ibid.* Regnorum origo, II. 446. Regni bona distinguenda a reditibus, 363. 364. Regnorum in *patrimonialia*, & *usufructuaria*, distinctio I. 300. hujus distinctionis varii effectus juxta Grotium enumerantur, *ibidem*, quo sensu admitti possit, quo non, 381. patrimonialia dari, negatur absolute ab *H.* COCCEIO, *ibidem seqq.* conceditur a *Sam.* COCCEIO intuitu populi victoris, non vero intuitu regis, 299. eaque ab arbitrio hujus populi dependent, II. 355. suntque pars regni vincentis, I. 327. Regnorum successio, *vide* Successio.

Regula, secundum naturam esse, ut quem sequuntur incommoda, & commoda sequantur, quomodo intelligenda, II. 483. *Regulae* de eo, quod licet in bello, III. 558. *seq.* Super deliberationibus politicis, 508. *seq.*

REGULUS in carcerem quare debuerit redire, III. 12. an redeundo gloriose tantum fecerit, IV. 423. Senatorem se negat, 325

c. Reguli historia, III. 36. fidem hosti datam jure servavit, II. 633 634

Relatum in referente, IV. 331. *c.* 361

c. Relegatus perpetuo, domicilium non amittit, 251

Religio quo sensu juris gentium, III. 310. Christiana, qua talis proprie, naturalibus argumentis non nititur, 314. *seq.* Religio habet suos speciales effectus in societate humana, 307. avita victis, nisi persuasis, non eripienda, IV. 269. an justa vi induci possit, III. 314. *seq.* exemplum Christi venditores e templo ejicientis quomodo accipiendum, 461. docentes eam juste nequeunt puniri, 316. falsa si exerceatur severe, in paganis & Deus, aliquo modo remuneratur, 320. an ob eam bello peti quis possit, 306. naturalis, & primaeva, in quibus consistat, 309. 314. sua cuique optima videtur, 313. *seq.* unde nec ob id cuiquam vis est inferenda, etsi falsa esse possit demonstrari, 317. vera, omniumque aetatum communis quibus partibus absolvatur, 309. eam ne victi impediant, victori providere licet, IV. 269. Religionis curam quare Aristoteles praecipuam esse in republica voluerit, III. 308. cujus neglectus cur puniri possit, 310. Religioni si quae indirecte nocent, ad ea committenda non jus quodvis sufficit, 101. *seq.* quae contra religionem errantur excusabilia, & quare, 302. Religionis publicae status apud Hebraeos a rege pendebat, I. 360. Religionis jus ad societatem humanam, II. 307. *Religionem* multi affectu, non judicio sequuntur, 317

c. Religio quid, III. 386. non est medium inter superstitionem, impietatem, *P.* 92. crimina in eam commissa gravissime vindicari possunt a magistratu, III. 385. non ab aliis, 386. Religionis conservandae causa subditi licite foedera contrahere possunt, 126. Religionem victor suam religioni victorum surrogare jure potest, IV. 18. non successor, 19. Religionis abusus tollendi potestas qualis competat Imperio civili per pacem *Os.* nabr. 15. Religio Christiana cur vi, & poenis obtrudi gentibus nequeat, vexationes, III. 396. *Religione liberare hecum*, quid significabat apud veteres, IV. 12

Religiosa belli jure destruuntur, IV. 6. Religiosa loca hostibus religiosa non sunt, 7. Religiosis locis *parcendum* in bello, 230

c. Religiosum in jurejurando quid intelligatur, III. 19. Religiosa affirmatio, *vide* Jusjurandum. Religiosae res quaenam, & cur nullius dicantur, IV. 23. *seqq.*

c. Relocatio. quod in ea tacite renovatum intelligatur pactum, id ex mero jure civili est, III. 125

c. Remissio juris sui etiam Jure Rom. laudata I. 160. potest in vitium degenerare, *ibid.* non sequitur ex longaeva inactione, II 186. *Remittere* jus suum dominus potest, non rex, 183

Renunciatio de regno an noceat liberis natis, & an nasciturus, II. 395. *vide* Abdicare.

ad *Reparationem* damni ut jus sit, requiritur

ritur jus proprium, III. 183

c. Reparationis obligatio oritur ex duplici capite, II. 604. Reparandi injuriam necessitas quoties hominibus incumbat, 25. lege naturæ injuncta remitti nequit III. 365. Reparatio injuriæ, scil. talio, unicus pœnarum finis, *337. 339.* quomodo fiat, *333.* fit vel per idem, vel per tantundem, II. 573. ad juris nostri reparationem quid licitum sit, quid non, III. 582

Repetitio rerum, III. 644. repeti nequeunt jure gentium, quæ bello solenni sunt erepta, 185. si res bello repetuntur, post indictionem ejus tempus postulatur, 648. non repetere, aliud, quam dare, 7

Repræsentatio apud Hebræos, II. 380. Repræsentationis jus unde, *ibid.* Repræsentatio Germanis sero cognita, 398. in dubio admittenda, *ibid.* non surrogat in privilegium, quod sexus, aut ætatis erat proprium, 389. 398

c. Repræsentandi jus in descendentibus unde oriatur, II. 410. principia Grotiana exponuntur, & refelluntur, 419. vera suppeditantur, *ibidem*, in regnorum successione quatenus admitti possit, 450. in limite transverso, cognitum non fuit in jure antiquo Romanorum, 471

Repressaliæ quid, III. 627. rectius *Reprensaliæ*, 625. *n.* earum jus, II. 376. III. 628. earum facultas impetrari a principe solet, 629. *Repressaliis* cui culpa sua causam dederunt, tenentur eos, qui damnum passi sunt, indemnes præstare, *ibid.* obnoxii qui sint, 628. non subsunt Legati, & res eorum, 629. Immo subsunt, *c. 637.* eximi lege civili solent mulieres, infantes, res studiosorum, aut ad nundinas missæ, 629. non eximuntur, *c. 637.* Repressaliarum jura alia sunt juris gentium, alia juris civilis, 629

c. Repressaliæ quid, III. 631. ad quam belli speciem relatæ a Grotio, I. 135. eodem jure licitæ sunt, quo bellum, id est, jure nat. IIII. 632. quid differant a bello, *ibidem*, quid requiratur ad id, ut justæ sint, *ibidem*, sunt veræ pignorationes, 631. male definitæ a Triboniano, 633. male comparantur cum fidejussione, *ibidem*, jussu publico fieri debent, 635. 638. quando fieri possint, *ibidem*, Repressaliarum jus bene distinguendum a jure capiendi res hostiles ex consensu superioris, IV. 298.

c. Repudium an invitæ mitti possit, II. 257. modus, 268

Repugnantia casus emergentis cum voluntate quomodo intelligenda, III. 145

c. Repugnantia si inveniatur in eadem lege, in eodem contractu, testamento, &c. neutra dispositio valet, III. 154

Res repetita quid significet, III. 644. Res rapere, quid veteribus Latinis, 662 Res reddere pro quavis satisfactione, *ibidem*, possunt capi, etiam in compensationem debiti in bello subnascentis, 662. IV. 239. hostium perdere, quousque liceat justitia interna, 221. amicorum, quæ reperiuntur in navibus hostium, an belli jure acquirantur, 31. Res, & modus, circa imperium distinguuntur, I. 204. Res non perductæ intra præsidia dominium non mutant, 29. 129. Res non obligat, nisi aliena, II. 570. aliena possidentem ad id obligat, ut eam domino reddat, 560. captivi alienata a Domino, an repeti postliminio queat a possessoribus, IV. 116. civium bello amissas, civitas tenetur restaurare, si ob delictum civitatis captæ fuerit, 327. an Res civium, quas gentium jure habent, eis sine causa, & compensatione, possint auferri jure supereminentis dominii, 328. quæ hostium non sunt, etiamsi intra præsidium eorum venerint, ipsorum non fiunt, 31. 50. incorporales quomodo teneantur in bello, *vide* Incorporalia: mobiles captæ quando intelligantur, 30. alio modo a singulis capiuntur, alio ab universis, 40. postliminio non accipitur, 122. singulorum non solum expletrice justitia dijudicantur, I. 7. subditorum hostium acquiri nequeunt pœnæ nomine, ut crimen sit alienum, IV. 139. concedi possunt a Magistratu jure supereminentis dominii ad recuperandam pacem, sed sub damni restituendi conditione, 327. obligantur jure gentium ex facto regis, aut supremi magistratus, 328. quæ usu pereunt, earum rerum ususfructus non est, est tamen id jus æstimabile, II. 674. utiles ad bellum, postliminio

nio recuperantur etiam mobiles, IV. 120. Rebus ad bellum non facientibus parcendum, 227. Rerum defensio an jus det occidendi, II. 14. Rerum servandarum causa per evangelium an, & quatenus licita, 17

c. Res sacræ, in iis tres actus distinguendi, I. 267. notatur Grotius negans, eas revera eripi humanis usibus, 268. Res nullius, *vide* Nullius

Rescissoria actio ex postliminio apud Romanos, IV. 119

c. *Reservationes mentales* quoties prohibitæ, III. 621. in causis religionis improbissimæ, 22. nullum jus tribuunt ei, qui iis utitur, II. 182

Resistere an liceat superiori in summa necessitate, I. 361. *seq.* Resistendi jus promiscuum iis, qui faciunt injuriam, est a natura, 84. 351. sublatum per societatem civilem, 351. 371. lex de non resistendo Magistratui pendet ab iis, qui se primum in societatem civilem consociarunt, 361. Resistentia obstinata non sufficit ad jus internum occidendi resistentem, IV. 205. III. *c.* 689. 690. Resistentia aliqua in delatione imperii reservari interdum solet, I. 371

c. Resisti quo jure non possit summæ potestati, *P.* 86. legem de non resistendo Deus non probavit ut humanam, & humano modo, I. 387.

Respublica non tenetur ex facto subditi, III. 419. Rempublicam sine injuria geri non posse, vulgata vox, *P.* 2. Reip. forma, *vide* Status. Reip. bonum an nostri tantum causa desideremus, II. 12. Reip. forma mutata apud victos, & an recte, IV. 265.

c. Reipublicæ forma, summa potestas, I. 296. salus, est ultimus imperii finis, IV. 20.

Restituere qui teneantur faciendo, aut non faciendo, III. 182. Restitutum debitum ex quo jure oriatur, *ibid.* *seq.* ut restitui quid debeat, sine dolo culpa sola sufficit, IV. 78

c. Restituendi rem alienam domino necessitas Grotio ex falsissimis oritur principiis, II. 576. *seqq.* verum & simplicissimum principium, 583

Restitutio quas actiones producat in foro, 5. *seq.* rerum captarum in justo bello, an ab iis possit exigi, qui eas justo titulo possident, IV. 178. 276. & quamdiu, 277. damni in justo bello illati a quo fieri debeat, 177. earum rerum, quas necessitas communes nobis fecit, fieri debet necessitate sublata, II. 615. promissa in conditionibus pacis, si qua necessitate fieri nequeat, an propterea pax censeatur rupta, aut quid agendum, IV. 336. non pertinet ad eos, qui se sponte parti alieni subjecere durante bello, 329. non debetur ex bello justo ob vitiosam intentionem, III. 464. rerum captarum in bello, in jure dubio quomodo interpretanda, IV. 277. eorum, quæ hosti injuste tenenti erepta sunt, 274. *Restitutionem* qui debeant in solidum, vel ex parte, III. 183. IV. 177. *seq.* Restitutionis obligatio ex bello injusto, IV. 177. *Restitutio in integrum* non est ex jure naturali, II. 594. sed civili, 49. 50. an ad regem pertineat qua talis, *ibid.* pertinet ad actus ejus privatos, si velit, 51. *seq.*

c. Restitutio juris læsi ubi fieri nequit, qualis reparatio obtinet, *P.* 51. Restitutionem alieni unde Grotius dedacat, 89. Restitutio damni dati *quomodo* fiat, III. 333. ex causa amnestiæ, quantum differat ab ea, quæ fit ex causa pacis. IV. 142. circa eam regulæ, 144. rei bello captæ, & venditæ, cujus fiat periculo pace facta, 143. & an etiam ad fructus medii temporis extendatur, *ibid.* ad eam quando demum teneatur bellum injustum gerens, 26. *Restitutionis in integrum* beneficia an competant regi, principia Grotii, *H.* & *Sam.* COCCEIORUM, III. 59. *seqq.* 68. Restitutio in integrum ex causa enormis læsionis Digestorum jure jam obtinuit, II. 736. Restitutiones ob lubricum ætatis, & ob læsionem enormem, jure naturæ cognitæ non sunt, III. 69.

Resurrectionis spes an causa sepeliendi, III. 242

Retentio rei promissæ ex parte ejus, cui promissa est, sufficit ad significandum consensum, II. 602

c. Retentionis jus distinctum a compensatione, IV. 319. rei alienæ pro re nostra, *ibid.* pro debito ex contractu, 320

Reverentia debetur parentibus maxima in iis

, iis rebus, quæ ad totam pertinent familiam, II. 209. Reverentiæ officium non facit, ut nullus fit actus, qui ei repugnat, *ibid.*
c. Reverentia sola non pugnat cum matrimonio, II. 300. 301. 303. parentibus & magistratui debita in quo differant, 282
Revocatio promissionis, *vide* Promissio.
Reum judici eximens crimen committit, III. 561
c. Reus criminis recipi potest, at non defendi, III. 635. ab hoste in occupatis locis damnatus conveniri potest in territorio hostili, non vero in nostro, & confœderato, IV. 136
Rex unus esse potest plurium regnorum distinctorum, I. 189. an se adversus contractum restituere possit, III. 51. *seq.* an juramento teneatur, 52. actus suos privatos a lege potest eximere, 51. subdito suum auferens debet compensationem facere ex communi, 54. populum, aut successores non obligat in infinitum, 55. 58. & quatenus obliget, *ibidem*, stipendia non solvens tenetur vicinis de damnis datis, IV. 286: minor an pacem facere possit, 325. *c.* 348. an captivus, 325. *c.* 349. an exul, 325. *c.* 349. privatus fit vi legis commissoriæ, I. 371. partem populi alienare non potest, II. 345. hostis totius populi, regnum amittit: & quomodo hoc capiendum, I. 370. *seq.* regno pulsus jus habet ex fœdere, III. 141. subditis jus suum auferre potest in pœnam, & ex vi dominii supereminentis, 54. imperium derelinquens privatus fit, I. 370. Rex quid in fœderibus significet, III. 141. imperans non videtur uni populo in exitium ejus ferri animo hostili, I. 370. *seq.* an vi pelli, & supplicio affici possit, & a quo, *ibidem*, potest, si regnum alii tradere moliatur, *ibidem*, absolutus, 195. electi tius similis usufructuario, 205. impius etiam amandus, 97 *seq.* injustus non facit ut nulla fit respublica, III. 639. limitatæ potestate imperans damni tenetur, si jus subdito sine causa auferat, *vide* Subditus. tenetur populo ad exercendum per se summum imperium, II. 344. precario non habet jus summi imperii, I. 205. *seq.* pupillus si quos fecit contractus, an possit rescindere per restitutionis beneficium, III. 50. *seq.* jus habet, sed non ejus usum, I. 228. pacem contractu facere non potest, IV. 325. (*vide* Pax). Rex usufructuarius, II. 345. quæ in Regis personam committuntur, facile, ac libenter debet condonare, III. 506. Regis vita ante omnium aliorum defenditur, 672. Rex temere bellum suscipiens ad restitutionem subditis tenetur, 517. regno ejectus an jus legandi habeat, 203. jus regis apud Samuelem, I. 353. Regis persona inviolabilis, 363. *Regi* regnum alienanti quatenus resistere liceat, 371. nihil inhonestum esse, quod fit utile, vulgo dicitur, *P.* 2. curæ esse debet regum salus, III. 666. Regem occidere subdito non licet, 579. *Reges* possunt esse Christiani; & fervire Christo debent qua reges sunt, I. 97. quidam non subsunt populo etiam universim sumpto, 194. improprie dicti, 198 non omnes constituuntur a populo, 199 Reges Persarum summum imperium habebant, quædam tamen facere juste non poterant, 212. Ethiopum, summi, adstricti promissis, *ibidem*. Hebræi summum imperium habebant, 217. *seq* nec non Orientis, Ægyptii, Syri, Asiatici reges, *ibidem*, veteres Germaniæ, & Galliæ, non habebant, *ibidem*, Romani cum populo partiti summum imperium, 220. Ægypti summis adstricti promissis, 212. Reges cum acta quædam sua ab aliis expendi volunt, aut etiam rescindi non eo partiuntur summum imperium, 215. censentur in dubio velle sequi successionem, qualis in usu est in suis locis, II. 380. medii deberent cogere bellantes ad accipiendum aquam pacem, III. 489. minores in actibus publicis cum effectu obligantur, 57. Reges etiam cum homini non obstringuntur, Deo obstringuntur, 52. tenentur ex promissio etiam causa non expressa, *ibidem*, ex contractibus naturaliter, an civiliter obligentur, 53. an ex militum, aut nautarum facto teneantur, III. 185. *seq.* quomodo obligentur ex bello injusto, IV. 175. *Regum* fides pro juramento, III. 18. judex solus Deus, I. 201.

I. 201. actus non sunt irriti contradictione parentum, II. 204. memoria damnata, I. 212. actus privati legibus communibus civitatis reguntur, III. 52. *seq.* non plene regnantium actus possunt irriti fieri per legem populi, 51. cura generalis pro societate humana, 307. res fiunt regis victoris, IV. 48. inter Regem, & populum, mutua subjectio non est ordinarie, I. 202. IV. 99. Regibus captis an parcendum, 196. *seq.*

Regis vox per se nullum imperii jus infert, I. 296. jus in subditos unde oriatur, 31. quomodo subdito obligetur, 327. Regis jura ex *Samuele*, 378. 381. vera describuntur *Deut. XVII. ibidem*. Rex, & Judex in quo differant, 382. Rex in patria potestate privati, 35. duplici modo considerandus, ut homo, ut rex, 149. Reges cur Dii vocentur, 250. 255. male comparantur cum Dominis, II. 339. Rex male dicitur fructuarius patrimonii populi, 367. est in regno, quod populus, ejusve magistratus in statu populari, I. 306. verus in statu Monarchico aliquando nihil suo nutu agere potest, 297. Regis est regnum, non regni proprietas, 304. quæ Regis, quæ regni sunt, probe distinguenda, 305. Reges toti humano generi ad certa officia obligantur, P. 74. Regum controversias ex jure civili decidere, absurdum, 102. Rege constituto, eadem illa potestas, quam populus habuit in omnes, & singulos, non major, minorve, transit in regem, I. 312. Rex quidquid statuit, judicio populi statuere censetur, 314. Reges obligantur ad ea, quæ jus naturæ præcipit, 328. 376. Regum *ordo*, s. *præcedentia*, non nisi a tempore sumitur, nisi aliud jus rite quæsitum sit, II. 329. Rex a libero populo electus quo loco sedeat, *ibid.* & quo inferior occupans superioris regnum, *ibid.* Rex agit aut *ut rex*, aut *ut privatus*, 198. adeoque ejus actus alii qua regis, alii qua privati, III. 61. priores solo jure naturæ reguntur, 62. posteriores civili, *ibid.* de regis actibus privatis *tum* circa statum hominum, scilicet jus personarum, 63. qua capti, qua patris, qua filii, qua mariti, qua agnati, 64. *tum* circa jus rerum; 65. *tum* circa obligationes personales, scilicet, contractus, & quasi-contractus, 66. 67. *tum* denique circa delicta, quasi-delicta, & pœnas, 67. 68. 70. Rex si ut rex justo bello, vel extra justum bellum aliquid coactus, vel dolo inductus promisit, restitutionem petere nequit, 68. nec minor, si ut rex contrahens læsus sit, *ibid.* si ut rex contrahat ante ætatem legibus fundamentalibus constitutam, non valet negotium, 69. si in usus publicos pecuniam sumsit, & immodicas usuras promisit, ex promisso suo tenetur, 70. si ad usus privatos, remediis juris civilis ipsi succurritur, *ibidem*. Rex quid possit, quid non possit, dependet totum a forma imperii, 69. formam negotiis lege civili præscriptam negligere potest quando agit ut rex, non quando ut privatus, 72. 73. Rex ut rex sine causa promittens obligatur, 72. non ut privatus, *ibid.* Regum pacta cur interpretari nequeant ex Jure Romano, 179. Rex bello sibi ut privato acquirere nihil potest, I. 316. etsi suis sumtibus, vel aliorum opera bellum gerat, *ibid.* nedum fructus regni sibi acquirit, 317. Regum contractus nunquam sunt leges, III. 80. nec legibus mixti, *ibid.* Regi quid liceat circa actus successoris, *ibid.* quoad patrimonium publicum, & privatum, 81. 82. de Regum juramentis obscuritas doctrinæ Grotianæ, 70. 71. Rex an plures simul uxores ducere *possit*, 64. Rex alienare nequit *imperium*, nec ejus partem, II. 355. nisi populus consentiat, *ibidem*, exempla, *ibidem*, nec infeudare, & oppignorare, 359. quosnam reditus, vel terras possit pro salario assignare, & infeudare, 361. nec alienare regnum bello quæsitum potest, nisi consensu populi victoris, I. 318. Regis bona distinguenda a bonis regni, II. 377. 378. Rex an obligetur ex testamento antecessoris valido, 384. 385. capere an possit etiam ex invalido, *ibid.* testamento de rebus suis prout lubet an disponere possit, *ibid.* Regi legitimo ab invasore expulso non tenentur parere subditi, I. 398. *Regis ejecti* jura late exponuntur, *ibid.*

ibid. seq. Rex ejectus retinet imperii jus, 390. 401. effectus hujus juris ratione tum regis, tum subditorum, tum vicinorum, *ibid.* & 400. non dedi potest invasori petenti, 401. ejus liberi succedendi jus conservant, 457. Rege ejecto respublica obligatur ad debita ab illo contracta solvenda, 565. Reges victi, & expulsi an habeant jus Legatorum, III. 214. 215. Reges *temporarii* vere sunt reges, I. 300. Rex *regni feudalis* quando perdat regnum, 396. & quid juris in eum, *ibid.* Rex populo Romano inæquali fœdere junctus an Romæ potuerit fieri reus violati fœderis, 342. *Regis Romanorum* sub Imperatore summa potestas, 272. 278. Regem Romanorum pars una hunc, altera alium eligere vult, quid juris sit, II. 324. *Regium nomen* cur gentes pro Deo coluerint, I. 337. *Regis in actibus* quæ regula obtineat, III. *vide* Princeps.

c. RHADAMISTI in Mithridatem perfidia, III.155

c. *Rheda* currente quod excidit, non habetur pro derelicto, II.161

c. *Rheni* quatuor alvei, II.160

Ripa privatis quando cedat, II. 482. Ripæ, cujus, Jure Rom. 479. cujus naturaliter, 480

c. Ripæ sunt territorium occupantis, II.146 in dominio vicinorum sunt, si ager est arcifinius, 502. 507. ubi incipiant, 502

c. ROBERTUS, quomodo prælatus sit in Sicilia Martelli filio, II.468

Roma quondam communis patria, IV.264

c. Roma utriusque regni urbs, I. 271. subsuit Carolo M. etiam cum nondum Imperator esset, II. 562. Romæ perditæ causa, III. 479. Romæ urbis nomen latinum, & Deus tutelaris ne vulgaretur, cur tantopere solliciti fuerunt, Romani, II.15

Romani cur stipulationibus plus tribuant, quam pactis, II. 594. asperi in victoria, IV. 198. veteres dolis abstinebant, III. 584. sibi vindicant, quæ hostis ipsorum aliis eripuerat, IV. 32. duri in captivos populares, 392. eorum instituta ad res bellicas directa, *ibid.* Romani cives Antonini constitutione effecti quid juris habuerint, II. 530. IV. c. 271. dictatores quale imperium habuerint, I. 204. reges an absolute imperaverint, 218. *Romanorum* jus in liberos, II. 218. controversia cum Latinis, & alia de duratione fœderis, III. 138. *seq.* jus de postliminio, IV. 118. 119. 120. mos de agris captis, 35. & circa prædam, 38. jus pro iis, qui postliminio redierunt, 119. status tempore interregni, & primorum Coss. ex Democratia, & Aristocratia mixtus, I. 217. Sub Consulibus popularis, 215. 217. sub Augusto herilis, 192. Romanorum lex circa res captas, IV. 241. mos circa reges captos, 196. *seq.* *Romanorum Imperium* a posterioribus scriptoribus Romania vocatum, III. 459. divisum in Orientale, & Occidentale, idem mansit, I. 214. quæ ejus quondam fuere, cujus nunc sint, II. 534. *Romani Imperatoris* eligendi jus ad quem pertinuit, *ibid.* electio facta a Legionibus an rata fuit per se, *ibid.* Vide *Imperium*. *Populum*.

c. Romani primi quantum naturæ juri tribuerint, *P.* 36. eorum justitia in suscipiendis bellis, 76. cur reliquas gentes barbaros vocarunt, 92. eorum mos fuit, assistere sociis suis sumtibus, I. 345. per quos sacra fieri curabant, 254. libera republica incolumes esse nequiere, 282. non possunt dici invasores Judææ, 408. Romanis, præter naturale, jus gentium cognitum non fuit, III. 633. *Romana respublica* non erat mixta, I. 398. *Romanum Imperium* non tenent Germaniæ reges ex concessione populi Romani, sed jure victoriæ, II. 554. *seq.* *Romanus Populus* quatenus dici potest desiisse, 558. quo tempore electio Imperatoris ad eum pertinebat, *ibid.* & 559

c. *Romana ecclesia* male sibi arrogat titulum Catholicæ, III. 400. ipso jure est hæretica, 401. non fuit primaria, *ibid.*

c. ROMULUS sub eo fuit status mere monarchicus, I.338

c. *Rosæ* rubræ, & albæ, factiones in Anglia, II.455

RUBEN exhæredatus a jure primogenituræ, II.394

c. *Rustici* cur parcius ad bellum vocentur, I.403

SAB-

S

SABBATHUM cur institutum, III.310. IV. 350. qui violasset, capite puniebatur, & quare, III. 310. Sabbathi lex exceptionem habet summæ necessitatis, I. 360. cujus rei sit symbolum, III.310. Sabbathi lex pro servis, IV.258

. Sabbathi lex mere civilis, I. 83. Sabbathum non statim ab initio sanctificavit Deus, 63. quando institutum, III. 390 violantes cui pœnæ obnoxii, *ibid.*

c. *Sabinarum* de raptu quid statuendum, II.117

c *Sabiniani* qui, II.518.542

Sacerdotibus, & eorum asseclis parcendum in bello, IV 201

c. Sacerdotes occidi jure belli possunt, IV. 216. Sacerdotum vocatio pertinet ad potestatem politicam, I. 267. auctoritas apud veteres Germanos, & Gallos, III. 494 *vide* Clerici.

Sacra sunt res Deo dicatæ, IV. 3. *seq.* a fine sic dicuntur, revera autem publica sunt, *ibid.* non eripiuntur usibus humanis, *ibid.* necessitate, & usu postulante in profanos usus converti possunt, *ibid.* & plane alienari 2. capiuntur, 3. *seq.* capta fiunt profana, *ibid.* deduntur, *ibid.* vastantur licite quoad jus gentium absolutum, *ibid.* injustum id tamen quoad justitiam internam, 228. *seq.* quo sensu publica, 4. in deditione comprehenduntur, 4 I 191.. hosti an sacra fiat, IV. 6. populi voluntate profana facta, 4. 5. 6. 230. leges de Sacris pertinent ad curam civitatis, I. 188. IV. 4. de rebus sacris rex apud Hebræos nequit judicare, I.219

c. Sacræ res cur dicantur nullius, IV. 10. 24. cur vastari possint in bello, 10. differunt a publicis, *ibid.* si dedantur, quid tradatur, 11. Sacra quænam dicantur publica, quæ privata, *ibid.* quando desinant esse, 11. 12 quando Jure Rom. 13. 14 an per præscriptionem immemorialem? negatur, jure naturæ, 23. quid juris circa ea habeat civilis potestas, 17. 19. de rebus sacris etiam pacisci potest civilis potestas, 350. *vide* Evocatio. Rex sacræ.

Sacramentum militare non amplius obligat, duce capto, aut capite deminuto, III. 14. Sacram. militare post Constantinum, 10. I. 117. Sacram. militaris formula apud Romanos mutata, & quando, *ibid.*

Sacra Scriptura, vide *Scriptura*.

Sacrificia humana etiam bello puniri possunt, III. 313. *seq.* negatur, c.396

Sacrilegia, Deus etiam in filiis punire solet, III. 428. Sacrilegi abjecti insepulti, 249

Sagmina, III 646.c.657

Saguntina controversia inter Romanos, & Carthaginenses, III.138.IV.c 298

c. Saguntus injusto bello petita, & eversa a Carthaginensibus, II. 706: 129: 130: 161. 162: utut diruta cur civitas non esse desiit, IV.160

c. SALADINI nefandum stratagema contra Christianos, III.390

c. *Sallica* lex prætensa, perperam intellecta qua *excluduntur in æternum fœminæ* a successione Galliæ regni, II.457

c. SALLUSTIUS: quid nobis cum Diis, quid cum belluis commune, I. 127. de defensione sui ipsius, 130. de non nimium ignoscendo, 158. de paupertatis amore in urbem reducendo, 166: consilium Liviæ datum, 286. vinci *satius*, quam male vincere, III. 587. ejus *locus* de Sulla male applicatus a Grotio, 681

c. SALOMO quales urbes Hiromo vendidit, I. 318. & in quem finem, *ibid.* ejus effata de sorte lites principum componente, 125. in Abiatharem judicium, 255 *Eccl. VII.* 30: dictum explicatur, II. 81. cur Cananæorum reliquias acceperit sub imperium, III. 26: quo sensu dehortetur a consortiis impiorum, 120. non dubitavit de immortalitate animæ, 254

c. *Salus* populi, suprema lex, I.247.249

SAMSON quo jure malum malo reddiderit, III. 271. ejus mors, 249

c. Samson quo jure mortem voluntarie obiit, III. 257. injuriæ privatæ sibi illatæ a socero pœnam male a tota Philistæorum gente sumsit,

Sanari qui prohibet ægrotum, tenetur quasi vulnerasset, III.410

Sanctio in dubio potior permissione, III.147

c. *Sanctum* quid dicatur, III. 212. apud probatos auctores, & JCtos quid intelligatur, 19. *Sanctitatis* varii gradus, 20

de *Sanguine* non effundendo interdictum quo-

quomodo accipiendum, I.91
c. de Sanguine idoli non comedendo unica lex Noæ data, I. 137. 141. 142. cur, 66. Sanguinis esus an omnibus gentibus prohibitus, 74. de sanguine non fundendo legis Noachidis datæ verus sensus, 137. *seqq.* de Sanguine vicissim fundendo legis interpretatio Grotiana, 138
Sapiens natura magistratus, quo consensu, III.274.*seq.*
c. *Sapientiæ* vox omnes perfectiones complectitur, P.94
c. SARA non fuit soror, sed sobrina, vel consobrina Abrahami, II. 287. 289. 304
c. *Sareptæ* vidua, I.71
c. *Sarmazeni*, II.23
c. *Sata* ut statim cedant solo, id ex natura est, II.522
c. *Satanæ tradere*, quid Apostolis significabat, I.166
c. *Satellites* sibi comparare, solius principis est, I 406
Satisfactio offerenda ab eo, qui deliquit, antequam justum bellum gerere possit, II.20
c. SATURNI appellatione quid veniat, I. 414. plures hujus nominis, *ibid.*
c. SATURNINUS male carpitur a Grotio circa ea quæ in pœnis consideranda sint, III.374
SAUL an in impietate mortuus, III. 249
c. Saul qua ratione se sorti subjecit violato jejunio, II. 198. ejus posteri cur excisi, III.21.26
Scelus pessimi exempli pœna omnino adficiendum, III. 290. qui ad scelus aliquod aliquem impulere pretio, aut vi alia, de damno tenentur in solidum, 183. an ob cogitatum scelus quis puniri possit, 286. aliud est sceleratus populus aliud ii, quicum populus non sine sceleris causa coeunt, 639. *seq.* vide *Delictum*.
c. *Scepticorum* tres gradus, P.88
Sceptrum regium olim pro jurejurando, III.19
Scholasticorum Sententia de mendacio, & æquivocatione, III.576
c. Scholastici parcissime jura naturæ tractarunt, P. 97. subtilitatibus suis omnia conturbarunt, 100. Scholasticæ personæ a jure sequelæ immunes, I.415
c. *Schrifft-Sassen* qui, I.252
Sciens, præsens, & tacens, quando consentire credatur, II. 167. qui scit, & prohibere debet, ac potest, delinquit, nisi prohibet, III.410
Scientia quando præsumatur, III.411. cum puniri jubetur, sumitur pro patientia, 410. *seq.* præsumitur in iis rebus, quæ sunt conspicua, & frequentia, *ibidem*. Scientia magistratus in sceleribus subditorum unde appareat, IV.333
c. Scientia quænam alias omnes complectatur, P.33
c. SCIPIO ex justitia causæ argumentum victoriæ petit, P. 77. quo sensu scripsit fratri, transitum per Macedoniam pendere a voluntate Philippi, II. 106. ex quo capite reddidit prædam Siculis olim a Carthaginensibus ereptam, IV.280
c. SCYRON latro, III.380
c. *Scorta* lue, vel peste infecta in hostem immittere, illicitum, III.590
Scortatio apud quasdam gentes licita, III. 664. immo apud nullas licita, sed saltem impunita apud quasdam, *c.*680
c. Scortatio ipsa naturæ ratione vetita, P.59 III.382
Scriptura in dubio ad monumentum contractus adhibita censetur, III. 185. Scripturæ, & picturæ eadem ratio, II. 485. Sacræ Scripturæ sensus in dubio unde non incommode discatur, I. 113. 357. 360. *seq.* de *Scripti* sensu cum quæritur, quid sit spectandum, 113. Scripti, & sententiæ locus apud Rhetores, III.134
c. Scriptura per se contractum non perficit, nisi partes id expresse velint, III. 179
Σκῦλα, IV.48
c. *Scythæ* solis naturæ dictatis usi, P. 36. mala denuntiant Alexandro injustum bellum moventi, 77. justitiam ingeniis coluerunt, non legibus, I. 76. qualis apud eos rerum communio obtinuit, II. 78. virtutum, & vitiorum habebant cognitionem, 79
Σκυθισμός, III.93.*c.*113.I.*c.*248
c. *Secularisatio* quid, IV. 20. res sacræ, & terræ Ecclesiasticæ, licite secularisantur a civili potestate, *ibid.*
Securitas plena nunquam in vita humana, II. 20. securitati suæ victor merito consulit, etiam justitia interna, IV.266
c. Securitas data eundi ad alium locum an competat urbe interim capta, IV. 406.

486. data tempore induciarum an tollatur iis ruptis, *ibid.* vide *Commeatus*.
Sedis mutandæ amor, injusta belli causa, III.458
c. SELDENUS: de jure Hebræorum, *P.* 95. rationi nimium detrahit, 37. de mari clauso, II. 143 de numulariis e templo ejectis a Christo, III.349
c. SEMEI jure plexus capite a Salomone, III.82
c. *Semen*, vocis etymologia, & explicatio, II. 513. jus seminis definitur, *ibid.* cedit solo, f. corpori, cui immissum est, cum suo fructu, 514. quid si furto alteri surreptum sit, *ibid.* quod si bona fide aliquis solum meum conseverit, sed viliori semine, cum nobiliori illud destinassem, *ibid.* patrem liberos ex suo semine natos suo jure vindicare, quo sensu dicat JCtus, 517
Semipravi, IV.191
. SEMIRAMIS causam dedit successioni fœminarum in Oriente, I.85
. SEMPRONII sponsio cum Philippo, & Græcis, III.109
Senatus Romanus aliquo tempore partitus summum imperium cum populo, I.220
c. Senatus Rom. quo jure imperium habuit, I.334
c. SENECA a natura jus deducit, *P.* 35. brutis intellectum tribuit, 45. ejus loca ad jus sociale spectantia, 48. in virtute nihil esse nimium, 90. de præsumtione ex consensu gentium, I. 62. de instinctu se conservandi, 126. virtutem omnes videre, 147. de pecunia belli causa, 168. de Caligula, 294. de tyranno, 396. de fure, II. 44. de telo, 47. de oceano, 91. quo sensu dicat, *non esse beneficium, lumen de lumine accendere*, 103. ejus locus *de Benef. VII.* 6. male trahitur ad probandum dominium generale populi, 139. quo sensu comparet dominium, & regem, 339. de incestuosis, 284. 302. numerandas esse sententias, non ponderandas, 316. juvenem non esse eundem, qui senex est, 547. de promissis, 613. de talione, III. 326. male comparat gratiæ relationem cum depositi redditione, 361. de Claudii apothesi, 396. quomodo Deorum providentiam excuset, 444. de regno regnorum, 582. sapientem injuria affici non posse, IV. 182. Seneca jurisprudentiæ parum peritus, 320
Senes excipiuntur bellicis calamitatibus, IV.201
c. Senes immunes ab onere sequelæ, I. 415. occidi jure belli possunt, IV.216
c. *Senioratus* quid, II.452
S. *Senones* fuere Germani, II.28
Sententia jus proprie non dat, III. 627. quæ *Sententiæ* dividendæ, aut conjungendæ, II. 222. quomodo numerandæ inter eos, qui dispares partes in re habent, 223. judiciariæ vim habent contractus, III. 430. etiam injuste a subdito vi impediri non debent, & quare, 628. non ab extero, *ibid.* Sententiarum pari numero reus absolvitur, & possessor vincit, II. 221. in ferendis sententiis jus absentium præsentibus accrescit, 223
c. Sententia judicis decidit de justitia causæ, III. 499. etsi iniqua, cur habeatur, pro veritate, 502. *vide Suffragia*.
c. *Separationis* sententia lata a principe an possit ab eodem in plenariam matrimonii dissolutionem converti, Responsum H. COCCEII, II.260
Sepeliendi jus quale, III. 238. *seq.* mos unde ortus, 241. *seq.* hostes, & inimici sepeliendi, 244. *seq.* ob sepeliendos mortuos bella, 250
c. Sepeliendi jus non est a natura, *III.* 378.380
Sepultura an debeatur his, qui se occiderunt, III. 247. *seq.* Jus est ex jure gentium voluntario, 238. cur institutum, 241. debetur etiam hostibus, 244. *seq.* *Sepulturam* prohibere, furor dicitur, 240. concedere, an sit nota victoriæ, IV. 340. negare, causa justa belli, III. 250. negare, unica pœna regum absolutorum, I.213
c. Sepulturæ necessitas an sit a natura, III 250. negatur, 251. *seqq.* unde hic mos ortus sit, *ibid.* & 254. ex quo principio a Romanis, & Græcis ad jus naturæ relata sit, 255. ex rationibus mere politicis introducta, & legibus civilibus munita, 253. in pœnam auferri potest, *ibid.* & 255
c. *Sepulchra* cur dicantur divini juris, & res nullius, IV. 24. publica, & privata, *ibid.* hæreditaria, & familiaria, *ibid.* eorum violatio non pugnat cum naturæ jure, 25. hostium devictorum cur

cur religiosa esse desinant, 14. non sunt religiosa, nisi lege civili, 23. hostis, jure belli violari possunt 235. Sepulchrum violantes viliores Jure Rom. cur capite plectantur, honestiores cur saltem deportentur, III.372

c. *Sequelæ* jus ex naturæ rationibus deducitur, I. 413. duplex: alterum ad legum executionem, alterum ad bellum pertinens, *ibidem* alia jura specialiora. *ibidem* Sequela bellica dispescitur in universalem, & particularem, scilicet, pactitiam 414. quinam immunes ab hac lege, 415

c. *Sequestrum* quid supponat, IV.395

SERGIUS PAULUS in magistratu manet factus Christianus, I. 101

Sermo instrumentum societatis, *P. 6.* ambiguus ex circumstantiis vel licitus est, vel non est, III. 573. *vide* Colloquium. Sermonem cogere, mutare, pars mixti imperii, IV. 98.

c. Sermo an sit instrumentum societatis, *P. 46.* ejus varii usus, III. 616

c. SERVIANA actio, II. 163

c. *Serviles* inter, & liberas personas discrimen non in jure demum civili, sed in ipsa ratione naturali fundatur, IV. 60. Servilis concubitus requisita jure naturali, 83.84

c. *Servire* quando dicatur populus, s. servitus publica quid, I. 313

Servitus ex voluntate, II. 225. neutiquam pugnat cum jure naturali, 226. ex poena, 230. perfecta, & imperfecta quæ, 226. 229. quo sensu contra naturam dicatur, IV. 72. annorum septem, II. 229. ob redemtionem ex captivitate quando jure Rom. desinat, 119. oritur ex pacto, aut ex delicto justo, IV. 72. a Deo aliquando in beneficium hominibus conceditur, III. 519. præfertur internecioni populi, *ibidem*, eorum, qui bello capiuntur, continet perpetuam obligationem operarum pro alimentis, IV. 247. eorum, qui in servitutem se dediderunt, qualis, & quale jus dominis dederint, *ibid.* civilis jure victoriæ imperari potest, I. 200. IV. 97. *seq.* ex quibus causis libertati etiam ab ipso populo anteponatur, I. 178. quo casu desinat, II. 528. fit, cum populus in provinciæ formam redigitur, III. 422. personalis, 6. imperfecta, II. 229. perfecta est, quæ debet operas perpetuas pro victu, 226. poenalis duplex, singulorum, & universitatis, 230. singulorum personam non egreditur jure naturali, 223. jure gentium etiam in filios derivatur, & qua ratione, IV. 254. universitatis est perpetua, II. 230. Servitutis plures gradus, 226. *seq* IV. 252. instrumenta, reges, 268. in servitutem privatam licet cuique se addicere, I.191 191. parentes filios vendere possunt aliquo casu, IV. 255. Servitus an mari possit imponi, II. 130. prædiorum Servitus jus est personale, I. 4 Servitutis imperfectæ genera, II. 229. bellicæ causa, IV. 71

c. Servitus definitur, I. 309. 310. a gentibus demum constituta est, *ibid.* mediata, & immediata, 315. imperfecta Grotio quid, II. 341. jure naturæ talis non datur, *ibid.* Servitutes ad quæ. nam jura pertineant naturaliter, I. 32. Servitutis constitutio non est acquisitio originaria, II. 135. an dentur naturales servitutes, regulariter negatur, *ibidem*, unam speciem excipit *H.* COCCEIUS a natura constitutam, quamque originariam videri posse, ait, *ibid. seq.* quod negat *Sam.* COCCEIUS, 137. Servitus male refertur cum Grotio ad jura in re, scilicet ad id, quod nostrum est; melius jura personalia, scilicet, ad id, quod nobis debetur, 138. Servitutes a natura sunt, II. 338. Servitutis jus non est ex justitia aliqua externa, sed ex ipso jure naturæ, IV. 94. 95. non pugnat cum Christianismo, 95. Servitus quænam naturali justitiæ conveniat, 81. natura cognita non esse, quo sensu dicatur a JCtis Rom. 79. circa Servitutes *reales*, & quatuor *personales*, quid obtinuit Jure Rom. II. 163. Servitutibus *discontinuis* præscribi potest jure civili, 201. Servitus consistit in potestate in operas, & res servi, quas ex operis acquirit, IV. 79. 80. immo & in ejus vitam, 80 Servitus ex bello etiam injusto cur, & quamdiu justa dicatur, 181. non opponitur æquitati naturali a JCtis Rom. *ibidem*, non consistit in solis operis, 261. vera Servitus jure nat. etiam in liberos transit, II. 343. III. 451. non constituitur pacto sed captivitate, vel in poenam II. 344. Servitus privata lege mari imponit, 87. Servitus *prospectus*, 714

Servus instrumentum domini, I. 479. membrum minus dignum familiæ, subdito similis quo sensu dicatur, IV. 247. *seq.* efficere ea non cogitur, quæ sunt contra jus divinum, & humanum, III. 539. fugere an possit, si immanis Domini sit sævitia, II. 228. quorsum pertineat Apostolorum monitum, ne fugiant, IV. 76. in sui venditionem hoc casu proclamare poterat apud Græcos, apud Latinos ad statuas confugere, 253. Servus natura, I. 191. nemo est, IV. 71. nemo tamen jus habet, ne unquam serviat, III. 459. injustum bellum, quod aliquibus infertur quasi natura sint, *ibidem*. Servus mercedem laboris sui an sumere possit, IV. 76. resistere an licite possit domino, *ibid* cognosci debet, ut postliminio recipiatur, 120. recipitur, etiamsi animum res nostras sequendi non habet, *ibidem* mercenario comparatur, 248. in Servum quidvis licet, 72. *seq.* *Servi* fratres nostri, 248. naturaliter philosophis qui, III. 459. ad operas urgendi moderate, 249. quo casu fugere possint, II. 228. IV. 74. transfugæ recipiuntur postliminio, 120. quando postliminio recipiantur, 121. etiam manumissi postliminio recipiuntur, *ibidem*, etiam vocabulo servi olim humaniores abstinebant, 248. Servi redemti quod jus apud Romanos, *ibidem*, & 176. Servi dicuntur populi subjecti, I. 296. Servi pro dominis bellant, 409. Servi res fiunt domini, IV. 73. Servo dominus quæ præstare debeat, 250. *seq.* in Servo vis deliberatrix plena non est, III. 542. in Servum jure gentium omnia licent, IV. 72. *seq.* non etiam justitia interna, *vide* jus vitæ & necis. Servi quo casu fiant liberi, II. 528. *Servorum* nati matrem sequuntur, IV. 72. deliberatrix facultas imperfecta, III. 542. filii an naturaliter servi, & quatenus, II. 227. filii qui, & quatenus domino teneantur, IV. 252. Servis injuria si quæ infertur, non statim domino censetur illata, 336. ex Servis servi nascuntur jure gentium, 72. & quare, 73. in Servos lenitas adhibenda, 249. jus vitæ, & necis in eos quale, 73. 248. II. 227. Servos Romana lex bello arcebat, I. 410. circa Servos Francorum jus, & Hebræorum, IV. 79

c. Servus instrumentum domini, I. 412. non pars, *ibidem*, nullum jus neque in res, neque in actiones suas retinet, II. 336. in quosnam servos natura dominis competat jus vitæ, & necis, 336. 337. & quorumnam liberi sequantur conditionem matris, *ibidem*, in Servum jus vitæ & necis, unde dominus habeat, III. 350. 351. in Servum jus vitæ, & necis competit in re talionis, IV. 79. 80. Servus fieri potest ex delicto, II. 343. sublato domino fit nullius, & cedit occupanti, 544. Servum non fieri nisi bello captum, recte docuerunt JCti Rom. III. 660. Servus domino acquirit etiam ignoranti, IV. 59. non naturaliter tantum, sed & civiliter, 60. Servo quid licuit Jure Rom. & Græco sub domino nimis severo, 82. *Servus* quænam jura retineat, *ibidem*, & cur, 81. *Servi nomen ex injuria ortum esse*, quatenus recte concludat Seneca, 182. Servus cum domino quo jure contrahere possit, 250. quando resistere domino possit, 94. an, & quo jure licite fugiat, 85. *seqq.* 92. 93. Servo suadere ut dominum deserat, cur Canones prohibeant, 94. lex qua Servus non nisi per tormenta testimonium dicere potuit, quibus in causis, & personis obtinuerit, ejusque ratio, I. 174. ex delicto Servi quod dominus teneatur, id juris est civilis, III. 434. Servus ex scelere, et si jussu domini patrato, obligatur in solidum, 550. cur ex criminibus publicis obligetur, *ibidem*. Servo *naturaliter in corpus suum sevire licere* quo sensu dicatur *in l. 9. §. 7. de pecul.* II. 35. III. 256. Servi utilitas quo sensu adventitia dici possit, I. 293. Servi olim a militia arcebantur, 416. Servum inter, & ancillam, est verum conjugium, 308. at hujus effectus quoad commoda cessant in iis, *ibid.* Servi filius quo jure sit servus, IV. 81. 83. Servus meus ab hoste captus quando postliminio receptus videatur, 164. 165. Servus Romanorum, raptus a latronibus, translatus ad Germanos, receptus a Romanis, & venditus Romæ, an restitui pristino domino debeat? affirmant merito JCti, 279. 280. Servi sunt omnes homines in regno patrimoniali, I. 311.

Severitas laudabilis Dei, Mosis, Christi, & Apostolorum, I.108.*seq.*
SEVERUS *Septimius*, I.357
Sexus est quid personale, II. 389. Sexus privilegium majus, quam ætatis, in regnorum successione, *ibid.* Sexus privilegium est, ubi jus æquale, 398. 400
c. SFONDRATI hæresis circa Dei cognitionem, P.39
Siculæ successionis controversia, II.399
Signa voluntatis, II. 167. animi quæ, *ib.* & III. 132. certitudinem habent probabilem, non mathematicam, II. 167. deliberati animi plura præter stipulationem esse possunt, 594. muta quædam obligant, IV. 433. voluntatis sufficientia, *vide* Voluntas. Signis hostium uti, licitum, III.567
c. Signa inter gentes non recepta sunt cum mutua obligatione, III. 610. 611: 612. 614. 615
Significatio impropria quando admittenda, III. 137. strictior, laxior, & media 135 136. *c.* 157.158
Silanianum SCtum, I. 117. iniquum non esse probatur, *c.* 174
Silens non semper præsumitur consentire, II. 167. aut velle, III.106
c. qui Silet longo tempore, non consentit tacite, II.196
Silentium non liberum nihil operatur, II. 168. quando consensum probet, III.106. quale requiratur ad præsumendum consensum ejus partis, quæ alienari debet, II. 348. quale & ad præsumendam derelictionem, 168. obligat si in ea re sit, quam quis aperire jure aliquo tenetur, III. 410. Silentio an conveniri quædam possint, IV.430
c. Silentium non infert remissionem, II. 186. quando habeatur pro consensu, III. 129. ex silentio per se neque consensus neque dissensus sequitur, 168.170 IV. 434. exceptis quibusdam casibus, III.169.IV.434
c. *Silesia* olim fuit feudum Ligium, I. 349. successio in ea allodialis, scilicet hæreditaria, jure obtinet, II. 453. Silesiam cur absque indictione, aut clarigatione occupavit Borussiæ rex, 655. 661
c. SILIUS *Italicus*: de fide, II. 620. de venenis, III. 586. de Fabio, & Annibale, 596
c. *Silicitarum* raptus non pro jure habitus, sed saltem excusatus, II. 118
c. SIMON defensor Grotiani erroris de Deo semoto a juris naturalis imperio, & obligatione, P. 55
c. *Simulacra* gentium abolendi licentia naturalis fulcita *Deut. VII.* 5, & 24. jussu Dei, IV. 22
Simulatio quid, III. 565. *c.* 608. an semper injusta, adeoque e vita tollenda, ut putavit Cicero, 565. quæ licita, *ibid.*
c. Simulatio quid differat a dissimulatione, & mendacio, III. 608. per se non est illicita, 611. sed res media, 612
c. SINANIS barbari dictum, IV. 218
Singularium certaminum origo, III.273
Singulatim licet, quod gregatim non licet, II.224.*seq.*
Singuli quando punibiles ex facto universitatis, III.422.*seq.*
c. SINIS latro, III. 380
c. *Sisachtia* lex, III. 633
c. *Smalcaldicum* fœdus male improbatur, III.126
c. *Sorelo* nubere, non est licitum natura, II.289.
c. *Socialis affectus* nullus sequitur ex ortu hominum ab uno omnium, P. 60.
Societas quid, II. 665. quotuplex, I.3. quomodo a civitate differat, 224. boni, non mali causa contrahitur, III. 524. jus dat in personam, II. 205. an nobis nulla sit cum privatis, aut prædonibus, ut putavit Cicero, IV. 299. (*vide* Prædo) an cum tyranno, *ibid.* an cum infidelibus fœdere contrahi possit, III. 97. *seq.* bellica injusta, quæ nullo causæ discrimine initur, 528. (*vide* Fœdus) societas civilis utilitatis causa cœpit, P. 10. proprii commodi causa ab unoquoque initur, I 87. III 523. naturalis quæ dicatur, IV. 300 inita fuisset etiamsi nulla re indiguissemus, P. 19. ejus vis pridem in multis gentibus extincta, IV. 117. *seq.* maxima naturalis est conjugium, II.205. navalis, 665. unde utilitatis portio æstimanda, quæ ex ea ad partem unamquamque pervenire debet, 677. Societas publica qualis, 220. ejus effectus, ut pars minor majorem sequatur, *ibid.* an morte finiatur, III. 142. civilis ab humano instituto cœpit, I.361. cum quibus illicita Hebræis, III. 97. *seq.* cum profanis quæ, & quatenus periculosa, & quomodo periculis occurri possit, 100 *seq.*

seq. negotiatoria an iniri possit, ut alter damni immunis sit, II. 677. Societas, ubi opera, & pecunia inter se comparantur, *ibid. n.* Societas, ex qua alter nihil lueri speret, non valet, 677. bonorum universorum qualis, *ibid.* navalis, *vide* Admiralitas. Societatem morte finiri, non est juris naturalis, aut gentium, III. 140, Societatis bellicæ divisio, 95. *Societatis appetitus* homini proprius, *P.* 7. Societatis jus cum quibuscumque an amittatur derelictione, II. 176. Societatis respectus minor apud naturam, quam propriæ salutis, 7. cujus gratia in Societatem coitum est, id populus partibus suis tenetur conservare, 345. in Societate partes æquales quomodo intelligendæ, 676

c. Societatem humani generis aliquam dari, probatur, *P.* 43. 44. negatur in genere, & restingitur ad domesticam, *ibid.* per appetitum Societatis excellentem quid Grotius intelligat, 48. ubi Societas, an ibi & jus, 50. causa Societatis est Dei voluntas, contra Grotium 57. ad Societatem ferimur instinctu, non obligatione, 64. 65. Societas necessario infert jus, 76. humana, scilicet, populorum, universalis non datur, 93. I. 29. dogma illud ex impio principio originem duxit, *ibid.* Societatis custodia non est verum juris naturæ principium, II. 293. ex publica Societate singuli participant pro modo suo, 314. in privata nunquam, & in publica non semper major pars obligat, sed melior conditio est prohibentis, 314. 315. in inæquali quænam sententia prævaleat, 332. 333. Societas ubi bonorum universalis contracta est, in ea fictio traditionis mere civilis est, 526. Societas de communicando invicem rei, vel negotii lucro, vel damno, 694. 295. Societas cur solvatur re amissa, cujus causa inita est, 696. Societas est vel bonorum, vel negotiationum, 733. in illa sors ipsa communicatur, in hac lucrum saltem, & damnum, *ibid.* & quidem pro rata, sive ex opera, 734. non valet si alter de damno tantum, non de lucro participat, *ibid.* neque si nimis exiguum lucrum respectu damni promittitur, *ibid.* pacisci tamen potest, si nullum lucrum sit, sed solum damnum, id alter solus ferre debeat, 735. Societates privatæ quod morte finiantur id juris est naturalis, III. 166. Societas civium quid differat a Societate latronum, 649. Societas navalis, *vide* Admiralitas. Συμπλοια.

Socius socium cogere potest ut stet foederi, I. 223. Socius quis in bello, IV. 386. *n.* defendere Socium quibus causis non cogatur, *vide* Auxilium. Socii quando defendendi, III. 524. *c.* 534. qui sint in jure postliminii, IV. 111. quando partem habeant in præda, 47. Sociis illata vis quando pacem rumpat, 344. Socii in bello injusto de damnis tenentur, interdum & puniri possunt, III. 559. Socii Romanorum quales fuerint, 642. Sociis hostium an bellum sit indicendum, 646. *c.* 658. Sociis ejus, cum quo pax inita, rebellantibus, an rupta pax censeatur, IV. 333. *c.* 463. in Sociis, qui in pace comprehensi sunt, an pax rumpatur si invadantur, 334. *c.* 365. in Socios hostium quo jure pœna exerceatur, 558. Sociorum jus proxime accedit ad jus subditorum, 525. ad quos eorum pax inita pertineat, 335. Sociorum controversiæ judicari quomodo soleant, I. 222. *seq.* a sociis oppressorum exempla, 225. *seq.* plurium quis præferendus, III. 102. *seq.* Sociorum nomine an futuri veniant, 137. *seq. c.* 160. 161. 162. Socios in foedere non nominatos adjuvare, non est contra foedus, 138. *n.*

c. Socius socii subditum contra foedus agentem quomodo puniat jure, I. 344. Sociorum controversiæ ad conventum non pertinent, *ibid.* nisi id in *specie* statutum sit, *ibid.* Socio casus non nocet, II. 706. exceptiones, *ibid.* Socius invito socio an possit a foedere recedere? distinguitur, III. 126. 127. Socius hostis mei etsi causam ejus justam crediderit, cur tamen victus æque ad reparationem teneatur, 602. Sociis belli an prædæ pars debeatur, id totum dependet a foedere, IV. 68. Socius in bello sequitur judicium socii sui, 125. in bello componendo quorum Sociorum ratihabitio necessaria sit, quorum non, 364

c. SOCRATES inter scepticos a quibusdam refertur, *P.* 88. polygamus, II. 271. quo sensu dixit, ex adulto semine non posse robustam procreari Sobolem, 301

c. So-

c. *Sodomia* etiam rationis lumini, semota revelatione, repugnat, *P.* 59. I. 66. III. 384. prohibita, etsi in societatem homines non coiissent, II.334
c. *Sol.* ad eum omnes gentium Dii referuntur, IV.16
c. *Solennitas* una saltem est in bello, I. 239
in *Solitudine* cessat judicium, I.178
Sollicitare subditos alienos non licet, III. 579
Solo cedere plantata, consixa, & ædificata, non est juris naturalis, II. 485. *vide* Semen. Solum incultum an concedendum exteris, 71
c. SOLON quid per vim intelligat, *P.* 72. ejus lex de fure nocturno, & diurno, II. 44. de qua haurienda etiam ex puteo alieno, 100. quo sensu jurare noluit Athenienses, III.47
c. *Solvens* indebitum repetit, II.610
Solutio ut in certum tempus differatur, jus est æstimabile, II. 674. cum differtur, lucri cessantis ratio haberi potest, 670. minus solvit, qui tempore minus solvit, 674
c. SOLYMMANUS jure punivit præsidiariorum arcis Budensis perfidiam in præfectum suum, IV.102
c. SOPHOCLES: de lege naturæ, *P.* 35. juris nat. descriptio, I. 40. de defensione sui ipsius, 130
Sorores duas ducere, olim licitum, II. 217
c. Sororis cum viduo nuptiæ cur licitæ sint, II. 291. 205. circa hanc quæstionem H. COCCEII Responsum, 291. *seqq.*
Sorte amplius quando aliquid licite exigi possit, II. 676. Sorte bellum finiri potest, III. 489. quibus casibus, IV. 337. a370.371
c. Sors quid sit, IV. 371. Sorti jus suum submittere invitus nemo tenetur, III. 495. 497. IV. 371. Sorte ut bellum finiatur, solus rex, absque consensu populi, decernere nequit, IV.372
c. *Spadones* sunt habiles militiæ, I.415
c. *Spartani* justitiæ non nisi erga suos observatores, *P.* 74. *vide* Lacedæmonii.
c. SPARTIANUS de Hadriano, I.306
Specialia efficaciora generalibus, III.148
Species pars substantiæ, II. 485. populi quomodo tollatur, 53t. Species, id est, formæ plures unius rei artificialis, 532. Species interit, sublata aut omni, aut perfecta juris communitate, 531
c. Species quid Peripateticis, II. 545. nova cur cedat ei, qui fecit etsi mala fide, vera ratio, 520. cur secus in jure civili statuatur, *ibidem*, Specie mutata & dominium, & imperium tollitur, 543
Specificatione an res acquirantur, II. 484. *seq.* Specificationis jus naturale quale sit, *ibid.*
c. Specificatio est species occupationis, indeque modus acquirendi originarius, II. 138. Specificatione quæ fit acquisitio recte tribuitur a JCtis Romanis juri gentium, scilicet naturæ, 518. ejus vera ratio, *ibid.* per eam nova species non fit communis, 519
Spes lucri quando veniat in restitutionem, III.182
Spiritus, id est, forma, II.529
c. *Spiritualia potiora esse secularibus*, quid inde inferatur, I.261
Spolia hosti detracta quorum sint, IV. 36. Spoliare hostem licet jure gentium, 3. imme ipso jure naturæ, c.9
Σπονδαὶ quid, III.94.95.c.113
Sponsio quid, III. 91. quotuplex, 106. ad nihil obligat eum, qui summum habet imperium, 104. nisi tacite, IV. 434. vel ex notitia, & silentio, III. 106. publica quæ, 91. quomodo a fœdere differat, *ibid.* & 104. Caudinæ, & Numantinæ Sponsionis controversia, 104. item Lutanianæ, 106. quot Sponsionum sint materiæ, 104 c. 127. Sponsoris periculum miserabile, 670. *n.* Sponsores ad quid teneantur si improbetur sponsio, 104. tenentur in id, quod interest, 92. eorum bona ad id, quod interest, obligata, 105
c. Sponsio definitur, III. 107. 127. a quonam fiat, *ibidem*, in quo præcipue differat a fœdere, 198. quos obliget, IV. 436. summam potestatem non obligat ex notitia, & silentio, III. 129. Caudinæ Sponsioni satisfecerunt Romani, 110
c. SPURINÆ prædictio de periculo Cæsaris, II.398
c. *Spurii* qui vocentur, II. 343. eorum conditio apud Spartanos, 245. spurium alere iure civili tenetur, stuprator, vel ejus pater,

pater, avus, avia paterna, hisque deficientibus stuptatoris mater, & materni ascendentes, donec probet se patrem non esse, 415. Spurii non sucredunt, etsi de certo patre constet, 421. nec matri reginæ in regno succedere possunt, II. 443. Spurius cur sequatur matrem, non patrem, vera, & naturalis ratio, 517. *vide* Nothus.

c. *Stabularii* jure nat. tenentur ad restitutionem damni ab iis dati, quorum opera utuntur, III.199

c. *Stagnum* quid, II. 94. in Stagnis etsi circumseptis cur pisces nullius dicantur a JCtis Rom. II.491

de *Statione non deserenda* lex quomodo accipienda, I. 361. naturalis est, c.387

c. STATIUS de Oedipo incestuoso, II. 284. de spurio, 443

Status liberorum servitus, II.220

c. Statuliberi qui dicantur, II.342

Status miscetur aliquando, *vide* Imperii divisio. Status optimatum, III. 510. popularis, *ibid.* qualiscunque fingatur, sua habet incommoda, I. 190. pactis mutari potest, IV. 305. mutato statu caput non corpus mutatur, III. 140. Reip. præsentem statum tueri, boni viri est, II.170

c. Status rerum in contractibus quando mutatus videatur, III. 84. *seqq.* quoad substantialia, & accidentalia, 85

c. STENEI AIDÆ Ephori sententia male intellecta a Grotio, III.655

STEPHANI lapidatio quo jure instituta, III.277

Sterilitas locatori utrum obsit, an conductori, II.673

Stipendium accipere, licitum militi, III. 529. bene solutum, militem modestum efficit, IV. 285. ob stipendium non solutum rex tenetur militi, & subditis, quibus ea occasione damnum datum est, *ibid.* fœdus de solvendo stipendio quale sit, III.96

c. Stipendio non soluto ad quid rex teneatur militibus, IV.282

Stipulatio, signum animi deliberati lege civili, II. 594. Stipulari pro tertio naturaliter licet, & quo effectu, 600. *seq.* Romanæ leges circa stipulationem, aut acceptationem pro tertio, 601.

c. Stipulatio quid differat a pacto, II.607. *seqq.* cur ex ea Jure Rom. antiquo obligatio non oriebatur sine causa, 618. inutilis an valeat ad effectum exceptionis, 184

Stoicorum disputationum magna pars circa voces consumitur, III.290

c. Stoicis lex quænam princeps, *P.* 37. Stoici à Jove juris originem petunt, 59. qualem cognationem inter homines fingant, 61. virtutem quomodo definiant, 94. in quanam re vitam beatam posuere, I. 126. Stoicis quid libertas fuit, 309 quid spiritus, scilicet ἕξις, II. 545. 546. mundum hominis causa factum credidere, 75. eorum doctrina de æqualitate delictorum, III. 332. quid intellexere per divinarum, humanarumque rerum scientiam, 352. & per virtutem, *ibid.* quid per formulam, secundum rationem, scilicet honeste vivere, 383. Stoicis quatenus omnia delicta sint æqualia, 362

c. STRABO de Indiæ regno, I. 307. 326. de successionis in regno more apud Arabes male intellectus a Grotio, II.457

c. *Stratagemata* in bello licita, III. 582. 594.607

STRATOCLIS lex de placitis Demetrii, III.540

Studiosis litterarum parcendum in bello, IV.202

c. Studiosi occidi jure belli possunt, IV. 216. nec non eorum res pignori capi, 635

c. *Stuporis* causa bellum populo inferri nequit, III. 381. 468. Stupidiores naturaliter servire debere prudentioribus, falsum, I.250

Stupra cum fœminis hostium quo jure permissa sunt, quo non, III. 677. an contra jus gentium in bello, *ibid.* Stuprata per vim non clamans, II.17

c. Stupra in fœminas etiam jure belli illicita, III.691.695

Suasor sceleris tenetur damni dati, III. 182. etiam si alii non defuturi erant, qui idem suasissent, 183

Subditi instrumenta sunt imperantium, I. 309. 310: & quasi partes, *ibid.* liberi quibus casibus fiant, *vide* Liberi, non obligantur ex contractu magistratuum ante ejus publicationem, IV. 387. non tenentur ex delicto civitatis, in qua commorantur, III. 632. injuriam potius tolerare debent, quam vi imperan-

ranti resistere, I. 351. obedire non debeot magistratui, si quid juri naturali, aut divioo adversom statuat, *ibid.* hosti militantes ao pace rumpaot, IV. 333. *seq.* Subditu cogi potest ut obses eat, & qoomodo, 145. *c.* 379. dubitans an recte militet, III. 546. Subditi alieni an bello defeodi possint, 526. eos sollicitare oon licet, 579. Subditi quando juste bellum gerant, 538. *seq.* Subditi qui, *ibid, n.* hostium, ubique offenduntur jute belli, 667. reddendi superioribus, si bello injusto abstracti fiot, IV. 277. quomodo fiant participes delicti superiorum, III. 427. an semper se in libertatem vindicare possint, II. 175. bellare possunt in magistratus, summæ potestatis jussu, I. 350. *seq.* resistere imperantibus prohibentur ex ipsa natura civilis societatis, 351. *seq.* eorum resistentia est vetita jure Hebræo, & Evangelico, 353. pro imperantibus bellant, 185. Subditis illata vis pacem rumpit, IV. 334. *c.* 365. Subditis alterius, qui piratæ sint, vis illata pacem non rompit, *ibid.* bellantibus promissa teneot, 303. *c.* 313. etsi non jurata, *c.* 314. dubitantibus tributa potius imperanda, quam onera militaria, III. 546. Subditis interdum præda conceditur, IV. 45. *seq.* Subditorum booa obligantur jure gentium pro debito civitatis, 309. 238. Subditorum jus si rex sine causa auferat, tenebitur de damno, III. 54. *Subditis* bellare noo licet, si sciant bellum esse injustom, etiam cum hoc ipsis iodicatur, 539. bellare contra magistratum, nullo jure licet, I. 351. *seq.* IV. 303. io extrema oecessitate licet eis se ab injuria defendere lege naturali, & Hebræa, vix Evangelica, I. 360. *seq.* etiam bellare, quatenos magistratus io certa pacta in prima imperii delatioee inita peccat, 370. bella pro Subditis gerere, vitamque eorum defendere, civitas, & rex tenetur, III. 521. *seq.* magis, quam ut eas ratiooes possit omittere, quæ ad ipsorum tutelam maxime sunt naturales, IV. 337. pro ipsis gerere contra ipsorum improborum magistratum, etiam privatis licet; si imperio ejus magistratus non sunt subditi, I. 350. *seq.* etiamsi daretur subditos in summa necessitate contra imperantem se defendere non debere, III. 527. oegatur, *c.* 537. oon tamen gerenda hujosmodi bella, nisi id sine omniom, aot plurium subditorum incommodo fieri possit, 522. Sobditis cogere imperantem oon licet, I. 359. *Subditorum* facultas deliberatrix imperfecta, III. 542. Subditorum ratione an bellum utrinque justum, 543. defensio ao aliqua justa in bello injusto, 546. libertas obligatur ex facto superiorum, 620. factum an pacem rumpat, IV. 333. *c.* 364. innoceotium res in pœnam non recte capiuntur, 239. Subditos suscipere migrantes, non est contra pacem, quæ amicitiam complectitur, 316. *c.* 370

Subditus est iostrumentum non pars magistratus, I. 413. sed volens; in quo differt a servo, *ibid.* differentia inter obsequium subditorum, & servorum, 383. 384. item inter subditorum erga principem, & liberorum erga parentes obedientiam, 384. Subditorum intuitu semper bonum est quidquid rectori placet, 382. eorum res, & actiones, subjacent bono commoni, 35. Subditi etsi absint, suot sobditi, 251. Subditi regis cur in S. Script. servi vocentur, 311. tenentur ex debito, vel delicto principis, vel civitatis suæ, III. 432. 434. 435. 442. 443. 633. idque ipso jure naturæ, IV. 243. 244. Subditorum non est, judicare de justitia, vel injustitia causæ belli, III. 511. 553. Subditi triplici sensu veniunt, 547. proprii sequi priocipem tenentur, etiam in bello injusto, 548. 549. 553. adeoque pro ejus arbitrio ad arma coire, I. 413. ex crimine in solidum obligantur, etsi jussu superioris patrato, III. 550. quo jure, quoque casu resistere Principi possint, *P.* 86. I. 331. 332. Subditus ao, & quatenus priocipi soo notorie injuriam facienti resistere possit, 377. potest non obedire regi impia jubenti, at noo vim inferre, 295. Subditi non eadem ratione magistratui resistere nequeunt, qua capti, & servi facti domino, IV. 94. Subditus non parere tenetur magistratui supra jurisdictionem suam jus dicere volenti, I. 385. quibus in casibus principi suo pa-

rere

rere non teneatur, 376. Subditi cur de injuria regis queri nequeant, 382. Subditis contra principem nunquam competit bellum, ne quidem jure necessariæ defensionis, 377 sive singulis, sive pluribus, si injuriæ sint privatæ, 387. 388. Subditi an se in libertatem vindicare possint, II. 199. non manent obstricti principi notorie tyranno, id est everrenti statum publicum, III. 87. cum Subditis bellum nunquam est, III. 660. Subditi contumaces non coercentur jure belli, sed vi jurisdictionis, I. 242. 243. Subditi quomodo annuant petitis, 347. Subditus si migrare velit, retineri nequit, II. 355. quid liceat Subditis, si a principe contra extraneos defendi nequeant, I. 233. pro Subditis bellum suo jure gerit princeps, III. 530. Subditus etiam innocens, & invitus deleri, vel dedi potest, & debet, si defendi nequit, 531. 532. 533. Subditis jus quæsitum princeps pacis, & salutis publicæ causa auferre potest, IV. 145. singulorum subditorum res alienare pacis causa quo pacto possit summa potestas, 362. Subditi fœdera contrahere nequeunt, exceptis tribus casibus, III. 126. Subditi etsi usurpatori fidem dederint, non liberantur ab homagio vero regi præstito, I. 399. an huic ejecto alimenta subministrare, vel commercium cum eo habere possint, ibid. an usurpatorem occidere possint, 400. 402. durante hujus administratione cur teneantur ei parere, non regi ejecto, 401. an teneantur sequi illum in bello contra hunc, *ibidem*, tributa usurpatori solvere tenentur, *ibid.* Subditus per præscriptionem jure civili statutam imperium, vel ejus partem acquirere nequit, II. 197. Subditi duorum regnorum inter se quo jure teneantur, I. 23. Subdito principis læso ab alio principe summo ad quem recursus pateat, 229. 239. Subditis quo casu assistere liceat, quo non, III. 536. 537. Subditum hostis sui nequit subornare hostis ad occidendum principem suum, vel ducem, 612. Subditi hostis nostri omnes morte digni sunt, IV. 214. adeoque jure nat. occidi possunt, etsi actu non militantes, III. 684. 690

Subjectio civilis, IV. 96. ex pœna, II. 230. herilis, IV. 96. mixta, *ibid.* populi perfecta, & imperfecta, II. 229. Subjectio jus est in personam, 225. (*vide* Lex.) quotuplex, *ibid.* fit vel ex consensu, *ibid.* vel ex delicto, 230 Christianorum, qua subsunt magistratui, quanta, I. 353. *seq.* privata, II. 205. 225. quid contineat, II. 226. publica quæ, 229. continet necessitatem non resistendi, I. 353. vocatur & civilis, IV. 96. an subjicere se liceat lege evangelica magistratui infideli, III. 100

c. Subjectio quomodo fiat, P. 65. mutua inter regem, & populum, non datur, I. 295. omnis cessat mutato domicilio, 349

Subordinationis natura, & effectus, I. 359

Substantiæ vox pro more perpetuo, II. 679

c. Substantiam negotii Juris Consulti Romani semper intelligunt naturalem, II. 738. *Substantiam juris regulariter non tolli mutata forma*, regula patitur exceptionem, 543

Successio titulum veterem continuat, I. 204. cur magis descendat, quam ascendat, II. 379. non semper infert summum, & absolutum imperium, I. 204. nam ab omnibus constitui potest, qui ejus habent potestatem, II. 393. & sic etiam a populo, & quare ab eo soleat institui, 390. *seq.* non est sub jure imperii, 395. *seq.* in bona *ab intestato* quid, 384. & unde, 376. oritur ex jure gentium voluntario, 390. *seq.* natura quoque ei favet, 398. fratrum, 383. eorum, qui summum habent imperium, si de eorum voluntate non expressa extant judicia, 385. *linealis* cur instituta, 391. opposita *hæreditariæ*, 400. qualis, *ibid.* duplex, *cognatica*, & *agnatica*, 392. *seq.* agnatica cur instituta, *ibid.* linealis nullis gradibus terminatur, 391. *n.* in eadem spes semel parta jus facit, 397. itaque nec peccatum patris filio nocere potest, 395. regno *ex consensu populi delato* quæ velit observari generaliter, 387. *seq.* quæ in sexu, ætate, & qualitate, 388. est quasi ea, quæ fit ab intestato, 395. regi dat jus temporarium, 348. imperium ad eum non ab eo, qui decessit, sed a populo defertur, III. 55. tantum defertur, quantum prima electio tribuerat, I. 204. in regno *allodiali*, opponitur ei, quæ fit ex lege, II. 391. Successio in regnis *patrimo-*

monialibus, 385. an ætatis prærogativam admittat, & quando, 400. de Successionis in imperio controversia quis judicare possit, 395. *seq.* an in ea liberi ante adeptionem regni nati postponantur iis, qui post nati, 397. Successionis ab intestato post liberos duo præcipui fontes, 382. 385. Successionem quisque elegisse creditur, quæ in more patriæ est, 385. Successionum leges diversæ, *ibid.* Succedens in regno patrimoniali individuo debet aliis hæredibus id ipsum rependere, 387

c. Successio parentum natura debetur liberis, II. 245. at verum tamen non est, eam citra factum hominum sola naturæ lege deferri, 401. 404. nam jure naturæ, spectato ejus statu primævo, nulla, nec necessaria, 77. 407. nec liberorum est, nisi per surrogationem, & ne illis auferatur jus occupandi, 407. 429. Successio igitur descendentium, non aliorum, introducta est necessario in statu terræ prope occupatæ, in locum juris occupandi post mortem, 407. & hoc sensu JCtis vocatur debitum naturæ, 408 non potest liberis auferri a parentibus, *ibid.* nisi ob utilitatem publicam, vel in pœnam, *ibid.* non incipit, nisi post mortem parentum, 409. extenditur ad omnia jura parentum, etiam eventualia, *ibid.* Successio in stirpes quid, 410. 420. Successionis qui incapaces fiunt jure naturæ, 410. qui non, *ibid.* successionis *ab intestato* principia *Sam.* COCCEII, 411. refutantur principia Grotii, 412. Successio non dependet ab alendi jure, 414. 419. 422. naturalis sequitur jus, & modum propagationis, 421. Successio *vicaria* in bonis privatis, 418. 419. in regnis quatenus admitti possit, 450. numquam, 467. Successiones ab intestato collateralium unde Grotius deducat, *P.* 53. *Successionis regnorum* systema Grotii exponitur, II. 435. vera principia proponuntur, 436. *seqq.* successio naturalis tantum pertinet ad patrimonia, & bona privata, non ad regna, nisi populus ea familiæ, vel descendentibus, expressa dispositione detulerit, *ibid.* tunc enim jus inde quæsitum est omnibus, qui sunt de familia, eo modo, ac ordine, qui placuit eligentibus, *ibidem* si in genere delatum est imperium, & præterea nihil dictum, successio fit juxta ordinem, quem natura surrogata in familiis constituit, inter capaces, 437. & quidem ita ut soli descendentes succedant, non ascendentes, & collaterales, *ibidem*, nec fœminæ, nisi in prima delatione comprehensæ sint, *ibidem*, nec nisi exstinctis masculis, si in genere vocatæ sit, 538. 472. inter masculos succedit Primogenitus, 439. quid si gemini nascantur, *ibid.* primogenitus præmortuus transmittit jus suum eventuale ad suos descendentes habiles, 440. iis deficientibus succedit ex prima delatione alter filius, ejusque descendentes, pari ratione ut primus, tunc tertius, &c. *ibid.* masculis deficientibus, & admissis in prima delatione fœminis, filia ultimi regis præfertur filiabus cæterorum semel exclusis, *ibidem*, hac deficiente præfertur fœmina novissimo regi proxima, v. g. soror, amita, 441. præmortuæ transmittunt jus suum, cum suo eventu, ad omnes suos descendentes habiles, *ibid.* ita tamen ut filius præferatur filiæ, 442. ad Successionem regnorum *inhabiles* qui, *ibid.* a Successione regni jure excluditur partus editus sine *solennibus* lege fundamentali imperii statutis, 447. 448. Successio omnis regnorum natura est *linealis*, quam Grotius vocat *agnaticam*, 451. nisi ea lege delata sint, ut juxta proximitatem gradus succedatur, 452. cum igitur, præter linealem, natura nulla cognita sit in regnis, reliquæ omnes oriri necesse est vel ex dispositione majorum, vel ex jure belli, vel ex usurpatione, 458. 470. 471. 472. 474. Successionis igitur lex, & exempla ubi deficiunt in regno, tunc obtinet *linealis agnatica*, non *cognatica*, 456. Successio in regnis ea obtinet, quæ fuit tempore instituti regni, 453. sive *allodialis* sive feudalis, *ibid.* si dubia sit Successio, nec regis viventis, nec populi, nec successorum est judicium, sed armis res committenda, 463 463. exempla, *ibid.* refellitur Gronovius, qui regi viventi id tribuit, *ibid.* uam causa successionis non pertinet ad administrationem regni, 464

c. *Succedendi* jus incipit in momento nativitatis, & transfertur in nepotes, II. 410

II. 410. Succedendi jus in imperio collato imperantis corpori familiæ perpetuatur cum corpore, & nascituris in infinitum quæsitum est, 191. nec eis auferri potest, *ibid.*

Successor in fœderibus quid significet, III. 141. an obligetur per constituta antecessorum, & an ea ipsi mutare non liceat, I. 188. Successores regni tantum qui, III. 55. mixto jure qui, *ibid.* jure hæreditario non succedunt in æratis privilegium, II. 398. quid accipiant per ejusmodi hæreditatem, 56. an fœdera etiam ad Successores pertineant, III. 139. *seq.* Successores regum quando, & quatenus teneantur, 55

c. Successorem continuare dominium, vel imperium defuncti, ex tacita ejus præsumta voluntate, male supponit Grotius, II. 543. Successor regni non succedit ex jure defuncti, sed ex jure primorum disponentium, 563. quatenus defuncti debita publica, & privata solvere teneatur, *ibid.* rem domanialem alienatam revocans quo casu possessorem teneatur indemnem præstare, quo non, 367. tenetur ad contractus antecessoris, publicos, III. 82. 89. nisi notorie, non dubie, ad detrimentum Reip. vergant, 82. 83. acta publica, transacta, & judicata antecessoris rescindere nequit, nisi ipsojure nulla sint, 90

c. SUETONIUS: *Roma domus fiet*, &c. I 301

c. *Suevicum fœdus* cur initum, III. 116. 502

Suffetes Carthaginensium, I. 203

c. *Suffragiorum* circa numerum quid justum sit, II. 315. pluralitas ubi, & quando valeat, 316. *seqq.* exempla variorum populorum, 319. 321. Suffragiis paribus nihil agitur, 320. Parilitas suffragiorum, *vide* Minervæ Calculus. Suffragandi modus apud Romanos, 322. in diversitate suffragiorum quid justum sit, 325. Suffragium absentium quando necessarium sit, quando non, 328. fœderatarum civitatum valet pro earum numero, non pro quantitate terrarum, & onerum cujusque civitatis, 332

Suicidium, *vide* Autocheiria.

SULLA quo jure proscriptorum liberos ad nullos honores admiserit, III. 430. leges ejus quare Cicero servandas censuerit, etsi iniquas, I. 372. c. 202. 405

SULPICIUS contra Antiochum disputans, II. 166. c. 181

c. *Superfœtatio* quid, II. 246. 312

Superficies an solo cedat, II. 485

Superior an, & quomodo in subditum mendacium committat, III. 574. *seq.* non is semper, cujus utilitati regimen inservit, I. 199. quid possit circa juramentum, III. *seq.* subditum cogere potest ad ea, quæ non ex justitia, sed ex alia virtute debentur, 524. Superioris præceptum quando excuset, 542. quando non, 539. 541. 545

c. *Superioritas* non infert subjectionem, I. 342

Superstitio num dicenda, Deum nimium colere, P. 25

c. Superstitio peccat in defectu, P. 89. 92

Supplices ut defendantur, est ex jure gentium, III. 625. *hoc jus ad eos tantum pertinet, qui immerito odio laborant*, 417. qui fortuna tales sunt, non culpa sua, 625. Supplices, dum causa cognoscitur, defendendi, 420. Supplicibus parcendum, IV. 205. Supplicum jus in bello quale, 187. quibus debeatur, III 416 417. defensorum, & non defensorum exempla, *ibid.* Supplices an belli jure occidantur, 672. Supplicum causa ex quo jure cognoscenda, 421

c. Supplicium jura quid, III. 439. in bello occidi jure naturæ possunt, 688

Supplicia naturaliter unusquisque de nocente sumere potest, III. 270. *seq.* (*Vide* Vindex. Injuria.) hoc jus nat. mansit in quibusdam, *ibid.* Supplicia ad propinquos damnatorum injuste extenduntur, 426. capitalia antiquissima, & in quibus criminibus, I. 93. *seq* an prohibita lege evangelica, 98. *seq.* III. 281. *seq.* an magistratus Christianus juste possit exercere, 382. prohiberi nequeunt, nisi cum summa scelerum permissione, I. 99. prohibita dicuntur in iis delictis, quæ a Mose capite non puniuntur, III. 490. prohibita si eo fine instituantur, quasi melius sit fonti mori, quam vivere, 269. Suppliciis cruciatus quo jure addantur, 298. Supplicio afficiendis quare tempus aliquod indulgeatur, antequam puniantur, 282. cur testes primi olim accedere debebant, cum quis lapidibus esset obruendus, 546. Supplicio affecti reges, IV. 196. *seq. n.* Supplicio affectis sepultura negata, III. 245

c. Supplicium sumendi a reis modus *Deut. XIII. 9.* explicatur, III. 346. Supplicio afficiendi incapaces sunt successionis, 405. 438
c. *Surdi* non tenentur ad sequelam bellicam, I.415
Suum naturaliter quid, III. 181. quisque abdicare potest jure naturali, II.167. ut quique consequatur, jus est favorabile, IV. 328. nemo temere credendus est jactare, 326. Suo minus sumere, an pugnet cum justitia, *P.* 24. in dubio ad eam partem magis inclinandum, quæ alteri, quam quæ sibi consulit, III.559
c. Sui nomine quid intelligatur, I.33. Suum quot modis cuique competat, *ib.* Suum *consequi, recipere vindicare, ad suum pervenire*, formulæ quid denotent, *ibid.* Suum ut quisque habeat sequitur ex voluntate Creatoris, II.580
c. *Silvæ* sub occupatione dominii generalis non continentur, II. 94. in Sylvis etsi circumseptis cur feræ nullius dicantur a JCtis Rom. 491
c. Συμμαχία quid, III. 166. II. 146. 147
c. SYMMACHUS de pluralitate suffragiorum apud Romanos, II.320
c. *Synallagma* quid, *P.* 64. I. 38. II. 607. 682. sine eo nullam induci obligationem statuit H. COCCEIUS, 503. 615. excipit tamen casus aliquot, 615. 616. *Sam.* COCCEIUS obligationem plenissimam, ait, etiam sine eo oriri, 615. 616. *seq.*
Synedrii potestas apud Hebræos, I.217
c. Synedrium sub regibus Hebræis plane non fuit, I. 335. *seqq.*
c. *Syrophœnissa* apud *Matth. XV.* 22. ex posteritate credita viduæ Sareptæ, I. 73
Syrtes an cuiquam propriæ, II. 60
c. Syrtes quid, II. 89. cur occupari nequeant, *ibid.*

T.

TACITUS de primis mortalibus, *P.*36. de eventu belli, 43. de Ansibariis, & Tenchteris, I. 248. II. 75. de Tiberio, I. 289. de Germanis, 305. de Judæis a simulacris abhorrentibus, IV.23
c. TACITUS *Imp.* SCto Imperium obtinuit, I. 291
Tacitus consensus populi quis, II. 363. *seq.* jus dat ad alienandas minores ejus jurisdictiones, *ibid.* tacita voluntas potest imperium vi partum justum efficere, II. 175. non omnia, quæ tacentur, etiam celantur, 666
Tale natura esse quomodo quid dicatur, IV. 71
Talio pro se, id est, ob vulnus, non nisi per judicem exigi poterat, I. 97. III.273. quæ in bellis sic vocatur, plerumque injusta, 671. justa non est, cum postulatur ex odio, 280. non transit personam IV. 205. c. 219. Talionis postulatio Hebræis quo sensu licita, III. 281. usus qui apud Hebræos, & Romanos, *ib.* Talionem in judicio exigere, Hebræis indultum, I. 106
c. Talio quid, III. 321. 323. quomodo fieri possit, 322. 324. Talionis jus inviolabile, & sacrosanctum, 325. ejus varia nomina, I. 137. probatur auctoritatibus, & exemplis sacris & profanis, III. 326. 327. quousque valeat, 328. fit vel in eadem persona, 331. vel in alia, quæ pro altera tenetur, *ibidem*, privatione vel juris ejusdem, vel per tantundem, *ibidem*, non potest fieri idem crimen committendo, *ibidem*, ultra eam quæ pœna infertur, an sit meti juris civilis, 332. negatur, 333. Talio, s. reparatio injuriæ, unicus finis pœnarum, 337. 339. crude sumta nullibi obtinuit, 353. an remitti possit, 361. 364. justa charitati non repugnat, 365. justa in homicidio, & adulterio quænam, 328. Talionem qui statuit, non imitatur, sed punit delinquentes, IV. 219. Talionis jure fides data violari nequit, 318. Talio non est ipsa belli justa causa, sed supponit eam, II. 27.28
c. TANAUS Scythiæ rex antiquissimus, I.415
c. *Tantundem* quomodo, & ubi præstetur, II. 404
TARQUINII factum in Gabiis an justum fuerit, IV. 432. c 435
c. Tarquinii legatis jus gentium indultum, I.253
c. TAURUS *philosophus* differens de concursu potestatis civilis, & patriæ, I. 35. ejus sententia de pœnis explicatur, III. 356
Telum quid Jure Romano, II.16
c. *Tempestate impeditus ne recedat*, cur non videatur contra legem fecisse *in l. 15. ff. de public.* IV.398
Templa vastare, injustum jure naturali, etsi

ab iis fiat, qui in quibusdam circa religionem dissentiunt, IV. 228. licet vastare belli, 1. *seq.* an jure talionis liceat, 231. gentium a Judæis incensa, 6 Templis parcendum, 228. Templum Hierosolymorum intravit Pompejus, incendit Titus, 6. ejusdem religio, *ibid.*

Tempus immemoriale in dubio sufficit ad derelictionis præsumtionem, II. 168. *seq.* a centenario differt, *ibid.* Tempus quod possessori jus dat dominii in quæstione de imperio derelicto, unde numerandum, 174. memoriam excedens infinitum est moraliter, 168. ad pœnitentiam dandum his, qui supplicio afficiuntur, III. 282. Temporis duratio naturam rei non mutat, I. 205. Temporis quæ vis ad præsumendam derelictionem, II 168

c. Tempus longum Jure Rom. quid, II. 185. (*vide* Præscriptio. Tempore non minuitur injuria; sed augetur, 179. Tempus non est modus naturalis finiendæ obligationis, IV. 382. duo Tempora omnem Gubernationem absolvunt, *P.* 33. I. 24

Teneri bello quæ intelligantur, IV. 329

c. Tenere rem instrumentis, i. e. per alios quo possidere possumus, II. 490. Tenendi facultas desinere quando in vita civili videatur, *ibid.*

c. TERENTIUS: de φιλαυτία, I. 332. de orba a proximo ducenda, II. 299

Terminus naturaliter is est, qui pars est rei, IV. 386. a quo, non est intra mensuram naturaliter, ut alter, *ibid.* Imperiorum Termini naturales qui, II. 131 *seq.* quare constituantur, 132 *seq.* promoveri injuste possunt, etiam in justo bello, IV. 263. *seq.* non semper promovendi, quoties etiam juste possunt promoveri, 266. Terminorum duo genera, 286. *Termini sacra* sine sanguine, 266. a Termini sacris Numa quare sanguinem abesse voluit, *ib.*

Terra continetur a mari, II. 60. negatur, *c.* 60. 61. Terram, & aquam dedere, quid, 229. *& in n.* Terræ hostili quare parcendum, IV. 221. *seq. ad* 230

c. in Terram jus a natura humano generi concessum, II. 75. vel qua tali, vel ut singulis, *ibid.* hisce vel communiter, vel seorsim, 76. Terræ usus naturalis duplex, 81. Terra post confusionem linguarum non divisa, sed varie occupata, 82. Terrarum mediatarum, & immediatarum origo, I. 315

Territorium unde dictum, IV. 30. *c.* 55. Territorii pars populo vacua alienari potest, II. 347

c. Territorio in alieno cur vi agere non liceat, vera ratio, III. 686

Terror non sufficit ad jus internum occidendi, IV. 205

Tertio, qui metum non incussit, facta promissio tenet, IV. 303

c. TERTULLIANUS: leges gentilium a divina mutuatas esse, I 141. Christiani quid precari soliti fuerint Imperatoribus, 150. de Tertulliano judicium, 170

Testamentum solennitate aliqua defectum quem effectum habeat, IV. 75. Caroli M. de regno quale, I. 210. Testamenti factione an prohibeantur obsides, IV. 345. nullum esse quo jure dicitur, id quod solennitatibus quibusdam caret, 75. an ex tali, salva pietate, quid possit capi, *ibid.* quasi Testamentum, cujus faciendi jus servis dabatur, 251. Testamenti factio est juris naturalis, quo sensu, II. 349. Testamenta de regnis patrimonialibus, I. 207. *seq.* de regnis non patrimonialibus non valent, nisi ex populi consensu, 208. *seq.* in Testamentis clausula derogatoria, quantum valeat, 214

Testamentum definitur, II. 368. quomodo differat a dispositionibus, inter vivos, *ibid.* & ab alienatione, quæ fit in tempus mortis, 369. & a Codicillo, I. 239. jure naturæ nullum, nec civili validum nisi quatenus hæres acceptat, III. 364. Testamenta non sunt modus acquirendi naturalis, I. 319. plerisque gentibus, qui Græcis, vel Romanis non paruere, incognita fuerunt, III. 364. ab ipso testatore pro lubitu mutari possunt, 305. circa Testamenta principum quid juris, 365. 366. Testamenti substantia cognata non est dominio, *ibid.* per Testamentum non fit alienatio, neque ullo sensu dici potest esse juris naturalis, *ibid.* Testamentum, quo filius excluditur, quomodo audiat in jure Rom. 408. 410. Testamentis Episcoporum, ac Clericorum, forma legis præscripta ab Imp. I. 258. Testamentis clausula *de non revocando* addita nullius est valoris, 334 Testamen-

ſtamentum imperfectum ut valeat ſaltem pro codicillo, quid requiratur, II. 609. ex Teſtamento imperfecto non oritur naturalis obligatio hæredis, ad præſtanda legata, IV. 87. Teſtamenta militum quomodo jure militari valeant, II. 609. Teſtamentum apud hoſtes confectum cum Jure Rom. nullum fuit etiam poſt legem Corneliam, IV.149
c. *Teſtamenti Veteris*, & *Novi*, diſtinctio in verſiculos, I.167
Teſtari non prohibentur externi jure naturali, II. 350. Teſtari quem impediens quando, & cui tenentur, III.182
c. Teſtandi libertas quantum introduxerit malorum, II.369 370.373
Teſtatoris libertatem qui impedit, damni dari tenetur, III.182
c. Teſtator ſi vi, vel dolo impeditus fuit ne quid legaret, quid juris, III. 192. qui juravit ſe reſtamentum non mutaturum, ſi novum condat, an hoc ſit illicitum, & irritum? negatur, 40
Teſtimonium ſervus, niſi tortus, dicere non poterat apud Romanos, I. 117. *n. c.* 174. qui teſtimonio injuſto damnum dat, in quantum tenetur, III.185
c. Teſtimonium falſum eſt delictum conſummatum, III.371
THAMAR ad mortem damnata a Socero ob adulterium, I. 140. Thamari pro ſtupro promiſſio facta, jure nat. valebat, II.641.644
c. THAMAR quo ſenſu monuit fratrem ſtupratorem, ut ſe peteret a patre, non negaturo, II.289
c. *Theatri* occupatio male trahitur ad ſimilitudinem occupationis rerum, II.78
Thebæorum martyrum hiſtoria, I.121.367
Thebanorum bella eum Lacedæmoniis, II. 20. *n.* lex de vendendis liberis, 204
THEODORI Ætoli factum, III.674
c. THEODORI ſententia circa fas, & nefas, *P.* 33. reſponſum ad Lyſimacum, III.216
c. THEODORICUS quo jure Italiam occupavit, II. 101. Papam miſit legatum, I.261
c. *Theologia* qualia doceat jura, II.584
c. THEODOSIUS majus imperium ratus, ſubmittere legibus principatum, I. 288. ejus lex de non vendendis liberis, II.243
Theſaurus in multis regnis regi cedit, II. 478 jure nat. eſt ejus, qui invenit, *ibid.* hodie Theſauri ſunt principum, quaſi gentium jure, *ibidem*, de Theſauris variæ leges, *ibid.*
c. Theſaurus quid, II. 495. 496. eſt res nullius, 93. etiam in ſolo occupato, 94. adeoque jure naturæ cedit inventori, 496. cur id legibus civilibus immutatum ſit, *ibid.* cui cedat jure Saxonico, & Suevico, 497. aliarumque gentium, *ibid.* in loco ſacro inventus cujus ſit, IV.24
c. THESEI labores, 380
c. *Teſmophoria* cur Cereris ſacra dicantur, II.59
c. *Thracum* gens feriſſima, I.60
c. THRASIBULUS cur vetuit occidere cives pro tyrannis pugnantes, I.402
c. THUANUS: de Eccleſiaſticis perſonis a ſumma rerum arcendis, I. 177. religionem non imperari, III. 406. IV. 17.18
c. THUCYDIDES: de jure propriæ defenſionis, I. 130. de imperii natura, & nota characteriſtica, 265. de civitate negotioſa in otioſam mutata, I.202
Tibarenorum generoſitas, III.579
c. TIBERIUS Auguſti ſucceſſor non proprio jure imperium ſibi arrogavit, I.289
c. TIBULLUS: de Cerere, II.85
Τιμᾶν, pro benefacere, III.9
Τιμωρία quid, III.268
TIMOTHEI ducis moderatio, IV.224
c. *Titulus* quid, & unde ſic dictus, II.471
TITUS templum incendit, IV.7
c. Toloſanum aurum, III.450
Tradere ſe in fidem, quid, IV.344
c. Tradita res naturali ratione quando videatur, II.519
Traditio non requiritur naturaliter ad perficiendam alienationem, II. 344. naturaliter ad tranſlationem dominii non requiritur, 487. ad eandem in quibus caſibus etiam jure civili non requiratur, *ibid.*
c. Traditio definitur, II. 352. 525. eſt modus acquirendi vere naturalis, 354. ſine ea non transfertur dominium, 412. ejus neceſſitas ad dominii tranſlationem probatur ex ipſa dominii voce, & effectu, 525
TRAJANI dictum ad præfectum prætorio exponitur, I.360
c. Trajanus qua ratione imperavit, I.291
Transfugæ Jure Rom. poſtliminium non habent, IV. 118. ſervi poſtlimio recipiuntur, 120. *ſeq.* ab his, a quibus trans-

transfugerunt, occidi solent, 205. belli jure recipiuntur, 329. in dubio non reddendi, *ibid.* Transfugas admittere licet, Ill.579
c. Transfuga liber quod non gaudeat jure postliminii, nec amnestia, id sequitur ex ratione naturali, *P.* 99. IV. 130. 162. ex eadem ratione nec a patre recipi potest, *ibid.* servus a domino potest, 165. *Transfugam jure belli recipi*, quo sensu *in l.* 51. *ff. A. R. D.* dicat Celsus, 356. Jure naturæ transfugæ non reddi debent, nisi aliter pax obtineri nequeat, *ibid.*
Transeundi jus per alienos fines, II. 65. Transeundum qua sit, 65.68
c. Transeundi jus cur commune sit, II.86. Transeundi cur venia petenda sit, 108. exercitus transiens navibus loci uti potest, 110. & vice versa transeuntium navibus princeps loci, *ibid.* Transiens per territorium an, & cur ibi aliquando commorari possit, 111. & tugurium ponere momentaneum, 112. Transeuntes territorium quomodo subsint potestati illius, I. 250. *Vide* Advenæ. Externi.
Transitus per terram nostram quibus, & quamobrem negari non debeat, II. 65. *seq.* quibus rationibus tutior reddatur, *ibid.* in transitu concesso vis omnis abesse debet, IV. 283. Transitus non debetur injustum bellum moventi, II.68
c. Transitus personarum liber est jure gentium, I. 283. cuique debetur ipso jure naturæ, IV. 289. quid differat ab itinere, 403. Transitum per terram, maria, & flumina occupata, ex innoxia utilitate deduci non posse, probatur, II. 105. simulque vera hujus juris ratio affertur, 105. 107. Transitus debet esse innoxius, 106. si lis de eo sit, quis judex, 106. 109. respondetur Gronovii objectionibus contra jus transitus, 106. 107. Transitum hosti meo permittere absque mea injuria potest pacatus, III.606
Transmissio linealis differt a Repræsentatione, II.391.*seq.*
c. TRIBONIANUS causam dedit distinctioni inter jus gentium primævum, & secundarium, *P.* 67. definitione inepta, 68. vapulat distinguendo res communes a publicis, II. 149. 150. item circa jus patriæ potestatis, 244. item adjudicando picturæ tabulam, 522
Tribuni sacrosancti quomodo facti, IV.305
c. Tribunorum jus vetandi, I.339
Tributa solvere, honestum, I. 102. retro debita an peti possint ab eo, qui pacto quodam successit in jus ejus, cui debebantur, IV. 331. juste imponuntur devictis gentibus, tam ad securitatem, quam ad restitutionem sumtuum, 266. subditis cum ob dubium de belli justitia bellare nolunt, III. 546. *Tributorum* finis quis, I. 102. indictio ad victoris utilitatem, IV. 266. *Tributariæ* Medorum nationes an ejus conditionis manserint, translato ad alios imperio, II. 144
c. Tributum solvere, non derogat summæ potestati, I. 347. Tributa cur a subditis præstentur, II. 111. quo jure rex populo imponat ad reluenda oppignorata, 369
c. *Trismegisto* quid Deus, & mens, *P.*58
c. *Triumviratu* post Cæsarem stante qualis status Imperii Rom. fuit, I.287
c. TRYPHO tutor Antiochi, I.322
c. TRYPHONINI casus, *l.* 31. *ff. depositi*, de deposito a latrone explicatur, *P.* 76. II. 577. 578. item de spolio deposito apud ipsum rei dominium, 578
Tuendi sese justus modus, etiamsi in justo bello, difficulter tenetur, aut cognoscitur, III.665
TULII HOSTILII dolus, III.574
c. *Tunetani* cur non exscindantur a Christianis, II.112
c. *Tunicas* duas habenti præceptum a Christo datum explicatur, I.150
Tutcam contra an sit fœdus ineundum, III.102
c. *Turcis* cur transitus denegetur, II.107
Turpem ob causam qui quid accipit, non tenetur ad restitutionem, II. 666. quia non tenet, rem alienam, c.584.585
Turris Babylonica, II.58
Tutelam natura occupanti, & ideo concedit, III. 459. negatur, c. 470. aliam requirit regnum patrimoniale, aliam non patrimoniale, I. 211. in Tutelam receptus nihil debet agere norinm status ejus, a quo receptus est, IV. 432. pactum militaris operæ pro tutela quale, III.664
c. Tutelæ summarum potestatum principia H. COCCEII, I. 321. *seqq.* jure naturæ agnatis, eisque deficientibus civitati incumbit, 326. etiam ad regna
ex

ex voluntate populi delata extenditur, *ibid.* quando finiatur, a natura definitum non est, *ibid.* legitima agnatorum, immo & dativa, a natura originem habet, II. 236. 238. Tutelæ jus armis vindicari potest, 188. Tutelæ eadem ratio in regnis patrimonialibus, ac in regnis ex voluntate populi quæsitis, I.327
TUTOR, qui jus etiam incertum pupilli defendit, non agit injuste, III. 492. regni, an rege pupillo, aut captivo, summum habeat imperium, I. 205. Tutores a quo dandi in regnis patrimonialibus, & non patrimonialibus, 211
c. Tutorum potestas cujus sit naturæ, I. 299. Tutoribus ipso jure naturæ data est facultas administrandi res pupillorum, II. 650. & castigandi pupillum, III. 351. Tutor ad quid teneatur ex facto licito & illicito, 191. ex quanam culpa teneatur Jure Rom. *ibid.* non potest conveniri si res pupilli casu pereant, II. 706. exceptiones, *ibid.*
Tyrannus judiciorum jus, ut nec aliarum rerum non habet, I. 200. 371. an obliget populum, aut verum regem per contractus, *vide* Contractus. Obligat iis actionibus, quæ ad imperium pertinent, & quatenus, 371. *seq.* Tyranni imperium ferendum, 200. *seq.* Tyranno fides debetur, IV. 301. *seq.* (*vide* Jusjurandum.) Tyrannum vi dejicere, aut occidere, num liceat privatis, I. 373. Tyrannorum liberi injuste afficiuntur pœnis, metu ne similes evadant, aut cædem suorum vindicent, III. 427. an in uxores eorum adulterium committatur, IV. 301. *Tyrannicum* imperium, & id, quod imperantis causa institutum, sibi invicem opposita, I. 200. 371. Tyrannici imperii destructio seditiosa esse potest, 373. nam & in Tyrannide multæ bonæ leges esse possunt, IV. 638. quo sensu, *c.* 647. an ut tyrannide liberetur, patriæ bellum possit inferri, I. 373. tyrannice imperans princeps an subditis ipso facto subjiciatur, 202. an ab iis imperio dimoveri possit, 200. non definit esse princeps, contra, quam alii putarunt, II.11
c. Tyrannus in exercitio, & tyrannus in occupatione, I. 397. acquisitione, & administratione, qui dicantur, III. 90. & rex quomodo differant, I. 361. definit esse princeps, 389. 395. plurimorum exempla, *ibid.* ob jus naturæ violatum tyrannorum furiis agitatorum exempla, *P.* 72. de cæde tyranni auctores citati, I. 406. in Tyranno personæ ejus deficere, verum non est, III. 37. contra tyrannos acquisitione, & administratione, subditi licite fœdera contrahunt, 125. 126. Tyrannus non potest qua talis bello peti ab alia gente, 378. vere talis occidi semper potest, IV. 145. Tyranno fides data servanda, 310. 311. 312. Tyranno ejecto an respublica æs alienum ab eo contractum solvere teneatur, II. 552. ex contractu Tyranni civitas locupletior facta cur teneatur ad restitutionem, III. 90. *vide* Usurpator.
c. Tyriis bellum intulit Alexander ob transitum denegatum, II.108

V

VADES, III.425
c. *Vaginæ* gladiorum veniunt, sub generali denominatione *armorum*, III.606
c. VALENTINIANUS polygamus, II. 246
Valere non semper nequeunt ex post facto quæ non valent ab initio, III 172
VALERII *Lævini* dolus, III.575
c. VALERIUS Consul regni affectati suspicionem quomodo amovet, I. 335. ejus lex de provocatione ad populum, *ibid.*
Validiorum omnia esse, male dicitur, III. 456
c. *Valor* rerum vel intrinsecus, vel extrinsecus, II.710
Vandalicæ successionis controversia, II.399
Vaniloquentia interdicta Christianis, III.579
c. *Varnensis* pugna cur exitiosa Christianis, IV.146
c. *Vasallagium* per se non facit subditum, I.347.348
Vasallus, qui non idem subditus, cogi non potest ut eat obses, IV. 345. *c.* 379. Vasallorum jus circa alluviones, II.483
c. Vasallus qui fit, pristina jura sibi reservare potest, II. 483. sequi principem tenetur etiam in bello injusto, III. 548. vitio aliquo laborans per alium militare tentare tenetur, aut *adbebam* præstare, I. 415. Vasallus *ligius* quis esse possit, 348. ad quid teneatur, 349
c. VASQUII libertas sentiendi notatur, II.37.

II. 37. error de Principe insontem insultante, P.101

c. *Vastatio* rerum hostilium, IV. 8. in pœnam semper, & ipso jure nat. licita est in infinitum, 9. 233. id est, ultra, non intra modum debiti, & delicti, 234. etiam rerum sacrarum, 10. *vide* Populatio. Hostilis res.

Vaticinia accipienda vel sub conditione, vel simpliciter, I. 103. ad bellum jus nullum dant, nisi expressum adsit mandatum Dei, II. 463. *c.* 480. intelligi nequeunt, donec ad tempus impletionis, 463. *n.* Vaticiniorum veterum explicatio magnum olim malum concitavit, *ibid.*

Vatum nomen qui sibi falso induunt, recte puniuntur, III.320.*n*

c. ULDARICUS *Bohemiæ Dux* filiam rustici duxit, II.250

Vectigalia ex quibus causis constitui possint, II. 71. *seq.* ut constitui possint, requiritur summa potentia ut sit præditus is, qui constituit, I. 188. qui fraudat, in quantum teneatur, III. 184. pro transitu mercium imponi quæ possint, II. 69. mari imponi an possint, 128. Vectigalium immunitas qualis, quæ in fœdere comprehenditur, III. 95. si conceditur, eorum non intelligitur quæ summa exigit necessitas, 147

c. Vectigalia imperii patrimonium vocantur, II. 363. transeuntibus imponi possunt, 110. cur, 111. & præter navigantibus, 156. exempla, *ibid.* Vectigalis equorum apud Ægyptios ratio, 111

c. *Vegiorum expugnatio*, IV.12

Velle censeor quod in alterius voluntate posui, I. 216. Deus velle ea, quomodo dicatur, quæ tamen non efficit, III. 567. nemo sibi male vult, I.354

Venatio an tantum sit juris gentium, II. 471. legem accipit a terra, 61. cur principibus proprie adsignata, 472. Venantes rusticos morte punire, injustum, 17.*n.*

c. Venandi jus est a natura, II. 140.141. etiam in alieno, 494. & lege demum civili potest aliter statui, *ibid.* quomodo singulis auferri possit, 94. 95. *Venationem* esse fructum fundi, recte negat Julianus, 489. ejus usum quoque pertinere ad fructuarium, recte asserunt Celsus, & Tryphoninus, 489. 491. *Vide* Feræ.

Vendendi libertas an alicui debeatur, II. 74. qui vendit, obligat se ad omnia ea, quæ in venditione sunt necessaria, 668. 670. *seq.* pluris vendi, quam emtum quoties quid possit, 670. vendita re, nec tradita, cujus sit periculum, 671. si cujus latitantis bona vendita sunt, is admittitur ad pecuniam ex iis redactam, 568

c. Vendens alienam rem bona fide emtam plus suo non habet, adeoque non tenetur domino, II.586

Venditio captivi an vim habeat si in locum pacatum vendatur, & an ei jus sit postliminii, IV. 113. quid si ad suos venditione pervenerit, 114. Venditio frumenti prohiberi solet in summa penuria, II. 72. Venditio potest dominium transferre ante traditionem, 670. *seq.* negatur, *c.*715

c. in Venditione quando detur pœnitendi libertas, II. 692. quid differat a permutatione, 693. Venditio rei, etsi jam alteri etiam cum juramento venditæ, non irrita est, III. 41. *vide* Emtio-venditio.

c. *Venditoris* quibus casibus sit periculum rei venditæ, II. 715. cur actio saltem in ejus personam detur, & quod teneatur ad evictionem, ratio naturalis, *ibid.*

Veneno qui struere compertus est, an possit interfici, II. 9. Veneno interficere, jure gentium vetitum, III. 673. inficere tela an liceat, 674. aquas an liceat, *ibid.*

Veneno in hostem uti nullo jure licere statuit H. COCCEJUS, III. 583. *seq.* excepto casu unico, 587. Veneno hostem jure naturæ necari posse, affirmat, *S. m.* COCCEJUS, 691. cur aquas corrumpere non æque liceat, 691

c. *Venetæ* reip. Status qualis, I. 296. Venetiarum dux pernoctare extra urbem nequit, 320. Venetos inter, & Tridentinum principem controversia, IV.337.

Venire, & mittere, diversa, IV. 340. Venire cui permissum, an quem secum ducere possit, *ibid.seq.*

Venus, ad eam proni sunt, in quibus sanguis prævalet, III.315

c. Venus Tanais, IV.22

Verba intelligenda secundum substratam materiam, III. 145. *c.* 154. 173. ex proprietate in dubio sumenda, 132.

Ver.

Verborum obligatio interna ex mente, *ibid.* externa, secundum interpretationem probabilem, *ibid.*
c. Verba, si dubia sunt, interpretandi regulæ, III. 150. regula generalis, 152. inter gentes non recepta sunt cum mutua obligatione, 607.609.611.612
c. *Verbenarius* quis apud Romanos, III.108
Verberibus adfecti reges, sed absque infamia, I 217. negatur, c. 335. servi non nimium adficiendi, IV.249.
c. Verberibus emendare peccantem, natura non licet unicuique, III.340
Veriloquium quo sensu ad justitiam a quibusdam referatur, III. 572. non ita necessarium ad justitiam, ut magnanimum, 547. *seq.* bello tolli fortasse aliquatenus potuit, IV.298
Veritas, i. e. locutio aperta, III. 4. justitiæ pars, 572
c. Veritas non recte definitur a Gronovio P. 89. potest in vitium degenerare, 92. omnibus auctoritatibus præferenda, 94. *Veritates rerum esse æternas*, quid inde sequatur intuitu Dei, I.47
c. VESPASIANUS summam Imperii in pacis, & belli statum dispescit, I.24. a militibus Imperator salutatus, Senatus decreto saltem jus imperii nactus est, 290. hujus decreti contenta, *ibid.*
Vestis apud Romanos postliminio non recepta, IV. 122. Vestium nomine arma non veniunt, 524
Vetans fortius, quam jubens, quare, III. 142
Veteribus est dictum, quid significet in verbis Christi, I.95
c. *Vetulam* ducere, juveni licet, II.300
c. VEXOR Ægypti rex antiquissimus, I.415
Via publica an alluvionem impediat, II.484
c. Via publica alluvionem non impedit, II.512. non amittitur, non utendo, 201
c. *Viatores* unum e sociis dedere prædonibus absque perfidia nequeunt, III.532
c. *Vicinus* videns ingredi fures, vetare non tenetur, III. 193. Vicini populi assistere ex fœdere tenentur regi contra invasorem vel subditum, vel extraneum, I. 400. non vero contra subditos, *ibid.* ad quid teneantur invasori, *ib.* hunc apud se fugitivum dedere debent justo regi petenti, 401. non vero hunc invasori, *ibid.* possessionem sequuntur, 403. *vide* Neutrales. Medii. Pacati.
c. *Victimas* humanas immolans gens ideo ab alia bello persequi nequit, III. 386
c. VICTORIA (*Fr*) Jurium belli scriptor, P. 82. ejus sententia inepta de jure bellandi penes subditos, I. 241
Victoria unde censenda, IV. 339. Victoriæ jus an justitia interna non extendi possit ultra modum debiti, & periculi necessitatem, 263. Victoriam non voluit furari Alexander, III. 570. post eam res eorum, qui victi sunt, vastare, injustum, IV.222
c. Victoria gloriosius paratur ingenio, quam vi, III.594.595.607. Victoriæ jura exponuntur, IV. 99. *seqq.* 104 105. 106. ad obtinendam victoriam quæ licita sint, quæ non III.582. ex Victoria demum ultima constat de justitia causæ, I.244.II. 53. III. 499 500. per ultimam Victoriam jus acquiritur non tantum in imperium, sed & in jura singulorum, IV. 108. 109. Victoria cur sæpe injustam causam sequatur, P.77
Victor quis dicendus, IV. 339. III. c. 156. curare debet ut religio vera libere prædicetur, IV. 269. Victoris officium in eos qui se dedunt, 345
c. Victoris jus in victos, III. 111. licentia naturalis, IV. 271. Victori qualenam imperium acquiratur, 106. Victor prælio, & bello, differunt, 373
Victus quis dicendus, IV. 339 c. 102. *Victi* bello solenni jure gentium nihil non habent patiendum, 343. legationis jus amittunt, III. 202. clementer habendi IV. 269. permixti victoribus, 264. *Victis* nihil eripere, nisi quod pacem impedit, laudabile, 263. *seq.* Relictum suum imperium, 266. imperium relinquere, generosum est, 265. imperium relinqui soler, locis quibusdam detentis, 266. imperii pars relicta, 268. permissæ suæ leges, & magistratus, *ib. seq.* suaque religio, 269. Romani nihil adimere solebant præter injuriæ licentiam, 263.344
c. *Vidua* cur non statim, & quando ad secunda vota convolare possit, II.246.270 Viduam fratris ducendi lex cur inter Christianos abrogata, I.81.
c. *Vincere* quid significet, III. 156. IV 100. quid certo actu, 100. quid toto bello, 101
c. *Vinculum* juris quid sit JCtis Romanis, II.569.570
Vindex sui juris quisque naturalis, I.85. *seq.*

Vindex *sanguinis* apud Hebræos, 93. III. 273. I. *c.* 139. III. *c.* 440. 441.
c. Vindicem unomqoemqoe privatum suæ, & alienæ injuriæ esse, perpetuus error Grotii, P. 72. 88. I. 25. 53. 139. 165. 231. 268. 344. II. 406. III. 336. 337. 342. 343. 345. 350. 357. 36v. 379. 382 436. 537. 601. IV. 294. 313. 427.
Vindicatio, II. 6. rei nostræ cum cæde alterius, nisi ejus rei, ex qua vita pendet, quæque judicio recuperari nequit lege evangelica illicita, 18. *vide* Ultin.
Vindicta bonum est imaginabile, III. 294. concessa potestati publicæ cum jure defensionis, II. 19. injosta lege nat. & evangelii, I. 181. III. 266. quateous tantum animum doloris exsatiat, 277. quo sensu Deus vindicando scelera impiorum ridere dicatur, 265. justa ex jure naturali, quo sensu, 270. ea est, quæ fit magni boni publici causa, I. 110. etiam josta non semper concessa lege evang. III. 277. *seq.* ea, quæ sumitur in posteris oocentom, an exemplo Dei possit defendi, 424. Vindictæ privatæ exempla, 271. ad vindictam quisque promptior, quo ratione minus valet, 267. Vindicantis animus non debet in malo acquiescere, qoo sensu, 265
c. Vindicta explendi doloris vitiosa jam ante adventum Christi, I. 155. Vindictæ maximum genus, 162. Vindicta omnis Dei est, non hominis, 164. Vindictam privaram Paulus non interdicit tanqoam legibus, sed tanquam perfectioni contrariam, 165. Vindicta quousqoe liceat in bello, II. 54. Vindictam solam si sibi proponat puniens vitiose agit, noo juste, III. 339
c. *Vinea* septimo anno non putandæ lex Hebræorum erat forensis, non perfectionis, II. 703
Violare legates quæ prohibet lex non pertinet ad eos, ad quos non mittontur, III. 207.
Vir bonus naturaliter perpetuus Magistratos, III. 274
c. Vir per nuptias nun transit in aliam familiam, sed novam constituit, II. 278
Vir bonus quis sit JCris Rum. IV. 372
c. VIRGILIUS: de Saturno, I. 414 *Georg. I. vers.* 126. explicatus, II. 84. de Cerere, 83. de Manibus, III. 252. de fœminarum cæde, 215
Virginalis pudor æquiparatur vitæ, I. 93. an qui violare eum cupit, possit occidi, ut defendatur, II. 10. *vide* Pudor.
Virginem vi corruptam corroptor non tenetur ducere jure natutali, III. 184. vi corruptæ cur credi lex velit in agro, non in urbe, II. 17
c. Virginem qui violat, naturæ jure capite plectendus, I. 140. de Virgine stupranda antequam supplicio afficiatur, lex universalis nunquam lata est, 171. Virgini in urbe, & in agro vi stupratæ æque creditur, II. 48.
c. VIRGINIUS filiam interimens, II. 29
VIRIATI moderatio, IV. 227
c. Viriatus nuoquam justus belli dux fuit, III. 652
Virtutis actus, quos jus Hebræorom exigit, exiguntur & oonc a Christianis, I. 52
c. Virtus Grotio quid, P. 91. an sit in re an in opinione, 42. noo consistit in medio, *sed in perfectione*, 90. oppofita Virtutum quæ, & quot. *ibidem*. Virtutum onica, & sola ratio, I 163. Virtus in quo consistat, III. 361. Virtutum mensora, II. 710. Virtutom inter se consensus quid, III. 367. Virtutis, & juris differentia, P. 55. Virtus, & jus, diversimode hominibus a Deo injuncta, III. 479. Virtutes qui negligit, quo sensu justus non sit, I. 35. Virtus per se noo præcipitur lege Mosis, sed saltem ejus actus, 147. nec præcipitur a Christo in vim legis, *ibid.* nec inculcatur ab eodem majori gradu, *ibid.* Virtutis quæ sunt, si lege imperentur, vel pacto promittantur, quatenus homines ad ea cogi possint, III. 481. Virtutes, quæ aliis utilitatem non afferunt, an ad jus naturæ referendæ, I 41. 48
Vis, ac terror, propria bellorum, III. 561. justa, quæ jus alterius non violat, I. 87. ubi justa est punitio, III. 558. major, liberat a pœna, IV. 388 injosta naturaliter quæ, I 87. justa naturaliter, quæ, *ibid.* justa testimoniis probatur, *ib. seq.* justa in bestiis quo sensu, 89. pænæ ergo, licita, III. 558 *seq.* Vim qui infert, sæpe injuste occiditur, II. 11. etiam nec dum præsentem prævenire licet magistratoi, II. 19. per vim jus suum consequi, quo sensu juris naturalis esse dicatur ante positas leges, I. 12. Vi resistere summis magistratibus, licitum, piumque non est, IV. 77. non utendum in rep. etiamsi justa sit, I.

I.373. Vi, hominibus armatis, coactisve, quid significet, III.143.*seq.*

c. Vis quando licita, III. 581. quando unicum, & licitum remedium sit jus nobis ablatum recuperandi, 678. ea, qua magistratus utitur in subditos, imperium est, non bellum, I. 240. Vis non impedit consensum, III. 196. illicita si fiat, qualis sit obligatio coacti, qualis cogentis, II Vi privata agendi jus ante institutas civitates unde sit juxta Grotium, I. 48. Vis hostilis jure naturæ licita est, II. 637 bellica inter duas summas potestates nunquam injusta est, III. 68. Vi quod repetitur, si aliter repeti nequit, defenditur, 116. *Vires corporis* cur datæ a natura, I.249

Vita fundamentum est omnium bonorum temporalium, & æternorum, III. 510. anterior ut cum delicto veniat in æstimationem, quatenus naturaliter sit æquum, 295. *c.* 369. hominis Christiani pluris esse debet, quam res sua, 629. innocentis recte servatur per mendacium, 575. Vita in statu innocentiæ, II. 56. *seq.* populi, præferenda libertati, III. 510. 511. Vita an obligari possit, 628. & quo casu, *c.* 637. tota reorum an examinanda, 295. Vitam valide obligari, antiquorum sententia, 105 Vitæ tuendæ causa mentiri an liceat, 575. 628. Vitæ æstimatio non fit in homine libero, 184. jus plenum nemo habet in se, 425. 628. ita ut eam sibi adimere possit, aut hoc fine pro alio obligare, 425. sua enim cuique est, sed non ad perdendum, 181. suæ quemque esse summum dominum, gentium est opinio, 628. IV. 338. Vitæ pactio libertatem non comprehendit, 424. Vitam servare si nequeam aliter, licet mihi eam impetentem arcere vi quacunque, II. 7. III. 558. etiamsi sit innocens, 558. in vitam nostram Deus plus juris habet, quam nos ipsi, I. 179. jus etiam habet sine intuitu culpæ, III. 428. Vitam multitudinis innocentis suæ unusquisque tenetur præferre, 523

c. in Vitam nostram quale jus nobis competat, I. 233. quo casu eam negligere liceat, 233. Vitæ periculum non dat facultatem resistendi superiori, 386. *seq.* Vitam exponere pro alterius salute, lex est naturæ, 143. Vitam alterius quando suæ præferre liceat, II.36

Vitia, quæ ex corporis mixtura originem trahunt, facillime remittenda, III. 296. non omne, quod fit vitiose, caret effectu juris, II. 597. Vitia qualia impunita esse debeant, III. 286. *seq.* 288. Vitiositas actus ab effectu discernenda, 186. Vitium rei in contractibus indicandum, & quare, II. 666. vera ratio, *c.*700

c. Vitrico nubere, nefas natura, II.289

Vittæ, IV.433

c. Vivaria quid sint JCtis Rom. II.491

c. VIVES (*Lud.*) de origine proverbii: *sine injustitia ne Jovem quidem principem* agere, *P.*41

c. ULADISLAI ob fidem Turcis violatam strages, & epitaphium, IV.136.310

c. ULPIANUS quo sensu distinguat jus gentium a jure naturæ, *P.* 68. 85. qua ratione ad legem regiam provocet, I. 287.289

Ultio an juri nat. conveniat, III. 266. *seq.* an licita jure nat. & gent. 270. *seq.* an Christianis permissa, 277. 278. Ultionis restrictio unde, 272. Ulcisci, quid significet Augustino, II. 6. *vide* Vindicare.

c. Ultio ubi judicis copia non est, licita est, II. 52. Ultionem quo sensu improbet Christus, III. 351. 352. 353. *vide* Vindex. *Vindicta*.

c. ULYSSES quo jure Polyphemum occidit, II.31

Unio populorum, aut regnorum, quid operetur, II.533

c. Unitas aliqua naturalis est in omni universitate, II. 320. relata, vel a natura est, vel ab instituto, 545. vel constituitur destinatione, 546. Unitas ab instituto fit vel situ, vel arte, vel jure, vel dispositione nominum, vel justa surrogatione, *ibid.* naturalis privata triplex inter homines, 280. maris, & feminæ, a natura est, 278. familiæ, sequitur naturaliter ex conjugio, 279

Universitas obligat singulos, II. 220. *seq.* manet, etiam cum singuli intereunt, 529. 530. 531. jure gentium voluntario, III 624. (*vide* Debitum) non qua singuli, sed qua pars sunt universitatis, 623. *seq.* ut tamen singuli bona sua ex delicto ejus amittant, in quod non consenserunt, injustum, 421. *seq.* Universitatis res cui acquirantur in bello, IV. 98.

98. de Universitate quædam dicuntur primo, quædam non nisi derivatione a singulis, III.422
c. Universitati quod debetur, singulis non debetur, I. 304. Universitas occupat, non singuli, 305. Universitatis jure cessante, extinguitur etiam jus singulorum, III. 445. 452. alia jura Universitatis, alia singulorum, 629. *vide* Populus. Civitas.
c. *Unum* quid Aristoteli, II. 545. in materia juris quid intelligatur, *ibid.*
Voces naturaliter nihil significant, III.565. multæ aliam latam, aliam strictam habent significationem, 136. omnes ambiguitatem admittunt, 576. repertæ sunt ad significandum cum obligatione mutua, 566. *Verum* ambiguarum is sensus sumendus, qui vitio caret, 135. sensus improprius sumendus, cum aut absurdum alias sequeretur, aut pactum redderetur inutile, 137. in pactis populariter sumendus, 132. de vocibus meris disputatio cavenda, 290. *vide* Verba.
c. *Voconia* lex, II 424
Voluntas unde colligatur, III. 146. naturaliter sufficit ad obligationem, 587. *seq.* etiam sine causa obligationis, III. 142. accipientis, potest traditionem antecedere, II. 345. in contractibus ex utraque parte requiritur æqualis, 667. in dubio creditur sibi esse consentiens, III. 135. hominum, potest esse mensura ejus, quod res quæque valet, II. 669. (*vide* Pretium) malefaciendi, si per externa signa de ea constiterit, puniri potest, III. 301 mandantis in dubio censetur ut servetur mandatum, II. 600. pejerandi etiam occulta punitur a Deo, III. 2. populi quæ præsumatur, *vide* Præsumtio. Voluntas ejus, qui nunc est, quando non pro alia, quam primæva populi voluntate accipiatur, II. 396. regis se in integrum restituere cupientis unde præsumatur, vel cognoscatur, III. 52. Voluntas jure mutabilis, II. 592. defuncti pro lege, 376. quæ punibilis, III. 286. Dei nominatur, ubi causæ non apparent, 315. *Voluntatis* conjectura cessat, cum causa alia apparet, II. 168. an ad bellum suscipiendum sufficiat minori magistratui, I. 185. *seq.* defectus originarius unde queat intelligi, III. 145. internuncius differt a tabellario, II. 597. ratio in testamento quomodo judicari debeat, III. 146. signa sufficientia quæ, II.595. quomodo voluntas ex iis dijudicanda, III. 146. *Voluntatem* domini rem suam ad alium transferre cupientis servari, jure naturali æquum est, II. 592. ut mutet animus humanus, non potentiam modo habet, sed & jus, *ibid.* Voluntate cessante non manet dominium, 528. Voluntate nostra etiam per alium obligamur, 598. quod ex voluntate pro. factum, in eo pœnitere licet, 174. *Volenti* mentiendo an injuria fiat, III. 573. *Voluisse* in dubio quisque censetur quod est æquissimum, II.376
c. de Voluntatis declaratione vel verbis, vel factis, ejusque interpretatione si dubia est, II. 604. *seqq.* Voluntas definitur, 610. ab ea differt libertas, *ibid. seq.* Voluntatis appellatione regulariter intelligitur *voluntas libera*, 614. aliud Voluntas, aliud libertas volendi, 632. Voluntatem cogi non posse, quo sensu verum sit, 633. (*vide* Vis. Metus) Voluntas æque, quin magis movetur necessitate, quam voluptate, 637. quænam Voluntas sit causa obligationis, 681. Voluntas non est, nisi rite declarata, III. 154. Voluntatem non tollit necessitas, 519
Voluntatis desiderio quæ non recte fiunt, minus excusabilia, quam quæ ex metu, aut ira, III 296
c. Voluptatis contemtus quandoque virtus, quandoque vitium, P.89
c. *Votum* quo casu Jure Rom. jus transferat, II.650
Urbes quædam a Deo exeidio damnatæ, quare, IV. 225. a Salomone Hiromo datæ quales, I. 207. Urbium matricum jus in colonias apud Græcos, 221
c. Urbs ab hoste an diripi possit, IV.65
Usucapio locum non habet inter duos populos aut reges, II.165.*seq.*
c. Usucapiones inventum sunt Juris Rom. II. 197. *vide* Præscriptio.
Usura in bonam partem accipitur, II. 676. non illicita jure naturali, sed lege evangelica, 673. Usuram non esse cum quis mercedem paciscitur pro periculo amissionis pecuniæ ejus, quam mutuo dedit, 676. negatur, *c.* 727. leges humanæ de usuris latæ quid efficiant, 676. Usuræ quo jure vetitæ, 673. *seq.* vetitæ lege Hebræa, *ibid. n.* Chri-

Christianis illicita, *ibid.* Usuræ crimen quibus casibus non admittatur, 675. *seq.* circa Usuras legum civilium officaria, 676. Hollandicum jus circa ipsas, *ibid.*

v. Usura definitur, II. 623. licita est jure naturæ, etiam in infinitum, & maxima, *ibid. seqq.* 728. III. 552. quomodo moderata jure civili, II. 725. 733. *Usuræ usurarum* jure nat. debitæ cur civili prohibitæ, 728. Usuræ non sunt accessio sortis, *ibid.* natura licitæ quo jure Israelitis interdictæ, III.382

c. *Usurpator* regni non habet jus, sed saltem administrationem imperii, I. 398. 400. an occidi a quolibet privato possit, 400. dedi debet a vicinis justo regi petenti, 401. effectus, qui ex ejus administratione sequuntur, ratione tum ipsius personæ, *ibid.* tum subditorum, 402. tum vicinorum, 403. eo ejecto quid juris circa gesta medii temporis, 403. 404. Usurpator nunquam longo tempore jus acquirit, nisi populi voluntas sufficienter declarata accedat, II. 196. obligatur ex fœderibus civitatis, III. 124. cur fœdus cum eo irritum sit, vera ratio, 168. *vide* Invasor. Tyrannus.

Usus, II. 674. rerum naturalis, 56. rei in abusu consistens æstimabilis extra rem, 674. Usus auctoritas in explicandis legibus, I.113

c. Usus in quibus rebus separari possit a substantia, in quibus non, II. 143. ubi alii competere possit Usus, alii proprietas, *ibid.* inter Usum, & Usumfructum, differentia, 693

Ususfructus proprie ita dictus non est earum rerum, quæ usu pereunt, jus tamen utendi iis est æstimabile, II. 674. *Usufructuarius* si suum jus extraneo concedit, nihil agit, I.370

e. Ususfructus vox definitur, I. 25. 32. Ususfructus ad jura privata, non ad publica pertinet, 317. Ususfructus jus finitur cessione, 395. Ususfructus non constitui potest in pecunia, vino, &c. II. 726. at in quantitate, *ibid.*

Uti opera oblata licet, etsi offerenti illicita, III.579.546

Utile factum, *vide* Factum. Non mihi statim licet per vim imponere id, quod alteri est utile, III. 459. quod minus utile non statim ast illicitum, II.219

Utilitas sola non est justa belli causa, III. 458. 460. nec cædis, IV. 206. nec corruptionis rerum, quæ sunt alterius, nisi justitia accedat. Innoxia dat jus contra proprietatem singulorum, II. 63. *seq.* privata ut cedat publicæ, videntur voluisse qui cœtus civiles instituere, IV. 327. publica jus dat in bona privatorum, *ibid.* non dat jus alienandæ partis imperii sine consensu ejus, II. 348. si in quibusdam casibus spectanda, quibus eam spectare jus sit, IV. 328. servi subest utilitati domini, 253. publica, alienando bona subditorum pacis causa, quo sensu requiratur, 327. *seq.* Utilitas belligeranti ex abstinentia populationum, 231. Utilitatis innoxiæ jus, II. 63. *Utiliter* quod gestum est valere, quomodo intelligendum, IV.411

e. Utilitati quibus casibus renunciandum, *P.* 44. Utilitas non est naturalis norma æstimationis pœnarum, III. 367. 376. *Utilitatis innoxiæ* casus nullum jus dat in rem alienam, II.103

e. *Vulnera* ad mensuram non dantur, IV. 209

Uxor in corpus mariti jus habet ex lege evangelica, II. 207. rem vindicat emtam pecunia sua, quam repetere potuisset, 567. pars est familiæ maritalis, 205. virum non sequitur, nisi in jure commorandi, IV. 340. (*vide* Domus) Uxores an plures habere licitum sit: qui plures habuerint, qui una contenti: & an licitum sit eas deserere, II. 206. 207. 208. Uxoria bona vendendi jus non a natura est, 205. ne uxor pro marito conveniatur, III.623

c. Uxor fit socia divinorum, humanorumque mariti jurium, II. 250. cur sequatur forum, & dignitatem mariti, 248. etiam in inæquali matrimonio, 250. Uxoris vota rescindi possunt a marito, 253. Uxoris etsi jurata promissio cur irrita sit, III. 42. Uxor plebeja, post mortem mariti illustris, quibus utatur juribus, II. 251. *Uxorem a marito postliminio recuperari non posse, uti filium a patrefamilias,* quo sensu dicatur *in l.* 14. §. 1. *de Captiv.* IV.161

W

c. WEbmicum judicium quid, III.348. 349.
c. *Wildfangii* qui vocentur, II. 515. Wildfangiale bellum in Palatinatu, IV. 134
c. WINKLERUS juris naturæ principia posuit ante Grotium, P.32.82
Withernamium jus, III.626.

X

c. X*enodochio* quod debetur, cur & futuris pauperibus proprium sit, II. 192
c. XENOPHON; de legibus non scriptis, *P.* 38. de defensione sui ipsius, I. 129. de propulsanda vi, 130. de jure commeatus, II. 100. bello victum, & subditum factum non posse se se in libertatem vindicare, 200
XERXIS, & Artabazanis controversia, II.397
Ξυμμαχία, III. 94. *vide Συμμαχία*.

Y

Ὑπαλληλισμός, I.339
Ὑπερβολή, figura qualis; III.539
Ὑπόκρισις, III.17

Z.

c. ZALEUCI lex de non bibendo vino, ad quod jus pertineat, I.41
Zelandorum jus circa alluviones, II.483
Zeli judicium, II.276
c. Zeli judicium Hebræis quid ejusque ratio, II. 50. III. 346. 347. unde ortum, 348
c. ZENONIS sententia circa naturæ legem, *P.39.37.38.39*
Zizania finenda ad messem, III.560.603
ZOPYRUS perfidia non caruit ob fidem regi suo præstitam, IV.432.c.435
c. Zopyri factum an cum perfidia *conjunctum* sit, III.597
c. ZOSIMUS: de causa perditæ Romæ, III.478.

FINIS.

